

Chief
Punjab
Chandigarh Sabha

unp
2-5
Dec

D

25
PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES

1965

(FEBRUARY- MARCH- APRIL SESSION)

VOL. I Nos. 25-32

(PART IV)

DATED : 3

30 th March, 1965.

31st March, 1965.

1st April, 1965.

2nd April, 1965.

5th April, 1965.

6th April, 1965.

7th April, 1965.

8th April, 1965.

.....

Punjab Vidhan Sabha Debates

30th March, 1965

Vol I—No. 25

OFFICIAL REPORT

Chief Reporter
Punjab Vidhan Sabha
Chandigarh

CONTENTS

Tuesday, the 30th March, 1965

	Page
Starred Questions and Answers ..	(25)1
Written Answers to Starred Questions laid on the Table of the House under Rule 45 ..	(25)32
Point of order ..	(25)42
Adjournment Motion ..	(25)45
Leave of Absence ..	(25)56
Preliminary report of the Committee of Privileges—presentation of ..	(25)56
Motion regarding nomination of three M.L.Cs. each on the Public Accounts Committee and Estimates Committee ..	(25)57

Price Rs. 4.00 Paise.

Bill(s)—	PAGE
Presentation of reports of the Regional Committees on—	
The Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment)—, 1965 ..	(25)58
The Punjab Co-operative Societies (Amendment)—, 1965 ..	(25)59
Introduction and consideration of ..	
The Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) (Amendment)—, 1965 ..	(25)59
The Punjab Legislative Council (Allowances of Members) (Amendment)—, 1965 ..	(25)59
The Punjab Appropriation (No. 2)—, 1965 ..	(25)60—96

ERRATA

To

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, Vol. I, No. 25,

DATED THE 30TH MARCH, 1965.

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
षट्ठी	षटी	(25)7	16
में	म	(25)11	5
Sahayak	Saha Yak	(25)20	11
clearness	clearaness	(25)37	34
Forests	Forets	(25)37	43
agree	will agree	(25)42	8 from below
Sardar Lachhman Singh Gill	Sardar Lachman Singh Gill	(25)45	10 from below
ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	(25)45	2 from below
ਭ੍ਰੰਬੀ	ਗੰਥੀ	(25)46	17 from below
ਸਪਿਰਿਟ	ਸਿਪ੍ਰੇਟ	(25)47	18
ਚੀਫ਼	ਚੀਫ਼	(25)51	1
deference	defenence	(25)55	21
ਜਾਨਿਬਦਾਰੀ	ਜਾਨਿਬਹਾਰੀ	(25)76	9 from below
. This thing	his. Thing	(25)83	7 from below
minutes	minuets	(25)84	21
ਡਾਕਟਰ	ਡਾਕਟਰ	(25)85	4
Speaker	Spepeker	(25)85	8 from below
	Sepaker	(25)85	7 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 30th March, 1965

The Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 8.30 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(Question No. 3938 on the List of Postponed Starred Questions and Questions Nos. 6813, 6822 and 7018 were not put as the hon. Members in whose names these questions stood were not present in the House).

Minister for Education and Local Government : Sir, we may wait for five minutes because some of the Questions are very important and the hon. Members in whose names these Questions stand may not get the impression that the Government is taking shelter . . . .

Mr. Speaker : All right.

(At this stage Shrimati Om Prabha Jain came to the Assembly Chamber.)

Mr. Speaker : Shrimati Om Prabha Jain. The next question stands in her name.

Shrimati Om Prabha Jain : Question No. 7711.

Upgrading of Primary and Middle Schools

*7711. Shrimati Om Prabha Jain : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the number of Government Primary and Middle Schools upgraded during the years 1962-63, 1963-64 and 1964-65 in the State, tehsil-wise ?

Shri Prabodh Chandra : The requisite information is laid on the Table of the House.

Statement showing the Government Primary and Middle Schools upgraded during the years 1962-63, 1963-64 and 1964-65 in the State

1962-63

PRIMARY SCHOOLS TO MIDDLE STANDARD

1. Ambala District

(1) Kharar Tehsil	1
-------------------	---

MIDDLE SCHOOLS TO HIGHER SECONDARY STANDARD

1. Ambala District

(1) Jagadhri	1
(2) Naraingarh Tehsil	2
(3) Rupar Tehsil	1
(4) Kharar Tehsil	1

2. Karnal District

(1) Panipat Tehsil	..	1
(2) Kaithal Tehsil	..	3
(3) Karnal Tehsil	..	1

3. Rohtak District

(1) Jhajjar Tehsil	..	3
(2) Gohana Tehsil	..	1
(3) Rohtak Tehsil	..	1

4. Gurgaon District

(1) Nuh Tehsil	..	1
(2) Palwal Tehsil	..	1

5. Hissar District

(1) Hissar Tehsil	..	2
(2) Fatehabad Tehsil	..	1
(3) Hansi Tehsil	..	1

6. Patiala District

(1) Nabha Tehsil	..	1
(2) Patiala Tehsil	..	1
(3) Sirhind	..	1

7. Mohindergarh District

(1) Dadri Tehsil	..	1
(2) Mohindergarh Tehsil	..	2

8. Sangrur District

(1) Barnala Tehsil	..	1
(2) Jind Tehsil	..	1
(3) Sunam Tehsil	..	1

9. Bhatinda District

(1) Bhatinda Tehsil	..	2
(2) Mansa Tehsil	..	1

10. Amritsar District

(1) Patti Tehsil	..	2
(2) Tarn Taran Tehsil	..	1
(3) Amritsar Tehsil	..	4

11. Kapurthala District

(1) Phagwara Tehsil	..	1
(2) Kapurthala Tehsil	..	1

12. Ferozepore District

(1) Fazilka Tehsil	..	1
(2) Muktsar Tehsil	..	1

13. Hoshiarpur District

(1) Una Tehsil	..	1
(2) Dasuya Tehsil	..	1
(3) Garhshankar Tehsil	..	1

14. Gurdaspur District

(1) Batala Tehsil	..	1
(2) Gurdaspur Tehsil	..	1

15. Kangra District

(1) Palampur Tehsil	..	5
(2) Hamirpur Tehsil	..	2
(3) Nurpur Tehsil	..	1

16. Jullundur District

(1) Phillaur Tehsil	..	2
(2) Jullundur Tehsil	..	2

17. Ludhiana District

(1) Ludhiana Tehsil	..	2
---------------------	----	---

1963-64

PRIMARY SCHOOLS TO MIDDLE STANDARD**1. Ambala District**

(1) Kharar Tehsil	..	1
(2) Ambala Tehsil	..	2
(3) Naraingarh Tehsil	..	1

2. Gurgaon District

(1) Nuh Tehsil	..	1
(2) Palwal Tehsil	..	1
(3) Ferozepore-Jhirka	..	1
(4) Rewari Tehsil	..	1

[Minister for Education and Local Government]

3. Hissar District

(1) Fatehabad Tehsil	..	2
(2) Sirsa Tehsil	..	1
(3) Hissar Tehsil	..	1

4. Karnal District

(1) Kaithal Tehsil	..	3
(2) Karnal Tehsil	..	1
(3) Panipat Tehsil	..	1
(4) Thanesar Tehsil	..	1

5. Rohtak District

(1) Rohtak Tehsil	..	3
(2) Jhajjar Tehsil	..	2
(3) Sonapat	..	1

6. Amritsar District

(1) Amritsar Tehsil	..	2
(2) Tarn Taran Tehsil	..	2
(3) Ajnala Tehsil	..	1

7. Ferozepore District

(1) Muktsar Tehsil	..	1
(2) Fazilka Tehsil	..	2
(3) Moga Tehsil	..	2

8. Gurdaspur District

(1) Gurdaspur Tehsil	..	1
(2) Pathankot Tehsil	..	1
(3) Batala Tehsil	..	3

9. Hoshiarpur District

(1) Dasuya Tehsil	..	2
(2) Hoshiarpur Tehsil	..	2

10. Jullundur District

(1) Nakodar Tehsil	..	2
(2) Jullundur Tehsil	..	1
(3) Phillaur	..	1

11. Kapurthala District

(1) Phagwara Tehsil	..	1
---------------------	----	---

12. Ludhiana District

(1) Samrala Tehsil	...	3
--------------------	-----	---

13. Bhatinda District

(1) Mansa Tehsil	..	1
(2) Bhatinda Tehsil	...	1
(3) Faridkot Tehsil	..	2

14. Mohindergarh District

(1) Dadri	..	4
(2) Narnaul	..	3

15. Patiala District

(1) Patiala Tehsil	..	1
(2) Rajpura Tehsil	..	1
(3) Nabha Tehsil	..	1

16. Sangrur District

(1) Narwana Tehsil	..	1
(2) Barnala Tehsil	..	1
(3) Sangrur Tehsil	...	1

17. Kangra District

(1) Palampur Tehsil	...	6
---------------------	-----	---

18. Simla District

(1) Simla	..	4
-----------	----	---

MIDDLE SCHOOLS TO HIGHER SECONDARY STANDARD**1. Ferozepore District**

(1) Moga Tehsil	...	2
-----------------	-----	---

2. Gurgaon District

(1) Ballabhgarh Tehsil	..	1
------------------------	----	---

MIDDLE SCHOOLS TO HIGH STANDARD**(Sangrur District)**

(1) Sangrur Tehsil	..	1
--------------------	----	---

1964-65**PRIMARY SCHOOLS TO MIDDLE STANDARD****Rohtak District**

1) Gohana Tehsil	..	2
(2) Sonapat Tehsil	...	1

(1) Karnal Tehsil .. 1

Kangra District

1) Hamirpur Tehsil .. 2

(2) Kangra Tehsil .. 1

Hoshiarpur District

(1) Hoshiarpur Tehsil .. 1

(2) Garhshankar Tehsil .. 1

Amritsar District

(1) Ajnala Tehsil .. 1

(2) Tarn Taran Tehsil .. 1

Bhatinda District

(1) Faridkot Tehsil .. 1

Kapurthala District

(1) Kapurthala Tehsil .. 1

Sangrur District

(1) Jind Tehsil .. 1

Mohindergarh District

(1) Narnaul Tehsil ... 1

Gurdaspur District

(1) Gurdaspur Tehsil .. 1

MIDDLE SCHOOLS TO HIGH STANDARD

1. Hissar District

(1) Hissar Tehsil .. 1

(2) Bhiwani Tehsil ... 1

2. Karnal District

(1) Karnal Tehsil .. 1

3. Mohindergarh District

(1) Narnaul Tehsil .. 1

4. Simla Hills

(1) Kandaghat Tehsil ... 1

श्रीमती श्रम प्रभा जैन : यह जो लिस्ट टेबल पर रखी गई है इस में कई ऐसी तहसीलें हैं जिन में कोई स्कूल अपग्रेड नहीं किया गया है और नरवाना तहसील में किसी स्कूल को भी अपग्रेड नहीं किया गया। तो क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि इस बार

जिन स्कूलों को अपग्रेड किया जा रहा है उन में इस पसमांदा तहसील को तरजीह दी जायेगी ?

Minister : Sir, the intention of the Government is to give greater consideration to the areas that are backward and that have been left out. But, unfortunately, the difficulties are that there are only 50 to 60 schools which are to be upgraded and there are 154 Members of this House. I have suggested to about 50 or 60 M.L.As. whose areas are backward to give me the name of the particular school to be upgraded and I will try to accommodate them as far as possible.

श्रीमती ओम प्रभा जैन : क्या मैं जान सकती हूँ कि जैसे कि वज़ीर साहिब ने बताया है कि 50 या 60 स्कूलों को इस साल अपग्रेड किया जा रहा है तो क्या इस तादाद में प्राइमरी और मिडल दोनों ही शामिल हैं ?

चौधरी अमर सिंह : क्या आनरेबल ऐजुकेशन मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जैसा कि उन्होंने स्टेटमेंट दिया है इस में 1962-63 में जो मिडल स्कूल अपग्रेड किये गये हैं उनकी गिनती इस तरह है : हिसार में 1, फतेहाबाद में 1, और हांसी में 1, और दूसरी तरफ इसी साल में पटी में 2 तरनतारन में 2, और अमृतसर में 4 स्कूल दिये हैं तो क्या सारे स्कूल उधर के ही इस बार भी अपग्रेड किये जायेंगे या इस तरफ के बैकवर्ड और वाटर-लाग्ड एरिया का भी ध्यान रखा जायेगा ?

मंत्री : जनाबे आली, जो कुछ पीछे किया गया उसकी ज़िम्मेदारी मुझ पर नहीं आनी चाहिये। आगे के लिये मैंने खुद मैम्बर साहिबान को कहा है कि आप जिस तरह से चाहें स्कूलों को अपग्रेड करवा लें। चाहे परचियां निकाल लें, मुझे कोई एतराज़ नहीं। चाहे ज़िलावाइज़ अपग्रेड करवा लें और मैं तो इस बात के लिये भी तैयार हूँ कि अगर 50 मैम्बर आपोजीशन के हैं तो उन्हें कुल का 1 : 3 शेयर दे दिया जाये। I will accept the verdict even then. I will be prepared to accommodate them in whatever way they want. I shall not keep the party consideration in view while upgrading the schools.

सरदार संपूरन सिंह पोल्ला : की भाणजोग वज़ीर साहिब दसठगे कि जिनहं पिंडां विच डे डे मील उक कौटी सकूल अपगरेड नही कीता गिया अते कौटी मिडल सकूल नही, की उनहं इलाकियां नू उरजीह दिती जावेगी ? अते सकूल इस लਈ अपगरेड नही सन कीते गये किउंकि उनहं पिंडां विच बिलडिंग नही सी उां की सरकार इस बिलडिंग वाली सरत नू हटा देन लਈ तਿਆर है ? अते जिस उरुं सहिरां विच सकूल बिलडिंगां सरकार आप तਿਆर कर के दिंदी है की उह इनहं इलाकियां विच वी आप बिलडिंगां तਿਆर कर के देन नू तਿਆर है उां जे सकूल अपगरेड कीते जा सकन ?

Minister : Sir, the Government is not upgrading many schools in the urban areas. A large chunk of the schools which are to be upgraded this year will go to the rural areas. So far as contribution of the Panchayats is concerned, it is Rs 7,800 in the case of upgradation of Primary Schools to the Middle Standard and Rs 26,000 in the case of upgradation of Middle Schools to High Schools. In the case, however, of flood-sticken areas of Kangra and Una Tahsil, this condition has been waived of. Moreover, in many other cases, where the Panchayats are not in a position to pay the contribution in lump-sum, the Government will be prepared to have the contribution in instalments.

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਤਵਜੋਂ ਇਸ ਸਟੇਟ-ਮੈਂਟ ਵਲ ਦਿਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਸਕੂਲ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਨ 1962-63 ਵਿਚ 6 ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 6 ਦੇ 6 ਹੀ ਸਿਰਫ ਪਾਲਮਪੁਰ ਤਸੀਲ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1963-64 ਵਿਚ 8 ਵਿਚੋਂ 6 ਤਸੀਲ ਪਾਲਮਪੁਰ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ?

ਚੋਧਰੀ ਸੁਦਰ ਸਿੰਘ (ਉਪ-ਮੰਤਰੀ) : ਕਿਉਂਕਿ ਬਖਸ਼ੀ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

Chaudhri Darshan Singh : So, out of fourteen, twelve schools are upgraded in one Tehsil. May I know from the hon. Minister for Education and Local Government the criterion for upgradation of schools in a particular Tehsil ?

Minister : Sir, as I have already explained, what happened in the past, is no business of mine. I have nothing to do with the policy which was laid down before we came into power. This august House as also every body else knows that whosoever had a pull, could have his work done. But I can assure the hon. Members of this House that this time only merit, merit and merit alone will be the criteria.

ਕੰਕਰ ਰਾਮਪਾਲ ਸਿੰਘ : क्या ऐजुकेशन मिनिस्टर साहबि बतायेंगे कि जिन इलाकों में लोगों ने पिछले साल स्कूलों की अपग्रेडेशन के बारे में सरकार के पास रकम जमा करवाई थी क्या इस साल स्कूलों को अपग्रेड करने के बारे में उन स्कूलों को प्रैफ़रेंस दी जायेगी ?

Minister : Sir, I have issued instructions that top priority should be given to those areas where the Panchayats have deposited the requisite contributions and have made the buildings available, as desired by the Government. Even then, I will be able to satisfy only 50 or 60 M.L.As. But I can assure the hon. Member Sardar Harchand Singh that this time, merit alone and nothing else will prevail.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਵਜੋਂ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਦਿਵਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੈਰਿਟ ਤੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਮਲਿਕ ਦਾ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਿਡਲ ਹੀ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਸ ਦਸ ਮੀਲ ਤੇ ਕੋਈ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਅਜ ਤਕ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦਾ ਅਪਗਰੇਡਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਰਿਟ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੱਲ ਕੀ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਾਣ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਹਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਐਨਵੀਏਬਲ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿਸਟ ਦੇ ਦਿਉ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।

ਸਰਦਾਰ ਰੰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੈਨੇਬਾਲਿਯਾ : क्या वजीर साहबि बतायेंगे कि जो इलाके ऐजुकेशनली बैकवर्ड हैं और निग्लैक्टिड हैं उनको कोई प्रैफ़रेंस स्कूलों को अपग्रेड करने में दी जायेगी या मिनिस्टरों को या मੈम्बरों को कोटा बांट दिया जायेगा ?

ਸੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਪਹਲੇ ਭੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਏਸੇ ਇਲਾਕੇ ਕੋ ਜਹਾਂ ਪਰ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪ੍ਰੈਫ਼ਰੇਂਸ ਦੀ ਜਾਏ।

By the end of the Fourth Five-Year Plan, there will be a High School within a radius of five miles all over the State.

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि जो बैंकवर्ड एरियाज़ हैं, जैसे डिस्ट्रिक्ट कांगड़ा या ऊना है, उन्हीं ने कहा कि उन से आयंदा के लिये एडवांस मनी बिल्डिंग के लिये जमा नहीं करवाई जायेगी। क्या जिन्होंने इसी काम के लिये जो पैसा सरकार को दिया हुआ है वह वापिस किया जायेगा ?

मंत्री : जिन पंचायतों ने रुपया जमा करा दिया है that means they are in a position to pay. जो पैसा आ जाये सरकार से मुश्किल से ही वापस होता है। आयंदा के लिये मैं कह रहा हूँ कि हम बैंकवर्ड एरिया से रुपया जमा नहीं करवायेंगे।

काभरेड जंगीर सिंघ जोगा : की वज़ीर साहिब ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਦਮਦਮਾ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੋਗਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

काभरेड जंगीर सिंघ जोगा : ਉਹ ਤਾਂ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਸਕੂਲ ਦਿੱਤਾ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
(The hon. Member wants to get an assurance from the hon. Minister. That is why he says this thing.)

काभरेड जंगीर सिंघ जोगा : ਦਮਦਮਾ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਮੀਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਿਡਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹਾਈ ਸਕੂਲ।

ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ 60—70 ਸਕੂਲ ਇਸ ਦਫਾ ਬੈਕਵਰਡ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਣ। I am trying to get maximum co-operation of the members. ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼ ਦਸਦੇ ਨਹੀਂ; ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਸਾਨੂੰ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। So, that is my difficulty. But, keeping in view all these considerations, I shall try my best to satisfy as many people as I can.

चौधरी अमर सिंह : शिक्षा मंत्री ने बताया कि अगर एम.एल.एज़. साहिबान मेरे से स्कूलों की जायज़ मांग करेंगे तो दे दिये जायेंगे। मगर जिन स्कूलों के मिनिस्टर साहिबान ने 3-4 दफा फाऊंडेशन स्टोन रखे हैं क्या उनका भी कोई ख्याल रखा जायेगा या कि नहीं ?

श्री अध्यक्ष : इसका यहां पर सवाल पैदा नहीं होता। (This supplementary does not arise out of the main question.)

Elections to the Municipal Committee, Mansa, district Bhatinda

*8043. **Sardar Ranjit Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state ---

(a) whether it is a fact that elections to the Municipal Committee, Mansa, district Bhatinda, were held last in 1959 ;

[Sardar Ranjit Singh]

- (b) whether it is also a fact that fresh elections to the said Municipal Committee were scheduled to be held in the year 1964 but were stayed by the Punjab High Court on two writ petitions;
- (c) whether it is further a fact that the said writ petitions were decided upon by the High Court more than three months ago ;
- (d) whether Government has decided to include Mansa in the next phase of Municipal elections; if so, the month in which the elections to the Committees included in the next phase are likely to be held ;
- (e) if the Municipal Committee referred to in part (a) has not been included in the next phase referred to in part (d) above, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a), (b) and (c) Yes.

(d) Yes. The exact date for holding elections has not yet been decided.

(e) Does not arise.

Civil Hospital, Jaitu

*7334. Sardar Trilochan Singh Riasti : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether there is any scheme under the consideration of the Government to increase the number of beds in and extend the building of the Jaitu Civil Hospital ; if so, when it is likely to be implemented ;
- (b) whether Government is aware of the fact that the Jaitu Civil Hospital has had no Lady Doctor for the last 6 or 7 months ; if so, the reasons there for, and the approximate time by which one is likely to be posted there ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, through donation but it has not yet matured.

(b) Yes. Due to shortage of doctors in the State, no one could be posted there. Efforts will be made to post a Lady Doctor there during March-April, 1965.

इस सवाल के मुताल्लिक मैं इस के साथ ही आप की इजाजत से कुछ अर्ज करना चाहूंगा। वह यह कि पहले यह था कि जहां पर डाक्टर अवेलेबल नहीं था तो सालों तक वहां पर बगैर डाक्टर के ही रहे और जहां डाक्टर थे वह कहीं भेजे नहीं गये, वहीं पर रहे। अब हम ने यह पालिसी अपना ली है कि जिस जगह पर कोई डाक्टर बड़ी देर से नहीं गया और प्राइवेट मेडीकल एड के भी कोई साधन नहीं हैं, हम ने यह कर दिया है कि वहां पर उस जगह से डाक्टर हटा कर भेजे जायें जहां पर बड़ी देर से डाक्टर लगे हुये हैं और इन के इलावा और भी प्राइवेटली एड ली जा सकती है।

Chaudhri Darshan Singh : In reply to part (a) of the question, it has been stated that the scheme regarding the extension of the building of Jaitu Hospital will be carried out through donations, but the scheme has not yet matured. May I know, Sir, what will be the position of the Government; if no donations are received ?

ਸੰਤੀ : ਜਹਾਂ ਪੈਸਾ ਮਿਲ ਜਾਏ ਵਹਾਂ ਜਲਦੀ ਕਾਮ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਇਸਕਾ ਸਤਲਬ ਧਨ ਨ ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਜੋ ਏਰਿਆ ਪੈਸਾ ਦੇਨੇ ਕੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਨਕੋ ਸੈਂਡੀਕਲ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਂਗੀ।

ਚੌਥਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਹ : ਇਸੀ ਸਵਾਲ ਕੇ ਪਾਟੇ 'ਕੀ' ਮੇਂ ਬਤਾਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਤੋ ਕੇ ਹਲਕੇ ਸ 6 ਸਾਲ ਸੇ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਹਾਂ ਕੀ 20-22 ਹਜ਼ਾਰ ਕੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਧਨ ਪੂਛਨਾ ਚਾਹੂੰਗਾ ਕਿ ਵਹਾਂ ਪਰ ਜੋ ਫੈਮਿਲੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਆਰ ਫ਼ੂਸਰੀ ਸਕੀਮਜ਼ ਹੈਂ ਕੇ ਕੈਸੇ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈਂ ?

ਸੰਤੀ : ਇਸ ਕੇ ਲਿਯੇ ਮੈਂ ਪਹਲੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੂੰ ਕਿ ਹਸ ਨੇ ਅਪਨੀ ਪਾਲਿਸੀ ਚੇਂਜ ਕਰ ਦੀ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਭੀ ਕੋਈ ਏਸਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਵੇਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਰ ਦੇਰ ਸੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹਸ ਫ਼ੂਸਰੀ ਜਗਹਾਂ ਸੇ ਡਾਕਟਰ ਭੇਜਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਂਗੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨੂ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਕੀ ਜਿਥੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਆਮ ਹਨ, ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਭੋਰਾ ਜੀ, ਦੋ ਦਫ਼ਾ ਆਪਣੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। (The hon. Minister has cleared his position twice.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨੂੰ ਐਪਲਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਾਕਈ ਕਾਬਲ ਡਾਕਟਰ ਹੋਵੇਗਾ ਸਾਡੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੋ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਇਸੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਹੈਲਥ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਪੇ ਵਿੱਚ ਏਥੇ ਨਾਲੋਂ 10 ਤੋਂ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ? ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਦਾ ਵੀ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ? Centrally administered area ਅਤੇ P.I.G. - ਦੇਹਲੀ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਕੀ ਸਾਡੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਐਪਲਾਈਜ਼ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਚਪੜਾਸੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ।

I can assure the Honourable Member that our grades compare favourably as compared with those available in Kashmir, Himachal Pradesh, Rajasthan, U.P. and other areas adjoining our State.

Land Revenue

*7048. Comrade Babu Singh Master : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government proposes to collect land revenue in kind instead of cash ; if not, the reasons for not introducing this system despite foodgrain shortage ?

Sardar Harinder Singh Major : First part : No.

Second Part. The system of collection of land revenue in kind will lack a common standard for all the landowners because of different qualities of cereals and their prices. The present system of collecting land revenue in currency introduces uniformity by limiting the rates of land revenue and making them incapable of enhancement for a considerable period.

[Minister for Revenue]

There will also be difficulties in collection such as weighment, transport, etc. Besides, it will be reverting to an outmoded system which was prevalent in pre-British era and was abandoned because of its inherent defects.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਖਤਲਿਫ ਜਗਾਹ ਤੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਲਿਸੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦੋਬਦਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ।

Chaudhri Darshan Singh : Sir, the present system of land revenue is out-dated, i.e., it was enforced in 1887. May I know from the hon. Minister if the Government is considering to assess land revenue on the basis of income-tax ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਵਾਬ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਢੰਗ ਹੈ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਰੱਦੋ ਬਦਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਮਾਲੇਰ-ਕੋਟਲੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹਿਸਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The Minister has already replied to a similar question.

ਚੌਧਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ : ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਧਰ ਫੈਸਲਾ ਹੁਆ ਥਾ ਕਿ ਜਿਨ ਕੇ ਪਾਸ ਪਾਂਚ ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ ਸੇ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨ्यू ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ । ਕਯਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਏਸੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ ਕੇ ਪਾਸ ਸਿਰਫ ਪਾਂਚ ਏਕੜ ਯਾ ਉਸ ਸੇ ਕਮ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ ਨੂੰ ਏਂਗ੍ਰੈਂਪਟ ਕਿਆ ਜਾਏਗਾ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਏਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਐਸੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

Canalization of Sutlej Bed Area

*6902. Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

- (a) the extent to which the canalization of Sutlej Bed area has been completed, so far ;
- (b) the total area likely to be available for cultivation from Rupar to Harike as a result of the said canalization and the details of the Schemes, if formulated, to utilize this area ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) About 60 per cent work on the Sutlej Canalization Project has been completed so far.

(b) About 1.55 lac acres. Detailed schemes have not yet been formulated.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸਟੇਟ ਫਾਰਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ?

ਸੰਤਰੀ : ਹਮ ਨੇ ਜੋ ਸੀਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਕਾਯਮ ਕੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਨੇ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Minister if it is a fact that the work of canalization has been stopped?

मंत्री : हां जी, कुछ काम सस्पेंड किया था। अब नया फिनांशल इयर शुरू होने पर उसे फिर पूरा करने का विचार है।

बामरेड संगीत सिंह नेजा : सपीकर साहिब, मैं जिहड़ा सवाल पुछिआ सी उस दा नवाब दलील साहिब ने कुछ रोट दे दिता है। मैं छिह पुछिआ सी कि उस जमीन दिच सटेट फारम घटाही जावेगी कि नहीं।

मंत्री : इस वक्त 2 हजार एकड़ रकबे में सटेट फारमिंग शुरू है जो कि रोपड़ के पास है। और जो बाकी जमीन है उसे रिक्लेम करने के बाद फैसला किया जाएगा कि कैसे इस्तेमाल करनी है।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि नंगल डैम से लेकर रोपड़ तक काफ़ी ज़मीन पड़ी हुई है जो कि रिक्लेम होने वाली है। क्या मैं जान सकता हूँ कि उसे रिक्लेम करके क्यों नहीं चालू किया गया?

Mr. Speaker : This is no point of order, please.

चौधरी अमर सिंह : इस ज़मीन के बारे में ऐक्स चीफ़ मिनिस्टर ने फैसला किया था कि वह हरिजनों को दी जायेगी और उस में साथ उन्हें चीखू लगा कर दिये जायेंगे। क्या सरकार उन की उस कमिटमैन्ट पर कायम रहेगी?

मंत्री : इस लैंड के मुताल्लिक कोई कमिटमैन्ट नहीं है लेकिन पटियाला राओ के आस पास की ज़मीन के मुताल्लिक कुछ ऐसी बात थी और उस को हम एग्जामिन कर रहे हैं।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए. प्वायंट आफ आर्डर, सर। क्या एक पार्टी का डिप्टी लीडर जिसे पार्टी लीडर न मानती हो वह हाऊस का लीडर बन कर बैठ सकता है? सरदार लच्छमन सिंह वहां बैठे हुए हैं।

Mr. Speaker : Please resume your seat.

Labour Strike at Talwara Township

*7002. Principal Rala Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) the names of the employees of the Beas Dam Project who have been suspended, transferred or dismissed for participation in the recent labour strike at Talwara Township together with the main charges levelled against each ;
- (b) whether it is a fact that the office-bearers of the Labour Union have been deprived of all bus passes which were formerly granted to them in view of their important duties as office-bearers of such a big union ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Nil.

(b) This facility has not been withdrawn. Only system of travelling for special purposes has been changed to stop misuse.

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि कितने आदमी हैं जो सस्पेंड किये गये थे या ट्रांसफर किये गये ? जो वहां भूख-हड़ताल हुई थी उस के सिलसिले में सरकार ने कुछ देने का वादा किया था या नहीं ?

मंत्री : इस के लिये सैपरेट नोटिस दें तो मैं पता करके बता दूंगा ।

श्री अध्यक्ष : फ्रंट बैंचों से पीछे बैठने वाले बहुत शोर मचाते हैं । इसलिये फ्रंट बैंचों 9.00 a.m.] वाले उनकी जिम्मेदारी लें । (The hon. Members sitting behind the front benches make much noise. Therefore, those sitting on the front benches should take responsibility for maintaining order.) I am sorry I shall have to take notice of it. They should not obstruct the proceedings of the House, otherwise I will be compelled to name certain Members.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : पार्ट 'बी' में बताया गया है कि यूनियन के आफिस-बेयरर्स को जो बसों के पास मिलते थे वह अब देने बन्द कर दिये गये हैं । क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि इन के बन्द करने की क्या वजह है और क्या वह दुबारा उनको पास देने के लिये तैयार हैं ?

मंत्री : यह बन्द तो नहीं किये हैं लेकिन इनके देने का मैथड तब्दील किया गया है । अब फील्ड आफिसर्स को अख्तियार दिया गया है कि जहां जरूरत हो वहां पास दें ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि जब इतने असें से वह तरीका चला आ रहा था तो अब उस मैथड को बदलने की क्यों जरूरत पड़ी, क्या हड़ताल के बाद उनको विकटेमाइज़ करने के लिये ऐसा किया गया है ?

मंत्री : नहीं, ऐसी कोई बात नहीं । यह शिकायत की जाती थी कि यह पास एब्ज्यूज किये जाते हैं और नाजायज़ इस्तेमाल होते हैं । अब हम ने यह किया कि जहां जैन्सून केसिज़ हों और फील्ड अफसर जहां जरूरी समझें उन को बस का पास दे दें ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि जब इन वर्कर्स की हड़ताल खुलाई गई थी तो क्या सरकार ने उन को यकीन नहीं दिलाया था कि उनकी विकटेमाइजेशन नहीं की जायेगी ?

मंत्री : किसी की विकटेमाइजेशन नहीं हो रही है और न करने का सवाल है । अगर आपके पास कोई ऐसा केस है जहां विकटेमाइजेशन हुई है वह हमारे नोटिस में लायें हम उसे रीकन्सिडर करने के लिये तैयार हैं ।

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਆਫਿਸ-ਬੇਅਰਰਜ਼ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਂਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਵਜ਼ਾਹ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The Public Works Minister has already stated that he is prepared to reconsider it if you put a proper case.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : पार्ट 'ए' के जवाब में बताया गया है कि स्ट्राइक के बाद किसी आफिस-बेयरर को विकटेमाइज़ नहीं किया गया है । मैं वजीर साहिब से

पूछना चाहता हूं कि जो डिमांड नोटिस देने के बाद विकटेमाइज किये गये हैं और जिनकी सर्विसिज टरमीनेट की गई हैं क्या उनको रीकन्सिडर करने के लिये तैयार है ?

मंत्री : अगर कोई स्पैसिफिक केस नोटिस में लायेंगे तो we will consider them on merit.

Mukerian-Talwara Railway Line

*7003. Principal Rala Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the time by which the Mukerian-Talwara railway line and the Dam Site Railway will start functioning ;

(b) the time by which the Mukerian-Talwara line is likely to be thrown open to general passenger traffic ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Mukerian-Talwara railway line would be completed by May/June, 1965, while Talwara to Dam Site Railway line would be completed by October, 1965.

(b) This railway line is a material siding for the construction of the Project. At present there is no proposal to throw it open for general passenger traffic.

Chaudhri Darshan Singh : The hon. Minister has just now stated that it will not be open to the public. May I know from the hon. Minister as to who has paid the cost of this railway line: the Punjab Government or the Government of India ?

मंत्री : ब्यास प्राजेक्ट के खर्चों से ।

Supply of water to Dera Bassi and Lalru areas for Irrigation

*7521. Sardar Prem Singh Prem : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether Government has received any request for supply of water to the areas of land included in the Dera Bassi and Lalru Kanungo circles for irrigation, out of the water of the proposed Ghaggar Dam ; if so, what decision, if any, has been taken in the matter ?

Chaudhri Rizaq Ram : Yes. It is under consideration.

Sardar Prem Singh Prem : May I know from the hon. Minister whether the Ghaggar Dam Project has been scrapped or postponed ?

मंत्री : यह इन्वेस्टीगेशन की स्टेज पर है फाइनलाइज नहीं हुआ है ।

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : क्या यह हकीकत नहीं है कि घघर डैम को बनाने का फैसला ऐमरजेंसी बेसिज पर किया गया था ?

मंत्री : यह प्लड स्कीम के तौर पर है इसलिये इस में कुछ अरजेंसी तो जरूर है ।

Sardar Prem Singh Prem : May I know from the hon. Minister whether the Government is aware of the fact that Dera Bassi and Lalru Kanungo Circles have no means of irrigation at all at the moment and that if they do not get water from this Dam they will be deprived of this facility for all times to come ?

मंत्री : इस में पुजीशन यह है कि अगर इन दो गांव को घघर डैम के जरिये पानी देने की कोशिश करेंगे तो उस सिलसिले में रैगुलेटर्ज, डिस्ट्रीब्यूट्रीज, फाल्ज, ब्रिजिज वगैरा बनाने

[लोक कार्य तथा कल्याण मंत्री]

पर 44 लाख रुपया खर्च आता है। वह खर्च इतना ज्यादा है कि वह बैनीफिट्स जो होंगे उन से मुताबकत नहीं खाता है। फिर डेराबसी लालड़ू के बीच बहुत से गांव हैं जिनको कवर करने का सवाल पैदा हो जायेगा। इस में जो प्रिलिमिनरी सर्वे किया है उस से अंदाजा लगाया गया है कि घघर डैम में इतना पानी नहीं है जो इन सब को दिया जा सके। खैर, अभी यह स्कीम फाइनलाइज नहीं हुई है। सारी चीज को पूरी तरह एग्जामिन किया जायेगा और अगर पौसीबल हुआ तो पानी जरूर दिया जायेगा। यह ठीक है कि वहां इरीगेशन फैसिलिटीज नहीं हैं।

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : क्या सरकार वहां और कुछ नहीं तो ट्यूबवैलज के लिये दो चार टैस्ट बोर करने के लिये तैयार है ?

मंत्री : यह तो गौर करने की बात है अभी इस बारे कुछ नहीं कह सकता। कंसिडर कर लेंगे।

टिक्का जगजीत सिंह : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि घघर से जिन गांव में अब आबपाशी हो रही है उनका ख्याल रखा जायेगा या उनका पानी भी बंद कर दिया जायेगा ?

मंत्री : जो स्टोरेज कैपैसिटी होगी उसके मुताबिक जिस इलाके में पानी की सहूलत दी जा सकती है दी जायेगी।

कंवर राम पाल सिंह : यह स्कीम जो कहते हैं अभी अंडर इन्वेस्टीगेशन है, कब तक फाइनलाइज हो जायेगी ?

मंत्री : टाइम तो मैं बता नहीं सकता। ख्याल है जल्दी एक दो साल में हो जायेगी।

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : वजीर साहिब ने बताया है कि घघर डैम को पोस्टपोन करने का मामला भी जेरे गौर है। क्या मैं पूछ सकता हूं कि क्या यह हकीकत है कि घघर प्राजैक्ट पर जो मुलाजम काम करते थे उनको दूसरे डिवीजन पर तब्दील करने का फैसला हो गया है ?

मंत्री : इसके लिये अलहदा डिवीजन इन्वेस्टीगेशन करने के लिये नहीं बनाया गया है क्योंकि वही यह काम कर रहा है।

Beas Dam Oustees

*7759. **Shrimati Sarla Devi :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether it is a fact that a meeting of the representatives of the Beas Dam oustees was held on 10.7.64, in which the General Manager, Beas Project announced that the first phase of submergence up to the elevation of 1280 feet is likely to be completed towards the end of Rabi 1965 ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the number of villages with their names and population which are likely to be affected and the details of the measures so far taken by the Government to re-settle these oustees ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) The number of villages with their names and population which are likely to be affected up to the elevation of 1280 feet are given below ;—

Serial No.	Name of village	No. of land owning oustees (qualifying)
1	Ghamrur	204
2	Katrah	736
3	Khanpur	70
4	Bohala	50
5	Ghai	103
6	Sethal	1,539
7	Dunk	304
8	Narhana	1,702
9	Rail	Not yet worked out
10	Gandhwal	Ditto
11	Bahghar	Ditto
12	Chotwal	Ditto
13	Kalehr	Ditto
14	Dedru	Ditto
15	Haler Anaur	Ditto
16	Amb	Ditto
17	Bhalwal	Ditto
18	Mohara	Ditto
19	Kandi	Ditto
20	Amaur	Ditto
21	Barla	Ditto

Details of the measures so far taken by the Government to resettle these oustees are as under :—

- (1) Government have already appointed two senior officers, viz. Deputy Commissioner, Resettlement and Rehabilitation, and Deputy Registrar, Co-operative Societies. A Rehabilitation Committee has also been set up to look after their day to day difficulties.
- (2) The Rajasthan Government have allotted the oustees of Beas Project fourth priority for allotment of land in Rajasthan.
Punjab Government have not agreed to this and have requested the Government of India as well as Rajasthan Government to give the oustees first priority in the matter of allotment of land in Rajasthan.
- (3) The question of settlement of oustees in one compact block has already been considered. Due to practical difficulties it is not possible to resettle all the oustees in one compact block. Efforts are being made to give compact areas in each block to the oustees as far as possible.
- (4) The demand of oustees for free transportation, rehabilitation grant and exempting them from payment of registration fee, etc., is under consideration. The oustees will be allotted land in Rajasthan as soon as a decision on the outstanding issues of the colonisation policy is taken. The matter has been taken up with the Government of India by the Chief Minister to decide the colonisation policy without any further delay.
- (5) It has already been decided to allot 31½ acres of land to each oustee family. The question of price of land has not so far been decided.
- (6) It has been decided to advance Rs. 2,000 as house building loan to each oustee family.

[Minister for Public Works and Welfare]

(7) From the above it is clear that every facility is being given to the oustees.
The only points requiring settlement are as under :—

1. Sale price of land and mode of payment thereof.
2. Percentage of land to be auctioned.
3. Priorities for allotment of land.

For the settlement of these points, the Chief Minister has requested the Union Minister for Irrigation and Power to convene a meeting of the representatives of the Governments of Punjab and Rajasthan. As soon as the outstanding issues are decided, the resettlement of oustees will start.

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि जिन लोगों को वहां से उठाया गया है क्या उन्होंने सरकार को रीप्रिजेंटेशन दी थी ? उस रीप्रिजेंटेशन पर कब तक फैसला किया जायेगा और उन्हें राजस्थान में बसाने के लिये क्या स्टेप्स लिये जा रहे हैं ?

मन्त्री : वहां पर हिदायत भेज दी गई है कि उस प्राजैक्ट के लिये इस वक्त जितनी जमीन एक्वायर करने की जरूरत हो उतनी ही जमीन एक्वायर की जाये और आशा है कि जून, 1967 तक बाकी जमीन एक्वायर की जायेगी।

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि क्या उन लोगों को उजाड़ना ही जरूरी है या बसाना भी जरूरी है क्योंकि उन्होंने अभी फरमाया है कि अभी उतनी ही जमीन एक्वायर की जायेगी जो कि डैम के लिये बहुत ही जरूरी है ?

मन्त्री : उन को बसाने की भी बहुत अहमियत है। हम इसके लिये कोशिश कर रहे हैं। इस वक्त उतनी ही जमीन एक्वायर की जायेगी जो कि बहुत ही जरूरी है। वहां से उठाने से पहले उन को बसाने का प्रबन्ध किया जायेगा।

बलरामजी दास टंडन : क्या मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि क्या यह ठीक है कि सरकार ने पौंग डैम के आऊस्टीज को राजस्थान में बसाने का वायदा किया था ?

मन्त्री : यह ठीक है। राजस्थान गवर्नमेंट से जमीन एक्वायर करने की जरूरी कार्यवाही की जा रही है।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि जिन लोगों को अभी प्राजैक्ट के लिये जमीन एक्वायर करने पर उठाया जा रहा है, उस का सरकार क्या प्रबन्ध कर रही है ?

मन्त्री : उन के लिये कोशिश की जा रही है। बाकियों को 1967 से पहले उजाड़ा नहीं जायेगा और उस वक्त तक इन के बसाने का प्रबन्ध हो जायेगा।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि जिन लोगों को अभी तक बसाने के लिये जगह नहीं दी गई है, उन को पौंग डैम पर स्किल्ड, सैमी-स्किल्ड और अनस्किल्ड पोस्ट्स देने के लिये क्या किया गया है और उन के लिये कितनी परसैटेज पोस्ट्स में फिक्स की गई है ?

मंत्री : उन के लिये परसैटेंज तो फिक्स नहीं की लेकिन उन के लिये नोकरियों में प्रैफरेंस दी जाती है ।

चौधरी खुरशीद अहमद : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि वहां पर सैटलमेंट के लिये कौन डिप्टी कमिश्नर लगाया गया है और उस ने पोस्ट का चार्ज ले लिया है या नहीं ? अगर नहीं लिया तो उस की जगह कौन काम कर रहा है ?

मंत्री : वहां पर दो सीनियर आफिसर्स काम कर रहे हैं ।

Shri Rup Singh 'Phul' : Sir, may I know how long will it take for the State Government to settle this matter with the Rajasthan Government ?

मंत्री : स्पीकर साहिब, पोजीशन यह है कि इस के बारे में एक इम्प्लीमेंटेशन कमेटी के द्वारा बातचीत हो रही थी और अब यह मामला गवर्नमेंट आफ इंडिया को रैफर हुआ है । उन्होंने इस के लिए एक प्राजैक्ट अथॉरिटी की कमेटी 31 मार्च, 1965 तक कायम करनी है । वह इस के बारे में थैरोली विचार करेगी । अप्रैल के पहले हफ्ते में या उस के बाद बाकायदा फिर मीटिंग्स होंगी और वहां पर सारी बातों को निपटाने के लिए कोशिश करेंगे । ख्याल है कि वहां के आउस्टीज को 1967 तक उठाया जाएगा और उस वक्त उन के बसाने के लिए हर एक जरूरी कदम उठाया जाएगा ।

श्रीमती सरला देवी : मैं मन्त्री महोदय से पूछना चाहती हूं कि उन को राजस्थान तक ले जाने के लिए क्या मेयर्ज अडाप्ट किए जाएंगे ? क्या उन्हें सरकार की तरफ से रहने के लिए झोंपड़ियां भी बनाई जाएंगी ताकि उन्हें रहने के लिए सुविधा हो सके ?

मंत्री : उन्हें मकान बनाने के लिए ग्रांट्स दी जाएगी । वहां पर उन को जमीन दी जाएगी । ले जाने का फैसला मुतकिल करने पर ही किया जाएगा ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएं कि वहां पर सैटलमेंट के लिए कौन डिप्टी कमिश्नर लगाया है और क्या उस ने चार्ज ले लिया है या नहीं ?

मंत्री : इस के लिए सैपरेट नोटिस दरकार है । वैसे वहां पर श्री साहनी डिप्टी कमिश्नर लगाया गया था ।

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएं कि क्या उन आउस्टीज को राजस्थान में एक ही जगह पर बसाया जाएगा या भिन्न स्थानों पर बसाया जाएगा ?

मंत्री : कोशिश तो यही की जा रही है कि उन को एक ही जगह पर जमीन अलाट हो लेकिन अभी तक फाइनली फैसला नहीं हुआ है । राजस्थान सरकार ने कहा भी है कि एक जगह पर जमीन देनी कठिन है ।

Copy of the memorandum submitted by the General Secretary, Beas Dam Oustees Sahayak Sabha, Kangra

*7760. Shrimati Sarla Devi : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether he received a copy of the memorandum submitted by the General Secretary, Beas Dam Oustees Sahayak

[Shrimati Sarla Devi]

Sabha, Kangra, addressed to the Prime Minister of India ; if so, the contents thereof together with the details of the action taken so far thereon ; if no action has been taken, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : Yes. Memorandum submitted by the General Secretary, Beas Dam Oustees Sahayak Sabha, Kangra, addressed to the Prime Minister of India is attached at Annexure 'A'.

Details of the action taken so far thereon are given at Annexure 'B'.

ANNEXURE 'A'

Memorandum submitted to honourable Prime Minister of India by Comrade Paras Ram, Member, Zila Parishad, General Secretary, Beas Dam Oustees Saha Yak Sabha, Kangra, for and on behalf of the representatives of the oustees of Beas Dam Project, Kangra

Construction of Beas Dam at Pong in Tehsil Dehra, District Kangra, will oust approximately 70,000 inhabitants living in 294 villages consisting of an area of 72,026 acres, which is the most fertile tract of Tehsil Dehra. However, this dam would irrigate 5.8 million acres of land and increase 600 million rupees in value of production.

The public of this area is making sacrifices for a noble cause, i. e. to make Indian people self sufficient in foodgrains and generate electricity for the industrialisation of India.

PROBLEMS OF THE OUSTEES

As the construction of Dam starts many villages have been ousted, namely, Sansarpur, Ghamrur, where lands and homes have already been acquired. Many other villages are to be ousted in the near future.

According to the announcement of Shri R.S. Gill, General Manager, Beas Project, on the 10th July, 1964, before the meeting of the representatives of the oustees held at Beas Dam site "that the first phase of submergence will be up to the elevation level of 1,280 feet towards the end of Rabi (June) 1966". This submergence will affect thousands of people of 114 villages who are to be resettled in Rajasthan by December, 1966 as declared by the General Manager. This declaration has caused wide-spread panic and anxiety amongst the public of the proposed ousted area.

In reply to the question of Shri Hem Raj, M.P., in Lok Sabha the Minister concerned declared that firstly Armymen, secondly landlords and Jagirdars, thirdly those owners whose lands had been acquired for the construction of Canal and lastly the oustees of the proposed Dam would be resettled whose homes and lands are to be submerged.

The declaration has created panic and resentment amongst the oustees. The oustees demand that they should be given top priority in resettlement and the land should be allotted in a compact area near Punjab, because they are being ousted from their home and hearth.

I. DEFINITE POLICY OF RESETTLEMENT

The representatives of the oustees have been pressing the Government about the definite resettlement policy of the Government, but no clear answer or assurance is given by the authorities of the Beas Project. Therefore, it is requested that definite policy regarding resettlement should be announced by the Government.

- (a) We demand that Government should declare where the oustees would be resettled in Rajasthan. We demand that the oustees should be resettled in the area which should be nearer to Punjab and they should be resettled in a compact area. The oustees should be resettled under colonisation scheme. The oustees should be settled before taking possession of their lands.
- (b) The Government should declare, how much land would be allotted to each family of oustees. We demand that each family should be allotted an economic holding. The oustees should be allotted 30 standard

acres of land and the price of the land should be realised in 20 yearly rental instalments which should start after five years of possession of land.

- (c) The Government should declare, how much price would be charged per acre from the oustee.
- (d) Government should also declare to provide lands to the tenants and other sections who are connected with the socio-economic life of the villagers.
- (e) The oustees should be visited to the place of resettlement on Government expenses.
- (f) The oustees should be provided with all the amenities of life at the place of resettlement as schools, hospitals, drinking water, roads, post offices, etc., at Government expenses.
- (g) The oustees should be provided all the required material for the construction of buildings at controlled rates by the Government or through co-operative stores formed by the oustees themselves.

II. COMPENSATION OF LAND AND HOUSES

(1) Compensation of Lands

It is told that the price of the land is being considered by Land Acquisition Department according to the average price of the land which was sold during the last five years. This procedure of evaluation of land price is utterly wrong and unjust to the oustees. The oustees are not selling the lands according to their will. They are being ousted from their motherland by the Government though for a nobler cause, i.e., to make the country self-sufficient in food grains. The oustees are not willing to sell the land but they are improving the land, and are doing extensive agriculturing utilising modern technique of agriculture and transferring their lands into model farms. Many of them are converting their lands into orchards. Many cultivators are growing commercial crops and have increased the yield of their lands many times.

A person who has sold his land during the last five years must not be a good farmer or he must have sold his land out of dire necessity. Here a cultivator is being ousted by the Government, so he must be compensated accordingly.

Therefore, it would be highly unjustified on the part of the Government to assess the price of the land according to the average price of the last five years.

The oustee considers the land, his fixed capital and the output should be taken into consideration as the interest of the capital.

The oustees, therefore, demand the price of the land should be assessed on the actual yield of land per acre, as the yield has increased the value of the land.

(2) Compensation of houses

(a) The oustees demand that the price of the houses should be informed to every owner of the house before the final decision is taken by the authorities.

Therefore, the procedure of evaluation of the houses should be made declared to the public, because no information is given to the public about the method and ways of evaluation of the price of the houses.

(b) The oustees demand that the price of the houses should be given to the oustees when the price of the land is paid to the oustees. The villagers of Gamruhur have not been given the prices of the houses acquired by the Dam Project Administration whereas the price of the land is given to them.

III. CLASSIFICATION OF LANDS

The oustees are experiencing difficulty in the assessment of the price of the lands which are being acquired by the Land Acquisition Department of the Beas Project due to

[Minister for Public Works and Welfare]

the fact that L.A.O. assesses value of the land which is shown in the land revenue records as entered at the time of settlement which was held in 1914-15 in Kangra District. This is most detrimental to the interest of the oustees. The land owners have improved the conditions of their lands. They have converted 'Behnd Banjar' into the cultivated lands, turned Behnd Baranj into Nehri, i.e., irrigated one. Therefore, the oustees demand that a special Revenue Officer should be appointed for correction of Revenue records on the basis of the conditions of the land as obtaining at present.

IV. REPRESENTATIONS IN RESETTLEMENT AND REHABILITATION COMMITTEE

The Beas Control Board has constituted a resettlement and rehabilitation committee consisting of Shri Hem Raj, M.P., Shri Mehar Singh, M.L.A., Shri Ralla Ram, M.L.A., and one member of Zila Parishad from oustee area as non-official member.

The oustees consider that this committee should be broadened. Therefore, the oustees demand that M.L.A. from Nurpur constituency and two members from Mangwal, Pragpur and Dehra Blocks should be included in this committee.

V. TRANSPORTATION AND RESETTLEMENT CONCESSIONS

The oustees demand they should be given free transportation to take their belongings to a place where they are to be resettled. Further they demand that they should be given Rs 1,000 per family as resettlement allowance, because they are to resettle themselves in a new place, when they have so many difficulties and would incur expenses.

VI. REGISTRATION OF LANDS

The oustees demand that no registration fee and other expenses regarding taking of possession of land should be charged from the oustees.

VII. LANDS SHOULD BE FIT FOR CULTIVATION

The oustees demand that the land which would be allotted to the oustees should be made fit for cultivation by help of machinery supplied by Irrigation Department because it would be very difficult for the oustees to make land available for cultivation at the initial stages.

We hope for sympathetic consideration and early action for the just demands of the oustees.

Copies to :—

- (1) Irrigation and Power Minister, Government of India.
- (2) Members of Parliament.
- (3) Members of Beas Dam Control Board.
- (4) Chief Ministers of Punjab, Himachal and Rajasthan States.
- (5) Legislators of Punjab.

ANNEXURE 'B'**Details of action taken in the Memorandum submitted by the General Secretary, Beas Dam Oustees Sahayak Sabha, Kangra**

I. To redress the grievances of the oustees, Government have already appointed two senior officers, viz., Deputy Commissioner, Resettlement and Rehabilitation and Deputy Registrar, Co-operative Societies. A Rehabilitation Committee has also been set up to look after their day to day difficulties.

(a) The oustees would be resettled in Rajasthan Canal area in Tehsil Suratgarh, District Ganganagar, in Rajasthan State. The question of settlement of oustees in one compact block has already been considered. Due to practical difficulties, it is not possible to resettle all the oustees in one compact block. Efforts are being made to give compact areas in each block to the oustees as far as possible.

(b) and (c) It has already been decided to allot 31½ acres of land to each oustee family. The question of price of land and mode of payment there of has not so far been decided.

(d) No decision to allot land to the landless tenants and agricultural workers, artisans etc., has been arrived at so far. This demand will be considered by the Rehabilitation Committee.

(e) 5 representatives of the oustees have since visited the areas of their resettlement in Rajasthan at Government cost. Arrangements are being made to take another batch of the oustees to the areas of resettlement.

(f) The Rajasthan Government has to prepare detailed schemes for the amenities. Government of India has taken up the matter with the Rajasthan Government.

(g) Rajasthan Government have already agreed to provide construction materials to the oustees at controlled rates.

II. COMPENSATION OF LAND AND HOUSES

1. *Compensation of lands.*—Compensation is being paid according to the award of the Collector, keeping in view the provisions of the Land Acquisition Act.

2. It has been decided by the Beas Control Board that the formula adopted in evaluating the houses at Bhakra will also be made applicable on the Beas Project.

III. CLASSIFICATION OF LANDS

The matter is being examined in detail.

IV. REPRESENTATION IN SETTLEMENT IN REHABILITATION COMMITTEE

Beas Control Board was approached for expansion of the Beas Rehabilitation Committee, but they have decided that no alteration should be made in the present constitution of the Beas Rehabilitation Committee, as representation on the committee was already adequate.

V & VI. The demand of oustees for free transportations rehabilitation grant and exempting them from payment of registration fee, etc., is under consideration.

VII. LAND SHOULD BE FIT FOR CULTIVATION

This demand of the oustees will be considered by the Beas Rehabilitation Committee.

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएंगे कि क्या वहां के आउस्टीज ने जो रीप्रिजेंटेशन दिया था, मिनिस्टर साहिब के पास रीप्रिजेंटेशन पहुंच गया है ?

मन्त्री : उस रीप्रिजेंटेशन की कापी हाउस की मेज पर रखी हुई है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएंगे कि आउस्टीज ने जो रीप्रिजेंटेशन दी है, उस पर सरकार क्या एक्शन ले रही है ?

मन्त्री : रीप्रिजेंटेशन में काफी डिमांडज हैं और हर एक डिमांड पर एक्शन लिया जा रहा है । जो इन के बारे में एक्शन लिया है, वह मेज पर रख दिया गया है । अगर माननीय सदस्य कोई स्पेसिफिक बात के बारे में पूछना चाहते हैं तो पूछ लें ।

श्री बलरामजी दास टंडन : उन की दो तीन ही ग्रहम डिमांडज हैं, उन के बारे में सरकार क्या सोच रही है ?

मन्त्री : उन की सेलियंट फीचर्स यही हैं कि उन को ज़मीन मिले, ट्रांसपोर्ट की सुहूलतें मिलें और मकान बनाने के लिए सुहूलतें दी जाएं । इस के लिए सरकार उन की जो मदद कर सकेगी, वह मदद करेगी ।

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएंगे कि क्या पोंग डैम के आउस्टीज तसल्ली रखें कि सरकार उन की रीप्रीजेंटेशन पर गौर कर रही है ?

श्री अध्यक्ष : जब तक सरकार इस बारे में पूरा फैसला नहीं करती उस वक्त तक आप केस को परसू करते रहेंगे (हंसी) । (So long as the Government does not take final decision in this matter the hon. Member will continue to pursue this case.)

(Laughter.)

श्रीमती सरला देवी : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएंगे कि पोंग डैम के आउस्टीज के लिए जो एक कमेटी बनाई है, उस कमेटी ने कितनी मीटिंग्स की हैं और वह कौन सी कमेटी है ?

मन्त्री : इस के लिए सैपेरेट नोटिस दिया जाए । अगर माननीय सदस्या कमेटी के मैम्बरों के नाम पूछना चाहती हैं तो मैं बता सकता हूं ।

श्रीमती सरला देवी : वजीर साहिब ने फरमाया है कि एक कमेटी बनाई गई है, क्या मैं पूछ सकती हूं कि वह कमेटी किस तारीख को बनाई गई थी ?

मन्त्री : इस के लिए सैपेरेट नोटिस चाहिये ।

Assessment of compensation payable to the oustees of Beas Dam Project

*7761. Shrimati Sarla Devi : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether it is a fact that for the purposes of assessment of compensation payable to the oustees of the Kangra District for their lands, the Land Acquisition Officer is accepting the kind and quality of land to be the same as is recorded in settlement papers prepared in 1913-14 ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government have received any representation from the oustees of the Beas Dam Project demanding that the compensation for their lands be assessed on the basis of the latest entries made in the Khasra Girdawaris ; if so, the action so far taken by the Government thereon ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Compensation of land payable to the oustees of Kangra District for their lands is assessed in respect of Barani, Ek-fasli, Do-fasli, Nehri Awal and Nehri Doam, as is recorded in settlement papers prepared in 1913-14 ; but not in respect of other kinds of land.

(b) Yes. The said representation is being examined. स्पीकर साहिब, इस जवाब के तैयार हो जाने के बाद आउस्टीज के रीप्रीजेंटेंट्स का डेपूटेशन मुझे मिला था । उस के बारे में रेवेन्यू मिनिस्टर साहिब से बातचीत करने के बाद यह तजवीज किया गया है । पहले तो 1913-14 के सैटलमेंट के मुताबिक जो क्लासिफिकेशन उस वक्त थी उस की बेसिस पर कम्पेनसेशन दिया जाना था । लेकिन चूंकि उस के बाद काफी ऐसा रकबा है जो कि इम्प्रूव हो चुका है, कुछ नहरी बन चुका है, कुछ चाही बन चुका है जो कि पहले बंजर था या बारानी था, इस लिये यह फैसला

किया गया कि अब हाल के हालात के मुताबिक रेवेन्यू रिकार्ड में इन्द्राज किया जाए और उस के लिए उस एरिया की सैटलमेंट दोबारा की जाए । इस के बारे में रेवेन्यू डिपार्टमेंट को रिक्वेस्ट भेजी है और यह मामला जेरे गौर है ।

श्रीमती सरला देवी : स्पीकर साहिब, इन्होंने पहले वहां पर लैंड एक्वीजिशन अफसर को भेज कर कीमतें डलवा लीं, क्या उस वक्त यह बात सरकार के सामने नहीं आई कि 1913-14 के सैटलमेंट के मुताबिक कीमतें डाली जा रही हैं । उस वक्त इतना खर्चा किया गया और अब डीमांड को मान कर दोबारा कमेटी बनाई है, पहले क्यों नहीं बनाई ?

मंत्री : पहले इस बात का ख्याल नहीं था लेकिन जब लोगों के रीप्रीजेंटेशन आए तो उस समय इस मामला को एगजामिन करने से यह सवाल पैदा हुआ जिस का हल करने के लिए कदम उठा रहे हैं ।

श्रीमती सरला देवी : स्पीकर साहिब, लोगों के डैपूटेशन और रीप्रीजेंटेशन आने के बाद इन के सामने यह बात आई कि वहां पर सैटलमेंट 1913-14 का हुआ है और उस के मुताबिक कम्पेनसेशन वर्क आउट किया जा रहा है । मैं पूछना चाहती हूं कि गवर्नमेंट पहले ही क्यों नहीं ऐसी बातों को सोच लेती कि यह बात गलत की जा रही है ? अगर पहले ही इस बात पर गवर्नमेंट विचार कर ले तो लोगों को ऐसी मुश्किलात का सामना क्यों करना पड़े ?

मंत्री : बहन जी, इतना नाराज न हो, अगर कोई गलती हो गई है तो उसे ठीक करने के लिए कदम उठाए जा रहे हैं ।

Chaudhri Darshan Singh: May I know from the honourable Minister whether the Government is considering to give compensation for residential houses of these oustees ?

मंत्री : रैजिडेंशल हाउसिज के लिए कम्पेनसेशन दिया गया है, वह जो क्राइटीरिया मुकर्रर किया गया है उस के मुताबिक कर रहे हैं ।

श्रीमती सरला देवी : जो स्टेटमेंट इन्होंने दी है उस में बताया गया है कि लोगों को मकान बनाने के लिए दो हजार रुपया लोन का दिया गया है । मैं यह पूछना चाहती हूं कि जब भाखड़ा आउस्टीज दो हजार रुपये से हिसार में मकान नहीं बना सके तो इतनी मंहगाई के जमाने में राजस्थान में दो हजार में अपने रहने के लिए झौपड़ी बना सकेंगे ?

मंत्री : झौपड़ी तो शायद वैसे ही बना लें, यह तो मकान के लिए लोन दिया गया है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, इसी में से सवाल पैदा होता है कि क्या मिनिस्टर साहिब ने इस बात पर गौर किया है कि आज की मंहगाई के जमाने में दो हजार रुपए में कोई आदमी रहने के लिए मकान बना सकता है , चाहे एक कमरा और एक किचन ही क्यों न हो ? क्या दो हजार रुपया आज के हालात

[श्री बलरामजी दास टंडन]

के मुताबिक मुनासिब है और अगर नहीं है तो क्या गवर्नमेंट अपने फैसले को रीवाईज करने के लिए तैयार है ?

मंत्री : उनको जमीन का कम्पैनसेशन मिलेगा । जो मकान वे लोग छोड़ कर जाएंगे उन का भी कम्पैनसेशन मिलेगा । इस के इलावा दो हजार रुपया कर्जा भी दिया जा रहा है । अगर फिर भी कोई डिफिकल्टी उन के सामने पेश आएगी तो सरकार गौर कर लगी ।

Applications of certain persons of village Gannapind, district Jullundur for tube-wells connections

*6900. Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that Sarvshri Balram Singh, Takhat Singh and Bhadur Singh, residents of village Gannapind, tehsil Phillaur, district Jullundur applied for Tubewells connections in 1958 and that their connections were sanctioned but power was not provided to them ;
- (b) whether it is also a fact that the said persons again applied in 1961 and power load was sanctioned to them by the District Engineer ;
- (c) whether it is also a fact that the said applicants have not yet been given power connections for their tubewells so far ;
- (d) if the answer to parts (a) , (b) and (c) above be in the affirmative, the reasons for not giving the power connections, the name of the official responsible and the action taken against him ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No. They applied for connection in 1959. The case was not sanctioned as the area was not covered under any sanctioned electrification scheme.

(b) Yes. Load was approved by the Local Load Committee (then functioning in 1962).

(c) Yes.

(d) The estimate was framed in the year 1962 and was found unjustified for Rs 13,000.

Notices were served upon the consumers under registered cover to pay the cost of unjustified portion of the estimate.

As no reply was received, the applications were cancelled, and as such, the question of fixing the responsibility against any official/officer does not arise.

Proposed increase in Electricity Tarrif in the State

*6903. Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether there is a proposal under the consideration of Government to enhance the electricity tariff in the case of certain categories of consumers in the State ; if so, the details thereof ;
- (b) the phased programme, if formulated, to finance the schemes for supplying power for agricultural production ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) The question is generally under consideration. The proposals are tentative in nature at this stage, hence it is not possible to supply the details.

(b) Government of India have recently agreed to grant a loan assistance of Rs. 100.00 lacs during the year 1964-65 and Rs 200.00 lacs during the ensuing year 1965-66 for tubewell connections. In case the above loan assistance is granted, about 7,000 to 10,000 tubewells are expected to be electrified in the State during the current and the ensuing year.

Electrification of Villages in Rajpura Tehsil

*7518. Sardar Prem Singh Prem : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) the number of villages, district-wise, so far electrified in the State;
- (b) the number and the names of the villages so far electrified in district Patiala and in tehsil Rajpura of district Patiala, separately ;
- (c) the number of villages which are situated at a distance of half a mile from the 11 K. V. Line in Rajpura Tehsil and the number of villages amongst them which have not been electrified so far ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) A statement (Annexure 'A') is laid on the table of the House.

(b) A statement (Annexure B) is laid on the Table of the House.

(c) 106, out of which 106 have not yet been electrified.

ANNEXURE 'A'

Serial No.	Name of District	No. of villages electrified upto December, 1964
1	Mohandergarh	71
2	Kapurthala	106
3	Simla	123
4	Patiala	293
5	Jullundur	382
6	Ambala	294
7	Ludhiana	332
8	Bhatida	88
9	Sangrur	177
10	Gurgaon	229
11	Karnal	255
12	Amritsar	807
13	Kangra	346
14	Ferozepur	289
15	Hissar	182
16	Rohtak	258
17	Hoshiarpur	294
18	Gurdaspur	607
Total		5,133

[Minister for Public Works and Welfare]

ANNEXURE B

Serial No.	Name of place	Tehsil	Serial No.	Name of place	Tehsil
1	Adampur	... Bassi/Sirhind	30	Khera	... Bassi/Sirhind
2	Akttawali	... Ditto	31	Kuba	... Ditto
3	Bari Badanchi	... Ditto	32	Kadon	... Ditto
4	Behron Puri	... Ditto	33	Mahdeudan	... Ditto
5	Gharaun	... Ditto	34	Mahanpur	... Ditto
6	Gungas	... Ditto	35	Malhipur	... Ditto
7	Lal Kalan	... Ditto	36	Rauni	... Ditto
8	Kotla (Bajarwara)	... Ditto	37	Mandpur Kesho	... Ditto
9	Kikar Majra	... Bassi/Amloh	38	Alipur Sodian	... Ditto
10	Landh	... Bassi	39	Chhukki	... Ditto
11		... Bassi	40	Akapur	... Ditto
12	Madhadian	... Do	41	Fatehpur	... Ditto
13	Machepur	... Do	42	Chahut	... Ditto
14	Mannupur	... Do	43	Salani	... Bassi/Amloh
15	Mirpur	... Do	44	Badgujan	... Ditto
16	Nasrali	... Bassi/Amloh	45	Alladadpur	... Ditto
17	Rashidpur	... Bassi/Sirhind	46	Chehllan	... Ditto
18	Shahidgarh	... Ditto	47	Lakha Singh Wala	... Ditto
19	Bowani	... Ditto	48	Shamspur	... Ditto
20	Balala	... Ditto	49	Jassaran	... Ditto
21	Bathal	... Ditto	50	Kuulgarh	... Ditto
22	Barmalipur	... Ditto	51	Mohadian	... Ditto
23	Chankoin Kalan	... Ditto	52	Mirpur	... Ditto
24	Chankoin Khurd	... Ditto	53	Bahrampur	... Ditto
25	Haricha	... Ditto	54	Rasidpur	... Ditto
26	Jaipur	... Ditto	55	Manunpur	... Ditto
27	Loppon	... Ditto	56	Shahidgarh	... Ditto
28	Jharj	... Ditto	57	Kotla Bajwara	... Ditto
29	Jargri	... Ditto	58	Badli Alla Singh	... Ditto

Serial No.	Name of place	Tehsil	Serial No.	Name of place	Tehsil
59	Kheri	Bassi/Amlah	90	Sanipura	Bassi/Sirhind
60	Raipur Sujran	Ditto	91	Khoje Majra	Ditto
61	Raili	Ditto	92	Brahmin Majra	Ditto
62	Kalal Majran	Ditto	93	Alian	Ditto
63	G. Himat Garh	Bassi/Sirhind	94	Bahadurgarh Dehkol lan	Ditto
64	Kapurgarh	Ditto	95	Dehkolan	Ditto
65	Bharpoorgarh	Ditto	96	Rampur	Ditto
66	Jhangir	Ditto	97	Begowal	Ditto
67	Bartne Randhawa	Ditto	98	Rara	Ditto
68	Katana	Ditto	99	Ghalauti	Ditto
69	Lapran	Ditto	100	Ghudani Kalan	Ditto
70	Mulanpur	Ditto	101	Maksoodra	Ditto
71	Devi Nagar or (Malikpur)	Ditto	102	Talania	Ditto
72	Dewa Mander	Ditto	103	Aam Khasbag	Ditto
73	Jandiali	Ditto	104	Shamsher Nagar	Ditto
74	Bhodewala	Ditto	105	Ajnali	Ditto
75	Anyatpur	Ditto	106	Doraha	Ditto
76	Balohra	Ditto	107	Rajgarh (Nayan Pind)	Ditto
77	Doraha Mandi	Ditto	108	Dugri	Ditto
78	Payal	Ditto	109	Daburji	Ditto
79	Gobindgarh	Ditto	110	Nilon Khurd	Ditto
80	Bhadson	Ditto	111	Ajnad	Ditto
81	Hamayanpur	Ditto	112	Rawal	Ditto
82	Sirhind Mandi	Ditto	113	Amlah	Ditto
83	Sirhind City	Ditto	114	Naraingarh	Ditto
84	Bassi	Ditto	115	Chanarthai Khurd	Ditto
85	Fatehgarh Sahi	Ditto	116	Madhopur	Ditto
86	Dhamete	Ditto	117	Chanarthai Kalan	Ditto
87	Khanpur	Ditto	118	Nabipur	Ditto
88	Bara	Ditto	119	Bhut Majra	Ditto
89	Sangatpura	Ditto			

[Minister for Public Works and Welfare]

Serial No.	Name of place	Tehsil	Serial No.	Name of place	Tehsil
120	Shampur	.. Bassi/Sirhind	11	Dharpur	.. Nabha
121	Pandrali	.. Ditto	12	Bauran Khurd	.. Do
122	Harbanpura	.. Ditto	13	Mandaur	.. Do
123	Phagan Majra	.. Ditto	14	Nabha	.. Do
124	Sehora	.. Bassi/Amlah	15	Kaul	.. Do
125	Ghudanu Khurd	.. Ditto	16	Duladi	.. Do
126	Lassoi	.. Bassi/Payal	17	Kalran	.. Do
127	Moran Wali	.. Ditto	18	Dhingi	.. Do
1	Dhakonda	.. Nabha	19	Gulwati	.. Do
2	Harigarh	.. Do	20	Chaudri Majra	.. Do
3	Roh ti (Muran)	.. Do	21	Alhoran	.. Do
4	Rohti (Basta Singh Wala)	Do	22	Thui	.. Do
5	Taura	.. Do	23	Bhadhal Thuha	.. Do
6	Chhona (Narain Singh Wala)	Do	24	Chehal	.. Do
7	Bauran Kalan	.. Do	25	Rohtikhas	.. Do
8	Bhajo Majra	.. Do	26	Skarauda	.. Do
9	Abehypur	.. Do	27	Rohta	.. Do
10	Govindgarh (Chhana)	Do	28	Chhajubhat	.. Do

Sardar Prem Singh Prem: In part (b) of the Question, it has been asked ;

“(b) the number and the names of the villages so far electrified in district Patiala and in tehsil Rajpura of district Patiala separately;”

जब पटियाला जिला की लिस्ट दी गई है तो राजपुरा का नाम नहीं दिया गया । लेकिन जब सैपरेट लिस्ट दी है तो वह भी राजपुरा की जगह पर नाभा की दे दी गई है ।

मंत्री : इस के बारे में दरयाफत कर लिया जाएगा ।

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : इस का फिर कब जवाब दिया जाएगा ?

श्री अध्यक्ष : क्या यह बात ठीक है कि राजपुरा की जगह पर नाभा की लिस्ट दे दी गई है ? (Is it a fact that instead of Rajpura a list of villages of Nabha has been given ?)

मंत्री : डिस्ट्रिक्ट वाईज़ लिस्ट दी गई है और अगर कोई चीज़ रह गई है तो फिर देखेंगे । पोजीशन यह है कि इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड में तहसील वाईज़ लिस्टें नहीं होतीं, उन का हिसाब डीवीज़नों के और सब-डीवीज़नों के मुताबिक होता है, इस लिये तहसील वाईज़ कुलैक्ट करने में कुछ गलती रह जाती है । अगर कोई ऐसी बात हो गई है तो मेम्बर साहिबान प्वायंट आउट कर दें, उस को देख लिया जाएगा ।

काभरेड भाग सिंघ भोता : की बिजली मंत्री साहिब दसटगे कि चाहे राजपुरे के पिंड इलैक्ट्रीफाईड होये हन ना नही होये ? की उनुं का नां उह लिस्ट दिस देह लएी तਿਆर हन ?

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : मेरी अर्ज़ है कि अगर दोबारा लिस्ट देंगे तो इस पर सप्लीमेंटरी हो सकेंगे । पार्ट "सी" के मुताल्लिक सवाल पूछा जा सकता है । क्या मैं वजीर साहिब से पूछ सकता हूं कि बोर्ड ने यह फैसला किया था कि 11 के० बी० लाईन से आधे मील के फासले पर जो गांव होंगे उन को बिजली देने के मामले में प्रेफ़रेंस दी जाएगी, क्या यह बात ठीक है ?

मंत्री : मैं आफ हैंड तो नहीं कह सकता । अगर कोई ऐसा फैसला पहले हुआ हो तो देख कर बताया जा सकता है ।

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : स्पीकर साहिब, यह फैसला जो कि तमाम अखबारों में निकलता रहा है, पहले मिनिस्टर साहिब ने भी फरमाया था और मिनिस्टरी भी फरमाती रही है कि बोर्ड ने यह फैसला किया है कि जो गांव 11 के० बी० लाईन से आधे मील के फासले पर होंगे उन को बिजली देने के मामले में प्राइरिटी दी जाएगी, उस के मुताबिक राजपुरा में 106 गांव ऐसे हैं जो कि के० बी० 11 से आधे मील के फासले पर बाक्या हैं ।

और उनुं 106 दिसें दिक नुं वी इलैक्ट्रीफाई नही कीडा गਿਆ की मै पृढ सकदा हां कि उह फैसला बदल दित्ता गਿਆ है नां गॉरमेंट उस उते अमल करेगी ?

मंत्री : इस वक्त तो वह फैसला नहीं है जिसका आप जिक्र कर रहे हैं । इस वक्त ऐसा कोई फैसला प्रैक्टिस में नहीं है । पहिले कोई हुआ हो तो उसके मुताल्लिक मैं नहीं कह सकता । अगर कोई फैसला हुआ भी हो तो उसमें भी रिसोसिज़ की अवेलेबिलिटी का, फंडज़ और मैटीरियल वगैरा का सवाल आता है और दूसरी प्रायटीज़ का भी हिसाब होता है ।

लेफ्टीनेंट भाग सिंघ : की वजीर साहिब किरपा करके दसटगे कि सटेट इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड ने अपणे फैसलियां दी किउनी परमैटेन कदे सिरे चाड़ी है ?

Mr. Speaker : It does not arise out of this question.

चौधरी रणबीर सिंह : क्या माननीय लोक कल्याण व कार्य मन्त्री, महोदय बताने की कृपा करेंगे कि क्या यह सत्य है कि औसतन हर गांव पर बिजली देने का खर्च जो 33 या 34 हजार के करीब आता है वह 11 के० बी० लाईन से आधे मील तक गांव को बिजली देने का खर्च केवल 15,000 रुपया आता है ?

Mr. Speaker : Question-hour is over now. More supplementaries on this question will be allowed to-morrow.

Sardar Prem Singh Prem : Mr. Speaker now that you have very kindly allowed supplementaries on this question tomorrow may I request that the list of villages in tahsil Rajpura, promised by the hon. Minister earlier may kindly be brought here and supplied to me tomorrow ?

Mr. Speaker : It is expected that the hon. Minister will be up-to-date tomorrow.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Tube-wells Energised in the State

*7712. Shrimati Om Prabha Jain : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the total number of tube-wells energised during the years 1962-63, 1963-64, and 1964-65 in the State, tehsil-wise ?

Chaudhri Rizaq Ram : District-wise statement is placed on the Table of the House. Information is not maintained Tahsil-wise.

Statement showing the number of Agricultural Connections (districtwise)
given during the year

Serial No.	Name of District	1962-63	1963-64	1964-65, upto 31st De- cember, 1964	REMARKS
1	Amritsar	..	64	512	277
2	Gurdaspur	..	199	305	325
3	Ludhiana	..	291	274	604
4	Jullundur	..	351	485	391
5	Ferozepur	..	129	215	211
6	Kangra	..	4	9	..
7	Mandi	..	..	..	..
8	Hissar	..	142	94	128
9	Ambala	..	119	275	372
10	Mohindergarh	..	105	188	125
11	Karnal	..	798	784	521

Serial No.	Name of District	1962-63	1963-64	1964-65 upto 31st December, 1964	REMARKS
12	Rohtak	.. 42	208	152	
13	Gurgaon	.. 291	454	293	
14	Sangrur	.. 113	399	181	
15	Patiala	.. 230	555	229	
16	Bhatinda	.. 37	72	54	
17	Simla	.. ..	..	..	
18	Hoshiarpur	.. 185	358	227	
19	Kapurthala	.. 81	139	200	
Total		.. 3,181	5,326	4,290	

Electricity Construction Division, Dadri, district Mohindergarh

*7950 Shrimati Chandrawati : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the reasons for winding up the Electricity Construction Division at Dadri, district Mohindergarh, together with the name of the officer incharge at present of the electrification work going on there ;

(b) whether Government propose to open the Construction Division at Dadri again ; if so, when ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) There was no Construction Division at Dadri. The construction cell was wound up due to paucity of funds and material. Since no electrification work is going on at present in the said area the question of name of Officer Incharge does not arise.

(b) Yes; when it would be justified by the work-load

Construction of Bridge on G.T. Road near Doraha, Sub-Tehsil Payal district Ludhiana

*7040. Lieut. Bhag Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number of spans, the bridge being constructed on G.T. Road near Doraha, Sub-Tehsil Payal, district Ludhiana, will have, with the length of the said bridge ;

(b) the width of the drain on which the said bridge is being constructed as also the length of the upper side of the drain together with its catchment area ;

(c) the estimated cost of the bridge and the time by which it is expected to be completed ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) The bridge, as being constructed, has 3 spans of 34' each with a total length of 110'—3" between faces of abutments.

- (b) (i) Width of the drain on which the said bridge is being constructed .. 25 ft.
 (ii) Length of upper side of the drain .. 10,000 ft.
 (iii) Catchment area .. 77.5 sq. miles

(c) Estimated cost of the bridge (complete with approaches, etc.) is about 2,92,000. It is expected to be completed in June, 1965.

Roads constructed in the State

*7710. Shrimati Om Prabha Jain : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the total mileage of the roads constructed during the years, 1962-63, 1963-64 and 1964-65 in the State, tehsil-wise ?

Chaudhri Rizaq Ram : District-wise mileage constructed during 1962-63 1963-64 and 1964-65 is given in the statement which is laid on the Table of the House. The Tehsil-wise information is not available as the unit of road planning and construction is according to Civil Districts in the State.

Statement showing the total mileage of roads constructed in the State Districtwise during 1962-63, 1963-64 and 1964-65

Serial No.	Name of District	1962-63 (Actual)	1963-64 (Actual)	1964-65 (anticipated)	REMARKS
1	Gurgaon	.. 35.25	5.04	11	
2	Rohtak	.. 14.68	10.44	23	
3	Hissar	.. 11.32	13.40	33	
4	Karnal	.. 12.92	13.33	23	
5	Ambala	.. 18.55	7.65	36	
6	Ludhiana	.. 12.50	5.37	20	
7	Ferozepur	.. 13.13	14.51	21	
8	Jullundur	.. 3.87	3.15	22	
9	Hoshiarpur	.. 18.61	7.32	20	
10	Amritsar	.. 7.25	13.08	20	
11	Gurdaspur	.. 14.25	6.90	18	
12	Kangra	.. 7.08	42.42	33	
13	Lahaul and Spiti	.. ..	..	..	
14	Simla	.. ..	..	..	
15	Patiala	.. 9.31	9.37	12	
16	Sangrur	.. 19.42	8.29	17	
17	Bhatinda	.. 22.57	8.22	21	
18	Kapurthala	.. 3.25	5.00	5	
19	Mohindergarh	.. 10.91	6.33	8	
	Total	.. 234.87	179.82	350	

Construction of Bhadaur-Nainewala-Tapa Road, district Sangrur

*8070. Sardar Ranjit Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether he is aware of the fact that the Bhadaur-Nainewala-Tapa road, district Sangrur is pending construction since 1914 ;
- (b) whether it is a fact that kacha kankar is lying along the length of the said road since the said year;
- (c) whether the said road was included in 2nd Five-Year Plan for construction and dropped afterwards, if so, the reasons therefor ;
- (d) whether it is proposed to complete the construction of the said road in 1965-66 or in the next Plan period ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No.

(b) Some Kankar is lying along Katcha track but it is not known to this Department as to who collected the same. The P.W.D. is not concerned with this road neither the year of collection is known to this Department.

- (c) No, not included in the 2nd Five-Year Plan.
- (d) No, this road does not find place in any Plan.

Construction of Malerkotla-Barnala Road

*8071. Sardar Ranjit Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that a survey for constructing the Malerkotla-Barnala road via Cheema, Kuthala, Bajidke was undertaken and the road was sanctioned to be constructed during, 1964-65 ;
- (b) whether the scheme to construct the said road was dropped subsequently ; if so, the reasons therefor ;
- (c) whether Government propose to construct the said road in the year, 1965-66 or the next Five Year Plan ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No, please.

- (b) In view of (a) above, question does not arise.
- (c) No, please.

Evacuee Land in Village Kohlawas, tehsil Dadri, District Mohindergarh, transferred to Forest Department

*7632. Shri Banwari Lal : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the area of evacuee land in village Kohlawas, tehsil Dadri, district Mohindergarh, which has been transferred to the Forest Department and the date of its transfer ?

Chaudhri Rizaq Ram : No area of evacuee land in village Kohlawas, tehsil Dadri is in district Mohindergarh, has been transferred to Forest Department.

Construction of Harijan Colonies in Villages Rara and Rajgarh in Sub-Tehsil Payal, District Ludhiana

*6812. Lieut. Bhag Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether any Harijan Colonies were proposed to be set up by Government in villages Rara and Rajgarh, Sub-tehsil Payal, district Ludhiana (formerly in district Patiala) under the Harijans Welfare Schemes ; if so, when and the number of houses proposed to be constructed in each village ;
- (b) in case the work in the said Colonies has been started the number of houses in each colony which have been built or are half built and yet to be built separately ;
- (c) the amount of money spent in each case.

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. Construction of Harijan Colonies, consisting of 66 and 33 houses, were sanctioned at Rajgarh and Rara during the years, 1957-58 and 1958-59, respectively.

(b)	Colony	Houses built	Houses half built	Houses yet to be built
	Rara ..	4	2	27
	Rajgarh ..	55	11	..

(c) Rs 11,000 and 50,500 have so far been spent on Rara and Rajgarh respectively.

Harijan Welfare Fund

*7631. Shri Banwari Lal : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether any fund of the Harijan Welfare Department is lying with the Land Mortgage Bank for being advanced as loans to the Harijans ; if so, the amount thereof ;
- (b) the reasons for which the said amount has not been utilized so far ;
- (c) the amount which has been lying in the said Bank at the end of each year ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No.

(b) Question does not arise.

(c) Nil.

Area leased out to M/s Gopal Paper Mills, Jagadhri

*7004. Principal Rala Ram : Will the Minister of Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether the Ban Karanpur and Bindra Ban forests (in Dasuya Tahsil) have been leased out to M/s Gopal Paper Mills, Jagadhri ; if so, the terms of the lease ;

- (b) whether he is aware of the fact that the said mills have cut down bamboos in the said forests ruthlessly and far in excess of the stipulated quantity ;
  - (c) if the reply to part (b) above be in the affirmative, the penalty, if any, imposed on the said firm for breach of the terms of the contract ;
  - (d) whether the penalty is levied per bamboo cut down in excess of the stipulated number or it is charged on ad hoc basis ?
- Chaudhri Rizaq Ram :** (a) Yes. An agreement deed containing the terms of the lease is laid on the Table of the House. (Annexure D.)
- (b) No. Wherever Silvicultural felling rules were violated by workers of the firm, the irregularities were taken due notice of.
- (c) An amount of Rs 4,299.49 P. has been recovered from the firm for violation of terms on the lease deed.
- (d) No. The penalty is imposed per Bamboo piece cut irregularly as per provisions of the agreement.

ANNEXURE "D"
FOREST DEPARTMENT, PUNJAB

Approximate value of the Contract—Rs 20,000 yearly (Rs. Twenty Thousand yearly.)

Evidencing terms of licence to cut bamboos in bamboo forests of Beas and Kangra Forest Division.

This indenture made the 25th day of March, 1958 (one Thousand nine hundred and fifty-eight) between the Governor of Punjab (hereinafter called "Government") of the one part and Shree Gopal Paper Mills, Ltd., a company registered under the Companies Act through M. S. Tyagi, Deputy Manager (hereinafter called the Licensee) of the other part.

Whereas the Government has agreed to grant to the Licensee a licence for a term of 15 years to cut and remove bamboos growing in the Government Forests described in the schedule "A" annexed hereto for the manufacture of pulp and paper in the paper Mills of the licensee at Jamna Nagar.

Now, therefore, in pursuance thereof the Government hereby grants to the licensee to cut and remove bamboos in the Government Forests described in Schedule "A" annexed hereto and for greater clearness delineated on the Plan hereto annexed (hereinafter referred to as the Government Forests) for a term of 15 (fifteen) years, commencing from 1st day of April, 1956 and ending on 31st day of March, 1971 on the terms and conditions hereinafter appearing, namely :—

1. That unless there be something repugnant in the subject or context the words used in this agreement which are defined in the Indian Forest Act, XVI of 1927 shall have the meanings respectively assigned to them in that Act.

2. That the Licensee may cut, collect and remove bamboos from the Government Forests in accordance with the provisions and felling rules contained in the respective working plans of Kangra and Beas Forest Divisions as modified from time to time. The Licensee will carry out cutting of bamboos including cleaning of clumps at its own expense. The Licensee shall follow such instructions in regard to the manner of cutting and collection of bamboos as the Divisional Forest Officer of the Forest Division concerned (hereinafter referred to as the Forest Officer) may from time to time issue in writing for its guidance in that behalf.

3. The Licensee shall commence cutting of bamboos in the month of November and shall so regulate the same as to secure uniform, continuous and regular progress therein from month to month from the 15th day of November each year to the first day of March of the year next following, to the satisfaction of the Forest Officer and to arrange for removal of the bamboos from the Forests by 30th day of June next, provided however, the dates mentioned in this clause may be altered by the Forest Officer after consulting the licensee.

[Minister for Public Works and Welfare]

It is hereby clearly understood that time is the essence of the contract.

4. That the licensee shall pay a lump sum royalty of Rs 20,000 per year for the fifteen years of the license period.

Annual Royalty shall be paid into a Government treasury in the manner and on the dates specified in the table below :—

TABLE

The sum of Rs 40,000 representing the Royalty for the 1st and the 2nd year has already been paid by the licensee and its receipt is hereby acknowledged by the Government. The royalty shall be paid by the licensee during the remaining years in two instalments as under :—

1st instalment on 1st October, each year	Rs 10,000
2nd instalment on 1st January each year	Rs 10,000

5. That if the licensee fails to pay instalment of the royalty or any part thereof on the due date it shall be liable after the lapse of 3 days grace to pay as compensation rupee one per thousand of the sum due for every twenty-four hours of delay. Which payment shall, without prejudice to other rights and remedies of Government be realisable from the security money hereinafter mentioned and by seizure and detention of bamboos. If such failure extends to 60 days, the licensee shall, without prejudice to other rights and remedies of Government, also be liable to lose all claims to the bamboos and to the retention by the Forest Officer of all money already paid by or on behalf of the licensee under the terms of this agreement and to the cancelling of this license by the Forest Officer with the previous approval of the Chief Conservator of Forests, Punjab and as he may direct. The Government however, for special reasons may extend the period of payment of any particular instalment.

No bamboos shall be removed by the licensee from the forest for which royalty has not been paid for in full.

6. That the licensee shall be responsible for payment of Sales Tax under the East Punjab, and Central Sales Tax Act, 1948. If licensee's name is not registered under the said Act, it shall deposit the amount of sales tax along with the instalment of the royalty. If the licensee has already been registered under the said Act, it may not deposit the amount of tax along with the instalment or royalty provided it furnishes a certified copy of registration certificate.

7. That the Government has received from the licensee the sum of Rs 2,000 (Rupees two thousand only) in the shape of Post Office Savings Bank Pass Book Account No. 311403 (Ambala Division).

Pledged to the Secretary to Government, Punjab Revenue Department, Chandigarh (the receipt of which is hereby acknowledged) as security for the due fulfilment by the licensee of all the covenants of this indenture to be performed and observed by the licensee. The Forest Officer is empowered to deduct from such security money any sum which may be due from the licensee whether in respect of instalment of royalty or other sums payable by him or of any forfeiture or compensation incurred by him under the terms of this indenture the security money or any such balance thereof as may be left after making the deductions afore mentioned will be returned to the licensee after the close of the operations and after the Forest Officer shall have satisfied himself that all the terms of this indenture have been duly and faithfully carried out by the licensee.

8. That in the event of the Forest Officer forfeiting the whole of any portion of the security money under the terms of this indenture the licensee shall within ten days of receipt of a written notice calling on the licensee to do so deposit with the Forest Officer full amount of security money or such amount as may have been forfeited by the Government as the case may be. That should the licensee fail to deposit the said amount within the said period of ten days, the Forest Officer may stop its work for felling or removal until the amount has been deposited but such stoppage shall not relieve the licensee of its responsibility for completing the work within the period allowed under this license.

9. That the licensee shall remove all bamboos from the site where they are cut to its storage depots in the Government Forests by such routes as may be selected by the licensee and approved by the Forest Officer. The licensee will carry out the construction, maintenance or improvement of any roads and paths required by it at his own expenses.

10. That the licensee shall maintain a regular and the true account of all bamboos cut and removed by it and shall also submit such information about the yield of bamboos by compartments and sub-compartments as may be called for by the Forest Officer.

11. That the licensee agrees to fell no bamboos other than those available silviculturally under the rules given in the respective Working Plans and that in the event of its doing so it shall pay compensation at the rate not exceeding -/1/- per bamboo as determined by the Forest Officer.

12. That the licensee agrees that any produce exported from the Forests without a challan in the form prescribed by the Forest Officer will be liable to confiscation and forfeiture to Government.

A copy of the challan will be sent by the licensee to the Range Officer of the concerned Forest Range or other Forest Official in the manner as directed by the Forest Officer.

13. That the licensee agrees that the Forest Officer or its duly authorised representatives will be entitled to inspect the licensee's storage depot at any time without any previous notice.

14. That the licensee will not export bamboos from the forests before sunrise and after sunset.

15. That the licensee shall be entitled to post in the Government forests such officers, staff, contractors, workers and persons as may be required to look after the cuttings collection and removal of bamboos under this license. The persons so posted by the licensee shall act under the guidance and advice of the Forest Officer or any other subordinate authorised by him in that behalf.

The Government will carry out planting of new bamboos as prescribed and also their tending to the extent considered necessary by them at their own expenses.

16. That the licensee holds himself responsible for the due observance by itself, its agents and servants of the terms and conditions of this indenture and shall furnish to the Forest Officer with a written statement of the names of all agents and servants when it proposes to employ within the Kangra and Beas Forest Divisions, before they are so employed and the Forest Officer shall be at liberty to forbid the employment of any person whom he may consider undesirable.

17. That the licensee shall take every precaution that young plants of bamboos and other valuable species are not damaged during the felling and extraction operations carried on by it.

18. That the licensee shall have no right whatsoever to any other kind of forest produce except bamboos in the licensed areas.

19. That the bamboos required by the Government rafting contractors will be granted by the Forest Officer from Bakkarrar R.F. at the rates fixed by him and the price thus realised will be credited to the licensee.

20. That the bamboos required for normal departmental requirements and for the construction of and repairs to buildings and fences and for other allied purposes will be cut by the Forest Officer at his discretion and used free of cost. Intimation about the departmental removal will however, be given to the licensee by the Divisional Forest Officer concerned.

21. That the licensee will be entitled to only such bamboos as are surplus to the requirements of the right-holders. The bamboos to right-holders will continue to be granted by the Forest Officer or competent authorities in the same manner as heretofore and the proceeds from this grant will be credited to the Forest Department.

[Minister for Public Works and Welfare]

22. That the licensee will not interfere with the exercise of the recorded rights by the right holders.

23. That the licensee may construct temporary huts for the residence of its staff and labour in the Forest lands with the previous permission of the Forest Officer and that no rent will be charged for the land but the licensee will have to pay for the timber used in the huts at the rates to be fixed by the forest officer. The timber will be cut only with the previous permission of the Forest Officer. After the expiry of the license the licensee shall have no claim on any hut or buildings that may be left by it in the forests.

24. That the licensee agrees that the animals used for the removal of bamboos shall not stray in the forests from which it is licensed to cut bamboos and that if any such animal be found grazing in the forests they shall be treated as trespassers and shall be dealt with under the law.

25. That the licensee will use pack animals, carts and other vehicles only on such paths and roads for which necessary permission has been obtained from the Forest Officer.

26. That no fire shall be taken into or kindled within the above mentioned forests by the licensee or by its agents or servants except at such times or in such manner as may be directed by the Forest Officer

27. If the forest catches fire and it is proved that it has occurred through the negligence or any act of commission or omission of the licensee or its servants or labourers, the licensee shall be held solely responsible for all damage done to the forests and will be dealt with under the law.

28. That the bamboos sold to the licensee under this indenture shall remain at its risk from the date of its signing this indenture and the Government will not be responsible for any loss or damage which may occur thereto from any cause whatsoever.

29. That in the event of fire breaking out from any cause whatsoever in the forest or forests in which the licensee is carrying on its operation the licensee, its agents and servants who are employed in such operations and who are present at the site of work shall at once proceed to the scene of fire and shall do their best to extinguish it.

30. That the licensee will be held responsible for any damage which may occur to any forest produce with the exception of purely scrub undergrowth in the aforesaid forest during the period within which its work is in progress in such forest whether such damage be done by fire or any other cause whatsoever. Forest Officer will be the sole judge whether the damage was unavoidable or not and will assess such damage.

31. That in the event of non-fulfilment of any of the conditions of the indenture by the licensee the Forest Officer shall without prejudice to other rights and remedies of Government be entitled to cancel this license with the previous approval of Chief Conservator of Forests, Punjab, and all moneys paid and the security deposit and any bamboos unfelled or unremoved at the time of such cancellation shall be forfeited to Government who may thereupon resell the said bamboos in any manner whatsoever and recover from the licensee in any manner as the Forest Officer may think fit, all loss incurred by such resale and any expenditure incurred on it.

32. That the Government has the option of cancelling this license in public interest at any time after giving six months notice and the Government will not be responsible for any loss thereby caused to the licensee. The Conservator of the above mentioned forest may, however, at his discretion refund a part or whole of the already paid royalty for that year and his decision in this case will be final.

33. That in every case in which by virtue of the provisions of section 12, sub-section (I) of the Workmen's Compensation Act 1923, Government is liable to pay compensation to a workman employed by the licensee in connection with the performance of this contract, Government shall have the right to recover from the licensee the amount of the compensation if any paid by it to the licensee workman and without prejudice to the rights by Government under section 12, Sub-section (2) of the said Act, to be identified by the licensee's or to recover the amount from the licensee. Government shall be entitled to deduct the amount for which it is likely to be held liable to pay to the licensee's workman by way of compensation from the security deposited by the licensee

or from any sum due to the licensee from the Government under this indenture or otherwise any one to pay the same to the workman or to withhold the same until the claim of the workman for compensation is finally settled.

Government shall not be bound to contest any claim made against it under section 12, sub-section (1) of the said Act except on the written request of the licensee and upon its giving to Government full security for all costs for which Government might become liable in consequence of contesting such claim.

34. If any question, difference or objection whatsoever shall arise between the parties to these presents or their respective representatives or between one of the parties hereto and the representatives of the either of the touching these presents or any clause or thing contained or the construction thereof or as to any matter in any way connected with or arising out of these presents or the operations thereof or the construction duties or liabilities of either party, then save in so far as the decision of any such question or difference or part thereof is already herein before otherwise provided for and has been so decided, every such question difference or objection including any question or difference as regards whether the decision of any particular matter has been otherwise provided for and or whether it has been finally decided accordingly or whether the license herein before contained should be terminated or has been duly terminated and as regards the rights and obligation of the parties as the result of such termination shall be referred for arbitration on to the Commissioner Incharge of Jullundur Division acting as such at the time of reference and should be unable or unwilling to act to such officer as the said Commissioner shall appoint as sole arbitrator and the decision of the arbitrator in either case shall be final and binding on the parties and where the matter involves a claim for the payment or recovery or deduction of money only the amount, if any, awarded in such arbitration shall be recoverable in respect of the matter so referred.

35. That the licensee agrees not to sell transfer or assign all or any of the rights conferred or obligations imposed upon it under this indenture except with the previous and written consent of the Government.

36. It is further agreed that this indenture is for the performance of an act or acts in which the public is interested.

37. It is also agreed that any stamp duty payable on the instrument shall be borne by the Government.

In witness whereof the parties to this deed have hereunder set and subscribed their hands and seals on the date hereinafter mentioned respectively in the Ninth year of the Republic of India.

Signed, sealed and delivered by the said, M.S. Tyagi on the 25th day of March, 1958.

Witness R.L. Bansal.

Signed, sealed and delivered by the Nakul Sain for and on behalf of the Governor of Punjab, on the 25th day of March, 1958.

SCHEDULE 'A'

BEAS FOREST DIVISION

Year of felling	Felling series	LOCALITY		AREA (ACRES)	
		Forests	Compartment	Total	Grand Total
I. 1956-57	} .. Mukerian R. IV	Karanpur	1a, to 6/10	1,253	.. 1,854
1959-60		Bindra Ban	8, 9 & 10	601	
II. 1957-58	} .. Mukeriaa R. IV	Karanpur	3b, 4 & 5	1,540	.. 3,134
1960-61		Bindra Ban	1, 2, 3 & 4	1,594	
III. 1958-59	} .. { Mukerian R. IV	Karanpur	1b, 2 & 3a 5, 6, & 7	805	1,582
1961-62				777	

POINT OF ORDER

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਇਕ ਮੋਸ਼ਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸੀ । ਉਹ ਕੌਂਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਐਡਮਿਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਨਾਬ ਨੇ ਐਡਮਿਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ.. ।

Mr. Speaker : The hon. Member will get the information.

ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਆਨ ਆ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਏਕ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਨੇ ਦੇਨਾ ਥਾ । ਆਪ ਨੇ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਵਹ ਫੈਸਲਾ ਨੈਕਸਟ ਸਿਟਿੰਗ ਪਰ ਦੇ ਦਿਆ ਜਾਏਗਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧ്യਕਸ਼ : ਮੈਨੇ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਆਪ ਮੁਝੇ ਮੇਰੇ ਚੈਂਬਰ ਮੇਂ ਆਕਰ ਕਨਵਿਸ ਕਰ ਲੇਂ । ਆਪ ਹੈਂਡ ਤੋ ਜੋ ਬਾਤ ਆਪ ਕੇ ਸਾਥ ਕੀ ਥੀ ਵਹ ਆਪ ਕੋ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ । ਮੈਨੇ ਕਹਾ ਥਾ ਹਮ ਉਸ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਕੋ ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਲੇਂ । ਆਪ ਮੁਝੇ ਮਿਲੇ ਨਹੀਂ ਹੈਂ । (I had said that the hon. Member should first come and convince me in my Chamber. He is aware of the talk which was held between us off hand but I requested him to discuss that matter. He has not seen me.)

ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਮਬੰਧ ਮੇਂ ਆਜ ਤਕ ਭੀ ਹਮੇਂ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈਂ । ਇਸ ਲਿਏ ਇਸ ਮਾਮਲਾ ਕੋ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਕੋਈ ਟਾਈਮ ਫਿਕਸ ਕਿਆ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਮੇਂ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਤਾਰੇਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈਂ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨੇ ਪੈਸਾ ਖੁਦ ਲਿਆ ਥਾ ।

Mr. Speaker : Shri Mangal Sein Jee, it is not proper. (Interruptions) All right, if you do not want to discuss it, I will give my ruling tomorrow.

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਟਾਈਮ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਲੀਜ਼ਿਏ । ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਏ ਤਾਕਿ ਹਾਊਸ ਕੋ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਆਖਿਰ ਬਾਤ ਕਿਆ ਹੈ । ਯਹ ਨਿਹਾਯਤ ਬੁਰੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਫਲੋਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਪਰ ਖੜੇ ਹੋਕਰ ਗਲਤ ਬਾਤੋਂ ਕੀ ਜਾਏਂ । ਲੋਗ ਖੁਦ ਐਫੀਡੈਵਿਟ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤੈਧਾਰ ਹੈਂ । ਇਸ ਲਿਏ ਮੈਂ ਆਪ ਸੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੁੰਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕੇ ਲਿਏ ਜ਼ਰੂਰ ਟਾਈਮ ਮੁਕਰਰ ਕੀਜ਼ਿਏ ਆਰ ਆਜ ਹੀ ਇਸਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਜ਼ਿਏ ।

Mr. Speaker : If the Leaders of all the Groups will agree, I will allot time for discussing as to what steps can be taken about such matters.

ਕੁਝ ਮਾਨਨੀਯ ਸਦਸ਼ਯ : ਠੀਕ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ । ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਨੀ ਹੀ ਚਾਹਿਏ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਯਹ ਮਾਮਲਾ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਆਨਾ ਚਾਹਿਏ । ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ ਉਸਕਾ ਕਿਆ ਮਤਲਬ ਹੈ ?

Mr. Speaker : If the House does not want it.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਤੋ ਫਿਰ ਆਪ ਯਹ ਬਤਾਏਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾ ਮਤਲਬ ਕਿਆ ਹੁਆ ?

श्री अध्यक्ष : इसका मतलब यह है कि हाउस में मेजारिटी का जो फैसला होगा उसी के मुताबिक किया जाएगा । वैसे तो इस के लिए एक खास प्रोसीजर है जो कि रूलज में दिया हुआ है कि प्रिविलेज मोशन कैसे एडमिट होती है । उस के मुताबिक पहले आप को मेरे साथ मेरे चेम्बर में डिस्कस करना होता है । लेकिन चूंकि यह एक इम्पार्टेंट मैटर बन गया है इस लिए अगर हाउस चाहे तो डिस्कशन के लिए टाइम अलॉट कर सकता हूं । (It means that the matter shall be proceeded with according to the majority decision of the House. Ordinarily, there is a specific procedure which is given in the Rules as to how a privilege motion is admitted. According to that the hon. Members have to discuss the matter with me in my Chamber. But as it has become an important matter and if the House so desires I can allot time for discussion on it.

कुछ आवाजें : हाउस चाहता है ।

Mr. Speaker : It is a special procedure.

श्री मंगल सैन : तो फिर आप डिस्कशन के लिए टाइम अलॉट कर दें ।

Mr. Speaker : I will find out whether or not the House wants to discuss this point.

श्री बलरामजी दास टंडन : जो बात मैं समझा हूं उसका मतलब यह है कि हम आकर आप को कन्विन्स करें । पर अब आप ने एक नई बात कह दी है कि अगर सभी पार्टीज के लीडर्ज चाहें तो यहां पर डिस्कशन हो सकती है । यह तो बिल्कुल डिफरेंट चीज है ।

श्री अध्यक्ष : मैं तो अब भी उसी बात पर स्टैंड करता हूं कि डाक्टर बलदेव प्रकाश मुझे मेरे चेम्बर में आकर मिलें और मुझे कन्विन्स करें । जब पहिले मिले तो आफ हैंड कुछ बात का जिक्र किया था मगर मैं यह चाहता था कि चेम्बर में आकर पूरी तरह से डिस्कस करें और कन्विन्स करें और अब भी आप वहां आने के लिए वेलकम हैं । मगर अगर आप हाउस में ही इस बात को टेक अप करना चाहते हैं और इस पर डिस्कशन के लिए टाइम फिक्स करना चाहते हैं तो यह तभी हो सकता है जब कि हाउस की सैस हो । बगैर हाउस की सैस लिए कैसे इसका फैसला किया जा सकता है ? (I still stand by that point that Dr. Baldev Prakash should see me in my Chamber and convince me. When he met me first something was discussed off hand but I wanted that the matter should have been fully discussed in my Chamber and the hon. Members are still welcome. But if the hon. Members want to take up this matter in the House and want to fix time for discussion on it then it can only be done if it is the

[Mr. Speaker]

sense of the House. How can it be decided without taking the sense of the House)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਐਡਮਿਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਾਊਸ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸੈਂਸ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਲੈਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਔਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਫੈਕਟਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ।

Mr. Speaker : No, that is not the question. I will consult all the Leaders of Groups in this connection.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ, 75,000 ਟੀਚਰਜ਼ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਦੀਦ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਪਾਲਿਸੀ ਅਨਾਉਂਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ 20 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਟੀਚਰਜ਼ ਨੇ ਤਾਂ ਘੋੜੀ ਹੋਠਾਂ ਲਈ ਮੰਗੀ ਸੀ ਪਰ ਮਿਲ ਗਈ ਪਿੱਠ ਉਤੇ ਚੁਕਣ ਲਈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਜ਼ਬਰ-ਦਸਤ ਕ੍ਰਾਈਸਿਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਦੁਬਾਰਾ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਐਜ਼ਰੋਂਸਿਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਆਨਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਵਿਸ ਗਰੇਡਜ਼ ਨੂੰ ਰਨਿੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਔਰ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 75,000 ਟੀਚਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨਰੈਸਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਫੀ ਸਿਆਣੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੂਲਜ਼ ਵਗੇਰਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਮੇਰੇ ਪਾਸ 8.20 ਉਤੇ ਆਇਆ। 8.30 ਉਤੇ ਸਿਟਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਔਰ ਰੂਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਸਿਟਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕਮ ਅਜ ਕਮ 1:1/2 ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਜ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਬੇਸਿਜ਼ ਉਤੇ ਵੀ ਕੰਸਿਡਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੋਗੇ। (The hon. Member is quite an experienced Legislator and is fully conversant with the rules of procedure. The notice of his motion reached me at 8.20 a.m. while the sitting started at 8.30 a.m. According to the rules, this notice should have reached me at least 1½ hours before the commencement of the sitting. Therefore, this notice cannot be considered today on this account as well. I hope the hon. Member will agree with me.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਲੈ ਲੈਣਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ...

Mr. Speaker : I will consider it. I am not giving my decision. Next there is a 'Call Attention Notice' given by Pandit Mohan Lal Datta.

ADJOURNMENT MOTION

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਇਕ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਅਤੇ ਦੋਰਾਹੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਐਸੇ ਨੇ...

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸੇ ਸਬਜੈਕਟ ਉੱਤੇ ਕਲ੍ਹ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨਾਂ ਟੇਕ-ਅਪ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਜ਼ਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਐਡਮਿਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। (Call attention motions on this subject were taken up yesterday. The position of the Government was explained in both the cases. Therefore, no adjournment motion can now be admitted on that account.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਅਜ ਹਾਲਾਤ ਕੀ ਹਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਰੋਮ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਥੇ ਨੀਰੋ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਔਰ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾਂਦੇ। ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਤੁਸੀਂ ਸੋਚੋ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਪੁਲਿਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਖਿਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦੇਵੇ। ਸਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ...

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਨੂੰ ਲਛਮਣ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਫਿਕਰਾ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਹੁਣ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹਦ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਸੂਬੇ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਖਿਰਕਾਰ ਸਾਡਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. I cannot allow this sort of thing to go on.

Sardar Lachman Singh Gill : What sort of thing ?

Mr. Speaker : I will not allow him to continue speaking without permission or when I have not given my consent to raise any discussion.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣ ਦਾ।

Mr. Speaker : Please take your seat. ਤੁਸੀਂ ਬਗ਼ੈਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਏ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਕਿਵੇਂ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? (How can the hon. Member raise discussion on an adjournment motion in anticipation of permission from the Chair ?)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਮਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਔਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਡ-ਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦੀ ਪਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਿਰ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਅਜਿਹਾ ਖੋਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੋਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਉਤੇ ਅਜਿਹੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

[* * * * *]

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਗੁੰਬੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਗੁੰਬ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਖਿਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਾਹੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਰਕੇ ਪਾੜ ਕੇ ਜਲਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਨੇ ਇਹ ਫੇਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਫੇਲ ਨੂੰ ਕੰਡੈਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਫਸਾਦ ਸ਼ੁਰੂ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਜ ਕਿਤਨੇ ਦਿਨ ਦੁਰਾਹੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੋਏ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਪਰ ਉਥੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਐਸ. ਪੀ. ਮੌਕੇ ਤੇ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਔਰ ਜੇ ਕਰ ਗਿਆ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਚੰਦ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਉਹ ਜੇਕਰ ਹਰ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਗਲ ਤੇ ਦਿਲੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਪ ਸ਼ੀਚ ਨ ਕਰੋਂ। The hon. Member should not make a speech.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖੋ। ਉਥੇ ਇਕ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਗੰਬੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਖਿਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ? ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਹੈ ਜੋ ਹਾਲੇ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰ ਕੇ ਸਹਾਰ ਰਹੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਫੀਲਿੰਗਜ਼ ਐਗਰੇਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ (ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਹਿੰਮਤ ਟੈਸਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰ ਲਉ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਝੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਜੋ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਐਂਡ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਵਾਕਿਆਤ ਦੁਰਾਹੇ ਮੈਂ ਐਂਡ ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੈਂ ਹੁਏ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਕੀ ਮਾਰਫਤ ਇਸ ਹਾਤਸ ਕੇ ਤਮਾਸ ਮੈਂਬਰਾਜ ਸੇ ਅਪੀਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਧਰਮ ਹਮੇਂ ਏਕ ਏਕ ਲਫਜ਼ ਜਾਂਚ ਕਰ ਐਂਡ ਤੋਲ ਕਰ ਕਹਨਾ ਚਾਹਿਏ ਤਾਕਿ ਇਸ ਸੇ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਕੋ ਕਿਸੀ ਸ਼ਕਲ ਮੈਂ ਭੀ ਭੜਕਾਧਾ ਨ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੇਰੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ ਧਰਮ ਡਰਦਸਤ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਐਂਡ ਹਮ ਆਪਸ ਮੈਂ ਇਸ ਪਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੂੰ, ਕਰੇਂਗੇ ਐਂਡ ਧਰਮ ਕਰਨਾ ਹਮਾਰਾ ਫਰਜ਼-ਏ-ਅਕਲੀਨ ਹੈ (ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਪ ਫਿਰ ਕਹਾਂ ਗਏ ਕਥੋਂ ਨਹੀਂ ?) ਮੈਂ ਇਸ ਫਾਰੇ ਮੈਂ ਅਜ ਕਰਨੇ ਲਗਾ ਹੂੰ।

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

श्री अध्यक्ष : सरदार लछमन सिंह जी, आप इन्ट्रूट न करें । (The Hon. Member Sardar Lachhman Singh Gill should not interrupt.)

मुख्य मन्त्री : हम यह चाहते हैं कि पंजाब के अन्दर अमन अमान और शान्ती कायम रखी जा सके । मैंने कल भी कहा था और इस हाउस को यकीन दिलाया था, आज फिर अर्ज करता हूँ कि जिस वक्त हमें दुराहे और लुधियाना के वाक्यात का पता चला तो फौरन हम ने अपने डी० आई० जी०, सी० आई० डी० को और वहाँ के डिप्टी कमिशनर को इन केसों की पड़ताल करने के लिए डिप्यूट कर दिया था ।

सरदार गुरचरन सिंह : वही डी० आई० जी० सब शरारत की जड़ है ।

सरदार लछमन सिंह गिल : आप क्यों नहीं गए वहाँ पर, आप को खुद वहाँ जाना चाहिए था । आप कामरेड हैं और आप सब के चीफ मिनिस्टर हैं ।

मुख्य मन्त्री : तो स्पीकर साहिब, मैं अर्ज कर रहा था कि जिस किसी ने भी यह कमीनी और शर्मनाक हरकत की है वह हम सब के लिए काबले मुजम्मत है क्योंकि गुरु ग्रन्थ साहिब, किसी एक कम्यूनिटी या एक सेक्शन का नहीं है । वह तो सारे हिन्दोस्तान का है और सिर्फ सारे हिन्दुस्तान का ही नहीं है यह तो सारी दुनियाँ के लिए काबले इजत चीज है । हम सब का इस पर बड़ा फेथ है । इस का एक एक जो श्लोक है, यह जो बाणी है और उस की जो सारी भावना है और उस की जो सिप्रेट है हम वही भावना सारे पंजाब के अन्दर पैदा करना चाहते हैं । और इस लिहाज से, जैसा कि मैंने कल जिक्र किया था, कि वहाँ हम ऐसे फेल की मुजम्मत करते हैं ..... वहाँ मैं यह यकीन भी दिलाता हूँ कि जो मुलजम होगा उस को सख्त से सख्त सजा दी जाएगी । (प्रशंसा) उस क मुताबिक .....

Sardar Lachhman Singh Gill : Sardar Harjeet Singh, S.P., Ludhiana District, is the root cause of this trouble. Catch hold of him. Put him behind the bars.

मुख्य मन्त्री : सरदार लछमन सिंह जी, इस तरह से बात नहीं बनेगी । बात हमेशा ठंडे दिल से और गम्भीरता से करनी चाहिए ।

सरदार लछमन सिंह गिल : जैसा आप कहते हैं वैसे भी बात नहीं बनेगी ।

मुख्य मन्त्री : बात हमेशा ठंडे दिल से और गम्भीरता से करनी चाहिए ।

सरदार लछमन सिंह गिल : दस दिन हो गए इस वाकिया को हुए और आप वहाँ नहीं पहुँचे और हमारी कम्यूनिटी के लोग तड़प रहे हों .....

Mr. Speaker : No direct talk please.

मुख्य मन्त्री : मुझे इस बात की खुशी है कि वहाँ दुराहे में वहाँ के तमाम हिन्दू और सिक्खों ने इस बात की मुजम्मत की है और मुलजम को सख्त से सख्त सजा दिलान के लिए वह सारे के सारे मुतफिक हैं । कल मैंने सरदार गुरनाम सिंह जी से भी यह बात कही थी और आज यहाँ भी बता देना चाहता हूँ कि हमारे जो आई० जी० पोलिस हैं सरदार गुरदियाल सिंह, हम ने उन को इन दोनों केसों की

[मुख्य मन्त्री]

तहकीकात करने के लिए लगाया है ताकि सारी चीज़ सामने आ जाए और उस तहकीकात की लाईट के अन्दर जो भी कार्रवाई हम ने करनी हो वह करें। मैंने एक बात कल अर्ज की थी कि दोराहे के मामले में केस रजिस्टर हो चुका है और यह जो लुधियाना का मामला है इस में कल मैजिस्ट्रेट ने फैसला करना था। मुझे नहीं पता कि क्या फैसला किया है। डिप्टी कमिशनर, लुधियाना, ने दोराहे के मामले में जुडीशल इन्क्वायरी का हुक्म दिया है और आई० जी० को डैप्यूट करने की इन्स्ट्रक्शन्ज दी हैं। मैं गिल साहिब को यकीन दिलाता हूं कि उन के जज़बात जिस तरह से मजरूह हुए हैं उसी तरह से हमारे जज़बात भी मजरूह हुए हैं (तालियां) और इस में सारे अवाम शामिल हैं। अगर यह सरकार किसी की किसी गलत कार्यवाही को छुपाती है तो यह मुजरिम होगी मगर ऐसी बात नहीं है। हमें शान्ति, प्यार और निहायत मीठे लफ्ज़ों से इस सारी बात को पूरी तरह से देखना चाहिए क्योंकि हम से हर एक का एक एक लफ्ज़ जो इस हाउस में कहा जाएगा पंजाब में सुखतलिफ हालात पैदा कर सकता है। हम सब ने ही मिल कर पंजाब में अमन रखना और उस को चलाना है। एक दूसरे के जज़बात और धार्मिक ग्रन्थों की न सिर्फ कद्र करनी है बल्कि पूरा मान और इज्जत देनी है। इस बात के मद्देनज़र मैं आप को यकीन दिलाता हूं कि जिस वक्त हमारे पास यह रिपोर्ट आ जायगी तो हम ज़रूर उस के मुताबिक कार्यवाही करेंगे और मैं आप को यकीन दिलाता हूं कि हम कहीं भी अमन और शान्ति को डिसटर्ब नहीं होने देंगे, किसी के भी जज़बात को मजरूह नहीं होने देंगे और किसी भी धार्मिक बात पर किसी तरह से डायरेक्टली या इन्डायरैक्टली हमला नहीं होने देंगे। (तालियां) मैं आशा रखता हूं कि तमाम भाई मेरे साथ सहमत होंगे।

ਸਰਦਾਰ ਲਫ਼ਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਉ ਅਸੀਂ ਚੀਫ ਮੈਨਿਸਟਰ ਦੇ ਹੱਥ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਾਂਗੇ... (ਵਿਘਨ)। ਇਕ ਪਿਕਚਰ ਦਾ ਇਸ ਪਾਸਾ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ... (ਵਿਘਨ)।

Shri Gian Chand : On a point of Order, Sir. The remarks made by the hon. Member against the hon. Speaker were uncalled for and uncharitable. I, therefore, request that those remarks should not form part of the record of the proceedings of the House. Those remarks should be expunged.

Mr. Speaker : Please do not make a speech.

ਸਰਦਾਰ ਲਫ਼ਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਲ੍ਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਗਏ ਸੀ—ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੈਜੀਡੈਂਟ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸਰਦਾਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਰੁਵੇਲ ਸਿੰਘ ਵਗੈਰਾ, ਦਸ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਆਦਮੀ ਜੋ ਜਨਰਲ ਹਾਊਸ ਨੇ ਫਿਕਸ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਜਾਕੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇਖੇ। ਉਥੇ ਟੈਨਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਾਜ਼ਿਆ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ

ਦਿਆਂਗੇ । ਮੈਂ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਨੇ, ਜਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਐਸ. ਪੀ. ਜੋ ਸਿਖ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜੁਲਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਧੂ ਕੇ, ਖਿਚ ਕੇ, ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਵੇ । ਤੁਸੀਂ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਕ ਤਦ ਇਥੇ ਪੀਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਸਾਡਾ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਕਰਕੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ । ਉਸ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਕਰੋ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਉਥੇ ਜਾਵੇ (*Interruptions*) ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਚਲਾਂਗੇ.....

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਲਛਮਣ ਨਾਲ ਗਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ । ਦਸ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਔਰ ਇਹ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । (*Interruptions*) ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀ ਮਾਅਨੇ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਨਾ ਅਚਲਾ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ । ਕਲ ਹੀ ਮੈਂਨੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇ ਬਾਤ ਕੀ ਥੀ ਐਰ ਇਨ੍ਹੇਂ ਭੀ ਧਕੀਨ ਦਿਲਾਯਾ ਥਾ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੀ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਕਾ ਹਾਥ ਇਸ ਬਾਤ ਮੇਂ ਹੋ ਤੋ ਰਿਪੋਰਟ ਆਨੇ ਪਰ ਏਸੇ ਅਫਸਰ ਕੋ ਕਭੀ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਿਆ ਜਾਏਗਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਤਾਯਾ ਥਾ ਅਸਮੇਂ ਐਰ ਭੀ ਨਾਮ ਥੇ । ਇਸ ਲਿਏ ਮੈਂਨੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਲ ਸਿੰਘ, ਆਈ. ਐ. ਜੀ., ਪੁਲਿਸ ਕੋ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਇਨਕਵਾਧਰੀ ਕੇ ਲਿਏ ਮੁਕਰਰ ਕਿਆ ਹੈ । ਐਰ ਅਨਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਨੇ ਪਰ ਜੋ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਗੀ, ਕੀ ਜਾਏਗੀ । ਸਰਕਾਰ ਕਭੀ ਭੀ ਕਿਸੀ ਗਲਤ ਆਦਮੀ ਕੋ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਦੇਨੇ ਕੋ ਤੈਧਾਰ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਅਜ਼ ਕਰੁੰ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਏਹਤਰਾਮ ਆਪ ਕੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਹੈ ਤਤਨੀ ਇਜ਼ਤ ਐਰ ਏਹਤਰਾਮ ਮੁਜ਼ੇ ਹੈ ਐਰ ਬਾਕੀ ਸਬ ਕੋ ਹੈ ਐਰ ਅਗਰ ਇਸ ਕੀ ਕਿਸੀ ਸ਼ਕਸ ਨੇ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕੀ ਹੈ ਤੋ ਧਹ ਗਲਤ ਬਾਤ ਥੀ ਐਰ ਇਸ ਕੇ ਲਿਏ ਰਿਪੋਰਟ ਆਨੇ ਪਰ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀ ਜਾਏਗੀ ।

Mr. Speaker : I would request Sardar Lachhman Singh Gill, to allow me to conduct the proceedings of the House.

Sardar Lachhman Singh Gill : No proceedings have any value for us..

Mr. Speaker : I would once again request that I may be allowed to conduct the proceedings of the House.

Sardar Lachhman Singh Gill : But the hon. Chief Minister has made a wrong statement. He must listen to us.

Mr. Speaker : The proceedings of the House must go on.

Sardar Lachhman Singh Gill : Then remove us from the House.

Mr. Speaker : The Assembly cannot be at the disposal of the hon. Member Sardar Lachhman Singh Gill alone. If he will not allow me to conduct the proceedings of the House, I will be compelled to take further notice.

Sardar Gurcharan Singh : We are prepared for that.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਲਉ ਨੋਟਿਸ । ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨੰਕਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ । ਮਰ ਜਾਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਾਂਗੇ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਵੇ । (*Interruptions*)

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat. He has had his say. The Government had also their say. Now, we pass on to the next item on the Agenda.

* * * * *

* * * * *

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਦੁਖਮਈ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ... ..

Mr. Speaker : Please do not make a speech. Be brief.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੇਰੀ ਗਲ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੁਣ ਲਉ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਬਾਵਨਦੁਆਦਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ... ..

Mr. Speaker : This is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜਨਾਬ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਬਾਵਨਦੁਆਦਸ਼ੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਹੀ ਸੀ ਪਰ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ।

Mr. Speaker : How can this be a point of order ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਅਲਿਹਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਭਲਕੇ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾ ਲਉ, ਪਹਿਲਾਂ ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹਟਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh Gill has also made the same assertion.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੈਠੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਲੈ ਚਲਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੰਢਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। He must accompany us. He is our Chief Minister. He is the Chief Minister of Punjab. He cannot be Chief Minister of Government Servants alone. Why is he giving protection to that officer ?

ਅਜ ਦਸ ਦਿਨ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੁਰਾਹੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਜਾਕੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? (ਵਿਘਨ, ਸ਼ੋਰ)

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਤੋਂ ਵਧ ਇਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਪ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਵਕਤ ਜਲੰਧਰ ਭੱਜਿਆ ਨਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੇਕਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਪ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਉਸੇ ਵਕਤ ਹੀ ਦੁਰਾਹੇ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਈ ਹੈ [* * * * *] ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਣੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਧਰ ਵੀ ਤਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਨਜ਼ਿਠਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਇਨਸਲਟ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਥਰੈਟ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਫੌਰਸ ਜਾਂ ਇੰਟਿਮੀਡੇਟ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹੀ ਆਈ. ਜੀ. ਨੂੰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਫਿਰ ਇਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਇਧਰ ਬੈਠਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਇਹਤਰਾਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਨਸਲਟ ਕਰਨਾ ਜ ਥਰੈਟ ਕਰਨ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹਕ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)।

ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਗੱਲ ਇਥੇ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਵਿਚ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਿਖ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਸਿਖ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦੁਖ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਖੁਦਾਵੰਦ ਕਰੀਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਜਾਂ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੌਜੂਦ ਆਉਣੀ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਸ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਹਨ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ, ਸ਼ੋਰ) ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹਰੇ ਮੈਂ ਆਪ ਖਲੋਵਾਂਗਾ (ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਅਕਲਮੰਦੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੌਜੂਦ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ

*Note— Expunged as ordered by the Chair.

[ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ]

ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਕ ਹੈ। [* *]

* * * * *
* * * * *
* * * * *

ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਹਰ ਵੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਰਵ-ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਆਤ ਵਲ ਡਿਪਟੀ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਅਪੋਜੀਸਨ, ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੌਸਮ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪੂਰਨ ਹਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਸਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਗ਼ੈਰ-ਦਰੁਸਤ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਅਹਿਮ ਮੁਆਮਲੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸੈਕੁਲਰ ਮੁਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੈਕੁਲਰਇਜ਼ਮ ਤੇ ਯਕੀਨ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਰੂਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਤਾਂ ਕਮਿਊਨਲਇਜ਼ਮ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਜੇ ਐਸ. ਪੀ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਇਸ ਨੂੰ ਹੈਂਡਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਆਈ. ਜੀ. ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਇਸ ਝਗੜੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਤਾਨ ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੁਦ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾਕੇ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਉਹ ਇਕ ਸੈਕੁਲਰ ਸਟੇਟ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਹਨ।

ਪੰਡਿਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਮਾਮਲਾ ਪਰ ਬੜੀ ਫੇਰ ਸੇ ਕਾਫੀ ਹੀਟਿਡ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਤਕ ਇਸ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਕਿਸੀ ਦੇ ਰਾਈਟ ਕੋ ਚੈਲੇਂਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੀ ਏਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕੇ ਲਿਏ ਇਸ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇ ਭਾਵਜੂਦ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ ਨੇ ਏਕ ਭਾਵ ਕਹੀ। ਮੇਰਾ ਫ਼ਰਾਦਾ ਇਸ ਮੁਆਮਲਾ ਪਰ ਬਿਲਕੁਲ ਭੀ ਬੋਲਨੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਥਾ ਸਗਰ ਜਿਸ ਫੰਗ ਸੇ ਕਾਮਰੇਡ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹਿਟ ਕੀਯਾ ਯਾ ਚੈਲੇਂਜ ਕੀਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਕੇ ਲਿਏ ਮੈਂ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਕਹੂੰਗਾ ਕਿ ਤੁਨ ਕੋ ਯਹ ਸਤ ਭੂਲਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਟ੍ਰੇਧਰੀ

*Expunged as ordered by the Chair.

बैंचिज़ पर बैठते हैं, उन का भी उतना ही राईट है अपनी राय देने का। उन्हें अपने ख्यालात के इज़हार करने का पूरा हक है। अगर एक मੈम्बर दूसरे मੈम्बर के राईट को चैलेंज करे तो मेरे ख्याल में यह कोई मुनासिब बात नहीं होगी।

जहां तक गुरु ग्रंथ साहिब की इज़ज़त का सवाल है पंजाब के हिन्दू, पंजाब के सिख गरजे कि पंजाब का बच्चा बच्चा यह चाहता है कि किसी के मज़हबी जज़्बात को किसी तरह की भी ठेस न पहुंचाई जाय। मेरा ख्याल है कि चीफ मिनिस्टर के कैटेगोरीकल स्टेटमेंट के बाद यह अच्छा नहीं लगता कि किसी तरह की नाराज़गी का इज़हार किया जाये। इस इज़हार से पहले क्या ही अच्छा होता कि पहले आई० जी पी० की इन्क्वायरी का इन्तज़ार कर लिया जाता। अगर यह सैटिसफैक्ट्री न होती तो किसी और से इन्क्वायरी करवाई जा सकती है। मेरा अपना ख्याल है कि अब इस मामले को और ज्यादा तवालत न दी जाए, हाउस की प्रोसीडिंग को ठीक ढंग से चलने दिया जाये, मामले को और ज्यादा न बढ़ाया जाये।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, आज बहुत सा इस हाउस का वक्त इस मामले पर लग गया है। जिन वाक्यात में गुरु ग्रंथ साहिब की बेइज़ज़ती हुई वह वाकई निंदनीय है। इस में कोई शक नहीं कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने जो इस हाउस के अन्दर ब्यान दिया है, इस में उन्होंने एक बात यह भी कही कि पहले उन्होंने जसटिस गुरनाम सिंह से बात की और इस के बाद उन्होंने आई० जी० पी० सरदार गुरदयाल सिंह को इस इन्क्वायरी पर लगाया। इस के लिए हमें एक दो दिन इन्क्वायरी के लिए ज़रूर मिलने चाहियें। पंजाब का कोई भी शहरी आज यह बात नहीं चाहता कि किसी एक कम्युनिटी के रिलिजियस फीलिंगज़ को कोई ठेस पहुंचे। इसकी जिम्मेवारी आज जितनी सरदार गुरदयाल सिंह आई० जी० पी० पर है उतनी ही हमारे कन्धों पर है। अगर हम इस तरह बहस में पड़े रहे तो इस से कोई मज़ीद फायदा नहीं होगा। अगर सिनसीयर्ली जसटिस साहिब से और गिल साहिब से बात चीत करके चीफ मिनिस्टर साहिब ने स्टैप्स उठाये हैं तो हमें इस सूबे की फिज़ा को खराब होने से बचाना चाहिये। हमें किसी भी रिलीजियस फिरका के फीलिंगज़ को इज़र नहीं होने देना चाहिये। हाउस में इस बात को तूल देने की बजाये हम अलग बैठ कर और अभी बैठ कर इस के मुताल्लिक सोच सकते हैं और सख्त से सख्त कदम उठाने के लिए कह सकते हैं। अगर फिर भी इन्वैस्टीगेशन से तसल्ली न हो तो गिल साहिब के साथ मैं जाने को तैयार हूं। यह मुआमला यहीं पर खत्म नहीं होना चाहिये। (विघ्न)

सरदार अਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਠਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੰਕੇਦਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਰਾਈਟਸ ਨੂੰ ਸੇਫਗਾਰਡ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਹਕ ਹੈ। ਠੰਕਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਠੰਕਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਥੇ ਬੇਜਾ ਹਰਕਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਖਰਾਬ ਉਥੇ ਦਾ ਐਸ. ਪੀ. ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜਾ ਕੇ ਧੂ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਿਖ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਤਰਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜਨਰਲ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਗਿਆਂ ਇਸ ਅਹਿਮ ਮੁਆਮਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਚੁੰਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਵਾਕਾ ਦੁਰਾਹੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਤਨਾ ਗੁੱਸਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਰ ਸਿਖ ਅਤੇ ਸੂਝ ਬੂਝ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਹਿੰਦੂ ਇਸ ਵਾਕੇ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਤੜਫਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਜ ਹਰ ਆਦਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਸ਼ੂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਰੀਲੇਸ਼ਨਸ਼ਿਪ ਬੈਟਰ ਰੱਖੀਏ। ਇਹ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਕੋਈ ਤਤ-ਭੜਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਟੈਂਡੈਂਸੀ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮੁਆਮਲੇ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਹੇਸਟੀ ਸਟੈਪ ਲੈਣ ਵਿਚ ਐਸਾ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤ ਇੰਪਰੈਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਮਿਊਨਲ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਖਤਮ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਠਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਰਿਲੀਜ਼ਸ ਫੀਲਿੰਗਜ਼ ਤੇ ਵਾਕ ਓਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਜੇ ਫੈਕਟਸ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਏਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਰਿਲੇਸ਼ਨਸ਼ਿਪ ਤੇ ਨਾ ਪਵੇ। ਬਾਕੀ ਦੁਖ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਿੰਨੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਹੈ। ਸਭ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਹੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਫਹਿਮੀ ਦੀ ਗੰਜਾਇਸ਼ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਕੇ ਝਰਿਏ ਹਾਊਸ ਦੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਹੁਸ਼ ਇਸ ਸਮੇਲੇ ਪਰ ਸਜ਼ੀਦ ਕਰਨ ਨ ਕਰੋਂ ਤੋ ਅਛਲਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਧਹੁ ਭਾਤ ਕਹੀ ਥੀ ਐਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਦੋਹਰਾਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਕਿਸੀ ਏਕ ਸ਼ਾਖ਼ਸ ਕੇ ਫੇਲ ਕੀ ਕਿਸੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕਾ ਫੇਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹਿਏ।

सरदार लछमन सिंह गिल : आप कम्युनिटी को बीच में कैसे लाते हैं ? हिन्दू साहिबान तो हमारी मदद कर रहे हैं इस मामले में । झगड़ा तो आप का है या आप के सैक्रेटेरियट में बैठ कर जो चालें चलते हैं उन का है ।

Mr. Speaker : Order please.

मुख्य मन्त्री : जो उन्होंने ऐसा बुरा फेल किया वह काबले मुज़म्मत है और सारे पंजाब ने मुतफिकका तौर पर इस बात की मुज़म्मत की है । आज आई० जी० साहिब इनक्वायरी करने जा रह हैं उन से मैंने रिक्वेस्ट की है कि जहां उन्होंने सब वाक्यात की तहकीकात करनी है उस के साथ साथ वह इस बात की भी इनक्वायरी करें कि उन का कांडकट इस केस में कैसा था और उन का क्या पार्ट रहा । मैं ने आई० जी० साहिब को यह भी हिदायत की थी कि यह इनक्वायरी आज शाम तक मुकम्मल हो कर या कल सुबह तक हमारे सामने आ जानी चाहिए ताकि उस पर जल्दी से जल्दी कार्यवाही की जा सके । अब मैं रिक्वेस्ट करूंगा कि इस के बाद अब इस पर मज़ीद बहस न की जाए । इनक्वायरी की रिपोर्ट आने पर फौरन कार्यवाही की जाएगी ।

सरदार लछमन सिंह गिल : सपीकर साहिब, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲ ਦੇਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਰਾਬੀ ਹੋਵੇਗੀ । (ਸੋਰ)

Mr. Speaker: Order please. Some of the members sitting on both sides of the House have expressed their views about the adjournment motion and some of them have objected to the use of the words "Communal contention". I have already explained my position and now in deference to the wishes of the House I expunge the words 'communal contention' and all the debate which took place on this controversy. They will not be deemed to be part of the proceedings.

सरदार लछमन सिंह गिल : ਜਦ ਤਕ ਉਥੇ ਉਹ ਐਸ. ਪੀ. ਹੈ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ? ਐਸ. ਪੀ. ਪਹਿਲਾਂ ਉਥੋਂ ਹਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker: Order please.

सरदार लछमन सिंह गिल : सपीकर साहिब, ਤੁਸੀਂ ਮਾਰਸ਼ਲ ਭੇਜ ਕੇ ਬੈਠਾ ਲਉ । ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜਦ ਤਕ ਉਥੇ ਐਸ. ਪੀ. ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਾਮਰੇਡ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । (ਸੋਰ)

Mr. Speaker: Please resume your seat. बाकी काल एटेनशन मोशनज़ कल को take up की जाएंगी । (The remaining call attention motions shall be taken up tomorrow.)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, एडजर्नमेंट मोशन पर बहस हो चुकी है और उस के बाद आप ने दूसरी मोशनज़ भी लेनी शुरू कर दी हैं । लेकिन जो दोनों तरफ से इस एडजर्नमेंट मोशन पर ख्यालात और जज़बात का इज़हार हुआ है उस पर आप की रूलिंग चाहूंगा । जब भी धार्मिक बात इस हद तक चली जाए कि हाउस में यह कहा जाए कि मार्शल के बग़ैर हाउस की कार्यवाही

[ਜੈਤਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ]

ਨਹੀਂ ਚਲਨੇ ਦੇਂਗੇ ਗੋ ਧਰਮ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ, ਲੇਕਿਨ ਸਵਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਕ ਏਸ. ਪੀ. ਕਾ ਹੈ। ਹਮਾਰੇ ਮੁਖੀ ਮਨਤੀ ਨੇ ਭੀ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਆਰ ਸਿਖ ਕਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ। ਈਧਰ ਸੇ ਭੀ ਧਰੀ ਕਾਤ ਕਹੀ ਗਈ ਆਰ ਸੰਤ ਚਨਨ ਸਿੰਹ ਆਰ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਹ ਜੀ ਕੀ ਭੀ ਧਰੀ ਰਾਏ ਹੈ। ਇਸ ਕੇ ਇਲਾਵਾ ਜੋ ਜਨ ਸੰਘ ਕਾਲੇ ਹੈਂ ਕਹ ਭੀ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਕਹ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਕਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬੇਅਦਬੀ ਏਸ. ਪੀ. ਨੇ ਕੀ ਹੈ। ਹਮਾਰੇ ਮੁਖੀ ਮਨਤੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਾਫੀ ਤਸਲੀ ਦਿਲਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੁੰ ਕਿ ਸਪੀਕਰ ਏਸੇ ਮਾਮਲੇ ਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਤੇ ਕਿ ਜਿਸ ਆਫੀਸਰ ਕੀ ਕਯਾਤ ਸੇ ਝਗੜਾ ਹੁਆ ਹੈ ਉਸ ਕੋ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਤੋ ਕੀਆ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਧਰ ਮਸਲਾ ਇਨਕਵਾਧਰੀ ਕੇ ਕਕਤ ਸਾਮਨੇ ਆ ਜਾਏ। ਕਯਾ ਆਪ ਮਦਾਖਲਤ ਕਰਕੇ ਉਨ ਕੋ ਧਰ ਨਹੀਂ ਸਜੈਸਟ ਕਰ ਸਕਤੇ ਕਿ ਕਹ ਉਸ ਏਸ. ਪੀ. ਕੋ ਪਹਲੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਦੇਂ ਤਾਕਿ ਸਹੀ ਇਨਕਵਾਧਰੀ ਹੋ ਸਕੇ।

Mr. Speaker : I do not think it proper to make an observation about the merits of adjournment motions or call attention notices. Similarly, I cannot ask the Government to transfer any particular officer. But I can assure you this much that in such an abnormal situation Government will take prompt action.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਤਕ ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ। (Inter-ruption).

Mr. Speaker : Order please.

LEAVE OF ABSENCE

Mr. Speaker : I have received the following letter from Comrade Didar Singh Cheeda, M.L.A. :—

“As I am unable to attend the House because I have been operated in the P.G.M.R. Institute recently where I was admitted on grounds of serious illness. I am suffering from cancer for the last many months. I could attend only for a few days the budget Session, then on medical advice I was admitted in the P.G.M.R. Institute where I am at present lying on sick bed.

It is, therefore, requested that I may be granted leave from attending the present session and various other Committees meetings on grounds of illness”.

Has the hon. Member the leave of absence asked for ?

(Voices : Yes, yes.)

PRELIMINARY REPORT OF THE COMMITTEE OF PRIVILEGES PRESENTATION OF

Mr. Speaker : Now Sardar Nranjan Singh Talib will present the preliminary Report of the Committee of Privileges.

Sardar Niranjan Singh Talib (A member of the Privileges Committee) :
Sir, I beg to present the :—

Preliminary Report of the Committee of Privileges on the question of privilege relating to the alleged unlawful, detention of Shri Ajit Kumar, M.L.A., by the Punjab Police at Jagraon, district, Ludhiana, on the 28th January, 1965.

Sir, I beg to move :—

That the time for the presentation of the Final Report be extended up to the 30th April, 1965.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the time for the presentation of the Final Report be extended up to the 30th April, 1965.

Mr. Speaker : Question is—

That the time for the presentation of the Final Report be extended up to the 30th April, 1965.

The motion was carried.

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मैं ने इस पर कुछ कहना है . . . .

श्री अध्यक्ष : यह मोशन तो पास भी हो चुकी है अब क्या बोलोगे । इस स्टेज पर नहीं बोला जा सकता । (Now the motion has been carried and no discussion can take place at this stage.)

चौधरी नेत राम : बोला क्यों नहीं जा सकता ? मैं ज्यादा टाईम नहीं लूंगा ।

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब यह मोशन पास हो चुकी है अब नहीं कुछ कहा जा सकता । फिर बोल लेना बिल पर । (Addressing Chaudhri Net Ram—This motion has been carried and no speech can be made now. He may speak later on the Bill.)

MOTION REGARDING NOMINATION OF THREE M.L.CS.
EACH ON THE PUBLIC ACCOUNTS COMMITTEE AND
ESTIMATES COMMITTEE

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Sir, I beg to move :—

That this House recommends to the Punjab Legislative Council that they do agree to nominate three Members each from the Council to associate with—

- (i) The Public Accounts Committee ; and
- (ii) the Committee on Estimates of the Vidhan Sabha for the year 1965-66 and to communicate to this House the names of the Members so nominated by the Council.

Mr. Speaker : Motion moved ;—
8pt.

That this House recommends to the Punjab Legislative Council that they do agree to nominate three Members each from the Council to associate with—

- (i) the Public Accounts Committee and

[Mr. Speaker]

- (ii) the Committee on Estimates of the Vidhan Sabha for the year 1965-66 and to communicate to this House the names of the Members so nominated by the Council.

चौधरी नेत राम : इस पर मैं ने, स्पीकर साहिब, बोलना है।

श्री अध्यक्ष : इस पर आप ने क्या बोलना है ? (What has the hon. Member to say on it?)

चौधरी नेत राम : बोलना क्यों नहीं है। यह तो जम्हूरियत पर डाका है। स्पीकर साहिब, जिन विधान परिषद् के मेम्बरों को कमेटियों में लेते हैं वज़ीर बनाते हैं वह जनता से जम्हूरियत के तरीके से वोट लेकर नहीं आए हैं बल्कि जब जनता ने उन को वोट न दे कर हटा दिया तो उन को चोर दरवाजे से लाया गया है। मैं पूछता हूँ कि इस जम्हूरियत में जनता के हराए हुए आदमी कैसे ऐसी ज़रूरी कमेटियों के मेम्बर और वज़ीर बनाए जा सकते हैं। जिस डाक्टर गोपी चंद भार्गव की ज़मानत तक जन्त हो गई थी उसे भी इन्होंने वज़ीर बनाए रखा (शोर)। मैं अर्ज करता हूँ कि जनता ने जिन लोगों को उनके गलत कामों की वजह से हटाया है जो फिर विधान परिषद् में लाए गए हैं उनको ऐसी ज़रूरी कमेटियों का जिन्होंने पंजाब के खर्च के हिसाब किताब को देखना है मेम्बर नहीं बनाया जा सकता। मैं अर्ज करूँगा कि इस तरह के विधान परिषद् के मेम्बरों को गैर जम्हूरी ढंग से इन कमेटियों में नहीं लेना चाहिय और सिर्फ जनता से चुने आए एम. एल. एज. को ही इन में लेना चाहिए।

Mr. Speaker : Question is :—

That this House recommends to the Punjab Legislative Council that they do agree to nominate three Members each from the Council to associate with—

(i) the Public Accounts Committee; and

(ii) the Committee on Estimates of the Vidhan Sabha for the year 1965-66 and to communicate to this House the names of the Members so nominated by the Council.

The motion was carried.

BILLS

PRESENTATION OF REPORTS OF THE REGIONAL COMMITTEES ON

THE PUNJAB PANCHAYAT SAMITIS AND ZILA PARISHADS (AMENDMENT) BILL, 1965

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Sir, I beg to present the Final Report of the Punjabi Regional Committee on the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, 1965.

श्री अमर नाथ शर्मा (सभापति हिन्दी प्रादेशिक समिति) : मैं पंजाब पंचायत समिति तथा जिला परिषद (संशोधन) विधेयक, 1965 पर हिन्दी प्रादेशिक समिति का अन्तिम प्रतिवेदन पेश करता हूँ ।

THE PUNJAB CO-OPERATIVE SOCIETIES AMENDMENT BILL, 1965

श्री अमर नाथ शर्मा (सभापति, हिन्दी प्रादेशिक समिति) : मैं पंजाब सहकारी संस्था (संशोधन) विधेयक 1965 पर हिन्दी प्रादेशिक समिति का अन्तिम प्रतिवेदन पेश करता हूँ ।

INTRODUCTION AND RECONSIDERATION
OF BILLS

THE PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY (ALLOWANCES OF MEMBERS)
AMENDMENT BILL, 1965

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to ask for leave to introduce the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill.

Mr. Speaker : Motion moved :—

That leave be granted to introduce the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill.

Mr. Speaker : Question is :—

That leave be granted to introduce the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill.

The leave was granted.

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill, 1965.

THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL (ALLOWANCES OF MEMBERS)
AMENDMENT BILL, 1965

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to move for leave to introduce the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill.

Mr. Speaker : Motion moved :—

That leave be granted to introduce the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill.

Mr. Speaker : Question is :—

That leave be granted to introduce the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill.

The leave was granted.

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to introduce the Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill.

THE PUNJAB APPROPRIATION (No. 2) BILL, 1965

Minister for Finance and Planning (Sardar Kapoor Singh) : Sir, I beg to introduce the Punjab Appropriation (No. 2) Bill.

Minister for Finance and Planning (Sardar Kapoor Singh) : Sir, I beg to move :—

That the Punjab Appropriation (No. 2) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Appropriation (No. 2) Bill be taken into consideration at once.

I call upon Chaudhri Hardwari Lal. In view of the shortage of time, I will not allow more than 15 minutes to each hon. Member. I hope Chaudhri Hardwari Lal will be able to finish his speech within 15 minutes.

Chaudhri Hardwari Lal : I hope there will be no interruptions.

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਬਜਟ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਤੇ ਕੋਈ ਵਕਤ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ 40,50 ਮਿੰਟ ਬੋਲ ਲੈਣ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ 5 ਮਿੰਟ ਹੀ ਮਿਲਣ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : 15 ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।

(No hon. Member will get more than 15 minute's time to speak.)

ਬਾਬਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ (ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਜਰਤ ਅਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਕਾ ਏਕ ਸ਼ੇਰ ਅਜ਼ ਕਰਤਾ ਹੂੰ :

“ਰਸਜੋ ਤਨਜ ਕੇ ਐਰ ਮੌਜੂ ਆਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ”

ਹਮ ਇਸ ਵਕਤ ਏਸੇ ਨਾਜ਼ਕ ਦੌਰ ਮੈਂਸੇ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਕਿ ਇਸ਼ਾਰੋਂ ਸੇ ਬਾਤ ਕਰਨੇ ਸੇ ਕਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲਤਾ। ਮੇਰੇ ਲਿਏ ਏਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਯਹ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਲਤੀਫ਼ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ ਐਰ ਮੈਂ ਸਾਫ਼ਗੋਏਂ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਰਖਤਾ ਹੂੰ ਚਾਹੇ ਇਸ ਸੇ ਕਿਸੀ ਕੀ ਦਿਲ ਖਰਾਸ਼ੀ ਹੋ। ਮੈਂ ਮੁਖ਼ਯ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਐਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੇ ਮੁਆਫੀ ਚਾਹੂੰਗਾ ਐਗਰ ਇਨਕੀ ਮੇਰੀ ਸਾਫ਼ ਗੋਏਂ ਸੇ ਦਿਲਖਰਾਸ਼ੀ ਹੋ। ਜਹਾਂ ਤਕ ਇਸ ਬਿਲ ਕਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਇਵਾਨ ਸੇ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਿਸ ਰਕਮ ਕੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਮਾਂਗ ਕੀ ਹੈ ਵਹ ਉਨਕੀ ਦੀ ਜਾਏ ਐਰ ਜੋ ਬਿਲ ਜੇਰੇਗੌਰ ਹੈ ਉਸੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਯਾ ਜਾਏ। ਲੇਕਿਨ ਜਹਾਂ ਮੈਂ ਯਹ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਵਹਾਂ ਮੈਂ ਮੁਖ਼ਯ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਚੰਦ ਏਕ ਅਹਮ ਮਾਮਲਾਤ ਮੈਂ ਹਮਾਰੀ ਤਸਲਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਏਂ। ਵਹ ਤੋ ਅਬ ਉਠ ਕਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਖੈਰ, ਮੇਰੀ ਤਕਰੀਰ ਉਨਕੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਗੀ। ਯਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੇ ਪਾਸ ਕਾਮ ਚਲਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਜ਼ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਨੇ ਚਾਹਿਏ ਲੇਕਿਨ ਜਹਾਂ ਇਨ ਜ਼ਰਾਏ ਕਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਵਹਾਂ ਪਰ ਯਹ ਦੇਖਨਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਯਾ ਯਹ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ ਜ਼ਰਾਏ ਕਾ ਸਹੀ ਇਸ਼ਤੋਮਾਲ ਕਰਨੇ ਕੇ ਕਾਬਿਲ ਭੀ ਹੈ। ਵਹਸ ਕੇ ਲਿਏ ਤੋ ਮੁਖ਼ਯ ਮੰਤਰੀ ਐਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਕੁਝ ਕਹ ਲੋਂ ਲੇਕਿਨ

यह हकीकत है कि जिस बेरहमी और बेइन्साफी से हम अपने ज़राये का इस्तेमाल करते हैं उस की मिसाल देखने की मैं कोशिश करता रहा हूँ लेकिन पिछले 7/8 साल में तो मुझे वह मिली नहीं है। मैं कल देहली में था। मैं ने जो कुछ वहां सुना उस से मुझे बहुत शर्म आई। इस गवर्नमेंट के नुमाइंदे वहां फिनांस कमीशन से बात चीत करने गए थे। बात चीत का तो पता नहीं इन की क्या हुई लेकिन इस बात का वहां पता ज़रूर चला कि बातचीत के बाद फिनांस कमिशन को एक ज़्याफत दी गई जिस में 100 से ज्यादा आदमी थे और 30 रुपये की आदमी उस ज़्याफत पर खर्च आया। इस तरह हजारों रुपये उस ज़्याफत पर खर्च हो गए। अब आप यहां ही देख लें। हर तीसरे दिन यहां गैस्ट हाऊस में ज़्याफतें होती हैं, उनका हिसाब लगाएं तो आप को पता चलेगा कि किस तरीके से एक किस्म की बेहियाई हम ने अख्तियार की हुई है। एक तरफ तो हालात हैं कि जनता की टैक्सों के बोझ से कमर टेढ़ी हो गई है, फ्लडज़ दा इलाकों क लोग फाकाकशी पर मजबूर हुए हैं और दूसरी तरफ इस तरीके से जनता की खून पसीने की कमाई के साथ रंग रलियां मनाई जाती हैं और ज़्याफतें उड़ाई जाती हैं। यह बात तो शायद यह भी कह देंगे कि एक अरब 20 करोड़ के बजट में इस थोड़े खर्च से क्या फर्क पड़ता है लेकिन इस से गवर्नमेंट के रहजान और रवैए का पता चलता है कि क्या है।

स्पीकर साहिब, मैं कहना चाहता हूँ कि चीफ मिनिस्टर साहिब, यहां पर एक बात का वायदा ज़रूर कर दें। वह यह है कि हमारा देश एमरजेंसी के दौर से गुज़र रहा है। प्रान्त के अन्दर बड़ी गरीबी का दौर है। सरकार को फ़जूल खर्च छोड़ देने चाहियें। मेरे पास अभी एक खबर आई है जिस में यह बताया गया है कि एक वजीर ने तीन चार महीने के अन्दर कुछ दौरे लगाए जिस में तीन चार दौरों पर 30 हजार रुपये चाए पर ही खर्च हुए। चीफ मिनिस्टर साहिब खुद गरीब आदमी हैं। हमें भी दुख होता है कि जनता के रुपये का ठीक तरह से इस्तेमाल नहीं किया जा रहा है। यही नहीं, बहुत सी बातें हैं। गवर्नमेंट जो फैसला करती है, जिस मतलब के लिये रुपया रखा जाता है वहां पर रुपया खर्च नहीं हो रहा है। मैं चाहता हूँ कि यह एप्रोप्रियेशन बिल पास कर देना चाहिये लेकिन इस के साथ सरकार की कुछ बातों की तरफ गौर करना चाहिये। जिस मतलब के लिये रुपया रखा जाता है उस पर खर्च किया जाना चाहिये। इस का कारण यह है कि पिछले दिनों प्रान्त में शदीद फ्लडज़ आए। गवर्नमेंट ने उन की अपनी ताकत के मुताबिक इमदाद भी की। यहां पर खरीफ की फसल भी तबाह हुई और रब्बी की फसल भी बरबाद हुई और वहां पर कहत पड़ गया है। वहां पर कैबिनेट ने फैसला किया कि इन इलाकों के अन्दर सड़कें बनाई जाएं। यह सड़कें फ्लडज़ के रलीफ के तौर पर बनाने के लिये फैसला किया गया ताकि वहां पर बेकारी को दूर किया जा सके। वहां पर लोगों को काम मुहैया हो सके। सड़कों के बारे में भी कुछ रद्दोबदल की गई। सड़कों का जिकर सप्लीमेंटरी एस्टीमेट्स में किया

[चौधरी हरद्वारी लाल]

गया। यह जिक्र सप्लीमेंटरी एस्टीमेट्स के सफा 49, 50 पर किया गया है। इस में लिखा है कि —

“The districts worst hit by floods were Rohtak, Karnal, Gurgaon, Patiala, Sangrur and Bhatinda. Some parts of Jullundur, Amritsar and Ferozepore have also been affected. In order to provide relief to the flood-stricken people of the State, the Government has among other measures under taken the construction of roads in the areas concerned. This step would, on the one hand, provide gainful employment to those, who have been left without any means of subsistence and on the other make a useful addition to the communication system permitting easier access to the villages, which had been marooned by the floods. These roads will also be helpful to the villagers in the event of any similar mishap in the future.”

सड़कों के बारे में तीसरी पांच-साला प्लैन में जिक्र किया गया है। इस में 25 सड़कें सारे प्रांत में मंजूर हुई थीं। स्पीकर साहिब, आप को सुन कर ताज्जुब होगा कि इस बारे में कुछ बातें सप्लीमेंटरी एस्टीमेट्स में थीं। 25 सड़कों में से 14 सड़कें तो एक तहसील के लिये ही रखी गई हैं। बाकी 11 सड़कें सारे प्रांत के लिये, फ्लड ज़दा इलाके के लिये रखी गई। मैं ने इस के बारे में हिसाब लगाया कि इन सड़कों पर 1,34,98,350 रुपए खर्च किए जायेंगे। इस में से एक तहसील के लिये 80 लाख रुपए से ज्यादा रुपया रखा गया है और बाकी सारे प्रांत के लिये जिस में फ्लड अफैक्टिड इलाके भी शामिल हैं, 54 लाख रुपया रखा गया है। 4 लाख 90 हजार रुपया नान-रेक्रिंग अमाउंट है। These works are of stark necessity, and have to be executed during the current financial year. लेकिन एक तहसील के लिए 2 लाख 18 हजार रुपया रखा गया है और सारे प्रांत के लिये 2 लाख 16 हजार रुपये रखे गये हैं। इस से बहुत तलखी पैदा होती है, दूसरी चीज़ों की भी तलखी पैदा होती है। इस की ओर मुख्य मंत्री को ध्यान देना चाहिये और सारे मामले की तहकीकात करानी चाहिए। सरकार को इस बात का ध्यान रखना चाहिए कि जिस मक्सद के लिए रुपया प्रोवाइड किया जाता है उस के लिये खर्च किया जाए। यह देखा जाए कि सिर्फ इस हाउस की तसल्ली करने के लिये ही प्रोविजन की गई थी या उस का ठीक इस्तेमाल भी हो रहा है या नहीं। इस की तरफ सरकार को देखना चाहिये। यहां पर बताया जाए कि सड़कों के लिये जो पालिसी अख्तियार की गई है क्या वह चीफ मिनिस्टर के और कैबिनेट के नोटिस में लाई गई थी या नहीं। दूसरी बात का जवाब दें कि क्या कैबिनेट के किसी फैसले की कोई खिलाफवर्जी हुई, अगर हुई तो क्यों हुई और उस को क्यों तबदील किया गया। यह भी बताया जाए कि अगर इस फैसले की खिलाफवर्जी की गई तो किस ने की। क्या किसी वज़ीर साहिब ने की या महकमा के किसी अफसर ने खिलाफवर्जी की और मुख्य मंत्री इस सिलसिले में क्या कदम उठाना चाहते हैं? असलीयत तो यह है कि हमारे में से जो वज़ीर बन जाते हैं, उन पर तमाम प्रांत की भलाई के लिये ज़िम्मेदारी आ जाती है। यह बहुत ही गलत बात होगी कि अगर कोई वज़ीर अपने दोस्तों को, अपने रिश्तेदारों को और अपने हलके के मुफाद को प्रांत से ज्यादा तरजीह देता है। अगर ऐसा

किया जाता है तो हकूमत ठीक तरह से चल नहीं सकती है। इस लिये वजीर साहिबान को चाहिये कि अपने रिश्तेदारों, अपने दोस्तों और अपने हलके वालों को प्रेफरेंस न दें। वजीर 154 मैबरों में से सब तो बन नहीं सकते। बाकी जो रह गए, उनको बहुत मुश्किलें होती हैं। वह तो इतना ही कर सकते हैं कि किसी चीज को यहां पर लाकर तहकीकात की मांग करते रहे और उन की तहकीकात भी नहीं होती है। मैं तालीम के बारे में अर्ज करना चाहता हूं। जिस दिन एजुकेशन पर बहस हुई थी, उस रोज मुझे वक्त नहीं मिला। इस वक्त मैं बहुत कुछ कह सकूंगा क्योंकि वक्त कम है। तालीम के सिलसिले में यहां पर आनरेबल मेंबरज की तसल्ली के लिये और जनता की तसल्ली के लिये कहा जाता है कि आगे की निस्वत प्राइमरी स्कूलों को मिडल स्कूलों में अपग्रेड किया गया है, इसी तरह से मिडल स्कूलों को हायर सैकंडरी स्कूलों में अपग्रेड किया गया और कालिज बनाए गए। मैं इस वक्त इन के बारे में ज्यादा नहीं कह सकता हूं क्योंकि वक्त की बहुत ही कमी है, यूनिवर्सिटी एक से चार बना दी गई हैं। यह भी कहा जाता है कि सारे बजट का 16 फीसदी हिस्सा तालीम पर खर्च किया जा रहा है। स्कूलों और कालिजों में तुलबा का बहुत भारी इजाफा हुआ है। इस के बारे में अर्ज करना चाहता हूं कि सरकार इन को किस किस की तालीम दे रही है और इन के ऊपर किस तरह खर्च कर रही है। 17, 18 साल हमें आजाद हुए हो गए हैं। हम ने बच्चों को इतने अर्स में नाकिस तालीम दे कर उन की हालत खराब कर दी है। जब यह बच्चे आगे जाकर इस स्टेट की बागडोर सम्भालेंगे तो इस प्रांत का क्या हाल होगा। मैं बहुत कुछ स्कूलों और कालिजों के बारे में नहीं कहना चाहता हूं। मैं इस वक्त यूनिवर्सिटीज के बारे में ही कहना चाहता हूं। हमारे सूबे में एक की बजाए 4 यूनिवर्सिटीज बनी हैं। मुझे तो इन को यूनिवर्सिटी कहते हुए शर्म आती है। यह तो यूनिवर्सिटीज नहीं हैं। यह तो खुद मुश्तियार चार रियासतें इस प्रांत में बन गई हैं। उन को रुपया तुलबा फीस की शकल में और गवर्नमेंट ग्रांट्स की शकल में देती है। करोड़ों रुपया इन को दिया जाता है और वह इस को ठीक खर्च नहीं करते हैं। वहां पर इन का राज है। पुराने राजा तो गए, यह कुछ नए राजा पैदा हुए हैं हमारे प्रांत में। एक राजा तो लुधियाना में है। उस का महल भी बन कर तैयार हो चुका था लेकिन लुधियाना वाला महल खाली पड़ा हुआ है। वहां चाहे स्ट्राइक हो, चाहे कुछ हो उन्हें परवाह नहीं है। एक राजा पटियाला में रहते हैं, महाराजा नहीं, वह तो निहायत ही माकूल महाराजा है। वे राजा पड़ने के लिये स्पेशल लैंज इस्तेमाल करते हैं। ज्यादा तो मैं वक्त की कमी की वजह से नहीं कह सकता.. (विघ्न)।—एक राजा साहिब चंडीगढ़ में रहते हैं। उन्हें सैरो स्याहत के इलावा और कोई शौक नहीं है। आज अगर वह लंडन में हैं तो कल को मास्को में, परसों टोकियो में और कभी न्यूयार्क में पहुंच जाते हैं। उनके नजदीक पंजाब यूनिवर्सिटी कोई प्राबलम ही नहीं है। यहां पर स्ट्राइक आज भी चल रही है और तरह तरह के पैम्फलिट छाप कर बांटे जा रहे हैं। लेकिन उन को यह ख्याल है कि अगर मैं दूसरे मुल्कों में न गया तो वहां की यूनिवर्सिटियां बंद हो जाएंगी। स्पीकर साहिब,

[चौधरी हरद्वारी लाल]

यह जो मैंने तीन बताए हैं यह तो राजा हैं। एक और महाराजा भी है और वह कुरुक्षेत्र में विराजामान हैं।

Mr. Speaker : The appointment of the Vice-Chancellor is made by the Chancellor and not by the Government as such, except in the case of the Punjabi University.

चौधरी हरद्वारी लाल : जो एक बुनियादी चीज़ है मैं उस की तरफ आ रहा हूँ.....

Minister for Finance and Planning : When the Government is giving the grant, I think the hon. Member has every right to discuss them.

चौधरी हरद्वारी लाल : यह नहीं, मौजूदा हालात में हमारा हक है इसके मुताल्लिक बोलने का। मैं तो एक बुनियादी चीज़ आप के सामने रख रहा हूँ कि इन रजवाड़ों को कहां तक खुद मुख्तियार रखना है.....

श्री अध्यक्ष : आप को एक्सपीरेंस है। (The hon. Member has experience of it).

चौधरी हरद्वारी लाल : स्पीकर साहिब, मैं इसी लिये कह रहा हूँ.....

वित्त तथा योजना मन्त्री : यह डीथरोन्ड राजा हैं।

चौधरी हरद्वारी लाल : यहां तीन चार दिन की बात है चौधरी खुरशीद अहमद ने इस ऐवान में एक डाकूमेंट रखा था। मेरे पास है वह डाकूमेंट और उस में बड़ी संगीन चीजें हैं। मांग सिर्फ इतनी की गई है थी कि इस बात की तहकीकात करवाई जाए।

Mr Speaker : You have to see whether government is competent to enquire into it ?

चौधरी हरद्वारी लाल : बिल्कुल कम्पीटेंट है।

Mr. Speaker : I don't think so. The appointment of Vice-Chancellor is made by the Chancellor i.e., the Governor and the hon. Member may send any complaints about the Vice-Chancellor to the Governor.

चौधरी हरद्वारी लाल : स्पीकर साहिब, आप आम तौर पर कहा करते हैं कि आप के चैम्बर में आ कर आप की तसल्ली करवा दी जाए। मैं उसी तरीके को अख्तियार कर लूंगा और आप के चैम्बर में आकर मैं आप की तसल्ली करवा दूंगा कि गवर्नमेंट बिल्कुल कम्पीटेंट है और इनकवारी करवा सकती है और दखल देने में कम्पीटेंट है। यही नहीं, मैं तो यह भी कहता हूँ कि इन राजाओं को खुदमुख्तियारी को कम करने के लिये एक कमिशन मुकर्रर किया जाए। मुख्य मंत्री साहिब को शौक है मैसूर, दिल्ली या यू० पी० से मैम्बर रखने का और वे चाहते हैं कि इस प्रांत के मैम्बर न रखे जाएं। लेकिन मैं खुद तजवीज़ करता हूँ कि सरदार गुरनाम सिंह को उस कमिशन के चेयरमैन बना दिया जाए और वह अपनी मर्जी से दो, तीन या चार, जितने भी मैम्बर चाहें वह रख लें। स्पीकर साहिब, एक बात कह कर खत्म करता हूँ। चीफ मिनिस्टर साहिब के

ਲਿਏ ਏਕ ਇਸ਼ਤਹਾਜ਼ ਦੀ ਬੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਏਕਾਨ ਦੇ ਲਿਏ ਭੀ ਏਕ ਇਸ਼ਤਹਾਜ਼ ਦੀ ਬੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸੌਂ ਹਮਾਰਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਏਕ ਚੌਰਾਹੇ ਪਰ ਖੜਾ ਹੈ, ਠਾਸ ਰੋਡ ਪਰ ਖੜਾ ਹੈ। ਦੇਖਨਾ ਹਸ ਨੇ ਧਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਨਾਤਨੀ ਚੀਜ਼ੋਂ ਹਮਾਰੇ ਸਾਮਨੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈਂ ਹਸ ਨੇ ਤਨ ਦੀ ਇਸਲਾਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਧਾ ਤਸ ਪਰ ਪਰਦਾ ਪੋਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤਨ ਸੇ ਚਸ਼ਮ ਪੋਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸੌਂ ਨੇ ਦੋ ਤੀਨ ਬਾਤੋਂ ਕਹੀਂ ਹੈਂ, ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤਨ ਦੀ ਤਹਕੀਕਾਤ ਕਰਵਾਏਂ। ਬਾਤੋਂ ਤੋ ਆਰ ਭੀ ਥੀਂ ਚੌਕਿ ਕਕਤ ਕਹੁਤ ਕਸ ਹੈ ਇਸ ਲਿਏ ਸੌਂ ਬੈਠਤਾ ਹੂੰ। ਸੁਝੇ ਤਸਮੀਕ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਸੇਰੇ ਧਹ ਪ੍ਰਾਂਧਟਸ ਜਰੂਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਂਗੇ ਆਰ ਕਹ ਤਨ ਪਰ ਅਸਲ ਕਰੇਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ(ਰਾਏ ਕੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਸੈਨੂੰ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਦਲਣਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਮੰਗ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਹਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਮੈਂ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਮਗਣ ਦੀ ਹਕਦਾਰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗਲ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਸਲ ਕਸੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਆਪਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਸੁਜੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਈਕਾਲੋਜੀਕਲ ਚੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਵੱਜੋਹ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਜਿਸ ਵਕਤ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਕ ਜਿਸਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਜੁਦਾ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਅਮਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਮੈਂ ਬੋੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦਸਾਂਗਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਉਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਅੰਡਰ-ਸਟੈਂਡਿੰਗ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਪੈਰਿਟੀ ਰਹੇਗੀ। ਕਿਉਂ ਰਹੇਗੀ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਈ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਿਲੀਜਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਈ ਤਾਂ ਪੈਰਿਟੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਇਆ। ਪਹਿਲੀ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੈਰਿਟੀ ਨੂੰ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਡੈਸਟਾਏ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣੇ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਇਕ ਅਸੂਲ ਦੀ ਗਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਾਂਗਰੇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨਿਸਟਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਅਸੂਲ ਕਾਇਮ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ, ਪੈਰਿਟੀ ਦਾ। ਜਿਸ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਕੁਚਲ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਨਾ ਦਿਉ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਮੁਤਅਲਕ ਕੈਸੇ ਹੀ ਖਿਆਲ ਰਖਣ। ਸੋ ਇਹ ਰੋਸ਼ੋ—

11.00.A.M.

ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਜ ਤਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਕੀ ਇਹ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਜਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ? ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਆਪਣਾ ਫੇਅਲ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਖੁਦ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਝਗੜਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇ । ਸੋ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੈਰਿਟੀ ਦੀ ਡਿਸਲੋਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤਕ ਓਵਰਲੁਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਫਿਰ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣਨਾ ਨਹੀਂ । ਬਣਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ । ਬਣਨਾ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਉੱਧਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਮੁਖਾਲਫਤ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾ ਲਉ । (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਔਰ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਸੇ ਨਤੀਜੇ ਉਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਅਸਲ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਮਝਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਆਈਡੀਆਲੋਜੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੈਣ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਆਏ ਸਨ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਆਈਡੀਆਲੋਜੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਗਏ ਹੋਣ ਪਰ ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆ ਦਾ ਉਥੇ ਹੁਣ ਤਕ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਾ ਉਤੇ ਬਰਾਬਰ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ । ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਗੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਬਾਰੇ ਬੋਲਿਆ ਸਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿੰਟਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਹੁਣ ਇਸ ਮਸ਼ਮੂਨ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ । ਜਿਸ ਵਕਤ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਕਿ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ? **Dominant language of Punjab is Punjabi.** ਅਗਰ ਇਹ ਮਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸ਼ਾਇਦ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਜਨਸੰਘ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਿਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਲੈਂਗੂਏਜ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਦ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹਨ । ਜਦ ਇਕ ਪਾਜ਼ਿਟਿਵ ਐਟੀਚੂਡ ਜਨਸੰਘ ਨੇ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਦੂਜੀ ਲੈਂਗੂਏਜ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹੈ । (**Deputy Speaker in the Chair**) ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ । ਬਾਵਜੂਦ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਲਾਗੂ ਕਰਾਂਗੇ, ਉਹ ਸਰਕੂਲਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਕ ਵਿਦਫਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਥੇ ਵੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਫੇਅਲ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਪਣੇ ਅਮਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਇਕ ਝਗੜਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਇਹ ਤਕੜੀ ਹੋਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹੇ । ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਟੈਕਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਲੈਵਲ ਉਤੇ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿਤਾ, ਜਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ—ਉਥੇ ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀ ਹੈ ? ਇਲਾਜ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਹੋਵੇ । ਕਿਉਂ ? ਇਸ ਦੀਆਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਦੋ ਵਜ੍ਹਾਤ

ਹਨ। ਇਥੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਭਾਈ ਦੁਖੀ ਹਨ—ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰਿਆਣਾ ਡਿਵੈਲਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਧਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਜਦ ਸਟੇਟਸ ਦੀ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਨਫਿਊਜ਼ਨ ਵਿਚ ਪਾਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਿਖ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿਖ ਸਟੇਟ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ਡ ਆਨ ਦੀ ਲਿੰਗੁਇਸਟਿਕ ਬੇਸਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਹਨ, ਸਿਖ ਵੀ ਹਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਹਨ, ਈਸਾਈ ਵੀ ਹਨ, ਇਕ ਲਿੰਗੁਇਸਟਿਕ ਸਟੇਟ ਬਣੇ। ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸਟੇਟ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਸਭ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ—ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿਖ, ਈਸਾਈ ਸਭਨਾ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਔਹ ਉਹ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਇਸ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਟੈਕਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਮੌਕਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਫਿਜ਼ਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਮਾਂ, ਬਾਪ ਔਰ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਮਰਹਟਾ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ, ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਮਗਰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰੀਆਂ ਨੇ ਕੁਸ਼ਤੋਖੂਨ ਕਰਕੇ, ਅਗਾਂ ਲਗਾ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਬੁਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਔਰ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਅਲਗ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕੈਦਾਂ ਕਟੀਆਂ। ਤਕਰੀਬਨ 60,000 ਆਦਮੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਗਏ। ਉਧਰ ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਾਈਆਂ, ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਗ ਸੂਬਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲਿਆ? ਅਜ ਜਿਹੜਾ ਅਮਨੋ ਅਮਾਨ ਨਾਲ, ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਹਕੂਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਗੋਲੀ ਮਾਰੇ, ਜਿਹੜਾ ਕੁਸ਼ਤੋਖੂਨ ਕਰੇ, ਜਿਹੜਾ ਅਗਾਂ ਲਗਾਵੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਏਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਲਓ ਕਿ ਲੈਂਗੁਏਜ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਾਊਥ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਥੇ ਲਿਕ ਲੇਗੁਏਜ ਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਕੁਸ਼ਤੋਖੂਨ ਹੋਇਆ ਉਹ ਇਕਦਮ ਬਦਲ ਗਏ। ਆਖਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਕੱਢੋਗੇ? ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਬਗੈਰ ਕੁਸ਼ਤੋਖੂਨ ਦੇ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਮਨ ਹੋਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਕੁਸ਼ਤੋਖੂਨ ਦਾ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਂ ਹੀ ਐਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਅਮਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੀ। ਇਹ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਖੁਦ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਸਟੇਟ ਦੀ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਮ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਉ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਉਠ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਕੇ, ਸੈਲਫ ਡੀਟਰਮੀਨੇਸ਼ਨ ਦਾ ਹਕ ਦੇਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਉ। (ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ। ਦਰ ਅਸਲ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕੁਝ ਗਲਤ ਪਾਸੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਧੱਕਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੇਂਡੂਆਂ ਔਰ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਜਗਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਪੰਜ ਫੀ ਸਦੀ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹੀ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਬੇ ਉਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੌਕਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਕੂਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਅਮਨੋਅਮਾਨ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਔਰ ਰੀਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਹਕੂਮਤ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਬੜੀ ਸਟਰਾਂਗ ਹੋਵੇਗੀ, ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਉਹ ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਈਨਾਰਿਟੀ ਵੋਟ ਨਾਲ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਰਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 42 ਫੀ ਸਦੀ ਵੋਟ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ। 58 ਫੀ ਸਦੀ ਵੋਟ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ (ਤਾਲੀਆਂ) ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਕੂਮਤ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਡਿਸਆਨੈਸਟੀ ਕਰਕੇ ਉਧਰ ਖਿਚ ਲਏ। ਇਕ ਭਾਰੀ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਡਿਸਆਨੈਸਟੀ ਦਾ ਦੌਰ ਚਲਾਇਆ। ਇਧਰੋਂ ਉਹ ਫਲੋਰ ਕਰਾਸ ਕਰ ਗਏ। ਚਕਮੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਉਤੇ ਬੈਠਕੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚੰਦ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਆਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ।

ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਦੇ ਭੇਜੀ ਉਥੇ ਹੁਣ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਬਿਠਾ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ? ਵਜ੍ਹਾ ਇਸ ਦੀ ਇਹ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਔਰ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਉਥੇ ਭੇਜ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਚ ਬੜਾ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਜੋ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਥੇ ਰੋਜ਼ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਫਰੰਟ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ 107, 151 ਹੇਠ ਚਲਾਣ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਝਗੜਾ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਦੱਸੋ, ਇਹ ਕੀ ਦਸਣ ਲਗੇ ਹੋ? I would request the hon. Member to give them some good advice as the one given just now is not a good advice).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਫਿਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ ਕਿ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਬਾਵਨ ਦੁਆਦਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਉਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਅਫਸਰ ਅਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਤੇ ਬੈਠੇ ਉਹੀ ਕੰਮ

ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਅਫਸਰ ਉਥੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਦ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਰੋਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀਆਂ ਫੋਕੀਆਂ ਐਸਿਉਰੈਂਸਿਜ਼ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਵਨ ਦੁਆਦਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜੇ ਸਿਖ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਝਗੜੇ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਫ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਔਰ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸਿਰਫ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਔਰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਗਿਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੀ ਔਰ ਹੁਣ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਪਰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੁਣ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਠੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਣਾ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧੱਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਣਾ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕਿ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਕ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਹਕ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਭੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਅਮਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਔਰ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਬਾਵਨ ਦੁਆਦਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਕੂਲਰ ਪਾਲਿਸੀ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਮੈਂ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਥੇ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਦੋ ਕਮਰੇ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਪਰੇਅਰਜ਼ ਹੋਣ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਹਿੰਦੂ ਛੈਣੇ ਢੋਲਕੀਆਂ ਵਜਾਣ ਔਰ ਡਿਸਟਰਬ ਕਰ ਸਕਣ। ਫਿਰ ਇਕ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਵੀ ਅਨ-ਆਥੋਰਾਈਜ਼ਡ ਬਣੀ ਹੈ ਔਰ ਅਜੀਬ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਨਕਸ਼ੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਲ ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਇਹ ਦੋ ਕਮਰੇ ਅਨਆਥੋਰਾਈਜ਼ਡ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਅਫਸਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਫਿਰ ਕਾਲ ਐਟਨਸ਼ਨ ਦਾ ਨੋਟਸ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸੈਕੂਲਰ ਸਟੇਟ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਈਮੋਸ਼ਨਲ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਈਮੋਸ਼ਨਲ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂ ਉਥੇ ਛੈਣੇ ਵਜਾਣ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦਾ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਐਸਟੇਟ ਅਫਸਰ ਦੇ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਥੋੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਆਂਗਾ ਪਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ.....

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਟਾਈਮ ਲਿਮਿਟ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। (I have come to know that some time limit for the speeches has been fixed).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ 25 ਮਿੰਟ ਰਖੇ ਗਏ ਸੀ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : 20 ਮਿੰਟ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ 5 ਮਿੰਟ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। (Twenty minutes are over and there are five minutes more.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਮਨਦੇ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਨਾਲ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਤਅੱਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਤਾਂ ਹੈ ਸਹਿਜ ਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਔਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਉਥੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਸੀ ਔਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਪਾਠੀ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਚੁਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੰਗ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਮਿਸਾਲ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਵੀ ਬੋਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੈਤੋ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹੋ ਗਲ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜੋ ਉਥੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਇਕ ਪਾਠੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਸੀ ਔਰ ਜੋ ਪਾਠੀ ਪਹਿਲੇ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਥੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਾਠੀ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸੈਕੂਲਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੜੀ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫਿਰਕੂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਪਾਠੀ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਖਿਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਝਗੜਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਸਪੀਰੇਸੀਜ਼ ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਨਟਰੀਗਜ਼ ਇਥੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਅਟ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਵੀ ਉਹ ਜਿਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗਲ ਹਿੰਦੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਠੀਕ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਫੁਲ ਇੰਟਰੀਗਜ਼ ਇਥੇ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। (ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਚਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਆਨ ਦੀ ਫਲੋਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵਿਖਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਔਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ : ਸਿੰਘ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰਾਂਗੇ) ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਾਂਗੇ ਜਾਂ (ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਚਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। (The remark about shoe beating is not in good taste.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀ ਰਖੀ ਸੀ ਔਰ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰੱਖੀ ਸੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਨੂੰ

ਵੀ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਗ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਇਤਨੀ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜਿਸ ਹਲਕੇ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਚੁਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣ ਲੜਨੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਮੁਕਦਮੇ ਵਾਰੀ ਉਥੇ ਬਾਣੇਦਾਰ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੇ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। (ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਣਾ ਹੈ।) ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਬੜੀ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਕਿਉਂ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਔਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਲਗੀ ਸੀ ਪੁਲਸ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਚਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਸਖਸ਼ ਨੇ ਮਾਰੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਅਫਸਰ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਟੇਸਟ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਟੇਸਟ ਦੀ ਕੀ ਗਲ ਹੈ।

Test of the pudding is in its eating ਅਸੀਂ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਜਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕਮਿਊਨਲ ਝਗੜਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਉਹ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਹੈ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਪਾਸ; ਅਕਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਐਸੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬੜਾ ਫਿਰਕੂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ 36 ਹੈਡਜ਼ ਆਫ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸਿਖ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਕਾਬਲੇ ਗੌਰ ਹੈ ਇਹ ਧੱਕੇ ਸ਼ਾਹੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਟਾਰਨੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਰਕਾਰ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਖ ਹੈ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਰੰਗ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰੀ ਲਈ ਹੋਰ ਬੜੇ ਸਿਖ ਉਮੀਦਵਾਰ ਮਿਲਦੇ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਲਏ। ਮੈਂ ਨਾਰੰਗ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਗੇ ਲਈ ਮੈਂ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਖ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਇਹ ਚਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਐਸੀ ਗਲ ਕਹੋ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬੜਾ ਫਿਰਕੂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਹੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਵੀ ਕਰੋ। ਇਹ ਸੈਕੁਲਰ ਸਰਕਾਰ ਗਲਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰਿਟੀ ਨੂੰ ਡਿਸਟਰਬ ਨਾ ਕਰੋ। (ਘੰਟੀ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਿਸਾਲਾਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ ਪਰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਜੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਦਿਆਂਗਾ।

ਫਿਰ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਅਤੇ ਸੈਚੁਰੇਟਿਡ ਪੁਆਇੰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਵਿਚ ਇਨਵਾਲਵਡ ਹੈ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਚੰਦਾ ਲਿਆ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਸੋ ਰੁਪਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਚੰਦੇ ਲਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਲੈਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾ ਸਕਣਗੇ? ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇਗਾ ਉਹ 10 ਲਖ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਉਠਾਵੇਗਾ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੈਕੁਲਰ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। (ਵਿਘਨ) ਪਿਛਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਤੇ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਕੁਰੱਪਟ ਹੈ। ਅਜ ਦਾ ਟ੍ਰਿਬਯੂਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਲੀਡਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਹਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦਾ ਚਾਰਜ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਕਰੇਗੀ। ਚਾਰ ਚੋਰ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਚਾਰ ਚੋਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ? ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕਢਦੀ।

ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਸੈਚੁਰੇਟਿਡ ਪੁਆਇੰਟ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ 80 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪਰਪੈਚੁਅਲ ਪਾਵਰਟੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ 100, 200 ਸਾਲ ਤਕ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਉਦੋਂ ਕਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਵੇਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। (ਵਿਘਨ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ 14 ਸਾਲ ਮਿਲੇ ਸੀ 3 ਸਾਲ ਫਾਲਤੂ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ। (ਘੰਟੀ) ਬਹੁਤ ਅਛਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨ ਵਾਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ (ਸਮਰਾਲਾ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਡਿਮਾਂਡਜ਼ ਅਤੇ ਬਜਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਚੰਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਗਲਾਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਕਲਾਸ IV ਅਤੇ ਕਲਾਸ III ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਵਧਾਉਣਾ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕਲਾਸ II ਅਤੇ ਕਲਾਸ III ਦੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਵੀ ਉਤਨੇ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਹਨ ਜਿਤਨੇ ਦੂਸਰੇ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੀ. ਸੀ. ਅਸ. ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਬੜੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਇਜ਼ ਤਵੱਜੂਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ 1928-29 ਜਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ 1930 ਵਿਚ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਉਹੀ ਗ੍ਰੇਡਜ਼ ਹੁਣ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਹਿਜ਼ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਜੋ ਹਨ ਉਹ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਤੇ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਕੀ ਐਸੀ ਹੁੰਦੀ

ਸੀ ਕਿ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਦੇ ਅਫਸਰ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਸੀਲੈਕਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਨਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਫਿਉਚਰ ਹੁਣ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇੰਟਰਨਲ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਹ ਲੋਅਰ ਲੈਵਲ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਫ ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਡਾਇਰੈਕਟ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਜਾਂ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਘਟ ਤਜਰਬਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਹੋਣਾ ਤੋਂ ਤਰੱਕੀ ਪਾ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜ ਜੋ ਸੂਰਤੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੀਗ੍ਰੇਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਸੇ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜਾਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਜ਼ਰਕ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਅਫਸਰ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਹਨ, ਵਿਚ ਵਿਚ ਮਾੜੇ ਵੀ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਬੰਧ ਹੈ ਪਬਲਿਕ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਾਸਿਜ਼ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਰਖਣ ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੈਵਲ ਦੀ ਗਲ ਲਈ ਤਾਂ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਚੰਗੇ ਅਫਸਰ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਦੇ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਕਾਂਡਰ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਰਲ ਲਾਇਫ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੇ ਅਜ ਅਫਸਰੀ ਪੁਰਾਣੇ ਢੰਗ ਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਡਾਕ ਬੰਗਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸਾਂ ਤਕ ਮਹਦੂਦ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਟੇਜ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਅਜ ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਊਟਲੁਕ ਰੂਰਲ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਹੁਣ ਖਤਰਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਡਿਸਐਡਵਾਂਟੇਜ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬੈਟਰ ਗਰੇਡ ਨਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਥਰਡ ਕਲਾਸ ਹੀ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰੂਰਲ ਬੈਕਗਰਾਊਂਡ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਵੇਰ ਫਸਟ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡ ਕਲਾਸ ਨਾਲੋਂ ਬੈਟਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਅਜਿਹੇ ਫੈਮਲੀ ਸਟਾਕ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਨੇ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬ ਨੇ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਹ ਅਫਸਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਵਿਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਜਿਤਨੇ ਅਫਸਰ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ 6 ਸਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸ ਵਨ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਐਸ. ਡੀ. ਓਜ਼. ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 6 ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਬਾਅਦ ਆਟੋਮੈਟਿਕਲੀ ਕਲਾਸ ਵਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 6 ਸਾਲ ਬਾਦ ਇਹ ਕਲਾਸ ਵਨ ਵਿਚ ਲਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਰੇਡ 900 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਅੱਛੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਸਕਰੇਜ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਖਦੂਜ਼ ਫਿਉਚਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਸਸੈਟਿਸਫੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਅਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਬੋਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜ ਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਹਾਲਾਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਤਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਧੇ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਅਧੇ ਰੈਸਪਾਂਡੰਟ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਸੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਦੀ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਤਰ ਕਰ ਸਕਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਇਹ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਕੈਬੀਨਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ? ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਪਿਛੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਮਨਿਸਟਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਟੈਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਬੋਰਡ ਬਣਾਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਆਪ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਬਣਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੇ ਸਟੇਟ ਦੀ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਕੋਈ ਸਰਵਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਠਪ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਜਸਟਿਸ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਤੀਸਰੀ, ਚੀਫ਼, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲਿਟਰੀ ਅਊਟ ਲੂਕ ਦਾ ਟੈਮਪੋ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਹੋਮ ਗਾਰਡ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹੋਮ ਗਾਰਡ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਟੈਮਪੋ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਊਟਲੂਕ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਉਹ ਸੂਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਿਲਟਰੀ ਟ੍ਰੇਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਟਾਕ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਮਿਟੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਦੇ ਜਮ ਪਲ ਨੇ ਉਹ ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਦ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮਨਾ ਖੱਟਦੇ ਨੇ। ਬਹਾਦਰ ਬਣਦੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜ ਉਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਅਜ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਖਤਰਾ ਬਰਾਬਰ ਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਖਾਂ ਮੀਟੀ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮਿਲਟਰੀ ਆਊਟ ਲੂਕ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਤ ਵਾਸਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਭਰੂ 25 ਜਾਂ 27 ਫੀਸਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸਨ ਹੁਣ ਘਟ ਕੇ 16 ਜਾਂ 17 ਫੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹੇ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਖੇਤੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਐਡਵੈਂਚਰਜ਼ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਤੇਗ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਦੇਸ਼ ਦਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੰਨ ਕਮਾ ਕੇ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਪਵਾ ਲਏ ਹਨ। ਪਰ ਅਜ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਉਹ ਭਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿਲਟਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬੈਟਰ ਆਫ ਰਖਣ ਲਈ ਇਥੇ ਦੇ ਬੈਟ ਆਫ ਮਾਈਂਡ ਨੂੰ ਸਹੀ ਪਾਸੇ ਵਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਗੁਣ ਹੈ ਮਰਨਾ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਜੋ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਲਕ, ਦੇਕੈਨ

ਆਫਟਰ ਦੈਮਸੈਲਵਜ਼, ਤੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜੋ ਹਨ ਦੇ ਆਰ ਆਫਟਰ ਮਨੀ। ਰਿਚਿਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਦੌਲਤ ਇਸ ਵਕਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕਲਾ ਆਦਮੀ ਵੀ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਐਨੀ ਹਾਲਤ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਵਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਗੁਣ ਹੈ ਐਡਵੈਂਚਰਸ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਬੇਸਿਕਲੀ ਮਿਲਟਰੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਸੁਫਨਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 2 ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ 20 ਲਖ ਫੌਜ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਇਹ ਸੁਫਨਾ ਪੜਾ ਨਹੀਂ ਕਚੋਂ ਤਕ ਪੂਰਾ ਹੋਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅੱਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ? ਦਿਨੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਾਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੱਕਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਖਤ ਸਰਦੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੋ ਮਜ਼ਦੂਰ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਕੁਆਟਰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲੇਬਰ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਵੇਰ ਪੰਜ ਸਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਹਲ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਰਾਪ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ, ਨਾ ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। **You should think about those things which are uppermost in the State.** ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਤਨਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਕੁਝ ਗਿਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਦਾ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਗਰ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਇਹ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਰਸਨਲੀ ਜਾ ਕੇ ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਈ ਕਈ ਦਫਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਕੁੰਭਕਲਾਂ ਹੈ, ਇਥੇ ਸਕੂਲ ਹੈ, ਹਸਪਤਾਲ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ ਵੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸੇ ਲਈ ਛੇੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰੀ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਵੱਲ ਤਵਜੋ ਦੇਣਗੇ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਤਕ ਜਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦਾ ਟੋਟਾ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਤਕ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਟੋਟੇ ਤੇ ਮਿਟੀ ਪੈ ਚੁਕੀ ਹੈ, **but so far I have not been able to convince anybody.** ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਤਵਜੋ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਲਤਾ ਕਰਨ। ਜੇ ਸੰਘੋਲ ਤੋਂ ਖਨਾ ਸੜਕ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਠਿੰਡੇ ਤਕ ਸਿੱਧੀ ਬਸ ਸਰਵਿਸ ਚਾਲੂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਘੋਲ ਤੋਂ ਭੜੀ ਇਕ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦਾ ਟੋਟਾ ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਟੋਟਾ ਭਟੀਵਾਲ ਤੋਂ ਸਮਰਾਲਾ, ਟੋਡਰਪੁਰ ਅਤੇ ਬਹਿਲੋਲਪੁਰ ਦਾ 4 ਮੀਲ ਦਾ ਟੋਟਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਕਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੇ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]

ਇਹ ਵੀ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਏਥੇ ਬਸ ਸਰਵਿਸ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰੂਰ ਤਵਜੋ ਦੇਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਡਰੇਨੇਜ ਦਾ ਵੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਹਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਲੋਕ ਕਾਰ्य तथा कल्याण मन्त्री : (चौधरी रिज़क राम) : On a personal explanation, Madam डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरा इरादा बोलने को नहीं था मगर चौधरी हरद्वारी लाल जी ने चंद बातें मुझे परसन्न की हिंट करते हुए कहीं हैं इस लिये मुझे इस चीज़ का जवाब देना ज़रूरी हो गया है।

उपाध्यक्षा : अब तक तो गुरदासपुर का ज़िला चलता रहा है अब यह रोहतक का भी सवाल चलने लगा। (So far, Gurdaspur District has been under discussion and now Rohtak has also become the subject of discussion in the House).

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : चंद एक प्वायंट्स पर चूंकि नुकताचीनी की गई है इस लिये मुझे जवाब देना ज़रूरी हो गया है। मैं इन को बता देना चाहता हूं कि इन को अगर सही हालात का पता होता तो यह ऐसी बातें न कहते। मैं जो कुछ अर्ज करना चाहता हूं वह मैं रिकार्ड की बात बता रहा हूं। फ्लड अफैक्टिड एरियाज़ में कुछ सड़कें चालू करने के लिये गवर्नमेंट ने फैसला किया था। यह रुपया, जो अमाउंट रोडज़ के लिये सैंक्शन की गई थी उस में से देने का सरकार ने फैसला किया था। फ्लड अफैक्टिड एरियाज़ में काम हुआ या नहीं यह आप खुद चल कर देख सकते हैं। इस के इलावा जो रहा था, हम जो 1964-65 का बजट है उस में से ऐडजस्ट कर रहे हैं। फिर फ्लड अफैक्टिड इरियाज़ में लोगों में जो अनइम्प्लायमेंट बढ़ गई थी उस को भी देने का हमारा सवाल था। मैंने इस के लिये तमाम मुताल्लिका डी. सी. साहिबान को चिठियां लिखीं, एक्स.ई.एन. साहिबान और एम. एल. ए. साहिबान को चिठियां लिखी, कि फ्लड अफैक्टिड एरियाज़ के लोग बड़ी मुश्किल में हैं इन को जहां कहीं भी जगह मिले एबजाव किया जाए। हम से जो कुछ भी फ्लड अफैक्टिड एरियाज़ के लिये बन पड़ा हम ने करने की कोशिश की है। यह कहना कि हम ने किसी एक इलाके से जानिबहारी का सलूक किया या उस इलाका से नहीं किया, उस को सड़क दी और उस को नहीं दी, मैं समझता हूं उन का यह खयाल बिल्कुल ही गलत है।

1964-65 में जो झरर तहसील में स्पिल ओवर का काम था वह 23,03,000 रुपये का था मगर सोनीपत तहसील में उसी साल, महज़ 40,0000 का स्पिल ओवर आफ स्ट्रीम्ज़ का काम हुआ। इस के बाद जब फर्सट सप्लीमेंटरी आया तो इस में से झरर तहसील को 21,99,000 की रकम और मनज़ूर की गई और इस साल 1965-66 के बजट में 8,82,000 की और रकम देने के लिये हिदायत की गई है। जहां कि सोनीपत के लिये हम ने कोई पैसा खर्च नहीं किया, महज़ एक सड़क जो

दो मील की थी हम ने 22 हजार रुपया 1964-65 में बनाई थी। अब आप ही देख लें कि हम ने किस इलाका की रियायत की है।

आपको यह बात मालूम ही है कि फलड्ज में सोनीपत के 241 गांव में से 230 गांव ऐसे थे जो फलड्ज में अफैक्टिड थे। कोई मकान नहीं बचा जिसकी की तबाही न हुई हो। इन फलड्ज की आज इस तारीख में कोई मिसाल नहीं मिलती। सोनीपत के फलड्ज ज्यादा इलाके को हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब और सैंटर के मिनिस्टर साहिबान ने भी देखा था। 230 गांव में से एक गांव भी ऐसा नहीं था जहां पर कि 75 और 80 प्रतिशत के करीब नुकसान न हुआ हो। चौधरी साहिब अपने इलाके के मुताबिक गिला करते हैं ! मैं कहता हूं कि मेरे इलाके में महज 2 मील का एक टोटा 25,000 की लागत से बनाया गया है। इस के इलावा इस इलाके में से मशीनी पंपों से पानी निकालने की कोशिश हम अभी तक करने में लगे हुये हैं। Supplementary डिमांड्ज की 2nd instalment में जो पैसा सड़कों पर झरर तहसील में और जो हम ने बकाया तहसीलों में खर्च किया उसकी डीटेल मैं आप के सामने रख देना जरूरी समझता हूं। झरर तहसील को 23 लाख और दूसरी तहसीलों को 21 लाख 1964-65 में दिया। 1965-66 में 6,71,000 रुपया दिया गया है। मेरे इलाके में 12-14 मील की जो सड़कें बननी थीं वह नहीं बनीं। झरर तहसील के लिए एक करोड़ रुपये की और सड़कें मंजूर की गई हैं। चौधरी साहिब पता नहीं क्यों छोटी छोटी बातों पर नाराज हो जाते हैं। हम को सभी भाईयों का ख्याल रखना होता है। जहां जहां भी फलड्ज आये हम ने एक एक भाई की शिकायत को सुना और उसकी तकलीफ दूर करने की कोशिश की। डिप्टी स्पीकर साहिब, आप को तो अच्छी तरह से मालूम है कि नई मिनिस्टरी बनने से पहले चौधरी हरद्वारी लाल जी नाराज रहते थे चौधरी रणबीर सिंह जी से।

Deputy Speaker : Please try to avoid personal matters.

चौधरी देवी लाल : on a point of order डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं आप का रूलिंग चाहता हूं कि इस तरह की बातें करके हाउस का कीमती टाइम वेस्ट किया जा सकता है? कभी यहां पर गुरदासपुर—बटाला चल पड़ता है, कभी रिजक राम और हरद्वारी लाल का झगड़ा चल पड़ता है। ऐसी बातें यह क्यों करते हैं ?

उपाध्यक्ष : मैं ने पहले भी उन को कह दिया है कि ऐसी बातें न करो। (I have already requested the Minister to avoid such matters.)

लोक कार्य तथा कल्याण मंत्री : सरदार प्रताप सिंह के भी वह खिलाफ थे। उनका कुछ अपना अंदाजा होगा वह जब पूरा न हुआ तो उन की नुकताचीनी की। फिर वह मुख्य मंत्री चले गये और उन के बाद कामरेड राम किशन आ गए। इस मिनिस्टरी में भी अगर उन को मौका मिला तो इस में किसी का दौश तो नहीं।

[लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री]

हां एक बात मैं कहता हूं कि अगर वह यह समझते हैं कि मेरे जाने के बाद उनका नम्बर आ जाएगा तो मैं छोड़ सकता हूं लेकिन अगर ऐसा नहीं होना तो कैसे किसी को हटाने का क्या फायदा।

Deputy Speaker : Please resume your seat now.

मंत्री : बहुत अच्छा जी, मैं बठता हूं।

सरदार मोहन सिंह जलाल उस्मान (बिआस) : डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं दूसरीਆਂ ਗਲਾਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੀ ਏਥੇ ਬੈਠੀ ਜਿਹੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਫੈਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਸਜਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ ਚੰਦ ਇਕ ਗੱਲਾਂ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਮੇਰੇ ਲਾਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਦੂਸਰੇ ਲਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਅਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਉਣਾ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਐਵੇਂ ਹੀ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਕਦੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਨੰਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਖੈਰ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਕੁਝ ਕਠਨ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਸਭ ਸੜਕਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲੇ ਵੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਬਿਜਲੀ ਸਾਰੀ ਉਥੇ ਹੀ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਖੜੇ ਦੀ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਹੁਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਹੀ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਸਭ ਮੰਗਾਂ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲਈ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੈਰ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ, ਹਰਿਆਣਾ ਵੀ ਵਧੇ ਫੁਲੇ ਲੇਕਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ 14 ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, 10 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ। ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 9 ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੋਲੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਉਥੇ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਤੋਂ ਸਤ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਤ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਮੱਸਿਆ ਜਾਂ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪੰਜ ਡਰੇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੁਤੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਮਹਿਸਮਪੁਰ ਮਾਈਨਰ ਅਤੇ ਖਲਚੀਆਂ ਡਰੇਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁਲ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਜਧਾਨ ਅਤੇ ਵਡਾਲਾ ਡਰੇਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ

ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੇ ਸਿਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ ਰੋਡ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਟਾਂਗਰਾ ਰਜਵਾਹਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਪੁਲ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਲਾਲਉਸਮਾਨ ਤੋਂ ਇਕ ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮੀਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਅਸੂਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲੰਬਾਈ ਦੀਆਂ ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਵਾਲੰਟਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁੱਟੀਆਂ ਜਾਣ। ਲੇਕਿਨ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਪੁੱਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਜਲਾਲਉਸਮਾਨ ਧਰਮਚਕ, ਮੈਹਸਮਪੁਰ ਆਦਿ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਟਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਗੇ ਹਡਿਆਰਾ ਕਸੂਰ ਨਾਲੇ ਲਈ ਅਤੇ ਪੱਟੀ ਲਈ ਪੈਸੇ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੁਣ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਇਕ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਤੁਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਟਰ ਧਰਟਿਓਂ, ਵਡਾਲੇ, ਜਿਥੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਐਂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸ ਦਸ, ਪੰਦਰਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸਕੂਲ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ, ਖਾਨਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵਿਚੋਂ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਬਜਟ ਕੁਝ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਐਂਰ ਹੁਣ 20 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਏਸ ਵੇਲੇ ਵਿਦਿਆ ਵਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਪੰਜ ਪੰਜ ਛੇ ਛੇ ਮੀਲ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਏਥੇ ਇਕ ਸੱਜਣ ਨੇ ਸਠਿਆਲੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੌ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਐਂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਪੰਜ ਲਖ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪ ਹਿੰਮਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਚੀਆਂ ਦਾ ਸਿਆਣਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ

12.00 noon

ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲਜ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਦਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ 80 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਜੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਫਿਰ ਕਈ ਆਦਮੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਮਿਊਨਲ ਗਲਾਂ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਊਨਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੜੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਤੇ ਉਸਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਉਸਮਾਨ]

ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਸਾਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਲ ਗਲਾਂ ਫੈਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਗੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ :

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸ ਮਨ ਕੋ ਮਲ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹ,

ਖਨਲੀ ਪੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨਾ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋ ਪੋਪਣ ਪਾਇ।

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤਾਂ ਕਾਲੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਤਾਂ ਉਜਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਐਸੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਕੋਈ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਪਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਵਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਚੌਧਰੀ ਮੁਲਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ (ਸੋਨੀਪਤ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਧੰਨ ਜੋ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੇ ਇਸ ਐਂਪ੍ਰੋਪਰਿਸ਼ਨ ਬਿਲ ਦੇ ਯੋਗੇ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਦੀ ਮਾਂਗ ਕੀ ਹੈ ਅਪਨਾ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਨਿਜ਼ਾਮ ਚਲਾਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਅਗਰ ਧੰਨ ਰੂਟੀਨ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਰ ਬਾਟ ਹੈ ਵਰਨਾ ਅਗਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਖਰਚ ਦੀ ਮਾਂਗਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਟਿਕਲੀ ਆਰ ਮਾਇਨਯੂਟਲੀ ਦੇਖਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨਾਕਸ ਆਏ ਧੰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇਨ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਮੇਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨਕੋ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਏਕ ਫੂਟੀ ਕੌਡੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਜਾਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਧੰਨ ਹਾਲਾਤ ਕਿਆ ਹੈ ਧੰਨ ਸਬ ਇਸੀ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਮੇਂ ਆਰ ਇਸੀ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਆਪਕੇ ਸਾਮਨੇ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਆਪ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਅਨਾਨੇ ਹਕੂਮਤ ਹੈ ਧੰਨ ਕਿਸ ਢੰਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਆਰ ਕਿਸ ਢੰਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸੂਬੇ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਆਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੀ ਢੰਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨਕੀ ਅਪਨੀ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੋਂ ਦੀ ਢੰਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਲਜ਼ਾਮਾਤ ਉਨ ਪਰ ਲਗਾਏ ਜਾਤੇ ਹਨ ਕਿ ਧੰਨ ਵੁਜ਼ਰਾ ਸਾਰਾ ਰੁਪਯਾ ਅਪਨੇ ਹਲਕਾਂ ਆਰ ਇਲਾਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ ਹਾਲਾਤ ਮੇਂ ਮੈਂ ਕਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਐਂਪ੍ਰੋਪਰਿਯੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਮਿਨਿਸਟਰਜ਼ ਰੀਹੈਬਿਲੀਟੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਕਹੁੰਦਾ ਚਾਹਿਏ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੇ ਹਮ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਚੁਨ ਕਰ ਆਏ ਹਨ ਹਮ ਨੇ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਏ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੇਖੇ ਆਰ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੰਨ ਬਾਤੋਂ ਹੋਤੀ ਦੇਖੀਂ ਜੋ ਹਮ ਤਾਰੀਖ ਮੇਂ ਪੜ੍ਹਾ ਕਰਤੇ ਥੇ, ਚੰਗੇਜ਼ਸ਼ਾਹੀ, ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਆਰ ਹਲਾਕੂ ਦੀ ਜੋ ਬਾਤੋਂ ਹਮ ਕ੍ਰਿਤਾਬੋਂ ਮੇਂ ਪੜ੍ਹਤੇ ਥੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਦੇਖਨੇ ਮੇਂ ਆਏ। ਖੈਰ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਨਾ ਉਸ ਦੀ ਬਜਟ ਸੇ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਦੌਰ ਦਾ ਤੋ ਖਾਤਮਾ ਹੁਆ ਆਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਂਸ ਲਿਆ ਆਰ ਧੰਨੇ ਨਿਯਾਤ ਮਨਾਯਾ ਕਿ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਸੇ ਚੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਾ। ਅਬ ਹਮ ਪਿਛਲੇ 8/9 ਮਹੀਨੇ ਸੇ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰਾਮ ਰਾਜਯ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਮ ਹੈਰਾਨ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਬਾਦ ਇਸ ਰਾਮ ਰਾਜਯ ਮੇਂ ਕਿਆ ਤਬਦੀਲੀ ਆਏ ਆਰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਤਾ ਕਿ ਧੰਨ ਕਿਆ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਕੋਏ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਆਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਜ਼ਮੋਨਸਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਏ ਨੁਮਾਯਾਂ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀ। ਸੁਝੇ ਇਸ ਵਕਤ ਕੌਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਆਰ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰਾਮ ਰਾਜਯ ਦਾ ਆਪਸ ਮੇਂ ਸੁਕਾਬਲਾ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਹਮ ਧੰਨੀ ਕਹ ਸਕਤੇ ਹਨ ਕਿ ਹਮਨੇ

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਲਈ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।
(The hon. Member cannot be allowed to go on speaking indefinitely.)

ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਂਸਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਦੀ तरफ से बहुत सी एक्सਪ੍ਰੈਜ਼ ਕਾस्ट की गई हैं कि न आप प੍ਰਾਂਸਟ ਆਫ ਆਰਡਰ का जवाब देती हो न ਪ੍ਰਾਂਸਟ ਆਫ ਆਰਡਰ को समझती हो, न ਪਾਰਟੀ का ਖ਼ਿਆਲ करती हो और ਨ ਹੀ ਫ਼ਿਫ਼ ਕਾ ਖ਼ਿਆਲ करती ਹੋ, ਹਾਊਸ ਕਾ ਟਾਈਮ ਸਨ ਮਾਨੇ ਤਰੀਕੇ से ਐਕਸਟੈਂਡ ਕਰ ਦੇती ਹੋ। ਹਮ ਆਪ ਕੀ ਬੇਫ਼ਜ਼ਜ਼ੀ ਸਹਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਤੈਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਯਾ ਤੋ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ से कहा जाए कि वह अपने रिमार्क्स वापिस ल या इस प੍ਰੋਸ਼ਨ को ਡਿਬੇਟ में से ਐਕਸਪ੍ਰੇਜ ਕਰਵਾ ਦਿਆ जाए। ਆਪ अपना रुਲिंग इस सम्बन्ध में दें। Either it should be expunged or withdrawn.)

उपाध्यक्ष : सरदार कपूर सिंह, जी आप इन से कहें कि अपने शब्द वापस लें।
(I would request the hon. Finance minister to ask the hon. Member to withdraw his words.)

Finance and Planning Minister : I expect from the hon. Member.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ ਵਿਦਫ਼ਾ ਕਰਾਂ। (ਸ਼ੋਰ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਐਕਸਪ੍ਰੇਜ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ (ਸ਼ੋਰ)। (If the hon. Member does not withdraw his remarks then they should be expunged.)

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜਵਾਬ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। (ਸ਼ੋਰ)
(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ : ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਮਿਨਟ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : on a point of order ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਐਪ੍ਰੋਪ੍ਰੀਏਸ਼ਨ ਬਿਲ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਦਾ ਟਾਈਮ ਮੁਕੱਰਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਹਾਊਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਐਕਸਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਰੂਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅੱਜ ਹਾਊਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਐਕਸਟੈਂਡ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

Finance and Planning Minister : I say no time has been extended so far

Mr. Speaker : The hon. Minister may please take his seat.

I will apply the Guillotine at 12.30 P.M. and then there will be no speech by the Finance Minister.

Comrade Shamsheer Singh Josh : Mr. Speaker, I have been called upon by the Deputy Sepaker to speak for five minutes. I will take only five minutes.

(At this stage the Speaker consulted the Secretary whether the time was extended by the Deputy Speaker or not)

Mr. Speaker. I am told that House has been extended for half-an-hour by the Deputy Speaker. Now, the Guillotine will be applied at 1.00 P.M.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਉਸ ਦੀ ਕਨਸੈਂਟ ਨਾਲ ਹੀ ਹਾਉਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚੇਅਰ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਾਈਮ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਾਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਕਨਸੈਂਟ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਇਰਰੇਗੂਲੈਰਿਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਰੈਗੂਲਰਾਈਜ਼ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਰਾ ਲਉ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਨ 1959 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਰੀਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਿਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਹੈਡ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਜਿਮੇ ਇਹ ਕੰਮ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ਲਜ਼ ਦਿਤੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਛੇ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਚੁੱਕਿ ਮੈਂ ਸਵਾਲ ਵੀ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ ਰੋਪੜ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ, ਖਰੜ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ, ਨਾਲਾ ਗੜ੍ਹ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਔਰ 62 ਪਿੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਸੀਲ ਦੇ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਮੁਸ਼ਤਮਿਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬੜੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ਅੰਬਾਲਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਰੈਵਨਿਊ ਰਿਕਾਰਡਜ਼ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਥਾਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। **It is a small village in Kharar teshil** ਖਰੜ ਔਰ ਰੋਪੜ ਦੇ ਢਾਈ ਤਿਨ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਅੰਬਾਲਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਟੇਟ ਲੈਵਲ ਉੱਤੇ ਇਥੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਉੱਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੋਇਆ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਔਰ ਜੇਕਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਦ ਕਦ ਤਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏਗਾ? ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਿਵ ਅੱਖਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਦਮ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਚੁਕਿਆ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਉਪਜ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਕੁਲ 11, 11, 767 ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੰਡਰ ਕਰਾਪ ਕਲਟੀਵੇਸ਼ਨ ਲਿਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇ ਤਕ ਸਿਰਫ 1, 19, 289 ਏਕੜ ਹੀ ਰਕਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਅਜੇ ਇਸ ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਰਕਬਾ ਹੀ ਅੰਡਰ ਕਰਾਪ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਬਾਕੀ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਨਾਲ ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਅਨਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਰੋਪੜ ਔਰ ਖਰੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਅਜ ਕੰਮ 95 ਫੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਟਿਊਬ-ਵੈਲਜ਼ ਨਾਲ,

ਨਾ ਨਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਕੀਮਾਂ ਯਾਨੀ:—

1. ਰੋਪੜ—ਖਰੜ
2. ਚੰਡੀ ਗੜ੍ਹ—ਬਨੂੜ
3. ਮੋਲਾਨਾ—ਜਗਾਧਰੀ

ਬਣਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ 63,000 ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਲੈਵਲ ਉਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 60 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਨਹਿਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸੇਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੰਮ ਚਲਣਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਗੌਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਨ-ਇਰੀਗੇਟਿਡ ਲੈਂਡ ਨੂੰ ਇਰੀਗੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਮਾਨੇ ਉਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ ਅੰਬਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਕੀਮਾਂ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ਼ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਰਿਵਾਈਵ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਲੈਵਲ ਉਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਨਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਲੀਸੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਹੜੀ ਇੰਡੀਵਿਜ਼ੂਅਲ ਨੂੰ ਟਿਊਬਵੈਲ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟਸ ਵਗੈਰਾ ਵਾਸਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋੜਵੰਦ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਰੀਗੇਟਿਡ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅੰਬਾਲਾ, ਪਟਿਆਲਾ ਔਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਲੈਵਲ ਉਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ। ਬਸ ਇਹੀ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਕਹਿਣੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ।

Mr. Speaker : Sardar Kapur Singh Ji.

ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਝੋ ਡਿਫਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਬੋਲਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਸਮਧ ਦਿਆ ਹੁਆ ਹੈ।

Mr. Speaker : No. Please take your seat. Now there is no time.

ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਤੋ ਕਧਾ ਮੇਰੇ ਪੁਰ ਅਸਨ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਬੈਠੇ ਰਹਨੇ ਕਾ ਸਤਲਬ ਧਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਝੇ ਬੋਲਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਟਾਈਮ ਭੀ ਨ ਮਿਲੇ? ਮੈਂ ਭੀ ਅਪਨੀ ਪਾਰਟੀ ਕੋ ਰਿਪ੍ਰਿਜੈਂਟ ਕਰਤਾ ਹੂੰ। ਮੈਂਨੇ ਭੀ ਇਸ ਆਪਰੋਪ੍ਰਿਏਸ਼ਨ ਬਿਲ ਪਰ ਬੋਲਨਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਯਕਸ਼ : ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਜੀ, ਅਬ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। (I would like to tell the hon. member, Chaudhari Net Ram, that there is no time left now.)

ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਖੁਦ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਅਨ੍ਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲੀਜਿਏ ਕਿ ਕਧਾ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਅਚਛਾ ਕਧਕਹਾਰ ਕਧਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ।

श्री अध्यक्ष : आप इतमीनान रखिए, आप को किसी और मौके पर टाईम दे दिया जाएगा । (The hon. Member may please rest assured he will be given time to have his say on some other occasion.)

चौधरी नेत राम : बजट तो अब पास होने जा रहा है । टाईम कब देंगे । शिक्षा विभाग की, इरीगेशन विभाग की, बिजली और रैविन्यू विभाग की मदों पर मुझे वक्त नहीं मिला.....

Mr. Speaker : Please take your seat,

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, कैसे मैं अपनी जगह पर बैठ जाऊं । मैं समय लेने के लिए कई बार खड़ा हुआ । आखिर में डिप्टी स्पीकर साहिब ने मुझे कहा कि पांच मिनट के लिए समय मिलेगा ।

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम जी, आप मेहरबानी करके बैठ जाइए । (I would request the hon. Member to please resume his seat).

चौधरी नेत राम : तो क्या इसका यह मतलब हुआ कि मैं यहां पर अपनी पार्टी के ख्यालात भी न रख सकूँ ?

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, यह शोभा नहीं देता कि आप को बार बार कहा जाए कि टाईम नहीं रहा और आप फिर उसी बात पर ज़िद करें । (Addressing Chaudhari Net Ram). It does not look nice that even on being told repeatedly that there is no time now he is still adamant.)

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मुझे बोलने के लिये डिप्टी स्पीकर साहिब ने पांच मिनट का टाईम दिया था । इसी बीच सरदार शमशेर सिंह जोश खड़े हो गए । उन को तो पांच मिनट का समय दे दिया गया । मैं पूछता हूँ कि फिर मुझे क्यों नहीं समय दिया जा रहा ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मैं प्रार्थना करूंगा कि मुझे भी समय ज़रूर दिया जाए ।

श्री अध्यक्ष : अब तो फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने बोलना है । टाईम बहुत थोड़ा रह गया है । इस लिए अब किसी को टाईम नहीं दिया जा सकता । (Now the hon. Finance Minister has to speak. The time is very short, therefore nobody can be given time now).

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर । स्पीकर साहिब, मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि जब श्रीमती जी चेयर पर थीं तो उन्होंने पांच मिनट जोश साहिब के लिए और पांच मिनट चौधरी नेत राम के लिए देने के लिए कह दिया था । मैं आप की रूलिंग इस बात पर चाहता हूँ कि जो फैसला एक बार चेयर की तरफ से किया जाए क्या उसको तबदील किया जा सकता है ?

श्री अध्यक्ष : बीबी जी, क्या आप ने इस तरह की कोई कमिटमेंट की थी ? (Did the hon. Deputy Speaker make any such commitment ?)

कैरों की नादिरशाही भी देखी और इनका राम राज्य भी देखा लेकिन हमें कोई खास फर्क नजर न आया। मैं अर्ज करता हूँ कि अगर कैरों साहिब एक जहरीला कोबरा थे तो हमारे मौजूदा मुख्य मंत्री दोमुंहीं नाग हैं (हंसी) कोबरा के काटने से कोई ज़िन्दा नहीं रहता और यह ठीक है कि जिस पर सरदार प्रताप सिंह कैरों ने हमला किया वह ज़िन्दा नहीं रहा। यह जो दोमुंहा नाग होता है यह आमतौर पर काटता नहीं है बल्कि खेलता है लेकिन जिस को काट लेता है उस को कोढ़ लग जाता है और आदमी बचता नहीं तड़प तड़प कर मर जाता है। मैं यह कहना चाहता हूँ कि इस हकूमत के अन्दर भी कोढ़ लगा हुआ है। वजीर खजाना ने पंजाब का नज़मोनसक चलाने के लिये इतनी भारी रकम की मांग तो रख दी लेकिन मैं उन से पूछता हूँ कि आप इस सूबा का नज़मोनसक क्या चला सकते हैं जब आप अपनी पार्टी का डोमैस्टिक नज़मोनसक भी नहीं चल पाता है। जब से यह बजट सेशन शुरू हुआ है हम इनकी पार्टी के नज़मोनसक का एक नंगा नाच देखते आ रहे हैं और यह अपनी अहलियत का नमूना पंजाब की जनता के सामने पेश कर रहे हैं कि हुकमरान टोला के लोग इतनी अहलियत के मालिक हैं और अब आप का नज़मोनसक भी इसी काबलियत से चलाएंगे और पंजाब की किस्मत का फैसला हम इस तरह से करेंगे। जो मुख्य मंत्री, जो बुजरा अपनी पार्टी का निज़ाम नहीं चला सकता वह इस सूबा पंजाब का निज़ाम क्या खाक चलाएंगे। हम क्या देखते हैं कि यह बुजरा साहिबान गए गुजरे बुजरा के खिलाफ कुरपशन के अलज़ामात लगाते हैं और उन को चोर बतलाते हैं। लेकिन गए हुए बुजरा इन मौजूदा बुजरा पर अलज़ाम लगाते हैं कि चोर हैं। यह बात किसी आपोजीशन वाले ने नहीं कही लेकिन यह खुद आपस में कहते हैं कि तू चोर और वह कहते हैं तू चोर। हम कहते हैं कि ठीक है आप दोनों सच्चे हैं और दोनों ठीक कहते हैं (हंसी) आप भी चोर हैं और वह भी चोर। हम दोनों झगड़े में पड़ें ठीक तो हैं आप दोनों ठीक कहते हैं कि आप दोनों चोर हैं। हम तो आप की तसदीक ही करते हैं।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो चीफ मिनिस्टर अपनी पार्टी का डिसिप्लन नहीं रख सकता है और अपनी पार्टी का निज़ाम ठीक नहीं रख सकता है उसे कोई हक नहीं है कि वह लीडर आफ दी हाउस या लीडर आफ दी पार्टी रहे। (एक आवाज़ : यहां पर जमहूरियत है।) मैं जमहूरियत पर भी आता हूँ। इन सारे मामलों को देखते हुए हमें दुख होता है। इस बारे में मुझे एक शेर याद आ गया है। यहां चीफ मिनिस्टर साहिब तो मौजूद नहीं हैं लेकिन इस वक्त फिनांस मिनिस्टर साहिब बैठे हुए हैं। इस लिए मैं हाउस में सुना देता हूँ।

ए जाने जहां पाज़ेब तेरी बे रब्त से नगमे गाती है,
ये रंग रहा गर महफल का अन्जाम न जाने क्या होगा।

अगर इसी तरह से अपनी पार्टी की तरफ से अटैक होते रहे तो पता नहीं इस का अन्जाम क्या होगा। इन चीज़ों को देखते हुए जो कि चीफ मिनिस्टर निकम्मे हैं, वह अपनी गर्दन को नीचे की तरफ करके यहां पर बैठ जाते हैं और खड़े हो कर कहते हैं कि यह बहुत ही अफसोस

की बात है कि यहां पर इस किस्म के हालात चल रहे हैं। साथ ही यह कहते हैं कि जो रोल आपोजीशन को पले करना चाहिये, वह हमारी पार्टी ही कर रही है। इन बयानों को सुन कर पंजाब की जनता कहती है कि हमारे सूबे के चीफ मिनिस्टर इम्पोटेंट हैं। मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि जब से वह चीफ मिनिस्टर आए हैं आपोजीशन भी इम्पोटेंट हो चुकी है। हम नादिरशाह शाही का मुकाबला करने में बहुत फख्र समझते थे। जब वह हमारे ऊपर किसी किस्म का हमला करता था तो हम उस को बोलडली फेस करने में फख्र समझते थे। अगर वह सूबे में किसी नाजायज काम को करते थे तो हम उस की खूब मुज़म्मत करने में फख्र समझते थे। हमें सरदार प्रताप सिंह का मुकाबला करते हुए फख्र होता था लेकिन यहां पर अब शिखंडी का मुकाबला करना पड़ रहा है। जब से इस चीफ मिनिस्टर ने इस सूबे का आफिस ग्रहण किया, उस वक्त इन्होंने पंजाब में आश्वासन दिया था कि यहां पर क्लीन एडमिनिस्ट्रेशन की जाएगी कुरप्शन को जड़ों से उखाड़ दिया जाएगा और भूख को दूर किया जाएगा। मैं अब तक इसी नतीजे पर पहुंचा हूं कि हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब तीनों पहलुओं में बुरी तरह से फेल हुए हैं। He is guilty of breach of trust. डिप्टी स्पीकर साहिबा, सरदार प्रताप सिंह कैरों ने जो कुरप्शन का पौदा लगाया था उस को इस चीफ मिनिस्टर साहिब ने खाद और पानी देकर सींचा है। मेरे कहने का मतलब यह है कि यहां पर कुरप्शन दुगुनी हो गई है। वह कहते हैं कि यहां से कुरप्शन को दूर करेंगे। कुरप्शन तो गरीब आदमी नहीं करते। यह इन के बस की बात नहीं है। यहां पर जो कुरप्शन करते हैं, वह वज़ीरों के कुछ अपने आदमियों को ही इस ट्रेड का लायसैंस मिला हुआ है। यह हम दूसरे आदमियों को नहीं मिला। जहां तक क्लीन एडमिनिस्ट्रेशन का ताल्लुक है उस के बारे में सब जानते हैं कि अगर हमारी एडमिनिस्ट्रेशन मज़बूत होगी तो हमारे आफिसर्ज भी मज़बूती से काम कर सकेंगे और अच्छे ढंग से काम कर सकेंगे। लेकिन जब से चीफ मिनिस्टर ने आफिस सामभाला है, इन्होंने इस क्लास को प्रिविलिज क्लास बना दिया है (घंटी)। यह भी तो कांग्रेस बैचों वाले ही कहते हैं कि अब आफिसर्ज एम. एल. एज. की परवाह नहीं करते हैं। अब तो कांग्रेस एम. एल. एज. की परवाह नहीं हो रही है। इस के बारे में एक आफिसर्ज को सरकुलर इशू किया गया था कि वह एम. एल. एज. के साथ अच्छा सलूक करें लेकिन उस का कोई फायदा नहीं हुआ। अगर आपोजीशन के साथ आफिसर्ज बुरा सलूक करते हैं तो यह हंसते हैं और खुशी मनाते हैं। यह तो आपोजीशन को टेडी नज़र से देखते हैं। यह है यहां पर क्लीन एडमिनिस्ट्रेशन है जिस पर हमारी सरकार फख्र करती है। डिप्टी स्पीकर साहिब, जहां तक भूख का ताल्लुक है मैं उस के बारे में अर्ज करना चाहता हूं। जब से इन्होंने सूबे की बागडोर सम्भाली, तभी से यहां पर लोग भूखे मरने लगे हैं। यहां पर रोटी का कोई इन्तज़ाम नहीं किया गया। He wanted to feed the people of the State by false promises, future hopes and long statements. जब से यह चीफ मिनिस्टर बने, तब से ही लम्बे लम्बे भाषण देने आरम्भ कर दिए और गेहूं का आटा कुछ दिनों के अन्दर ही 18 रुपए की बजाए 28 रुपए मन हो गया। (घंटी) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं बहुत कुछ अभी कहना चाहता हूं लेकिन जल्दी ही खत्म कर दूंगा। इस सूबे के अन्दर ला ऐंड आर्डर की पोजीशन बहुत ही खराब हो चुकी है। सोनीपत के अन्दर जा कर देखा जाए तो वहां पर रोज़ाना 3, 4 चोरियां होती

है। वहां पर चोर और जिस के घर पर चोरी होती है, वह आपस में लाठियां ले कर लड़ते हैं और दूसरे मकानों वाले अपने घर को सुरक्षित रखने के लिए अपने घर पर ही खड़े रहते हैं। वहां पर डकैतियां भी हुईं और चोरियां भी हुईं लेकिन जब कोई आदमी पुलिस में रिपोर्ट लिखाने जाता है तो पहले रिपोर्ट लिखी नहीं जाती है। अगर किसी कारण लिखी भी जाए तो पुलिस वाले 2, 3 घंटे तक उस जगह पर पहुंचते नहीं हैं। मैं अर्ज करना चाहता हूं कि सूबे में ला एंड आर्डर की हालत बहुत ही बदतर हो चुकी है। अगर यह बिल अपनी मेजरिटी से पास कर लें तो यह दूसरी बात है। अगर यह धक्काशाही से इस बिल को पास करा लें तो दूसरी बात है लेकिन they do not deserve it.

(इस वक्त बहुत सारे आनरेबल मेंबर अपने प्वायंट आफ आर्डर रेंज करने के लिए खड़े हुए हैं।)

उपाध्यक्ष : पेश्वर इस के मैं फिनांस मिनिस्टर को जवाब देने के लिए काल अपौन करूं, मैं चाहती हूं कि हाऊस की सिटिंग आधे घंटे के लिए एक्सटेंड कर दूं क्योंकि अभी बहुत से आनरेबल मेंबर बोलना चाहते हैं। (Before I call upon the hon. Finance Minister to reply the debate, I want to extend the sitting of the House by half an hour as several hon. Members still want to speak.)

सरदार गिआन सिंग राड़ेवाला : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। मैं पिछले 3 दिनों में केंद्रित कर रहा हूं कि मैंने वीबल लैटमैंक मिल सकें पर मैंने अने उक्त केंद्रित वक्त नहीं मिली। सारे मैसन विच बजट की जतरल डिस्कशन के वेलो ही मका मिली। मैंने पता नहीं कि डिनांस मनिस्टर साहिब 40 मिट की कुछ कहिए लड़ी ज़रूरी समझते हन। मैंने बिला चरेग एह कहिए लड़ी तਿਆर हं कि अज हाउस विच एम बिल के मुतालिक एहरेले-वैट अउ नानुनामिब गलत कीती आ गयी आ हन। एम घारे केंद्रित चैकिंग वी नहीं कीती गयी। सिहड़ी आ गलत एहरे कहि आ गयी आ हन उनुं दा बिल के नाल केंद्रित वासता नहीं सी। असी एम घारे केंद्रित कटिब सुझाउ देते सन, पर मैंने एम घारे केंद्रित मोंक नहीं दित्ता ज़ा रिहा है।

उपाध्यक्ष : राड़ेवाला साहिब ने मुनासिब बात की है। लेकिन यह बात तै हो चुकी है। जैसे विहप आता है उस के मुताबिक टाइम दिया जाता है किसी विहप में उन का नाम नहीं है। आपोजीशन को विहप के मुताबिक ही टाइम दिया जाता है। यह बात किसी वक्त फैट कर कर लेंगे। (What Rarewala Sahab has said is correct but the thing has been decided. The time is given according to the whip and his name has not been included in any Whip. The Members of Opposition also are given time according to whip his. Thing may be discussed some time later on.)

Sardar Gian Singh Rarewala : This is the last occasion to speak on Budget. What will be the use of getting time after it ?

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर मैडम, मेरी अर्ज यह है कि बजट में बहुत सी मदों पर बहस होती रही है और काफी दिनों से यह बहस यहां चलती रही लेकिन मैंने किसी मद पर भी बोलने की कोशिश नहीं की। आज मेरी यह इच्छा थी कि मैं भी इस

[ਚੈਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ]

ਮਦ ਪਰ ਬੋਲ ਕੀਉਂਕਿ ਇਸ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਬਜਟ ਦੇ ਪਰਚੂਨ ਕਾ ਕਹੀ ਖਾਤਾ ਦਿਆ ਹੁਆ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਏ ਮੈਂ ਆਪ ਸੇ ਆਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਆਸ਼ਾ ਰਖਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਆਪ ਸੁਝੇ ਸਮਝੇ ਦੇਂਗੀ।

उपाध्यक्षा : ਚੈਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਜੀ, ਆਪ ਬੈਠਿਏ। (The hon. Member Chaudhri Net Ram should resume his seat.)

बाबू बचन सिंह : मेरा प्वायंट आफ ਆਰਡਰ यह है कि आज दोनों हाउसिज़ में यह एप्रੋਪ्रीएशन बिल पास होना लाज़मी है। जब हम इस बिल को पास करेंगे तो उस के बाद यह बिल कौंसिल में जाएगा। इस लिये मैं आप से मुअदबाना अर्ज़ करूंगा कि आप बिल्कुल एक मिनट के लिये टाईम न बड़ाएं। इस बारे में आप का मैं रूलिंग चाहता हूं।

(इस समय कांमरेड शमशेर सिंह जोश बोलना चाहते थे।)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟ ਕਰਿਆ ਕਰੋ (The hon. Member Com. Shamsher Singh Josh should co-operate for some time at least.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਜ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਚਾਰ ਨਾਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਚੈਧਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ..... (ਵਿਘਨ) ਇਹ ਮੇਰਾ ਰਾਈਟ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਮੰਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਰਾਈਟ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਪੰਜਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿ ਲਉ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ 5 ਮਿੰਟ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਚੈਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ। (If the hon. Member can complete his remarks within five minuets, then I would request the hon. Finance Minister to give five minutes each to the hon. Member and Chaudhri Net Ram from his time.)

ਚੈਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਹਰ ਏਕ ਮੈਂਬਰ ਕੋ ਆਧਾ ਬੰਟਾ ਬੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਦਿਆ ਗਯਾ ਹੈ.... (ਸ਼ੋਰ)

उपाध्यक्षा : अगर आप पांच पांच मिनट में जो कुछ कहना चाहते हैं कह लें तो मैं उन से रिक्वेस्ट कर सकती हूं। ..... [If the hon. Members would like to have their say within five minutes each I would request the hon. Finance Minister.....]

Comrade Shamsher Singh Josh. : I accept your offer.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਿਉਂ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ? (What the hon. Finance Minister has to say ?)

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਜੈਸਾ ਹੁਕਮ ਵੈਸੀ ਤਾਮੀਲ ਜੀ। (ਸ਼ੋਰ)

[* * * * *]

* Note—Expunged as ordered by the Chair.

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब, मैंने यह कहा था कि समय बहुत कम रह गया है। मैं पांच पांच मिनट कामरेड शमशेर सिंह जोश और चौधरी नेत राम को देने के लिए तैयार हूँ अगर वह इस बात की कमिटेमेंट दें कि वह इस समय पर पाबन्द रहेंगे। कामरेड शमशेर सिंह ने कहा कि मैं इस समय पर पाबन्द रहूँगा लेकिन इन्होंने व्याख्यान करना शुरू कर दिया। इस लिए मैंने उन को कोई टाइम देने को नहीं कहा था।

श्री अध्यक्ष : सरदार कपूर सिंह जी, अगर आप एग्री करें तो चौधरी नेत राम को दो तीन मिनट का टाइम दे दिया जाए। (If the hon. Finance Minister agrees Chaudhri Net Ram may be given two or three minutes.)

बिज संत्री : दे दीजिए दो तीन मिनट।

चेयरमैन दारशन सिंह : On a point of order, Sir. सपीकर साहिब, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਇਤਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਰੋਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੀ ਵਜੂਹਾਤ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਆਫੀਸਰ ਨੂੰ ਫਾਈਂਡ ਆਊਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। To my mind the reason is that there is not a fair distribution of time. Even today, the Chair allotted time to those hon. Members who have already spoken on the Governor's Address, General discussion of the Budget, Demands for Grants, such as General Administration, Police, Supplementary Estimates etc. ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਅਲਜ਼ਾਮ ਤਰਾਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਅਲਜ਼ਾਮਾਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਜੇ ਟਾਈਮ ਦੀ ਫੇਅਰ ਔਰ ਇੰਮਪਾਰਸਲ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਇਤਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੋਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਪੰਜ ਪੰਜ, ਚਾਰ ਚਾਰ ਵੇਰ ਬੋਲ ਚੁਕੇ ਹੋਣ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ at least one hour has been spent on personal explanations, allegations counter-allegations. This is rather unfair to the entire State and the Government. So, there should be a fair distribution of time. In my view, time should be allotted to such hon. Members who have not already participated in the debate on Governors Address, General discussion of budget, demands for grants etc.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਤਵਜ਼ੁਹ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਰਿਫਲੈਕਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਪੌਰਜ਼ਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਜ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ : ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਯਹੁ ਹੈ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਡੰਡ ਬੈਠਕੇਂ ਲਗਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਭੀ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ। ਮੈਂ ਆਪ ਕੋ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮੈਂ ਭੀ ਮਿਲਾ ਆਰ ਆਪ ਕੋ ਸਾਰੀ ਕਹਾਨੀ ਬਤਾਓ। ਆਜ਼ ਫਿਰ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾ। ਕਯਾ ਯਹੀ ਫੇਅਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਬਿਊਸ਼ਨ ਹੈ ਟਾਈਮ ਕੀ? ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਇਸਕਾ ਆਪ ਕੋ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ

[श्री अमर सिंह]

चाहिए नहीं तो यह बहुत बुरी बात है कि जो मँबर कुछ सालिड कन्ट्रीब्यूशन चरना चाहते हैं उन को तो टाईम नहीं दिया जाता ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

श्री अमर सिंह : मैं आप की रूलिंग चाहता हूँ ।

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम आप तीन मिनट के अन्दर अन्दर जो कहना हो कह लें ।

चौधरी अमर सिंह ने जो डंड बैठकों की बात की है उस के लिए मैं उन्हें बता देना चाहता हूँ कि आगे के लिये उन को यह नहीं निकालनी पड़ेगी । आगे के लिए जिस पार्टी के मँबर अपनी पार्टी का व्हिप नहीं मानेंगे, उस पार्टी की लिस्ट जो मेरे पास आएगी मैं उस को नहीं मानूंगा और मैं अपनी डिसक्रीशन से मँबरों को काल किया करूंगा और न ही मुझ पर कोई ऐसी रिस्ट्रिक्शन ही है कि अगर एक मँबर पहले किसी मौके पर बोल चुका है तो वह दूसरी बार नहीं बोल सकता । अगर आप अपनी पार्टी का व्हिप नहीं मानने वाले तो मैं अपनी मर्जी से वक्त दूंगा । (The hon. Member, Chaudhri Net Ram may say what he has to say in three minutes.

As far the objection raised by Chaudhri Amar Singh I would like to explain that he will have no trouble in future. In case the hon. Members of any party do not follow the whip of their party in future I would not accept the list sent to me by that party and would call the Member according to my own discretion. Neither I am under any restriction that if any hon. Member has already spoken he cannot be given time to speak for the second time. If the hon. Members refuse to follow whip issued by their party I would use my discretion in the allotment of time.)

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : आदरणीय, स्पीकर साहिब, आज सदन में जो एप्रोपरिएशन बिल प्रस्तुत किया गया है इस के द्वारा 3,11,22,88,400 रुपए मार्च, 1966 तक खर्च करने के लिए सरकार इजाजत मांग रही है । इस रकम में 8 करोड़ राजे महाराजों को पंजाब की गरीब जनता का खून चूस कर दिए जाएंगे । एक तरफ राजे महाराजों को इतनी भारी रकम दी जा रही है और दूसरी तरफ खेती-बाड़ी करने वालों पर कई किस्म के टैक्स लगाए जा रहे हैं । मुझे स्पीकर साहिब, इन की इस बात की समझ नहीं आती कि जिन राजाओं महाराजों ने अंग्रेज को तआवन दे कर इस देश को गुलाम बना रखा हुआ था उन को यह सरकार 7,83,830 रुपये क्यों देने जा रही है । फिर तकरीबन 395 लाख रुपए की रकम कम्युनिटी डिवेलपमेंट प्राजेक्ट्स पर खर्च करना चाहती है जहां नाचने और क्लचरल

प्रोग्रामज के सिवा और कुछ नहीं होता। इसी तरह से 45 लाख रुपए की एक मद है जो यह सोशल आर्गेनाइजेशनज पर खर्च करेंगे। इसी तरह से साढ़े 12 करोड़ रुपये पुलिस पर खर्च किए जाएंगे। मैं अर्ज करता हूँ कि पुलिस के इन्तजाम का जो हाल है वह सरदार लछमन सिंह गिल ने पहले अर्ज कर दिया है कि किस तरह से एक कप्तान पुलिस ने लोगों के धार्मिक जज़्बात को अपने पांवों तल रोन्दा है। (घंटी की आवाज़)।

श्री अध्यक्ष : आप ने तीन मिनट कहे थे वह खत्म हो गए हैं। (The three minutes which the hon. Member wanted are over.)

चौधरी नेत राम : थोड़ा वक्त, स्पीकर साहिब, और दे दें। मैं जल्दी खत्म कर दूंगा।

तो मैं अर्ज कर रहा था कि पुलिस का यहां यह हाल है कि कहीं पर यह भाषा का झगड़ा खड़ा कर देती है, कहीं पर यह गुरुद्वारों और मन्दरों का झगड़ा खड़ा कर देती है। असल बात यह है कि यह गवर्नमेंट अपनी नाअहलियत को छिपाने के लिए ऐसे झगड़े खड़े कर देती है जैसा कि अभी सरदार गुरनाम सिंह जी ने बताया था। असल बात यह है कि यह कामरेड राम शिकन की सरकार जब से बनी है तब से कहीं पर मास्टर्स की एजीटेशन चल रही है, कहीं पर यूनिवर्सिटी के मुलाज्जम हड़ताल कर रहे हैं और कहीं पर पटवारी अपनी मांगें पूरी कराने के लिए एजीटेशन कर रहे हैं और इन सारी बातों को दबाने के लिए यह सरकार कहीं पर ग्रंथ साहिब की बेहरमती करवा कर झगड़ा पैदा करना चाहती है ताकि लोगों का ध्यान उन मसलों की तरफ से हट कर इधर लगे। जिस पुलिस के लिए यह इतनी भारी रकम मांग रही है उस की हालत यह है कि दो महीने हो गए हैं जब इस हाउस के एक आनरेबल मੈबर श्री अजीत कुमार को पुलिस वालों ने बगैर किसी वारंट के हरास्त में रखा था और आज तक उस केस की इन्क्वायरी नहीं की गई। इस का मतबल साफ है कि यह सरकार जान बूझ कर झगड़े पैदा करना चाहती है जिस से जनता की जो मांगें हैं उन को दबाया जा सके। एक तरफ तो मुलाज्जमीन की एजीटेशन चल रही है और दूसरी तरफ यह सरकार 8 करोड़ रुपए राजाओं महाराजाओं को देने के लिए इस बजट में पास करवा रही है और 12 करोड़ रुपए से ज्यादा पुलिस के लिए मन्जूर करवा रही है और इसी तरह से कुछ रुपए कम्युनिटी डिवेलपमेंट प्राजेक्ट्स के लिए और सोशल आर्गेनाइजेशनज के लिए ले रही है। मैं कहता हूँ कि अगर यह रुपए इन कामों पर न खर्च किये जाएं और इस की बजाए किसानों का मामला और आबयाना माफ कर दिया जाए तो यह बहुत बेहतर रहेगा।

वित्त तथा योजना मन्त्री (सरदार कपूर सिंह) : स्पीकर साहब, मैं इस अगस्ट हाउस के मैबर साहिबान का मशकूर हूँ क्योंकि उन्होंने जिस जिस सींगों के लिए और जिस जिस डिपार्टमेंट के लिए मुख्तलिफ रकमें जो इस बजट में रखी गई थीं उन सबकी मन्जूरी दे दी है और उस मन्जूरी देने के बाद एक फर्ज इस गवर्नमेंट पर आयद कर दिया है कि जिस रुपए की इन्होंने मन्जूरी दी है, और जिस जिस डिपार्टमेंट पर वह खर्च किया जाना है, उस को ठीक तरीके से और बेस्ट तरीके से खर्च करने का फर्ज गवर्नमेंट पूरा करे क्योंकि उन के लिए यह ज़रूरी था कि जो जो रकमें मन्जूर की गई हैं जब वह कन्सालीडेटिड फंड से दी जाएं तो उन

[वित्त तथा योजना मन्त्री]

को यह सरकार अच्छी तरह से देख ले कि वह उस मतलब के लिए ही इस्तेमाल की जाएंगी जिस मतलब के लिए उन की मन्जूरी दी गई है। फाईनांस डिपार्टमेंट के साथ ही साथ गवर्नमेंट का भी यह फर्ज हो जाता है कि वह इन रकमों को अच्छे से अच्छे तरीके से इस्तेमाल करे और किसी तरीके से वह वेस्टफुल एक्सपेण्डीचर साबत न हो सके।

स्पीकर साहब, इस अरसे में जब से यह बजट पेश हुआ है मੈबर साहिबान की तरफ से जो नुक्ताचीनी की गई है मैं मुनासिब समझता हूं कि मैं उस नुक्ताचीनी का, जिस का मेरे कोलीग्स जवाब नहीं दे सके हैं, उस का जवाब मैं दूँ।

स्पीकर साहब, सब से पहले चौधरी हरद्वारी लाल ने एक सवाल उठाया था और वह सवाल था फाईनांस कमिशन के बारे में और उन्होंने कहा कि फाईनांस कमिशन की मीटिंग अटैण्ड करने के लिए हम अफसरों की एक डार ले गए, एक लश्कर ले गये जिन के टी० ए० वगैरा पर बड़ा खर्च किया गया है। स्पीकर साहब, आप को पता ही है कि हमारी यह बड़ी भारी खाहिश थी और कोशिश भी थी कि जो रकम इनकम टैक्स से और दूसरे टैक्सों से सैंटर में इकट्ठी होती है उस की जो डिस्ट्रीब्यूशन हो उस में से हमारी स्टेट को ज्यादा से ज्यादा हिस्सा मिले। और हम चाहते थे कि इस के लिए हमारा जो केस है वह बहुत अच्छी तरह से पुट किया जाए क्योंकि हमारा यह हक बनता है। इस लिए यह जरूरी था कि हरेक महकमा का जो सैक्रेटरी हो वह हमारे साथ जाए ताकि अगर किसी चीज पर फेक्ट्स एण्ड फिगरर्स में इख्तालाफ पैदा हो और अगर हम किसी चीज का सबूत अच्छी तरह से पेश न कर सकें तो वह हमारी मदद कर सकें। इस लिए मैं मੈबर साहिबान की खिदमत में अर्ज करूंगा कि ऐसा करने से हम बड़ी अच्छी तरह से पंजाब के केस को फाईनांस कमिशन के सामने पेश कर सकें हैं और हम अब तबक्को रखते हैं कि पंजाब के लोगों को उस से काफी हद तक फायदा मिलना चाहिए। मुझे उम्मीद है कि यह हमें मिलेगा भी। मैं इस बारे में ज्यादा बातें न कहता हुआ जो मैंने उस वक्त वहां जांचा है उस से अन्दाजा लगाता हुआ मेरा ख्याल यह है कि....

सरदार तारा सिंह लायलपुरी : आप पंजाबी में बोलें।

वित्त तथा योजना मंत्री : मैं स्पीकर साहब, अपनी आधी स्पीच पंजाबी में कर दूंगा और आधी हिन्दी में कर दूंगा ताकि किसी को एतराज न रहे।

तो मैं, स्पीकर साहब, अर्ज कर रहा था कि हम ने अपना केस बहुत अच्छी तरह से पुट किया है और यह बताते हुए मुझे खुशी होती है कि हमारा जो बार्डर पुलिस के खर्च का केस है, उस से फाईनांस कमिशन काफी मुतासर हुआ है और मुझे भरोसा है कि इस के लिए हमें कुछ न कुछ जरूर मिलेगा। इस लिए मैं मੈबर साहिबान से अर्ज करता हूं कि आप इस बात पर गौर करें कि जो खर्च अफसरान के वहां जाने पर टी० ए० वगैरह पर हुआ है वह उस फायदा के मुकाबला में कुछ भी नहीं है जो हमें इस तरह से होने वाला है। आप इस तरफ ध्यान दें।

उन की जो दूसरी क्रिटिसिज्म थी वह यह थी कि जो रुपया हम ने रीलीफ फण्ड का दिया था वह अच्छी तरह से इस्तेमाल नहीं हुआ। इस बात का जवाब तो चौधरी रिजक राम जी ने दे दिया था।

इस से अगली जो बात थी वह यूनिवर्सिटीज के बारे में है। इस में शक नहीं है कि पंजाब सरकार हर साल यूनिवर्सिटी को 5 करोड़ रुपए के करीब ग्रांट देती है। मैं आप से निवेदन करूँ कि हम ने इस मामले को फाईनांस कमिशन के सामने भी रखा है कि सरकार अपनी तरफ से नान-प्लैन साइड पर खर्च कर रही है। जो ऐग्रीकल्चर यूनिवर्सिटी है, कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी है या पंजाबी यूनिवर्सिटी है यह भी यूनिटरी टाइप की हैं और एफिलियेटेड यूनिवर्सिटीज नहीं हैं। उन का बहुत सारा खर्च इस सरकार को देना पड़ता है।

(इस समय श्री फकीरिया सोते हुए पाए गए।)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। वह देखिये वह किस बेखबरी से सो रहे हैं। (हंसी)

श्री अध्यक्ष : चौधरी केसरा राम जी इन को जगा दें। (I would request Chaudhri Kesra Ram to wake him up.)

वित्त मंत्री : तो मैं अर्ज कर रहा था कि इन तीनों यूनिवर्सिटीयों पर यह सरकार अपनी तरफ से काफी खर्च कर रही है। बल्कि पंजाब यूनिवर्सिटी के लिये भी दे रहे हैं। सरदार गुरनाम सिंह जी ने इस तरफ तवज्जुह दिलाई थी तो उन की खिदमत में अर्ज करना चाहता हूँ कि किसी तरह की कोई डिस्क्रीमिनेशन नहीं है। इन सब के लिये जितनी रकम मखसूस है वह सब को रीलीज कर दी है। जहां तक कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी का ताल्लुक है उन को दस लाख रुपया और दिया था क्योंकि उन्होंने एक कालिज बनाना शुरू कर रखा था, उसे पायाएतक मील तक पहुंचाने के लिये तो हम हर तरीके से उन की मदद करते हैं। मगर यह खर्च हमें बहुत सारा नान-प्लैन साइड पर करना पड़ता है तो भी हम गुरेज नहीं करते ताकि इन यूनिवर्सिटीज को किसी तरह की माली दिक्कत न आए। हां, जहां पर कोई वेस्टफुल ऐक्स्पेंडीचर होता है तो इन्कार करना पड़ता है वरना कोई किसी किस्म की डिस्क्रीमिनेशन किसी के साथ नहीं की जाती। (विघ्न) वह फर्क नहीं है। वह उन का अपना रुपया है। उस का हिसाब लगाएंगे तो बराबर हो जायगा।

स्पीकर साहिब, आज सरदार गुरनाम सिंह जी की तकरीर सुन कर मुझे बड़ी हैरानी हुई (विघ्न) नहीं, दिल नहीं दुखा मगर हैरानी जरूर हुई कि आज उन की स्पीच का ट्रेंड ही बदल गया। न मालूम क्या बात है। उन को फिक्र पड़ गया कि कैबिनेट में कोई मੈबर यह होना चाहिये और कोई यह होना चाहिए। क्या आप का ख्याल है कि कैबिनेट का काम तब ही अच्छा चलेगा जब एक किस्म के एक दो आदमी इस में से कम हो जाएं और दूसरी जमात के एक दो और आ जाएं? (विघ्न) अगर मुझे यह कहते हैं कि मुझे दाढ़ी की वजह से यह मिली है तो मैं आप को बता दूँ कि मैंने इस को लेने से तीन दफा इन्कार किया था।

श्री अध्यक्ष : एक सैकण्ड ठहरिये। मेरे पास एक रिक्वेस्ट आई है कि चीफ मिनिस्टर साहिब चार-पांच मिनट में कोई स्टेटमेंट देना चाहते हैं। चूंकि एक बजे गिलोटीन ऐप्लाई हो जानी है इस लिये अगर आप चाहते हैं कि वह यह कर लें तो please finish your speech early. (One second please. I have received a request that the Chief Minister would like to make a

[ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਾਰ]

statement in 4-5 minutes. The Guillotine is to be applied at 1.00 p. m. So if the Minister wants the Chief Minister to make this statement, he may please finish his speech early.)

ਵਿਸ਼ ਤਥਾ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਮਨ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਤਜਵੀਜ਼ੋਂ ਹੈਂ, ਭਯਾਲਾਤ ਹੈਂ ਐਂਦਰ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਕੋ ਬਤਾਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਥਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਹੁਸ ਖਬਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਸਗਰ ਅਫਸੋਸ ਸੇ ਕਹੁਨਾ ਪੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫੀ ਕਰਤ ਪ੍ਰਾਧੰਨਸ ਆਫ ਆਰਡਰ ਮੇਂ ਹੀ ਚਲਾ ਗਯਾ ਐਂਦਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਬਾਤੋਂ ਮਨ ਮੇਂ ਹੀ ਰਹ ਗਏ ਹੈ। ਤੋ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਝੇ ਦੂਸਰੇ ਤਰੀਕੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨੇ ਪੜੇ ਐਂਦਰ ਕਹੁ ਬਾਤੋਂ ਬਤਾਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ। (ਕਿਥਨ) ਖੈਹੜਾ ਤੋ ਕਹੁ ਚੁਭਾਏ ਜਿਸ ਕਾ ਕੇਸ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ, ਸੂਝੇ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਯੋਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਾ ਕੇਸ ਬਹੁਤ ਸਜ਼ਾਕੂਤ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਸੁਲਤਿਆਰ ਸਿੰਹ ਨੇ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਐਂਦਰ ਰਾਮ ਰਾਜ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੀ। ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਮੇਂ ਜੋ ਬਾਤੋਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਕਹੁ ਸ਼ਾਕ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਸ ਕਾ ਅਸਰ ਯਾ ਫਾਧਦਾ ਯਧਾਦਾ ਦੇਰ ਕੇ ਲਿਯੇ ਨਹੀਂ ਰਹੁਤਾ ਸਗਰ ਰਾਮ ਰਾਜ ਜੋ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਸ ਮੇਂ ਬਾਤੋਂ ਕਭੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬਾਦ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ। (ਕਿਥਨ)

ਚੰਗਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਰਾਮ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬੜੇ ਗ਼ੈਜ਼ਅਲੀ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਹੋਵੇ। ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋ। ਰਾਮ ਰਾਜ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਾਕਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। (ਘੰਟੀ) ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਛੋਂ ਸੋਚੋ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨਗੇ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਉਧਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਮੈਂ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਰਾਮ ਰਾਜ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਚੂੰਕਿ ਵਕਤ ਥੋੜਾ ਹੈ।

ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਹ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਈ ਵੇਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੁਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਓਵਰਲੈਪਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਲਾਕ ਲੈਵਲ ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੰਮਿਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਹਿਕਮੇ ਉਥੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਬਜਟ ਐਲੋਕੇਸ਼ਨ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਐਗਰੀਕਲਚਰ, ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੀ, ਰੋਡਜ਼ ਦੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ, ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਦੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਬਜਟ ਵੇਖ ਲਓ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਮਦ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਲਾਕੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੋ। ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਇਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਕੁਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਰਕਮ ਵੀ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਰਚ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਨ। ਪਰ ਵਕਤ ਦੀ ਤੰਗੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਿਆ।

ਹੁਣ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾਇਤ ਵਾਲੇ ਫਿਨਾਂਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਗਰਾਂਟ ਰੀਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਲਿਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਕਮ ਰੀਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਐਨੀ ਰਕਮ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਰਕਮ ਅੱਛੇ ਤੋਂ ਅੱਛੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਥੇ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਕਮਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Appropriation (No. 2) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will take up the Bill, clause by clause.

CLAUSE 2

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

Mr . Speaker : Question is—

That the Schedule be the Schedule of the Bill.

The motion was carried.

Clause 1

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Title

Mr. Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Question is :

That the Punjab Appropriation (No. 2) Bill be passed.

(After ascertaining the votes of the Members present by voices, Mr. Speaker gave an opinion. The opinion was challenged. The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.)

The motion was declared carried.

Mr. Speaker : The House stands adjourned and will meet tomorrow at 9.30 a.m.

(The Sabha then adjourned till 9.30 a.m. on Wednesday, the 31st March, 1965.)

"C" (1965)

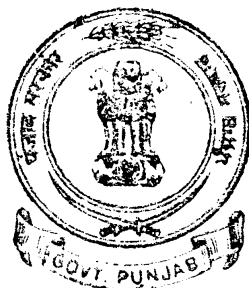
Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha, and
printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES

31st March, 1965

Vol. I—No. 26

OFFICIAL REPORT

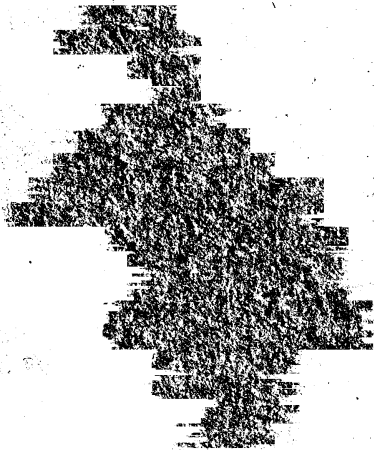

CONTENTS

	Page
<i>Wednesday, the 31st March, 1965</i>	
Starred Questions and Answers	.. (26) 1
Written Answers to Starred Questions laid on the Table of the House under Rule 45	.. (26) 22
Unstarred Questions and Answers	.. (26) 42
Call Attention Notices	.. (26) 84
Statements laid on the Table of the House	.. (26) 103
Adjournment Motions	.. (26) 106
Announcement by the Secretary	.. (26) 111
Papers laid on the Table of the House by the Minister for Finance and Planning	.. (26) 111
Legislative Business :	
(1) Extension of time for the presentation of the Report on the Punjab Municipal Corporations Bill by the Regional Committees—	.. (26) 113
(2) Extension of time for the presentation of the final report of the Punjab Municipal Bill by the Regional Committees....	.. (26) 118
Resolution under Clause 2(a) of article 213 of the Constitution	.. (26) 119
Bill (s)—	
The Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment)—, 1965 as reported by the Regional Committees.	.. (26) 119
The Punjab Co-operative Societies (amendment)—, 1965 as reported by the Regional Committees.	.. (26) 147—148
Appendix	.. i—iii

Punjab Vidhan Sabha Secretariat, Chandigarh

Price : Rs 8.23

ERRATA

to

**Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I, No. 26, dated the
31st March, 1965.**

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
ਗਈ	ਗੀ	(26) 1	12
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	(26) 1	13
ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ	ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ	(26) 2	16
ਦਿਨ੍ਹਾਂ	ਦਿਨ੍ਹਾਂ	(26) 2	19
ਕਰੋਗੇ	ਕਰੋਗੇ	(26) 2	23
ਕਾਮਰੇਡ	ਕਾਮਰੇਡ	(26) 5	4
ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ	ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ	(26) 11	17
ਬਤਾਯੋਗੇ	ਬਤਾਯੋਗ	(26) 16	1, 4
ਮੈਂਬਰਾਂ	ਮੈਂਬਰਾਂ	(26) 17	7
ਕਾਮਰੇਡ	ਕਾਮਰੇਡ	(26) 21	7
Non-Official	Non-Official	(26) 30	3
Punjabi	Punjabi	(26) 32	3
Kahani	kanani	(26) 32	Sr. No. 27
[Home and Development Minister]	[Home and Development Minister]	(26)44	1
4.56.10	4.46	(26)44	20
Singh	Singh	(26) 69	Sr. No. 83 Col. No.5
Hira Singhwala	Hirasingh	(26)70,	Sr. No.107 Col. No. 3,
		(26)71	Sr. No. 20, Col. No. 3
Rounia	Rania	(26) 73	Sr. Nos. 49,50, 51,52,53, Col. No. 3
		(26) 76	Sr. No. 118, Col. No. 3

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
		(26) 77	Sr. No. 133, Col. No. 3
are	a e	(26) 84	23
above	abovr	(26) 84	35
There	The e	(26) 86	25
Member	ember	(26) 86	26
any	a y	(26) 86	26
ਰਹੇ	ਰਹ	(26) 89	7 from belo
ਕਨਸਰੰਡ	ਕਨਸਰਫੇ	(26) 90	15
ਚੌਧਰੀ	ਚੋਧਰੀ	(26) 90	21
was	w s	(26) 100	27
STATEMENTS	TATEMENTS	(26) 103	13
PANCHAYAT	PANCHLYAT	(26) 119	Heading
tenure	ten re	(26) 124	11 fom belo
ਆਪ	ਆ	(26) 127	26
ਚੇਧਰਮੈਨ	ਚੇਧਰ ਮੈਨ	(26) 128	20
ਪੰਚਾਇਤ	ਚਿਛਾਇਤ	(26) 130	28
this	thia	(26) 132	3 from belo
ਸਾਹਿਬ	ਸਾਹਿ	(26) 133	last
ਡੀ	ਹੀ	(26) 135	5 from be'or
ਅਫਸਰ	ਅਫਸ	(26) 135	5 from below
ਸਾਕਿਟ	ਸਾਕਿਟ	(26) 137	14
ਰਹੇ	ਰਹ	(26) 137	24
resolution	resol tion	(26) 139	23
ਡੀਪੈਂਡ	ਡੀਪੈਂਡ	(26) 142	10
freight	freighat	Appendix (ii)	6 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 31st March, 1965

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 9-30 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Supplementaries to Starred Question No. 7518

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री: हमें इस बात का अफसोस है कि इस सवाल के मुतालिक जो जवाब दिया गया। वह गलत दिया गया। हम इस बात के लिये अफसोस का इज़हार करते हैं। इसमें क्लर्क से गलती हुई है जिसके खिलाफ हम एक्शन ले रहे हैं। For that I am ver. sorry.

Mr. Speaker : I appreciate the attitude of the hon. Minister.

सरदार पूम सिंघ पूम : यह सवाल लिखते हैं सपला की कीमतें गरी है जिस विच डीटेल्स दे विच यह समझाया है कि बिजली पटिआला जिल्ला के 243 पिटों में टिंटी गयी, अमृतसर जिल्ला में 807 पिटों में अंत गुरुदासपुर जिल्ला के 607 पिटों में टिंटी गयी, मैं पुष्टि चारुंदा हूं कि जिल्ला पटिआला में किछुं टिंटी गयी बिजली टिंटी गयी इस के की कारन हन ?

मन्त्री : भाखड़ा स्कीम की जो बिजली थी वह पहले अमृतसर को दी गई थी इस लिये पहले उधर ही गांव इलैक्ट्रीफाईड होते रहे। कारण और भी हो सकते हैं परन्तु मैं डीटेल्स में जा नहीं सकता। मगर हमारी कोशिश अब यह है कि इस तरह की डिसपैरिटी न रखी जाये।

कैप्टन रतन सिंह : मैं यह पूछना चाहता हूँ कि क्या यह तथ्य है कि बिजली बहुत ज्यादा तैयार हुई है मगर मैं यह पूछना चाहता हूँ कि हमारे जिले को महज 14 प्रतिशत दी गई है, इसका क्या कारण है ?

मन्त्री : पहले की वजूहात तो मैं बतला नहीं सकता। मगर इतना मैं जरूर कह सकता हूँ कि आयांदा के लिये हमने जो पालिसी अपनाई है वह यह है कि एंग्री-कल्चरल परपजिज के लिये ज्यादा से ज्यादा बिजली दी जायेगी और इसको ही प्रायर्टी दी जायेगी।

सरदार पूम सिंघ पूम : वजीर साहिब ठे उँझा है कि किछुं कि उँवे बिजली पिटों आयी इस लयी नही टिंटी गयी। मैं पुष्टि चारुंदा कि जिल्ला पटिआला के

*Note: Starred Question and the reply thereto appear in the P.V.S. Debates Vol. I No. 25 dated the 30th March, 1965.

[ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ]

293 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪਟਿਆਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ 103, ਸਰਹੰਦ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ 127, ਨਾਭਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ 28 ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਰਾਜਪੁਰਾ ਦੇ 36 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਰਖਿਆ ਗਿਆ, ਆਖਿਰ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਸਰਕਾਰੀ : ਇਸਦੀ ਵਜ੍ਹਾਤ ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੇ ਹੀ ਕਹ ਸਕਤਾ ਹੂੰ। ਅਸਲ ਵਜ੍ਹਾ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਮੇਂ ਬਤਾ ਦੀ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਵਜ੍ਹਾ ਹੀ ਸਕਤੀ ਹੈ ਐਰ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਪਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਸਰਕਾਰੀ : ਅਖੀ ਤੋਂ ਬਜਟ ਪਾਸ ਹੀ ਹੁਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਖੀ ਚਾਕ ਆਊਟ ਹੋਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਲੇ ਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਕੋ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨਾ ਹੈ ਯਾ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇਨੇ ਹੂੰ। ਜਹਾਂ ਅਖੀ ਤਕ ਕਮ ਕਾਮ ਹੁਆ ਹੈ ਹਮ ਵਹਾਂ ਕੇ ਇਲਾਕੇ ਕੋ ਪਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇਂਗੇ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਬੁਕਲੈਟ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਇੰਦਾ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਠੀਕ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਸਰਕਾਰੀ : ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਕੀ ਇਜ਼ਲਾਹ ਕੇ ਲਿਯੇ ਯਹ ਬਾਤ ਕਲੀਯਰ ਕਰ ਦੇਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਹਮਾਰੀ ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੂਰੈਂਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਸੇ ਬਾਤਚੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਹਮੇਂ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਯਾ ਦੇਨਾ ਮਾਨ ਲਿਯਾ ਹੈ। ਇਸਸੇ ਹਮ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਜੋ ਭੀ ਕਮੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਦੇਹਾਤੀਂ ਮੇਂ ਯਾ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਮੇਂ ਹਮ ਇਸ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਂਗੇ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir the reply to the supplementary put by Baboo Bachan Singh, as to the correctness of the different information one by the Electricity Board and the other by the honourable Minister himself, has not come.

ਲੋਕ ਕਾਰਯੋਂ ਤਥਾ ਕਲਯਾਣ ਸਰਕਾਰੀ : ਵੈਸੇ ਜੋ ਬਾਤ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਈ ਹੈ ਵਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ ਫੰਡਜ਼ ਜ਼ਯਾਦਾ ਆਨੇਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਸੇ ਹਮ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਕੀ ਤਰਫ ਐਰ ਦੇਹਾਤੀਂ ਕੋ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨੇ ਕੀ ਤਰਫ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਤਬਜ਼ੋ ਦੇਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਨੀ : ਕੀ ਜਿਥੇ ਸੇਮ ਹੈ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੇਮ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ?

ਸਰਕਾਰੀ : ਸ਼ੈਲੋ ਟ੍ਰਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਗਾਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਹਮਾਰੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡਿਆ ਸੇ ਬਾਤਚੀਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਮ ਇਸ ਤਰਫ ਅਪਨੀ ਪੂਰੀ ਤਬਜ਼ੋ ਦੇ ਰਹੇ ਹੂੰ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਜਿਹੜੀ ਕਲ ਲਿਸਟ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਦੀ 11 ਕੇ. ਡਬਲੀਊ. ਦੀ ਲਾਈਨ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ $\frac{1}{2}$ ਮੀਲ ਦੇ ਏਰੀਏ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਥੇ ਅਜ ਕੋਈ 106 ਪਿੰਡ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਏ । ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਅਜ ਲਿਸਟ ਮਿਲੀ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 83 ਪਿੰਡ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਹੋ ਗਏ ਹਿਸਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਸਰਕਾਰ : ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਬਤਾ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਕਲਰਕ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਤੋਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਫਤੇਹ ਚੰਦ ਬਿਯ : ਕੀ 1965-66 ਦੇ ਲਿਥੇ ਯਹ ਕਰਾਇੰਟਰਿਥਾ ਬਨਾਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਐਮ. ਐਲ. ਐ. ਦੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਏਂਸੀ ਦੇ 15-16 ਗਾਂਵ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕੀਏ ਜਾਯੋਗੇ ?

Mr. Speaker : It does not arise out of this question.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਲਾਲੜੂ ਏਰੀਆ ਵਿੱਚ 32-33 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਸਕੀਮ ਸੀ । ਪਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

ਸਰਕਾਰ : ਸਕੀਮਜ਼ ਜੋ ਹੋਤੀ ਹੈਂ ਵਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਪਰ ਬਨਤੀ ਹੈਂ । ਸਗਰ 10 ਸਾਲ ਤਕ ਇਸ ਪਰ ਗ਼ੈਰ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the honourable Minister whether it is or it is not a fact that the material is not available though the funds are available ?

ਸਰਕਾਰ : ਏਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸ਼ੁਰੂ ਮੈਂ ਦਿਕਕਤੋਂ ਬੜੀ ਹੋਤੀ ਹੈਂ ਕਮੀ ਆਡੰਡਰ ਬੁਕ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਅਗਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤੋ ਕਮ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਅਮੀ ਹਮਨੇ ਸਪੇਸ਼ਲੀ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਕੋ ਕਲਕਲੇ ਭੇਜਾ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੂਰਾ ਰਿਕਵਾਇਰਮੈਂਟ ਮਿਲੇ ਯਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਬਾਦ ਵਿਚ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਫੜਿਆ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਸਰਕਾਰ : ਠੀਕ ਹੈ ਏਸੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਮਾਰੀ ਨਾਲੇਜ ਮੈਂ ਆਏ ਹੈਂ । ਹਮ ਪੂਰਾ ਤਾਭ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ । ਜਹਾਂ ਅਖ਼ਰੇ ਕਾਮ ਪਛੇ ਹੈਂ ਹਮ ਤਨਕੋ ਕੰਪਲੀਟ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ।

PROCLAIMED OFFENDERS

*7060. Chaudhri Darshan Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state:

- (a) The number of persons declared as Proclaimed Offenders during 1962, 1963 and 1964 separately ;

[Chaudhri Darshan Singh]

- (b) the number of proclaimed offenders referred to in part (a) above arrested year-wise;
- (c) whether in any of the above-mentioned cases, the property of the proclaimed offenders was not attached; if so, their number and the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a)	1962	..	231
	1963	..	264
	1964	...	218
(c)	1962	..	160
	1963	..	132
	1964	..	130
(c)	The property of the following proclaimed offenders, year-wise, was not attached—		
Years	1962	..	178
	1963	..	198
	1964	..	137

The property in the above-mentioned cases could not be attached because—

- (i) the proclaimed offenders in some cases did not own any property.
- (ii) in some cases, the property was in the name of the father of the proclaimed offenders; and
- (iii) some proclaimed offenders surrendered themselves before the Police of their own accord.

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the honourable Home Minister if the name of Shri Sucha Singh, the prime suspect in the Kairon Murder case is included in the list of proclaimed offenders ?

गृह मन्त्री : स्पीकर साहब, यह इनफरमेशन तो साथ ही मिल गई है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the honourable Home Minister if proceedings under Sections 87 and 88 of the Criminal Penal Code were started against the proclaimed offenders mentioned in the list ?

गृह मन्त्री : इसमें कई कैटेगरीज़ हैं, किसी के नाम हैं किसी के हैं ही नहीं, और किसी किसी ने अपने आप सरेंडर कर दिया ।

श्री बलरामजी दास टण्डन : जब सुच्चा सिंह, प्रोक्लेम्ड आफिसर सन् 1962-63 से है तो उसके बारे में सरकार ने क्या कार्रवाई की अब तक ?

ਗ੍ਰਹ ਸਾਜ਼ੀ : ਇਸਸੇਂ ਜੋ ਲਿਸਟ ਹੈ, ਵਹ ਟੋਟਲ ਨੰਬਰ ਸ਼ੀ ਕਰਤੀ ਹੈ । ਇਸਸੇਂ ਤਸਕਾ ਭੀ ਇਨ੍ਦਰਾਜ ਹੋਗਾ । ਅਕ ਵਹ ਪਕੜ ਲਿਆ ਗਯਾ ਹੈ ਐਰ ਕਯਾ ਕਾਰੰਕਾਇ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਸੇਗੀ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਕਾਤਿਲ ਪਹਿਲੇ ਐਬਸਕਾਂਡਰ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਉਹ ਹਾਲੇ ਤਾਈਂ ਪਕੜੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਏ ਐਰ ਹੁਣ ਇਕ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਫੜ ਲਏ ਗਏ ?

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ.....

“(c) whether in any of the above-mentioned cases, the property of the proclaimed offenders was not attached; if so, their number and the reasons therefor ?”

ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਕਿਸ ਕੈਟੋਗਰੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ?

Chaudhri Darshan Singh : Mr. Speaker, Sucha Singh, the prime suspect in the Kairon Murder case is an absconder since 1962. Therefore, may I know from the honourable Home Minister the reasons for not attaching or auctioning his property ?

Minister : I would need a separate notice to supply full information to the House.

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸ ਏਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੋਕਲੇਮਡ ਆਫੈਂਡਰ ਪਕੜੇ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਉਹ ਫਾਰਮਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ?

Mr. Speaker : If the Government does not want to reply, how can I help ?

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ : ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਵਲੋਂ ਜੋ ਜਵਾਬ ਆਇਆ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ ?

Mr. Speaker : The honourable Member put the question and sat down. But nobody from the Government side got up to reply which meant that they did not want to reply.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਜਦ ਉਹ ਕਾਤਿਲ ਦੂਸਰੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਗੌੜੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਤਲਾਂ ਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਇਹ ਡਿਸਕ੍ਰੀਮੀਨੇਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਟਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਆ ਗਈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਚਿਰੰਜੀਵਾਲਾ ਸ਼ਰਮਾ : ਕਯਾ ਅਭੀ ਭੀ ਏਸੇ ਲੋਗ ਹੈਂ ਜੋ ਏਟ ਲਾਜ਼ ਹੈਂ । ਕਯਾ ਫੁਨਸੇਂ ਸੇ ਕਿਸੀ ਕੀ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਟੀ ਕੁਥ ਫੁੜੈ ਹੈ ?

Minister : Sir, I have already stated the reasons in the statement laid on the Table. I may read that out for the information of the honourable Member, viz

The property in the above mentioned cases could not be attached, because—

- (i) the proclaimed offenders in some cases did not own property;
- (ii) in some cases, the property was in the name of the father of the proclaimed offender; and
- (iii) some proclaimed offenders surrendered themselves before the Police of their own accord."

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਯਾਰ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਔਰ ਜਦ ਇਨਾਮ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਡਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਨਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਮਜ਼ ਲਾਈਸੈਂਸ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਔਰ ਅਜੇ ਤਕ ਜ਼ਬਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ?

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤਨੇ ਹਨ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਗਲ ਸੈਨ : ਕਥਾ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੇ ਪਹਲੇ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜਬ ਪ੍ਰੋਕਲੇਮਡ ਆਫੈਂਡਰ ਥਾ ਤੋ ਉਸਕੀ ਪ੍ਰਾਪਟੀ ਆਟੈਚ ਕੀ ਗਈ ਥੀ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਗ੍ਰਹ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜੋ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਚਾਹਿਓਂ ਵਹ ਸੁਝੇ ਲਿਖ ਕਰ ਭੇਜ ਦੇਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹੋਂ ਬਤਾ ਦੂਂਗਾ ।

ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਕਥਾ ਗ੍ਰਹ ਮੰਤਰੀ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜਿਸੇ ਨੇਪਾਲ ਮੈਂ ਪਕੜਾ ਗਯਾ ਸ਼ੋ ਕਿਆ ਗਯਾ ਹੈ ਵਹ ਹਕੀਕਤ ਮੈਂ ਪਕੜਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਮੈਂ ਹੀ ਗਯਾ ਥਾ ?

Mr. Speaker : It does not arise from this Question.

Home and Development Minister : I vehemently deny it.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, I rise on a point of order.

Mr. Speaker, the number given by the honourable Home Minister of proclaimed offenders is pretty large and he has not been able to give us proper information as to whether action under sections 87/88 Cr. P.C. was at all taken against them or not. This is something very serious. When

such a large number of proclaimed offenders is still at large, I would request you, Mr. Speaker, to get the House this information from the Government because it is only sections 87/88 which give power to the Magistrates and the Police to proceed against the proclaimed offenders.

ਗੁਰਮੁਖੀ : ਜੋ ਸਵਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਗਰ ਸੁਯੋਗਤਾ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਰ੍ਹੇ-ਵਾਰ ਕਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਥੇ ਜਿਨਕੀ ਪ੍ਰਾਪਟੀ ਆਟੋਚ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਕਹ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਮੈਂ ਬਤਾ ਦੂਂਗਾ ।

Chaudhri Darshan Singh : Mr. Speaker, the number of proclaimed offenders is increasing year after year. May I know from the honourable Home Minister as to what additional steps have been taken by the Government to decrease this number ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਲਿਸਟ ਕੁਝ ਰਿਡਿਊਸ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਐਕਸ਼ਨ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਕਾਫੀ ਲਿਸਟ ਬਕਾਇਆ ਹੈ ਲੇਕਨ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਖਾਸ ਮੋਜ਼ਰਜ਼ ਅਡਾਪਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

DEPOT HOLDERS ARRESTED IN AMRITSAR

*7341. Dr. Baldev Parkash : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether any depot-holders of sugar and foodgrains were arrested in Amritsar under D.I.R. during the year 1964-65, to date; if so their number and names and the stage at which their cases are at present ?

Sardar Darbara Singh : Yes. Eighteen Depot-holders of sugar and food—grains were arrested in the Amritsar District under D.I.R. during 1964-65 to date. Their names and the stage at which the cases at present are given in the enclosed statement.

Statement giving names and addresses of the Depot-holders and the present stage of cases

Serial No.	Name and address of the depot-holder	Present stage of the case
1	2	3
1.	Tilak Raj, son of Mela Ram Mahajan resident of Kot Mahan Singh, Amritsar	Accused got discharged and case sent as untraced (F.I.R. No. 142/64, P.S. 'A' Divn.).
2.	Manmohan Singh, son of Mohinder Singh Kaulsar, Amritsar	Accused challaned. Case pending (F.I.R. No. 171/64 P.S. 'A' Divn.).
3.	Gian Chand, son of Ganga Ram, resident of Bhushanpura, Amritsar	Accused convicted on 23rd December, 1964 and sentenced to undergo one week's S.I. and fine of Rs 50 (F.I.R. No. 31/64 P.S. 'B' Divn.).
4.	Surjan Singh, son of Sri Ram, resident of Kot Rallia Ram, Amritsar	Accused challaned. Case pending. (F.I.R. No. 68/64 P.S. 'B' Divn.).

[Home and Development Minister]

1	2	3
5.	Surinder Kumar, son of Yash Pal Bagh Rama Nand, Amritsar	Accused challaned case pending. (F.I.R. No. 137/64 P.S. 'B' Divn).
6.	Narinder Kumar, son of Yash Pal, Chauk Prag Das, Amritsar	Accused challaned. Case pending (F.I.R. No. 161/64 P.S. 'B' Divn.)
7.	Des Raj son of Diwan Chand, Gate Bhagtanwala, Amritsar	Accused challaned, case pending (F.I.R. No. 192/64 P. S. 'C' Divn).
8.	Hardit Singh, son of Parma Nand, Katra Karam Singh, Amritsar	Accused challaned, case pending. (F.I.R. No. 203/64 P.S. 'C' Divn).
9.	Mota Singh, son of Gurbax Singh, Ajit Nagar, Amritsar. (Saleman Co-operative Store)	Accused challaned, case pending (F.I.R. No. 218/64 P. S. 'C' Divn).
10.	Balwinder Kumar, son of Kundan Lal, resident of Sharifpura, Amritsar (Salesman).	Accused challaned, case pending. (F.I.R. No. 216/64 P.S. 'C' Divn).
11.	Mangal Dass, son of Chuni Lal, resident of Gate Hakiman, Amritsar. (Salesman)	Ditto
12.	Chaman Lal, son of Nathu Ram, Katra Sher Singh, Amritsar	Accused challaned, case pending. (F.I.R. No. 444/64 P. S. 'D' Divn).
13.	Om parkash, son of Lachhman Dass, Nawan Kot, Amritsar	Ditto
14.	Gurdial Singh, son of Teja Singh, Guru 'Nanakwara, Amritsar	Accused challaned, case pending (F.I.R. No. 357/64 P. S. Sadar Amritsar).
15.	Shiv Singh, son of Banta Singh, Chheharta.	Accused challaned. case pending. (F.I.R. No. 359/64 P.S. Sadar Amritsar).
16.	Hazara Singh, son of Mit Singh, resident of Chowgawan Roopowali, P. S. Kathu, Nangal	Pending investigation (F. I. R. No. 9/65 P. S. Kathu Nangal)
17.	Joginder Singh, son of Harnam Singh, resident of P.S., Ramdas	Accused challaned, case pending (F. I. R. No. 24/64 P. S. Ramdas)
18.	Lachi Ram, son of Chanan Ram, resident of Chauk P.S. City Taran Taran.	Accused challaned, Case discharged by Court (F. I. R. No. 67/64 P. S. City Tarn Taran.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : इन केसिज़ का चालान हुए तकरीबन एक साल या नौ महीने हो चुके हैं। क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि उनका फैसला इतनी देर तक न होने की क्या वजह है ?

मन्त्री : चालान हमने पेश कर दिये हैं। बाकी अदालत का काम है, उसके बारे में मैं क्या कह सकता हूँ।

श्री बलरामजीदास टण्डन : डी. आई. आर. के जो केसिज होते हैं उन के लिए एक ट्रिब्यूनल बनाया होता है और उसमें डिप्टी कमिशनर भी मैम्बर होता है। क्या गृह मन्त्री बतायेंगे कि इतनी देर तक उन के केसिज का डिस्मिशन न होने की क्या वजह है ?

मन्त्री : हमने लिस्ट दे दी है। उसमें सब डिटेल्स बता दी हैं।

श्री मंगल सैन : डिपो-होल्डर्स जिनको डी. आई. आर. के तहत पकड़ा गया था उनको 9 महीने से ज्यादा अर्से से खींचा जा रहा है। क्या मैं जान सकता हूँ कि उनको इस लिये परेशान किया जा रहा है कि वह कांग्रेस के मैम्बर नहीं हैं ?

Mr. Speaker : This is no supplementary.

चीफ पार्लिमेंटरी सैक्रेटरी : वह जनसंघी है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the honourable Home Minister whether pending the trial of these cases before the Tribunals, the licences of these Depot-Holders have been cancelled by the Government ?

Minister : I require a separate notice to answer this question.

सरदार अजयिब सिंघ संधू : On a point of order, Sir, श्री मंगल सैन जी ने सवाल पूछा कि उन चीफ पार्लिमेंटरी सैक्रेटरी ने जवाब दिया कि उनका जमाना जमाना है। इसका मतलब यह हो रहा है कि यह कानून तोड़ने वाले हैं। क्या मैं जान सकता हूँ कि उनका जमाना जमाना है कि उनका जमाना जमाना है ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

कामरेड बाबू सिंघ मासटर : यह जिनकी इन्फॉर्मेशन 18 की लिस्ट दी है इस के विषय में यह नोट किया गया है कि उनका जमाना जमाना है। The accused was discharged and case sent as untraced. मैं यह पूछना चाहता हूँ कि यह अनट्रेसड किस तर्क से किया गया है कि उनका जमाना जमाना है ?

Mr. Speaker : I know it as a lawyer. The word 'untraced' is a technical term.

सरदार अजयिब सिंघ संधू : सपीकर साहब, मुझे यह पता है कि मैं वकील हूँ और मैं जानता हूँ कि 'untraced' का मतलब है कि उनका जमाना जमाना है।

श्री बलराम जी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, यह बात स्पष्ट की जानी चाहिए कि केस साबत नहीं हुआ था वह आदमी ही ट्रेस नहीं हो रहा । अनट्रेसड तो व्यक्ति के लिये यूज किया जाता है ।

Mr. Speaker : I do not want to enter into controversy as a lawyer.

मंत्री : The accused got discharged और जब केस डिस्चार्ज हो गया तो ऐंज़ अनट्रेसड केस उसे दर्ज कर दिया ।

10,00 a. m.

सरदार लडमन सिंह गिल : की वजीर साहब दसठगे कि एह केस इस लਈ लंबे कीते जा रहे हन कि जिस पार्टी ਦੀ एह हकूमत है उस नाल उह उआलक रखे हन ?

मंत्री : एह सहीरी हन मैनुँ इस तें वय होर पडा नही है । (हासा)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मैं पूछ सकता हूँ कि जो केसिज़ अनट्रेसड भेज दिये जाते हैं और मुलज़म डिस्चार्ज हो जाते हैं तो after lapse of a year or two ऐसे केसिज़ में पुलिस को अख्तियार है कि इन केसिज़ को दोबारा भेज दें और accused को recall करा लें ?

मंत्री : मेरे ख्याल में आप एपरिशिएट करेंगे कि अगर पहले वह ट्रेस न हो सके और बाद में जब ट्रेस हो जाए और कुछ कोजंट रीजन्ज़ हों जिनकी बिना पर केस चालान के काबिल हो तो ऐसा करने में कोई हर्ज की बात नहीं है ।

काभरेड बाबू सिंह मासटर : इस विच कलीअरली लिखिआ होइआ है कि accused got discharged and the case sent untraced एह केस जुडीसल कौर्ट ने डिमांडीड नही कीता बलकि गौरमिंट ने अनटरेस करके भेजिआ है । मै पड्ढा चाहुँदा हं कि गौरमिंट ने किस बिना ते अनटरेस करके भेजिआ है ?

सरदार कुलबीर सिंह : इन्हां टराइलज़ नूँ ऐक्सपीडाइटी करन लਈ की सटैपस लड़े जा रहे हन ?

मंत्री : नारमली जे टराइल हुँदी है वो रही है । इस बारे होर की सटैपस लड़े जा सकदे हन उसीं दँस दिउ ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या यह फैक्ट नहीं है कि इन केसिज़ की दो दो तीन-तीन महीने तक सुनाई नहीं होती और जिस दिन सुनाई होती है उस दिन सुबह से

शाम तक मुलजम को बिठाए रखा जाता है और कोई कार्यवाही नहीं होती है ? इन केसों को ऐक्सपीडाइट करने के लिये आप क्या कदम उठा रहे हैं ?

मन्त्री : अब आपने नोटिस में बात ला दी है । जल्दी से जल्दी इन केसों की डिस्पोजल के लिये कहेंगे ।

कामरेड राम प्यारा : वजीर साहिब ने फरमाया है कि कुछ केस अनट्रेसड हैं । मैं पूछना चाहता हूँ कि जब डी. आई. आर. के तहत उनको गिरफ्तार किया गया तो क्या on the information of Civil Supplies Department उनको पकड़ा या पुलिस ने खुद उनको गिरफ्तार किया ?

Minister : Both ways

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : मैं होम मिनिस्टर साहिब के नोटिस में यह बात लाना चाहता हूँ कि यह डीले इसलिये होती है क्योंकि आपने इन केसों के लिए ट्रिब्यूनल बना रखे हैं । इस ट्रिब्यूनल का एक मैम्बर डी.सी. भी होता है but he is a very busy officer और वह कई पेशियों में नहीं आ पाता और आगे से आगे पेशियां पड़ती रहती हैं । Specific instructions should be issued to the Deputy Commissioners to make it a point to attend the meetings of the Tribunal.

Minister for Home and Development : Agreed.

कामरेड भानु सिंघ भोरा : की गवर्नमेंट ने कौड़ी ऐसी पालिसी बढाई है जहां बनावट लाली डिआर है कि जे डिपेंडेंट्स एंड दवा पकड़िया जावे उसका डिपेंडेंट्स कैंसल कर दिया जावे ।

मंत्रि : इस उपर विचार कर लवंगे ।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि यह absconders, smugglers, proclaimed offenders और ब्लैक मार्केट करने वाले डिपेंडेंट्स होल्डरज सारे के सारे अमृतसर में ही क्यों पाए जाते हैं ? (हंसी)

मन्त्री : क्या आप इसमें भी हिस्सा लेना चाहते हैं । (हंसी)

श्रीमती शन्नो देवी : मैं होम मिनिस्टर साहिब का ध्यान इस तरफ दिलाना चाहती हूँ कि यह सारा झगड़ा लिटीगेशन का खत्म हो जाय और जो पकड़े जायें उनके डिपेंडेंट्स कैंसल कर दिये जाएं ।

सरदार अजय सिंह सिंघु : आन ए पुआर्टिफ आर आरडर एंड डिपेंडेंट्स होल्डरज नुं पहिलां डी.आई.आर. के तहत ट्रेस कीजा गिया है फिर उसके खिलाफ केस बढा के गिरफ्तार कीजा गिया है । मैं नुं समझ नहीं आया कि हुं बानद विच किस तरुं

[ਸ਼੍ਰੀ ਦਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਉ ਨੂੰ ਅਨਟਰੇਸ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸਦੀ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਗਲਤ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸੀ ਲੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਿਲਾਫ਼ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਿਲਾਫ਼ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨਟਰੇਸ ਕਰ ਦੇਨ ਨਾਲ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

Starred question No. 7061 (Postponed)

Mr. Speaker : Two replies to this Question have been received in this Secretariat. They are different replies. Two honourable Ministers may reconcile the replies.

Chaudhri Darshan Singh : Sir, I have not received copies of those two replies. How can I put supplementaries ?

Mr. Speaker : The question is to be answered orally.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਜਵਾਬ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਆਪਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਦੋ ਜਵਾਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਐਸੀ ਗਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ **I will take strong action in the matter.** ਜੋ ਜਵਾਬ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : It will be better if the honourable Minister for Revenue will look into the other reply also. This Question is postponed.

TRANSFER OF A GRAMSEWAK FROM LADWA BLOCK DISTRICT KARNAL

*7125. Sardar Piara Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether it is a fact that a Gramsewak was transferred from Ladwa Block Radaur, district Karnal four months ago but who is still in the Ladwa Block; if so, the reasons for his not taking over the charge at the place to which he has been transferred ?

Sardar Darbara Singh : Yes, orders for the transfer of a Gramsewak named Shri Mewa Singh from Ladwa to Pundri Block were issued by the Deputy Commissioner, Karnal, in August, 1964. However, on the repeated requests made by the Executive Officer, Panchayat Samiti, Ladwa, the Village Level Worker was permitted by the Deputy Commissioner to continue there upto 18th November, 1964, for the Completion of 3,000 loanees file pending with him. This work, however, could not be completed on the specified date and therefore, the village Level Worker was allowed to stay in the block till the completion of this job and was relieved on 19th January, 1965, to join Pundri Block. The Executive Officer, Panchayat Samiti, Pundri's report indicates that Shri Mewa Singh, joined the new block on 2nd January, 1965 (forenoon).

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the honourable Minister for Home and Development if the Government have taken a decision to

transfer the Gram Sewaks from their Home districts after they have put in three year's service there ?

मन्त्री : नारमली तीन साल के बाद हम आफिशल को बदल देते हैं। अगर ग्राम सेवक अपने घर के नजदीक लगा हुआ है और वह अगर अपने घर के ब्लाक में नहीं दूसरे ब्लाक में है तो हम उसको इजाजत देते हैं। जिला से बाहर उस वक्त भेजते हैं जब उसके खिलाफ कोई शिकायत हो।

Comrade Ram Piara : Will the honourable Minister for Home and Development be pleased to state the reasons behind the transfer of this Gram Sewak ?

मन्त्री : रीजन कुछ होंगे तभी बदला गया है।

कामरेड राम प्यारा : ग्रान ए प्वायंट आफ आर्डर। वजीर साहिब ने बताया है कि कोई रीजन तो जरूर होगा। मैं भी तो यही पूछना चाहता हूँ कि यह जो मिडटर्म ट्रांसफर की गई है वह किस बिना पर की गई है जब कि यह असूल गवर्नमेंट ने अपनाया हुआ है कि मिडटर्म ट्रांसफर नहीं होगी ?

मन्त्री : यह मिडटर्म ट्रांसफर किसी शिकायत की बिना पर होती है मसलन अगर कोई पालेटिक्स में हिस्सा लेता हो, वगैरा वगैरा। नारमली साल के शुरू में ही ट्रांसफर होती है।

श्री मंगल सैन : मंत्री साहिब ने फरमाया है कि गालबन शिकायत पर मिड-टर्म में ट्रांसफर की जाती है। मैं मंत्री महोदय से पैसिफिक बात पूछना चाहता हूँ कि क्या यह गालबन ठीक है कि सरदार प्यारा सिंह, एम, एल. ए. ने जिनका सियासी इख्तराफ होने के कारण है और उसका वह प्रोपोगण्डा नहीं करता था, इसलिये उन्होंने उसको बदलने के लिये शिकायत की थी ?

गृह मन्त्री : यह कतई गलत है।

चौधरी देवी लाल : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि आफिसर की पालटिक्स में हिस्सा लेने की ट्रांसफर मिडटर्म में केवल शिकायत होने पर की जाती है। मैं मंत्री महोदय से पूछना चाहता हूँ कि जब वह आफिसर कांग्रेस के पालटिक्स में हिस्सा लेते हैं तो क्यों ऐक्शन नहीं लिया जाता है और उन्हें सिर्फ इस बिना पर ट्रांसफर किया जाता है कि वह आपोजीशन के पालटिक्स के साथ हिस्सा लेते हैं। क्या यह सच है ?

मन्त्री : इस बात का ख्याल नहीं रखा जाता है। जब वह किसी तरह से पालटिक्स में हिस्सा लेते हों तो तबदील कर दिया जाता है।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਘੋਸ਼ਾ : ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗਲਬਨ ਸ਼ਿਕਾਯਤ ਆਨੇ ਪਰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਅਗਰ ਕਹੁ ਸ਼ਿਕਾਯਤ ਆਨੇ ਪਰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਥਾ ਤੋ ਉਸੇ ਬਾਦ ਮੈਂ 4 ਸਹੀਨੇ ਤਕ ਕਯੋਂ ਕਹੀਂ ਪਰ ਰਖਾ ?

ਸਰਕਾਰੀ : ਇਸਕੇ ਬਾਰ ਮੈਂ ਪਹਲੇ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹੂੰ ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਰਮਲੀ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਗਰਾਮਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਪੈਰੋਜ ਪਰੋਗਰਾਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਕੰਸਰੰਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬਲਾਕਮ ਪੈਰੋਜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਹੇਠ ਹਨ। ਉਥੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਵਿਚ ਰੂਕਾਵਟ ਨਾ ਪਏ ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ **unless there is a complaint against him.**

SEATS ALLOTTED AT ORIENTATION AND STUDY CENTRE AT UDAIPUR ETC.

*8089. **Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state :

- (a) the number of seats allotted to this State for non-officials at each Orientation and Study Centre at Udaipur, Lucknow, Nilokheri and Hyderabad during 1964-65 ;
- (b) the number of seats utilised by the State at each centre during the said year and the steps taken or proposed to be taken to increase the utilisation of these seats ?

Sardar Darbara Singh :

Name of the O. and S.C.	No. of seats allotted for non-officials in the Orientation courses	No. of seats allotted for non-officials in the study courses
(a) Udaipur	15	15
Lucknow	15	15
Nilokheri	45	45
<hr/>		
(b) Name of the O & S.C.	No. of Non-officials who participated in the Orientation Courses	No. of non-officials who participated in the Study Courses
Udaipur	4	2
Lucknow	3	3
Nilokheri	3	6

The following steps have been taken to increase the utilization of the seats at these centres:—

- (1) The duration of the courses have been reduced from three and four weeks to two weeks.
- (2) The No. of the courses in these centres have been increased from six to sixteen.

Note.—There is no Orientation and Study Centre at Hyderabad.

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the honourable Minister whether it is a fact that the Government of India bears the entire expenditure on this Study Course ?

Home Minister : Yes, please.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know, Sir, the nature of training imparted in these orientation and Study Courses ?

मन्त्री : नान आफिशियल को पंजाब राज के बारे में, कम्युनिटी डिवैलपमेंट का काम किस तरह से करना चाहिए और उसके रूल्ज और रैगूलेशन के बारे में बताया जाता है । यह एक किस्म का रेफ्रेशर कोर्स है । वहां पर ऐसी बातें बताई जाती हैं ताकि उनका माइंड इस तरफ लग सके ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि क्या इसकी ट्रेनिंग के लिये कोई ऐज लिमिट भी मुकर्रर कर रखी है ?

मन्त्री : कोई पाबन्दी नहीं है ।

श्री मंगल सैन : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि नान आफिशियल को सीलेक्ट करने का क्या क्राइटीरिया है ?

मन्त्री : अगर एम. एल. एज वहां पर जाना चाहें तो उनकी लिस्ट तैयार की जाती है और उनको वहां पर भेज दिया जाता है । लेकिन वहां पर कुछ ही सदस्य जाना पसन्द करते हैं ।

कंवर रामपाल सिंह : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि कुछ आन्तरेबल मैम्बरों ने वहां पर जाने के लिये सरकार को कहा लेकिन उनको वहां पर भजन के लिये सीलेक्ट नहीं किया गया और उनकी जगह दूसरे सदस्यों को भेजा गया । इस तरह से पहले मैम्बरों के राइट पर छापा मारा गया । क्या यह ठीक है ?

मन्त्री : ऐसी कोई बात नहीं है । अगर कोई आदमी जाना चाहे तो बेशक जा सकता है । अगर सीलेक्ट होने के बाद नहीं जाता तो सरकार उस के विरुद्ध कोई ऐक्शन नहीं ले सकती है ।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या मंत्री महोदय कृपया बतायेंगे कि जो नान-ग्राफिशियल वहां पर सीलकट होने के बाद नहीं गए, उन के नाम क्या हैं?

मन्त्री : इसके लिये सैपरेट नोटिस दरकार है।

श्री मंगल सैन : क्या मंत्री महोदय बतायेंगे कि पार्ट (क) में उदयपुर के लिये औरियंटल कोर्स के लिये और स्टडी कोर्स के लिये 15,15 सीट्स अलाट की गई हैं, इसी तरह लखनऊ में 15,15 और नीलोखेड़ी में 45,45 सीटें दोनों कोर्सों के लिए अलाट की गई हैं लेकिन वहां पर दोनों कोर्सों में 4, 3, 3 और 2, 3, 6 ने पार्टीसिपेट किया था। इतने कम होने के क्या कारण हैं?

मन्त्री : मैंने पहले ही इसके बारे में जवाब दे दिया है।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या यह हकीकत है कि वहां ट्रेनिंग सेंटर्स में होता कुछ नहीं है। वहां पर तो सिर्फ टाइम वेस्ट, पैसा और एनर्जी वेस्ट होती है। इसी वजह से वहां पर सदस्य नहीं जाते ताकि गवर्नमेंट के एक्सचेंजर पर नाजायज बोझ न पड़े।

मन्त्री : वहां पर यह कोर्स काफी लम्बा होता है। वहां पर जानकारी प्राप्त करने के लिये 3,4 हफ्ते रहना पड़ता है और माननीय सदस्य इतनी देर वहां पर रहने के लिये तैयार नहीं होते हैं। अब कोशिश की जा रही है कि इस कोर्स को 2 हफ्ते का बना दिया जाए ताकि माननीय सदस्य इस कोर्स का लाभ उठा सकें।

टिक्का जगजीत सिंह : क्या मंत्री महोदय आगे के लिये उन एम.एल.एज. या एम.एल.सीज को भेजेंगे जो जाने के लिये दरखास्ते भेजेंगे और नौजवानों की जगह बूढ़ों को नहीं भेजा जाएगा?

मन्त्री : जो भी एम.एल.एज. या एम.एल.सीज जाना चाहें उनको वहां पर भेज दिया जायेगा।

श्री अध्यक्ष : इस किस्म के सरकुलर्ज एम.पी. तथा एम.एल.एज को भेजते हैं लेकिन रिसपोंस कम ही होती है। (Circulars in this connection are sent to M. Ps. and M.L.As. but the response is very poor)

महदार बलबीर सिंह : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਲਾਉਂਸ਼ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਮੰਤਰੀ : ਨਹੀਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ : क्या यह हकीकत है कि कुछ लैजिस्लेटर्स ने वहां पर जाने के लिए कहा लेकिन उन के कहने के बावजूद भी उनको नहीं भेजा गया?

ਸੰਤਰੀ : ਕਹਿ ਏਗਾਸਿਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ । ਅਗਰ ਸਾਜਨੀਧ ਸਦਸਧ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਮੇਂ ਲਾਏਗੇ ਤੋ ਦੇਖਾ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਤਨ੍ਹੇਂ ਕਧੋਂ ਨਹੀਂ ਭੇਜਾ ਗਧਾ ।

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕੋਰਸਿਜ਼ ਚਾਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਅਸੰਬਲੀ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੋਰਸਿਜ਼ ਚਾਲੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਸੈਸ਼ਨ ਲਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਔਕੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਧੂ : ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੋਨਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਲਈ 150 ਸੀਟਾਂ ਅਲਾਟ ਸਨ ਪਰ ਉਥੇ 21 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀਸਿਪੇਟ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਮੈਂਬਰ ਨਾਮੀਨੇਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ ? ਇਨੇ ਘਟ ਪਾਰਟੀਸਿਪੇਟ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਸੀ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਤੁਸੀਂ ਸੈਪਰੇਟਲੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਪਰ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜਾ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦਾ ਰਿਸਪੋਂਸ ਬੜਾ ਪ੍ਰਅਰਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

SEATS ALLOTTED FOR TRAINING OF MUKH SEVIKAS AT UDAIPUR ETC.

*8090. Sardar Jasdev Singh Sandhu : Will the Minister for Home and Development be pleased to state :

- (a) the number of seats allotted to this State during 1964-65, for the training of Mukh Sevikas at Udaipur, Lucknow and Nilokheri ;
- (b) the number of Mukh Sevikas deputed for training at each of the above mentioned training centres during the said period and the number of those who actually joined at each centre ;
- (c) the names of those Mukh Sevikas who were deputed for training but did not join alongwith the reasons for their not joining the training and the action, if any, taken by the Government against them ?

Sardar Darbara Singh : (a) 40.

(b) Deputed at Udaipur 36 Joined at Udaipur .. 19

Deputed at Lucknow 11 Joined at Lucknow .. 8

Deputed at Nilokheri Nil Joined at Nilokheri .. Nil

(c) The statement is laid on the Table of the House.

[Home and Development Minister]

STATEMENT

1. *Shmt. Santosh Kochhar, Mukhya Sevika, Sirhind.*—She could not join training on account of infant child of one year's age. She applied for exemption, which was granted to her.
2. *Shmt. Narinder Kaur, Mukhya Sevika, Samana.*—She also could not join job training due to her infant child of seven months. She applied for exemption which was allowed to her.
3. *Shmt. Damyanti Duggal, Mukhya Sevika, Faridbad.*—She could not attend training on medical grounds. She applied for leave. The matter was considered and she was warned for not attending the training.
4. *Shmt. Dalbir Kaur, Mukhya Sevika, Bhogpur.*—She did not attend training. Instead of attending training, she joined B. Ed. Class. She has been asked to deposit one month's pay in lieu of one month's notice.
5. *Shmt. Rakhwant Kaur, Mukhya Sevika, Bassi Pathan.*—She could not attend training on account of her 8 months old child. She was exempted from training.
6. *Shmt. Mohinder Kaur, Mukhya Sevika, Guhla.*—She did not attend training, as she resigned from service.
7. *Shmt. Manjit Kaur, Mukhya Sevika, Talwandi Sado.*—She was exempted from under-going the job training as she was on maternity leave.
8. *Shmt. Jamesh Piplani, Mukhya Sevika, Machhiwara.*—She did not attend job course, as she remained on leave for sometime in August, 1964. The matter was considered and she was warned for this lapse (with a copy on C.R.).
9. *Shmt. Santosh Kumari, Mukhya Sevika, Nalagarh.*—This Mukhya Sevika sought exemption on the basis of her 1½ years old child. The exemption was disallowed to her and she was warned for this lapse (with a copy on C.R.).
10. *Shmt. Krishna Kumari, Mukhya Sevika, Patiala.*—She sought exemption on domestic grounds, but was disallowed to her. The matter was considered and she was warned with a copy on her character roll as she avoided to receive training previously also.
11. *Shmt. Jaswant Kaur, Mukhya Sevika, Rewari.*—She was granted exemption on account of her 9½ months old child.
12. *Shmt. Pushp Lata, Mukhya Sevika, Dera Bassi.*—She was granted exemption as she was promoted from Gram Sevika. She will however, undergo a condensed course in due course of time.
13. *Shmt. Avtar Arora, Mukhya Sevika, Dharampur.*—She applied for exemption on the plea that she had two children to whom she could not leave. The matter was considered and she was directed to join training, but she did not do so. She has since resigned from service.
14. *Shmt. Sundershan Rani Sachdev, Mukhya Sevika, Lambi.*—She was allowed exemption as she was pregnant.
15. *Shmt. Surrender Kumari, Mukhya Sevika, Bahadurgarh.*—She sought exemption on domestic grounds. The matter was considered and she was not allowed exemption. She has been warned for not attending the training.
16. *Shmt. Narinder Kaur, Mukhya Sevika, Dorangla.*—She was allowed exemption as she was on maternity leave.
17. *Shmt. Kamlesh Sharma, Mukhya Sevika, Anandpur Sahib.*—She did not proceed on training. But she proceeded on leave on medical grounds. The leave was not allowed to her and she was asked to report for training. But she did not do so. She has been warned for not attending this training.

18. *Shmt. Prem Rani, Mukhya Sevika, Rajound.*—She was relieved by the B.D. and P. O. to join the training but the Mukhya Sevika, on 9th September, 1964 reported that she fell ill and could not attend the course. This Mukhya Sevika sought instructions from Government if she could join the course or her duties. As the last date of joining the course had expired the question of attending the same did not arise. This Mukhya Sevika avoided in a very strange way. She was warned for this lapse.

19. *Shmt. Avtar Kaur, Mukhya Sevika, Narot Jaimal Singh.*—She sought exemption on the ground that her mother was ill and there was none else to look after her. The matter was considered and she was warned for not attending the training.

20. *Shmt. Avtar Kapoor, Mukhya Sevika, Hodel.*—She could not attend training as she proceeded on maternity leave.

Pandit Chiranji Lal Sharma : In view of this poor response, will the Government consider the desirability of dropping this scheme of sending persons for training ?

मन्त्री : इस स्कीम को ड्रॉप नहीं किया जा सकता। लेकिन अगर कोई ऐसे ज़राए हों जिन से एल्योरमेंट ज्यादा हो सके और वह जाएं तो उस के लिए सोचा जा सकता है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the honourable Home Minister the main functions or duties that have been assigned to the Mukhya Sevikas ?

मन्त्री : ग्राम सेविकाओं के ऊपर मुख्य सेविका होती है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : What are the main duties that has been assigned to them ?

मन्त्री : मुख्य सेविका की ड्यूटी ग्राम सेविकाओं के काम की चैकिंग करने की होती है, उनके सैंटर में जाने की और जहाँ पर कोई कमी नज़र आए उसको सरकार के नोटिस में लाने की होती है, जिसका तदारक वहाँ पर हो सके वह भी करती हैं।

पंडित चिरंजीलाल शर्मा : कितनी ग्राम सेविकाओं के ऊपर एक मुख्य सेविका होती है ?

मन्त्री : ब्लाक वाइज़ होती हैं।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਹੋਮ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਲੋਕ ਤਾਂ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਉਥੇ ਇਨਸਟ੍ਰਕਟਰਜ਼ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ Is it not waste of Government money?

ਮੰਤਰੀ : ਵੇਸਟ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ।

Chaudhri Darshan Singh : It has been stated that in the case of non-official trainees, the Central Government bears the whole expense. May I know from the honourable Home Minister the reasons for this poor response from the officials ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਾਇਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Chaudhri Darshan Singh : What action, if any, has been taken against the officials who do not attend the course in spite of repeated instructions from the Government ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੀਜ਼ਨ ਤੇ, ਬੀਮਾਰੀ ਜਾਂ ਅਦਰ ਗਰਾਉਂਡਜ਼ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਡੈਫੀਜੈਂਸੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ।

CROP INSURANCE SCHEME

*6843. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether the Crop Insurance Scheme has been introduced in the State, if so, names and districts and areas where it has been introduced and the number of peasants benefited by it ?

Sardar Darbara Singh : First Part : No

Second Part : Does not arise.

ਚੌਥਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि वह क्राप इन्शोरेंस स्कीम को स्टेट में कब लागू करने की सोच रहे हैं ?

ਸਰਕਾਰੀ : पहले कुछ डिस्ट्रिक्ट्स में लागू करना चाहते हैं सारी स्टेट में एक दम नहीं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬੀਮਾਂ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

Minister : To begin with, the pilot scheme will be started in six blocks, one each in the districts of Jullundur, Ferozepore, Bhatinda, Sangrur, Hissar and Rohtak. The blocks selected are Nawanshahr, Moga-I, Kotkapura, Sunam, Hissar-I and Sonapat.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਕਾਫੀ ਕੰਪਲੀਕੇਟਿਡ ਸਕੀਮ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਢੇਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਕੰਪਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸਡ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਡ ਸਟਾਫ਼ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਗੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫਲਡਿਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਨੂੰ ਟਾਪ ਪ੍ਰਾਇਰੇਟੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਮੰਜੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲੈਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਅਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਜਿਥੇ ਤਕ ਫਲਡਿਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਹਰ ਜਿਲੇ ਜਾਂ ਹਰ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਬੜੀ ਹੈਲਪਫੁਲ ਹੈ ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : In principle, the Government has taken a decision. In case the Government is successful at the preliminary stage, will they enforce the crop insurance scheme ?

मुख्य मन्त्री : जैसे कि आनरेबल मैम्बरज को मालूम है पंजाब गवर्नमेंट क्राप इंशोरेंस स्कीम को काफी अहमियत देती है और इसके लिये एक बिल भी लाने का इरादा रखती थी। इस सम्बन्ध में पिछले डेढ़ दो साल से गवर्नमेंट आफ इंडिया के साथ खतो किताबत भी होती रही है। कई एक मीटिंग्स भी हुई हैं, डिसकशन भी हुई है। जब गवर्नमेंट आफ इंडिया इस बिल की मंजूरी दे देगी या प्रिंसिपल को तै कर लेंगे तो पंजाब गवर्नमेंट हिन्दोस्तान में पहली स्टेट होगी जो कि इस स्कीम को लागू करेगी। हम निहायत सख्त कोशिश कर रहे हैं। (चीयर्ज)

Mr. Speaker : So far as the insurance is concerned it is a Central Subject and the Bill on this subject has to be passed by the Central Parliament.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय फरमाएंगे कि कौन कौन सी क्राप्स पर यह स्कीम लागू की जायगी ?

मन्त्री : चारे के बगैर दूसरी क्राप्स पर लागू की जायगी। अगर मैम्बर साहिब डीटेल्स चाहेंगे तो वह भी दे देंगे। जब सैंटर से मंजूरी आ जाएगी तो हम ने जो पार्सिलिट प्रोजेक्ट्स चुने हुए हैं उनमें लागू करेंगे।

श्री बलरामजी दास टण्डन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि सैंटर से मंजूरी आ जाने पर पंजाब स्टेट सब से पहली होगी जो कि इस स्कीम को लागू करेगी। मैं आपकी रुलिंग चाहता हूँ कि आया कोई ऐसी पावर हमारी गवर्नमेंट में या चीफ मिनिस्टर में वैस्ट करती है जिसके द्वारा यह दूसरी स्टेट्स को इस स्कीम को पहले लागू करने से रोक सकते हैं ?

Mr. Speaker : This is the confidence of the Chief Minister.

मुख्य मन्त्री : इसमें रुकावट डालने का सवाल नहीं है। गवर्नमेंट आफ इंडिया के साथ जो डिसकशन हुई है उसमें उन्होंने कहा है कि पंजाब को टाप प्रायरटी दी जायेगी। पहले एक स्टेज ऐसी आई थी जिसमें करनाल डिस्ट्रिक्ट को चुना गया था। लेकिन जैसा कि स्पीकर साहिब, आपने फरमाया है क्राप इंशोरेंस बिल पार्लियामेंट ने पहले पास करना है उस मामले पर पंजाब पूरा जोर दे रहा है कि इस स्कीम को जल्दी लागू किया जाये और इस काम के लिये पंजाब पहले ही तैयार है।

Mr. Speaker : Question hour is over now.

व भवेड गुरुधर सिंह पालीवाल : मधीबर मण्डिष, ली बल मधलीभे टरीन दामडे दिसानउ सिउते ?

(Interruption)

Mr. Speaker : More Supplementaries may be put tomorrow.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE
TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

AGRICULTURAL LAND ACQUIRED IN KULU DISTRICT

*8000. Shri Lal Chand Prarthi : Will the Minister for Home and Development be pleased to state :—

- (a) the names of the persons in Kulu district whose agricultural lands were acquired by the Government during the years 1960-64 alongwith the area of land acquired, and the purpose for which it was acquired and its location in each case;
- (b) the amount of compensation paid to the owners of the lands referred to in part (a) above in each case;
- (c) the names of landowners, if any to whom compensation is yet to be paid ?

Sardar Darbara Singh : (a), (b) and (c) A **statement is laid on the table of the House.

COMPLAINT AGAINST THE PARBAT ROADWAYS TRANSPORT CO-OPERATIVE
SOCIETY (LTD.)

*7839. Dr. Baldev Parkash : Will the Minister for Home and Development be pleased to state :

- (a) Whether Government has received any complaint from the employees of the Parbat Roadways Transport Co-operative Society (Ltd.) to the effect that the society is not paying salaries to its employees; if so, the action taken thereon ;
- (b) whether he is aware of the fact that the said society is likely to be liquidated; if so, the steps, if any, being taken to safeguard the interests of the employees and of the share-holders;
- (c) whether Government has undertaken any survey recently to find out the number of bogus Co-operative Societies in the State; if so, the number of such societies and the action proposed to be taken by the Government against them ?

Sardar Darbara Singh : (a) (i) Yes.

(ii) The complaints received from Shri Kashmir Singh, Inspector of the Society are pending with the Inspector Co-operative Societies, Bassi Kalan at Hoshiarpur (Liquidator of the Society). As the management of the Society has not so far handed over the record of the Society to him, no action on the complaints could be taken.

(b) Yes. Due to mismanagement and improper functioning of the Society, it was brought under winding up orders, so as to safeguard the interest of the employees of the Society and other concerned with its working.

(c) No survey has recently been conducted. However, a survey was conducted during the year 1963, which revealed that there were 24 non-genuine Transport Co-operative Societies in the State. Out of them 13 have been brought under winding up process. 6 Societies have been revived and action against the 5 societies in being taken.

**Note—Statement may please be seen at page 23 infra.

Statement giving the information in respect of (a), (b) and (c) parts of Assembly Question No. *8000.

DETAILS OF AGRICULTURAL LAND ACQUIRED IN KULU DISTRICT

Serial No.	Year	Name of persons from whom the land acquired	Area of land acquired	Location	Purpose for which it was acquired	Amount of compensation paid to the owners	Name of land owner to whom compensation is yet to be paid	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8	9
			Bigha			Rs		Equal shares
1.	1960-61	Shri Om Chand, Shri Madho Parshad, sons of Shri Narain Dass	128	At 9 miles from Kulu on Kulu Mandi Road	The land was acquired to establish a seed Farm in Kulu district for production of foundation seed of Paddy, Wheat etc.	68,453.18	..	Equal shares
2.	1960-61	Shri Dina Nath, son of Shri Devki Nandan, Smt. Padmawati, wife of Shri Devki Nandan	152	Ditto		77,040.47	..	Ditto
3.	1960-61	Smt. Dharu, Smt. Ghambli, Smt. Thakri	4	Ditto		1,525.30	..	Ditto
4.	1960-61	Shri Setal Singh, son of Shri Sodagara Singh	4	Ditto		3,055.56	..	
5.	1960-61	Shri Devi Singh, son of Shri Tulsi Ram	1	Ditto		973.31	..	
6.	1960-61	Shri Om Chand alias Sadh Ram	2	Ditto		534.82	..	
7.	1960-61	Shri Gopal Dass, son of Shri Beene Ram	1	Ditto		508.44	..	
8.	1960-61	Shri Santu Tenant	..	Ditto		1,209.00	..	
9.	1960-61	Shri Janahr	..	Ditto		1,209.00	..	
10.	1960-61	Shri Loda	..	Ditto		1,408.00	..	
11.	1960-61	Shri Dillu	..	Ditto		896.00	..	
12.	1960-61	Smti. Puntu	..	Ditto		600.00	..	
Total			294	14		1,57,413.08		

FRUIT PLANTS SUPPLIED BY OFFICES OF B.D.O's IN KULU DISTRICT

*8002. Shri Lal Chand Prarthi : Will the Minister for Home and Development be pleased to state :—

- (a) the total number of fruit plants supplied from all nurseries by the offices of the B.D.O's to the Planters in Kulu district, block-wise, during the year, 1964 ;
- (b) the total number of such plants supplied on subsidy basis in each Block of the District;
- (c) the names of persons who were supplied over two hundred such fruit plants ;
- (d) whether the persons mentioned in part (c) above were also given the benefit of Government subsidy on such plants ?

Sardar Darbara Singh : The reply is laid on the Table of the House.

STATEMENT

	Kulu Block	Banjar Block	Nagar Block at Katrain	Ani Block (Outer Seraj)
(a)	67,149	.. 31,000	50,747	42,944
(b)	66,127	.. 31,000	48,537	42,744
(c)	1. Shri. B.S. Parmar	.. Nil	1. Sh. Chaman Lal	1. Sh. Padam Singh
	2. Shri Lotam Ram	..	2. Sh. Madan Mohan	2. Sh. Nagar Dass
	3. Shri GulSab Chand	..		
	4. Shri Satyha Paul	..		
	5. Shri Tej Ram	..		
	6. Shri Waryam Singh	..		
	7. Shmt. Mohinder Kaur	..		
	8. Shri Krishan Datt	..		
	9. Shri Bal Krishan	..		
	10. Shri O. P. Khullar	..		
	11. Shmt. Shashi Khullar	..		
	12. Shmt. Ved Kumari	..		
	13. Shmt. Duarki Devi	..		
	14. Shri Sat Paul	..		
	15. Shri T.S. Walia	..		
	16. Shri Puran Chand	..		
(d)	Yes	.. Nil	Yes to Shri Madan Mohan only	Yes

LOAN, SUBSIDY AND GRANT GIVEN TO THE BHUTHI WEAVERS CO-OPERATIVE SOCIETY, KULU

*8001. Shri Lal Chand Prarthi : Will the Minister for Home and Development is pleased to state —

- (a) the total amount of loan given by the Government to the Bhuthi Weavers' Co-operative Society, Kulu, up-to-date and the purpose for which it was given ;

- (b) the total amount of loan paid back so far by the said society ;
- (c) the amount of loan still due from the said society ;
- (d) the amount of subsidy or grant given by the Government to the said Society every year after its registration and the purpose for which it was given on each occasion ;
- (e) whether the amount referred to in part (d) above has been actually utilised for the purpose for which it was given ?

Shri Ram Kishan : (a) to (e) The requisite information is laid on the table of the House.

Vidhan Sabha Question No 8001 (Starred) by Shri Lal Chand Prarthi, M.L.A. regarding loan, subsidy and grant given to the Bhuthi Weavers Co-operative Society, Kulu.

(a) A sum of Rs 3,53,457.50 has been given to the Bhuthi Weavers' Co-operative Society Kulu for the following purposes:—

- (i) Working capital loan under Cess Fund Scheme.
- (ii) Improved appliances under Cess Fund Scheme.
- (iii) Powerloom loan under Cess Fund Scheme.
- (iv) Handicraft loan for the development of Pashmina Industry in Hilly Area.
- (v) Housing Colony loan under Cess Fund Scheme, (1960-61 and 1961-62).
- (vi) Government loan for the working shed under Cess Fund Scheme.
- (vii) Government loan for working capital under Cess Fund Scheme (1963-64).
- (viii) Press Machine loan under Cess Fund Scheme.
- (ix) Industrial Cell Government loans through Central Co-operative Bank.
- (b) Rs 58,731.50 nP.
- (c) Rs 2,94,726.
- (d) (i) Rs 1,22,472.50 nP.

(i) The requisite information is given at Annexure 'B'.

(e) Yes.

ANNEXURE 'B'

Vidhan Sabha Question No. 8001 (Starred) Part (d)

(1) For the purchase of improved appliances under the Cess Fund Scheme	Rs	.. during 1957-58	4,300.00
(2) For Small Dye House	1,500.00	} during 1958-59	2,300.00
Purchase of improved appliances	200.00		
Sale depot	600.00		
(3) For improved appliances under the Cess Fund Scheme	..	during 1959-60	3,952.50

[Chief Minister]

(4) Managerial subsidy for the development of Pashmina Industry in hill area	..	during 1960-61	7,000.00
		Rs	
(5) Improved appliances	..	1,470	} during 1961-62 36,070.00
Managerial Subsidy	..	7,000	
Housing Colony Subsidy	..	27,600	
(6) Managerial Subsidy	..	7,000	} during 1962-63 68,850.00
Housing Colony Subsidy	..	61,250	
Press Machine Subsidy under Cess Fund Scheme	..	600	
Total			1,22,472.50

RELIEF GIVEN TO GOVERNMENT EMPLOYEES

*7238. Shri Balramji Dass Tandon : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to State :

- the details of the relief in pay etc. given to the employees of the Government as recently announced by the Chief Minister;
- the details of the demands of the Government employees;
- the additional expenditure involved under each Head on account of the relief mentioned in part (a) above ?

Sardar Kapur Singh : (a and c) A copy of the details of the concessions, along with the details of expenditure is laid on the Table of the House ?

(b) The various Associations of Government employees have made varied demands with the common objective of having better emoluments in the context of rising prices of essential consumer goods and as such it is difficult to summarise them in a uniform manner.

Details of Facilities/Relief Announced by Chief Minister on 25th January, 1965

1. *Enhancement of Emoluments of Employees other than Class IV Employees.*—Additional Dearness Allowance has been allowed with effect from 1st January, 1965 to employees other than Class IV Employees (excluding Police Personnel whose pay scales were revised recently on the recommendations of Police Commission). . Rs 15 per month for those who are drawing a pay between Rs 101 and Rs 300 and Rs 10 per month for those getting a pay Rs 100 or less (Additional cost — Rs 1,41,39,780 per annum).

2. *Enhancement of Emoluments of Class IV Government Employees.*—With a view to ameliorate the lot of Class IV Government Employees their emoluments were raised with effect from 1st July, 1964 to Rs 75 per month, while those of Sweepers were raised to Rs 90 per month. These have been further raised to Rs 82.50 P. per month and Rs 97.50 P. per month respectively with effect from 1st January, 1965.
(Additional cost . . . . Rs. 86,82,980 per annum)

3. *Merger of Dearness Allowance.*—The Dearness Allowance given to all employees heretofore has been merged into 'Pay' with effect from 1st January, 1965.
(Additional cost . . . . Rs. 10 lacs per annum)

4. *Daily Allowance/Travelling Allowance.*—The Rates of Daily Allowance/Travelling Allowance of all categories of Government employees have been liberalised with effect from 1st January, 1965.
(Additional cost . . . . Rs. 25 lacs per annum.)

**WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (26)27
OF THE HOUSE UNDER RULE 45**

5. *Wheat Loan.*—Interest-free wheat loan equal to two months' pay subject to a maximum of Rs 200 has been allowed to all Government employees drawing pay up to Rs500 per mensem. This is recoverable in 8 monthly instalments. The financial liability by way of loss of interest on account of loan to the extent of Rs one crore will be of the order of about Rs one lac.

6. *House Rent Allowance.*—House Rent Allowance has been sanctioned for all employees who have not been provided Government accommodation and are stationed at Chandigarh and other towns in the State in the following manner:—

(a) House Rent Allowance to all employees stationed at Chandigarh and other cities with a population of one lac or above $7\frac{1}{2}$ per cent of the pay of employees

(b) House Rent Allowance to all employees at places with a population below one lac but above 25,000 5 per cent of the pay of employees.

(Additional cost .. Rs. 40 lacs per annum)

Total additional cost	.. Rs	3,03,68,710	Rs per annum
Wheat Loan amount	.. Rs	1,00,00,000	
Aggregate financial outlay	.. Rs	4,03,68,710	

T.A. AND OTHER ALLOWANCES DRAWN BY MEMBERS OF THE CABINET

*6921. Shri Balramji Dass Tandon : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the amount of travelling allowance drawn by each member of the Cabinet since the present Ministry took over charge ;

(b) the details of other allowances so far drawn by each member of the present Cabinet ?

Shri Ram Kishan : (a) and (b) A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Name of the Minister	Information in respect of part (a) of the question	Information in respect of part (b) of the question	Date upto which the information in columns 3 and 4 is given
1	2	3	4	5
1.	Comrade Ram Kishan, Chief Minister	Rs. 2,783.87	Rs 3,419.35 (Sumptuary Allowance).	9-2-1965
2.	Shri Darbara Singh, Home and Development Minister	1,459.25	Nil	31-12-1964
3.	Shri Prabodh Chandra, Education and Local Government Minister	2,777.05	Nil	31-12-1964

[Chief Minister]

1	2	3	4	5
4.	Shri Kapoor Singh, Finance and Planning Minister	Rs 1,676.55	Nil	31-12-1964
5.	Shri Harinder Singh, Revenue Minister	Nil	Nil	5-2-1965
6.	Shri Rizaq Ram, Public Works and Welfare Minister	2,634.80	Nil	31-12-1964
7.	Shri Sunder Singh, Deputy Minister, Welfare	5,534.00	Conveyance Allowance at the rate of Rs 300 per month for the period from 6th July, 1964 to 3rd October, 1964 has been sanctioned but the same has not been drawn so far.	31-12-1964

TRANSFER OF OFFICE BEARERS OF PUNJAB SUBORDINATE SERVICES FEDERATION

*6956. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Chief Minister be pleased to state :

- (a) whether it is a fact that according to the recent Government orders, leave of all Office-bearers of the Punjab Subordinate Services Federation has been cancelled and the Office-bearers who are actively working for the Federation are to be transferred from their present places of posting to some other far-off places ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the names of those office-bearers who have been transferred according to the said circular and of those whose leave has been cancelled ?

Shri Ram Kishan : (a) No. Government has not issued any instructions requiring cancellation of leave of the Office-bearers of Punjab Subordinate Services Federation or their transfer from their present places of posting.

- (b) Question does not arise.

DISTRICT CO-ORDINATION COMMITTEE, KARNAL

*7082. Sardar Piara Singh : Will the Chief Minister be pleased to state :—

- (a) whether any Co-ordination Committee comprising of officials and non-officials exists in the Karnal District at the District Headquarters to hear the complaints, if so,
- (b) the names and full addresses of the members thereof ?

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (26)29
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) The names and full addresses of official and non-official members of the Committee are given in the Statements which are laid on the Table of the House.

1. Shri R. C. Kapila, I.A.S., Deputy Commissioner, Karnal, *Chairman*.
2. Shri Brijinder Singh, I.P.S., Superintendent of Police, Karnal.
3. Shri M.L. Blaggana, Chief Medical Officer, Karnal.
4. Shri Harbans Singh Madan, XEN, W.J.C., Karnal.
5. Shri Arjan Singh, XEN, Provincial Division, Karnal.
6. Shri A.N. Mandley, XEN, Public Health, Karnal.
7. Shri G.P. Srivastava, XEN, Punjab State Electricity Board, Karnal.
8. Shri D.D. Taneja, XEN, Drainage Division, Karnal.
9. Shri Tarlok Singh Nag, XEN, Investigation Drainage Division, Karnal.
10. Sardar Beant Singh, XEN, Mechanical Drainage Division, Karnal.
11. Shri M.L. Garg, District Statistical Officer, Karnal.
12. Shri R.L. Joshi, District Employment Officer, Karnal.
13. Shri Prem Sagar Khera, District Education Officer, Karnal.
14. Shri S. S. Bajwa, Assistant Registrar, Co-operative Societies, Karnal.
15. Shri Bishan Singh, A.R.C.S., Kaithal.
16. Shri Chet Ram Sharma, District Agricultural Officer, Karnal.
17. Shri K. L. Malik, Divisional Forest Officer, Karnal.
18. Shri H.C. Arora, Excise and Taxation Officer, Karnal.
19. S. Karnail Singh, District Food Supplies Controller, Karnal.
20. Shri Inder sen, District Animal Husbandry Officer, Karnal.
21. Shri Ravi Shanker Prabhakar, District Public Relations Officer, Karnal.
22. Shri Kanshi Ram Chaudhary, Land Reclamation Officer, Karnal.
23. Dr. G.D. Jain, Malaria Officer, Karnal.
24. Shri B.J. Khurana, Treasury Officer, Karnal.
25. Shri K. L. Nayyar, District Soil Officer, Karnal.
26. Sardar Hazara Singh, District Welfare Officer, Karnal.
27. Shri K. L. Mehra, XEN, Tube-Well Division No. 1, Karnal.
28. Shri O.D. Harnal, XEN, W.J.C., Feeder Division No. 1, Karnal.
29. Shri G.R. Bhandari, XEN, W.J.C., Feeder Division No. 2, Karnal.
30. Shri H.O. Hoon, Executive Engineer, Narwana Division, Narwana.
31. Shri O.P. Sharma, District Industries Officer, Panipat.
32. Shri G.B. Aggarwal, Assistant District Industries Officer, Karnal.
33. Shri A.L. Soni, Sub-Divisional Officer (Civil), Karnal.
34. Shri R.N. Puri, Sub-Divisional Officer (Civil), Panipat.
35. Shri Des Raj, Sub-Divisional Officer (Civil), Kaithal.
36. Kanwar Gulwant Singh, Sub-Divisional Officer (Civil), Thanesar.
37. Ch. Tika Ram, Tahsildar, Karnal.
38. Sardar Bhupinder Singh Vohra, Tehsildar, Panipat.
39. Shri J.N. Bhargva, Tahsildar, Thanesar.
40. Sardar Malvinder Singh, Tahsildar, Kaithal.
41. Shri Rajpal Singh, Naib-Tahsildar, Guhla.
42. Sardar Avtar Singh, District Development and Panchayat Officer, Karnal.
43. Sardar Hardev Singh, Revenue Assistant (Agrarian), Karnal.
44. Sardar Umrao Singh, Settlement Officer, C/H, Ambala.
45. Shri B.D. Dhawan, Settlement Officer, C/H, Rohtak.
46. Sardar Sukhdeo Singh, Consolidation Officer, Karnal.
47. Sardar Gurbakhash Singh, Consolidation Officer, Panipat.
48. Sardar Gurdit Singh, Inspector, Urban Resettlement.
49. Ch. Rattan Singh, Secretary, Zila Parishad, Karnal.
50. S. Harbans Singh, Inspector, Wild Life, Karnal.
51. Shrimati Pritam Kaur, Lady Circle Supervisor, Nilokheri.
52. Shri R. P. Manchanda, XEN, Punjab State Electricity Board, Panipat.
53. Ch. Behari Lal, Shop Inspector, Karnal.
54. Ch. Iqbal Ahmad, Assistant Warden of Fisheries, Karnal.
55. Executive Engineer, Pehowa Division, Kaithal. (He is dead and no substitute has so far arrived.)

[Chief Minister]

ANNEXURE II

List of the Non-Official Members of the District Co-ordination Committee, Karnal.

1. Shrimati Parsanni Devi, M.L.A., 333, Gandhi Nagar, Rohtak.
2. Shri Om Parkash Garg of Ladwa, tehsil Thanesar, district Karnal.
3. Shri Hakumat Shah, Transporter, G.T. Road, Panipat.
4. Shri Ram Kishan of Nigdhu, tehsil and district Karnal.
5. President, District Congress Committee, Karnal.

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS

*6920. Shri Balramji Dass Tandon : Will the Chief Minister be pleased to state :

- (a) the amount given for Government advertisements to each newspaper in the State since the present Ministry took over charge;
- (b) the basis on which Government advertisements are given to the different newspapers ?

Shri Ram Kishan : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) Government advertisements are released within the frame-work of language percentage fixed by the Government and keeping in view the tone, circulation and regularity in publication of the newspaper concerned.

Statement showing the amount of advertisements released to the Newspapers in the State since the present Ministry took over the charge

Serial No.	Name of paper	Amount of advertisements released during the period from 1-7-1964 to 31-12-1964
1	2	3
English		Rs
1.	The Daily Tribune, Ambala Cantt.	79,434.00
Urdu		
1.	The Daily Milap, Jullundur	9,638.41
2.	The Daily Partap, Jullundur	8,555.41
3.	The Daily Hind Samachar, Jullundur	3,571.52
4.	The Daily Pradeep, Jullundur	2,583.20
5.	The Daily Terjman, Ludhiana	1,523.78
6.	The Daily Rohjan, Ludhiana	1,034.64
7.	The Daily Prabhat, Jullundur	700.74
8.	The Weekly Punjab Congress Patrika, Chandigarh	1,608.72
9.	The Weekly Mewat, Gurgaon	1,195.20
10.	The Weekly Doaba, Jullundur	262.60

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (26)31
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

1	2	3
Urdu—concl'd		Rs
11.	The Weekly Harijan, Jullundur ..	407.95
12.	The Weekly Lalkar, Dharamsala ..	248.80
13.	The Weekly Jat Gazette, Rohtak ..	153.10
14.	The Weekly Awaz-e-Ustad, Chandigarh ..	408.00
15.	The Weekly Toofan, Batala ..	20.00
16.	The Weekly Roshni, Sonapat ..	12.00
17.	The Weekly Kisan, Ferozepur ..	25.20
18.	The Weekly Janam Bhoomi, Karnal ..	132.80
19.	The Weekly Chingari, Ferozepore ..	18.00
20.	The Weekly Hindu, Jullundur ..	357.90
21.	The Weekly Bharat Tek, Rohtak ..	315.00
22.	The Weekly Kailash, Dhramsala ..	111.18
23.	The Weekly Hirya Tilak, Rohtak ..	350.60
24.	The Weekly Purshartha Gazette, Rohtak ..	87.00
Hindi		
1.	The Daily Hindi Milap, Jullundur ..	11,996.28
2.	The Daily Vir Pratap, Jullundur ..	7,585.20
3.	The Daily Mewat, Gurgaon ..	3,737.72
4.	The Weekly Haryana Tilak, Rohtak ..	475.00
5.	The Weekly Chetna, Bhiwahi ..	1,062.40
6.	The Weekly Gyanodya, Hissar ..	1,002.40
7.	The Weekly Paigam-e-Watan, Palwal ..	599.25
8.	The Weekly Hirya Sandesh, Hissar ..	102.40
9.	The Monthly Ushakal, Jullundur ..	59.00
10.	The Monthly Sapta Rishi, Jullundur ..	127.50
Punjabi		
1.	The Daily Akali Patrika, Jullundur ..	8,214.92
2.	The Daily Ajit, Jullundur ..	7,995.32
3.	The Daily Ranjit, Patiala ..	8,138.03
4.	The Daily Khalsa Sewak, Chandigarh ..	3,146.44
5.	The Daily Prakash, Chandigarh ..	2,663.12
6.	The Daily Sikh, Amritsar ..	1,537.36

[Chief Minister]

1	2	3
Punjabi—concd		Rs
7. The Daily Ranjit, Bhatinda	..	1,606.40
8. The Daily Nawan Zamana, Jullundur	..	1,925.64
9. The Daily Jathedar, Jullundur	..	835.04
10. The Daily Qaumi Dard, Jullundur	..	326.40
11. The Weekly Kundan, Jullundur	..	3,289.43
12. The Weekly Mel Milap, Chandigarh	..	1,691.08
13. The Weekly Mauji, Jullundur	..	602.40
14. The Weekly Inqlab, Patiala	..	411.20
15. The Weekly Pauh Phutti, Patiala	..	809.16
16. The Weekly Shamsheer Hind, Patiala	..	933.04
17. The Weekly Daler, Punjab, Patiala	..	764.72
18. The Weekly Adhure Sapne, Muktsar	..	170.80
19. The Weekly Sukhjiwan, Jullundur	..	19.20
20. The Weekly Bir Punjabi, Patiala	..	90.00
21. The Weekly Sarpanch, Samana	..	127.60
22. The Weekly Punjabi Rattan, Ludhiana	..	397.85
23. The Weekly Lok Yug, Chandigarh	..	690.00
24. The Weekly Sangarsh, Amritsar	..	63.75
25. The Fortnightly Naresh, Bhatinda	..	65.00
26. The Monthly Preet Lari, Amritsar	..	552.50
27. The Monthly Kanani, Amritsar	..	76.50
28. The Monthly Panj Darya, Amritsar	..	96.50
29. The Monthly Navjot, Malerkotla	..	118.00
30. The Monthly Kanwal, Amritsar	..	76.50
31. The Monthly Kavita, Amritsar	..	85.00
32. The Monthly Tarana, Jullundur	..	34.00
33. The Monthly Gyan Amrit, Amritsar	..	116.50
34. The Monthly Jiwan Pritee, Chandigarh	..	153.00
35. The Monthly Biba Rana, Amritsar	..	85.000
36. The Monthly Bhartya Nari, Amritsar	..	85.00
37. The Monthly Bharat Sewak, Chandigarh	..	85.00
38. The Monthly Krishak Samachar, Chandigarh	..	340.00

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (26)33.
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

FIELD STAFF RETRENCHED IN THE PUBLIC RELATIONS DEPARTMENT

*6996. Shri Om Parkash Agnihotri : Will the Chief Minister be pleased to state :

- (a) the total number with names of the Field Staff of the Public Relations Department recently retrenched in each district of the State;
- (b) the length of service of each retrenched official with reasons for his retrenchment ?

Shri Ram Kishan : (a) and (b) The statement is placed on the Table of the House.

(a) and (b) The total number of field Publicity staff in the Public Relations Department whose services have been terminated is 224. In addition to the Rural Publicity Supervisors/Rural Publicity Organisers, listed below, the services of 154 Rural Publicity Workers paid out of contingencies have also been terminated.

Retrenchment was necessitated by the reorganisation of the Department. The posts of Rural Publicity Workers have been abolished and those of Rural Publicity Supervisors and Rural Publicity Organisers merged to form a new cadre of Field Publicity Assistants/Information Assistants.

Statement showing names of Rural Publicity Supervisors/Rural Publicity Organisers (District-wise) with their length of service whose services have been terminated.

(a) and (b)—

S. No.	District	Name	Designation	LENGTH OF SERVICE	
				From	To
1	2	3	4	5	6
1.	Hissar	1. Shri Yadavindra Singh	Supervisor	13-2-1962	26-12-1964
		2. Shri Sukhwant Singh	Do	6-12-1962	26-12-1964
		3. Smt. Raj Josh	Do	21-12-1961	25-12-1964
		4. Shri Pat Ram Verma	Organiser	12-12-1956	26-12-1964
2.	Rohtak	1. Shri Dayal Chand Miglani	Supervisor	26-4-1961	24-12-1964
		2. Shri B.R. Wadhera	Do	20-6-1959	24-12-1964
		3. Smt. Gulab Kaur	Do	10-10-1963	24-12-1964
		4. Shri Davinder Singh	Organiser	4-5-1963	24-12-1964
3.	Gurgaon	1. Shri Mohinder Singh Mann	Supervisor	5-6-1961	25-12-1964
		2. Shri Om Parkash	Do	7-9-1962	25-12-1964
		3. Shri Hari Ram Arya	Do	2-1-1957	25-12-1964
		4. Shri Govind Ram	Organiser	28-4-1964	25-12-1964
		5. Shri Jogdish Sharma	Do	23-12-1961	25-12-1964

[Chief Minister]

1	2	3	4	5	6
3.	Gurgaon— <i>concl'd</i>	6. Smt. Tara Devi ..	Organiser	15-7-1960	25-12-1964
4.	Karnal	1. Shri Hira Nand Swami	Supervisor	10-12-1956	24-12-1964
		2. Smt. Daya Kumari	Do	8-7-1960	24-12-1964
		3. Shri Krishan Murari ..	Organiser	16-3-1963	24-12-1964
		4. Shri Sohan Singh Parwana	Do	26-12-1962	23-12-1964
5.	Ambala	1. Shri Ravinder Singh ..	Supervisor	9-12-1963	24-12-1964
		2. Shri Arjan Singh ..	Organiser	12-12-1964	24-12-1964
		3. Smt. Krishna Devi	Do	5-10-1962	24-12-1964
		4. Smt. Abnash Kaur	Do	19-10-1962	24-12-1964
6.	Kangra	1. Shri S.D. Qammar ..	Supervisor	28-6-1964	24-12-1964
		2. Shri Shivdev Singh ..	Organiser	26-5-1959	24-12-1964
		3. Shri C.R. Prem ..	Do	11-9-1963	24-12-1964
		4. Shri Amar Singh ..	Do	9-8-1963	24-12-1964
		5. Shri Gurdip Singh ..	Do	26-1-1958	24-12-1964
		6. Smt. Shakuntla Klaih	Do	25-3-1963	24-12-1964
		7. Smt. Janki Devi ..	Do	11-11-1959	24-12-1964
7.	Hoshiarpur	1. Shri Kans Raj Gokar	Supervisor	10-8-1963	24-12-1964
		2. Shri Khushi Ram Shukla	Organiser	4-7-1960	26-12-1964
		3. Shri Sukhdev Mitter ..	Do	19-10-1959	24-12-1964
8.	Jullundur	1. Shri Ram Nath Azad	Supervisor	20-1-1958	24-12-1964
		2. Shri Sant Kumar Juneja	Do	3-1-1962	24-12-1964
		3. Shri Om Parkash ..	Organiser	11-1-1958	24-12-1964
		4. Smt. Shanti Devi ..	Do	10-2-1961	24-12-1964
		5. Smt. Hardeep Kaur	Do	9-2-1962	24-12-1964
9.	Ferozepore	1. Shri Harbhajan Singh	Supervisor	12-9-1962	26-12-1964
		2. Shri Swaran Singh Randhawa	Do	15-3-1962	26-12-1964
		3. Shri Amar Singh Nashad	Do	9-8-1962	26-12-1964
		4. Shri Narinder Kumar Beri	Organiser	4-8-1959	26-12-1964
		5. Shri Vijay Kumar ..	Do	31-8-1962	26-12-1964
10.	Ludhiana	1. Smt. Joginder Kaur	Supervisor	6-8-1959	24-12-1964

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (26)35
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

1	2	3	4	5	6
	2.	Shri Karnail Singh ..	Organiser	27-6-1963	24-12-1964
	3.	Shri Ram Singh ..	Do	19-1-1962	24-12-1964
	4.	Shri Bal Kishan ..	Do	10-10-1960	24-12-1964
11.	Amritsar	1. Shri Puran Singh ..	Supervisor	10-10-1960	23-12-1964
		2. Shri Gian Chand ..	Do	2-11-1959	23-12-1964
		3. Shri Puran Singh ..	Do	10-10-1960	23-12-1964
		4. Shri Parshotam Dass	Do	24-2-1961	23-12-1964
		5. Smt. Gurdharshan Kaur	Do	23-11-1959	23-12-1964
		6. Smt. Gurmeet Kaur	Do	20-5-1961	23-12-1964
		7. Smt. Swaran Singh	Organiser	30-6-1960	23-12-1964
		8. Smt. Abnash Kaur ..	Do	14-12-1961	23-12-1964
		9. Smt. Sukesh Kapoor	Do	28-12-1963	23-12-1964
12.	Gurdas- pur	1. Shri Sat Paul ..	Supervisor	12-10-1962	26-12-1964
		2. Shri Parlok Singh ..	Do	16-6-1959	26-12-1964
		3. Smt. Sarla Prasher	Do	9-12-1957	26-12-1964
		4. Smt. Swadesh Sukha	Organiser	11-7-1959	26-12-1964
		5. Smt. Indra Mohni ..	Do	5-10-1962	26-12-1964
13.	Patiala	1. Shri Marpal Singh Bedi	Supervisor	10-10-1960	24-12-1964
		2. Shri Gurchanan Singh Kohli	Organiser	10-10-1960	24-12-1964
14.	Kapur- thala	1. Shri Mohinder Singh	Supervisor	25-5-1959	24-12-1964
		2. Smt. Pritam Khas- banda	Organiser	5-10-1962	24-12-1964
15.	Sangrur	1. Shri Hari Singh ..	Supervisor	6-10-1962	24-12-1964
		2. Shri Tulsi Ram ..	Organiser	19-7-1963	25-12-1964
		3. Smt. Kusam Lata Bedi	Do	26-6-1957	25-12-1964
16.	Narnaul	1. Shri R.D. Joshi ..	Organiser	24-10-1961	24-12-1964
17.	Bhatinda	1. Smt. Gurdial Kaur	Supervisor	6-3-1963	24-12-1964
		2. Shri Natha Singh ..	Organiser	23-1-1962	24-12-1964

SEPARATE ACCOMMODATION FOR VARIOUS COURTS AT PALWAL

*8011. Chaudhri Har Kishan : Will the Chief Minister be pleased to state :—

- (a) whether it is a fact that a separate building has not been provided for the courts of the Sub-Judge, Ist Class and the Judicial Magistrate at Palwal, district Gurgaon;
- (b) if the reply to part (a) above is in the affirmative, the steps proposed to be taken for providing separate accommodation for the said courts and the time by which it is likely to be done ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) The proposal for the construction of a separate court room for Judicial Magistrate at Palwal, was examined in 1962, but due to the National Emergency the work was deferred. Efforts are now again being made for the provision of funds for the proposed work.

INDUSTRIAL TRAINING INSTITUTE/CENTRE OF PHAGWARA AND
KAPURTHALA

*6995. Shri Om Parkash Agnihotri : Will the Chief Minister be pleased to state the names and addresses of the members of the Selection Committees of different trades of Industrial Training Institute and Industrial Training Centre, Phagwara and Kapurthala ?

Shri Ram Kishan : The information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

The Selection Committee for admission to the Industrial Training Institute at Phagwara consists of the following members:—

(i) Shri Sham Singh, Superintendent Woodworking, Institute, Jullundur	.. Chairman
(ii) Shri Parbhakar Singh, Guru Nanak Electric and Mechanical Works, Phagwara.	.. Representative of Employers
(iii) Shri Sadhu Ram, M.P.	.. Representative of Workers.
(iv) Shri Milkhi Ram, M.L.C.	} .. Nominated by the Government
(v) Shri Balwant Singh, M.L.A.	
(vi) Principal, I.T.I., Phagwara	.. Secretary to the Committee
(vii) Secretary, D.S.S.A. Board, Kapurthala	... Co-opted member
(viii) The Employment Officer, Kapurthala	.. Ditto

There is no Industrial Training Institute at Kapurthala.

2. A Selection Committee is constituted for every Industrial Training Institute in the State for the Selection of trainees for admission. These Committees are not formed on the basis of trades etc.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (26)37
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

GRANTS GIVEN THROUGH BOARD OF INDUSTRIES IN THE STATE

*7549. Dr. Baldev Prakash : Will the Chief Minister be pleased to state :—

- (a) whether the Government had constituted a Board of Industries in the State in 1962 for advising them with regard to the amount of grant to be given to persons doing research for new inventions in the industrial field; if so, the details of the grants given on the recommendations of the said Board to parties, upto-date;
- (b) the criteria kept in view while giving the said grants;
- (c) the names and addresses of the persons whose applications for the said grants have been rejected together with the names and addresses of those whose applications are under consideration and the type of the invention planned by each ?

Shri Ram Kishan : (a) (i) No.

- (ii) Does not arise.
- (b) Does not arise.
- (c) Does not arise.

ESTABLISHMENT OF RURAL INDUSTRIAL ESTATE AT VILLAGE DIGHOT,
DISTRICT GURGAON

*7835. Chaudhri Har Kishan : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether any land has been acquired for the establishment of Rural Industrial Estate at Village Dighot in Hodel Block, district Gurgaon; if not, the reasons for the delay in acquiring it and the time by which it is likely to be acquired;
- (b) the time by which the Government proposes to start the construction work on the said Estate and the time by which it is expected to be completed ;
- (c) the total amount which the Government propose to expend on the construction and establishment of the said Estate ?

Shri Ram Kishan : (a) No, Sir. The proposal for setting up rural industrial estate at Dighot has been dropped due to paucity of funds and experience of the functioning of rural industrial estates already set up.

(b) and (c) Do not arise.

LOANS ETC. GIVEN FOR INDUSTRIAL PURPOSES

*8041. Shri Dal Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total amount of loan and subsidy given for industrial purposes in the Hindi and the Punjabi Regions separately in the years 1961-62, 1962-63, 1963-64 and 1964-65 year-wise ;

[Shri Dal Singh]

- (b) the total amount of loan and subsidy referred to in part (a) above given to the Jind Sub-Division, year-wise during the period mentioned in (a) above ;
- (c) the total number of Industrial Estates established in the Hindi and Punjabi Regions, separately up to 1st March, 1965;
- (d) the total number of industrial estates referred to in part (c) above established in the Jind Sub-Division during the said period ;
- (e) the total number of Industrial Estates proposed to be established in the year 1965-66 in the Hindi and Punjabi Regions, separately;
- (f) the total number of Industrial Estates which are not functioning properly in the State, stating the reasons, if any, therefor ?

Shri Ram Kishan : (a) to (f). The requisite information is laid on the Table of the House.

The requisite information is given below :—

Year		Hindi Region	Punjabi Region
Loans			
		Rs	Rs
1961-62]	..	12,44,600	18,64,525
1962-63]	..	12,90,860	18,85,945
1963-64]	..	17,43,308	19,60,015
1964-65 (Up to 28th February, 1965)	..	13,11,105	14,40,150
Subsidy			
1961-62	..	47,880	58,451
1962-63	..	12,100	18,241
1963-64	..	66,450	13,225
1964-65 (Up to 28th February, 1965)	..	14,200	1,050

The information in respect of Chandigarh which does not fall in any region is given as under :—

Year		Loans Amount advanced	Subsidies Amount advanced
		Rs	Rs
1961-62	..	88,750	400
1962-63	..	1,03,000	..
1963-64	..	4,10,600	20,000
1964-65 (Up to 28th February, 1965)	..	51,000	..

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON (26)39
THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

(b) The total amount of Loan and Subsidy given in Jind Sub-Division is given as under :—

Year	Loans	Subsidy
	Rs	Rs
1961-62 ..	14,600	14,000
1962-63 ..	19,100	350
1963-64 ..	18,500	2,000
1964-65 ..	78,800	..

(c) Industrial Estates—

	Hindi Region	Punjabi Region
Urban Industrial Estates	4	5
Rural Industrial Estates	9	14
(d)	Nil	
(e) Urban	3	7
Rural	9	4
(f) Urban	4	..
Rural	23	..

Sheds in the Rural Industrial Estates have recently been allotted and have not gone into production as yet. The main reason for their not functioning properly is shortage of scarce raw materials which cannot be allocated to the units in sufficient quantities due to meagre allocation of scarce raw materials to the State.

BONUS PAID TO THE EMPLOYEES OF THE PUNJAB ROADWAYS AND OF
THE PEPSU ROAD TRANSPORT CORPORATION

*6994. Shri Om Parkash Agnihotri : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total amount paid as bonus to the employees of the Punjab Roadways and to the Pepsu Road Transport Corporation for the years 1963 and 1964;
- (b) whether the bonus referred to in part (a) above has been paid to every worker according to the recommendation of the Bonus Commission ;
- (c) whether the provisions of the Motor Transport Workers Act, 1961, have been implemented by the said Roadways/Corporation and the workers are getting emoluments according to this Act;
- (d) the number of vehicles in each depot of the said Roadways and the Corporation stating the mileage covered by each bus from January to December, 1964, with the profit shown by each depot during the period ?

Shri Ram Kishan : A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House.

[Chief Minister]

STATEMENT

- (a) Nil.
 (b) Does not arise.
 (c) Yes.
 (d) No.

Name of Depot	Number of buses as on 31st December, 1964	Profit from January 1964 to December, 1964 (Rs)
Punjab Roadways, Amritsar	.. 228	33,44,050.71
Punjab Roadways, Jullundur	.. 197	35,37,267.97
Punjab Roadways, Chandigarh	.. 137	25,75,408.76
Punjab Roadways, Ambala	.. 158	18,81,594.98
Punjab Roadways, Pathankot	.. 129	6,60,736.54
Punjab Roadways, Gurgaon	.. 214	5,09,818.00
Pepsu Road Transport Corporation, Patiala	.. 211	4,40,074.22

As regards the mileage covered by each bus, it is stated that the time and labour involved in collecting the requisite information which will be very voluminous will not be commensurate with any benefit likely to be derived therefrom.

PROFIT/LOSS OF THE PEPSU ROAD TRANSPORT CORPORATION, PATIALA

*7195. Comrade Bhan Singh Bhaura : Will the Chief Minister be pleased to state the amount of profit earned or loss suffered by the Pepsu Road Transport Corporation, Patiala, during each of the last four years, together with reasons for the loss, if any ?

Shri Ram Kishan : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Financial Year	Amount of Profit earned (Rs)
1960-61	.. 13,45,703
1961-62	.. 18,64,123
1962-63	.. 21,69,085
1963-64	.. 14,14,295

REPRESENTATIONS FROM THE SECRETARY, WORKERS UNION PEPSU ROAD TRANSPORT CORPORATION, PATIALA

*7196. Comrade Bhan Singh Bhaura : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of representations received by the Secretary

to Government, Punjab, Transport Department, from the Secretary, Workers Union of the Pepsu Road Transport Corporation, Patiala, for granting interview during the last three years and the number of times that were granted to the representatives of the Union ?

Shri Ram Kishan : (a) Six.

(b) None as the Workers Union of P.R.T.C., in question, has not been recognised by the Corporation so far.

HOARDED WHEAT UNEARTHED DURING 1ST WEEK OF JANUARY, 1965

*6846. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the number of places in the State where hoarded wheat was unearthed in the 1st week of January, 1965 ;
- (b) the total quantity of wheat so unearthed at each place and the action, if any, taken against the hoarders/defaulters ;
- (c) whether the unearthed stocks have been seized by the Government ; and
- (d) whether any compensation has been paid to the owners of the stocks mentioned in part (c) ; if so, the details thereof ?

Shri Ram Kishan : (a) Nil.

(b) to (d) Does not arise.

DEPOTS OPENED IN SANGRUR DISTRICT

*6951. Comrade Bhan Singh Bhaura : Will the Chief Minister be pleased to state the total number of depots opened so far by Government for selling atta in District Sangrur and the number of depots among them situated in the villages ?

Shri Ram Kishan : Three hundred and thirty nine of which 254 attadepots are situated in the villages.

FAIR PRICE SHOPS FOR SALE OF FOOD GRAINS

*7059. Chaudhri Darshan Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of fair price shops for the sale of foodgrains in the urban and rural areas of the State separately as on 15th January, 1965 ;
- (b) whether Government intend to open more such shops ; if so, when and their number ?

Shri Ram Kishan : (a) (i) Urban areas .. 2,539.

(ii) Rural areas ... 3,009.

(b) Yes ; according to need and availability of supplies.

COMPLAINT AGAINST CIVIL SUPPLIES, INSPECTOR, LADWA,
DISTRICT KARNAL

*7123. Sardar Piara Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government received any complaint from any M.L.A. of Karnal in the month of December, 1964, against the Civil Supplies Inspector, Ladwa; if so, the action, if any taken thereon ?

Shri Ram Kishan : Yes. During the course of enquiry the M.L.A. concerned withdrew his complaint. Hence no action was taken.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

AUDITING OF ACCOUNTS OF GRAM PANCHAYAT SARAWAN,
DISTRICT FEROZEPURE

2576. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

- (a) whether the accounts of the Gram Panchayat of Village Sarawan, Tehsil Muktsar, District Ferozepore were audited and inspected between 1st January, 1961 and 28th February, 1965, if so, when and a copy each of the audit and inspection reports be laid on the Table, if the accounts have not been audited, the reasons therefor;
- (b) the opening balance of the above mentioned Gram Panchayat on the 1st day of every month between 1st January, 1961 and 2nd March, 1965;
- (c) the amount in hand with the Sarpanch of the said Panchayat on the 1st Day of every month during the period mentioned in part (b) above ;
- (d) the amount at the credit of the said Panchayat in the Bank as on the 1st day of every month during the period referred to in part (b) above ;
- (e) whether the Sarpanch of the said Panchayat was ever found in possession of more than Rs 50 of the Panchayat funds in hand during the period mentioned in part (b) above; if so, to what extent , with the dates on which he was so found in possession of such sums and the reasons therefor ;
- (f) the main heads of income, and expenditure of the said Panchayat for each year between 1st January, 1961 and 31st December, 1964 and 1st January, 1965 and 12th March, 1965 separately;
- (g) whether any action has been taken or is proposed to be taken against the Sarpanch for keeping more than Rs 50 in his custody as referred to above; if so, the nature of the action taken, if no action has been taken, the reasons therefor;
- (h) whether any complaint was received by the Block Development and Panchayat Officer Malout, Tehsil Muktsar, from Shri Harbanspal Singh, Member Panchayat Samiti in December,

1964 regarding the irregularities and mis-use of funds of the above-mentioned Panchayat and also from S. Gurdip Singh, Member, Gram Panchayat, Sarawan regarding mis-use of Panchayat funds, if so, the action taken in the matter and with what results ?

Sardar Darbara Singh : A statement is placed on the Table of House.

STATEMENT

(a) The audit of the Panchayat was conducted in October, 1961 and after that no audit has been conducted up to this time. The main reason of this lapse is that the audit of Panchayats has not been completed in this block as yet

A copy of the audit note in question is enclosed as Annexure 'A'.

(b) Opening balance on 1st day of every month from January, 1964 to 2nd March, 1965.

1964.

		Rs. nP.
January	..	165.55
February	..	41.55
March	..	241.55
April	..	141.55
May	...	40.05
June	...	40.05
July	..	1,746.44
August	...	624.94
September	...	624.94
October	...	624.94
November	...	624.94
December	...	624.94

1965.

January	—	624.94
February	—	624.94
March up to 2nd.	—	624.94

(c) Amount in hand during the above-mentioned period,

1964

January	—	88.09
February	—	88.09
March	...	88.09
April	—	35.49
May	...	35.49

(26)44

PUNJAB VIDHAN SABHA

[31ST MARCH, 1965]

[Home and Development Minister]

		Rs. nP.
June	...	1,290.34
July	—	319.84
August	—	89.91
September	...	89.91
October	...	23.84
November	..	23.84
December	..	23.84

1965.

January	..	23.84
February	..	17.52
March up to 2nd.	..	17.52

(d) Amount in the bank during the period mentioned above.

1964.

January	..	4.46
February	..	4.46
March	..	4.46
April	..	4.46
May	...	4.46
June	...	4.46
July	..	156.10
August	..	1,001.07
September	..	1,001.07
October	...	601.07
November	..	601.07
December	..	601.07

1965.

January	..	601.07
February	..	857.42
March up to 2nd	..	857.42

(e) The Amount in possession of the Sarpanch where more than Rs 50 (Fifty only) during the months is given below :—

1964.

		R. nP.
January	..	38.09
February	..	38.09
March	..	38.09

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

(26)45

		Rs	nP
June	..	1,240.34	
July	..	269.85	
August	..	49.91	
September	..	49.91	

The reason for this excess amount as advanced by the Sarpanch is that big works like completion of revenue earning scheme, repair of school building and culverts and hand pumps were in progress;

(f) The main heads of income are as under :

- (i) Ten percent land revenue grant.
- (ii) Lease money of flour Mills under Revenue Earning Scheme which has been recently started.
- (iii) Income from shamlat land from 1964 onwards.

The main heads of expenditure have been :

1. Completion of revenue scheme.
2. Repair of School Building.
3. Installation of hand pumps.
4. Purchase of library books.
5. Construction of culverts.
6. Sewing centre for girls.

(g) No action has been taken against the Sarpanch as no irregularity came to the notice during an enquiry held by the B.D.P.O. Malout in the month of July, 1964. The Sarpanch kept more than Rs Fifty for a few months for utilizing the same for construction work being in hand during that period.

(h) No.

ANNEXURE 'A'

Audit and Inspection Note on the accounts of Gram Panchayat Sarawan via Malout, Tehsil Muktsar, District Ferozepore.

Period : November, 1958 to September, 1961

PART I

1. **Last Audit Note.**—The disposal of the last audit note was not satisfactory and called for the following remarks:—

(a) **AUDIT NOTE FOR DECEMBER 1953 to NOVEMBER, 1956** —

- (i) *Para 3.*—The sanctioning letters of grants were again not put up.
- (ii) *Para 5 (iii).*—Arrears were still not worked out.
- (iii) *Para 5 (iv).*—Recovery of tax was still not made. Efforts should be made to recover the dues.
- (iv) *Para 6 (i).* Rs 60 paid to the Panch during March, 1954 were still not refunded. The needful should be done and credit of the amount pointed out at the next audit.
- (v) *Para 6 (ii)* Treasury chalan for Rs 70 on account of fees and fines handed over to the peon of the Panchayat Officer was not put up.

[Home and Development Minister]

- (vi) *Para 9.*—The school account had not yet been entered in the cash book nor was its correctness verified.
  - (vii) *Para 10.*—Sanction of the Assistant Director of Panchayats for expenditure incurred on the school had still not been obtained.
  - (viii) *Para 11.*—Rs 5,000 deposited in the District Board Fund for opening a High School in the village, were still not accounted for in the cash book nor was any investigation made into the matter. This needs early action.
- (b) AUDIT NOTE FOR DECEMBER 1956 TO OCTOBER 1959.—
- (i) *Para 3 (a).*—The discrepancy in the balance of the cash book had still not been reconciled. This should be done now.
  - (ii) *Para 5.*—The sanctioning letters of the grants were still not put up.
  - (iii) *Para 6 (b).*—Interest allowed by the bank had still not been accounted for in the cash book.
  - (iv) *Para 7.*—Provisions of rule 23 (2) were still not observed. Compliance with the rule should be made.
  - (v) *Para 8 (i).*—Receipt books No. 3 and 4 were not put up for verification.
  - (vi) *Para 8 (ii).*—Receipt books were still not entered in the stock register.
  - (vii) *Para 9 (a).*—Verification of Shamlat Deh had not been done by the District Panchayat Officer. This may be got done.
  - (viii) *Para 9 (b).*—Auction papers for the contract of removal of dead animals for Rs 180 were not put up. The same should be shown at the next audit.
  - (ix) *Para 9 (c).*—The connected papers for the notice served on Shri Chaman Singh for the credit of Rs 195 were again not produced to audit.
  - (x) *Para 9 (d).*—The details of Rs 225 collected by the Chauki as tax from hawkers on 21st April, 1957 were not made available. These should be put up at the next audit.
  - (xi) *Para 9 (e).*—The list of donors of Rs 880 was still not put up for verification by the District Panchayat Officer. The needful should be done.
  - (xii) *Para 10 (i).*—Details of Rs 200 paid to Shri Paras Ram for the search of the stolen stallion were still not made available nor had the amount been refunded.
  - (xiii) *Para 10 (ii).*—Details of the work done and the rates of payments were not put up for verification.
  - (xiv) *Para 10 (iii).*—Actual payees' receipts were also not put up to audit.
  - (xv) *Para 10 (iv).*—The expenditure for the purchase of Girls School building was not regularised with proper sanction.
  - (xvi) *Para 11.*—Register in forms XVI to XXII were still not maintained. The same should be started.

PART II

2. **Present Audit.**—The present test audit and examination of accounts, the results of which are embodied in the succeeding paragraphs, was conducted by Shri Shadi Singh, Junior Auditor, on 10th October, 1961 at Malout. The months of March, 1960, December, 1960, February, 1961 and March, 1961 were selected for detailed check. The relevant record was put up to audit except as mentioned hereafter.

3. **Finances.** (a)—The financial position of the panchayat is exhibited below :

	1958-59	1959-60	1960-61
	Rs	Rs	Rs
Opening Balance ..	4,777	5,265	5,230
Income ..	687	445	512
Total ..	5,464	5,710	5,742
Expenditure ..	199	480	371
Closing Balance ..	5,265	5,230	5,371

The opening balance of 1958-59 was taken from the last audit note Rs 5,000 credit to the District Board *vide* R. No. 140, dated 2nd August, 1955 for Rs 2,000 and R.No. 30/140 dated 24th August, 1955 as security for the High School had not been taken in the cash books.

(b) There was a difference of Rs 5.31 nP. in the closing balance for the year 1960-61. It should be explained and accounted for in the cash book.

4. **Audit Fee.**—The fee due worked out to Rs 15. The Sarpanch was requested, *vide* Junior Auditor's requisition No. 302, dated 10th October, 1961, to remit the amount to this office by money order for credit to Government.

5. **Grants.**—The marginally noted grants were received during the period under audit but the sanctioning letters were not put up for verification. The District Panchayat Officer may ensure that no other grant was received by the panchayats. The sanctioning letter should be shown at the next audit.

23-5-1959	Rs 316.10
12-6-1959	Rs 12.25
6-2-1964	Rs 100.00
23-7-1960	Rs 309.87
24-3-1961	Rs 100.00
15-6 1961	Rs 309.70

6. **Payments.**—(i) *Voucher No. 11 dated September, 1959 for Rs 50.75 nP.*—

(a) The amount was remitted to the Director of Panchayats for the purchase of library books but the books had not been received. The same should be obtained or the amount got refunded.

(b) Payee's receipt was not put up. The same should also be shown at the next audit.

(ii) *Voucher No. 19, dated 18th April, 1960 for Rs 14.80 P.*—T.A. was paid to the Sarpanch for going to Ferozepore and back and T.A. claimed at the rate of 10 nP. instead of the actual bus fare. Similarly he was paid Rs 20.60 nP. *vide Voucher No. 22 of October, 1960.* As bus tickets were not put up, the actual expenses may be verified and the amounts paid in excess refunded.

(iii) *Voucher No. 23 dated October, 1960 for Rs 10 on account of repairs to Radio.* The payee's and receipt did not indicate the name of the town nor it was attested by the technician of the Public Relations Department. The omissions may be supplied for necessary check.

(iv) *Voucher No. 27 dated 18th November, 1960 for Rs 40.*—The amount was spent for ballot box for panchayat election. Stock entry was not made. It should be done and actual payee's receipt shown at the next audit.

(v) *Voucher No. 26 dated 28th November, 1960 for Rs. 36.*—The amount was spent in connection with the celebration of Children day. The authority for incurring such expenditure out of the Panchayat fund may be quoted or the amount refunded.

(vi) *Voucher No. 29 dated 18th July, 1960 for Rs 10. Subscription to the panchayat gazette.*—Actual payee's receipt was not put up for verification. The same should shown at the next audit.

[Home and Development Minister]

7. **Shamlat Deh.** (a). The Sarpanch stated that there was no Shamlat Deh in the Village. This may be verified by the District panchayat Officer.

8. **House Tax.**—(a) Heavy arrears of house tax amounting to Rs 2,079 were outstanding. Vigorous efforts should be made to effect recovery thereof.

(b) Assessment for the year 1961-62 had not been made. This should be done now and well in time in future.

9. **Miscellaneous.**—The payee's receipts were not attested by the Sarpanch. The omission may be supplied and avoided in future.

10. **Objection Statement.**—There is no objection statement.

11. **Conclusion.**—The accounts need improvement. The disposal of old objections requires special attention.

JAGJIT SINGH,
Assistant Examiner,
Local Fund Accounts, Punjab,
Chandigarh.

APPLICATIONS FROM POLITICAL SUFFERERS OF VILLAGES BOOR CHAND,
DISTRICT AMRITSAR

2577. **Sardar Kulbir Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether the Chief Secretary has received any applications from any of the political sufferers of village Boor Chand, tehsil Patti, district Amritsar, for the payment of the arrears of financial assistance to them; if so, their list and the amounts so stated ;
- (b) the grounds put forwarded by them for claiming the amount of financial assistance referred to in part (a) above ;
- (c) copies of the applications/petitions mentioned in part (a) above be laid on the Table of the House;
- (d) the extent to which the points raised by the applicants were found to be correct ;
- (e) the details of the decision reached by the Government in the matter ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes, from one Shri Bhagel Singh, son of Shri Ball Singh for the payment of arrears of financial assistance amounting to Rs 1,710.

(b) He has claimed the arrears of financial assistance on the ground that his financial assistance having been restored, he is entitled to the payment of Rs 1,710 from 1st March, 1956 to 31st March, 1961.

(c) A copy of his representation is placed on the Table of the House.

(d) To a limited extent only.

(c) It has been decided to place his case in the next meeting of the National Workers (R & R) Board for consideration of his request for the grant of arrears of financial assistance.

To

Shri Darbara Singh,
President,
Pardesh Congress Committee,
Chandigarh.

Subject.—Arrears of Financial assistance from the National Workers Relief Fund.

SHRIMAN JI,

Jai Hind. I submit as follows :—

1. I and my brother Chanan Singh were arrested along with Gaddar party members in 1914-15 and tried by the Special Tribunal set up at Lahore. I was convicted and awarded a life sentence in connection with the murder Shri Kapur Singh of village Padri Kalan District Amritsar and my brother Chanan Singh was convicted under Section 121 I.P.C. (waging war against the king) and awarded a death sentence and his property forfeited. He was executed thereafter in 1914-15.

2. I was released after undergoing 18 years Rigorous Imprisonment from the jail in 1934-35 and was awarded financial assistance at the rate of Rs 30 per month in 1954-55. I was allowed to receive this pension upto 30th June, 1956 but it was stopped with effect from 1st July, 1956 without any fault of mine. When I asked the Government as to the reasons of stopping my pension I was told that as I was not a political sufferer. It had been stopped *vide* Chief Secretary's letter No. 3597-w.g. 57/29845, dated 9th April, 1957. Later on in reply to *Assembly question 5567, dated 10th March, 1960 it was told by the Chief Minister on the floor of the Assembly that my pension had been stopped owing to my death. When I again addressed the Chief Secretary that I am alive and am a lawful political sufferer I was informed by the Chief Secretary *vide* his letter No. 9583-PSS-60/23791, dated 19th September, 1960 that 'I was mistaken for an other Baghel Singh of village Bhikhiwind tehsil Patti, who has since died and that resulted in the omission'. My pension later on was restored with effect from 1st June, 1961 *vide* Chief Secretary's letter No. 9411-P.S.S.-62/8263, dated 25th April, 1962.

From the facts stated above you will find that my pension was stopped unjustly through the inefficiency of the office of the Chief Secretary to Government, Punjab. The very fact of restoration of my financial assistance with effect from 1st April, 1961 makes me legally eligible to the payment of Rs 1,710 from 1st July, 1956 to 31st March, 1961 but the same has been refused to me *vide* Chief Secretary's letter No. 9411-P.S.S. 62/8263 dated 25th April, 1962. Now I request you to take my case with the Government and get me justice. The case should be put before the board for consideration.

Yours faithfully,

Dated 28th August, 1962

Sd/- in Punjabi.
(BAGHEL SINGH)
son of Ball Singh,
Village Boor Chand, P. O. Patti
district Amritsar.

1. Copies to.—

- (1) Shri Gulab Singh, Parliamentary Secretary Government, Punjab, Chandigarh.
- (2) The Chief Secretary Government, Punjab, Chandigarh.
- (3) Comrade Ram Kishan member National Workers Relief Fund Board.
- (4) Honourable Minister Giani Kartar Singh, Chandigarh.

SCHOLARSHIPS/FINANCIAL ASSISTANCE FOR CHILDREN OF POLITICAL SUFFERERS
AND AZAD HIND FAUJ MEN

2578. Sardar Kulbir Singh : Will the Chief Minister be pleased to state :

- (a) whether any rules have been framed by the Government for the grant of scholarships or other financial assistance, to the children of the political sufferers and of the Indian National Army men (Azad Hind Fauj) in the State; if so, a copy thereof be laid on the Table ;
- (b) whether any petitions from the Indian National Army men of village Shafipur, tehsil Tarn Taran, district Amritsar were received by the Chief Secretary to Government, Punjab, for the grant of financial assistance, under registered post on or about 21st February, 1965, if so, their list;
- (c) the extent to which the points raised in the said petitions were found to be correct ;
- (d) the decision, if any, taken on the petitions mentioned in part (b) above ?

Shri Ram Kishan : (a) No. A statement outlining the procedure being adopted as follows:

- (b) Yes, from Shri Charan Singh only.
- (c) The point that he had been granted financial assistance in lump-sum has been found to be correct.
- (d) He is not entitled to any financial assistance on regular basis.

Statement outlining the procedure being adopted for the grant of stipends etc. to the children and grand-children by pre-deceased sons of political sufferers.

Definition.—

“Political sufferer means a person who suffered imprisonment or detention of not less than 6 months or who died or was killed in action or in detention, or was awarded capital punishment or became permanently incapacitated due to firing or lathi-charge etc, or lost his job or means of livelihood or a part or whole of his property on account of participation in the national movements for emancipation of India.”

Within the frame work of this definition the concessions envisaged shall be available to children of political sufferers and their grand-children from pre-deceased sons, provided the income of such political sufferers does not exceed Rs 300 per month. (As formulated by the Government of India).

The following time schedule was adopted during the year 1964-65.

- (i) Date of despatch of forms etc. from the office of the Chief Secretary to Government, Punjab to the District Education Officers and Principals of the Colleges as the case may be. 15th May, 1964
- (ii) Last date for submission of applications by the intending students to the Heads of Institutions. 20th September, 1964

- (iii) Last date for submission of applications by the Heads of Institutions to the District Education Officers. 5th October, 1964.
- (iv) Date of receipt of applications in the office of the Chief Secretary to Government, Punjab (Political Sufferers Branch) from the District Education Officers and Heads of Colleges etc. 1st November, 1964.
- (v) Completion of scrutiny of forms in the Political Sufferers Branch. 15th November, 1964
- (vi) Completion of verification to be made by the various Sub-Committees, meetings of which would be arranged by the Political Sufferers Branch in consultation with the district conveners and Chairman I.N.A. Sub-Committee. 1st January, 1965
- (vii) Disbursement of cash through the Treasurer, Charitable Endowments Punjab, Chandigarh, to the District Education Officers and Heads of Colleges etc. 31st January, 1965

After the scrutiny of applications received through the Principals of Colleges and the District Education Officers, the lists are sent to the Treasurer, Charitable Endowments Punjab, Chandigarh for arranging payments according to the scheduled rates.

The amount on account of stipend, book grant and free hostel accommodation is then remitted by the Treasurer, Charitable Endowments, Punjab, Chandigarh to the Principals of Colleges and the District Education Officers concerned, as the case may be for disbursement to the applicants through the Heads of Institutions where necessary.

REPRESENTATION FROM SHARE-HOLDER CULTIVATORS OF CANAL OUTLET
R.D. 13126/L.

2580. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :

- (a) whether any share-holder cultivators of the canal outlets R.D. 13126/L, which irrigates the area of village Gharyala, tehsil Patti, district Amritsar, personally handed over a petition on 19th April, 1964 to the Divisional Canal Officer, Jandiala Division of the Upper Bari Doab Canal Circle, Amritsar for permission to set up a Jhatta for irrigation purpose;
- (b) whether any petition in this connection was also received by the same officer under registered post on or about 14th May, 1964 from certain share-holders of the said village ;
- (c) if the answer to parts (a) and (b) above be in the affirmative, whether any enquiry was made by the authorities into the complaints and difficulties about irrigation; if so, the result of the enquiry ;
- (d) the final decision if any, reached by the canal authorities in the matter ;
- (e) whether there is any area under the command of the canal outlet referred to in part (a) above which is not being properly irrigated and stands in need of a Jhatta for irrigation purpose; if so, the acreage of such area ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes,

(b) Yes.

[Minister for Public Works And Welfare]

(c and d) Yes. The area was too small to allow a separate Jhalari outlet.

(e) The area though comparatively high is getting canal irrigation. A Jhalari outlet is not considered desirable for this area, which is approximately 18 acres only.

PERMISSION SOUGHT BY MASTERS IN FEROZEPORE DISTRICT FOR
APPEARING IN M.A. EXAMINATION

2584. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state :—

- (a) the number and names of the Masters working in Ferozepore District, who applied for permission to appear in the M.A. Examination in the subject Public Administration to be held in April, 1965;
- (b) the number and names of those referred to in part (a) above who were granted the permission ;
- (c) whether any of the teachers referred to in para (a) above were refused permission; if so, the number and names and the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Six.—

1. Shri Krishan Sarup, Government Middle School, Singhanwala.
2. Shri Nand Kishore, Government Higher Secondary School, Talwandi Bhai.
3. Shri Mukhtiar Singh, Government Higher Secondary School, Patto Hira Singh.
4. Shri S.P. Nirmal, Government Higher Secondary School, Patto Hira Singh.
5. Shri Sagar Mal, Government High School, Fazilka.
6. Shri Ram Singh, Government High School, Zira.

(b) Four.—

1. Shri Krishan Sarup.
2. Shri Nand Kishore.
3. Shri S.P. Nirmal.
4. Shri Sagar Mal.

(c) Two.—

1. Shri Mukhtiar Singh

As many as 27 persons in this School had applied for permission to appear in various

examinations, out of which 5 (including one who had applied to appear in M.A. Public Administration) who had better claims were granted permission.

2. Shri Ram Singh

His case was not recommended by the Headmaster of the School. The question as to why the Headmaster did not recommend is being enquired into and further reply will be sent separately.

J.B.T. TEACHRESSES IN GOVERNMENT GIRLS MIDDLE SCHOOL, BAGHAPURANA,
DISTRICT FEROZEPUR

2585. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state :—

- (a) the number and names of the J.B.T. Teachresses working in the Government Girls Middle School, Baghapurana, District Ferozepur, at present, together with the dates of their appointment;
- (b) the dates when the teachresses referred to in part (a) above were given their first increment and the total number of increments received by each of them so far;
- (c) whether any of the said teachresses has not been given her due increments, if so, the reasons therefor;
- (d) whether the Department received any representation from any of the said teachresses stating that she had not been given her due increments, if so, the action taken on the said representation and with what result ?

Shri Prabodh Chandra : (a) and (b) A statement containing the requisite information is attached.

(c) No.

(d) Yes. Increments have since been allowed to all the Teachers.

STATEMENT

Serial No.	Name of the J.B.T. lady Teacher	Date of appointment	Date of Ist increment	Total No. of increments received so far
1	2	3	4	5
1.	Smt. Sarla Devi, Teacher	.. 16-9-1964	..	..
2.	Smt. Surjit Kaur, Teacher	.. 12-9-1960	12-9-1961	4
3.	Smt. Tej Paul Kaur, Teacher	.. 31-5-1961	31-5-1962	3
4.	Smt. Pritam Kaur, Teacher	.. 8-12-1961	8-12-1962	3
5.	Smt. Jangir Kaur, Teacher	.. 14-11-1960	14-11-1961	4
6.	Smt. Bimla Sood, Teacher	.. 1-9-1962	9-1-1964	2
7.	Smt. Waranjit Kaur, Teacher	.. 19-10-1963	19-10-1964	1
8.	Smt. Parkash Kaur, Teacher	.. 28-9-1961	10-11-1962	3
9.	Smt. Swaranjit Kaur, Teacher	.. 17-12-1963	6-1-1965	1
10.	Smt. Jagmohan Bawa, Teacher	.. 14-4-1962	14-4-1963	2
11.	Smt. Basant Kaur, Teacher	.. 13-12-1956	1-10-1958	.. 7
12.	Smt. Chanan Kaur, Teacher	.. 3-5-2001	.. 3-5-2002	.. 20
13.	Smt. Soma Vati, Teacher	.. 27-12-1964	..	..
14.	Smt. Shashi Sood, Teacher	.. 17-10-1961	17-10-1962	3

**AGRICULTURAL CO-OPERATIVE SOCIETY LTD., MADOKA BLOCK SAMITI
MOGA I, DISTRICT FEROZEPUR**

2587. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether Government received any representation from the members of the Agricultural Co-operative Society, Ltd., Madoka, in Block Samiti, Moga I, district Ferozepore regarding the irregularities committed in the election of its Managing Committee held on 18th October, 1964; if so, the details of the action so far taken or proposed to be taken thereon ?

Sardar Darbara Singh : Part I. No.

Part II. Question does not arise.

THEFT CASES IN VILLAGE TAPPA KHERA, P.S. LAMBI DISTRICT FEROZEPUR

2588. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state :—

(a) whether he is aware of the fact that cases of theft occurred thrice in the village of Tapa Khera in P.S. Lambi, district

Ferozepore, at the house of one Shri Ladhu Ram Shopkeeper and Member of Panchayat during the period from July to December, 1964;

- (b) whether it is fact that on each occasion the said Panch lodged a report of theft with the Police Station Lambi, if so, the details of the action taken by the Police authorities there on in each case ?

Sardar Darbara Singh : (a) On the night between 5th /6th July, 1964 a theft took place in the shop of Ladhu Ram, Member Panchayat and a shopkeeper of village Tapa Khera in which goods worth Rs 180 were stolen. It is incorrect that thefts occurred thrice at his house during the period from July to December, 1964.

(b) On the report of Shri Ladhu Ram complainant, case F.I.R. No. 156, dated 6th July, 1964 under section 457/380 I.P.C. P.S. Lambi was duly registered and investigated by the S.H.O. himself. After thorough investigation, the case was finally sent up as untraced on 30th September, 1964 as no clue to the theft could be found.

LAND ACQUIRED FOR CHAND BHAN DRAIN AND BASSIAN OUTFALL DRAIN
SUB-DIVISION, MOGA, DISTRICT FEROZEPORE

2589. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

- (a) whether compensation for the land acquired from the land-owners of Moga Sub-Division in Ferozepore district, for the construction of the Chand Bhan Drain and the Bassian outfall drain has been paid to the land owners, if not, the steps being taken for the payment of the compensation ;
- (b) the total amount payable to the said landowners, village-wise, in respect of the land acquired for the said two drains, separat ely ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes, in some villages. For remaining villages, a special Land Acquisition Officer has been appointed to expedite awards and also to make early payments.

- (b) The information is given below:—

I.—Chand Bhan Drain

Villages

1. Kishangarh
2. Dina
3. Raonta

4. Khai
5. Patto Hira Singh

Awards awaited.

[Minister for Public Works And Welfare]

6. Raoke	}	Awards Awaited
7. Patto Jawahar Singh		
8. Rasin Khurd		
9. Nangal		
10. Lopon		

II.—Bassian Outfall Drain

<i>Villages</i>	<i>Payment being made shortly</i>	<i>Rs.</i>
1. Dina	..	34,000
2. Saidoke	..	59,334
3. Takhatupura	..	35,000
4. Bhagike	..	20,000
5. Himatpura	..	65,000
6. Machhike	..	24,000

SUGAR PERMITS ISSUED BY THE INSPECTOR, CO-OPERATIVE SOCIETIES,
NIHAL SINGHWALA, TEHSIL MOGA, DISTRICT FEROZEPORE

2590. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state :—

- the total number of permits for sugar issued by the Inspector, Co-operative Societies, Nihalsinghwala for the purpose of Akhand Paths/Paths/illnesses/Death Bhog Paths etc, separately in the Samiti area of Nihalsinghwala tehsil Moga district Ferozepore, during the period from April to December, 1964 with the full addresses of the persons to whom the permits were issued and also the quantity of sugar issued to each of them ;
- whether all the said applications were duly attested and verified by the prescribed authorities, if so, the names and the designations of the authorities that verified and attested each of the said applications;
- whether a proper record of the said permits is maintained by the officials concerned, if not, the reasons for the same;
- the names of the Co-operative Marketing Society where from the said permits holders received the sugar;
- whether the said society keeps a regular and proper record of the distribution of sugar, if not, the reasons for not doing so ?

Sardar Darbara Singh : (a) and (b) 498 (four hundred Ninety Eight) permits were issued from April to December, 1964, for various purposes as indicated in the lists enclosed. Enquiry is being made why in certain cases, unverified applications were sanctioned.

(c) No. It is maintained by the Co-operative Marketing Society which entertained the permit issued by the Inspector.

(d) From Nihalsinghwala Co-operative Marketing Society Nihal-Singhwala, tehsil Moga, district Ferozepore.

(e) Yes.

List showing the names of persons to whom the sugar was issued for Akhandpaths etc.

Serial No.	Date	Name of the applicant	Quantity of sugar Kgs.	Name of the Sarpanch who attested
1.	2-4-1964	Shri Dhian Singh, son of Baharra Singh Patu-Hira singhwala	10	Bakhtawar Singh
2.	3-4-1964	Shri Sukhdev Singh, son of Sunder Singh Khotey	5	Nikka Singh
3.	6-4-1964	Shri Gurcharan Singh Mann No. 232816, Gaziana	10	Gurdial Singh
4.	25-4-1964	Shri Bachan Singh Sadio Ke	5	Dalip Singh
5.	29-4-1964	Karnail Singh, son of Jiwan Singh Dinna	5	Harchand Singh
6.	29-4-1964	Shri Tara Singh B.B. 3345685 Raman	10	AFSO Moga
7.	1-5-1964	Holdar Dalip Singh 9030717, Lopon	10	Mukhtawar Singh
8.	1-5-1964	Naib Gurdial Singh 3343834 Lopon	10	Ditto
9.	2-5-1964	Avtar Singh, son of Narain Singh No. 3351855 Khotey	10	Nikka Singh
10.	4-5-1964	Gurbakhash Singh Dhurkot, for Gurdawara	10	Pal Singh
11.	7-5-1964	Mal Singh, son of Roda Singh, Billaspur	5	Mal Singh M.P. Nahar Singh M.P.
12.	7-5-1964	Gandhi Ram, son of Paras Ram Billaspur	5	Ditto
13.	14-5-1964	Tara Singh Jamadar, Raman	10	Inder Singh
14.	14-5-1964	Jagir Singh, son of Kala Singh, 1010345, Raman	10	Ditto
15.	14-5-1964	Santokh Singh, son of Harnam Singh, Raman	5	Ditto
16.	15-5-1964	Nasib Kaur, daughter of Hardial Singh, Jawaharsinghwala	5	Gurdial Singh
17.	20-5-1964	Bechant Kaur, wife of Niranjana Singh, Dadarewala	5	Sudagar Singh
18.	20-5-1964	Surjan Singh, son of Inder Singh Dadarewala	5	Ditto

[Home And Development Minister]

1	2	3	4	5
19.	20-5-1964	Mehar Singh, son of Sohan Singh, Dadarewala	5	Sudagar Singh
20.	22-5-1964	Gurdial Singh, son of Tota Mal, Nihalsinghwala	5	Jagjit Singh
21.	22-5-1964	Master Kishan Chand, Rahi Nihalsinghwala	5	Jagjit Singh, Chairman
22.	30-5-1964	Vir Singh, son of Bishan Singh, Bhagi Ke	5	Dalip Singh
23.	2-6-1964	Gurnam Singh, son of Jawala Singh Patu Jawaharsingh -	5	Gurdial Singh
24.	3-6-1964	Sewak Singh No. 1184015, Kussa	8	Harnek Singh
25.	3-6-1964	Gian Singh, son of Bhola Singh, Ransin Kalan.	5	Jagjit Singh, Chairman
26.	6-6-1964	Fateh Singh Chowkidar, son of Ram Singh Pato	5	Bukhtawar Singh
27.	6-6-1964	Paul Singh, son of Chuharh Singh, Khai	5	Jagjit Singh Chairman
28.	9-6-1964	Paul Singh M.C. for Gurdawara Dedarewala	5	Surjan Singh
29.	9-6-1964	Sarwan Singh, son of Piara Singh Bodey No. 6267677	6	Bhura Singh
30.	9-6-1964	Dalip Singh, son of Mela Singh Pato Hirasingh	3	Bukhtawar Singh
31.	9-6-1964	Sunder Singh Major Pato ..	6	Ditto
32.	10-6-1964	Hawaladar Marha Singh Pardhan Lohgarh Sahib	5	Harchand Singh
33.	10-6-1964	Bachan Singh Pardhan Gurdawara, Menian	5	Lal Singh
34.	10-6-1964	Gurbakhsh Singh, President, Gurdawara, Nawarna	3	Bhangan Member Panchayat
35.	10-6-1964	Phangan Singh, President Gurdawara Sahib, Rao-Ke	3	Vir Singh
36.	10-6-1964	Bhagwant Singh, President Gurdawara Billaspur	5	Sampuran Singh
37.	10-6-1964	Bali Singh, S. I. Police, Pato Hirasinghwala	5	Bukhtawar Singh
38.	10-6-1964	Gurdev Singh Chela, Santa Singh, Gurdawara Badhni Kalan	5	Gurdev Singh
39.	10-6-1964	Niranjan Singh, son of Arjan Singh, Bilaspur	5	Sampuran Singh

1	2	3	4	5
40.	10-6-1964	Tehal Singh Jathedar, Khotey Gurdawara	5	Balwant Singh, Member Panchayat
41.	10-6-1964	Hawaladar Gurbakhsh Singh, Secretary, Gurdawara Dakat	5	Ditto
42.	11-6-1964	Headmaster Taktapura, High School	6	Gurdial Singh Member Panchayat
43.	11-6-1964	Mal Singh, Billaspur, for Gurdawara	5	Sampuran Singh
44.	11-6-1964	Kirpal Singh Member, Gurdawara Harijan Nanaksar, Pato	5	Bakhtawar Singh
45.	11-6-1964	Gurdial Singh, President Gurusar, Pato	5	Ditto
46.	11-6-1964	Prem Singh, Sant Gurdawara Badhni Kalan	5	Gurdev Singh
47.	11-6-1964	Gurnam Singh No. 1154145, Khotey	5	Nikka Singh
48.	11-6-1964	Karta Singh, son of Niranjana Singh, Bodey	3	Bhura Singh
49.	11-6-1964	Najjar Singh Naib Sadar (Vice President), Gurdawara Loharan	5	Lachhman Singh
50.	12-6-1964	Sangat Singh, Ransin Khurd, through Santa Singh	5	Achhar Singh
51.	12-6-1964	Sant Singh son of Harnam Singh Khai	5	Jagjit Singh, Chairman
52.	16-6-1964	Mukand Lal No. 6243222, Pato	5	Bakhtawar Singh
53.	16-6-1964	Gurnam Singh, son of Meet Singh, Madhe Ke	3	Ditto
54.	19-6-1964	Mukhtiar Singh No. 3355769, Rao Ke	5	Vir Singh
55.	19-6-1964	Surrinder Singh, No. 2440120 Raman	5	Inder Singh
56.	24-6-1964	Gurdawara Sahib Billaspur, Partap Singh, Secretary	5	Sampuran Singh
57.	24-6-1964	Gurcharan Singh, son of Bachan Singh, Khotey	5	Nikka Singh
58.	1-7-1964	Harchand Singh, son of Kehar Singh, Khotey	5	Ditto
59.	2-7-1964	Anokh Singh, son of Harnam Singh, Raman	3	Inder Singh
60.	2-7-1964	Gobind Ram, son of Tara Chand, Raman	3	Ditto
61.	2-7-1964	Inder Singh, son of Santa Singh, Raman	3	Ditto

[Home And Development Minister]

1	2	3	4	5
62.	4-7-1964	Darshan Singh, son of Jagir Singh No. 6613158, Khai	5	Gurbakhsh Singh
63.	6-7-1964	Sajjan Singh, son of Karam Singh, Takhtupura	4	Kulwant Singh
64.	6-7-1964	Amar Singh, No. 6330758, village Kussa	5	Harnek Singh
65.	6-7-1964	Ajit Singh, No. 25785, Village Kussa	5	Harnek Singh
66.	15-7-1964	Gurmail Singh, son of Kishan Singh, Billaspur	5	Sampuran Singh
67.	17-7-1964	Nachhatar Singh No. 1018074 Himat pura	5	Gurnam Singh
68.	17-7-1964	Mukand Singh, son of Sudagar Singh, Bodey	5	Bhura Singh
69.	17-7-1964	Ujjagar Singh, son of Hira Singh, Nihalsinghwala	4	Jagjit Singh
70.	17-7-1964	Kalu Ram, son of Nathu Ram, Nihalsinghwala	5	Jagjit Singh, Chairman
71.	19-7-1964	Bhajan Singh, No. 11326, Dhurkot	5	Pal Singh
72.	24-7-1964	Basant Singh, son of Babu Singh, Raman	4	Batan Singh Member and Jagir Singh
73.	30-7-1964	Basant Singh, No. 1415939, Khotey	5	Nikka Singh
74.	2-8-1964	Amarnath, son of Tulsi Ram, Nihalsinghwala	4	Jagjit Singh, Chairman
75.	28-8-1964	Satpal Gupta, Gurunanak Khalsa High School, Takhtupura	5	Babu Singh, Member Panchayat
76.	1-9-1964	Ajit Singh No. 251183, Billaspur	5	Sampuran Singh
77.	1-9-1964	Hardial Singh, son of Narain Singh Badhni	3	Bhagat Singh
78.	4-9-1964	Ujjagar Singh, Sarpanch, Bajedana	5	Ujjagar Singh
79.	8-9-1964	Yoga Singh No. 3348554, Machhi-Ke	5	Jail Singh
80.	10-9-1964	Gurdev Singh, son of Jhagarh Singh, Saido Ke	5	Hardit Singh
81.	19-9-1964	Jarnail Singh, son of Dalip Singh No. 1171560	2	Ditto
82.	22-9-1964	Bachan Singh, son of Hazara Singh, Takhtupura	5	Babu Singh. M.P.

1	2	3	4	5
83.	28-8-1964	Narain Singh, son of Tufail Singh, Dina	3	Harchand Singh
84.	3-10-1964	Naik Partap Singh No.9035687 Didarewala	5	Sudagar Singh
85.	4-10-1964	Gurdial Singh, son of Santokh Singh, Saido Ke	5	Hardit Singh
86.	6-10-1964	Jamadar Balwant Singh, No. 14036, Billaspur	5	Sampuran Singh
87.	18-10-1964	Gurdial Singh President, Gurdawara Committee, Pato Hira Singh	5	Bukhtawar Singh
88.	23-10-1964	Hawaladar Sadhu Singh, No. 6264308, Machhi Ke	5	Gurbax Singh, M.L.A.
89.	23-10-1964	Mehar Singh, son of Badan Singh, Nihalsinghwala	10	Jagjit Singh, Chairman
90.	23-10-1964	Banta Singh, son of Bhan Singh, Nihalsinghwala	5	Ditto
91.	23-10-1964	Kartar Singh, son of Bachan Singh, Rao Ke Kalan	3	Jagir Singh
92.	25-10-1964	Maghar Singh Fauji, No. 6321387, Dhurkot	5	Lal Singh, Member, Zila Parishad
93.	25-10-1964	Gurdawara Dhurkot through Gurcharan Singh	5	Gurbax Singh, M.L.A.
94.	26-10-1964	Zoda Singh, son of Tara Singh Fauji No. 1225569, Raman	5	Inder Singh
95.	30-10-1964	Pritam Singh Member Committee Shahid Asthan, Himatpura	10	Gurnam Singh
96.	31-10-1964	Jaspal Singh No. 6320156, Bodey	5	Bhura Singh
97.	4-11-1964	Har Kaur, wife of Basawa Singh, Dhurkot	5	Pal Singh
98.	5-11-1964	Maghar Singh, son of Jawala Singh, Badowala	3	Chanan Singh
99.	6-11-1964	Hawaladar Harbans Singh, 3341201, Dhurkot	5	Ditto
100.	6-11-1964	Nichhatar Singh Naik No. 7045020, Saido Ke	5	Sarwan Singh
101.	7-11-1964	Kirpal Singh, son of Joginder Singh No. 66321107 Billaspur	5	Sampuran Singh
102.	7-11-1964	Pal Singh Cashier, Gurdawara Committee, Didarewala	5	Surjan Singh, Member
103.	8-11-1964	Ujjagar Singh, son of Bakshi Singh, Kussa	5	Harnek Singh

[Home and Development Minister]

1	2	3	4	5
104.	10-11-1964	Jagir Singh, son of Hira Singh Badhni Khurd	5	Banta Singh
105	11-11-1964	Tara Singh, No. 3345685, Raman	8	Commanding Sikh Regiment
106.	12-11-1964	Santokh Singh, son of Harnam Singh, Raman	5	Inder Singh
107.	12-11-1964	Amar Singh, son of Hira Singh, Granthi Gurdawara, Raman	5	Ditto
108.	18-11-1964	Bhagat Singh, son of Inder Singh, Badhni Kalan	5	Gurdev Singh
109.	18-11-1964	Gurudawara Badni Kalan, Sant Prem Singh	5	Ditto
110.	18-11-1964	Gurudawara Pakka Sahib , Madhe Ke	5	Sarwan Singh
111.	18-11-1964	Bachan Singh, President Guru- dawara, Meetan	5	Lal Singh
112.	18-11-1964	Jathedar Kehar Singh, Guru- dawara, Raman	5	Inder Singh
113.	18-11-1964	Anokh Singh, son of Harnam Singh, Raman	5	Ditto
114.	18-11-1964	Nihal Singh, No. 2509765, Didarewala	3	Surjan Singh, Member
115.	18-11-1964	President, Gurudawara Com- mittee, Bhagi Ke	5	Ditto
116.	18-11-1964	Hardial Singh, son of Dula Singh, Kussa	5	Harnek Singh
117.	18-11-1964	Gurdial Singh, son of Kapur Singh, Kussa	10	Ditto
118.	18-11-1964	Jarnail Singh, son of Santa Singh, Bir Rao-Ke.	5	Dalip Singh
119.	18-11-1964	Marhu Singh, Vice President Gurudawara Committee, Dina	5	Harchand
120.	18-11-1964	Member Gurudawara Com- mittee, Preamsar, Billaspur	5	Sampuran Singh
121.	18-11-1964	Pardhan Gurudawara Gobind- garh, Khai	5	Dharam Dev, S. I. Co- operative Societies
122.	18-11-1964	Balwant Singh, Cashier Guru- dawara, Khotey	5	Nikka Singh
123.	18-11-1964	Gurdawara Dhurkot through Gurbax Singh, Member	5	Gurbax Singh, Member
124.	19-11-1964	Harchand Singh, Nambardar, Kishangarh	5	Kulwant Singh

1	2	3	4	5
125.	19-11-1964	Sunder Singh, son of Harnam Singh, Nihalsinghwala	5	Jagjit Singm, Chairman
126.	19-11-1964	Charan Singh, son of Kehar Singh, Khai	10	Dalip Singh, Manager
127.	19-11-1964	Ishar Singh, son of Bukhtawar Singh, Machhi Ke	5	Chanan Singh
128.	19-11-1964	Kartar Singh, Naik No. 920676, Kussa	5	Harnek Singh
129.	19-11-1964	Gurnek Singh, son of Narain Singh, Badhni Kalan	5	Gurdev Singh
130.	20-11-1964	Gurdev Singh, Naik Pato Hira Singh	5	Gurdial Singh, Member Kehar Singh
131.	20-11-1964	Mukhtiar Kaur, wife of Nichhatar Singh, Nihalsinghwala	5	Jagjit Singh
132.	20-11-1964	Amar Nath, son of Shadi Ram, Mandi Nihalsingh Wala	10	Jagjit Singh, Chairman
133.	20-11-1964	Sadhu Singh Granthi Gur-dawara Kussa	5	Harnek Singh
134.	21-11-1964	Gurudawara Parbandak Committee, Rania Khurd	5	Achhar Singh
135.	23-11-1964	Sarwan Singh No. 6267677, Bodey	5	Bhura Singh
136.	23-11-1964	Gurdev Singh, son of Kishan Singh, Madhe Ke	5	Ditto
137.	23-11-1964	Gurdev Singh, son of Ranjit Singh, Lohara	5	Lachhman Singh
138.	23-11-1964	Sampuran Singh, Rania Kalan	5	Chhaju Ram
139.	23-11-1964	Avtar Singh, son of Ajmer Singh, Nihalsinghwala	5	Jagjit Singh, Chairman
140.	24-11-1964	Gurdial Kaur, wife of Gajjan Singh Pato	5	Bukhtawar Singh
141.	27-11-1964	Nichhatar Singh No. 13822644, Pato Hira Singh	5	Ditto
142.	27-11-1964	Mohan Singh, son of Surjit Singh, Pato	5	Ditto
143.	27-11-1964	Harjinder Paul, son of Ram Rakha Rania	5	Sukhdev Singh
144.	2-11-1964	Sadhu Singh, No. 1434667	5	Lal Singh
145.	2-11-1964	Bichattar Singh, Member, Panchayat, Saido Ke	5	Hardit Singh
146.	3-12-1964	Malour Singh, son of Zora Singh, Bijeydana	5	Ditto

[Home and Development Minister]

1	2	3	4	5
147.	4-12-1964	Manager Gulzara Singh, Raman School Committee	8	Inder Singh
148.	5-12-1964	Daljit Singh, son of Jaswant Singh, Lopon	8	Mukhtar Singh
149.	7-12-1964	Pritam Singh, son of Jiwan Singh, Billaspur	5	Sampuran Singh
150.	7-12-1964	Gobind Singh, son of Saggar Singh, Namaziana	10	Gurdial Singh
151.	7-12-1964	Harnam Singh, son of Sunder Singh, Dina	5	Harchand Singh
152.	8-12-1964	Mohinder Singh, son of Sodagar Singh, Mehliana	5	
153.	14-12-1964	Nichhatar Singh No. 4437334 Billaspur	10	Sampuran Singh
154.	17-12-1964	Mukhtiar Singh, son of Bariam Singh, Menia	5	Lal Singh
155.	17-12-1964	Bhag Singh, son of Sewa Singh, Madhe Ke	5	Sarwan Singh
156.	17-12-1964	Harnam Singh, Saido Ke	10	Ditto
157.	17-12-1964	Sukhdev Singh, son of Ranjit Singh, Madhe Ke	5	Ditto
158.	18-12-1964	Baxshish Singh, son of Basawa Singh, Dhurkot	10	Kirpa Singh. M.P.
159.	21-12-1964	Pritam Singh, Bhagi Ke	10	Banta Singh, M.P.
160.	21-12-1964	Vir Singh, son of Harnam Singh, Rania	5	Ram Narain
161.	22-12-1964	Tirath Ram, No. 6634682, Badhni Kalan	10	Ditto
162.	22-12-1964	Bariam Singh, son of Chanan Singh, Khai	5	Gurbax Singh
163.	24-12-1964	Darshan Singh, No. 7087067 Bir Badhni Khurd	5	Bhagat Singh
164.	24-12-1964	Amar Singh, son of Hira Singh Granthi, Raman	4	Inder Singh
165.	29-12-1964	Ved Parkash No. 215441, Badhni Kalan	10	Ditto
166.	31-12-1964	Sampuran Singh, Thana Nihal-singwala	10	Jagjit Singh.

Sd/- . . . ,

The Mandi Nihalsinghwala Tappa
Co-operative Marketing Society, Ltd.
Mandi Nihal Singhwala,
District Ferozepur.

List of persons to whom the Sugar was issued to perform Death Ceremonies.

Serial No.	Date	Name of the applicant	Quantity of Sugar Kgs.	Name of the Sarpanch who attested
1	2	3	4	5
1.	28-4-1964	Chanda Singh, son of Pala Singh, Khotey	20	Nikka Singh
2.	28-4-1964	Jarnail Singh, son of Gulzara Singh, Raman	20	Inder Singh
3.	1-5-1964	Kartar Singh, son of Bishan Singh, Raman	20	Ditto
4.	23-5-1964	Batan Singh, son of Suchet Singh, Lapon	20	Jagir Singh, Bhudh Singh and Nand Kaur, Members
5.	23-5-1964	Zora Singh, son of Bachan Singh, Lapon	20	Ditto
6.	23-5-1964	Puran Singh, son of Prem Singh, Lapon	20	Ditto
7.	29-5-1964	Gurcharan Singh, son of Kartar Singh, Lohara	20	Lachhman Singh
8.	4-6-1964	Karam Singh son of Bachan Singh, Billaspur	15	Gurbachan Singh, Dall Singh, M.Ps
9.	4-6-1964	Gurdev Singh, son of Sucha Singh, Billaspur	15	Ditto
10.	4-6-1964	Sarwan Singh, son of Harnam Singh, Billaspur	15	Ditto
11.	4-6-1964	Batan Singh son of Mehar Singh, Billaspur	15	Ditto
12.	9-6-1964	Chanan Singh, son of Bawa, Nangal	15	Gurdial Singh
13.	11-6-1964	Nichhatar Singh, son of Sohan Singh, Pato	15	Bukhtawar Singh
14.	12-6-1964	Dalip Singh, son of Dev Singh, Himatpura	20	Gurnam Singh
15.	12-6-1964	Arjan Singh, son of Sucha Singh, Kussa	20	Harnek Singh
16.	12-6-1964	Babu Singh, son of Yoga Singh, Himatpura	20	Gurnam Singh
17.	12-6-1964	Inder Singh, son of Banta Singh, Meetpura	20	Ditto
18.	16-6-1964	Surjit Singh, son of Harjit Singh, Machhi Ke	10	Chanan Singh
19.	16-6-1964	Bukhtawar Singh, Madhe Ke	10	Bukhtawar Singh and Harnam Singh, M.Ps.
20.	16-6-1964	Piara Singh, son of Harnam Singh, Raman	8	Inder Singh

[Home and Development Minister]

1	2	3	4	5
21.	24-6-1964	Ajaib Singh, son of Chanan Singh, Saido Ke	10	Hardit Singh
22.	29-6-1964	Gurdial Singh, son of Nand Singh, Pato	10	Bukhtawar Singh
23.	23-6-1964	Bhan Chand, son of Hans Raj, Dhur Kot	10	Pal Singh
24.	23-6-1964	Jawla Singh, son of Roda Singh, Baga Singh, Dhur Kot	15	Ditto
24-A	23-6-1964	Chand Singh, son of Rao Dita, Khai	10	Gurbax Singh
25.	3-7-1964	Bara Singh, son of Bhagta Singh, Lohara	18	Ranjit Singh and Harbans Singh
26.	17-7-1964	Sham Lal, son of Dev Raj, Khotey	10	Nikka Singh
27.	19-7-1964	Harcharan Dass, son of Bishan Dass, Bodey	10	Bhura Singh
28.	19-7-1964	Suraj Parksh, son of Chhaju Ram Agarwal	8	Sampuran Singh
29.	19-7-1964	Nichhatar Singh, son of Prem Singh, Himat Pura	10	Gurnam Singh
30.	20-7-1964	Dalip Singh, son of Rup Singh, Himat Pura	10	Gurnam Singh
31.	23-7-1964	Mangu Ram, son of Jai Ram, Nihalsinghwa	10	Jagjit Singh, Chairman
32.	23-7-1964	Kehar Singh, son of Kanaya Singh, Takhtupura	10	Kulwant Singh, Sarpanch
33.	23-7-1964	Lal Singh, son of Mehar Singh, Takhtupura	10	Ditto
34.	23-7-1964	Gurbax Singh, son of Pakhar Singh, Bajley Hira	10	Karnail Singh
35.	31-7-1964	Mukhtiar Singh, son of Arjan Singh, Himatpura	10	Gurnam Singh
36.	31-7-1964	Jagir Singh, son of Milkhi Singh, Himatpura	10	Ditto
37.	2-8-1964	Chanan Lal, son of Ram Rattan, Nihal Singh Wala	10	Jagjit Singh, Chairman
38.	22-8-1964	Narain Singh, son of Kartar Singh	10	Pal Singh
39.	22-8-1964	Santa Singh, son of Sohan Singh, Khotey	10	Nikka Singh
40.	22-8-1964	Ruldu Singh, son of Narain Singh, Madhe Ke	10	Sarwan Singh

1	2	3	4	5
41.	26-8-1964	Jagir Singh, son of Amrik Singh, Lopon	10	Mukhtiar Singh
42.	26-8-1964	Pal Singh, son of Inder Singh, Dhur Kot	10	Lal Singh, M.P.
43.	29-8-1964	Piara Singh, son of Phuman Singh, Mehliana	10	Jagir Singh
44.	29-8-1964	Budh Singh, son of Gurbachan Singh, Lopon	10	Mukhtiar Singh
45.	30-8-1964	Gurdial Singh, son of Deva Singh, Badhni Khurd	10	Banta Singh
46.	6-9-1964	Kaka Ram, son of Thakar Dass, Meenia	10	Lal Singh
47.	7-9-1964	Lal Singh, son of Jewa Singh, Bodey	10	Bhura Singh
48.	13-9-1964	Pal Singh, son of Dhana Singh, Dina Kalan	10	Chhaju Ram
49.	18-9-1964	Surjan Singh, son Kalu Singh, Meenia	10	Lal Singh
50.	18-9-1964	Bhagat Singh, son of Rakhi Singh, Meenia	10	Ditto
51.	19-9-1964	Basant Singh, son of Vir Singh, Khai	10	Gurbax Singh
52.	21-9-1964	Atta Singh, son of Jaggar Singh, Takhtupura	10	Kulwant Singh
53.	24-9-1964	Nathu Singh, son of Inder Singh, Himatpura	10	Gurnam Singh
54.	24-9-1964	Jeetu Singh, son of Lachhman Singh, Himatpura	10	Ditto
55.	27-9-1964	Joginder Singh, son of Gulzara Singh, Khotey	10	Nikka Singh
56.	3-10-1964	Nand Singh, son of Sewa Singh, Khotey	10	Ditto
57.	5-10-1964	Ujjagar Singh, son of Lal Singh, Singh, Meenia	10	Lal Singh
58.	6-10-1964	Hawaladar Harnam Singh, son of Santa Singh, Billaspur	15	Sampuran Singh
59.	22-10-1964	Gurdev Singh, son of Partap Singh, Rania Khurd.	10	Achhar Singh
60.	22-10-1964	Bhag Singh, son of Baxshish Singh, Rania Khurd.	10	Ditto
61.	22-10-1964	Gurdev Singh, son of Sajjan Singh, Dina	15	Harchand Singh

[Home and Development Minister]

1	2	3	4	5
62.	22-10-1964	Bukhtawar Singh, son of Sajjan Singh, Dina	Kgs. 5	Bhag Singh, Bachan Singh, M.Ps.
63.	24-10-1964	Karam Singh, son of Hardit Singh, Lohara	10	Lachhman Singh
64.	25-10-1964	Sewa Singh, son of Godha Singh, Dhurkot	10	Pal Singh
65.	30-10-1964	Kishan Singh, son of Bagga Singh, Himat Pura	10	Gurnam Singh
66.	30-10-1964	Santokh Singh, son of Jawala Singh, Himatpura	10	Ditto
67.	31-10-1964	Gurnam Singh, son of Lachhman Singh, Badhni Kalan	10	Gurdev Singh
68.	4-11-1964	Jagir Singh, son of Nanak Singh, Takhtupura	10	Kulwant Singh
69.	7-11-1964	Darbara Singh, son of Bhan Singh, Mehliana	10	Jagir Singh
70.	8-11-1964	Sucha Singh, son of Rattan Singh, Madhe Ke	10	Sarwan Singh
71.	8-11-1964	Arjan Singh, son of Sucha Singh, Kussa	15	Harnek Singh
72.	10-11-1964	Ratti Ram, son of Raghu Nath, Takhtupura	15	Kulwant Singh
73.	11-11-1964	Major Singh, son of Nand Singh, Bodey	10	Bhura Singh
74.	12-11-1954	Mukhtiar Singh, son of Chanan Singh, Bodey	10	Ditto
75.	12-11-1954	Neet Singh, son of Tara Singh, Machhi Ke	15	Chanan Singh
76.	12-11-1954	Naginder Singh, son of Nikka Singh, Dhurkot	10	Pal Singh
77.	19-11-1964	Banta Singh, son of Mohar Singh, Khotey	15	Nikka Singh
78.	19-11-1964	Sucha Singh, son of Hardit Singh, Takhtupura	10	Kulwant Singh
79.	19-11-1964	Sewak Singh, son of Arjan Singh, Khai	15	Charan Singh, Member
80.	19-11-1964	Bhag Singh, son of Khem Singh, Dhurkot	15	Lal Singh, Member Block Samiti
81.	19-11-1964	Harnam Singh, son of Arjan Singh, Meenia	15	Lal Singh
82.	20-11-1964	Gulzara Singh, son of Hakam Singh, Khai	15	Gurdev Singh

1	2	3	4	5
83.	20-11-1964	Darshan Singh, son of Jawaia Singh, Khai	Kgs. 15	Gurdev Singh
84.	20-11-1964	Sewak Singh, son of Arjan Singh, Khai	15	Ditto
85.	20-11-1964	Mewa Singh, son of Godha Singh, Dhurkot	15	Lal Singh, Member, Block Samiti
86.	22-11-1964	Mukhtiar Singh, son of Channan Singh, Bodey	15	Bhura Singh
87.	23-11-1964	Jarnail Singh, son of Hazara Singh, Himatpura	15	Gurnam Singh
88.	23-11-1964	Dalip Singh, son of Jiwan, Singh, Bhai Ke	15	Bant Singh, M.P.
89.	25-11-1964	Harnek Singh, son of Bhola Singh, Bhai Ke	15	Bant Singh, M.P.
90.	26-11-1964	Kartar Singh, son of Kala Singh, Khotey	15	Lakha Singh
91.	27-11-1964	Sardara Singh, Lohara	10	Lachhman Singh
92.	28-11-1964	Marha Singh, son of Bhagta Singh, Kussa	15	Harnek Singh
93.	2-12-1964	Prem Singh, son of Sondhi Singh, Dina	15	Harchand Singh
94.	2-12-1964	Karnail Singh, son of Bachan Singh	10	Lal Singh
95.	2-12-1964	Nichhatar Singh, son of Pal Singh, Rania	10	Ram Narain
96.	2-12-1964	Bant Singh, son of Phangan Singh, Saido Ke	10	Hardit Singh
97.	2-12-1964	Sarwan Singh, son of Jawala Singh, Lohara	15	Lachhman Singh
98.	3-12-1964	Sukhdev Singh, son of Ajmer Singh, Lohara	10	Ditto
99.	3-12-1964	Ajmer Singh, son of Lal Singh, Lohara	15	Ditto
100.	5-12-1964	Gurdial Singh, son of Bikkar Singh, Billaspur	10	Gurbachan Singh, M.P.
101.	5-12-1964	Jaswant Singh, son of Kartar Singh, Billaspur	10	Ditto
102.	5-12-1964	Sarwan Singh, son of Harnam Singh, Billaspur	10	Ditto
103.	6-12-1964	Hari Ram, son of Jaggu Ram, Khai	15	Gurbax Singh
104.	7-12-1964	Gurmail Singh, son of Sher Singh, Nangal	15	Avtar Singh, M.P.

1	2	3	4	5
			Kgs.	
105.	7-12-1964	Dial Singh Member Panchayat	15	Lal Singh
106.	7-12-1964	Sarwan Singh, son of Pakhar Singh	15	Dial Singh, M.P. and Jagir Singh, Member, Block Samiti
107.	8-12-1964	Gurbax Singh, son of Gulbadan Singh, Pato Hirasingsh	15	Balwant Singh, M.P. and Sarwan Singh, Numberdar
108.	8-12-1964	Bachan Singh, son of Partap Singh, Badeywala	20	Chanan Singh
109.	8-12-1964	Sardar Singh, son of Roorh Singh, Kussa	15	Harnek Singh
110.	14-12-1964	Pal Singh, son of Gajjan Singh, Bilaspur	5	
111.	17-12-1964	Ajit Singh, son of Bachan Singh, Nihalsinghwala	15	Nichhatar Singh, M.P.
112.	17-12-1964	Wazir Singh, son of Rulia Singh, Nihalsinghwala	15	Jagjit Singh, Chairman
113.				
114.	18-12-1964	Bachan Singh, son of Dan Singh, Nihalsinghwala	15	Jagjit Singh, Chairman
115.	18-12-1964	Bhag Singh, son of Bishan Singh, Takhtupura	20	Kulwant Singh, Chairman
116.	25-12-1964	Dunna Singh, son of Harnam Singh, Khotey	15	Nikka Singh
117.	26-12-1964	Kartar Singh, Saido Ke	15	Hardit Singh
118.	27-12-1964	Gurmukh Singh, Mandi Nihal-Singh wala	15	Jagjit Singh, Chairman

Sd/-.

for The Mandi Nihalsinghwala Tappa,
Co-operative Marketing Society Ltd.,
Mandi Nihalsinghwala (Ferozepur.)

List of persons to whom the Sugar was issued for other purposes, such as Births, illness, engagements, etc.

Serial No.	Date	Name of the applicant	Quantity of Sugar	Name of Sarpanch who attested
1	2	3	4	5
1.	14-4-1964	Dhani Ram Mandi Nihalsingh-wala	Kgs. 5	Jagit Singh, Sarpanch
2.	16-5-1964	Jang Singh B. E. O. Nihal Singh-wala	3	
3.	1-6-1964	Havaladar Nihal Singh, Madi Ke, No. 243659.	2	Sawarn Singh
4.	2-6-1964	Ajmer Singh No. 38235, Saido Ke.	2	
5.	2-6-1964	Baldev Singh, No. 13657255, Saido Ke	2	
6.	3-6-1964	Chanan Singh, son of Samund Singh, No. 4491146, Rania	2	
7.	4-6-1964	Brahm Parkash, Block Nihal Singh Wala	2	
8.	9-6-1964	Amar Singh, No. 10310211, Takhtu Pura	1	Kulwant Singh
9.	11-6-1964	Gurbachan Singh Barad A.E.O.	2	
10.	11-6-1964	Lal Chand Sharma Sub-Post-master, Nihalsinghwala	2	
11.	11-6-1964	Ranjit Kaur, Block Nihalsingh-wala	5	Kulwant Singh
12.	16-6-1964	Kashmir, son of Arjan Singh, No. 801400	1	Vir Singh
13.	16-6-1964	Tara Singh, son of Hazura Singh, No. 2449753, Rao Ke	2	Vir Singh
14.	18-6-1964	Balwant Singh, Thekedar Division, Jawahar Singh	6	
15.	19-6-1964	Hari Kishan Naik No. 6257700, Lupon	2	
16.	24-6-1964	Parkash Mati, Block Nihal-singhwala	2	
17.	25-6-1964	Lal Chand Sharma, Nihalsingh-wala	3	
18.	26-6-1964	Surrinder Kumar, Nihalsingh-wala	2	
19.	30-6-1964	Jaswant Khai No. 1365239	2	
20.	1-7-1964	Manohar Lal, P. H. Unit Pato Hirasingh	2	Doctor, Health Centre, Pato

[Home and Development Minister]

1	2	3	4	5
			Kgs.	
21.	2-7-1964	Parkash Mati, Nihalsinghwala	3	
22.	3-7-1964	Atma Singh, Master, Middle High School, Didare-wala	3	
23.	4-7-1964	Kirpal Singh, son of Hari Singh, Kishangarh	1	Kulwant Singh
24.	4-7-1964	Makhan Singh, son of Jawahar Singh, Nihalsinghwala	3	Jagjit Singh, Chairman
25.	6-7-1964	Sadhu Singh, son of Zora Singh, Nihalsinghwala	3	
26.	8-7-1964	Sardara Singh, S. E. P. O. Nihalsinghwala	5	
27.	8-7-1964	Gurcharan Singh Saikhon, S.I. Rania Farm	2	
28.	17-7-1964	Mohinder Singh, son of Kabrhu, Madhe Ke	1	
29.	17-7-1964	Chand Singh, son of Karam Singh, Nihalsinghwala	3	Jagjit Singh, Chairman
30.	12-7-1964	Kailashwanti, Nihalsinghwala	3	
31.	22-7-1964	Rurh Singh, Driver, Block Nihalsinghwala	2	
32.	22-7-1964	Nathi Ram, son of Milkhi Ram, Nihalsinghwala	3	
33.	24-7-1964	Headmaster, Government High School, Badhni Kalan	10	Gurdev Singh
34.	24-7-1964	Headmaster, Government High School, Bihari Lal	2	
35.	24-7-1964	Sansar Chand, Chaprasi, Block Nihalsinghwala	2	
36.	26-7-1964	Lal Chand Sharma, Nihalsinghwala	3	
37.	26-7-1964	Jawahar Singh, Master, Nihalsinghwala	3	
38.	31-7-1964	Mukhtiar Singh, son of Bali Singh, Saidoke	2	Hardit Singh
39.	31-7-1964	Sadhu Singh, Rao Ke Kalan	5	
40.	31-7-1964	Brahm Parkash, Accountant, Block Nihalsinghwala	2	
41.	2-8-1964	Mohinder Kaur, wife of Pritam Singh, Nihalsinghwala	3	Jagjit Singh, Chairman
42.	3-8-1964	Lal Chand Sharma, Nihalsinghwala	2	
43.	26-8-1964	Mukhtiar Singh, son of Mulkha Singh, Menia	3	

1	2	3	4	5
			Kgs.	
44.	27-8-1964	Kashuntla Devi, wife of Badri Dass, Nihalsinghwala	2	Ram Sarup, M.P.
44-A	27-8-1964	Nathi Ram, son of Milkhi Ram, Nihalsinghwala	3	
45.	29-8-1964	Lal Chand Sharma, Post master	3	
46.	31-8-1964	Prem Parkash Sharma, Nihalsinghwala	3	
47.	1-9-1964	Rurh Singh, Driver, Block Nihalsinghwala	3	
48.	2-8-1964	Jaswant Singh, No. 1124364, Billaspur	1.250	
49.	5-9-1964	Gurcharan Singh Saikhon, Zamindar, Rania	3	
50.	5-9-1964	Amar Singh, son of Sher Singh, Rania	3	
51.	5-9-1964	Jora Singh, son of Mal Singh, Rania	3	
52.	5-9-1964	Jagir Singh, No. 2448809, Rania	1.250	Naginder Singh, M.P.
53.	7-9-1964	Narotam Singh, No. 1131764, Rania	1.250	
54.	7-9-1964	Dalip Singh, son of Partap Singh, Khotey	2	
55.	7-9-1964	Gobind Singh, Block Nihalsinghwala	3	
56.	7-9-1964	Dharam Dev, S.I. Societies	3	
57.	8-9-1964	Kahan Chand Aggarwal, Nihalsinghwala	3	
58.	8-9-1964	Malkiat Singh, Chaprasi, Block Nihalsinghwala	3	
59.	11-9-1964	Jagir Kaur, wife of Sobedar Gurdial Singh, Dinna	2	
60.	11-9-1964	Raj Kumar, son of , Block Nihalsinghwala	3	
61.	11-9-1964	Piara Singh Patwari, Block	2	
62.	19-9-1964	Jit Ram Aggarwal, Nihalsinghwala	2	
63.	20-9-1964	Rur Singh, Driver, Block Nihalsinghwala	3	
64.	21-9-1964	Puran Singh, son of Jiwan Singh, Nihalsinghwala	2	Ram Sarup, M.P.
65.	21-9-1964	Kartar Singh, son of Vir Singh, Nihalsinghwala	2	Ditto

[Home and Development Minister]

1	2	3	4	5
			Kgs.	
66.	22-9-1964	Dev Raj, No. 1033285	3	
67.	23-9-1964	Raghu Nath Rai, High School, Jawaharsinghwala	3	
68.	23-9-1964	Brahm Parkash, Nihalsinghwala	3	
69.	2-10-1964	Baldev Raj, son of Genda Ram, Dinna	3	
70.	3-10-1964	Lal Chand Sharma, Nihalsingh- wala	5	
71.	4-10-1964	Jagjit Singh, Bansi Block, Nihal- singhwala	2	
72.	4-10-1964	Mukhtiar Kaur, wife of Bachitar Singh, Nihalsinghwala	2	Jagjit Singh, Chairman
73.	5-10-1964	Ram Dev, S. I., Pato Hira Singh	4	
74.	21-10-1964	Balwant Singh, son of Nikka Singh, Mandi Nihalsinghwala	3	
75.	22-10-1964	Kewal Krishan, L/Nk. No. 1408949, Meenia	3	Lal Singh
76.	22-10-1964	Sadhu Ram, No. 7067559, Machhni-Ke	2	Chanan Singh
77.	22-10-1964	Nichhatar Singh, No. 6294573, Machhi Ke	2	Ditto
78.	22-10-1964	Gobind Singh, Beldar, Block Nihalsinghwala	3	
79.	22-10-1964	Sucha Singh, Dhur Kot	1	
80.	22-10-1964	Malook Singh, son of Mangu Singh, Nihalsinghwala	3	Jagjit Singh, Chairman
81.	23-10-1964	Ajmer Kaur, Headmistress, Government High School, Dhur Kot	10	
82.	23-10-1964	Harbans Singh, son of Gurdial Singh, Mandi Nihalsinghwala	3	
83.	23-10-1964	Jagjit Singh, Block Nihalsingh- wala	2	
84.	23-10-1964	Kartar Singh, Chaprasi, Block Nihalsinghwala	2	
85.	23-10-1964	Dalbara Singh, No. 1503792, Rania Kalan	5	
86.	24-10-1964	Gurdev Singh, son of Puran Singh, Mandi Nihalsinghwala	3	
87.	24-10-1964	Piara Singh, L/Nk. No. 2438632, Himatpura	2	

1	2	3	4	5
			Kgs.	
88.	24-10-1964	Hazura Singh, son of Rassaldar Deva Singh, Pato Hira Singh	5	Gurdial and Des Raj M.P.s
89.	24-10-1964	Sansar Chand, Block Nihalsinghwala	2	
90.	25-10-1964	Government Middle School, Dhur Kot	5	
91.	25-10-1964	Gurcharan Singh, Clerk, B.D. and P. O. Block, Nihalsinghwala	3	
92.	26-10-1964	Surjit Singh, Mandi Nihalsinghwala	3	
93.	26-10-1964	Bachan Singh, son of Inder Singh, Dhur Kot	2	Pal Singh
94.	26-10-1964	Bachan Singh, son of Inder Singh, Dhur Kot	2	Pal Singh
95.	30-10-1964	Ajmer Singh, Captain, Hockey Team, Billaspur	10	Nichhatar Singh Gill, Headmaster, Billaspur
96.	30-10-1964	Hari Singh, Gramsewak, Block Nihalsinghwala	3	
97.	30-10-1964	Dev Raj Sharma, No. 1033285, Meenian	3	Lal Singh
98.	31-10-1964	Karnail Singh, Khotey ..	3	
99.	1-11-1964	Lal Chand Sharma, Sub-Post-Master, Nihalsinghwala	4	
100.	2-11-1964	Bachan Singh, son of Sunder Singh, Billaspur	2	
101.	2-11-1964	Kartar Singh, son of Jiwan Singh, Billaspur	2	
102.	2-11-1964	Lal Chand Sharma Sub-Post-Master, Nihalsinghwala	3	
103.	4-11-1964	Jiwa, S. I., Co-operative Society, Nihalsinghwala	3	
104.	4-11-1964	Jagir Singh, son of Hira Singh, Badhni Khurd	3	
105.	4-11-1964	Gulzara Singh, son of Bishan Singh, Rania	2	
106.	6-11-1964	Kahan Chand Aggarwal, Mandi Nihalsinghwala	3	
107.	10-11-1964	Jai Singh, son of Gangan Singh, Meenian	5	Lal Singh
108.	10-11-1964	Mohinder Singh, son of Trilok Singh, Badhni Khurd	3	Banta Singh

[Home and Development Minister]

1	2	3	4	5
109.	11-11-1964	Hawaldar Ajit Singh, No. 11365485, Dhurkot	Kgs. 2	
110.	12-11-1964	Sadhu Singh, Mandi Nihal-Singh Wala	2	
111.	12-11-1964	Master Ralla Singh, Birh Rao-Ke	3	
112.	12-11-1964	Tek Singh, Member, Panchayat, Badhni Kalan	3	
113.	12-11-1964	Avtar Singh, son of Amar Singh, Billaspur	3	
114.	19-11-1964	Sohan Lal, village Kishangarh ..	3	Kulwant Singh
115.	19-11-1964	Vir Singh, son of Darwara Singh, Dhur Kot	3	Gurbax Singh, M.L..A
116.	19-11-1964	Sarwan Singh, son of Hari Singh, Dhurkot	3	Lal Singh, Member Block Samiti
117.	20-11-1964	Gurdev Singh, No. 6245547, Billaspur	1	
118.	20-11-1964	Balbir Singh, son of Kirpal Singh, Rania	3	Ram Narain
119.	21-11-1964	Lal Chand Sharma, Sub-Post-Master, Nihalsinghwala	5	
120.	21-11-1964	Rurh Singh Driver, Block Nihalsinghwala	3	
121.	21-11-1964	Mukhtiar Singh, son of Milkha Singh, Meenia	3	
122.	21-11-1964	Gurmail Singh, son of Bishan Singh, Dhurkot	3	Pal Singh
123.	23-11-1964	Pal Singh, son of Gurbax Singh, Takhtupura	3	Kulwant Singh
124.	23-11-1964	Bant Singh, Nihalsinghwala ..	3	Jagjit Singh, Chairman
125.	24-11-1964	Sukhinder Singh Dhariwal, Lohara	3	Lachhman Singh
126.	25-11-1964	Buta Singh, son of Santa Singh, Dhurkot	3	Lal Singh, Member, Block Samiti
127.	25-11-1964	Mukhtiar Singh, son of Kartar Singh, Lohara	3	Lachhman Singh
128.	25-11-1964	Hardhan Singh, Rania Khurd ..	3	Achhru Singh
129.	25-11-1964	Sukhinder Singh, son of Maghar Singh, Pato Hira Singh	3	Bukhtawar Singh
130.	26-11-1964	Sant Mery Mukhsewaka Block	4	Ditto

1	2	3	4	5
			Kgs.	
131.	27-11-1964	Bakhshish Singh, son of Gurdial Singh, Dhurkot	3	Gurbax Singh, M.L.A.
132.	27-11-1964	Shri Ram Dev, S. I. Society	4	
132A.	27-11-1964	Sardara Singh, Khai	3	
132B.	28-11-1964	Yodha Singh, son of Jhanda Singh, Dhurkot	3	Gurbax Singh, M. L. A.
133.	2-12-1964	Gurcharan Singh Saikhon, Rania	3	
134.	2-12-1964	Hamir Singh, Brother Vir Singh, Fouji, Rania	3	Ram Narain
135.	3-12-1964	Pritam Singh, son of Arjan Singh, Nihalsinghwala	3	
136.	3-12-1964	Raj Kumar Overseer, Block Nihalsinghwala	3	
137.	3-12-1964	Mohinder Singh, son of Hazura Singh, Lohara	2	Lachhman Singh
138.	3-12-1964	Harbans Singh, son of Gurdial Singh, Nihalsinghwala	2	
139.	4-12-1964	Ujagar Singh, son of Ranjit Singh, Lohara	2	Lachhman Singh
140.	4-12-1964	Harbans Singh, son of Dalip Singh, Lohara	2	Ditto
141.	4-12-1964	Channan Singh, son of Jagat Singh, Lohara	2	Ditto
142.	4-12-1964	Kartar Singh, son of Jiwan Singh, Billaspur	2	
142.	4-12-1964	Lal Chand Sharma, Sub-Post-Master	4	
143.	4-12-1964	Kakka Singh, son of Natha Singh, Chowkidar, Lohara	9	Lachhman Singh
144.	4-12-1964	Kakka Singh, son of Natha Singh, Chowkidar, Lohara	2	Ditto
145.	5-12-1964	Gurdial Singh, son of Tehal Singh, Lupon	3	Mukhtiar Singh
146.	5-12-1964	Balwant Singh, Cloth Merchant Nihalsinghwala	3	
147.	5-12-1964	Kirpal Singh, Lohara	3	
148.	5-12-1964	Ram Datt Kaushak, Block Nihalsinghwala	3	
149.	5-12-1964	Harbans Singh, Dhurkot	2	
150.	5-12-1964	Jagdish, Block Nihalsinghwala	3	

1	2	3	4	5
			Kgs.	
151.	6-12-1964	Ujjagar Singh, son of Mangal Singh, Lohara	2	Lachhman Singh
152.	6-12-1964	Iqbal Singh, son of Nihal Singh, Lohara	3	Ditto
153.	7-12-1964	Mewa Singh, son of Vir Singh, Pato Hira Singh	3	Bukhtawar Singh
154.	7-12-1964	Rajinder Vijai Dr. Pato Hira Singh	5	
155.	7-12-1964	Chhota Singh, Mulajam, Pato Hira Singh	3	
156.	8-12-1964	Dalbara Singh, Dalwana No. 1434369	3	
157.	8-12-1964	Amar Singh, Gramsewak, Nihalsinghwala	1	
158.	8-12-1964	Rur Singh, Driver, Nihalsinghwala	3	
159.	10-12-1964	Sant Hari Dass, Khai	7	Gurbax Singh
160.	10-12-1964	Ram Dev, Pato	4	Ditto
161.	14-12-1964	Ujjagar Singh, son of Ram Singh, Badhni Khurd	3	Jagir Singh, M.P.
162.	14-12-1964	Faquir Singh, son of Nanak Singh, No. 13601272, Machhi Ke	2	
163.	15-12-1964	Sham Kaur, Dharam Patni Amar Singh, Takhtopura	3	Kulwant Singh
164.	17-12-1964	Avtar Singh, son of Ajmer Singh, Nihalsinghwala	4	Jagjit Singh, Chairman
165.	17-12-1964	Bachan Kaur, wife of Sunder Singh, Khotey	3	Nikka Singh
166.	17-12-1964	Rakhi Singh, son of Bachan Singh, Madhe Ke	4	Sarwan Singh
167.	18-12-1964	Banarsi Dass, son of Lal Chand, Nihalsinghwala	4	
168.	18-12-1964	Atma Ram, Nihalsinghwala	3	
169.	18-12-1964	Mehar Singh, son of Badan Singh, Nihalsinghwala	3	Jagjit Singh, Chairman
170.	18-12-1964	Hazura Singh, son of Deva Singh, Pato	5	Gurdial Singh, M.P.
171.	18-12-1964	Brij Lal, son of Kundan Lal, Nihalsinghwala	3	
172.	18-12-1964	Kushalya Devi, wife of Brij Lal, Nihalsinghwala	3	

1	2	3	4	5
			Kgs.	
173.	18-12-1964*	Amar Nath, son of Shadi Ram, Nihalsinghwala	5	Jagjit Singh, Chairman
174.	18-12-1964	Ajaib Singh, son of Karnail Singh, Badhni Kalan	2	Gurdev Singh
175.	18-12-1964	Narain Singh, Thekedar, Nihalsinghwala	3	
176.	18-12-1964	Lal Chand Sharma, Nihalsinghwala	4	
177.	18-12-1964	Avtar Singh, son of Amar Singh, Billaspur	4	
178.	18-12-1964	Sampuran Singh, Sarpanch, Billaspur	20	Sampuran Singh
179.	22-12-1964	Gurdial Kaur Government Girls School, Billaspur	3	
180.	22-12-1964	Surjit Kaur, Government High (Girls) School, Billaspur	3	
181.	22-12-1964	Jaswant Kaur, Billaspur	5	
182.	22-12-1964	Kalash Wanti, Government Girls School, Billaspur	3	
183.	22-12-1964	Isher Singh, son of Bishan Singh, Pato Hira Singh	3	Incharge, Health Centre
184.	22-12-1964	Mangu Ram, son of Jai Ram, Nihalsinghwala	2	Jagjit Singh, Chairman
185.	22-12-1964	Maghar Singh, son of Kartar Singh, Billaspur	3	Ditto
186.	23-12-1964	Madan Lal, son of Bashamber Dass, Rania	3	
187.	23-12-1964	Zora Singh, son of Mal Singh, Rania	3	
188.	23-12-1964	Tek Singh, Badhni Kalan	3	
189.	24-12-1964	Hamida, Musalman, Bhai Ke	3	Dalip Singh
190.	25-12-1964	Jalour Singh, son of Balwant Singh, Dinna	3	Harchand Singh
191.	25-12-1964	Sant Ram, son of Ishar Ram, Takhtopura	3	Kulwant Singh
192.	25-12-1964	Jagrup Singh, son of Harnam Singh, Khotey	3	Nikka Singh
193.	25-12-1964	Ram Sarup, Member, Panchayat Nihalsinghwala	3	Jagjit Singh, Chairman
194.	25-12-1964	Girdhari Lal, son of Ram Sarup	3	
195.	26-12-1964	Gurbachan Singh Barad, Agricultural Inspector	4	

1	2	3	4	5
			Kgs.	
196.	26-12-1964	Master Ralla Singh, Badhni Kalan	4	
197.	26-12-1964	Tek Singh, Badhni Kalan	4	
198.	26-12-1964	Pal Singh Peon, Market Committee	3	
199.	27-12-1964	Balraj, son of Genda Ram, Dinna	3	Jagjit Singh, Chairman
200.	27-12-1964	Rounki Ram, son of Munshi Ram, Kishangarh	3	Kulwant Singh
201.	28-12-1964	Sher. Teacher, Primary School, Kishangarh	3	
202.	28-12-1964	Kulwant Singh, Sarpanch, Kishangarh	3	
203.	28-12-1964	Basant Singh, son of Amar Singh, Kishangarh	3	Kulwant Singh
204.	28-12-1964	Bishan Singh, son of Sunder Singh, Bhai Ke	3	
205.	29-12-1964	Jagjit Singh, I/c Health Centre, Takhtopura	5	
206.	30-12-1964	Santa Singh, son of Katara Singh, Takhtopura	3	Kulwant Singh
207.	30-12-1964	Gurdas Singh, son of Kehar Singh, Lohara	3	Lachhman Singh
208.	30-12-1964	Avtar Singh, son of Ajmer Singh, Nihalsinghwala	4	Lachhman Singh
209.	31-12-1964	Gurdial Singh, Nihalsinghwala	2	
210.	31-12-1964	Jung Singh, Nangal	3	
211.	31-12-1964	Ram Chand, Constable, Thana Nihalsinghwala, No. 580	4	M. H. C. Thana Nihalsinghwala
212.	31-12-1964	Balwant Singh, Tailor, Nihalsinghwala	4	
213.	31-12-1964	Kakka Singh, Tailor, Nihalsinghwala	3	
214.	31-12-1964	Zora Singh, Lohara	2	Lachhman Singh
215.	31-12-1964	Kaka Singh, son of Kaul Singh, Nihalsinghwala	3	Ditto

Sd/-.

for The Mandi Nihalsinghwala Tappa
Co-operative Marketing Society Ltd.,
Nihalsinghwala (Ferozepore)

PERMITS OF SUGAR ISSUED TO HALWAIS ETC. IN NIHALSINGHWALA BLOCK
SAMITI, DISTRICT FEROZEPORE

2591. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the number of monthly sugar permits issued during the year, 1962, 1963 and 1964 year-wise, by the Inspector, Co-operative Societies, Nihalsinghwala to the Halwais/tea stall holders/Vaids/Hakims, category-wise, residing in the Block Samiti, Nihal Singhwala, district Ferozepore with their full addresses and the quantity issued to each ;
- (b) the details of the criteria adopted for issuing the said permits ?

Shri Ram Kishan : (a) and (b) The time and labour involved in collecting the required information will not be commensurate with any possible benefit to be derived from it.

EMBEZZLEMENT BY THE SARPANCH OF GRAM PANCHAYAT KOT KAROR
KALAN, TEHSIL AND DISTRICT FEROZEPORE

2593. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether any case of embezzlement has come to the notice of the Government against the present Sarpanch of the Gram Panchayat Kot Karor Kalan, tehsil and district Ferozepore, if so, when and the amount involved in the case;
- (b) whether any enquiry has been held into the said case, if so, with what result ?

Sardar Darbara Singh : (a) Certain allegations regarding embezzlement of about Rs 4,000 levelled against the present Sarpanch of Gram Panchayat Kot Karor Kalan, tehsil and district Ferozepore had come into the notice of Government in the year 1964.

(b) Yes. The allegations were found false and the papers have been filed.

LAND PURCHASED IN VILLAGE DEVIWALA, TEHSIL FARIDKOT, DISTRICT
BHATINDA FOR AN AGRICULTURAL FARM

2595. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that Government purchased about 50 acres of land some years back from Shri Buta Singh of village Deviwala, tehsil Faridkot, district Bhatinda, for starting an agricultural farm ;
- (b) whether it is also a fact that the said farm has since been given on lease to the same person from whom the said land was purchased, if so, the reasons therefor;

[Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal]

- (c) whether he is aware of the fact that the said landowner leases out his own land to some other tenants;
- (d) whether it is the policy of the Government to lease land to small tenants; if so, the reasons for departing from the policy in the present case ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

(b) Yes. No small farmer or landless tenant was coming forward to take this land on lease. Thus to avoid dislocation, the land was leased out to Shri Boota Singh.

(c) At the time of leasing the land the Department had no information to indicate that Shri Boota Singh was leasing his own land to some other tenants.

(d) It is the policy of the Department to give preference to small farmers or landless tenants. In the case of Deviwala farm no suitable tenants belonging to these categories came forward and, therefore, the land had to be leased to Shri Boota Singh.

FREE EDUCATION TO THE CHILDREN OF TEACHERS/MASTERS

2596. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

- (a) whether it is a fact that Government has recently decided to give free education up to High/Higher Secondary stage to the children of teachers/masters whose annual income is Rs 3,000 or less ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government has issued necessary circular/instructions in this behalf, if so, a copy of the same be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) Necessary instructions will issue very early

TRANSFER OF TEACHERS IN FEROZEPURE DISTRICT

2603. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) the number of teachers who applied for transfer during the general transfer period in the year 1964-65 in Ferozepore District on grounds of their being relatives of military personnel, and the number of those who were transferred together with the reasons, if any, for not transferring the others ;
- (b) whether Government received any representation against the rejection of any transfer applications, if so, the number thereof and the action taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Number of Teachers who applied for transfers during 1964-65 on the grounds of their being relatives of military personnel is 93. Out of 93, 54 were transferred to the stations of their choice. The remaining could not be accommodated on account of reasons given below :—

(i) Non-availability of vacancies	..	12
(ii) No reference from Military authorities attached with application for transfer	..	17
(iii) Already well-adjusted	..	9
(iv) Against whom complaints were pending	..	1
(b) Number of Teachers whose representation were received		6
Action taken thereon	.. Two were adjusted 4 could not be adjusted for want of vacancies	

—————
LETTER ADDRESSED BY THE SONS OF LATE S. PARTAP SINGH KAIRON
TO THE PRIME MINISTER OF INDIA

2607. Chaudhri Ranbir Singh : Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) whether it is a fact that on the occasion of the Bhog ceremony of the late S. Partap Singh Kairon, Ex-Chief Minister on 21st February, 1965 at village Kairon, Sardar Swaran Singh, Foreign Minister read out in the presence of the Chief Minister a letter written by S. Surinder Singh Kairon and Sardar Gurinder Singh Kairon to the Prime Minister wherein they offered to contribute the whole of the property acquired by them during the period when their father was the Chief Minister, to the country and the Congress Party and stated that the Prime Minister has asked him to send the said letter to the Punjab Government to implement the same legally ;
- (b) whether the letter referred to above has been received by the Government; if so, a copy thereof be placed on the Table of the House ;
- (c) whether in view of the said offer Government propose to withdraw all the cases filed by the Government against the sons of the former Chief Minister, if not, the reasons therefor ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) Yes. A copy is enclosed.

(c) No. The offer made has no connection with the cases. Those cases will have to be dealt with on their own facts and circumstances.

[Chief Minister]]

Mukat House,
The Mall,
Amritsar
February 15, 1965.

To

Shri Lal Bahadur Shastri,
Prime Minister of India,
New Delhi.

RESPECTED SIR,

Sometimes back when our departed father Sardar Partap Singh Kairon was being treated at the Amritsar Hospital for a serious stroke of Asthma, we had requested you individually and separately for an interview to convey to you personally, the upper most wish in our father's mind. We are grateful to you for granting us the interview.

While convalescing in the hospital, our father called both of us and our mother and unburdened his heart in the following words "I feel deeply having pondered over the situation, that you should turn over to the nation all that you have acquired during my regime as the Chief Minister of Punjab. Your assets had not brought good name to me and Congress. I shall feel greatly relieved if you would seek and interview with respected Shastriji to convey my wish and to place before him your willingness to honour the same". These assets include Banking Accounts, Businesses, Immovable Property, Shares and Investments etc.

We have consulted our mother and grand mother and we are happy to say that this step of ours has their blessings. We two brothers after very careful consideration have decided irrevocably, finally and unconditionally that we should carry out this wish in letter and spirit. We have decided therefore to divest ourselves of this property acquired by us during the regime of our father as Chief Minister and to bestow it for the cause of the country and the party which was so dear to our father.

Our father is no more, his tragic and brutal assassination has left us orphans. His death has deprived our State and the country of an illustrious patriot. We can honour his memory, partially at least in redeeming the pledge that we gave to him sometime back.

We hope that this desire of ours may be fulfilled by your acceptance of this offer and we will be guided by your advice to give this a proper legal shape so that the object mentioned above may be fulfilled at an early date.

Faithfully Yours,

Sd/- . . . . ,
SURINDER SINGH KAIRON,

Sd./ . . . . ,
GURINDER SINGH KAIRON

Sons of late S. Partap Singh Kairon

CALL ATTENTION NOTICE

Mr. Speaker : Now the House will take up Call Attention Notices. The first Call Attention Notice (No. 31) is in the name of Sarvshri Mohan Lal Datta and Om Parkash Agnihotri.

Shri Om Parkash Agnihotri : Sir, I beg to draw the attention of the Government to the fact that on 25th March, 1965, ten labourers purchased two bottles of liquor from a liquor shop at Ladwa Town situated at a distance of 12 miles from Kurukshetra. After opening one bottle and taking some

liquor four of them died before the liquor shop and the rest became unconscious and were removed to hospital. This tragedy is the result of adulteration of illicit liquor. The liquor Contractors generally resort to adulteration because every one of them is required to pay heavy amounts for contracts for increasing the income of the Government and they are not supplied with the quota of liquor according to the contract which leads to adulteration and in this way they play with the lives of the public. Keeping in view the importance of this matter the Government should take immediate steps to enforce prohibition. This matter may be considered.

Mr. Speaker : This is admitted. Government may please make a statement.

The next Call Attention Notice (No. 32) is again by Shri Agnihotri.

Shri Om Parkash Agnihotri : Sir, I beg to draw the attention of the Government towards the fact that a P.W.D. Rest House was constructed during the year, 1949 in Oustee Colony, Jawahar Market (Nangal Township). People have been staying there upto 1954. But since 1954 none has stayed there and there is no register for making entries. There are no arrangements for water and electricity in the said Rest House though a Canal passes nearby. There are three Government servants viz; a Chowkidar, a Sweeper and a Mali there who are paid about Rs 300.00 per month by the Government. Besides this about Rs 1,000.00 are expended on its repairs annually. Thus thousands of rupees from public fund have been squandered away since 1954 due to the negligence and inefficiency of the P.W.D. The Government should immediately use this building for some other purpose.

Mr. Speaker : This is admitted. Government may please make a statement.

The next Call Attention Notice (No. 35) is by Shri Mangal Sein.

Shri Mangal Sein : Sir, I beg to draw the attention of the Punjab Government towards the panic and tension prevailing amongst the inhabitants of Chandigarh in general and residents of Sector 8 and its neighbourhood in particular thus endangering the communal amity due to the alleged threats of dismantling an old Shivji Temple in Sector 8 as a consequence of the admission of some Call Attention Notice by an Akali M.L.A. on the pretext of disturbance to a Gurdwara in the vicinity of the temple.

Mr. Speaker : This is admitted.

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहिब, जिस बात की तरफ डाक्टर मंगल सेन जी ने तबज्जो दिलाई है इस बारे में सरदार गुरनाम सिंह जी ने भी एक काल अटेंशन मोशन का नोटिस दिया था। ऐसी बात नहीं है। जो वाक्यात है वह मैं आप के जरिए हाउस के सामने लाना चाहता हूँ।

Mr. Speaker, I would like to make a Statement in this connection.

Plot No. 4, Street Z, Sector 8-C, was allotted to one Shri Ajit Singh on 24th February, 1959. He took possession on paper on 4th December,

[Chief Minister]

1960 and got his plan sanctioned on 30th January, 1962, though demarcation was given on 6th August, 1963. Instead, however, of constructing on plot No. 4 allotted to him, Shri Ajit Singh started construction on old plot No. 3, Street Z, Sector 8-C, which lay between his plot and the gurdwara. His contention was that he had been given possession of this by the authorities. As he had been sold plot No. 4 and given possession of the same, according to the Capital Project authorities, he was issued a notice to stop construction on plot No. 3 till the matter was finally decided. Shri Ajit Singh has filled the plinth level of his building in old plot No. 3 but has not constructed any room on it so far. The question whether the construction by Shri Ajit Singh is authorised or not is under consideration and no rooms have been built on it so far. Evidently the question of disturbing the congregation in the Gurdwara does not arise.

इसके साथ साथ मैं यह भी अर्ज कर दूँ कि हमारी कैपिटल प्राजेक्ट कमेटी ने 16-11-54 को यहां पर चंडीगढ़ में जितने भी प्रीज़र्व्ड मानुमैन्ट्स हैं उनकी बाबत तहकीकात करके फैसला किया था। उस सिलसिले में जिस सम्बन्ध में डाक्टर मंगल सेन जी ने तबज्जो दिलाई है और यह शिवा टैम्पल जिसका जिक्र किया गया है, यह उन प्रीज़र्व्ड मानुमैन्ट्स के अन्दर नहीं आता है। हम इस बात को पूरी तरह से देखते हैं कि किसी जगह भी हमारे इन रिलिजस मानुमैन्ट्स को किसी तरह का भी कोई नुकसान न पहुंचे। इस बात का मैं आप के द्वारा हाउस को पूरा यकीन दिलाता हूँ।

(इस समय श्री मंगलसेन कुछ कहने के लिये खड़े हुए)

श्री अध्यक्ष :: जब चीफ मिनिस्टर साहिब की तरफ से एक स्टेटमेंट आ गई है तो अब और कहने की क्या गुंजायश रहती है। (The e appears to be no scope for the hon. member to say any thing when the Chief Minister has made a statement.)

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, मैं चीफ मिनिस्टर साहिब के नोटिस में यह बात लाना चाहता हूँ कि वहां के लोगों ने यह रिटन पैम्फलेट दिया है। वह इस पर गौर कर लें और इस सारे मामले पर गौर करने के बाद सारी चीज़ का फैसला करें। चंडीगढ़ के मानुमैन्ट्स देखने के लिये जो कमेटी बनाई गई थी उन्होंने पूरा रिकार्ड नहीं देखा था। उनसे यह गलती रह गई है। इसलिये मैं आप के द्वारा प्रार्थना करूंगा .....

Mr. Speaker : You may bring it to the notice of the Chief Minister.

Shri Mohan Lal : Mr. Speaker, I rise on a point of order. In the Lok Sabha so far as I know the practice is that when a statement is made on behalf of the Government on a Call Attention Motion then some important limited number of questions are allowed to be put by the Members. I would request you to consider and examine it as a matter of procedure as to whether in future, after a statement is made in deference to a Call Attention Motion by a Minister, in this House you would also consider it proper to

allow certain important questions to be put by way of clarification. I know that there can be no discussion on a statement but the point that I make is that some important question may be allowed to be put by way of clarification.

Mr. Speaker : If any such practice is being followed in the Lok Sabha I will certainly follow it.

Chief Minister : Mr. Speaker, if the Member is not satisfied with the reply then the questions are allowed to be put.

Mr. Speaker : Let me find out the practice prevailing in the Lok Sabha.

Shri Mangal Sein : I may be allowed to put questions.

Mr. Speaker : Let me find out the practice prevailing in the Lok Sabha. As far as I know there is no such rule in the existing rules of the Lok Sabha.

लोक सभा के रूलज में ऐसा कोई प्रोवीजन नहीं है । अगर वहां पर यह प्रैक्टिस होगी तो मैं जरूर उसे यहां पर फालो करूंगा । (There is no such provision in the Rules of the Lok Sabha, In case there is any such practice in vogue then I will follow it here as well.)

श्री बलराम जी दास टंडन : जब वहां पर प्रैक्टिस के तौर पर एलाऊ करते हैं तो आप भी यहां पर ऐसा कीजिए ।

श्री अध्यक्ष : मैंने पहले ही कह दिया है कि अगर वहां पर इस तरह की प्रैक्टिस होगी तो उसे मैं यहां पर जरूर फालो करूंगा । (I have already stated that in case there is any such practice in vogue in the Lok Sabha then I will also follow it here.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, मेरी काल अटैन्शन मोशन नम्बर 30 थी । वह बीच में ही रह गई है ।

श्री अध्यक्ष : वह तो पहले ही आ चुकी है । आप शायद उस वक्त उस दिन बैठे हुए नहीं थे । वह तीन मोशंज एक जैसी थीं, वह आ चुकी हैं । (That has already been dealt with. Perhaps, the hon. Member was not sitting in the House on that day. Those three motions were of similar nature and have already come.)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, कल आपने फरमाया था कि काल अटैन्शन मोशनज अगले दिन टेक आप की जायेंगी ।

श्री अध्यक्ष : इस किस्म की तीन मोशंज थीं इंडियन आबज़र्वर के बारे में । दो उस दिन टेक अप कर ली गई थीं । आप शायद बैठे नहीं होंगे । उसके मुतअल्लिक गवर्नमेंट की तरफ से स्टेटमेंट भी आई थी । (There were three identical motions in respect of the Indian Observer. Two of them were taken up on that day. The hon. Member was not perhaps present on that occasion. There was also a statement from the Government in that regard).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਹੋਮ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੇਡਨ : ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ । ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

Mr. Speaker : Government has also made a statement on it.

The next Call Attention Notice (No. 36) has been received from Sarvshri Shamsheer Singh Josh, Lachhman Singh Gill and Jagjit Singh Gogoani.

Comrade Shamsheer Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the honourable Chief Minister to the fact that on the occasion of Holi Mohalla Anandpur Sahib, Government Jeeps were used by the District Congress Committee, Hoshiarpur, for its party Conference. His attention is further drawn to the fact that the Congress Party Conference was organised almost by the Public Relations Department and cultural programme on the stage was presented by the Public Relations Department employees and artists.

The act of the Public Relations Department is sheer breach of the declared policy of the Ram Kishan Ministry.

Mr. Speaker : The Call Attention Motion is admitted. The Government may make a Statement.

मुख्य मंत्री : स्पीकर साहब, मैं बड़ी जिम्मेवारी के साथ कहता हूँ कि गवर्नमेंट की कोई वैहिकल कांग्रेस के काम के लिये इस्तेमाल नहीं की गई ।

कामरेड शमशेर सिंह जोश : हमने अपनी आंखों से देखा है कि सरकारी जीप में चीफ मिनिस्टर साहब और होम मिनिस्टर साहब सवार होकर वहां गये थे ।

सरदार लछमन सिंह गिल : इस बारे में चीफ मिनिस्टर साहब स्टेटमेंट दें ।

मुख्य मंत्री : मैंने पहले भी कहा है और फिर कैटागोरिकली कहता हूँ कि कांग्रेस के काम के लिय हमने कोई जीप इस्तेमाल नहीं की ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਗਡੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਥੇ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਗਡੀਆਂ ਉਥੇ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਡੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਨੰਬਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ . . . .

Mr. Speaker : The honourable Member should please resume his seat.

Comrade Bhan Singh Bhaura : Sir, I have got the Nos. of the Jeeps. Nine Government vehicles were used.

Mr. Speaker : If the honourable Member has got any such information, he may send that to me and I will pass it on to the honourable Chief Minister.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । आपने फरमाया है कि हमारी जो शिकायत हो वह आपको लिख कर दे दें आप उसे गवर्नमेंट को पास आन कर देंगे और मिनिस्टर उस बारे में अपनी वर्शन आप के पास भेज देंगे । लेकिन सवाल यह नहीं है । सवाल तो यह है कि जब हम खुद अपनी आंखों से रोजमर्रा देखते हैं कि कांग्रेस के जलसों में और इलेक्शन में सरकारी गाड़ियां इस्तेमाल की जाती हैं लेकिन इस बारे में चीफ मिनिस्टर अगर गलत बयानी कर के, डिनाई करें तो आप के पास भेजने का क्या फायदा होगा ?

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहब, जो रूलज मौजूद हैं उन के मुताबिक मैं और कर कुछ भी तो नहीं सकता । मैंने तो रूलज के मुताबिक ही चलना है । (Addressing Ch. Devi Lal: according to the prevalent rules I cannot do anything else. I am to be guided by the rules.)

चौधरी देवी लाल : हम, स्पीकर साहब, रूलज को क्या करें जब रूलज ही हमारे रास्ते में रुकावट डालते हों ।

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहब, पहले भी मैंने एक प्रिविलेज मोशन दे रखी है । आज फिर वही मामला यहां खड़ा हो गया है । हाउस में एक अनरेबल मेम्बर कैटेगोरिकल स्टेटमेंट दे रहा है कि 9 सरकारी जीपें इलेक्शन में इस्तेमाल हुईं उसने अपनी आंखों से देखी हैं और उन जीपों में उसने चीफ मिनिस्टर को और होम मिनिस्टर को खुद बैठे हुए देखा है और उन जीपों के नम्बर भी उसके पास हैं और दूसरी तरफ चीफ मिनिस्टर साहब ने कैटेगोरिकली कहा है कि उन्होंने कोई सरकारी जीप इलेक्शन में इस्तेमाल नहीं की । तो इस बारे में मैं आप की रूलिंग चाहूंगा कि जब गवर्नमेंट जानबूझ कर फैक्ट्स को छिपाना चाहे तो क्या वह ऐसा कर सकती है । पंजाब गवर्नमेंट का इतिहास हमेशा से ऐसा रहा है कि जब कोई इनकी पार्टी का जल्सा होना हो या कोई इलेक्शन कैम्पेन चल रहा हो तो तमाम ऐसे जल्से, गवर्नमेंट के पब्लिक रिलेशनज डिपार्टमेंट की तरफ से आरगोनाईज किये जाते रह हैं । क्योंकि हम खुद अपनी आंखों से रोज ऐसी चीजें होती देखते हैं तो हम इनकी स्टेटमेंट पर कैसे विश्वास कर सकते हैं । जब हम अपनी आंखों से खुद यह चीजें होती देखते हैं तो या तो हम यह समझें कि हम यह चीजें स्वप्न में देख रहे हैं दरअसल ऐसा हो नहीं रहा । इस चीज को देख कर मैं तो समझता हूँ कि चीफ मिनिस्टर की इस स्टेटमेंट को देख कर पंजाब की जनता का फेथ डेमोक्रेसी पर से बिल्कुल उठ जाएगा । इस लिये, स्पीकर साहब, मैं आप से प्रार्थना करूंगा कि आप इस चीज का कोई हल निकालें ।

Mr. Speaker : The honourable Chief Minister.

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. I would like to have your ruling whether discussion has been permitted. The Call Attention Motion after having been moved by the honourable Member Comrade Shamsher Singh Josh has been admitted by you, Sir. The hon. Chief Minister has made a brief statement. He has given a categorical denial. The honourable Chief Minister has again been permitted by you to speak. May I, therefore, know whether you have permitted discussion on the statement made by the honourable Chief Minister ?

Mr. Speaker : No discussion has been allowed. The Minister/Chief Minister can intervene in the Debate at any stage.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਦੁਸਰੀਂ ਹੁਣੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਜੀਪ ਬਾਰੇ ਇਨਕੁਇਰੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਉਥੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦੇਣ ਅਤੇ ਆਪ ਉਹ ਮਨਿਸਟਰ ਕਨਸਰਵੇ ਕੋਲੋਂ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵਰਸਨ ਮੰਗਵਾ ਲਉਗੇ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਜਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਝੂਠੀ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਗੇ !

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहब, मैंने पहले भी अर्ज की है और अब फिर उसे दोहराता हूँ कि हमने गवर्नमेंट की कोई जीप या कोई कार कांग्रेस के किसी काम के लिय इस्तेमाल नहीं की है। (आवाज़ें ग़लत है, ग़लत है)

दूसरी बात स्पीकर साहब, मैं यह अर्ज कर देना चाहता हूँ कि जो बात चौधरी देवीलाल जी ने कही है मैं फिर उसकी तरदीद कर देना चाहता हूँ कि हमने पब्लिक रिलेशनज़ डिपार्टमेंट को किसी भी इलेक्शन में इस्तेमाल नहीं किया।

तीसरी बात, स्पीकर साहब, आपकी विसातत से अपने दोस्त डाक्टर बलदेव प्रकाश से यह कहना चाहता हूँ कि हम किसी जगह पर भी गवर्नमेंट की मशीनरी को अपने परपज़िज़ के लिये डाईरकटली या इन्डाइरकटली इस्तेमाल नहीं किया, न इस्तेमाल करेंगे और न कभी इस्तेमाल करने का इरादा ही है। चौथी बात जो यहां पर यह कहा गया है कि हमें जनता का एतमाद हासल नहीं है उसके बारे में मैं कहना चाहता हूँ कि हमें जनता का पूरा पूरा एतमाद हासल है और जनता ने इस बारे में बाईइलेक्शनज़ में सबूत भी दे दिया है। (बहुत शोर)

श्री अध्यक्ष : प्वायंट ऑफ आर्डरज़ के ज़रिये एक बात उठाई गई है कि गवर्नमेंट की तरफ से अगर चीफ मिनिस्टर या कोई और मिनिस्टर अगर किसी मੈम्बर के कहने के मुताबिक झूठ बोलता है तो उसके खिलाफ क्या ज़राए इस्तेमाल किया जाए। (सरदार लछमन सिंह जी गिल : उसको फँसी लगा दिया जाए) सरदार लछमन सिंह जी इस बारे में मैं आपको क्या कहूँ। मैंने बार बार इस बात पर जोर दिया है और इस बात को साफ किया है कि अगर किसी आनरेबल मेम्बर के मुताबिक कोई मिनिस्टर या चीफ मिनिस्टर कोई ग़लत स्टेटमेंट देता है तो

उसके लिये दो ही रास्ते हैं और इन के सिवाए और कोई तीसरा रास्ता नहीं है। एक रास्ता तो यह है कि जो उस आनरेबल मੈबर का वर्शन हो वह मेरे पास लिख कर भेज दे और मैं उसे मिनिस्टर कनसर्ड के पास भेज दूंगा जिस पर वह मिनिस्टर अपना वर्शन मेरे पास लिख कर भेज देंगे और इसके बाद दोनों वर्शनज टेबल आफ दी हाउस पर रख दिये जाएं। दूसरा तरीका यह हो सकता है कि अगर कोई मੈबर यह महसूस करे कि कोई मिनिस्टर जान बूझ कर गलत इतलाह देता है इस लिये वह गवर्नमेंट में रहने का हकदार नहीं है तो वह उसके खिलाफ सेंसर मोशन ले आए। इन दो रास्तों के सिवा इस वक्त के रूलज के मुताबिक कोई तीसरा रास्ता मौजूद नहीं है जो आप इस्तेमाल कर सकते हों।

(A question has been raised through points of order that if the Chief Minister or any other Minister, speaking on behalf of the Government, is accused of telling a lie by an hon. Member, then what action is to be taken against the Minister concerned. (Sardar Lachhman Singh: He may be hanged). Addressing Sardar Lachhman Singh: What can I say to the hon. Member? I have already stressed this point again and again that if according to an hon. Member any hon. Minister or the Chief Minister gives a wrong statement there are only two ways open for him and there is no other third course. One way is that the hon. Member should send his version in writing to me and I will pass on that version to the Minister concerned and the said Minister in his turn will send his own version in writing to me and thereafter both these versions will be laid on the Table of the House. The second course is that if an hon. Member feels that any Minister is intentionally giving a wrong information and thus he is not fit to remain in the Government, then that hon. Member may bring a censure motion against the Minister concerned. Excepting these two courses as provided in the existing rules there is no other way open to the hon. Members which can be resorted to.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। आपने दो तरीके बतलाये हैं जिनमें एक तो यह है कि मੈबर अपनी वर्शन लिख कर दे दे और मिनिस्टर अपनी वर्शन भेज दे और दोनों की वर्शनज टेबल आफ दी हाउस पर रख दी जाएं और टेबल इतनी मजबूत है कि वह इन तमाम कागजात के बोझ से टूट नहीं सकती। इसके अलावा दूसरा रास्ता यह है कि इन के खिलाफ नो कान्फीडेंस मोशन लाई जाए। स्पीकर साहब, हम बार बार यह दोनों रास्ते इन के खिलाफ इस्तेमाल कर चुके हैं लेकिन बार बार ये गलत बयानी करते हैं तो क्या हमें अख्तियार नहीं है कि यह जो झूठ बोजते हैं इस सदन के मੈबरों के सामने और लाखों लोगों के सामने इसे रोका जा सके अगर यह अख्तियार हमें रूलज के मुताबिक नहीं है तो रूलज बदलने चाहिए।

श्री अध्यक्ष : आप बेशक बदल लें, मुझे एतराज नहीं है। (The hon. Members may have these amended, I have no objection.)

चौधरी देवी लाल : सारे पंजाब की जनता देखती है कि सरकार हर इलेक्शन में पब्लिक रिलेशनज डिपार्टमेंट की मदद लेती है। कोई धार्मिक मेला ही क्यों न हो वहां भी यह महकमा जाता है। मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या हम इन झूठों को यहां पर नंगा नहीं कर सकते ? (विघ्न)

श्री अध्यक्ष : यह झूठ का लफ्ज वापस लें। (The hon. Member may withdraw this word Jhooth).

चौधरी देवी लाल : अनपार्लियामेंट्री लफ्ज को वापस लेने में मुझे एतराज नहीं मगर यह जो झूठ बोलते हैं उसको क्यों नहीं वापस लेते ?

श्री अध्यक्ष : इसे भी वापस लीजिये। (The hon. Member may withdraw this also.)

चौधरी देवी लाल : इसको मैं वापस लेता हूँ और कामरेड साहिब जिन से मैंने यह लिया था उनको ही देता हूँ। (विघ्न)

एक आवाज : फेस करो इस फैक्ट को कि जनता तुम्हारे साथ नहीं। (तालियां, विघ्न)

श्री बलरामजी दास टण्डन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, आपने जो रूलिंग दी उसके बारे में मैं कुछ नहीं कहूंगा। मगर आपसे इस बारे में जानकारी चाहता हूँ कि रूलिंग पार्टी की मेजारिटी है और रही है। इसी लिये नो-कान्फीडेंस मोशन आई मगर फेल हुई और फेल होती रहेगी चाहे किसी भी पार्टी की हकूमत हो। मगर यहां एक बात क्लियरली ऐस्टबलिश है कि मिनिस्टर साहिब ने हाउस में गलत बयानी की है तो क्या कोई प्रोसीजर है उसको रोकने का, उसको डिसलौज तो किया नहीं जा सकता। जहां तक इस कैस का ताल्लुक है चीफ मिनिस्टर साहिब ने बात को रिफ्यूट किया है कि वह वहां पर किसी पब्लिक रिलेशनज डिपार्टमेंट की गाड़ी में वहां गए। मगर सवाल तो यह है कि वह जो पंडाल था वह तो सारे का सारा उस डिपार्टमेंट ने लगवाया। (विघ्न) जिस पंडाल को ही पब्लिक रिलेशनज डिपार्टमेंट लगाए ..... (विघ्न)

(कुछ सदस्य जिनमें सरदार प्रेम सिंह प्रेम और कामरेड शमशेर सिंह जोश थे प्वायंट आफ आर्डर रेज करने के लिये खड़े हुए) (विघ्न)

श्री अध्यक्ष : बार बार यह बात यहां पर हाउस में उठती है कि अगर किसी तरफ से हाउस में गलत बयानी हो तो क्या प्रोसीजर हो। चौधरी देवीलाल जी कहते हैं कि रूलज को बदला जाए। अब इस प्वायंट पर क्या तरीका इस्तेमाल किया

जाए आप इस पर आधा घंटा बहस कर लीजिये मगर उसके बाद यह प्वायंट यहां पर नहीं सुना जायेगा । आप चाहें तो एक घंटा बहस कर लें और इस बात की तसल्ली कर लें कि और कोई तरीका है या नहीं । (विघ्न)

The House is supreme. The House can take any decision on the point as to what should be done if there is any alleged mis-statement and the Minister concerned is certain that it is correct. The House may discuss this matter for an hour, if so desired (This point has been raised in the House time and again as to what procedure is to be followed in case any mis-statement is made from any quarter. Ch. Devi Lal has suggested that the rules be amended. The hon. Members may discuss for half an hour as to what procedure should be followed in this respect, but after that this point will not be allowed to be raised here. If the hon. Members so desire this point may be discussed for an hour and they may satisfy themselves if there is any other course open to them. (interruptions) The House is supreme. The House can take any decision on this point as to what should be done if there is any alleged mis-statement and the Minister concerned is certain that it is correct. The House may discuss this matter for an hour, if desired.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮੁੱਤਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਡ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਾਤੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ....।

Mr. Speaker : Please enlighten me on the point as to what procedure should be adopted in such matters.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮੁੱਤਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਹਿਾਨ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਕਾਨਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਐਡਰੈਸ ਨਾ ਕਰਨ ...।

Mr. Speaker : Please take your seat. All right, on this point I shall allot one hour tomorrow.

ਸ਼੍ਰੀ ਸੋਹਨਲਾਲ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ यह अर्ज करना चाहता हूँ कि हमें इस मामले पर डिस्पैशनेटली बहस करनी चाहिए । मैं आप की सज़ेशन के बारे में पूरी इज्जत के साथ कहना चाहता हूँ, बिना किसी किस्म की डिस्रिस्पੈक्ट मीन किये, कि यहां पर जो डिस्कशन होगी उसका अन्दाज़ा हम लगा सकते हैं, कि कैसी होगी और हम किसी नतीजा पर पहुंच नहीं पाएंगे । इसलिये मैं यह सज़ेशन देना चाहता हूँ कि एक बात तो यह हो सकती है कि, ग्रुप लीडर्ज़ और कांग्रेस पार्टी के

[श्री मोहन लाल]

रैपरिज़ेण्टੇटिव्ज़, चीफ मिनिस्टर साहिब और आपके मशिवरे से मीट कर लें या फिर इस परपज़ के लिये एक कमेटी अप्वायंट कर दी जाए। वह दो चार दिन में मीटिंग करके इस मामले को थ्रैडबेयर डिस्कस करे। तब तो वह कोई रिक-मैंडेशन कर सकेगी वरना यहां पर चाहे दस घंटे बहस हो हम किसी नतीजा पर नहीं पहुंच पायेंगे सिवाए इसके कि यहां पर मडस्लिंगिंग हो। इस मामले का हल नज़दीक बैठ कर और पूरी तरह से डिस्पैशनली विचार करने पर ही निकल सकता है। यह दो सुझाव हैं आप जैसे मुनासिब समझें हाउस की सैन्स से उस पर अमल करें।

सरदार ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਆਠ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸ ਦਫਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ but I could not catch your eye.

Mr. Speaker : You could catch my ear.

(Laughter)

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸਾਰੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਮਿਸਐਂਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਵੀ ਕੁਝ ਮਿਸਐਂਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਲਗਦੀ ਹੈ ਉਸ ਕਾਨਫਰੈਂਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗਿਆ ਸੀ, I addressed that Conference.

Mr. Speaker : Please leave that aside.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਵੇ। (ਵਿਘਨ) ਚੁੰਕਿ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਕਾਮਰੇਡ ਜੋਸ਼, ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ.....(ਵਿਘਨ)

ਚੌਧਰੀ ਸੁਖਤਧਾਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ।

Mr. Speaker : He is already on a point of Order.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰ ਹਿਰ ਗਲਤ ਟਿਮਪਰੇਸ਼ਨ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੀਪਾਂ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਲਸੇ ਵਾਸਤੇ ਜੀਪ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। (ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸਿਕਿਉਰੇਟੀ ਲਈ ਵੀ ਤਾਂ ਜੀਪ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਜਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਉਸ ਜਲਸੇ ਨੂੰ ਅਟੈਂਡ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਈਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪਬਲਿਕ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਜੀਪ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਲ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਦਾ ਜਲਸਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ

11.00 a.m.

ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨਫਰੈਂਸ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਪ ਲਿਆਣ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੰਮ ਹੀ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਕਰਨੀ । (ਵਿਘਨ, ਸ਼ੋਰ) (ਕਈ ਮੈਂਬਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ)

ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਰਮ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਸਹੀ ਗਲ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : He is following you.

Sardar Lachhman Singh Gill : He should follow you, Mr. Speaker.

Mr. Speaker : First the honourable Member Sardar Lachhman Singh Gill should follow me.

(Interruptions)

Mr. Speaker : I am sorry, I cannot set two different standards for two sides.

(Interruptions)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਫਾਲੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਥਲੇ ਆ ਜਾਉ ਤੇ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ । (ਵਿਘਨ, ਸ਼ੋਰ)

Mr. Speaker : The honourable Member should not worry. Let him complete what he wants to say. No interruptions please.

(Interruptions)

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਕਈ ਵੇਰ ਕੋਈ ਜਲਸਾ ਕਿਸੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਜਲਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜੀਪ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਐਜ ਸਚ ਪਬਲਿਕ ਰੀਲੇਸ਼ਨਜ ਦੀ ਜੀਪ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । (ਵਿਘਨ, ਸ਼ੋਰ)

ਚੌਧਰੀ ਮੁਖਿਯਾਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਸੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਕਾ ਫਲਿੰਗ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜੋ ਆਪਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਯਾ ਹੈ ਉਸ ਪਰ ਕਿਸੀ ਬਹੁਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ ਗਲਟ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਥਾ ਤਰੀਕਾ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਊ, ਇਸਕੋ .....

(ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਤੋਂ ਵਿਘਨ)

Sardar Prem Singh Prem : On a point of Order, Mr. Speaker. When Chaudhri Mukhtiar Singh objected to my speaking on this subject, how can he be allowed to make a speech on this point ?

Mr. Speaker : Sardar Prem Singh Jee, please take your seat.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : जनाब, उन्हें तो ब्लड प्रेशर है। मैं तो यह अर्ज कर रहा था कि अगर कोई मिनिस्टर गलत स्टेटमेंट करता है। ...

Sardar Prem Singh Prem : We are not going to hear him when he has been objecting to my speaking here. Nobody has made a wrong statement here.

Mr. Speaker : Please take you seat.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਟਿਊਂ ਠੂੰ ਕੀ ਹੱਥ ਹੈ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਗਲਤ ਹੈ ? (ਵਿਧਨ) (ਸ਼ੋਰ)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : इनको तो मैनल हस्पताल में भेजने की जरूरत है। अगर कोई गलत स्टेटमेंट करता है..... (विघ्न) (सरदार प्रेम सिंह प्रेम की ओर से विघ्न)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : जनाब, यह क्या हो रहा है यहां पर किसी को बोलने नहीं दिया जाता और इस तरह से अगर यह करेंगे तो हम भी इन्हें बिलकुल बोलने नहीं देंगे ।

(इस पर बहुत से मੈबर प्वाइन्ट आफ आर्डर पर खड़े हो गए)

Mr. Speaker : No interruptions please. Order, Order. All the honourable Members may please take their seats.

चौधरी मुख्तियार सिंह ने प्वाइंट आफ आर्डर रोक दिया है और उन्होंने ने कहा है कि अगर कोई मिनिस्टर अलैजिड मिसस्टेटमेंट करे तो (विघ्न) (शोर) ...

And I have allowed him to rise on the point of Order. Let him complete what he wants to say.

(No interruptions please. Order, Order. All the honourable Members may please take their Seats. Chaudhri Mukhtiar Singh has risen on a point of Order and he was saying that in case there is an alleged mis-statement made by an Honourable Minister (Interruption) (Noise.) And I have allowed him to rise on the point of Order. Let him complete what he wants to say.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मैं, स्पीकर साहिब, यह अर्ज कर रहा था कि यह इशू आपके सामने है कि अगर कोई मनिस्टर गलत स्टेटमेंट दे तो आपने फरमाया है कि उसके लिये या तो सैंसर मोशन लाई जाए या स्वस्टेन्टिव मोशन लाई जाए । तो स्वस्टेन्टिव मोशन तो 6 महीने में एक बार ही लाई जा सकती है और अगर मनिस्टर इस तरह रोज ही करे तो इसका क्या इलाज होगा पानी में

ਤੀ ਡੂਬਨਾ ਹੀ ਕਧਾ ਕਲਰ ਕੋਰ ਮੇਂ ਸਰਨੇ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ । 6 ਸਹੀਨੇ ਤਕ ਕਧਾ ਹਮ ਇਨਕੇ ਝੂਠ ਸੁਨਤੇ ਰਹੇਂਗੇ ?

ਦੂਸਰਾ ਆਪਨੇ ਫਰਸਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਰ ਏਕ ਥੰਟਾ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰ ਲੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸਕੇ ਲਿਯੇ ਤੀ ਝੂਠ ਕੀ ਅਸੈਂਡ ਕਰਨਾ ਪਏਂਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਾਂ ਇਥੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੈਰਿਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸਚ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ.....(ਵਿਘਨ)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਯਾਲ ਸ਼ਰਮਾ: ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਯਕਸ਼ : ਕਧਾ ਕਾਤ ਹੈ ? ਆਪ ਬੈਠਿਓ । (What is the matter? Please take your seat.)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਯਾਲ ਸ਼ਰਮਾ : ਜਨਾਬ, ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਪਹਲੇ ਸੁਨ ਲੀਜ਼ਿਓ । (ਕਿਥਨ) (ਸ਼ੋਰ) .

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਯਕਸ਼ : ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਯਾਲ ਜੀ, ਅਗਰ ਏਕ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਪਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋਂ ਤੀ ਦੂਸਰਾ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਪਰ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ । Please take your seat. (Addressing Shri Babu Dayal If an honourable Member is speaking on the point of order any other honourable Member cannot rise on the point of order in between: Please take your seat.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਇਥੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਰਿਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਹਨ ਜਾਂ ਸਹੀ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵਾਕਈ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਇਸ ਸਾਲ ਬੈਠੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਵਲੋਂ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਆਈ ਹੈ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗਾਂਹ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸਟੈਂਡਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ? (ਸ਼ੋਰ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਟ੍ਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਲਾ ਪਾਂਦੇ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹਨ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਕ ਸਟੈਂਡਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਅਤੇ ਦੋ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੋ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਹੋਣ ਉਹ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਇਥੇ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਈ ਗਲਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਸੁਝਾਵ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕੰਨਟ੍ਰੋਵਰਸੀ ਨੂੰ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ।

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, मैं आपके किसी भी रूलिंग को चैलेंज नहीं करना चाहता और ना ही मुझे आपकी किसी रूलिंग को चैलेंज करने का अधिकार है। आपको याद होगा कि इस हाउस की एक रूलज कमेटी बनाई गई थी, इस कमेटी ने कुछ रूलज भी फरेम किये थे। इस कमेटी में ट्रेजरी बैचिज के मैबरान थे और आपोजीशन के मैबरान भी थे। (interruption)

बाबू बचन सिंह : On a point of order, Sir. रूलज कमेटी जो बनाई गई थी इसके चेयरमेन आप हैं और यह आप ही के सामने झूठ बोला जा रहा है।

श्री अध्यक्ष : Order, order, please। इससे पहले कि आप आगे बोलें, मैं कहूंगा कि आपको झूठ का शब्द वापस लेना चाहिए।

(Before the honourable Member say anything else he should withdraw the word 'Jhooth')

बाबू बचन सिंह : मैं आपके हुकम को ओबे करता हुआ झूठ का शब्द वापस लेता हूँ और इस लफ्ज का सबस्टीच्यूट गलत बयानी कहता हूँ। मैं अर्ज कर रहा था कि आप उस रूलज कमेटी के चेयरमैन हैं, इस कमेटी को काल करने के लिये एक दफा, दो दफा नहीं बल्कि 4 दफा हमें नोटिस मिल चुका है मगर यह मीटिंग आज तक हर दफा पोस्टपोन होती रही है। एक बार भी जबकि इसकी मीटिंग नहीं हुई तो, स्पीकर साहिब, आप ही इस पर रोशनी डाल दें कि रूलज कैसे फरेम हो गये ?

श्री अध्यक्ष : जो रूलज कमेटी पिछले दिनों बनाई गई थी इसकी वाकई कोई मीटिंग नहीं हुई। कई दफा बुलाई गई मगर यह पोस्टपोन ही होती रही। जहां तक मैं समझता हूँ कामरेड जी पहली रूलज कमेटी को ही रैफर कर रहे हैं। इसके मुताल्लिक मैं फिर जिम्मेदारी के साथ कहता हूँ कि पहले स्पीकर साहिब की तरफ से एक रूलज कमेटी बनाई गई थी और रूलज फरेम किये गये थे। मैं खुद इस रूलज कमेटी का मैबर था। इसमें आपोजीशन के मैबरान भी थे और ट्रेजरी बैचिज के मैबरान भी थे। इसकी रिपोर्ट यूनानीमसली एडाप्ट की गई थी। इन रूलज का इस हाउस के अंदर और इसके बाहर भी अमलदरामद हो रहा है। अगर इसमें कोई खामी है तो आपको पूरा अधिकार है कि आप एक नई रूलज कमेटी बना सकते हैं या यह जो रूलज बने हुए हैं आप इनमें एमेंडमेंट कर सकते हैं। इस डिस्कशन की क्या जरूरत है कि कोई स्टैंडिंग कमेटी हो, यह सारी चीज आलरेडी है। मेरी आपसे यही दरखास्त है कि रूलज कमेटी के मुताबक जो भी प्रावीजन है आप उसके मुताबक कारवाई करें।

(In fact no meeting of the Rules Committee constituted some time back has been held. The meetings were called many a time but these were always postponed. So far as I can understand Comrade Ji is referring to the former Rules Committee. In this connection I can say with full responsibility that the former Speaker constituted a Rules Committee and the rules were

framed by it. I myself was a member of that Committee. Some honourable members both from the Opposition and Treasury Banches were its members. Its Report was adopted unanimously. Those rules are being implemented in and outside the House. In case there is any defect in them, the honourable Members are fully competent to constitute a new Committee and amend those rules. There is no need for discussion that there should be a standing Committee. All these Committees are already there. I may submit that action may be taken according to the provisions made by the Rules Committee.)

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, I stand corrected. As far as I know these rules have never been approved by the House. This is one thing of which Comrade seems to be ignorant that these rules are never approved by the House. Secondly, Sir, the Standing Committee, as proposed by me, has totally different functions than that of Rules Committee.

Mr. Speaker : Order, Order. In the preface of Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly it has been stated—

- “2. In 1954, the Speaker constituted a Rules Committee under his Chairmanship. . . . This Committee felt that these Rules were not up-to-date and, therefore, need revision and modification. They also felt that the Rules needed re-arrangement and re-numbering. With this end in view, they held a number of meetings in which they carefully scrutinized the existing Rules in the light of the Rules obtaining in other Legislatures and in the Lok Sabha.
3. They made a number of recommendations which, in the form of a Report, were laid before the Assembly on the 3rd October, 1955, for a period of three days. . . . . These were deemed to have been approved by the Assembly because no notice of any amendment to any of them was received.”

(Thumping from the Treasury Benches)

यह तो है पुराने रूलज़ के बारे में जो ऐंजिस्ट करते हैं जब तक कि कोई तबदीली न हो । रूलज़ कमेट्री तो बनी हुई है मगर चूंकि यह एक इम्पाटेंट चीज़ आ गई है,

I will call a meeting of the present Rules Committee. If the Rules Committee takes any decision that will be placed before the House. (This is about the old rules which are in force unless they are amended. The Rules Committee has already been formed but as an important issue has been raised I will call a meeting of the present Rules Committee. If the Rules Committee takes any decision that will be placed before the House.)

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, there is one thing. After the integration of Pepsu with Punjab the rules needed imperative changes. These rules. . . . . (Interruptions from the Treasury Benches: noise in the House.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir. ਤੁਹਾਨੂੰ, ਸਪੀਕਰ ਸਹਿਤ, ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਚੰਦਰ ਸ਼ੀ ਸਪੀਕਰ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਫ਼ਾ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬੀ.ਬੀ. ਸ਼ੈਨੋ ਦੇਵੀ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅੱਠ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਅੱਜ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੇਨਸ਼ਨ ਮੌਸ਼ਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਮੁਕਰ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਟ੍ਰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਕਾਂ ਤੇ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਰੀਡੇਸ਼ਨਜ਼ ਵਾਲੇ ਜੁਦਾ ਆਪਣੀ ਵੈਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਥੇ ਜਲਸਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ 3 ਲਖ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੌਲੇ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਥੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਤਨੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ (ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ) ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਯਾਦ ਦਿਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਲਸੇ ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਜੀਪ ਵਿਚ ਉਥੇ ਗਏ ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਫਲੈਗ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਹੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜ਼ਨੀ ਦੇਵੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਅਦਬ ਦੇ ਸਾਥ ਆਪਕੇ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਧੁਰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹਾਂ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਅਫਸੋਸ ਹੋਣਾ ਹੈ ਧੁਰ ਦੇਖ ਕਰ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਮਿਧਾਰ ਕਹਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਬ ਮੈਂ ਧੁਰਾਂ ਬੈਠੀ ਹੁੰ ਤੋ ਮੇਰੇ ਧੁਰ ਕਾਨ ਸੁਨਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਚੇਧਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਧਾ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਆਰ ਜਬ ਮੈਂ ਚੇਧਰ ਪਰ ਹੋਤੀ ਹੁੰ ਤਬ ਆ ਧੁਰੀ ਸੁਨਤੀ ਹੁੰ। With all seriousness, I would request you, Mr. Speaker, to appeal to the honourable Members to maintain the dignity and decorum of this august House.

ਲੋਗ ਬਾਹਰ ਸੇ ਆਤੇ ਹੈਂ ਤੋ ਕਧਾ ਕਹਤੇ ਹੋਂਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਤੀ ਹੁੰ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਕੋ ਆਪਨੇ ਚੇਧਰ ਪਰ ਬਿਠਾ ਦਿਧਾ ਤੋ ਉਸ ਚੇਧਰ ਕੀ ਡਿਗਨਿਟੀ ਮੇਨਟੇਨ ਕਰਨਾ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਕਾ ਫਜ਼ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਧਕਸ਼ : 1954 ਮੈਂ ਏਕ ਕਮੇਟੀ ਬਨੀ ਥੀ ਆਰ 1955 ਮੈਂ ਉਸਕੇ ਸੁਤਾਬਿਕ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਰੂਲਜ਼ ਅਡਾਪਟ ਕੀਏ। ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬ ਆਰ ਪੈਪਸੂ ਮਰਜ਼ ਹੋਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਧੁਰ ਏਤਰਾਜ਼ ਹੁਆ ਕਿ ਨਏ ਰੂਲਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਨਾਏ ਗਏ। (A committee was constituted in 1954 and the Assembly adopted the rules framed by it during the year 1955. But after the merger of Punjab and Pepsu an objection was raised that the rules were not framed.)

In order to remove the doubts, I may quote Clause 32 of the States Re-organisation Act, 1956—

“Until rules are made under clause (1) of article 208 by the Legislative Assembly of a new State, the rules as to procedure and conduct of business in force immediately before the appointed day with respect to the Legislative Assembly of the corresponding State shall have effect in relation to the Legislative Assembly of the new State subject to such modifications and adaptations as may be made therein by the Speaker.”

तो जब तक हम रूलज़ नए नहीं बनाते तब तक वही रूलज़ आपरेट करेंगे जो पुराने रूलज़ कमेटी ने बनाये थे । उसके बाद स्पीकर को हक है रूलज़ बनाने का लेकिन मैं यह मुनासिब नहीं समझता कि जब रूलज़ कमेटी बनी है तो मैं कुछ करूँ। मैं यह कहना चाहता हूँ कि रूलज़ कमेटी की मीटिंग दो या एक दिन में बुलाई जाएगी । (Unless the new rules are framed the old rules made by the Rules Committee will remain in operation. Thereafter the Speaker is empowered to frame the rules but I do not deem it proper that when a Rules Committee has been constituted I should take some action. I would like to inform the House that a meeting of the Rules Committee will be called within a day or two).

The Rules Committee may make any recommendations. Those recommendations will be placed before the House. This matter may be dropped now as it will be placed before the Rules Committee. No more points of Order will be allowed on this subject.

श्री मोहन लाल : मैं इस सम्बन्ध में कुछ कहना चाहता हूँ। बात यह है कि यहां पर प्वायंट्स आफ आर्डर रोज़ करने के ज़रिए हाउस का बहुत वक्त लग जाता है । बहुत से ऐसे प्वायंट्स आफ आर्डर उठाए जाते हैं जोकि प्वायंट्स आफ आर्डर नहीं होते । इसलिये मैं सुजैस्ट करूँगा कि जब रूलज़ कमेटी दो तीन दिन के अन्दर मिले तो मैम्बर साहिबान को यह सजैस्ट करे कि प्वायंट्स आफ आर्डर कैसे रोज़ किया जाता है and that should be enforced strictly, if you, Sir, want to save the time of the House.

Mr. Speaker : That is a good suggestion.

Pandit Chiranjil Lal Sharma : Mr. Speaker, Sir, a bit earlier, you were pleased to observe that the House will have discussion for one hour. In view of your revised decision, does the earlier observation stand withdrawn ?

Mr. Speaker : Yes.

The next Call Attention Notice (No. 37) stands in the name of Shri Fateh Chand Vij.*

Shri Fateh Chand Vij : Sir, I beg to draw the attention of the Government towards its orders to the goods transporters to deposit goods tax in advance. The order is highly unjustified and contrary to the usual practice in force since the last ten years. This has inflicted much hardship on the small transporters with one or two trucks. Big transporters have challenged the order in High Court and taken a decision against Government's order. Small Transporters cannot move the High Court as they do not afford expenses. Government should give relief to the small transporters by immediately withdrawing the order.

---

*Note.—For statement-re Call Attention Notice No. 37 please see Appendix to this Debate.

Mr. Speaker : This is admitted.

श्री मंगल सेन : मेरा प्वाइंट ऑफ ऑर्डर यह है कि क्या इस ग्रागस्ट हाउस में कोई आनरेबल मैम्बर पान खा सकता है; खान साहिब बड़े मजे से पान खा रहे हैं।

श्री अध्यक्ष : खान साहिब, आप : एक पान इन को दे दें। (Addressing Khan Abdul Ghaffar Khan, The hon. Member may, give one betal leaf to the hon. Member Shri Mangal Sen.)

श्री मोहन लाल : यह तो खाने का डिब्बा भी साथ लाते हैं मगर खान साहिब का पान भी चुभता है।

वित्त तथा योजना मन्त्री : इसके मुतालिक मैं यह कहना चाहता हूँ कि यह केस सब अपाजुडिस है, अदालत में चला गया है इसलिये मुनासिब यही है कि हम कुछ न कहें। पहले हमारे रूलज यही होते थे कि जो जो लोग गुड्स टैक्स अदा करते थे वह 15 दिन के बाद अपा करते थे। लेकिन अब यह इंस्ट्रक्शन्ज इश्यू कर दी गई कि जब तक उनके एरियर्स बाकी रहेंगे तब तक उनको टोकिन जारी नहीं किये जाएंगे। यह प्रैक्टिस पोजीशन है। लेकिन जैसा कि मैंने कहा कि यह केस अदालत में चला गया है इसलिये मुनासिब यही है कि हम कुछ न कहें। जैसा फैसला होगा अदालत से वह हो जायगा।

श्री बलराम जी दास टंडन : रूलज के अन्दर जो तबदीली होती है, वह हाउस के अन्दर सरकुलेट की जाती है ताकि मैम्बर्स अगर चाहें तो डिस्कशन के लिये टाइम ले सकें। चूँकि रूलज हाउस में सरक्युलेट नहीं किये गए, इसलिये यहां पर सरक्युलेट होने चाहिए।

वित्त तथा योजना मन्त्री : रूलज के मुताबिक यह प्रोवाइड किया गया है कि अगर कोई नोटिफिकेशन है तो.....

Mr. Speaker : I will find out.

वित्त तथा योजना मन्त्री : अगर वह ऐसी चीज है तो जरूर ले कर दी जाएगी हाउस के टेबल पर।

Mr. Speaker : He will find out whether the Rules were properly made out and place those on the Table of the House.

Call Attention Notice No. 38 stands in the name of Comrade Shamsheer Singh Josh.

Comrade Shamsheer Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to the arbitrary decision of the Capital Project authorities to lock all the water-taps installed on the main road crossings despite the approaching summer season. These water-taps were installed by the Capital Project itself for the use of a vast number of people who daily

pour in the Capital from various parts of the State and locking of these water-taps will create new harassment to the public. Hence, this Call Attention Motion is moved to seek the reasons for such like decision of the Capital Project bosses.

Mr. Speaker : This is admitted.

मुख्य मन्त्री : यह काल अटैशन एक बजे के करीब मिला है। हम चैक कर लेंगे और अगर कोई प्वाइंट्स और हैं तो मेरे नोटिस में ले आएंगे।

कामरेड शमशेर सिंह जोश : कैपिटल में जितने कांसिंग पर नलके लगे थे वह बन्द कर दिये गए।

मुख्य मन्त्री : आप मुझे इसका नोटिस दें। (शोर)

Mr. Speaker : This Call Attention Motion is admitted and the Government may make a statement.

STATEMENTS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE

Chief Parliamentary Secretary : Sir, I beg to lay on the Table of the House the following four statements.

- (i) Re : Publication of obscene matter by "Indian Observer, Delhi", "Surat, Jullundur", "Confidential Adviser", etc.
- (ii) Re : Termination of services of Surveillance Inspectors of the Malaria Department;
- (iii) Re: Drowning of a boat in Gobind Sagar on the 18th March, 1965; and
- (v) Re : Forced collection of Small Savings Deposits by the Government Departments in general and Registration Authorities in particular.

Statement regarding Call Attention Notice No. 29 given by Sarvshri Babu Singh, Gurbakhsh Singh and Bhan Singh Bhaura, and No. 30 given by Dr. Baldev Parkash regarding the obscene matter appearing in the weekly Journals namely 'Indian Observer, Delhi' etc.

Shri Ram Kishan : So far as the question of stopping the publication of the "Surat" weekly and banning the entry into the State of the "Indian Observer" and "Confidential Adviser" is concerned, the Government has no power under any Law to stop the publication of any newspaper on the ground of its containing obscene matter. It is only after a particular issue has been examined and found to contain obscene matter that a prosecution can be launched against the editor, printer and publisher u/s 292 I. P. C. and the court can be requested to declare the copies of the said issue to be destroyed, in case the court finds the matter obscene. Similarly the entry of the issues of the "Indian Observer" and "Confidential Adviser" cannot be permanently banned. If the matter contained in a particular issue is found to be obscene, a prosecution can be launched against the editor, printer, publisher and other persons selling or letting for hire such issues.

Government is seized of the urgency to do something to put a stop to the dissemination of the matter capable of corrupting the impressionable minds and hitherto two issues of "Surat" Hindi weekly have been examined in the Press Branch. One of them has been sent to Legal Remembrancer for advice.

[Chief Minister]

The "Indian Observer" and the "Confidential Adviser" are published from Delhi—the former as a weekly and the latter as a monthly. More than half a dozen items of the "Indian Observer" which appeared to be obscene were referred to the Legal Remembrancer during the last four, five months. According to his advice the items are not actionable under the Law of obscenity, i. e., section 292 I.P.C. These are Delhi publications and copies thereof are not deliverable to the Punjab Government under the Law, yet in order to keep an eye on its writings, it is being subscribed to by the Press Branch for careful examination.

The Delhi Administration, it is understood, is also keeping an eye on these two Delhi publications and the editor, printer and publisher of the "Indian Observer" is already facing trial in a Delhi Court u/s 292 I.P.C.

Statement in respect of Call Attention Notice No. 19 moved by Sardar Ajaib Singh Sandhu, M. L. A. regarding termination of services of Surveillance Inspectors of the Malaria Department.

The posts of Surveillance Inspectors were created on a temporary basis and the incumbents know well that they will be relieved when no longer required.

With the entry of the 6 districts of Karnal, Ambala, Patiala, Ludhiana, Jullundur, Kapurthala into the maintenance phase on 1st January, 1965 and another six districts of Rohtak, Gurdaspur, Hoshiarpur, Sangrur, Ferozepore and Kangra with effect from 1st April, 1965 the Surveillance Inspectors working there except those who were trained as Sanitary Inspectors became/will become surplus. The trained Sanitary Inspectors have been adjusted against the posts of the Family Planning Health Inspectors in accordance with the instructions issued by the Government of India. There still remained 49 Surveillance Inspectors who were not trained. In accordance with the terms of their appointment their services were/are terminated at one month's notice. Instructions have, however, been issued to absorb them in other Malaria Units where possible. This treatment is being given to those who were employed through the Subordinate Services Selection Board. Those who were employed only on six months basis are not being absorbed.

CALL ATTENTION NOTICE NO. 27 DATED 25TH MARCH, 1965

Statement regarding Call Attention Notice (No. 27) given by Sarvshri Mohan Lal Dutta and Om Parkash Agnihotri regarding drowning of a boat in Gobind Sagar on 18th March, 1965.

It is with deep regret that the Punjab Government learnt of the most unfortunate and ghastly tragedy on Gobind Sagar on the 18th March, 1965 when a large number of men and women and children were drowned. Though the exact number is not known yet it is learnt that about 70 persons lost their lives. As the mishap occurred in the jurisdiction of Bilaspur District, Himachal Pradesh, the matter is being investigated by the Deputy Commissioner, Bilaspur. This incident occurred due to the gross negligence on the part of the boatman. The necessary precautions and rules prescribed under the Himachal Pradesh Ferries Act were not observed. The boats were definitely over-loaded, they were running late and the very dangerous practice of towing a country-boat with the motor-lounge was being followed.

2. The Bhakra Dam Administration have ever since 1962 been pressing for proper and controlled Ferry operations in view of the mal-practices being followed by private Ferry operators in the territory.

The Bhakra reservoir lies mainly in Himachal Pradesh and partly in Punjab. The main river, upstream of Bhakra Dam, runs entirely in the Himachal Pradesh territory. The question of navigation in the Gobind Sagar has been discussed time and again with the Himachal Pradesh Government by the Bhakra Dam Administration and Bhakra Control Board. The Himachal Pradesh Government holds that under the Northern Indian Ferries Act, 1878, which they have made applicable to their State in form of "Himachal Pradesh Ferries Act, 1956" the responsibility for development and control of ferries in their territory is entirely their business, and the Bhakra Dam Administration have no right to interfere. The Bhakra Dam Administration has, thus, nothing to do with the running of boats in the Gobind Sagar and is not at all responsible for this ghastly mishap.

The Bhakra Dam Administration had noticed, time and again, unsafe practices being followed at various ferries licenced by the Himachal Pradesh Government and the matter had been brought to their notice. Last year, too, the contractor of this very ferry, on which accident has taken place, was challaned for over-loading and towing boats

behind a motor-launch by the Chief Security Officer of the Bhakra Dam Administration; but the Contractor immediately took up the case with the Himachal Pradesh Government, and the General Manager, Bhakra Dam, was asked on 8th April, 1964 telegraphically by the Chief Secretary, Himachal Pradesh to "ensure that nobody takes law into his own hand and nobody interferes with any lawful right and lawful arrangement". The matter was also brought to the notice of the Chief Secretary, Himachal Pradesh, *vide* General Manager, Bhakra Dam, letter No. 13612-13/BDT, dated 10th June, 1964, wherein it had pointed out that activities of these ferry operators were not only prejudicial to the interest of Bhakra Project, as it was well nigh impossible to maintain security measures in that atmosphere, but also these could result in loss of many human lives. On the request of the General Manager Bhakra Dam the matter had also been taken up earlier by the Chief Secretary, Punjab, with the Chief Secretary, Himachal Pradesh, who informed the Punjab Government *vide* his letter No. 4-12/62-Rev-II, dated 11th June, 1963, as below :

"There is no necessity to consider General Manager, Bhakra Dam's proposal, from the point of view of maintenance of the reservoir and the security of the Dam or from any other point of view. This Administration has been unable to appreciate the reasons which have led the General Manager, Bhakra Dam, to make such proposals. Licencing of ferries or running State owned ferries is a matter for respective State Governments."

The matter was, however, further referred by the General Manager, Bhakra Dam, to the Bhakra Control Board, Consequently the Vice-Chairman, Bhakra Control Board, called a meeting of the two Chief Secretaries and the General Manager on 22nd July, 1964, when it was decided as under :

"It was decided that a Committee comprising of General Manager, Bhakra Dam; District Magistrate, Kangra and District Magistrate, Billaspur, should be formed to work out useful and practicable schemes regarding the draft, the maximum capacity and size of the Boats to be plied in the reservoir, qualification of boatmen and inspection of the boats for the mutual good of both the parties. This Committee would also look into the work of finalising the licences for operating ferries in the reservoir and also annual inspection of the boats and ferries. The licences for operating boats and ferries, would, however, be issued by the District Magistrates of the areas concerned and the revenue would also be realised by them."

This decision was also confirmed by the Bhakra Control Board in their 88th meeting held at Nangal on 11th August, 1964, when following directive was issued :

"The decisions taken by the Committee, set up by the Bhakra Control Board at its 86th meeting under item No. 363 (194-A) were approved except that the question of revenue would be decided in accordance with the operation of ferries Act. The General Manager, Bhakra Dam, would expedite further report on the places for operating ferries as also hours of working etc., besides other points listed in the decision of the Committee."

This Committee for framing of detailed rules and regulations met under the Chairmanship of the General Manager, Bhakra Dam, at Nangal on 6th October, 1964, and then again on 15th December, 1964, and its recommendations as confirmed and agreed to by the respective District Magistrates of Billaspur (H.P.) and Kangra (Punjab) were forwarded to the respective State Governments, Bhakra Control Board, and the Irrigation and Power Ministry for implementation. These were put up for confirmation and approval of the Bhakra Control Board in their 91st meeting on 11th March, 1965, but the item had to be deferred on a specific reason by the Chief Secretary, Himachal Pradesh, as he was unable to attend this meeting.

Thus, it is very clear that there has been no negligence on the part of the Bhakra Dam authorities. On the other hand the Bhakra Project has been pressing for properly controlled ferry operations in the vast and deep waters of the Gobind Sagar ever since 1962. It may further be stated that the Bhakra Administration have rendered all possible and prompt help as soon as the Deputy Commissioner, Bilaspur, contacted the Bhakra Dam authorities on the evening of 19th March, 1965, a day after the accident. The services of the Fire Brigade and their motor launches etc. were put at the disposal of the Deputy Commissioner Bilaspur, and the same are being utilised even now.

Statement in respect of Call Attention Notice No. 26, tabled by Dr. Baldev Parkash, M.L.A. regarding the forced collection of Small Savings Deposits by the Government Departments in general and Registration Authorities in particular.

I may submit that instructions have been issued from time to time that collections in respect of Small Savings Securities etc. are not to be made by Government servants in

[Chief Minister]

the course of discharge of their official duties or with reference to their official functions like issuing of permits, licences, registration of documents etc. It was also made clear that the instructions issued by Government in this behalf are complied with scrupulously by all concerned and a serious view would be taken by Government in the event of non compliance of the instructions.

The National Savings State Advisory Board, Punjab in its meeting held on the 31st August, 1962, also disapproved the use of any coercive method and mis-use of official position for obtaining investment in Small Savings Securities. It was reiterated that no undue pressure of coercive methods would be resorted to in future and members of public would be made to invest in the Small Savings Securities only through education and persuasion. The observations made by the Board have been brought to the notice of the Field Officers for strict compliance.

In the year 1963, the Committee on Government Assurances wanted to know whether any complaint was received about the forced collections. The enquires made from the Deputy Commissioners however, revealed that no such complaint against the Field Officers for compelling the farmers to invest money in National Defence Bonds/Certificates was received by them. The Punjab Legislative Council was informed accordingly.

I may further submit that no such complaint has been received from Fazilka (District Ferozepore) in this respect.

So I may add that no coercive methods are adopted in the intensification of Small Savings Movement in the State but the collections are made through persuasion/education.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਆਕਸੀਨ ਲਿਟਰੇਚਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਂਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਮ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਨਰਲ ਟੀਚਰਾਂ ਦੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਦੇਣਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਇਡ ਸਪਰੈਡ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਲਈ ਜੋ ਕਾਨਕਰੀਟ ਸਟੈਪਸ ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਵਾਯੋਵਰਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ADJOURNMENT MOTIONS

ਸਰਦਾਰ ਸਮਜੋਰ ਸਿੰਘ ਬੋਸ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਇਕ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਸੀ regarding resentment in the teachers community *vis a vis* Government stand ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਰੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਲ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਜ ਫੇਰ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕਲ ਜਿਹੜੀ ਅਨਾਊਂਸਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੇ ਅਮਾਲਿਉਮੈਂਟਸ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਏਥੇ ਵੀ ਕਲੀਅਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਏ ਦਿਨ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੰਗਰ ਸਟਰਾਈਕਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਅਰਸੇ ਲਈ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ 25 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਯੂਸਰ-ਕਨਸੈਸ਼ਨਜ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਅਾਂ ਦੀ ਫਰੀ

ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਰਗੀਰਾ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇੰਟਰੈਸਟਿਡ ਹਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਕ ਜਾਇ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਾਂਗੇ । ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਕਲ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਆਮਦੀਦ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ So far as the teachers are concerned, I hope the chapter of agitation will be closed for another five years. I have stated in the Council that instead of resorting to hunger strike, the Teachers' Unions and their representatives can meet me and my colleague, the Finance Minister, as and when convenient to them, and to us. ਔਰ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸੌ ਸਵਾਰ ਜਾਂ ਮੰਗਲਵਾਰ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਰਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਡੀਸੀਜ਼ਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਅਪਰੈਲ 1965 ਤੋਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਸੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੈ and Government means to follow it up.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋ ਐਮ. ਐਲ. ਸੀਜ਼ ਨੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਰਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸੀ । ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੈਡ ਡਾਉਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰੋ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ 4 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 50 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਮਨਾਈ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 50 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਸਜਿਉਂ ਖਬਿਉਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ । ਚੁਨਾਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ ਸੀ ਔਰ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕੁਐਸਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਫਾਈਨੈਂਸਿਜ਼ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ 50 ਲਖ ਰੁਪਏ ਤੇ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਜਾਓ । ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ । ਸੋ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ 50 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਦਵਾਈ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਕਮ ਅਜ਼ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰੋ । 25 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢਾਈ ਢਾਈ ਰੁਪਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਫਿਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜ ਹੀ ਉਹ ਫੇਰ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਤੇ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਵਾਅਦਾ ਤੁਸੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ ।

Mr. Speaker : The honourable Minister has called a meeting. You may please sit in that meeting and take decisions.

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ; 25 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਅਸੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਔਰ 25 ਲਖ....

(ਵਿਘਨ)

ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂਬਰ ਗਰਾਂਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ 25 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਪਲੱਸ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਕਾਨੋਮੀ ਕਰਕੇ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਬਾਗਾ ਉਹ ਇਸ ਪੂਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਬਾਕੀ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ ਔਰ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣੇ ਹੀ 15 ਮਿਨਟ ਪਹਿਲੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਅਜ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਛਪੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਨਾਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭੁਖੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਲ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕਨਸੈਂਸਿਸ ਆਫ ਐਪੀਨੀਅਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਟੀਚਰਜ਼ ਸੈਟਿਸਫਾਈਡ ਹਨ। ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 25 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਨੂਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਗਲ ਸੇਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਤ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫੁੱਫੀ ਥੀ। ਤੋ ਕਧਾ ਮੈਂ ਜਾਨ ਸਕਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਬ ਤਨ੍ਹੀਨੇ ਏਕ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਤਸੇ ਇਨਕੀ ਜਵਾਬੰਟ ਰਿਸਪੌਂਸੇਬਿਲਿਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ।

Mr. Speaker : Chief Minister will make the position clear.

ਸੁਖ ਸਾਹਿਬ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਝੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਯਾ ਕਾਂਗਰੇਸ ਪਾਰਟੀ ਕੇ ਜੋ ਮੈਂਬਰਾਨ ਮਿਲੇ ਥੇ ਮੈਨੇ ਤਨਕੋ ਧਕੀਨ ਦਿਲਾਯਾ ਥਾ ਕਿ ਹੁਸ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀ ਡਿਮਾਂਡ ਕੋ ਸਿਮਪੇਥੇਟੀ-ਕਲੀ ਕਨਸਿਡਰ ਕਰੇਂਗੇ। ਇਸਨੇ ਇਲਾਵਾ 50 ਲਾਖ ਰੁਪਯਾ ਦੇਨੇ ਦੀ ਮੈਨੇ ਕਿਸੀ ਵਕਤ ਭੀ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕੀ। ਧਹ ਗਲਤ ਬਾਤ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਨੇ ਭੀ ਸੁਨਾ ਹੈ ਕੇ ਧਹਾਂ ਤੀਨ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤਥੇ ਹੈਂ ਆਰ ਤੀਨੀਂ ਨੇ ਹੀ ਕਾਨਫਿਲਿਕਟਿੰਗ ਸਟੇਟਮੈਂਟਸ ਦਿਏ ਹੈਂ। (ਸ਼ੋਰ) ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਹੈ ਕਿ 25 ਲਾਖ ਵਹ ਦੇਂਗੇ ਆਰ 25 ਲਾਖ ਵਹ ਦੇਂਗੇ.....

Mr. Speaker : No, the Finance Minister did not make a statement to this effect.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਇਨਸੇ ਹੀ ਆਪ ਪੂਛ ਲੋਂ। ਇਨ੍ਹੀਨੇ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ .....

Mr. Speaker : No, please. He wanted to make a statement. But he did not make it. Further how can he make commitment about the Central Government.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਵਹ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ 25 ਲਾਖ ਵਹ ਦੇਂਗੇ ਆਰ 25 ਲਾਖ ਧਹ ਦੇਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਪਰਬ ਚਨ੍ਦਰ ਜੀ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ 25 ਲਾਖ ਦੇਂਗੇ ਇਸਨੇ ਅਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਂਗੇ .....

मुख्य मन्त्री : जब कुछ यह दोस्त और टीचर्स के नुमाइंदे हमें मिले थे तो उन्होंने यह कहा था कि आप जितनी ग्रांट देंगे उस के मुताबिक सेंटर भी मदद देगा। मैंने कहा था कि सेंटर की मैचिंग ग्रांट के बारे में तो मैं कुछ नहीं कह सकता जो कुछ हम दे सकते हैं वह देंगे, आप सेंटर की बात न करें।

(At this stage some honourable Members rose to speak)

Mr. Speaker : We have enough of discussion on this point. Let us take up the next item now.

बाबू बचन सिंह : अर्ज यह है कि कल जो स्टेटमेंट एजुकेशन मिनिस्टर साहिब ने कौंसिल में दिया है मेरे ख्याल में उससे ज्यादा नुकसानदेह स्टेटमेंट और कोई नहीं हो सकती है। गवर्नमेंट को कोई प्रोपोजल तो रखनी चाहिए कि किस तरह से यह रिलीफ देंगे। यह कहते हैं कि 25 लाख रुपया दे दिया और बंदरों में भेली रख दी कि बांट लो।

Mr. Speaker : Ultimately, it is the Government that will take a decision after consulting the parties concerned.

सरदार तारा सिंह लाहिलपुरी : आन ए पुआइंट आउ आउडर। मेरी अरज है कि कल गिल साहिब ने जो ऐडजस्टमेंट प्रपोजल दिया है उस बारे में उम्मीदें न हों। मैं पुछता हूँ कि उसका क्या ब्यौता है? क्या उम्मीदें ऐडजस्ट कर ली हैं या नहीं।

श्री सपीकर : इसकी इतलाह उम्मीदें पुरी न होंगी। (The hon. Member will receive the information in connection therewith.)

सरदार लडमन सिंह गिल : कल चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा था कि आਈ. जी. साहिब ने लुधियाने के लिए कहा है कि उसे उसकी पुरीली नती रिपोर्ट साम उक आ जावेगी अउ अज उह सारी गल दसंगे। मेरी अरज है कि चीफ मिनिस्टर साहू दसंगे कि आਈ. जी. साहिब किस नतीजे पे पहुँचे हन अउ हन उह की कर रहे हन। अज परटेसट डे मनाहिया जा रहा है अउ असी उत्रे जाके पबलिक नु डेस करना है इसली साहू कउ दसिया उं जावे कि की हो रहा है।

मुख्य मन्त्री : जैसा कि मैंने कल भी अर्ज किया था आई. जी. साहिब वहां लुधियाना और दोराहा दोनों वाक्यात की इन्वेस्टीगेशन कर रहे हैं। अभी तक वह वहां से वापस नहीं आए हैं। मैंने आज सुबह भी उनको कन्टैक्ट करने की कोशिश की है और ख्याल है कि वह आज किसी वक्त भी पहुंच जाएंगे। एक बात मैं यह भी कहना चाहता हूँ कि डी. सी. के ज़िम्मे यह बात लगाई गई है कि वह लुधियाना के इम्पाटेंट शहरियों की मीटिंग बुला कर बड़े अच्छे पैमाने पर वहां गुरु ग्रंथ साहिब का आखंड

[मुख्य मन्त्री]

पाठ रखने का इन्तज़ाम करें ताकि पूरी तरह वह समाप्त हो। उसके लिये हम पूरा बन्दोबस्त करेंगे ताकि जो जज़्बात मजबूत हुए हैं उन की तलाफी हो सके। फिर वह जो हमारे पास रिपोर्ट आएगी उस पर मुनासब अमल करेंगे। जहां तक उस बिल्डिंग का संबंध है उसको हमने सारी को अपने कब्ज़ा में ले लिया है ताकि किसी तरह के नुक़सेअमन का अन्देशा न रहे। मुख्तलिफ़ पार्टिज़ के कुछ आदमियों की दफ़ा 107/151 के तहत ज़मानत लेने के लिये कार्यवाही की गई है, कुछ भाइयों की ज़मानतें हुई हैं और कुछ की अभी नहीं हुई हैं। जहां तक दोराहा का संबंध है उसके बारे में अज्ञ है कि वहां की सारी कम्युनिटीज़ के सारे शहरी जिनमें हिन्दु सिख, रामगढ़िए, सहजधारी वगैरा सब हैं वह इस बात से मुतफिक हैं कि वहां जिस भाई ने शरारत की है उसका पता लगाया जाए और वह सब उसका सुराग लगाने के लिये कुआप्रेट कर रहे हैं। जब पुलिस को यह इत्तलाह मिली थी और सब से पहले यह बात एक 6/7 साला बच्ची भुपिंदर कौर और उसके एक 7/8 साला भाई की इत्तलाह में आई उसी वक्त एस. पी. वहां पहुंच गया था और उसके बाद एक इन्स्पैक्टर साहिब की ड्यूटी लगाई गई थी जिसने काफी लोगों की शहादतें ली हैं और सारी इन्क्वारी हो रही है। मैं आप के ज़रिए हाउस को यकीन दिलाना चाहता हूँ कि जब रिपोर्ट आ जाएगी तो मुनासिब कार्यवाही की जाएगी।

सरदार अजयिब सिंघ सੰघू : आन ए पुआइंट आफ आरडर, सर। मेरी अरज़ है कि चीफ मनिस्टर साहिब ने जे कुछ किहा है कि अर्ध पाठ करांगे अउ केडी मीटिंग करांगे सांठुं इस उ केडी इत्तराज नही। चंगे हालात पैदा करन लਈ ऐसा होना ही चाहीदा है। लेकिन असी कल वी मंग कीती सी कि लुपिआड़े जे दुखटना होਈ है उसदी जिमेवारी एस. पी. उ है इस लਈ उसनू पहिलां उषे उबदील कीता जावे अउ जेदें उक उसनू.....

Mr. Speaker : The Inspector General of Police has not yet completed the enquiry.

सरदार अजयिब सिंघ सੰघू : मेरी इह बेनती है कि जेदें उक उह एस. पी. उषे है इसदी इन्क्वारी ठीक नही हो सकदी है। उसदे हुंदिआं जे इन्क्वारी होवेगी उह गलत होवेगी।

सरदार लडमठ सिंघ गिल : साडी केडी गल किसे कमिउनिटी दे खिलाफ नही सी अउ ना है, ना ही उस जगहा दे मुतलक केडी इगज़ा है अउ ना किसे दी अरैस्ट दे बारे केडी इगज़ा है। चीफ मनिस्टर साहिब ने जे कुछ किहा कि सहिरीआं दी मीटिंग काल करनी चाहीदी है अउ उषे अर्ध पाठ कर देना चाहीदा है इस ठाल साडी 90 फीसदी उमली उां हो गਈ है लेकिन इगज़ा होर है। असी कल वी चीफ मनिस्टर साहिब नू इक डैपुटेसन दी सकल विच जिस विच एस. जी. पी. सी. दे परेजिडेंट वी शामिल सन, मिले सी अउ उनू ने किहा सी कि आ. ए. जी. साहिब दी परीलिमीनरी

ਰਿਪੋਰਟ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਉਸ ਤੇ ਬਾਅਦ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਸਲ ਝਗੜਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਝਗੜਾ ਐਸ. ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖੁਦ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਾਂਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਐਸ. ਪੀ. ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਆਈ. ਜੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਕਰਿਮੀਨਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੱਸੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਸਕੀਏ । ਅਜ ਉਥੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਡੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਐਜੀਟੇਡ ਹਨ ।

[ਸੁਖ ਧਰਮੀ] : ਆਈ. ਜੀ. ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਨੇ ਸੇ ਪਹਲੇ ਕੌਸੇ ਕਾਰਯਕਾਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੈਂ? ਆਈ. ਜੀ. ਪੁਲਿਸ ਕਾਂਟੈਕਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਾ । ਤਸਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਸਾਯੂ ਕਾਰਯਕਾਹੀ ਕੀ ਜਾਯਗੀ ।

Announcement by the Secretary

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have the honour to inform the House that the Punjab Appropriation (No. 2) Bill, 1965 passed by this House on the 30th of March, 1965 and transmitted to the Punjab Legislative Council, the same day has been agreed to by the said Council without any recommendation in their afternoon sitting held on the 30th March, 1965.

Papers laid on the Table by the Minister for Finance and Planning

Minister for Finance and Planning (Sardar Kapoor Singh) : Sir, I beg to lay on the Table the Statement showing the public borrowings by the Punjab State Electricity Board and guarantees by the Punjab Government in force during the year 1964-65, as required under Section 66 of the Electricity (Supply) Act, 1948.

[Minister for Finance and Planning]

Statement showing the Public Borrowings by the Punjab State Electricity Board and Guaranteed by the Punjab Government in force during the year 1964-65 [Section 66 of the Electricity (Supply) Act, 1948]

Serial No.	Amount of Public Loan	Authority	Issue Price	Rate of Interest	Currency of the loan	Month and year in which floated	Remarks
1.	Rs 1.75 crores	Irrigation and Power Department letter No. 15905-2-1 & E/63-19221, dated 18 September, 1963	Rs 99.50 per cent	4½ per cent per annum	12 years	September, 1963	

LEGISLATIVE BUSINESS

EXTENSION OF TIME FOR THE PRESENTATION OF THE FINAL REPORT ON THE PUNJAB, MUNICIPAL CORPORATIONS BILL BY THE REGIONAL COMMITTEES.

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to move—

That the time fixed for the presentation of the Final Reports of the Regional Committees on the Punjab Municipal Corporations Bill, be further extended up to the 31st July, 1965.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the time fixed for the presentation of the Final Reports of the Regional Committees on the Punjab Municipal Corporations Bill be further extended up to the 31st July, 1965.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਜ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵੈਸੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਇਥੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਊਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਤਕ ਇਕ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੋਨੋਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹੋ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਿਲ ਲਈ ਹਨ। ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹੀ ਟੇਕ ਅਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ 2—3 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਮੰਗਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਐਜ਼ੋਰੈਂਸ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ 31-7-65 ਤਕ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇਗੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਧਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਾਲੰਧਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਛੇਤੀ ਹੀ ਟੇਕ ਅਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਡਾ॰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ—ਪੂਰਵ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਮੈਂਬਰ ਬਿਲ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਸਿਡਰ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਥਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਦ ਦੋਨੋਂ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਵਾਇੰਟ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸਦੇ ਸਾਥ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਵਕਤ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਥਾ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸੈਕਿਟੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸਦੇ ਲਿਯੇ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਮਾਂਗੀ ਗਈ ਥੀ। ਅਗਰ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵਕਤ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਨ ਕਰ ਪਾਵਾਂ ਤਾਂ ਹਮੇਂ ਟਾਈਮ ਦੀ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਦੇਣੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਆਪਸ਼ਿ ਨ ਹੋਵਾਂਗੀ। ਅਗਰ ਇਸਦੇ ਲਿਯੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਲਗਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹਮੇਂ ਟਾਈਮ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਐਟਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ, ਉਸਨੇ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੰਮ ਕਿਸੀ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੀ ਟਾਈਮ ਲਿਮਿਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਵਾਂਗੀ ਹੈ।

[डा. बलदेव प्रकाश]

और उसे एक्सटेंशन ही मांगनी पड़ती है। मैं तो समझता हूँ कि दो-चार महीनों के अन्दर भी कुछ नहीं होगा। हम तो इस बारे में पिछले 3-4 सालों से इसी तरह का चक्र चलते हुए देख रहे हैं। अगर उन्होंने ने एक्सटेंशन लेनी है तो वह जुलाई, 1965 की बजाए 31 दिसम्बर, 1965 तक हाउस से एक बार ही ले लें लेकिन इसके साथ हाउस को एश्योरेंस जरूर दें कि इसके बाद फरदर एक्सटेंशन नहीं मांगी जाएगी। और इस बिल को एक्सटेंडिड टाइम के अन्दर ही कनसिडर कर लिया जाएगा। मैं चाहता हूँ कि अब इसी शर्त पर टाइम की एक्सटेंशन देनी चाहिए।

बाबू बचन सिंह (लुधियाना, उत्तर) : स्पीकर साहिब, मुझे बहुत दुख है कि इसके बारे में हाउस की तवज्जोह दिलाई गई है। इससे यह बात साफ जाहिर हो जाती है कि जिन मैम्बरों के जिम्मे काम लगाया जाता है, वह अपनी जिम्मेदारी को निभाने में बिल्कुल और बुरी तरह से फेल हुए हैं। इस सिलसिले में मुझे पहिले भी शिकायत है। मैं दो साल तक एक कमेटी का चेयरमैन रहा। उस कमेटी के चेयरमैन के तौर पर मैंने यह फैसला किया था कि उस कमेटी की मीटिंग 3 घंटे से कम न हो। मुझे खुशी है जिस वक्त मैंने काम शुरू किया उस वक्त से पहले काफी एरियर था और इस एरियर को क्लीयर करने में काफी कोशिश की और मेरे वक्त में एरियर बहुत कम रह गया था। जो कमेटियां काम करती हैं, उनमें बहुत से नुक्स हैं। उनमें एक नुक्स यह है कि वह इस बात की तरफ कभी ध्यान नहीं देती कि कमेटी कब शुरू हुई और किस वक्त खत्म हुई। वह कमेटियां जल्दी ही खत्म हो जाती हैं। मुझे अफसोस है कि यहां पर मुलाजमों की खड़े होकर नुकताचीनी करने लग जाते हैं, यह ठीक है कि जो मुलाजम गलत काम करते हैं उनकी नुकताचीनी करनी है और हमें यह हक हासिल भी है, लेकिन आनरेबल मैम्बरों को अपने को दामन में मुंह डाल कर देखना बहुत ही जरूरी है कि वह असैम्बली की कारगुजारी के सिलसिले में ठीक तरह से काम कर रहे हैं या नहीं। किया मिनिस्टर-इनचार्ज ने बिल के बारे में कोई मीटिंग बुलाई थी या नहीं। उसके बारे में ठीक ढंग से और ठीक वक्त पर कार्यवाही की या नहीं। मेरी अपनी राय है कि हम दूसरों को बहुत नसीहत देते हैं लेकिन हम उन पर खुद अमल नहीं करते हैं। मैं अपने आपको सब के साथ शामिल करते हुए इस मामले में कसूरवार समझता हूँ। हम ठीक ढंग से काम नहीं करते हैं। हमें जितना काम करना चाहिए उतना काम नहीं करते हैं। हम इसके बारे में जो आलाऊंसिज और टी.ए. तथा डी. ए. लेते हैं उन के साथ हम पूरी तरह से इन्साफ नहीं करते हैं। हम पब्लिक के पैसे को इस तरह आकर तबाह करते हैं। इस कारपोरेशन बिल के साथ पंजाब की कितनी जनता वाबस्ता है। अगर देखा जाए तो यह बिल अमृतसर कारपोरेशन के लिये बनाया गया था लेकिन उसके बाद जालन्धर और लुधियाना के अन्दर भी काफी आबादी बढ़ गई है और वहां पर कितने सलमज खड़े हो गए हैं। वहां पर कितनी प्राब्लम्ज खड़ी हो गई हैं। उनको हल करने के लिये बहुत जरूरत है लेकिन हम इस बात की

EXTENSION OF TIME FOR THE PRESENTATION OF THE FINAL REPORT (26)115
ON THE PUNJAB MUNICIPAL CORPORATION BILL BY THE
REGIONAL COMMITTEES,

तरफ ध्यान नहीं दे रहे हैं। यहां पर कोशिश की जा रही है कि जितना भी बिल के लिये मौका निकल जाए उतना ही अच्छा है। यहां पर मसलों को हल करने की कोशिश नहीं की जाती है। इस लिये, स्पीकर साहिब, मैं आपकी खिदमत में अर्ज करना चाहता हूँ कि जो कमेटियां बनायी जाती हैं, अगर वह ठीक तरह से काम नहीं करती, एक मੈबर होने की हैसियत से मुझे कहने का हक है कि आप तीन महीनों के अन्दर हर कमेटी के काम के बारे में रिपोर्ट लें और जो अच्छी तरह से काम नहीं करती उन के बरखिलाफ एक्शन लें। आप इन कमेटियों के ओवर आल इन्चार्ज हैं। यहां पर देखा जाता है कि कमेटियां अगर कुल्लू जाना चाहती हों तो किस बहाने से वहां के लिये दौरा बना लेते हैं और वहां जाकर सैर की जाती है। (विघ्न) मुझे पता है कि किस तरह से कुल्लू और मनाली के लिये प्रोग्राम बनाए जाते हैं और वहां जाकर क्या काम किया जाता है। अगर इसके बारे में कोई मीटिंग नहीं हुई तो क्या चेयरमैन ने अपने प्रीजाइडिंग आफिसर या मिनिस्टर इनचार्ज को लिख कर दिया कि इसके सम्बन्ध में कोई मीटिंग नहीं हुई। अगर नहीं लिखा तो मैं समझता हूँ कि मੈबर इसके बारे में कसूरवार हैं। इन्हें लिख कर मिनिस्टर इनचार्ज को देना चाहिए था। यहां पर ठीक तरह से काम नहीं हो रहा है। जो लोग कमेटी के मैम्बर्ज बनाए जाते हैं, वह अपनी ड्यूटीज को निभाते नहीं हैं। इस लिये मुझे कहने का हक है कि हमें भी यहां पर जिस तरह से मुलाज्जमों की नुक्ताचीनी करते हैं, उसी तरह से कमेटियों के मैम्बरों की नुक्ताचीनी करें। स्पीकर साहिब, मैं आपकी खिदमत में अर्ज करना चाहता हूँ कि आप इस सिलसिले में हिदायत जारी करें कि जिन बिलों को काफी अर्से से टेक अप नहीं किया गया उनको जल्दी ही टेक अप किया जाए। उन्हें यह काम चाहे कई दिनों तक लगातार बैठ कर क्यों न करना पड़े, करना चाहिए और काम को जल्दी ही खत्म करना चाहिए। मैं चाहता हूँ कि सरकार इस बात की एश्योरेंस दे कि इस बिल के बारे में सरकार 31 जुलाई, 1965 के बाद एक्सटेंशन नहीं मानेगी।

श्री बलरामजी दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, बहुत सा व्यु-प्वायंट तो मैबरान ने आपके द्वारा सरकार तक पहुंचा दिया है। मैं नहीं चाहता कि उन बातों को रीपीट करूँ लेकिन एक बात जरूर महसूस करता हूँ कि कार्पोरेशन बिल के लिये टाईम मांगा जा रहा है तो बड़े दुख की बात है कि जब कभी किसी बिल को पास करने के लिये हाउस से टाईम लिमिट की एक्सटेंशन मांगी जाती है और यह असैम्बली टाईम एक्सटेंड करती है कि रिजनल कमेटियां फलां तारीख तक उस बिल पर रिपोर्टें करें तो, स्पीकर साहिब, इसके बारे में किसी की ज़िमेदारी नहीं है। मैं आप से मुअदबाना गुज़ारिश करूँगा कि जो टाईम लिमिट असैम्बली देती है आप उसके बारे में रिजनल कमेटी के चेयरमेन से पूछ लिया करें या सैक्रेटरी पूछ लिया करे कि असैम्बली ने फलां बिल के लिये रीपोर्ट करने के लिये फलां तारीख तक का टाईम दिया है वह कब तक आ जाएगी। अगर

[श्री बलराम जी दास टंडन]

कोई छोटा सा अफसर कोई अदना अफसर भी अपने स्वार्डीनेट को टाईम देता है कि इतने अरसे में फलां काम पर रीपोर्ट करो और वह नहीं करता तो उसके लिये उसके ऊपर इनस्वार्डीनेशन का चार्ज भी लगाया जाता है और उसके लिये एक्सप्ले-नेशन भी काल कर लिया जाता है। लेकिन यह इतना बड़ा हाउस है कमेटीज को बिल पर रीपोर्ट करने के लिये टाईम देता है तो उस टाईम के अंदर अंदर रिपोर्ट न भेजने के लिये जिम्मेदारी किस पर आती है और खुद मिनिस्टर साहिब इस टाईम को फरदर एक्सटेंड करने के लिये मोशन ले आते हैं। अब वे चाहते हैं कि इस टाईम को 31 जुलाई तक एक्सटेंड कर दिया जाए। आया मिनिस्टर साहिब इस बात की एश्योरेंस हाउस को देते हैं कि 31 जुलाई तक सब-कमेटी इस बिल को पास कर देगी और फिर इस अरसे में दोनों कमेटियां भी पास कर देंगी ताकि जब फिर असैम्बली की मीटिंग हो तो वह बिल हाउस के सामने पेश हो जाए, उसकी रिपोर्ट हाउस में पेश हो जाए। या हमें इस एक्सटेंड किये हुए टाईम को फिर आगे और एक्सटेंड करना होगा। अगर और एक्सटेंड करन के लिये नहीं कहेंगे तो कम से कम यह बात क्लियर होनी चाहिए कि 31 जुलाई तक सब कमेटी भी इसको पास कर देगी और दोनों कमेटियां भी उस पर अपनी रिपोर्ट कर देंगी और उसके बाद असैम्बली के सामने आ जाएगा। इस वक्त मेरी गुजारिश है कि अब चाहें तो दो महीने की जगह पर चार-पांच महीने बेशक अभी और टाईम बढ़वा लें लेकिन असैम्बली के सेशन से पहले पहले दोनों सब-कमेटियां और रिजिनल कमेटियां भी इसको डेफिनिटली पास कर दें।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर): स्पीकर साहिब, यह ऐसा मसला है जिस म लम्बी तकरीर करने की जरूरत नहीं है। अभी अभी बाबू बचन सिंह जी ने अपने ख्यालात का इजहार किया है कि मैम्बरान गैर जिम्मेदार हैं, कुल्लू जाना चाहते हैं, वगैरह, वगैरह। मैं इस कमेटी के मैम्बर होने की हैसियत से हाउस को बताना चाहता हूँ कि इस कमेटी की कोई मीटिंग कुल्लू या किसी और हिल स्टेशन पर नहीं हुई और न ही कभी मैम्बरान ने कभी रिक्वैस्ट की है कि हम हिल स्टेशन पर ही ठंडे दिमाग से इस बिल पर सोच-विचार कर सकते हैं। बात यह है कि इस कमेटी के सामने दो बिल थे—कार्पोरेशन बिल और म्युनिसिपल बिल—और यह दोनों ही खासे वैल्यूमीनस हैं। म्युनिसिपल बिल पर बहस चलती रही और दूसरे बिल को टेक आप भी नहीं कर सके। अब 31 जुलाई तक वक्त मांगा गया है। मैं टंडन साहिब से मुत्तफिक हूँ कि अब 31 जुलाई की बजाए चाहे दो चार महीने और ले लें लेकिन बार बार इसके लिये टाईम मांगना अच्छा नहीं मालूम होता। इस लिये मैं आपसे अर्ज करता हूँ कि 31 जुलाई की बजाए 30 सितम्बर तक टाईम दे दें तो कुछ हर्ज की बात नहीं है लेकिन यह जरूरी है कि उस अरसा में इसको पास कर दिया जाए। दो-तीन साल से मैम्बरों की यह पुरजोर मांग रही है कि अगर कहीं पर कार्पोरेशन बनाया जाना है और म्युनिसिपल इलैक्शन होने हैं तो

ਜਲਦੀ ਸੇ ਜਲਦੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਏ । ਪਹਲੀ ਸ਼ਬਨਮੇਂਟ ਕੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਤੋ ਧਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਥਾ ਕਿ ਵਹ ਡਿਲਿਬੇਟਲੀ ਅਕਾਏਡ ਕਰਤੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਅਬ ਤੋ ਧਹ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਕਿ ਸੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਸਜ਼ੋਰੀ ਸੇ ਕਾਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਯਾ ਸਾਈਡ ਆਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ, ਏਸੀ ਬਾਤ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਏਕ ਬਿਲ ਤੋ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੈ ਐਂਡ ਫ਼ੂਸਰੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਟਾਈਮ ਸਾਂਗਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ । ਧਹ ਟਾਈਮ ਦੇ ਦਿਯਾ ਜਾਏ ਸੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸਕੋ ਏਕਸਪੀਡਾਈਟ ਕਰ ਦੇਂਗੇ ।

(ਚੌਧਰੀ ਸੁਖਿਯਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਏ ਸੇ ਬਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ, ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਸਾਲ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇਕ ਇਕ ਦੋ ਦੋ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । (No meeting has been held to consider this Bill).

(ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੋਰਿੰਡਾ, ਐਸ.ਸੀ.) : ਜਿਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਬਿਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸੈਕ੍ਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਤੁਹਾਡੇ ਸੈਕ੍ਰੇਟੇਰੀਏਟ ਦਾ ਤਾਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰੀਮਾਈਂਡਰ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਕੰਨਵੀਨੀਐਂਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸੈਕ੍ਰੇਟੇਰੀਏਟ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਬਾਬੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ 4-4, 5-5 ਘੰਟੇ ਤਕ ਬੈਠਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : Please wind up now.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਦੋ ਬਿਲ ਸਨ ਇਕ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਬਿਲ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ । ਚੂੰਕਿ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਮਿਊਂਸੀਪਲ ਬਿਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਮਹੀਨੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਿਲ ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਬਿਲ ਸਾਈਡ ਬਾਈ ਸਾਈਡ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ । ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਟਾਈਮ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ । ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਦੇਣੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਹੋਰ ਟਾਈਮ ਮੰਗ ਲੈਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री (श्री प्रबोध चन्द्र) : जनाबे आली, मैं समझता हूँ कि हमारी तरफ से कुछ कोताही हुई है । मगर सब सैम्बर साहिबान जानते हैं कि आस तौर पर मीटिंग ही आधा घंटा लेट शुरू होती है और एक घंटा काम करके घड़ियां देखना शुरू कर देते हैं कि आखरी बस किस वक्त जाती है इस लिये काम नहीं हो सकता । मैंने म्युनिसिपल बिल के लिये नंगल में तीन दिन के लिये मीटिंग

[शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री]

रखी थी कि काम को खत्म करके आना है नहीं तो नहीं आना । लेकिन शाम को सब ने कहा कि यहां पर रोटी का इन्तजाम ठीक नहीं है । फिर क्या किया जा सकता था । सारा खर्च करके वैसे ही वापस आना पड़ा । मैंने पहले भी दो-चार बार यही कहा है और अब भी यकीन दिलाता हूँ कि मेरी तरफ से किसी किस्म की कोताही नहीं होगी । टंडन जी और बाबू जी की बात में वजन है काम ज्यादा है और 31 जुलाई तक खत्म नहीं होगा इस लिये अगर हाउस 30 सितम्बर तक इजाजत दे तो हम इसको पास करने की पूरी कोशिश करेंगे ।

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, हमने यह नहीं कहा था कि रोटी का इन्तजाम ठीक नहीं है इन्होंने खुद कैबिनेट की मीटिंग में जाना था हम ने तो इन को अकॉमोडेट किया था ।

Mr. Speaker : Question is—

That the time fixed for the presentation of the Final Reports of the Regional Committees on the Punjab Municipal Corporations Bill, be further extended upto the 30th September, 1965.

The motion was carried.

EXTENSION OF TIME FOR THE PRESENTATION OF THE FINAL REPORT ON THE PUNJAB MUNICIPAL BILL BY THE REGIONAL COMMITTEES

Minister for Education and Local Government (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I beg to move—

That the time fixed for the presentation of the Final Report of the Regional Committees on the Punjab Municipal Bill, be further extended up to the 30th September, 1965.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the time fixed for the presentation of the Final Reports of the Regional Committees on the Punjab Municipal Bill, be further extended up to the 30th September, 1965.

Mr. Speaker : Question is—

That the time fixed for the presentation of the Final Reports of the Regional Committees on the Punjab Municipal Bill, be further extended up to the 30th September, 1965.

The motion was carried.

(b) RESOLUTION UNDER CLAUSE 2 (a) OF ARTICLE 213 OF THE CONSTITUTION AND—

(3) THE PUNJAB PANCHAYAT SAMITIS AND ZILA PARISHADS (AMENDMENT) BILL, 1965

Mr. Speaker : Both the motions about the disapproval of the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads Ordinances and that of the consideration of the Bill replacing those Ordinances will be taken up together.

Minister for Home and Development (Sardar Darbara Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, सब से पहिले तो मैं आपकी इस बात पर रुलिंग चाहता हूँ कि जहाँ तक मेरी इस आर्डिनैस को रिजेक्ट करने की मोशन है वह तो इस बिल से बिल्कुल डिफरेंट है जो कि अब मिनिस्टर साहिब ने मूव किया है और जो कि रिजनल कमेटियों में पास हो कर आया है ।

श्री अध्यक्ष : यह तो रिजनल कमेटियों से अमैंड होकर आया है ।
(This has come here from Regional Committees in an amended form).

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मैं जिस बात पर एतराज कर रहा हूँ वह कृपा करके सुन तो लीजिये । जो आर्डिनैस गवर्नमेंट ने जारी किया था मेरी मोशन उसको रिजेक्ट करने की है । लेकिन जो अब बिल मूव किया गया है और जो रिजनल कमेटियों में से पास होकर और अमैंड होकर आया है वह उस आर्डिनैस से बिल्कुल डिफरेंट है । इसलिये जैसा कि आपने फरमाया, यह बिल और मेरी वह मोशन इकट्ठी किस तरह डिस्कस हो सकती है ।

Mr. Speaker : Let us not be technical about it.

Shri Balramji Dass Tandon ((Amritsar City, West) : Sir, I beg to move—

That this House disapproves the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Second Amendment) Ordinance, 1964.

स्पीकर साहिब, जहाँ तक इस पंचायत समिति और जिला परिषद् अमैंडमेंट आर्डिनैस का ताल्लुक है उसके बारे में मैंने सिर्फ इतना ही कहना है कि जब सरकार के सामने यह बात क्लीयर है कि असैम्बली ने जल्दी ही मीट करना है तो इस स्पिरिट से ही यह बात कुछ मुनासिब दिखाई नहीं देती कि सरकार आर्डिनैस को जारी कर दे । दस या पंद्रह दिन बाद बिल को हाऊस में इंट्रोड्यूस कर देने से सरकार को

[श्री बलरामजी दास टंडन]

कोई फर्क नहीं पड़ता । हां, अगर कोई खास ऐमरजेंसी के हालात हों, जिसके लिये विधान के अन्दर भी प्रोवीजन है कि असैम्बली ने बहुत देर से मीट करना हो और स्टेट को कोई खतरा पैदा हो गया हो, इस प्रकार के ऐमरजेंट हालात पैदा हो गए हों तो आर्डिनैस लाना जायज हो सकता है । इस पर किसी को कोई एतराज करने की गुंजायश नहीं रहती । लेकिन पंचायत समिति और जिला परिषद् की बाबत आर्डिनैस लाना सरासर नामुनासिब था । इनका तो यह हाल है कि कई जगह पर तो पंचायत समितियां और जिला परिषद् कान्स्टीच्यूट ही नहीं हो सकीं । कई जगह पर तो वह फंक्शन ही नहीं कर पाईं । कई ब्लाक समितियां इस लिये काम नहीं कर पाईं कि उन के दो-दो तीन-तीन मैम्बरों के स्टे-आर्डर हो गए । इस लिये महीना पंद्रह दिन बाद बिल ले आते तो कोई फर्क नहीं पड़ने वाला था । ऐसी कोई सिचु-एशन पैदा होने वाली नहीं थी कि जिसको इस दौरान मीट करना सरकार के लिये मुश्किल हो जाना था । इस लिये मैं जोरदार शब्दों में यह कहूंगा कि इस प्रकार सरकार की तरफ से आर्डिनैस जारी कर देना निहायत नामुनासिब बात है और मैं इसकी कड़ी निन्दा करता हूँ ।

लेकिन जहां तक इस बात का सवाल है कि जो मैम्बर जिला परिषद् के होते हैं और जो इप्सो फैक्टो एकट की रू से बनते हैं, जो लोगों के चुने हुए होते हैं और उन के साथ ऐम. ऐल. एज., ऐम. ऐल. सीज़ और ऐम. पीज़ जहां ऐक्स आफिशियो मैम्बर होते हैं वहां पर डी. सी. एसोशियेट मैम्बर बनता है । वह जिला परिषद् में एडवाइज़री कैमैसिटी में होता है और उसको वोट देने का हक नहीं होता उसकी ऐसी पावर देना कि जिला परिषद् के पास शुदा किसी रैजोल्यूशन को रद्द कर दे, सस्पेंड कर दे, नामुनासिब था । यह खुशी की बात है कि सरकार ने उसको रीकनसिडर करके, रिजनल कमेटियों में इस धारा को दुबारा अमैंड कराया है और एक ऐसी अमैंडमेंट की है जो कि निहायत मुनासिब थी और अब वह अख्तियारात गवर्नमेंट के पास चले गए हैं वही खुद उस पर एक्शन ले और अगर चाहे तो रैजोल्यूशन वगैरा को सस्पेंड करे । लेकिन सवाल यहां पर भी जो अहम है वह यह है कि लोकल बाडीज़ इस लिये बनती है कि वहां पर लोगों को अपने स्फियर में कुछ अटानोमस अख्तियार दिये जाएं उनको कुछ ज़राए दिये जाएं, कुछ ऐसे हालात पैदा किए जाएं कि वह जहां तक जिला का ताल्लुक है अपने हालात के पेशेनज़र खुद फैसले कर सकें कि कैसे वहां पर काम को चलाना है, कौन सी तब्दीली करनी है और किन हालात में क्या क्या फैसले करने हैं । लेकिन अब तक का जो तज़रबा है वह इस बात को जाहिर करता है कि इन लोकल बाडीज़ को ठीक तौर पर फंक्शन ही नहीं करने दिया जाता और लोकल आफिशियलज़ के अलावा यहां स्टेट लैवल पर उनके कामों में इंटरफियरेंस की जाती है । नतीजा यह होता है कि जो छोटे-छोटे काम होते हैं उनको पूरा होते होते भी कई साल लग जाते हैं फिर भी उनकी बाबत कोई फैसला नहीं होता । स्टे आर्डर इश्यू हो जाते हैं और कहा जाता है कि जब तक गवर्नमेंट की तरफ से फर्दर इंस्ट्रक्शनज़ न आएँ इस काम को नहीं करना । इस तरह से

छोटे छोटे कामों में भी रुकावट पड़ती है और वह बाड़ीज़ फंक्शन करने में नाकामयाब होती हैं। इस लिये स्पीकर साहिब, मैं आपके जरिए मनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि जहां तक इन पावर्ज का गवर्नमेंट के हाथ में लेने का ताल्लुक है, इनका बड़ी स्पेयरिंगली यानी बहुत ही खास हालत में प्रयोग करना चाहिए। इस ढंग से प्रयोग नहीं करना चाहिए कि छोटे-छोटे रैजोल्यूशनज़ को भी सस्पेंड कर दिया जाए। अफसरों से मिल कर लोग स्टे आर्डर ले लेते हैं और इनडीसीज़न में काम रुके पड़े रहते हैं। इस ढंग का प्रयोग करना मुनासिब नहीं है। इस लिये अन्त में मैं यह आशा करता हूँ कि रिजनल कमेटियों में से इस बिल को जिस हालात में मौडीफाई कराया गया है, उसको ध्यान में रखते हुए सरकार इन पावर्ज का बड़ी स्पेयरिंगली इस्तेमाल करेगी।

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House disapproves the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Second Amendment) Ordinance, 1964.

श्री निहाल सिंह (महेन्द्रगढ़) : स्पीकर साहिब, वैसे तो जो पंचायत समिति और जिला परिषद् ऐक्ट है उसमें काफी तरामीम की जरूरत है, लेकिन जहां तक इस बिल का ताल्लुक है चूंकि इसका स्कोप काफी लिमिटेड है, इस लिये मैं इसी पर चन्द बातें अर्ज करना चाहता हूँ।

सबसे पहिले मैं चेयरमैन की इलैक्शन की बाबत अर्ज करना चाहता हूँ। मौजूदा अमेंडमेंट के मुताबिक चेयरमैन की मयाद पांच साल की होगी और उस पांच साल के दौरान एक साल के बाद अगर समिति चाहे या जिला परिषद् चाहे तो अपने चेयरमैन को नो कान्फिडेंस के जरिए रिमूव कर सकती है। लेकिन स्पीकर साहिब, मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि कई दफा ऐसा होता है कि पंचायत समिति में चेयरमैन को मैजोरिटी नहीं मिलती यानी 25 मैम्बरों में से 13 मैम्बर चेयरमैन के खिलाफ हो जाते हैं। अगर वह कोई बजट पेश करे या प्रोजेक्शन पेश करे या स्कीम्ज पेश करे या कमेटीज़ फार्म करने की योजना पेश करे या कोई और बात पेश करे तो वह 13 मैम्बर उसकी बात को रीजेक्ट कर देते हैं लेकिन मौजूद कानून के मुताबक, मौजूदा रूलज़ के मुताबक वह चेयरमैन बना रहेगा यानि माईनोरिटी में होता हुआ भी चेयरमैन बना रहेगा। स्पीकर साहिब, यह जो पंचायत समितियां और जिला परिषद् हैं यह डेमोक्रेटिक इंस्टीट्यूशनज़ हैं और डेमोक्रेटिक सैटअप की पहिली सीढ़ी है। अगर हम इनमें अच्छी डेमोक्रेटिक कन्वैन्शनज़ और अच्छी प्रैक्टिसिज़ कायम नहीं कर पाएंगे तो मैं समझता हूँ कि जो हमारा डेमोक्रेटिक सैटअप है वह अच्छा साबित नहीं होगा। ऐसी हालत में, जिसका मैंने अभी अभी जिक्र किया है, उस चेयरमैन को अस्तीफा दे देना चाहिए। इस हालत में जो दो-तिहाई मैजोरिटी वाली बात है कि सिर्फ दो-तिहाई मैजोरिटी ही उसे अपने आफिस से हटा सकती है, मुनासिब बात नहीं है। जब चेयरमैन के साथ

[श्री निहाल सिंह]

मैजारिटी नहीं है तो उसको आफिस में बिल्कुल नहीं रहना चाहिए । इस लिये मैं जोरदार शब्दों में यह सिफारिश करता हूँ सुझाव देता हूँ कि यहां पर दो तिहाई मैजारिटी की जगह पर सिम्पल मैजारिटी का प्रोवीजन होना चाहिए । तभी हम वहां पर इन डेमोक्रेटिक इंस्टीच्यूशनज़ को कामयाबी के साथ चला पाएंगे । अगर ऐसा न हुआ तो इसका नतीजा यह होगा कि कहीं पर एडमिनिस्ट्रेटर लगाना पड़ेगा, कहीं पर समितियों को सुपरसीड करना पड़ेगा और इस तरह के झगड़े चलते रहेंगे, हमें ऐसी सिचुएशनज़ को एवायड करना चाहिए ।

दूसरी बात जो मैं अर्ज करना चाहता हूँ वह यह है कि अगर गवर्नमेंट इस दो-तिहाई मैजारिटी वाले प्रोवीजन को नहीं हटाना चाहती तो जैसा कि पहले म्युनिसिपल ऐक्ट में और डिस्ट्रिक्ट बोर्ड ऐक्ट में होता था, चेयरमैन की अलैक्शन हर दो साल के बाद रिपीट होनी चाहिए ।

बाबू बचन सिंह : उसमें तो नहीं था ।

श्री निहाल सिंह : म्युनिसिपल रूलज़ में यह प्रोवीजन था कि अगर म्युनिसिपल कमेटी की मयाद चाहे कितनी भी हो लेकिन म्युनिसिपल प्रैज़ीडेंट का चुनाव तीन साल के बाद होना है । (विघ्न) इस लिये मैं यह सुझाव देना चाहता हूँ कि अगर ज़िला परिषद् की और पंचायत समिति की मयाद पांच साल कर दी है तो जो चेयरमैन का चुनाव है उसको साल दो साल के बाद रिपीट किया जाए क्योंकि अगर उसके साथ दो-तिहाई मैजारिटी है तो उसे किसी तरह का कोई खतरा नहीं होगा लेकिन इस तरह तो माईनारिटी में भी होते हुए वह हमेशा के लिये चेयरमैन बना रहेगा ।

दूसरी बात जो, स्पीकर साहब, मैं समझता हूँ कि कायद कानून और रूलज़ के मुताबिक नहीं है वह यह है कि जो चेयरमैन और वाईस-चेयरमैन होते हैं जिन प्रायमरी इलैक्टोरेट्स को रिप्रीजेंट करते हैं वह हैं पंचायतों के पंच और सरपंच, जिनमें वह आप भी शामिल होते हैं । इस कानून के मुताबक यह होता है कि जो एक बार चेयरमैन बन जाता है जिसको पंच और सरपंच चुन कर भेजते हैं और वह भी उनमें से एक होने की वजह से चेयरमैन चुना जा सकता है, तो अगर वह पंच या सरपंच नहीं रहता तो भी वह चेयरमैन बना रहेगा । तो यह चीज़ ठीक नहीं है, क्योंकि जिस इलैक्टोरेट के जरिये वह चुन कर आता है उसी का वह आप मੈम्बर नहीं रहता लेकिन इसके बावजूद वह ब्लाक समिति या ज़िला परिषद् का चेयरमैन बना रहता है । यह एक गलत चीज़ है ।

बाबू बचन सिंह : और यह चीज़ है भी खिलाफ ए कानून ।

श्री निहाल सिंह : लेकिन गवर्नमेंट की तरफ से एक सरकुलर निकाला गया है कि वह चाहे पंच या सरपंच न भी रहें तो भी चेयरमैन बने रहें । मैं अर्ज करता

हूँ कि यह एकट और कनवेनशनज के खिलाफ है इस लिये गवर्नमेंट को चाहिए कि यह इस तरह का सरकुलर जारी करने की बजाए रूलज में यह प्रोवीजन करे ताकि यह चीज हो जाए कि अगर चेयरमैन पंची या सरपंची से हट जाता है तो वह इसी फेक्टो चेयरमैन बना रहेगा ।

इसके अलावा एक बात और कहना चाहता हूँ कि पंचायत राज को लागू हुए अब काफी वक्त गुज़र चुका है इस लिये अब यह देखना जरूरी है कि इसका असर देहात में देहाती जिन्दगी पर क्या हुआ है । इसको असैस किया जाना चाहिए ।

श्रीमती ओम् प्रभा जैन (कैथल) : स्पीकर साहब, आज यह जो पंजाब पंचायत समितीज और जिला परिषदज एमेंडमेंट बिल हमारे सामने पेश है इससे जाहर है कि इसमें यह एमेंडमेंट्स इस लिये लाई जा रही हैं क्योंकि कुछ साल हुए जब हमने यहां पर Democratic decentralisation लाने के लिये यह थरी टायर-सिस्टम लागू किया था जो अब तक एक्सपैरीमेंट के तौर पर चल रहा है । (इस समय श्री निहाल सिंह जिनका नाम पेनल आफ चेयरमैन में है चेयर पर ब्राजमान हुए) इस सिस्टम की वर्किंग में कुछ खामियां जो नज़र आई हैं उनको दूर करने के लिये यह बिल पेश किया गया है । चेयरमैन साहब-यह थरी, टायर सिस्टम पंचायत राज कायम करने के लिए, देहात के लोगों को कुछ एडमिनिस्ट्रेटिव पावरज देने के लिए, लोकल लीडरशिप पैदा करने के लिये और डिवेलपमेंट के कामों में लोकल लैवल पर देहात के लोगों के लिये लागू किया गया था । यह किस हद तक कामयाब हुआ है इस बात से एसेम्बली के तमाम मैम्बर साहिबान अच्छी तरह से वाकफ हैं । मुझे यहां यह कहने में ज़रा भी झिझक नहीं है कि जो पंचायत समितियों और जिला परिषदों की इलेक्शन होती हैं उनमें कैसे कैसे नाजायज़ तरीके इस्तेमाल किये जाते हैं और कई तरह से इनफ्लूएंस डाल कर काम लिया जाता है । और इस का जो नतीजा निकलता है उसको भी इस हाउस के सब मैम्बर भली प्रकार जानते हैं । हाल ही में जो अभी दो महीने हुए हैं यहां पंजाब में जिला परिषदों और पंचायत समितियों के इलेक्शन हुए हैं कौन नहीं जानता कि ग्राम तौर पर लोग 7-7, 8-8 हजार रुपये खर्च करके मैम्बर और चेयरमैन सलैक्ट हो सके हैं । मेरे कहने का मतलब चेयरमैन साहब, यह है कि इन चीजों का जो इफेक्ट हमारे मौरैलिटी पर और मारल सेन्स पर पड़ता है वह अच्छा नहीं हो सकता । और इस तरह से जो पंचायत समितियां या जिला परिषद बनते हैं उन के बारे में इस वक्त ज्यादा कहना ठीक नहीं क्योंकि इस बिल का जो स्कोप है वह ज्यादा बसीह नहीं है । लेकिन जहां तक इनकी इलेक्शन का सम्बन्ध है मैं इस तरफ वज़ीर साहब का ध्यान इस बात की तरफ दिलाना चाहती हूँ कि इसमें जो इन डायरेक्ट इलेक्शन का तरीका अपनाया हुआ है इससे काफी हद तक कुरप्शन पैदा हुई है और इस के नतीजे के तौर पर यहां फेवरिटिज़्म और नेपोटिज़्म को बढ़ावा मिला है । इसके लिये मैं कहती हूँ कि अगर डायरेक्ट इलेक्शन कराये जाएं तो मेरा ख्याल है कि वह मफ़ीद साबत होंगी ।

[श्रीमती ओम प्रभा जैन]

इसके अलावा एक बात की ओर मैं वजीर साहब का ध्यान दिलाना चाहती हूँ कि इन इनडाईरेक्ट इलेक्शन की वजह से हमने देखा है कि क्योंकि इसमें पंचायत समितियों के मैम्बरों के अलग अलग हल्के डिमार्क नहीं हुए होते इस लिये कई गांव से तो दो-दो तीन-तीन मैम्बर चुन कर आ जाते हैं और कई गांवों से एक भी नहीं आता और इसका नतीजा यह होता है जिन गांवों के लोग आ जाते हैं वह सिर्फ अपने अपने गांवों की डिवेलपमेंट के लिये सोचते हैं और क्योंकि पंचायत समितियों को कुछ मौनेटरी पावरज हासल होती है इसलिये इसका नतीजा यह होता है कि जितने भी फण्डज वह डिवेलपमेंट के कामों पर खर्च करते हैं वह तमाम के तमाम अपने ही गांवों पर खर्च करे हैं और उन स्कीम्ज में दूसरे गांवों को इनक्लूड नहीं किया जाता जिनका कोई रिप्रिजेंटेटिव इनडाईरेक्ट इलेक्शन की वजह से वहां नहीं आ सकता और पूरे इलाके की proportional development रुक जाती है फिर इनडाईरेक्ट अलेक्शन का एक नतीजा यह भी हो रहा है कि क्योंकि वोटरज लिस्ट जो होती है वह पंचायत समिति में जितने गांव होते हैं उन सबकी इकट्ठी होती है इस लिये इसका नतीजा यह होता है कि वोटरज को ऐप्रोच करना मुश्किल होता है । क्योंकि उस पर कई कई कैंडीडेट इनफ्लूएस डालते हैं । इससे बेहतर यह होगा कि उस हल्के में कई कई पटवारों की एक एक कंस्टीचूएन्सी बना दी जाए और पूरे हल्के में मैम्बर पंचायत समिति में आ जायें जिन के लिये अपने अपने हल्के की डिवेलपमेंट का काम हो सकता है और प्रोपोरशनेट डिवेलपमेंट हो सकती है ! इन चीजों को देख कर मैं यह कह सकती हूँ कि यह जो एक्सपैरीमेंट हम कर रहे थे यह कोई सफल नहीं रहा । इस लिये वजीर साहब को इन बातों पर गौर करना चाहिए और मैं उम्मीद करती हूँ कि वह इन बातों पर गौर करके एक कम्परीहेन्सिव बिल लाएंगे । जहां तक इस एमैन्डिंग बिल का ताल्लुक है इसके जरिये चार तबदीलियां लाई जा रही हैं । पहली अमैन्डमेंट तो यह लाई जा रही है कि पहले जो जिला परिषदों और पंचायत समितियों के **chairmen** की **ten re** तीन साल थी यह अब बढ़ा कर पांच साल की जा रही है । मैं समझती हूँ कि यह बात ठीक की जा रही है क्योंकि इस से पहले हम देखत थे कि आय साल यहां अलेक्शनज हुआ करते थे ।

दूसरी चीज चेयरमैन और वाइसचेयरमैन के खिलाफ नो-कानफीडेंस के बारे में है । इस अमैन्डमेंट के मुताबक अब हर साल बाद नो-कानफीडेंस का मोशन लाया जा सकेगा चाहे पहली बार वह मोशन फेल भी हो जाए तो भी फिर साल के बाद मोशन उसके खिलाफ लाई जा सकेगी । मैं समझती हूँ कि यह अमैन्डमेंट भी जरूरी है क्योंकि इसके बगैर इस बात का डर हो सकता है कि चेयरमैन जब एक बार चुन लिया गया तो वह अपने आपको आल पावरफुल समझने लग जाए और पांच साल के लिये अपनी मोनापैली बना बैठे । अब अगर वह इस तरह करेगा तो उसको एक साल के बाद नो-कानफीडेंस के जरिए चैलेंज किया जा सकेगा ।

तीसरी बात पब्लिक फण्डज के बारे में है। इसके मुताबिक यह होगा कि अगर पंचायत समिति या कोई जिला परिषद् कोई रेजोल्यूशन जो पब्लिक इन्ट्रेस्ट के खिलाफ पास करती है तो उसको गवर्नमेंट अब सस्पेंड या कैंसल कर सकेगी। मैं समझती हूँ कि यह भी बड़ी अच्छी चीज की जा रही है। लेकिन इस संबंध में एक बात की तरफ वजीर साहब का और सदन का ध्यान खास तौर पर दिलाना चाहती हूँ। कई पंचायत समितियों ने प्रोफेशनल टैक्स अपने एरियाज में लगाया हुआ है और यह टैक्स उन बेलदारों पर भी लगा दिया गया है जो वर्कचार्जड बेसिज पर काम करते हैं और जिनको कुल 60 रुपये माहवार तनखाह मिलती है। हालांकि वह टैम्परेरी आदमी होते हैं और उनको डेली बेसिज पर वेजिज मिलती है और किसी को यकीन नहीं होता कि उसे सारे महीने में काम भी मिलेगा कि नहीं मिलेगा। इस तरह से उन के साथ ज्यादाती हो रही है। उन बेचारों को न तो कोई महंगाई भत्ता मिलता है फिर भी उनके सर पर इस टैक्स का बोझ डाला गया है। इस लिये मैं मिनिस्टर साहब की वाकफ़ीयत के लिये यह कहना चाहती हूँ कि अगर कोई पंचायत समिति कोई इस किस्म का रेजोल्यूशन पास करे तो उन पर कड़ी निगरानी रखी जाए क्योंकि इससे उन लोगों के साथ जो वर्कचार्जड बेसिज पर काम करते हैं और मुश्किल से उन्हें 60 रुपये माहवार मिलता है हार्डशिप होती है। मिसाल के तौर पर मैं एक और केस इसी किस्म का आप के द्वारा वजीर साहब के सामने रखती हूँ। कैथल में जो कालेज हैं वह क्योंकि म्युनिसिपल कमेटी की हद से बाहर रह गया है इस लिये वह वहां की पंचायत समिति के एरिया में आ गया है और उस ब्लाक समिति ने प्रोफेशनल टैक्स लगा रखा हुआ है और जो लैक्चरर वहां काम करते हैं वह उन्हें देना पड़ रहा है और क्योंकि वह लोग रहते कैथल शहर में हैं जोकि म्युनिसिपल कमेटी का एरिया है, इस लिये उन्हें वहां वह प्रोफेशनल टैक्स जो गवर्नमेंट ने लगा रखा हुआ है, वह भी देना पड़ रहा है। इस लिये मैं वजीर साहब से कहना चाहती हूँ कि इस तरह से जिन लोगों को दो तरह के प्रोफेशनल टैक्स देने पड़ते हैं उनसे उनको बचाया जाए और जिन गरीब बेलदारों को जो वर्कचार्जड एस्टेबलिशमेंट में काम करते हैं उन पर जो इस टैक्स का बोझ डाला जा रहा है उससे उनको भी बचाया जाए।

इन शब्दों के साथ, चेयरमैन साहब, आपका शुक्रिया अदा करती हूँ।

बाबू बचन सिंह (लुधियाना, उत्तर) चेयरमैन साहब, इस बिल के मुताल्लिक मैं यह समझता हूँ कि जहां तक इन अमेण्डमेंट्स का ताल्लुक है कुछ मुश्किलात और कुछ कमियां ऐसी थीं जिन को मद्देनजर रख कर यह हमारे सामने लाया गया है। मुझे इस बिल पर बहुत ज्यादा एतराज करने की जरूरत नहीं है। लेकिन एक बात की तरफ आपकी मारफत गवर्नमेंट की तवज्जो दिलाना चाहता हूँ और वह यह है कि हमारे सारे देश में जिसमें हमारा प्रदेश भी शामिल है यह जिला परिषद् और पंचायत समितियों का तजरूबा किया गया है, यह बलवंतराय महता कमेटी की रिपोर्ट के

[बाबू बचन सिंह]

मुताबिक शुरू हुआ और उसमें बुन्यादी तौर पर दो बातों का जिक्र किया गया है। जिला परिषद् और ब्लाक समितियों का क्याम-पंचायतों तो पहले ही थीं—इस लिये जरूरी है कि रूरल लोकल सैल्फ गवर्नमेंट और रूरल डिवेलपमेंट के लिये ऐसे अदारे कायम किये जाएं जिनमें पावर डिसेंट्रलाइज्ड हो और लोकल लीडरशिप उभर सके। इन असूलों को देखते हुए बहुत से लोगों को यह उम्मीद थी कि जिला परिषदें और पंचायत समितियां बनने से पंजाब के देहाती लोगों का बहुत भला होगा मगर पिछले सालों में जो बिल्कुल इसके बरखिलाफ तजर्बात हुए उन्होंने लोगों की ऐसी उम्मीदों को अगर खत्म नहीं तो बहुत कम कर दिया है। हालात क्या हो गए?

जहां तक रूरल डिवेलपमेंट का ताल्लुक है, कहने को तो चाहे यह कहा जाए कि यह काम जिला परिषदें और पंचायत समितियां करती हैं लेकिन हकीकत यह है कि बी. डी. ओ. इतना स्ट्रॉंग है कि आपको मानना होगा कि 228 ब्लाक्स में आपने 228 डिक्टेटर मुकर्रर कर दिये हैं। उसको ब्लाक के चेयरमैन के खिलाफ भी जब कि वह एक पंचायत का सरपंच होता है रिपोर्ट करने का हक होता है और सारे सरपंच और पंच जो ब्लाक समिति के मैम्बर बनते हैं वह बी. डी. ओ. से डरते हैं और बी. डी. ओ. को इतनी पावर है कि चाहे नाम तो चेयरमैन या वाईस-चेयरमैन का होता है लेकिन हकीकत में समिति का राज बी. डी. ओ. चलाता है।

दूसरी बात यह है कि जितना निफाक, जितनी धड़ेबन्दी, जितनी फूट इन पंचायती राज इन्स्टीट्यूशन्ज़ ने देहात में पैदा किया है उससे अगर कोई वैसे ही आंखें मूंदे बैठा रहे तो बेशक बैठा रहे मगर हकीकत यह है कि पंजाब के एक कोने से लेकर दूसरे कोने तक आप चले जाइये आपको फूट का एक सागर दिखाई देता है। इस सिलसिले में मैं यह कहूँ कि डाक्टर ने खुद मरीज को मार दिया है उसको ऐसी दवाई दी है कि जिससे उस की बीमारी बढ़ गई है। उसकी बीमारी दूर करने के लिये हम डाक्टर से कहते हैं कि आप नें जो डाइगनोज किया है और जो दवाई दी है उस ने नुकसान किया है, बराए मेहरबानी दवाई बदलें।

तीसरी बात जो मैं कहना चाहता हूँ वह यह है कि इस वक्त पंजाब में जो सब से बड़ी बीमारी है वह शराब है और जितनी शराब इस दफा समितियों के इलैक्शनों में इस्तेमाल की गई है और जिस ढंग से की गई है उसकी मिसाल मिलनी मुश्किल है। अगर यही हाल रहा तो यह रूरल डिवेलपमेंट के नहीं, रूरल सैल्फ गवर्नमेंट के नहीं बल्कि रूरल कुरप्शन के इन्स्टीट्यूशन्ज़ बन जाएंगे। मैं यह समझता हूँ कि जिस तरह से आप पीसमील तरीके से जिला परिषदों और पंचायत समितियों के कानून में पीसमील रिफार्म करते हैं और जब तक आप इसको बुन्यादी तौर पर बदलने के लिये तैयार नहीं होते तब तक आप पंजाब के देहाती लोगों की बीमारी कम करने के नहीं बल्कि ज्यादा करने के बायस होंगे।

इस बिल के एक असूल के साथ मैं मुत्तफिक हूँ और वह यह है कि हमारे अन्डर-डिवैल्ट देश में रोज रोज इलैक्शन का बोझ उठाना नुकसान देह साबत होता है। मैं उनमें से नहीं हूँ जो यह कहें कि यह कोई ओवरडैमोक्रेटिक बात हो रही है या कि जल्दी जल्दी जो इलैक्शन हैं वह कोई नुकसानदेह चीज हैं, असली बात यह है कि करने कराने को अगर पास फंड तो हो न और इलैक्शन दूसरे तीसरे साल आ जाए फिर झूठे वादे करने पड़ते हैं और इसका तजर्बा असैम्बली के मੈम्बरों को है कि कितने झूठे वाद करन पड़ते हैं। इस लिये अन्डर-डिवैल्ट कन्ट्री को, या जैसा कि हमारा देश है, जिसे डिवैलिंग कंट्री कह सकते हैं के लिये अगर एक इलैक्शन और दूसरी इलैक्शन के बीच अगर पांच साल रखे जाएं तो उसके मुतालिक यह नहीं कहा जा सकता कि यह डैमोक्रेसी को खत्म करता है या डिक्टेटरशिप को लाता है। इस लिये यह जो तजवीज है कि इलैक्शन पांच साल के बाद किए जाएं सही किया है। लेकिन आपने कतई तौर पर यह फैसला नहीं किया है कि इलैक्शन का तरीका क्या होगा। मेरे ख्याल में गवर्नमेंट खुद इस बारे में क्लियर नहीं है इस लिये पंजाब के देहात के लोगों को इसी तरह से फूट की चक्की में पिसना होगा। सवाल यह है कि कोई आदमी अपने हल्के को रिप्रजेंट करे या कोई आदमी सारे पंजाब को इकट्ठा ही रिप्रजेंट करे। अगर आप यह कह दें कि सारे पंजाब में जहां से भी वोट हासिल करनी है वहां से हासिल कीजिये और जो 154 आदमी जो वोटें ले जायेंगे बन जायेंगे, तो आप कल को देखेंगे कि पंजाब में क्यामत का नक्शा सामने आ जायगा। जहां किसी का रसूख होगा, जहां किसी की ताकत होगी या पैसा का लालच दे सकेगा या और कुछ कर सकेगा करेगा और पंजाब में एक हंगामा खड़ा हो जायगा। लेकिन जब हल्का मुकर्रर कर देते हैं तो हर मैम्बर की यह डियूटी हो जाती है कि अपनी कन्स्टीचुएँसी को जैसे कि अंग्रेजी में कहा है कि ग्रूमिंग दी कन्स्टीचुएँसी उसकी सेवा करे जैसे साईस घोड़े को नहलाता है, खरखरा करता है, ब्रुश करता है कभी अन्दर और कभी बाहर बांधता है उसकी आसाइश का इन्तजाम करता है इसी तरह से हर एक उम्मीदवार को अपनी कन्स्टीचुएँसी का ख्याल रखना पड़ता है। तो मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि गवर्नमेंट को इस बारे में सीरियसली थिंक करना चाहिए। अगर आप हल्के मुकर्रर नहीं करेंगे तो आप गड़बड़ का कारण बनाए रखेंगे और ज्यादा से ज्यादा कुर्रप्शन और फूट पैदा होगी।

एक और बात मुझे अर्ज करनी है। मैं सन् 1937 में लुधियाना डिस्ट्रिक्ट बोर्ड का मैम्बर बना था। उस वक्त मैंने चार साल तक मैम्बर के तौर पर देखा कि जहां तक देहाती लोकल सैल्फ इन्स्टीट्यूशन का ताल्लुक है उनके साथ बहुत बड़ी बेइन्साफी हो रही है। उन के पास फंड नहीं और फंड की कमी की वजह से वह कोई डिवैलपमेंट नहीं कर सकते। आजकल गवर्नमेंट कुछ फंड देती है। मगर वह फंड देने का जो ढंग है वह यह नहीं है कि फंड उन के हवाले कर देंगे वाक़ायदगी से कि इतना रुपया आपको मिला है.....(धंटी)

श्री सभापति : वाइंड आप कीजिये । (Please wind up now.)

बाबू बचन सिंह : चेयरमैन साहिब, बात यह है कि यह मामला बड़ा कन्ट्रोवर्शियल है । अगर आप मेहरबानी करके दो चार मिनट मुझे देंगे तो मैं उनको मिसयूज नहीं करता ।

मैं अर्ज कर रहा था कि इस वक्त जो फंडज दिये जा रहे हैं या डोल है खैरात और दान दिया जा रहा है । जो एतमाद लोकल सैल्फ गवर्नमेंट में लोगों का होना चाहिए वह नहीं आ रहा है । जब तक फंडज की जिम्मेदारी जिला परिषद् पर नहीं है काम नहीं बन सकता । जिला परिषद् तो एक खिलौना बन कर रह गए हैं । सब से बड़ा मजाक अगर लोगों से खेला जा सकता था तो वह जिला परिषद् की इन्स्टीच्यूशन है । नाम बड़ा है काम कुछ भी नहीं । बराएनाम ही रखे हुए हैं । अब सवाल यह है कि आया यह अपने मकसद में कामयाब हुए हैं । मनिस्टर साहिब भी अपने दिल में यह महसूस करते हैं लेकिन कह नहीं सकते । मैं भी थोड़ा बहुत उन के दिल को जानता हूँ । उन के दिल में देहात के बारे में दर्द है और वह इस बात को क्लेम जरूर करते हैं । (विधन) वह यह क्लेम करते हैं कि इन्हें देहाती जिन्दगी में दिलचस्पी है । अगर है तो इस तरह की पीसमील अमैण्ड-मैन्टस नहीं लानी चाहिए । इससे मसला हल नहीं होगा । इस लिये मैं मनिस्टर साहिब से दरखास्त करूँगा कि जिन मैबरों की पंची और सरपंची का तजरबा है, जिनको जिला परिषद् का और पंचायत समितियों का तजरबा है और जिन लोगों को इस सिलसिले में दिलचस्पी है और जो जिला परिषद् के चेयरमैन हैं या समितियों के चेयरमैन हैं उनकी एक कान्फ्रेंस बुलाएं और इसमें देहाती जिन्दगी की समस्याओं पर गौर किया जाए और बिलतफसील सारे हालात पर विचार की जाए । हम दूसरे लोगों को सुनें, उनकी प्रैक्टिकल मुश्किलात को समझें । और जो कानून अब है इसको सामने रख कर देखा जाए कि इसमें कहां और कैसे तरमीम करने की जरूरत है जिसकी मदद से हम ज्यादा से ज्यादा तरक्की कर सकें । मैं इस सिलसिले में समझता हूँ कि जो सप्रिट महता कमेटी की थी उस पर भी अभी तक अमल नहीं हो सका है और इसमें इन्ट्रस्ट और पालेटिक्स को नहीं लाना चाहिए था लेकिन आज क्या हालत है कि गवर्नमेंट ने शोशा छोड़ दिया कि समिति के जो मैम्बर हैं वह कौंसिल के मैम्बर और वोटर होंगे । हमारी गवर्नमेंट डेमोक्रेटिक है इसको इस तरह की बात करनी शोभा नहीं देती कि इस बात का एलान करदे कि एस. डी. एम. और बी. डी. ओ. भी मैम्बर हो सकता है जहां इस तरह का ख्याल आ जाए वहां वह आफिस को छोड़ कर दूसरे मैम्बरों के सर पर सवार रहेगा । वह कैसे लोकल सैल्फ गवर्नमेंट के डिवैल्पमेंट के कामों की ओर ध्यान देगा ? यह एक अनामोली है जिसको रिमूव करना चाहिए ।

इसके साथ साथ मैं इस बात की तरफ आपका ध्यान दिलाना चाहता हूँ कि जिला परिषद् की ताकत को मजबूत कीजिये । इसकी ताकत को कमजोर करने

ਸੇ ਸਸਲਾ ਬਿਗੜ ਗਯਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲਾ ਪਰਿਸ਼ਦ ਆਰ ਲੋਕਲ ਸੈਲਫ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋ ਜ਼ਿਲਾ ਲੇਕਲ ਪਰ ਕਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਆਗਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਲੇਕਲ ਪਰ ਲੋਕਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗੇ ਫਿਰ ਕਹਾਂ ਪਰ ਡੀ. ਸੀ. ਯਾ ਡੀ. ਡੀ. ਪੀ. ਆ. ਕਾ ਰਾਜ ਹੋਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਯਹ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਹੈ ਯਹ ਅਸੂਲਨ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਯਹ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਸਾਥ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਆਜ ਹਾਤਸ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਐਲਾਨ ਕਰੇਂਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਮੈਂ ਏਕ ਏਸਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਏਂਗੇ ਜਿਸਸੇ ਦੇਹਾਤ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਫੁੱਲ ਕਮ ਹੋ ਆਰ ਸੁਖ ਕਫੇ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਟਾਈਪ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਣ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਤਰਮੀਮ ਸਨ 62 ਦੇ ਉਰਿਜਨਲ ਐਕਟ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਨ 61 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੇ ਬਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਬੋਸੀਦਾ ਅਦਾਰੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੈਲਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ, ਸਬਰਜ਼ਿਸਟ੍ਰਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਨਰੇਰੀ ਮਜ਼ਿਸਟ੍ਰੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰੀਪਲੇਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਰੀਏਕਸ਼ਨਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਗਏ। ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਮਾੜਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਲੋਕ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਊਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੰਚ ਮਾੜਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਰਪੰਚ ਮਾੜਾ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਮਾੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੀ ਇਨਸਟੀਟੂਸ਼ਨ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਵੀ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਡਿਗਨੇਟੀ ਅਤੇ ਰਿਸਪੈਕਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਦਰ ਅਤੇ ਇਜ਼ਤ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਦ ਕਿਸੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਟਾਊਟ ਜੋ ਗਵਾਹੀ ਜਾਂ ਸਹਾਦਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਅਤੇ ਸਹਾਦਤ ਨੂੰ ਡਿਸਬੀਲੀਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ! ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟਸ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਇਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

[ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਕੋਦਰ ਤਸੀਲ ਇਕ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਤਸੀਲ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਲਖ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਜਦ ਵਿਕਾਸ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਡੀਮਾਰਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਸੀਲ ਲਈ ਕੇਵਲ ਦੋ ਬਲਾਕ ਰਖੇ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਮੌਕਾ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਤਸੀਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਬਲਾਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਦੀ ਡੀਮਾਰਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਕੋਦਰ ਦੀ ਤਸੀਲ ਵਿਚ 2 ਬਲਾਕ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਤਸੀਲ ਦੀ ਆਂਢੀ ਗਵਾਂਢੀ ਤਸੀਲਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਬਲਾਕ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤਸੀਲ ਨਕੋਦਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਬਲਾਕ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਅਸਦ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਵਲ ਵੀ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹਦਾ ਹੁੰਗਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਦਫਾ 103 ਬਹੁਤ ਡੀਫੈਕਟਿਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬਿਗੈਸਟ ਡੀਫੈਕਟ ਇਹ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਅਜੇ ਤਕ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀ ਵਿਚ ਸੈਕਸ਼ਨ 402 ਜਾਂ 406 ਦੇ ਅਧੀਨ, ਗਬਨ, ਚੌਰੀ ਜਾਂ ਮਾਰਲ ਟਪਰੀਚੂਡ ਦਾ ਕੋਈ ਕੇਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇੰਝੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 103 ਵਿਚ ਇਹ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ

"The Government may after such enquiry, as it deems fit, remove any member who in the opinion of the Government has been guilty of mis-conduct in the discharge of his duties."

ਇਸ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਹੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਮਿਸ਼ਯੂਜ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ :-

The Government can come into action only when he is guilty of mis-conduct in the discharge of his duties.

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਇਸ ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਨਵਿਕਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ 'ਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਔਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਵਿਚ ਐਸੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਲਾਜ਼ 2 ਦੇ ਪਾਰਟ ਬੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ ਹੌਲ ਟਾਈਮ ਗੌਰਸੈਂਟ ਸਰਵੈਂਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹਦੀ ਬਜਾਏ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਕ ਸੀ। ਤੀਆਂ ਦੇ ਇਲੈਕਟਿਡ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ **it is most undemocratic in the age of Democracy.**

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਏਥੇ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਨੌਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਮੌਸ਼ਨ ਲਈ ਜਿਥੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 10 ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਮੌਸ਼ਨ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਮੁਵ ਕੀਤੀ

ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ if that no confidence motion fails or is carried then after one year. ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਇਹ ਸਮਾ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ 2 ਸਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਸਮਾਲ ਮੈਜਾਰਟੀ ਨਾਲ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਚੌਥਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ (ਕਲਾਨੌਰ) : ਆਜ ਪੰਚਾਯਤ ਸਮਿਤਿ ਤਥਾ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰਿਸ਼ਦ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਬਿਲ ਸਦਨ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹੈ।.....

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਚੌਥਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸੌਖੀ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣੀ।

ਚੌਥਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ : ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਕੋਈ ਭੀ ਭਾਈ ਏਕ ਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਮੇਂ ਏਕ ਵਕਤ ਬੋਲ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਮਾਨਨੀਯ ਸਦਸ਼ਯ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਤੋ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮੇਂ ਭੀ ਬੋਲ ਸਕਤਾ ਹੂੰ। ਸਗਰ ਹਮੇਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਮੇਂ ਧਹ ਨੀਤਿ ਰਖਨੀ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੇਂ ਭੀ ਕੋਈ ਬੋਲਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੋ ਵਹ ਬੋਲੇ। ਅਗਰ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬੀ ਮੇਂ ਭਾਸ਼ਣ ਕਰੇਂ ਤੋ ਮੁਜ਼ੇ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ। ਇਸ ਬਿਲ ਕਾ ਜਹਾਂ ਤਕ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸਮੇਂ ਮੁਜ਼ੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਬਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਏਕ ਤੋ ਧਹ ਤਬਦੀਲੀ ਇਸਮੇਂ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭਾਪਤਿ ਧਾ ਉਪ-ਸਭਾਪਤਿ ਕੀ ਮਧਾਦ 3 ਸਾਲ ਕੀ ਬਜਾਏ 5 ਸਾਲ ਹੋ। ਅਗਰ ਕਿਸੀ ਸਦਸ਼ਯ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਾਰੰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤੋ ਇਸਮੇਂ ਕੁਝ ਐਰ ਅਧਿਕਾਰ ਬਡਾਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ ਕਿ ਹਮ ਕਿਨ ਕਿਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਕੋ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਇਸਕੇ ਇਲਾਵਾ ਅਦਮ ਏਤਮਾਦ ਦੇ ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਮੇਂ ਭੀ ਹਮ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ। ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਮੇਂ ਇਸ ਵਿਧੇਯਕ ਪਰ ਸਦਨ ਗੌਰ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ, ਧਹ ਤੋ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਇਸਕੋ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਂ ਐਰ ਇਸਮੇਂ ਪੰਚਾਯਤ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਭਾਵਨਾ ਕਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਪੰਚਾਯਤ ਰਾਜ ਦੇ ਤਰੀਕਾ ਪਰ ਠੀਕ ਟਰਹ ਸੇ ਸੋਚਨਾ ਹੀ ਪੰਚਾਯਤ ਰਾਜ ਕੋ ਪਕਕਾ ਕਰਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਧਹ ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਜਬ ਤਕ ਇਸਕੇ ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਕੋ ਠੀਕ ਤੌਰ ਪਰ ਤਬਦੀਲ ਨ ਕਿਆ ਜਾਧ। ਤਬਦੀਲੀਯਾਂ ਤੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਤੀ ਰਹੀ ਹੈਂ ਐਰ ਧਹ ਹੋਤੀ ਹੀ ਰਹੇਂਗੀ ਐਰ ਧਹ ਆਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੀ ਹੈਂ। ਧਹ ਤਬਦੀਲੀਯਾਂ ਤਜਰਬਾ ਕੀ ਬਿਨਾ ਪਰ ਹੋਤੀ ਹੈਂ। ਪੰਚਾਯਤ ਸਮਿਤਿਯਾਂ ਦੇ ਚੁਨਾਵ ਕਾ ਤਰੀਕਾ ਹਮ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਾਰੀ ਕਿਆ ਥਾ। ਇਸਲਿਏ ਪਿਛਲੇ ਐਰ ਇਸ ਚੁਨਾਵ ਦੇ ਤਜਰਬਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਇਸਮੇਂ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਪਡੀ। ਜੈਸੇ ਮੈਂਨੇ ਪਹਲੇ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਧੇਯਕ ਮੇਂ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੇ ਕੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਯਾਦਾ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਧੌਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਚੁਨਾਵ ਸੇ ਸਦਸ਼ਯਾਂ ਦੇ ਸਾਮਨ ਜੋ ਜੋ ਕੁਟਿਯਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈਂ ਉਨਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਇਸਮੇਂ ਤਬਦੀਲੀਯਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹਿਏਂ। ਇਸ ਨੁਕਤਾਨਿਗਾਹ ਸੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਬਾਤਾਂ ਮਾਨਨੀਯ ਸਦਨ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ। ਮੈਂ ਧਹ ਬਾਤ ਭੀ ਮਾਨਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਆਜ ਵਕਤ ਆ ਗਧਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮੇਂ ਇਸ ਬਾਤ ਦੇ ਊਪਰ ਭੀ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਆਧਾ ਕਿ ਮੂਲ ਕਾਨੂਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਭੀ ਹੈ ਧਾ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਪਰ ਹਰ ਸਦਸ਼ਯਾਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਆਜ਼ਾਦਾਨਾ ਰਾਏ ਦੇਨੇ ਕਾ ਹਕ ਹੈ। ਧਹ ਬਾਤ ਹਮ ਸਬ ਭਾਈ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਦੇਹਾਤਾਂ ਮੇਂ ਲੋਗ ਕੋਈ ਜ਼ਯਾਦਾ ਪਡੇ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ, ਪੰਚਾਯਤ ਸਮਿਤਿਯਾਂ ਧਾ

[चौधरी रणबीर सिंह]

ज़िला परिषदों में जो लोग आते हैं उनमें जो तरीका कार अलैक्शन है वह अनडैमोक्रेटिक है। इसमें भी तबदीली की आवश्यकता है या नहीं है यह एक बड़ा ही गम्भीर प्रश्न है। मैं मानता हूँ कि इसमें तबदीली की ज़रूरत है। जैसे किसी कानून को पास करने का इस सदन के अंदर हमें अधिकार है वैसे ही पंचायत समितियों या जिला परिषदों को काम चलाने के लिये नियम बनाने का अधिकार है और दोनों का सालाना बजट पास करने का अधिकार होता है। इतना अधिकार मंत्रिमंडल को पैसा खर्चने के मुताल्लिक नहीं होता जितना कि इन पंचायत समितियों और जिला परिषदों को डायरेक्टली अखराजात करने का होता है। जहाँ तक किसी सदस्य की एक गांव के लोगों से वाकफियत का सवाल है यह तो मैं समझता हूँ कि बहुत से लोगों से हो सकती है मगर यह एक मुश्किल सी बात होगी कि उसकी वाकफियत सभी गांव के लोगों से हो जो एक जिला परिषद् में होते हैं। इसलिये वह सभी की राय नहीं ले सकता। इसी तरह इस सदन के सदस्यों की सकूनत का ताल्लुक है वह तो अधिक से अधिक 154 गांवों के बसने वाले हो सकते हैं।

I.P.M.

और यह कुदरती बात है कि जो जहाँ पर रहता है वह वहाँ की बात करता है। इसलिये इसका एक असर यह होता है कि सारी जगहों पर एकसा वर्ताव नहीं होता। इसलिये इसमें तबदीली की आवश्यकता है। क्या तबदीली हो यह एक गम्भीर प्रश्न है। लेकिन तबदीली की आवश्यकता है। जहाँ तक मैम्बर चुने जाने का ताल्लुक है मैं कहता हूँ कि विलायत का जो तरीका है वह अगर असम्वलीज और लोक सभा तक ही रखा जाए तो ही अच्छा है लेकिन अगर पंचायतों में यह तरीका आप चाहते हैं तो यह बात ठीक नहीं है। मुझे पता है कि अभी तक लड़ाई या झगड़े के कारण तीन चीज़ें होती थीं, जर, जोर और जमीन लेकिन अब एक और कारण बन गया है और वह है पंचायतों के अलैक्शन। मुझे पता है कि कोई कितना ही चुनावों की कड़वाहट भूलने की कोशिश करे वह कुछ न कुछ याद रखता ही है और उस वक्त तो खास तौर पर जब एक आदमी चुन कर पंच बन जाता है, और दूसरा हार जाता है, फिर दोनों रहते वहीं हैं। इसलिये भावना लड़ाई की बनी रहती है। इसलिये पंचायतों के अलैक्शन में तबदीली करने की आवश्यकता है।

मेरा सुझाव यही है कि एक मीटिंग बुलाई जाए जिसमें सारे विचार के लोग हों और उसमें इस प्रश्न पर भी विचारविमर्श हो। एक बात और मैं कहना चाहता हूँ कि अब वक्त आ गया है कि चुनावों के लिये रुपयों की ज़रूरत होती है इसलिये किस तरह से उनको आमदनी हो यह देखने की ज़रूरत है। (घंटी)

श्री चेयरमैन : इस पर तो बोलने का स्कोप बहुत कम है।

(There is a little Scope to speak on thia Bill)

चौधरी रणबीर सिंह : सभापति महोदय, मैं आपसे निवेदन करना चाहता हूँ कि पहले जो आमदनी हुआ करती थी उसमें से 70 परसेंट जमीन के रैवेन्यू के द्वारा आती

थी लेकिन जमाना बदल गया है और हालत यह है कि कुल बजट का ढाई परसेंट लैंड रैवेन्यू से आता है। इसलिये मैं समझता हूँ कि सरकार को यह फैसला करना चाहिए कि जो आज रुपया है लैंड रैवेन्यू का यह ज़िला परिषद्, पंचायत समितियों व पंचायतों को दे दिया जाया करे तो उन्हें कामयाबी हासिल हो सकती है। यह ठीक है कि इस विधेयक को पास कर देना चाहिए लेकिन जहाँ तक पेरेंट्स ऐक्ट का ताल्लुक है उसमें तबदीली करने की आवश्यकता है। मैं जिस बात को कहना चाहता हूँ वह यह है कि चुनाव के तरीके में तबदीली होनी चाहिए और साथ ही यह देखना चाहिए कि जो ज़िला परिषदों और पंचायत समितियों को रुपये की कमी आ रही है उसको किस तरह से पूरा किया जाए। इस पर विचार करके आमदनी के ज़रिए बढ़ाए जाने चाहिए। ताकि पंचायती राज जो कायम किया है वह अच्छी तरह से चल सके। मुझे पूरी उम्मीद है कि माननीया मंत्री महोदय सदन को विश्वास दिलायेंगे और इस कानून में जो खामियां रह गई हैं उनको ठीक कर फिर किसी वक्त इस हाउस में पेश करने की कृपा करेंगे।

श्री सभापति : बोलने वाले बहुत से मੈਂबरान हैं इसलिये आप 15-15 [मिनट बोलें तो सब को टाईम मिल जायगा। (There are many hon. Members who want to speak. Therefore, each Member should speak for 15 minutes and thus every hon.] Member will get time to speak.)

बाबू बचन सिंह : चेयरमैन साहिब, अगर Business Advisory Committee कोई special recommendation करे तब तो टाईम लिमिट हो सकती है वना टाईम लिमिट नहीं हो सकती। वैसे रैपीडीशन नहीं होनी चाहिए।

कामरेड सभसेर सिंਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਸੋਢਨਾਂ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਦਿਕਤਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਸੋਧਨਾਂ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਇਹ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਿਆਦ ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਵਾਜ਼ਬ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਟਰਮ ਵੀ ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਲਾਨ ਵੀ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਹੀ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਦੁਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵੀ ਪੰਜ ਸਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨੌਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਮੌਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਗਲ ਇਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਹਿਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਗਲ ਆਈ ਸੀ, ਐਂਡ ਉਸ ਮੌਕੇ, ਮੁਤੱਲਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿ-

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੋਂ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੰਰਵਸਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਅਗਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਮਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਵਾਬੀ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਣ। ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਐਸੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਤਕਾਜ਼ੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਲ ਟਾਈਮ ਸੈਲਰੀਡ ਸਰਵੈਂਟਸ ਨੂੰ ਡੀਬਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਸੈਲਰੀਡ ਸਰਵੈਂਟਸ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੀਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਜਿਹੜੇ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਵੀ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣੇਗਾ ਅਤੇ ਧੜੇਬੰਦੀ ਹੋਰ ਵਧੇਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਸਰਵੈਂਟਸ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਰੋਕ ਲਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਗੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਲੰਬਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ ਅਗਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਇਹ ਮਨਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਕਲੂਡ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਅਲਹਿਦਾ ਧਾਰਾ ਪਾ ਦੇਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਸਰਵੈਂਟਸ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਰੋਕ ਲਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਵਰਤਿਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਂਕੜਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਇਕ ਅਮੈਲਗਾਮੇਟਿਡ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਏਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਐਕਟ ਨੂੰ ਅਮੈਲਗਾਮੇਟ ਕਰਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਐਸਾ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਰੁਟੀਆਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਏਸ ਕੰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੇਸ਼ਕ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਲਵੇ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਦਸੇ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਨੁਕਸ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏਥੇ ਇਕ ਅਮੈਲਗਾਮੇਟਿਡ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਅਪੂਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇੰਡਾਇਰੈਕਟ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਤਰੀਕਾ ਰਾਇਜ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈਲਦੀ ਐਟਮਾਸਫੀਅਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਜਦੋਂ ਵੋਟਾਂ ਪਟੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਖਰੀਦੇ ਗਏ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 1960 ਦੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਆ ਗਏ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਵਾਏ ਧਨਾਡਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਵਹੁਟੀ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਆਗਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਦਿੱਲੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਕੋਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਖਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਦਿਨ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸੈਰਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜਦੋਂ ਜਿਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਉਸ ਵਕਤ ਲਿਆਂ ਕੇ ਕਾਰ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਅਗੇ ਵਧੂ ਖਿਆਲਾਤ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਗੌਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੌਰੇਲ ਗਿਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਹਲਕੇ ਬੰਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪਿਡ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹਰ ਬਾਲਗ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਚੋਣ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ। ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਡਾਇਰੈਕਟ ਚੋਣਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਵਾਰਡ ਬਣਦੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਇਕ ਵਾਰਡ ਵਿਚ ਦੋ ਚਾਰ ਸੌ ਵਧ ਵੋਟ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਸ਼ਰਾਬ ਖੋਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਬੰਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਾਰਡ ਬਣਾਕੇ ਕਰਾਓ ਅਤੇ ਹਰ ਬਾਲਗ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿਓ। (ਘੰਟੀ) ਦੂਜੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਲਜ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਵਕਤ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਜੀ. ਸੀਜ਼. ਤੇ ਦੂਜੇ ਅਫਸਰ ਹੀ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਲੋਕਲ ਧੜੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫਲਿਮਜ਼ੀ ਗਰਾਊਂਡਜ਼ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਰੀਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ 10 ਮਿਨਟ ਕੋਲ ਰਖ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਲੇਟ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਕੋਲ ਇਸ ਵਕਤ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਆਧਾਰ ਹਨ ਇਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀਏ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਗਰਾਂਟਸ ਵਗੈਰਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਸੋਰਸ ਕੈਟਲ ਫੇਅਰਜ਼ ਯਾਨੀ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਡੀਆਂ ਉਸ ਵਕਤ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡਾਂ ਵਲੋਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ਦੇ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ 16-18 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਬਨਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਲਗਾਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਕਤ ਰੋਪੜ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਨੂੰ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੰਗਰ ਮੰਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਾਜਰੀ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਨੂੰ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਸੰਮਤੀ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਆਮਦਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਨ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁਕਸ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀ ਵੀ ਕੈਟਲ ਫੇਅਰ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵੀ ਲਗਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਤੇ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਤੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ ਇਕ ਰਵਾਜ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਪਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਾਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਬਾਲੇ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਨੂੰ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਥੇ ਇਕ ਠੇਕੇਦਾਰ ਆਪਣੀ ਮੰਡੀ ਲਗਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਵਾਲੇ ਡੀ. ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਗਏ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕੇ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹ ਪਰਾਈਵੇਟ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਰੋਪੜ ਵੀ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਥੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਰਨਾਲ, ਬਠਿੰਡਾ, ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰਾਈਵੇਟ ਠੇਕੇਦਾਰ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਲਿਆਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਣ ਲਈ ਲਾਇਸੈਂਸਿੰਗ ਅਥਾਰਟੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਖੁਦ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਕੇ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਾਕੇ ਆਪਣੇ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਸੋਰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਸੋਰਸ ਤੇ ਛਾਪਾ ਬਜ਼ਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ।

ਫ਼ੀਖਰੀ ਨੇਤਰਾਸ (ਹਿਸਾਰ ਜ਼ਰਦਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਹੋਦਯ, ਧੰਨੁ ਜੀ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤਿ ਐਂਡ ਜ਼ਿਲਾ ਪਰਿਸ਼ਦ ਸੰਗੋਧਨ ਕਲਿ ਹਾਤਸ ਮੇਂ ਆਧਾ ਹੈ ਜਿਸ ਮੇਂ ਤੀਨ ਸਾਲ ਕੀ ਕਜਾਯੇ ਪਾਂਚ ਸਾਰ ਕਰਨੇ

बाली बात रखी गई है मैं उसका कड़ा विरोध करता हूँ। यह विरोध मैं इसलिये भी करता हूँ क्योंकि यह पंचायत समितियाँ और जिला परिषद् ठीक ढंग से नहीं बने हुए हैं और इनको देखते हुए यह नहीं कहा जा सकता कि पंजाब के अन्दर पंचायती राज चल रहा है। सब मैम्बरों ने जो बोले हैं, उन्होंने बताया है कि इनके चुनाव में रिश्वत तथा घूसखोरी चलती है और लोगों को शराब पिलाई जाती है फिर उन के वोट लिये जाते हैं। फिर यह चुनाव इस ढंग से कराए जाते हैं कि गरीब आदमी तो इन चुनावों को लड़ ही नहीं सकता है और वोट लेने की हिम्मत नहीं कर सकता क्योंकि हलके इतने बड़े हैं जितने कि असैम्बली के हलके होते हैं। मार्किट कमेटियों में भी इन्होंने ऐसा ही किया है। हमारे हां पीछे मार्किट कमेटी के चुनाव हुए तो हमने क्या देखा कि असैम्बली के हलके में तो 102 गांव हैं लेकिन वहां की मार्किट कमेटी के हलके के 165 गांव हैं। आप देखें कि इतने बड़े हलके में कोई गरीब आदमी कैसे वोट लेने जा सकता है। इसी तरह से पंचायत समिति के हलके हैं। वह इतने बड़े हैं कि असैम्बली के हलके को भी मात करते हैं। उनमें कोई गरीब वोट लेने नहीं जा सकता और उन के चुनाव में सिर्फ बलैक मार्किट और इस कांग्रेस सरकार के कांग्रेसी चाहते ही हिस्सा ले सकते हैं जोकि घूसखोरी और शराब पिलाने के लिये रुपया खर्च कर सकते हैं। मैं कहता हूँ कि जिस तरह गांवों में आबादी के लिहाज से पंचायतें बनती हैं कि इतनी आबादी के लिये पंचायत होगी उसी तरह आप इन पंचायत समितियों के आबादी और वोटों के हिसाब से हलके बनायें। अब्बल तो इन समितियों को बीच से निकालें और जिस तरह डाक्टर राम मनोहर लोहिया जी ने भी सुझाव दिया था कि यह जो आपका दो खम्बों पर राज खड़ा है यह चार खम्बों पर खड़ा होना चाहिए और वह यह कि एक गांव दूसरे जिला तीसरे प्रांत और चौथे केन्द्र। अगर बीच में से यह जो बी. डी. ओज. की इन्दरपुरी बनी हुई है इसे अगर आप खत्म करें तो ठीक है,.....

श्री सभापति : आप स्कोप से बाहर जा रह हैं। आप चाहते क्या हैं ?
(The hon. Member is going beyond the scope of the Bill.
What does he want to drive at ?

चौधरी नेतराम : मैं यह चाहता हूँ कि तीन साल की बजाए पांच साल म्याद न की जाए और मैं अर्ज कर रहा था कि अब्बल तो इन पंचायत समितियों को बीच से निकालें लेकिन अगर आपने जरूर इनको रखना है तो फिर आप इनकी हलकावंदी करें और हलके बना कर चुनाव कराएं और इस तरह करके गरीबों को भी चुनाव में हिस्सा लेने का मौका दें और अमीरों ने जो अपनी दौलत के बलबूते पर अपनी चौधर बना रखी है उसे खत्म करें। जिला परिषद् के चुनाव के लिये भी पंचायत समितियों को बीच से निकालें क्योंकि जिला परिषद् के चुनाव में सिर्फ पंचायत समिति के मैम्बरों के ही वोट हैं इसलिये खूब घूसखोरी चलती है और अमीर आदमी ही जीत कर जिला परिषद् में चले जाते हैं और फिर गरीबों की खाल उतारते हैं। इसलिये मेरी प्रार्थना है कि जिला परिषद् के चुनाव भी उसी तरह

2
The first part of the report deals with the work done during the year. It is divided into two main sections: the first section deals with the work done in the field of research and the second section deals with the work done in the field of administration.

The first section of the report deals with the work done in the field of research. It is divided into three main parts: the first part deals with the work done in the field of general research, the second part deals with the work done in the field of applied research, and the third part deals with the work done in the field of theoretical research.

The second section of the report deals with the work done in the field of administration. It is divided into three main parts: the first part deals with the work done in the field of general administration, the second part deals with the work done in the field of applied administration, and the third part deals with the work done in the field of theoretical administration.

The third section of the report deals with the work done in the field of theoretical research. It is divided into three main parts: the first part deals with the work done in the field of general theoretical research, the second part deals with the work done in the field of applied theoretical research, and the third part deals with the work done in the field of theoretical research.

The fourth section of the report deals with the work done in the field of applied research. It is divided into three main parts: the first part deals with the work done in the field of general applied research, the second part deals with the work done in the field of applied research, and the third part deals with the work done in the field of applied research.

The fifth section of the report deals with the work done in the field of general administration. It is divided into three main parts: the first part deals with the work done in the field of general administration, the second part deals with the work done in the field of applied administration, and the third part deals with the work done in the field of theoretical administration.

[गृह तथा विकास मंत्री]

मैं वहां तक सीमित रहूंगा। इस बिल में 4 चीजों के बारे में जिक्र है। मैं तो रिजनल कमेटियों ने जिस शक्ल में पास किया है, उसके मुताबिक ही अर्ज करूंगा। वहां पर दो चीजों के बारे में डिस्कशन हुई। पहली चीज यह है कि डिप्टी कमिश्नरों को पावर्जन दी जाए। दूसरी वोट आफ नो-कान्फीडेंस के बारे में कहा गया। ओरिजनल बिल में यह था कि अगर एक बार वोट आफ नो-कान्फीडेंस खत्म हो जाए तो वोट आफ नो-कान्फीडेंस नहीं आ सकती। इसमें तरमीम की गई कि एक साल के बाद फिर वोट आफ नो-कान्फीडेंस लायी जा सकती है। इस तरह स सारे पीरियड में 3-4 बार यह मोशन आ सकेगी। इस बात के लिये रिजनल कमेटी में मुतफिका राए थी और उनकी यह बात मान ली गई इसके बारे में वहां पर तरमीम की गई, उसको मान लिया गया। तीन चार चीजें हमारे सामने आई हैं। पहली यह है कि चैयरमैन और वाइस चैयरमैन की मियाद 3 साल से बढ़ा कर 5 साल कर दी जाए। दूसरी बात यह है कि जहां पर दो तिहाई की मैजोरिटी होगी, वहां पर वोट आफ नो-कान्फीडेंस पास हो जाए। इसी तरह से अगर किसी समिति में या जिला परिषद् में तीन चौथाई मैम्बरज हों तो उन्हें कोअप्शन करने में रुकावट न हो। चौथी यह है कि इस बिल को जिस तरह से रिजनल कमेटियों ने एमेंड किया है उसी शक्ल में पास कर दें। यहां पर मेरे दोस्तों ने 3, 4 सवाल उठाए हैं। पहला यह कि इस बिल को इसी शक्ल में पास कर दिया जाए लेकिन इसके साथ ही साथ सेशन के बाद लैजिस्लेटर्ज की ओर एम. पीज की एक इकट्ठी मीटिंग बुलाई जाए और वहां पर फैसला किया जाये कि इस कानून में कौन कौन सी तरमीम लायी जाइ जिससे एक कम्प्रीहेंसिव बिल तैयार हो सके और आयंदा के लिये तरमीम लाने की जरूरत न पड़े। यह सवाल बाबू बचन सिंह और कुछ दोस्तों ने उठाया था। इसके साथ कुछ और एतराज भी उठाए थे। मैं इस वक्त उन एतराजात की तरफ नहीं जाना चाहता हूँ। मैं एक बात कहना चाहता हूँ कि पंचायत राज, तानाशाही के बरखिलाफ एक शखसी हुकूमत के बरखिलाफ, जागीरदारी के खिलाफ और जनता के अधिकार को सुरक्षित रखने के लिये कायम किया जा रहा है। अंग्रेजों के समय के बोसीदा ऐलीमेंट, जोकि वह अपने मुफाद के लिये इस्तेमाल करते थे और लोगों को नाजायज तंग करते थे, उन्हीं आदमियों को हमने हटाने की कोशिश की है कि वह पंचायती राज में रुकावट न डालें और यहां पर डैमोक्रेटिक असूल अच्छी तरह से पनप सकें। इस पंचायती राज को पनपने दिया जाए। हमें इस की वर्किंग में जो कमियाँ दिखाई देती हैं, उनको दूर करने की तरफ ध्यान देना चाहिए। इनकी पेचीदगियों की तरफ ध्यान देने की जरूरत है। मैं रिजनल कमेटियों की बातों के बारे में कहना नहीं चाहता हूँ लेकिन मैं एक बात जरूर अर्ज करना चाहता हूँ। मैं माननीय सदस्यों से पूरी तरह से मुतफिक हूँ कि असैम्बली के सेशन के बाद लैजिस्लेटर्ज की एक मीटिंग बुलाई जाए, चाहे इसके लिये दो चार दिन लग जाएं, इसकी कोई चिन्ता नहीं है। हम चाहते हैं कि आनरेबल मैम्बरज इकट्ठे बैठ कर इस कानून की कमियों को दूर करें

जिससे पंचायती राज मजबूत हो सके। (तालियां) मैं चाहता हूँ कि इसके बारे तजवीजों पहले सरकार के पास आ जाएं ताकि उन तजवीजों पर गौर हो सके। अगर उसी वक्त सजेशन दी गई तो डिटेल्स में गौर नहीं हो सकेगा। मैं इससे एक कदम आगे जाना चाहता हूँ। वह यह है कि लैजिस्लेटर्स से मीटिंग करने से पहले जिला परिषदों तथा ब्लाक समितियों के चेयरमैन की एक मीटिंग काल करूँ और वहाँ पर इस की वर्किंग पर डिटेल्स में डिस्कशन कर लूँ। लैजिस्लेटर्स खुद जानते हैं कि जो आदमी एकचुअली काम करता है, वह इसके बारे में ज्यादा बता सकता है। उसको ज्यादा वाकफियत होती है और वह इसके गुण तथा नुक्स बता सकता है। वह ही बता सकता है कि इससे धड़ेबन्दी कैसे रुक सकती है। उनको पता है कि इसका हल क्या है और हल कब हो सकता है। वह इसके बारे में सारी वाकफियत रखते हैं और उनसे सारी पोजीशन का पता चल सकेगा।

तो लाजमी तौर पर उनको भी मौका दिया जाएगा कि वह भी बता सकें कि पंचायती राज की तस्वीर को अच्छी बनाने के लिये कौन कौन से जराये अख्तियार करने चाहिए, कौन कौन सी तजवीज और तरमीम करनी चाहिए। उसके बारे में उनकी राय भी उसी ढंग से ली जाएगी। कुछ और बातें भी यहां पर कही गई हैं। डीलमिटेसन के बारे में कहा गया कि पंचायतों की हलका बंदी होनी चाहिए ताकि एक हलके से गया हुआ आदमी पंचायत समिति का मैम्बर भी बन सके और अपने हलके का खयाल रख सके जैसे कि असैम्बली के मैम्बर अपने हलके का खयाल रखते हैं। मैं इस बात से इत्फाक रखता हुआ भी यह कहता हूँ कि एक तजवीज चौधरी रणबीर सिंह ने दी है जितने सरपंच हों वे ब्लाक समिति के मैम्बर बन जाएं। मुझे एतराज किसी बात का नहीं है। लेकिन देखने की बात यह है कि वह इन्स्टीच्यूशन कितना कम्बरसम बन जाएगा। जैसा भी फैसला करेंगे मुझे एतराज नहीं होगा क्योंकि हम तो चाहते हैं कि पंचायती राज मजबूत हो } यहां पर अवेलेबिलिटी आफ फंड्स, पावर्स के मुताल्लिक प्रोसीजर आफ इलैक्शन क्या हो और इसके साथ साथ थ्री टायर सिस्टम के बारे में भी कहा गया कि इसमें पंचायत समितियों को हज़फ कर देना चाहिए, खत्म कर देना चाहिए ताकि जिस तरह से डिस्ट्रिक्ट बोर्ड होते थे उसी तरह से जिला परिषदों में तमाम ताकत को मुन्तकिल कर दिया जाए क्योंकि आज के हालात के मातहत उनके पास फंड्स नहीं हैं जिस से वे अपना काम चला सकें। वह एक बाड़ी बनी हुई है और मैं इस वक्त अगर उस पर डिस्कशन करने लगूँ और इसके मैरिट्स और डीमैरिट्स में जाऊँ तो बहुत वक्त लगेगा। मैं डिटेल्स में नहीं जाना चाहता। जब हम सब दोस्त मिल कर बैठेंगे और किसी नतीजे पर पहुंचने की कोशिश करेंगे, इसके प्रास और कान्स, मैरिट्स और डीमैरिट्स का जायज़ा लेंगे कि क्या क्या कमियां हैं उनको किस तरह से दूर किया जा सकता है तो इस बात का फैसला हम उस वक्त करें। इस वक्त मैं यह पूछना चाहता हूँ कि बाबू बचन सिंह जी ने कहा है कि बी. डी. ओ. डिक्टेट

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...
...the ... of ... in ...

गृह तथा विकास मन्त्री]

हम एडमिनिस्ट्रेटिव तौर पर खत्म करना चाहते हैं ताकि म्युनिसिपल कमेटियों और पंचायत समितियों में किसी तरह का झगड़ा न रहे । वह उनके घर की बात है जो कि एडमिनिस्ट्रेटिव तौर पर दोनों महकमों में हो सकेगी । इससे कोई मुश्किल बात नहीं है । इसलिये मेरी अर्ज है कि इस बिल को पास किया जाए ।

Mr. Speaker : Now the House will take up the Resolution of Shri Balramji Dass Tandon.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker what about my point ?

Mr. Speaker : In Rule 157F, it has been laid down—

“The debate on a motion that the Bill, as reported by the regional Committee, be taken into consideration shall be confined to consideration of the report of the regional committee and the matters referred to in that report or any alternative suggestions consistent with the principle of the Bill.”

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, may I put one more suggestion.

The Bill, as mentioned in the Ordinance and which is the subject of Shri Balramji Dass Tandon's Resolution, was not introduced in this House.

Mr. Speaker : That Bill was introduced.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I beg your pardon, Sir. It was finally introduced for consideration. The Bill as reported by the Regional Committees is entirely different from the Bill as mentioned in the Ordinance. I think, there is some Constitutional lacuna. When the Regional Committees amend a Bill it becomes a different bill in its provisions and in its final shape. I do not want to embarrass you on this point but I hope that you will examine this point either by yourself or in the Rules Committee.

Mr. Speaker : Now, the House will take up the Resolution of Shri Balramji Dass Tandon.

Mr. Speaker : Question is—

That this House disapproves the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Second Amendment) Ordinance, 1964.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker : Now the House will take up the Bill, clause by clause.

Clause 2

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 3, AS REPORTED BY THE REGIONAL COMMITTEES.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3 as reported by the Regional Committees stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 4

Mr. Speaker : Question is—

That clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5 AS REPORTED BY THE REGIONAL COMMITTEES.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 5 as reported by the Regional Committees stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clauses 6, 7, 1 AND THE TITLE

Mr. Speaker : Question is—

That clauses 6, 7, 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Home and Development Minister (Sardar Darbara Singh) : Sir, I beg to move—

That the Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, 1965 as reported by the Regional Committees be passed.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਰਾਏਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਕਈ ਵੇਰ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਨਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਲਾ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਐਜ਼ੋਰੈਂਸਿਜ਼ ਵੀ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼ ਨੂੰ ਚਿਠੀ ਵੀ ਲਿਖੀ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਅਣੀਆਂ ਸੁਜੈਸ਼ਨਜ਼ ਭੇਜਣ ਤਾਜ਼ਿ ਨਵੇਂ ਿਲ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੇ ਸੁਜੈਸ਼ਨਜ਼ ਭੇਜੀਆਂ ਵੀ ਸਨ। ਪਰ ਫੇਰ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਦਲਿਆ ਿਆ ਔਰ ਮੇਰਾ ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਿਕਮੇ ਨੇ ਲੈਜਿ ਲੇ ਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਸੁਜੈਸ਼ਨਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਦਰਾਰਾ ਸੰਧੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੁਜੈਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਸਗੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਕੋਲੋਂ ਨਵੀਆਂ ਸੁਜੈਸ਼ਨਜ਼ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਝਾਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਮਿਸਟਰ ਸਪੀਕਰ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਗਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਉਸ ਵਕਤ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਦੋਬਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਹੁਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਐਵੇਂ ਵਕਤ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : Let him have his say.

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਸਿਰ ਗਲ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਜੈਸ਼ਨਜ਼ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹੈ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਿਸ ਵਿਚ conflicting ਕਲਾਜ਼ਿਜ਼ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅਸਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਔਰ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਤਾਂ ਦੋ ਤਿਹਾਹੀ ਮੈਜ਼ਾਰਿਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਰਖਿਆ ਹੈ ਲੇਿਨ ਿਹੜਾ ਪੋਜੈਂਟ ਐਕਟ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 89 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ 5/8 ਦੀ ਮੈਜ਼ਾਰਿਟੀ ਨਾਲ ਰੀ ਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੁੜ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੋਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਪਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੇ ਿਲਾ ਹਰ ਸਾਲ ਨੇ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਦੀ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਿ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਰਾਡਿਕਸ਼ਨਜ਼ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਮਿ ਹਨ। ਸਿ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਿਨਕਨਸਿਸਟੈਂਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਰਿਵੂਵ ਕਰਕੇ ਿਕ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਜਿਹਾ ਿਲ ਲਿਆਉਣ ਵਰਨਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਪੰਝਾਤੀ ਰਾਜ ਲੰਗੜਾ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਇਹ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Panchayat Samitis and Zila Parishads (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

The motion was carried.

BILL, 1965

4. THE PUNJAB CO-OPERATIVE SOCIETIES (AMENDMENT) BILL, 1965 AS REPORTED BY THE REGIONAL COMMITTEES.

Home and Development Minister (Sardar Darbara Singh): Sir, I beg to move—

That the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

*Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to move—

That this House disapproves the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Ordinance, 1964.

*Mr. Speaker : Motion moved—

That this House disapproves the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Ordinance, 1964.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪਛਮ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਹੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਿਆਂ ਹਾਂ ਐਂਡ ਜਿਸ ਵਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਤਵੱਜੋਹ ਦਿਵਾਈ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਇਸ਼ੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਇਸ਼ੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਗਲ ਵਾਸਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਰ ਰੀਜ਼ਿੰਗ ਇਫੈਕਟ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਇਸ਼ੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਇਕ ਬੜੀ ਨਾਮੁਨਾਸਿਬ ਜਿਹੀ ਗਲ ਹੈ ਐਂਡ ਇਸ ਗਲ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ।

ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ (ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗਰਗ): ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਤਾਰੀਫ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ: ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਵੀ ਸਰਾਹਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। (Addressing Shri Bal Ramji Dass Tandon: the hon. Chief Parliamentary Secretary considers his criticism as commendation).

*Shri Balramji Dass Tandon rose to say something and Speaker asked him that as decided by the Business Advisory Committee his Resolution will be considered along with the Bill.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ: ਫੇਰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੁਕੋਲਰੀ ਵੀ ਵਧਾਣੀ ਪਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਝ ਸਕਣ ਕਿ ਜਿਸ ਲਫਜ਼ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਆਦਤ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ.....

(Shri Balramji Dass Tandon was still in possession of the House when it adjourned).

2-00 P.M.

The Sabha then adjourned till 9-30 a.m. on Thursday, the 1st April, 1965.

(i)

APPENDIX

to

**Punjab Vidhan Sabha Debates, Vol. I, No. 26
dated the 31st March, 1965**

**PAY-SCALES OF BELDARS ETC. IN LUDHIANA
DRAINAGE DIVISION**

2592. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal: Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

- (a) the pay-scales and dearness allowance admissible to Beldars/Mates/Work-charged labourers working at present in the Ludhiana Drainage Division together with the pay-scales and Dearness Allowance;
- (b) the reasons, if any, for not paying the said beldars, mates, etc., the sanctioned pay-scales and dearness allowance;
- (c) whether the department recently received any representation from the said beldars, etc., in this connection; if so, the details of the action, if any, taken thereon ?

Chaudhri Rizaq Ram: (a) The requisite information is as under :—

	Admissible	Actually being paid
Pay scales	Rs 30— $\frac{1}{2}$ —35	30— $\frac{1}{2}$ —35
Dearness Allowance	Rs 30 per mensem	Rs 30 per mensem
D.A. sanctioned from 1st April, 1961	Rs 5 per mensem	
Addl. D.A. sanctioned from 1st January, 1964	Rs 5 per mensem	Rs 5 per mensem
Further Addl. D.A. sanctioned from 1st July, 1964	Rs 5 per mensem	Rs 5 per mensem Arrears are being drawn and paid.
Further increase of D.A. sanctioned from 1st January, 1965	Rs. 7.50 per mensem	Being drawn and paid.

(b) *Ad hoc* increase of Rs 5 per mensem in D.A. sanctioned from the 1st April, 1961 has not yet been paid to Beldars, etc., as they have not so far opted to invest the same in Small Savings Scheme as enjoined in the sanctioning letter.

(c) Yes. Employees have again been asked to expedite consent slips opting to invest the *ad hoc* increase from 1st April, 1961 in the small Savings Scheme.

Statement re. Call-Attention Notice No. 37 (Budget Session 1965)

by Shri Fateh Chand vij M.L.A.

**JUSTIFICATION FOR THE RECOVERY OF THE QUARTERLY
INSTALMENT OF THE GOODS TAX IN ADVANCE**

In 1963 the Department was asked to propose amendments to the Punjab Passengers and Goods Taxation Act, 1952, with a view to check evasion. It was proposed *inter alia* that the quarterly tokens of the vehicles should not be issued under the Motor Vehicles Act, 1924, unless the Tax levied under the Punjab Passengers and Goods Taxation Act has been paid. Consequently the Motor Vehicles Taxation Act was amended and the following provision was made in Section 7-A;—

“7-A. Notwithstanding anything contained in this Act or the rules made thereunder;

× × ×

- (b) No token for the payment of tax for any quarterly period under this Act shall be issued to any person in respect of a Motor Vehicle as referred to in clause (a) unless the authority issuing the token is satisfied that such person has paid the tax under that Act in respect of such motor vehicle for such quarterly period.”

2. A consequential amendment was necessitated in the Punjab Passengers and Goods Taxation Rules, since under the existing provision the Goods Tax could be deposited by the owner of a Public Carrier within fifteen days of the close of the quarter to which the tax related. The rules were modified and in rule 9 of the Punjab Passengers and Goods Taxation Rules, 1952, the following words were substituted for the words “fifteen days of the close of the quarter to which the payment relates”:

“Thirty days of the commencement of the quarter to which the payment relates and the Assessing Authority shall grant a clearance certificate in Form PTT 5-A in token of having received the tax, under his signatures.”

Thus the Government are now competent to recover tax in advance. However, this procedure has been challenged by the owners of Public Carriers and writs are pending in the High Court. They are agitating mainly on the ground that since section 3(1) of the Act reads as follows:—

“There shall be levied, charged and paid to the State Government.....”

the owner of Public Carrier should pay it only after he has collected the same from the customers. The argument put forward by them is fallacious because in the case of Public Carriers no tax on freight of separate consignments is charged, but the Government have made concession by agreeing to receive composition fee which does not necessarily follow from the freight charged by the owners of Public Carriers from the customers. Thus the Government are entitled to charge the quarterly composition fee in advance.

LOANS FOR INSTALLING TUBEWELLS ETC.

2594. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state .—

- (a) whether Government have issued any instructions that if any member of a Panchayat Samiti/Zila Parishad needs a loan for installing a tube-well/pumping set/well etc., it can only be sanctioned with the prior approval of the Deputy Commissioner, concerned;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether it is a fact that the present Sarpanch of Gram Panchayat Kot-Karor Kalan, district Ferozepur as a member of the out-going Block Samiti, Ghul Khurd, district Ferozepur, took a loan for sinking a well, without the prior approval of the Deputy Commissioner, Ferozepur, if so, the reasons for granting him loan against the prescribed Rules ?

Sardar Darbara Singh :

- (a) No. However, according to the Govt. instructions the approval of Chairman, Zila Parishad is required for the grant of loan to the Samiti members.
  - (b) The present Sarpanch of Gram Panchayat Kot-Karor Kalan, district Ferozepur, a member of the out going Block Samiti, Ghall Khurd was sanctioned loan by the Samiti as the Zila Parishad, Ferozepur, was not constituted at that time and hence the question of obtaining Chairman's approval did not arise.
-

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

1996-1997, 1997-1998, 1998-1999, 1999-2000, 2000-2001, 2001-2002, 2002-2003, 2003-2004, 2004-2005, 2005-2006, 2006-2007, 2007-2008, 2008-2009, 2009-2010, 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020, 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023, 2023-2024, 2024-2025, 2025-2026, 2026-2027, 2027-2028, 2028-2029, 2029-2030, 2030-2031, 2031-2032, 2032-2033, 2033-2034, 2034-2035, 2035-2036, 2036-2037, 2037-2038, 2038-2039, 2039-2040, 2040-2041, 2041-2042, 2042-2043, 2043-2044, 2044-2045, 2045-2046, 2046-2047, 2047-2048, 2048-2049, 2049-2050, 2050-2051, 2051-2052, 2052-2053, 2053-2054, 2054-2055, 2055-2056, 2056-2057, 2057-2058, 2058-2059, 2059-2060, 2060-2061, 2061-2062, 2062-2063, 2063-2064, 2064-2065, 2065-2066, 2066-2067, 2067-2068, 2068-2069, 2069-2070, 2070-2071, 2071-2072, 2072-2073, 2073-2074, 2074-2075, 2075-2076, 2076-2077, 2077-2078, 2078-2079, 2079-2080, 2080-2081, 2081-2082, 2082-2083, 2083-2084, 2084-2085, 2085-2086, 2086-2087, 2087-2088, 2088-2089, 2089-2090, 2090-2091, 2091-2092, 2092-2093, 2093-2094, 2094-2095, 2095-2096, 2096-2097, 2097-2098, 2098-2099, 2099-2100, 2100-2101, 2101-2102, 2102-2103, 2103-2104, 2104-2105, 2105-2106, 2106-2107, 2107-2108, 2108-2109, 2109-2110, 2110-2111, 2111-2112, 2112-2113, 2113-2114, 2114-2115, 2115-2116, 2116-2117, 2117-2118, 2118-2119, 2119-2120, 2120-2121, 2121-2122, 2122-2123, 2123-2124, 2124-2125, 2125-2126, 2126-2127, 2127-2128, 2128-2129, 2129-2130, 2130-2131, 2131-2132, 2132-2133, 2133-2134, 2134-2135, 2135-2136, 2136-2137, 2137-2138, 2138-2139, 2139-2140, 2140-2141, 2141-2142, 2142-2143, 2143-2144, 2144-2145, 2145-2146, 2146-2147, 2147-2148, 2148-2149, 2149-2150, 2150-2151, 2151-2152, 2152-2153, 2153-2154, 2154-2155, 2155-2156, 2156-2157, 2157-2158, 2158-2159, 2159-2160, 2160-2161, 2161-2162, 2162-2163, 2163-2164, 2164-2165, 2165-2166, 2166-2167, 2167-2168, 2168-2169, 2169-2170, 2170-2171, 2171-2172, 2172-2173, 2173-2174, 2174-2175, 2175-2176, 2176-2177, 2177-2178, 2178-2179, 2179-2180, 2180-2181, 2181-2182, 2182-2183, 2183-2184, 2184-2185, 2185-2186, 2186-2187, 2187-2188, 2188-2189, 2189-2190, 2190-2191, 2191-2192, 2192-2193, 2193-2194, 2194-2195, 2195-2196, 2196-2197, 2197-2198, 2198-2199, 2199-2200, 2200-2201, 2201-2202, 2202-2203, 2203-2204, 2204-2205, 2205-2206, 2206-2207, 2207-2208, 2208-2209, 2209-2210, 2210-2211, 2211-2212, 2212-2213, 2213-2214, 2214-2215, 2215-2216, 2216-2217, 2217-2218, 2218-2219, 2219-2220, 2220-2221, 2221-2222, 2222-2223, 2223-2224, 2224-2225, 2225-2226, 2226-2227, 2227-2228, 2228-2229, 2229-2230, 2230-2231, 2231-2232, 2232-2233, 2233-2234, 2234-2235, 2235-2236, 2236-2237, 2237-2238, 2238-2239, 2239-2240, 2240-2241, 2241-2242, 2242-2243, 2243-2244, 2244-2245, 2245-2246, 2246-2247, 2247-2248, 2248-2249, 2249-2250, 2250-2251, 2251-2252, 2252-2253, 2253-2254, 2254-2255, 2255-2256, 2256-2257, 2257-2258, 2258-2259, 2259-2260, 2260-2261, 2261-2262, 2262-2263, 2263-2264, 2264-2265, 2265-2266, 2266-2267, 2267-2268, 2268-2269, 2269-2270, 2270-2271, 2271-2272, 2272-2273, 2273-2274, 2274-2275, 2275-2276, 2276-2277, 2277-2278, 2278-2279, 2279-2280, 2280-2281, 2281-2282, 2282-2283, 2283-2284, 2284-2285, 2285-2286, 2286-2287, 2287-2288, 2288-2289, 2289-2290, 2290-2291, 2291-2292, 2292-2293, 2293-2294, 2294-2295, 2295-2296, 2296-2297, 2297-2298, 2298-2299, 2299-2300, 2300-2301, 2301-2302, 2302-2303, 2303-2304, 2304-2305, 2305-2306, 2306-2307, 2307-2308, 2308-2309, 2309-2310, 2310-2311, 2311-2312, 2312-2313, 2313-2314, 2314-2315, 2315-2316, 2316-2317, 2317-2318, 2318-2319, 2319-2320, 2320-2321, 2321-2322, 2322-2323, 2323-2324, 2324-2325, 2325-2326, 2326-2327, 2327-2328, 2328-2329, 2329-2330, 2330-2331, 2331-2332, 2332-2333, 2333-2334, 2334-2335, 2335-2336, 2336-2337, 2337-2338, 2338-2339, 2339-2340, 2340-2341, 2341-2342, 2342-2343, 2343-2344, 2344-2345, 2345-2346, 2346-2347, 2347-2348, 2348-2349, 2349-2350, 2350-2351, 2351-2352, 2352-2353, 2353-2354, 2354-2355, 2355-2356, 2356-2357, 2357-2358, 2358-2359, 2359-2360, 2360-2361, 2361-2362, 2362-2363, 2363-2364, 2364-2365, 2365-2366, 2366-2367, 2367-2368, 23

_____

_____

_____

© (1965)

Published under the Authority of the Punjab
Vidhan Sabha and Printed by the Controller,
Printing & Stationery, Punjab, at the Govt. Press,
Patiala.

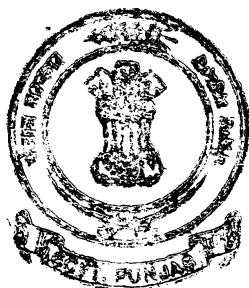
PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

1st April, 1965

Vol. I—No. 27

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 1st April, 1965

	PAGE
Starred Questions and Answers ..	(27)1
Written Answers to Starred Questions laid on the Table of the House under Rule 45 ..	(27)24
Unstarred Questions and Answers ..	(27)31
Adjournment Motions (not concl'd.) ..	(27)45
Placing of Documents on the Table of the House ..	(27)46
Adjournment Motions (Resumption) ..	(27)48
Call-Attention Notices ..	(27)53
Resolution re:—	
(i) Abolition of the Punjab Legislative Council (concl'd.)	(27)54
(ii) Banning the use of the names of the Gurus, Avtars.. Prophets and Saints for Professional and Commercial purposes without the prior permission of the Government.	(27)55-78

Punjab Vidhan Sabha Secretariat, Chandigarh

Price Rs : 4.60

ERRATA

to

Punjab Vidhan Sabha Debates, Vol. I, No. 27, dated the

1st April, 1965

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
लार्गि	पलार्गिग	(27) 2	9
लागू	लागें	(27) 2	15
सैपती	सपती	(27) 3	1
सैरटे	सिरटे	(27) 4	4
Sardar Gurbakhsh Singh	Sardar Gurbaksh Singh	(27) 6	1
miles	mile	(27) 7	11
सैकशन	सैक्शन	(27) 11	4
वैलज	लवैलज	(27) 12	Last but one
no special	nospecial	(27) 15	21
get	gets	(27) 15	26
अनमैटल्ड	अनमैटल्ड	(27) 16	2
(27) 18	(27) 81	(27) 18	Page No.
number	nxmber	(27) 25	4
various	vaeious	(27) 31	21
MEHILPUR	MEHLPUR	(27) 33	6, 10
traffic	trafic	(27) 35	14 from below

P. T. O.

श्री फतेह चन्द बिज : चीफ मिनिस्टर साहब ने कल सवाल के जवाब में फरमाया था कि सेंट्रल गवर्नमेंट इस स्कीम को सब से पहले सिर्फ जिला करनाल में लागू करना चाहती है तो मैं गृह मंत्री जी से पूछना चाहता हूँ कि सारा जिला करनाल तो एक तरफ रहा क्या वह करनाल के किसी एक ब्लॉक में भी इस स्कीम को लागू करने के लिये तैयार है और अगर नहीं हैं तो क्यों नहीं हैं क्योंकि जो 6 ब्लॉक बताए गए हैं, मेरी जानकारी के मुताबिक एक ब्लॉक भी जिला करनाल का उनमें शामिल नहीं किया गया ?

गृह मंत्री : यह तो अभी एक्सपेरिमेंट के तौर पर कुछ ब्लॉक चुने गए हैं जिस तरह से जिला संग्रह में वाटर पलांगिंग के लिये कुछ एरिया सब से पहले चुना गया है मगर वह तो बिल्कुल ही अलग सवाल है। क्राप इन्श्योरेंस स्कीम के लिये तो अभी सेंट्रल गवर्नमेंट ने बिल पास करना है क्योंकि इस बारे में सेंट्रल गवर्नमेंट ही कम्पीटेंट है और अगर वह बिल भी पास न करे तो हमारी सारी की सारी स्कीम पड़ी रह जा सकती है। अभी बिल पास हो लेने दें उसके बाद ही इस स्कीम में तबदीली की जा सकेगी और सोचा जा सकेगा कि इसे कहां पर पहले लागू करना है और कहां पर बाद में लागू करना है।

कैप्टन रत्न सिंह : क्या गृह मंत्री जी बतायेंगे कि हमारी सरकार ने गवर्नमेंट ग्राफ इण्डिया को यह रिमाईण्ड कराने के क्या क्या कदम उठाए हैं? क्या उन से कहा गया है कि वह जल्दी इस बारे में कानून पास करें ताकि इस स्कीम को जल्दी से जल्दी लागू किया जा सके?

मन्त्री : उन के साथ इस बारे में डिस्कशन हो चुकी है और हमें उम्मीद है कि इस बारे में इस सेशन में बिल पास हो जाएगा।

लैट्टीनैट भाग सिੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ 6 ਬਲਾਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਾਪ ਇਨਸ਼ੂਰੇਂਸ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪੈਕੇਜ ਪਰੋਗਰਾਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਥੇ ਪੈਕੇਜ ਪਰੋਗਰਾਮ ਚਾਲੂ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸੋਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਚਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਸਕੀਮ 6 ਜਾਂ 7 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਲੇ 6 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
May I know from the hon. Home Minister the percentage of the premium to be paid by the land-owners ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਨੋਟਸ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਦਸ ਸਕਾਂਗਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਨੇ ਹੁਣੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਿਲ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Only the Rajya Sabha has been adjourned but the Lok Sabha's Session is still going on.

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਗੋਰਸ : ਕਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਨੇ ਅਜ਼ੀ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਵਕਤ ਬਾਦੇ ਮੈਂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸੋਚਾਂਗੇ ਕਿ ਇਸੇ ਪਹਿਲੇ ਕਦਮਾਂ ਕਦਮਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਚੰਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਸਰਕਾਰੀ : ਅਜ਼ੀ ਤਾਂ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਅਜ਼ੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦਮਾਂ ਕਦਮਾਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਪਰ ਡਿਪੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਜ਼ੀ ਤਕ ਅਮੇਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਕੀਮ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੈ, ਇਹ ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟਲ ਸਟੇਜ ਪਰ ਹੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ

ਲੈਡੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਿਹੜਾ ਵਾਟਰ ਲਾਗਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਟਰ ਲਾਗਡ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਾਇਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪਰਾਇਰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਲੈਣ ਦਿਓ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪੇਸ਼ਤਰ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਸਵਾਲ ਨੰ: 7061 ਤੇ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ, ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਬਾਰੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਲੈਣ । (He has already replied to this that let the Bill be first passed and then this matter will be considered. I would however request the Minister for Revenue to clarify Government's position in regard to its reply to starred Question No. 7061, before it is answered and supplementaries thereon are allowed.)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਪੌਜੀਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੋ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਐਂਡ ਦੋਨੋਂ ਡਿਫਰੈਂਟ ਸਨ ਪਰ ਸੀ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਦਰੁਸਤ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸੀ ਉਹ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਐਂਡ ਜਿਹੜਾ ਕੌਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ ਬਾਰੇ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਤਾਲਮੁਕ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ ਐਂਡ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰੈਫਰੈਂਸ ਹੋ ਗਿਆ ਐਂਡ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ *with out caring to go into the least position* ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਐਂਡ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ । ਅੱਜ ਮੈਂ ਫਿਰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੇ ਜਵਾਬ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਤੋਂ ਕਨਫਰਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ । ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਨਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਕਾਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ।

LAND EARMARKED FOR COMMON PURPOSES IN CERTAIN
VILLAGES OF TAHSIL JULLUNDUR

*7061. Chaudhri Darshan Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state:—

- (a) whether any area of land has been earmarked for common purposes or for Harijans in village Boot, Khurla Kingra and Bandala of tehsil Jullundur; if so, the details thereof;
- (b) the area of the Shamlat Deh in the villages mentioned in part (a) above ?

Sardar Harinder Singh, Major : (a) No, as the areas in these villages are under garden colonies which are exempted from the operations of consolidation.

(b)	Village	Area of Shamlat Deh
	Boot	23 acres.
	Khurla	20 acres.
	Kangra	54 acres.
	Bandala	4 acres.

ਸਵਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜੋ ਮੈਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਵਾਬ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ । ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਪਾਰਟੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪੌਜੀਸ਼ਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬੂਟ 23 ਏਕੜ, ਖੁਰਲਾ 20 ਏਕੜ, ਕਿੰਗਰਾ 54 ਏਕੜ, ਐਂਡ ਬੰਡਾਲਾ 4 ਏਕੜ । ਇਹ ਪੌਜੀਸ਼ਨ ਸੀ *just before partition* ਲੇਕਨ ਪਾਰਟੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਗਾਰਡਨ ਕਾਲਨੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕੱਢੀ ਗਈ ਸੀ । ਐਂਡ **Garden colonies were free from the operation of consolidation proceedings** ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਗਾਰਡਨ ਕਾਲਨੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਤਕਸੀਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ । **That is what the exact position is.**

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Revenue Minister whether it is or it is not a fact that 90% population of these villages is Harijan and no arrangements have been made for allotment of plots for residential purposes ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਠੀਕ ਪਰਮੈਂਟੇਜ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਜਾਂ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ਲ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਸੈਪਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿਉ । ਹਰ ਕੰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਨਰਲ ਪਾਲਸੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਗਾਰਡਨ ਕਾਲੋਨੀ ਲਈ ਏਰੀਆ ਰੀਜ਼ਰਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਟੌਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਚੈਅਰੀ ਰਣ ਸਿੰਘ : क्या यह ठीक है कि पंजाब में शामिल ज़मीन के बहुत से रकबे पर पंच और सरपंच नाजायज़ कब्ज़ा किए बैठे हैं ? अगर ऐसा है तो सरकार पंचायतों को कब्ज़े दिलाने के लिये क्या कर रही है ?

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : यह और सवाल है । (This is a different question)

ਪੰਡਿਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ : क्या मन्त्री सहोदय बतायेंगे कि हरिजनों के लिये एक तिहाई ज़मीन रिज़र्व रखने के जो रुज़ बनाए थे उनमें कोई तब्दीली की जा रही है ?

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : यह सवाल डिफरेंट है । (It is a different question.)

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਗਾਰਡਨ ਕਾਲੋਨੀਜ਼ ਵਾਂਗੂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਟਰਸਟਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਧੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅੱਧੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । (This question does not arise.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਹੁਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਾਰਡਨ ਕਾਲੋਨੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਮਕਾਨਾਂ ਜਾਂ ਸਾਂਝੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ । ਤਾਂ ਬੇਘਰੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਕਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

CONFERENCE OF PATWARIS HELD AT SONEPAT ON 14-2-1965

*8081. Sardar Gurbakhsh Singh Gurdaspuri : Will the Minister for Revenue be pleased to state:—

(a) the names of the Minister who attended and addressed the Conference of the Patwaris held at Sonapat on 14-2-65;

(b) the details of the demands put forward by the Patwaris in the said Conference;

(Sardar Gurbakhsh Singh)

- (c) the action, if any, taken by the Government on the said demands, if no action has yet been taken, the time by which it is likely to be taken ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) (1) Shri Darbara Singh, Home and Development Minister, Punjab.

(2) Shri Rizak Ram, Irrigation and Power Minister, Punjab.

(b) A list of the demands is attached.

(c) These demands are under the consideration of Government and will be disposed of in due course.

Details of Demands

1. Revision of grades of Patwaris and Kanungoes to 100-8-140-10-200 and 120-8-160/10-220, respectively.
2. Increase in dearness allowance.
3. Grant of advance increments to the Patwaris who have not been benefitted by the revision of pay scales.
4. Treating the period of strike as leave with pay and allowance.
5. Withdrawal of Government instructions for posting them beyond 20 miles.
6. Grant of Basta, stationery and consolidation allowances.
7. Increase in house-rent allowance.
8. Absorption of the patwaris retrenched in the Emergency reducing the area of circles.
9. Increase in the Stationery Allowance, with a minimum of Rs. 5.
10. Restoration of Fard fee.
11. Grant of pension to Patwaris be given effect from 1-8-1949 instead of 1-8-1964, and grant of award equal to 2 years pay to those patwaris who are not eligible to pensionary benefit.
12. Unaccepted patwaris with three years may be brought on the Patwari candidates and be confirmed.
13. Grant of same grade and status to Inspectors Consolidation as of Kanungos with effect from 1-4-1962.
14. Application of Civil Service Rules to Patwaris with effect from 1-4-1964.
15. Payment of arrears to Patwaris and Kanungoes.
16. Confirmation of Patwaris, Kanungoes, Sub-Inspectors and Inspectors Consolidation on the analogy of Assistant Consolidation Officers.
17. Grant of Basta Allowance to the Translation Patwaris.
18. Exemption of Patwaris from the payment of professional tax and grant of compensation to patwaris doing the work of Zila Parishads/District Boards.
19. Due protection to the Anti-corruption Board of Patwaris.
20. Restoration of old grade to Asstt. Office Kanungoes equal to patwari's pay scales.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਕਨਸਿਡਰ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਕੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰੀ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋਗੇ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਮਾਲ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਲਈ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਗਰ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ : ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ matter is under consideration ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ under consideration ਰਹੇਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਉਨੀ ਦੇਰ ਅੰਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਰਹੇਗਾ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਸਾਰੇ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਿਸਫਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਡੀਮਾਂਡ ਨੰਬਰ ਪੰਜ ਹੈ with drawal of Government instructions for posting them beyond 20 mile.? ਮੈਂ ਇਸ ਡੀਮਾਂਡ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਡੀਮਾਂਡ ਬਾਰੇ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਆਫ ਹੈਂਡ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੇਸ ਅੰਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹਨ । ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਕੈਨਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਟ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਨਸਿਡਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਤਥਾ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰੀ : 1-4-65 ਤੋਂ ਐਟ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the hon. Revenue Minister as to how long it will take the Government to come to a decision to accede to the demands of the Revenue Patwaris ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

Mr. Speaker : It is a leading question. It is disallowed.

Choudhri Darshan Singh : May I know from the honourable Revenue Minister whether there is any Anti-Corruption Board of Patwaris; if so, what are its functions ?

Minister : I would require a separate notice for it.

ਚੌਧਰੀ ਭੰਡਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਸਹੀਦੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੀ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਗੋਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖੇਡਾਂ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸਦੇ ਲਿਖੇ ਸੈਪੇਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਹਨ ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मन्त्री महोदय यह बताएंगे कि जब उन पटवारियों के अब ग्रेड सन 1962 में रिवाइज किये गए थे तो क्या उनको एरियर भी जो मिलेंगे सन् 1962 से मिलेंगे ?

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : यह सवाल सैंपरेटली अंडर कन्सिड्रेशन है।

मरदार अजायब सिंघ सैयू : की वज़ीर साहिब दफ़्तार की घेचल करतगी कि पटवारीਆਂ ਦੀ ਕਾਠਫਰੋਸ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਜੀ ਗਏ ਸਨ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਐਸ਼ਰੋਂਸ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਅੰਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹਨ। (This is that their demands are under consideration,)

श्री ओम् प्रकाश अग्निहोत्री : आन ए प्वायट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, कल यहां पर नहरी पटवारियों का डैपुटेशन फिनांस मिनिस्टर साहिब से मिला। उन्होंने साफ कह दिया कि आपको एरियर नहीं मिलेगा। अभी इरीगेशन मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि अंडर कन्सिड्रेशन है। यह इनकी बात में जो कन्ट्राडिक्शन है इस बारे में मैं आपकी रूलिंग चाहता हूँ।

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : इसमें कोई कन्ट्राडिक्शन नहीं है। फिनांस मिनिस्टर साहिब को परस्वेड करने की कोशिश कर रहे हैं। एक दफा इन्कार कर दिया है तो फिर मनायेंगे।

Mr. Speaker : It would be better if an announcement is made only after a decision has been arrived at between the different departments because once an announcement is made by a Minister it becomes a commitment.

Minister : Sir, the position is that the Finance Department had rejected the demands put forth by the Patwaris. Yesterday a deputation of Patwaris again met me and the matter has come under consideration. So, the reply is quite correct. There is no contradiction.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मैं आई.पी.एम. साहिब से पूछ सकता हूँ कि क्या इरीगेशन डिपार्टमेंट यह फील करता है कि इरीगेशन के पटवारियों की जो मांग है वह जायज़ है और फिनांस मिनिस्टर साहिब को मान लेनी चाहिए ?

श्री अध्यक्ष : वह उन्हें परसुएड कर रहे हैं। (He is persauding him.)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : नो क्वेश्चन आफ परस्वेशन। हमें कैटेगौरीकल रिपलाई चाहिए कि क्या पोजीशन है ?

मन्त्री : हम इस चीज़ को एग्ज़ामिन कर रहे हैं कि कहां तक जायज़ है और कहां तक नहीं और फिनांस मिनिस्टर साहिब से भी बात कर रहे हैं।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੱਲ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਏਰੀਅਰ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ (*interruption*) ਅਗਰ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਪਰਸੁਵੇਡ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਾਫ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਕੱਤੀ : ਹਮ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਨਕੀ ਡੀਮਾਂਡ ਕੀ ਫਾਇਨੈਂਸ਼ਲ ਇਮਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਇਮਪਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਇਸਮੇਂ ਇਨਵਾਲਿਡ ਹੈਂ। ਜੋ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਕਾ ਡੈਮੰਡ ਮਿਲਾ ਥਾ ਤੁਨਕੀ ਡਿਫਿਕਲਟੀਜ਼ ਕੋ ਏਗਜ਼ਾਮਿਨ ਕੀਆ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪਾਵਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਹਿਰੀ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਬਕਾਇਆ ਏਰੀਅਰਜ਼ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਕਦ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਫੈਂਸ ਸਰਟਿਫਿਕੇਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਫੈਂਸ ਸਰਟਿਫਿਕੇਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਨਾਲ ਡੀਫੈਂਸ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਤਬਕੇ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਕੱਤੀ : ਪਹਲੇ ਤੋਂ ਇਸ ਅਸੂਲ ਕੋ ਮਾਨਨੇ ਕਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਗਰ ਇਸ ਅਸੂਲ ਕੋ ਮਾਨ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤੋਂ ਫਿਰ ਹਮ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੈਂ ਕਿ ਕਿਸ ਸ਼ਕਲ ਮੇਂ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕੀ ਜਾਏ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਕੀ ਪਾਵਰ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਮਨਿਸਟਰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਗਏ ਇਹ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਤੌਰ ਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਆਫੀਸ਼ਲ ਤੌਰ ਤੇ ਗਏ ਸਨ ?

ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਕੀ ਸਕੱਤੀ ਸਹੋਦਯ ਯਹੁ ਬਤਾਨੇ ਕੀ ਕੁਧਾ ਕਰੇਂਗੇ ਕਿ ਨਹਰੀ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਆਰ ਮਾਲ ਕੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਕੋ ਧਕਸਾਂ ਸਹੂਲਤੋਂ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕੀ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ ?

(No reply)

Mr. Speaker : Next question, please.

Chaudhri Darshan Singh : On a point of order, Sir. I wanted to know the functions of the Anti-Corruption Board of Patwaris. Sir, you were pleased not to allow my supplementary question because it was beyond the scope of the main question. I would like to draw your attention to the Details of Demands which have been laid by the honourable Minister on the Table of the House. Demand No. 19 reads—

“Due protection to the Anti-corruption Board of Patwaris”.

May I, therefore, know from the honourable Minister as to what this Board is ? Is it of Patwaris or is it of the Government ?

Mr. Speaker : Is it a point of Order or a Supplementary Question ?

A Voice : Sir, it is a Supplementary point of Order. (Laughter).

RANA RAJBH, FATEHABAD DIVISION

*7105. Chaudhri Net Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

- (a) whether Government has been preparing estimates for the last two years for raising the banks of Rana Rajbah, Fatehabad Division, Second Bhakra Main Line, Hissar, by one foot from Burji No. 104 to its tail;
- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether the estimates have been finally prepared; if so, the date when the work on the said Rajbah is likely to be started and the date when it is likely to be completed ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) The estimate was sanctioned on 2nd September, 1964. (b) The work has since been completed.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN KANGRA DISTRICT DURING THE YEAR
1964-65

*7358. Bakshi Partap Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

- (a) the names of the villages, tehsilwise, electrified in district Kangra, during the current Financial year ;
- (b) the total amount which is likely to be spent in Kangra District for electrification during the period mentioned in part (a) above;
- (c) the names of the villages where the electrification work has been taken in hand as well as the names for the villages where the work has not yet been started stating the probable date when the work is expected to be started in the villages of the latter category ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) & (c) A statement is laid on the Table of the House.

(b) Rs. 1,65,000.

Tehsil Kangra	.. 1. Balehar	2. Rampur	3. Manghee
Tehsil Dehra Gopipur	1. Tripal		

Tehsil Palampur	.. 1. Molag	2. Chaluhi	
	3. Ujjain	4. Naun	5. Nanwar

(c) (i) 1. Bhattu   2. Sansal   3. Dhameta   4. Bhadrain

(ii) No new village is to be electrified during the current year due to non-availability of funds. The position will be reviewed when the funds become available.

बख्शी प्रताप सिंह : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि तहसील पालमपुर में गांव भलाना और सन्साई को पहले 64, 65 में बिजली देने के प्रोग्राम में शामिल किया था और अब इसे प्रोग्राम में से क्यों निकाल दिया गया है ?

मन्त्री : ऐसी कोई बात नहीं है, एक 10 साल का प्रोजेक्ट सैक्शन हुआ है कि इसमें किन किन जगहों में बिजली दी जाएगी । अगर आप अलग नोटिस इन दो गांवों के बारे में दे दें तो मैं पता करके बता दूंगा ।

बख्शी प्रताप सिंह : क्या उनको यह पता है कि इन दोनों गांवों में पहले बिजली का मैटीरियल पहुंचाया गया था और बाद में वहां से उठा लिया गया था ?

मन्त्री : आप एक सैपरेट नोटिस दें तो आपको पता कर दूंगा ।

बख्शी प्रताप सिंह : पार्ट सी के जवाब में बताया गया है कि फंडज न होने की वजह से किसी देहात में भी बिजली न दी जाएगी । तो क्या 1965-66 के प्रोग्राम के अन्दर जिला कांगड़ा के किसी देहात को बिजली दी जाएगी या नहीं ?

मन्त्री : 1965-66 का प्रोग्राम अभी तक फाइनलाइज नहीं किया गया ।

बख्शी प्रताप सिंह : क्या यह अमर वाकिया है कि बिजली बावजूद जोगिन्दर नगर से निकाले जाने पर भी जिला कांगड़ा के देहात में बिजली देने का काम बहुत सुस्त रफ्तार से क्यों चल रहा है ?

मन्त्री : यह सवाल जालन्धर डिवीजन का न था अगर आप खास बात को जानना चाहते हैं तो मेरे से मिल लें या अलग नोटिस दे दें ।

श्रीमती सरला देवी : क्या आई.पी.एम. साहिब बतायेंगे कि बिजली जोगिन्दर नगर से निकलती है और भाखड़ा से निकलती है तो क्या वजह है कि कांगड़ा जिला जहां से कि बिजली निकलती है, के देहात को बिजली नहीं दी जा रही ?

मन्त्री : बिजली कहां से निकलती है इसका सवाल नहीं हम इसकी यूटिलिटी को देखते हैं कि कहां पर इसका फायदा होगा और उसके बाद ही किसी इलाके में बिजली दी जाती है ।

कामरेड राम प्यारा : क्या आई. पी. एम. साहिब बतायेंगे कि यह जो 1 लाख 10 हजार के करीब रकम बतई गई है यह आम नारमल हालात में दी गई है या हिल्ली एरिया को इलैक्ट्रिसिटी की कमी को पूरा करने के लिये खास तौर पर दी गई है ?

मन्त्री : खास तौर पर नहीं दिया गया। इसमें 8-10 विलेजिज की इलेक्ट्रिफिकेशन का सवाल था और यूयुल रोटीन में ही यह रकम दी गई है।

Chaudhri Darshan Singh : In reply to part (c) of the question, it has been stated that —

“No new village is to be electrified during the current year due to non-availability of funds.....”

A sum of Rs. 2 crores has been given to the Board. May I, Sir, know from the honourable Minister whether the answer of ‘non-availability of funds still stands ?

मन्त्री : अगले साल के लिये अभी तक प्रोग्राम मुकम्मल नहीं किया गया और जब फाइनेलाइज करेंगे तो सोच लिया जाएगा।

बख्शी प्रताप सिंह : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि जो 2 करोड़ रुपया मिला है इसमें से कांगड़ा जिला को खास हिस्सा दिया जाएगा या नहीं ?

मन्त्री : जब तक प्रोग्राम फाइनेलाइज नहीं होता इस बात को बताया नहीं जा सकता। इसको कनसिडर किया जाएगा और गवर्नमेंट की पालेसी के मुताबिक इलाकों को प्रायरीटी दी जाएगी और जहां जरूरी होगा इसको खर्च करने का फैसला किया जाएगा। हिल्ली और दूसरे इलाकों पर भी गौर करने की कोशिश करेंगे।

श्री लाल चन्द प्रार्थी : क्या वजीर साहिब बतलाएंगे कि जिला कांगड़ा को बिजली देने की जो स्कीम है क्या अदादोशुमार में जिला कुल्लू भी शामिल है या इसको अलग रखा जा रहा है ?

मन्त्री : जिला कुल्लू तो अलग है।

मरदार लडभट सिंघ गिल : ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕੀ ਬੈਕਵਰਡ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪਰਾਇਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਬਲਾਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਨਿਗਲੈਕਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ?

मन्त्री : जिन इलाकों में टियूबवैलज के जरिये से इरीगेशन परपजिज के लिये बिजली इस्तेमाल हो सकेगी आग्रंदा के लिये पहले उनको दी जायेगी। इनमें भी बैकवर्ड एरिया का खास ख्याल रखा जायेगा।

श्री राज सेव : देहातों में जो बिजली लगाई जा रही है आया यह ब्लाक वाईज दी जायेगी या किछ ढंग से दी जायेगी ?

मन्त्री : इसके लिये आग्रंदा के लिये हमारी यह कोशिश है कि जिन एरियाज में टियूबवैलज लगाये जाने हैं वह हम ब्लाक वाईज नहीं लगायेंगे बल्कि एक Compact Block में लगाते हैं। इस तरह तो ब्लाक में कैनाल इरीगेटिड एरिया भी हो सकता है। या ऐसा एरिया भी हो सकता है जहां लवैलज से इरीगेशन होती हो। इसलिये हमने Compact Blocks लेने हैं।

Shri Gian Chand : Is it a fact, Sir, that the percentage of villages which have been electrified in Simla District is only 10 as against 50 in Ludhiana District and 60—70 % in other places ?

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN DHARAMKOT BLOCK, DISTRICT FEROZEPUR

*7945. Sardar Kultar Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the number and names of villages of Dharamkot Block, district Ferozepur which are likely to be electrified upto the 31st December, 1965 ?

Chaudhri Rizaq Ram : Programme of electrification of fresh villages for the year 1965-66 has not yet been prepared. It is not, therefore, possible to indicate at this stage the number and names of villages of the Dharamkot Block which are likely to be electrified upto 31-12-1965.

VILLAGES ELECTRIFIED IN SIMLA DISTRICT

*7978. Shri Gian Chand : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

(a) the details of the rural electrification programme in the Simla District during the year 1964-65;

(b) the total number of villages electrified in Simla District ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Due to paucity of funds no programme for the electrification of fresh villages has been prepared for the year 1964-65.

(b) (i) Electrified upto January, 1965 : 123

(ii) Yet to be electrified : 100

सही फिगर तो मेरे पास नहीं, इस डिस्ट्रिक्ट में 10% विलेजिज इलेक्ट्रिफाई हुए हैं।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Minister the reasons for not finalizing these proposals although three months of the year have since elapsed ?

मन्त्री : यह साल तो आज से ही शुरू है, अभी क्या जल्दी है ?

श्री अजय : चौधरी साहिब, इनका साल तो यकम जनवरी से शुरू था।
(हंसी) (His year started with effect from the first of January.)

(Laughter)

चौधरी रण सिंह : जैसे मंत्री जी ने बताया कि Compact Block में बिजली काफी तादाद में दी जायेगी मैं यह पूछना चाहता हूँ जहाँ प्रोग्रेस बड़ी सलो हो और पहले ही कम इलैक्ट्रिफाईड विलेजिज हों क्या उनको पहले लिया जायेगा ?

मन्त्री : हम उन विलेजिज को प्रायरटी देंगे जो इस काम में पहले से ही सब से पीछे हैं ।

Shri Gian Chand : What are the reasons for the low electrification of villages in Simla District ?

मन्त्री : चूँकि वहाँ पर इलैक्ट्रिसिटी इरीगेशन परपजिज के लिये पूरी तरह से इस्तेमाल नहीं हो सकती । इसलिये वह जरूरत नहीं समझी गई ।

श्री मंगल सेन : मंत्री महोदय ने इस बात को तसलीम किया है कि शिमला में 130 गांव को अब तक बिजली दी जा सकी है । मैं यह जानना चाहता हूँ कि इस परसेंटेज को बढ़ाने के लिये क्या सरकार कोई और योजना बनायेगी ?

मन्त्री : योजनाएं तो बहुत हैं मगर जैसे भी रुपया मिलता जायेगा उन पर अमल होता जायेगा ।

चौधरी देवी लाल : वजीर साहिब ने कहा है कि एग्रीकल्चरल परपजिज के लिये Compact Area में बिजली दी जायेगी तहसील हांसी में कुछ पंपिंग स्टैंड इंजनों से चलाये जा रहे हैं । क्या वहाँ भी बिजली दी जायेगी ।

मन्त्री : ऐसी बातों का जरूर ख्याल रखा जायेगा ।

सरदार लड्डमण सिंह गिल : जिस उतुं वजीर साहिब ने फरमाया है कि बिजली मजिस्त्राटि उधे दिँती जावेगी जिधे गवर्नमेंट ने पहिलां सरवे करवा लिया है । पर जिधे पहिलां ही इलैक्ट्रिफिकेशन बन्नी थॉट होछी है की गवर्नमेंट उनुं इलाक़िआं दल पਿਆन देवेगी ?

मन्त्री : जो इलाके इलैक्ट्रिफिकेशन में पीछे हैं उनको प्रायरटी दी जायेगी ।

सरदार लड्डमण सिंह गिल : पावर मजिस्टर साहिब ने दੱसਿਆ है कि सिमले मजिस्त्राटि बिजली बगुड दिँती गछी है । पर बगुडि उस बिजली दी वेसटेज ही होछी है किउंकि टूरिस्ट वगैरा ही जाँचे गन । की एह ठीक नहीँ होवेगा कि एधे दी बिजली कट के एयरद गिरद दे दिहाउती इलाके विँच दिँती जावे ?

मन्त्री : हम इस मुकाम को कम बिजली देकर, इसकी इम्पोर्टेंस खत्म करना नहीं चाहते क्योंकि यहाँ पर बाहर से टूरिस्ट्स बहुत आते हैं । हम इसकी इम्पोर्टेंस नहीं खोना चाहते ।

Shri Gian Chand : Is it a fact, Sir, that the State Electricity Board have agreed to allow Himachal Pradesh authorities to electrify villages in Simla District and the present Punjab Government is not fulfilling those promises ?

मन्त्री : इसके लिये अलग नोटिस चाहिए ।

PUCCA ROADS IN KANGRA DISTRICT IN THE FOURTH FIVE YEARS—PLAN PERIOD

*7300. Shri Amar Nath Sharma : Will the Minister for Public Works be pleased to state the details of the Pucca roads to be constructed in district Kangra during Fourth Five-Years Plan period, priority-wise.

Chaudhri Rizaq Ram : Details of the roads to be built in Kangra District during Fourth Five-Year Plan have not so far been finalised.

DEVELOPMENT OF TEHSIL UNA, DISTRICT HOSHIARPUR IN THE MATTER OF ROADS

*7682. Shri Surinder Nath Gautam : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to develop tehsil, Una district Hoshiarpur in the matter of roads; if so, the details thereof and the time by which it is likely to be finalised ?

Chaudhri Rizaq Ram : There is no special and specific proposal for the development of roads in Una tehsil, district Hoshiarpur. This area, however, gets its due share in various schemes provided in different plans so far as the construction of roads is concerned. List of the roads provided in the III Five-Year Plan is laid on the Table of the House. In the IV Plan also this Tehsil is likely to get its due share subject to the availability of funds.

List of Roads Provided in III Plan under Various Schemes in Tehsil Una of District Hoshiarpur

Sr. No.	Name of road	Length in miles	Cost in lacs.	Remarks
<i>Main Road Scheme,</i>				
1.	Santokhgarh-Nangal Road	..	2.50	1.50
2.	Gagret to Oel Road	..	3.00	2.00
2a.	Nangal-Talwara Road (portion lies in Una Tehsil)	..	21.00	11.87
<i>Approach Roads and Village Roads Scheme</i>				
3.	Road from village Kalitran to Nangal-Rupar Road	..	0.70	0.37
4.	Gangowal Power House to Guru-ka-Lahore		0.80	0.80
5.	Anandpur to Naina Devi via Toba Sangwana (unmetalled)	..	3.00	2.00
6.	Shiker-ka-Paroh to village Polian Prohitan		3.50	1.82
7.	Road from village Rajpura to Mubarikpur Nadaun Road		2.50	1.30
			37.00	21.66

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : वजीर साहिब ने तीसरी पांच साला प्लान में आन्नदपुर से नैना देवी बरास्ता निसार टोबा संगवाना एक अनमैटल्ड रोड को पक्का करने का प्रोवीजन किया था मगर अभी तक कुछ नहीं हुआ। यह वह मुकाम है जहां पर दो बड़े भारी मेले लगते हैं। मैं पूछना चाहता हूँ यह कब तक पक्की कर दी जायेगी।

मन्त्री : इसके लिये तीसरी पांच साला प्लान में दो लाख रुपये की प्रोवीजन रखी गई है। यह कब तक चालू हो जायेगा अभी मैं बता नहीं सकता।

चौधरी देवी लाल : क्या मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि जो सड़कें प्लान में किसी खास जगह के लिये मंजूर की जाती हैं मगर वहां से बदल कर दूसरी जगह बना दी जाती हैं, इसकी वजह क्या है?

मन्त्री : अगर कोई खास सड़क आप बतायेंगे तो देख लिया जायेगा कि क्यों ऐसे हुआ।

सरदार उतरा सिंह लाटिलपुरी : एट्रि भठिमतरी माहिष समुपउ बरदा उठे उठ, बी गॉल है, बी भठिमतरी घसलल वाली बेंटी गॉल है ?

शिक्षा मन्त्री : जनावआली इनको कुछ गलतफहमी मालूम होती है, मैंने अपग्रेडिंग के बारे में यह कहा था कि जो भी मैम्बर नाम देना चाहते हैं अपने स्कूलों के वे दे दें। कुछ नाम रह गए थे और लास्ट डेट मैंने आज के लिये रखी थी, इसलिये मैं उसके बारे में पूछ रहा था।

श्री मंगल सेन : सरदार तारा सिंह जी ने कहा है कि मिनिस्टरी बदल रही है, और बीबी जी मुख्य मंत्री बन रही हैं, आप रोशनी डालिए कि क्या यह ठीक है ?

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या वजीर साहिब यह बतलायेंगे कि गनौर-शाहपुर रोड आज तक अधूरी पड़ी है जबकि इसके लिये 10 साल प्रोवीजन होती आ रही है।

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : इसमें कुछ डिस्प्यूट पैदा हो गया था, उसकी इन्कुआयरी हुई थी अब वह कम्पलीट हो गई है। इसके बाद वह पूरी कर दी जाएगी।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या गनौर शाहपुर रोड इस साल 1965-66 में पूरी हो जाएगी ?

मन्त्री : मैं जवाब दे चुका हूँ।

कामरेड राम प्यारा : मिनिस्टर साहब बतलाने की क्या तकलीफ करेंगे कि कंस्ट्रक्शन में उनकी क्या मुगद है ?

मन्त्री : काम जहां चालू हो वह अंडर कंस्ट्रक्शन होता है। यह कोई इतना मुश्किल शब्द तो नहीं जो समझ में न आता हो।

श्री मंगल सेन : क्या वजीर साहिब बतलायेंगे, करनाल से जो लिंक रोड रोहतक को जाता है उस पर कई वर्षों से काम चल रहा है, तो क्या वह फलड के आने से पहले पहले बन जायगा ? अगर नहीं तो उस पर हर साल कंस्ट्रक्शन पर क्यों रुपया वेस्ट किया जाता है ?

मन्त्री : यह ठीक है कि इस सड़क पर हर साल कंस्ट्रक्शन होता है और फलड से तबाही होती है लेकिन वेस्टेज के डर से उसकी कंस्ट्रक्शन कैसे रोकी जा सकती है।

श्री रुलिया राम : क्या वजीर साहब बतलायेंगे कि जो सड़कें अंडर कंस्ट्रक्शन हैं वह थर्ड फाइव ईयर प्लान के खत्म होने से पहले पहले पूरी हो जाएंगी ?

मन्त्री : इस साल के लिये जो सवाल पूछा गया था उसका जवाब दे दिया गया है।

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : मिनिस्टर साहब ने फरमाया है कि वह रोड बरसात में टूट जाती है। मैं समझता हूँ कि यह एक रोड नहीं यह फिनामना सारी स्टेट का है। क्या वजीर मुताल्लिका बतलायेंगे कि उनका टेक्नीक आफ रोड मेकिंग में चेंज लाने का कोई इरादा है ?

मन्त्री : जहां तक रोडज के बनाने और उसमें इम्प्रूवमेंट लाने के लिये जो रिसर्च इंस्टीच्यूट है उसके सहयोग से हम रोडज को सही और पुख्ता करने के लिये सोच रहे हैं और कई जगह पर किया भी है, लेकिन कई कमियों की वजह से मुश्किलात आ जाती हैं।

चौधरी देवी लाल : जो सड़कें फर्स्ट फाइव ईयर प्लान में, सैकंड फाइव ईयर प्लेन में और थर्ड फाइव ईयर प्लान में जिस जगह बनना मंजूर हुई उनको वहां से हटा कर दूसरी जगह ले जाकर बनाना जारी किया गया इसकी क्या वजह है ? जैसे सिरसा से एलनाबाद और डबवाली से जाने वाली सड़क है।

मन्त्री : यह हम देख लेंगे कि क्या वजह है। और हाउस से दुबारा पास कराना पड़ा तो वह भी देखा जायेगा।

सरदार लड्डमण सिंह ज़िल : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਬੀਲੋ ਸਟੈਂਡਰਡ ਸਪੈਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਸੇ ਚੂੜਚਕ ਵਾਲੀ ਜੋ ਸੜਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣੀ ਨੂੰ ਮਹੀਨਾ ਅਜੇ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਟੁਟ ਵੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੀ ਜਵਾਬ ਤਲਬੀ ਵੀ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੀਲੋ ਸਪੈਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜੋ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦੋਬਾਰਾ ਫੇਰ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੀਲੋ ਸਪੈਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਰੋਡਜ਼ ਕਿਉਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

मन्त्री : आप नोटिस दे दें मैं पता करके बता दूंगा

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : स्पीकर साहिब सड़कों की मुरम्मत का काम उस वक्त शुरू किया जाता है जब सैलाब आने वाले होते हैं। असल में बात यह है कि काम तो वहां पर कुछ करते नहीं लेकिन जब सैलाब आ जाता है तो ठेकेदार पैसे खा जाते हैं कि हमने काम करवा दिया था अब बह गया होगा। (Noise)

(No reply)

METALLED ROADS UNDER CONSTRUCTION IN KARNAL DISTRICT

*7419. Shrimati Parsanni Devi : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state:—

(a) the names of the metalled roads in Karnal District which have been under construction during the year 1964-65;

(b) whether any new link roads have been completed in Karnal District during the year 1964-65; if so, their names ?

Chaudhri Rizaq Ram : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Names of Roads which are under construction during 1964-65 in Karnal District

1. Panipat, Barsat Road.
2. Kond, Munak Road.
3. Munak, Salwan Road.
4. Approach road from village Rambda to Ramba Indri-Ladwa Road.
5. Panipat, Sanauli Road.
6. Chika Tatiana Road upto Patiala Boundary.
7. Pehowa, Dhand Road.

Name of Road which has been completed in Karnal District during 1964-65

1. Assand Nikurah Road.

CONSTRUCTION OF LINK ROAD FROM NANGAL DAM RAILWAY STATION TO OUSTEE COLONY, NANGAL

*7683. Shri Surinder Nath Gautam : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to construct the link road from Nangal Dam Railway Station to oustee Colony, Nangal, tehsil Una, district Hoshiarpur; if so, the time by which it is likely to be finalised and the time within which the said road is expected to be constructed ?

Chaudhri Rizaq Ram :

Part I. No please.

Part II. Question does not arise.

UTILISATION OF FOREST AND OTHER RESOURCES IN THE STATE

*7391. Sardar Gian Singh Rarewala : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

- (a) whether Government has decided to constitute a Committee to go into the question of utilisation of forest and other natural resources in the State; if so, the names of the members for the Committee, if nominated;
- (b) whether any time limit has been fixed for the submission of the report by the said Committee. if so, what ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No.

(b) In view of (a) above, Question does not arise.

Sardar Gian Singh Rarewala : May I know from the Public Works Minister whether the Government has any intention to utilise the natural resources of the State or not ?

मंत्री : हमने अभी कोई कमेटी तो सैट अप नहीं की वैसे चीफ कंजरवेटर आफ फारेस्ट्स और कंजरवेटर डिवलपमेंट सर्कल की ड्यूटी लगाई है कि वह एग्जामिन करें कि हम फारेस्ट वैल्यू को बैस्ट तरीके से कैसे इस्तेमाल कर सकते हैं। आप को मालूम होगा कि हम एक न्यूजप्रिंट फैक्टरी लगाने की स्कीम को एग्जामिन कर रहे हैं।

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : मैंने दीगर कुदरती ज़राय के बारे में भी पूछा है। क्या पंजाब सरकार का एग्जामिन करवाने का इरादा है कि उनको किस तरह से यूटिलाइज किया जा सकता था ?

मंत्री : इस चीज़ को तो इंडस्ट्रीज डिपार्टमेंट वाले एग्जामिन कर रहे हैं। आपने कमेटी के बारे में पूछा था उसके बारे में मैंने अर्ज किया है कि कोई ऐसी कमेटी हमने नहीं बनाई।

OLD AGE PENSIONERS, HISSAR DISTRICT

*7108. Chaudhri Net Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

- (a) the number of applications received by Government from Hissar District so far for old age pension ;
- (b) the names and addresses of the persons referred to in part (a) above who have been granted such pensions upto-date ?

(At this stage Chaudhri Sunder Singh (Deputy Minister Welfare) rose to give reply to the question and there was a loud thumping in the House.)

Chaudhri Sunder Singh (Deputy Minister Welfare): (a) 248.

(b) 84. A list showing the names and addresses of the pensioners is attached.

Names and Addresses of Pensioners of District Hissar
(Deputy Minister Welfare)

S.No.	App. No.	Name	Full Address
1.	75	Shri Kesar Dass, son of Shri Budh Ram	V. Bhatla, tehsil Hissar, district Hissar
2.	272	Smt. Kishni Bai, wd/o Shri Kishan Das	c/o Sharn Ram, Plot No. 139-A, New Mandi Sirsa, district Hissar
3.	566	Shri Gopal, son of Shri Medhu Ram	V. Saral, P.O. Tashn. tehsil Bhiwani, district Hissar
4.	567	Shri Shankar, son of Shri Jessa Ram	Ditto
5.	844	Shrimati Ram Bai, wife of Bharon	V. & P.O. Dabra, tehsil Hissar
6.	845	Shri Bharon, son of Bura	Ditto
7.	846	Shrimati Bhagtan Devi, wife of Dulla Ram	Ditto
8.	847	Shri Dulla Ram, son of Shri Thakar Ram	Ditto
9.	848	Shrimati Patorj, wife of Shri Gorkha	Ditto
10.	849	Shri Gorkha, son of Shri Kalu	Ditto
11.	851	Shri Guraya Ram, son of Shri Tota Ram	V. & P. O. Gangawa, tehsil and district Hissar
12.	852	Shrimati Rajian, wife of Shri Bhikha	Ditto
13.	853	Shrimati Bhuri, wife of Shri Jisukh	Ditto
14.	854	Nani, wife of Nanak	Ditto
15.	855	Shrimati Mi Kaur, wife of Shri Kirta Ram	c/o Ram Lal V. & P.O. Mangali, district Hissar
16.	1006	Shri Gurdit Singh, son of Shri Gulab Singh	V. Neza Dalla Kalan, tehsil Sirsa, district Hissar
17.	1078	Sharimati Lachhmi Bai, wife of Shri Gurdit Singh	Ditto
18]	1180	Shrimati Bhagwani, wife of Shri Jai Lal	V. & P. O. Mithathal, tehsil Bhiwani, district Hissar
19.	1181]	Shri Jai Lal, son of Shri Uda	Ditto
20.	1886	Shri Chandan Das, son of Shri Dharam Chand	V. & P. O. Satred Kalan, Tehsil and district Hissar
21.	1888]	Shrimati Mam Kaur, wd/o Shri Madru	V. & P. O. Burey, district Hissar
22.	1889	Shrimati Madiaya, wd/o Shri Ram Nath	V. & P. O. Burey, tehsil and district Hissar
23.	1890	Shri Gandha, son of Shri Datta Ram	Ditto

S. No.	App. No.	Name	Full Address
24.	1891	Shrimati Siria, wd/o Shri Shiv Chand	V. and P. O. Burey, tehsil and district Hissar
25.	1892	Shri Moti, son of Shri Charan Sukh	Ditto
26.	1893	Shrimati Harbi, wd/o Shri Shiv Chand	Ditto
27.	1894	Shri Udmi, son of Shri Jotu Ram	Ditto
28.	1895	Shri Ganpat Singh, son of Lalo Ram	V. & P. O. Ladwa, tehsil and district Hissar
29.	1896	Shri Harpul, son of Shri Hans Ram	V. & P. O. Syaharwa, tehsil and district Hissar
30.	1897	Shri Har Lal, son of Shri Nigahi Ram	V. & P. O. Kaimeri, tehsil and district Hissar
31.	2069	Shri Mukha, son of Shri Ramji Das Mahajan	W. No. 12., Mohalla Ramayana, Hansi, district Hissar
32.	2240	Shri Matu Ram, son of Shri Udmi Ram	V. & P. O. Khanda, Kheri, district Hissar
33.	2243	Shri Jai Lal, son of Shri Ram Dass	P. O. Uglass, tehsil Hansi, district Hissar
34.	2244	Shrimati Man Bhari, wife of Shri Gilla Ram	V. & P. O. Khanda Kheri, tehsil and district Hissar
35.	2245	Shri Gilla Ram, son of Shri Jag Dev	Ditto
36.	2246	Shrimati Dogri, wd/o Tokha	V. & P. O. Narnaul, district Hissar
37.	2286	Shri Munshi Ram, son of Shri Raja Ram	V. & P. O. Burak (Hissar)
38.	2287	Shrimati Manohar Devi, wife of Shri Munshi Ram	Ditto
39.	2746	Shri Udmi Ram, Harijan, son of Gomand Ram	V. & P. O. Haritta, tehsil Hissar
40.	2747	Shri Budha Ram, son of Shri Jewan	V. Dupata, P. O. Badwa, tehsil and district Hissar
41.	2748	Shrimati Sarwan Devi, wife of Shri Peer Dhan	Ditto
42.	2749	Shrimati Kamla Devi, wife of Shri Budha	Ditto
43.	2750	Shrimati Nani Devi, wife of Shri Kudadha	V. Duptta, P. O. Badwa
44.	2751	Shri Nand Lal, son of Shri Gibban	V. & P. O. Talwandi-Rukka, tehsil and district Hissar
45.	2752	Shri Manan Singh, son of Shri Hukama	Ditto
46.	2753	Shrimati Jarawa, wife of Shri Mangli	Ditto
47.	2754	Shri Manglu, son of Shri Marru	Ditto

[Deputy Minister Welfare]

S. No.	App. No.	Name	Full Address
48.	2755	Shri Hani Ram, son of Shri Kalu Ram	V. and P.O. Talwandi Rukka, tehsil and district Hissar
49.	2756	Shri Manghtu, son of Shri Hardial	Ditto
50.	2757	Shri Basti, son of Shri Budhan	Ditto
51.	2758	Shri Gagan, son of Shri Kishana	Ditto
52.	2759	Shrimati Har Kall, wd/o Shri Sanpath	Ditto
53.	2760	Shrimati Suna, wd/o Shri Moti	Ditto
54.	2761	Shri Hatu Ram, son of Shri Buthii	V. & P. O. Shadwo
55.	2762	Shri Badri Ram, son of Shri Jee Ram	Ditto
56.	2763	Shri Durga, son of Shri Soma	Ditto
57.	2764	Shri Rulia Ram, son of Shri Nathu	V. Talwandi, Badshapur
58.	2765	Shri Motu Ram, son of Shri Oma	Ditto
59.	2766	Shri Deepu Ram, son of Shri Puran	Ditto
60.	3544	Shrimati Kishni Devi, wd/o Shri Banwari Lal	c/o Chatar Singh, Mohalla Balmiki, Qutab Gate, Hansi
61.	3545	Shri Jassoo Ram, son of Shri Chanchal Das	H. No. 227, Ganja Bagh, W. No. 8, Hansi
62.	3546	Shrimati Dharmo, wife of Shri Jasoo Ram	Ditto
63.	3547	Shrimati Sohna, wd/o Shri Munshi Ram	c/o Chhottu Ram, son of Ram Partap, Jind Road, Hansi
64.	3548	Shrimati Wasandi Bai, wd/o Shri Ram Ditta	H. No. 1102, W. No. 2, Mohalla Rampura, Hansi
65.	3550	Shri Puran Chand, son of Sant Lal	V. Manak, tehsil Tohana
66.	3551	Shrimati Viran Bai, wd/o Shama Ram	c/o Shri Kesar Das, Ex-Municipal Commissioner, Hansi
67.	3552	Shrimati Tirthi Bai, wd/o Teju Ram	c/o Dayal Das, Cycle Merchants, Mohalla Tailyanwala, Hansi
68.	3763	Shrimati Chunoo wd/o Shri Gopal Singh	V. & P. O. Tigrana, tehsil Hansi, district Hissar
69.	3764	Shri Naner Ram, son of Shri Man Roop Singh	V. Golpura, tehsil Bhiwani
70.	3766	Shrimati Uttami Bai, wd/o Shri Topan Das	c/o Shri Sunder Dass, Vijay Nagar Colony, Bhiwani
71.	3213	Shrimati Jai Kauri, wd/o Shri Guni Ram	V. Mangali

S.No.	App.No.	Name	Full Address
72.	3215	Shrimati Toti, wd/o Shri Khibi	V. Dhara, Mangali, tehsil and district Hissar
73.	3216	Shri Dabi Ram, son of Shri Ram Rakha	V. Badain Rangdan, P.O. Haritta, tehsil and district Hissar
74.	3217	Shrimati Kasher Devi, wd/o Shri Dabi	Ditto
75.	3671—A	Shrimati Dali Bai, wd/o Asu Nand	Mohalla Ramganj, Bhiwani City
76.	3672	Shri Dilsukh, son of Shri Goomani	Chhapar Rangran, P.S. Tosham, tehsil Bhiwani
77.	3861	Shrimati Hukma, wd/o Shri Sada Sukh	V. Dabra, tehsil and district Hissar
78.	3862	Shri Bhola, son of Shri Jhuwara	Ditto
79.	3863	Shrimati Para, wd/o Shri Tota Ram	Ditto
80.	3867	Shri Ganpat, son of Shri Bhuria	Ditto
81.	3873	Shri Puran Mal, son of Shri Shadi Ram	V. & P. O. Gardiwala, tehsil Sirsa, district Hissar
82.	517	Shri Lekhu Ram, son of Shri Moton Das	V. & P. O. Bhatia Prabhu Wala, tehsil and district Hissar
83.	3036	Shri Ram Nath, son of Gahar	Village Paluwas, tehsil and district Hissar
84.	3652	Shrimati Thakri, wife of Nanda Ram	V. & P.O. Mangali Kalan, tehsil and district Hissar

श्री बलरामजी दास टण्डन : On a point of Order Sir, स्पीकर साहिब आज 1st April के दिन चौधरी सुन्दरसिंह को जवाब देने के लिए खड़ा करने की क्या वजह है ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker on a point of order. I want to know whether this by thumping by the Hon. Members of this House when Chaudhri Sunder Singh was on his legs does not indicate the extent of his popularity today.

श्री मंगल सेन : मैं आपका रुलिंग चाहूँगा कि आज के इस पवित्र दिन पर जबकि पहली अप्रैल है तो चौधरी सुन्दरसिंह को ही क्यों छांटा गया है जवाब देने के लिए ।

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर । हरिजनों की बदौलत कांग्रेस को सरकार मिली है । मैं जानना चाहता हूँ कि आया वह पार्टी उन के साथ ऐसा इमतिआजी मलूक कर सकती है कि उनको 1st April को जवाब देने के लिये कहे ।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਚੈਂਪਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਹੋਰਾਂ ਵਰਗਾ ਦੋਸਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟਠਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ point of order यह है कि आज के दिन जो रूलज़ के अंदर तबदीली हुई है उसके मुताबिक तो डिप्टी मिनिस्टर साहिब ने खुद ही सप्लीमेंटरी सवाल पूछना था।

ਸ਼੍ਰੀ ਆਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ : उस दिन मैंने point of order रज़ किया था कि चौधरी सुन्दर सिंह को भी जवाब देने का अख्तियार है जोकि उन्हें अब मिल गया है। अब मेरा point of order यह है कि उनको front seat कब तक मिल जायेगी ?

ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਡਿਪਟੀ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਮੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿਯੋਂਕਿ ਸਿਵਾਏ ਮੇਰੇ ਆਰ ਕਿਸੀ ਨੇ ਉਨਕੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕੀ। ਤੋ ਮੈਂ ਉਨਸੇ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਬੂਝਾਂ ਕੋ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕਿਨ-ਕਿਨ ਬਾਤਾਂ ਕਾ ਖਯਾਲ ਰਖਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ?

Deputy Minister : Old age pension scheme was started in the Punjab State with effect from the 1st January, 1964 to provide social security to the destitutes, men who are above sixty five and in the case of women who are above sixty.....(Interruptions)

Mr. Speaker : Order, order. Question Hour is over. More supplementaries may be put tomorrow.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

GRANT OF OLD AGE PENSIONS

*7356. Bakshi Partap Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) the total number of applications so far received by the Government, district-wise, for the grant of old age pensions;
- (b) the total number of persons in the State who have been sanctioned the said pension;
- (c) the total number of applications mentioned in part (a) above which have not been decided so far and the date by which these are expected to be decided;
- (d) whether the applicants whose cases are pending decision are likely to be sanctioned old age pensions with effect from the dates from which the earlier applicants have been granted the said old age pensions ?

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (27)25
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Chaudhri Rizaq Ram : (a), (b) and (c) Requisite information is laid on the Table of the House.

Name of the District	Total number of applications received	Total number of persons sanctioned pension	Total number of applications mentioned in (a) which have not so far been decided (c)
	(a)	(b)	(c)
Ambala	1,407	3,907	672
Karnal	.. 516	in the Punjab State	226
Rohtak	.. 1,344		960
Hissar	... 259		131
Gurgaon	.. 900		376
Simla	.. 15		13
Patiala	.. 856		404
Sangrur	.. 538		301
Mohindergarh	.. 157		115
Kapurthala	... 444		333
Bhatinda	.. 316		251
Jullundur	.. 1,258		737
Amritsar	.. 1,684		1,122
Ludhiana	.. 753		317
Ferozepur	.. 1,195		679
Kangra	.. 695		531
Kulu	.. 60		40
Hoshiarpur	.. 1,341		694
Gurdaspur	.. 488		294
Lahul Spiti	.. —		—
Delhi	.. 4		—
Mandi	.. 1		—
Total	.. 14,230		8,156

The applications mentioned in part (c) are likely to be decided by the end of the financial year 1965-66, subject to availability of funds.

(d) No. The pensions are granted from the first of the month in which the sanction is issued.

TRANSFERS OF P.E.S. (CLASS I) OFFICERS

*7417. Shrimati Parsani Devi : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

- (a) the names of officers of the P.E.S. Class I of the Education Department who were transferred during the period from August, 1964 to January, 1965, stating the reasons for such transfers;
- (b) whether it is a fact that the transfers of some of the said officers were cancelled after the issue of the transfer orders referred to in part (a) above, if so, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Sarvshri K.S. Thapar, A.S. Shante, Mohan Singh, P.C. Joshi, Jagdish Ram, Som Nath, B.S. Varma and Mrs. H.M. Dhillon. Their transfers were made on administrative grounds.

(b) As a result of reconsideration, some of these transfers were cancelled.

NATIONALISATION OF PRIVATE SCHOOLS

*7418. Shrimati Parsani Devi : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether any private schools have been nationalized during the year 1964-65 upto-date; if so, their names;
- (b) if the answer to part (a) above be in the negative, whether Government has any such proposal under its consideration to nationalize any private schools; if so, the details thereof ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, their names are :—

- (i) Janta High School, Bhakna (Amritsar)
- (ii) D. A. V. High School, Bhawarna (Kangra)
- (iii) Mata Gujri Girls Higher Secondary School, Fatehgarh Sahib (Patiala)
- (iv) H.C.S.M. High School, Polian Prohitan (Hoshiarpur)

(b) The question of taking over a few more privately-managed schools during the current financial year is under the consideration of Government.

PAYMENT OF HONORARIUM TO STUDENTS

*7924. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether the honorarium for two months at the rate of Rs 40 per month has been paid by the Education Department to all the students who took part in the Adult Literacy Scheme launched during the Summer Vacation of 1964; if it has not been paid to all, the reasons therefor and the time by which it is likely to be disbursed to them and a list of such students be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : No, for the reasons given below :—

- (i) The Money Orders sent to 13 students as per Annexure "A" were received back undelivered; and
- (ii) Sixteen students as per Annexure "B" were engaged by the Organiser in excess of the sanctioned strength without the prior sanction of Government.

Efforts are being made to remit the money to the persons mentioned in Annexure "A" on their correct addresses in consultation with the Organiser. The question of payment of honorarium to the other category of persons mentioned in Annexure "B" is under consideration.

ANNEXURE "A"

List of Students who have not been paid honorarium for want of their correct address

1. Shri Balbir Singh
2. Shri Naranjan Singh
3. Shri Jagrup Singh
4. Shri Hem Raj
5. Shri Didar Singh
6. Shri Ram Kishan
7. Shrimati Wazir Kaur
8. Shri Darshan Kumar
9. Shri Krishan Jain
10. Shri Anand Singh
11. Shri Balbir Singh
12. Shri Ishwar Singh
13. Shrimati Kuldeep Kaur

ANNEXURE 'B'

List of Students who were engaged by the Organizer in excess of the sanctioned strength and have not been paid Honorarium

1. Shri Naresh Khorana
2. Shri Kaka Singh
3. Shri Baljit Singh
4. Shri Sarwan Singh
5. Shri Ranjit Singh
6. Shri Amar Singh
7. Shri Sarwant Singh
8. Shri Avtar Singh
9. Shri Hardev Singh
10. Shri Jit Singh
11. Shri Atma Singh
12. Shri Surinder Kumar Goel
13. Shri Tehal Singh
14. Shri Harbans Singh
15. Shrimati Kuldeep Kaur
16. Shri Kirpal Singh

SCHEME FOR GIVING FINANCIAL ASSISTANCE TO BRILLIANT STUDENTS

*7925. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the details of the scheme under which the brilliant students who are financially poor are likely to be afforded financial assistance by well-to-do persons by "adopting" them together with the date when the scheme is likely to be introduced and the number of applications received so far by the Department in this connection ?

Shri Prabodh Chandra : The scheme is yet under the consideration of Government. Efforts are being made to put the scheme into operation as early as possible.

POSTING OF TWO NEAR RELATIVES IN ONE SCHOOL

*7942. Sardar Kultar Singh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether it is the policy of the Government not to post more than two near relatives together in one school;
- (b) the number of teachers of one family working at present in the Government Girls Middle School, Kishanpura Kalan, Block Dharampur, district Ferozepur and the action being taken for separating them ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No. There is no such restriction for educational institutions.

(b) Four. As long as their work and conduct is satisfactory, it will not be desirable to shift them.

HIGHER EDUCATION TO FLOOD AFFECTED PEOPLE IN TEHSIL GOHANA,
DISTRICT ROHTAK

*7993. Pandit Ram Dhari Gaur : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether any proposal is under the consideration of the Government to make facilities for higher education to the backward and flood-affected people of tehsil Gohana, district Rohtak by opening a new College at Gohana ?

Shri Prabodh Chandra : No.

GOVERNMENT GIRLS HIGHER SECONDARY SCHOOL, NARNAUL

*8099. Shri Ram Saran Chand Mital : Will the Minister for Education and Local Government with reference to part (g) of the reply to starred question No. 7202 included in the list of starred questions for the 5th March, 1965 be pleased to state the length, the breadth and the area of the court-yard of the Government Girls Higher Secondary School, Narnaul, which is being used for games and drill purposes ?

Shri Prabodh Chandra : Length 66 ft. Breadth 60 ft. Area of the Court-yard 440 Sq. yards.

PROPERTY GIVEN ON LEASE BY MUNICIPAL COMMITTEE, HISSAR

*7112. Chaudhri Net Ram : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether it has come to the notice of the Government that the Municipal Committee, Hissar, gave some property on lease in November, 1964, for the second time to a person whose lease in respect of the said property had once been set aside by a Court of Law;

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (27)29
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the details of the action taken or proposed to be taken by the Government in the matter ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) The Deputy Commissioner, Hissar has suspended the execution of the Resolution in question under section 232 of the Punjab Municipal Act, 1911. Government is examining the question of confirmation of this order under section 235 *ibid*.

WATER-SUPPLY SCHEMES

*7357. Bakshi Partap Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

- (a) the total amount sanctioned by Government for the year 1964-65 in respect of water-supply schemes district-wise;
(b) the names of the water-supply schemes in Kangra District for which money was sanctioned for the said period together with the amount sanctioned for each scheme?

Shri Prabodh Chandra (Education and Local Govt. Minister):
(a) and (b) The requisite information is given in annexures I and II which are laid on the Table of the House.

ANNEXURE I

Statement showing the amount sanctioned for 1964-65 in respect of water-supply /Sewerage schemes

District	Rural Water-supply Schemes		Loans for urban works	Total
	Central Subsidy	State grant		
	Rs	Rs	Rs	Rs
Bhatinda ..	1,81,099	1,96,901	4,91,000	8,69,000
Sangrur ..	25,000	5,000	1,50,000	1,80,000
Hoshiarpur ..	75,719	69,547	50,000	1,95,266
Gurgaon ..	60,000	42,087	1,00,000	2,02,087
Hissar ..	55,369	54,080	2,75,000	3,84,449
Rohtak ..	58,342	20,000	2,87,000	3,65,342
Ferozepore ..	31,399	29,864	95,000	1,56,263
Simla ..	1,20,003	30,711	..	1,50,714
Ambala ..	44,486	22,568	44,000	1,11,054
Gurdaspur ..	35,583	32,992	50,000	1,18,575
Kulu ..	..	3,66,816	..	3,66,816
Kangra ..	90,000	2,92,434*	..	3,82,434
Amritsar ..	..	..	1,00,000	1,00,000
Jullundur ..	..	..	1,50,000	1,50,000
Ludhiana ..	..	..	45,000	45,000
Patiala ..	..	..	1,00,000	1,00,000
Karnal ..	..	..	50,000	50,000
Mohindergarh ..	..	..	1,00,000	1,00,000
Total ..	7,77,000	11,63,000	20,87,000	40,27,000

*This includes urban grants.

[Education and Local Govt. Minister]

ANNEXURE II

Statement showing the names of the water-supply schemes in Kangra District for which money has been sanctioned for 1964-65 together with the amount sanctioned for each scheme

	Rs
(i) Rural water-supply schemes-UNICEF-assisted Pilot Rural water-supply scheme in Jawali area of Kangra District ..	1,76,250
(ii) Augmentation of water-supply schemes of Dharamsala Town Laying of water mains of fire-fighting arrangements ..	2,06,184
Total ..	3,82,434

WATER-SUPPLY SCHEMES FOR CERTAIN VILLAGES IN UNA BLOCK,
DISTRICT HOSHIARPUR

*7681. **Shri Surinder Nath Gautam** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to sanction water-supply Scheme for villages Palkwah, Lalchri, Nangal Khurd, Nangal Kalan, Butt Khurd, Butt Kalan, Bathu and other villages in the Una Block, tehsil Una, district Hoshiarpur; if so, the stage at which it is at present and the time by which it is likely to be implemented ?

Shri Prabodh Chandra (Education and Local Govt. Minister) : Yes, Sir. The Development Department have recommended 25 villages mentioned in the annexure for arranging water-supply schemes in Una Block, district Hoshiarpur. The Chief Engineer, Public Health has prepared so far a scheme of water-supply in four villages, namely, Lalchri, Nangal Khurd, Nangal Kalan and Bathu. Estimates of remaining villages will be prepared during the next few months. The schemes can be implemented when funds are available, the position of which is pretty tight at the moment.

ANNEXURE

Showing the villages selected on priority basis by the Development and Panchayat Department for providing drinking-water-supply schemes in Una Block of District Hoshiarpur.

1. Malahat
2. Madanpur
3. Basoli
4. Lamlehri
5. Bora Baliwal
6. Haroli
7. Bhadauri
8. Palkwah
9. Lalri
10. Nangal Kalan
11. Nangal Khurd
12. Bathu
13. Bangarh
14. Fatehwal
15. Behdala
16. Bharolia
17. Kalan
18. Badehar
19. Lambrehra
20. Charatgarh
21. Bhabaur
22. Bass
23. Bhatoli
24. Sason
25. Udepur

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

EMPLOYEES STATE INSURANCE SCHEME FOR BAHADURGARH (PATIALA) AREA

2581. Comrade Babu Singh Master, Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether the Employees State Insurance Scheme has been enforced in the Bahadurgarh (Patiala) area; if so since when ?

Chaudhri Rizaq Ram : Yes, since 21-2-1965.

PUNJAB SHOPS AND COMMERCIAL ESTABLISHMENTS ACT, 1958

2582. Comrade Babu Singh Master, Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether it is a fact that the powers vested in the Labour Officers, Labour Inspectors, Wage Inspectors, etc., under the Punjab Shops and Commercial Establishments Act, 1958 are being withdrawn ; if so, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : No such proposal is under consideration.

LABOUR WELFARE CENTRES IN THE STATE

2583. Comrade Babu Singh Master, Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the names and designations of the officers incharge of the various Labour Welfare Centres in the State ?

Chaudhri Rizaq Ram : A statement is laid on the Table of the House.

Statement showing the names and designations of the officers incharge of the various Labour Welfare Centres in the State

S.No.	Name of the Centre	Designation of Officer Incharge	Name
1.	Labour Welfare Centre, Palampur	Wage-Inspector, Palampur	Shri P. C. Sharma
2.	Labour Welfare Centre, Amritsar (Chheharta)	Labour Inspector, I-Amritsar	Shri H.K. Salhotra
3.	Labour Welfare Centre, Amritsar (Islamabad)	Labour Inspector, III-Amritsar	Shri Maharaj Singh
4.	Labour Welfare Centre, Amritsar (Kesribagh)	Labour Inspector, II-Amritsar	Shri S.S. Chopra
5.	Labour Welfare Centre, Batala	Labour Inspector Batala	Shri Kanwal Singh
6.	Labour Welfare Centre, Dhariwal	Shop Inspector, Batala	Shri Chet Ram
7.	Labour Welfare Centre, Pathankot	Shop-Inspector, Pathankot	Shri Sita Ram

[Public Works and Welfare Minister]

S. No.	Name of the Centre	Designation of Officer Incharge	Name
8.	Labour Welfare Centre, Hoshiarpur	Wage Inspector, Hoshiarpur	Shri Gurdip Singh
9.	Labour Welfare Centre, Jullundur	Labour Inspector, Jullundur	Shri Lal Singh
10.	Labour Welfare Centre, Phagwara	Wage Inspector, Phagwara	Shri Harbhajan Lal
11.	Labour Welfare Centre, Moga	Shop Inspector, Moga	Shri Kishan Chand, S.I. Ludhiana is holding additional charge
12.	Labour Welfare Centre, Ludhiana	Labour Inspector, Ludhiana	Shri K.D. Vashishat
13.	Labour Welfare Centre, Ambala	Wage Inspector, Ambala	Shri Daya Ram
14.	Labour Welfare Centre, Gobindgarh	Wage Inspector, Gobindgarh	Shri Balwant Singh
15.	Labour Welfare Centre, Patiala	Labour Inspector, Patiala	Shri D.J. Lal Chaudhry
16.	Labour Welfare Centre, Jagadhri	Labour Inspector, Yamuna Nagar	Shri Kuldev Singh
17.	Labour Welfare Centre, Yamuna Nagar	Shop Inspector, Yamuna Nagar	Shri Bir Bhan Gupta
18.	Labour Welfare Centre, Faridabad	Labour Inspector, Faridabad	Shri Sham Lal
19.	Labour Welfare Centre, Rohtak	Shop Inspector, Rohtak	Shri O.D. Sharma
20.	Labour Welfare Centre, Hissar	Shop Inspector, Hissar	Shri Som Chand
21.	Labour Welfare Centre, Bhiwani	Labour Inspector, Bhiwani	Shri Amar Nath

TOUR BY ADVISER, TECHNICAL EDUCATION AND INDUSTRIAL TRAINING

2597. Shri Rup Singh Phul : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether the Adviser, Technical Education and Industrial Training, Punjab is required to send out his tour programme in advance and obtain prior approval of the higher authority, for such tours;
- (b) whether the said Adviser, regularly submits his inspection reports, indicating the persons contacted and the work done by him while on tour;
- (c) whether any details of the tours undertaken by the said officer, the mileage covered, and the station visited, etc., are being maintained; if so, whether the same could be made available for inspection by a legislator ?

Shri Prabodh Chandra (Education and Local Govt. Minister): (a) No.

(b) No.

(c) Yes. The details of the touring are subject to Audit by the Accountant-General, Punjab. Inspection by the Legislators will be governed by the Official Secrets Act.

**MEHLPUR (DISTRICT HOSHIARPUR) AS CENTRE FOR INDUSTRIAL TRAINING
AND TECHNICAL EDUCATION**

2598. Shri Rup Singh Phul : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) the reasons for which Mehlpur (District Hoshiarpur) has been selected as the Centre for Industrial Training and Technical Education;
- (b) the circumstances under which the headquarters of the Adviser, Technical Education and Industrial Training have been decided to be located at Chandigarh.
- (c) whether the Government considered the financial implication of locating the Centre at the place mentioned in part (a) and the headquarters of the Adviser at Chandigarh, if not, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra (Education and Local Government Minister):

(a) and (c) If the question pertains to the setting up Pioneer Technical Teacher Training Institute, for training teachers, drawn from different schools, as a step towards providing technical slant to general education, the reason for locating the institute at Mahilpur is that adequate building accommodation and technical equipment were available at Mahilpur free of cost to the Government.

(b) The Headquarters of the Adviser, Technical Education, Industrial Training was located at Chandigarh, because he is required to advise Government in regard to policy and programmes concerning technical education and industrial training.

COLLECTIONS MADE BY TEHSIL WELFARE OFFICER POSTED AT KULU

2600. Lala Jit Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether he is aware of the fact that one Tehsil Welfare Officer posted at Kulu collected large amounts of public share money in connection with the purchase of land for resettlement of Harijans;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether he is further aware of the fact that the said officer has not credited the amount so collected in any bank upto now;

[Lala Jit Ram]

- (c) whether the said officer was arrested by the police after investigation in connection with the above case, if so, the nature of departmental action taken against him;
- (d) whether he has received any complaint from the public of Kulu District to the effect that the said Welfare Officer, Kulu again received large amount as public share money from Harijans but did not deposit the same in any bank upto now; if so, the action taken in the matter ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. A sum of Rs 2,565 was recovered by Shri Poshu Ram, ex-Tehsil Welfare Officer, Palampur on account of share money from 14 beneficiaries under the land purchase scheme.

(b) Out of Rs 2,565 collected by Shri Poshu Ram, Tehsil Welfare Officer, a sum of Rs 585 was paid by him to the District Welfare Officer, Dharamsala. No account for the remaining amount was rendered by the Tehsil Welfare Officer.

- (c) Yes. The services of the official have since been terminated.
- (d) No.

ENQUIRY AGAINST EX-SARPANCH OF VILLAGE PANCHAYAT NIGDU,
DISTRICT KARNAL

2601. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development with reference to the reply to Unstarred Question No. 2367 included in the list of questions for 12-3-65 be pleased to state—

- (a) whether the reply of the Ex-Sarpanch in response to the show-cause notice mentioned in part (d) of the said reply for the loss of Rs 2,997.75 has been received; if so, a copy of the same be laid on the Table of the House;
- (b) the date when the said show-cause notice was issued together with the date when the reply thereto was received;
- (c) the details of loss of Rs 2,997.75 caused to the Panchayat by the Ex-Sarpanch ;
- (d) whether any amount out of that referred to in part (c) above has so far been recovered; if so, what; if not, the reasons for the delay;
- (e) whether the action against the Ex-Sarpanch has since been completed ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, copy appended as Annexure 'A',
(b) The show-cause notice was issued on 30th January, 1965 and reply thereto was received on 15th February, 1965.

- (c) copy of details of loss to the Panchayat is appended as Annexure 'B';
- (d) Yes, Rs. 375/- have been recovered.
- (e) No.

ANNEXURE 'A'

FROM

Shri Ram Kishan,
Ex-Sarpanch,
Village Panchayat Nighdu,
District Karnal .

TO

The Block Development and Panchayat Officer, Nilokheri,
District Karnal.

Subject.—Complaining against Ex-Sarpanch, Shri Ram Kishan, assessment of loss thereof under section 105 of the Panchayat Act.

SIR,

Kindly refer to your letter No. Nidhdu/565, dated 30th January, 1965 received on 2nd February, 1965. My explanation is given below :—

1. A sum of Rs 472 was spent by the Panchayat during my period of Sarpanchship for the village Mandir. I was the Manager of the Mandir committee of the Mandir in the position of Sarpanch. I am no longer the Sarpanch and it is requested that the present Sarpanch and Panchayat may be asked to recover the amount from the committee of the Mandir. The Mandir is a common property and nobody denies the use of the bricks and cement. It will be unjust on the part of the Government to recover this money from me, because whatever I did, the same was done in good faith as a Sarpanch and fully authorised by the Panchayat and the present Sarpanch and Panchayat can recover this amount.

2. The sum of Rs 140 and Rs 235 is due from Shri Chetru Ram and Shri Khush Dayal. In the inquiry I had made this point clear that I had not actually received the amount from Shri Chetru Ram and Shri Khush Dayal who are now willing to make the payments. These two persons went to the present Sarpanch Shri Badan Singh to make the payment of Rs 140 and Rs 235 respectively, but he refused to get this amount. Necessary instructions may be issued to the Sarpanch to receive this amount when these two persons come for payment.

3. Initially the contract for boring the Harijans' well was given for Rs 90 but because the high cost of his work, it was decided unanimously by the Panchayat to pay Rs 10 extra to the contractor. The question of excess payment, therefore, does not arise because the excess payment was duly authorised by a resolution of the Panchayat.

4. **420 Empty bags of cement.**—Out of these lot, I have now 70 in stock with me, which the Sarpanch has refused to take in stock. The remaining 350 empty bags of cement were used for solving the flood problems of the village Nighdu through the P.W.D. authorities. When the flood came in the village in 1961-62, 1962-63 great water had accumulated to the North of Nilokheri-Karsa Road near the village. There was great danger to the village itself and also to the standing crops. Fifty acres of Panchayat land had also submerged under 4' water and it was considered necessary to cut the road to allow the water to pass on. After cutting the road the traffic came to a stand-still and the public was put to great inconvenience. The P.W.D. authorities had nothing with them on the occasion so these empty bags were handed over to the P.W.D. Overseer, Shri Gautam Lal. He had utilised these empty bags for filling earth in them and using them for construction of bridge for solving the traffic problem. It means that these empty bags were utilised for solving the public problem for which the Panchayat funds are meant. I had not committed any irregularity and the certificate of the overseer about utilisation of these bags is available with me. If on technical grounds I could not get the resolution passed, it does not mean that I should suffer for solving the flood problem of the village. On the one hand the Sarpanches are to show initiative and resourcefulness and in this case I am being asked to pay this sum of Rs 105 the cost of empty bags of cement. It is requested that the present Panchayat may be asked to pass a resolution regularising the utilisation of 350 empty bags.

[Home and Development Minister]

5. The sum of Rs 50 has been assessed as the cost of newspapers. The newspapers were read by the people of the village, there was no Panchayat ghar where a library could be started. The Panchayat Ghar which was constructed previously was being used as a Balwadi. The papers used to come by post directly there and people picked these up. It was difficult for me to realise these at a later stage. The assessment for waste newspapers as Rs 50 is very much irrational and exaggerated also. It is requested that this objection may be withdrawn and the Panchayat may be asked to collect the papers from the people by the beat of drums. As I am now not in authority the present Panchayat can do it.

Seminar of Panches

Seminar of Panches was held at Nighdu in 1964. A committee was constituted to run the seminar. It was decided that every panchayat should subscribe Rs 5 for meeting the expenditure of this Seminar of Panches. After the seminar was completed the committee consisting of Sarvshri Chanda Singh, Dhan Singh, perhaps one or two persons more found that the amount with the committee was far below the expenditure. They asked me to pay the deficit of Rs 375 from the Panchayat fund of Nighdu and they also promised that it would be collected later on from the Panchayats of Nilokheri Block and paid to the Panchayat Nighdu. A sum of Rs 71.75 was spent by me in connection with the contingent expenditure for the Seminar of Panches. The actual payee's receipts in respect of this amount are available in the records of the Nighdu Panchayat. I have got a certificate with me from Shri S. P. Mehta, Panchayat Officer, Nilokheri to the effect that this sum of Rs 375 and a sum of Rs 71.75 was spent by me under the orders of the Seminar committee and the Block Development Officer. The sum of Rs 71.75 is a legitimate expenditure on the funds of Panchayat Nighdu. Details may be seen from the record. For getting back the sum of Rs. 375/- a resolution of the Panchayat Nighdu was passed and sent to the Block Development Officer, Nilokheri to order the payment of this amount but no response was given to the matter. It is unfair, unjust if this amount is recovered from me as I am no longer the Sarpanch of the Village Panchayat. The B.D.P.O. was to take suitable action to recover this amount from the Panchayats of Nilokheri Block and deposit in the funds of Nighdu Panchayat.

7. This amount of Rs 26 was paid to the Panchayat Secretary by me as advance salary for the month of January and February, 1964 and Panchayat has not suffered loss on account of this payment because he duly worked as Secretary Panchayat for these two months and was relieved of his duties only in the month of March. Even if I had not paid this amount for the period he had worked the new Panchayat would have paid it. I did not know that the payment of advance salary is irregular. As no loss has been incurred to the Panchayat this objection may be withdrawn. The expenditure has also been approved by the Panchayat through a resolution.

8. The expenditure of Rs 10 and Rs 12.50 on account of the carriage charges of cement was duly spent against the payee's receipts which are available in the records of the Panchayat Nighdu. I do not understand why this is being considered not properly accounted for. The expenditure was also duly passed by the Panchayat by a resolution.

9. Shri Paras Ram was paid Rs 5 in excess through mistake of the Panchayat Secretary. The amount can easily be recovered by the present Panchayat from Shri Paras Ram and if the Panchayat is unable to recover the amount I can help the Panchayat to recover the amount.

10. The sum of Rs 16 was spent for demolishing water channel in the panchayat land. This expenditure was duly passed by the Panchayat. If the receipt is not in order, the undersigned may be informed so that the proper receipt can be obtained and submitted. The expenditure stands duly authorised by Panchayat. I wonder why the same is assessed against me.

11. The sum of Rs 10 was spent by me with due approval of the Village Panchayat. It, therefore, is not understandable why this is being assessed against me.

12. A lamp was lost. I am prepared to deposit for this money if the Panchayat is not willing to write it off. But it can be easily written off as a lost article.

13. I have no objection for purchase the land of Rs 1250. I had approached the Sarpanch to execute the deed but he has not done it so far. As soon as it is done I am prepared to take back the land.

14. I think the assessment of Rs 5 for stamp is very much on the highside, I have requested the Sarpanch to show me all the vouchers so that I may count it again. If I have to put stamps, I will comply.

Under these circumstances, I would request you to kindly cancel the show-cause notice immediate by to avoid undue harassment.

Yours faithfully,

(Sd/-) RAM KISHAN

13-2-65

Ex-Sarpanch,
Village Panchayat Nighdu,
district Karnal.

ANNEXURE (B)

Details of loss which has been caused to the Panchayat Nighdu through Shri Ram Krishan , Ex-Sarpanch, Gram Panchayat Nighdu, P. O. Nighdu, tehsil and district Karnal.

1. Rupees 472 which has been wrongly spent by Shri Ram Krishan , Ex-Sarpanch, Gram Panchayat, Nighdu on the construction of Local Mandir in his capacity as Manager of the Mandir.

2. Rupees 140 and Rs 235 which the Ex-Sarpanch received on 9-3-1961 from Sarvshri Chatru and Khushdayal and which he failed to credit in the Gram Sabha Fund. He has pleaded that he has not realised this amount from the party concerned but it seems that he has intentionally played this foul game and tried to misappropriate this amount and returned back to the parties when it came in the notice of the public authorities.

3. A contract of boring of Harijan well was made for Rs 90 but the Ex-Sarpanch paid Rs 100 i.e. Rs 10 in excess.

4. 420 Empty bags of cement have not been accounted for in the Panchayat record and the cost of which has been worked out as Rs. 105/-.

5. Due to his negligence old news papers could not be sold as waste papers and it is a loss to the Panchayat which has been roughly calculated at Rs 50.

6. The Ex-Sarpanch spent Rs 446.75 on Panches Seminar which was held at village Nighdu in the year 1961 which is not a valid charge on the funds of the Gram Sabha.

7. The Sarpanch paid Rs 26 to the Panchayat Secretary as advance salary for the month of January and February, 1964 which is misapplication of Gram Sabha funds and the Sarpanch was not competent to do that as the elections were due.

8. The expenditure on 3-1-1961 and 5-11-1962 amounting to Rs 10 and Rs 12.50, respectively, on account of carriage charges of cement is not properly accounted for and seems to be an invalid charge on the funds of the Gram Sabha.

9. The excess payment made to Shri Pars Ram of Rs 5 than what was due to him was an invalid charge on the funds of the Gram Sabha.

10. Voucher No. 120 stated to have been given by Shri Hazara Singh of village Nighdu does not seem to be a valid voucher and as the amount was adjudged to be invalid charge on the funds of the Gram Sabha.

11. A sum of Rs 10 spent on 28-2-62 and 1-3-62 for the convenience of the election party visiting village Nighdu for General Elections of Legislative Assembly is not a valid charge of the funds of the Gram Sabha.

12. A lamp purchased by Panchayat on 27-1-1961 has not been handed over to the new Sarpanch and as such loss of Rs 5 to the Panchayat.

[Home and Development Minister]

13. The Sarpanch purchased about 14 kanals of land for Rs 1,250 during his tenure of Sarpanchship which was not in the interest of village and Panchayat both and thus the Sarpanch has been held liable and responsible for this purchase.

14. Expenditure incurred on the purchase of Revenue Stamps for vouchers of the value of more than rupees 20 having remained unstamped comes to Rs 5 which has remained so due to the reglignce of Ex-Sarpanch, Shri Ram Krishan and thus the Sarpanch stands liable for this amount.

Sd/- PARSHAN SINGH

Block Development and Panchayat Officer,
Nilokheri (Karnal)

COMMUNICATION FROM A LEGISLATOR OF KARNAL DISTRICT

2602. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether he received any communication from any Legislator of Karnal District during the month of March, 1965 on the subject of "Show-Cause Notice to Shri Inder Singh, Member, Block Samiti, Nilokheri and reply to question No. 2338", if so, a copy of the same be laid on the Table of the House;
- (b) whether any action on the said communication has been taken, if so, what; if not, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) No. Question of placing a copy on the Table of the House does not arise;

- (b) In view of (a) above, question does not arise.

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS GIVEN FOR PUBLICITY IN THE VARIOUS
NEWSPAPERS PUBLISHED IN THE STATE

2604. Shri Amar Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the number and names of all the newspapers, daily, weekly or fortnightly, which are being published in the State, district-wise, together with the amount given to each for Government advertisements; during the period from January, 1964 to date;
- (b) whether Government has so far given any advertisement to "Sahide-Azam" Newspaper published from Hansi, district Hissar ; if not, the reasons therefor ?

Comrade Ram Kishan : (a) A statement is enclosed.

- (b) No, Sir, It has yet to qualify for release of advertisements.

Statement showing the Names of all the News papers, Daily, Weekly and Fortnightly published in the State, Districtwise together with the amount given to each for Government Advertisements during the period from January, 1964 to 28th February, 1965.

Sr. No.	Name of Paper	Amount of advertisements released from 1-1-64 to 28-2-65
HISSAR		Rs
1.	The Hindi Weekly Chetna, Bhiwani	1,960.00
2.	The Hindi Weekly Haryana Sandesh, Hissar	682.48
3.	The Hindi Weekly Gyanodya, Hissar	2,335.28
ROHTAK		
1.	The Urdu Weekly Jat Gazette, Rohtak	347.10
2.	The Urdu Weekly Bharat Tek, Rohtak	227.46
3.	The Urdu Weekly Pursharthi Gazette, Rohtak	87.00
4.	The Urdu Weekly Roshni, Sonapat	99.04
5.	The Urdu Weekly Haryana Tilak, Rohtak	765.40
6.	The Hindi Weekly Haryana Tilak, Rohtak	1,194.00
GURGAON		
1.	The Urdu Weekly Mewat, Gurgaon	2,556.40
2.	The Hindi Weekly Mewat, Gurgaon	8,207.72
3.	The Hindi Weekly, Paigham-i-Watan, Palwal	812.25
KARNAL		
1.	The Urdu Weekly Janam Bhoomi, Karnal	239.20
AMBALA		
1.	The English Daily Tribune, Ambala Cantt.	1,79,495.16
2.	The Urdu Weekly Punjab Congress Patrika, Chandigarh	4,808.85
3.	The Urdu Weekly Awaze-e- Ustad, Chandigarh	408.00
4.	The Punjabi Daily Khalsa Sewak, Chandigarh	8,806.48
5.	The Punjabi Daily Parkash, Chandigarh	6,035.80
6.	The Punjabi Weekly Mel Milap, Chandigarh	4,232.16
7.	The Punjabi Weekly Lok Yug, Chandigarh	1,347.60
LUDHIANA		
1.	The Urdu Daily Tarjman, Ludhiana	4,191.78
2.	The Urdu Daily Rohjan, Ludhiana	3,316.72
3.	The Punjabi Weekly Punjabi Rattan, Ludhiana	591.65

[Chief Minister]

Sr. No.	Name of Paper	Amount of advertisements released from 1-1-64 to 28-2-65
		Rs.
FEROZEPUR		
1.	The Urdu Weekly Kisan, Ferozepur	49.20
2.	The Urdu Weekly Chingari, Ferozepur	34.20
3.	The Punjabi Weekly Adhure Sapne, Muktsar (Ferozepur)	218.80
JULLUNDUR		
1.	The Urdu Daily Milap, Jullundur	24,830.41
2.	The Urdu Daily Partap, Jullundur	10,447.69
3.	The Urdu Daily Hind Samachar, Jullundur	5,905.96
4.	The Urdu Daily Pradeep, Jullundur	3,432.00
5.	The Urdu Daily Prabhat, Jullundur	1,018.98
6.	The Urdu Weekly Doaba, Jullundur	424.00
7.	The Urdu Weekly Harijan, Jullundur	908.35
8.	The Urdu Weekly Hindu, Jullundur	1,062.50
9.	The Hindi Daily Milap, Jullundur	32,656.84
10.	The Hindi Daily Vir Pratap, Jullundur	9,682.00
11.	The Punjabi Daily Akali Patrika, Jullundur	16,517.56
12.	The Punjabi Daily Ajit, Jullundur	16,361.94
13.	The Punjabi Daily Nawan Zamana, Jullundur	4,197.46
14.	The Punjabi Daily Jathedar, Jullundur	835.04
15.	The Punjabi Daily Quami Dard, Jullundur	656.80
16.	The Punjabi Weekly Kundan, Jullundur	7,538.09
17.	The Punjabi Weekly Sukhjiwan, Jullundur	81.60
AMRITSAR		
1.	The Punjabi Daily Sikh, Amritsar	3,971.16
2.	The Punjabi Daily Doctor, Amritsar	307.20
3.	The Punjabi Weekly Sangarsh, Amritsar	63.75
4.	The Punjabi Weekly Mahatma, Amritsar	80.00
GURDASPUR		
1.	The Urdu Weekly Toofan, Batala	172.00
KANGRA		
1.	The Urdu Weekly Lalkar, Dharamsala	433.60
2.	The Urdu Weekly Kailash, Dharamsala	543.00

Sr. No.	Name of Paper	Amount of advertisements released from 1-1-64 to 28-2-65
---------	---------------	--

PATIALA

Rs.

1.	The Punjabi Daily Ranjit, Patiala	.. 16,819.33
2.	The Punjabi Weekly Inqlab, Patiala	.. 1,415.20
3.	The Punjabi Weekly Pauh Phuti, Patiala	.. 1,828.84
4.	The Punjabi Weekly Daler Punjab, Patiala	.. 1,528.16
5.	The Punjabi Weekly Shamsheer Hind, Patiala	.. 1,774.96
6.	The Punjabi Weekly Bir Punjabi, Patiala	.. 279.00
7.	The Punjabi Weekly Sarpanch, Samana (Patiala)	.. 301.68

BHATINDA

1.	The Punjabi Daily Ranjit Bhatinda	.. 3,699.20
2.	The Punjabi Fortnightly Naresh, Bhatinda	.. 194.00

COMMUNICATION FROM A LEGISLATOR IN KARNAL DISTRICT

2605. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development with reference to the reply to Unstarred Question No. 2157 printed in the List of Unstarred Questions for 23rd February, 1965 be pleased to state—

- whether he has received any communication from any legislator of Karnal District, during the period from 1st March, 1965 to date on the subject "Replies to Question No. 2157 of Budget Session 1965-66" under registered cover, if so, a copy of the same be laid on the Table of the House;
- whether it is a fact that the said Legislator in the said communication demanded a judicial probe or probe by some senior officer if so, the action taken on this demand;
- whether it is also a fact that the said Legislator offered in the said communication to file an affidavit and also demanded that the S.P. Karnal, too be directed to file an affidavit, if so, whether both were advised to file their affidavits, if not the reasons for the same;
- whether any of the points mentioned in the reply to the said question or in the communication referred to in part (a) above has been enquired into by the C.I.D. or any other authority, if so, the details thereof be laid on the Table of the House?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. A copy of the said communication submitted by the Honourable Member himself is laid on the Table of the House.

- Yes. The matter is under examination.
- Yes. The matter is under examination.

[Home and Development Minister]

(d) Yes. The complaints pertaining to the (i) non-recovery of an abducted girl of village Faridpur and (ii) application of Shri Godha Ram Sarpanch of village Nalvi Kalan, mentioned in paras 2 and 4 of the letter of Comrade Ram Piara. M.L.A. dated 20th November, 1964 which formed the subject-matter of Unstarred A. Q. No. 2157, were enquired into by the C.I.D. It is not in the public interest to lay copies of the C.I.D. reports on the Table of the House. However, necessary action is being taken in the matter.

Ram Piara, M. L. A.

Regd./Immediate

Karnal 1-3-65

To

S. DARBARA SINGH JJ,
Home Minister, Punjab, Chandigarh.

Subject.—Replies to Question No. 2157 of Budget Session 1965-66.

Dear friend,

I have received a reply of Question No. 2157 fixed for 23rd to 26th February, 1965 and have gone through it again and again with great care into each para from 1 to 10.

Reluctantly I have to comment, that the replies are full of lies, absurdities and the S.P. has used the technique of late Shri Kairon who could say himself innocent even after the verdict of Dass Commission.

These replies lead me to, that either I do not deserve to be an M.L.A. or Shri Brijinder Singh, S. P. Karnal does not deserve to be a Superintendent of Police.

Accordingly he has lost every sense of proportion. I know that he is convenient tool in the hands of Shri Gurdial Singh I. G. Police and has his patronage and blessing for each action which can directly or indirectly ridicule, demoralise me so that I may not raise voice against him for the open and admitted smuggling of sanitary goods.

I offer to make this question and its answers as a test case. Let both of us (Ram Piara and Brijinder Singh) face a judicial probe so as to decide the issue once for all.

I am conscious that the Police Officers mentioned in his replies are his subordinates and hardly can afford to displease the S.P. but your C.I.D. must have gone through one or more allegations. If the findings of S.P. Karnal and C.I.D. differ, you will feel convinced about the *malafide* of the S. P. Karnal. The S. P. has cleverly held back the reports of the officers. Kindly order raid, catch hold all the reports and then hand over to any judicial or impartial authority and call for the affidavits of both Ram Piara and Brijinder Singh. Now I comment parawise.

1. Complaint submitted on 22-7-64. Statement recorded on 26-11-64. findings not conveyed to me though you had also written to him. I assert that there are three points and carry weight. The findings of the S.P. carry ill intentions.

2. I repeat that Shri Chitwant Singh, D.S.P. made Jaswant Ram accused run away. Police has victimised the complainants and the poor fellows had to keep mum. Shri Chitwant Singh and others have received money. The S. P. has intentionally connived at.

3. Tampering of Revenue Records and other serious lapses stand proved before the Enquiry Officer. Let the S.P. dare deny?

4. The reply is full of cunningness. I repeat that Shri Chitwant Singh D.S.P. provided the arrested persons lift in his jeep and took them to scene where hundreds were present. S.P. denied and promised me to do so. I have a documentary proof of his backing out. Further the CID has also investigated. you may kindly

compare the report of the S.P. and C.I.D. and judge whether I am telling a lie or he has proved to be a 1st class liar. I assert that the Police has used different rods in dealing with cases of same nature. The aggrieved party has knocked the doors of the courts and S.H.O. Sadar Police Karnal has been summoned as an accused.

5. The S.P. has lost all his decency. I repeat that Police was mixed up with Man Singh and I say that Police had no alternative except to arrest Man Singh as I had addressed a very strong letter. Police should be taken to task for not arresting him earlier.

6. The Party wanted the registration of the case and S.P. says that Police did not refuse then why the same was not registered and had it been registered, what was the need to press it. The note of the D.C. may please be called and may be compared with Police records. The true picture shall come out.

7. When Shri Godha Ram was pleading his or his son's case he was called outside and arrested without any reasons. The action of the Police including that of S.P. is malicious. Not only the arrest was cunning but the language of the reply is of the same nature.

8. The reply is mischievous. The action taken and the facts of the case loudly belie this reply.

9. The reply leads to hypocrisy. The attack on Phul Singh after his complaint is a positive proof of the truth of the complaint and even today stands like a rock.

10. The reply has crossed all the limits of decency. Under pressure, the complainants had to be luke warm. It is a fraud that the case has been challaned. It is only an eye wash. Compromise under duress had already been thrust. It is an extreme of joke to play with the sentiments of the aggrieved.

In some cases S. P. has committed lapses of serious nature and in others he has intentionally connived at. Had he been sincere, the replies could be sent to me. It is the only Assembly Question which has compelled him to send replies and he had to do something for his face saving. The mention of the dates in certain paras clearly indicates the extraordinary delays which themselves are the positive proofs of the *mala fide* of S.P. and D.S.P. (Shri Brijinder Singh and Shri Chitwant Singh).

In the end I again urge upon you to kindly arrange for the recovery of the reports mentioned in the replies and may be compared with the C.I.D. reports without any loss of time.

Let both of us be put to test and be advised to file affidavits so that the judicial probe is invited.

Hoping to be favoured with an acknowledgement.

Thanking you.

Yours sincerely,
Sd/- RAM PIARA, M.L.A.

Copy to Comrade Ram Kishan Ji, with the request to make this a test case.

Sd/- RAM PIARA, M. L. A.

REMISSION OF LAND REVENUE AND ABIANA IN CERTAIN VILLAGES OF TEHSIL BATALA, DISTRICT GURDASPUR

2606. Shri Mohan Lal: Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether any remission of land revenue was sanctioned for Kharif, 1962, on account of damage caused to crops by heavy rains in villages Lodhi Nangal, Khokher, Manjianwali, Dadu Jodh, Muridke, Shamsherpur, Baddowal Khurd, Chandu Suja and Chhichrewala in tehsil Batala, district Gurdaspur;

[Shri Mohan Lal]

(b) whether a similar remission was sanctioned for these villages in regard to abiana also, if not, the reasons therefor ?

Sardar Harinder Singh, Major : (a) and (b) Yes, remission of land revenue and abiana was sanctioned for Kharif, 1962, in villages Lodhi Nangal, Khokhar, Dadhu Jodh, Muridke, Shamshepur, Chandu Suja and Chhichrewala only.

No such remission was given in villages Maujjanwali and Baddowal as there was no damage to Kharif crop 1962 due to floods in these villages.*

X X X X X

11.15 A.M.

(The Sabha then adjourned till 11.30 A.M. the same day, i.e. the 1st April, 1965.)

[The Sabha re-assembled at 11.30 a.m.]

Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the chair.]

[Quorum Bells sounded]

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : Sir, the quorum is now complete.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਮੂਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿੰਗਜ਼ ਅੱਜ ਕਵੈਸ਼ਨ ਆਵਰ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਐਕਸਪੰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਇੰਪਰੈਸ਼ਨ ਕਰੀਏਟ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ।

Mr. Speaker : Does the House agree ?

Some Voices : Yes, Yes.

Other Voices : No, No.

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਮਜੀ ਫਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਏਕ ਐਡਜਨਸਟ ਮੀਸ਼ਨ ਥੀ.....।

ਅ. ਅਧਿਕਸ਼ : ਕਹੁ ਤੋ ਮੈਂ ਤੇ ਡਿਸਅਲਾਤ ਕਰ ਦੀ ਥੀ। (I have disallowed that.)

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਮਜੀ ਫਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੰਡਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਚੁਨਾ ਗਿਆ ਸਗਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਤਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਏਕ ਆਦਮੀ ਚੁਨਾ ਗਿਆ ਹੈ.....

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : On a point of order, Sir: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਈਟਰ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿੰਗਜ਼ ਚੋਂ ਐਕਸਪੰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਿਤਨਾ ਟਾਈਮ ਉਸ ਤੇ ਲਗਾ ਹੈ ਉਤਨਾ ਹਾਊਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Let more Members come, and we will find out their wishes.

Shri Brish Bhan : This portion of the proceedings should be expunged from the records of the House, lest we be misunderstood and become a ridicule of the whole of the country.

* Note.—Expunged as ordered by the Chair. Please refer to page (27)52 *infra* for Chair's Ruling.

श्री बलराजजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, आगे भी हाउस में कई बार लाइट मोमेंट्स आए हैं फिर आज तो पहली अप्रैल है तो ऐक्सपंज करने वाली कोई बात नहीं है। आप जानते हैं कि ऐक्सपंज तो वह बातें की जाती हैं जो हाउस की डिगनिटी के खिलाफ हों, डैकोरम के मुताबिक न हो या किसी मैम्बर के बारे में फ़ज़ूल से लफ़्ज़ इस्तेमाल किये गए हों। यह तो सारा मज़ाक ही था।

Mr. Speaker : For the time being, we should proceed with the business of the House. Let more members come.

Sardar Gurdarshan Singh : Sir, I would again suggest that we should decide this matter before proceeding further.

Mr. Speaker : This portion of the proceedings can be expunged at any time. Please do not worry about it. Within a few minutes, the House will take a decision on the issue.

ADJOURNMENT MOTIONS

श्री बलराजजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, राजपुरा म्युनिसिपैलिटी के चेयरमैन का नाम गज़ट न करना.....

श्री यशपाल : आन एग्ज़ांप्ट आफ क्लैरीफिकेशन, सर। मैं आपकी तबज़्जोह एक ज़रूरी बात की तरफ़ दिलाना चाहता हूँ। कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी के वाईस चांसलर श्री सूरजभान ने जो खत आपको लिखा है, उसकी एक कापी मुझे भी भेजी है। मैं आपकी इजाज़त से कहना चाहता हूँ कि इस हाउस में कुछ ऐसी बातें कही गई हैं जो वाक्यात के खिलाफ़ थीं। अच्छी बात यह होती है कि जो शख्स हाउस में न हो उसके मुताबिक़ ज़ाती इल्ज़ामात न लगाए जाएं क्योंकि वह यहां पर वह अपने आपको डिफेंड करने के लिये मौजूद नहीं होता।

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, Shri Yashpal is not rising on a point of order and as I am already on my legs I may kindly be allowed to have my say first.

श्री अध्यक्ष : यश, जी, आप इस के बाद कह लीजिए। (The hon. member Shri Yash may have his say after Shri Tandon.)

श्री बलराजजी दास टण्डन : तो, स्पीकर साहिब, मैं यह कह रहा था कि राजपुरा की म्युनिसिपैलिटी के चेयरमैन का नाम गज़ट न करना उसके साथ और डैमोक्रेसी के साथ एक बहुत बड़ी बेइन्साफी है। अगर इस तरह से ही चीज़ों चलती हैं कि एक मैम्बर चुना जाए चेयरमैन और उसका नाम 6 महीने के बाद गज़ट करने से इनकार कर दिया जाए, तो इस तरह से यह डैमोक्रेसी चल नहीं सकती।

Mr. Speaker : That cannot be the basis of an adjournment motion. That may, however, form the basis of a Call-Attention Motion. If you like, you may bring a Call-Attention Motion.

PLACING OF DOCUMENTS ON THE TABLE OF THE HOUSE

श्री यशपाल : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज कर रहा था कि यहां पर श्री खुरशीद अहमद ने अपनी तकरीर में कहा था कि कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी के वाईस चांसलर श्री सूरजभान ने सरदार प्रतापसिंह के हक में दास कमिशन के सामने एक ऐफीडेविट दिया था। इस चिट्ठी में उन्होंने लिखा है: 'I wish to bring your kind notice that I never filed such an affidavit' तो चूंकि वह यहां पर नहीं इसलिये अच्छा हो कि उनकी यह चिट्ठी रिकार्ड में रहे ताकि कोई गलतफहमी न फैले। इस से यह साबत हो जाता है कि हम जो इलज़ाम अपनी स्पीचिज़ में लगाते हैं वह पूरी ज़िम्मेदारी के साथ नहीं लगाते। मेरी दरखास्त है कि ऐसी कन्वैन्शन यहां पर बना दी जाए कि जो आदमी यहां पर अपने आपको डिफेंड करने के लिये नहीं है उस के बारे में इलज़ामात न लगाए जाएं। मेरा विश्वास है कि जिस तरह एफीडेविट वाली बात ग़लत है, उसी तरह बाकी इलज़ाम भी बेबुनियाद हैं अगर आपकी इजाज़त हो तो मैं यह खत हाउस की टेबल पर रखना चाहता हूँ।

बामरेड सभसेर सिंथ जेस : On a point of order, Sir. सपीकर साहिब, कन्वैन्शन ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਆਪਣਾ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਕੰਨਡਕਟ ਰੋਜ਼ ਡਿਸਕਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਦੀ ਰੁਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਹਾਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

It is entirely an unknown procedure in the Parliamentary democracy.

Mr. Speaker : If anything is said against Government servants not in their personal capacities, but as Government employees, they can be defended by the Government or the Minister. I may state that the Vice-Chancellor of Kurukshetra University, or of any other University excepting Punjabi University, is appointed by the Chancellor as Governor. So their conduct cannot be discussed in the House. That is my opinion.

बाकी एक फ़ैक्ट उन्होंने स्टेट किया है कि श्री खुरशीद अहमद ने कहा है कि कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी के वाईस चांसलर ने दास कमिशन के सामने कोई ऐफीडेविट दिया था। यह जो लैटर मुझे आया है और जिसकी कापी उनको गई है उसमें उन्होंने कहा है कि उन्होंने ऐफीडेविट फ़ाइल नहीं किया। (Further, he has stated that Shri Khurshed Ahmed said that the Vice Chancellor of the Kurukshetra University filed some affidavit before the Dass Commission. He has stated in his letter, the copy of which was sent to him, that he did not file any affidavit.)

That is a matter of fact. Now, the honourable Member wants to place a copy of that letter on the table of the House.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, आज तक जो हमारे देखने में प्रोसीजर आया है वह यह है कि अगर कोई आदमी इस हाउस का मੈम्बर नहीं और सरकारी मुलाजम भी नहीं तो वह किसी ऐसी चीज की तरदीद जो यहां पर की गई हो हाउस के बाहर कर सकता है, यहां नहीं कर सकता मगर किसी तरह से इस हाउस की प्रोसीडिंग पर इस तरह से एतराज किया जाए या खत रखा जाए यह हमने यहां जो आठ दस साल से काम चलता देख रहे हैं, नहीं देखा। आपको इस बारे में बड़ी अच्छी जानकारी है कि यह प्रोसीजर कभी एडाप्ट नहीं किया गया।

Mr. Speaker : A stranger has no right to come and place anything on the Table of the House.

But the question is that if an honourable Member of this House wants to place any document on the table of the House.....

Shri Balramji Das Tandon : No, Sir, it is not known to the Parliamentary system of democracy.

Mr. Speaker : I do not decide about it off hand. I would like to find out if any honourable Member wants to place a document, may be written by another person, on the table of the House, can he be debarred from placing it? Unless he is debarred by the rules, I think an honourable Member can place a document on the table of the House. I will consider this point.

श्री ज्ञान चंद : स्पीकर साहिब, यहां इस हाउस में टेबल पर मुख्तलिफ़ किसम के इश्तहार मੈम्बरों की तरफ से रखे जाते हैं तो एतराज नहीं किया जाता और अगर आज किसी मੈम्बर की तरफ से उनको आया हुआ खत मेज़ पर रखा गया है तो इस पर क्यों एतराज किया जा रहा है ?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr, Speaker, I think the position should be like this. Strictly speaking only those papers or documents which are strictly relevant to the debate or the point under discussion can be laid on the table of this House. But if any document, having some far fetched relation with the points coming in the debate, which is only derogatory or defaming some one or maligns someone, is desired to be laid on the table of the House, unless that person is given an opportunity, it cannot be or should not be allowed to be laid on the table.

Mr. Speaker, there are a number of rulings when cuttings from the newspapers were not allowed to be placed on the table of the House. Otherwise any Member can bring any document, in a far fetched manner connected with the point under discussion, or under issue, and lay it on the Table of the House. In that way there will be no end to the documents coming before the House and it would become a forum of personal controversies.

Mr. Speaker : I will give more*consideration to this point.

Now we will take up the next item.

Note :—*Later, on further consideration of the matter the honourable Speaker ordered that the documents which Shri Yash Pal wanted to produce and place on the Table of the House cannot be placed on the Table.

**ADJOURNMENT MOTIONS
(Resumption)**

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕੈਪੀਟਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਟੈਨਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ 1400 ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਨੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : This House is not competent to discuss the internal affairs of the University.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਧਰਨਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ 1400 ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਐਡਮਿਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਸਕੀਏ । ਉਥੇ ਜਿਹੜਾ ਐਂਬੈਂਟੀ ਲੈਂਡਲਾਰਡ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਆਪਣੇ ਦੌਰਿਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ.....

Mr. Speaker : We cannot discuss it in this House.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਦੀਆਂ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤੇ ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਟੈਨਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰ ਸਕੀਏ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਮਜੀ ਫਾਸ ਟਾਡਨ : ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਵਲਿੰਗ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਲ ਅਟੈਂਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਵਲਿੰਗ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀਉਂਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਏਕ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀ ਹੈ ਇਸ ਲਿਯੇ ਇਸਮੇਂ ਹਮ ਇੰਟਰਫਿਯਰੇਂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਧਰ ਦਰਖਾਸਤ ਹੈ ਕਿ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀਜ਼ ਆਰ ਭੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਯਾ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਹੈ ਤਨ ਕੇ ਊਪਰ ਹਮ ਕਿਸੀ ਲਿਮਟ ਤਕ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੈਂ ਤੋ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਜਿਸਕੋ ਸਰਕਾਰ ਕਭੀ 50 ਲਾਖ ਆਰ ਕਭੀ 1 ਕਰੋੜ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਆਰ ਅਗਰ ਕਹਾਂ ਕੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਏ ਆਰ ਕੈਪੀਟਲ ਮੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ ਸਿਥੂਏਸ਼ਨ ਅਰਾਇਜ਼ ਹੋ ਜਾਏ ਤੋ ਹਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਮੇਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੈਂ । ਫਿਰ ਇਸ ਕਾ ਕਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਏਡਵਾਈਸ ਪਰ ਸੁਕਰੰਰ ਕੀਆ ਜਾਂਤਾ ਹੋ ਤੋ ਫਿਰ ਇਸਕੋ ਕੀਯੋਂ ਨ ਡਿਸਕਸ ਕੀਆ ਜਾਏ । ਫਿਰ ਹਮ ਕਿਸੀ ਸਵਾਲ ਕੇ ਪਚੋਂ ਯਾ ਤਸਕੇ ਏਕ ਏਕ ਕਵਾਬ ਕੀ ਤੋ ਡਿਸਕਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਆਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਿਸੀ ਪਚੋਂ ਕੇ ਨੰਬਰ ਕੀਤਨੇ ਦਿਏ ਗਏ, ਹਮ ਤੋ ਪਾਲਿਸੀ ਮੈਟਰ ਕੀ ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਇਸਲਿਯੇ ਇਸਕੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਏ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਤੇ ਟੈਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਐਡਮਿਟ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਕ ਗੱਲ ਵਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਡਿਸਕਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਮਿਲੀਜ਼ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਧਰਨਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਮਿਲੀ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਲੇਡੀਜ਼ ਨੇ ਵੀ ਧਰਨਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੁਣ ਪਬਲਿਕ ਇਮਪਾਰਟੈਂਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਲਭਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਪੜਾ ਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਇਟਰਡੀਰੈਂਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਿਲੋ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਤੁਅਲਕ ਹੈ ਇਹ ਕੰਪਲੀਟਲੀ ਇਕ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਕ ਐਕਟ ਬਲੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਇਸ ਵਕਤ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਹ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਐਕਟ ਹੇਠ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਇਥੇ ਸਬਮਿਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਬਾਕੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਟਾਨੋਮਸ ਬਾਡੀਜ਼ ਹਨ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਇਨਟਰਨਲ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਡਿਸਕਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦਿਉ ਤਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਕਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਵਿੱਚ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੈਨੇਟ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮੁਤਫਿਕਾ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵੀ ਵੋਟ ਡਾਇਸੈਂਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਇਨਟਰਨਲ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਗਲ ਸੇਨ : ਮੈਂ ਆਪਕੀ ਰੁਲਿੰਗ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਸੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿ ਆਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮੇਂ ਖੂਬ ਹੜਤਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਨੇ ਕਹਾਂ ਜਾਕਰ ਦੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗ ਹੜਤਾਲ ਕਿਧੇ ਕੈਠੇ ਹੈਂ ਆਰ ਖਿਚਾਕ ਕਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਸਲਿਯੇ ਧਰ ਕਹ ਕਰਕਿ ਧਰ ਤਨਕਾ ਅਨਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਇਸਕੋ ਟਾਲਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹਿਓ । ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਆਰ ਸੈਨੇਟ ਪਰ ਜੋ ਕਾਇਸ ਚਾਂਸਲਰ ਕੈਠਾਯਾ ਹੁਆ ਹੈ ਤਸੇ ਅਪਨੀ ਮਨ-ਮਾਨੀ ਕਰਨੇ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੀ ਜਾਨੀ ਚਾਹਿਓ । ਆਰ ਤਸਨੇ ਅਪਨੀ ਮਨਕਾਨੇ ਕੀ ਗੁਜ਼ਰ ਸੇ ਕਹਾਂ ਪਰ ਦਫਾ 144 ਲਗਵਾ ਰਖੀ ਹੈ । ਆਰ ਇਸਮੇਂ 5 ਆਦਮਿਯੋਂ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਏਕ ਜਗਹ ਪਰ ਇਕਟ੍ਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤੇ ਆਰ ਅਗਰ ਹੋ ਗਏ ਤੋ ਧਰ ਪੁਲਿਸ ਲਾਠੀ ਚਾਜ਼ ਕਰੇਗੀ ਤੋ ਧਰ ਮਾਮਲਾ ਸਟੇਟਸ ਕੇ ਲਾ ਏਂਡ ਆਰਡਰ ਕਾ ਹੈ । ਇਸਕੇ ਲਿਯੇ ਕੋਓਂ ਰਾਸਤਾ ਨਿਕਾਲਨਾ ਚਾਹਿਓ ਆਰ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਕੋ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨੇ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਓ । ਨਹੀਂ ਤੋ ਆਜ ਕਹ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਰ ਤਨ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਧਰਨੇ ਪਰ ਹੈਂ ਕਲ ਕੋ ਖੂਬ ਹੜਤਾਲ ਕਰੇਂਗੇ ਆਰ ਇਸਕੇ ਆਰ ਕੋਚੈਨੀ ਕਢੇਗੀ ਆਰ ਧਰ ਹਾਲਾਤ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ ਇਸਲਿਯੇ ਸੂਬੇ ਮੇਂ ਅਮਨੋਅਸਾਨ ਕਾਯਮ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਇਸ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਓ । ਨਹੀਂ ਤੋ ਧਰ ਹਾਲਾਤ ਕਿਸੀ ਕਕਤ ਭੀ ਪਲੇਯਰ ਅਪ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹੈਂ । ਇਸਲਿਯੇ ਇਸ ਪਰ ਪੂਰਾ ਸਮਧ ਦੇਨਾ ਚਾਹਿਓ ।

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Mr. Speaker, Sir, there is a provision in the Punjab University Act, under which the Government can interfere in the matters of the University and give them directions.

Mr. Speaker : Will the honourable Member please quote the relevant Section of the Act ?

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : I have not got a copy of the Act with me to enable me to quote the relevant Section. But there is a definite provision in that Act in this regard. As Examiner Local Fund Accounts, I have been requesting the Government to interfere and they have been issuing directions accordingly.

बाबू बचन सिंह : स्पीकर साहिब यूनिवर्सिटी की स्ट्राइक के मामले पर बहुत से मੈम्बरान ने अपने ख्यालात का इज़हार किया है । मगर मैं यह अर्ज कर देना चाहता हूँ कि जब झगड़ा यहां तक चला जाये कि पुलिस पहुँच जाये, तो यह मामला इन्टरनल नहीं रह जाता इसलिये यह मामला रूलज़ सब-कमेटी के सुपुर्द होना चाहिए । कल को पैप्पू रोडवेज, इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड जैसी अटानोमस बाडीज़ में इस तरह के वाक्यात हो सकते हैं । मैं तो यही राय दूंगा कि यह रूलज़ सब कमेटी में जाना चाहिए ।

चौधरी नेत राम : On a point of Order, Sir, स्पीकर साहिब, मेरी आपसे प्रार्थना है कि पंजाब यूनिवर्सिटी को चलाने वाली एक जिम्मेदार संस्था है । उसकी आज यह हालत है कि उसके मुलाज़मों की यूनियम जो 25 साल से जायज़ करार दी हुई थी उन पर अमल ना करके आज लोगों को सरकार ने भूख हड़ताल करने पर मजबूर किया हुआ है । इसके 8-10 दरवाज़ों पर मुलाज़म भूख हड़ताल किये हुए बैठे हैं । उन के पास बैठे उन के बच्चे बिलक रहे हैं । इनकी महिलाएं बैठी इस दुरदशा की और हालत पेश कर रही हैं । मेरा प्वायंट आफ आर्डर इस बात पर है कि इस किस्म की हालत आज इन लोगों की हो रही है कि बयान से बाहर हैं । मगर पंजाब की सरकार है जो उस से मस नहीं हो रही । वाइस चांसलर के ऊपर चांसलर होता है जो पंजाब का राज्यपाल होता है । मगर मेरी समझ में नहीं आता कि क्यों इन्होंने इस प्रस्ताव को नहीं माना । इनकार किस तरह कर सकते हैं । कांग्रेस सरकार 144 दफा का सहारा लेकर सब का मुँह बंद कर रही है । यह सरकार मुलक में भुख मरी पैदा करके अमने आमा को बिगाड़ने की कोशिश कर रही है । स्पीकर साहिब मेरी आप से प्रार्थना है कि इस एडजर्नमेंट मोशन को मनज़ूर करके इस पर डिस्कशन करने की इजाज़त दी जाए ।

श्री बृषभान : मिस्टर स्पीकर, पंजाब यूनिवर्सिटी एक एटानोमस बाडी है । यह मुनासिब नहीं होगा कि हम इसकी कार्रवाई पर कोई नुक्ताचीनी करें । मुझे अफसोस है कि यहां पर वाइस चांसलर पर नुक्ताचीनी की गई, जो कि इस हाउस में नहीं है । जैसा कि सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों ने कहा है कि सिंडीकेट से इस

के सारे पहलुओं पर गौर किया है और इसके बाद कोई यूनानीमस डिस्मिशन लिया है। इस लिये मेरी यह राय है कि यहां पर डिस्कस नहीं हो सकता और न ही होना चाहिए। यह एक अटानोमस बाडी है हम रूलज के मुताबिक इसे डिस्कस नहीं कर सकते। यहां पर कहा गया कि हम ग्रांट देते हैं इस लिये डिस्कस भी कर सकते हैं। हम एक मामूली ग्रांट देते हैं। (Interruption) यह एक मामूली और उसकी अपनी बात है। (आवाजें : पुलिस क्यों गई) जहां ला एंड आर्डर का खतरा होगा पुलिस वहां पर जरूर जायेगी। यूनिवर्सिटी को डिस्मिशन करने की इजाजत नहीं दी जा सकती। हमें इस पर और कोई डिस्कशन करनी नहीं चाहिए।

प्रिंसिपल रत्ना राम : स्पीकर साहिब, यूनिवर्सिटी एक अटानोमस बाडी है। इसलिये इसके खास अधिकार हैं। उन के मुताल्लिक कोई भी क्रिटिसिज्म हमारे सदन में आनी नहीं चाहिए। क्योंकि उनको अपनी सफाई का मौका नहीं मिलता। जहां तक उनको तनखाह बढ़ाने का सवाल है या और कोई मांग है जिसकी वजह से ऐटमसफियर में शिद्दत पैदा हो गई है हमें इस को सुधारने में सरकार की ज्यादा से ज्यादा इमदाद करनी चाहिए ताकि यह स्थिति और बिगड़ न जाये। यह बात अच्छी न होगी अगर हम यूनिवर्सिटी को और इसके मुताल्लिक अधिकारों को डिस्कस करेंगे। हमें इस मौका पर वातावरण को ठीक करने में उनका हैल्पफुल होना चाहिए और किसी तरह की डिस्कशन इस मामले पर होनी नहीं चाहिए, यही मेरी राय है।

श्री अध्यक्ष : इस हाउस में एक सवाल उठाया गया था कि क्वेश्चन आउट के बाद और हाउस की शार्ट ऐडजर्नमेंट से पहले जो कार्रवाई हुई है वह एक्सपंज कर दी जाये। जो हिस्सा मज्जाक में कहा गया वह एक्सपंज होना चाहिए। इस के मुताल्लिक मैं हाउस की राय जानना चाहता हूँ। (A question was raised in the House that the portion of the Debate after the Question Hour and before the commencement of the business after the short Adjournment of the House should be expunged from the proceedings of the House. If the House agrees the remarks made in this regard in a lighter mood may be expunged.)

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब, मैं आपसे यह जानना चाहूँगी कि जो आपने इस के मुताल्लिक अपना रूलिंग रिजर्व रखा था अब फिर यह छेड़ कर इसे मज्जाक का मौजू क्यों बनाने जा रहे हैं।

श्री अध्यक्ष : जो कार्रवाई first April पर चली यह महज उसके लिये था और किसी चीज पर नहीं था। (I was only referring to the proceedings regarding the 1st April and nothing else.)

ਚੀਫਰੀ ਫੇਰੀ ਲਾਜ : ਆਪਨੇ ਜੋ ਕਾਰੰਕਾਈ ਏਕਸਪੰਜ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕਹਾ ਹੈ ਧਹ ਏਕਸਪੰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਏ । ਇਸ ਦਿਨ ਬਡੇ ਬਡੇ ਸਜ਼ਾਕ ਲਾਈਟ ਸੂਡ ਮੇਂ ਕਿਯੇ ਜਾਨੇ ਹੈਂ । ਇਸ ਲਿਯੇ ਧਹ ਏਕ ਆਸ ਚੀਜ ਹੈ ਜੋ ਰਹਨੀ ਚਾਹਿਏ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫਿੱਲੋ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮਸ਼ਾਕ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਸਮਾਨ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੁਆਫੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਇਹ ਲਾਈਟ ਸੂਡ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈਆਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਐਕਸਪੰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਇਸ ਡੀਬੇਟ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ **1st April debate** ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਇਲਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੀ ਜ਼ਾਨੀਂ ਫੇਰੀ : As an old Member of the House ਸੁਝੇ ਤੋ ਬਡਾ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਹੁਆ ਕਿ ਧਹ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਸਜ਼ਾਕ ਕਾ ਸੀਯੂ ਬਨਾ ਐਰ ਧਹ ਬਾਨੇਂ ਇਸ ਆਗਸਟ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਕਹੀਂ ਗਈ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੱਲ : ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਡੀਬੇਟ ਚੁੱਕਿ concern ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ **P.W.D. Minister** ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਹੀ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਐਕਸਪੰਜ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਡਾਕਟਰ ਕਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਧਹ ਜੋ ਏਕਸਪੰਜ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸਾਮਲਾ ਆਜ ਹਾਊਸ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਹੈ । ਧਹ ਕੋਈ ਏਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੀ ਕੋ ਖਾਸ ਤੌਰ ਪਰ ਸਾਮਨੇ ਰਖ ਕਰ ਏਸੀ ਬਾਤ ਕੀ ਗਈ ਹੋ । ਇਸ ਤਰਹ ਕੇ ਸਜ਼ਾਕ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੇਂ ਭੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ । ਇਸੇ ਕਿਸੀ ਕੋ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ । ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਮੇਂ ਧਹ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਹੀ ਰਹਨੇ ਦਿਯਾ ਜਾਏ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਘੁਆਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਧਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰੰਕਾਈ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਸੇ ਏਕਸਪੰਜ ਹੀ ਕਰ ਦੇਨੀ ਚਾਹਿਏ ਕਯੋਂਕਿ ਫਸਟ ਏਪ੍ਰਿਲ ਕਾ ਸਜ਼ਾਕ ਹਮਨੇ ਕਰ ਹੀ ਲਿਯਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੋ ਆਯੇ ਆਨੇ ਵਾਲੀ ਨਸਲ ਹਮਾਰਾ ਸਜ਼ਾਕ ਉਡਾਯਾ ਕਰੇਗੀ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੀ ਸੇਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੇ ਸਾਨਨੀਯ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਅਗਰ ਕੋਈ ਏਸਾ ਲਖੜ ਕਹਾ ਹੋ ਜਿਸਸੇ ਤਨ ਕੇ ਸਨ ਕੋ ਕਠ ਹੁਆ ਹੋ ਤੋ ਮੈਂ ਤਨਸੇ ਖਸਾ ਚਾਹੂੰਗਾ ਐਰ ਸੁਝੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਸੁਝੇ ਜ਼ਰੂਰ ਖਸਾ ਕਰ ਦੇਂਗੀ ।

Mr. Speaker : *In deference to the wishes of the Deputy Speaker I expunge the proceedings of the House after Question Hour till the House adjourned at 11.15 A.M.

I keep the Adjournment Motion and the Call Attention Motion regarding University Employees pending

*Note :—Please refer to Page (27)44 ante.

CALL ATTENTION NOTICES

12.00 Noon | Now, I request that the other Call Attention Notices be taken up. Call Attention Notice No. 39 stands in the name of Shri Gian Chand.

Shri Gian Chand : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to a matter of urgent public importance, namely, the realization of security/royalty by the Forest Department of the State Government from the Panchayats and cultivators of Simla district in respect of the trees in Shamlat areas in spite of the fact that the judgement of the Punjab High Court goes against the realization of such security/royalty and especially when the Shamlat lands and trees have vested in the Panchayats which are authorised to sell the trees according to the Rules framed under the Village Common Lands Act.

Mr. Speaker : This is admitted. The Government may please make a statement.

ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : On a point of Order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਜੋ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਵਾਲੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰੱਖੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਜੋ ਦੂਸਰੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਮੇਰੀ ਤਰਫ਼ ਤੋਂ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰੱਖ ਲੈਂ ।।

Mr. Speaker : Yes, that will also be treated as pending.

The next Call Attention Notice stands in the name of Shri Balramji Das Tandon.

Shri Balramji Das Tandon : I beg to draw the attention of the Government towards the offer of the sons of Sardar Partap Singh Kairon, Ex-Chief Minister to donate their entire property to the State had not been made clear upto now. Whether that offer had been withdrawn, if so, when and what are the reasons for that ? If that offer stands, has that been scrutinized, if so, the position as at present ?

The basic question as to what is the position of the Government vis-a-vis the offer and details thereof.

I would request the Chief Minister to make it clear to set at rest all sorts of speculations.

Mr. Speaker : This is admitted. The Government may please make a statement.

Now, we take up the next item on the Agenda.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਇਕ ਐਡਜਰਨੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਬਸਿਸ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਰੇ । ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਕਲ ਤਕਰੀਬਨ ਮੰਗੀਨਾ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂ ਕਰ ।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of privilege, Sir,
ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ Evening News 1st April, 1965 ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਪੇਪਰ ਹੈ
(Interruption)

Mr. Speaker : The hon. Member may send his notice of privilege motion to me and I will examine it,

ਸਰਦਾਰ ਲੱਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ,
ਸੰਗਰੂਰ ਵਿੱਚ ਰੈਵੀਨਿਊ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

Mr. Speaker : Let me find out . We will give you the information.

RESOLUTION*REGARDING ABOLITION OF THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL (RESUMPTION)

Mr. Speaker : The honourable Member Sardar Gurcharan Singh was on his legs when the House adjourned last time and the resolution regarding the abolition of the Punjab Legislative Council was under discussion .

(The honourable Member Sardar Gurcharan Singh was not present in his seat and no other honourable Member rose to speak).

Mr. Speaker : Question is—

This Assembly resolves that the Punjab Legislative Council be abolished forthwith .

The Assembly then divided—

Noes (Total No. 53)

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan	28. Narain Singh Sardar((Shahbazpuri)
2. Ajmer Singh, Sardar	29. Nihal Singh, Shri (Mahindergarh)
3. Babu Dayal, Shri	30. Narinjan Singh, Talib, Sardar
4. Bal Krishan, Shri	31. Om Prabha Jain, Shrimati
5. Ballo Ram, Shri	32. Parsani Devi, Shrimati
6. Balwant Singh, Sardar	33. Partap Singh, Bakshi
7. Bhagirath Lal, Shri	34. Prem Singh 'Prem' Sardar
8. Brish Bhan, Shri	35. Rala Ram, Principal
9. Chandi Ram, Shri	36. Ram Kishan Shri
10. Chand Ram, Shri	37. Ram Pal Singh, Shri
11. Dalip Singh, Sardar	38. Ram Partap Garg, Shri
12. Dev Raj Anand, Shri	39. Ram Saran Chand, Mital, Shri
13. Gian Chand, Shri	40. Ranjit Singh, Nenawalia.
14. Gulab Singh, Sardar	41. Ranbir Singh, Shri
15. Gurbanta Singh, Sardar	42. Rattan Singh, Shri
16. Gurdarshan Singh, Sardar	43. Rup Singh 'Phul' Shri
17. Gurdial Singh Dhillon, Sardar	44. Sarla Devi, Shrimati
18. Harchand Singh, Sardar	45. Shanno Devi, Shrimati
19. Hardwari Lal, Shri	46. Tirlochan Singh, Sardar
20. Harinder Singh, Sardar	47. Tayyub Hussain Khan, Shri
21. Hari Ram Shri	48. Yash Paul, Shri
22. Hari Singh, Sardar	49. Yusuf Zaman Begum, Shrimati
23. Har Kishan, Shri	50. Zail Singh, Sardar
24. Jagjit Singh, Sardar, (Naraingarh)	51. Umrao Singh, Sardar
25. Jai Inder Singh, Sardar	52. Sohan Singh, Sardar
26. Jasdev Singh Sandhu, Sardar	53. Sampuran Singh, Sardar
27. Lakhi Singh, Sardar	

*Note—For previous discussion on this Resolution please refer to P.V.S. Debates dated
25th February, 1965 and 4th March, 1965 (Afternoon Sitting)

**RESOLUTION RE-BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, (27)55
AVTARS, PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL
PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE GOVERNMENT**

Ayes (Total No. 26)

1. Ajaib Singh Sandhu, Sardar	14. Jagir Singh, Sardar
2. Babu Singh, Sardar	15. Jagjit Singh, Sardar (Zira)
3. Baldev Parkash, Dr.	16. Kulbir Singh, Shri
4. Balramji Das Tandon, Shri	17. Kultar Singh, Sardar
5. Bhan Singh, Shri	18. Lachhman Singh, Sardar
6. Chiranji Lal, Shri	19. Mangal Sain, Shri
7. Devi Lal, Chaudhri	20. Mohan Lal Dutt, Shri
8. Gurmej Singh, Sardar (Fatehgarh)	21. Mukhtiar Singh, Shri
9. Gurbux Singh, Sardar (Dhurkot)	22. Net Ram, Shri
10. Gurbaksh Singh, Sardar (Dhariwal)	23. Om Parkash, Shri
11. Gurnam Singh, Sardar	24. Ram Piara, Shri
12. Hardit Singh, Sardar	25. Ram Sarup, Shri
13. Inder Singh, Shri	26. Tara Singh, Sardar

The motion was declared lost.

**RESOLUTION RE-BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, AVTARS
PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL PURPOSES
WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE GOVERNMENT**

Sardar Ajaib Singh Sandhu (Morinda, S.C.) : Sir, I beg to move—

That this Assembly recommends to the Government to approach the Union Government with the request that steps be taken for banning the use of the names of the Gurus, Avtars, Prophets and Saints for professional and commercial purposes without the prior permission of the Government.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ .....

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਨੋਂ ਤਰਫ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਯੂਨੈਨੀ-ਮਸਲੀ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਅਗਲਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਟੇਕ ਅਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

He has moved it, Sir. Rather, he is now commenting upon it.

Mr. Speaker : Let him complete his speech.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਟਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਮੁਖਾਲਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਮੂਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ, ਜਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਆਪਣੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਫਟਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਨੂੰ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਸਰਨਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਫੱਟੇ ਲਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵੀ ਘੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸੋਡਾ ਵਾਟਰ ਫੈਕਟਰੀ, ਰਾਮਾ ਫਲੋਰ ਮਿਲਜ਼, ਰਾਮਾ ਕਲਾਬ ਹਾਊਸ ਆਦਿ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਰਬਰ ਸ਼ਾਪ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਬਾਰਬਰ ਹਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਫੱਟਾ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵੀ ਗੁਰੂਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਿਜ਼, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕਾਲਿਜ਼, ਦਿਆਂ ਨੰਦ ਕਾਲਿਜ਼, ਗਾਂਧੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਕਾਲਿਜ਼ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਿਜ਼ ਆਦਿ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਫਟਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਫੱਟਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵੀ ਘੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀਆਂ ਉਥੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਠਿਕਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਕਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਐਂਟਰ ਪ੍ਰਾਇਜ਼ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਮਨੁੱਖ ਲੁਟ ਕੇ ਖਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੁਟੇਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਕਿਧਰ ਜਾਏਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਦੂਸਰੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਈਵਾਲਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਲੋਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ ਦੇਸੀ ਘੀ ਦੀਆਂ, ਉਹ ਦੇਸੀ ਘੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਟੈਕਸ ਵੀ ਇਵੇਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਕੜੀ ਦੀ ਡੰਡੀ ਵੀ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ, ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਕੁਮਰਸ਼ਿਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਿਜ਼, ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕਾਲਿਜ਼ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਿਜ਼ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਰੱਬ ਸਰੂਪ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ

RESOLUTION RE. BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, (27)57
AVTARS PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND
COMMERCIAL PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION
OF THE GOVERNMENT

ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਮਰਸ਼ਿਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਬੰਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਤੇ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(At this stage Chaudhri Mukhtiar Singh Malik a member of the Panel of Chairman occupied the Chair.)

ਪਰ ਕੁਮਰਸ਼ਿਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕੇਵਲ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਉਸਾਰੂ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਮੈਂ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੂਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਪਰਗਟ ਕਰੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ, ਫੱਟੇ ਲਗਾ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਰਜ਼ਾਟਾਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Chairman : Motion Moved.—

That this Assembly recommends to the Government to approach the Union Government with the request that steps be taken for banning the use of the names of the Gurus, Avatars, Prophets and Saints for professional and commercial purposes without the prior permission of the Government.

श्री मंगल सेन (रोहताक) : //चेयरमैन साहिब, इस हाउस में सरदार अजायब सिंह जी ने बड़ा महत्वपूर्ण प्रस्ताव प्रस्तुत किया है। इस सदन के माननीय सदस्य इस बात से सहमत होंगे कि आज लोग और खास तौर पर ऐसे लोग जिन्हें कुछ और नहीं मिलता अपने व्यक्तिगत लाभ के लिये और अपनी स्वार्थपूर्ति के लिये महापुरुषों की आड़ लेते हैं और जिन महापुरुषों के बारे में हमारी समाज में जनता में अगाध श्रद्धा है जिनके प्रति आदर है, सम्मान है और श्रद्धा है उस सम्मान और श्रद्धा का दुरुपयोग किया जाता है। हमारे महापुरुष मर्यादा पुरुषोत्तम श्री रामचन्द्र हुए, भगवान कृष्ण हुए, गुरु नानक देव जी हुए और जाति के रक्षक गुरु गोविन्द सिंह जी महाराज हुए जिन्होंने अपने पुत्रों का बलिदान देकर देश और समाज के सामने आदर्श प्रस्तुत किया। इसी प्रकार स्वतंत्रता संग्राम, जंगे आज़ादी में लड़ कर शहीद होने वाले जिन महापुरुषों ने अपने आपका बलिदान दिया उनका नाम भी वे लोग इस्तेमाल करते हैं। इस्तेमाल भी भद्दे ढंग से करते हैं। इसके उदाहरण मेरे मित्र श्री अजायब सिंह ने अभी प्रस्तुत किये हैं कि नाम तो बहुत ऊँचे महापुरुषों का और काम बिल्कुल उसके उलट; कहने को तो काहन भी स्टोर,

[श्री मंगल सेन]

गोपाल घी स्टोर, काहन और गोपाल का नाम लेने से जो पौराणिक विचारों के लोग हैं आनन्दित हो उठते हैं कि गोपाल जिस मक्खन को खाया करते थे वही मक्खन इस स्टोर से भी मिलेगा लेकिन उन्हें यह पता नहीं है कि यह मक्खन किस चीज़ का है, गाय का है या भैंस का है या पता नहीं कि किस किस जानवर का मक्खन उसमें मिला होता है और काली भैंस का मक्खन भी उसमें मिला होता है जो कि लोगों का स्वास्थ्य बिगाड़ता है । समाज के दुश्मन और देश के दुश्मन जो लोग ऐसे हैं उन के साथ अलायंस करने वाले गठ जोड़ करने वाले इस विभाग के लोग हैं जिसको हम एडल्ट्रेशन को रोकने वाला डीपार्टमेंट, प्योर फूड डीपार्टमेंट, कहते हैं चेरमैन साहिब जो कि मोस्ट इमप्योर है, जो एडल्ट्रेशन को रोकने वाला डीपार्टमेंट है वह सब से ज्यादा एडल्ट्रेशन करवाता है । आप किसी भी शहर में चले जाइये, छोटे या बड़े कस्बों में चले जाइये और इस डीपार्टमेंट के इन्स्पेक्टरों का हाल देखिये उनका लिबास देखिए । अगर वे लोग क्लीन शेव्ड हैं तो रोजाना शेव करवाते हैं । और उसके बाद शानदार लवाज़मात भी जरूर लगाते हैं । अगर कोई केशधारी भाई है तो उसका बनाव श्रृंगार देखिए । गर्मी के मौसम में उनको देखिए सरदी के मौसम में उनको देखिए, बाहर से उनको देखिए और उन के घर में जाकर उनकी शान को देखिए । आज सात आठ सौ रुपया तनखाह लेने वाला आदमी घर में फ्रिज नहीं रख सकता लेकिन मैं अपने एक्सपीरिएंस की बिना पर कहना चाहता हूँ कि रोहतक में एक प्योर फूड इन्स्पेक्टर है । उससे मुझे कोई काम पड़ गया, वह बेरी गांव के किसी गरीब आदमी को नाजायज़ तंग करता था, उसको परेशान करना शुरू कर दिया । मैं गरमी के मौसम में उसके घर में गया शाम को क्योंकि गरमी के मौसम में दफ्तर जल्दी बंद हो जाया करते थे और दफ्तर में वह मुझे मिला नहीं था । जब मैं उसके घर में पहुंचा तो वह मुझे दरवाज़े में ही रोक खड़ा हो गया । वह मुझे पूछने लगा कि आपका क्या हाल चाल है, मैं आपका हुक्म मान लूंगा, आप फिक्र न कीजिये । लेकिन उसने मुझे अपने घर की ड्योड़ी से आगे नहीं घुसने दिया । मैंने सोचा बड़ा अनसोशल और बड़ा डिसकॉर्टिस आदमी है । और उसने नौकर से भी यह कहा कि पिछले कमरे में से कुर्सी लाना अन्दर साथ वाले कमरे में से नहीं । मैं हैरान था कि आखिर मामला क्या है । आप जानते हैं कि मैं छानबीन करने वाला आदमी हूँ । मैं बैठक वाले कमरे में जाकर बैठ गया और आप हैरान होंगे कि वहां पर जो सोफा सैट रखा हुआ था वैसा सोफा सैट कोई तीन चार हजार रुपया तनखाह लेने वाला आदमी भी नहीं रख सकता था । वहां पर उसने कूलर रखा हुआ है रिफ्रिजरेटर रखा हुआ है । कुछ दिन बाद जब मैंने उससे पूछा कि आप कितनी तनखाह लेते हैं तो उसने बताया कि यही पौने दो सौ के लग भाग लेता हूँ लेकिन मेरा ख्याल है कि इस रकम की तो उसके हां गर्मियों में फ्रूट करीम वगैरा ही महीने में आ जाती होगी । तो मेरे कहने का भाव यह है कि समाज के अन्दर जितने भी दोष हैं यह हकूमत करने वालों के, प्रशासकों और भ्रष्ट कर्मचारियों के द्वारा उत्पन्न किये हुए हैं । उनको पकड़ने की किसी की ज़रूरत नहीं होती ।

RESOLUTION RE. BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, (27)59
AVTARS PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND
COMMERCIAL PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION
OF THE GOVERNMENT

आज भी वह लोग एडल्ट्रेशन करवाते हैं। मैं समझता हूँ कि गोपाल घी भंडार का नाम लेकर, गोपाल का नाम इस्तेमाल करके भी मार्किट के अन्दर घी और मक्खन अशुद्ध दिया जाता है। इसी प्रकार से अनेकानेक महापुरुषों के नाम लेकर कोई नेता बन गया और कोई हीरो बन गया। मुझे याद है जिन दिनों में आज़ाद हिन्द फौज का बड़ा दौरदौरा था। उन दिनों श्री सुभाष चन्द्र बोस का नाम खुद कांग्रेस पार्टी ने ऐक्सप्लायट किया और सन् 1944-45 के अन्दर उन के नाम को ऐक्सप्लायट करके लोगों से वोटें प्राप्त कीं। चेयरमैन साहिब, लोगों ने हर एक चीज़ पर उनका नाम इस्तेमाल करना शुरू कर दिया था। दुकानों तक किया गया, कपड़े की छपाई पर किया गया और कुछ लोग तो इतने गुस्ताख हैं कि उन्होंने इस क्लेजा फूंकने वाली बीड़ी पर भी उनका छपा लगाना शुरू कर दिया। मैं यह निवेदन करता हूँ कि इन अवतारों और महापुरुषों के नाम तो वहाँ पर लगाने चाहिए जिन का स्मरण करते ही मनुष्य के हृदय में उन के गुणों का प्रादुर्भाव हो उठे उनकी शक्ति और कीर्ति की याद ताज़ा हो जाए और उस व्यक्ति के मन पर अच्छे संस्कार पड़ें। आप जानते हैं, चेयरमैन साहिब, कि इस देश में रहने वाले हम लोगों संस्कारों और एन्वायरनमेंट्स में बहुत ज्यादा विश्वास रखते हैं। हमारा यह विश्वास है कि जैसी जिस शख्स की संगत होगी, जैसे लोगों के साथ उसका उठन बैठन होगा वह वैसे ही स्वभाव वाला बन जायेगा। लेकिन यहां पर इन महापुरुषों के शुभ नामों का बुरी तरह से दुरुपयोग किया जाता है। गो यह महकमा सरदार दरबारा सिंह का है जोकि यहां पर बैठे हुए नहीं हैं, पता नहीं क्यों बहुत कम यहां पर बैठते हैं और किस जोड़ तोड़ में लगे रहते हैं फिर भी चूँकि मेजर साहिब यहां पर तशरीफ रखते हैं धरती का महकमा उन के पास है, वह बड़े रोशन दिमाग हैं उनसे निवेदन करूँगा कि इस तरफ गवर्नमेंट का खास तौर से ध्यान दिलाए। आप हैरान होंगे कि किस तरह से हर एक शहर में पान बीड़ी वाले, बीड़ियों पर इन महापुरुषों और अवतारों की फोटो छाप कर, छोकरी को लड़कियों का रूप बनवा कर भड़े ढंग से नाच नचवाते हैं। किस भड़े और अश्लील ढंग से वह नृत्य वगैरा करते हैं और गाने गाते हैं इसकी बाबत हाउस में कई दफा बात आ भी चुकी है। अभी अभी यहां पर यह चर्चा चली कि किस तरह से देहली और जालन्धर से छपने वाले कुछ ऐसे अखबार हैं जिन्होंने जनता के चरित्र का पतन करने का ठेका ले रखा है, जिन्होंने लोगों की मोरेलिटी का दीवाला निकालने का तहैया किया हुआ है। जब सरकार के नोटिस में यह बात लाई जाती है तो यही कहा जाता है कि क्या करें, हिन्दुस्तान के आइने ने आज़ादी दे रखी है, कान्स्टीच्यूशन ने उनको लिबर्टीज़ ग्रांट कर रखी है। मैं हैरान होता हूँ कि जब कोई शख्स, जोकि आपोजीशन में हो, कोई सही बात भी लिखे या करे तो यह सरकार उसको बरदाश्त नहीं करती। अखबारों में ऐसी बातों को छापने वालों के खिलाफ ताज़ीराने हिन्द की पता नहीं किन किन धाराओं से एक्शन ले

[श्री मंगल सेन]

लिया जाता है और अगर किसी और तरह से काबू में न आए तो देश सुरक्षा नियम जो इन्होंने बना रखे हैं यानी डिफेंस आफ इंडिया रूलज़, उन के तहत उनको पकड़ कर अन्दर धर दिया जाता है लेकिन कितने अफसोस की बात है कि जो गुस्ताख लोग अबोध नवयुवक और नवयुवतियों के चरित्र निर्माण में घातक सिद्ध हो रहे हैं उन के खिलाफ कोई कार्यवाही सरकार करने से डरती है। वह लोग वहां चरवाहों पर खड़े होकर अश्लील किस्म के नाच करते हैं, बड़े भड़े गाने गाते हैं और फिर करते क्या हैं? बीड़ियां बेचते हैं और वह भी महापुरुषों के नाम ले ले कर ।

सरदार लखी सिंह चौधरी : चेयरमैन साहिब, रैजोल्यूशन तो कुछ और ही है लेकिन यह क्या कह रहे हैं ?

श्री मंगल सेन : चेयरमैन साहिब, इनको क्या हो गया है जो बीच में आ अटके ?

सरदार लच्छमन सिंह गिल : यह झटकई है झटकई ।

श्री मंगल सेन : झटकई है तो जाए, मुंह काला करे । हां, तो चेयरमैन साहिब, मैं आपके द्वारा सरकार की सेवा में यह निवेदन करना चाहता हूँ कि मेरे माननीय दोस्त सरदार अजायब सिंह सन्धु ने बात बड़ी साफ कही है कर्मशियल और प्रोफेशनल परपजिज़ के लिये कोई भी व्यक्ति इन महापुरुषों, अवतारों, और गुरुओं के नाम का सरकारी इजाजत के बिना इस्तेमाल नहीं कर सके । मैं समझता हूँ कि मेजर साहिब मेरे साथ इस बात में इत्तफाक करेंगे कि वाकई ऐसे मकासद के लिये इन महापुरुषों का नाम कदापि इस्तेमाल नहीं किया जाना चाहिए । जो नाटक मडलियां चौराहों पर खड़ी होकर स्कूल जाने वाले अबोध बालक बालिकाओं के चरित्र पर कुठाराघात करती हैं उन के खिलाफ सख्त से सख्त कार्यवाही की जाए । वैसे तो हमारे राज में सांस्कृतिक कार्यक्रमों का नाम लेकर जिस अश्लीलता, नग्नता और बेहयाई, वेशमी का प्रदर्शन किया जाता है वह किसी से छिपा हुआ नहीं है । आज उसके कारण हमारे समाज का चरित्र किस कदर खराब हो रहा है उस पर अभी बहुत कुछ कहा जा सकता है । लेकिन चूंकि हाउस इस प्रस्ताव को पास करने के मूड में है और यह भी चाहते हैं कि अगला रैजोल्यूशन आ जाए तो मैं ज्यादा न कहता हुआ यही निवेदन कहूंगा कि जहां पर इस प्रस्ताव के द्वारा केन्द्रीय प्रशासन से मांग की गई है वहां सूबे की सरकार और होम मिनिस्टर साहिब से निवेदन कहूंगा जिनकी यह प्राइमरी रेस्पॉसिबिलिटी है, जिनका यह प्राथमिक उत्तरदायित्व है, पहला फर्ज है, कि इस प्रकार की बदतमीजी को रोकने के लिये फौरन कार्रवाई की जाए और जो लोग इस तरह के नामों को ऐक्सप्लॉयट करते हैं उनको कड़ी से कड़ी सजा दी जाए । इन शब्दों के साथ मैं इस प्रस्ताव का समर्थन करता हूँ और अपना स्थान लेता हूँ ।

RESOLUTION RE. BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, (27)61
AVTARS PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND
COMMERCIAL PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE
GOVERNMENT

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ (ਕਪੂਰਥਲਾ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੜਾ ਇੰਨੋਸੈਂਟ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਇਮਪ੍ਰੋਕਟੀਕੇਬਲ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ, ਸੰਤ, ਅਵਤਾਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਉਹ 'ਭਗਵਾਨ ਸਟੋਰ' ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ? ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਂ ਰੱਖੇ। ਇਹ ਬੜੀ ਇਮਪ੍ਰੋਕਟੀਕੇਬਲ ਹੈ, ਵਰਕੇਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਝਟਕੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹ ਲਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਕੀ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਜਾਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨਾ ਰਖੇ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਉ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਕਮਰਸ਼ਲ ਐਂਡ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਦਰਅਸਲ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਪਾਪੂਲੈਰਿਟੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਤਵਜੋਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਚੀਫ ਪਾਪੂਲੈਰਿਟੀ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਸ਼੍ਰੀ ਜਮਾਦਤਿ : ਕਹੁ ਤੀ ਤਨ੍ਹੋਂਜੇ ਰੋਜ਼ੋਲਯੂਸ਼ਨ ਕੀ ਭਾਬਤ ਕਹਾ ਹੈ (He has said so about the Resolution.)

ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਚੌਧਰੀ : ਸੋ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਕਟੀਕੇਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ, ਗੁਰੂ, ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪੌਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਆਣੀ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਨਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਟੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਬਿਜਨੈਸ ਖਾਤਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ?

श्री रत्ना राम (मुकेरिया) : // सभापति महोदय, जो प्रस्ताव सरदार अजायब सिंह ने पेश किया है उसकी जो भावना है वह बिल्कुल पवित्र है और इसके साथ किसी को कोई इख्तराफ नहीं हो सकता कि किसी ऐसी चीज के साथ जो किसी गुरु, संत, ऋषि मुनि या अवतार के नाम के साथ जोड़ा जाए जो उनकी हत्तक करता हो तो यह चीज ऐसी है जिस को हर तरह से कन्डेम करना चाहिए। लेकिन जहां तक इस भावना को अमल में लाने का ताल्लुक है इसके लिये जो तजवीज सरदार अजायब सिंह संधू जी ने रखी है वह प्रैक्टिकेबल नहीं है क्योंकि कमरशियल कनसर्न जैसा कि गुरु नानक मैडीकल स्टोर कोई अपनी दुकान का नाम रख लेता है या कृष्णा कैमीकल स्टोर या कृष्णा जनरल स्टोर रख लेता है और इन अदारों के साथ अगर किसी महान पुरुष का नाम लगा दिया जाता है तो यह उन अदारों वालों के दिल की भावना और उन महा पुरुषों के लिये श्रद्धा प्रगट करता है लेकिन इसके लिये सरदार अजायब सिंह जी ने जो सुझाव इस प्रस्ताव में सरकार से इजाजत लेने का दिया है इससे मैं समझता हूँ अगर ऐसा करने के लिये इजाजत लेनी पड़े तो यह एक बहुत बड़ी कबाहत होगी। इस तरह से हर बात में गवर्नमेंट से पर्मिशन लेनी पड़े तो यह बहुत बड़ी नामुनासिब बात होगी। सभापति महोदय, आजकल दुनिया में गवर्नमेंट पहले ही सर्वशक्तिमान हो गई है। हर एक चीज में सरकार का हाथ अड़ाते चले जाना ठीक नहीं है। व्यक्तिगत स्वतंत्रता जो है वह तो रहने देनी चाहिए। इसलिये मैं कहता हूँ कि इस बारे में जो इजाजत लेने का सुझाव सरदार अजायब सिंह जी ने दिया है अगर उसको अमल में लाने की कोशिश की जाए तो इसके जो नतायज निकलेंगे वह बड़े कष्टदायक निकलेंगे। वैसे उन के प्रस्ताव की भावना बड़ी पवित्र है और सही है लेकिन जिस तरह से यह प्रैक्टिस में लाना चाहते हैं वह प्रैक्टिकेबल नहीं है। गवर्नमेंट का और गवर्नमेंट के जितने विभाग हैं उन सब का इस तरह से इंटरफियरेंस आ जाएगा, हस्तक्षेप आ जाएगा और यह जनता के लिये बड़ा कष्टदायक साबत होगा। इसलिये मैं समझता हूँ कि यह तजवीज काबल-ए अमल नहीं है। हां इस बात में तो मैं उनसे सहमत हूँ कि जैसा कि यहां अन्दोलन चला था महात्मा गांधी जी का जिससे महात्मा जी का नाम तब से जिस तरह से प्रचलित हो गया है कि सिग्रेट और बीड़ी के पैकेट पर भी महात्मा जी की तस्वीर आ गई है या दूसरे महान पुरुषों की आ जाए जैसा कि फर्ज किया जाए शराब जैसी कोई चीज हो उसके ऊपर किसी ऋषि या महात्मा की तस्वीर आ जाए तो यह काबले सजा है और उसके लिये मैं समझता हूँ कि पहले से ही कानून के अन्दर पहले से ही प्रोवीजन मौजूद है। अगर इस तरह से कोई किसी के धार्मिक फीलिंग्स को हर्ट करता है तो उसके लिये सेंट्रल गवर्नमेंट का कानून मौजूद है तो इसके लिए हमारा सुझाव हो सकता है कि इस तरह से अगर किसी के रिलीजियस फीलिंग्स को कोई हर्ट करने की कोई कोशिश करता है तो उसको भी उस कानून के तहत सजा की प्रोवीजन उसमें आ जाए। इस तरह की जो हमारी भावना है वह तो बड़ी अच्छी है लेकिन जो गवर्नमेंट का इंटरफियरेंस

**RESOLUTION RE-BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, AVTARS (27)63
PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL
PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE
GOVERNMENT**

इण्डीविजुअल के काम में आ जाने का डर है उसको भी रोका जा सकता है । मैं इनकी इस भावना की कदर करता हूँ लेकिन जो ढंग इसको अमल में लाने के लिए बताया गया है उससे हम सहमत नहीं हो सकते । क्योंकि उनका यह जो सुझाव है कि बिजनेस के या कामर्स के काम हों उन के साथ महान पुरुषों के नाम लगाने के लिये भी गवर्नमेंट की प्रमिशन ली जाए यह ठीक नहीं है और दूसरी तरफ गवर्नमेंट के लिये भी इस पर अमल करना बहुत मुश्किल होगा । मैं समझता हूँ कि अगर गवर्नमेंट इस काम को करने भी लग जाए तो इस तरह से अष्टाचार का एक और महकमा खुल जायेगा । सब से बड़कर इसमें यह बात है कि जो हर बात में गवर्नमेंट का इन्टरफियरेंस है यह ठीक नहीं है । मेरी अर्ज तो यह है कि हमें गवर्नमेंट आफ इण्डिया को कहना चाहिए कि अगर कोई बेहूदा कामों के लिये किसी संत, पैगम्बर या किसी ऋषि मुनि के नाम को जोड़ देता है जिससे उस महान आत्मा का नाम बदनुमा मालूम होता हो तो इस तरह से करने वाले को रोकने के लिये पहले जो कानून है उसके अन्दर इसको भी शामिल कर दिया जाए । इस तरह से वह मतलब हल भी हो जायेगा और गवर्नमेंट के इन्टरफियरेंस से भी बच सकेंगे । इसलिये मैं समझता हूँ कि जिस रूप में यह प्रस्ताव है वह काबल ए अमल नहीं है । इतना कह कर सभापति महोदय मैं आपका धन्यवाद करके अपनी सीट पर बैठता हूँ ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਧਰਮਕੋਟ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀ ਪਵਿਤਰ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਭਾਰਤ ਵਰਜ਼ ਜੋ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਐਸੇ ਐਸੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲੀਮ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਜਜ਼ਬਾਤ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਕਭੀ ਦਿਨ ਥੇ ਮਜ਼ਹਬ ਰਓ ਰਵੀ ਹਕੀਕਤ ਥਾ
ਮਗਰ ਇਨ ਚੀਜ਼ੋਂ ਸੇ ਅਬ ਆਦਮੀ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ।

ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਗੀਤਾ ਵਰਗੀ ਪੁਸਤਕ ਨਿਕਲੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਉੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ । ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡੇਰੀ, ਜਾਂ ਮੋਹਨ ਘੀ ਜਾਂ ਗੁਪਾਲ ਘੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਡੇਰੀ ਫਾਰਮ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਮੱਖਣ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਔਰ ਸਾਰਾ ਬਨਾਸਪਤੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਬਲਿਕ ਇਹ ਇਲੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਐਕਟ ਇਸ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਹੜਾ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ]

ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ, ਪੀਰ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 123(3) ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕੈਨਸਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ 6 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਡਿਸਕੁਆਲੀਫਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਦੇਵ ਸਿਧਾਂਤੀ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਪੈਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਔਰ ਪੈਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਓਮ ਨਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕੈਨਸਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਔਰ ਨਾਲ ਹੀ 6 ਸਾਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕੇਗਾ। ਮੁੜ ਕੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੈਟੀਸ਼ਨਰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦੇਣ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਰਮ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕੈਨਸਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਜਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪਰਾਪੇਗੰਡੇ ਲਈ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਲੜਕੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਨਹਾਂਦੀਆਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਚੁਕ ਕੇ ਦੱਖਤ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਟੋ ਔਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਬੀੜੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਦਿਮਾਗਾਂ, ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲੋਂ ਗੀਤਾ ਜਿਹੀ ਗੰਗਾ ਨਿਕਲੀ ਉਹ ਨੰਗੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਦੱਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਐਸੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਛਾਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸਖਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜੋ ਬੀੜੀਆਂ ਅਤੇ ਨਸਵਾਰ ਆਦਿ ਘਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕਨਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਡਿਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ (ਗਨੌਰ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਧਰਮ ਜੋ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੈ ਮੈਂਨੇ ਅਜੇ ਇਸਕੋ ਗੌਰ ਸੇ ਪੜ੍ਹਾ ਹੈ ਐਂਦਰ ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਸੂਕਰ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਧਕ ਸਿੰਘ ਸਨਧੂ ਸੁਬਾਰਕਾਥਾ ਦੇ ਸੁਸਤਹਿਕ ਹੈ ਕਥੋਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਸੇਨ੍ਟ੍ਰਲ, ਗੁਰੂਆਂ ਐਂਦਰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਕੀ ਧਰਮ ਵਿਜਨੈਸਮੈਨ ਐਂਦਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਾਂ ਕਾਲੇ ਏਕੁ ਤਰਹ ਸੇ ਬੇਹੁਰਸਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਸਕੋ ਰੋਕਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਕਾਨੂਨ ਕੇ ਅਨ੍ਦਰ ਤਰਸੀਮ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਸੇ ਪਹਲੇ ਬੋਲਨੇ ਕਾਲੇ ਮਾਨਨੀਯ ਸਦਸਯ ਨੇ ਕੁਛਾ ਕੀੜੀ ਐਂਦਰ ਨਾਨਕ ਡੇਧਰੀ ਕਗੈਰਹ ਕੀ ਚੰਦ ਸਿਸਾਲੇਂ ਵੀ। ਇਸੀ ਕਿਸਮ ਕੀ ਸੈਂਕੜੇਂ ਨਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰੇਂ ਸਾਫ਼ਨਬੋਡੇਂ ਆਪਕੋ ਕਾਜਾਰੇਂ ਮੇਂ ਦੇਖਨੇ ਕੋ ਸਿਲੇਂਗੇ ਆਪ ਚਾਹੇ ਕਿਸੀ ਭੀ ਕਸਬੇ ਯਾ ਸ਼ਹਰ ਮੇਂ ਚਲੇ ਜਾਏਏ ਐਂਦਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਕਿਸੀ ਕੋਨੇ ਮੇਂ ਚਲੇ ਜਾਏਏ ਧਰਮ ਕਾ ਤੋ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਗਾਂਥ ਮੇਂ ਭੀ ਫੈਲ ਗਏ ਹੈ।

**RESOLUTION RE-BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, AVTARS (27)65
PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL
PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE
GOVERNMENT**

“Lives of great men all remind us;
we can make our lives sublime;
and departing leave behind us
footprints on the sands of time.”

स्पीकर साहिब, जब यह पढ़ा करते थे तो हमें यह सिखाया जाता था कि हम बड़े आदमियों के नक्शे कदम पर चल कर अपनी जिन्दगियों को बेहतर बनाए मगर आज हम देखते हैं कि उन महापुरुषों के नाम को तिजारत में या दीगर प्रोफेशन में एक्सप्लायट किया जाता है। मैं समझता हूँ कि यह निहायत बुरी बात है कि उनके नेक नाम इस तरह से इस्तेमाल हों। अभी बताया गया कि मोहन घी वगैरह बिकता है। मैं किसी का विजनैस या उसके प्रोफेशन पर रिफ्लेक्शन नहीं डालना चाहता, बहरहाल यह हकीकत है कि नाम तो रखा है मोहन घी—जैसे वह कहते हैं न कि बगल में छुरी मुँह में राम राम—मैं मोहन घी को बदनाम नहीं करना चाहता मगर जब वह कहते हैं कि यह शुद्ध घी है तो उसका नाम शुद्ध या पवित्र घी क्यों नहीं रखा गया उसको मोहन या कृष्ण या नानक के नाम के साथ क्यों रखा गया है यह इसलिये कि जनता में उन के नाम से प्यार है प्रेम और मुहबत है और यह लोग इस बात को एक्सप्लायट करना चाहते हैं। यह रैजोल्यूशन ऐसा नहीं है कि जिस पर लम्बी लम्बी तकरीरों की जरूरत हो अगर सेंट्रल गवर्नमेंट को भूच करके ऐक्ट में तबदीली हो सकती है तो उन को भूच किया जाए और अगर यह असैम्बली ही कर सकती हो तो यह इस असैम्बली के इतिहास में एक नया बाब होगा। मैं इस बारे में ज्यादा नहीं कहना चाहता। मैं इस रैजोल्यूशन का समर्थन करता हूँ और हाउस से पुरजोर अपील करता हूँ कि इस को वगैर विरोध के पास किया जाए। सरदार लक्खी सिंह जी ने कहा था कि फिर तो नाम भी नहीं रख सकेंगे। इसके वर्ड्स देखें। मैं आपकी इजाजत से वह रिपोर्ट करना चाहता हूँ :

“This Assembly recommends to the Government to approach the Union Government with the request that steps be taken for banning the use of the names of the Gurus, Avtars, Prophets and Saints for professional and commercial purposes without the prior permission of the Government.”

तो नाम का जहाँ तक ताल्लुक है मैं समझता हूँ कि इस में एक फारफेचड व्यू लिया गया है अगर आप किसी अच्छी बात के लिये यह नाम रखते हैं किसी बड़े आदमी के नाम पर रखते हैं तो आप उस पर स्याही नहीं लगाना चाहते बल्कि उससे इन्स्पिरेशन लेने का मोटिव होता है। सन 1954-55 में जब रूस के नेता श्री बुलगानिन और श्री खरुश्चेव सोनीपत तहसील के मटगांव गांव में गए तो उनका बड़े जोर से स्वागत हुआ। उसके बाद लोगों ने कई जगह पर बच्चों का नाम बुलगानिन सिंह वगैरह रखने शुरू कर दिये। मगर जब कोई नाम रखे कृष्णा बीड़ी, सुभाष बीड़ी या गुरु नानक डेयरी और बेचे सपरेटा तो माफ करें यह कहाँ तक जायज बात होगी। तो मैं कहूँगा कि यह बड़ा सूझ-बूझ वाला रैजोल्यूशन है और इस पर गम्भीरता से सोचने की जरूरत है। एक और वहम जरूर है कि अगर इन बैचिज से कोई जायज बात कही जाए तो उसका विरोध जरूर होना चाहिए ताकि कहीं इस अच्छी बात के लिये क्रेडिट सरदार अजैब सिंह को मिले।

Revenue Minister : It is not the intention of the Government.

पंडित चिरंजीलाल शर्मा : तो अपनी तरफ से ले आए । (विघ्न) बहरहाल ज्यादा समय न लेते हुए मैं इस रैजोल्यूशन का समर्थन करता हूँ और गवर्नमेंट से अपील करता हूँ इसको कूल और थाटफुल कन्सिडरेशन दे । आपका शुक्रिया ।

कामरेड राम प्यारा (करनाल) : चेयरमैन साहिब, यहां जो रैजोल्यूशन पेश किया गया है उसके आखीर में यह लफ्ज लिखे हैं : **without prior permission of the Government** इसका मतलब यह हुआ कि वह चाहते हैं कि चाहे उन के नामों का इस्तेमाल किया जाए मगर ऐसा गवर्नमेंट की मनजूरी से किया जाए । अब आप रोजाना यहां देखते हैं कि हम यहां पर गवर्नमेंट की ऐसी तैसी करते हैं : कहीं पर कहते हैं सरकार ने स्मगलरों को छोड़ दिया, कभी कहते हैं वोट लेने के लिये स्मगलरों को हथकड़ी लगा कर लाए, कभी कहते हैं कि बदमाश पकड़े गए मगर उनको सजा नहीं दी गई, कभी कहते हैं कि दास कमिशन ने फलां शख्स के खिलाफ कमेंट किया है मगर उसको एग्जैरनरेट कर दिया गया, वगैरा वगैरा । ऐसी बातें रोजमर्रा होती हैं ।

रोजमर्रा यहां पर क्वैश्चन आवर में खास तौर से और बाकी वक्त में यह कहा जाता है कि गवर्नमेंट ने यह गलती की है गवर्नमेंट ने वह गलती की है । पहले तो मैं हैरान हूँ मूवर की इस बात पर कि गवर्नमेंट इस बात की इजाजत दे कि यह नाम फलां जगह इस्तेमाल कर ले या फलां कंसर्न इस्तेमाल करे तो अगर यह खुद ही ऐसा करने को कहते हैं तो फिर उस वक्त अगर इस तरह का नाम मिसयूज होगा या एक्सप्लायट होगा तो क्या करेंगे । चेयरमैन साहिब, मैं इस रैजोल्यूशन के खिलाफ हूँ । वह इस लिये कि जो महापुरुष हैं जो संत हैं जो अवतार हैं जो गुरु हैं और जो प्रोफट हैं इनमें इन्सपिरेशन का आइडियल है । हमें इन के जीवन से इन्सपिरेशन मिलता है । हमारे सामने यह बात रहती है कि जो-जो काम वह कर गये हैं उनके रास्ते पर हम चल सकते हैं या कि नहीं । मेरे अपने घर के हाल में दो तसवीरें लगी हुई हैं और मुझे दोनों से ही इन्सपिरेशन मिलती है । एक तसवीर अब्राहम लिंकन की है । इसके नीचे एक फिकरा लिखा हुआ है जो इन्होंने एक वक्त खुद ही कहा था कि :

“ As I would not like to be a slave ; so I would not like to be a master.”

इसमें आप देखें कि कितना बड़ा आइडिया है । दूसरी तरफ गुरु नानक की तसवीर है और यह वो तसवीर है जिसमें गुरु नानक के दोनों हाथों में एक तरफ मलक भागो की और दूसरी तरफ भाई लालो की रोटियां थीं और एक से खून और दूसरे से दूध निकाल कर दिखाया गया था । कितनी बड़ी इन्सपिरेशन है कि जिनकी कमाई अच्छी नहीं जिनकी कमाई नेक नहीं उससे खून निकल रहा हो और नेक कमाई वाले गरीब भाई लालो की रोटि से दूध निकल रहा हो तो इस तरह अपनी जिन्दगी में तबदीली लाने के लिये और इन्सपिरेशन लेने के लिये हमें देवताओं, गुरुओं को सामने रखना होता है । और इस तरह से कोशिश इस बात की

RESOLUTION RE-BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, AVTARS, (27)67
PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL
PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE
GOVERNMENT

की जाती है कि मन पर इसका असर पड़े और कोई तबदीली आए । अगर नाम अवतार और प्राफेट के नाम पर रखने से इस बात का हल निकल आता हो और मन में तबदीली आ सकती हो तो मुझे कोई एतराज नहीं ।

मुझे यहां पर एक एतराज जरूर है कि कई बुरी जगहों पर इन नामों को इस्तेमाल किया जा रहा है जैसा कि किसी सिग्रेट के बन्डल पर या जैसा कि श्री चरंजीलाल जी ने बताया है कि घी के डिब्बे पर चाहे उसके अन्दर माल अच्छा ना हो मिलावट वाला हो इसको रोकना चाहिए । लेकिन प्रोफेशन करने वाले को कौन रोक सकता है । क्या किसी का नाम रखने पर कोई रोक सकता है कि इसका नाम राम न रखा जाय या किसी का नाम गोविन्द सिंह न रखा जाए या नानक चंद न रखा जाये । या कोई अपना नाम कृष्ण लाल न रखे । सब इन्सानों को इस तरह नाम रखने से नहीं रोका जा सकता । इस के इलावा बाकी चीजों की तरफ ध्यान दिया जाए । पंजाबी में एक कहावत है :

“अखियों अन्नी, तां नूर भरी”

आंख से अन्धी है तो नाम नूर भरी रखा हुआ है और इसी तरह एक फकीर भीख मांगता है तो नाम करोड़ी मल है तो इस तरह से तो चलता आ रहा है और इस पर पाबन्दी नहीं लगाई जा सकती । जो मामला जरूरी है वह यह है कि इस तरह के नामों की एक्सप्लायटेशन न हो इसका मिसयूज न हो । क्या जैसा कि इनका ख्याल है नाम बदल देने से कोई तबदीली आ जाएगी ? जहां नाम इस तरह का रख लिया गया हो वहां पर कोई अडलट्रेशन नहीं होगी वहां दूध और घी में मिलावट न होगी । मिरचें और हल्दी में मिलावट न होगी । अगर नाम इस तरह रखने से ऐसी बात नहीं होगी तो इसको बेशक इस्तेमाल किया जाए । लेकिन बुरी सैस में नहीं । इसके साथ ही जरूरत है कि किसी तरह से कैरेक्टर डिवैल्प करें । मैं अपने आपको कोई ऊंचा नहीं मानता । मैं भी इन्सान हूँ और रोज गलती करता हूँ हम इस हाऊस में जो लोगों को रिप्रेजेंट करते हैं हम सबने मिल कर कैरेक्टर बिल्डिंग की तरफ चलना है और देखना है कि लोग इस तरफ चल रहे हैं या कि नहीं । अगर हम कैरेक्टर बिल्डिंग की तरफ चल रहे हैं तो नामों को इस्तेमाल करना कोई बुरी बात नहीं । अगर नहीं चल रहे तो नामों के इस्तेमाल से कुछ न होगा । हमें यह सोचना चाहिए कि हम कैरेक्टर बिल्ड कैसे हों । अगर किसी कन्वर्न का नाम इस तरह का रखा हुआ है और काम बुरा हो तो सरकार उसकी पूछ ताछ करवा सकती है हां एक बात जरूरी है कि जहां पर इस नाम के इस्तेमाल से कोई कम्युनल बात नज़र आ जाए तो उसको रोकना जरूरी हो जाता है । किसी ने सनातन स्कूल का नाम इस तरीके से रखा हुआ है कि इसमें यह डिपिक्ट होता हो कि एक ही फिरका का पता लगे या कोई खालसा या गुरु नानक स्कूल हो या स्वामी दयानंद स्कूल हो या और किसी देवता

[कामरेड राम प्यारा]

के नाम पर कोई इंस्टीच्यूशन हो जिससे कम्यूनल टिज का पता चले तो सरकार के पास इस तरह के साधन हैं कि इसको रोक सके । गवर्नमेंट रखवाली करती है । जो इंस्टीच्यूशन कम्यूनल हो उसकी पूछताछ की जाती है उसकी रैकगनीशन बंद की जा सकती है ग्रांट सरकार देती है उसे रोका जा सकता है, लेकिन मैं इस रैजोल्यूशन से इख्तालाफ बुनियादी तौर पर करता हूँ । एक तरफ तो यह कहा जाता है कि :

That Government is the best, which governs the least .

और आप चाहते हैं कि इस असूल पर अमल हो और दूसरी तरफ यह बात सरकार के हवाले की जा रही है कि फेवरेटिज्म और नैपोटिज्म हो जाए । और मुझे डर है कि इसका गलत इस्तेमाल जब होगा तो फिर आप कहेंगे कि इसे वापिस लो या उनमें एन्डमेंट करो इसलिये इस बात को सोच-विचार के साथ लाना चाहिए।

(विघ्न)

Mr. Chairman : Sardar Lachhman Singh Gill, you have crossed the floor so many times. I would request you not to cross the floor so frequently.

Sardar Lachhman Singh Gill : So sorry, Sir.

कामरेड राम प्यारा : मैं यह प्रार्थना कर रहा हूँ कि अगर इस तरह के नाम से कोई मिसयूज हो या कोई इस नाम को एक्सप्लायट करे तो इस बात की सरकार को इजाजत नहीं देनी चाहिए । अगर हाऊस गुस्ताखी न समझे तो मैं यह कहना चाहता हूँ कि अगर कोई जूए से, इम्मारल ट्रैफिक से, स्मगलिंग से या और कोई एन्टी-सोशल कामों से बुरी कमाई करता है तो इस तरह के आदमियों को, जब वे धार्मिक इंस्टीच्यूशनों में 5-10 या 20 हजार रुपये दान दें तो कौन सी रिजल्टिंग संस्था उसको सम्मान देने को तैयार नहीं लेकिन हमें यह प्रैक्टिस छोड़नी चाहिए । और जो हमारी संस्थाओं की सैक्टिटी है और जो मारल स्टेन्डर्ड हैं उसकी तरफ ध्यान रखना चाहिए । इन अलगाव के साथ मैं इस रैजोल्यूशन की मुखालफित करता हूँ और इस चीज पर जोर देता हूँ कि हमें नेशनल कैरेक्टर और मार्ल कोड पर अमल करना चाहिए और इसकी तरफ तबज्जुह देनी चाहिए, जिससे हमारे देश की तरक्की हो और हम आगे बढ़ सकें ।

(Deputy Speaker in the Chair)

ਦੇਪਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ । ਇਸ ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਪਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਗੈਰਮੈਂਟ ਪਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰੀਕਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਬਿਜ਼ਨੇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰਿਆਂ

RESOLUTION RE-BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, AVTARS, (27)69
PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL
PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE
GOVERNMENT

ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਬੋਰਡ ਲਗੇ, ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਮਤਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਚੰਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਲਈ ਪਈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਸਾਡੀ ਲਾਈਫ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਵਕਾਰ ਅਤੇ ਕਰੈਕਟਰ ਲੋਐਸਟ ਐਬ ਤੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਫਟੇ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਘੱਟ ਤੋਲ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਿਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਮਤਾ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਟਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਿਜ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਚੌਧਰੀ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੜਚਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਲੱਖੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਉਣ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਬੋਰਡ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਨਾ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਇਹ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟਸ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਹੀ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਾਜ਼ੀਰਾਤ ਹਿੰਦ ਤੇ ਤਹਿਤ, ਦਫਾ 295 ਅਧੀਨ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਐਜੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਠੇਸ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਫਾ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਨਾ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਇਥੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੈਂਟਰਲ ਸਬਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਬਾਤ ਨਾਲ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਛੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਅਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮੋਸਟ ਕਨਵਿਨਸਿੰਗ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਅੱਛੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਮਤੇ ਦੀ ਕੁਝ ਬੈਕਗਰਾਊਂਡ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਇਥੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡਾ ਮਾਰੇਲ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਡਾ ਕਰੈਕਟਰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਪੀਰਾਂ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅੱਜ ਇਹ ਨਾਉਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਲਗਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ, ਠੱਗੀ, ਫਰੋਬ, ਝੂਠ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤੋਲ ਕੇ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ, ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਜਿੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਇਕ ਉਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਸਬਕ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਇਨਸਾਨ ਨਾਲ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸ਼ੇਵਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੁਕਾਨਾਂ

[ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਤਨੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਅੱਜ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਚੁਰਾਹੇ ਤੇ ਜਾਂ ਮੱਝ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਮੱਝ ਤੇ ਇਕ ਸਾਧੂ ਖੜ੍ਹਾ ਨਜ਼ਰ ਆਏਗਾ। ਉਹਦਾ ਲਿਬਾਸ ਫਕੀਰਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਲੋਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਾਹ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਛੱਡ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ। ਖੁਦ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧੂ ਸਮਾਜ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਧਰਮ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਤਨੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਾਡਾ ਇਖਲਾਕ ਗਿਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਮਾਰੇਲ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜੋ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਚਾਲਾਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਪੀਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨੂੰ ਉਛਾਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕੀ, ਵਿਉਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੰਮ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਤੇ, ਸਟੋਰਾਂ ਅਤੇ ਮਿਲਾਂ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਤੇ ਬੋਰਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਟੋਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਟੋਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਰਕਸ਼ਾਪ, ਪਰ ਏਥੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਸੌਦਾ ਘਟ ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬੇਈਮਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਠੱਗੀ, ਝੂਠ ਅਤੇ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟ ਦਾ ਵਿਉਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਅੱਧ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਵੇਖੋ ਗਏ, ਕਿਵੇਂ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਭਜਨ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਸਨ ਪਰ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਜੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਮੈਂਟਲਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦੂਸਰੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਲੁਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਕ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਦਾ ਖੂਨ ਚੂਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਬੋਰਡ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸੌਦੇ ਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰੀ ਅਤੇ ਨਾ ਮੁਨਾਸਬ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗੀਆਂ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਐਸੇ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਚਾਰ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਕੀ ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀਰਾਂ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਬਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਤਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅਪੋਜੀਸਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ 41-42 ਮੈਂਬਰ, ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ...

Deputy Speaker : Please wind up.

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

**RESOLUTION RE-BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, AVTARS, (27)7
PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL
PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE
GOVERNMENT**

ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਅੱਜ ਤਰੰਗੇ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਤਰੰਗੇ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਕੋਟਿਆਂ ਦੀ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕੋਟਿਆਂ ਦੀ ਫਰੋਖਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੁਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਤਿਰੰਗੇ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਪੁਛੀ ਕਿ ਤੂੰ ਇਤਨਾ ਉਚਾ ਤੇ ਸੁਚਾ ਹੈਂ ਅੱਜ ਜਿੱਥੇ ਤੂੰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਤੇਰੀ ਹੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੁਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਛਾਤੀ ਚੌੜੀ ਕਰਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਤਰੰਗੇ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੀ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦੀ ਲੱਠ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਜੇ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਾਂਸ ਦੀ ਸੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਘੁਣ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਗ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਰਾ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ (ਵਾਹ ਵਾਹ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ) ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਡਿਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਰੰਗੇ ਲਹਿਰਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਥੇ ਵੀ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੁਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਏਸ ਮਤੇ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਾਂਗਾ ਔਰ ਰੀਕਮੈਂਡ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਭੇਜ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਦੇ ਜੋ ਨਾਮ ਐਕਸ-ਪਲਾਇਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਬੋਰਡ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ।

ਖਾਨ ਅਬਦੁਲ ਗਫਾਰ ਖ਼ਾਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਜ਼ ਜੋ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਮਾਰੇ ਹਾਊਸ ਮੇਂ ਪੇਸ਼ ਹੁਆ ਹੈ ਵਹ ਨਿਹਾਯਤ ਅਚਲਾ ਐਂਡ ਸੁਬਾਰਕ. ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ ਆਜ਼ ਧਰਾਂ ਪਰ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਮੇਂ ਆਯਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਲਿਯੇ ਧਰ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਕਾਤ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਪਹਲੇ ਭੀ ਅਪਨੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਰਤਕਾ ਅਪਨੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਸੇ ਅਪੀਲ ਕੀ ਕਿ ਧਰ ਚੀਜ਼ੋਂ ਰੋਕ ਦੀ ਜਾਏ। ਜਿਨ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਅਚਲੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਖਾਲਫਿਤ ਕੀ ਹੈ ਮੈਂ ਪਹਲੇ ਤਨਕੀ ਖਿਦਮਤ ਮੇਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ। ਮਿਸਾਲ ਕੇ ਤੌਰ ਪਰ ਮੇਰੇ ਸੁਅਜ਼ਿਜ਼ ਦੋਸਤ ਜਨਾਬ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਸਾਹਿਬ (ਬਜ਼ੁਰਗ਼ ਤੋ ਯਾਧਦ ਮੈਂ ਹੀ ਹੂੰਗਾ) (ਹੁੰਸੀ) ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਥਾ ਕਿ ਅਗਰ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਕੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਯਾ ਜਾਏ ਤੋ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੇ ਲਿਯੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖਿਕਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਯੋਂਗੀ ਐਂਡ ਲੋਗ ਕਹੋਂਗੇ ਕਿ ਇੰਡਿਕਿਯੂਅਲ ਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੇਂ ਜੋ ਕਿ ਤੁਹੋਂ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਮੇਂ ਦੀ ਹੈ, ਮੇਂ ਦਫ਼ਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਇੰਟਰਫਿਯਰੇਂਸ ਹਮਾਰੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਜਗਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਜ਼ ਅਗਰ ਹੋਸ਼ਿਯਾਰਪੁਰ ਸੇ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਸਾਹਿਬ ਅਪਨੀ ਕਾਰ ਮੇਂ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਲਾ ਰਹੇ ਹੋਂ ਐਂਡ ਆਨੇ ਆਨੇ ਕੀ ਧਾਂਧਾਥ ਕੀ ਬਜਾਯ ਧਾਯੋਂ ਕੋ ਚਲਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂ ਤੋ ਇਨਕੋ ਜ਼ਰੂਰ ਰੋਕਾ ਜਾਯੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਤਨਕੋ ਚਲਨੇ ਫਿਰਨੇ ਕਾ ਅਭਿਯਾਰ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕਯੋਂਕਿ ਤਨਕੋ ਇਸ ਤਰੀਕਾ ਸੇ ਗਾਫ਼ੀ ਚਲਾਨੇ ਸੇ ਏਕਸੀਡੈਂਟ ਕਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਕੀ ਜਾਨ ਜਾਨੇ ਕਾ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ, ਇਸਲਿਯੇ ਜ਼ਰੂਰ ਰੋਕਾ ਜਾਯੇਗਾ। ਤੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ

[खान अब्दुल गुफार खां]

कि अगर कोई ऐसा फेल करे जिससे किसी दूसरे पर किसी किसम का बुरा असर न पड़ता हो तब तो गवर्नमेंट का दखल देना मुनासिब नहीं। लेकिन अगर कोई ऐसी चीजें हों जिससे सोसायटी को नुकसान पहुंचता हो, जिससे मुआशरत में खराबी पहुंचती हो उसको दूर करने के लिये अगर गवर्नमेंट की मदद ली जाए तो कोई बुरी बात नहीं। हां एक बात मैं कहता हूँ अगर प्रिंसिपल साहिब इस बात की ज़िम्मेदारी लेने को तैयार हों कि इस किसम का कोई बोर्ड नहीं रहेगा तो हमें सरकार के पास गुज़ारिश करने की ज़रूरत नहीं पड़ेगी। मैं मुसलमानों की एक बात बताना चाहता हूँ। हमारे यहां जो मुसलमान तज़ारत पेशा हैं, किसी ने मुहम्मदी स्टोर लिख रखा है या और इसी किसम के बोर्ड लगा रखे हैं। इस्लाम की तालीम यह है कि अगर तुम कोई चीज़ बेचते हो और उसमें कोई खराबी है तो खरीद करने वाले को बता देना चाहिए कि इसमें यह खराबी है। लेकिन हम बजाये इसके करते क्या हैं। नाम तो रखते हैं उन पैगम्बरों का जिसके ज़रिया हम अपनी शफ़ाअत चाहते हैं और तमाम दुनियां को धोखा देते हैं। जब ऐसी बातें हो रही हैं तो मैं नहीं समझता कि इसमें कौन सी खराबी की बात है, अगर इस रैज़ोल्यूशन को पास कर दिया जाए। मैंने बोलने से पहले मौजूदा मिनिस्टर साहिब से पूछा था कि इस पर बोलने के लिये कोई व्हिप तो नहीं जारी किया तो उन्होंने बताया कि कोई बोलने पर पाबन्दी नहीं है। चुनांचि मैंने समझा कि मुझे इजाज़त है।

मरदावर लडभट सिंघ गिल्ल : ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

खान अब्दुल गुफार खां : तभी तो बोल रहा हूँ। तो जनावबोला मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि इससे यह न समझा जाए कि हमको बजुर्गों के नाम से कोई नफरत है या चिढ़ है। बिल्कुल ऐसी बात नहीं है। हम तो पैदायश से लेकर मरने तक उनका नाम लेते हैं। यहां तो यह कहा गया है कि साहिब आप लोगों को मना करें कि वो इस तरह के बोर्ड लगवाना छोड़ दें। कैसी अजीब बात है कि अगर हमारे कहने से लोग मना हो सकते तो आज चोरी की सज़ा के लिए कानून न होता। और इसके इलावा किसी किसम का कानून बनाने की ज़रूरत न होती आज हालत यह है कि हम इतने गिर चुके हैं कि हम अपने बजुर्गों के नाम को अपने अवतारों और पैगम्बरों के नामों को एक्सप्लायट करना चाहते हैं। मक्कारी के लिये फ़ेब के लिये, झूठ और मिलावट करने के लिये क्यों ऐसी चीज़ों को रोकना ज़रूरी है? जब मैं देखता हूँ कि गुरु नानक डैरी है या कोई और ऐसी दुकान है जिस पर उनका नाम लिखा होता है तो मेरे दिल में यह जज़बा पैदा होता है कि यह शायद सही तौर पर तो तालीम गुरु नानक ने दी थी उसके मुताबिक इमानदारी से चलते हैं। लेकिन मुझे बहुत डिसेण्वायंटमेंट होती है जब मैं वहां पर धोखा और फ़ेब होता हुआ देखता हूँ। आज गुरु नानक जी के नाम के और कृष्ण जी के नाम के बोर्ड लगा रखे हैं लेकिन उनकी टीचिंग के मुताबिक

RESOLUTION RE BANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, AVTARS (27)73
PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND COMMERCIAL
PURPOSES WITHOUT THE PRIOR PERMISSION OF THE
GOVERNMENT

अगर वो फेल करें तो हम बुरा न मानें । लेकिन यह बिल्कुल बरदास्त नहीं हो सकता कि नाम तो उनका एक्सप्लायट किया जाए और तमाम की तमाम खराबियां जनता पर ठोस दी जाए । मेरे वो दोस्त अब चले गये हैं उन्होंने कहा था कि जो तरंगा लहराता है उसके नीचे बेईमानी होती है । तरंगा जो है उसको हमने अपने आपके लिए सेक्रिड माना है ; मुकद्दस माना है, लेकिन जो जनसंघी और अकाली भाई हैं या कम्युनिस्ट भाई हैं वो उस को मुकद्दस नहीं मानते । हम उसे सेक्रिड मानते इसलिये उसके नीचे भी जो बुराई हो रही है, बिल्कुल नहीं होनी चाहिए । मगर एक बात मैं कहूँगा कि वो किसी रिलिजन का निशान नहीं है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, इसके मातहत कोई खराबी नहीं होनी चाहिए क्योंकि हमें तरंगा झंडा इखलाक सिखाता है, मौरल वैल्यूज सिखाता है और कुरप्शन की मुखालफत करता है (विघ्न) लेकिन आप दूसरे मुल्कों में जाकर देखें कि आप के झंडे के नीचे क्या कुछ हो रहा है । (विघ्न)

उपाध्यक्षा : आर्डर प्लीज । चौधरी दर्शनसिंह ने कहा कि तरंगे झंडे के नीचे भी कुरप्शन हो रही है, वह नहीं होनी चाहिए । (Order please. Cha dhri Darshan Singh stated that corruption is rampant under the National Flag. It should be eradicated.)

खान अब्दुल गफ़ार खां : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर तरंगे झंडे के नीचे ऐसी बातें हो रही हैं तो बिल्कुल नहीं होनी चाहिए क्योंकि तरंगा झंडा तो हमें इखलाक सिखाता है । मौरल वैल्यूज सिखाता है, हमें ईमानदारी सिखाता है, पैट्रायटिज्म सिखाता है । मेरे कहने का मतलब यह है कि अगर इस झंडे के नीचे ऐसी बातें होती हैं तो बिल्कुल नहीं होनी चाहिए । तरंगा झंडा कोई मजहब का झंडा नहीं है (विघ्न) यहां पर लोग मजहब के नाम पर और बजुर्गों के नाम पर अपनी दुकानों के बोर्ड बना लेते हैं और वहां पर तमाम दुनिया का अन्याय, जुल्म और धक्काशाही होती है । जहां पर गुरु नानक स्टोर हो और वहां पर तमाम दुनिया के धक्काशाही हो । होना तो यह चाहिए कि वहां पर ईमानदारी से काम हो तकड़ी की डंडी न मारी जाए । वहां पर धोखेबाजी न हो, मकर, फरेब, बेईमानी और एडल्ट्रेशन न हो । लेकिन वहां पर तमाम दुनिया के जुल्म और धक्काशाही होती है । हम तो वहां पर इसलिये जाते हैं कि वहां पर अच्छी चीज मिलेगी लेकिन मुझे दुःख से कहना पड़ता है कि वहां पर हर तरह की हेरा फेरी ब्लैक मार्केट और कुरप्शन होती है । इसलिये मेरी गुजारिश है कि किसी को गुरु नानक देव के नाम से, कृष्ण महाराज के नाम से, पैगम्बर के नाम से और बजुर्गों के नाम से दुकानों के बोर्ड लगाने की बिल्कुल इजाजत नहीं होनी चाहिए । (घंटी) मैं इस रैजोल्यूशन की निहायत पुरजोर लफ्जों में हिमायत करता हूँ । मैं समझता हूँ कि यह बहुत जरूरी रैजोल्यूशन है । लेकिन इसको लाने में बहुत देर हो गई । जल्द ऐसी तजवीज होनी चाहिए थी । आज खुशकिस्मती का दिन है । मैं समझता हूँ कि इस रैजोल्यूशन को पास किया जाए ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਮੂਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ, ਕਮਰਸ਼ਿਅਲ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਬਗੈਰ ਨਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਸਕੇ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬੋਰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਖਤਲਾਫ਼ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸੁਭਾਸ਼, ਗਾਂਧੀ, ਕਿਸੇ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਨਾਂ ਤੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਤੇ ਬੋਰਡ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਨਾਈ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਰਬਰ ਸ਼ਾਪ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਦੀ ਇਕੋ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਗੋਬਿੰਦ ਸਟੋਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਈਮਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਗਿਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ **SGPC** ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਫਿਲਮ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਲੋਕ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਉੱਤੇ ਲਗਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਸੈਟ ਅਪ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ਼ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਲੁਟ ਮਚਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਲੁੱਟ ਖਸੂਟ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਕ ਬੱਚਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਡੈਰੀ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਉਸ ਨੇ ਬੱਚੇ ਕੋਲ 1/2 ਸੇਰ ਦੁੱਧ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲਏ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੇ ਦੁੱਧ ਨਾਪਿਆ ਤਾਂ ਦੁੱਧ 1/2 ਸੇਰ ਦੀ ਬਜਾਏ 6 ਛਟਾਕਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗੱਲਾਂ ਰਜ਼ ਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਿਉਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ 13ਵੀਂ ਧਾਰਨ ਆਈ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਅਨਾਜ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿੱਚ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਨੇਕ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਬਿਉਪਾਰ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਅਡਲਟਰੇਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਾਂ ਗੈਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁਤਫਿਕ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ

**RESOLUTION REBANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, (27)75
AVTARS PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND
COMMERCIAL PURPOSES WITHOUT THE PRIOR
PERMISSION OF THE GOVERNMENT**

ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਹੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹਾਉਸ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸੈਂਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੇ। (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਜਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ 2, 3 ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇਖਲਾਕੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਹਿਲੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਉਸ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.....

It is doubtful if the resolution can be implemented as the imposition of the ban as suggested is likely to infringe the fundamental rights guaranteed by the Constitution of India.

ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸ ਸਬੰਧਿਤ ਸੈਂਟਰਲ ਐਕਟ ਦਾ ਰੈਫਰੈਂਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇੰਪਰਾਪਰ ਯੂਜ਼ ਬੈਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ:—

The Emblems and Names Prevention of Improper Use Act, 1950, enacted by the Parliament.

ਉਸ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਨਫਾਰਚੂਨੇਟਲੀ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੀ ਭਾਵਨਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਗੁਰੂਆਂ, ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ overcome ਕਰਨ ਲਈ the Central Government has the power to add to or alter the Schedule to the Act by means of notification under section 8 of the Act *ibid*.

ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ ਨਟ ਸੈਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਹਿਲੂ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਰਿਕੁਮੈਂਡਿੰਗ ਅਥਾਰਿਟੀ ਜਾਂ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਦਾ ਇਖਲਾਕੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੋਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। (There is no quorum in the House)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਸੁਣ ਲੋ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਈ। ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤਾਂ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟ ਕਰਨ। ਉਧਰ ਵੇਖ ਲੋ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੌਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (There should be complete quorum in the House)

(ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਕੌਰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਨਾਨ-ਐਂਫੀਸ਼ੀਅਲ ਬਿਜਨੈਸ ਕੰਡਕਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਿਜਨੈਸ ਹੈ। ਨਾਨ-ਐਂਫੀਸ਼ੀਅਲ ਬਿਜਨੈਸ ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੰਪਰੈਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਵਰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਬਜਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਿੰਨਾ ਲੰਮਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਦਿਨ ਤਾਂ ਨਾਨ-ਐਂਫੀਸ਼ੀਅਲ ਬਿਜਨੈਸ ਲਈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਕੋਮੋਡੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਕੌਰਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਅੱਜ ਨਾਨ-ਐਂਫੀਸ਼ੀਅਲ ਡੇ ਹੈ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਸੁਬਕ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਡਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਅਪੋਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਪ ਨੇ ਹੁਣੇ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਜੇਕਰ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਅਗੇ ਵਧਾਏਗੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਪਕੜਾਂਗੇ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੁਦ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀ ਦਾ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹੌਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜ ਕਿਸ ਕਿਸ ਵਕਤ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਕਿਰਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਬੰਦੇ ਹੋਣ, ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੈ ਵੀ ਗਲ ਠੀਕ ਕਿਉਂਕਿ ਆਖਰ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਜੈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:—

ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕ ਸਚ ਰਹੀ।

RESOLUTION REBANNING THE USE OF THE NAMES OF THE GURUS, (27)77
AVTARS PROPHETS AND SAINTS FOR PROFESSIONAL AND
COMMERCIAL PURPOSES WITHOUT THE PRIOR
PERMISSION OF THE GOVERNMENT

ਬਾਣੀ ਕਦੀ ਝੂਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਧਰਮ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇਗੀ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਵੈਰੀ ਹੋਣ । ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਧਰਮ ਦੇ ਸਹੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਫੱਟੇ ਅਤੇ ਬੋਰਡ ਝਟਕੇ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਾਨਾਂ ਬੀੜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਗਰੇਟਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਲਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਬੋਰਡ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਲਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰ ਕਈ ਅਸੂਧ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਫੇਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬੇਸ਼ੀਕਲੀ ਲੈਂਡ ਆਫ **religion** ਹੈ । ਇਥੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਬੜੀ ਕਦਰ ਕੀਮਤ ਹੈ । ਇਥੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਵਿਖਾਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਖਤੇ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ । ਬੋਰਡ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟਲ ਅਪ੍ਰੋਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਗਾਹਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਬੋਰਡ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਹਿਤ ਲਈ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੋਣ । ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਹਸਪਤਾਲ ਹੋਵੇ, ਕਾਲਜ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਸੜਕ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਮੌਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਕੋਈ ਪੁਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਪਬਲਿਕ ਯੂਟੀਲਿਟੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਜਨਤਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਸੀਸਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹੋਣ । ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬੋਰਡ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੈ—ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ, ਪੀਰ, ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਹਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਅਮੀਰ ਨਿਵਾਜ਼ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜ਼ਦੇ ਸਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ 99.9 ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਵਸਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੇ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਸਰਵੇਸ ਵਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਕਹਿਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋਏ ਹਾਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸ਼ੀਸ਼ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਝੁਕ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਅਦਾਰੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ **authority** ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਪਰ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਜਿੰਨੇ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਜਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ ਹਨ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁਕਾ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਕਦੀ ਕੋਈ ਸਿਗਰੇਟ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੁਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇਕਰ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ । ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹਾਂ ਕੁਕਰਮ ਅਤੇ ਪਾਪ ਪਰ ਬੋਰਡ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕੇਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ

[ਮਾਲ ਮਤਰੀ]

ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਇਸ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਖਰਕਾਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਕੋਲ ਬੜੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਦਿਮਾਗ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਹ ਗਲਤ ਸਟੈਪ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਜਾਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਰਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਰੀਫਿਊਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਫੱਟ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ, ਲੜਕੀ ਦਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੈ। ਰੈਜ਼ੋਲੀਊਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੁਮਰਸ਼ਿਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਪਰਪਿਜ਼ਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਨਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਆਰਗੂਮੈਂਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ, ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀਆਂ ਆਰਗੂਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਸੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰ ਸਨ ਉਹ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਜਾਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਜ਼ਾ ਤਦ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ 'ਨਾਨਕ' ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਵਖਾਏ। ਉਹ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਕਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਵੰਸ਼ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਬਾਕੀ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ 'without the permission of the government' ਬਾਰੇ । ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੇਖਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਫੰਡਾਮੈਂਟਲ ਰਾਈਟਸ ਕਾਨਸਟੀਚੂਸ਼ਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਰਾਂਟ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ **with prior permission of the Government** ਹੋਵੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਹੱਲ ਨਿਕਲ ਆਵੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਐਗਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਮਿਸਯੂਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਔਰ **letter and spirit behind the resolution** ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਔਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੰਟਰਪਰੇਟੇਸ਼ਨ ਲੈਣੀ ਹੈ।

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਸਮਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

Deputy Speaker : Question is—

That this Assembly recommends to the Government to approach the Union Government with the request that steps be taken for banning the use of the names of the Gurus, Avatars, Prophets and Saints for professional and commercial purposes without the prior permission of the Government,

The motion was carried

उपस्थिति : सदन कल सबेरे साढ़े आठ बजे मिलेगा ।

(The House stands adjourned till 8.30 A.M. tomorrow.)

(The Sabha then adjourned till 8.30 A.M. on Friday the 2nd April, 1965)

(1965)

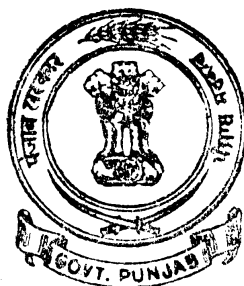
Published under the Authority of the Punjab
Vidhan Sabha and Printed by the Controller,
Printing & Stationery, Punjab, at the Govt. Press,
Patiala.

Punjab Vidhan Sabha Debates

2nd April, 1965

VOL. I—No. 28

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 2nd April, 1965

	Pages
Starred Questions and Answers. ..	(28)1
Observations made by the Speaker re. points of order ..	(28)12
Starred Questions and Answers. (Resumption) (concl'd) ..	(28)12
Written Answers to Starred Questions laid on the Table of the House under rule 45 ..	(28)23
Adjournment of the House before the Scheduled time ..	(28)26
Adjournment Motions ..	(28)27
Expunction of a portion of proceedings of the House dated the 1st April, 1965 ..	(28)34
Alleged incorrect statement made in the House ..	(28)36
Papers laid on the Table of the House by the Chief Parliamentary Secretary ..	(28)41
Announcement by the Secretary ..	(28)41
Legislative Business and Resolution under Clause 2(a) of Article 213 of the Constitution. ..	(28)42

Price Rs. 5.65 Paise.

Bill—

The Punjab industrial Establishments (National
and Festival Holidays and Casual and Sick
leave)——, 1965 ..

(28)42

Resolution under Clause 2(a) of Article 213 of
the Constitution ..

(28)45

Bill—

The Punjab Co-operative Societies (amendment)——,
1965 ..

(28)45

Resolution under clause 2(a) of article 213 of the
Constitution. ..

(28)52

Bill—

The Punjab Official Languages (Amendment)
———, 1965 ..

(28)52

Resolution under clause 2 (a) of article 213 of
the Constitution ..

(28)52—104

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, No. 28,
DATED THE 2ND APRIL, 1965.

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
during	duridg	(28)3	Last
श्री फतेह चन्द विज	श्री फतेह चन्बंद विज	(28)4	3 from below
हुंसी	हुंसी	(28)6	10 from below
those	these	(28)8	11
मुर्तल्लिख	मुर्ताखिख	(28)15	11 from below
question	que ion	(28)18	6
ANSWERS	ANSWRS	(28)25	Heading
Delete the word 'हमें' before the word 'उसके'		(28)29	4 from below
फैमिलीज	फर्मीलीज	(28)30	10
के	क	(28)30 (28)32	25, 27 2 from below
Higher	High	(28)31	29
चाहे	चाह	(28)32	29
point	p int	(28)32	31
खतरनाक	खरतनाक	(28)33	13
Gaauthri Hardwari	Chaudhri Harlwari	(28)34	1
Lal	Lal		
तरीका	तरीका	(28)37	21
उधे	उध	(28)41	11
Delete the word 'उ' before the word 'बाग़'		(28)41	11
Add the word 'हुं' after the word 'ऐन'		(28)41	16
रख	खर	(28)47	2 from below
Delete the word 'पढ़ता' after the word 'कोई'		(28)60	Last

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
ही	है	(28)60	Last
रही	रपी	(28)60	Last
फारमूला	फारफूला	(28)64	7 from below
ले	ल	(28)71	17
LANGUAGES	LANGUAES	(28)73	Heading
Amendment	Amenedment	(28)80	14
motion	motions	(28)80	20
expires	exprires	(28)81	2
2nd April, 1965	2nd April, 196	(28)84	Heading
now	ow	(28)104	13 from below
Director	Direct r	Appendix	9

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 2nd April, 1965

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 8.30 a.m of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Mr. Speaker : Supplementaries on Question No. 7108 please.

(No Member rose to ask a supplementary)

Mr. Speaker : Next question Please.

Health Advisory Committee

*7927. Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether any Health Advisory Committee was constituted over a year back ;
- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether any meeting of the said Committee has been held since it was constituted ; if not, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, Sir.

(b) No, Sir. Due to the impending reorganisation of the Health Department, no meeting of the Committee could be held.

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਤਲੀਮ ਦਸਤਗੀ ਕਿ ਜ਼ਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਐਕਸਰੇਪਲਾਂਟ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਾਜ਼ੋ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ?

Minister : I do not think if this question arises out of the main question. However, I would like to inform the hon. Member that the matter is being looked into.

There is no doubt that there are some hospitals which are without X-Ray Plants. But as funds are made available, we go on adding these plants to the hospitals.

ਜਨਾਬ ਏ ਆਈ, ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੈਂ ਸੁਝਾਏ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਵਹਾਂ ਨ ਤੀ ਆਖੀਂ ਸੇ ਦੇਖ ਸਕਤਾ ਹੈ ਆਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਫਿਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸੇ ਵਹ ਲੋਗੀਂ ਕਾ ਕੁਝ ਭੀ ਭਲਾਜ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਸਦਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ । ਮੈਂ ਉਸੀ ਵਕਤ ਸਕਰਟਰੀ ਹੈਲਥ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਕੀ ਲਿਖ ਕਰ ਭੇਜਾ ਕਿ ਉਸ ਡਾਕਟਰ ਕੀ ਮੈਡੀਕਲ

[Minister for Education and Local Government]

बोर्ड के पास भेज कर उस का मैडिकल ऐगजामिनेशन कराया जाए । तो उस के बाद उसका मैडिकल ऐगजामिनेशन हुआ और जब उस की रिपोर्ट आई तो उस के बाद उस को सर्विस से निकाल दिया गया ।

श्री ओम् प्रकाश अग्निहोत्री : वजोर साहिब ने अभी बताया है कि उन्होंने इस बारे में एक कमेटी बनाई हुई है लेकिन उस कमेटी की आज तक कोई मीटिंग नहीं हुई तो मैं जानना चाहता हूं कि ऐसी कमेटी बनाने का क्या फायदा जिस की कोई मीटिंग न हो और यह सरकार तो हमेशा कमेटियां बनाने पर जोर देती रहती है तो मैं पूछना चाहता हूं कि लोगों की जो डिफिकल्टीज हैं उन को दूर करने के लिए क्या यह कोई अमली कदम उठाने के लिए तैयार हैं ?

Minister : This Committee was constituted before the present Government came into office.

उस वक्त हेल्थ डिपार्टमेंट के ओवर आल रीआरगेनाईजेशन की एक स्कीम गवर्नमेंट के अण्डर-कनसिड्रेशन थी और पहले वह फाईनेलाईज नहीं हुई थी और अब वह फाईनेलाईज हो चुकी है ।

We propose to call the meeting of this committee very shortly after the current Session.

Complaint Against The incharge of a Dispensary in Dasuya Sub-Division.

*7928. **Sardar Lakhi Singh Chaudhri :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether any legislator complained to the Government about the inefficiency etc. of the official incharge of a dispensary in Dasuya Sub-Division ;
- (b) if the reply to Part (a) above be in the affirmative, a copy of the complaint and the action taken thereon be laid on the Table ;
- (c) Whether the complaint mentioned above was acknowledged ; if so , on which date, if not, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) A copy of the complaint is laid on the Table of the House. As regards action thereon a report was called for from the Chief Medical Officer, Hoshiarpur, on receipt of which the doctor was got medically examined by the Standing Medical Board who declared him unfit for Government Service. The doctor was then relieved of his duties on 21st January, 1965.

(c) The original letter was addressed Demi-officially to the Deputy Director of Health Services, Punjab does not appear to have been received in the office of the Director, Health Services. The same could not therefore be acknowledged. Action was initiated on the copy endorsed to the Secretary to Government, Punjab, Health Department.

Copy of letter dated 17th June, 1964, from S. Lakhi Singh Chaudhri, M. L. A. (Retd.) Examiner, Local Fund Accounts, Punjab, to Kanwar Moti Singh, Joint Director, Health Services, Punjab.

. My dear Kanwar Sahib,

There is a Civil Dispensary in my village Miani which is expected to serve a very big area. On one side there is a Primary Health Centre (Tanda) at a distance of 5 miles ; on the other 3 sides there is no dispensary within a radius of 10 miles. It is, however, unfortunate that such an important dispensary which is expected to serve the needs of the Bet area and two schools which have nearly 2,000 souls on its roll is manned by a Medical Officer who is too old. He cannot walk about and is deaf and practically blind. I understand that he is here on compassionate grounds as he had a few daughters and can earn considerable income in medical legal cases. I would refrain from commenting on the certificates issued by him as my object is not to harm him but to serve the needs of the people of the illaqa who are practically without medical aid in spite of the fact that the Medical Officer is handsomely paid. If any body needs medical aid he has to run to Primary Health Centre at Tanda. I shall, therefore, be grateful if immediate action is taken to invalid him. If it is not possible to do so, he should be shifted to a place where he can be paid without any useful work to the people. At any rate we cannot tolerate such a person in the dispensary which is very important. I shall, therefore, be grateful if you take immediate steps to redress the grievance of the illaqa.

An early line in reply is requested.

Copy forwarded to the Secretary to Government, Punjab, Health and Local Government Departments, Chandigarh, with the request that he will kindly place this complaint on the agenda of the next meeting of the Health Advisory Committee of which I am also one of the members.

(Sd.) . . .

L. S. Chaudhri,

M. L. A.,

Member Health Advisory Committee,
Punjab,

Lokhinder, district Hoshiarpur.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : Mr. Speaker, I am grateful to the hon. Minister for the action taken in the matter.

I wrote this letter to the Department/Government on 17th June, 1964. Therefore, may I know the action taken by the Government on that letter and when was the medical officer sent for medical examination ?

Minister : This letter was written by the hon. Member before the present Ministry came into office and despite best efforts that letter, which was addressed to the Deputy Director of the Department, has not been located. Either on the basis of the copy of that letter sent to the Secretary of the Department or on a report made to me that enquiry was started and immediate action was taken.

सरदार लखी सिंह चौधरी : जो लैटर 17 जून को लिखी हुई थी उस की कापी तो इन के पास पहुंच चुकी थी क्योंकि उस की कापी इस के साथ लगी हुई थी तो मैं पूछना चाहता हूं कि जब यह लैटर गवर्नमेंट के पास पहुंच चुकी थी तो 8 महीनों तक उस पर क्यों कोई ऐक्शन नहीं लिया गया और ऐक्शन तब ही लिया गया जब मैंने मिनिस्टर साहिब के पास शिकायत की ?

श्री अध्यक्ष : आप भी तो 8 महीनों तक जवाब की इन्तज़ार ही करते रहे और उस के बाद 8 महीने कुछ नहीं किया । (Even the hon. Member had been waiting for full 8 months and did not take any further step during all that time.)

सरदार लखी सिंह चौधरी : नहीं स्वीकर साहिब, मैं रिमाइण्डर भेजता रहा था लेकिन कोई एक्शन नहीं लिया गया ।

श्री अध्यक्ष : अब तो मिनिस्टर साहिब ने एक्शन ले लिया है अब तो ठीक हो गया है । (Now, when the action has been taken by the hon. Minister, it is all right.)

Strikes held as a protest against the Behaviour of the officials of Taxation Department

*6861. Shri Mangal Sein : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state the names of places in the state where strikes (hartals) were reported to have been held as a protest against the behaviour of the officials of the Taxation Department since the present Ministry took over charge together with the detailed reasons for these strikes and the actions, if any, taken by the Government so far in this connection ?

Sardar Kapoor Singh : A token strike was observed at Rajpura, Simla, Chandigarh and a general partial strike was also observed in all important towns of State against the campaign launched by the Department to detect evasion of sales tax by unscrupulous dealers. No action was called for in this connection since the staff was performing its duties by carrying out surprise inspections.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि क्या यह मामला उन के नोटिस में आया है कि जो जगह जगह पर पड़तालें हुईं तो उस दौरान इनस्पेक्टरज ने अपनी नारमल डिप्यूटीज प्रकारम करने के अलावा सिर्फ अपनी दुश्मनी कई आइसियों से निकालने के लिए उन के प्रोमिसिज पर भी उन्होंने छापे मारे थे ?

मंत्री : मैं यह डिक्लेअर कर रहा हूँ और अगर वी कीता सी कि जद सप्लस चैकिंग हो रही सी उस वकत किसे इन्सपेक्टर के रवैलीए के खिलाफ किसे नु सिक्वाइट होवे तां उह मेरे नोटिस विच लियाई जावे उसी बाकायदा उँर ते इन्क्यूआरी कराई जावेगी और अगर उस सिक्वाइट विच कौसी सचाई साबत होई तां उस इन्सपेक्टर नु सजा दिती जावेगी ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि क्या उन के नोटिस में यह बात लाई गई है कि कुछ जगह पर कई इनस्पेक्टरज ने सिर्फ इस लिये रेंड किए थे क्योंकि उन्होंने वहां से रेंड करने से पहले रुक्या मांगा था लेकिन उन को वहां से रुकने नहीं मिले थे ?

मंत्री : मैं यह एक् चीज नु देखा हूँ माहवारी जां हों कौसी वी चीज है उस दा धास धिआल रखा जांचा है इस करके मैं यह आडर कर दिते हनकि जद वी कौसी सप्लस चैकिंग हुंदी है तां उस दी रिपोर्ट एक् हडते के अंदर अंदर एक् पंहुच जावे । मैं हठ वी कहि रिहा हूँ कि जे किसे नु इस बाबे कौसी सिक्वाइट है तां उह मेरे नोटिस विच लियाउठ उस नु जरूर देखा जावेगा ।

श्री फतेह चन्द बिज : क्या वजीर खजाना बताएंगे कि जो मौजूदा टेक्सेशन कमिशनर है जिसने बगैर किसी बात के १२० लाख रुपए टैक्स नोटीफिकेशन जारी कर के इम्पोज कर दिया है, उस के खिलाफ क्या कार्यवाई सरकार ने की है ?

Mr. Speaker : This question does not arise out of the main question.

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਕਥਾ ਕਿਸ ਸਦੀ ਜੀ ਬਾਤਾਓਗੇ ਕਿ ਕਥਾ ਤਨ ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਮੇਂ ਧਨ ਕੰਪਨੀ ਮੇਂ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਜਗਹ ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰਜ਼ ਨੇ ਰੇਡ ਕੀਯਾ ਆਰ ਜਬ ਤਨਕਾ ਆਪਸ ਮੇਂ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਹੋ ਗਯਾ ਤੋ ਤਨਹੋਂਨੇ ਕਹ ਕੇਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਮੇਂ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਲਾਯਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਗਰ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦਸਣ ਮੇਂ ਉਸਦੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਾਵਾਂਗਾ । ਇਹ ਵੀ ਪੁਛ ਲਓ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਰੁਪਏ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦੇ ਡਿਟੈਕਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਆਨ ਏ ਕਾਓਂਟ ਆਫ ਆਡਿਟ , ਸਰ । ਕਥਾ ਸਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਕਿਸੀ ਮੈਂਬਰ ਕੋ ਸਜ਼ੈਸਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੈਂ ਜਿਥੇ ਧਨ ਸਕਾਲ ਮੇਂ ਪੁਛ ਲੇ ?

ਆਪ ਫਿਰ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਰੁਪਯਾ ਡਿਟੈਕਟ ਕੀਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ।

ਮੰਤਰੀ : ਦਸੰਬਰ ਔਰ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ 44,37,897 ਰੁਪਏ ਡਿਟੈਕਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਰੇਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਇਨਸਫੀਸੈਂਟ ਹਨ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਿਸਕਰਿਮੀਨੇਟ ਰੇਡਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਔਰ ਫਿਰ ਰੇਡਜ਼ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਿਸਕਰਿਮੀਨੇਟ ਰੇਡਜ਼ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਘਬਰਾਹਟ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰ ਰੇਡ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦਾ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਹਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਮੰਤਰੀ : ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਗਰ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਐਸੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹੋਵਾਂਗਾ ।

Evasion of sales tax by National Motors, Amritsar

*6959. Shri Mangal Sein (Put by Shri Balramji Das Tandon) :
Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

- (a) the amount of sales tax, if any, which was detected to have been evaded by the National Motors, Amritsar, during the years 1961, 1962, 1963 and 1964 ;
- (b) whether any penalty has been imposed on the said firm for the evasions mentioned above ; if so, what ?

Sardar Kapoor Singh : (a) It is regretted that the information cannot be supplied in view of prohibition imposed under section 26 of the Punjab General Sales-Tax Act, 1948.

(b) As (a) above.

Mr. Speaker : Is there any bar under section 26 of the Punjab General Sales-Tax Act to give this information ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਨਵਿਨਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਾਂ। *It does not look nice* ਫਿਗਰਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ :

State Sales Tax Figures--

<i>Year</i>	<i>Assessment Date</i>	<i>Demand</i>
1960-61	25-10-63	1,32,340.6
1962-63	15-7-64	1,28,120.50
1963-64	15-7-64	1,01,174.44

Central Sales Tax Figures are as follows :

	<i>Rs</i>
First year	1.04
2nd year	145
3rd year	686
4th year	394

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਕਥਾ ਸਨ੍ਰੀ ਸਹੋਦਯ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਇਨ ਚਾਰੋਂ-ਸਾਲਾਂ ਮੇਂ ਪੈਨਲਟੀ ਕਿਤਨੀ ਡਾਲੀ ਗਈ ?

<i>ਸਨ੍ਰੀ :</i>	<i>Rs</i>
1960-61	10,000
1961-62	5,000
1962-63	32,000
1963-64	8,000

ਯਹ ਸਾਰੀ ਰਕਮੋਂ ਕਸੂਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਕਾਗੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਕਮੋਂ ਜੋ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਕੀ ਬਤਾਈ ਹੈਂ ਕਹਿ ਹਰ ਸਾਲ ਕਮ ਹੋਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਥਾ ਉਨ ਕੀ ਸੇਲ ਕਮ ਹੋ ਗਈ ਯਾ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਮੇਂ ਗਲਤੀ ਹੁੰਦੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਜੋ ਰਕਮ ਹੈ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਪੈਨਲਟੀ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਉਸ ਰਕਮ ਤੇ ਇਨਟਰੈਸਟ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਕਿਉਂ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਕਾਇਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੈਨਲਟੀ ਦੀ ਰਕਮ ਕਈ ਗਲਾਂ ਤੇ ਮੁਨਹਸਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਕਨਸਿਡਰ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਕਥਾ ਸਨ੍ਰੀ ਸਹੋਦਯ ਯਹ ਬਤਾਨੇ ਕੀ ਕ੍ਰਪਾ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਕਥਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਇਸ ਐਜੈਂਸੀ ਕੀ ਕੰਪਨੀ ਵਾਲੋਂ ਸੇ ਇਨ ਕੀ ਦਿਓ ਟ੍ਰਕਾਂ ਆਰ ਕਾਰੋਂ ਕੀ ਸਿਕੂਰਟੀ ਟੈਕਸ ਕੀ ਰਕਮ ਕੀ ਚੈਕ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਓ ਪੂਰੀ ? ਕਥਾ ਕਸੂਲੀ ਉਸ ਕੇ ਸੁਤਾਬਿਕ ਹੁੰਦੀ ਯਾ ਕਾਰੋਂ ਕਾਗੀਰ ਕੰਪਨੀ ਮੇਂ ਹੀ ਬੈਂਕ ਮੇਂ ਕੀਤੀ ਰਹੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਕਨਸਿਡਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣਗੇ । ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਅਤੇ ਪੈਨਲਟੀ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ, ਜਿਥੇ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਕਨਸਿਡਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ।

ਚੌਥਰੀ ਇੰਡਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਕਥਾ ਸੁਣਕੇ ਸਹੋਦਯ ਬਰਾਏ ਕਿ ਧਨ ਸਾਰੀ ਰਕਮਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਾਰੀਖ ਕੀ ਕਸੂਲ ਹੁੰਦੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਵਸੂਲ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਫਤੇਹ ਚੰਦ ਕਿਸ : ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਸੁਣਕੇ ਸਹੋਦਯ ਬਰਾਨੇ ਕੀ ਬੁਧਾ ਕਰੇਗੇ ਕਿ ਕਥਾ ਧਨ ਕਸੂਲੀਆਂ ਸਾਲ ਬਸਾਲ ਹੋਤੀ ਰਹੀ ਹੈ ਧਨ ਫਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੇ ਕਾਫ਼ ਹੁੰਦੀ ? ਧਨ ਰਕਮਾਂ ਕਕ ਕਕ ਕਸੂਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਤਾਰੀਖ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਅਗਰ ਇਹ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟੰਡਨ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਬਸਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟ ਸੌ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਕੇਸ ਨੂੰ ਰੀਉਪਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕਾਨੂੰਨਨ ਅਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਕਾਬਲ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਾਰੀ ਸਿਧੂਏਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਆਪ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ .....

Mr. Speaker : He has said that case will be reopened if the law so permits.

ਮੰਤਰੀ : ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਗੇ ਤਾਂ ਕਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਧਾਰੀ ਬਾਲਸੀਕੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਵੀ ਮਿਨਟ ਲੇਟ ਹੋ ਗਯਾ ਐਂਡ ਸਕਾਲ ਪੁਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾ, ਧਨ ਕੜੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ (ਕਿਥੂਨ) ਮੈਂ ਸਾਲੀਸੈਟਰੀ ਕਰਨੇ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਪ ਬੈਠਿਓ । (The hon. Member may take his seat.)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਫਾਸ ਟੰਡਨ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਕਾਲ ਕੇ ਕਾਰੇ ਮੈਂ ਪਾਯੋਟਿਕ ਰਿਪਲਾਈ ਆਨਾ ਚਾਹਿਓ ਕਿ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਰਿਪਲਾਈ ਆ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਾ ਫਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇਗਾ ਤੀ ਰੀਐਪਨ ਹੋਗਾ । (The reply has come that the case will be reopened if the law permits.)

Financial Relief sanctioned to Government Employees

*7642. Comrade Didar Singh (Put by Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal) : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the financial relief recently granted by the Government to its employees is limited to these drawing a basic pay up to Rs 300 per month whereas the Union Government has given relief to its employees drawing basic pay up to Rs 600 per mensem ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government intend to grant relief to these of its employees also who are drawing basic pay between Rs 300 and Rs 600 per month ?

Sardar Kapur Singh : (a) Yes Sir.

(b) No Sir.

Tour by Ministers from 6th December, 1964 to 19th December, 1964

*7186. Chaudhri Devi Lal : Will the Chief Minister be pleased to state the details of tours undertaken by him and the other Ministers in Sangrur and Amritsar Districts during the period from 6th December, 1964 to 19th December, 1964 giving the names of the places visited with dates and the purpose of the visits ?

Shri Ram Kishan : A statement is laid on the Table of the House.

Serial No.	Name of the Minister	Dates of visit	Places visited in Sangrur and Amritsar Districts	Purpose of visit
1	2	3	4	5
1	Com. Ram Kishan, Chief Minister	Eighth and 9th December, 1964	Jind	Private
		11th December, 1964	Jind	Private
		12th December, 1964	Beas	Private
		15th and 16th December, 1964	Jind	Private
		17th December, 1964	Beas	Private
		18th and 19th December, 1964	Jind	Private
2	Shri Darbara Singh, Home and Development Minister	Seventh and Eighth December, 1964	Raya	Private
		9th December, 1964	Jind	Private
		11th and 13th December, 1964	Jind	Private

1	2	3	4	5
		15th December, 1964	Raya	Private
		17th and 18th December, 1964	Jind	Private
		19th December, 1964	Amritsar	Private
3	Shri Prabodh Chandra, Education and Local Government Minister	12th December, 1964	Raya	Private
		15th December, 1964 and 16th December, 1964	Jind	Private
4	Shri Kapur Singh, Finance and Planning Minister.	11th December, 1964	Amritsar	Inaugurated the Cultural show in Bedminton Hall Amritsar
		12th December, 1964, Beas		Private
		16th December, 1964		On his way from Patiala to Rohtak passed through Jind and inspected the records of T.S.I. Jind regarding recovery of arrears of taxes
5	Shri Harinder Singh, Revenue Minister	Fifth to 8th December, 1964	Amritsar	Private
		11th to 15th December, 1964	Amritsar	Private
		16th/17th December, 1964	Visited Jind and back to Amritsar	Private
6	Shri Rizaq Ram, Public Works and Welfare Minister	6th December, 1964	Jind	Aerial survey with Union I.P.M.
		13th to 16th December, 1964	Jind	Private
		17th December, 1964	Raya (Amritsar)	Private
7	Shri Sunder Singh, Deputy Minister, Welfare	8th December, 1964	Tarn Taran	Meeting with the hunger strikers
		9th December, 1964	Amritsar	Addressed Conference of Harijans
		12th December, 1964	Jind	Private
		13th December, 1964	Rajthal, Jind and neighbouring villages	Private
		14th December, 1964	Amritsar	Meeting with the local officers of the Labour Department to discuss public grievances

[Chief Minister]

1	2	3	4
	15th December, 1964	Amritsar	Visited local factories to see problems of labourers
		Beas etc.	Private
	16th December, 1964	Amritsar	Visited local offices of Labour Department and Welfare Department
		Beas and neighbouring villages	Private
	17th December, 1964	Amritsar	Public meetings to redress their grievances
		Beas and neighbouring villages	Private

चौधरी देवी लाल : क्या चोक मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जिन दिनों इन्होंने व्यास और जींद का टूर किया तो क्या वह इन दोनों जगहों पर प्राइवेट कार में गए थे या सरकारी कार में ?

मुख्य मंत्री : प्राइवेट कार में ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि इन दो इलाकों के अन्दर इतने थोड़े समय में इतने ज्यादा दौरे पड़ने की क्या वजह थी ?

मुख्य मंत्री : इन जगहों पर बाइ इलैक्शनज थीं और इन्हें जीतना था ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मुख्य मंत्री बताएंगे कि इन दिनों के लिए वह छुट्टी पर थे या इस समय की इन्होंने तनखाह नहीं ली ?

मुख्य मंत्री : छुट्टी का तो सवाल ही नहीं पैदा होता ।

Mr. Speaker : A Minister is never on leave.

श्री बलरामजी दास टंडन : जब कोई आदमी अपनी नारमल ड्यूटी से एवसेंट हो और दूसरा काम करता है तो ही इज कनसिडर्ड आन लीव । इन्होंने पार्टी के काम के लिए दिन रात एक कर दिया और इन हल्कों के अन्दर गए तो क्या इन्होंने छुट्टी नहीं ली ?

Mr. Speaker : A Minister never gets overtime allowance or leave.

मुख्य मंत्री : मिनिस्टरो के बारे में जो इस सम्बन्ध में खूज बने हुए हैं उनको पढ़ने के बाद ही आप को इस तरह का सवाल करना चाहिए था ।

ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਕਥਾ ਮੁਖਯ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਜੋ ਵਾਦੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਇਨ ਦਿਨਾਂ ਮੇਂ ਹਲਕੇ ਮੇਂ ਕੀਏ ਥੇ ਤਨਕੀ ਫੁਲਫਿਲ ਕਰੇਂਗੇ ?

Mr. Speaker : The Chief Minister has already said about this.

ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ : ਕਥਾ ਮੁਖਯ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਇਨ ਦੌਰਾਂ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਇਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਪਟੁਟੀ, ਜੀਂਦ ਬਗੈਰਾ ਮੇਂ ਕੀਏ ਹੈਂ ਧਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸੇ ਬਾਹਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਆਰ ਜੋ ਲੋਗ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੀ ਮਿਲਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਆਏ ਥੇ ਤਨ੍ਹੋਂ ਬੇਹਦ ਬੇਚੈਨੀ ਹੁਈ ਆਰ ਤਨ੍ਹੋਂ ਤਕਲੀਫ ਕਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੜਾ ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਯਾਦਾਸਤ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਦਸਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵਾਇਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਧਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੁੱਕਰ ਗਏ ਹਨ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਫਤੇਹ ਚੰਦ ਵਿਜ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਜਬ ਕਹ ਇਸ ਤਰਫ ਕਾਫੀ ਆਰਖਾ ਕੇ ਲਿਏ ਬਾਹਰ ਰਹੇਂ ਹੈਂ ਤੋ ਚੌਧਰੀ ਸੁਨਦਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ਆਫੀਸ਼ਿਏਟਿੰਗ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਬਨਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤੈਧਾਰ ਹੈਂ ਤਾਕਿ ਪੀਠੇ ਕਾਮ ਚਲਤਾ ਰਹੇ ?

ਗੁਰੂ ਮੰਤਰੀ : ਧਰ ਭੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ । (ਹੁੰਸੀ)

ਡਾਕਟਰ ਕਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਆਪ ਨੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਭੀ ਏਕ ਸਵਾਲ ਕੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੇਂ ਬਤਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰ ਚੁਣੁਟੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਤੋ ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਜਬ ਧਰ ਜਿਲਾ ਅਨੁਸਰ ਆਰ ਸੰਗਰੂਰ ਕਾ ਦੌਰਾ ਕਰਤੇ ਰਹੇ, ਕਾਫੀ ਇਲੇਕਸ਼ਨ ਕੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੇਂ, ਤੋ ਇਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਕੋਈ ਟੀ. ਏ. ਯਾ ਡੀ. ਏ. ਸਰਕਾਰ ਸੇ ਕਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਧਾ ?

ਮੁਖਯ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਇਨ ਦਿਨਾਂ ਕਾ ਕੋਈ ਟੀ. ਏ. ਯਾ ਡੀ. ਏ. ਸਰਕਾਰ ਸੇ ਕਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਧਾ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਬਠਿੰਡੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਂ, ਸਰਪੰਚਾਂ ਦਾ ਇਕਠ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕਠ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਤੌਰ ਤੇ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਇਕਠ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ 6/12 ਤੋਂ 19/12 ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਜੀਪ ਵਿਚ ਗਿਆ ਸਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਜੀਪ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਜੀਂਦ ਤਕ ਗਏ ਜਾਂ ਇਥੋਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਗਡੀ ਵਿਚ ਗਏ ?

ਮੁਖਯ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਜਬ ਭੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸੇ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਕਾਸ ਪਰ ਜਾਨਾ ਹੀ ਤੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਕਾਰ ਮੇਂ ਜਾਤਾ ਹੂੰ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਲਈ ਇਹ ਬੇਹਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਅਸਾਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਪੁਛਣ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੀ ਮੁਕ ਜਾਵੇ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਭੇਜ ਦਿਆ ਕਰੋ। (The hon Member may send his own car.) (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਸਪੈਸੇਫਿਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਪਰ ਜਵਾਬ ਜਨਰਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਂ ਜੀਂਦ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਦਿਨ ਇਹ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਰ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਅਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗਏ ਸਨ ?

OBSERVATIONS BY THE SPEAKER REGARDING POINTS OF ORDER

Mr. Speaker : This is no point of order. I want to point out that. ਛਲ੍ਹਾ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਆ ਗਯਾ ਥਾ ਕਿ ਜੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕੀਏ ਜਾਏਗੇ ਆਰ ਜਿਨ ਪਰ ਮੈਂ ਯਹ ਫਾਇੰਡਿੰਗ ਦੂ ਕਿ ਵਹ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਨ ਤਮਾਮ ਏਸੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹਰ ਹਫਤੇ ਏਕ ਬੁਲੈਟਿਨ ਨਿਕਾਲਾ ਜਾਏਗਾ ਜਿਸ ਮੈਂ ਯਹ ਬਾਤ ਦਰਜ ਹੋਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਤਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕੀਏ ਆਰ ਕਿਤਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਏ ਆਰ ਫਿਰ ਜਿਸਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਏ ਉਸਕੋ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦੀ ਜਾਏਗੀ। It will have a salutary effect. (This is no point of order. I want to point out that it has been decided in the Rules Committee last evening that in future a weekly bulletin would be issued containing the points of orders for which the Chair had declared that those were irrelevant. The names of the hon. Members who had raised such points of order shall be entered in the Bulletin along with the number of irrelevant points of order raised by him. The hon. Member will be given a warning who had raised the maximum points of order. I think it will have a salutary effect.)

Starred Questions and Answers (Resumption.)

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ 7 ਸੇ 19 ਤਕ ਯਹ ਬਾਹਰ ਰਹੇ ਤੇ ਕਥਾ ਇਨ ਦਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹੋਨੇ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਮ ਭੀ ਕਿਆ ਥਾ ਨਹੀਂ। ਕਥਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਾਂ ਮੈਂ ਇਨ ਕੇ ਸਾਥ ਸਾਥ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਥਾ ਨਹੀਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਮ ਰੁਕਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਤਾ ਹੀ ਰਹਤਾ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟੂਰ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟੈਕਸੀ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਪਰਸਨਲ ਕਾਰ ਜਾਂ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਰਤੀ ਸੀ ?

Mr. Speaker : Private car is private, whether it is a taxi or some other vehicle.

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਅਗਰ ਇਨ੍ਹੋਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗਾਡੀ ਮੈਂ ਹੀ ਬਠਿੰਡਾ ਜਾਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਖਾ ਖਰਚ ਦੇ ਦੂ ਤਾਂ ਕਥਾ ਵਹ ਉਸੀ ਕਾਰ ਮੈਂ ਸੁਝੇ ਭੀ ਲੇਜਾਨੇ ਕੀ ਤੈਧਾਰ ਹੈਂ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਹਮ ਤੋ ਆਪ ਕੀ ਲੇਜਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤੈਧਾਰ ਹੈ। (ਹੰਸੀ)

**Members of Punjab Public Service Commission and Subordinate
Services Selection Board**

*7846. Comrade Ram Chandra : Will the Chief Minister be pleased to state the names and qualifications of the Members of the Punjab Public Service Commission and the Subordinate Services Selection Board together with the dates of their appointments as such and the duration of appointment in each case ?

Shri Ram Kishan : A statement is laid on the Table of the House.
Statement showing the names and qualifications of the Members of the P.P.S.C./
S. S. S. Board

Serial No.	Name	Qualifications	Date of appointment	Duration of appointment
1	2	3	4	5
(a) PUNJAB PUBLIC SERVICE COMMISSION				
1	Shri J.S. Basur, I.A.S., (Retd.) Chairman	M.A.,B.A. (Hons.)	24-4-61	24-4-61 to 23-11-66 (afternoon)
2	Shri Darbari Lal Gupta, Member	Studied privately and did not make any attempt to acquire any Univer- sity qualification	24-5-62	24-5-62 to 23-5-68 (afternoon)
3	Shri Dalbir Singh, Member	B. A.	27-11-62	27-11-62 to 26-11-68 (afternoon)
4	Shri Mohan Singh, Member	B. A.	15-5-63	15-5-63 to 5-12-67 (afternoon)
5	Shri Bhim Singh, Member	B.A.,LL.B.	2-1-64 (afternoon)	2-1-64 to 1-1-70
(b) SUBORDINATE SERVICES SELECTION BOARD				
1	Shri Ujagar Singh, Chairman	B.A.	5-10-63	5-10-63 to 4-10-66 (afternoon)
2	Shri Bhag Singh, Member	Matric	9-4-62 (afternoon)	9-4-62 to 9-4-65 (afternoon)
3	Shri Gorakh Nath, Member	Educated privately. A very well informed and learned gentleman. Has been a member of Pb. Vidhan Sabha for several years	25-9-63	25-9-63 to 24-9-66

कामरेड राम चन्द्र : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि पब्लिक सर्विस कमिशन और सबोर्डिनेट सर्विसिज़ सिलैक्शन बोर्ड के मैम्बरों की तकररी के लिए कोई ऐजुकेशनल क्वालीफिकेशन कायम करने का फैसला किया गया है या नहीं ?

मुख्य मंत्री : जहां तक क्वालिफिकेशन का ताल्लुक है इस में यह दर्ज किया गया है कि जो चेयरमैन होना चाहिए उसको कम से कम 10 साल की गवर्नमेंट सर्विस हो । या गवर्नमेंट आफ इन्डिया के अन्दर आफिस होल्ड किया हो या स्टेट गवर्नमेंट के अन्दर और उस को 6 साल की टर्म के लिए रखा जा सकता है । और 60 साल तक की एज की गई है । कोई और क्वालिफिकेशन नहीं जो प्रैसक्राइव की गई हो ।

जहां तक सबोर्डिनेट सर्विसिज़ बोर्ड का ताल्लुक है उसके लिए गवर्नमेंट आफ इन्डिया की या स्टेट गवर्नमेंट की जहां पर 10 साल की सर्विस हो वह भी बोर्ड का मैम्बर अप्वायंट किया जा सकता है । इस की टर्म आफ सर्विस भी कम से कम 3 साल और ज्यादा से ज्यादा 5 साल रखी गई है । जो लोग तजुर्बेकार और लरनिड हों, लायक हों, उन को बोर्ड का मैम्बर लिया जा सकता है । इसके अलावा इसके लिए और कोई क्वालिफिकेशन नहीं रखी गई ।

कामरेड राम चन्द्र : मैं यह दरयाफत करना चाहता हूं कि क्या पब्लिक सर्विस कमिशन और सबोर्डिनेट सर्विस बोर्ड के मैम्बरों के लिये जरूरी नहीं कि वह आला तालीम-याफता हों, उनके लिये यूनिवर्सिटी का एक खास स्टैंडर्ड मुकरर किया हो ताकि वह अपने फरायज को ठीक तौर पर सरअंजाम दे सकें ।

मुख्य मंत्री : मैं आनरेबल मैम्बर के साथ इस बात में मुतफिक हूं कि उन की अच्छी क्वालीफिकेशन होनी चाहिये । पब्लिक सर्विस कमिशन के मैम्बरान ग्रैजुएट हैं, B.A.L.L.B. हैं इसी तरह से सबोर्डिनेट सर्विसिज़ सिलैक्शन बोर्ड में भी बी. ए. है, एम.ए. है, और मैट्रिक भी हैं ।

श्री बलरामजी दास टंडन : जैसे क्वालीफिकेशन और टर्मज आफ सर्विस के लिये 10 साल की गवर्नमेंट सर्विस स्टेट की या सेंटर की पब्लिक सर्विस कमिशन के मैम्बरों के लिये कही गई है वैसे 6 साल की सर्विस सबोर्डिनेट सर्विस बोर्ड के मैम्बरों के लिये मुख्य मंत्री जी ने बताई है । मैं पूछना चाहता हूं कि आया श्री दरबारी लाल जी गुप्ता क्वालीफिकेशन और सर्विस टर्म को फुलफिल करते हैं ?

मुख्य मंत्री : मैं ने यह बातें चेयरमैन की एप्वायंटमेंट के मुतालिक कही थीं । श्री दरबारी लाल जी ने प्राइवेटली स्टडी किया है किसी यूनिवर्सिटी की तालीम नहीं पाई इन के तजुर्बा को सब भाई जानते हैं, इन्होंने रिसोर्सिज़ और रिट्रैन्समेंट कमेटी में काम किया है, आप लायक आदमी हैं ।

सरदार अजयिष्ठ सिंघ सैणु : मुँध मँउरी ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਬਰੂਰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਆਲੀਫੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਕੀ ਸਨ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਰਦਾਰ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਕੈਲ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਆਦਮੀ ਥੇ । ਕਹ ਏਸ. ਏ. ਪੀ. ਏਚ. ਡੀ. ਥੇ ।

ਚੌਥਰੀ ਇੰਡਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਇਸ ਬੋਰਡ ਮੈਂ ਜਿਤਨੇ ਮੈਂਬਰਾਨ ਹਨ ਉਨ ਮੈਂ ਹਰਿਆਨੇ ਰਿਜਨ ਕੋ ਕੋਈ ਮੀ ਰੈਪਰੈਜੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ ਇਸ ਕੀ ਕਥਾ ਕਯਹ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂਬਰਜ਼ ਰਿਜਨ ਕੀ ਬਿਨਾ ਪਰ ਨਹੀਂ ਲਿਏ ਜਾਤੇ । ਇਸ ਸੇ ਪਹਲੇ ਰਾਕ ਮੀਸ ਸਿੰਘ ਜੋ ਇਸ ਬੋਰਡ ਕੋ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਹੇ ਹਰਿਆਨਾ ਰਿਜਨ ਕੋ ਹੀ ਥੇ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਕੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੁਆਲੀਫੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਐਸ. ਐਸ. ਐਸ. ਬੋਰਡ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਰੀਟਾਇਰਡ ਅਫਸਰ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਏਸੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕੋ ਪਤਾ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਕਾਫੀ ਏਕਸਪੀਰੀਐਂਸਡ ਆਰ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਆਦਮੀ ਲਿਏ ਜਾਤੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : As far as I remember, Constitution ਮੈਂ ਏਕ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ that at least he should be from the services, 10 ਸਾਲ ਕੀ ਸਰਵਿਸ ਕੀ ਇਸ ਮੈਂ ਕੋਈ ਕਨਡੀਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕੀਡਰ ਆਫ ਥੀ ਹਾਊਸ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਏਗਰੀ ਕਰੋਗੇ । (As far as I remember there is a provision in the Constitution that at least he should be from the services. There is no condition of ten years service in it. I think the Leader of the House will agree with me.)

Chief Minister : Yes, Sir.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਡ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਜਿਥੇ ਨਾਨ-ਮੈਟਰਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਮ. ਏ. ਬੀ. ਏ., ਬੀ. ਟੀ. ਵਰਗਾ ਹਾਈਲੀ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਪਰਸਾਨਲ ਦੀ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੁਆਲੀਫੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਖ-ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । (The Chief Minister has given reply regarding the qualifications.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਜਿਹੜੇ ਮੈਟਰਿਕ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ ਹਨ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਫਿਟ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਮ. ਏ., ਬੀ. ਟੀ. ਅਤੇ ਵੈਲ ਕੁਆਲੀਫਾਈਡ ਦੀ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਾਹਰ ਹਨ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਉਨ ਕੋ ਇਸ ਕਾਮ ਮੈਂ ਤਜਰਬੇ ਕੀ ਬਿਨਾ ਪਰ ਰਕਾ ਗਯਾ ਹੈ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਏਸੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਯਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਹ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਏ ਹਨ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਜਿਹੜੇ ਐਸ. ਐਸ. ਬੋਰਡ ਦੇ ਜਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੁਆਲੀਫੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

मुख्य मन्त्री : किन मानों में तरक्की की है। आप इसे मज़ाक में ना ले जाएं।

सरदार गुरनाम सिंह : मैं चीफ मन्सिटर साहिब ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰੀਕਰੂਟ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗੇ ਨੂੰ ਐਕੈਡੈਮਿਕ ਕੁਆਲੀਫੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਰਖੇਗੀ ?

मुख्य मन्त्री : इस के लिए गवर्नमेंट ख्याल कर रही है। हम जरूर इधर ध्यान देंगे।

चौधरी देवी लाल : क्या 3 साल की टर्म खतम होने के बाद हरियाणा का भी खयाल रखा जाएगा ?

मुख्य मन्त्री : चौधरी देवी लाल की बात का खयाल जरूर रखा जाएगा।
(हंसी)

Shri Dev Raj Anand : The Chief Minister has just now stated that Pandit Gorakh Nath is very well qualified. May I know from the Chief Minister as to what are his educational qualifications ?

Mr. Speaker : So far as I remember the Chief Minister has not stated that he is well-qualified. What he said was that he is well experienced.

Manufacture of Tractors for Small Land-Holders

*7305. Thakur Mehar Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government is considering any proposal for the manufacture of 14 or less H. P. tractors for the use of small land-holders ; if so, the approximate time by which it is likely to materialise ?

Shri Ram Kishan : The application of the State Government of the grant of an industrial licence for the manufacture of tractors of 10-14 H. P. has been rejected by the Government of India, while another such application for the manufacture of power tillers of 5-6 H. P. is still under their consideration.

Chaudhri Darshan Singh : The Chief Minister has just now been pleased to state that the first application was rejected. May I know from the hon. Chief Minister as to what reasons have been assigned by the Government of India for the rejection of that application ?

मुख्य मंत्री : Government of India ने एक लाईसेंस M/s. Esco-rts Ltd. को 14 H.P. के 7,000 ट्रैक्टर तैयार करने का दिया है। इस के लिये गवर्नमेंट ने उन को एक ट्रैक्टर दिया है।

ਚੌਦਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਮੁਲਕ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ?

मुख्य मन्त्री : यह सही है कि हम इस के लिये हिंद सरकार से एक और लाईसेंस ले रहे हैं।

कामरेड राम प्यारा : जी एप्लीकेशन गवर्नमेंट आफ इंडिया ने रिजेक्ट की वह किसी व्यक्ति की थी या कोऑपरेटिव सोसाइटी की थी ?

मुख्य मंत्री : गवर्नमेंट पब्लिक सैक्टर में लगाना चाहती थी। लेकिन प्राइवेट सैक्टर से भी बहुत सारी ऐप्लीकेशन्स थीं और ऐस्कोर्ट कम्पनी पहले भी ट्रैक्टर बना रही थी इस लिये जब लाईसेन्स का सवाल आया तो उसको नया लाईसेंस दे दिया गया।

कामरेड राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जो ऐप्लीकेशन्स सेंट्रल गवर्नमेंट ने रिजेक्ट कीं वह इंडोवीजुअल्स की तरफ से थीं या गवर्नमेंट की तरफ से थीं ?

मुख्य मंत्री : स्टेट गवर्नमेंट पब्लिक सैक्टर के अन्दर ट्रैक्टर फैक्ट्री लगाना चाहती थी, वह रिजेक्ट हो गई और प्राइवेट अदारीयों ने भी जो ऐप्लीकेशन्स दी थीं, सेंट्रल गवर्नमेंट ने उनको भी रिजेक्ट कर दिया।

श्रीमती सरला देवी : क्या मुख्य मंत्री महोदय बतायेंगे कि जिन ऐप्लीकेशन्स को रिजेक्ट किया गया उनमें हिली एरियाज वालों की भी ऐप्लीकेशन्स थीं ?

मुख्य मंत्री : अभी तो लाईसेन्स की ही सिर्फ बात थी। ऐप्लीकेशन की नहीं।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : जो ट्रैक्टर बनेंगे उनकी कम से कम प्राईस क्या होगी ?

मुख्य मंत्री : प्राईस का अभी पता नहीं। वह एक साल में 7 हजार ट्रैक्टर बनाना चाहते हैं। प्राईस भी निर्धारित करेंगे ही।

श्री बाबू दयाल शर्मा : अगर इजाजत मिल गई तो किस इलाके में यह फैक्टरी लगाई जायेगी ?

मुख्य मंत्री : लैटर आफ इंटेंड्स मिलने के बाद यह फैसला किया जायेगा।

लैफ्टीनेंट भाग सिंह : यह चौधरी दर्शन सिंह जब खड़े होते हैं, तो खुरक करते हैं यों यों (गर्दन पर खुजलाते हुए) यह क्या बात है ?

चौधरी दर्शन सिंह : स्पीकर साहिब, कल जो रूलज कमेटी का डिसीज़न हुआ कि जो इररेलेवेंट प्वाइंट आफ आर्डर्स होंगे उनको अलाउ नहीं किया जाएगा।

Mr. Speaker : It is no point of Order.

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Chief Minister whether the second request for setting up a tractor manufacturing unit to the Central Government is for the Public Sector or Private Sector ?

Chief Minister : As you know, Sir, this 'Escorts' is a Private Sector and not a Public Sector.

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : मैं मुख्य मंत्री जी से पूछना चाहता हूँ कि यह जो सेंट्रल गवर्नमेंट से फैक्टरी लगाने की इजाजत मांगी है, उस के मिल जाने पर नंगल में फैक्टरी लगाई जायेगी ? नंगल के लिये यहां के लिये कि पहले से ही एक वर्कशाप लगाने की स्कीम तैयार की गई है.....

श्री अध्यक्ष : मुक्तिसिर कहिए। (The hon. Member may state briefly.)

सरदार लच्छमन सिंह गिल : ऐस्कोर्ट प्राइवेट लिमिटेड ने बहुत सा रुपया कांग्रेस

[सरदार लच्छमन सिंह गिल]

गवर्नमेंट को दिया है तो मैं पूछना चाहता हूँ कि पंजाब गवर्नमेंट के हिस्से में कितना रुपया आया?

Mr. Speaker : Shri Fateh Chand Vij, please.

Sardar Lachhman Singh Gill : Mr. Speaker, let the reply to my question come.

Mr. Speaker : If the Government does not want to reply, I cannot force them.

Sardar Lachhman Singh Gill : Let me repeat the question.

Mr. Speaker : No, please. I have called Shri Fateh Chand Vij to put his question.

Sardar Lachhman Singh Gill : Kindly allow me to repeat the question. The Chief Minister may not be in a position to understand the question or I may not have been able to make it clear.

Mr. Speaker : No, please. Please take your seat. The question has been put. Shri Fateh Chand Vij please.

श्री फतेह चन्द विज : क्या मुख्य मंत्री बतलाने की कृपा करेंगे कि जिन दरखास्तों के रिजेक्ट होने का उन्होंने जिक्र किया है, उनमें करमाल के श्री निशान सिंह की भी दरखास्त थी?

मुख्य मंत्री : मेरे खयाल में आपको सही पता नहीं है, मेरी नालिज में ऐसा कोई आदमी नहीं है।

Amount spent on Development of Sericulture in Hill Areas of the State

*7306. **Thakur Mehar Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total amount spent by Government during the last five years on the growth of Mulberry plants in the hilly areas of the State for the Development of Sericulture together with the amount spent on the establishment maintained for the purpose ; and

(b) the estimated cost of silk produced during the said period ?

Shri Ram Kishan : (a) About Rs 7,72,000. No staff was engaged exclusively for the plantation of mulberry trees.

(b) No authentic information is available in respect of the silk produced by private rearers. 326 kgs. of silk valued at Rs 32,600 was, however, produced in the departmental filature during the year 1964.

श्री लाल चन्द प्रार्थी : क्या वज्रोर मुताल्लिक बतायेंगे कि पौदे लगाने पर जो यह सात लाख के करीब रकम खर्च की गई है तो उस के द्वारा जो पौदे लगाये गये हैं, वे जमीन पर लगे हैं या कि कागजों पर लगाये गए हैं ?

मुख्य मंत्री : अगर आपके पास कोई ऐसी इनफॉर्मेशन है तो आप बतलाइए मुझे तो यह पता है कि वह पौदे जमीन पर लगे हैं।

श्री ज्ञान चन्द : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि शिमले में कितना रुपया खर्च हुआ है ?

मुख्य मंत्री : डिस्ट्रिक्टवाइज इनफॉर्मेशन नोटिस मिलने पर दी जा सकती है।

Plying of Buses in Nurpur Tehsil

*7887. Comrade Ram Chandra : Will the Chief Minister be pleased to state, whether he has received any representation from the residents of Nurpur tehsil for starting and terminating at Pathankot all bus services plying in Nurpur tehsil, if so, the action, if any, taken thereon ?

Shri Ram Kishan : (i) No Sir, only a representation from Comrade Ram Chandra, M.L.A., was received.

(ii) Traffic potential is being assessed by the Enforcement Staff.

कामरेड राम चन्द्र : सज्जनैन्दी सर। क्या चीफ मिनिस्टर साहिब यह बतलायेंगे कि यह स्टाफ कब से इसकी इनक्वायरी कर रहा है ?

मुख्य मंत्री : मिडिल फर्वरी में आपने रैप्रिजेंटेशन दी थी। मैं ने उसको उसी वक्त भेज दिया था और डिपार्टमेंट उसकी असैसमेंट कर रहा है। रिपोर्ट के आने पर बाकी अमलदरामद होगा।

कामरेड राम चन्द्र : यह बड़ा पुराना केस चल रहा है। मुझे बताया गया है कि आर० टी० ओ० ने अपने अकसरान वाला तक रिपोर्ट कर दी है। मैं यह पूछना चाहता हूँ कि कब तक यह मामला तय कर दिया जायेगा।

मुख्य मंत्री : जल्दी से जल्दी इस पर कार्यवाही हो रही है।

कामरेड राम प्यारा : क्या मुख्य मंत्री साहिब बतायेंगे कि डिपार्टमेंट को या गवर्नमेंट को बार बार जगाने की जरूरत पड़ेगी या पहली रिपोर्ट पर ही अमल हो जाएगा ?

मुख्य मंत्री : अभी तो रिपोर्ट गई है, हमारा ट्रांसपोर्ट डिपार्टमेंट इनक्वायरी कर रहा है।

Request to increase the number of trips of Buses plying in Nurpur Tehsil

*7888. Comrade Ram Chandra : Will the Chief Minister be pleased to state whether he has recently received any request from the residents of Nurpur Tehsil for increasing the number of trips of all buses plying in the tehsil as also for extending all trips to Pathankot, if so, the action taken thereon ?

Shri Ram Kishan : (i) No. Only a representation from Comrade Ram Chandra, M.L.A., was received.

(ii) Traffic potential is being assessed by the Enforcement Staff.

Furniture purchased by the Director, Food and Supplies

*8037. Comrade Didar Singh (Put by Comrade Gurbakash Singh Dhaliwal) : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total cost of the articles of furniture, etc., purchased by the Director, Food and Supplies Department during the years 1963-64 and 1964-65 stating the sources through and from which these were purchased with the value of the articles purchased from Government departments and from Semi-Government departments, separately ;

(b) the total value of the articles purchased from private parties/contractors ?

Shri Ram Kishan : A statement containing the required information is laid on the Table of the House.

Serial No.	Source	Name of Article	Cost
			Rs
1	Capital Furniture, Production-cum-Co-operative Industrial Society, Chandigarh	23 office chairs	325.22
2	Government works Centre, Rajpura	.. Three Benches	92.00
3	Ditto	.. 30 chairs	459.00
4	M/s Handa and Chopra, Chandigarh	.. 20 steel racks	1,303.80
5	M/s Punjab Timber Stores, Dhuri	.. 60 trays	212.16
6	M/s Sant Furniture works, Kartarpur	.. 60 waste papers baskets	246.85
7	M/s H.L. Bhardwaj, Kartarpur	.. Two Officer tables	404.00
8	Ditto	.. Two Officer tables	404.00
9	Ditto	.. 10 Officer tables	414.10
10	M/s Latham Abercrombie, Chandigarh	.. 12 steel racks	763.12
11	M/s Handa and Chopra, Chandigarh	.. Two steel Almirahs	284.80
12	M/s United steel Products, Panipat	.. Six steel chairs	84.84
13	M/s Ohri Trading Co. Kartarpur	.. 30 Office chairs	356.10
14	M/s B. S. Rattan Chand, Kartarpur	.. Five side racks	178.50
15	M/s Hira Furniture Works, Jind	.. One Officer table	149.48
16	M/s Punjab Furniture House, Palwal	.. 20 Office tables	775.20
		Total	6,453.17
		Value of articles purchased from Semi-Government Department (1963-64)	325.22
		Value of articles purchased from Government Departments (1964-65)	551.00
		(b) Rs, 5,576.95	

1963-64—

23 *Office Chairs—*

23 Office chairs—
23 Office chairs were purchased in March, 1964 at Rs 325.22 from Capital Furniture Production-cum-Co-operative Industrial Society, Chandigarh, when the rate contract firm, the District Jails, Gurdaspur, Ferozepore

[Chief Minister]

and Sangrur had failed to supply the same. The said firm was contacted in consultation with the office of the Controller of Stores, Punjab, as the firm being a Production-cum-Co-operative Industrial Society, could be tapped in accordance with Appendix 17 of PFR. Vol. II and instructions of Government in the Industries Department. The purchase was made at Rs. 14 per office chair against the rate contract of Rs 15.50.

20 *Steel Racks*.—

These were purchased in August, 1964, from the Rate Contract Firm—Messrs Handa and Chopra, Chandigarh, for Rs 1,303.80 through Director-General Supplies and Disposals, New Delhi.

60 *Trays*.—

These were purchased on 24th February, 1964 from the Rate Contract Firm—Messrs Timber Stores, Dhuri, for Rs 212.16 approved by the Controller of Stores, Punjab.

60 *Waste Paper Baskets*.—

These were purchased on 13th November, 1963.....

(Noise and Interruptions in the House)

Voices : Sir, we do not need these details.

(Noise in the House)

Chief Minister : I am prepared to give details in respect of each and every item.

Mr. Speaker : But the hon. Members do not need these details.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मैंने तो यह पूछा था कि परचेजिज के लिये गवर्नमेंट एक पालिसी पर क्यों नहीं काम करती। उन्होंने फरमाया है कि कंट्रोलर आफ स्टोर्ज की मंजूरी से किया गया है। लेकिन वह तो लाखों रुपये का गवर्न करते हैं।

मुख्य मन्त्री : जो खर्च है उन की किसी जगह भी हमने उल्लंघन नहीं की।

लाला रलिया राम : स्पीकर साहिब, आपने मेरा सवाल भी काल कर दिया और मैंने पुट भी कर दिया उसका क्या बनेगा ?

Mr. Speaker : Your question will be taken up at the next sitting.

Complaint against Administrative Officer, Food and Supplies Department, Punjab

*8108. **Lala Rulya Ram** (Put by Ch. Inder Singh Malik) : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the name of the present Administrative Officer in the Food and Supplies Department, Punjab ;
- (b) whether it is a fact that during the last 7 or 8 months complaints against the appointment of the said Officer and his behaviour have been received by the Department ; if so, the details thereof ;
- (c) the steps, if any, taken by the Government to redress the grievances mentioned in the said complaints ?

Shri Ram Kishan : (a) R.C. Minhas.

(b) Yes. It is not in public interest to disclose the details of the complaints.

(c) Does not arise.

Mr. Speaker : Question hour is over. Supplementaries on this question can be asked on the next sitting.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID
ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45.

Linking of Talwara with Nangal by Rail

*7308. Thakur Mehar Singh : Will the Chief Minister, be pleased to state whether Government has made any proposal to the Union Government to link Talwara with Nangal by rail ; if so, the route of the proposed rail link ?

Shri Rizaq Ram (Minister, Public Works and Welfare) : Yes. The route proposed was via Una-Amb-Daulatpur.

Arrest of Police Officers posted in Jind Police Station in Sangrur District

*6789. Shri Mangal Sain : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether the Rohtak Police authorities arrested any Police Officers from Jind Police Station in Sangrur District during the year 1964 ; if so, the charges on which they were arrested together with the names of the officers so arrested and the details of any further action taken by the Government so far in connection therewith ?

Sardar Darbara Singh : Yes. Rohtak Police arrested A.S.I Santa Singh, Head Constable Harcharan Singh, and constables Ajit Singh and Harcharan Singh of C.I.A. Staff, Jind in Sangrur District, u/s 5 (2) Prevention of Corruption Act, for accepting illegal gratification of Rs 2,200 from Sumer Chand Saraf of Rohtak City. The A.S.I. and Head Constable were sent up for trial in court of Sessions Judge, Rohtak, while the constables could not be prosecuted as there was not sufficient legal evidence to connect them with the offence of accepting bribe.

2. The case is still pending trial in the court of Sessions Judge, Rohtak.

Compromise formula regarding Joint Seniority Lists of Assistants to Superintendents group in the Civil Secretariat

*8103. Sardar Gurdial Singh Dhillon : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that joint seniority lists of Assistants to Superintendent group of the Punjab Civil Secretariat from the erstwhile States of Punjab and Pepsu were drawn up by the Government in the first instance under the Grouping formula ;

(b) whether it is a fact that the Government of India disposed of a number of appeals of various other Departments under the Grouping formula but subsequently a compromise formula was evolved ; if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(c) whether it is a fact that in terms of Compromise formula referred to in part (b) above certain Deputy Superintendents who were originally placed below Assistants in the List drawn up under the Grouping formula referred to in part (a) above were picked up and placed at the bottom of other Deputy Superintendents ;

(d) whether subsequently, the seniority of the remaining Assistants in the original list was also reshuffled so as to remove the

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

- original depression caused by the Deputy Superintendents since placed in their own ranks ;
- (e) whether it is a fact that the 'removal of depression' referred to in part (d) above did not form part of the Compromise formula; if so, the reasons for removing the depression which has altered the seniority of hundreds of officials ;
- (f) if the removal of depression formed part of the Compromise formula, the particular clause/wording of the formula allowing the removal of depression ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. But the seniority of some of the Punjab Superintendents was fixed on *ad hoc* basis under rule 22 of Punjab Services Integration Rules, 1957.

(b) Yes. But subsequently the Government of India reviewed their previous decisions in accordance with the Compromise formula, a copy of which is laid on the Table of the House.

(c) Yes.

(d) Yes.

(e) Yes. The depression referred to in part (d) was removed in accordance with the advice of the Central Government.

(f) Question does not arise.

Agreed Formula laid on the Table of the Lok Sabha by the Minister in the Ministry of Home Affairs on the 7th September, 1961

I. 'Grouping Formula' as provided in Rule 14 of the Punjab Services Integration Rules.—

- (1) As already provided in the Punjab Services integration Rules, equation of posts will be on a cadre to cadre basis, where there are regularly constituted cadres.
- (2) Interse seniority of officers holding posts on 1st November, 1956 in the equated grade will be drawn up. In drawing up that list if an Officer gets a higher place as a result of the application of the grouping formula he will retain it.
- (3) In cases where as a result of application of the grouping formula, officers in a higher cadre find a place below officers of a lower cadre of another State, such officers will be placed at the bottom of the higher cadre, in which the posts held by them on 1st November, 1956 are equated.
- (4) If an officer belonging to a lower cadre gets a place higher than an officer belonging to a higher cadre, the former shall be placed in his own grade and will not be assigned seniority over an officer holding a post in the higher grade.

II. Individual cases in which application of the above formula is likely to cause hardship or to prove iniquitous will be dealt with on an *ad hoc* basis. All such cases will be referred by the Punjab Government to Central Government and final orders will be passed in consultation with the Central Advisory Committee.

Joint Seniority List of Employees of Erst-while Punjab and Pepsu

*8104. Sardar Gurdial Singh Dhillon : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the joint seniority lists of erstwhile Punjab and Pepsu employees were drawn up by the Government under

- statutory rules framed under the direction of the Government of India ;
- (b) whether it is a fact that the Government of India disposed of a number of appeals received by them against the aforesaid lists as framed under the rules but subsequently changed the very principles of integration underlying those rules ;
  - (c) whether the Government agreed to the changes made by the Government of India in the principles of integration of services as referred to in part (a) above ;
  - (d) whether along with the changes in the principles of integration of services, the Government of India also specifically advised the Government that the promotions/confirmations already made on the basis of the seniority lists drawn up earlier under the rules would not be affected by the revised seniorities fixed or to be fixed by them (Government of India) under the changed principles of integration; if so, copies of the communications received in this behalf from the Government of India alongwith the copies of the Government's instructions on the subject, if any, be placed on the Table of the House ;
  - (e) whether he is aware of the fact that the issue of instructions referred to in part (d) above is tantamount to irrevocable commitment to the employees concerned and any action on the part of Government to undo or change the principles laid down in these instructions wholly or partly would be unjustified and likely to land Government into avoidable complications, financial as well as legal, besides affecting the efficiency and moral of services; if so, the reasons, if any, for changing the principles ?

Sardar Darbara Singh : (a) The various joint seniority lists of erstwhile Punjab and Pepsu employees were drawn up by the State Government under the Punjab Services Integration Rules, 1957 published in the *Punjab Government Gazette* under intimation to the Government of India.

- (b) Yes. Such appeals related to some non-gazetted Employees only.
- (c) Yes.

(d) The Central Government advised the State Government in an individual case that ordinarily promotions should take effect from the date on which they are ordered and no person is entitled to claim arrears or seniority on the ground that had his position in the Common Gradation List been settled earlier, he would have been eligible to be promoted to a higher post with effect from an earlier date and such claims for arrears of pay or seniority need not ordinarily be entertained. On the suggestions of the Government of India received subsequently, general instructions on the above lines were issued by the State Government.

The matter is sub-judice and the original correspondence is in the High Court.

(e) The State Government have not taken any steps to change or modify the instructions already issued with the concurrence of the Government of India. The matter is, however, being reviewed in consultation with the Government of India.

Constitution of Standing Committee for raising Farm Output

*7641. Comrade Didar Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the names of the members and the organisations which they represent, in the Standing Committee, recently constituted by the Government for raising the Farm output ;

(b) the terms of reference to the said Committee ?

Shri Darbara Singh : (a) No Standing Committee has recently been constituted by Government for raising farm output.

(b) Does not arise.

Introduction of Agricultural Marking System of Pure Seed

*7667. Sardar Gurmit Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether Government intend introducing the Agricultural Marking System of Pure Seed at all Government Agricultural Farms and Government Seed Farms, to ensure a proper supply of pure seed to the farmers for increasing agricultural production in the State ; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Sardar Darbara Singh : *Part 1st*—Yes.

Second Part —It has already been introduced during the current year.

Appointment of Hindi Translator in Directorate of Agriculture, Punjab

*8107. Sardar Makhan Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether it is the Policy of the Government (i) to make temporary appointments by way of stop-gap arrangements only from the approved list of candidates maintained by the Subordinate Services Selection Board, Punjab;

(ii) to endorse a copy of the orders of temporary appointment invariably to the Board;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether the said policy was followed in making the temporary appointment of Hindi Translator in the Directorate of Agriculture, Punjab; if not, the reasons for departing from it in this case ?

Sardar Darbara Singh : (i) No, Sir.

(ii) No Sir.

(b) Does not arise.

ADJOURNMENT OF THE HOUSE BEFORE THE SCHEDULED TIME

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਗੁਲਿੰਗ ਇਸ ਪੁਆਇੰਟ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਬਿਜਨੈਸ ਬਕਾਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹੀ ਐਜੰਡੇ ਤੇ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਜੇ ਹਾਊਸ ਐਡਜਰਨ ਹੋਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਵੀ ਬਾਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐਡਜਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਟੇਕ ਅਪ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜੇ ਹਾਊਸ ਐਡਜਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ 10 ਮਿਨਟ ਬਾਕੀ ਸੀ ਲੇਕਨ ਹਾਊਸ ਬਗੈਰ ਅਗਲਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਟੇਕ ਅਪ ਕੀਤੇ ਹੀ 10 ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਐਡਜਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Let me find out the facts.

ADJOURNMENT MOTIONS

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਆਪਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਮੀਲੀਜ਼ ਦੇ ਧਰਨਾ ਮਾਰਨ ਬਾਰੇ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰਖੀ ਸੀ ਉਸਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਐਕਟ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 33 ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਉਪਰ ਕਾਫੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਲਾਈਟ ਥਰੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਲੈਣ ਤਾਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਨ ਡੀਟੇਲ ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਸਕੀਏ।
(This matter requires thorough consideration, therefore, it will be proper that all those hon. Members who want to throw some light on this matter may see me in my Chamber so that it could be discussed in details.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੀ ਅਰਜ਼ੈਂਸੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਟੈਨਸ਼ਨ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਦੀਆਂ 1400 ਫੈਮੀਲੀਜ਼ ਅਜ ਉਥੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਬੁਰੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ .....

Mr. Speaker : Do you want my ruling just now ?

Comrade Shamsher Singh Josh : Yes, Sir.

Mr. Speaker : All right, then continue please.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I want to bring to your notice Section 33 of the Punjab University Act, which says :

“33 (1) The Government may require that the proceedings of the University shall be in conformity with this Act and with the Regulations and may exercise all powers necessary for giving effect to its requisitions in this behalf and may among other things) annul, by notification, any such proceedings not in conformity with this Act or the said Regulations.

(2) The exercise by the Government of any powers conferred under sub-section (i) shall not be liable to be called in question in any court of law”.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਨੇ ਅਨਲਿਮਿਟਡ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਵੀ ਚੈਲੰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ .....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿ ਜੋ ਆਪਦੀਆਂ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਟ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸੋ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਕਿਸ ਰੇਗੂਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕੰਟਰਾਵੈਨਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। (The hon. Member may clarify one thing as to how does his adjournment motion or call attention motion fit in with this clause? He may also state as to which of the regulation of the University is being contravened on the basis of which the Government can interfere.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰੇ ਤੇ ਡਿਸਕਰੀਮੀਨੇਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਵਿਚ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੈਲਐਡਮਨਿਸਰੇਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਜ ਉਥੇ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਵਾਂਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਨੇ ਅੰਧੇਰ ਗਰਦੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਕ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੈਕਸ਼ਨ 33 ਹੇਠ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਅਨਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਐਫੇਅਰਜ਼ ਵਿਚ ਇੰਟਰਫੀਅਰ ਕਰੇ।

This is the time to intervene. The situation has become scandalous. ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਇੰਟਰਫੀਅਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸੇ ਕਿ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਨੇ ਭੈੜੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਐਫੇਅਰਜ਼ ਵਿਚ ਇੰਟਰਵੇਨਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

Sardar Gurnam Singh : Sir, two honourable Members of this House, who are also Senators of the Punjab University, told this House that this august House cannot interfere with the affairs of the University. Since then I have been seeing the Act while sitting here. I find that there is an ample authority contained in the Act itself giving powers of control and superintendence to the Government over the Punjab University. Even Section 34 of the University Act says :

“The accounts of the income and expenditure of the University shall be submitted once in every year to the Government for such examination and audit as the Government may direct.”

It will, thus, be seen, Sir, that the Government have the power to demand their report of annual accounts to examine and audit the same. Similarly, in the case of other autonomous bodies, like the State Electricity Board, we are having their reports and we examine them. I have only given an instance. The honourable Speaker knows that we examined so many reports of the autonomous bodies. Section 34 of the Act itself gives powers to this House to discuss matters relating to the University. Further, according to Section 8 of the Act, the supreme authority of the University is the Senate, but that too is subject to the provisions of the Act made by the Government. Then, Sir, Section 20 of the Act says :

“(1) The Executive Government of the University shall be vested in the Syndicate which shall consist of :—

- (a) the Vice-Chancellor as Chairman ;
- (b) the Director of Public Instruction, Punjab ; and
- (c) not less than twelve or more than fifteen ex-officio or ordinary fellows elected by the Faculties in such manner and for such period as may be prescribed by the Regulations.”

Then, we come to Section 31 of the Act, which lays down :

“31. (1) The Senate, with the sanction of the Government may from time to time make regulations consistent with this Act to provide for all matters relating to the University....”

The Government have further power to annul all those acts of the University which are not in conformity with the provisions of the Act itself. I also refer to Section 33 of the Act, to which Comrade Josh has invited the attention of the House

Mr. Speaker : I would request the honourable Member to please throw some light on the point as to how should the Government interfere in the University affairs resulting from the demands of the University employees.

Sardar Gurnam Singh : I am coming to that. There are two points involved in this issue. Firstly, the Government gives grants to the University and, therefore, on account of these grants and also on account of the specific provisions in the Act, the Government can demand accounts from the University and have them audited. Secondly, the situation relates to the question of law and order. You will kindly see that Police is being posted in the University premises by Government in order to maintain law and order.

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : The Government can also pre-audit the accounts of the University.

Sardar Gurnam Singh : I have referred to the provisions of the Act to which the honourable Member has drawn attention. I have already said that the Government can pre-audit the Accounts and, therefore, it is a matter which cannot be left entirely to the jurisdiction of the University, otherwise it can create chaos in this State. The overall superintendence and control rests with the Punjab Government in accordance with the provisions and spirit of the Act. At the moment, we are confronted with the question of law and order. In view of the fact that a larger number of people have gone on strike resulting in chaos and disturbance in Chandigarh, can we say that we are unable to discuss this matter on the floor of the House ? I do not think the Government itself will give up that control which they can exercise in accordance with the provisions of this Act, realising the seriousness of the matter. I hope the Government will realise their responsibility in this matter and act accordingly. With these words, Sir, I sit down. Thank you.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, यह जो मसला हाऊस के सामने है कल भी यहाँ आया था । इस के बारे में दो चीजों को खास तौर पर ध्यान में रखना चाहिये । एक तो यह है कि यह ठीक है कि यूनिवर्सिटी को स्टेट के अन्दर अटानोमस बाडी बनाया गया है और यह इस नुक्तानिगाह से बनाया गया है कि उसके काम में गवर्नमेंट की इन्टरफरेंस न हो और उसका काम ऐक्सीपीडीशियसली हो सके । इसका मतलब यह नहीं है कि गवर्नमेंट कभी इन्टरफियर नहीं कर सकती है । अगर वह अटानोमस बाडी है तो वह असैम्बली के ऐक्ट के मातहत और असैम्बली द्वारा पास शुदा कानून के मुताबिक अटानोमस है और कुछ खास खास बातों में ही अटानोमस है ।

स्पीकर साहिब, पंजाब यूनिवर्सिटी के अन्दर गड़बड़ हो रही है । उस गड़बड़ का असर सारे पंजाब पर होगा । इस के कारण इम्तहान लेट हो जायेंगे और लड़कों के रिजल्ट भी देर से डिक्लेयर होंगे । इस का मतलब यह नहीं है कि वह अटानोमस बाडी होने के कारण हमें उसके बारे में हम डिस्कशन नहीं कर सकते हैं । क्या यूनिवर्सिटी हमारे ऊपर बना दी गई है । इसके बारे में भी आर्ग्यूमेंट्स दिये जाते हैं उन से कोई आदमी कन्विस नहीं हो सकता है । वह असैम्बली के ऊपर नहीं होनी चाहिये । स्टेट के अन्दर ऐसी गड़बड़ होती है तो उसका असर सारे पंजाब पर पड़ता है । इम्तहान लेट होंगे और

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

रिजल्ट्स देर से निकलेंगे। हम उसके बारे में कह नहीं सकते क्योंकि यूनिवर्सिटी अटानोमस बाडी है। पंजाब में और भी अटानोमस बाडीज हैं, म्यूनिसिपल कमेटीज, ट्रांसपोर्ट कारपोरेशन् और अक्विजिजिटी बोर्ड है, उन के एकाउंट्स की रिपोर्ट्स मेज पर रखी जाती है और हम उन पर डिस्कशन को मांग करते हैं और वह डिस्कस भी होती हैं। इसी लिये यूनिवर्सिटी के अकाउंट्स की रिपोर्टें यहां पर पेश होनी चाहिये और हर साल उन पर डिस्कशन होनी चाहिये।

इस का दूसरा पहलू ला एण्ड आर्डर का है। अगर वाइस चांसलर सुरक्षा के लिए सरकार से पुलिस की मांग करता है तो वहां पर पुलिस भेजी जाती है। वहां पर यूनिवर्सिटी के एम्पलाइज ने अपनी मांगों के लिए भुख हड़ताल की है और उन के साथ उन की फमीलीज ने सहानुभूति प्रकट करने के लिए भुख हड़ताल की है। वहां पर अनरैस्ट है। वहां पर ला एण्ड आर्डर की हालत बहुत खराब है। वहां पर एम्पलाइज की सहानुभूति के लिए जनता इकट्ठी होगी क्योंकि जब किसी के साथ अनजस्टिस होता है तो जनता उन के साथ सहानुभूति प्रकट करती है और साथ भी देती है। इस तरह से वहां पर ला एण्ड आर्डर की सिचुएशन और खराब होने वाली है। इस कारण स सरकार को फौरन इंटरफियरेंस करनी चाहिए और एम्पलाइज की जायज मांगों को पूरा करना चाहिए। सरकार को पंजाब यूनिवर्सिटी एक्ट के अधीन सैक्शन 34 के मातहत अधिकार है। उस धारा के अधीन सरकार दखलअन्दाजी कर सकती है। अगर सरकार समझती है कि वह उन के काम में दखल नहीं दे सकती है तो वह एक आर्डिनेंस फौरन इशू करे और ऐसा कोई कानून बनाए जिस से सरकार उन के ऊपर अधिकार कर सके। अगर सरकार यह कभी महसूस करती है तो ऐसा कानून बनाए। मैं समझता हूं कि सैक्शन 34 में कोई कमी नहीं है। इस में लिखा है कि —

“The accounts of the income and expenditure of the University shall be submitted once in every year to the Government for such examination and audit as the Government may direct”.

मैं यह कहूंगा कि जिस तरह से बाकी अटानोमस बाडीज के अकाउंट्स असैम्बली में रखे जाते हैं और यहां पर उन पर डिस्कशन करने के लिए डिमांड की जाती है और डिस्कशन भी होती है, उसी तरह से यूनिवर्सिटी के अकाउंट्स भी इस हाउस के अन्दर लाए जाएं, उन पर हर साल डिस्कशन होनी चाहिए क्योंकि यूनिवर्सिटीयों की हालत बहुत ही खराब हो रही है। मैं समझता हूं कि जब तक उन के अकाउंट्स की डिस्कशन यहां पर नहीं होगी उन की हालत सुधर नहीं सकती। उन्हें अटानोमस बाडी होने के कारण बहुत सी पावर्ज दे रखी हैं जिस से वहां के काम का बेड़ा गर्क हो रहा है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, Sir, Justice Gurnam Singh has just now referred to important points and the relevant sections of the Act and Dr. Baldev Parkash has too added to it. The question before the House is whether the Government can interfere in the affairs of the University or not? Whether this House can discuss anything pertaining to the University or not? Yesterday you were pleased to hold that you would consider the matter and then give your ruling. Sir, I beg to submit

that there are various aspects. There are certain matters which do require interference by the Government. There is also an Adjournment Motion probably by Chaudhri Devi Lal for today regarding some sort of goondaism in the Kurukshetra University. Then again a pamphlet was given to us while just coming to the House addressed to the hon. Members of the Punjab University senate probably by some aggrieved publishers.

Mr. Speaker : Would you please throw some light as to whether the Government can interfere in the matter or not ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : I am just coming to that. The general view is that the Government cannot interfere in the affairs of the University at all. Mr. Speaker, this is a pamphlet before me in which some aggrieved Publishers have given instances of discrimination. In this connection, I will first refer to section 33 of the University Act and then to regulations No. 14 and 16 of the University Regulations mentioned in Chapter II of the Punjab University Calendar.

Section 33 of the Punjab University Act lays down—

“33. Powers of Government :—

- (1) The Government may require that the proceedings of the University shall be in conformity with this Act and with the Regulations and may exercise all powers necessary for giving effect to its requisitions in this behalf and may (among other things) annul, by notification, any such proceedings not in conformity with this Act or the said Regulations.
- (2) The exercise by the Government of any powers conferred under sub-section (1) shall not be liable to be called in question in any court of law.”

In this context I have to refer to Regulation 14 of the Regulations pertaining to Faculties. Regulation 14 lays down—

“Each Faculty shall, from time to time, report on the courses of study to be followed by candidates for examinations of the University, other than the Matriculation and School Leaving Certificate and High Secondary Examinations, on the examinations to be passed and the other conditions to be fulfilled by candidates for Degrees, Diplomas, Titles, Licences and marks of honour and on any question referred to it by the Syndicate or Academic Council.

The recommendations of the Faculties of Languages, Arts and Science on the Courses of Reading, the Syllabie and the Outlines in each paper for the examinations in those Faculties shall be reported to the Academic Council, but the Council shall not alter them without referring them back to the Faculty for reconsideration. The proceedings of the Faculties and the Academic Council shall be subject to the sanction of the Syndicate.

Similar recommendations of other Faculties shall be reported to the Syndicate, which shall have power to sanction them but not to alter them without refering them back to the Faculty concerned.

If a proposal submitted by a Faculty is not approved by the Syndicate the resolution of the Syndicate with that of the Faculty shall be submitted to the Senate.

The Course of Reading for the University examination prescribed by the Syndicate, upon the recommendations of the Faculties, shall be subject to the approval of the Senate.....”

Regulation 16 says—

“No matter affecting any Faculty shall be disposed of by the Academic Council or the Syndicate, or the Senate without having been first referred to Faculty for opinion. In case of doubt, the Vice-Chancellor shall decide what matter shall be referred under this regulation to any Faculty”.

[Pandit Chairanji Lal Sharma]

When I was just entering the House this Book was handed over to me and this pamphlet to which I have already referred to gives many instances of discontentment and frustration among the Publishers. I was told that old books which were going on for years together ; which were introduced long ago when we were students—like Mathematics by Tej Ram—have been rejected by the Vice-Chancellor of the Punjab University. We cannot give such like unfettered powers to the University, which do not care for the wishes of the people ; which do not care for the wishes of the publishers. This august House under Section 33 of the Act can take cognizance of the matter. Section 34 also makes it abundantly clear. When we can go into the annual accounts of the University, we can certainly go into the affairs of the University. When we give grants-in-aid to the tune of crores of rupees I fail to understand why this August House is not competent to discuss this matter. When law and order situation arises we are asked by the University authorities to post police there. It is of no use to repeat all that has been said earlier. With these words I would submit that this is a matter which does require our intervention, our interference and the Act empowers us to do so. Thank you, Sir.

प्रिंसिपल रला राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । अध्यक्ष महोदय, यह ठीक है कि इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड और ट्रांसपोर्ट कारपोरेशन अटानोमस बाडीज हैं और उन के अकाउंट्स यहां पर ले लिए जाते हैं और उन पर डिसकशन होती है क्योंकि उन के बारे में एक्ट में प्रोवीजन है । इस का मतलब यह नहीं है कि यूनिवर्सिटीज के अकाउंट्स भी उसी तरह से यहां पर डिसकस किए जाएं क्योंकि यूनिवर्सिटीज के एक्ट के अन्दर ऐसी कोई प्रोवीजन नहीं है जिस से उन के अकाउंट्स यहां पर ले लिए जाएं और उन पर डिसकशन हो सके । (विघन) । उन के अकाउंट्स भी आडिट होत हैं । (विघन) (शोर)

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । जिस चीज पर गवर्न-मेंट का कण्ट्रोल हो चाह वह यूनिवर्सिटी या और कोई डिपार्टमेंट हो । आया यह गवर्नमेंट उस के बारे में इस हाउस को जवाब देह है या नहीं ?

Mr. Speaker : This is no point of Order.

Shri Balramji Das Tandon : Mr. Speaker, I want your Ruling on this point.

Mr. Speaker : I have already said that it is no point of Order. The hon. Member does not want to hear him (Principal Rala Ram). He is giving his opinion and the hon. Member may or may not agree with him. But he has every right to express his opinion.

(Some hon. Members rose on points of Order).

Sardar Gurnam Singh : I would request the hon. Members sitting on the Opposition Benches, to remain quiet and hear the Senators, who may be responsible for creating the present situation in the University.

प्रिंसिपल रला राम : अध्यक्ष महोदय, इस सेशन का हरगिज यह मतलब नहीं है कि यूनिवर्सिटी के जो बजट बगैरह हैं उन के अन्दर यह हाउस किसी तरह से इंटरफियर करे या कर सकता है । जैनरल आडिट और चैकिंग का जो राईट है वह इस हाउस को आडिट डिपार्ट-

मेंट के थ्रू है। जहां तक इस सट्राइक का ताल्लुक है यह उन का बिलकुल इन्टरनल मामला है। अगर इन्टरनल एडमिनिस्ट्रेशन के अन्दर यह हाउस या गवर्नमेंट इन्टरफियर करेगी तो यूनिवर्सिटी के जो राईट्स हैं और हायर एजुकेशन को प्रोटेक्ट करने की जो गारंटीज हैं वह बिलकुल जाती रहेंगी और हायर एजुकेशन का सारा निजाम हमारी स्टेट के अन्दर दरहम बरहम हो जाए गा और एक तरह से भट्टा ही बैठ जाएगा। इस लिये जहां तक इस सट्राइक का ताल्लुक है यह उन के इन्टरनल एडमिनिस्ट्रेशन की चीज है और इस के अन्दर गवर्नमेंट को या इस हाउस को इन्टरफियर नहीं करना चाहिए। यह उन के इन्टरनल एडमिनिस्ट्रेशन का मामला यूनिवर्सिटी पर ही छोड़ देना चाहिए। जहां तक उन का ताल्लुक है परसों ही सैनेट की मीटिंग हुई और इस बात पर बड़े ध्यान से गौर किया गया और सैनेटर्ज ने जो मैयर्ज सजैस्ट किये वह यूनानीमसली किये और वह ऐसे हैं जो कि सट्राइक को बहुत जल्दी सैटल कर देंगे और परसुएशन के जरिए से उस को खत्म करने के लिये कैलकुलेटिड हैं। अगर किसी तरह से उस के अन्दर मदाखलत होगी तो उस से सिचुएशन बिगड़ने का अंदेशा है सुधरने की पासीबिलिटी नहीं हो सकती। फिर ला एण्ड आर्डर की सिचुएशन भी वहां पर कोई खरतनाक पहलू के अन्दर नहीं है कि ब्रीच आफ पीस का खतरा हो। महज पुलिस का वहां पर होना इस बात को जाहिर नहीं करता कि ब्रीच आफ दी पीस वहां हो गई। यह तो प्रीकाशनरी मैयर है। इस लिये मैं आप से यह निवेदन करना चाहता हूं कि यह हाउस यूनिवर्सिटी की डीटेल्ज को कंट्रोल करे यह हायर एजुकेशन के इन्ट्रेस्ट में नहीं है। यूनिवर्सिटीज जो हैं **They are the greatest guarantee for the freedom of the individual in modren states.** माडर्न स्टेट्स टॉटैलीटेरियन बनती जा रही हैं और उस के खिलाफ अगर कोई गारंटी है तो वह है यूनिवर्सिटी, इस लिये अगर उस को अटानीमी को इंजर करेंगे तो हायर एजुकेशन के काज को इंजर करेंगे। इस लिये उन के इन्टरनल एडमिनिस्ट्रेशन की जो डीटेल्ज हैं उस में इन्टरफियर करने की न तो यह एकट गवर्नमेंट को अथारिटी देता है और न ही इन्टरफियर करना चाहिए।

(At this stage Mr. Speaker rose to make some observations).

Sardar Gurbaksh Singh (Gurdaspuri) : Mr. Speaker, I may also be allowed to say something on this point.

Mr. Speaker : I will not debar any hon. Member of this House from expressing his point of view on this issue.

This is quite a complicated and important matter. It requires serious consideration and detailed discussion and it would not be possible to do justice to this matter without allotment of proper time. So I will allot some time in consultation with the Business Advisory Committee, say one day for the discussion of this matter.

Other Adjournment Motions etc., given notice of for today will be taken up on the next sitting.

(At this stage Chaudhri Hardwari Lal rose to say something).

Mr. Speaker : Chaudhri Sahib, do you want to say something else. So far as the point about the University is concerned, we will take it up on some other day.

Chaudhri Hardwari Lal : I will not say anything very long. Mr. Speaker, I wanted to invite your attention to.....

Mr. Speaker : Is it relating to this very point ?

Chaudhri Har Iwari Lal : I sent you a letter in regard to the relationship.....

Mr. Speaker : We will consider that matter on a day that might be fixed for this purpose and that motion may be brought on the agenda.

Chaudhri Hardwari Lal : All right, Sir.

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ : ਦੂਸਰੀ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਨੈਕਸਟ ਸਿਟਿੰਗ ਮੈਂ ਲੇ ਲੀ ਜਾਓਂਗੀ।

(The other motions will be taken up on the next sitting)

ਬੀਬੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਰੂਖੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਐਡਜਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਥੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ : वह पेंडिंग है। (It is still pending.)

ਬੀਬੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਕੁਝ ਆਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ : वह सब पेंडिंग रखी हैं, इकट्ठा ही फैसला करेंगे।

(All those are kept pending, they will be decided together.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਰਸੋਂ ਇਥੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਪੁਲਿਸ *ਦੁਰਾਹੇ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦੇ ਮੁੱਤਲਿਕ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੀਫ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਵੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਰੀਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਸਬਮਿਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਵਿਊ ਦੇ ਦੇਣ ਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਨੇ ਕੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr Speaker : Will the Chief Minister like to make a statement just now or at some later date ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਜਬ ਆਈ. ਜੀ. ਅਪਨੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲੇ ਕਰ ਧਰਾਂ ਆਏ ਥੇ। ਤੀ ਮੈਂ ਨੇ ਉਸੀ ਵਕਤ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਆਰ ਸਰਦਾਰ ਲਚਖਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋ ਬੁਲਾਯਾ ਥਾ ਆਰ ਇਨ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਸਾਰੀ ਬਾਤ ਚੀਤ ਕੀ ਥੀ, ਕੁਝ ਤਥ ਹੁਆ ਥਾ। ਅਬ ਧਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਮਾਲੂਮ ਹੋਤਾ ਕਿ ਜੋ ਬਾਤੋਂ ਹਮ ਨੇ ਵਹਾਂ ਪਰ ਤਥ ਕਰ ਲੀਂ ਥੀਂ ਉਨ ਕੋ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਲਾਯਾ ਜਾਏ। ਧਹ ਅਚਛਾ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ।

EXPUNCTION OF A PORTION OF PROCEEDINGS OF THE HOUSE DATED THE 1ST APRIL, 1965

ਬੀਬੀ ਕੁਰਸ਼ੀਦ ਅਹਮਦ : ਆਨ ਐ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਆਪ ਕਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤਰਫ ਦਿਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲ ਧਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਏਕ ਸ਼ਿਕਾਯਤ ਪਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਤਰਫ ਸੇ ਏਕ ਫਲਿੰਗ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਥਾ। ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਫਲਿੰਗ ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਹੁਆ ਵਹ ਮੇਰੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਿਰੀ ਮੈਂ ਏਕਸਪੰਜ ਕਰ ਦਿਯਾ ਗਯਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪ ਕਾ ਫਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ in the history of Democracy ਕਬੀ ਏਸਾ ਹੁਆ ਹੈ ਕਿ Speaker expunged his own ruling.

Note : Sardar Lachhman Singh Gill referred to the matter regarding "burning of Shri Guru Granth Sahib at Doraha and dragging of a Granthi while he was reciting the holy Granth Sahib at Ludhiana" of which he had given a notice of an adjournment motion.

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. This is no point of Order.

Chaudhri Khurshed Ahmed : No reply has been given to my complaint.

Mr. Speaker : That was a ruling on the 1st of April, in connection with the 1st of April business.

Chaudhri Khurshed Ahmed : Then may I take it that my complaint stands ?

Mr. Speaker : Yes, it will be heard on the 1st of April, 1966.

Chaudhri Khurshed Ahmed : I am serious about it, Mr. Speaker.

Mr. Speaker : I am also serious. But the matter can be taken up only on the 1st of April, 1965.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं आप की इस मामला में सीरियस खलिंग चाहता हूँ। चौधरी खुरशीद अहमद ने जो शिकायत की है उस को फर्स्ट एप्रिल फूल कह कर न टालें। मैं उस बात को सीरियसली लेता हूँ। बहन शत्रो देवी को निशाना बनाया गया लेकिन यह चीज ऐसी नहीं थी। उन को बिल्कुल रिडीक्यूल किया गया। एक पुराने वक्तों के ग्रेजुएट हों, जिन का पुलीटिकल स्टेचर जितने मੈम्बर यहां पर बैठे हों उन सब से ज्यादा हो, ओलडिस्ट मੈम्बर हैं इस हाउस के और उन के साथ इस तरह का मज़ाक किया गया। यह मूव सीरियस थी और जो खलिंग आप ने दिया उस खलिंग में जस्टिस गुरनाम सिंह का नाम भी लिया गया। इस लिये मैं समझता हूँ कि वह मूव सीरियस थी क्योंकि चोह मिनिस्टर साहिब ने सुच्चा सिंह के बारे में स्टेटमेंट दिया था और वह उन को विदडा करना पड़ा, आप को एक्सपंज करना पड़ा, हाउस में रीजेंटमेंट थी। कांग्रेस सरकार में भी रीजेंटमेंट थी और उस के नतीजे के तौर पर यह मूव चली थी और सीरियसली चली थी, तीस दस्तखत भी हो चुके थे और वृषभान ने बड़ी क्लैवरली उस रीजेंटमेंट को डाईवर्ट करने के लिये इसी मज़ाक में टालने की कोशिश की और जब बाकायदा कम्प्लेंट आप के पास की गई तो यकम अप्रैल को क्या वह आगे पीछे नहीं हो सकती थी। जब आप का खलिंग आया उस पर भी वह नान-सीरियस हो गए और उन्होंने मज़ाक में आप के सामने कैबिनेट की एक लिस्ट रख दी जिस से तमाम हाउस यह समझा कि यह फर्स्ट अप्रैल फूल है। आप ने वह सारी कार्यवाही एक्सपंज कर दी है लेकिन मैं समझता हूँ कि जो मੈम्बर साहिब की कम्प्लेंट है वह बाकायदा अभी तक कायम है जो बाकी कार्यवाही को आप ने एक्सपंज कर दिया। इसलिए मेरी खलिंग यह है (हंसी) माफ कोजिए, खलिंग तो आप ने देनी है, मेरा सबमिशन यह है कि कम्प्लेंट चौधरी खुरशीद अहमद ने की थी उस पर आप की क्या खलिंग है ? उन्होंने एक बड़े सीरियस मामले को उठाया था। वह उस में हरगिज नान-सीरियस नहीं थे। इसलिए मैं समझता हूँ कि उसे एप्रैल फूल के बहाने टाला नहीं जाना चाहिए। क्या इस तरह से उनको टालना चेयर के लिए मुनासिब है या नहीं, इस बात पर मैं आप की खलिंग चाहता हूँ।

श्री अध्यक्ष : ऐसा नज़र आता है कि चौधरी देवी लाल कल को तो एप्रैल फूल एंजाय करने के मूड में बैठे थे और आज किसी दूसरे मूड में हैं। जो बात कार्यवाही से एक्सपंज हो गई उसका अब जिक्र नहीं करना चाहिए। (It so appears as if yesterday, Chaudhri Devi Lal was in a mood to enjoy the first April

[Mr. Speaker]

fool, but today he is in some changed mood. No reference should be made to the proceedings which have been expunged.)

चौधरी खुरशीद अहमद : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं ने जो कम्पलेंट आप के सामने रखी थी वह फर्स्ट एप्रेल के सिलसिले में नहीं थी।

श्री अध्यक्ष : यह कोई प्वायंट आफ आर्डर नहीं है। (This is no point of Order.)

ALLEGED INCORRECT STATEMENTS MADE IN THE HOUSE

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मंत्री (श्री प्रबोध चन्द्र) : स्पीकर साहिब, अगर आप की इजाजत हो तो मैं कुछ अज़ करना चाहता हूँ। आप की एक चिट्ठी मुझे मिली। मैं उसका चर्चा तो नहीं करना चाहता था लेकिन चूँकि आप ने लिखा था कि मेरा जवाब और वह चिट्ठी दोनों ही हाउस की मेज़ पर रख दी जाएंगी, इसलिए मैं कुछ कहना जरूरी समझता हूँ।

जैसा कि पंडित मोहन लाल जी ने उस चिट्ठी में लिखा है कि इस हाउस के किसी मੈਂबर को, या किसी इंजीनियर या आप के स्टाफ के किसी अफसर को भेजकर उसकी इन्क्वायरी कराई जाए मैं फिर इस बात को रिपीट करता हूँ कि आप बड़ी मेहरबानी करेंगे और इस हाउस की डिगनिटी को बरकरार रखेंगे अगर आप अपने स्टाफ का कोई आदमी या इंजीनियर इस बात के लिए मुकर्रर कर दें। मैं आज उन को अपने खर्च पर वहाँ ले जाता हूँ और अगर जो कुछ पंडित मोहन लाल ने लिखा है वह साबित हो जाए **then I have no right to sit in this House.** और अगर यह साबित हो जाए कि उन्होंने गलत बयानी की है तो मैं आप से यह तवक्को रखता हूँ कि आप को कम अज़ कम ऐसी बातों का सख्त से सख्त नोटिस लेना चाहिए क्योंकि आए दिन इस तरह के प्वायंट उठाए जाते हैं। यह कोशिश की जाती है कि गन्दगी उछाली जाए क्योंकि उस से कुछ न कुछ तो दाग पड़ेगा। मैं तो खुद मोहन लाल जी के सपुर्द ही मामला करने को तैयार हूँ कि **he should go there and see for himself.** इस के अलावा अगर आप चाहें तो जस्टिस गुरनाम सिंह या डाक्टर बलदेव प्रकाश या किन्हीं भी एक दो मੈਂबर साहिबान को वहाँ पर भेज दें और वह इस बात की सारी वेरिफिकेशन कर लें। लेकिन यह निहायत अफसोस का मकाम है कि आए दिन हाउस में खड़े होकर इस तरह से एक दूसरे पर गन्दगी उछाली जाए। **This should stop once for all.** जैसा कि उन्होंने से कहा कि बड़े बड़े कमरे हैं अगर वह साबित कर दें तो मैं उस ज़मीन, कोठी और कमरों को भी उनके हवाले करने को तैयार हूँ और अगर यह चीज़ गलत साबित होती है तो **I would request you to take a serious view of the whole thing.**

श्री अध्यक्ष : बेहतर होता कि जो बात का रैस्पॉन्स में थो उसे हाउस में न लाया जाता। लेकिन चूँकि श्री प्रबोध चन्द्र जी ने उस बात को उठाया है तो मुनासिब ही है कि मैं भी उसके मूतअल्लिक अपनी आबज़र्वेशन दे दूँ।

श्री प्रबोध चन्द्र की ज़िला गुरदासपुर में प्रापर्टी के बारे में कुछ सवाल आए, कुछ कान्ट्रो-वर्सी हुई, ऐलोगेशन और काउंटर-ऐलोगेशन लगे, एक्सप्लेनेशन आए। श्री मोहनलाल जी ने मुझे खत लिखा कि उस बिल्डिंग या प्लॉट के बारे में जो ब्यान श्री प्रबोध चन्द्र जी ने दिया उस में कुछ इनएक्युरेसी है और उन्होंने यह मांग की कि कोई इंजीनियर या असैम्बली सैक्रेटरीएट का अफसर यहां से इन्क्वायरी करने के लिए भेजूं। शायद उस में यह भी था कि हाउस के किसी मੈम्बर को भी इस मकसद के लिए भेजा जाए। चूंकि उस के लिए न तो कोई खल है और न ही यह तरीका एडाप्ट करना मुनासिब है कि इस तरह का कोई प्रैसीडेंट बनाया जाए हाउस के मੈम्बर साहिबान के लिए, और जैसा कि मैं महसूस करता हूं न ही मुझे इस तरह की कोई पावर्ज है कि इस किस्म की इन्क्वायरी करा सकूं या वेरीफिकेशन कर सकूं इसलिए मैं ने श्री मोहन लाल जी की यह बात नहीं मानी लेकिन मैंने उन को यह लिख दिया कि आप की जो वर्शन है वह मैं मिनिस्टर साहिब को भेज देता हूं। सो मैंने उन की वह बात उन को लिख दी और साथ मैं यह भी बता दिया कि मैं ने श्री मोहन लाल की इस तजवीज को नहीं माना कि किसी इंजीनियर या अफसर को भेजकर आप की पार्टी के बारे में इन्क्वायरी कराऊं क्योंकि ऐसी कोई प्रैक्टिस नहीं है। इसलिए, आप इसको पढ़कर देख लें। आप की वर्शन और मੈम्बर साहिब की वर्शन दोनों को हाउस के टेबल पर रख दिया जाएगा, जैसा कि आगे हमने तरीका एडाप्ट किया है।

इस सम्बन्ध में मैं हाउस को यह भी बता दूँ कि कल हमने खूज कमेट्री में भी कुछ फैसला किया है। अगर हाउस के अन्दर कोई मिनिस्टर या कोई मੈम्बर मिस-स्टेटमेंट करता है या कोई ब्यान में इनएक्युरेसी होती है तो उस के लिए लोक सभा का एक डायरेक्टिव है। वह डायरेक्टिव हम ने भी कल एडाप्ट कर लिया है और उसकी इंग्लिश, हिन्दी और पंजाबी वर्शन आप सब मੈम्बर साहिबान को मिल जाएगी। वह तरीका यह है अगर किसी मੈम्बर या मिनिस्टर के ब्यान के अन्दर कोई इनएक्युरेसी या मिस्टेक है तो मੈम्बर एकदम उसे हाउस में रेज नहीं कर सकता। उसे वह हाउस में रेज करने से पहले स्पीकर को सैटिस्फाई करेगा और जो एवोर्ड्स वह स्पीकर के सामने रखेगा उस की बिना पर अगर वह इस बात के लिए सैटिस्फाई हो जाए कि वाकई प्राईमा फेसाई केस है तो स्पीकर उस मੈम्बर को हाउस में स्टेटमेंट देने की इजाजत दे देगा और उस हालत में जिस मੈम्बर या मिनिस्टर के मुताबिक वह बात होगी उसको भी रिप्लाय देने की इजाजत होगी। तो इस तरह से हमने लोक सभा के डायरेक्टिव के मुताबिक यह तरीका एडाप्ट कर लिया है जिसे कल खूज कमेट्री में यूनानिमसली मान लिया गया था और उसकी कापी आप सब के पास पहुंच जाएगी। मैं समझता हूं कि ऐसी हालत में इसके अलावा और कोई तरीका एडाप्ट नहीं किया जा सकता था। **We may close this discussion here. (It would have been better if whatever was contained in the correspondence had not been brought before the House. Since Shri Prabodh Chandra has raised this issue, it would be proper if I give my observations in connection therewith.**

Some questions were asked about the property of Shri Prabodh Chandra in Gurdaspur District, there was some

controversy, allegations and counter allegations were made and explanations were given. Shri Mohan Lal wrote me a letter that there are some inaccuracies in the statement which Shri Prabodh Chandra had made regarding that building or the plot, and he demanded that an engineer or an officer of the Assembly Secretariat might be deputed to make an inquiry. Perhaps it was also stated therein that an hon. Member of this House might be sent for this purpose. Since there is neither any rule, nor is it proper that this method may be adopted and precedent like this set up for the hon. Members of this House. I feel that I am not empowered to institute an enquiry of this kind or get facts verified in this manner. I, therefore, did not agree to the proposal of Shri Mohan Lal but I wrote back to him that I would send his version of the matter to the hon. Minister concerned. So I wrote to Shri Prabodh Chandra what was conveyed to me by Shri Mohan Lal and along with it, I informed him that I had not agreed to the latter's suggestion for sending an Engineer, an officer or any hon. Member for holding an enquiry regarding his property as there was no such practice obtaining here for the purpose and that he may go through the same. However, his (Shri Prabodh Chandra's) version as well as the version of this hon. Member (Shri Mohan Lal) will be placed on the Table of the House as is the practice already adopted in the House.

In this connection I may inform the House that a decision was taken in this regard yesterday in the Rules Committee. If any hon. Minister or member makes a statement in the House and it contains any inaccuracy there is a directive of the Lok Sabha in connection therewith and that directive we have also adopted and an English, Hindi and Punjabi version thereof will be circulated to the hon. Members. The procedure is that if there is any inaccuracy or mistake in the statement of any hon. Minister or Member this issue will not be raised by any hon. Member forthwith. The hon. Member who wishes to raise that issue, will have to satisfy the Speaker before raising the same in the House and whatever evidence will be produced by him before the Speaker, the Speaker, if he is satisfied that on the basis of the evidence produced before him, there is a *prima facie* case, will allow that hon. Member to make a statement in the House and in that case the Ministers or the Members concerned will be allowed to give a reply. So, we have adopted this procedure on the lines of the directive of the

Lok Sabha, This was agreed to by the Rules Committee unanimously. A copy thereof will be supplied to every hon. Member. I think that no other procedure could be adopted under the existing circumstances).

We may close this discussion here.)

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : On a point of order, Sir. I would like to seek clarification. Sir, you have been pleased to state that two versions will be placed on the Table of the House and they will become the property of the House. Sir, may I know whether the House can take cognizance of that matter or not ?

Mr. Speaker : Naturally. Both the versions will be the property of the House.

पंडित मोहन लाल दत्त : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं कल एप्रल फूल बनाने के सम्बन्ध में आप की रूलिंग चाहूंगा कि क्या आप के अहद में, आप के चेयर पर विराजमान रहते जब कि बाकायदा तौर पर सदन में कार्यवाही हो रही हो उस दौरान क्या ऐसी कोई आईटम को जो एजेंडा पर न हो, लाया जा सकता है ? क्या ऐसी आईटम को डिस्कस किया जा सकता है जिस पर हाऊस ने अपनी स्वीकृति न दी हो ? मैं आप से यह जानना चाहता हूँ कि क्या यह उचित स्थान था ऐसा मजाक उड़ाने के लिये और एक महान देवी का अपमान करने के लिये ? क्या जनता ने हम को यहां इस सदन में इस तरह की कार्यवाही करने के लिये, ऐसा मजाक उड़ाने के लिये भेजा है कि हम इस प्रकार से वक्त जाया करें, इस तरह से जनता का रुपया बरबाद करें ?

श्री अध्यक्ष : आप मेहरबानी करके बैठ जाइये। वह बात अब खत्म हो गई समझी जानी चाहिये। (The hon. Member should please resume his seat. That chapter must be treated as closed.)

पंडित मोहन लाल दत्त : इस तरह का मजाक नहीं उड़ाया जाना चाहिये था।

श्री अध्यक्ष : प्लीज टेक यूअर सीट। क्योंकि बार बार इस का जिक्र किया गया है, इस लिये मैं इस को साफ कर दूँ। यहां पर किसी का कोई इरादा नहीं है कि बीबी शन्नो देवी का मजाक उड़ाया जाये। तमाम हाऊस उन की इज्जत करता है, उन के तजरुबे की, उन की बुजुर्गी की, उन के कामों की और उन की कुर्बानियों की कद्र करता है। किसी का उन के दिल को दुखाने का या किसी तरह से उन को नुकसान पहुंचाने का मनशा नहीं है। सिर्फ कल फर्स्ट एप्रल फूल के तौर पर जो बात आ गई वह मैं समझता हूँ कि अब खत्म होनी चाहिये। एक बार फिर बीबी जी को यकीन दिलाता हूँ कि उन की इज्जत तमाम हाऊस के दिल में कायम है जिस तरह से पहिले थी और हमेशा के लिये कायम रहेगी। (*Thumping of Tables from all sides of the House*) (Please take your seat. Because repeated efforts have been made to raise this issue, I would like to make it clear once for all. There is no intention on the part of anybody here to ridicule Shrimati Shanno Devi. The entire House holds her in respect and is all esteem for her rich

[ਸ਼੍ਰੀ ਅਧ୍ୟਕਸ਼]

experience, her age, her achievements and the sacrifices which she has made. Nobody has any intention to hurt her feeling or in any way do her any harm. It was only on account of 'First April Fool' yesterday that some matter came up and I think that may now be treated as closed. Once again I would like to assure the hon. Deputy Speaker that the entire House holds her in esteem as before and would continue to do so even in future)

(Thumping of Tables from all sides of the House.)

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਨੋ ਦੇਵੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਆਪ ਨੇ ਯਹ ਵਾਤ ਨ ਕਹੀ ਹੋਤੀ ਤੋ ਮੈਂ ਇਸ ਪਰ ਕੁਝ ਕਹਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਤੀ ਥੀ। ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਚਲ ਰਹੇ ਹੈਂ ਉਨ ਕੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਕੋ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਪਸੰਦ ਕਰਤੀ ਹੂੰ। ਜੈਸਾ ਆਪ ਨੇ ਕਹਾ, ਯਹ ਵਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਬ ਕੌਂਸਿਲ ਕੀ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਯਹ ਮਾਮਲਾ ਰਖਾ ਤੋ ਯਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁਆ ਕਿ ਯਹ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰੀ ਪਲੈਂਡ ਥੀ। ਆਪ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਕੋ ਉਠਾਕਰ ਦੇਖ ਲੀਜ਼ਿਏ ਉਨ ਕੋ ਕੈਸੇ ਪਹਲੇ ਮਾਲੂਮ ਥਾ ਕਿ ਮੁਝੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਮਜ਼ਾਕ ਕਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਬਨਾਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਯਹ ਨਿਹਾਯਤ ਨਾਮੁਨਾਸਿਬ ਵਾਤ ਥੀ ਆਰ ਮੈਂ ਇਸਕੋ ਰੀਜ਼ੈਂਟ ਕਰਤੀ ਹੂੰ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧ୍ୟਕਸ਼ : ਅਗਰ ਕੌਂਸਿਲ ਕੇ ਕਿਸੀ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਯਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਯਾ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਕੁਝ ਕਹਾ ਹੈ ਤੋ ਮੁਝੇ ਹਕ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਯਹਾਂ ਪਰ ਕੁਝ ਕਹੂੰ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਆਪ ਕੋ ਇਸ ਵਾਤ ਕਾ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਹਮਾਰਾ ਏਸਾ ਕੋਈ ਮਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਥਾ।
(I am not entitled to make any comments on what has been said by any Member of the Council, their Chairman or the Deputy Chairman, but I would like to assure the hon. Deputy Speaker that there was no such intention on the part of any one of us.)

Shrimati Shanno Devi : Why was such a thing started from the Chair ?

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, you were pleased to say a few minutes ago that all that was done yesterday, was in connection with this well-known institution, "First April, Fool", and you also said when Mr. Khurshed Ahmed raised a point that all this can be taken up on the 1st April. Are we to understand that this type of prolonged tom-foolery, which was enacted in a formal sitting of the House yesterday, would be repeated in future years also ? This was something which should not have been done.

Mr. Speaker : No, this will not be repeated in future please.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧ୍ୟਕਸ਼ : ਯਹ ਸਵਾਲ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। (This question has already been taken up).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ

ਸਿੰਘ ਔਰ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਔਰ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੋਨੋਂ ਲੀਡਰ ਹਨ ਔਰ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਜ਼ਤ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਇਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਵਡੇ ਲੀਡਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ ਪਰਾਈਵੇਟਲੀ ਦਸ ਕੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਜ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਠੀਕ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਡੀਵੈਂਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋਵਾਂਗਾ । ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਗਰੰਥੀ ਨੂੰ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਉਥੇ ਖਿਚ ਕੇ ਝਬਾਹਰ ਕਢਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਢਿਆ ਸੀ

Mr. Speaker : Please take your seat. Your point has come. You should not go into the merits of the case.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਐਸੋਰੈਂਸ ਦਿਤੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਨਹੀਂ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜਬੂਰ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਕੇ ਦਸਣ . . . . .

Mr. Speaker : I cannot force the Government. But, I hope that they will take an earliest opportunity to make the statement.

The remaining motions will be taken up at the next sitting of the House.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ ।

Mr. Speaker : I have already made my observations about it. No more discussion please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀਉ ਪੁਆਇੰਟ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਗਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣੇ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ . . . .

Mr. Speaker : Please take your seat. It is no point of order.

PAPER LAID ON THE TABLE

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the Punjab Urban Estates (Sales of Sites) Rules, 1965, as required under section 23(3) of the Punjab Urban Estates (Development and Regulation) Act, 1964.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜੋ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Please take your seat. This will be taken up at the next sitting. Let the Secretary now make an announcement.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the following motion

[Secretary]

carried by the Punjab Legislative Council at its sitting held on the 31st March, 1965, referring the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill, 1965, to a Joint Select Committee, has been received for the concurrence of the Punjab Vidhan Sabha, and in case of its concurrence, for the nomination of its members to serve on the Joint Select Committee :—

That the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill, 1965, be referred to a Joint Select Committee consisting of the following Members of the Punjab Legislative Council :—

- (1) Shrimati Sita Devi ;
  - (2) Shri Krishan Lal ;
  - (3) Shri Kanwar Lal Sharma ;
  - (4) Shri Milkhi Ram Rattan ;
  - (5) Shri Des Raj ;
  - (6) Master Hari Singh ;
  - (7) Capt. Rao Birender Singh ; and
- eighteen members of the Punjab Vidhan Sabha, exclusive of the Minister-in-charge of the department to which the Bill relates,
with a direction to report to the House by the 10th April, 1965.

LEGISLATIVE BUSINESS

THE PUNJAB INDUSTRIAL ESTABLISHMENTS (NATIONAL AND FESTIVAL HOLIDAYS AND CASUAL AND SICK LEAVE) BILL, 1965

Minister for Public Works and Welfare (Chaudhri Rizaq Ram) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill, 1965, be referred to a Joint Select Committee consisting of the following members of the Punjab Legislative Council :—

- (1) Shrimati Sita Devi ;
  - (2) Shri Krishan Lal ;
  - (3) Shri Kanwar Lal Sharma ;
  - (4) Shri Milkhi Ram Rattan ;
  - (5) Shri Des Raj ;
  - (6) Master Hari Singh ;
  - (7) Capt. Rao Birender Singh ; and
- eighteen members of the Punjab Vidhan Sabha, exclusive of the Minister-in-charge of the department to which the Bill relates,
with a direction to report to the House by the 10th April, 1965,
passed by the Punjab Legislative Council on the 31st March, 1965, be concurred in ; and

That the following members of the Punjab Vidhan Sabha be nominated to serve on the Joint Select Committee of both the Houses of the Legislature on the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill :—

- (1) Dr. Baldev Parkash ;
- (2) Chaudhri Ram Sarup ;
- (3) Sardar Lachhman Singh Gill ;
- (4) Sardar Shamsher Singh Josh ;
- (5) Sardar Ajaib Singh Sandhu ;

- (6) Comrade Ram Chandra ;
- (7) Pandit Bhagwat Dayal ;
- (8) Comrade Ram Piara ;
- (9) Shri Dina Nath Aggarwal ;
- (10) Chaudhri Baloo Ram ;
- (11) Chaudhri Amar Singh ;
- (12) Chaudhri Ran Singh ;
- (13) Shri Gurmail ;
- (14) Giani Zail Singh ;
- (15) Rao Nihal Singh (Gurgaon) ;
- (16) Shri Hari Ram ;
- (17) Chaudhri Darshan Singh ;
- (18) Sardar Karam Singh Kirti.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill, 1965, be referred to a Joint Select Committee consisting of the following members of the Punjab Legislative Council :—

- (1) Shrimati Sita Devi ;
- (2) Shri Krishan Lal ;
- (3) Shri Kanwar Lal Sharma ;
- (4) Shri Milkhi Ram Rattan ;
- (5) Shri Des Raj ;
- (6) Master Hari Singh ;
- (7) Capt. Rao Birender Singh ; and

eighteen members of the Punjab Vidhan Sabha, exclusive of the Minister-in-charge of the department to which the Bill relates,

with a direction to report to the House by the 10th April, 1965,

passed by the Punjab Legislative Council on the 31st March, 1965, be concurred in ; and

That the following members of the Punjab Vidhan Sabha be nominated to serve on the Joint Select Committee of both the Houses of the Legislature on the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill :—

- (1) Dr. Baldev Parkash ;
- (2) Chaudhri Ram Sarup ;

[Mr. Speaker]

- (3) Sardar Lachhman Singh Gill ;
- (4) Sardar Shamsher Singh Josh ;
- (5) Sardar Ajaib Singh Sandhu ;
- (6) Comrade Ram Chandra ;
- (7) Pandit Bhagwat Dayal ;
- (8) Comrade Ram Piara ;
- (9) Shri Dina Nath Aggarwal ;
- (10) Chaudhri Baloo Ram ;
- (11) Chaudhri Amar Singh ;
- (12) Chaudhri Ran Singh ;
- (13) Shri Gurmail ;
- (14) Giani Zail Singh ;
- (15) Rao Nihal Singh (Gurgaon) ;
- (16) Shri Hari Ram ;
- (17) Chaudhri Darshan Singh ;
- (18) Sardar Karam Singh Kirti.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill, 1965, be referred to a Joint Select Committee consisting of the following members of the Punjab Legislative Council :—

- (1) Shrimati Sita Devi ;
- (2) Shri Krishan Lal ;
- (3) Shri Kanwar Lal Sharma ;
- (4) Shri Milkhi Ram Rattan ;
- (5) Shri Des Raj ;
- (6) Master Hari Singh ;
- (7) Capt. Rao Birender Singh ; and

eighteen members of the Punjab Vidhan Sabha, exclusive of the Minister-in-charge of the department to which the Bill relates,

with a direction to report to the House by the 10th April, 1965,

passed by the Punjab Legislative Council on the 31st March, 1965, be concurred in ; and

That the following members of the Punjab Vidhan Sabha be nominated to serve on the joint Select Committee of both the Houses of the Legislature on the Punjab Industrial Establishments (National and Festival Holidays and Casual and Sick Leave) Bill :—

- (1) Dr. Baldev Parkash ;
- (2) Chaudhri Ram Sarup ;

- (3) Sardar Lachhman Singh Gill ;
- (4) Sardar Shamsheer Singh Josh ;
- (5) Sardar Ajaib Singh Sandhu ;
- (6) Comrade Ram Chandra ;
- (7) Pandit Bhagwat Dayal ;
- (8) Comrade Ram Piara ;
- (9) Shri Dina Nath Aggarwal ;
- (10) Chaudhri Baloo Ram ;
- (11) Chaudhri Amar Singh ;
- (12) Chaudhri Ran Singh ;
- (13) Shri Gurmail ;
- (14) Giani Zail Singh ;
- (15) Rao Nihal Singh (Gurgaon ;
- (16) Shri Hari Ram ;
- (17) Chaudhri Darshan Singh ;
- (18) Sardar Karam Singh Kirti.

The motion was carried.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं आप की इस बात पर रुलिंग चाहता हूँ कि आया चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी एज सच कोई विहप इन हिज कैपेसिटी आफ चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी यहां किसी को, यानी कांग्रेस पार्टी के मेम्बर साहिबान को, इशू कर सकता है ?

श्री अध्यक्ष : यह उनका इनट्रनल मामला है। (It is their internal affair.)

श्री बलरामजी दास टंडन : नहीं स्पीकर साहिब, क्योंकि चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी जो कुछ करता है उससे इस हाऊस का सम्बन्ध होता है इस लिये मैं आप की रुलिंग चाहता हूँ कि एज सच क्या वह विहप इशू कर सकता है ?

Mr. Speaker : The Chief Parliamentary Secretary can issue any direction to the Party Members. This is their internal affair and we are not concerned with it. He is the Chief Whip of the Party.

- (1) RESOLUTION UNDER CLAUSE 2(A) OF ARTICLE 213
OF THE CONSTITUTION DISAPPROVING THE PUNJAB
CO-OPERATIVE SOCIETIES (AMENDMENT)
ORDINANCE, 1964.
- (2) THE PUNJAB CO-OPERATIVE SOCIETIES (AMEND-
MENT) BILL, 1965.

(Resumption)

Mr. Speaker: Shri Balramji Dass Tandon, who was in possession of the House when it adjourned on the 31st March, 1965, may resume his speech.*

श्री बलरामजी दास टंडन (अमृतसर शहर, पश्चिम) : स्पीकर साहिब, इस आर्डिनेंस के बारे में पिछले दिन इस को डिसएप्रूव करने के लिये इस हाउस के अन्दर कह रहा था कि यह जो आर्डिनेन्स है इस की पोजीशन यह है कि जब पिछला सेशन खत्म हुआ तो उसके चन्द दिनों के बाद यह इशू किया गया। अब सवाल यह है कि जब कोई भी आर्डिनेंस इशू होता है उस के तैयार करने में आखिर कुछ दिन तो लगते ही हैं। क्योंकि उस में जो जो प्वायंट आते हैं उन पर विचार करना होता है और उन्हें एप्रूव कराना होता है और उस के पश्चात् उस की गजेट नोटिफिकेशन होती है और वह छपता है? तो स्पीकर साहिब, इस से साफ जाहिर है कि जब यहां असैम्बली का सेशन चल रहा था उस वक्त या उस से भी पहले यह आर्डिनेन्स जारी करने के लिये सोच रहे थे और ये जान बूझकर सेशन में नहीं लाये थे और इस तरह से इन्होंने यह आर्डिनेंस लागू कर के पांच छः महीनों के लिये यह अख्तियार अपने हाथों में लेकर, जो यहां पर इन्स्टीच्यूशन्स चल रही थीं, उन पर दो सालों के लिये इन्होंने एडमिनिस्ट्रेटर्ज थोप दिये हैं, स्पीकर साहिब, यह तो सरकार की रोज की प्रैक्टिस बनती जाती है कि जब असैम्बली का सेशन खत्म हो उस के कुछ दिन बाद यह कोई न कोई आर्डिनेंस जारी कर देती है और यह कह कर किया जाता है कि क्योंकि असैम्बली इन सेशन नहीं थी इस लिये इसे आर्डिनेन्स जारी करना पड़ा। इस तरह से जो यह सरकार करती है मैं समझता हूं कि यह एक बड़ी नामुनासिब बात है। इस आर्डिनेन्स के जरिये सरकार यह पावर ले रही है कि अगर कोई कोआपरेटिव सोसाइटी ठीक तरह से काम नहीं करती और उस की जो प्रान्बल्स हैं उन को वह ठीक तरह से हल नहीं कर पा रही तो उसकी वर्किंग के अन्दर यह सरकार अपनी मन मर्जी चलाने के लिये रजिस्ट्रार जो होगा वह पांच सालों के लिये उस सोसाइटी का काम एक एडमिनिस्ट्रेटर मुकर्रर कर के उस के हवाले कर देगा। अगर आप पहले एकट को अग्न्यामिन करें तो आप को पता चलेगा कि उस के अन्दर यह प्रोवीजन दो साल के लिये ऐसा करने की थी जिस को अब इस आर्डिनेन्स के जरिये यह पांच साल के लिये कर रहे हैं। आप ने पहले उस को दो साल दिये हुए हैं अब यह समय बढ़ा कर पांच साल कर रहे हैं। यह नाजायज बात है। पहले तो आप ने उन को दो साल के लिये मन मर्जी करने की इजाजत दे रखी है और अब उसको ऐसा करने की पांच साल की खुली छुट्टी देना चाहते हैं। ऐसी मन मर्जी करने का अख्तियार उस को नहीं मिलना चाहिये। अगर आप यह तबदीली कर रहे हैं तो साथ ही यह तबदीली भी की जाये कि उस के साथ दो तीन मैम्बरों की एक ऐडवाइजरी बौडी बने जो देखे कि वह काम कैसे कर रहा है। ऐसा न हो कि वह लाखों की प्रापर्टी, जो कि शेयरहोल्डरों की है, उस को बरबाद कर दे। पांच साल तक जो मर्जी आये करता

---

*For previous reference please refer to P.V.S. Debates, Vol. I, No. 26, dated the 31st March, 1965.

ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋ ਚਾਹੇ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾ ਦੇ। ਧਨੁ ਜੋ ਕਿਆ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਧਨੁ ਕਿਲਕੁਲ ਗਲਤ
ਬਾਤ ਹੈ, ਨਾਮੁਜਾਸਿਬ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹੁ ਕਿਆ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਬਿਲ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ
ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਡਿਸਅਪਰੂਵ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ
ਮੋਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ-ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਆਰਡੀ-
ਨੈਂਸ ਲਿਆਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਣ
ਵਾਲਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰ ਗਲ ਲਈ ਆਰਡੀ-
ਨੈਂਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ
ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਬਿਲਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੀ
ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫੈਸਲਾ ਚੁੱਕੀ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਵਗੈਰਾ ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਹੀ ਹੈ
ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਐਕਟ ਮੁਤਾਬਕ ਅਗਰ ਕੋਈ ਸੋਸਾਇਟੀ
ਠੀਕ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ
ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਅਰਸਾ ਵਧਾਕੇ 5 ਸਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼
ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਵਜ੍ਹਾ ਮੇਰੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਹਿਸਤਾ 2 ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੈਕਟਰ
ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਬਣਾਉਣ ਵਲ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮਹਿਕਮੇਂ ਨੂੰ ਇਤਨੇ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਡਿਕਟੇਟਰ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।
ਅਗਰ ਕੋਈ ਸੋਸਾਇਟੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਤਾਂ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਗਰ
ਉਹ ਦੋ ਸਾਲ ਤਾਈਂ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰਦੇ ਤਾਂ ਉਸ
ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਵਾਈਡਅਪ ਕਰ ਦਿਉ, ਲਿਕਵੀਡੇਟ ਕਰ ਦਿਉ, ਭਲਾ ਉਸ ਨੂੰ 3 ਸਾਲ ਤਾਈਂ ਹੋਰ
ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਅਫਸਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ
ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ
ਦਸਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਚਾਲੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ
ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 98 ਪਰਸੈਂਟ
ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਵਾਈਡਅਪ
ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਕੁਰਪੱਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਲਈ 5 ਸਾਲ ਦਾ ਅਰਸਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 5 ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼
ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸੇਅਰਹੋਲਡਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੈਬਨਿਟ
ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਬੋਰਡ
ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਨੋਮੀਨੇਟਿਡ ਬੋਰਡ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਝ
ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਅਦਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਨੋਮੀਨੇਟਿਡ ਬੋਰਡ ਬੈਠਾ ਦੇਵੇ
ਪਰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕ ਨੋਮੀਨੇਟਿਡ ਬੋਰਡ ਦੇ ਥਹ ਸਾਰੇ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਦੇਣਾ, ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਚੇਅਰ-
ਮੈਨ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਡਿਆਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਬਣਾਉਣ

[ਕਾਂਮਰੇਡ ਸਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜੋ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਹੈ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਸ ਨੀਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਆਹਿਸਤਾ ੨ ਸਰਕਾਰ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਦਖਲ ਵਧਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, 1957 ਵਿਚ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਰ ਮਾਲਕਮ ਡਾਰਲਿੰਗ ਕੇ. ਸੀ. ਆਈ. ਈ. ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ 'Report on Certain Aspects of Co-operative Movement in India, ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ 1958 ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਕ ਉਚੇਚਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਸ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨਾ ਬਣਨ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਜੈਨੂਇਨ ਬਣਨ, ਮਗਰ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਤਾਂ 700-800 ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੋਰਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਣਾਈਆਂ ਹੀ ਬੋਰਸ ਮਕਸਦਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸਗੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ 20 ਸਫੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

“In the Punjab—it may also be the case elsewhere—there has also been a tendency to register societies whose members have joined together solely to take advantage of Government's financial and other concessions to co-operative societies ; perhaps, too, to borrow from Central Banks at a comparatively low rate of interest. A typical example is the Co-operative Transport Society formed by its promoters for their exclusive benefit with no regard to those who use the transport”

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਸੰਧੂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੀ।

“I even heard of a Cinema Society formed on similar lines.”

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਨਮੇ ਵਲ ਹੈ।

“Such societies have not as their object the promotion of the economic interests of their members, in accordance with Cooperative principles and should, therefore, be registered under the Companies and not the Cooperative Societies Act.”

ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਐਕਟ ਅੰਡਰ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਕਿ ਐਸਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਹਥ ਹੈ ? ਜੇ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਉਹ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਡਿਊਟੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੋਡਸ ਆਪਰੈਂਡੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਬੋਰਸ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ। ਅਜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਵੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਥੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬੋਰਸ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ

ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕੀਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦਾ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਹੈ ਉਹ ਬੜਾ ਇਨਐਫੀਸ਼ੈਂਟ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਰਡ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਹਥ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਨੇਮੇ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਹ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮੂਵਮੈਂਟ ਦਾ ਬੜਾ ਗਰਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗਲਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਬਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸਨੇ ਬਣਾਈਆਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਨਐਫੀਸ਼ੈਂਸੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਮੈਂ ਮੌਰਿੰਡਾ ਸ਼ੂਗਰ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਮਿਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਮਨੇਜਰ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਮ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲ ਰਿਹਾ। ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਮਿਲ ਦਾ ਮਨੇਜਰ ਛੇ ਅਠ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੇਜਰ ਲਗਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਸ ਮਿਲ ਦੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਮਨੇਜਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਨੀਅਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰੀ ਜਨਰਲ ਮਨੇਜਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਟਰਫੀਰੈਂਸ ਘਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਇਹ ਮਿਲ ਮਨੇਜਰ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਜਦ ਕਰਸਿਰੰਸੀਜ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਮਿਲ ਫੇਲ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇਕ ਅਫਸਰ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਮਨੇਜਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਰੀਕਵਰੀ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਕਿ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਪਿਛੇ ਕਿਸ ਦਾ ਹਥ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਇਸ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸਲ ਖਰਾਬੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨੇਕਟਮੈਂਟ ਲਿਆਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ—

ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਦੂਜਾ ਇਹ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਰਪਟ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਬੋਰਡ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਫਾ 42 ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰੂਟ ਵਿਚ ਕੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਲਿਆਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਚੰਗੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਫਾ 19 ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ—

(19) Societies should not be formed without proper preparation and in each State, where this has not been done already, the Registrar should fix the number of visits by a member of his staff required to secure this...

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜ਼ੀਡੈਂਟਾਂ ਅਤੇ ਸੈਕਟਰੀਆ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਬੇਹਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਕਲੀਨ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਕੈਂਡਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਥਾਰੋ ਪਰੋਬ ਕਰਵਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਕਲ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਇਖਤਿਆਰ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੇ ਕਿ ਉਹ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਟਚ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਬੜਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਖਾਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਕਿੰਗ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਨੂੰ ਰੀਮੂਵ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੰਦਾ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੀ ਗਲ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖੇ ਕਿ ਸੋਸਾਇਟੀ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੇ ਚਲਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਛਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇ। ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਹਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗੜ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਚਲਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਦਰੁਸਤ ਹੋ ਸਕਣ ਅਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਚਲ ਸਕੇ। ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦਖਲ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਟੰਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 100 ਵਿਚੋਂ 98 ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਮਾੜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨਾ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤੀਹਵੀਲ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਵੇ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਹਦਫ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਰੀਵਾਈਵ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਲਾ ਵਜ੍ਹਾ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਹੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਜੋ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ। ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਤਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦੀ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਿਤੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਮਾੜੀ ਹੋਵੇ, ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਾਲਾਤ ਮਾੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ ਲਗਾਏ ਗਏ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਨਾਲ ਐਡਮਿਨਿ-

ਸਟ੍ਰੋਸਨ ਚੰਗੀ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਕਰਸਿੰਗ ਵਧ ਗਈ। ਹਾਲਾਤ ਚੰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਰੀਕਵਰੀ ਵੀ ਵਧੀ ਅਤੇ ਆਸ ਹੈ ਮੁਨਾਫਾ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਮੁਨਾਫਾ ਕੇਨ ਗਰੋਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਮਿਲ ਵਿਚ ਹਿਸੇਦਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪਾਵਰਜ਼ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇੰਟਰਫੀਰੰਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੇ, ਪਾਵਰਜ਼ ਲੈਣ ਦੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਥੇ ਮਜਬੂਰੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾਰਲਿੰਗ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਫਾ 50 ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਫਾ 20 ਤੇ ਵੀ ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਲਈ ਸੁਝਾਵ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਖਰਾਬ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਹ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਠੀਕ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੋਂ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਮਨਿਸਟਰ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੋਰਡ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਜਦ ਦੁਬਾਰਾ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਐਸੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਇਨਟੈਨਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਢਿੱਲਾ ਪਏ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਕੈਰੈਕਟਰ ਮਧਮ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਢਿਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਤਫਾਕ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਟਰਨ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਟੇਗਰਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਏ, ਬੀ, ਅਤੇ ਸੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੀ ਕੈਟੇਗਰੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਉਂ ਹੇਠ ਕੋਈ ਇਕ ਫੈਮਲੀ ਅਫੇਅਰ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਵਿਚ ਫੈਮਲੀ ਅਫੇਅਰ ਜਿਹਾ ਰਖਣ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਦੇ ਕੈਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ।

ਬਾਕੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ। ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫਿਊਡਲਇਜ਼ਮ ਟੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ 'ਲੇਜ਼ੇਫੇਅਰ' ਪਾਲਸੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਕਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮਿੰਗ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਲਟੀਵੇਸ਼ਨ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਜ਼ਿਤਨੇ ਵੀ ਕਲਟੀ-ਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿੱਚਕੰਮ ਧੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ

[ਗੁਰਿ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ]

ਸਾਂਝੀਵਾ ਲਤਾ ਦੀ ਸੋਸ਼ਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਟੈਡੈਂਸੀ ਆਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਪਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਤਰਮੀਮ ਅਸੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਏਮਜ਼ ਐਂਡ ਆਬਜੈਕਟਸ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤੱਦ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : Question is—

That this House disapproves the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Ordinance, 1964.

The motion was lost.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be taken into consideration.

The motion was carried.

Mr. Speaker : The House will now take up the consideration of the Bill clause by clause.

Clause 2, Clause 3, Clause 1 and the Title

Mr. Speaker : Question is—

That Clause 2, Clause 3, Clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Home and Development (Sardar Darbara Singh) :
Sir, I beg to move—

That the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

Mr. Speaker : Question is—

That the Punjab Co-operative Societies (Amendment) Bill, as reported by the Regional Committees, be passed.

The motion was carried.

(1) RESOLUTION UNDER CLAUSE 2 (a) OF ARTICLE 213
OF THE CONSTITUTION, AND

(2) THE PUNJAB OFFICIAL LANGUAGES (AMENDMENT)
BILL, 1965

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to move—

That this House disapproves the Punjab Official Languages (Amendment) Ordinance, 1965.

THE PUNJAB OFFICIAL LANGUAGES (AMENDMENT) BILL, 1965

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House disapproves the Punjab Official Languages (Amendment) Ordinance, 1965.

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Official Languages (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Official Languages (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

If the House agrees the resolution regarding the disapproval of the Punjab Official Languages (Amendment) Ordinance, 1965, and the motion for the consideration of the Bill be discussed together and voted upon separately .

Voices : No objection.

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्व) : स्पीकर साहिब, हाउस के सामने यह जो बिल आया है इस के मुताबिक अंग्रेजी के इस्तेमाल करने के लिये और वक्त दिया जा रहा है। अंग्रेजी भाषा को 26 जनवरी, 1965 तक 15 साल की अवधि जो विधान में दी थी कि यह भाषा 15 साल तक और इस्तेमाल होगी, इस के बाद सारे काम रिजनल या नैशनल लैंग्वेज में हों, आज हम फिर यह मियाद बढ़ाने जा रहे हैं। अब यह चाहते हैं कि विधान सभा और विधान परिषद् के काम में अंग्रेजी का इस्तेमाल किया जाये, इस प्रयोजन को सामने रख कर यह बिल इस हाउस के अन्दर पेश हुआ है। चाहिये तो यह था कि यह सरकार इस 15 साल के अर्से के अन्दर इन भाषाओं का इतना विकास कर लेती, अपनी कोशिश और मेहनत से कि पंजाब के अन्दर एक भाषाई माहौल पैदा कर लेती कि जिस से हम विधान मण्डल का काम अपनी भाषाओं में चलाते। यह बात सरकार के लिये बहुत ही मुनासिब थी। 15 साल का वक्त कोई थोड़ा वक्त नहीं है, मगर इस पहलू की तरफ सरकार ने कोई ठोस कदम नहीं उठाए जिस से हम अपना काम बखूबी अपनी भाषाओं में कर सकते। हम अपनी भाषा में बोलें। अपनी ही भाषा में कानून पास करें। जनता के नज़दीक अगर हमें कोई चीज़ ले जाती है तो यह हमारी अपनी बोली ही है। यह जो बिल पेश किया गया है इसे न तो हम अपनी सूबे की बोली में पेश कर सके हैं और न ही हम इसे अपनी भाषा में ऐक्सप्रेस करने के लिये योग्य हैं। आज 15 साल के बाद जब इस सूबे की अपनी भाषा में बिल पेश होने का फैसला होना था आज फिर यह उसी पुरानी ही अंग्रेजी भाषा में हमारे सामने पेश है। क्या ही अच्छा होता कि यह बिल पंजाबी के और हिंदी के अन्दर सरक्यूलेट होता और हिंदी पंजाबी में ही इस पर बहस होती तो हम जनता की चाहिश बड़ी अच्छी तरह से और नज़दीक से समझ सकते। मगर मुझे यह बात बड़े ही अफसोस से कहनी पड़ती है कि 15 साल की मुहलत मिलने पर भी इस मामले में यह सरकार नाकामयाब रही है।

[डाक्टर बलदेव प्रकाश]

स्पीकर साहिब, भाषा के मुआमले को सरकार हल करने में नाकामयाब रही है। अगर भाषा के मुआमले को सही ढंग से हल न किया जायेगा तो सूबे में जो भाषा के आधार पर इंटरफियरेंस होती है वह बहुत हद तक रुक जायेगी। अगर आज भाषा के आधार पर हम सूबे की डीमारकेशन करें, जैसे कि कुछ पोलिटिकल लीडरों की आम मांग है कि भाषा के आधार पर दो अलग स्टेट्स बनाई जायें, तो हम इस तरह से इन भाषाओं से बड़ी ही बेइन्साफी करेंगे। इस की वजह यह है कि पंजाब एक बाई-लिंगुअल स्टेट है और इस में दो यूनिलिंगुअल जोन्ज हैं। इस लिये जहां पर एक भाषा बोली जाती है वहां पर इस के साथ ही दूसरी भाषा भी बोली जाती है। रोहतक, गुड़गांव और करनाल में ज्यादातर वह लोग हैं जो हिंदी भाषा बोलते हैं मगर वहां पर ही बहुत से ऐसे लोग भी हैं जो पंजाबी बोलते हैं और पंजाबी में ही अपना कारोबार चलाते हैं। इस तरह अमृतसर, लुधियाना, संगरूर, फिरोज़पुर में ऐसे लोग आबाद हैं जो ज्यादातर पंजाबी बोलते हैं और पंजाबी में ही कारोबार करते हैं मगर वहां पर भी बहुत से ऐसे लोग रहते हैं जिन का कारोबार हिंदी में होता है और वह हिंदी ही बोलते हैं। मेरा कहने का मतलब यह है कि हिंदी रिजन में महज हिन्दी बोलने वाले नहीं हैं और पंजाबी रिजन में महज पंजाबी बोलने वाले नहीं हैं। एक एक शहर के अन्दर हर दोनों भाषाएं बोली जाती हैं और इन द्वारा कारोबार किया जाता है। भाषा का डिवैल्प होना अलग बात है और इस के आधार पर बाऊंडरी कायम करना यह अलग बात है। इस लिये इस समस्या का यह हल नहीं है कि हमारी एक ही भाषा एक खास रिजन के लिये हो। यह एक बड़ी गलत चीज होगी अगर भाषा के आधार पर पंजाब को दो कैटेगरीज में कर दिया जाये, इस से पंजाब की कोई बेहतरी नहीं होगी। आज हर शहरी इस चीज के विरुद्ध है, वह नहीं चाहता कि पंजाब के अन्दर कोई ऐसी चीज की जाये।

[Deputy Speaker in the Chair.]

इसलिये ऐसा होता है क्योंकि हमारी सरकार अपनी नीति पर ठीक ढंग से नहीं चली। अगर सरकार ने हिन्दी और पंजाबी में काम-काज ठीक ढंग से चलाया होता तो किसी को यह कहने की गुंजायश न होती कि हमारा काम काज जिनल भाषा में नहीं होता। न ही कोई पोलिटिकल ऐक्स्प्लायेटेशन करने का मौका आता। हकीकत यह है कि सरकार ने 15 साल में ठीक ढंग से काम ही नहीं किया। आज तक हमें सारी कार्यवाही अंग्रेजी में सरकूलेट होती है और अगर यह अंग्रेजी में न हो तो हमें डर लगता है कि पता नहीं असैम्बली का काम चल भी सकेगा या नहीं। मैं आपको यकीन दिलाता हूं कि इस तरह से यदि काम चलता रहा तो पंजाबी या हिन्दी का कभी भी विकास नहीं होगा जब कि नीति यह है कि दोनों भाषाएं पनपनी चाहियें।

[At this stage the House was not in quorum.]

उपाध्यक्ष : कोरम नहीं है, डाक्टर साहिब, आप बैठ जाइए। यह रूलिंग पार्टी की जिम्मेदारी है कि वह इस बात को देखें कि कोरम तो हो कम से कम। (घंटी) (कोरम की पूर्ति] (Addressing Dr. Baldev Parkash.) There is no

THE PUNJAB OFFICIAL LANGUAGES (AMENDMENT) BILL,

quorum in the House, he may sit down. It is the responsibility of the ruling party that it should see that there is at least quorum in the House.] (*Bells were rung till there was quorum.*)

ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਮੈਨੇ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਖਬਾਰਾਂ में यह पढ़ा है कि सरकार ने यह नीति अपनाई है कि जो आदमी हिन्दी या पंजाबी रिजन के अन्दर जिस किसी भी भाषा में चिट्ठी या पੈटीशन सरकार को देगा तो सरकार उसका उत्तर उसी भाषा में न दे कर जो रिजन की भाषा होगी उस में उत्तर देगी। मैं समझता हूँ कि यह अपने दिये गये प्रामिसिज़ से बैक आऊट करना है। क्योंकि यह सरकार पहले यह कह चुकी है कि जो आदमी जिस भाषा में भी एप्लीकेशन देगा उसको उसी भाषा में उत्तर मिलेगा। मैं समझता हूँ कि सरकार ने अब जो कदम उठाया है कि उसी भाषा में उसको उत्तर दिया जाएगा जो उस रिजन की भाषा है, तो यह गलत कदम है। हम यह मान चुके हैं कि यह बार्डिलिगुअल स्टेट है। और जब यह ऐंशोरैस सरकार द्वारा दी जा चुकी है और कई बार दी जा चुकी है तो इस पर हड़ रहना सरकार का फर्ज है। मेरा सरकार के पास यही सुझाव है कि हिन्दी और पंजाबी को विकसित करने के लिये फौरी कदम उठाना चाहिये। और ऐसा स्टर्न एटीच्यूड ले कर चलना चाहिये कि अंग्रेज़ी में हम अब एक दिन या 10 दिन बिल्कुल काम करने के लिये तैयार नहीं हैं। इसी बात के अन्दर पंजाब की समस्याओं का हल मौजूद है। क्योंकि दोनों भाषाओं के विरोध में आज कोई भी नहीं है। अगर आप ने ऐसा नहीं किया तो लोगों को मौका मिलेगा कि वे भाषा के नाम पर बाऊंड्रीज़ का मसला उठाएं और फिर डिमाकेशन की बात करेंगे। मैं समझता हूँ कि पंजाब की जनता की भावनाओं के अनुकूल अगर सरकार कदम उठाएगी तो इस से पंजाब का भी हित होगा और सरकार का भी हित होगा। इन शब्दों के साथ मैं समाप्त करता हूँ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੇ ਹੋਏ 16-17 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਢਿੱਲੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਔਰ ਜੋ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ। ਜੇ ਇਸ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਮਕਸਦ ਫੋਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਔਰ ਇਕ ਹੋਰ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਵਿਚੁਏ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਔਰ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਵਰਨਾ ਇਕ ਜ਼ੋਨ ਵਾਲਾ ਜੇ ਦੂਜੇ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵੀ ਲਗੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਜ਼ੋਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ਇਥੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕੰਮ ਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਰਤ ਲਉ ਮਗਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 14 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ਉਥੇ ਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੀਪਲੇਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ? ਰਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨਲ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਰਸ਼ੀਆਨ ਹੈ ਅੰਗ ਪ੍ਰੋਵਿਸਿਜ਼ ਲਈ ਦੂਸਰੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਹਨ। ਔਰ ਰੱਸ਼ਿਆ ਵਿਚ 64 ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਸ਼ੀਅਨ ਲੈਂਗੂਏਜ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਝਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਘਟੀਆ ਟੀਚਰਜ਼ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਜੋ ਸਰਕੂਲਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ 14 ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜੇ ਪਰਫੁਲਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੰਮ ਖੁਸ਼ਅਸਲੂਬੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ। ਔਰ ਇਥੇ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਵਲੀਨ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਮੁਖਾਲਫ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਏਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਉਹ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਔਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਹ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਔਰ ਸੂਬਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਚਲਦੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਨੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਭਾਗ ਹੋਗਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਬਣਾਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਸੈਨੇਟਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਚੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਉਥੇ ਵੀ ਸਕੋਪ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਮਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਕਰੋ। ਅਜ ਇਕ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਲੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੈਂਗੂਏਜ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਨਾ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ, ਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮੋਂ ਨਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਮੂਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਵਕਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਥੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸੋਚੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਹੀ ਬਥੇਰੀ ਸੀ, ਫੇਰ ਦੂਸਰਾ ਸਫੇਦ ਹਾਥੀ ਬਨਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ

कि साईंस दीआं अउते होंर जिहज़ीआं टेक्नीकल किताबों हन उनुं दा पंजाबी विच उल्लस
होना चाहीदा है और बाकायदा उतर उ पंजाबी नुं लागू कीता जाणा चाहीदा है। एह
सबद कहि के अधीर विच में कहिंदा हां कि अंगरेजी उतना चिर लागू रहिनी चाहीदी
है जदें उक कि पब्लिशमल सभानां पुरी उतुं लागू नहीं हो जांदीआं। उतना चिर हिंदी
दे नाल नाल अंगरेजी नुं वी चालू रहिण देणा चाहीदा है। सभ में एउतना कहि के
बैठदा हां।

श्री. यश पाल (जालंधर शहर, दक्षिण-पश्चिम) : डिप्टी स्पीकर साहिब, भाषा की
समस्या से कुछ और समस्यायें भी सम्बन्धित हैं। मैं आज इस बिल के सम्बन्ध
11-00 a. m. में अपने विचार प्रकट करना चाहता हूँ। जहाँ मेरी यह प्रार्थना है कि भाषा की
इस समस्या को दूसरी समस्याओं से अलग करके सोचने की कोशिश की जाये वहाँ यह भी
मेरी प्रार्थना है कि हमारी सरकार इस सारे मामले पर जरा ठण्डे दिल से विचार करे।
यह ठीक है कि इस बिल का अभिप्राय सिर्फ इतना है कि 26 जनवरी के बाद हमारी
असम्बली में अंग्रेजी भाषा का भी इस्तेमाल होता रहे लेकिन इस के कितने दूर रस नतायज
निकल सकते हैं इस बात की हम उपेक्षा नहीं कर सकते। इस लिये मेरी प्रार्थना है कि
भाषा का जो पिछला इतिहास है और इस के बाद जो परिणाम निकलने वाले हैं उस पर
भी गौर करें, इस वक्त हमारा कर्तव्य क्या है, उस को भी अच्छी तरह समझ लें। पेशतर
इस के कि मैं और कुछ कहूँ मैं पंजाब सरकार का ध्यान एक गलती की तरफ दिलाना
चाहता हूँ। वह यह है कि यह आर्डिनैस जारी करने की कोई जरूरत नहीं थी क्योंकि
यह दिसम्बर, 1964 में फ़ैसला नहीं हुआ था। यह तो बहुत पहले हुआ था और हमारे
विधान में लिखा गया था। उस के बाद जिन सूबों में लोग अच्छी तरह हिन्दी को नहीं
समझते थे उन के लिये जरूरी समझा गया कि वहाँ पर अंग्रेजी जारी रहे। बेहतर होता
अगर यह बिल जब सितम्बर में अधिवेशन हुआ था उस वक्त लाया जाता ताकि सार
सदस्यगण उस पर अपनी राये दे सकते। मगर सितम्बर में तो कोई बिल पेश नहीं
किया गया और कोई खास हालात भी पैदा नहीं हुए थे जिस की वजह से आर्डिनैस जरूरी
था। लेकिन जनवरी में आर्डिनैस जारी कर दिया गया। यही स्थिति उत्तर प्रदेश,
मध्य प्रदेश, राजस्थान और बिहार में भी पैदा हुई थी और उन्होंने भी इसी तरह बिल
पेश किये थे, लेकिन बाद में यह बिल उन्होंने ने वापिस ले लिये। अगर सितम्बर में यह
बात हमारे सामने आती तो हम जरा धीरज से इस पर गौर कर सकते थे और फिर किसी
नतीजे पर पहुँच सकते थे। लेकिन ऐसा न करते हुए जनवरी में आर्डिनैस जारी कर दिया
गया। उपाध्यक्ष महोदय जब एक बार आर्डिनैस जारी होता है तो फिर जरूरी हो
जाता है कि सरकार बिल पेश करे। मेरा कहने का मतलब यह है कि इस बुनियादी गलती
से जो आज स्थिति पैदा हो गई है उस से बाहिर निकलने के लिये कोई न कोई कोशिश।
जरूर करनी चाहिये। दूसरी प्रार्थना यह है कि भाषा को मैं हठ का विषय नहीं मानता
मैं तो यह भी नहीं मानता कि भाषा किसी खास धर्म की ही हो सकती है, भाषा अलग है
और धर्म अलग चीज़ है। इसी तरह संस्कृति भी अलग है और भाषा भी अलग है।

[श्री यशपाल]

भाषा तो केवल एक साधन है अपने विचारों को दूसरे तक पहुंचाने का। लेकिन जहां यह विचारों को एक दूसरे तक पहुंचाने का काम करती है वहां इस का एक राजनैतिक मकमद भी होता है। जो एक लम्बा-चौड़ा देश हो, जहां एक भाषा न बोली जाती हो उस के लिये जरूरी है कि एक सांझी भाषा हो, उस को राष्ट्र भाषा भी कहा जा सकता है। सारे देश की भावनात्मक और राष्ट्रीय एकता के लिये, मुल्क की ताकत के लिये जरूरी होता है कि एक सांझी भाषा अपनाई जाये, ताकि लोगों को एक दूसरे के समझने में कोई दिक्कत न हो। आज अगर उत्तरी भारत के लोग दक्षिणी-भारत के लोगों से बात-चीत करना चाहें और उनकी कोई सांझी भाषा न हो तो देश का विकास कैसे हो सकता है। इसलिये हमारे अपने देश की एक सांझी भाषा जरूर होनी चाहिये। यह जो हमें आज दूसरे देश की भाषा का सहारा लेना पड़ता है, यह शोभा की बात नहीं। आज आजाद हुए हम को इतने वर्ष हो गये हैं और अगर हम अब भी यह कहें कि हम गैर देश की भाषा के बगैर गुजारा नहीं कर सकते, चिट्ठी-पत्र नहीं लिख सकते तो यह बड़ें शर्म की बात है। होना यह चाहिये था कि जब हम ने फैसला कर लिया कि सारे देश के लिये एक सांझी भाषा बनानी है और इस बात को देश के लोगों ने स्वीकार किया, विधान ने स्वीकार किया तो हम इस फैसले को अमली जामा पहनाने में ढील और कोताही न करते बल्कि दृढ़ विश्वास के साथ देश की जरूरत को सामने रखते हुए उस फैसले पर मजबूती से अमल करते, लेकिन इस बात से इन्कार नहीं किया जा सकता कि इस सम्बन्ध में ढील बरती गई और लैतोलाल की जाती रही है। चाहिये यह था कि राजनैतिक दृष्टिकोण से देश की एकता के दृष्टिकोण से हम एक सांझी भाषा, जिसे हम विधान में स्वीकार कर चुके थे, देश में चलाते लेकिन कुछ ऐसे हालात होते चले गए, इस में चाहे सरकार की कोताही कह लें या लोगों ने गलत समझा या हम समझा नहीं सके, इस लिये जिस ढंग से और जिस तेजी से इस भाषा का विकास होना चाहिये था, नहीं हुआ है। जब मैं विकास की बात करता हूं तो मेरे मन में किसी प्रादेशिक भाषा के बारे में कोई हीन भाव नहीं है बल्कि मैं तो सारे देश की सारी भाषाओं को बराबर समझता हूं और इस नाते हिन्दी, पंजाबी, तामिल, तैलगू, बंगला, मराठी भाषाओं का आपस में कोई विरोध नहीं है, यह सारी की सारी भाषाएं देश की भाषाएं हैं और अगर इन सारी भाषाओं का इकट्ठे तौर पर विकास नहीं होता है तो बात नहीं बनती है। यह कहना कि एक भाषा को गिरा कर कोई दूसरी भाषा विकास कर सकती है गलत बात है। फिर हम भाषाओं के आधार पर देश को बांट भी नहीं सकते हैं। यह ठीक है कि अलग अलग क्षेत्र का अलग अलग भाषा के साथ लगाव जरूर है लेकिन मैं निवेदन करता हूं कि भाषा एक नदी की तरह है जो एक सिरे से दूसरे अन्त तक बहती है। जिस तरह नदी का पानी बहता रहता है और अपना रंग, रूप, गुण बदलता रहता है, जिस तरह और नदियां उस में मिलती रहती हैं इसी तरह भाषा रूपी नदी भी अपना रंग, रूप और गुण बदलती रहती है और बहती रहती है। उसका प्रवाह रुकता नहीं है। भाषा के लिहाज से हम कहीं कोई लकीर नहीं खींच सकते कि यहां एक भाषा समाप्त हो गई और यह दूसरी शुरू हो गई। आप अमृतसर से देहली तक बल्कि देहली से भी आगे तक चले जायें, किसी स्थान पर आप लकीर नहीं खींच सकते कि

यहाँ एक भाषा खत्म हो गई और दूसरी शुरू हो गई। यह नदी के पानी की तरह अपने बदलते हुए रूप को ले कर अलग अलग रूप और शब्द अपने में शामिल करती हुई बहती जाती है। यह ठीक है कि प्रशासन की सुविधा के लिए सारी भाषाओं का विकास होना चाहिए। और जब सारी भाषाओं का एक साथ विकास होगा तभी एक भाषा का विकास होगा। जिस तरह नदी पर बांध लगाने से नदी थम जाती है और उसका प्रवाह रुक जाता है इसी तरह अगर किसी एक भाषा के विकास के लिए दूसरी भाषा पर पाबंदी लगा दी जाए तो उस से उस भाषा का विकास रुक जाता है। एक भाषा के विकास की दृष्टि से दूसरी भाषा पर अगर रोक लगाने की कोशिश करते हैं तो इस से किसी भाषा का विकास नहीं हो सकता। मैं तो इस ख्याल का हूँ कि हिन्दी भाषा का किसी प्रादेशिक भाषा के साथ विरोध नहीं हो सकता। जब हम यह बात मान चुके हैं और हिन्दी को देश की सांझी भाषा के तौर पर विकसित करना चाहते हैं तो कोई वजह नहीं कि जब विकास करने का अवसर आए तो हम उस में कोताही करें। दक्षिण वालों की बात तो समझ में आ सकती है कि उन्हें हिन्दी का उतना ज्ञान नहीं हुआ है कि जिस से वह सुविधा से काम चला सकें। अगर वह कहें कि हिन्दी के साथ अंग्रेजी का चलना जरूरी है तो बात समझ में आ सकती है लेकिन पंजाब वाले अगर यह कहें कि हम अंग्रेजी के बगैर अपना काम नहीं चला सकते हैं तो यह कौमी शर्म और गौरवहीनता की बात है। केरल, आसाम, बंगाल, मद्रास, उड़ीसा, आंध्र वाले अगर यह बात कह दें तो कुछ बात समझ में आ सकती है लेकिन पंजाब प्रदेश में जहाँ एक भी आदमी ऐसा नहीं है, जो हिन्दी और पंजाबी न समझता हो, यह कहें कि यहाँ अंग्रेजी के बगैर काम नहीं चल सकता तो सिवाए इसके कि हम अंग्रेजों की गुलामी से निकल गए लेकिन अंग्रेजी की गुलामी से नहीं छूटे और कोई बात नहीं। इसका मतलब तो यही है कि राजनैतिक तौर पर तो हम आजादी चाहते हैं लेकिन भाषा के लिहाज से नहीं चाहते। मैं अंग्रेजी का विरोधी नहीं हूँ लेकिन राष्ट्रीय एकता का तकाजा है कि हमारे देश की एक अपनी सांझी भाषा हो। मुझे इस बात में कोई हठ नहीं है कि हिन्दी लोगों पर लादी जाए। अगर सारे देश के लोग कहते हैं कि हिन्दी राष्ट्र भाषा नहीं बन सकती तो उन को खुले तौर पर एलान करना चाहिए कि वह हिन्दी को राष्ट्र भाषा नहीं मानते और हम अंग्रेजी की गुलामी ही कबूल करना चाहते हैं। अगर सारे देश के लोग और सारे दलों के लोग इस नतीजा पर पहुँचते हैं कि हम ने जिस वक्त विधान बनाया उस वक्त हिन्दी को देश की सांझी भाषा मान कर गलती की थी और हम अंग्रेजी के बगैर गुजारा नहीं कर सकते तो फिर ठीक है। किसी के हठ की बात नहीं, हिन्दी को छोड़ दो और अंग्रेजी के साथ चिपके रहो। लेकिन मुश्किल यह है कि एक तरफ तो हम मानते हैं कि हिन्दी सांझी भाषा होनी चाहिए और दूसरी तरफ यह भी कहते हैं कि हिन्दी के साथ अंग्रेजी भी चलेगी तभी काम चल सकता है; क्योंकि हिन्दी के लिए अभी और समय चाहिए। यह हम अपनी कमजोरी की वजह से दोनों परस्पर विरोधी बातें कहते हैं। मैं कतई इस विचार का नहीं कि हिन्दी का किसी भाषा के

[श्री यश पाल]

साथ कोई विरोध या झगड़ा है। हिन्दी और पंजाबी का आपस में कोई झगड़ा नहीं। जिन लोगों ने कभी हिन्दी और पंजाबी के नाम पर झगड़ा करने की कोशिश की भी थी उनको भी मानना पड़ा कि न पंजाबी के साथ हिन्दी का और न हिन्दी के साथ पंजाबी का कोई विरोध है। हिन्दी और पंजाबी को अगर हम साथ साथ अपनाएंगे तो भी इनका विकास हो सकता है। मुझे खुशी है कि जिन भाइयों ने इस सवाल को किसी और रूप में देखने की कोशिश की आज उन्होंने महसूस किया है कि हिन्दी पंजाबी साथ साथ हैं, एक दूसरे की विरोधी नहीं हैं। अगर पंजाबी को दबाएंगे तो इससे हिन्दी को नुकसान होगा और अगर हिन्दी को दबाएंगे तो पंजाबी का नुकसान होगा। तो मैं कहना चाहता हूँ कि एक तरफ यह कहना कि हम ने हिन्दी को राष्ट्र भाषा के रूप में रायज करना है लेकिन दूसरी तरफ यह कहना कि साथ २ अंग्रेजी भी जारी रहेगी इस से कोई बात बनेगी नहीं। अब जोगा साहिब ने फरमा दिया कि अंग्रेजी हम इस लिए चाहते हैं ताकि पंजाबी का विकास हो सके। मुझे इस बात की समझ नहीं आ सकी कि अंग्रेजी को जारी रखने से पंजाबी का विकास कैसे होगा। हां अगर वह यह कहते कि हम पंजाबी के विकास के लिए पंजाबी चाहते हैं तब तो कुछ बात समझ में आ सकती है लेकिन यह तर्क जो उन्होंने ने दिया वह तो गुलामाना जहनियत का था और इस में दलील की बात तो कोई बनती नहीं। अब यह तो हम ने देख लिया कि हिन्दी को देश की सांझी भाषा बनाने का जो हम विधान में फैसला कर चुके थे उसे अमली जामा पहनाने के लिए कोई कदम आगे नहीं बढ़ाया गया, लेकिन अब देखना यह है कि आया अब हम उस फैसला को अमली रूप देने के लिए कुछ खास ढंग अपनाना चाहते हैं या नहीं। यह बिल जो सदन के सामने पेश है यह हमारी अपनी भाषाओं के अपनाने की कोशिशों की राह में बाधा है। इस से मदद नहीं मिलेगी बल्कि रुकावट पैदा हो जाएगी। डाक्टर बलदेव प्रकाश जी ने ठीक ही कहा था कि यह जो हमें हिन्दी पंजाबी में अनुवाद हो कर यहां से विधेयक, कार्यक्रम पत्र चिट्ठियां और दूसरे सरकारी कागज इत्यादि आते हैं, वह ऐसे ढंग से लिखे और अनुवाद किए होते हैं कि समझ में नहीं आते हैं। मैं भी मानता हूँ कि कुछ बात ऐसी ही है। इसका कारण क्या है? इस का कारण यह है कि अभी तक हम ने स्वतंत्र रूप से हिन्दी और पंजाबी पर निर्भर करना सीखा नहीं है और सोचते हैं कि चलो अंग्रेजी समझ लेते हैं काम चल जाता है। जब तक हम अंग्रेजी को बीच से नहीं निकालेंगे उस वक्त तक न तो हिन्दी का विकास हो सकता है और न ही पंजाबी का विकास हो सकता है क्योंकि हर आदमी अपनी सहूलत देखता है कि क्या जरूरत है हिन्दी पंजाबी समझने सीखने की जब कि अंग्रेजी में ही सब बात समझ सकते हैं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझे यह एतराफ करने में झिझक नहीं कि हिन्दी पंजाबी में जो कुछ आपकी तरफ से कार्यक्रम पत्र, विधेयक और दूसरे कागजात जाते हैं उनको मैं देखता हूँ कि वह न तो हिन्दी ही ठीक है और न ही पंजाबी ठीक है। दोनों ठीक नहीं हैं। उसका दोष हम पर है, लिखने वालों का नहीं है। लिखने वालों को पता है कि हिन्दी पंजाबी में यह कागजात कोई पढ़ता पढ़ता है नहीं सब रपी

की टोकरी में जाएगा इस लिए जिस तरीके से अनुवाद करते हैं छपता है और इस से इन्कार नहीं किया जा सकता जाता भी रही की टोकरी में ही है, कोई पढ़ने का कष्ट नहीं करता क्योंकि हम भी समझते हैं कि क्यों ज्यादा माथा पच्ची करें, अंग्रेजी में समझ आ ही रहा है इसलिए क्यों नई भाषा सीखें। इन हालात में मैं निवेदन करूंगा कि अगर हम हिन्दी और पंजाबी का विकास चाहते हैं तो उसके लिए जरूरी है कि आप इस बिल को वापस ले लें। आखिर इस में है क्या? इस में इतना लिखा गया है कि पंजाब विधान सभा के अन्दर और विधान परिषद के अन्दर हिन्दी पंजाबी के साथ-साथ अंग्रेजी में भी काम कर सकें। यह हमारे लिए कौमी शर्म की बात है कि आज 17 साल बाद और विधान के इस फैसला के 15 साल बाद भी हम उस जनता के चुने हुए प्रतिनिधि जो हिन्दी पंजाबी जानती है, अंग्रेजी नहीं जानती, कहते हैं कि हम अंग्रेजी के बगैर अपना काम नहीं चला सकते। दक्षिण वाले अगर यह बात कह लें तो कुछ बात समझ में आ सकती है लेकिन यहां कौनसा ऐसा आदमी है जो कह सकता है कि उसे अंग्रेजी के अलावा दूसरी भाषाएं नहीं आती हैं? हिन्दी या पंजाबी नहीं आती है? यह ठीक है कि कुछ दो तीन माननीय सदस्य हैं, जो अंग्रेजी में बोलना पसंद करते हैं लेकिन यह बात नहीं कि वह हिन्दी और पंजाबी में बोल नहीं सकते या समझ नहीं सकते हैं बल्कि यह जरा फैशन की बात है कि एक दूसरे की देखा देखी अंग्रेजी बोल लेना पसंद करते हैं।

उपाध्यक्ष महोदया, इस का मतलब यह नहीं कि वह हिन्दी या पंजाबी भाषा को नहीं समझते और बोलते नहीं हैं। वह दोनों भाषाओं को समझते और बोलते भी हैं। आप एक बार हिम्मत करके यह फैसला कर दें कि यहां पर कोई भी व्यक्ति अंग्रेजी में भाषण न दे तो वह सुविधा के साथ अंग्रेजी की बजाए हिन्दी या पंजाबी में भाषण देंगे। आप को पता है कि यहां पर कितने आदमी अंग्रेजी में बोल सकते हैं और कितने आदमी अंग्रेजी को समझ सकते हैं। जो आदमी अंग्रेजी नहीं समझ सकते, वह मांग करते हैं कि उस का अनुवाद करके बताया जाए। चौधरी नेत राम जी कई बार सदन में कह चुके हैं कि जब कोई भी मंत्री उन्हें अंग्रेजी में जवाब देता है तो उन्होंने ने कहा कि अंग्रेजी भाषा के बदले में अपनी भाषा में ही जवाब दिया जाए क्योंकि उन्हें अंग्रेजी की भाषा समझने में दिक्कत महसूस होती है। यही नहीं, यहां पर अन्य कई सदस्य हैं जो अंग्रेजी नहीं समझ सकते। लेकिन हमारे सदन में एक भी सदस्य ऐसा नहीं है, जो यह कहे कि मुझे हिन्दी या पंजाबी नहीं आती है। मैं केवल सदन की ही बात नहीं करता, मैं बाहिर की बात भी कहना चाहता हूं। मैं ने अमृतसर जिले के अन्दर गांवों में जाकर हिन्दी में भाषण दिए, उन्होंने ने मेरे भाषणों को समझा। मैं ने रोहतक के जिले के अन्दर पंजाबी भाषा में भाषण दिए और वहां पर उन्होंने ने मेरे भाषणों को समझा। जब ऐसी बात है और यहां पर और पंजाब में कोई भी व्यक्ति ऐसा नहीं है जो यह कहे कि मुझे अंग्रेजी के सिवाए कोई भाषा नहीं आती है और अंग्रेजी के बगैर गुजारा नहीं हो सकता है, इस सदन में कोई भी ऐसा व्यक्ति नहीं है जो यह कहे कि अंग्रेजी के बगैर गुजारा नहीं हो सकता है, तो मुझे तो इस विधेयक को यहां पर लाने का अभिप्राय समझ में नहीं आया है। (विघ्न)।

एक आवाज : विधेयक का मतलब समझा दीजिए ।

श्री यश पाल : मैं तो यहां पर पढ़े-लिखों से बात कर रहा था । इस विधेयक के बारे में मेरी विनम्र प्रार्थना है कि इस विधेयक को वापिस ले लिया जाए । उत्तर प्रदेश वालों ने ऐसा विधेयक पेश किया था और उन्होंने बाद में वापिस ले लिया । इसी तरह से मध्य प्रदेश में और राजस्थान में भी विधेयक वापिस ले लिया गया ।

सरदार लच्छमन सिंह गिल : क्या मद्रास सरकार ने भी बिल वापिस ले लिया है ?

श्री यश पाल : मुझे उन के साथ कोई लौ नहीं है । अगर आप मद्रासी हैं और मद्रासी बोल सकते हैं तो आप को यहां पर तामिल भाषा बोलनी चाहिए । मुझे इस के बारे में कोई आपत्ति नहीं होगी । लेकिन आप पंजाबी भाषा में बोला करें, आप यहां की भाषा बोलें । मैं समझता हूं कि इस विधेयक की कोई जरूरत नहीं है क्योंकि अंग्रेजी के बगैर गुजारा हो सकता है । लोग हिन्दी तथा पंजाबी में विचार प्रकट कर सकते हैं और उन्हें इन भाषाओं में अपने विचार प्रकट करने में सुविधा है । मैं तो अंग्रेजी वहां पर बोलता हूं जहां पर हिन्दी और पंजाबी को लोग समझ नहीं सकते हैं । अगर लोग भी इसी तरह का रवैया अपना लेंगे तो मैं समझता हूं कि यहां पर भाषा का विकास होगा । हां देखा गया है कि कुछ लोग तो फैशन के लिए ही अंग्रेजी बोलते हैं । जिन लोगों को अंग्रेजी ठीक बोलनी भी नहीं आती, वह भी अंग्रेजी में बोलते हैं और हिन्दी पंजाबी बोलते हुए झिझकते हैं । मैं समझता हूं कि इस बिल को सरकार ने सदन में ला कर अच्छा काम नहीं किया है । हमारी खुशकिस्मती है कि इस समय हमारे शिक्षा मंत्री श्री प्रबोध जी हैं । उन्होंने देश के लिए काफी कुर्बानियां की हैं । वह अंग्रेजों से डट कर लड़ते रहे । उन्होंने अंग्रेजों के खिलाफ बढ़ चढ़ कर हिस्सा लिया । उन्होंने किसी के साथ समझौता करना सीखा नहीं लेकिन वह अब अंग्रेजी के साथ समझौता करने लगे हैं । यह हैरानी की बात है । उन्हें अपनी परम्पराओं को जीवित रखना चाहिए । उन्हें अंग्रेजी भाषा के साथ समझौता नहीं करना चाहिए । इन चीजों को मुख्य रखते हुए उन्हें यह विधेयक वापिस ले लेना चाहिए ।

उपाध्यक्ष महोदया, मेरे से पहले डाक्टर बलदेव प्रकाश जी ने भाषाओं के तनाव के बारे में जिक्र किया था । मैं भी उसका जिक्र करना चाहता हूं । मैं भी चाहता हूं कि दोनों भाषाओं का तनाव कम हो । दोनों भाषाओं में संघर्ष कम हो । दोनों भाषाएं अच्छी तरह से पनपें । इस लिये मैं यह कह रहा हूं कि यह भाषाएं आपस में होड़ न करें । इन का विकास होना चाहिए । पंजाब सरकार ने तो स्वयं तनाव बढ़ाने का ही यत्न किया है । मेरे पास कोई और जानकारी नहीं है और जानकारी प्राप्त करने का और कोई साधन भी नहीं है लेकिन दैनिक पत्रों में जो कुछ प्रकाशित हुआ है, उस के आधार पर ही मैं कह सकता हूं कि हमारी सरकार ने निश्चय किया है कि जो लोग हिन्दी क्षेत्र के अन्दर पंजाबी में चिट्ठी सरकार को लिखेंगे, उन्हें जवाब हिन्दी में ही दिया जाएगा और उस के साथ पंजाबी लिपि में भी हिन्दी अनुवाद करके भेजा जाएगा । इसी तरह से जो व्यक्ति पंजाबी क्षेत्र में हिन्दी में पत्र-व्यवहार करेगा उसे भी पंजाबी लिपि में जवाब दिया जाएगा और साथ में हिन्दी में अनुवाद करके भेजा जाया करेगा । मैं समझता हूं कि इस की कोई जरूरत नहीं है । सरकार नया खर्च करने जा रही है । इस से जनता के ऊपर भार ही पड़ेगा । जब यहां पर दोनों भाषाएं लोग समझते हैं तो ऐसा करने से क्या लाभ

होगा ? अगर कोई व्यक्ति रोहतक में पंजाबी लिपि में चिट्ठी लिख कर भेजता है तो उसे हिन्दी में जवाब क्यों दिया जाए और साथ में उस का अनुवाद पंजाबी लिपि में क्यों दिया जाए ? उस ने पंजाबी लिपि में तभी लिखा जब कि वह वही भाषा जानता है । और उसे उस भाषा के लिखने में सहूलत है । उसे हिन्दी में भेजने से क्या लाभ होगा ? इसलिए उसे उसी भाषा में जवाब दिया जाए जिस भाषा में उस ने सरकार को लिख कर भेजा है । सरकार इस तरह से और नया खर्च करने जा रही है । खर्च की बात छोड़िए । अगर लोग इस तरह से सन्तुष्ट हो सकते हैं तो सरकार को इस तरह खर्च करने में किसी को एतराज नहीं करना चाहिए । इस में खर्च की बात नहीं है । मैं तो पंजाब सरकार का ध्यान स्वर्गीय पंडित जवाहर लाल नेहरू के पत्र की ओर दिलाना चाहता हूं जिस के आधार पर उन्होंने निश्चय किया था । वह निश्चय पंजाब सरकार ने नहीं किया था । यहां पर पहले एक आन्दोलन हुआ और फिर प्रान्त में आन्दोलन हुआ । उन्होंने दोनों पार्टियों को बुला कर उन की बातें सुनी और सुन कर ही निश्चय किया था कि जिस भाषा में कोई व्यक्ति पत्र लिखेगा उसे उसी भाषा में जवाब दिया जाएगा । जब इस के बारे में एक बार निश्चय हो गया तो उन दबे हुए मुरदों को फिर क्यों उखाड़ना चाहते हैं ? जो बात निश्चय कर ली गई और उस पर एक फैसला हो गया है तो उस पर दोबारा क्यों विचार किया गया है ? इस बात को दोबारा उठाया जा रहा है । सरकार ने सीमा निर्धारण के झगड़े को खत्म करने के लिए ऐसा किया है तो मैं समझता हूं कि यह समस्या का हल नहीं । इस से उलझनें ही पैदा होंगी । सरकार को एक समस्या सुलझाने की बजाए और समस्याएं पैदा होंगी । इसलिए सरकार को अपने पहले फैसले पर डटे रहना चाहिए । मैं चाहता हूं कि राष्ट्र भाषा को सम्मानित करने के लिए और सम्पूर्ण रूप से समृद्ध करने के लिए यह जरूरी है कि सरकार इस विधेयक को वापिस ले ले और पहले फैसले पर सरकार अमल करे । इस भाषा का विकास होना चाहिए । यहां पर ऐसी बात न की जाए जिस से यहां पर भी दुभाषिए रखने की जरूरत पड़े क्योंकि लोगों को एक प्रान्त से दूसरे प्रान्तों में जाना पड़ता है । इस लिए मैं हिन्दी के विकास के लिए और राष्ट्र की एकता के लिए सरकार से विनम्र प्रार्थना करना चाहता हूं कि इस विधेयक को वापिस ले लें । सरकार एक को संतुष्ट करने को जा रही है और दूसरे को जो कि पहले सन्तुष्ट है, उन को असन्तुष्ट करने जा रही है । इस से गलत-फहमियां ही पैदा होंगी । (घंटी) मैं चाहता हूं कि देश की एकता के लिए, हिन्दी के प्रचार के लिए और राष्ट्रीय प्रभुता कायम करने के लिए सरकार यह बिल वापिस ले लें ।

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । आप को मालूम है कि जब यहां पर अंग्रेजी में बातें होती हैं तो मैं उन को हिन्दी में बात कहने के लिए अनुरोध करता हूं । मेरा इस के बारे में विशेष सम्बन्ध है । इस लिए मैं आप से प्रार्थना करना चाहता हूं कि मुझे भी अपने विचार प्रकट करने के लिए समय दिया जाए ।

उपाध्यक्ष : आप ने कैसे समझ लिया कि आप को वक्त नहीं मिलेगा ? (How has the hon. Member concluded that he will not be given time ?)

चौधरी नेत राम : उपाध्यक्ष महोदया, हाउस एडजर्न होने से पहले मुझे 2, 3 मिनट टाइम न दिया जाए । मैं इस के बारे में काफी बोलना चाहता हूं ।

उपाध्यक्ष : आप को चौधरी रणबीर सिंह के बाद टाइम दिया जाएगा। (The hon. Member will get time after Ch. Ranbir Singh.)

चौधरी रणबीर सिंह (कलानौर) : उपाध्यक्ष महोदया, मैं इस बिल पर अपने विचार प्रकट करने से पहले सरकार से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि भाषा के प्रश्न पर पंजाब के अन्दर 40 हजार के लगभग भाइयों ने जेल के दरवाजे खटखटाए थे। भाषा का प्रश्न पंजाब के अन्दर बहुत पेचीदा बन गया है।

मैं उन सदस्यों में से हूँ जो मानते हैं कि भाषा के प्रश्न पर हम को लड़ाई-झगड़ा नहीं करना चाहिए। हिन्दुस्तान का जब विधान बना मुझे, अपने इलाके के लोगों के प्यार की वजह से और भगवान की कृपा से, मौका मिला था कि विधान परिषद् के अन्दर मैं भी अपने विचार रख सकूँ और देश की एक भाषा बनाने में अपना सहयोग दे सकूँ। मुझे उस वक्त का इतिहास याद है कि विधान परिषद् के सदस्यगण आपस में भाषा के प्रश्न पर कितना इत्तलाफ़ राए रखते थे ; उन का भाषा के प्रश्न पर इत्तफ़ाक़ नहीं था। एक बहुत बड़े देश के अन्दर, जिस में इतनी भाषाएँ हों उस में जब भी कभी एक भाषा बनाने का सवाल आएगा तो कुदरती बात है कि एक पेचीदा समस्या बन जाएगा और इसी लिये बहुत सोच-समझ कर इस बात का फैसला किया गया था कि जहाँ तक सारे देश में केन्द्रीय सरकार को चलाने का ताल्लुक है वहाँ पर अगर कोई भाषा अंग्रेजी की जगह कुछ समय के बाद ले सकती है तो वह हिन्दी ही हो सकती है, क्योंकि इस देश की कम से कम 48 फीसदी आबादी ऐसी है जो कि हिन्दी बोलना जानती है, समझती है। दूसरी भाषाएँ जिन को देश की भाषा होने का स्थान मिला वह हिन्दी को मिला कर 14 बनती हैं। इन में अंग्रेजी को भी जगह दी गई। हिन्दी के सिवाए कोई और भाषा ऐसी नहीं थी जिस को देश के 48 फीसदी लोग भी समझ सकते हों और बोल सकते हों। और जहाँ तक लिखने का ताल्लुक है वह तो मैं हिन्दी को भी नहीं मानता कि 48 फीसदी लोग लिख सकते हैं। मुश्किल से अठारह या बीस फीसदी लोग ऐसे होंगे जो कि देश में हिन्दी लिख सकते हैं, लेकिन समझ ज्यादा सकते हैं। विधान परिषद् में यह फैसला किया गया था और भूतपूर्व स्वर्गीय पंडित नेहरू की राए से यह फैसला हुआ था और बड़ी गम्भीरता से सोचने के बाद यह फैसला हुआ था क्योंकि भाषा निर्माण कोई आसान काम नहीं होता। इस लिये यह मानते हुए कि देश से अंग्रेजी को जाना होगा और इस के लिये 15 साल की उम्र दी गई कि 15 साल तक अंग्रेजी चल सकती है, हिन्दी के पक्ष में फैसला किया गया था। यह एक इतिहास की बात है कि जितने भी वहाँ पर सदस्य थे चाहे वे दक्षिण भारत के थे, चाहे वे बंगाल के थे या दूसरे प्रदेशों के, सिवाए मानयोग टंडन जी के, जो फारफूला बनाया गया था उस के साथ सहमति प्रकट की थी। उपाध्यक्ष महोदया, आप जानते हैं कि जहाँ तक हिन्दी भाषा का ताल्लुक है एक तरह से माना जा सकता है कि सब से बड़े वकील टंडन जी थे। लेकिन जो हम ने फैसला किया था उस फैसले की डीटेलज़ में कुछ मतभेद था इसी लिये टंडन जी सहमति प्रकट नहीं कर सके। वरना सौ फीसदी मैम्बरों की राए थी कि 15 साल के बाद हिन्दी देश में चालू होनी चाहिए, हिन्दी को अंग्रेजी का स्थान लेना चाहिए। लेकिन यह सत्य बात है कि आज भी हमारे देश में अंग्रेजी को हटा कर हिन्दी को पूरी तरह से उस का स्थान

नहीं दिया जा सकता। इस का कारण यह हो सकता है कि हम ने जो पिछले पन्द्रह साल में तरक्की की है उस में कुछ कमी रह गई। लेकिन यह बात सत्य है कि देश में जो अहिंदी भाषा भाषी इलाके हैं अगर वहां से अंग्रेजी को हटा कर हिंदी को लागू किया जाएगा तो भाषा के नाम पर कुछ झगड़े खड़े हो सकते हैं, जिस तरह से आप ने देखा है कि पीछे अहिंदी भाषा भाषी इलाकों में झगड़े पैदा हुए। इस लिये वहां पर अंग्रेजी को ही लागू रखने की आवश्यकता अनुभव की जाती है। इस सूबे में सब भाई हिन्दी और पंजाबी को समझ सकते हैं। मैं मानता हूं कि पंजाब के अन्दर एक करोड़ के करीब या इस से ज्यादा लोग ऐसे होंगे जिन की मातृ भाषा पंजाबी है और वे लोग अपनी मातृ भाषा हिन्दी नहीं मानते, मैं इस बात को मानता हूं, मैं ही क्या विधान इस बात को मानता है कि हिन्दी और पंजाबी दोनों अलग अलग भाषाएं हैं, इस लिये जहां तक पंजाबी भाषा के प्रति विचार का ताल्लूक है, श्रद्धा का ताल्लूक है मैं सरदार गुरनाम सिंह से पीछे नहीं रहना चाहता। इसी तरह से दूसरे भाई जो कि पंजाबी भाषा की वकालत करते हैं मैं उन से भी पीछे नहीं रहना चाहता। और जहां तक मेरा सम्बन्ध है, पंजाब दो भाषा भाषी इलाका है। मुझे जब कभी भी पंजाबी बोलने वाले क्षेत्र में जाने का मौका मिलता है वहां मैं टूटी फूटी पंजाबी बोलना ज्यादा अच्छा समझता हूं बनिस्बत अपनी मंजी हिन्दी या अंग्रेजी के। उपाध्यक्ष महोदया, मैं अपनी सरकार पर किसी तरह की रिफ्लैक्शन (कटाक्ष) नहीं करना चाहता लेकिन एक बात सत्य है कि हमारे मानयोग शिक्षा मन्त्री महोदय के अलावा जितने भाई यहां सरकार की तरफ से जवाब देते हैं अगर उन को अंग्रेजी में जवाब देना हो तो कागज़ से पढ़ कर तो शायद जवाब दे सकें या दे सकते हैं लेकिन कागज़ पर लिखे बिना अंग्रेजी में जवाब देना उन के लिये मुश्किल हो रहा है। आप ने पिछले दस पन्द्रह दिन का इतिहास भी देखा, मैं उस को दोहराना नहीं चाहता कि विदेशी भाषा के ज्ञान की कमी की वजह से उन की भाषा मंजी हुई नहीं थी। कुछ माननीय सदस्यों ने हमें अंग्रेजी में भाषण दिये और अध्यक्ष महोदय ने माना कि उस को सभा की कार्यवाही का हिस्सा नहीं रहने देना चाहिए। इसी तरह से दूसरे भाइयों का भी हिसाब है। एक तरफ तो यह कि हम अंग्रेजी भाषा में इतने माहिर नहीं हैं और दूसरी तरफ यह कि पंजाब के अन्दर कभी हिन्दी के नाम पर और कभी पंजाबी के नाम पर यहां सत्याग्रह चलें तो इस का मतलब यह हुआ कि हम मानें कि यहां पर अंग्रेजी फिर से कायम रहे। इस का क्या मानी हुआ, इस का मानी तो यह हुआ कि हम पंजाब के अन्दर भाषा की समस्या का हल लड़ाई झगड़े से करना चाहते हैं, सत्याग्रह करवाना चाहते हैं, लोगों के जज़्बात से खेल कर इस का हल करना चाहते हैं। उपाध्यक्ष महोदया, मैं मानता हूं कि पंजाब सरकार का जो कागज़ छपे वह एक तरफ तो पंजाबी में छपे और दूसरी तरफ हिन्दी में छपना चाहिए ताकि किसी भी भाई को कोई गिला न रहे, चाहे वह रोहतक में जाता है चाहे वह कागज़ और किसी जगह जाता है। अगर दूसरी जगह जाने पर किसी भाई को आपत्ति हो कि उस को हिन्दी में नहीं जाना चाहिये तो मैं तो यहां तक भी समझौता करने को तैयार हूं कि हिन्दी की तरक्की की खातिर बेशक कुछ समय तक हिन्दी में न भी लिखा जाए तो कुछ हर्ज की बात नहीं है। पंजाब में हिन्दी और पंजाबी की तरक्की के लिये ऐसा भी किया जा सकता है। हिन्दुस्तान के दूसरे प्रान्तों में कभी भी किसी ने भाषा की उन्नति के लिये सीधा टैक्स अदा नहीं किया। लेकिन यहां पंजाब में पंजाबी यूनिवर्सिटी की तरक्की के लिये पंजाब

[चौधरी रणबीर सिंह]

के किसानों ने पैसा दिया और कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी जिस को ऐसा मानते हैं और यह कहा जाता है कि वह हिन्दी की यूनिवर्सिटी है उस की तरफ की के लिये उधर के इलाके के किसानों ने और दूसरे भाई प्रदेश के जो कि टैक्स देने वाले हैं उन्होंने ने टैक्स अदा किया। अगर इस के बावजूद भी अंग्रेजी कायम रहती है या अंग्रेजी को कायम रखना चाहते हैं तो मैं मानता हूँ कि लोगों के साथ खिलवाड़ करने के बराबर होगा। इस लिये मैं सरकार से नम्र निवेदन करना चाहता हूँ, उपाध्यक्ष महोदया कि जहाँ तक मेरा ताल्लुक है मैं यह कहना चाहता हूँ कि मैं हिन्दी समर्थकों में से था और अब भी हूँ। जब कान्सटिट्यूट असेम्बली की कांग्रेस पार्टी की मीटिंग इस विषय पर हुई तो हम केवल एक राए अधिक होने से हिन्दी के हक में फैसला कर सके थे। वहाँ पर मैंने भी राए हिन्दी के हक में दी थी। पंजाब के दूसरे सदस्य ज्ञानी गुरुमुख सिंह मुसाफिर थे, सरदार भूपिंद सिंह मान थे, सरदार बलदेव सिंह जी भी थे मगर, खैर, चूँकि वह बजीर थे, राए के समय वह हाज़िर नहीं थे, और इसके इलावा काका भगवन्त राए भी थे। अगर अकेले मैंने ही अपनी राए उस वक्त इस के हक में न दी होती तो शायद भाषा का इतिहास ही बदल गया होता। लेकिन हिन्दी के साथ अगाध प्यार रखते हुए भी जिस वक्त कुछ भूले हुए भाईयों ने, दोस्तों ने जब अवाम के जज़्बात को भाषा के नाम पर भड़काया था और कहा था कि हम पंजाबी नहीं पढ़ना चाहते तो मैं उन व्यक्तियों में से था जो कि पंजाबी के भी पढ़ने के हक में थे। उस वक्त मुझे कहा जाता था कि यह तो हिन्दी का दुश्मन है। यही नहीं, मेरे हल्के में बहु अकबरपुर का एक गांव है वहाँ पर कुछ भूले भटके भाईयों ने पंचायत की और उसमें मुझे भाई विरादरी से निकालने की सिफारिश की और वह इस इल्जाम पर कि मैं हिन्दी का मुखालिफ हूँ लेकिन मैं हिन्दी का सब से बड़ा समर्थक रहा हूँ और हूँ। लेकिन यह मैं मानता हूँ कि यहाँ पर हमें हिन्दी और पंजाबी का झगड़ा नहीं उठाने देना चाहिए। हिन्दी और पंजाबी का झगड़ा नहीं उठना चाहिए और अगर हिन्दी से प्यार रखने वाले कोई भाई पंजाबी के खिलाफ झगड़ा करेंगे तो हमें उन के साथ लड़ना भी होगा या पंजाबी के हिमायती हिन्दी के खिलाफ झगड़ा खड़ा करेंगे तो सियासी और राजनैतिक तौर पर उन के साथ भी लड़ना होगा। हमें यह बिल्कुल नहीं चाहिए कि जैसे भाषा के प्रश्न पर पीछे यहाँ पर झगड़े होते रहे हैं आगे को भी हों। यह गलत बात है। तो इन सारी बातों को ध्यान में रखते हुए मैं सरकार से निवेदन करना चाहता हूँ कि अगर आज वह इस बात का एक दम फैसला नहीं कर सकती तो बेशक वह इस विधेयक को कुछ दिन पीछे डाल दें और इस पर और गौर कर लें। यह एक मामूली सा विधेयक है लेकिन क्या मानयोग सदस्यों को सब को पता है कि विधेयक के क्या मायनी है? बहुत कम को पता है और इस के लिए हमें सीखना होगा कि बिल को हिन्दी में क्या कहते हैं और पंजाबी में क्या कहते हैं। यह तभी सीख पाएंगे जब अंग्रेजी हमारे जीवन से बाहर जाए वरना पंद्रह साल का इतिहास हमें यह बताता है कि वह प्रदेश, जिस प्रदेश की विधान सभा में अंग्रेजी बोलने वाले केवल पांच छः

सदस्य ही रहे होंगे, वहां 90 या 95 प्रतिशत सदस्यों ने पंजाबी या हिन्दी भाषा में ही यहां की कार्यवाही में हिस्सा लिया होगा, फिर भी हम बाकायदा तौर पर इन सभी पारिभाषिक शब्दों को नहीं सीख पाए । उसका कारण, जैसा कि मैंने अभी अभी बताया, यहां पर अंग्रेजी का बने रहना है । जिस तरह से छोटा बच्चा या एक लंगड़ा आदमी हो जाता है, जब तक उस से लाठी ली न जाए वह सीधा होकर चलना सीख नहीं सकता । अंग्रेजी की लाठी के सहारे हम चलते रहे लेकिन इस के सहारे हम हमेशा नहीं चल सकते । इस लिए अधिक न कहता हुआ मैं अपने शिक्षा मन्त्री महोदय से यह निवेदन करूंगा कि वह अपनी सरकार से कहें कि इस विधेयक को वापिस लें और अगर आज ही इस विधेयक को वापिस लेने का फैसला नहीं कर सकते तो सदन से कुछ समय मांग लें और उसके बाद सदन के मुख्तलिफ ग्रुपों और पार्टियों के सदस्यों के साथ मिल कर विचार करें और उसके बाद ही इस विधेयक पर फिर दोबारा सदन में गौर किया जाए वरना यह विधेयक इस प्रदेश के अन्दर झगड़ा पैदा करने वाला सिद्ध हो सकता है । मैं यह बात इस लिए भी कहता हूं कि जो मुख्य मन्त्रियों की कान्फ्रेंस हुई उसके अन्दर भी इस बात को स्वीकार किया गया था कि जहां हिन्दी भाषा भाषी इलाके हैं वहां पर अंग्रेजी को रखना जरूरी नहीं । यह बात तो बिल्कुल साफ है कि यहां पर हिन्दी भाषा भाषी और पंजाबी भाषा भाषी लोग रहते हैं और सब लोग दोनों भाषाओं को समझते हैं । इस लिए अंग्रेजी नहीं रहनी चाहिए । इन शब्दों के साथ मैं फिर यह निवेदन करूंगा कि इस को इस अवसर पर मुलतवी कर दिया जाए ।

चौधरी नेत राम (हिसार सदर) : आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिब, यह एक निहायत अहम मसला है । मैं सब से पहले तो यह निवेदन करना चाहता हूं कि इस मसले की अहमियत को ध्यान में रखते हुए यह जरूरी है कि आप आज ही इस बहस को खत्म न करें । बल्कि इस पर काफी दिनों तक बहस चलनी चाहिए क्योंकि यह एक देश का मसला है, देश को उन्नतिशील बनाने का मसला है । यह भाषा का सवाल है, कोई मामूली सा सवाल नहीं है । अभी अभी एक कांग्रेसी महाशय ने कहा था कि मैं इस झगड़े को नहीं मानता, उस झगड़े को नहीं मानता । मैं अभी इस बात में नहीं पड़ना चाहता । इस पर मैं बाद में अपने विचार आप के द्वारा हाउस के सामने रखूंगा । मैं यह कहूंगा कि यह एक महान प्रश्न है, देश के विशाल हित का प्रश्न है, देश की सुरक्षा को, उन्नति को, देश की एकता को कायम रखने वाला मसला है इस लिए इस पर आज ही बहस खत्म नहीं होनी चाहिए, काफी दिनों तक बहस होनी चाहिए । उसका फल यह होगा कि इस से सूबे के अन्दर एकजुती रहेगी, टूटेगी नहीं । इस मसले ने सूबे के अन्दर जो गन्दगी पैदा कर दी है वह साफ हो जाएगी । इस से पंजाब की जनता को पता लग जाएगा कि जो लोग उन की ही भाषा में वोट मांग करके यहां कामयाब होते हैं और गवर्नमेंट की बागडोर सम्भालते हैं वह किस तरह से जनता की भाषा का गला घोटने पर तुले हुए हैं और यहां आ कर किस प्रकार से अंग्रेजी बोल कर गुलछरें उड़ाते हैं । (हंसी) जिस जनता के वोटों का सहारा लेकर यहां पर आते हैं उस जनता पर

[चौधरी नेत राम]

अंग्रेजी भाषा को लादना न चाहते हैं । उन्होंने यहां पर लूटखसूट का अड़डा बना रखा है और फिर यहां पर यह कहा जाता है कि हमारे सामने यह मुश्किल है, वह मुश्किल है, हिन्दी और पंजाबी को नहीं जानते । मैं कहता हूं कि हिन्दी और पंजाबी को इस तरह से कुचलने के बाद जब आप जनता में वोट लेने के लिए जाएंगे तो देखूंगा कि कौन ऐसा मर्देमुजाहद है जो कि अंग्रेजी का नाम लेकर लोगों से वोट हासिल कर सकता है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह सब झूठ बोलते हैं.....

उपाध्यक्ष : झूठ का लफ्ज़ इस्तेमाल न करें । (The hon. Member should avoid using the word 'Jhooth')

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बिल्कुल सही बात है जो झूठ हो उसे झूठ ही कहना होगा । तो मैं यह कहने जा रहा था कि एक दिन के अन्दर ही इस बहस को खत्म न कीजिए । यह पंजाब की ज़िन्दगी और मौत का सवाल है । यह मामूली बात नहीं है ।

अब मैं बिल पर आता हूं । मैं बड़े ठंडे दिल के साथ सरकार से प्रार्थना करूंगा कि यह जो बिल उन्होंने अंग्रेजी को यहां पर कायम रखने के लिए हाउस में पेश किया है इस को वापिस ले लें । क्यों ? वह इस लिए कि जहां पर हिन्दी और पंजाबी बोली जाती हो वहां पर इस तरह से अंग्रेजी को जारी रखना सरकार की कमजोरी, बुजदिली या नालायकी के सिवाए और कुछ नहीं है । अगर मद्रास का बहाना बनाया जाता है तो मैं आप से निवेदन करूं कि वहां मद्रास के अन्दर तो वह लोग अपने प्रान्त की भाषा जानते हैं, हिन्दी नहीं जानते और कहते हैं कि हमें केन्द्र में पूरा हक नहीं मिलेगा क्योंकि अगर हिन्दी को जारी कर दिया गया तो हम केन्द्र में कामयाब नहीं हो जाएंगे और इस तरह से उच्च पदवियां प्राप्त नहीं कर सकेंगे । यह बात तो उन की ठीक ही है । क्यों ? इस लिए कि इस सरकार ने अठारह साल की आज़ादी के अन्दर भी इस बात की कोशिश नहीं की कि देश की भाषाओं को पनपाया जाए । उस के भी कई कारण हैं । एक कारण मैं आप के सामने रखता हूं । लेकिन इस से पहले मैं आप के द्वारा सरकार को बता देना चाहता हूं कि जब तक सारे देश की एक भाषा नहीं हो जाती तब तक देश में एकजुटता कायम नहीं हो सकती । इस तरह से देश की एकजुटता नहीं हो सकती । आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, कभी मुसलमानों का सवाल उठाते हैं और कभी हिन्दू - सिख का सवाल उठाते हैं । और कभी भाषा का सवाल उठाते हैं । असल बात यह नहीं है । मैं कहता हूं कि हमारा देश हिन्दू और मुसलमान के झगड़ों से गुलाम नहीं हुआ था बल्कि इस की गुलामी की वजह यह थी कि इस देश को कमजोर देख कर दूसरे मुल्क के लोगों ने आ कर इस को गुलाम बना लिया था । जब इस देश के अन्दर हिन्दुओं का राज्य था और जब यहां पर एरियनज़ का राज था तो इस देश के लोगों की भाषा संस्कृत और राज्य की भाषा भी संस्कृत थी, यानी सरकारी काम भी संस्कृत में ही चलता था । उस के बाद एक वक्त आया जब कुछ लोग जिस भाषा में राज्य का काम चलता था उस भाषा को बाकी

के लोगों को पढ़ने नहीं देते थे । हमारे देश में तो यहां तक होता रहा है कि अगर कोई हरिजन संस्कृत पढ़ लेता था तो उस के कानों में सीसा डलवा दिया जाता था और यही कारण हमारे देश के पतन का हुआ क्योंकि जो भाषा राज्य के काम चलाने की थी वह लोगों की भाषा न रही । असल बात यह थी कि उस वक्त जो लोग यहां पर राज्य करते थे वह चाहते थे कि उन का ऐश ओ इशरत कायम रहे और इस का नतीजा यह हुआ कि देश कमजोर हो गया और इस को मुसलमानों ने आ कर गुलाम बना लिया । जब यहां पर मुसलमान हकूमत कर रहे थे तो उस वक्त भी जो भाषा लोगों की थी वह भाषा सरकारी काम चलाने में नहीं इस्तेमाल होती थी । उस वक्त यह बात नहीं थी कि सारे मुस्लिम देशों के लोग यह चाहते थे कि यहां पर जो मुसलमान राज कर रहे थे वही राज करते रहें क्योंकि वह मुसलमान थे बल्कि यहां पर तो यह होता रहा है कि अगर पहले अफगानिस्तान के मुसलमान राज कर रहे थे तो अरबों ने यहां पर हमला कर के उन से राज छीन कर आप राज करने लगे, इसी तरह से तुर्कों ने आ कर उन से राज छीन लिया । उस वक्त सदा सवाल अपनी गद्दी बनाने का था, न कि हिन्दू-मुसलमान का सवाल था । और इस सब का कारण यह था कि इस देश की जनता की भाषा अलग होती थी और राज्य की भाषा अलग होती थी, यानी जिस देश की यहां सरकार चलती थी उसी देश की भाषा में सरकार का काम चलता था और यह इस लिए किया जाता था क्योंकि जो लोग यहां राज्य करते थे वह सोचते थे कि अगर वह जनता की भाषा में ही अपना सरकारी काम काज करेंगे तो इस का नतीजा यह होगा कि जो ऐश ओ इशरत वह कर रहे हैं उस का पता आम जनता को लग जाएगा और वह उन का यहां पर राज नहीं चलने देंगे । ऐन इसी तरह से यह कांग्रेस सरकार कर रही है । कांग्रेस सरकार जो यहां लूट खसूट कर के ऐश ओ इशरत कर रही है वह चाहती है कि यहां पर अंग्रेजी भाषा में सरकारी काम चलता रहे, जिस भाषा को आम जनता नहीं जानती, ताकि आम जनता को इन की लूट खसूट का पता न चल सके । आदरणीय डिप्टी स्पीकर साहिबा, सिर्फ यही वजह है जिस कर के यह इस बिल को लाए हैं और इस बिल के द्वारा यह यहां पर अंग्रेजी भाषा को कायम रखना चाहते हैं । इस लिए मैं आप को प्रार्थना करूंगा कि हिन्दी हमारी राष्ट्रभाषा है और पंजाबी हमारी प्रान्तीय भाषा है और इस में कोई दो राय नहीं हो सकती । इस लिए अंग्रेजी के स्थान पर इन दोनों भाषाओं को लागू किया जाए । लेकिन असल बात यह है कि यह ऐसा करना नहीं चाहते । यह तो चाहते हैं कि यहां की जनता को इन की ऐश ओ इशरत का कुछ पता न चले । आप देखें कि इस साल का बजट जो अभी पास हुआ है जिस के द्वारा यह इस साल 311 करोड़ और कुछ लाख रुपए खर्च करने जा रहे हैं इस का आम जनता को कुछ पता ही नहीं कि यह किस ढंग से और किस किस विभाग पर कितना कितना खर्च करने जा रहे हैं । उन को अगर यह पता चल जाए कि जो रुपया उन से मामले की शकल में, आवयाने की शकल में और दूसरे टैक्सों की शकल में लिया जाता है उस को यह किस तरीके से खर्च करने जा रहे हैं और उस से यह कैसे तरीकों में ऐश करते हैं और अपने गुलछरें

[बीधरी नेत राम]

उड़ाते हैं तो मैं यकीन से कह सकता हूँ कि वह इन को एक पल भी गवर्नमेंट में न रहने दें । अगर उन को इस बजट का पता लग जाए तो कोई भी थानेदार या कोई और पुलिस अफसर किसी गरीब को सताने की जुर्रत न कर सके या कोई भी बी० डी० ओ० देहात के गरीब लोगों को नाजायज़ सताने की कोशिश न करे और किसी दूसरे अफसर की हिम्मत न पड़े कि कोई वह नाजायज़ हरकत उन के साथ करे । (घंटी की आवाज) डिप्टी स्पीकर साहिबा, थोड़ा सा वक्त मुझे आप और दें, अभी मैंने कुछ और बातें इस सम्बन्ध में कहनी हैं । आप देखें आम जनता कैसे समझ सकती है जो यह नहर के मोघे का नाम आउटलेट रखते हैं, इसी तरह से जो नहर के महकमा के अफसर होते हैं, किसी को ओवरसियर, किसी को एस० डी० ओ० किसी को एक्स० इ० एन० और किसी को एस० ई० कहते हैं । भला आम जनता को इन का कैसे पता लग सकता है । यह नाम तो अंग्रेजों ने रखे हुए थे क्योंकि उन्होंने इन लोगों के ज़रिए यहां राज करना था । आम जनता को क्या पता कि एस्टीमेट क्या होता है या लेवल ठीक नहीं है या डिसचार्ज पूरा नहीं होता है । अगर उन की भाषा में सरकार का सारा काम हो तब तो वह उसे जान सकते हैं । आप क्या जानती हैं कि इस की असलियत क्या है ? इस का असली कारण यह है कि यह सरकार यह नहीं चाहती कि इन की हेरा फेरियों का आम जनता को पता लग सके । इस लिए, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप के द्वारा इन से अर्ज करता हूँ कि अगर यह इस देश के लोगों को एक मजबूत कौम बनाना चाहते हैं और लोगों को इन झगड़ों से ऊपर उठाना चाहते हैं तो इन्हें इस देश की भाषाओं को अपनाना होगा और जो अंग्रेजी भाषा है इस को दफनाना होगा । लेकिन यह अंग्रेजी भाषा को यहां बनाए रखने के लिए इस तरह की बातें यहां करते हैं कि अगर इस को न रखा गया तो गजट और बाकी जो कागजात होंगे उन की समझ नहीं पड़ेगी । तो मैं इन से पूछता हूँ कि आज 17 साल देश को आजाद हुए हो गए हैं तो यह इन 17 सालों में करते क्या रहे हैं ? इन्होंने इस मतलब के लिए एक लैंग्वेज डिपार्टमेंट खोला हुआ है जिस के लिए नान प्लैंड खर्च में 11 लाख रुपए रखे हुए हैं और प्लैंड में 4 लाख रुपए रखे हुए हैं । तो यह 15 लाख रुपया हर साल इस लिए खर्च करते चले आ रहे हैं कि यह देखें कि पंजाबी भाषा जो है यह किस ढंग से पढ़ाई जाए और इन के अक्षरों का रूप क्या हो और इसी तरह से हिन्दी कैसे पढ़ाई जाए और उन के अक्षरों का रूप क्या हो । तो इन 17 सालों में भारत सरकार भी और हमारी प्रदेश सरकार भी इस काम पर करोड़ों रुपए किस लिए खर्च करती रही है जो आज तक यह इन दो भाषाओं में अपना काम काज शुरू नहीं करा सकी । मैं दफ्तरों में या दुकानों पर अब भी अंग्रेजी में तख्तियां और बोर्ड लिखे हुए देखता हूँ तो मुझे तो शर्म आती है । आप अगर सरकारी दफ्तरों में जाकर देखें तो आप को पता लगेगा कि कोई दफ्तर भी ऐसा नहीं जहां बोर्ड जो हैं वह अंग्रेजी जवान में न लिखे हुए हों । बोर्डों की बात तो एक तरफ रही आप दस्तखतों को देख लीजिए । यहां पर जो भाई हिन्दी और पंजाबी के लिए बड़ी बातें करते हैं वह भी सारे के सारे अंग्रेजी में अपने दस्तखत करते हैं । कम अज कम उन्हें तो हिन्दी या पंजाबी में अपने दस्तखत करने

में कोई शिक्षक महसूस नहीं होनी चाहिए। यह हालत है उन भाईयों की जो तमीज़ और तमद्दन के बहुत दावे करते हैं। यह हालत हो रही है जब कि हमारी सरकार करोड़ों रुपए हिन्दी और पंजाबी के पढ़ाने पर खर्च कर चुकी है हालांकि यह दोनों ज़बानें हमारे शहरों में और देहात में हर गली और मुहल्लों में बोली जाती हैं और मेलों में और जलसों में बोली जाती हैं। तो मुझे समझ नहीं आती कि इन ज़बानों के लागू करने में इस सरकार को क्या दिक्कत महसूस हो रही है। इस का कारण जहां तक मैं समझा हूं वह यही है कि यह सरकार चाहती है कि यहां एक ऐसी ज़बान सरकारी काम काज के लिए बनी रहे जिस को आम लोग समझ न सकें ताकि इन की हेरा फेरी और बेईमानी का उन्हें पता न लग सके। आज अजीब हालत बनी हुई है, खेतीबाड़ी में यहां तरक्की नहीं हुई बल्कि पैदावार पहले की निसबत कम हुई है। इसी तरह से कारखानों की पैदावार में हुआ है।

उपाध्यक्षा : अब आप अपनी स्पीच को खत्म करें। आप कभी तो सहयोग दे दिया करें। (The hon. Member may now wind up. He should extend his co-operation sometimes).

श्री मोहन लाल : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इन को पूरा वक्त मिलना चाहिये क्योंकि यह अपनी पार्टी सौ फीसदी रिप्रिजेंट करते हैं।

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरी पार्टी ने आर्थिक मसले को ल कर और देश की रक्षा को लेकर अपना प्रोग्राम देश के सामने रखा है। हमारी सोशलिस्ट पार्टी के नेता डाक्टर राम मनोहर लोहिया ने अंग्रेज़ी के नाम हिन्दी में एक किताब लिखी है। अगर किसी को सूझ बूझ हासिल करने की ज़रूरत है तो वह उस किताब को पढ़े। (बार बार घंटी की आवाज़) सिर्फ दो मिनट और बोलने दें।

उपाध्यक्षा : यह जो बोलने के लिये इसरार करना होता है यह मुनासिब नहीं है। (It is not proper to go on asking for more time while making a speech).

चौधरी नेत राम : मुझे दुःख है कि मेरा तो बहुत सारा समय इस तरह टोकने ही में 12.00 noon चला गया है, मैं अपनी बात अच्छी तरह से कह नहीं पाया।

उपाध्यक्षा : आप 15 मिनट बोल चुके हैं, अब बस करें। (The hon. Member has spoken for 15 minutes. He should now wind up.)

चौधरी नेत राम : मुझे दो मिनट और दें।

उपाध्यक्षा : नहीं, एक मिनट। (The hon. Member can have one minute more.)

चौधरी नेत राम : अच्छा जी, तो मैं अन्त में प्रार्थना करता हूं कि यह यहां पर पास बनते हैं, फार्मों हैं जिन्हें किसी से लोगों को भरवा कर और बाद में किसी एम.एल.ए. से दस्तखत करवाने पड़ते हैं वह भी अंग्रेज़ी में हैं। इस को बदला जाए। मैं यकीन से कहता हूं कि अगर आप वाकई पंजाब के लोगों का भला करना चाहते हैं तो यहां पर अंग्रेज़ी का एक लफज़ भी न आने दें। जो चालाक लोग यह कहते हैं कि हमें हिन्दी

[ਜੀਬਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ]

ਐਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੀਖਣੇ ਮੋਂ ਬੜੀ ਦਿਕਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਤੁਹਾਨੋਂ ਤੋਂ ਚੰਦ ਹੀ ਦਿਨ ਮੋਂ ਯਹ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸੀਖ ਲੇਨੀ ਹੈ, ਦਿਕਤ ਤੋਂ ਫਿਰ ਭੀ ਤਨ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਧਾਨੀ ਆਮ ਜਨਤਾ ਕੋ ਹੋਨੀ ਹੈ ਜਿਨ ਕੋ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸੌ ਸਾਲ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੇ ਭਾਵਜੂਦ ਏਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੇ ਜ਼ਯਾਦਾ ਕੋ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨ ਪਛਾ ਸਕੇ। ਆਜ 45 ਕਰੋੜ ਮੋਂ ਸੇ ਸਿਫ 45 ਲਾਖ ਲੋਜ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜਾਨਤੇ ਹੈ। ਯਹ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਹਿੰਦੀ ਐਰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਪੜਾਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹਤੀ। ਹਮ ਸਕੂਲ ਬਨਾਤੇ ਹੈਂ ਅਪਨੇ ਗਾਢੇ ਪਸੀਨੇ ਕੀ ਕਮਾਂਡੀ ਸੇ, ਯਹ ਸਰਕਾਰ ਸਨ੍ਹਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਤੀ, ਮਾਸਟਰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਤੀ। ਇਸ ਸੇ ਜ਼ਯਾਦਾ ਲਾਨਤ ਐਰ ਕਯਾ ਹੋਗੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਸੇ ਕਹਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਅਗਰ ਆਪ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮੇਜਾਰਿਟੀ ਸੇ ਯਹ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਤੋਂ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਮੋਂ ਹਿੰਦੀ ਐਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋ ਸਨਾਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਆਨ੍ਡੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗੀ ਐਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੋ ਦਫਨਾ ਕਰ ਰਹੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਰਾਏਕੋਟ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬੜਾ ਮਹਿਦੂਦ ਹੈ। ਇਕ ਕਾਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਲ ਐਬਲੀਗੇਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ 15 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੀਪਲੇਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਹਾਲੇ ਉਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨੀ ਪਈ ਹੈ। ਕਾਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 210 ਇਹ ਹੈ :

"Notwithstanding anything in Part XVII, but subject to the provisions of article 348, business in the Legislature of a State shall be transacted in the official language or languages of the State or in Hindi or in English".

15 ਸਾਲ ਦੀ ਲਿਮਿਟ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਲਈ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਾਰੀ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ 5 ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਟੈਗੋਨਿਸਟ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਯਸ ਜੀ ਜੋ ਜਾਲੰਧਰ ਦੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰਖੀਏ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟਸ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੀਪਲੇਸ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹਿੰਦੀ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸ, ਮੈਥੇਮੈਟਿਕਸ, ਹਿਸਟਰੀ, ਇਕਨੌਮਿਕਸ, ਕਾਨੂੰਨ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਕਤਾਬਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੁੱਧੂ ਬਣ ਕੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠੀਏ? ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦ ਤਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੀਪਲੇਸ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਦ ਤਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰਖੀਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਇੰਟਰ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਕ ਐਸੀ ਬੋਲੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਇਕ ਇਹ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਸਿਖੀ, ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਰਮਨੀ, ਫਰਾਂਸ, ਰੂਸ ਵਗੈਰਾ ਤਾਂ ਅਜ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਵਲੰਟੈਰੀਲੀ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਅਕਸਰ ਬੋਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਹੈ। ਕਾਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ

ਪ੍ਰੋਵੀਯਨ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਰ ਲਗਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਦਨ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਸੋਫੀਸਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਤਾਫਿਕ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਸਨ ਮਗਰ ਬਦਦਿਆਨਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸੈਨਸਸ ਇਕ ਸਾਇੰਟੇਫਿਕ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਅਗਰ ਹਰ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਉਹੀ ਲਿਖਾਉਂਦਾ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਿਖੀ ਜਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਖਿਚਾਤਾਨੀ ਹੋਈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਗਲਤ ਲਿਖਾਈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਇਕ ਉਫੈਸ ਹੈ। ਮਗਰ ਕਾਨੂੰਨ ਇਤਨੇ ਲਾਰਜ ਸਕੇਲ ਤੇ ਫਲਾਉਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹਨ ਮਗਰ ਬੋਲਦੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਡਾਊਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਝੰਗ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਪਰ ਬੋਲਦੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਹਨ ਇਥੇ। ਜੋ ਜਿਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਫੇਲਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਇਕ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਦੇ ਵੀ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤੇ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮੁਫ਼ਾਦ ਲਈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਮਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਵੇ। ਬੋਲੀ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸਾਡੀ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਲੈਵਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇਕ ਔਕੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸਟੇਟ ਨੇ ਅਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਸਾਂ ਨੇ ਸੈਂਟਰ ਨਾਲ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ? ਮਦਰਾਸ ਦੀ ਹੀ ਮਸਾਲ ਲੈ ਲਉ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਬੋਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸਮਝ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਟਰ ਸਟੇਟ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਸਟੇਟ ਦੀ ਅਤੇ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਬੀਟਵੀਨ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇੰਟਰ-ਸਟੇਟ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਐਕਸਪਰੈਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਇਕ ਯੂਨਿਟੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਥੇ ਤਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਇਕ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਲੈਂਗੁਏਜ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪਰਗਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੀ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਐਕਸਪਰੈਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਦ ਕਿ ਦੂਜਾ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਾਂ ਇਕ ਫਾਰੇਨ ਲੈਂਗੁਏਜ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਫਾਰੇਨ ਲੈਂਗੁਏਜ ਦਾ ਆ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਐਕਸਪਰੈਸ ਕਰੀਏ। ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮਦਰਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਐਕਸਪਰੈਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤਾਮਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇੰਟਰਸਟੇਟ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੋਲੀ ਹੈ।

✓ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸਾਡੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਾਰੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਾਈਐਸਟ ਲੈਵਲ ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਕ ਬੋਲੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਤਫਿਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਯੂਨਾਨੀਮਸਲੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਲੈਂਗੁਏਜ ਕੀ ਹੋਵੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਕਰਿਪਟ ਕੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਲਿੰਕ ਲੈਂਗੁਏਜ ਕੀ ਹੋਵੇ ਜਦ ਤਕ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਇਕ ਕਨਫਿਊਜ਼ਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਤੇ ਠੋਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇਸ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਸ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਵਿਯੂ ਤੋਂ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਜੋ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਅਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅਗਰ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੋਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਠੋਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖਿਚਮ ਖਿਚੀ ਕਰੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੋ ਰਿਜਨ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇਕ ਹਰਿਆਨਾ ਰਿਜਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹਰਿਆਨੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਸਕਰਿਪਟ ਅਤੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਕਰਿਪਟ ਵਿਚ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸਿਖ ਭਾਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਦਿਆਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸੂਲ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਆਫੀਸਲ ਲੈਂਗਵੇਜ਼ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਸਕਰਿਪਟ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਕਰਿਪਟ ਵਿਚ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਕੀ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਲੋਕ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਸਰਕਾਰ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਐਕਟ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਰਿਆਨੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਹਕੂਕ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ । ਸਾਰੇ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹਨ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਿਆਨੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਲੈ ਲੈਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸੂਬਾ ਵਖਰਾ ਬਣਾ ਲੈਣ । ਜੇਕਰ ਹਿੰਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਸੂਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਖਰਾ ਕਰ ਲੈਣ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਠੱਸਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਡੀਵੈਲਪ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਲਫ ਡੀਟਰਮੀਨੇਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੂਬਾ ਅਲਗ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੂਬਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸੂਬੇ ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਵਖਰਾ ਸੂਬਾ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸੈਲਫ ਡੀਟਰਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸਵਿਚ ਕੁਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗਵਰਨਰ, ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਦੋ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਖਰਚ ਘਟ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਾਂਪੋਰਟ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹਿਕਮੇ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਲ । ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਵੀ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਰਿਜਨ ਤਰਕੀ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਡੀਵੈਲਪ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਕੈਪੀਟਲ ਵੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਰਿਆਨੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਂ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪ ਜਿਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਰਟੀਕਲ 350 ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਜੋ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਆਰਟੀਕਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਨਫਿਯੂਜ਼ਨ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਾਈਂਡ ਐਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਇਹ ਆਪ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਗਿਆਂ ਦਸ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਈ ਦਵਾ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ]

ਬੋਲੀ ਦੇ ਮੁਤਲਿੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਜਿਹੜੀ ਬੋਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਆਪਣੀ ਦਰਖਾਸਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੇਰਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਕਢਿਆ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ 350 ਦੇ ਤਹਿਤ। ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਇਹ ਆੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਅਗੇ ਵੀ ਕਈ ਦਫ਼ਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਇਕ ਵੇਰੀ ਪੜ੍ਹ ਦੇਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ :

ARTICLE 350.

“Every person shall be entitled to submit a representation for the redress of any grievance to any officer or authority of the Union or a State in any of the language used in the Union or in the State, as the case may be”.

ਮੇਰਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਚਾਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਰੀਕੁਗਨਾਈਜ਼ਡ ਹਨ। ਪਰ ਰਿਜਨਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਵਾਬ ਲਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਫੀਸਲ ਲੈਂਗੁਏਜਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਵਿਚ ਡੀਵੈਲਪ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਨਵੀਂ ਇਮਪਰੂਵਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕੈਬੀਨੇਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇ, ਅਤੇ ਜੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਦਾ ਅਫਸਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਈਡਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਿੰਦੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਲੈਂਗੁਏਜਜ਼ ਐਕਟ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਡੀਫੀਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਦੀ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਾ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਡਿਵੈਲਪ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੋਨਾਂ ਰਿਜਨਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਵਾਲੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਫਾੜ ਕੇ ਸੁਟ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਰੱਖ ਲਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲੀ ਅਰਜ਼ੀ ਤੇ ਜੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਫਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਰੱਖ ਲਿਆ ਕਰੇਗਾ।

Deputy Speaker : Kindly wind up.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ, ਬੀਬੀ ਜੀ, ਕੋਈ ਇੰਟਰਲੈਵੈਂਟ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ।
ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਹਨ।

ਤਥਾਧਿਕਾ: 4 ਟਾਰੀਖ ਤਕ ਧਰ੍ਯ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਹੈ, ਅਗਰ ਆਜ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ ਤੋਂ ਕੜੀ
ਸੁਸ਼ਕਿਕ ਹੋ ਜਾਯੇਗੀ। (This Ordinance is valid up to the 4th instant. It
will lead to a very difficult situation if it is not passed today.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਬੀਬੀ ਜੀ, ਗਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਈਏ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸਰਕੁਲਰ
ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਐਡੀਸ਼ਨ ਤਰਜਮੇ ਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਕਿ ਉਸ ਰਿਜਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜਵਾਬ ਭੇਜੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਵੀ
ਭੇਜੋ ਉਸ ਰਿਜਨ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਐਕਟ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ
ਨੂੰ ਹਿੰਡਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਐਕਟ
ਬਣਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਾਲਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ
ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ।
ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਏਮਜ਼ ਅਤੇ ਆਬਜੈਕਟਸ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਡੀਫੀਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ
ਇਕ ਲੈਕੂਨਾ ਇਸ ਆਫੀਸ਼ਲ ਲੈਂਗੁਏਜਿਜ਼ ਐਕਟ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਕੁਲਰ
ਦੇ ਇਸ਼ੂ ਹੋਣ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੁਕਤਾਨਿਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਬੇਮਾਨੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਫਰਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋਨਾਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਆਫੀਸ਼ਲ
ਲੈਂਗੁਏਜਿਜ਼ ਐਕਟ ਬਖੂਬੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ
ਹੈ, ਇਸੇ ਤੇ ਹੀ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਹੋਰੀਂ ਹੁਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਰਿਜਨ ਦੇ ਮੁੱਤਾਲਿਕ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਦਾ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਅਦਬ ਦੇ ਨਾਲ ਇਲਤਜ਼ਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੋ
ਰਸਤਾ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਫਾਲੋ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹਦੇ ਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਠੱਕਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਕੋਈ
ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਹੀ ਟੁਰੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਸ
ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ
ਨਵਾਂ ਸਰਕੁਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸੈਟਸਫਾਈਡ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਇਕ
ਯੂਜ਼ਲੈਸ, ਬੇਮਾਇਨੀ ਅਤੇ ਐਕਸਪੈਂਸਿਵ ਤਰੀਕਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੀਅਰ
ਵੇਸਟੇਜ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਦਫਰਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਰੱਖਣ
ਦਾ ਤਆਲੁਕ ਨੈ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ 14 ਦੀਆਂ 14
ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਬੋਲੀ ਤੇ ਮੁਤਫਿਕ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬਦਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਦਾ
ਸੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਜ਼ਿਲਾ ਤਥਾ ਸ਼ਾਨੀਯ ਜ਼ਾਸਨ ਸਕਰੀ : (ਸ਼ਰੀ ਪਰਬੋਧ ਚਨ੍ਦਰ) : ਧਰ੍ਯ ਏਕਟ ਏਕ ਇਨੋਸੈਂਟ ਸ਼ਾ
ਥਾ। ਸਗਰ ਇਸ ਪਰ ਸੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੜੀ ਹੀਟਿਡ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ। ਸਕਨੈਸੈਂਟ ਨੇ
ਇਸੇ ਏਕ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਕੀ ਸ਼ਕਲ ਮੈਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਕਾਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਲ ਤਰੀਕਾ ਸੇ ਧਰ੍ਯ ਏਕ ਪਾਕਨ੍ਦੀ

t 97

[शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री]

है जो हम पर लागू होती है कि जब तक अंग्रेजी इस मुल्क में इस्तेमाल होती है, हमें इस के लिये कोई न कोई कानून जरूर बनाना पड़ेगा। 15 साल के अरसे के बाद यह हमारे लिए जरूरी हो गया है कि या तो अंग्रेजी को खैरबाद कहा जाये या अगर इस का इस्तेमाल अभी दफ्तरों में करना है तो इस आर्डिनैन्स को ऐपलीकेबल बनाने के लिये हमें कोई बिल लायें। चुनांचि एक छोटा सा बिल हम इस परपज के लिये लाये थे मगर इस पर सख्त नुक्ताचीनी हुई है आयेदा लिये अगर हम ने अंग्रेजी को इस्तेमाल करना है तो इसके लिये हमें कोई न कोई कानून जरूर बनाना होगा। हमारे आईन में था कि 15 साल के बाद अंग्रेजी को खैरबाद कहा जाये। मगर चूंकि इसका इस्तेमाल अभी जारी है इस लिये इस के मुताल्लिक एक आर्डिनैन्स जारी किया गया था जिस को अमली जामा पहनाने के लिये हम छोटा सा बिल लाये हैं। बजाये इस के कि इस बिल के नुक्ता नज़र पर कुछ कहा जाय कुछ भाइयों ने कहा कि हिन्दी से ज्यादाती हुई है और कुछ ने कहा कि पंजाबी से ज्यादाती होती है। इस का मतलब तो यह है कि ज्यादाती किसी से भी नहीं हुई। अगर ऐसा होता तो गवर्नमेन्ट दोनों में से किसी एक को तो खुश कर लेती और दूसरा शिकायत करता। दोनों के शिकवे से मुराद यही ली जा सकती है कि ज्यादाती किसी से भी नहीं हुई। (खान अबदुल गुफार खां : ज्यादाती न हिंदी से होती है न पंजाबी से होती है, ज्यादाती तो उर्दू से होती है।) यह जो दोनों भाषाओं के मुताल्लिक फैसला किया गया है, यह कोई अब ही नहीं हुआ पहले यह 1951 में हुआ था फिर यह 1961-62 में किया गया। यह एक दोनों ज़बानों को बढ़ावा देने की ओर कोशिश है कि अगर हिंदी में अर्जी आती है तो उस का पंजाबी में भी जवाब दे दिया जाये ताकि वह इस को भी सीखने की कोशिश करें। अगर ऐसा न होता तो फिर जो प्रैशर है कि वह दूसरी भाषा सीखें वह नहीं सीखेंगे। गवर्नमेन्ट ने एक वाया-मीडिया निकालने की कोशिश की है। गवर्नमेन्ट को यह कभी भी मानने से इनकार नहीं है कि एक बोली को दूसरी बोली के लिये फरोखत करना ठीक नहीं है।

स्विटज़रलैंड में 4 आफिशियल लैंग्वेजिज़ हैं और रूस में हिन्दुस्तान से कई गुना ज्यादा लैंग्वेजिज़ है लेकिन वहां यह पाबन्दी है कि हर आदमी को वहां की भाषा पहले पढ़नी पड़ती है और बाद में वह अपने रिजत की भी पढ़ सकता है और इसे पढ़नी पड़ती है। इस लिये मैं यह समझता हूं कि जो लोग यह कहते हैं कि सरकार ने किसी एक ज़बान को दबाने की कोशिश की है, मैं समझता हूं कि यह गलत है। दरअसल हम पर कानूनी पाबन्दी आयद होती है, इसलिये यह छोटा सा बिल पेश किया है। इस पर मैं समझता हूं कि अब तक काफी स्पीचिज़ हो चुकी हैं, अब इसे पास करना चाहिये। जहां तक यह कहा गया कि ट्रांसलेशन करने पर क्यों रुपया जाया किया जाये तो मैं समझता हूं कि अगर किसी कौम के या फिरके के जज़बात की थोड़ा सा रुपया खर्च करके भी तसल्ली हो सके तो ठीक है। उसके सामने रुपया कोई चीज़ नहीं है। हम चाहते हैं कि यहां पर खुशगवार फिज़ा बनी रहे और हिन्दी और पंजाबी दोनों भाषाएं फलें और फूलें।

चौधरी देवी लाल : हरियाना न फले फूले ।

खान अबदुल गफ़ार खां : यह कहाँ कि जसटिस है कि उर्दू को कल्ल कर दिया जाये ?

शिक्षा मंत्री : खान साहिब, अभी भाषा विभाग का जलसा हुआ उस में उर्दू को बड़े बड़े इनाम दिये गये । आप कैसे कहते हैं कि उर्दू की तरक्की नहीं हो रही है (शोर) .... और गवर्नमेंट की यह पालीसी है, खान साहिब जानते हैं, कि अगर किसी स्कूल में 40 लड़के पढ़ने वाले हों तो उर्दू का इन्तज़ाम कर दिया जाये या किसी क्लास में 10 लड़के पढ़ने वाले हों तो उस क्लास में इन्तज़ाम कर दिया जाये । लेकिन अगर कोई पढ़ने वाली न हो तो फिर गवर्नमेंट के पास कोई चारा नहीं है । मैं समझता हूँ कि जज़्बात की रौ में गवर्नमेंट पर इलज़ाम लगाना ठीक नहीं है । फिर उर्दू खान साहिब की कोई जाती ज़बान नहीं है वह तो सबकी है । अगर कोई पढ़ना चाहता है तो शौक से पढ़ सकता है । आखिर में मैं यही कहना चाहूँगा कि सरकार हिन्दी और पंजाबी दोनों भाषाओं का विकास चाहती है । इन अल्फ़ाज़ के साथ मैं दोस्तों से कहूँगा कि वह इसे पास करें ।

चौधरी नेत राम : मेरा व्यवस्था प्रश्न है । और बहुत ज़रूरी है । यह सरकार यह चाहती है कि हिन्दी और पंजाबी के नाम पर लोगों को लड़ाए रखे । इसी रोशनी में शिक्षा मन्त्री जी ने अपने विचार रखे । और इस लिये चाहते हैं कि अंग्रेज़ी को जारी रखा जाये ।

Deputy Speaker : Question is—

That this House disapproves the Punjab Official Languages (Amendment) Ordinance, 1965.

(कि यह सभा पंजाब राजकीय भाषा (संशोधन) अध्यादेश, 1965 का निरानुमोदन करती है ।)

The motion was lost.

(प्रस्ताव अस्वीकृत हुआ)

Deputy Speaker Question is—

That the Punjab Official Languages (Amendment) Bill .....

चौधरी नेत राम : मेरा व्यवस्था प्रश्न है । मैं पूछना चाहता हूँ कि हिन्दी और पंजाबी भाषा का जब यह प्रान्त है तो फिर यहां पर अंग्रेज़ी जारी रखने का प्रस्ताव कैसे लाया गया है, यह पंजाब की जनता के साथ ग़द्दारी है । अंग्रेज़ी को लोगों के सिरों पर क्यों ठोसा जा रहा है । इस के बारे में विद्या मंत्री बतायें । मैं इस प्रस्ताव को पास नहीं होने दूँगा ।

उपाध्यक्षा : चौधरी नेत राम जी यह बात मुनासिब नहीं है । (This does not look nice on the part of the hon. member.)

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरा व्यवस्था प्रश्न यह है कि यह पंजाब सरकार इस अंग्रेज़ी के प्रस्ताव को सदन में ला कर क्या चाहती है । पंजाब की सरकार जनता की भाषा को खत्म करके अंग्रेज़ों की भाषा क्यों रखना चाहती है । (Noise)

उपाध्यक्षा : अगर आप हाऊस की कार्यवाही को नहीं चलने देंगे तो मुझे आपको नेम करना पड़ेगा । (I shall have to name the hon'ble member if

[Deputy Speaker]

he will continue to interrupt the proceedings of the House like this.)

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस सरकार ने अंग्रेजी का प्रस्ताव क्यों पेश किया है। इस बात में अगर आप मेरे खिलाफ कोई कदम उठायेंगे तो मुझे खुशी होगी मगर हम यह बरदाश्त नहीं कर सकते कि यहां अंग्रेजी जारी रखी जाए। यहां हिंदी या पंजाबी भाषा में काम होना चाहिये। (Noise)

Minister for Education and Local Government : Sir, I was going to move that the hon. Member Chaudhri Net Ram be suspended from the House but since.....

Voices : The matter may be left here. The hon. Member Chaudhri Net Ram has resumed his seat.

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Official Languages (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

After ascertaining the votes of the Members present by voices, the Deputy Speaker gave an opinion. The opinion was challenged. The bells were sounded. The question was put again and carried by a voice vote.

The motions was declared carried.

Clause 2

Deputy Speaker : Question is—

That clause 2 stand.....

(At this stage Shri Balramji Dass Tandon rose to Speak.)

उपाध्यक्षा : यह पहले तै हो चुका है कि दूसरी रीडिंग पर कोई नहीं बोलेगा। आप तीसरी स्टेज पर बोल लेना। (It has already been decided that no hon. member will speak at the time of the second reading. The hon. member may speak at the time of the third reading of the Bill.)

श्री बलरामजी दास टंडन : इस वक्त बोलने पर रूलज़ में कौनसी मनाही है। अगर इस वक्त हमें बोलने नहीं देंगे तो इस का मतलब यह हुआ कि यह समझा जाए कि इस बिल के बारे में कोई सीरियसनेस नहीं थी इस लिए कलाजों पर बोलने की किसी ने जरूरत नहीं समझी सिर्फ हाथ-खड़ा करने के लिए जब बिल पास होने लगा तो आ गए।

उपाध्यक्षा : टाइम थोड़ा है और यह बिल आज कौंसिल ने भी पास करना है। इस लिए इस स्टेज पर न बोलें तो ठीक है। (The time is short and this bill has to be passed by the Council today as well. It will be better if the hon. member were to speak at the third reading.)

श्री बलरामजी दास टंडन : यह हमारे ऊपर पाबन्दी तो नहीं है कि हम ने आज ही पास करना है। अगर हो जाता है तो ठीक है वरना फिर अगले दिन हो जाएगा। आखिर हम ने अपने विचार भी तो रखने हैं।

Education Minister : This Bill has to be passed today, because the Ordinance expires on the 4th April. It has to go to the Council also.

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर तीन तारीख को आर्डिनेन्स ऐक्सपायर हो जाता है तो हो जाए बिल तो सरकुलेट हो चुका है पांच तारीख को पास हो जायेगा।

Education and Local Government Minister : The difficulty is that after the expiry of the Ordinance, no business of the House can be transacted in English. It will not be possible to bring in any amendments or motions in English on the 5th April. So, it should be passed today.

श्री बलरामजी दास टंडन (अमृतसर शहर) : डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं ने वजीर साहिब के भाषण को बड़े ध्यान से सुना है। उन्होंने कहा है कि इस हाऊस में कुछ लोगों ने हिन्दी के बारे में कहा और कुछ न पंजाबी के बारे में कहा है। मैं समझता हूँ कि ऐसी कोई बात नहीं है। पंजाब में आज वह हालात नहीं हैं जो अज से चार साल पहले थे कि कोई पंजाबी के हक में नारा लगाये और कोई हिन्दी के हक में नारा लगाए। आज यह कहना कि यहां ऐसे हालात हैं तो यह डिसटार्ट करने वाली बात है। आज पंजाब के सभी लोग बगैर किसी पार्टीवाजी के बगैर किसी धर्म के सवाल को पैदा किये एक ही बात कर रहे हैं और चाहते हैं कि यहां पर अपने प्रदेश की हिन्दी पंजाबी भाषाओं को लागू किया जाए और हमें अब अंग्रेजी के नहीं चलाना चाहिये और विधान की धारा के मुताबिक अब 15 साल के बाद अंग्रेजी खत्म होनी चाहिये। लेकिन हमारी बदकिस्मती है कि यह सरकार विधान की उस धारा के मुताबिक 15 साल की अवधि खत्म हो जाने के बाद भी अंग्रेजी चला रही है। और इस लिये आज ऐसा करने की ज़रूरत इन को पड़ी है क्योंकि इन्होंने इन पिछले 15 साल में हिन्दी पंजाबी को अपनाने के लिये कोई कदम नहीं उठाया है। यहां पर बताया गया है कि हिन्दी और पंजाबी जानने वाले भी हिन्दी पंजाबी में जो सरकूलर आते हैं कागजात आते हैं नहीं पढ़ते। वह इस लिये हिन्दी पंजाबी के कागजात नहीं पढ़ते क्योंकि पहले वह अंग्रेजी में सरकुलेट होते हैं फिर इन का हिन्दी पंजाबी में अनुवाद आता है। अब पुरानी आदत पड़ी हुई है अंग्रेजी में पढ़ लेते हैं तो फिर वही कागज जब हिन्दी पंजाबी में आते हैं तो फिर उनको पढ़ने की ज़रूरत ही नहीं पड़ती। जिस दिन ऐसा हो जायेगा कि वह सारे कागज पत्र हिन्दी, पंजाबी में आयेंगे तो सब उनको पढ़ेंगे, मैम्बर भी पढ़ेंगे और अफसर भी पढ़ेंगे। लेकिन जब तक यह अंग्रेजी साथ में जारी रहेगी इन दोनों भाषाओं का विकास नहीं हो सकता है। जब तक हम पर, अफसरों पर मजबूरी की बात नहीं पड़ेगी अपनी पुरानी आदत को नहीं छोड़ेंगे। यहां पर कहा गया है कि रूस में भी अंग्रेजी चलती है। मैं नहीं जानता वहां पर अंग्रेजी कौन पढ़ता है। यह बात सब जानते हैं कि रूस में जब हमारा राजदूत गया और उस ने वहां जब अपने कागजात अंग्रेजी में देने की कोशिश की तो उन्होंने लेने से इनकार कर दिया। उन्होंने कहा कि यह कागजात या तो अपनी भाषा में पेश करो या फिर रूसी जवान में पेश करो। मैं पूछता हूँ कि रूस में

[श्री बलरामजी दास टण्डन]

जो इतनी साइंस की तरक्की हुई है वह अंग्रेजी बगैर उन्होंने कैसे कर ली है? क्या वहां अंग्रेजी के बगैर साइंस का विकास नहीं हुआ। यह कहना कि हम अंग्रेजी इस लिये चाहते हैं कि इस के बगैर विज्ञान का विकास नहीं हो सकता पढ़ाई नहीं हो सकती—गलत बात है: रूस वालों ने साइंस में बगैर अंग्रेजी की मदद के संसार में वह चमत्कार दिखाया कि सब हैरान खड़े हैं: उन्होंने अंग्रेजी के बगैर ही एटम और हाईड्रोजन शस्त्रों के तजर्बे किये और स्पेस में गये। उन्होंने वह अदभुत कार्य किये हैं कि दुनियां का कोई दूसरा मुल्क ऐसा नहीं कर सका है।

(At this stage Mr. Speaker occupied the Chair.)

लेकिन यह सब कुछ बगैर अंग्रेजी के किया। फिर यहां पर जर्मनी की बात की गई लेकिन वहां कोई आदमी भी अंग्रेजी में काम नहीं करता है। फ्रांस की बात की गई लेकिन वहां भी आप देख लें वहां भी फ्रेंच भाषा ही चलती है अंग्रेजी नहीं। हां यह बात जरूर है कि लिपि दोनों की ही रोमन है लेकिन भाषा उनकी फ्रेंच ही है। फिर यहां पर कामनवैल्थ के बारे में कहा गया लेकिन मैं निवेदन करता हूं कि कामन वैल्थ कंट्रीज के अन्दर भी अपनी अपनी भाषा चलती है और वहां पर अंग्रेजी नहीं चलती है। जब कामनवैल्थ कंट्रीज के प्रधान मंत्री इकट्ठे होते हैं और मीटिंग करते हैं तब तो एजंडा वगैरा अंग्रेजी में होता होगा लेकिन ऐसी बात नहीं कि उन देशों के अन्दर अंग्रेजी चलती हो इस लिए जो बाते यहां पर ऐसी कही गई हैं वह डिसटॉर्टिड हैं और हम इन बातों की आड़ में दूसरे देश से भाषा की भीख मांगना चाहते हैं। यह गलत बात है हमें अपनी भाषाओं को अपनाना चाहिए।

Education and Local Government Minister : As more honourable Members want to speak on the Bill, let the sitting of the House be extended by half an hour.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the sitting be extended by half an hour ?

Voices : Yes, yes.

Mr. Speaker : All right, the sitting of the House is extended by half an hour.

श्री बलरामजी दास टंडन : सपीकर साहिब, मैं समझता हूं कि सरकार को इस तरह फैक्ट्स को डिसटॉर्ट करके आड़ नहीं लेनी चाहिए। मैं जानता हूं कि सरकार अपनी मैजारटी के बलबूते पर इस बिल को पास तो करा लेगी लेकिन मैं यह कहना चाहता हूं कि जब तक हम अंग्रेजी को नहीं छोड़ेंगे हिन्दी और पंजाबी का विकास नहीं होगा। हमारी अंग्रेजी पढ़ने की आदत अभी छूटेगी अगर हम हिन्दी पंजाबी को सही ढंग से अपनाएं। अब तो यह होता है कि सारे कागज, बिल, चिट्ठियां और सरकुलर वगैरा अंग्रेजी में आते हैं और हम चूंकि इस भाषा को पढ़, समझ लेते हैं इसलिए हम उनको ही पढ़ लेते हैं पुरानी आदत की वजह से और फिर जब उन सारी चीजों का अनुवाद हिन्दी पंजाबी में आता है तो हम उसे नहीं पढ़ते और न फिर पढ़ने की कोई जरूरत ही होती है। अगर हमें यह सारे कागजात जो आते हैं पहले हिन्दी और पंजाबी में मिले और अंग्रेजी में बाद में मिलें तो फिर हमें हिन्दी और पंजाबी में पढ़ने की आदत पड़ जाएगी इस वक्त तो यह है कि अंग्रेजी हिन्दी और

पंजाबी भाषाओं की सहायक भाषा नहीं बन रही है बल्कि हिन्दी और पंजाबी भाषाएं अंग्रेजी की सहायक भाषाएं बनी हुई हैं और बनाई जा रही हैं, यही कारण है कि हमारी इन भाषाओं का विकास नहीं हो रहा है। अगर अंग्रेजी को हिन्दी और पंजाबी भाषाओं की सहायक बनाया जाए और सारे कागजात सरकुलर वगैराह सारी चीजें पहले हिन्दी, पंजाबी में आएँ और बाद में अंग्रेजी में पहुँचें तो आप देखेंगे कि 15 दिन, महीने के अन्दर 2 सारे हिन्दी पंजाबी भाषाओं में पढ़ना शुरू कर देंगे और अंग्रेजी की जरूरत नहीं रहेगी और न फिर बाद में आएँ अंग्रेजी में आएँ कागजात को कोई पढ़ेगा। आप खुद कहेंगे कि अब अंग्रेजी की जरूरत नहीं है। (घंटी) इस लिए मैं प्रार्थना करूँगा कि इन हालात को बदलने की कोशिश करें। बाकी स्टेट्स में आप देखें उन्होंने अंग्रेजी को खत्म कर दिया है। अभी यहां बताया गया है कि यू. पी. में यह भाषा बिल पेश हुआ लेकिन उन्होंने ने वापस ले लिया। इसी तरह बिहार, राजस्थान, मध्य प्रदेश में ऐसे बिल पेश हुए लेकिन उन सब ने वापस ले लिए क्योंकि उन्होंने ने इस बात को महसूस कर लिया कि जब तक अंग्रेजी साथ चलेगी हमारी भाषाएं और राष्ट्र भाषा विकास नहीं कर सकती हैं। यही हमारी एक बदकिस्मत स्टेट है यहां पर यह नाहरा लगाया गया है कि हम अभी तक अंग्रेजी को साथ रखना चाहते हैं? यह हमारे लिए बड़ी शर्म और हीनता की बात है। इसलिए मैं समझता हूँ कि सरकार इस बात पर विचार करेगी और इस बिल को थर्ड रीडिंग स्टेज पर वापस ले लेगी।

चौधरी नेत राम (हिंसा सदर) : स्पीकर साहिब, सारे पंजाब में दोनों रिजिनल

1.00 p.m.

भाषाएं बोली जाती हैं। हमारे मुख्य मन्त्री अंग्रेजी भाषा को अच्छी तरह से नहीं जानते हैं। वह हमेशा हिन्दी में ही जवाब देने का प्रयत्न करते चाहे उन्हें माननीय सदस्य अंग्रेजी में ही सवाल करें, ऐसे मौके में हमारी प्रादेशिक भाषाएं पनपनी चाहिए लेकिन खेद की बात है कि वह भी अंग्रेजी के पक्षपाती बन कर अंग्रेजी को ही चालू रखना चाहते हैं। जब तक हमारे यहां पर अंग्रेजी भाषा का बोल वाला रहेगा उस वक्त तक हमारी भाषाएं तरक्की नहीं कर सकती हैं। जब तक हमारे अन्दर यही भावना रही कि अंग्रेजी बोल कर ही विद्वान रह सकते हैं तब तक हमारी भाषाओं का विकास नहीं हो सकेगा। मैं ने देखा है कि लोग अंग्रेजी बोल कर दूसरों पर विद्वता की छाप डालने की कोशिश करते हैं। वह अंग्रेजी बोल कर अपने आप को सिथाने और काबिल कहलावाने का प्रयत्न करते हैं वह दूसरों के ऊपर अंग्रेजी बोल कर प्रभाव डालना चाहते हैं। मेरा तजुबा इस से बिल्कुल उल्टा है। मैं समझता हूँ कि जो लोग अपनी भाषा में ही बात करते हैं वह इन से मिथाने और काबिल होते हैं। प्रायः देखा गया है कि लोग अंग्रेजी बोल कर धोखा देने में कामयाब हो जाते हैं। हमारे शिक्षा मन्त्री जो अंग्रेजी कायम रखने की वकालत करते हैं मेरी उन से प्रार्थना है कि वह इसी विषय पर अस्तीफा दे कर दोबारा अपने क्षेत्र से चुनाव लड़ें और अंग्रेजी बोल कर जनता से वोट प्राप्त करें और उन के मुकाबले में मैं भी असैम्बली की सीट से अस्तीफा देकर उसी क्षेत्र से चुनाव लड़ूँ, और मैं पंजाबी भाषा में जनता से वोट प्राप्त करूँगा। मुझे पूर्ण विश्वास है कि जनता इन को वोट नहीं देगी और मैं वहां से

[चौधरी नेत राम]

निर्वाचित हो जाऊंगा। यहां पर अंग्रेजी क्यों लादी जा रही है। इस का मतलब साफ है कि इस के बारे में सरकार की नीयत साफ नहीं है। वह स्वयं यहां की प्रादेशिक भाषाओं को विकसित नहीं होने देना चाहती है। यह सरकार प्रांत की तरक्की करते हुए नहीं देख सकती है। अगर सरकार ने अंग्रेजी को लागू रखने पर जोर दिया तो मैं समझता हूं कि यह पंजाब की जनता के साथ अन्याय कर रहे हैं। देश की अन्य प्रांतीय सरकारों ने इसी प्रकार के विधेयक विधान सभाओं में पेश किए थे और बाद में वापस ले कर सराहनीय कदम उठाए। मैं भी इन से प्रार्थना करना चाहता हूं कि यह भी उन सरकारों का अनुगमन करें और इस बिल को वापस ले लें।

खान अबदुल गफार खां (अम्बाला शहर) : जनाब सदरे मोहतरम, आज हमारे सामने जो बिल लाया गया है उस के लिए गवर्नर साहिब ने आर्डिनैस जारी किया था और अब सरकार उस को रैगुलेराइज करने के लिए हाउस में यह बिल लाई है। इस के मुतअल्लिक बहुत कुछ कहा गया है। अंग्रेजी के मुतअल्लिक, जैसा कि सरदार गुरनाम सिंह ने हाउस में कहा, मैं उस की ताइद करता हूं। उन्होंने कहा कि यह इन्टरनेशनल जवान है। अगर अंग्रेजी को छोड़ दें तो हमारा काम नहीं चल सकता है। (आपोजीशन की तरफ से विघ्न) हमारे जन संधी भाइयों को अभी तक मालूम नहीं हुआ कि हमारे मुल्क में ऐसे लोग भी मौजूद हैं, ऐसे सूबे भी मौजूद हैं जो नान-हिन्दी स्पीकिंग हैं। वहां पर लोग अंग्रेजी में बातचीत करते हैं क्योंकि वहां के लोग अंग्रेजी को जानते हैं। अगर हमारी सरकार को मद्रास के साथ, बंगाल के साथ, मैसूर के साथ, केरल के साथ और आंधरा के साथ खतोकिताबत करनी पड़ी तो वह अंग्रेजी में करनी पड़ेगी क्योंकि वह हिन्दी जवान नहीं जानते, वह पंजाबी जवान को नहीं जानते। (Interruptions by Jan Sangh Members) अगर यह इस को इन्टरनेशनल लैंग्वेज नहीं मानते तो इस को इन्ट्रोविशियल लैंग्वेज लाजमी तौर पर तसलीम कर लें। इस आर्डिनैस को रैगुलेराइज करने के लिए सरकार ने हाउस में बिल पेश किया है। इस मिलसिले में हिन्दी और पंजाबी के मुतअल्लिक हाउस में गुफतगू हुई (विघ्न)

श्री अध्यक्ष : खान साहिब, आप इस बिल की क्लॉज 2 के बारे में कहिए।
(Let the hon. Member discuss clause 2.)

खान अबदुल गफार खां : जनाब सदरे मुहतरम, मैं तो उर्दू के बारे में अर्ज करना चाहता हूं। अगर आप मेरे ऊपर पाबन्दी लगाना चाहते हैं तो आप की मर्जी, मैं बैठ जाता हूं।

श्री अध्यक्ष : इस वक्त क्लॉज 2 अंडर डिस्कशन है। इस लिए आप सिर्फ अंग्रेजी के बारे में कहिए। अगर आप ने जनरल तौर पर बोलना हो थर्ड रीडिंग पर अपना ख्याल प्रकट कर लें। (Clause two is under consideration now. So the hon. Member should confine his remarks to the position of English. General discussion on the Bill can be done during the third reading stage.)

खान अब्दुल गफ़ार खां: स्पीकर साहिब, मैं इस बिल की थर्ड रीडिंग पर अपना राइट रिजर्व रखता हूँ और अपनी सीट पर बैठता हूँ ।

Mr. Speaker : Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 3, Clause 1 and the Title.

Mr. Speaker : Question is—

That clause 3, clause 1 and the Title stand part of the Bill.

The motion was carried.

Education and Local Government Minister (Shri Prabodh Chandra) :
Sir, I beg to move—

That the Punjab Official Languages (Amendment) Bill be passed.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Official Languages (Amendment) Bill be passed

खान अब्दुल गफ़ार खां (अम्बाला शहर) : जनाब सदरे मुतहरम, मैं पहले अर्ज कर चुका हूँ कि जहाँ तक अंग्रेजी का सवाल है, वह जारी रहनी चाहिए । पहले आप ने सवाल उठाया था कि बलाज 2 के बारे में बोलें और मैं उस वक़्त थर्ड रीडिंग पर अपना राइट रिजर्व करके बैठ गया था । अब मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि यहाँ पर हिन्दी और पंजाबी का सवाल उठा और यहाँ पर दो रिजनज बन गए । एक हिन्दी रिजन और दूसरा पंजाबी रिजन । इस सिलसिले में अर्ज करना चाहता हूँ कि जब दो रिजनज बनने का सवाल पैदा हुआ था तो मैं उस वक़्त इन रिजनज के सख़्त खिलाफ़ था । मैंने 1956 और 1957 में अपनी तकरीर में कहा था, और इस के बाद भी कहता चला आया, हूँ, कि सरकार ने रिजनज बनाकर सख़्त ग़लती की और आपस में फूट डालने की कोशिश की । इस तरह से दो रिजन बना दिए । एक हिन्दी रिजन का और दूसरा पंजाबी रिजन का । मुझे मुआफ़ फरमाएंगे कि इस हाउस के आनरेबल मैम्बर जब मैं यह कहूँ कि इस का मतलब यह हुआ कि पंजाबी रिजन में ऐसे जानवर रहते हैं जो हिन्दी रिजन के जानवरों की ज़बान नहीं समझते और हिन्दी रिजन में ऐसे जानवर रहते हैं जो पंजाबी रिजन की ज़बान नहीं समझते । इस तरह से दो रिजन बना दिए हैं । मेरी समझ में नहीं आता कि किस्सा क्या है । मैं मानता हूँ कि मेरा हिन्दी और पंजाबी से लगाव नहीं है । मैं तो समझता हूँ कि हिन्दुस्तान में 14 ज़बानें हैं और यह सब हमारी नैशनल ज़बानें करार दी गई हैं । (विघ्न) (शोर) हिन्दी के बारे में कहना चाहता हूँ । आप आफिशियल लैंग्वेज बनाना चाहते हैं । (विघ्न) (शोर) मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि उर्दू भी इन में से एक नैशनल लैंग्वेज है । इस के साथ सौतीली मां का सलूक किया जा रहा है । इस के बारे में मुझे बान समझ में नहीं आई कि इस के साथ ऐसा बर्ताव क्यों किया जा रहा है । इस बात के लिए तैयार है कि ...

(श्री बजरामजी दास टंडन द्वारा विघ्न) (शोर)

श्री अध्यक्ष : आर्डर प्लीज । No noise.

खान साहिब, आप ने जो कुछ कहना है, मुझे मुखातिब करते हुए कहें। इन से कुछ न कहें। (Order please. No noise. Addressing Khan Abdul Ghaffar Khan. He may address me. He may not address the hon. members direct.)

श्री अब्दुल गफ़ार ख़ान : स्पीकर साहिब, मैं उर्दू के मुतालिक अर्ज कर रहा था । मैं आप की खिदमत में अर्ज करना चाहता हूँ कि यह यूनीफ़ाईंग लेगूएज बन जाएगी । (घंटी) मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि मुझे खुल कर कहने दिया जाए । जनाब, उर्दू मद्रास से लेकर दर्रा खैबर तक समझी जाती है । चिटागांग से लेकर बम्बई तक समझी जाती है । यह हिन्दुस्तान के एक प्रान्त की ज़बान नहीं है बल्कि हिन्दुस्तान के सब प्रान्तों में समझी जाती है । यह ज़बान न हिन्दुओं की है, न मुसलमानों की है, न सिक्खों की है बल्कि सारे हिन्दुस्तान की ज़बान है । यह हिन्दुओं ने पैदा नहीं की, मुसलमानों ने पैदा नहीं की और न ही सिक्खों ने पैदा की बल्कि सब ने मिल कर उस की परवरिश की और लोगों ने इजाद की । वह परवरिश पाते पाते लखनऊ, दिल्ली तक और पंजाब में लाहौर तक पहुंचती है । वहां इसकी खिदमत होती है । यह परवरिश पाकर बढ़ती है और ज़बान बनती है । इस में वह लोच पैदा होती है वह खूबसूरती पैदा होती है जिसको देखकर तमाम हिन्दुस्तान के लोग इसके गरवीदा होते हैं । हिन्दुस्तान ही नहीं बल्कि पंडित नेहरू ने एक बार गोहाटी में कहा था कि उर्दू तो इंटरनैशनल ज़बान है । ये बात पंडित नेहरू ने फरमाई थी । उन्होंने इसको इंटरनैशनल ज़बान क्यों माना । इस लिए माना क्योंकि जब पंडित जी रूस में तशरीफ ले गये और दूसरी जगहों आज़रबाइजान और उजबेकस्तान में तशरीफ ले गए तो वहां पर उनको उर्दू ज़बान में एड्रेस पेश किया गया । इस लिए पेश किया गया क्योंकि आपको तमाम दुनिया में बहुत से लोग उर्दू ज़बान बोलने वाले मिलेंगे । सदरे मोहतरम, आप को मालूम होगा कि जत्र रूस वालों का डेलीगेशन एशिया में आया और हिन्दुस्तान में आया तो उनमें से कई लोग उर्दू बोलते थे । उर्दू की गज़लें पढ़ते थे और उर्दू की नसर पढ़ते थे लेकिन किसी ने आप को हिन्दी पढ़ कर तो नहीं सुनाई, किसी ने पंजाबी पढ़ कर तो नहीं सुनाई । मुझे हिन्दी से या पंजाबी से कट्ट नहीं है । हमें जरूर पढ़नी चाहिए, लाजमी पढ़नी चाहिए लेकिन अगर मिनिस्टर साहिब ये कहें कि उर्दू पढ़ने वाले नहीं हैं तो क्या करें । जनाबेवाला, आप मुझे मुआफ़ फरमायें और हाउस भी मुआफ़ फरमाए । मैं एक ऐसी मिसाल देने लगा हूँ कि बूढ़ा आदमी हूँ आप शायद मज़ाक करें । मेरी शादी भी कर रहे हों आप लोग मिलकर और मुझे कहो कि तू और तेरी बीवी एक छत के नीचे कभी इकट्ठे नहीं हो सकोगे । आप मुलाहज़ा फरमायें कि ऐसी शर्त लगा कर मेरी शादी की जा रही है साहिब मेरी शादी तो हो जाए लेकिन मैं और मेरी बीवी एक छत के नीचे अकेले इकट्ठे नहीं हो सकते । आप मुलाहज़ा फरमायें कि मिनिस्टर साहिब क्या फरमाते हैं और तमतराक और जोश से फरमाते हैं कि पढ़ने वाले न हों तो क्या करें । पढ़ने वाले तो मौजूद हैं लेकिन

पढ़ाने वाला कोई नहीं है । पढ़ने वाले तो दरखास्तें देते हैं, वह पढ़ना चाहते हैं लेकिन आपने तो यह शर्त लगा रखी है कि एक क्लास में दस तालिबेइलम पढ़ने वाले हों और तमाम स्कूल में चालीस की तादाद पढ़ने वालों की हो तो तब इंतजाम हो सकता है, वह तादाद पूरी नहीं होती । और आप इंतजाम नहीं करते । हम कहते हैं कि अगर तालिबेइलमों की तादाद ज्यादा मांगते हो तो वहां की आबादी ज्यादा करो ताकि तालिबेइलमों की तादाद हो जाए लेकिन आप करना नहीं चाहते । बहाने बनाना चाहते हो । और इस तरह से उर्दू ज़बान को खत्म करना चाहते हो । जब कोई पढ़ाने वाला नहीं होगा तो आइंदा की नसलें उर्दू को भूल जाएंगी । जानबझ कर ऐसा फैसला किया जा रहा है (घंटी का आवाज़) । जनाब यहां पर कहा जाता है कि यह मुसलमानों की ज़बान है, मैं कहता हूं कि साहिब यह मुसलमानों की ज़बान तो नहीं है, किसी मुसलमान मुँह में नहीं बोली जाती । शायद कहीं पाकिस्तान में बोली जाती है । गिल साहिब शायद कह दें, वह कहने को तैयार हैं लेकिन आप को तो इस बात पर फखर होना चाहिए कि यह ज़बान आप की पैदावार, आपने इसको बड़ा किया । इस की परवरिश की, आपने लेकिन आज दूसरे मुँह के लोग उसी ज़बान को सीख रहे हैं, पढ़ रहे हैं, गोया आपकी ज़बान पर फखर करते हैं । आपको तो इस पर फखर करना चाहिए था लेकिन इसके बरअवस आप मुँह खोलकर कहें कि साहिब यह पाकिस्तान में बोली जाती है, वहां की ज़बान है । क्या आप इसको तशतरी में रख कर के पाकिस्तान की नज़र करना चाहते हैं, बड़े अफसोस की बात है । मेरी अर्ज़ है कि उर्दू ज़बान को हिन्दुस्तान में तमाम के तमाम लोग जानते हैं । आज बड़े फखर से कहा जाता है कि हिन्दी का शार्टहैंड करने लगे हैं । पहले अंग्रेजी का शार्टहैंड सीखा था, अब हिन्दी का शार्टहैंड सिखाएंगे । मैं कहना चाहता हूं कि मेरे बजुर्गों ने और आप के बजुर्गों ने हिन्दु-सिक्ख, मुसलमान, इसाई और पारसी बजुर्गों ने तमाम ने मिलकर उर्दू एक ऐसी ज़बान बनाई जो कि खुद शार्टहैंड है । सुदरेमोहतरम अगर आप का नाम आनरेबल लाला हरबंस लाल हिन्दी में या अंग्रेजी में लिखना हो तो तमाम हर्फ अलग अलग लिखने पड़ेंगे । मगर उर्दू में मैं आप का नाम इतनी सी जगह पर लिखकर दिखा देता हूं । उर्दू तो खुद शार्टहैंड है, इसमें हर्फ अलग अलग नहीं लिखे जाते । इसके बाबजूद आप उर्दू के बारे में यह कहते हैं (विघ्न) इसके हर्फ मुलाहजा फायें कितने सलीस हैं । इनको बच्चा इतनी जल्दी सीख सकता है... ..अलफ, बे, पे, ते, जीम, चे, हे (घंटी की आवाज़) जनाबवाला मैं उर्दू ज़बान मतरुक ज़बान इस यतीम और लावारिस ज़बान के लिए जब आवाज़ बलंद करने लगा हूं तो आप मुझ पर पाबंदी लगाते हैं । मुझे तो बड़ा अफसोस होता है कि क्यों ऐसी बात हो रही है । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि अंग्रेजी, हिन्दी गरजे कि तमाम किसम के हर्फ से उर्दू ज़बान के हर्फ लिखने और समझने में ज्यादा आसान हैं । इन से बच्चे के दिमाग पर कोई बोझ नहीं पड़ता । जितनी और ज़बानें हैं अदरदैन उर्दू हर एक के हर्फ अलग अलग हैं । उन से बच्चे के दिमाग पर बोझ पड़ता है ।

[ਭਾਨ ਅਫ਼ਤੂਲ ਗਫ਼ਾਰ ਖ਼ਾਨ]

ਇਸ ਲਿਏ ਖ਼ੁਦਾ ਰਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਏ ਸਟੈਪ ਸਦਰਲੀ ਜੋ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਆਪ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਵੀ ਚੋੜ੍ਹ ਦੋ। ਹੁਸ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਨ ਕਰੋ ਯਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨ ਕਰੋ। ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹੋ, ਲਿਖੋ ਆਰ ਸੀਖੋ। ਲੇਕਿਨ ਖ਼ੁਦਾ ਰਾ ਤਨ ਲੋਗੋਂ ਪਰ ਭੀ ਰਹੁਸ ਕਰੋ ਜੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਸ ਜ਼ਬਾਨ ਪਰ ਰਹੁਸ ਕਰੋ ਜਿਸ ਪਰ ਆਪ ਕੋ ਫ਼ਕਰ ਹੈ ਆਰ ਜਿਸ ਜ਼ਬਾਨ ਕੇ ਯੋਯਰ ਆਨਰੇਬਲ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਰ ਫ਼ੂਲ ਸੈਂਸਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪੜ੍ਹ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਖ਼ੁਦਾ ਰਾ ਨ ਜ਼ਾਲਿਮ ਬਨੋ। ਨ ਕਤਲ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਬਨੋ, ਨ ਸਰਡਰੰਰ ਬਨੋ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਕੇ। ਅਗਰ ਬਨੋਗੇ ਤੋ ਫ਼ੁਨਿਯਾਂ ਆਪਕੋ ਕਯਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ 17, 18 ਸਾਲ ਤਕ ਇਥੇ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ 17-18 ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਲਾਗੂ ਰਖਿਆ ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨਿਆਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਅਗੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਚਾਲੂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ, ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੇ ਤਾਂ ਬਾਤ ਬੜੀ ਪਧਰੀ ਤੇ ਸਿਧੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਲੇਟ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਢੂੰਡਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਐਨੇ ਟਾਈਟ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹਲ ਢੂੰਡ ਕੇ ਫਿਰ ਉਲਝ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਚਾਲੂ ਹੈ। 14 ਨੈਸ਼ਨਲ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਇਲਾਜ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਰਵਸਿੱਖ ਵਿਚ ਸਨ, ਚਾਹੇ ਬਾਹਰ ਸਨ, ਅਜਿਹੀ ਮੁਨੱਜ਼ਮ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਲੇਟ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਆਪਣੀ ਤਮੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲੇ—ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲਿਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਹ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚਲੇ।

ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੀ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਸਾਇਰ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਨਾ ਸਿੱਖ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੈ, ਝਗੜਾ ਸਿਰਫ ਕੁਰਸੀ-ਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕਾਦਾਰੀ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ। ਝਗੜੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਮੌਕੇ ਬੰਮੌਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿਰਏਸ਼ਨਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿਰਕਾਦਾਰਾਨਾ ਫਸਾਦ ਹੋਣ। ਔਰ ਫਸਾਦ ਇਸ ਲਈ ਪਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਰਹਿਣ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ

ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਅਠ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਕੁਝ ਐਸੇ ਤਰੀਕੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਬਾਰੇ ਸਨ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ, ਐਸੀ ਫਿਜ਼ਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਹੁਣ ਕੁਰਸੀ ਉਤੇ ਬੈਠੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਹੱਲ ਢੂੰਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਈਮਾਨ-ਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪਾੜਾ ਧਾੜਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ।

Minister for Education and Local Government (Shri Prabodh Chandra) :
Sir, I beg to move:

That the proceedings on the Punjab Official Languages (Amendment) Bill, 1965, be exempted at this day's sitting from the provisions of the rule 'Sittings of the Assembly' till the Bill is passed.

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the proceedings on the Punjab Official Languages (Amendment) Bill, 1965, be exempted at this day's sitting from the provisions of the rule 'Sittings of the Assembly' till the Bill is passed.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਰਿਕਵੈਸਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਿਟਿੰਗ ਨੂੰ ਐਕਸਟੈਂਡ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕਾਂਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਰਖ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਸ ਸਿਟਿੰਗ ਨੂੰ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਉਤੇ ਬੋਲਣਾ ਹੈ।

(Interruptions)

ਚੌਧਰੀ ਫੇਰੀ ਲਾਲ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਸਿਟਿੰਗ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕਰਦੇ ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸੇਵਕ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਾਥ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਗੀ ਜੋ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਸਿਟਿੰਗ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਬਿਲ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤਕ ਚਲੇਗਾ। ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ ਪੋਸਟਪੋਨ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸੇਵਕ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਪਾਏਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਾਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਏਗੇ ਜੋ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਂਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker : The motion is before the House.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਦੇ ਬੇਸਿਜ਼ ਉਤੇ ਭਾਵੇਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਰ ਕਰ ਲੈਣ।

ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਏਸਾ ਨ ਕੀਜ਼ਿਏ। ਧੰਨ ਭਾਗ ਅਹਮ ਸਲਾਮਤ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤਕ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੋਰ ਵੀ ਚਾਹੀਏ ਤਾਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨੂੰ ਬੋਲ ਕਰ

[चौधरी नेत राम]

उन से वोट हासिल करके यहां पर आते हैं और यहां आ कर अंग्रेजी भाषा को, विदेशी भाषा को रखना चाहते हैं । मैं कहता हूं कि अंग्रेजी में बोल कर उन से वोट लेकर तो दिखाओ । इस लिए मैं यह निवेदन करूंगा कि इस बिल को पास नहीं करना चाहिए ।

Minister for Education and Local Government : Sir, this is not at all the intention of the Government to impose restrictions on the speeches of the hon. Members on this Bill. As I have already explained, there are certain legal and constitutional obligations. We cannot proceed with the use of English after the 4th of April, 1965, if this Bill is not passed.

चौधरी नेत राम : जनाब आली हमारी समझ में कुछ नहीं आ रहा कि आप क्या बोल रहे हैं । आप अपनी भाषा में बोलिए ।

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : मैंने यही कहा है कि गवर्नमेंट को कोई एतराज नहीं है और न ही हम चाहते हैं कि किसी को बोलने के उपर पाबन्दी लगाई जाए मगर गवर्नमेंट की मजबूरी यह है कि चार अप्रैल से पहले पहले हम ने आर्डिनैस को कानून की शक्ल देनी है । यह कान्स्टीचूशनल प्रोविजन है ।

कुछ माननीय सदस्य : पांच को कर दें ।

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मंत्री : इस में फिर लीगल इम्प्लीकेशन आ जाएंगी ।

श्री बलरामजी दास टंडन : जब आगे ही इतनी देर कर दी है तो एक दिन से क्या फर्क पड़ जाता है । पांच तारीख तक पास कर देंगे । हमारी तरफ से कोई आबजैक्शन नहीं होगा । (विध्वन)

चौधरी नेत राम : मेरा व्यवस्था प्रश्न है स्पीकर साहिब .....

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, जरा ठहरिए (The hon. Member may please wait.)

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मेरा व्यवस्था प्रश्न है । मैं एक बड़ी अहम बात कहने वाला हूं जिस को सुनने के बाद ही मिनिस्टर साहिब को अपना जवाब देना चाहिए ।

श्री अध्यक्ष : नो प्लीज । चौधरी नेत राम जी, आप तशरीफ रखिए । (No please. The hon. Member, Chaudhri Net Ram, should please resume his seat.)

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : जनाब आली, यह तो अब स्पीकर साहिब और सरदार गुरनाम सिंह जी ही लीगल राए दे सकते हैं । मैं तो सिर्फ इतना ही कहता हूं कि हमारी बिल्कुल यह नीयत नहीं है कि मेम्बर साहिबान के रास्ते में बोलने के लिए किसी तरह की रुकावट डाली जाए । आप जितना चाहें बोल सकते हैं गवर्नमेंट को इस पर कोई एतराज नहीं है । इस की अहमियत को भी हम जानते हैं । मगर कोई खास मजबूरी आ गई जिस की वजह से इस को हम जल्दी नहीं ला सके गो इस बिल को, मैं समझता हूं, दो तीन दिन पहिले हाउस में ले आना

चाहिए था मगर कोशिश करने के बावजूद भी इस से जल्दी नहीं ला सके। अगर जज साहब अपनी लीगल राय दे दें कि इस को पोस्टपोन करने से कोई फर्क नहीं पड़ेगा तो देख लें।

सरदार गुरनाम सिंह : मेरा खਿਆल है कि यह कौड़ी कास सीरीअस मामला नहीं। सदन की बोली का सवाल है। साडी यह कौड़ी इन्टैन्शन नहीं कि जेकर कौड़ी अंगरेजी विच बोले तां उस नुं रोक देदीये। सवाल सिर्फ इतना है कि मैम्बरਾਂ नुं मोक़ा मिल जायेगा आपो अपनी राये देन दा। इस वासते इक मोक़ा देना चाहिदा है। यह कौड़ी ऐसी सीरीअस गॉल नहीं है।

विंत्त मंडरी : यह सीरीअस गॉल तां नहीं है पर जिहड़ा कानसटीचुशनल पुआ-इंट है उस नुं साहमते रथ लई। (विष्णु)

सरदार गुरनाम सिंह : देख लउ कलू नुं अगर बिल अंगरेजी विच पास होवे तां इस नुं कुअैसचन वी कीता जा सकदा है। इस विच चुकि लीगल मामला है मै इस बारे इस मोक़े ते आपनी लीगल राये देन नुं तਿਆर नहीं हां। यह गॉल जरूर है कि मैम्बरਾਂ नुं बोलन दा मोक़ा जरूर मिलना चाहिदा है।

Mr. Speaker : The motion is before the House. I will put it to the vote of the House.

Mr. Speaker : Question is:

That the proceedings on the Punjab Official Languages (Amendment) Bill, 1965, be exempted at this day's sitting from the provisions of the rule "Sitting of the Assembly" till the Bill is passed.

The motion was carried.

चौधरी नेत राम : मेरा व्यवस्था प्रश्न है।

श्री अध्यक्ष : आप मेहरबानी करके अब बैठ जाइए। (The hon. Member may take his seat.)

*चौधरी नेत राम : * * *

श्री अध्यक्ष : यह कोई प्वायंट आफ़ आर्डर नहीं है। बैठ जाइए। (This is no point of order. The hon. Member may take his seat.)

*चौधरी नेत राम : * * *

श्री अध्यक्ष : मैंने कह जो दिया कि यह कोई प्वायंट आफ़ आर्डर नहीं है। (I have already stated that this is no point of order.)

*चौधरी नेत राम : * * *

Mr. Speaker : Chaudhri Net Ram.....

चौधरी नेत राम : * * *

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम मेरे बार बार रोकने के बावजूद भी आप अपनी बात कहे जा रहे हैं। यह ठीक नहीं है। (*Addressing Chaudhri Net Ram.* The hon. Member is saying what he wanted to say in spite of my checking him again and again. This is not proper.)

*चौधरी नेत राम : * * * *

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम, मैं आप को नेम करता हूँ । जब तक जो कुछ आप ने अब कहा है वह सभी लफज वापिस नहीं लेंगे मैं आगे नहीं चलूंगा । यह आप की एक आदत ही बन गई है । अगर आप अपने लफज वापिस नहीं लेंगे तो मुझे खुद कोई एक्शन लेना पड़ेगा । (*Addressing Chaudhri Net Ram. I name the hon. Member. I will not proceed further unless the hon. Member withdraws all that he has said before. The hon. Member has developed this habit. If the hon. Member does not withdraw his word, I will have to take some action.*)

*चौधरी नेत राम : * * *

श्री अध्यक्ष : मैंने आप को बोलने की इजाजत नहीं दी थी और आप बावजूद मेरे बार बार रोकने के आपने आप तकरीर करते रहे । (*I had not allowed the hon. Member to speak and inspite of my checking him again and again he has gone on making his speech.*)

*चौधरी नेत राम : * * *

श्री अध्यक्ष : मैंने कह जो दिया कि आप मेरे आर्डर के खिलाफ बोलते रहे हैं । आप की ऐसी आदत बन गई है । (*I have stated that the hon. Member is making his speech in contravention of my order, he has developed this habit.*)

*चौधरी नेत राम : * * *

श्री अध्यक्ष : क्या आगे के लिए आप मेरे आर्डर को मानेंगे या नहीं ? (*Will the hon. Member obey my order in future or not?*)

सरदार लछमन सिंह गिल : मानेंगे, जरूर मानेंगे ।

Mr. Speaker : Sardar Lachhman Singh Gill.

Comrade Ram Chandra : On a point of Order, Sir. I would like to know whether the speech of the hon. Member Chaudhri Net Ram that he has made on the pretext of the point of Order shall form part of the record of the proceedings of the House or not ?

Mr. Speaker : That is expunged from the record of the proceedings of the House.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਨੂੰ ਉਲਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਿਧੀ ਜਹੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਈਨ ਬਣਾਇਆ ਉਸ ਵਿਚ 14 ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਔਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਆਦਰ ਕਰੀਏ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਅਜ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਕਾਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ

---

*Expunged as ordered by the Chair.

ਸੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਕਾਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨਜ਼ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਹੈ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਿਤਨੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਆਈਨ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਔਰ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਈਨ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਪਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ, ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਔਰ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪਰਾਪਰ ਸਥਾਨ ਦਿਲਾਣ ਵਾਸਤੇ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਰਅਮਨ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਐਂਟੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਯਾਨੀ ਜਿਹੜੀ ਕੈਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਔਰ ਇਥੇ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਖੁਦ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀ ਇਥੋਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪਰਸਤ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਸੀ ਔਰ ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਔਰ ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਣ। ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਮੁਕ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਮੁਜਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਸਟੇਟ ਦੇ ਦੋ ਰਿਜਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਆਪਣੀਆਂ ਗਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਕਸੀਮ ਕਰਾਇਆ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ। ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਦੇ ਦੋ ਖਿੱਤੇ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਐਂਟੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਦਿਓ ਔਰ ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਐਸੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ....

(Sardar Gurnam Singh, Member of the Panel of Chairmen, in the Chair.)

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਂਟੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਰਿਜਨ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ 1957 ਵਿਚ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਬੋਲੀ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਦੋ ਰਿਜਨਜ਼ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਸੀ।

Mr. Chairman : This is no point of order. The honorable Member should not have raised it.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਿਵਾਈ ਹੈ, ਵੈਸੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਸੱਲੀ ਰਖਣ, ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹਿਆ ਔਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਐਂਟੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਔਰ ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਜਮਾਤ ਨੇ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੌੜ ਕੇ ਮਨਾ ਲਿਆ ਸੀ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਧਕਾ ਕੀਤਾ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਚੰਦ ਆਦਮੀ ਐਡਜਸਟ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਐਡਜਸਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਉਹ ਮੁਸਤਹਕ ਵੀ ਇਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਜ ਵੀ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ। ਅਗਰ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਸੀ ਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਔਰ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਜੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਔਰ ਦੂਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ .....

ਚੌਧਰੀ ਫੇਕੀ ਲਾਲ : ਆਨ ਆਰਡਰ ਮੈਂਬਰ ਆਫ ਆਰਡਰ ਆਰ। ਇਸ ਕਥਰ ਕੀਏਂ ਮੀ ਆਨਰੇਬਲ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹਾਯਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਫਾਲਾਨਕਿ ਇਤਨੇ ਆਹੁਸ ਮਸਲੇ ਪਰ ਕਹੁਸ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਹੁਸ ਕਾ ਜਵਾਬ ਕੀਨ ਦੇਗਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਇਜਬਾਜ਼ ਮੀ ਧਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

Voices : The Chief Parliamentary Secretary is present in the House.

Chaudhri Devi Lal : He cannot represent the Government.

Mr. Chairman (Sardar Gurnam Singh) : The Education Minister is here. I can see him.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਕੀ ਰੂਲਿੰਗ ਹੈ, ਕੀ ਮੈਂ ਜਾਰੀ ਰਖਾਂ ਜਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਇਨਚਾਰਜ ਦੇ ਆਣ ਲਈ ਵੋਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ?

Mr. Chairman (Sardar Gurnam Singh) : Please go on. He is being called.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਦੂਜੀ ਬੇਨਤੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭੁਲ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਲਓ। ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕੀਤਾ ਔਰ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਤੁਸੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋੜੀ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀ ਤੁਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਟੇ। ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਾਰੇ, ਬਠਿੰਡੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਔਰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ। ਫਿਰ ਜੇ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਕਿਸ ਜ਼ਿੰਦੀਆ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਦੀ ਪਰੋਪੜਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੀ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਜਿਹੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਫ਼ੁਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਗਨ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਓ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਸਗਨ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਦਸਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਵਿਚੋਲੇ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਲਭਦੇ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਔਰ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚੋਲਾ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ . . . . .

(Mr. Speaker in the Chair.)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ: ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਬਰੀਫ ਹੋ ਜਾਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੋ ਬਿਲ ਹੈ ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਹਿਸਟਰੀ ਦਸਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। (Addressing Sardar Lachhman Singh Gill: The hon. Member is requested to be a little brief in his speech as this Bill is neither about the Punjabi nor about Hindi. The hon. Member has begun to relate the whole history.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਕਟਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਵਾਰੀ ਉਕ ਗਏ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਨਾ ਉਕੋ। ਮੈਂ ਨੈਸ਼ਨਲਿਸਟ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਚੁਕ ਲਓ ਔਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਬਾਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਹ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਕੀ ਹਕ ਹੈ ਆਪ ਨੂੰ? ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ ਜਾਂ ਈਸਾਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮੁਜਰਮ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸੂਬਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਰੈਪਰੇਜੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿਮਤ ਕਰੋ ਤੇ ਇਹ ਰਿਜਨ ਤੋੜ ਦਿਓ, ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਤੋੜ ਦਿਓ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰਖਣ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਲਈ ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਵੀ ਤੈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਕੀ 17 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ? ਕੀ ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ? ਸਾਲ 1962 ਵਿਚ ਹੱਲਾ ਹੋਇਆ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿਰ ਉਚਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਹਜਬ ਜਾਂ ਮਿਲੱਤ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਕਿ ਮੁਲਕ ਤੇ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣੀ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰੀਕੁਐਸਟ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਨਾ ਮੰਗੋ, ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਅਮੂਮਨ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਖਸੂਸਨ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਦਫਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੜਾ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਖਰਾਬੀ ਦਸੋ। ਮੈਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਨਹੀਂ ਦਸੀ।

Mr. Speaker ; Please don't make any reference to the Prime Minister.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਨ ਸੰਘੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੈਕੰਡ ਲੈਂਗੁਏਜ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਚੂੰਕਿ ਉਥੇ 30 ਲਖ ਵਿਚੋਂ 7 ਲਖ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਤਾਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਹੈ। ਤਸੀਲਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਥੇ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦਿਉ।

ਫਿਰ ਹਰਿਆਣੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਠੀਕ ਹੈ ਮੁਲਕ ਦੀ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਲੈਂਗੁਏਜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਫਾਰੇਨ ਲੈਂਗੁਏਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਹਿੰਦੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ 17 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ। ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। (ਘੰਟੀ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਰਾਈਟ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਮੈਂ ਰੈਲੇਵੈਂਟ ਰਹਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਾਵੇਂ 10 ਦਿਨ ਬੋਲਦਾ ਰਹਾਂ। ਮੈਂ ਰੀਕੁਐਸਟ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਡਿਸਟਰਬ ਨਾ ਕਰੋ।

Mr. Speaker: Please do not use these words. I have a right to regulate and control the proceedings.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : I am sorry if you have taken it in that light. ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਵੈਸੀ ਹੀ ਔਖੀ ਹੈ ਜੈਸੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਾਡੇ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਕ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਣ, ਤੁਸੀਂ ਤਜਰਬੇ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਈ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਪਾਕੇ ਸੜੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਉਥੇ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪਾਵਰਫੁਲ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਦਰ ਵੀ ਤਾਕਤਵਰ ਆਦਮੀ ਹੈ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ.....

Education and Local Government Minister : Mr. Speaker, on a point of order. The hon. Member, Sardar Lachhman Singh Gill, while discussing the Language Bill has all along been referring to the President of India and the Congress Organisation. This is not proper. It would be better if these things are not brought in. If some body from this side of the House referred to their organisations then it will not be a good thing for the House.

Mr. Speaker : It would be better if the hon. Member does not make any reference to organisations.

ਸਰਦਾਰ ਲਖਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੁਖ ਬਦਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਕੇਰਲ ਤੇ ਮਦਰਾਸ ਨੂੰ ਫਾਲੋ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜ਼ਨ ਜੋ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਅਲੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਯੂ. ਪੀ. ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਾਲੋਂ ਕਟ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵੰਗ, ਉਠਕ ਬੈਠਕ ਸਭ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਠੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਲੈਂਗੁਏਜ ਹਿੰਦੀ 17 ਸਾਲ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜਾਈ ਹੁਣ ਇਕ ਨਵੀਂ ਲੈਂਗੁਏਜ ਲੈ ਆਏ ਹਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਸਟਰਬੈਂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਬੜੀ ਸੌਹਣੀ ਤੇ ਮਿਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਯੂ. ਪੀ. ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਜ਼ਮਾਂ ਵਗੈਰਾ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਈਮਾਨਦਾਰਾਨਾ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਅਲੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਯੂ. ਪੀ. ਜਾਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਉ। ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਗਲਾ ਨਾ ਘੁਟੋ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਿਉ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਜੋ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਟਰੀ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੋ, ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬੈਕਵਰਡਨੈਸ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਝਗੜਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਹਿ ਸਕਣ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਜੇ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜ਼ਨਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਅਲਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਯੂ.ਪੀ. ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਸਟੇਟ ਬਣਾ ਲੈਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਫਲ ਫੁਲ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲ ਸਕੇਗਾ।

ਜੇਕਰ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਪਏਗੀ। ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਅਟ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਗਰ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਵਿਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚ ਇਧਰ ਆਉਣਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਰਜ਼ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੈਂਗੁਏਜ ਤਰਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤਜਰਬਾ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਕਲਮੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੰਦਰ ਬਾਂਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਰਿਜ਼ਨਲ ਫਾਰਮੂਲਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਸਿਰਫ ਦੋ ਤਿੰਨ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਕੁਰਸੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ। ਅਤੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਥੇ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਮਦਰਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ 10-12 ਮੀਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨਾਲ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਮੰਗ ਦੀ ਅਤੇ ਇਨੋਸੈਂਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਪਾਵਰਫੁੱਲ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਜੇਕਰ ਹਿੰਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੈਂਗੁਏਜ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਿੰਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸੈਕੰਡ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਨੋਂ ਇਨਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਸੂਬੇ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ 14 ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲੈਂਗੁਏਜ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ, ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਕਰਨ। ਯੂ.ਪੀ. ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਜ਼ਨ ਵਿਚ ਠੋਂਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜ਼ਨ ਤੇ ਠੋਂਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਠੱਸੇਗੇ ਤਾਂ ਸਾਫ ਜਾਹਿਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਦਾਹਵੇਦਾਰ ਹੋ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਾਹਦ ਨੇਤਾ ਚੌਧਰੀ ਨੇਤਾ ਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਆਰਗੇਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਲਈ ਸਰਮ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰਖਦੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਫਾਰੇਨ ਲੈਂਗੁਏਜ ਨੂੰ ਇਕ ਗੈਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੇਣ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਦਾ ਕਾਤਲ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਏਗੀ ਜੇਕਰ ਫਾਰੇਨ ਲੈਂਗੁਏਜ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਸਾਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ 14 ਪਰਮਾਣਿਤ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨਾਲ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਾਪਰ ਥਾਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੋਕ ਮਾਯੂਸ ਹੋਣਗੇ। ਉਹੋ ਤਜਰਬੇ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਮਦਰਾਸ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਮਦਰਾਸ ਨਾਲੋਂ ਅਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਦੋ ਲੋਕੀਂ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੈਂਗੁਏਜ ਨੂੰ ਜੋ ਹਿੰਦੀ ਹੈ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਥਾਂ ਰਿਪਲੇਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੈਂਗੁਏਜ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਥਾਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਦੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਹਿੰਦੀ ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ 17 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਰਚਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਿਖ ਲਈ ਹੈ ਅਸਾਡੇ ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਖ ਲਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਊਥ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੈਂਗੁਏਜ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾ ਦੇਣੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ । ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਪਰਾਪਰ ਥਾਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਲਾ ਰਾਮ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ । ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹਾਂ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਘਟ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਵੇਰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਯਕਜਹਿਤੀ ਵਧੇਗੀ ।

Finance Minister : Sir, I beg to move that the question be now put.

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕ : एक दो सेम्बरों को और बोलने दें बाद में इस को टेक अप कर लेंगे । (Let one or two more hon. Members speak and thereafter this question may be taken up.)

ਜੈਥਰੀ ਰਣਭੋਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਏਕ ਵਧਵਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਅਸੀਂ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਪਰ ਦੋ ਤੀਨ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੇ ਹੋ ਜਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਆਪ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਧਨ ਆਪਣਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਿਏ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸ਼ਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਰ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਸੇਂਬਰ ਬੋਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਨੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਆਰ ਜਿਤਨਾ ਸਮਯ ਲੈਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਜ਼ਬਾਨ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਝਗੜਾ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਿਏ ਇਸ ਬਾਤ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹਮੇਂ ਨਹੀਂ ਲੈਨੀ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਯਾ । ਇਸ ਲਿਏ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਸੇਂਬਰ ਇਸ ਬਿਲ ਪਰ ਬੋਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਬੋਲਨੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ । ਆਰ ਕੋਈ ਕਲੋਜ਼ਰ ਮੋਸ਼ਨ ਟੇਕ ਅਪ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ।

Mr. Speaker : And that is why I have not taken up the closure motion at this stage.

ਜੈਥਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ (ਫਤੇਹਾਬਾਦ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਜ਼ ਆਫਿਸ਼ਲ ਲੋਂਗਵੇਜ਼ (ਅਸੈਂਡਮੈਂਟ) ਬਿਲ ਪਰ ਬਹੁਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਆਰ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਾਸੂਸ ਕੀ ਗਈ ਕਿ ਪਹਲੇ ਧਨ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਯਾ ਥਾ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ, 1965 ਦੇ ਬਾਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਫਿਸ਼ਲ ਲੋਂਗਵੇਜ਼ ਹਾਊਸ ਕੇ ਲਿਏ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਹੋਗੀ, ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਕੇ ਮਸਲਾ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਕਾਂ ਬਹੁਤ ਪੇਸ਼ੀਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਮੈਂ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਹੁਏ ਵਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰੇ ਹੋ । ਜਹਾਂ ਤਕ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੋਂਗਵੇਜ਼ ਬਨਾਨੇ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਇਸ ਲਿਏ ਵਹ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸੁਖਾਲਫਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਯੋਂਕਿ ਵਹ ਹਿੰਦੀ ਜਾਨਦੇ ਨਹੀਂ ਆਰ ਨਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਇਸ ਲਿਏ ਅਗਰ ਵਹਾਂ ਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਯਜ਼ ਕਰ ਦੇਂ ਤੋਂ ਬਾਤ ਸਮਝ ਮੈਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਭ ਜਾਨਦੇ ਹੋ, ਪੰਜਾਬ ਮੈਂ ਭੀ ਸਭ ਇਸੇ ਸਮਝਦੇ ਆਰ ਜਾਨਦੇ ਹੋ, ਤੋਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਕਜ਼ਹ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਤੀ

[चौधरी देवी लाल]

कि अंग्रेजी को दोबारा चालू किया जाए । अंग्रेजी को चालू रखने की ज़रूरत क्यों महसूस हुई । इस लिए ताकि राजसत्ता अपने हाथ में रखी जाए । पहले यह फैसला इसी सरकार ने किया था सेंटर में कि 26 जनवरी 1965 के बाद हिन्दी भाषा को रखा जाएगा । लेकिन अब हर तरफ के खास प्रेशर से कई तरह के इन्ट्रस्टों के दबाव से इस तरह का फैसला किया गया है और फिर इसे दोबारा शुरू किया जा रहा है । भाषा का मसला एक राजनैतिक मसला बन गया है । और इस पर हमेशा राजनैतिक दबाव डालते रहे हैं । हालांकि इस मसले पर गंभीरता से विचार करना चाहिए था । और फैसला करना चाहिए था । जहां तक हमारे सूबे का तत्कालीन है इस भाषा के मसले के बारे में यहां पर सचवर फारमूला लाया गया इस मसले को हल करने के लिए रिजनल फारमूला भी आया लेकिन उस पर सही तौर से अमल न किया गया । जहां तक रिजनल फारमूला का तालुक है इस में सिवाए रिजनल कमेटीयों पर आने के लिए मेम्बरों को टी. ए. देने का प्रबन्ध कर दिया जाए और किसी भी बात पर आज तक अमल नहीं किया गया ।

आज हालत यह है कि पंजाबी रिजनल कमेटी वाले भी दुखी हैं और हिन्दी रिजनल कमेटी वाले भी दुखी हैं । समझ में नहीं आता कि आखिर इन रिजनल कमेटीज की ज़रूरत ही क्या है । अगर सारे पंजाब पर नज़र डाली जाये तो इसके एक तरफ गुड़गावां, दिल्ली, करनाल और रोहतक हैं, ऊपर की तरफ हिमाचल के पहाड़ी इलाके हैं और इस के इधर पंजाबी बोलते इलाके हैं । यह समझ नहीं आई कहीं पर हिन्दी है, कहीं पर पंजाबी के लिये जोर दिया जा रहा है और आज यहां पर अंग्रेजी के लिये भी कहा जाता है । यह मुआमला मेरी समझ में नहीं आया कि आखिर यह सारा सिलसिला है क्या ? पहले मैं यह ख्याल करता था कि यह एक अकाली पार्टी की एक पुलीटीकल चाल है जो हिन्दी और पंजाबी के आधार पर हरियाणा को अलग रक्कड़ कर, हम पर इस तरह का दबाव डाल रहे हैं । मगर आज जस्टिस गुरनाम सिंह की स्पीच सुनने के बाद यह बात साफ है कि हरियाणा के लोग कहते हैं उधर हरियाणवी ही रहे पंजाबी न ठोसी जाये और पंजाबी बोली के इलाके में पंजाबी ही रहे हिन्दी न ठोसी जाये । मगर जैसे कि आज जिस तरह की चोजें हमारे सामने रख रहे हैं इस से साफ जाहिर है कि इस में किसी का कोई कसूर नहीं, यह तो एक राज्य करने वाली पार्टी अपना राज्य सत्ता को कायम रखने के लिये ऐसा कर रही है । जब वह पंजाब में रहने वाले सिखों की यह मांग थी कि उन के इलाका में महज पंजाबी बोली को बढ़ावा दिया जाये और हिन्दी बोलो वालों ने हिन्दी की मांग की थी तो फिर यह आज किस तरह का मज़ाक उन लोगों के साथ कर रहे हैं ।

यहां पर एच. आर. सी. की रिपोर्ट पर जब बहस हुई तो यहां पर एक मੈम्बर ने कहा था कि हरियाणा के इलाके के लोगों के साथ सौतीली मां का स्लूक किया जाता है । मैं कहता हूं कि यह भाषा का कोई सवाल नहीं है अगर, ऐसे होता तो दोनों भाषाओं का अपने अपने इलाके में डीवैल्प होने पर किसी को क्या इतराज हो सकता है । यह सब

तो इन की अपनी सत्त को बरकरार रखने का सवाल है । आप देखें कि आज हरियाणा का इतना बड़ा इलाका इस तरह से इन्हीं ने इनोरे किया हुआ है । इस इलाके के साथ कभी हिन्दी के नाम पर और कभी हिन्दू के नाम पर इतना बड़ा अत्याचार किया जा रहा है, जुल्म किया जा रहा है कि उनकी किसी भी क्षेत्र में कोई भी आवाज़ सुनी नहीं जाती । न मुलाजमों के अन्दर हमारी कोई आवाज़ है, इस कैबिनेट में नज़र डालें तो हमारी कोई आवाज़ नहीं है । हम अगर अपने बच्चों को मातृ भाषा पढ़ाने की भी कोई कोशिश करते हैं तो हम पर पंजाबी ठोसी जाती है । मैं समझता हूँ कि अगर यह पूरी सूझ-बूझ और ईमानदारी से काम लेते तो आज इस बिल के लाने की ज़रूरत ही न थी । दूसरे सूबों में जब यह काम आसानी से चलाये जा रहे हैं तो पंजाब में क्यों नहीं इन दोनों भाषाओं से काम लिये जाते । उत्तरी भारत में पंजाबी और हिन्दी को दोनों समझते हैं फिर इस वक्त इंगलिश लादने की ज़रूरत ही क्यों समझी जाती है । बदकिस्मती तो इस बात की है कि इस देश की हकूमत को चलाने वाली हस्तियां सारी बात को सोचती और समझती नहीं जब कि बार बार इस के नतीजे उन के सामने आ रहे हैं । आप देखें कि महाराष्ट्र में क्या हुआ । * * *

* * * * *

चौधरी दरमन सिंह : On a point of order, Sir. चौधरी देवी लाल जी ने पिछले मिनिसटरों का नाउं लै वे मॅन्सुदा मिनिसटरों नुं घुटा बिहा है । मैं आपदा एिस गल्ल उे वुलिंग चार्जिदा रां कि बी सॅन्टर दे मैन्टरों का नाउं लै वे मॅन्सुदा मिनिसटरों नाल टाकरा करदे लेंदे एिस मिनिसटरों नुं मिनीमाइजि कर सकदा है । अजे बी उनुं नुं ऐवे डिमक्स बीडा ना सकदा है ? I would like to have your ruling whether this House can discuss or minimise the Central Ministers ?

Mr. Speaker : I have not heard that. But if the hon. Member has criticised the Central Ministers, that will not form part of the proceedings of the House. It will be expunged.

चौधरी देवी लाल : दर असल भाषा के मसले को हल करना हमारी सैंटर की सरकार का काम है क्योंकि इसको हल करने के लिये कंस्टीट्यूशन को अमैड करने का सवाल है । यही वजह है कि इन को आर्डिनेन्स लागू करने पड़ते हैं । मगर बदकिस्मती तो यह है कि सरकार भाषा के मसले को हल ही नहीं करना चाहती । इस किस्म के फार्मूले बनाती है जिस से ऐसे हालात पैदा हो जायें जो कभी मुगलिया खानदान की हकूमत के बकत थे । जिस के नतीजा के तौर पर उन दिनों भी गुरु गोविन्द सिंह को खालसा सजाना पड़ा था जिस की निशानी के तौर पर 5 कक्के बनाये थे, कछ, कड़ा, किरपान, केश और कंधा । आज भी हालात के मुताबिक 5 कक्के तैयार हो चुके हैं । याद रखें

*N. B.—Expunged as ordred by the Speaker.

[चौधरी देवी लाल]

अगर इसी तरह से भाषा के मसले को हल करने की कोशिश की गई तो इन 5 कवकों की तरह यह 5 कवकों से शुरू होने वाले प्राब्लम आज पैदा हो चुके हैं। पहले तो काश्मीर का प्राब्लम, दूसरा है आप के कम्यूनिस्टों का प्राब्लम, तीसरा है केरल कांग्रेस प्राब्लम, चौथा पंजाब में कैरों कांग्रेस प्राब्लम और पांचवां है कामराज बजातें खुद एक प्राब्लम।

श्री अध्यक्ष : आप पार्टीज को डिस्कस न करें। I will not allow that. (The hon. Member should not discuss the parties. I will now allow that.)

चौधरी देवी लाल : मैं तो, स्पीकर साहिब, यही अर्ज कर रहा था कि अगर भाषा के मसले को हल नहीं किया जायेगा तो हालात बिगड़ते ही जायेंगे। भाषा का मसला इस तरह के अमैडिंग बिल लाने से हल नहीं होगा। जिन लोगों के साथ किसी तरह का डिस्क्रीमिनेटरी स्लूक चल रहा है, सरकार को उधर ध्यान देना होगा। यह बात समझ में नहीं आई कि अगर हम कहते हैं कि पंजाबी को हिन्दी रिजन में ज़रूरत ही नहीं है तो फिर यह हम पर ठोसी बयों जाती है। अगर किसी तरह का भी इमत्याज़ी स्लूक हमारे रिजन के साथ किया गया तो हम बरदाश्त नहीं करेंगे। तो हिन्दी रिजन को खामखाह यह सरकार मजबूर करेगी और फिरकादारी का सवाल अगर उठा तो उसकी ज़िम्मेदारी इस सरकार पर होगी।

मैं इसका विरोध करता हूँ कि यह एक ऐंथा बिल है, जिस के कारण मसला हल नहीं होगा। इसको मुतवी भी किया जा सकता है। मैं समझता हूँ कि इस बिल को छोड़ कर अगर वर्तमान समस्याओं और स्टेट के हालात पर गौर किया जाये तो अच्छी बात होगी। मैं इस बिल का विरोध करता हूँ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼(ਰੋਪੜ) : ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਪੱਧਰ ਤੇ ਔਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਲੈਵਲ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚਾਲੂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਜੋਨ ਵਿਚ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਲੈਵਲ ਤੇ ਪਨਪੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮਿੰਟ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕੱਢਣ ਵਿਚ।

ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ, ਔਰ 17 ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਉਚਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਲੋੜ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ। ਮਗਰ ਇਹ ਇਕ ਫੈਕਟ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਨਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਔਰ ਇਸੇ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਸਿਸਟਮ ਹਾਲ ਵੀ ਰਾਇਜ਼ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ।

ਹਾਲੇ ਵੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲਾਈਫ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਇਕ ਸਥਾਨ ਹੈ। (ਸੋਰ) ਔਰ 150 ਸਾਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਰੈਂਟ ਤੋਂ ਕੱਟ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਔਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਈਸੋਲੇਟ ਹੋ ਗਏ ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਐਪ੍ਰੋਚ ਸੀ ਔਰ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਇਸ਼ੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੀਸੋਟਲੀ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਅਪ੍ਰੈਚ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਹੋਰ ਅਪ੍ਰੈਚ ਅਪਣਾਉਣ ਲਗ ਪਏ।

ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਇਕ ਐਸੋਸੀਏਟ ਲੈਂਗੁਏਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖੀ ਜਾਏ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਉਚੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਇਹ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲੈਂਗੁਏਜ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੈ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਇਥੇ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਆਰੀਆ ਇਥੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਦ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਫਿਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੀ ਨਹੀਂ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਲੈਂਗੁਏਜ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜੇ। ਅਸੀਂ ਟੈਰੇਟਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵੱਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੋਨ ਦੀ ਤਾਲੁਕ ਹੈ, ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਰਿਫਿਊਜੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਜੈਸੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਡਾਮੀਨੈਂਟ ਲੈਂਗੁਏਜ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਰਿਕਗਨਾਈਜ਼ ਕਰੇ।

(ਘੰਟੀ)

ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਹਲ ਰਿਜਨਲ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਕਢਿਆ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਉਸਦਾ ਬੇਸਿਜ਼ ਗਲਤ ਸੀ। ਕਾਂਗੜਾ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਪਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਨਾ ਜਾਏ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਆਪੁਰਚੁਨਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੀਤਾ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅੱਜ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 4 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਲੈਂਗੁਏਜ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ੋਨ ਹੋਰ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਜ਼ੋਨ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਉਂ ਉਸ ਜ਼ੋਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਨਗੇ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਸਰਕਾਰ ਫੇਰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੌਕਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਨਵੀਂ ਅਨਾਊਂਸਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਵੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਪਾਬੰਦ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਰ ਕੋਈ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਏਥੇ ਸੈਕੂਲਰ ਗੇਰਮੈਂਟ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੋਦਾਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਬੋਲੀਆਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਗੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਵਧ ਥਾਂ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲਿੰਕ ਲੈਂਗੁਏਜ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਇੰਟਰ ਸਟੇਟ ਔਰ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ ਲਿੰਕ ਲੈਂਗੁਏਜ ਪਰਵਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੈ। ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤਾਮਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਮਰਹੱਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕਾਂਸ਼ਲੀ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਸਾਨੂੰ ਕਾਹਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਖਣ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਇੰਪਾਸੀਬਲ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਐਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬਲਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲੈਂਗੁਏਜ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਨਿਰੋਲ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਨੁਕਤਾਨਿਗਾਹ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਮਿਊਨਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਾਂਗੇ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਸਾਥ ਦੇਵਾਂਗਾ।

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to move:

That the question be now put.

(Voices : No, No.)

Mr. Speaker : There has been a reasonable delay and, therefore, I allow the question to be put.

Mr. Speaker : Motion moved :

That the question be now put.

Mr. Speaker : Question is:

That the question be now put.

After ascertaining the votes of the Members by voices, Mr. Speaker said "I think the Ayes have it". This opinion was challenged. The bells were sounded. Mr. Speaker after calling upon those Members who were for "Aye" and those who were for "No" respectively to rise in their places, declared that the motion was carried.

The motion was declared carried.

Mr. Speaker : Question is:

That the Punjab Official Languages (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried

Mr. Speaker : The House stands adjourned till 2.00 p.m. on Monday, the 5th April, 1965.

The Sabha then adjourned till 2.00 p.m. on Monday, the 5th April, 1965.

APPENDIX

TO

Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I, No. 18 dated the 2nd April, 1965.

IRREGULARITIES IN LAND RECLAMATION SCHEME

*8106 Sardar Makhan Singh.—Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the details of irregularities, if any, detected in the Land Reclamation scheme of the Agriculture Department ;
- (b) whether it is a fact that the Government detected a serious irregularity in the said scheme in Sidhwan Bet Block of the Ludhiana District and ordered the recovery of about Rs. 20 thousand from the then Assistant Director, Land Reclamation and the Agricultural Inspector in the year, 1960-61, if so, whether the recovery has since been effected from them, if not, the reasons for the delay ?

Sardar Darbara Singh, (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) No.

Statement

- (a) (i) On a complaint received by the Government regarding faulty reclamation work done in Dhaliwal Bet area of Kapurthala District Government decided, that subject to observance of formal procedure, the cost of reclamation be recovered from the Assistant Director Land Reclamation and Agricultural Inspector concerned. The total amount of reclamation charges including interest thereon recoverable from the cultivators of Dhaliwal Bet village was Rs. 22,845.66. No recovery has so far been made as the formal procedure has not yet been completed.
- (ii) On receipt of complaints from the cultivators of village Bhandal Bet, District Kapurthala, regarding defective reclamation work done in this area Shri Pritam Singh Diol, Ex-Director of Agriculture, Punjab was appointed as enquiry officer by Government. The matter was probed into by him. In his report submitted to Government he held the then Assistant Director, Land Reclamation and the Agricultural Inspector responsible for the bad quality of work and other irregularity. Action is being taken against both the above officers and final decision in the case will be taken in due course.

"C" (1965)

Published under the authority of the Punjab Legislative Council and
printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab.

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

5th April, 1965

Vol. I—No. 29

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday, the 5th April, 1965

	PAGE
Starred Questions and Answers ..	(29)1
Written Answers to Starred Questions laid on the table of the House under Rule 45 ..	(29)33
Unstarred Questions and Answers ..	(29)51
Short Notice Question (Not put) ..	(29)97
Call-Attention Notices ..	(29)98
Statement by the Chief Minister <i>re.</i> recent disturbance at Dharamshala Waderian in Ludhiana ..	(29)106
Point of Order <i>re.</i> Quorum ..	(29)113
Announcement by the Secretary <i>re.</i> certain Bills ..	(29)119
Seventh Report of the Business Advisory Committee ..	(29)120
Bill (s)—	
The Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment)—, 1965 ..	(29)121
The Punjab Entertainments Duty (Amendment)—, 1965..	(29)149
(Consideration postponed)	
The Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment)—, 1965 ..	(29)149-154
Appendix ..	i—iv

Punjab Vidhan Sabha Secretariat, Chandigarh

Price Rs : 8.00

ERRATA

to

Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I, No. 29,
dated the 5th April, 1965

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
अपने	आपने	(29) 1	18
कम्पैन्सेट्री	कम्पैसेन्ट्री	(29) 9	6 from below
Government	Gevernment	(29) 16	19
pleased to	pleased	(29) 17	2
reply	deply	(29) 17	29
डिटेलड	डिटेल	(29) 17	last but one
at	a	(29) 18	22
†6875	*6875	(29) 20	10 from below
amount	amoun	(29) 52	13
vegetable	vegetables	(29) 52	24
Raipur Balam	Rai ur PBalam	(29) 59	S. No. 109
Rs 10 p.m.	Re 10 p.m.	(29) 66	5 from below
12	2	(29) 73	S. No. 12
Pehowa	Peh w	(29) 73	S. No. 13
[5TH APRIL, 1965	{ [5TH APRIL, 1) [5TH APRIL, 1265	(29) 76 } (29) 88 }	Heading
allotted	a ctted	(29) 76	Sub-Heading
Units	U	(29) 80	Do
candidates	candtdates	(29) 80	Do
Admitted	Admittd	(29) 83	6 from below
merit	marit	(29) 84	9 from below and last
Kept	Keep	(29) 87, 88	Sub-Heading
seats	seets	(29) 90	6
therefor;	therefore	(29) 96	11
increase	incie se	(29) 103	29
Read the word 'is' after the word 'which'		(29) 104	last but one
which	whic	(29) 108	28
contemplated	Ccontemplate	(29) 108	29

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
Member's	ember's	(29) 111	5
Procedure	Proced re.	(29) 114	25
Chaudhri	Chau hri	(29) 116	22
pointed	poin ed	(29) 116	23
Course	Co rse	(29) 116	25
had	h d	(29) 116	25
Bill	Bills	(29) 116	25
Minister	Minisfter	(29) 117	19
order	Oder	(29) 118	17
Amendment	Amendeni	(29) 121	8
ਹਿਮਾਇਤ	ਹਿਮਾਇਤ	(29) 122	22
विधेयक	विधेयक	(29) 122	24
उद्देश्यों	उद्देश्यों	(29) 122	25 and 33
आकर्षित	आकर्षित	(29) 123	18
सेलज़	सेलज़	(29) 125	11 from below
उल्ले	उल्ले	(29) 125	last but one
[5TH APRIL, 1965	6TH APRIL, 1965	(29) 126	top (Right)
ਬੜੇ	ਬੜ	(29) 126	18
ਕੋਰਮ	ਕੋਰਮ	(29) 127	13
passengers	p a s angers	(29) 129	24
millionnaires	millionaires	(29) 130	23
लीनिएंट	लिनियएंट	(29) 133	13
members	member	(29) 135	6
Sounded	So nded	(29) 135	10
ਹੁਣ	ਹੁਣ	(29) 137	7
ਚੋਰੀ	ਚੋਰੀ	(29) 137	23
ਮੰਗੀ	ਮਗੀ	(29) 140	6 from below
Members	Membe s	(29) 145	5
suggest	s gg st	(29) 145	5
figure	fig re	(29) 145	6
guilty	g ilty	(29) 145	7
should	sho ld	(29) 145	7
सहूलियतें	सहूलियतें	(29) 151	9 from below

— — — — —

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 5th April, 1965

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Sector 1, Chandigarh at 2.00 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

*SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION No. 8108

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਣਾ ਪਬਲਕ ਇੰਟਰੈਸਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਫਸਰ ਦੇ ਬੀਹੇਵੀਅਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੰਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸਦੀ ਇੰਕੁਆਇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਦਸਣ ਵਿਚ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਧਰਮ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਲਿਖ ਕਰ ਭੇਜਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੋ ਕਾਰਜਵਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਅਫਸਰ ਦਾ ਤਾਲਲੂਕ ਹੈ ਕੁਝ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸਦਾ ਅਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੀਹੇਵੀਅਰ ਅਚਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਕਤ ਧਰਮ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ **Director Food and Supplies** ਨੇ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪੈਰੈਂਟਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ । ਵੈਸੇ ਧਰਮ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ **competent, efficient and honest** ਹੈ ।

Chaudhri Inder Singh Malik : May I know from the hon. Chief Minister whether Shri Minhas abused the Deputy Superintendent of the Department who fainted and was removed to the Hospital ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰੇ ਫਿਲਮ ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਸਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਗਰ ਆਪਣੀ ਪਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਲਾ ਦੇਂ, ਪਤਾ ਕਰ ਲੈਂਗੇ ।

Chaudhri Inder Singh Malik : Sir, may I know from the hon. Chief Minister whether it is a fact that about 140 Members of the Food and Supplies Department gave in writing that Shri Minhas has mal-treated them, if so, what action was taken on that ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਅਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰ ਨਿਰਧਾਰਤ **competent, efficient** ਅਤੇ **honest** ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਇੰਕੁਆਇਰੀ ਕੀ ਗਈ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਫੂਡ ਐਂਡ ਸਪਲਾਈਜ਼ ਨੇ ਬੁਲਾਕਰ ਉਸੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਦ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ ।

* Starred Question No. 8108 and its reply appears in P. V. S. Debates No. 28, Vol. I, dated the 2nd April, 1965.

श्री फतेह चन्द विज : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि तीन चार महीने पहले जो District Food and Supplies अफसरों की लुधियाना में कान्फ्रेंस हुई उसमें भी श्री मिन्हास के बिहेवियर के खिलाफ शिकायत की गई ?

मुख्य मंत्री : मेरे नोटिस में ऐसी कोई बात नहीं है ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि इन्क्वायरी करा ली गई है । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या यह उनके क्रेडिट में नहीं जाता है कि वह एक कामयाब और आनेस्ट अफसर रहे हैं । क्या ऐसे अच्छे अफसर की प्रमोशन में रुकावट पैदा की जा सकती है ?

मुख्य मंत्री : इस में प्रमोशन का सवाल पैदा नहीं होता है । वह तो सैक्रेटेरियेट से वहाँ डेपूटेशन पर गया है और वहां अपने महकमें में ही किसी प्रमोशन का सवाल होता है ।

Chaudhri Inder Singh Malik : Sir, may I know from the hon. Chief Minister whether it is a fact that before Mr. Minhas was appointed to this post, the Seniormost Superintendent of the Punjab Civil Secretariat used to be appointed on this post ?

मुख्य मंत्री : मैं मैम्बर साहिब के साथ मुतफिक हूं कि सीनियर सुप्रीटेंडेंट को इस पोस्ट पर लगाया जाता है क्योंकि इस पोस्ट के लिए 50 रुपए ग्राजुअंस मिलता है । क्योंकि इस लिहाज से सुप्रीटेंडेंट ने रिप्रिजेंटेशन की थी जिसको चीफ सैक्रेटरी साहिब देख रहे हैं और एग्जामिन कर रहे हैं ।

सरदार अजायब सिंह सन्धू : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि 30/40 Senior Superintendents ने representation दी थी कि हम सारे सीनियर हैं लेकिन हमें नहीं लिया जाता और एक जूनियर आदमी को वह पोस्ट दी गई उस पर चीफ सैक्रेटरी साहिब ने जो फैसला दिया उसे वह बताने के लिए तैयार है ?

Chief Minister : As I have already stated that case is under the active consideration of Government.

श्री फतेह चन्द विज : जब 1948 से यह प्रैक्टिस चली आती थी कि सीनियारिटी के लिहाज से सुप्रीटेंडेंट को लगाया जाता था तो यह तरीका छोड़ कर नया तरीका क्यों अख्तियार किया गया है ?

मुख्य मंत्री : यह पुराना तरीका ही चल रहा है । नया हम ने अख्तियार नहीं किया है ।

SALARIES, ETC., OF CLASS III & IV EMPLOYEES

*7503. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

- (a) pay and allowances of Class III and Class IV employees in the State;
- (b) the period of casual leave fixed or allowed by the Government to class III and IV employees;
- (c) the pay of Clerks for the first two months of service under the Government ?

Sardar Kapoor Singh : (a) The honourable member is requested to refer to the Appendix attached to the Budget Estimates which gives information in regard to scales of pay being allowed to Government employees in various departments. In regard to allowances, the requisite information is given in the statement (Annexure A) laid on the table of the House.

(b) The statement giving the requisite information (Annexure B) is laid on the table of the House.

(c) All Clerks on entering Government service are allowed pay in the regular time-scale of Rs. 60—4—80/5-120/5—175 with effect from 1st January, 1965.

Annexure 'A'**(1) Details of Allowances****Dearness allowance :****Class III**

	Dearness allowance treated as Dearness pay from 1st January, 1965	Additional Dearness Allowance with effect from 1st January, 1965
	Rs	Rs
(i) Upto Rs. 50	30.00	7.50 (The minimum emoluments of this class will not be less than Rs 97.50)
(ii) Exceeding Rs. 50 but not exceeding Rs. 100	40.00	10.00
(iii) Exceeding Rs. 100 but not exceeding Rs. 150	40.00	15.00
(iv) Exceeding Rs. 150 but not exceeding Rs. 200	45.00	15.00

[Minister for Finance

(v)	Exceeding Rs. 200 but not exceeding Rs. 250	50.00	15.00
(vi)	Exceeding Rs. 250 but not exceeding Rs. 300	60.00	15.00
(vii)	Exceeding Rs. 300 but not exceeding Rs. 500	70.00	With marginal adjustments upto Rs. 315

Class IV

Class IV	Rs. 30	Rs. 15 <i>ad hoc</i> increase pre- viously granted
		Rs. 7.50 from 1st January, 1965

Total

Rs. 22.50

(2) Temporary allowance

Class IV Nil

Class III

(a)	Government servants drawing pay exceeding Rs. 100 but not exceeding Rs. 250 per month	An allowance equal to the amount of the last two increments with a minimum of Rs. 6 per month and subject to a maximum of Rs. 25 p.m.
(b)	Government servants drawing pay exceeding Rs. 250 per month but not exceeding Rs. 400 per month	An allowance equal to the amount of the last one increment subject to marginal adjustment upto Rs. 425 per month

On fixed pay

(i)	Those in receipt of pay exceeding Rs. 100 but not exceeding Rs. 150 p. m.	Rs. 6.00
(ii)	Those in receipt of pay exceeding Rs. 150 but not exceeding Rs. 200 p. m.	Rs. 8.00
(iii)	Those in receipt of pay exceeding Rs. 200 but not exceeding Rs. 250 p. m.	Rs. 10.00
(iv)	Those in receipt of pay exceeding Rs. 250 per month, but not exceeding Rs. 300 per month	Rs. 7.50 (Provided in cases where pay plus temporary allowance falls below Rs. 260 per month, the allowance can be increased so as to bring the total of pay and T.A. to Rs. 260 per month)

- (v) Those in receipt of pay exceeding Rs. 300 p.m. Rs. 10.00 (Subject to a total maximum of Rs. 425 as regards pay/special or personal pay and temporary allowance)

(3) House Rent allowances—

- (i) First Class cities $7\frac{1}{2}\%$ of pay subject to a minimum of Rs. 5 per month
- (ii) Second Class cities 5% of pay
- (iii) Delhi—
- (a) Pay upto Rs. 54 Rs. 7.00 per month
- (b) Pay exceeding Rs. 54 but not exceeding Rs. 100 Rs. 10.00 per month
- (c) Pay exceeding Rs. 100 but not exceeding Rs. 200 Rs. 15.00 per month
- (d) Pay exceeding Rs. 200 $7\frac{1}{2}\%$ of pay

(4) Compensatory Allowances—

Chandigarh

At @ $12\frac{1}{2}\%$ of pay;

Delhi—

Class IV Government servants: Rs. 5.00 per month

Class III Government servants:—

- (i) Those in receipt of pay upto Rs. 100 Rs. 7.00 per month
- (ii) Those in receipt of pay exceeding Rs. 100 but not exceeding Rs. 200 Rs. 10 per month provided that pay plus compensatory allowance shall be limited to Rs. 200 per month

HILL REGIONS

Comprising

- (i) whole of Mahendragarh District : $12\frac{1}{2}\%$ of pay.
- (ii) whole of Kangra District
- (iii) whole of Simla District
- (iv) Dhar Kalan Block of Gurdaspur District
- (v) Nalagarh, Raipur Rani, Naraingarh and Bilaspur blocks of Ambala District
- (vi) Amb Gagret, Una and Nurpur Bedi Blocks of tehsil Una and Hajipur Block of Dasuya tehsil of Hoshiarpur District:—
- and 10% of pay in the case of Mahendragarh District subject to a minimum of Rs. 10 per month and maximum of Rs. 50 per month.

[Minister for Finance]

HILL COMPENSATORY ALLOWANCE AT VARIOUS HILL STATIONS IN THE STATE

(1) Sabathu, Solan, Dharampur and Dagshai

Inferior establishment (including menial paid from contingencies) Twenty-five per cent of pay plus an additional allowance of Re. 1 per mensem if free quarters are not provided.

Superior non-gazetted establishment Twenty per cent of pay subject to a maximum of Rs. 50 and minimum of Rs. 10 per mensem.

(2) SIMLA TOWN—

Inferior establishment (including class IV employees paid from contingencies) Fifty per cent of pay plus Re. 1 per mensem as house rent, if free quarters are not provided.

Superior (Non-gazetted)

(i) whose pay is less than Rs. 90 p. m. $33\frac{1}{3}$ per cent of pay subject to minimum of Rs. 25 per mensem.

(ii) other superior (non-gazetted) establishment Thirty per cent of pay subject to a minimum of Rs. 25 per mensem and a maximum of Rs. 75 per mensem.

(3) KASAULI AND DALHOUSIE—

(i) Inferior establishment Twenty-five per cent of pay plus Re. 1 per mensem if free quarters are not provided.

(ii) Superior establishment Twenty per cent of pay subject to a maximum of Rs. 50 and a minimum of Rs. 10 per mensem.

(iii) DHARAMSALA—

(i) Inferior establishment $12\frac{1}{2}\%$ of pay plus Re. 1 per mensem if free quarters are not provided.

(ii) Superior establishment $12\frac{1}{2}\%$ of pay subject to a maximum of Rs. 25 and a minimum of Rs. 10 per mensem.

PALAMPUR—

(i) Inferior establishment $12\frac{1}{2}\%$ of pay plus Re. 1 per mensem if free quarters are not provided.

(ii) Superior establishment $12\frac{1}{2}\%$ of pay subject to a maximum of Rs. 25 and a minimum of Rs. 10 per mensem.

(5) KULU—

- (i) All class IV Government servants including those paid from contingencies   Twenty-five per cent of pay plus an additional allowance of Rs. 1 if free quarters are not provided.
- (ii) All other non-gazetted establishment   Twenty per cent of pay subject to a maximum of Rs. 50 and a minimum of Rs. 10 per mensem.

(6) FORMERLY PEPHU AREA—

- Inferior establishment (including those paid from contingencies   Twenty-five per cent of pay plus an additional allowance of Re. 1 per mensem if free quarters are not provided.
- Superior non-gazetted establishment   Twenty per cent of pay subject to a maximum of Rs. 50 and a minimum of Rs. 10 per mensem.

ANNEXURE 'B'

CASUAL LEAVE DUE TO GOVERNMENT EMPLOYEES

- (i) Employees with 10 years service or less   10 days
- (ii) Employees with more than 10 years service but less than 20 years service   15 days
- (iii) Employees with over 20 years of service   20 days

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਅਲਾਉਂਸ ਦਿੰਦੇ ਵਕਤ ਪਰਾਈਸ ਇਨਡੈਕਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ?

ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਾਈਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਪੰਡਿਤ ਆਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ : ਜਵਾਬ ਮੇਂ ਬਤਾਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਸੇ ਊਪਰ ਜਿਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਵਹਾਂ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਆਰ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਕੋ ਹਾਊਸ ਰੈਂਟ ਦਿਯਾ ਜਾਏਗਾ ਮੈਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਦਿਹਾਤ ਮੇਂ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਤੀਸਰੇ ਆਰ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਕੋ ਭੀ ਹਾਊਸ ਰੈਂਟ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤੈਯਾਰ ਹੈਂ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਕਰੀਬ ਕੀ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕੋਈ ਤਰਕੀਬ ਦਸ ਦਿਉ ਜਿਸ ਠਾਲ ਪੈਸੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਦੇ ਸਕੀਏ ।

ਪੰਡਿਤ ਆਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ : ਯਹ ਜੋ ਹਰ ਸਾਲ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਏਜੀਟੇਸ਼ਨਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੈਂ ਇਨ ਕੋ ਫੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਯਾ ਸਰਕਾਰ ਡੀ. ਏ. ਕੋ ਪ੍ਰਾਇਸ ਇਨਡੈਕਸ ਕੇ ਸਾਥ ਲਿੰਕ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤੈਯਾਰ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ: ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਗੋਤਮ : ਯਹ ਜੋ ਤੀਸਰੇ ਆਰ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਹੈਂ ਉਨਕੇ ਸੁਤਾਬਿਕ ਹਿਲਲੀ ਏਰਿਆਜ਼ ਦੇ ਬਲਾਕਸ ਮੇਂ ਭੀ ਉਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਹਿਲ ਕੰਪੈਂਸੇਟਰੀ ਅਲਾਊਂਸ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕੁਝ ਹਿਲਲੀ ਏਰਿਆਜ਼ ਦੇ ਬਲਾਕਸ ਏਸੇ ਭੀ ਰਹ ਗਏ ਹੈਂ ਜਹਾਂ ਅੱਜੀ ਤਕ ਯਹ ਅਲਾਊਂਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਅਗਰ ਆਪ ਦੇ ਪਤਾ ਹੈ ਤੋ ਆਪ ਹੀ ਬਤਾ ਦੇਂ ਕਿ ਕਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਗਯਾ । (Let the hon. Member himself tell the names of such places where this allowance has not been sanctioned.)

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਗੋਤਮ : ਹਮਾਰੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਬਲਾਕ ਹੈ ਜੋ ਹਿਲਲੀ ਏਰਿਆ ਮੇਂ ਹੈ । ਕਦੀਂ ਦਫ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਕਹਾ ਗਯਾ, ਲੇਕਿਨ ਵਹਾਂ ਯਹ ਅਲਾਊਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ।

ਸੰਤਰੀ : ਆਨੰਦਪੁਰ ਬਲਾਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਇੰਫਰਮੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਸਾਥ ਮੇਂ ਦੇਖਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿਲਲੀ ਏਰਿਆਜ਼ ਮੇਂ ਜਹਾਂ ਪਰ ਸਹੰਗਾਈ ਹੈ ਵਹਾਂ ਪਰ ਅਲਾਊਂਸ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਆਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ : ਸ਼ਹਰ ਮੇਂ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟੇਕਸ ਦੇਣਾ ਪੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਆਰ ਗਾਂਵ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟੇਕਸ ਦੇਣਾ ਪੜ੍ਹਤਾ ਹੈ । ਗਾਂਵ ਮੇਂ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਾਊਸ ਰੈਂਟ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸੰਤਰੀ ਸਹੋਦਯ ਦੇ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਨ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਸਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਤੇ ਹੁਏ ਗਾਂਵ ਮੇਂ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟੇਕਸ ਹਟਾਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਤੈਯਾਰ ਹੈਂ ?

Mr. Speaker : This supplementary question does not arise.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਪੜ, ਮਾਜਰੀ ਅਤੇ ਮਨੀ ਮਾਜਰਾ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਥੇ ਕਲਾਸ III ਆਰ IV ਨੂੰ ਹਿਲ ਕੰਪਨੈਂਟਰੀ ਅਲਾਊਂਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਹਿਲੀ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਖਾਸ ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਮਹਿੰਗਾਈ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਅਲਾਊਂਸ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਿਲੀ ਏਰੀਆਜ਼ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹ ਅਲਾਊਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਚੌਧਰੀ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਅਹਮਦ : ਜਬ ਹਿਲਲੀ ਏਰਿਆਜ਼ ਮੇਂ ਯਹ ਅਲਾਊਂਸ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੈਂਕਵਰਡ ਏਰਿਆਜ਼ ਮੇਂ ਕੀਯੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ?

ਸੰਤਰੀ : ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਅੱਜੀ ਤਕ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਯਾ ।

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : May I know from the Hon. Finance Minister whether any overtime allowance is going to be allowed to Class III employees?

मंत्री : अब तक नहीं दिया जाता है।

सरदार कलश्रीर सिंह : जवाब दिते लिखिया है कि जिहड़ा कर्मचारी 50 रुपये लैन्दा है उस नुं 30 डी. ऐ. अउ 10 रुपये अउ 7.50 रुपये होंर अलाउंस दित्ता जांदा है। इस तर्गुं उस दी तनखाह 97.50 हो जांदी है। मै मंडरी साहिब केलें पढ्ठणा चहुंदा हं कि की 97.50 रुपये इक डैमीली लई आपणी लिखिंग कंडीशन ठीक रखे लई काही हन?

Mr. Speaker : That is a matter of opinion.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know, Sir, from the Hon. Finance Minister whether the Government would consider the desirability of introducing the scheme of giving overtime allowance?

मंत्री : मेरा ख्याल है कि इस के बारे में आगे सवाल आ रहा है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, I have put a specific question and reply to it must be given, just now.

मंत्री : ओवर टाइम सब के लिए कंसिडर नहीं किया गया।

Chaudhri Inder Singh Malik : May I know, Sir, whether this allowance is being paid to Class III and IV Government employees in Mohinderagarh at Narnaul?

मंत्री : डी. ए. तो सब कर्मचारियों को दिया जाता है। बैकवर्ड एरिया के लिए कोई अलाउंस मुकर्रर नहीं है।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि हिल्ली एरिया के कई ऐसे ब्लाक्स हैं जहां पर हिल्ली कम्पैनसेट्री अलाउंस नहीं दिया जाता। जब एक तहसील में 5 ब्लाक्स हों और उस तहसील के 4 ब्लाक्स में हिल्ली कम्पैनसेट्री अलाउंस दिया जाता है लेकिन उस में पांचवां ब्लाक आनन्दपुर रह जाता है जिस को इग्नोर किया गया है तो इस को इग्नोर करने के क्या कारण हैं ?

Mr. Speaker : That is a matter of policy.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : हाजीपुर ब्लाक हिल्ली एरिया में आता है। वहाँ पर सरकारी कर्मचारियों को हिल्ली कम्पैनेन्ट्री अलाउंस दिया जाता है लेकिन इस के साथ ही पोंग डैम है और वह भी हिल्ली एरिया में है लेकिन वहाँ पर काम करने वाले वर्कर्स को यह अलाउंस नहीं मिलता। इस के क्या कारण हैं और क्या सरकार उन को यह अलाउंस देने के लिए तैयार है ?

मंत्री : अभी तो देने के लिए तैयार नहीं है, अगर आगे मौका मिला तो देखा जाएगा।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਨੀ ਮਾਜਰਾ, ਰੋਪੜ ਬਲਾਕਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੱਲ ਕੰਪੈਨਟਰੀ ਅਲਾਊਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਰੀਪਰੀਜੈਂਟੇਟਿਵ ਅਕਾਲੀ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਚੁਣ ਕੇ ਭੇਜੇ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਬਲਕਿ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਰਿਟ ਉੱਤੇ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

IMPOSITION OF PROPERTY TAX IN FARIDABAD TOWN, DISTRICT GURGAON

*7582. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state the date on which property tax was imposed in the Faridabad Township, district Gurgaon, the number of houses assessed, the amount realised so far yearwise, the number of assesseees who are full-fledged owners and the number of assesseees who are still on a rental basis or who have yet to pay back the loan in easy instalments to become owners ?

Sardar Kapoor Singh : Part (i) 1-10-1962

Part (ii) 5,824 houses.

Part (iii) Rs. 96,646.00 in 1962-63

Rs. 3, 09,933.00 in 1963-64

Rs. 1, 96,507.00 in 1964-65.

Part (iv) 4742 assesseees are owners.

Part (v) The Excise and Taxation Department have no information on this point.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਿਕ ਅਜੇ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਗਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਸੂਲੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਉਹ ਆਦਮੀ ਮਾਲਿਕ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਬਾਈ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਕਿਉਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਚੈਕ ਅਪ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰੀਪ੍ਰੀਜੈਂਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਤਾਂ 40 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਦ ਹੀ ਮਾਲਿਕ ਬਣਨਗੇ, ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕ 10-12 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਵਾਜ਼ਿਬ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਦੂਜੀ ਗਲ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਕੰਪੈਨਸੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਸਿਡਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਖਰਾਬ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਪੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਖਤਮ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਪੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਵਿਡੋ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੌਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਐਗਜ਼ੈਂਪਟ ਭੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know, Sir, whether the Government can realise property tax in respect of property for which proprietary rights have not been given ?

Mr. Speaker : That is a matter of policy.

Pandit Chiranji Lal Sharma : That is a matter of law, Sir.

Mr. Speaker : It is a matter of law, and not of fact. The law can be faulty. But so long as the law is there, they can take action under it.

Minister : If it is wrongly assessed, the assessee has a right to go to a Court of law and get it cancelled.

Mr. Speaker : Next question please.

REVISION OF PAY SCALES OF P. C. S. OFFICERS

*8098. Khan Abdul Ghaffar Khan : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether Government is aware of the growing frustration and dissatisfaction among the P. C. S. officers in the state resulting from non-

[Khan Abdul Ghaffar Khan]

revision of their grades since 1924 despite repeated representations made to Government in this behalf ;

(b) whether Government is also aware of the dissatisfaction among the P. C. S. (Executive) officers on account of the possibility of large scale reversions of senior P. C. S. officers at present officiating against senior I. A. S. posts; (c) if the replies to parts (a) and (b) above be in the affirmative, the steps, if any, so far taken by the Government to redress the grievances of the officers mentioned in parts (a) and (b) above ?

(a) **Shri Ram Kishan** : PCS (Executive Branch) Officers have been representing for the revision of their pay scales which are in existence since 1945.

(b) PCS (Executive Branch) Officers have also represented against the possibility of curtailment in the current Select List of officers officiating against Senior Scale IAS posts.

(c) The matter is under consideration.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the hon. Chief Minister if the Government has appointed any committee to look into the recommendations of the selection committee that was appointed to go into the cases of I. A. S. officers, promoted from the P. C. S. officers ?

मुख्य मन्त्री : कोई कमेटी अप्वायंट करने की ज़रूरत नहीं है। उन का केस सारे का सारा सिम्पेथेटिकली लुक इन कर रहे हैं।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੂਨੀਅਰ P.C. S. Officers ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ I.A.S. ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਡੀਮੋਟ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : यह बात जवाब में बता दी गई है। मैंने अर्ज की है कि उन में कुछ रीਜ਼ैटमेंट है और उन्होंने रीप्रैजेंटेशन की है वह अंडर कंसिड्रेशन है।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੀਜ਼ੈਟਮੈਂਟ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰੀਪ੍ਰੈਜੈਨਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕੁਝ ਡੀਮੋਸ਼ਨਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ?

मुख्य मन्त्री : यह तो बिलकुल अलग सवाल है। इस का उस के साथ कोई ताल्लुक नहीं है। एक अलग सवाल आ रहा है उस के जवाब में बताया जाएगा।

Chaudhri Inder Singh Malik : Mr. Speaker, Sir, part (b) of this question reads.

"(b) Whether the Government is also aware of the dissatisfaction among the P.C.S. (Executive) officers on account of the possibility of large scale reversions of Senior P.C.S. officers at present officiating against senior I.A.S. posts."

मुख्य मन्त्री : उन के अंदर किसी तरह की फस्टेशन नहीं है और न ही किसी तरह की डिसेटिसफैक्शन है। लेकिन जहां तक उन के पे स्केल का ताल्लुक है यह बात ठीक है कि वह 1945 का चला आ रहा है लेकिन इस बात को भी नज़र अंदाज़ नहीं कर सकते कि हिन्दुस्तान के दूसरे प्राक्सिज़ के मुकाबले में यहां के अफसरों का पे स्केल हायर है। इस बात के बावजूद भी हम इस सारे मामले को सिम्पेथैटीकली सोच रहे हैं।

चौधरी देवी लाल : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि कमेटी बनाने की ज़रूरत नहीं है क्योंकि मैं सिम्पेथैटीकली इस सारी चीज़ पर गौर कर रहा हूं। क्या वे बताएंगे कि जहां कमेटी बनाई जाती है वहां पर सिम्पेथैटीकली गौर करने की ज़रूरत नहीं होती ?

मुख्य मन्त्री : मैं खुद इस सारी बात का कांशस हूं।

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, the Chief Minister has stated that these officers have been representing since 1945. May I know as to how long it will take the Government to revise the grades of these P.C.S. officers?

मुख्य मन्त्री : हमारी खाहिश है कि इस का जल्द से जल्द फैसला किया जाए।

खान अब्दुल गफार खां : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि क्या गवर्नमेंट जुडीशल अफसरों की तन्खाह 1,000 रुपए से 1,500 रुपए तक बढ़ाने की बात सोच रही है, अगर सोच रही है तो क्या उसी तरह से ऐग्ज़ैक्टिव साईड वालों को भी वही ग्रेड देगी ?

मुख्य मन्त्री : मैं नहीं कह सकता कि 1,000, देंगे या 1,500 देंगे लेकिन उन का केस सिम्पेथैटीकली सोचा जा रहा है। खां साहिब की खाहिशात को मलहूज़ रखा जाएगा।

चौधरी खुरशीद अहमद : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि वह खुद उन का केस सिम्पेथैटीकली कंसिडर कर रहे हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि क्या उन्होंने ने कमेटी की रीपोट ले ली है या कि अभी लेनी है ?

श्री अण्णस : उन्होंने ने बताया है कि इस के लिए कोई कमेटी नहीं बनाई। (He has stated that no committee has been constituted for this purpose.)

ਸਰਦਾਰ ਪਤੋਮ ਸਿੰਘ ਪਤੋਮ : ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਦੇ ਅਗੇਂਸਟ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਾਡਰ ਪੋਸਟਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਗਰੇਡ ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਅਫਸਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

मुख्य मन्त्री : जैसा कि आनरेबल मੈਂबर को मालूम है आई० ए० एस० की सीलैक्शन कमेटी की मीटिंग 5 और 6 फरवरी को नई दिल्ली में हुई थी। उस ने सारे केस को रीव्यू किया था। जितनी अप्रॉप्टमेंट्स होनी थीं, हुई थीं और

[मुख्य मन्त्री]

उन्होंने ने 20 अफसरों को रिट्रेन करने का फैसला किया था। लेकिन उस मामले पर गवर्नमेंट पूरी तरह से गौर कर रही है।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब फरमाएंगे कि जो इस वक्त आई० ए० एस० अफसरों की डीमोशन के लिए सीनियर अफसरों जैसे चीफ सैक्रेटरी, फाईनैशल कमिशनर और एडीशनल फाईनैशल कमिशनर की कमेटी बनाई हुई है जो कि इस सारी चीज पर गौर कर रही है क्या इनमें से कोई अफसर उस कमेटी का मੈबर भी था जिस ने इन की सीलैक्शन की थी और जिनकी सिफारिशात पर उन को प्रमोट किया गया था ?

मुख्य मन्त्री : जैसे कि आनरेबल मੈबर को मालूम है सीलैक्ट कमेटी में यूनियन पब्लिक सर्विस कमिशन का भी एक मੈबर होता है। लेकिन अभी तक उन की सिफारिशात को गवर्नमेंट ने मंजूर नहीं किया और उस सारे मामले पर बड़ी हमदर्दी के साथ गौर किया जा रहा है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Mr. Speaker, My question was whether any of the members of the present selection committee that is looking into the reversion etc. cases, was a member of the promotion committee when the said P.C.S. Officers were promoted as I.A.S. Officers ?

मुख्य मन्त्री : मैं ने अर्ज किया है कि मैं खुद इस केस को देख रहा हूं। लेकिन यह बात ठीक है कि जो सीनियर अफसर पंजाब के उस कमेटी के मੈबर थे इस वारे में उन से कुमैट मांगे जा रहे हैं कि किन हालात में उन्होंने ने फैसला किया था।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, I again rise on a point of Order.

स्पीकर साहिब, मेरे सवाल का ठीक जवाब नहीं आया। क्या मैं जान सकता हूं कि जो इस सीलैक्शन कमेटी के मੈबर हैं जिन्होंने ने 53 या 55 अफसरों को डिमोट करने की रिक्मैडेशन की है, क्या इसमें से कोई अफसर उस कमेटी का भी मੈबर था जिस ने कि उन अफसरान को पी. सी. एस. से आई. ए. एस. प्रमोट करने की रिक्मैडेशन की थी।

मुख्य मन्त्री : जैसे, जैसा कि मैं ने अर्ज किया, इसको ऐग्नामिन किया जा रहा है। बाकी अगर आप इस चीज की बाबत पूछना चाहते हैं तो उसके लिए सैपरेट नोटिस दें।

श्रीमती ओस प्रभा जैन : क्या मैं जान सकती हूं कि जिन को पांच छे साल पहले पी. सी. एस. से आई. ए. एस. प्रमोट किया गया था और पांच छे साल उस कैपेसिटी में काम करने के बाद जिन को अब आल एट वन्स डिमोट किया जा रहा है, जिस की बाबत उस सीलैक्शन कमेटी ने रिक्मैडेशन की है, उन की क्या बजूहात है ?

मुख्य मंत्री : गवर्नमेंट आफ इंडिया की तरफ से इस तरह की कुछ इन्स्ट्रक्शनज आई थीं कि आई. ए. एस. की इस तरह से जो सीलैक्टिड लिस्ट है वह उस में कुछ कमी करना चाहते हैं लेकिन स्टेट गवर्नमेंट ने अभी तक उस पर अमल दरामद नहीं किया है। जो भी, उस के मुताबिक, इस कमेटी ने फैसला किया है उसकी अभी पूरी तरह से छान बीन कर रहे हैं और हर एक पहलू पर गौर कर रहे हैं ताकि किसी के साथ कोई अन्याय न हो।

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : May I know from the Chief Minister whether there is any difference between the pay scales of P.C.S. Officers on the Executive side and the P.C.S. Officers on the Judicial side?

मुख्य मंत्री : यह तो ऐग्जैक्टिव की बाबत है। अगर आप जूडिशल की बाबत पूछना चाहें तो उस के लिए अलग सवाल कीजिए आप को जवाब दे दिया जाएगा।

श्री मंगल सैन : मुख्य मंत्री साहिब ने फरमाया है कि पूरी तरह से गौर किया जा रहा है और जल्दी ही फैसला कर दिया जाएगा। क्या मैं उन से निश्चित तौर पर जान सकता हूं कि कब से इस मामले पर गौर करना शुरू किया गया था ?

मुख्य मंत्री : पिछले डेढ़ महीने से।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Chief Minister or from her Government whether the Government has decided to revert some of the officiating I.A.S. Officers to the P.C.S. cadre ?

मुख्य मंत्री : अगर मेम्बर साहिब ने मेरे जवाब को सुना होता तो उन्हें यह सवाल करने की जरूरत ही महसूस न होती।

Chaudhri Khurshed Ahmed : Mr. Speaker, while putting the supplementary question Sardar Darshan Singh has used the words "Chief Minister or from her Government". Can he use the word 'her' for this Chief Minister ?

श्री अध्यक्ष : मालूम होता है कि इन को रात नींद नहीं आई और इसी लिए चीफ मिनिस्टर और गवर्नमेंट में भी फर्क समझते हैं। (It appears as if the hon. Member has spent sleepless night and this is why he has made a distinction between the Chief Minister and the Government.) (Laughter).

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ 50 ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਡੀਲਿਸਟ ਕੀਤਾ ਹੈ—

MR. Speaker : No decision has been taken by the Government.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : The Committee has taken the decision that they are taking only....

Chief Minister : Only the Committee has taken the decision and not the Government.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 20 ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਵਿਚ ਰਹਿਣਗੇ ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਡੀਲਿਸਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਈ. ਏ. ਐਸ. ਕਾਡਰ ਵਿਚੋਂ ਡੀਲਿਸਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਦਾ ਗਰੇਡ ਮਿਲੇਗਾ ਜਾਂ ਉਸੇ ਤਨਖਾਹ ਉਤੇ ਰਹਿਣਗੇ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੁਖਯ ਮੰਤਰੀ : ਕੈਸੇ ਤੀ ਧ੍ਰੁ ਹਾਫ਼ਪੋਥੈਟਿਕਲ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੀਨਾ ਚਾਹਿਏ ਥਾ ਜਕ ਬਰਾਬਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ तरफ से ਧ੍ਰੁ ਈਲਾਨ ਕਿਆ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੇਸ ਆਂਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਆਖੀਂ ਤਕ ਕੋਈ ਫਾਈਨਲ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁਆ।

Sardar Lakhi Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether it is in their power to reduce a person of I. A. S. cadre to P. C. S. cadre when I. A. S. Officers are appointed by the Home Ministry, Government of India ?

Chief Minister : That aspect is also being considered.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the hon. Chief Minister whether it is a fact that he had asked the Selection Committee to give him atleast ten more I. A. S. Officers and instead of doing that the Selection Committee told him that 'you are demanding 10 more I. A. S. Officers whereas we are demoting them to P. C. S. cadre. We will give you 53 more P. C. S. Officers after demoting them'.

Chief Minister : No, Sir.

Mr. Speaker : Next question please.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬੜਾ ਇਮਪਾਰਟੈਂਟ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਤਨੀ ਵੇਰ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਠੇ ਵੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਹੋਰ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀਜ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੋ ਸਵਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਅਗਲੇ ਸਵਾਲ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹੇ ਹੀ ਇਮਪਾਰਟੈਂਟ ਹਨ। Next question please. (The hon. Member has perhaps gone through only this question. The following questions are also equally important. Next question please).

FOLLOW-UP ACTION ON DAS COMMISSION REPORT

*6793. Sardar Kulbir Singh : Will the Chief Minister be pleased state—

- (a) the details of the action so far taken on the findings of Sarvshri Krishnaswami and Bagchi in the follow-up action on the Das Commission Report;
- (b) the list of the non-officials, Legislators including Ex-Ministers against whom action has been suggested as mentioned in part (a) above;
- (c) the list of the officials/legislators, if any, against whom action is suggested by the Das Commission but against whom the charges are being dropped and the reasons for the same;
- (d) the reason for the delay in the follow-up action ?

Shri Ram Kishan : (a) Ch. Hardwari Lal, M. L. A., has given notice of a motion asking for discussion about the follow-up action on the Das Commission Report. The Hon. Speaker has allotted two days for this discussion. I will then be making a detailed statement on the floor of the House about the action taken on Shri Krishnaswami's report.

Shri Bagchi has not so far given his findings on any of the cases entrusted to him for departmental enquiry.

(b) Shri Krishnaswamy's Report is being treated as secret. It is regretted that its contents cannot be disclosed, in the public interest.

(c) The Das Commission Report is a published document. The Commission do not appear to have suggested "action" against any official/legislator. As regards the action taken by Government on Shri Krishnaswamy's Report, reference is invited to the reply to (a) above.

(d) The proposed detailed statement referred to in reply to (a) above will show that there has been no delay in this follow-up action.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਹਨ ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉੱਤੇ ਡਿਟੇਲਡ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਗੇ । ਕੀ ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪਾਰਟ 'A' ਦਾ ਡਿਟੇਲ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਸਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ?

श्रीमती ओम प्रभा जैन : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि वह इस की बाबत जब बहस शुरू होगी तो बताएंगे और स्टेटमेंट देंगे। क्या मैं जान सकती हूँ कि बहस शुरू होने से पहले वह कोई स्टेटमेंट टेबल पर ले करेंगे या बहस के बाद कुछ बताएंगे ?

मुख्य मंत्री : मुनासिब तो यही होगा कि डिस्कशन के जवाब में ही मैं कुछ कहूँ।

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। इस सवाल का जवाब देते हुए कुछ मामलों की बाबत तो चीफ मिनिस्टर साहिब ने कह दिया है कि उन पर डिटेल्ड डिस्कशन होगी और पार्ट बी. के जवाब में बताया है कि वह सीक्रेट डोकुमेंट है। मैं इस बात को इस मौके पर हाउस में लाना नहीं चाहता मगर माफ कीजिए, कुछ मामलात को पैडिंग रखा जाना और कुछ के बारे में कह देना कि उन की चर्चा करना जनता के हित में नहीं है, यह इस तरह लुकाने छुपाने की नीति कहां तक ठीक है ?

Mr. Speaker : Government can claim privilege.

श्रीमती ओम प्रभा जैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि जब इस मामले पर बहस होगी तो उस वक्त स्टेटमेंट देंगे। मैं यह बात पूछना चाहती हूँ कि जब वह एक सीक्रेट डोक्युमेंट है तो उस पर बहस शुरू कैसे होगी ? जब मैम्बर साहिबान को इस बात का पता ही नहीं है कि फालो अप ऐक्शन के सिलसिले में क्या हो रहा है तो वह बहस क्या करेंगे ?

Mr. Speaker : I cannot bind the Government to make a statement at a particular time.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा :—आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। स्पीकर साहिब, मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि अगर किसी मामले पर कोई डिटेल्ड डिस्कशन होने वाली हो और उस पर कोई सवाल आया हो तो क्या उस पर सप्लीमेंटरी पूछने की इजाजत नहीं दी जा सकती ?

Mr. Speaker : I have not debarred the hon. Member from putting supplementary questions.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, my point is that reply to the question has not come on the ground that a detailed discussion is to take place. You can safely ask the Government to give replies to the question leaving aside the fact that it is a subject matter of discussion in the days to come.

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਪਾਸਾ ਸੀਰੀਅਸ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੀ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬੁਲੇਟਨ ਜਾਰੀ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਗਲਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਐਂਡ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹਨ, ਉਹ ਇਥੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਹੋ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਗੌਂਤਮ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਂਥ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਯਬ ਸਿੰਹ ਨੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਐਂਡ ਕਾਕੀ ਕੇ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਕੇ ਸੁਤਾਲਿਕ ਗਲਤ ਕਧਾਨੀ ਕੇ ਕਫਜ਼ ਫਸਤੇਮਾਲ ਕੀਏ ਹਨ। ਕਧਾ ਕਹ ਏਸਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟ ਸਾਹਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸਵਾਲ ਦੇ ਪਾਰਟ 'ਬੀ' ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਿਸ਼ਨਾ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ਼ਲ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਇਕ ਪਾਰਟ ਪਹਿਲੇ ਦਸਿਆ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਐਗਜ਼ੇਨਰੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਜਦ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਿਕਮੇਂਡੇਸ਼ਨਜ਼ ਥੀ, ਤਨਕਾ ਮੈਂ ਨੇ ਏਕ ਹਿਸ਼ਸਾ ਕਤਾਧਾ ਥਾ ਨ ਕਿ details of the report ਕਤਾਏ ਥੀ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਦਸਣਾ ਪਬਲਿਕ ਇਨਟਰੈਸਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੀਕਰੇਟ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਸੀਕਰੇਟ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Yes. It is for the Government to decide which portion is to be kept secret. The Government is claiming privilege.

ਚੌਧਰੀ ਫੇਕੀ ਲਾਲ : ਕਧਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਤਾਏਗੇ ਕਿ ਸਵਾਲ ਕੇ ਪਾਰਟ 'ਬੀ' ਮੇਂ ਜੋ ਤਨਹੀਂ ਨੇ ਕਤਾਧਾ ਹੈ--ਜੋ ਪਾਰਟ ਨਾਨ ਅਫੀਸ਼ਿਯਲ੍ਹ ਲੇਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਕੇ ਸੁਤਾਲਿਕ ਹੈ--ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਾਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਕੇ ਫਾਲੋ ਅਪ ਏਕਸ਼ਨ ਪਰ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਤਸ ਕੇ ਕਾਰੇ ਮੇਂ ਇਨ ਪਬਲਿਕ ਇਨਟਰੈਸਟ ਮੇਂ ਕਤਾਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਿਏ ਕਹ ਸੀਕਰਟ ਹੈ ਤੋ ਜੋ ਅਫੀਸਰਜ਼ ਕੇ ਕਾਰੇ ਮੇਂ ਤਨ ਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਤਸ ਕੋ ਕਤਾਨੇ ਮੇਂ ਕਧਾ ਪਬਲਿਕ ਇਨਟਰੈਸਟ ਨਹੀਂ ਆਤਾ ? ਇਸ ਕੀ ਕਧਾ ਕਯਹ ਹੈ ?

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, I should like to know if the hon. Chief Minister contemplates to make a statement on the substance of the recommendations contained in various instalments of the Krishanaswamy Report when the House will later discuss this matter?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੋ ਜੋ ਅੀ ਸੁਨਾਸਿਥ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਹ ਰਸਾਸ ਤਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਮੇਂ ਆ ਆਧਾ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ :—ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਟਰਿਕਚਰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਰਿਸ਼ਨਾ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਰੀਕਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਡਰਾਪ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਐਂਡ ਜੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਡਰਾਪ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨੇ?

ਮੁਖ਼ਯ ਮੰਤਰੀ : ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪਰ ਗੌਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਫਤੇਹ ਚੰਦ ਵਿਜ : ਕਥਾ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਏਗੇ ਕਿ ਜਦ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀ ਥੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਫਾਲੋਂ ਅਪ ਏਕਸ਼ਨ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਸੁਕਰਰ ਕਿਆ ਗਿਆ ਐਂਡ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਕੋਈ ਏਕਸ਼ਨ ਨ ਲੇਕਰ ਉਸਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਏਂਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਗਚੀ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਦਿਆ ਤਾਂ ਕਥਾ ਅਬ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਗਚੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਏਂਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਐਂਡ ਕਮੇਟੀ ਬੈਠਾਨੇ ਕਾ ਈਰਾਦਾ ਰਖਤੀ ਹੈ?

Chief Minister : Government is the final authority.

ਸ਼੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਧਹੁ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੁੰ ਕਿ ਜਦ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਗਚੀ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਦਿਏ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹੈਂ ਐਂਡ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਅਸੀਂ ਏਕ ਕੇਸ ਕਾ ਭੀ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਆ, ਇਸ ਕੀ ਕਥਾ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੈ?

ਮੁਖ਼ਯ ਮੰਤਰੀ : ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਗਚੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਏਕ ਕਰ ਕੇ ਮੇਹਨਤ ਸੇ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਐਂਡ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਕੇ ਹਰੇਕ ਪਹਲੂ ਪਰ ਗੌਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, may I ask the hon. Chief Minister if it is a fact that the whole Congress Legislature Party has been indicted by the Das Commission ?

Mr. Speaker : Das Commission Report is a published document.

Chaudhri Darshan Singh : Mr. Speaker, Sir, as the hon. Members know, Mr. Das has passed certain strictures against certain non-officials. May I know from the hon. Chief Minister if Mr. Bagchi or Mr. Krishnaswamy can undo these strictures ?

ਮੁਖ਼ਯ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਨੇ ਪਹਲੇ ਭੀ ਧਹਾਂ ਪਰ ਕਈ ਬਾਰ ਬਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਂ ਤਕ ਨਾਨ-ਅਫੀਸ਼ਿਅਲਜ਼ ਕਾ ਟਾਲਲੁਕ ਹੈ ਉਨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਕੇ ਅਓਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈਂ।

REPRESENTATION MADE TO THE STATE ESTABLISHMENT BOARD

*6875 Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state :—

- (a) the names of the officers/officials and of the Government Departments to which they belong who have so far made representations to the State Establishment Board and the points raised in each of the said representations ;
- (b) the details of the action taken on each of the representations referred to in part (a) above ?

---

†St O. No. 6875 was converted into an unstarred question under orders of the Honourable Speaker.

Shri Ram Kishan: (a) As the representations are still under examination with the State Establishment Board, it would not be in public interest or in the interest of the officers concerned to disclose the contents of their representations at this stage. Appropriate action would be taken on these representations in due course.

(b) The Establishment Board has so far submitted its recommendations on 43 representations. A list of the representationists is attached. The recommendations of the Board are under consideration of Government.

List of officers on whose representations the State Establishment Board has submitted recommendations

1. Shri Kewal Krishan, Chief Engineer, P. W. D., B & R.
2. Shri L. R. Malhotra, I. P. S. (Retd.)
3. Shri Piare Lal, I. P. S.
4. Shri J. R. Chhabra, I. P. S.
5. Shri A. K. Kaul, I. P. S. (Retd.)
6. Shri H. C. Saxena, I. P. S.
7. Shri D. S. Grewal, I. P. S.
8. Shri B. N. Mutttoo, I. P. S.
9. Shri M. L. Puri, I. P. S.
10. Shri B. R. Chadha, I. P. S.
11. Shri Randip Singh, I. P. S.
12. Shri B. N. Bakshi, I. P. S.
13. Shri P. A. Rosha, I. P. S.
14. Shri H. R. K. Talwar, I. P. S.
15. Shri Gurpuran Singh, I. P. S.
16. Shri Kesri Chand, I. P. S. (Retd.)
17. Shri Puran Singh, I. P. S.
18. Shri Madan Gopal Singh, I. P. S.
19. Shri B. S. Randhawa, P. C. S.
20. Shri Lal Singh Kang, P. C. S.
21. Shri S. L. Verma, P. C. S.
22. Shri O. G. Adya, P. C. S.
23. Shri B. S. Malik, P. C. S.
24. Shri Sukhbans Singh, P. C. S.
25. Shri Madhusudan Singh, P. C. S.
26. Shri Ram Narain, P. C. S.
27. Shri Waryam Singh, P. C. S.
28. Shri Rajwant Singh Kang, P. C. S.
29. Shri R. L. Garg, P. C. S.
30. Shri S. N. Bisarya, P. C. S.

[Chief Minister]

31. Shri Tarlochan Singh, P. C. S.
32. Shri M. S. Grewal, P. C. S.
33. Shri Narinder Singh, P. C. S.
34. Shri P. L. Sanghi, P. C. S.
35. Shri Guldip Singh, P. C. S.
36. Shri D. R. Gupta, P. C. S.
37. Shri Ripujit Sen, P. C. S.
38. Shri B. N. Bhatnagar, P. C. S.
39. Shri G. S. Dhillon, P. C. S.
40. Shri M. L. Trighatia.
41. Shri Ram Saran Dass, Temporary Engineer (under suspension) P. W. D., Irrigation Branch.
42. Shri B. D. Gupta, Temporary Engineer (under suspension) P. W. D., Irrigation Branch.
43. Shri K. K. Jaggia, Temporary Engineer (under suspension) P. W. D., Irrigation Branch.

POSTING OF S. D. O. AT UNA, DISTRICT HOSHIARPUR

7044. Pandit Mohan Lal Datta : Will the Chief Minister be pleased to state :—

- (a) whether it is a fact that no S. D. O. (Civil) was posted at Una, district Hoshiarpur for more than 3 months after the transfer of Shri T. Khanna S. D. O., in September, 1964, if so, the reasons therefor ;
- (b) whether it is also a fact that certain postings were ordered but were subsequently cancelled ; if so, the reasons therefor ?

Shri Ram Kishan: (a) & (b) No Sir.

पंडित मोहन लाल दत्त : मैं मुख्य मन्त्री जी से यह जानना चाहता हूं कि श्री खन्ना एस० डी० ओ० के तबदील हो जाने के बाद ऊना में दूसरा एस० डी० ओ० कब पहुंचा ?

मुख्य मन्त्री : दूसरे एस० डी० ओ० को पोस्टिंग के आर्डर 30-12-1964 को जारी किए गए थे और उजने 5-1-1965 को वहां पर चार्ज ले लिया था।

पंडित मोहन लाल दत्त : मैं पूछना चाहता हूं कि बेकवार्ड हिल्ली एरिया में इतनी देर के बाद क्यों पोस्टिंग की गई और जिस वक्त पहला अफसर वहां से तबदील किया गया था तो उसी वक्त क्यों दूसरे अफसर को वहां नहीं भेजा गया ? इस की क्या वजह है ?

मुख्य मन्त्री : जब पहले अफसर को वहां से तबदील किया गया था तो उसे जिला रोहतक में फलड रिलीफ देने के लिए भेजा गया था और इस अरसा के दौरान उस की डिप्यूटीज को देखने के लिए वहां के दूसरे अफसरों को कहा गया था ताकि लोगों को तकलीफ न हो। उस के बाद दो बार आर्डर हुए लेकिन वह इम्प्लीमेंट न हो सके क्यों कि उस वक्त कुछ आई० ए० एस० अफसरों जो कि 1962 में बने थे की पोस्टिंग का केस वहां चल रहा था जिस के फैसला करने में डेढ़ महीना देर हो गई। खैर, दूसरे अफसर की पोस्टिंग के आर्डर 30 दिसम्बर, 1964 को हुए थे और 5 जनवरी, 1965 को उसने वहाँ पर जा कर चार्ज ले लिया था।

Pandit Chiranji Lal Sharma: Sir, may I ask the hon. Chief Minister if he is in a position to inform the House about the date when Mr. Tejinder Khanna, I. A. S. was transferred from there ?

मुख्य मन्त्री : उस ने 7 अक्टूबर, 1964 को चार्ज वहाँ से छोड़ा था।

पंडित मोहन लाल दत्त : और उस के बाद दूसरे आदमी ने कब चार्ज लिया था ?

मुख्य मन्त्री : उस की वहां पर पोस्टिंग के 30 दिसम्बर, 1964 को आर्डर हुए थे लेकिन उस ने 5 जनवरी, 1965 को चार्ज ले लिया था।

चौधरी देवी लाल : मैं चीफ मिनिस्टर साहब से पूछना चाहता हूं कि क्या वह वैसा ही तजर्खा कर रहे हैं जैसा कि कांग्रेस हाई कमाण्ड पंजाब के अन्दर कर रही है ?

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर, अभी अभी चीफ मिनिस्टर साहिब ने पंडित जी के एक सवाल के जवाब में कहा कि दूसरे एस० डी० ओ० की पोस्टिंग वहां पर डेढ़ महीने के बाद कर दी गई मगर अब उन्होंने ने कहा है कि 7 अक्टूबर, 64 को ट्रांसफर हुई और नया एस० डी० ओ० 5 जनवरी को गया। इस तरह से यह तीन महीने बन जाते हैं। मैं आप की रूलिंग चाहता हूं कि क्या इन्होंने ने रौंग स्टेटमेंट नहीं दी ?

श्री अध्यक्ष : नहीं ऐसी कोई बात नहीं है, जवाब में भी तीन महीने ही कहा गया है। (No it is not so. He has mentioned '3 months in the reply also.)

Chaudhri Darshan Singh: May I know, Sir, from the Honourable Chief Minister whether S. D. Os. are being appointed in the Sub-Divisions which are now being set up ?

Chief Minister : It is a general question. A separate notice is required for it.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : So many Sub-Divisions are being set up. Gohana is one of them. May I know, Sir, whether arrangements are being made to post a Sub-Divisional Officer there also ?

मुख्य मन्त्री : इस नए फिनांशल इयर के अन्दर तमाम नई पोस्टें फिल कर दी जाएंगी ।

REPRESENTATION FROM GOVERNMENT PENSIONERS

*7586. Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the Chief Minister be pleased to state whether he has received any representations from the Government pensioners in the State for an *ad hoc* increase in their pensions, so as to bring them at par with the Central Government pensioners, if so, the action taken thereon ?

Shri Kapoor Singh (Finance Minister) : Yes Sir. The pensions of Punjab Government pensioners have also been enhanced, with effect from 1st July, 1964. The State Government, however, is not bound to follow Government of India in toto.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know, Sir, the difference between the pension which is being paid by the State Government and the one being paid by the Central Government ?

वित्त मंत्री : हम ने जो ऐडहौक इन्क्रीज की है वह 60 रुपये तक की है, उन्होंने इस से कुछ ज्यादा रकम तक की है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know, Sir, whether the Government would consider the desirability or advisability of bringing the *ad hoc* increase in pension at par with the one for the Central Government pensioners ?

मन्त्री : यह कोई जरूरी नहीं है । कई बार हम ज्यादा भी कर देते हैं, जो हमने एलाऊंस दिया वह गवर्नमेंट आफ इंडिया से ज्यादा दिया । अपने हालात के मुताबिक कभी कम स्टैंडर्ड रखना पड़ जाता है ।

Chaudhri Inder Singh Malik : May I know, Sir, whether family pension is being awarded to the pensioners ?

Minister : My friend should know that a Government servant does not get family pension during his service. It is given to his family when he dies.

श्री मंगल सैन : इन्होंने बताया कि इन्होंने जो महंगाई के कारण ऐडहौक इन्क्रीज दी है वह सेंट्रल गवर्नमेंट के मुकाबले में कम दी है । तो क्या यह बताएंगे कि क्या केन्द्र के मुलाज्मों को महंगाई ज्यादा परेशान करती है और यहां वालों का कम करती है ?

मन्त्री : उन को तो सरकार का मशकूर होना चाहिए कि यह इन्क्रीज कर दी है वरना उन को तो रूज के मुताबिक जितनी पेंशन मिलनी चाहिए थी वह मिल रही थी, उस में भी ऐडहौक इन्क्रीज कर दी है ।

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS

*7709. Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of the Daily, Weekly and Monthly papers or Magazines or other periodicals in all languages which were given (i) classified and (ii) displayed advertisements by the Government through the Public Relations Department during the period from (1) 1st January 1964 to 30th June, 1964 (2) 1st July, 1964 to 31st December, 1964, and (3) 1st January 1965 upto date;

(b) the total amount paid by the Government to the above mentioned papers separately for the said advertisements during the period mentioned in part (a) above ?

Shri Ram Kishan : (a) and (b) A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT SHOWING THE AMOUNT OF GOVERNMENT ADVERTISEMENTS TO VARIOUS PERIODICALS

S. No.	Name of paper	Amount of advertisements released from			
		1-1-64 to 30-6-64	1-7-64 to 31-12-64	1-1-65 to 28-2-65	Total
1	2	3	4	5	6
ENGLISH					
1.	The daily Tribune, Ambala Cantt.	80,595.16	79,434.00	19,466.00	179,495.16
2.	The daily Hindustan Times, New Delhi	46,431.30	60,368.50	13,696.50	120,496.30
3.	The daily Times of India, Delhi	4,546.60	14,656.80	5,395.00	24,598.40
4.	The daily Times of India, Delhi and Bombay	23,674.00	65,674.00	12,224.16	101,572.16
5.	The daily Patriot, New Delhi	29,808.00	27,960.00	4,620.00	62,388.00
6.	The daily Indian Express, New Delhi	3,350.00	15,185.00	5,795.00	24,330.00
7.	The daily Indian Express, Bombay	9,634.90	5,987.50	357.50	15,979.90
8.	The daily Indian Express, Madras	3,560.00	4,180.00	460.00	8,200.00
9.	The daily Hindustan Standard, Calcutta	866.80	467.20	600.00	1,934.00
10.	The daily Hindu, Madras	3,372.00	5,040.00	1,008.00	9,420.00
11.	The daily Amrit Bazar Patrika, Calcutta	—	4,326.80	3,022.20	7,349.00
12.	The daily Searchlight, Patna	—	756.00	—	756.00

1	2	3	4	5	6
13.	The daily National Herald, Lucknow	—	784.00	450.00	1,234.00
14.	The daily Statesman, Delhi ..	10,236.00	840.00	1,890.00	12,966.00
15.	The daily Free Press Journal, Bombay ..	—	1,764.00	—	1,764.00
16.	The daily Mail, Madras ..	280.00	—	—	280.00
17.	The Weekly Spokesman, New Delhi ..	1,264.00	339.66	229.50	1,833.16
18.	The Weekly Indian Worker, New Delhi ..	1,739.78	504.56	238.00	2,482.34
19.	The Weekly Indian Trade Journal, Calcutta ..	13,264.00	17,392.40	2,524.80	33,181.20
20.	The Shankars Weekly, New Delhi ..	212.16	—	—	212.16
21.	The Weekly National Solidarity, New Delhi ..	944.86	1,595.88	212.50	2,753.24
22.	The Weekly Century, New Delhi	159.12	—	—	159.12
23.	The Weekly Link, New Delhi ..	635.40	1,255.60	255.00	2,146.00
24.	The Weekly Flame, New Delhi ..	280.50	197.20	—	477.70
25.	The weekly Blitz, Bombay ..	—	—	1,440.00	1,440.00
26.	The Weekly People, Lucknow ..	—	—	187.00	187.00
27.	The Fortnightly Socialist Congressman, Delhi ..	489.60	714.20	408.00	1,611.80
28.	The Fortnightly Caravan, New Delhi ..	120.00	—	240.00	360.00
29.	The Fortnightly Economic Review, Delhi ..	180.00	—	—	180.00
30.	The Monthly New Administrator, Madras ..	150.00	300.00	—	450.00
31.	The Monthly Krishak Sansar, New Delhi ..	127.50	—	—	127.50
32.	The Monthly Commerce and Industry, New Delhi ..	600.00	—	—	600.00
33.	The Monthly Current Events, Dehradun ..	—	282.50	—	282.50
34.	The Monthly Purpose, Bombay ..	—	300.00	—	300.00
35.	The Monthly Women on the March, New Delhi ..	—	500.00	—	500.00
36.	The Monthly Himachal Times Dehradun ..	—	—	119.00	119.00
37.	The Monthly Congress Forum, New Delhi ..	—	—	127.50	127.50
38.	The Monthly Industrial Times, Bombay ..	—	600.00	—	600.00

1	2	3	4	5	6
39.	The Quarterly Missionary, Delhi..	255.00	—	—	255.00
40.	The Quarterly Tour India Inter-national, Bombay ..	100.00	—	200.00	300.00
41.	The Quarterly Gandhi Marg, Delhi ..	—	255.00	—	255.00
42.	The Quarterly Scout Diary, Delhi	—	50.00	—	50.00
43.	The Quarterly Car Owner's Guide Delhi	—	300.00	—	300.00
44.	The Quarterly Science in Parliament, Delhi ..	212.50	—	—	212.50
45.	The Hindustani Theatre, Bombay	500.00	—	—	500.00
46.	The Seventeen Years of Freedom, Delhi ..	500.00	—	—	500.00
47.	The Chandigarh Guide, Chandigarh ..	—	255.00	—	255.00
48.	The Railway Time Table, Delhi	—	1,275.00	2,275.00	3,550.00
49.	The Punjabi Cultural Society, New Delhi ..	—	100.00	100.00	200.00
50.	The Australian Cricket Tour, Delhi ..	—	250.00	—	250.00
51.	The All India Newspaper Souvenir, Delhi ..	—	150.00	—	150.00
52.	The I. S. I. Souvenir, Delhi ..	—	850.00	—	850.00
53.	The Punjab Circle Telephone Directory, Delhi ..	—	450.00	—	450.00
54.	The Durga Puja Festival Committee, Chandigarh ..	—	150.00	—	150.00
55.	The Hindustan Samachar Souvenir* ..	—	1,000.00	—	1,000.00
56.	The Nehru Samriti Samaroh, Jullundur ..	—	200.00	—	200.00
57.	The Eucharistic Congress Souvenir, New Delhi ..	—	500.00	—	500.00
58.	The Indian Armed Year Book, Bombay ..	—	212.50	—	212.00
59.	The M. C. C. Souvenir, Delhi ..	425.00	—	—	425.00
60.	The Lok Kala Manch, New Delhi	150.00	—	—	150.00
61.	The Tamil Literary, Association†	100.00	—	—	100.00
62.	The Punjab Sports Who's Who,**	300.00	—	—	300.00
63.	The Sixth All India Youth Convention Souvenir, Bombay —	—	—	500.00	500.00
64.	The Punjab Amateur Athletic Association, Jullundur —	—	—	200.00	200.00
65.	The Lok Kalyan Samiti, Delhi	—	—	200.00	200.00
66.	The Wedding Bells, New Delhi ..	—	—	108.80	108.80

*Calcutta

†Chandigarh

**Ambala

1	2	3	4	5	6
67. The Infa Publications New Delhi	—	—	500.00	500.00	
68. The Edi Printers, New Delhi ..	—	—	125.00	125.00	
69. The Souvenir Book Festival, Ambala	—	—	100.00	100.00	
URDU					
1. The daily Milap, Jullundur ..	13,0890.60	9,638.41	2,102.40	24,830.41	
2. The daily Pratap, Jullundur ..	—	8,555.41	1,892.28	10,447.69	
3. The daily Tej, Delhi ..	9,013.40	4,445.70	1,901.76	15,360.86	
4. The daily Savera, Delhi ..	5,862.00	4,742.42	710.96	11,315.38	
5. The daily Pradeep, Jullundur ..	—	2,583.20	848.80	3,432.00	
6. The daily Tarjman, Ludhiana ..	1,773.64	1,523.78	894.36	4,191.78	
7. The daily Rohjan, Ludhiana ..	1,826.24	10,34.64	455.84	3,316.72	
8. The daily Hind Samachar, Jullundur	—	3,571.52	2,334.44	5,905.96	
9. The daily Prabhat, Jullundur ..	—	700.74	318.24	1,018.98	
10. The daily Pratap, New Delhi ..	—	2,256.84	742.00	2,998.84	
11. The daily Partap Jullundur/Delhi..	—	812.80	835.20	1,648.00	
12. The daily Milap, New Delhi ..	—	1,043.40	—	1,043.40	
13. The weekly Punjab Congress Patrika, Chandigarh ..	2,602.48	1,608.72	597.65	4,808.85	
14. The Weekly Mewat, Gurgaon ..	872.80	1,195.20	288.40	2,556.40	
15. The Weekly Sher-i-Punjab, Delhi ..	1,272.80	970.00	428.00	2,670.80	
16. The Weekly Jagat, Delhi ..	446.00	950.89	295.00	1,691.89	
17. The Weekly Haryana Tilak, Rohtak	310.80	350.60	104.00	765.40	
18. The Weekly Harijan, Jullundur ..	329.40	407.95	171.00	908.35	
19. The Weekly Doaba, Jullundur ..	86.40	262.60	75.00	424.00	
20. The Weekly Atalique, Delhi ..	282.80	374.40	137.60	794.80	
21. The Weekly Lalkar, Dharmasala ..	66.40	248.80	118.40	433.60	
22. The Weekly Toofan, Batala ..	152.00	20.00	—	172.00	
23. The Weekly Jat Gazette, Rohtak ..	108.80	153.10	85.20	347.10	
24. The Weekly Roshni, Sonapat ..	—	12.00	87.04	99.04	
25. The Weekly Kisan, Ferozepore ..	24.00	25.20	—	49.20	
26. The Weekly Chingari, Ferozepore..	16.20	18.00	—	34.20	
27. The Weekly Janam Bhoomi, Karnal	37.20	132.80	69.20	239.20	

1	2	3	4	5	6
28.	The weekly Lalkar, Delhi ..	25.60	771.84	332.80	1,130.24
29.	The weekly Parcham-i-Hind, Delhi ..	130.56	—	—	130.56
30.	The Weekly Hindu, Jullundur ..	534.60	357.90	170.00	1,062.50
31.	The Weekly Kaislash, Dharmasala ..	128.00	315.00	100.00	543.00
32.	The Weekly Bharat Tek, Rohtak ..	65.28	111.18	51.00	227.46
33.	The Weekly Pursharthi Gazette, Rohtak ..	—	87.00	—	87.00
34.	The Weekly Awaz-e-Ustad, Chandigarh ..	—	408.00	—	408.00
35.	The Weekly Pathankot Samachar Pathankot ..	68.00	—	—	68.00
36.	The Weekly Chitra, Delhi ..	127.50	—	—	127.50
37.	The Monthly Biswin Sadi, Delhi ..	127.50	297.50	170.00	595.00
38.	The Monthly Mastana Jogi, Delhi ..	85.00	212.50	127.50	425.00
39.	The Monthly Ajkal, Delhi ..	—	125.00	—	125.00
40.	The Monthly Zindgi, Delhi ..	—	85.00	42.50	127.50
41.	The Monthly Rahnuma-i-Talim, Delhi ..	—	21.25	—	21.25
HINDI					
1.	The daily Hindi Milap, Jullundur ..	17,737.20	11,996.28	2,923.36	32,656.84
2.	The daily Hindustan, New Delhi ..	29,546.80	7,866.50	7,462.00	44,875.00
3.	The daily Navbharat Times, Delhi ..	11,868.00	7,767.00	768.00	20,403.00
4.	The daily Vir Partap, Jullundur ..	—	7,585.20	2,096.80	9,682.00
5.	The daily Mewat, Gurgaon ..	3,272.40	7,737.72	1,197.60	8,207.72
6.	The daily Vir Arjun, Delhi ..	—	360.00	1,968.00	2,328.00
7.	The daily Aj Varanasi ..	224.00	119.00	267.75	610.75
8.	The Weekly Sevagram, Delhi ..	1,186.00	2,276.30	704.00	4,166.34
9.	The Weekly Hindi Times, New Delhi ..	1,522.60	2,495.85	1,359.66	5,378.21
10.	The Weekly Haryana Sandesh, Hissar ..	580.08	102.00	—	682.48
11.	The Weekly Haryana Tilak, Rohtak ..	545.00	475.00	174.00	1,194.00
12.	The Weekly Chetna, Bhiwani ..	563.20	1,062.40	334.40	1,960.00
13.	The Weekly Gyanodya, Hissar ..	983.88	1,002.40	349.00	2,335.28
14.	The Weekly Amar Bharat, Delhi ..	1,304.00	930.00	150.00	2,384.00
15.	The Weekly Paigham-i-Watan, Palwal ..	128.00	599.25	85.00	812.25
16.	The Weekly Him Kesari, Delhi ..	—	357.00	229.50	586.50
17.	The Weekly Ekta Sandesh, Delhi ..	—	219.30	119.00	338.30

[Chief Minister]

1	2	3	4	5	6
18.	The Weekly Sarhadi, Lucknow ..	—	195.16	102.00	297.16
19.	The Weekly Sakshi, Delhi ..	—	469.63	212.50	682.13
20.	The Weekly Jagrat Haryana, New Delhi ..	—	85.00	85.00	170.00
21.	The Weekly Dashanan, Nanital ..	—	—	85.00	85.00
22.	The Monthly Sapta Rishi, Jullundur ..	85.00	127.50	—	212.50
23.	The Monthly Bhartiya Rail, New Delhi ..	63.75	—	—	63.75
24.	The Monthly Ushakal, Jullundur ..	—	59.00	—	59.00
25.	The Monthly Jagat, Delhi ..	—	420.75	140.25	561.00
26.	The Monthly Nai Sadi, Delhi ..	—	127.50	127.50	255.00
27.	The Monthly Vishav Vijay Panchang, Solan ..	—	170.00	59.00	229.00
28.	The Monthly Udyog Vikas, Delhi ..	—	127.50	—	127.50
29.	The Monthly Women on the March ..	—	85.00	—	85.00
30.	The Monthly Arthik Sami ksha, Delhi ..	80.00	—	—	80.00
31.	The Quarterly Jyotishmati, Solan ..	59.50	—	—	59.00
32.	Railway Time Table, Delhi ..	—	175.00	—	175.00
PUNJABI					
1.	The daily Akali Patrika, Jullundur ..	5,792.64	8,214.92	2,510.00	16,517.56
2.	The daily Ajit, Jullundur ..	5,766.62	7,995.32	2,600.00	16,361.94
3.	The daily Ranjit, Patiala ..	6,090.78	8,138.03	2,590.52	16,819.33
4.	The daily Khalsa Sewak, Chandigarh ..	4,610.40	3,146.44	1,049.64	8,806.48
5.	The daily Parkash, Chandigarh ..	1,989.48	2,663.12	1,383.20	6,035.80
6.	The daily Sikh, Amritsar ..	1,751.00	1,537.36	682.80	3,971.16
7.	The daily Ranjit Bhatinda ..	1,724.80	1,606.40	368.00	3,699.20
8.	The daily Qaumi Dard, Jullundur ..	—	326.40	339.40	656.80
9.	The daily Nawan Hindustan, New Delhi ..	1,705.44	1,754.76	880.96	4,341.16
10.	The daily Nawan Zamana, Jullundur ..	1,599.64	1,925.64	672.18	4,197.46
11.	The daily Jathedar, Jullundur ..	—	835.04	—	835.04
12.	The daily Desh Darpan, Calcutta ..	359.04	454.92	408.60	1,222.56
13.	The daily Doctor, Amritsar ..	307.20	—	—	307.20
14.	The Weekly Kundan, Jullundur ..	3,194.86	3,289.43	1,053.80	7,538.09

1	2	3	4	5	6
15.	The Weekly Qaumi Ekta, New Delhi	2,091.10	519.12	—	2,610.22
16.	The Weekly Mel Milap, Chandigarh ..	2,026.28	1,691.08	514.80	4,232.16
17.	The Weekly Fateh, Delhi ..	1,409.12	1,340.40	606.40	3,355.92
18.	The Weekly Mauji, Delhi ..	890.40	602.40	—	1,492.80
19.	The Weekly Pauh Phutti, Patiala ..	732.88	809.16	286.80	1,828.84
20.	The Weekly Inqilab, Patiala ..	723.20	411.20	280.80	1,415.20
21.	The Weekly Shamsheer Hind, Patiala ..	658.72	933.04	183.20	1,774.96
22.	The Weekly Daler Punjab, Patiala ..	763.44	764.72	—	1,528.16
23.	The Weekly Adhure Sapne, Muktsar ...	48.00	170.80	—	218.80
24.	The Weekly Lok Darshan, New Delhi ..	346.16	806.86	303.60	1,456.62
25.	The Weekly Sukhjiwan, Jullundur ..	62.40	19.20	—	81.60
26.	The Weekly Bir Punjabi, Patiala ..	189.00	90.00	—	279.00
27.	The Weekly Mahatma, Amritsar ..	—	—	80.00	80.00
28.	The Weekly Sarpanch, Samana ..	87.04	127.60	87.04	301.68
29.	The Navjiwan, Singapore ..	572.88	—	—	572.88
30.	The Weekly Panth, New Delhi ..	539.92	564.40	136.00	1,240.32
31.	The Weekly Punjabi Ratten, Ludhiana ..	108.80	397.85	85.00	591.65
32.	The Weekly Sangarh, Amritsar ..	—	63.75	—	63.75
33.	The Weekly Lok Yug, Chandigarh	307.20	690.00	350.40	1,347.60
34.	The Monthly Preet Lari, Amritsar	331.50	552.50	—	884.00
35.	The Monthly Kahani, Amritsar ..	76.50	76.50	76.50	229.50
36.	The Monthly Arsi, Delhi ..	85.00	17.00	85.00	340.00
37.	Railway Time Table, Delhi ..	—	60.00	—	60.06
38.	The Monthly Panj Darya, Jullundur ..	76.50	76.50	76.50	229.50
39.	The Monthly Navjot, Malerkotla ..	110.00	118.00	59.00	287.00
40.	The Monthly Bharat Sewak, Chandigarh ..	—	85.00	85.00	170.00
41.	The Monthly Kanwal, Amritsar ..	—	76.50	38.25	114.75
42.	The Monthly Kavita, Amritsar ..	—	85.00	42.50	127.50
43.	The Monthly Tarana, Jullundur ..	—	39.00	—	34.00
44.	The Monthly Pritam, Delhi ..	—	51.00	51.00	102.00
45.	The Monthly Gian Amrit, Amritsar ..	—	116.50	40.00	156.50

1	2	3	4	5	6
46.	The Monthly Jeewan Priti, Chandigarh ..	—	153.00	—	153.00
47.	The Monthly Biba Rana, Amritsar ..	—	85.00	42.50	127.50
48.	The Monthly Bharti Nari, Amritsar ..	—	85.00	42.50	127.50
49.	The Monthly Krishak Samachar, Chandigarh ..	—	340.00	467.50	807.50
50.	The Fortnightly Naresh, Bhatinda	64.00	65.00	65.00	194.00

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਰਦੂ ਦੇ ਡੇਲੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਮਿਲਾਪ' ਨੂੰ 13,089.60 ਰੁਪਏ, 'ਪ੍ਰਦੀਪ' ਨੂੰ 2,583.20 ਰੁਪਏ 'ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ' ਨੂੰ 3,571.52 ਰੁਪਏ, 'ਪ੍ਰਭਾਤ' ਨੂੰ 700.74 ਰੁ., 'ਡੇਲੀ ਜਥੇਦਾਰ' ਨੂੰ 835.04 ਰੁ. ਦੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਦੇ ਐਡਵਰਟਿਜ਼ਮੈਂਟਸ ਦਿਤੇ ਗਏ । ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕਿਉਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਕੋਈ ਖਾਸ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਧਰ ਜੋ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਬਨਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ ਧਰ, ਜੋ ਸਕੂਲੇਸ਼ਨ, ਰੈਗੂਲੇਰਿਟੀ ਵਗੈਰਹ ਸਾਰੀ ਬਾਤਾਂ ਕੋ ਸਦੇਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਕਾਧਮ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਐਰ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਤਸਕੇ ਸੁਤਾਬਿਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋ ਪੇਪਜ ਕੋ 49% ਐਰ ਹਿੰਦੀ ਕੋ 17% ਭਦ੍ਰ ਕੋ 17% ਐਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕੋ 17% ਏਡਵਰਟਿਜ਼ਮੈਂਟ ਦਿਯੇ ਜਾਤੇ ਹੈ ਐਰ ਤਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਧਰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਯਾ ਕਿ ਜਿਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਕੋ ਪਹਲੇ ਏਡਵਰਟਿਜ਼ਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤੇ ਥੇ ਜੈਸੇ 'ਪ੍ਰਤਾਪ' ਹੈ 'ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ' ਹੈ, 'ਪ੍ਰਦੀਪ' ਹੈ, 'ਪ੍ਰਭਾਤ' ਹੈ, 'ਕੌਮੀ ਦਰਦ' ਹੈ 'ਕੀਰ ਪ੍ਰਤਾਪ' ਹੈ ਤਨਕੋ ਭੀ ਧਰ ਦਿਯੇ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਜਨਾਬ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰੇਅਨਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ਮਿਲਾਪ' ਤੇ ਇਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਜ਼ਰੇ ਅਨਾਇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਤਸਕੀ ਸਕੂਲੇਸ਼ਨ ਜ਼ਯਾਦਾ ਹੈ ?

ਚੌਧਰੀ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਅਹਮਦ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਤਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਕੇ ਸੁਤਾਬਕ ਜਾਲੰਧਰ ਕੇ ਡੇਲੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ 10,477 ਰੁਪਏ ਦਿਯੇ ਹੈ ਮਗਰ ਜਾਲੰਧਰ ਕੇ ਹੀ ਮਿਲਾਪ ਕੋ 24,830 ਰੁਪਏ ਕੇ ਏਡਵਰਟਿਜ਼ਮੈਂਟਸ ਦਿਯੇ ਹੈ । ਕਯਾ ਤਨਕੀ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਮੈਂ ਤਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਤਨ ਏਸਾਂਤਸ ਮੈਂ ਹੈ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਧਰ ਟੋਨ ਐਰ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਵਗੈਰਹ ਪਰ ਸੁਨਹਸਰ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੂ ਦਯਾਲ ਸ਼ਮੀ : ਤਿਨ੍ਹੋਂਨੇ ਅਪਨੇ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਕਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਕੋ 17 ਫੀਸਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਤੇ ਹੈ । ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੁੰ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰਭਾਸ਼ਾ ਕੋ ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਯਾਦਾ ਦੇ ਕਰ ਏਨਕੇਜ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਯਾ ਜਾਤਾ ?

मुख्य मन्त्री : यह ग्रांट नहीं है ।

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : की वजीर साहिब दसठगे कि की 'मिलाप' नुं 'पूठाप' दे मुकाबले बहूत ज़िआदा ऐडवर्टिसमेंट देण दा साह मकसद एह नगीं है कि मिलाप सरकार नुं सपोर्ट करदा है अउे कांग्रेस आरगेनाइजेशन दी वकालत करदा है ?

चौधरी देवी लाल : क्या मुख्य मन्त्री बताएंगे कि नई मिनस्ट्री बनने के बाद जब 'हिन्दू समाचार' और 'प्रताप' की टोन में फर्क है तो रकम में फिर भी इतना फर्क क्यों है ?

मुख्य मन्त्री : आप की नज़र में ।

कामरेड बाबू सिंह मासटर : की मुख मंत्री दसठगे कि 'नवां ज़माना' अउे 'रनजीत' दे ऐडवर्टिसमेंट्स दीआं रकमां विच एडना फरक किउं है जद कि 'नवे' ज़माने' दा टोन 'रनजीत' नालें एडना चंगा है ?

मुख्य मन्त्री : हम हर एक अखबार की मदद करने की कोशिश कर रहे हैं ।

कामरेड जंगीर सिंह जोगा : मुख मंत्री जी ने एह दसिआ है कि अंगरेजी अखबारों नुं 49% ऐडवर्टिसमेंट दिते जांदे हन उे हिंदी पंजाबी नुं बहूत षट दिते जांदे हन । की एह हिंदी उे पंजाबी अखबारों दी हौसला अफजायी लयी एनुं नुं ज़िआदा ऐडवर्टिसमेंट्स देण उे गौर करनगे ?

मुख्य मन्त्री : जैसा कि आनरेबल मੈम्बर को मालूम है क्लासीफाईड ऐडवर्टिज-मेंट्स बहुत सारे अंगरेजी में होते हैं जैसे पब्लिक सर्विस कमिशन के सुबारडीनेट सर्विसिज बोर्ड के होते हैं जिन को कि हमें हिन्दुस्तान के दूसरे इलाके जैसे बम्बई कलकत्ते में पहुंचाना होता है और यह अंगरेजी अखबारों के जरिये ही हो सकता है ।

Mr. Speaker : The Question Hour is over now. More supplementaries will be allowed on this Question tomorrow.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

GOVERNMENT ADVERTISEMENTS

*8044 Shri Fateh Chand Vij : Will the Chief Minister be pleased to state :—

- the amount paid to various daily and weekly newspapers in the State on account of Government advertisements during the years 1963-64, 1964-65 up-to-date ;
- whether it is a fact that the Government has, by an order banned certain daily newspapers of the State from being subscribed to Government Libraries and Jails, if so, the names of such dailies and the reasons therefor in each case ?

Shri Ram Kishan : (a) A statement is laid on the table of the House.

(b) Yes, subscriptions to the "Prabhat", "Jathedar" and "Hind Samachar" were discontinued as these newspapers were considered unsuitable.

[Chief Minister]

STATEMENT SHOWING THE AMOUNT OF ADVERTISEMENTS RELEASED
TO THE NEWSPAPERS IN THE STATE

Sl. No.	Name of Paper	Amount of advertisements released during	
		1963-64	1964-65
(upto 28-2-1965)			
ENGLISH			
1.	The daily Tribune, Ambala Cantt.	1,31,341.16	1,42,294.00
URDU			
1.	The daily Milap, Jullundur	25,296.15	20,244.86
2.	The daily Pratap, Jullundur	6,600.78	10,447.86
3.	The daily Sadaqat, Ludhiana	87.60	..
4.	The daily Pradeep, Jullundur	2,622.40	3,432.00
5.	The daily Tarjman, Ludhiana	3,681.76	3,284.74
6.	The daily Rohjan, Ludhiana	3,259.76	2,448.16
7.	The weekly Sada-i-Waqat, Ludhiana	42.00	..
8.	The daily Hind Samachar, Jullundur	..	5,905.36
9.	The daily Prabhat, Jullundur	..	1,018.98
10.	The weekly Doaba, Jullundur	403.60	412.00
11.	The weekly Harijan, Jullundur	618.20	667.95
12.	The weekly Lalkar, Dharamsala	478.80	367.20
13.	The weekly Jat Gazette, Rohtak	448.00	289.50
14.	The weekly Belag, Karnal	78.00	..
15.	The weekly Toofan, Batala	536.05	44.00
16.	The weekly Roshni, Sonapat	79.20	99.04
17.	The weekly Kisan, Ferozepur	169.80	40.20
18.	The weekly Janam Bhoomi, Karnal	253.46	218.80
19.	The weekly Chingari, Ferozepur	261.60	18.00
20.	The weekly Hindu, Jullundur	719.60	764.50
21.	The weekly Kailash, Dharamsala	124.00	543.00
22.	The weekly Bharat Tek, Rohtak	285.28	162.18
23.	The weekly Haryana Tilak, Rohtak	882.80	544.60
24.	The weekly Chittan, Ferozepur	78.00	..
25.	The weekly Karnal Times, Karnal	20.80	..
26.	The weekly Mazdoor Sandesh, Ludhiana	150.00	..
27.	The weekly Rehbre Mazdoor, Gurgaon	122.40	..
28.	The weekly Punjab Congress Patrika, Chandigarh	7,297.80	3,185.57
29.	The weekly Awaz-e-Ustad, Chandigarh	..	408.00
30.	The weekly Mewat, Gurgaon	3,286.56	1,822.80
31.	The weekly Pursharthi Gazette, Rohtak	..	87.00
HINDI			
1.	The daily Hindi Milap, Jullundur	33,327.45	24,598.44
2.	The daily Vir Pratap, Jullundur	8,920.88	9,682.00
3.	The daily Mewat, Gurgaon	7,196.70	6,959.72
4.	The daily Sunehri Bharat, Gurgaon	1,203.20	..
5.	The weekly Haryana Tilak, Rohtak	1,427.80	858.00

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (29)35
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Sl. No.	Name of Paper	Amount of advertisements released during	
		1963-64	1964-65
6.	The weekly Chetna, Bhiwani	1,217.60	1,651.20
7.	The weekly Gyanodya, Hissar	1,331.28	1,693.40
8.	The weekly Paigham-e-Watan, Palwal	441.00	684.25
9.	The weekly Haryana Sandesh, Hissar	1,603.80	245.60
10.	The weekly Anand Bhoomi, Hissar	53.72	..
11.	The weekly Gram Sahyogi, Faridabad	319.20	..
PUNJABI			
1.	The daily Akali Patrika, Jullundur	13,003.52	14,013.52
2.	The daily Ajit, Jullundur	12,986.37	14,022.16
3.	The daily Ranjit, Patiala	12,709.51	14,052.57
4.	The daily Khalsa Sewak, Chandigarh	6,980.88	6,334.28
5.	The daily Prakash, Chandigarh	6,608.68	5,557.32
6.	The daily Sikh, Amritsar	3,839.52	3,060.16
7.	The daily Ranjit, Bhatinda	4,270.40	2,928.00
8.	The daily Nawan Zamana, Jullundur	3,356.18	3,430.14
9.	The daily Doctor, Amritsar	448.00	204.80
10.	The daily Jathedar, Jullundur	..	971.04
11.	The daily Qaumi Dard, Jullundur	..	656.88
12.	The weekly Kundan, Jullundur	7,441.80	5,620.03
13.	The weekly Mel Milap, Chandigarh	3,859.10	3,117.28
14.	The weekly Mauji, Jullundur	2,158.80	1,200.00
15.	The weekly Inqlab, Patiala	1,467.20	1,116.80
16.	The weekly Pauh Phutti, Patiala	1,429.67	1,493.40
17.	The weekly Shamsheer Hind, Patiala	1,253.96	1,425.84
18.	The weekly Daler Punjab, Patiala	1,414.40	1,378.16
19.	The weekly Adhure Sapne, Muktsar	689.60	204.40
20.	The weekly Sukhjiwan, Jullundur	572.16	19.20
21.	The weekly Bir Punjabi, Patiala	733.00	100.00
22.	The weekly Sarpanch, Samana	367.89	301.68
23.	The weekly Punjabi Rattan, Ludhiana	..	591.65
24.	The week'y Lok Yug, Chandigarh	1,190.40	1,194.00
25.	The weekly Sangrash, Amritsar	154.80	63.75
26.	The weekly Ranjit Nagara, Patiala	340.00	..
27.	The weekly Khalsa Samachar, Amritsar	242.35	..
28.	The weekly Mahatma, Amritsar	139.00	..
29.	The weekly Nai Saman, Ludhiana	254.00	..

INDUSTRIAL EXHIBITION ORGANISED BY THE STATE GOVERNMENT
AT BOMBAY

*7708 Sardar Ajaib Singh Sandhu : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether any Industrial Exhibition was organised by the Punjab Government during December, 1964 and January, 1965 or on any other dates during the years 1964 and 1965, if so, the dates when and the names of places other than Bombay where the said Exhibition was organised;
- (b) the total expenditure incurred on organising the said Exhibition;
- (c) the reasons for selecting Bombay for the Exhibition mentioned in part (a) above ?

Shri Ram Kishan : (a) No Industrial Exhibition was organised by the Punjab Government in Bombay during the year 1964 or 1965. Small exhibitions were, however, arranged by the State Industries Department, at the following places during the years :—

- (i) Chandigarh from 5th January, 1964 to 12th January, 1964.
- (ii) Chandigarh from 7th November, 1964 to 14th November, 1964.
- (iii) New Delhi from 13th June, 1964 to 12th July 1964.
- (iv) Kulu from 16th October, 1964 to 22nd October, 1964.
- (b) Rs. 14,230.
- (c) Does not arise.

SUSPENSION OF PRESIDENT, PUNJAB ROADWAYS TRANSPORT WORKERS
FEDERATION AND OTHER TRANSPORT WORKERS

*6934. Comrade Shamsheer Singh Josh : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether the President of the Punjab Roadways Transport Workers Federation was suspended from service by the present Ministry, if so, on what grounds ;
- (b) whether the said person was later reinstated, if so, the reasons for his re-instatement ;
- (c) whether any other Transport Workers were also suspended alongwith the persons, referred to in part (a) above, if so, their number and the number of those who have been reinstated and the grounds therefor ?

Shri Ram Kishan : (a) No.

(b) Does not arise.

(c) Three other workers were suspended for insubordination, indiscipline and misconduct in having organised anti-Government demonstration. None has been reinstated so far.

MEMORANDUM SUBMITTED BY CHANDIGARH TAXI OWNERS

*6936 Comrade Shamsheer Singh Josh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any deputation of Chandigarh Taxi owners along with a legislator met the Chief Parliamentary Secretary, Punjab, in November or December, 1964 and submitted a Memorandum to him explaining their demands; if so, the action taken thereon;

(b) if no action has been taken on the said Memorandum so far, the time by which it is likely to be taken ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. The matter is under consideration

(b) Shortly.

CLERICAL STAFF IN THE OFFICE OF THE GENERAL MANAGER, PUNJAB
ROADWAYS, AMRITSAR

*7728. Sardar Tarlochan Singh Riasti : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number and names with designations of the clerical staff working, at present, in the office of the General Manager, Punjab Roadways, Amritsar, together with the total number and names of Scheduled Castes/Backward Classes amongst them;

(b) the dates since when each one of the officials referred to in part (a) above has been working in the said office;

(c) whether there is any proposal under the consideration of the Government to transfer those officials mentioned above who have stayed there for more than three years period or so; if so, the details thereof ?

Shri Ram Kishan : (a) 79. A statement is laid on the Table of the House.

(b) The information is given against each official in the statement referred to above.

(c) Yes, some of the employees are likely to be transferred from this service during the general transfers in March/April, 1965.

[Chief Minister]

Statement of the Clerical Staff of Punjab Roadways, Amritsar

Serial No.	Name of the official	Designation	Date since when working in the present post	Scheduled cast/Backward class
1	2	3	4	5
1.	Shri R. L. Bhatia ..	Superintendent	1st April, 1963	—
2.	Shri Tirlochan Singh ..	R. Senior Auditor	31st May, 1962	—
3.	Shri Parkasha Singh ..	Accountant	14th October, 1964	—
4.	Shri Tilak Raj Mahajan ..	Store Purchase Assistant	20th January, 1965	—
5.	Shri Pritam Singh ..	A/Accountant	1st May, 1960	—
6.	Shri Kewal Krishan ..	A/Accountant	1st September, 1962	—
7.	Shri Bharat Bhushan ..	Clerk	1st June, 1960	—
8.	Shri Ved Parkash Bhandari ..	A/Accountant	1st December, 1963	—
9.	Shri Madan Mohan ..	A/Accountant	14th March, 1963	—
10.	Shri Chaman Lal ..	A/Accountant	28th July, 1959	—
11.	Shri Sudarshan Lal ..	A/Accountant	15th February, 1963	—
12.	Shri Bhajana ..	A/Accountant	1st January, 1964	Scheduled caste
13.	Shri Jagdish Chander ..	A/Accountant	1st September, 1963	—
14.	Shri Harbans Singh ..	A/Accountant	1st September, 1963	—
15.	Shri Khushi Ram ..	A/Accountant	1st September, 1963	—
16.	Shri Dev Dutt ..	Cashier	14th October, 1959	—
17.	Shri Om Parkash ..	A/Cashier	14th May, 1962	—
18.	Shri Dharam Paul ..	Cashier	8th April, 1960	—
19.	Shri Prem Kumar ..	A/Cashier	1st September, 1959	—
20.	Shri Mohan Lal ..	A/Cashier	5th February, 1959	—
21.	Shri Kewal Krishan ..	A/Cashier	17th February, 1962	—
22.	Shri Ram Paul ..	A/Cashier	3rd May, 1963	—
23.	Shri Gurdeep Singh ..	A/Cashier	5th March, 1964	—
24.	Shri Chajju Ram ..	Stenographer	19th September, 1962	—
25.	Shri Prem Kumar ..	Steno-typist	1st August, 1963	—
26.	Shri Sardar Masih ..	Steno-typist	20th December, 1963	—
27.	Shri Gurnam Singh ..	Diarist	1st February, 1964	Backward Class
28.	Shri Prem Parkash ..	Typist	1st January, 1961	—
29.	Shri Tara Chand ..	Typist	3rd October, 1964	—

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (29)39
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

1	2	3	4	5
30.	Shri Bal Krishan ..	Chief Store Keeper	4th May, 1963	—
31.	Shri Tilak Raj ..	Store-Keeper	1st January, 1962	—
32.	Shri Prem Nath ..	Store-Keeper	1st July, 1964	—
33.	Shri Rohni Kumar ..	Assistant Store-Keeper	1st January, 1962	—
34.	Shri Kailash Chander ..	Do	1st August 1963	—
35.	Shri Madan Lal ..	Do	1st July, 1964	—
36.	Shri Gurbac han Singh ..	Preventive Main-tenance Assistant	11th April, 1963	—
37.	Shri Gopal Dass ..	Restorer	3rd December, 1959	—
38.	Shri H. L. Marwaha ..	Junior Auditor	19th March, 1949	—
39.	Shri Naranjan Singh ..	Do	7th December, 1962	—
40.	Shri Bua Ditta Mal ..	Assistant	1st March, 1962	—
41.	Shri Kishan Chand ..	Ledger Keeper	11th, December, 1963	—
42.	Shri Gurdip Singh ..	Do	1st May, 1962	—
43.	Shri Ravinder Kumar ..	Clerk	1st January, 1961	—
44.	Shri Raghu Raj ..	Do	20th August, 1963	—
45.	Shri Raj Kishan ..	Do	1st March, 1963	—
46.	Shri Kewal Krishan Budhwar	Do	20 November, 1963	—
47.	Shri Madan Lall ..	Do	13th August, 1962	—
48.	Shri Raghu Nath Rai ..	Do	1st June, 1960	—
49.	Shri Kewal Krishan Nanda	Do	1st May, 1962	—
50.	Shri Manmohan Singh ..	Do	1st March, 1963	Backward Class
51.	Shri Om Parkash Gosain ..	Do	22nd May, 1960	—
52.	Shri Balbir Singh ..	Do	10th May, 1962	—
53.	Shri Janak Raj ..	Do	10th June, 1958	—
54.	Shri Sham Sunder ..	Do	25th January, 1959	—
55.	Shri Bua Datt ..	Do	15th February, 1963	—
56.	Shri Ram Saran ..	Do	24th February, 1955	—
57.	Shri Kulbir Singh ..	Do	13th October, 1960	—
58.	Shri Manohar Singh ..	Do	1st September, 1962	—
59.	Shri Shanti Narain ..	Do	16th March, 1957	—
60.	Shri Mohar Singh ..	Do	1s January, 1964	—
61.	Shri Rattan Lall ..	Do	1st November, 1961	—

[Chief Minister]

1	2	3	4	5
62.	Shri Sat Pal Singh ..	Clerk	4th January, 1963	—
63.	Shri Mohinder Singh ..	Do	13th August, 1962	—
64.	Shri Sham Sunder Bhatia ..	Do	13th August, 1962	—
65.	Shri Tajinder Lal ..	Do	20th August, 1963	—
66.	Shri Avtar Singh ...	Do	1st June, 1963	—
67.	Shri Inderjit Singh ..	Do	12th March, 1963	—
68.	Shri Gurcharan Singh ..	Do	14th March, 1963	—
69.	Shri Sham Lal ..	Do	14th February, 1963	—
70.	Shri Darshan Kumar ..	Do	14th February, 1963	—
71.	Shri Iqbal Singh ..	Do	1st May, 1962	—
72.	Shri Balbir Singh ..	Do	1st September, 1964	—
73.	Shri Balwant Rai ..	Do	22nd May, 1964	—
74.	Shri Roshan Lal ..	Do	22nd May, 1964	—
75.	Shri Gurmit Singh ..	Do	22nd May, 1964	—
76.	Shri Sardar Singh ..	Do	1st July, 1964	—
77.	Shri Sushil Kumar ..	Do	29th August, 1964	—
78.	Shri Yash Karn ..	Do	29th August, 1964	—
79.	Shri Kewal Krishan ..	Do	29th August, 1964	—

SURVEY MADE BY ADVISER, CIVIL AVIATION IN KANGRA AREA

*8135. Shri Rup Singh Phul : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the Adviser, Civil Aviation, Punjab, had been detailed last year by the Punjab Government to survey the Kangra area with a view to selecting a suitable site for an aerodrome;
- (b) whether it is also a fact that the said officer paid two or three visits to the said area and inspected different sites for the purpose, if so, the details of the recommendations, if any, made by him and the progress since made in connection therewith ?

Shri Ram Kishan : (a) No. This was done about 1½ years ago.

(b) (i) Yes.

(ii) He recommended the site near village Nagretta/Mellan on Pathankot-Kulu Road for its development into a Civil Airfield.

(iii) No further progress could be achieved due to paucity of funds.

CONSTRUCTION OF SMALL HANGAR AND ANNEXE AT BHUNTER (KULU)
AERODROME

*8136. Shri Rup Singh Phul : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the Government had decided to construct a small hangar and an annexe at the Bhunter (Kulu) Aerodrome;
- (b) whether it is also a fact that the Union Government had been approached and some area of land around the Aerodrome referred to in part (a) above taken on lease.
- (c) whether any funds were provided/sanctioned for the construction of the proposed hangar etc; if so, the amount, if any, so far spent for the purpose and the progress made in this direction ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) Yes. The Union Government did allot a piece of land but formal possession was not taken.

(c) No.

CONSTRUCTION OF AERODROME IN HAMIRPUR AREA

*8137. Shri Rup Singh Phul : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the Government had instructed the Adviser, Civil Aviation, Punjab, to visit the Hamirpur area with a view to selecting a suitable site for the construction of an Aerodrome;
- (b) whether it is a fact that the said Adviser found a site at Sujjanpur suitable for developing it as an aerodrome for the helicopters;
- (c) whether it is also a fact that the cost involved was hardly a few thousand rupees;
- (d) if the answer to parts (b) & (c) above be in the affirmative, the progress so far made for the construction of the said aerodrome and the stage at which the work is at present ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) No.

(c) & (d) Do not arise.

QUOTA OF CEMENT ALLOTTED IN THE STATE

*7042. Pandit Mohan Lal Datta : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the quota of cement allotted to each district in the State during the current financial year upto February, 1965;

[Pandit Mohan Lal Datta]

- (b) the number of cement bags sent to Hoshiarpur District during the said period;
- (c) the number of cement bags sent to each Block of Hoshiarpur District during the said period;
- (d) whether it is a fact that no cement was sent to Gagret and Amb. Blocks for about 6 months after the month of May, 1964, if so, the reasons therefor;
- (e) the number of applications for allotment of cement received during the period mentioned in part (d) from the residents of the said two blocks and the number of applicants to whom cement was supplied with the quantity given to each ?

Shri Ram Kishan : The time, labour and expense involved in collecting the information will not be Commensurate with any benefit sought to be derived therefrom.

BRICK KILN LICENCES IN ROHTAK DISTRICT

*7591. Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the Chief Minister be pleased to state the number of brick kiln licences issued in Rohtak district since July, 1964 together with the name of persons to whom the licences have been issued and the places where the kilns have been started ?

Shri Ram Kishan : A statement containing the requisite information is laid on the table of the House.

STATEMENT

S. No.	Name of licences	Place of business	Tehsil
1	2	3	4
1.	M/s Harijan Brick Kiln Production Society Ltd.	Titoli	Rohtak
2.	Shri Hari Krishan Girotra	Lahli	Do
3.	M/s The Balind Brick Kiln Industries Co-operative Society	Balind	Do
4.	Shrimati Kalawati Jagbir, w/o late Amin Chand Jagbir	Bohar	Do
5.	Shrimati Ladiya	Sundana	Do
6.	Shri Pehlad Singh s/o Singh Ram	Matinda	Do

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (29)43
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

1	2	3	4
7. M/s The Thana Rai Co-operative Society		Kamashpur	Sonepat
8. Shri Pirbhu Dayal		Shekhupura	Do
9. M/s Haryana Brick Kiln Co-operative Industrial Society		Ram Nagar	Do
10. Shri Phool Singh		Mokhera Khas	Gohana
11. M/s Daya Singh Jai Singh		Mohmudpur	Do
12. Shri Harkesh Ram s/o Tika Ram		Mundlana	Do
13. Shri Mohinder Singh		Saman	Do
14. Jamadar Fateh Singh Mehboob		Jhajjar	Jhajjar
15. M/s Friends Brick Kiln Production		Khaliwal	Do
16. Shri Tara Chand		Kosli	Do
17. Shri Ajit Singh		Bahadurgarh	Do
18. M/s Juglal and sons		Pelpa	Do

INCREASE IN PRICE OF IMPORTED WHEAT

*8046. Shri Fateh Chand Vij : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the reasons for the sudden increase in the price of imported wheat;
- (b) whether Government is aware of the fact that there have been protests against the above mentioned abnormal increase from various political organisations and labour Unions of the State; if so, whether the Government intends to re-consider its decision increasing the price mentioned in part (a) above ?

Shri Ram Kishan : (a) Due to increase in the price of imported wheat by the Government of India from Rs 37.51 to Rs 48.00 per quintal with effect from 1st January, 1965.

(b) Yes. Price of imported wheat is determined/revised by the Government of India. The State Government has, therefore, no hand in the matter.

GAZETTED OFFICERS IN THE POLICE DEPARTMENT

*7596. Pandit Chiranji Lal Sharma: Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the total number of Gazetted Officers in the Police Department in the State as at present with their designations;
- (b) the number of officers referred to in part (a) above who belong to the Hindi Region ?

Sardar Darbara Singh: The required information is contained in the statement placed on the table of the House.

Statement regarding Gazetted Officers on the strength of Police Department

Sl. No.	Designation	Total No.	Resident of Hindi region	Resident of bilingual areas	Resident of Punjabi region	Unsettled	Residents of places outside Punjab
1.	Inspector General of Police	1	—	—	1	—	—
2.	Additional Inspector General of Police	1	1	—	—	—	—
3.	Deputy Inspectors General of Police	8	2	1	3	1	1
4.	Superintendents of Police	70	3	2	51	6	8
5.	Assistant Superintendents of Police	11	1	—	5	—	5
6.	Deputy Superintendents of Police and Prosecuting Deputy Superintendents of Police	161	24	19	110	4	4
7.	Assistant Directors, Forensic Science Laboratory, Chandigarh	2	1	—	—	—	1
8.	Office Superintendents	10	—	3	7	—	—
Grand Total		264	32	25	177	11	19

INVESTIGATION INTO THE DEATH OF THE WIFE OF PRINCIPAL RAM SINGH
OF LYALLPUR KHALSA COLLEGE, JULLUNDUR CITY

*8045. Shri Fateh Chand Vij: Will the Minister for Home and Development be pleased to state :—

- (a) the names of the Police Officials who were deputed to probe into the circumstances of the death of the wife of Principal Ram Singh of the Lyallpur Khalsa College, Jullundur City;
- (b) whether the said Police Officials have completed the investigation of the case; if so, whether the challan has been put up in the court;
- (c) the latest position of the said case ?

Sardar Darbara Singh: (a) Shri Prithi Nath Seth, D.S.P.; Inspectors Sadhu Singh and Janak Raj; Sub-Inspectors Rohtan Singh, Mukhtiar Singh and A.S.Is Hari Ram, Kala Singh, Lal Singh and Sardul Singh.

- (b) No.
- (c) The case is still under investigation.

GANG OF CHEATS OPERATING IN TEHSIL JIND

*8065. Chaudhri Inder Singh Malik: Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether he is aware of the fact that a person named Ratta Singh of Bagru Kalan, tehsil Jind, district Sangrur has been cheated by a famous gang of cheats, i.e., Shri Bagh Ram etc., of Rohtak City by getting Rs 11,400 with the promise to double the amount by some trick and a case has been registered to this effect at the Police Station, Rohtak, if so, the action so far taken in the said case ;
- (b) whether the Government is aware of the fact that many other persons have also been cheated by the same gang on the same pretext; if so, the action taken in such other cases?

Sardar Darbara Singh (a) Yes. A case F.I.R. No. 48, dated 19th February, 1965 under section 420 I.P.C., P.S. City Rohtak was registered against Bagh Ram, son of Hira Nand, Zargar, r/o Mohalla Ganipura, Rohtak City and his three other associates namely, Shadi Lal, s/o Wazir Chand Zargar r/o Mohalla Bhistipura, Rohtak City, Jai Ram son of Matwal Chand, Zargar, r/o Safaidon, district Sangrur, and Gurdial Chand, son of Gokal Chand, r/o Bharat Nagar, Delhi, for cheating Rattan Singh of Bagru Kalan of Rs 11,400.

Investigation of the case is in progress.

[Home and Development Minister]

(b) Yes. Bagh Ram and Gurdial Chand accused had also cheated, under similar circumstances, Shri Mool Chand, son of Jodha Ram Arora of Rohtak of Rs 26,200. A case F.I.R. No. 75, dated 14th April, 1962 under section 420 I.P.C. was registered at P. S. City, Rohtak. The accused were sentenced to undergo two years' R.I. each by A.D.M. Rohtak but were acquitted by the Sessions Judge, Rohtak, on appeal on 30th July, 1963.

HANDING OVER CHARGE OF BOOKS AND ACCOUNTS BY EX-SARPANCHES TO
THE NEWLY ELECTED SARPANCHES

(a)

*6874. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the names of Ex-Sarpanches in Amritsar District, if any, who refused to hand over the charge of books and accounts of the Panchayats to the newly elected Sarpanches after the recent general elections of the Panchayats together with the names of those who did not hand over the charge for six months or more and the action taken by Government in this connection ;
- (b) whether any cases have been registered against the Ex-Sarpanches with the Police for their failure to hand over charge of the books and accounts to the newly elected Sarpanches, if so, their names together with the dates when those cases were registered ?

Sardar Darbara Singh: A statement is placed on the table of the House.

STATEMENT

- (a) i. A list is enclosed as Appendix 'A'.
- ii. Instructions at intervals were issued to the field staff in the State to get the charge transferred from the Ex-Sarpanches immediately and to take legal action against the defaulting Ex-Sarpanches.

The Senior Superintendent of Police Amritsar was requested by the Deputy Commissioner Amritsar to register cases against the 66 Ex-Sarpanches and to take legal action against the defaulting Ex-Sarpanches. Out of these charge from 37 defaulting Ex-Sarpanches was got transferred. About the rest, the matter is in action with the Police and the Block Staff.

- (b) A list is enclosed as Appendix 'B'.

(a) Starred Question No. 6874 converted into an Unstarred Question under orders of the Hon. Speaker.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (29)47
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

APPENDIX A

List of Ex-Sarpanches in Amritsar District who refused to hand over the charge of books and accounts of the Panchayats as well as who did not hand over full or partial charge for six months or more to the newly elected Sarpanches.

Sl. No.	Name of Block	Name of Ex-Sarpanch and Gram Panchayats
1	2	3
1.	Ajnala	.. Shri Sunder Singh of Kot Mugal.
2.		Shri Charan Singh of Kallo Mahal.
3.		Shri Hazara Singh of Nangal Sohol.
4.		Shri Jota Singh of Nangal Wanjanwala.
5.		Shri Pritam Singh of Chukewali.
6.		Shri Amrik Singh Qianpura.
7.		Shri Baj Singh Madhu Changa.
8.		Shri Bhagat Singh Sheikh Bhatti.
9.	Gandiwind	.. Shri Kirpal Singh, Burj Kahan Singh.
10.	Chogawan	.. Shri Sudagar Singh Rodala.
11.		Shri Bela Singh Daleke.
12.		Shri Hazara Singh Nurpur.
13.		Shri Narain Singh Bhindi Saydan.
14.		Shri Harinder Singh Ghoga.
15.		Shri Rajinder Singh Kakkar.
16.	Bhikhiwind	.. Shri Pritam Singh Bargari.
17.		Shri Inder Singh of Bua.
18.		Shri Tara Singh of Algon.
19.	Patti	.. Shri Narain Singh of Sito Nauabad.
20.		Shri Jagir Singh of Mann.
21.	Valtoha	.. Shri Joginder Singh of Thatha.
22.		Shri Jagtar Singh of Chima Khurd.
23.		Shri Suja Singh of Bhura Karimpura.
24.		Shri Karnail Singh of Varnala.
25.		Shri Sohan Singh of Maneke.
26.		Shri Sudagar Singh of Jand.
27.		Shri Tarlok Singh of Dholan.
28.		Shri Mohinder Singh of Dibbipira.
29.		Shri Sat Pal of Gazal.
30.		Shri Narinjan Singh of Mehdipur.

[Home and Development Minister]

1	2	3
31.		Shri Shabeg Singh of Amirke.
32.		Shri Inder Singh of Manawan.
33. Khadur Sahib	..	Shri Sardara Singh of Kallan.
34.		Shri Pritam Singh of Jalalabad.
35. Rayya	..	Shri Tarlok Singh of Khaba Rajputan.
36.		Shri Duna Singh of Khanpur.
37.		Shri Dial Singh of Rajpur Naurangpur.
38.		Shri Nand Singh of Nangli.
39.		Shri Chanan Singh of Narinjanpur Fattuwal.
40.		Shri Tara Singh of Sheron Baga.
41.		Shri Piara Singh of Danjal.
42.		Shri Sukhwant Singh of Dhardeo.
43.		Shri Dalip Singh of Jalal.
44.		Shri Hargopal Singh of Saidoke.
45.		Shri Sucha Singh of Hassanpura
46.		Shri Arjan Singh of Jallupur Khera.
47.		Shri Joginder Singh of Sheron Nigah.
48. Verka	..	Shri Chanan Singh of Dhaul Kalan.
49.		Shri Bhan Singh of Loharka Kalan.
50.		Shri Santa Singh of Bal Kalan.
51.		Shri Tara Singh of Sadhpura.
52.		Shri Kishan Chand of Sangna.
53.		Shri Sher Singh of Pandori Warriach.
54.		Shri Tarlochan Singh of Khan Kot.
55.		Shri Kartar Singh of Mirankot.
56.		Shri Sarain Singh of Khaper Kheri.
57.		Shri Udham Singh of Tungbala.
58.		Shri Gurdip Singh of Gumtala.
59. Jandiala	..	Shri Harnam Singh of Talwandi Dogran
60.		Shri Naunihal Singh of Chapa Ram Singh
61.		Shri Gurbux Singh of Rakh Jhita,
62.		Shri Balwant Singh of Rupowal Khurd.
63.		Shri Kartar Singh of Jhande.
64. Tarn Taran	..	Shri Sohan Singh of Naurangabad.
65. Tarsikka	..	Shri Bahadur Singh of Udhonangal.
66. Bhikhiwind	..	Shri Ajaib Singh of Bhaini Mansa Singh.

APPENDIX 'B'

List of cases registered against the Ex-Sarpanches

Sl. No.	Name of Ex-Sarpanch and Gram Panchayat	Date of registration of case with the Police
1.	Shri Bahadur Singh, Ex-Sarpanch, Gram Panchayat, Udhonangal	26-3-1964
2.	Shri Harnam Singh, Ex-Sarpanch, Gram Panchayat, Talwandi Dogran	13-10-1964
3.	Shri Naunihal Singh, Ex-Sarpanch, Gram Panchayat, Chappa Ram Singh	27-6-1964

PETITIONS FILED AGAINST PANCHES IN UNA TEHSIL, DISTRICT HOSHIARPUR

*7045. Pandit Mohan Lal Datta: Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- the total number of election petitions filed against the elected Panches in the Panchayat elections held last in Una tehsil, district Hoshiarpur;
- the number of such petitions disposed of before the elections to Panchayat Samitis ;
- whether it is a fact that no officer was appointed to hear the petitions referred to in part (a) above for about 3 months after the transfer of the officers who was authorised to hear the petitions in the Una tehsil, if so, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh: (a) 38.

(b) 9.

(c) Yes. It was not possible to post an S.D.O. at Una due to administrative reasons.

UNREST AMONG SUGAR CANE GROWERS

*6935. Comrade Shamsheer Singh Josh: Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether Government is aware of the unrest prevailing amongst the sugarcane growers of the State with the result that adequate supplies of sugarcane are not being taken by them to the sugar mills, if so, the causes of unrest and the steps taken or proposed to be taken to give incentives to the cane growers ?

Sardar Darbara Singh: *Part I* (a) No.

Part I (b) Does not arise.

Part II However, as an incentive to canegrowers one kilogram of sugar per tonnes of cane is being supplied to the sugar mills subject to a maximum of one quintal per cane grower.

CATTLE EXPORTED FROM THE STATE

*8123. Chaudhri Ram Parkash: Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the total number of milch and other cattle exported from the Punjab from 1960 onward, yearwise ;
- (b) the total number of pasture grounds set apart by Government each year during the said period ?

Sardar Darbara Singh: (a) Nearly 60 to 70 thousand superior milch attle and 1.90 lacs other cattle, annually.

(b) No pasture grounds are set apart by Government. Grazing is, however, allowed in certain forest areas.

APPLICATIONS PENDING FOR GRANT OF MILK TOKENS

*8125. Chaudhri Ram Parkash : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the total number of applications for the issue of milk tokens pending with the Milk Commissioner, Punjab, as on 28th February, 1965 ;
- (b) the details of the steps taken to meet the demand of the said applicants ;
- (c) the total number of such applications rejected in 1963 and 1964 and the grounds for their rejection ?

Sardar Darbara Singh : (a) 759.

- (b) A statement showing the details of the steps taken to increase the milk supply at Chandigarh is laid on the table of the House.
- (c) Nil.

Statement showing the details of the steps taken to increase supply of milk at Chandigarh.

- (i) New Milk Collection Centres have been/are being set up.
- (ii) Necessary machinery and equipment is being purchased with a view to increase the handling capacity of the Milk Plant from 10,000 to 20,000 litres of milk per day.
- (iii) For augmenting milk production in the areas, loans have been/are being advanced for purchase of quality milch animals.

Unstarred Questions and Answers

CHIL COOPERATIVE SOCIETY IN VILLAGE SANGNAI, DISTRICT
HOSHIARPUR.

2608. Pandit Mohan Lal Datta : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

- (a) whether any Chil Cooperative Society is functioning in village Sangnai, Thana Amb, Tehsil Una, District Hoshiarpur, if so, since when ;
- (b) whether the income of the said society is being distributed among its members according to the shares as per revenue record ; if not, the reasons therefor ;
- (c) whether Government is aware of the fact that the Managing Committee of the said Society has made an alteration in the shares of the members of the Society since 1947; if so, the reasons for the same ;
- (d) whether certain members adversely affected by the alteration mentioned in part (c) above represented in this regard to the Assistant Registrar concerned and the Registrar, Cooperative Societies, Punjab ;
- (e) the number of shares according to which the members were given income of the aforesaid Society prior to 1947 and thereafter if there is any change, the reasons therefore ;
- (f) whether the Co-operative Department conducted any enquiry into the affairs of the said society on the representations mentioned in part (d) above, if so; the result thereof ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, since 25th September, 1936.

- (b) The income of the Society is being distributed among its members on the basis of their ancestral shares in parties under by law 31.
- (c) Yes, in 1947, by the then Managing Committee of the Society.
- (d) Yes.
- (e) The members had been getting shares of income according to land owned by them from 1936 to 1947. In 1947 a fresh 'FARD TAKSIM' was prepared fixing 32 shares for each patti and distribution of income after 1947 upto 1963 was made accordingly. This procedure was again changed in 1963 and the income was distributed as per procedure prevailing prior to 1947. Later on, it was altered by the Managing Committee of the Society vide resolution dated 22nd April, 1964 according to which the income was distributed on the basis of ancestral shares i. e. 32 shares for each patti.

(Home and Development Minister)

- (f) Yes. According to the report of the Inquiry Officer Shri Hans Raj, a member of the society was affected by the procedure of distribution of income on the basis of ancestral share and suffered loss, and that he should seek remedy through arbitration.

VEGETABLES ALLOWED FOR USE OF SUPERINTENDENTS OF JAILS

2610. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that free vegetables for jail gardens are allowed for the use of the Superintendents and the Deputy Superintendents of the jails in the State ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the negative, the amount charged from the two categories of officers for the Vegetables supplied to them daily ;
- (c) whether it is a fact that other jail staff is not allowed to use jail garden vegetables as are allowed to the Superintendents and the Deputy Superintendents, if so the reasons therefore ;
- (d) whether there is any proposal under the consideration of the Government to provide free vegetables to all the other jail employees ?

Shri Ram Kishan : (a) No.

- (b) Rs. 8.00 per mensem from both these categories of officers, as and when vegetables is surplus after meeting the entire demand of jail kitchens.
- (c) No.
- (d) There is no such proposal under consideration of Government.

DEMANDS BY DEPUTATION OF P.C.S. OFFICERS ASSOCIATION

2611 Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that a deputation of the PCS Officers Association met him in the second week of March and placed their demands for consideration before him, if so, the details of the demands and the assurance, if any, given by him to the said deputation and a copy of the memorandum submitted by the Association to him be laid on the table of the House ?

Shri Ram Kishan Ist Part Yes ;

2nd part : As the representation is under examination, it will not be in the public interest or in the interest of the officers concerned to disclose its contents, etc.,

**PAY SCALES OF EMPLOYEES OF MUNICIPAL COMMITTEE, JANDIALA
GURU DISTRICT AMRITSAR.**

2612. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state :—

- (a) the present pay scale of Class III and IV employees of the Jandiala Guru Municipal Committee, District Amritsar.
- (b) the names, designations of the Class III and IV employees referred to in part (a) above be laid on the table of the House ;
- (c) whether it is fact that the Jandiala Guru Municipal Committee has not adopted the recent instructions of the State Government for increasing the pay scales of Class IV employees ;
- (d) if the answer to part (c) above be in the negative, the details of the salaries paid to class IV employees of the said Committee including the Sweepers in the month of February, 1965 be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : (a) and (b) A statement containing the requisite information is given below.

(c) The Municipal Committee, Jandiala Guru has reported that it has increased the pay scales of Class IV employees in accordance with the Government instructions.

(d) Question does not arise.

STATEMENT

(a) Class III Name of post	Pay Scale
Sceretary	120-8-200
Head Clerk-cum-Accountant	116-8-180/10-200/10-250
Clerk	60-4-100
Octroi Superintendent-cum Tax Superintendent	90-6-150
Overseer	100-8-140
Tax Clerk	60-4-100/5-150
Sanitary Inspector	80-5-150
Octroi Inspector	80-4-100/5-125

CLASS IV

Octroi Muharrirs Tax Muharrirs Vaccinator	}	50-3-80
Sanitary Jamadar		95/- fixed
Gardner		40-2-70
Road Beldar		70/- fixed

[Education and Local Government Minister]

Sweepers including Cartmen,
Khal Beldars and Trally Beldars

90/- fixed

Peon

70/- fixed

CLASS III

Names	Designation	Qualification
Shri Onkar Pasahan	Secretary	Matric
Post lying vacant	Head Clerk-cum-Accountant	—
Shri Harbans Lal	English Clerk-cum-Typist	Matric
Shri Mohinder Singh	Octroi Superintendent-cum-Tax Superintendent	Do Matric. Qualified over-
Shri Harwant Singh	Overseer	seer
Shri Dewan Chand	Tax Clerk	Matric
Shri Hardyal Chand	Sanitary Inspector	Do. Qualified S. 1.
Post lying vacant	Octroi Inspector	—

IV

Shri Lal Chand	Octroi Record Keeper	Under Matric
Shri Shadi Lal	Octroi Moharrir	Ditto
Shri Batalya Ram	Ditto	Ditto
Shri Sadhu Ram	Ditto	Ditto
Shri Lal Chand I	Ditto	Ditto
Shri Attar Chand	Ditto	Matric
Shri Joginder Singh	Ditto	Under Middle
Shri Abnashi Lal	Ditto	Matric
Shri Amar Nath	Ditto	Under Matric
Shri Babu Ram	Ditto	Matric
Shri Ajit Singh	Ditto	Under Matric
Shri Mohinder Singh	Ditto	Matric
Shri Gurnam Singh	Ditto	Ditto
Shri Harbans Lal	Ditto	Ditto
Shri Dyal Singh	Ditto	Ditto
Shri Jhanda Ram	Ditto	Ditto
Shri Santokh Singh	Ditto	Middle
Shri Baldev Singh	Ditto	Ditto
Shri Parshotam Dass	Ditto	Matric
Shri Ram Parkash	Ditto	Ditto
Shri Surinder Kumar	Ditto	Ditto

Shri Dharam Paul	Tax Moharrir	Matric
Shri Hardeep Singh	Vaccinator	Ditto
Shri Banta Singh	Sanitary Jamadar	Under Middle
Shri Ram Bharose	Gardener	Fifth
Shri Pyara Lal	Gardener-Beldar	Illiterate
Shri Harbhajan Singh	Road Beldar	Ditto
Shri Mula	Khal Beldar	Ditto
Shri Udho	Ditto	Ditto
Shri Bachan	Ditto	Ditto
Shri Faujoo	Ditto	Ditto
Shri Tara	Ditto	Ditto
Shri Bachan	Sweeper	Ditto
Shri Nikoo	Ditto	Ditto
Shri Shiboo	Ditto	Ditto
Shri Bahadur	Ditto	Ditto
Shri Wadhawa	Ditto	Ditto
Shri Sohan	Ditto	Ditto
Shri Mohna	Ditto	Ditto
Shri Pyara	Ditto	Ditto
Shri Boota	Khal-Belder	Ditto
Shri Madho	Trally Beldar	Ditto
Shri Mulakha	Ditto	Ditto
Shri Tehla	Ditto	Ditto
Shri Masso	Ditto	Ditto
Shri Tara	Cartman	Ditto
Shri Kundan	Ditto	Ditto
Shri Raj	Ditto	Ditto
Shri Sadhu	Ditto	Ditto
Shri Santoo	Trally Beldar .	Ditto

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN AMRITSAR DISTRICT

2613. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for public Works and Welfare be pleased to state :—

- (a) the detailed programme, if any adopted to electrify the remaining villages of Amritsar District, tehsil-wise ;
- (b) the names of villages in the said district, Electricity Division-wise, which are yet to be electrified, together with the details of plains pending with the Electricity Board for their electrification ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No programme for the electrification of fresh villages has been finalised so far due to paucity of funds.

(b) The name of villages yet to be electrified, is given in Annexure 'A' (Division-wise information is not readily available). No programme for the electrification has been prepared as yet as stated above.

ANNEXURE 'A'

Amritsar District

S. No.	Name of Tehsil	No. of villages in the Tehsil as per village Directory, 1951 Census	No. of villages to be electrified
1.	Tarn-Taran	342	130
2.	Patti	200	144
3.	Amritsar	387	119
4.	Ajnala	347	86
Total		1276	479

List of villages in Amritsar District yet to be electrified

Tarn Taran Tehsil

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
1.	Aboke	18.	Bhoian
2.	Akbarpur	19.	Bhojwall
3.	Alimpur	20.	Bhuchar Khurd
4.	Alia	21.	Bodewal
5.	Allawalpur	22.	Chak
6.	Allowal	23.	Chak Banwalipur
7.	Atari	24.	Chak Desal
8.	Banwalipur	25.	Chak Gagrewal
9.	Basarke	26.	Chak Her
10.	Bathal Bhaik	27.	Chak Sarhali
11.	Bath	28.	Chak Sikandar
12.	Begampur	29.	Chaudhriwala
13.	Bhadiar	30.	Chola
14.	Bir Raja Teha Singh	31.	Dalawalpur
15.	Bhaini Rajputan	32.	Daoke
16.	Bhail Dhalwala	32.	Darapur
17.	Bahamni Wala	34.	Dargapur Gharbi

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
TEHSIL TARN TARAN— <i>contd</i>			
35.	Dargapur Sharqi	71.	Kaler
36.	Deo	72.	Kaliar
37.	Devlanwala	73.	Kaler Dhahiawal
38.	Dhala	74.	Kambo Dhaiwala
39.	Dhun	75.	Kaonke
40.	Dial	76.	Kazikot
41.	Dodiar	77.	Kazikot Dogron
42.	Dogalwala	78.	Karon
43.	Dugri	79.	Khabah Rajputan
44.	Dulchipur	80.	Khakh
45.	Enait pur	81.	Khan Chhabri
46.	Fettehpur	82.	Khan Rajada
47.	Galuwala	83.	Khele
48.	Gandiwind	84.	Khera
49.	Chazipur	85.	Kiri Shahi
50.	Ghurka	86.	Kiriyar
51.	Gil Kaler	87.	Kishan Garh
52.	Gopala	88.	Koharka
53.	Gujjarpura	89.	Kotli
54.	Gulali Pur	90.	Lohar
55.	Hardosarli	91.	Lohka
56.	Hothian	92.	Mal Chak
57.	Hurdo Ratan	93.	Malia
58.	Jathaul	94.	Maluwai
59.	Jauhal Dhaiwala	95.	Manawan
60.	Jawindpur	96.	Manochahal
61.	Jhabal Kalan	97.	Marhana
62.	Jheba IMannan	98.	Miani
63.	Jhamka	99.	Mughal Chak
64.	Jhinjarpur	100.	Nand Pur
65.	Jora	101.	Nathupura
66.	Jovindra Kalan	102.	Pakhu Pura
67.	Jumeka	103.	Piddi
68.	Kadgil	104.	Rakh Banwalipur
69.	Kabiwan	105.	Rakh Dinjewal
70.	Kakke Karwala		

[Public Works and Welfare Minister]

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
TEHSIL TARN TARN—concl'd			
107.	Rakh Sarai Amanat Khan	119.	Sheikh
108.	Rakh Bahoru	120.	Sukkar Chak
109.	Rakh Sheron	121.	Tattle
110.	Rania	122.	Thathal
111.	Raniwala	123.	Thatian
112.	Rattoks	124.	Theh Brahman
113.	Rure Wala	125.	Uppal
114.	Saidpur	126.	Vairowal
115.	Sarai Diwana	127.	Viring Subasing Wala
116.	Sarai Khurd	128.	Wan
117.	Shahbaz Pur	129.	Waryanah
118.	Shahab Pur	130.	Zindar Pur
TEHSIL PATTI			
1.	Ahmad Pura	23.	Bhangala
2.	Akbur Pura	24.	Bhojo Ke
3.	Algon	25.	Bhura Hithar
4.	Alipur	26.	Bopa Rai
5.	Amir Ke	27.	Bundala
6.	Asal near Patti	28.	Bur Chand
7.	Bahadur Nagar	29.	Burj Deva Singh
8.	Bahar Wal	30.	Chak Bamba
9.	Bahe Wal	31.	Chak Ladheke
10.	Balahar	32.	Chang
11.	Bala Megha	33.	Chela
12.	Balhar Ke	34.	Chima Near Patti
13.	Banka	35.	Chuslowar
14.	Bangla Ria	36.	Dabbipura
15.	Bargari	37.	Dhahal Nau
16.	Barwala	38.	Dal
17.	Basarke	39.	Dasu Wal
18.	Badal	40.	Daud Pura
19.	Bhagwan Pura	41.	Daliri
20.	Bhaini Gurmukh Singh	42.	Dhariwal
21.	Bhaini Massa Singh	43.	Dhingana
22.	Bhane Ke	44.	Dhira Gora

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
TEHSIL PATTI—contd.			
45.	Dhola	82.	Kotli Baswa Singh
46.	Dode	83.	Kotli Sur Singh
47.	Dodi Pura	84.	Kot Nauabad
48.	Dubli	85.	Kutti Wala
49.	Duhal Kunna	86.	Lakhana
50.	Dumani Wala	87.	Lukhana
51.	Farandi Pura	88.	Machhike
52.	Fateh Pur Sadge	89.	Mahaidi Pur
53.	Gadai Ke	90.	Mavewala
54.	Geggar Ke	91.	Muhamad Pura
55.	Gojjal	92.	Mahneke Jand
56.	Ghariaia	93.	Malahanwala
57.	Gurkwind	94.	Man
58.	Gholi Wala	95.	Marar
59.	Gilpan	96.	Margind Pura
60.	Handal	97.	Mari Gaur Singh
61.	Jagatpura	98.	Mari Nau Abad
62.	Jalioke	99.	Mari Samara
63.	Jama Megha	100.	Mast Garh
64.	Jamalpur	101.	Nahala Vohra
65.	Jaur Singh Wala	102.	Nurwala
66.	Jhugian Kalu	103.	Nurwala
67.	Jhugicn Nath Singh	104.	Pangota
68.	Jhugian Nur Mohamad	105.	Pirag Pura
69.	Jhugian Pir Bakhah	106.	Punian
70.	Jinda Wala	107.	Quazi Chak
71.	Jedh Singh Wala	108.	Radhal Ke
72.	Kalanjar Antar	109.	Rai ur PBalam
73.	Kaleke Autar	110.	Rajo Ke
74.	Kaleke Hithar	111.	Ram Khara
75.	Kalia	112.	Ram Singh Wala
76.	Kalsian Kalan	113.	Rata Gota
77.	Komalpur	114.	Rasul Pur
78.	Kamal Wala	115.	Rattoke
79.	Kesho Pura	116.	Sadoo
80.	Kot Budha	117.	Safa Singh Wala
81.	Kot Data	118.	Sandron

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
TEHSIL PATTI —concl'd			
119.	Sand Pura	132.	Tattle
120.	Sanktra	133.	Thakkar Pura
121.	Sarai Waltoha	134.	Thatta
122.	Shahid	135.	Thatti Jaimal Singh
123.	Sito Meh Jhuggian	136.	Theh chahal
124.	Sito Nauabad	137.	Theh kalha
125.	Sugga	138.	Theh Naushera
126.	Surwind	139.	Theh Rajba
127.	Tappa	140.	Jut
128.	Tali Ghulam	141.	Nara Bath
129.	Talwandi Mohar Singh	142.	Wah
130.	Talwandi Mut Sada Singh	143.	Wan
131.	Talwandi Sobha Singh	144.	Warnale
AMRITSAR TEHSIL			
1.	Bua Nangli	23.	Rakhmananwala
2.	Loharka Kalan	24.	Pindori
3.	Loharka Khurd	25.	Banchari
4.	Sechandrar	26.	Bhundala
5.	Bal	27.	Safi Pur
6.	Miran Kot Kalan	28.	Bohad
7.	Her	29.	Ibban Kalan
8.	Vadala Bhattewadh	30.	Gil Wali
9.	Sohian Kalan	31.	Dhattal
10.	Kangal Pannunan	32.	Kala Ghanupur
11.	Mog	33.	Chima
12.	Liddhar	34.	Mahnian
13.	Bhaini Gil	35.	Miran Chak
14.	Bal Kalan	36.	Jiwan Bhandar
15.	Muradpur	37.	Saido Lel and Kohala
16.	Miran Khurd	38.	Mukandpur
17.	Khaira Bad	39.	Chatiwind Lelan
18.	Mahal	40.	Kot Hirda Ram
19.	Naushera	41.	Talwandi Dosanda Singh
20.	Rakh Shikargarh	42.	Makhan Windi
21.	Mehoka	43.	Manian Kaharan
22.	Mananwala	44.	Malowal
		45.	Bhoj Fatehgarh

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
TEHSIL AMRITSAR—concl'd			
46.	Dyal Pur	83.	Jalapur Sathiali
47.	Warian Nangal	84.	Chauki
48.	Alkara	85.	Ghazi Wal Miani
49.	Kotla Saividan	86.	Ghaziwal
50.	Pannuan	87.	Jallalpur Sheron
51.	Babowal	88.	Khasi
52.	Dehrike	89.	Rajadewal
53.	Rupowali	90.	Kammoke
54.	Sidhuwan	91.	Bhaini Ramdial
55.	Fattu Bhilla	92.	Khera Thanewal
56.	Khera Masmutawala Chak	93.	Kot Hiat
57.	Laharka	94.	Singhapur
58.	Kotli Doli Shah	95.	Sarai
59.	Kotkaji	96.	Bhattike
60.	Ballowali	97.	Gil
61.	Saidoke	98.	Khelera
62.	Chung	99.	Bhaman
63.	Ghanshampura	100.	Gadli
64.	Tanel	101.	Bhanguan
65.	Tahirpura	102.	Vadala Jauhal
66.	Bhue	103.	Nangal Dial Singh
67.	Saria	104.	Balia Nanpur
68.	Boparai	105.	Jher Nangal
69.	Bolara	106.	Padda
70.	Malowal	107.	Padiana
71.	Talwandi	108.	Loharanwala
72.	Rana Kalan	109.	Suro Padda
73.	Naraingarh	110.	Kaler Bala and Pain
74.	Bhthangarh	111.	Jhanbke
75.	Banian	112.	Antwal
76.	Madhapur	113.	Gaddo Ragata
77.	Longarh	114.	Sheron Bagan
78.	Khela Kalan	115.	Jajjan
79.	Khela Khurd	116.	Gossel Jimindaran
80.	Nijjar	117.	Jheru Nangal
81.	Varaich	118.	Dadupura
82.	Jalowal	119.	Burz Nauabad

[Public Works and Welfare Minister]

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
TEHSIL AJNALA			
1.	Nisoke	36.	Bahlol
2.	Arazishjoke	37.	Ghoga
3.	Talpur	38.	Thanna
4.	Jatta	39.	Kotli Khera
5.	Passia	40.	Chak Aulan
6.	Gaggar	41.	Kamirpur
7.	Panjiarin	42.	Nangal Barjan Wala
8.	Ghumrai	43.	Chak Pula
9.	Nangal Sohal	44.	Raipur
10.	Ghannan Mallanah	45.	Rokhe
11.	Rure Wal	46.	Matta
12.	Darva Musa	47.	Bhagupur
13.	Dhangai	48.	Panju Kak Lal
14.	Bhagwanpura	49.	Chak Vazid
15.	Malik Pura	50.	Jhuj
16.	Kot Rajada	51.	Shahpur
17.	Kuralian	52.	Pachada
18.	Ghalib	53.	Dharmkot Dogranwala
19.	Samowal	54.	Othian
20.	Nangal Amb	55.	Khusu Pur
21.	Gill	56.	Chuchak Wala
22.	Dhan Singh Pura	57.	Bhagu Pura Uttar
23.	Sundar Garh	58.	Mahjoke
24.	Bhainian	59.	Kotli Dosandhi
25.	Sahuwah	60.	Bhogupur Bot
26.	Bohgan	61.	Channan Kotli
27.	Ghhanan	62.	Bhindi Nahi
28.	Kotly Kazia	63.	Tur
29.	Kotly Koka	64.	Dag
30.	Raipur	65.	Saivadpur
31.	Saidoghezi	66.	Surepur
32.	Sheikh Bhatti	67.	Kotli Amb
33.	Shah Aliwal	68.	Harar Khurd
34.	Gulgarh	69.	Mughlain Kot
35.	Sher Pur		

S. No.	Name of village	S. No.	Name of village
TEHSIL AJNALA—concl'd			
70.	Saidpur	79.	Cheleka
71.	Kotla Duman	80.	Kakkezai Bhivowal
72.	Kaler	81.	Bhaguwan
73.	Khviala Khurd	82.	Hetampur
74.	Bakh Kohali	83.	Bhadru
75.	Chhiddan	84.	Rai
76.	Kamitpur	85.	Ghgar Mal
77.	Chak Misri Khan	86.	Odhar
78.	Joika		

CONSTRUCTION OF BRIDGES ON MATTEWAL DRAIN

2615. Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the time by which the bridges on the Mattewal Drain at the following places are proposed to be constructed:—

- (1) Between Battewal to Tahli Sahib;
- (2) Between Ram Diwala and Uchoke Kalan; and
- (3) Between Bhilowal and Babowal;

(b) the total amount likely to be spent on each of the bridges referred to in part (a) above?

Chaudhri Rizaq Ram: (a) & (b) No definite date and amount for the construction of the above-referred bridges can be given.

CONSTRUCTION OF BRIDGES ON KHILCHIAN DRAIN

2616. Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the details of the construction programme of the following bridges on Khilchian Drain with the approximate amount to be spent thereon and the time by which each bridge is likely to be completed:—

1. Mehsampur Khurd to Bhalaipur;
2. Saidpur to Mehsampur Kalan;
3. Kothyat to Singhpura;
4. Dehriwala to Kalake;
5. Dhulka to Romana Chak;
6. Butari to Kalake;
7. Butari to Dhulke;
8. Bhorghi Rajputan to Bhorghi Brahminan; and
9. Sudhar to Dhian Pur? .

Chaudhri Rizaq Ram: No definite date for the construction of the above-mentioned bridges can be given.

LABOUR WELFARE CENTRES

2618. Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the details of the Budget of the Labour Welfare Centres in Amritsar District for the years 1963-64 and 1964-65 with the names of the personnel running those centres and their pay and allowances?

Chaudhri Rizaq Ram: A statement is given below.

Statement showing the details of the budget for the Labour Welfare Centres in Amritsar District

The budget provisions for all the 21 Labour Welfare Centres are made through regular Budget, Technically New Scheme (Non-Plan) and Technically New Scheme (Plan), and separate details are not made in the budget estimates. Keeping in view the number of the posts sanctioned (names of the personnels running those centres given in the enclosed statements) and provisions made for various centres, the details of the provisions works out to be:—

LABOUR WELFARE CENTRES IN AMRITSAR DISTRICT

Years	Detail of the provisions	Labour Welfare Centre, Chheharata	Labour Welfare Centre, Kesri Bagh, Amritsar	Labour Welfare Centre, Islamabad	Total
1963-64	Pay of Estts. ..	1,104	360	1,180	2,644
	O.A. & H. ..	1,040	540	1,020	2,600
	T.A. ..	25	25	25	75
	Contingencies ..	1,380	2,240	1,390	5,010
	Total ..	3,549	3,165	3,615	10,329
1964-65	Pay of Estts. ..	1,180	1,080	1,080	3,340
	O.A. & H. ..	1,040	1,020	1,020	3,080
	T.A. ..	25	25	25	75
	Contingencies ..	1,280	1,930	1,430	4,640
	Total ..	3,525	4,055	3,555	11,135

For the year 1963-64 of Labour Welfare Centre Kesri Bagh (Amritsar)

Primary Unit of appropriation	Name of the incumbent with designation	Pay of Estt	T. A.	O. A. & H.	Contingencies	Total
	Labour Welfare Centre Kesri Bagh (Amritsar)					
	For the year 1963-64					
Pay of Estt. O. A. & H.	Shri Kundan Lal, Organizer @ Rs 30 fixed	360	—	540	—	900
T. A.	Shrimati Sudershan Arora @ Rs 30 P.M.	—	25.00	—	—	25
Contingencies	Shri Kamlesh Chand, part-time Clerk @ Rs 10 p. m.	—	—	—	360.00	360
	Shrimati Gaumma, Part-time Sweepers @ Rs 5, p.m.	—	—	—	120	120
	Misc. provisions i. e. rent-rate games, etc.	—	—	—	60	60
		—	—	—	1,700	1,790
Total		360	25.00	540	2,240	3,165
	For the year 1964-65					
Pay of Estt. and O. A. and H.	Shri Subhash Chand Organizer @ Rs 30 fixed	360	—	540	—	900
	Miss. Gurdas Kaur whole time Instructress Rs 60—4—100, Rs 60 p. m.	720	—	480	—	1,200
T. A.	Shri Ram Bheja Part Time Clerk @ Rs 10 p. m.	—	25.00	—	—	25
Contingencies	Shrimati Gaumma Part Time Sweepers @ Rs 5 p. m.	—	—	—	120	120
	Misc. provisions, i. e., rent rate, games etc.	—	—	—	60	60
		—	—	—	1,750	1,750
Total		1,080	25.00	1,020	1,930	4,055
	Labour Welfare Centre, Chheharta (Amritsar)					
	For the year 1963-64					
Pay of Estt. and O. A. and H.	Shri Tarlochan Singh Organizer @ Rs 30 fixed	360.00	—	540.00	—	900.00
T. A.	Shrimati Baljit Kaur whole time Instructress 60—4—100	744.00	—	500.00	—	1,244.00
Contingencies	Shri Gurbax Singh Part-time Clerk @ Rs 10 p. m.	—	26.00	—	—	25.00
	Shrimati Jainti Devi Part-time Sweepers @ Rs 5 p.m.	—	—	—	120.00	120.00
	Misc. Provisions for running activities of the indoor and out-door games. reading-room, rent, Electric charges and other Misc. charges	—	—	—	60.00	60.00
Total		1,104.00	25.00	1,040.40	1,380.00	3,549.40

Labour Welfare Centre, Chhacharata (Amritsar)—contd
For the year 1964-65

Pay of Estt. and O. A. & H.	Shri Gurbax Singh, Organizer @ Rs 30 fixed	..	360.00	—	540.00	—	900.00
T. A.	Miss Santosh Kaur, whole time Instructress 60—4—100	..	820.00	—	500.00	—	1,320.00
Contingencies	Shri Guran Ditta, Part-time Clerk @ Rs 10 p.m.	..	—	25.00	—	—	25.00
	Shrimati Jainti Devi, Part-time Sweepress @ Rs 5 p. m.	..	—	—	—	120.00	120.00
	Misc. Provisions for running activities of reading room, indoor and out-door games, rent, electric charges, taxes, etc. etc.	..	—	—	—	60.00	60.00
	Total	..	1,180.00	25.00	1,040.00	1,100.00	3,525.00

Labour Welfare Centre, Islamabad (Amritsar)
For the year 1963-64

Pay of Estt. and O. A. & H.	Shri Des Raj, Organizer @ Rs 30 fixed	..	360	—	540	—	900
T. A.	Shrimati Satya Sareen Instructress 60—4—100 @ Rs 68 p.m.	..	820	—	480	—	1,300
Contingencies	Shri Bhag Mal, Part-time Clerk @ Rs 10 p. m.	..	—	25	—	—	25
	Shrimati Shanti Devi, Part-time Sweepress @ Rs 5 p. m.	..	—	—	—	120	120
	Misc. Provisions for running activities of the indoor and out-door games, reading-room, rent, electric charges and other Misc. charges	..	—	—	—	60	60
	Total	..	1,180	25	1,020	1,210	3,615

For the year 1964-65

Pay of Estt. and O. A. & H.	Shri Des Raj Organizer @ Rs 30 fixed	..	360	—	540	—	900
T. A.	Miss Sudershan Arora whole time Instructress 60—4—100 @ Rs 60 p. m.	..	720	—	480	—	1,200
Contingencies	Shri Jaswant Singh part-time Clerk @ Rs 10 p.m.	..	—	25	—	—	25
	Shrimati Shanti Devi Part-time Sweepress @ Rs 5 p.m.	..	—	—	—	120	120
	Misc. provisions of running activities of the in-door and out-door games, reading-room, rent	..	—	—	—	60	60
	Total	..	1,080	25	1,020	1,250	3,555

CONSTRUCTION OF HOSPITAL IN JANDIALA GURU, DISTRICT AMRITSAR

2619. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether the former Chief Minister laid the foundation stone of the Maternity Hospital at Jandiala Guru, district Amritsar on the 12th February, 1962 ; if so, whether the said hospital is functioning at present, if not, the reason therefor ;
- (b) whether the amount of Rupees one lakh promised by the former Chief Minister to be given as a grant for the said hospital has since been paid; if so, the names of persons and the dates on which they received the amount ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes. The Ex-Chief Minister, Punjab, S. Partap Singh Kairon, laid the foundation stone of Maternity Hospital, Jandiala Guru, district Amritsar, on 12th February, 1962. The Hospital has not started functioning yet, as the building is under construction.

(b) The Ex-Chief Minister, Punjab, S. Partap Singh Kairon had announced the grant of Rs 75,000 from the Discretionary Fund for the construction purposes. Due to the National Emergency, only Rs 45,000 have been paid to the Municipal Committee, Jandiala Guru, district Amritsar.

SCAVENGERS ENQUIRY COMMITTEE REPORT

2620. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether Government has considered the report of the Scavengers Enquiry Committee sent by the Union Government during the year 1963-64 or 1964-65, if so, the details of the main recommendations made by the said committee, together with the steps, if any, being taken to implement the same ?

Shri Prabodh Chandra : No report of the Scavenging Enquiry Committee was received during the year 1963-64 or 1964-65 ; but a copy of a note by the Chairman, Advisory Committee on Scavenging Conditions was received from Government of India. A statement indicating the main recommendations and the action taken to implement them is enclosed.

A Statement showing the recommendations made by the Chairman Advisory Committee on Scavenging Conditions after discussion in a meeting held at Jullundur on 30th January, 1964 and the action taken by the Government

*Recommendation made by
the Chairman*

It was agreed that earnest efforts will be made to distribute tools, like scrapers, gloves and boots to all scavengers, cart and truck mazdoors and locally-made short boots to compost mazdoors. In its last visit in March, 1963 the Advisory Committee had disapproved the pattern of wheel-barrow (rubbish cart) purchased in the Punjab and Government had consequently stopped further purchases. The funds left unspent will now be utilised for the large-scale purchase and distribution of tools.

*Action taken by the
Government*

The matter was brought to the notice of all Deputy Commissioners and they were requested to impress upon the Municipal Committees to adopt the said recommendations so that the working conditions of scavengers may be improved.

[Education and Local Government Minister]

*Recommendation made by
the Chairman*

2. It was decided that only pattern No. 6 of wheel-barrows will be purchased in consultation with scavengers and where demanded. The purchase will be phased and quarterly and slow. Women scavengers have to be persuaded to use them and a beginning will be made with small and medium municipalities. Proper arrangements will be made for storing them and washing them frequently. The help of non-official organisations will be sought in educating scavengers in the use of wheel-barrows.

3. The existence of roof latrines in the Punjab makes abolition of head-loads very difficult. The use of buckets descending steep and narrow stairs is found to be impracticable. It was, therefore, agreed that iron 'Taslas' may be given and the baskets abolished. The *taslas* should be somewhat deep and basin type.

4. It was decided to frame by-laws for the banning of roof latrines in new houses. Efforts will be made to bring down roof latrines, wherever space permits, within 5 years. Scavengers will be educated to demand this necessary change.

5. All Public latrines will be provided with taps/reservoirs for washing with prescribed iron and tarred receptacles. A Bhangi and Bhangian will be posted at each public latrine provided with a tenement to live on the site.

6. All dumping grounds will be provided with shelters and drinking water for workers.

*Action taken by the
Government*

The matter was brought to the notice of all Deputy Commissioners and they were requested to impress upon the Municipal Committees to adopt the said recommendations so that the working conditions of scavengers may be improved.

Ditto

The question of framing by-laws for the banning of roof latrines in new houses is under consideration of Government in consultation with the local officers and the municipal committees. All the Deputy Commissioners have, however, been requested to make efforts to bring down roof latrines wherever space permits within a span of five years.

The matter was brought to the notice of all Deputy Commissioners and they were requested to impress upon the municipal committees to adopt the said recommendations so that the working conditions of scavengers may be improved.

Ditto

J. B. T. CLASSES

2621. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) the total number of J. B. T. classes sanctioned by the Government in the State, district-wise, together with the names of the institutions in which these have been allowed with the number of students allowed in each institution ;

- (b) the criteria kept in view for sanctioning the opening of such classes in each institution ;
- (c) the total number of male and female students separately in such classes in each such institution ;
- (d) the names and addresses of those students who applied for permission to join the present new J. B. T. class in Government Girls High School, Jandiala Guru, district Amritsar and the names of those who have actually been admitted stating the criteria kept in view for admission ;
- (e) the names of those applicants who applied for admission to the present new class referred to in part (d) above on the ground of being old students of the school referred to in part (d) above but whose applications were rejected, giving the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a), (c) and (d) The requisite information is enclosed.

(h) Need of the area and suitability of the particular institution.

(e) Admissions were made according to a formula in which no weightage was given to candidates who were old students of the school where they were seeking admission. Hence there was no rejection or acceptance on this score.

Statement showing the total number of J. B. T. classes districtwise in the State

Name of District	Number of units allotted to each district
1. Ambala	21
2. Rohtak	32
3. Gurgaon	22
4. Karnal	21
5. Hissar	18
6. Simla	3
7. Bhatinda	21
8. Ludhiana	19
9. Sangrur	22
10. Patiala	15
11. Mohindergarh	10
12. Amritsar	15
13. Ferozepore	16
14. Gurdaspur	17
15. Hoshiarpur	25
16. Jullundur	18
17. Kangra	19
18. Kulu	2
19. Kapurthala	9
Grand Total	325

[Education and Local Government Minister]

S. No.	Name of the Institution	Number of Unit allotted.	Number of Can- didates allowed admission	Number of candi- dates who actually joined		
				Men	Women	Total
District Gurgaon						
1.	Govt. Basic Training School for Women, Gurgaon ..	2	92	—	92	92
2.	Govt. Basic Training School, Faridabad ..	2	92	46	46	92
3.	Govt. High School, Palwal ..	1	46	46	—	46
4.	Govt. Girls Higher Secondary School, Palwal ..	1	46	—	46	46
5.	Govt. High School, Pataudi ..	1	46	46	—	46
6.	Govt. High School, Hodel ..	1	46	46	—	46
7.	Govt. High School, Nagina ..	1	46	46	—	46
8.	Govt. High School, Hathin ..	1	46	46	—	46
9.	Govt. High School, Kund ..	1	46	39	—	39
10.	Govt. High School, Bahin ..	1	46	46	—	46
11.	Teachers Training College, Rewari ..	2	92	92	—	92
12.	B. B. Ashram, Rampura, Rewari	1	46	—	46	46
13.	M.D. High School, Faridabad..	2	92	66	26	92
14.	B. M. High School, Nuh ..	1	46	41	5	46
15.	Sarvodhya High School, Patli ..	1	46	43	—	43
16.	B. L. High School, Khol ..	1	46	41	—	41
17.	Rashtriya Girls High School. Rewari ..	1	46	—	46	46
18.	Hindu High School Nuh ..	1	46	41	5	46
2. District Hissar						
1.	Govt. Basic Training School, Pabra ..	2	80	77	—	77
2.	Govt. Girls Higher Secondary School, Hissar ...	1	46	—	46	46
3.	Govt. Girls Higher Secondary School, Bhiwani ..	1	46	—	46	46
4.	Govt. High School, Rodhan ..	1	40	40	—	40
5.	Govt. Girls Higher Secondary School, Sirsa ..	1	46	—	46	46
6.	Govt. Girls High School, Fateh- abad, ..	1	40	—	34	34

S. No.	Name of the Institution	Number of Unit allotted	Number of candidates allowed admission	Number of candidates who actually joined		
				Men	Women	Total
District Hissar—concl'd						
7.	Govt. High School, Barnaund ..	1	40	28	18	46
8.	Govt. J. B. T. School, Jamalpur Sheikhan ..	1	40	27	13	40
9.	Govt. J.B.T. School, Balasmand ..	1	40	15	5	20
10.	Govt. J. B. T. School, Rakhi Shahpur ..	1	50	43	—	43
11.	Govt. High School, Dabwali ..	1	46	22	18	40
12.	Govt. High School, Ghotala ..	1	40	22	2	24
13.	Govt. High School, Dhanana ..	1	46	38	1	39
14.	Govt. Girls High School, Hansi ..	1	46	—	46	46
15.	Jat High School, Hissar ..	2	80	51	—	51
16.	Vaish Higher Secondary, School, Bhiwani ..	1	40	38	—	38
3. District Bhatinda						
1.	Govt. Basic Training School, Faridkot ..	2	80	59	—	59
2.	Govt. J.B.T. School for Women Faridkot ..	2	92	—	92	92
3.	Govt. High School, Baja Khanna ..	1	40	20	20	40
4.	Govt. Girls High School, Budhlada ..	1	40	—	47	47
5.	Govt. High School, Mandi Phool ..	1	40	40	—	40
6.	Govt. Girls High School, Phul ..	1	40	—	40	40
7.	Govt. Girls High School, Mansa ..	1	40	—	40	40
8.	Govt. High School, Junir ..	1	40	37	3	40
9.	Govt. High School, Khara ..	1	40	22	18	40
10.	Govt. High School, Bhikhi ..	1	40	26	14	40
11.	Govt. High School, Wander Jattan ..	1	40	19	19	38
12.	Bhai Bheru Khalsa High School, Faridkot ..	1	40	38	—	38
13.	M.R.S. D. Kanya Mahavidyala, Bhatinda ..	1	40	—	42	40
14.	S. D. High School, Bhatinda ..	1	40	29	11	40

S. No.	Name of the institution	Number of Unit allotted	Number of candidates allowed admission	Number of candidates who actually joined		
				Men	Women	Total
3. District Bhatinda—concl'd						
15.	M.S.R. High Secondary School, Bhatinda ..	1	40	26	14	40
16.	Dev Smaj Girls High School, Mandi Phul ..	1	40	—	40	40
17.	S.D. Girls High School, Mandi Phul ..	1	40	—	35	35
18.	Gandhi High School, Mansa ..	1	40	40	—	40
19.	Kh. High School, Mansa ...	1	40	40	—	40
4. District Rohtak						
1.	Govt. Janta College, Dujana ..	2	80	57	16	73
2.	Govt. High School, Farmana ..	1	46	41	—	41
3.	Govt. Girls High School, Jhajjar ..	1	46	—	44	44
4.	Govt. High School, Chharb ..	2	80	76	—	76
5.	Govt. Girls High School, Gohana ..	1	46	—	45	45
6.	Govt. High School, Beri ..	1	40	33	3	36
7.	Govt. High School, Rajlugarhi	1	48	40	6	46
8.	Govt. High School, Ladian ..	1	40	45	—	45
9.	Govt. Girls High School, Bahadurgarh ..	2	92	2	92	92
10.	Govt. High School, Lakhan Majra ..	1	46	41	2	43
11.	Govt. Girls Higher Secondary, School, Rohtak ..	1	46	—	45	45
12.	Govt. High School, Kosli ..	1	40	28	12	40
13.	C. R. College, Rohtak ...	2	80	13	76	89
14.	Kanya Gurukul, Khanpur Kalan ..	2	92	—	92	92
15.	Arya National High School, Mohana ..	1	40	37	—	37
16.	Janta Higher Secondary School, Butana ...	2	92	69	23	92
17.	G. B. High School, Rohtak ..	2	80	79	1	80
18.	Vaish High Schohl, Rohtak ..	1	40	29	—	29
19.	D. A. V. High School, Hassan-garh ..	2	80	65	15	80
20.	S.M. High School, Sonepat ..	2	80	74	—	74

S.No.	Name of the Institution	Number of Units allotted	Number of can- didates allowed admission	Number of candi- dates who actually joined		
				Men	Women	Total
4. District Rohtak—concl'd.						
21.	Haryana Public High School, Gohana ..	2	92	81	9	90
22.	D.A.V. High School, Mokhra ..	1	40	23	—	23
5—District Karnal						
1.	Govt. Normal School, Karnal ..	2	80	80	—	80
2.	Govt. Girls Higher Secondary School, Karnal ..	1	46	—	46	46
3.	Govt. Girls J. B. T. School, Pundri ..	1	40	—	40	40
4.	Govt. High School, Ladwa ..	1	40	20	20	40
5.	Govt. Girls Higher Secondary School, Kaithal ..	1	46	—	44	44
6.	Govt. Higher Secondary School, Kaithal ..	1	40	22	18	40
7.	Govt. Higher Secondary, School, Gharaunda ..	1	46	23	23	46
8.	Govt. Higher Secondary School, Shahabad ..	1	46	18	26	44
9.	Govt. High School, Tarori ..	1	40	18	22	40
10.	Govt. High School, Asandh ..	1	40	33	5	38
11.	Govt. High School, Naguran ..	1	40	37	—	37
12.	Govt. High School, Padla ..	1	40	15	10	25
13.	Govt. High School, Pehwa ..	1	40	40	—	40
14.	Govt. High School, Karora ..	1	40	34	1	35
15.	Daya Nand Training School for Women, Karnal ..	1	46	—	46	46
16.	L.I.B. Higher Secondary School, Panipat ..	1	40	40	—	40
17.	Mata Harkaur Arya Girls High School, Panipat ..	1	40	—	40	40
18.	G. M. High School, Naraina ..	1	40	40	—	40
19.	Janta High School, Kaul ..	1	40	39	1	40
20.	A. S. High School, Pundri ..	1	40	40	—	40
6. District Ambala						
1.	Govt. Basic Training School, Naraingarh ..	2	80	76	—	76
2.	Govt. High School, Ullana ..	1	40	18	16	34

[Education and Local Government Minister]

S. No.	Name of the Institution	Number of Units allotted	Number of candidate allowed admission	Number of Candidates actually admitted		
				Men	Women	Total
District Ambala Concltd.						
3.	Govt. Girls High School, Nalagarh	1	40	—	34	34
4.	Govt. Basic Training School, Chhachhrauli ..	1	46	21	24	45
5.	Govt. Girls High School, Naraingarh ..	1	47	—	47	47
6.	Govt. High School, Nalagarh	1	40	37	—	37
7.	Govt. Basic Training School, Chandigarh ..	2	92	—	92	92
8.	Govt. Girls High School, Yamunanagar ..	1	47	—	47	47
9.	S. L. Training College, Ambala City ..	2	92	37	52	89
10.	Dev Samaj College, Ambala City ..	2	100	—	100	100
11.	Christian High and Basic School, Kharar ..	1	40	39	—	39
12.	Khalsa Girls High School, Morinda ...	1	40	—	46	46
13.	Arya Kanya Vidyalaya, Kharar	2	80	—	80	80
14.	Khalsa Higher Secondary, School, Kurali ..	1	40	—	38	38
15.	A. J. K. High School, Sadhaura ..	1	46	—	45	45
16.	S. D. Kanya Mahavidyalaya, Ambala ..	1	46	—	42	42
7. District Sangrur						
1.	Govt. J.B.T. School, Khunga Kothi ..	2	80	40	—	40
2.	Govt. Girls High School, Jind ..	1	40	—	40	40
3.	Govt. High School, Malerkotla ..	1	40	40	—	40
4.	Govt. Girls High School, Sangrur ..	1	41	—	41	41
5.	Govt. Girls High School, Sunam ..	1	40	—	40	40
6.	Govt. Girls High School, Munak ..	1	40	—	40	40

S. No.	Name of the Institution	Number of Units allotted	Number of candidates allowed date of admission	Number of candidates who actually joined		
				Men	Women	Total
District Sangrur Concl'd.						
7.	Govt. High School Sukhpur Moran ..	1	40	25	2	27
8.	Govt. High School, Dhanudha Kalan ..	1	40	40	—	40
9.	Govt. High School, Balu ..	1	40	37	3	40
10.	Govt. High School, Safidon	1	40	20	20	40
11.	Govt. High School, Kalayat	1	40	37	3	40
12.	Govt. Girls High School, Dhuri ..	1	40	—	46	46
13.	Govt. High School, Lehragaga ..	1	40	26	25	41
14.	Govt. High School, Bahadur	1	46	24	22	46
15.	M. G. M. N. High School, Ahmedgarh ..	2	80	38	31	69
16.	J. M. K. Maha Vidyalaya, Ahmedgarh ..	1	40	—	40	40
17.	Akal Higher Secondary School, Mastuana ..	1	40	39	1	40
18.	Kh. High School, Bakhatgarh ..	1	40	36	4	40
19.	Jat High School, Jind ..	1	40	40	—	40
20.	S. S. Jain Girls Higher Secondary School, Malerkotla ..	1	40	—	40	40
8. District Patiala						
1.	Govt. J.B.T. Unit, Nabha ..	2	80	70	—	70
2.	Govt. State College of Education, Patiala ...	2	80	20	60	80
3.	Govt. Girls Higher Secondary School, Mandi Gobindgarh	1	49	—	49	49
4.	Govt. High School, Nandpur Kesho ..	1	40	46	—	46
5.	Govt. High School, Bassi Pathana ..	1	50	29	20	49
6.	Govt. High School, Sumana	1	46	24	20	44
7.	S. D. Girls High School, Patiala ..	1	40	—	40	40

[Education and Local Government Minister]

No. Name of the Institution	No. of Unit a otted	Number of candi- dates allowed admission	Number of candidates who actually joined		
			Men	Women	Total
8. District Patiala—concl'd.					
8. Mohindera Kanya Vadayala, Patiala ..	1	40	—	36	36
9. Union High School, Rajpura	1	46	28	18	46
10. Arya Girls High School, Nabha ..	1	40	—	38	38
11. Jain Girls High School, Dera Bassi ..	1	40	—	37	37
12. Sewa Samiti Hindu Girls Higher Secondary School, Patiala ..	1	40	—	30	30
13. S. D. High and J.B.T. School, Nabha ..	1	40	—	39	39
9. District Mohindergarh					
1. Govt. High School, Mohin- dergarh ..	1	40	37	—	37
2. Govt. Girls Higher Secondary School, Mohindergarh ..	1	40	—	36	36
3. Govt. High School, Gokalpur	1	40	36	—	36
4. Govt. High School, Narnaul	1	40	36	—	36
5. Govt. Girls Higher Secondary School, Narnaul ..	1	40	—	39	39
6. Govt. Higher Secondary School, Dadri ..	1	40	40	—	40
7. Govt. Girls Higher Secondary School, Dadri ..	1	40	—	34	34
8. Govt. High School, Kannina	1	40	37	3	40
9. S. D. Higher Secondary School, Narnaul ..	2	80	80	—	80
10. District Ludhiana					
1. Govt. Basic Training School, Jagraon ..	2	80	40	52	92
2. Govt. Girls High School, Samrala ...	1	47	—	47	47
3. Govt. Girls High School, Narangwal ..	1	40	—	40	40
4. Govt. Girls High School, Raikot ..	1	40	—	40	40

S. No.	Name of the Institution	No. of Units allotted	Number of candi- dates allowed admission	Number of candidates who actually joined		
				Men	Women	Total
10. District Ludhiana—concl'd						
5.	Govt. High School Kila Raipur ..	1	46	29	16	45
6.	Govt. Girls Higher Secondary School, Khanna ..	1	50	—	50	50
7.	Govt. High School, Payal ..	1	46	21	25	46
8.	Govt. High School, Duraha..	1	46	18	28	46
9.	Govt. High School, Jarg ..	1	42	17	20	37
10.	Basic Training College for Women, Sidhwan Khurd ..	2	92	—	92	92
11.	Sargodha Khalsa Girls Higher Secondary School, Ludhiana	2	92	—	92	92
12.	Khalsa Girls High School, Kila Raipur ..	1	40	—	39	39
13.	Malwa Training College, Ludhiana ..	1	46	4	46	46
14.	Khalsa High School, Jaspalon ..	1	42	15	27	42
15.	Khalsa Training College, Gurisar Sudhar ..	1	40	9	27	36
16.	Khalsa Higher Secondary School, Sudhar ..	1	40	13	27	40
11. District Amritsar						
1.	Govt. Basic Training School, Sarhali ..	2	92	67	25	92
2.	Govt. High School, Sathiala	1	42	30	12	42
3.	Govt. Higher Secondary School, Patti ..	1	40	39	—	39
4.	Govt. High School, Khalra ..	1	46	32	14	46
5.	Govt. High School, Bhangli..	1	46	—	46	46
6.	Govt. Girls High School, Kajron ..	1	40	—	40	40
7.	Govt. Girls Higher Secondary School, Amritsar ..	1	46	—	46	46
8.	Govt. Girls High School, Jandiala Guru ..	1	56	—	53	53
9.	Govt. Girls High School, Ajnala ..	1	46	—	46	46

[Education and Local Government Minister]

S. No.	Name of the Institution	No. of Units allotted	Number of candidates allowed admission	Number of candidates who actually joined		
				Men	Women	Total
11. District Amritsar—concl'd						
10.	Govt. Girls High School, Rayya ..	1	46	—	46	46
11.	Govt. Girls High School, Patti ..	1	46	—	46	46
12.	Guru Arjan Dev Khalsa Higher Secondary School Tarn Tarn	1	46	21	25	46
13.	Trust Higher Secondary School, Verka ..	1	40	37	3	40
14.	S. D. Higher Secondary School, Amritsar ..	1	46	27	19	46
12. District Ferozepur						
1.	Govt. J.B.T., School, Jalalabad	2	92	32	60	92
2.	Govt. J.B.T. School, Phullewala ..	1	40	27	13	40
3.	Govt. High School, Fazilka..	1	46	34	11	45
4.	Govt. Girls High School, Fazilka ..	1	46	—	45	45
5.	Govt. Girls High School, Patto Hira Singh ..	1	46	—	44	44
6.	Govt. High School, Muktsar	1	46	33	10	43
7.	Govt. Girls Higher Secondary School, Abohar ..	1	46	—	46	46
8.	Govt. J.B.T. School, Dhudeki	1	41	—	40	40
9.	Govt. Higher Secondary School, Guruhar Sahai ..	1	40	17	23	40
10.	Sikh Kanya Mahavidayala, Ferozepur ..	1	46	—	44	44
11.	Dev Samaj College, Ferozepur	2	92	—	91	91
12.	Village Teachers Training School, Moga ..	2	92	34	53	87
13.	Malwa Khalsa High School, Ferozepur ..	1	46	28	14	42
13. District Jullundur						
1.	Govt. Basic Training, School, Naura ..	2	84	—	84	84
2.	Govt. High School, Shanker	1	40	—	40	40
3.	Govt. High School, Jandi-ala Samrai ..	1	40	17	19	36

S. No.	Name of the Institution	No. of Units allotted	Number of can- didates allowed admission	Number of candidates who actually joined				
				Men	Women	Total		
13. District Jullundur—concl'd								
4.	Govt. Girls High School, Nakodar ..	1	40	—	40	40		
5.	Govt. Girls High School, Khurdpur ..	1	40	—	40	40		
6.	Govt. Girls High School, Banga ..	1	40	—	40	40		
7.	Govt. High School, Rahon ..	1	40	16	24	40		
8.	Govt. High School, Daroli Kalan ..	1	40	16	24	40		
9.	Govt. High School, Nur Mahal ..	1	40	5	31	36		
10.	M. G. M. Basic Training School, Jullundur ..	2	100	—	100	100		
11.	G. R. Dass High School, Jullundur ..	1	49	—	48	48		
12.	S. D. High School, Shanker	1	40	24	—	24		
13.	Khalsa High School, Rurka Kalan ..	1	40	12	17	29		
14.	Khalsa High School, Nangal Ambia ..	1	40	20	6	26		
15.	National High School, Lam- bra ..	1	40	23	—	23		
16.	Gandhi Vanita Ashram, Jullundur ..	1	50	—	50	50		
14. Gurdaspur District								
1.	Govt. Normal School, Gur- daspur ..	2	80	—	82	82		
2.	Govt. J. B. T. School, Tugal- wala ..	1	46	22	24	46		
3.	Govt. High School, Dalhousi	1	40	9	14	23		
4.	Govt. High School, Derababa Nanak ..	1	40	40	—	40		
5.	Govt. High School, Kahnu- wan ..	1	46	31	11	42		
6.	Govt. Girls Higher Secondary School, Derababa Nanak ..	1	40	—	40	40		
7.	Govt. Girls High School, Batala ..	1	46	—	43	43		
8.	Govt. High School, Harpura Dhandol	1	40	23	16	39		
	Govt. J.B.T. School, Behram- pur ...	2	92	46	46	92		

(Education and local Government Minister)

Name of the Institution	Number of U allotted	Number of candi- dates allowed admission	Number of candtdates who actually joined		
			Men	Women	Total
District Gurdaspur conld.					
10. Govt. High School, Narot Jaimal Singh ..	1	40	37	3	40
11. Govt. Girls High School, Siri Hargobindpur ..	1	46	—	45	45
12. Govt. High School, Siri Gobindpur ..	1	40	37	—	37
13. Govt. High School, Bhan- guri ..	1	40	33	7	40
14. S. D. High School, Fatehgarh Churain ..	1	46	35	8	43
15. S. D. Geeta Bhawan School, Gurdaspur ..	1	46	—	45	45
15. District Hoshiarpur					
1. Govt. Basic Training School, Dholbaha ..	2	80	35	5	40
2. Govt. Girls Higher Secondary, School Hoshiarpur ..	1	46	—	46	46
3. Govt. Girls High School, Nangal Townsnip ..	1	43	—	43	43
4. Govt. Girls High School, Dasuya ..	1	44	—	44	44
5. Govt. Girls High School, Mahilpur ..	1	40	—	40	40
6. Govt. Basic Training, School Mubarikpur ..	1	46	23	13	36
7. Govt. Higher Secondary, School Talwara ..	1	43	19	24	43
8. Govt. Higher Secondary, School Garhshanker ..	1	46	39	7	46
9. Govt. High School, Ormar Tanda ..	1	46	17	29	46
10. Govt. Girls High School. Bodal ...	1	46	—	42	42
11. Govt. High School, Khun Khun Kalan ..	2	80	26	44	70
12. D.A.V. High School, Una ..	2	80	37	41	78
13. S. D. High School Anand Pur Sahib ..	1	46	27	19	

S. No.	Name of the Institution	Number of Units allotted	Number of candi- dates allowed admission	Number of candidates who actually joined		
				Men	Women	Total
15, District Hoshiarpur Concl'd						
14.	Rajput High School, Binjon	1	46	39	7	46
15.	G. G. S. Khalsa High School, Maini ..	2	90	22	64	86
16.	D.A.V. High School, Gardi- wala ..	1	40	39	—	39
17.	Arya Putripathshala Gardi- wala ..	1	45	—	45	45
18.	D. A. V. High School, Bala- chaur ..	1	40	38	—	38
19.	D. A. V. High School, Bassi Kalan ..	1	40	15	22	37
20.	S.D. High School, Badsehra..	1	40	13	25	38
21.	Khalsa High School, Baddon	1	46	29	15	44
16. District Kangra						
1.	Govt. J.B.T. School, Hamir- pur ..	2	92	81	—	81
2.	Govt. J.B.T. School, Dharam- sala ..	2	92	—	92	92
3.	Govt. Girls High School, Pragpur ..	1	40	—	38	38
4.	Govt. Higher Secondary School, Sujan Pur Tira ..	1	46	19	27	46
5.	Govt. Girls High School, Nurpur ..	1	40	—	40	40
6.	Govt. Higher Secondary, Rajpur ...	1	40	14	26	40
7.	Govt. High School, Rakkar	1	40	36	4	40
8.	Govt. Girls High School, Chadiar ..	1	40	—	36	36
9.	Govt. Girls High School, Nadaun ..	1	40	—	40	40
10.	Govt. High School, Bani ..	1	40	28	11	39
11.	Govt. Girls High School, Hamirpur ..	1	40	—	37	37
12.	S. D. Teachers Training, Baijnath	2	80	52	17	69
13.	S.M.R. High School, Indora..	1	46	36	9	45
14.	Govt. A. S. High School, Garli ..	2	80	34	20	54
15.	Govt. Basic Training College, Dharamsala ..	1	40	40	—	40

[Education and Local Government Minister]

S. No.	Name of the Institution	No. of Units allotted	Number of can- didates allowed admission	Number of candidates who actually joined		
				Men	Women	Total
17. District Kapurthala						
1.	Govt. Janta College, Sheikhu- pura ..	2	80	51	13	64
2.	Govt. Girls High School, Kala Singhian ..	1	40	—	40	40
3.	M. G. N. Training School, Phagwara ..	2	92	—	92	92
4.	M.D.S. High School, Kapur- thala ..	1	40	5	10	15
5.	Ramgarhia Training College, Phagwara ..	2	80	6	61	67
6.	S.D. High School, Sultanpur Lodhi ..	1	40	16	21	37
18. District Simla						
1.	Govt. High School, Kasauli..	1	40	—	38	38
2.	Govt. Higher Secondary, School, Kandaghat ..	1	40	20	12	32
3.	Govt. Training School, Simla	1	41	—	41	41
19. District Kulu						
1.	Govt. Basic Training School, Kulu ..	2	80	45	19	64

LIST OF STUDENTS WHO HAVE APPLIED FOR ADMISSION IN J. B. T. CLASS AT GOVERNMENT GIRLS HIGH AND BASIC SCHOOL
JANDIALA GURU

Sr. No.	Name of the Student	Address	Admitted or not, if admitted, the criteria kept in view
1	2	3	4
Sarv Shrimati			
1.	Surinder Dillon	.. V. P. O. Chohla Sahib	No
2.	Kulwant Kaur	.. V. P. O. Ikal Gadda	Admitted (on merit list) (1) Backward area out of 40 candidates
3.	Rohini	.. H. No. 2385 Bagh Rama Nand, Amritsar	No
4.	Santosh	.. V. P. O. Ikal Gadda	No
5.	Rajinder Kaur	.. Butala	No
6.	Kulwant Kaur	.. Butala	No
7.	Harbhajan	.. V. P. O. Ikal Gadda	Admitted (on merit list) (2) Backward area out of 40 candidates
8.	Manjeet	.. V. P. O. Ikal Gadda	Admitted (on merit list) (3) out of 40 candidates
9.	Akwinder Kaur	.. Village, Dalan, P. O. Bhalla Pind	Admitted (on merit list) (4) out of 40 candidates
10.	Rakhsha Devi	.. V. P. O. Ramdass	Admitted (on merit list) (5) out of 40 candidates
11.	Sita Bhandari	.. Jandiala Guru	Admitted (on merit list) (6) out of 40 candidates
12.	Sawinder Kaur	.. 220 Daim Ganj, Amritsar	No
13.	Sukhbir Kaur	.. Chatiwind, Amritsar	No
14.	Balbir Kaur	.. Panjwar, Amritsar	No
15.	Jagdish Kaur	.. Hawalian, P. O. Naushera Dala	No

1	2	3	4
16.	Balbir Kaur	.. Hawalian, P.O. Naushra Dala	No.
17.	Charanjit Kaur	.. V. Mallah, P. O. Kang	Yes out of 40 candidates (7)
18.	Narinder Kaur	.. Akal Gadda	No.
19.	Kuldi p Kaur	.. V. P. O. Chahal	No.
20.	Sarabjit	.. Village Bhakhna Khurd, Tehsil Tarn Taran	No.
21.	Randhir Kaur	.. Tehsil Ajnala V. P. O. Jagdev Kalan	No.
22.	Gurbaksh Kaur	.. Mahal Singh 137, Jandiala Guru	No.
23.	Kamla Devi	.. Gaggo Mahal Tehsil Ajnala	Admitted (on merit list) (8) out of 40 candidates
24.	Parsian Kaur	.. Saingara Ajnala	No.
25.	Jasbir Paul	.. V. P. O. Ahlowal	Yes (9) out of 40 candidates
26.	Kashmir	.. V. P. O. Nangal Guru	Yes (10) out of 40 candidates
27.	Dhanwant Kaur	.. 12/215 Tarn Taran	No.
28.	Harjinder	.. V. P. O. Akal Gadda	Admitted (on merit list) (11) out of waiting list
29.	Amarjit	.. Chetan Pura, Ajnala	No.
30.	Vinod Bala	.. V. Sultan Mahal	No.
31.	Balbir Kaur	.. V. P. O. Kalah	No.
32.	Parkash	.. V. Butari P. O. Khalchian	No.
33.	Sita Rani	.. 757/6 Gali Lachhman Chowank, Amritsar	No.
34.	Kamlash Kaur	.. V. P. O. Chamiani	No.
35.	Jagwinder Paul	.. V. P. O. Chbhal	No.
36.	Amarjit Kaur	52/53, Punjab Roadways Colony, Islamabad, Amritsar	Admitted (on merit list) (12) out of 40 candidates

37. Kashmir Kaur .. Dandpur, P. O. Mirza pur District Kapurthala Admitted (on merit list) (13) out of 40 candidates
38. Taro Kaur .. V. P. O. Jagdev Kalan, Tehsil Ajnala Ditto (14) Ditto
39. Kamla Devi .. V. P. O. Cheecha No.
40. Gurmit Kaur .. 36/3 Block Railway Colony, Amritsar No.

LIST OF STUDENTS WHO HAVE APPLIED FOR ADMISSION IN J.B. T. CLASS AT GOVERNMENT GIRLS HIGHER SECONDARY SCHOOL, JANDIALA GURU (BACKWARD CLASS)

S. No.	Name of the Student	Address	Admitted or not, if admitted, the criteria kept in view
1	2	3	4
1.	Paramjit Kaur	Talwandi Dogra, Amritsar	Yes (on merit list) (B.C) 1, out of 40 candidates
2.	Surinder Kaur	V.P.O. Kt. Khalsa Amritsar	No
3.	Narinder Kaur	V.P.O. Dharar, Tehsil Tarn Taran	No
4.	Goginder Kaur	V.P.O. Thathian, Amritsar	No
5.	Gurcharan Kaur	V. Chapa, Ram Singh. P. O. F. Pur Rajputan, Amritsar	Yes, (on merit list) (2) out of waiting list No
6.	Amarjit Kaur	V.P.O. Bhorchi Rajputan	No
7.	Joginder Kaur	V.P.O. Chhajjalwadi V. Khela	No
8.	Guipal Kaur	V. Khela. Chhajjalwadi, Amritsar	Yes (on merit list) (3) out of waiting list
9.	Parkash	H. No. 281/2, Jandiala Guru	Yes (on merit list) (4) with special Power to increase six seats
10.	Swinder Kaur	Dugal Street, Nurdj Bazar Jandiala Guru	No
11.	Swarn Kaur	Bundlla, Amritsar	No
12.	Raksha	Dugal Street, Jandiala Guru	Yes (on merit list) (5) extra seats allowed by D. P. I. M. N. 2617-PBE-2/196-64-7, dated 31st December, 1964.
13.	Jagdish	V. Khela, Chhajjalwadi	No
14.	Parkash	V.P.O. Tangra	No
15.	Surinder	V. Chananle, Block Jandiala Guru	No
16.	Surinder Kaur	V. Kare Khan P.O. Mianwind Amritsar	Yes (on merit list 6 selected out of 40 candidates)

1	2	3	4
17. Surjit	.. V.P.O. Fatehar 1	No	No
18. Swinder Kaur	.. V.P.O. Bhorechi Rajputan	No	No
19. Gurdip Kaur	.. H. No. 196/1, Mohalla Shekhupura Amritsar	Yes (on merit list out) of 40 candidates (7)	
20. Swinder Kaur	.. Fatehabad, Tarn Taran	No	No
21. Ajit Kaur	.. Ditto	No	No
22. Charan Kaur	.. V.P.O. Nagkalan	No	No
23. Swinder Kaur	.. Chhajalwadi	No	No
24. Gurdarshan	.. V.P.O. Naushera Dhalla	No	No
25. Bimla Kumari	.. 370 Kothi Nangal, Gurdaspur	No	No
26. Sushil	.. Bakhran Gali Amritsar	No	No
27. Amarjit	.. 3/8, Tarn Taran	No	No
28. Devinder Kaur	.. V.P.O. Raja Sansi	No	No
29. Jagdish Kaur	.. H. No. 2287/14, Ch. M. Singh Amritsar	No	No
30. Kuldeep Kaur	.. 1076/12, Gali-3, Islamabad Amritsar	No	No
31. Rajinder Kaur	.. V.P.O. Vallah	No	No
32. Kulwant Kaur	.. V. Chananke Amritsar	No	No
33. Maya	.. 1202/8 Kucha Sher Singh Amritsar	No	No
34. Gurbachan Kaur	.. V.P.O. Gaggio Mahal Amritsar	No	No
35. Harbhajan	.. Khubombaywala Amritsar	No	No
36. Sushil	.. V.P.O. Chaba Amritsar	Yes (on merit list (8) out of 40 Candidates	
37. Surjit Kaur	.. Ch. Passian, Amritsar	No	No

38. Narinder Kaur	.. V. P. O. Chola Sahib	No
39. Jagdish Kaur	.. V.P.O. Chabhal	No. M. N. 2439/St
40. Shela Kumari	.. H. No. 59, Gali No. 3, Nawan Kot, Amritsar	Yes (on merit list) (9) admission under DEO's
41. Inderjit Kaur	.. V. P. O. Munda Pind, Amritsar	No
List of Scheduled Castes		
42. Kamla	.. St. No. 10, H. No. 2556 Nawan Kot Amritsar	No
43. Shakuntla Rani	.. H. No. 9/226 Tarn Taran	No. Ab.
44. Gurdip Kaur	.. Sakhira, Tehsil Tarn Taran, Amritsar	No. Ab.
45. Surjit Kaur	.. 311, Railway B. Block, Amritsar	No. Ab.
List of Deserter Candidates		
46. Rupinder	.. Mahalla Darbarsahib, Jandiala Guru	Yes (on merit list) Deserter Mutual Migration from Rayya vide D.P. I's letter
47. Brij Bala	.. Darshani Gate Jandiala	Yes (on merit list) (2) out of 40 candidates
48. Kalaish Wati	.. Gali Gujran Ch. Baba Sahib, Amritsar	Yes (on merit list) (3) out of 40 candidates
49. Harbhajan Kaur	.. Circular Road, Jandiala	Yes (on merit list) (4) out of 40 candidates

**LIST OF STUDENTS WHO HAVE APPLIED FOR ADMISSION IN J.B.T. CLASS AT GOVERNMENT GIRLS HIGH AND
BASIC SCHOOL JANDIALA GURU GENERAL LIST**

S.No.	Name of the student	Address	Admitted or not, If admitted, the criteria keep in view
1	2	3	4
<i>Sarvshrimati</i>			
1.	Neelam	.. H. No. 178/1, Jandiala Guru, tehsil Amritsar	Yes, on merit list (Genl) out of 40 candidates
2.	Harbhajan Kaur	.. V. Pallasaur tehsil Tarn Taran Amritsar	No.

S.No.	Name of the student	Address	Admitted or not, if admitted, the criteria keep in view
1	2	3	4
Sarvshrimati			
3.	Dalbir Kaur	.. V. Pallasaur, tehsil Tarn Taran, Amritsar	No
4.	Surinder Dhillon	.. V. Chohla Sahib	No
5.	Kamla Rani	.. Tarn Taran	No
6.	Gurcharan Kaur	.. Ditto	Yes, on merit list (Genl.) 2, out of 40 candidates
7.	Darshan	.. Bundala	Yes, on merit list (Genl.) 3, out of 40 candidates
8.	Kanta	.. H. No. 2088/8, Jandiala Guru	Ditto
9.	Purna	.. Jandiala Guru	Yes, on merit list (Genl.) 5, extra ten seats vide D.E.O's letter No. 2617-PBE-2/196, (6)
10.	Santosh Kumari	.. Kapurthala	Ditto
11.	Shakuntla	.. 153/3 Jandiala	Yes, on merit list (Genl.) 7
12.	Inder Devi	.. V. Butari	No
13.	Rama Sharma	.. H. No. 553/2 Partap Bazar, Amritsar	Yes, on merit list (Genl.) 8 out of 40 candidates
14.	Dalbir Kaur	.. Bundala	Do Admission under D.E.O's M. No. 2439/Stn. (9)
15.	Jagir Kaur	.. Do	No
16.	Kiran Bala	.. Jandiala Guru	Yes, on merit list (Genl.) by order of D.E.O's letter No. 2252-63/Stn., 8th December, 1964 (10)
17.	Surinder Kaur	.. V.P.O. Baba Bakala	No
18.	Kuldish Kaur	.. Gehri Mandi	No
19.	Prem Lata	.. Bagh Rama Nand H. No. 2349/28, Amritsar	No

20. Amrik Kaur	.. Nath Wala Gate, Jandiala Guru	Yes, on merit list (Genl.) out of 40 candidates
21. Davinder Kaur	.. Mori Gate, Jandiala Guru	(11) No
22. Kuldip Kaur	.. H. No. 245/11 Amritsar, Toba Bhari Salo	No
23. Saruj Kumari	.. H. No. 1556, Khalsa College, Amritsar	No
24. Shakuntla Sharma	.. Kangra	No
25. Vinod Bala	.. H. No. 1041/18, Azad Nagar, Amritsar	No
26. Daljit Kaur	.. V.P.O. Dharer	No
27. Sukh Devi	.. V. Ranjke Ran Garh	No
28. Lakhvinder Kaur	.. V.P.O. Tarsikka	No
29. Sukhvinder	.. V.P.O. Verka	No
30. Sudarshan Kumari	.. V.P.O. Butala	No
31. Kamlesh	.. Kangra	No
32. Kamlesh	.. Butala	No
33. Krishna Devi	.. H. No. 192/8 Amritsar	Yes, on merit list (Genl.) 12, by order D.E.O's L-No. 2252-63/Stn., 8th December, 1964.
34. Raj Rani	.. H. No. 209/8, Jandiala Guru	Ditto (13)
35. Om Kumari	.. 182/8 Gali Gujran Wali, Jandiala Guru	Ditto Extra ten local seats by D.P.I. Memo No. 2617-P.B.E.-196-64-7, dated 31st December, 1964
36. Sushma Sikri	.. 170/8, Jandiala Guru	Ditto out of waiting list (15)
37. Kanta Devi	.. Gali Kashmiri Sheikh Patta, Jandiala Guru	Ditto Extra ten local seats by D.P.I. Memo No. 26-M-PBE-196/64-7, dated 31st December, 1964 (16)
38. Krishan Kanta	.. 953/1 Ram Bagh Amritsar	No
39. Narinder Kaur	.. 10/231 Verka, Lodge, Tarn Taran	No
40. Kulwant Kaur	.. V.P.O. Kang, tehsil Tarn Taran	No

S. No.	Name of the student	Address	Admitted or not, if admitted, the criteria kept in view
1	2	3	4
41.	Chanchal Bala	.. Joshi Bhawan, Jandialla Guru	Yes, on merit list (Genl.) by D.E.O's No. 2252-63-Stn, dated 8th December, 1964 (17)
42.	Satnam	.. 164/65 Mehar Pura	No
43.	Swinder Kaur	.. V. Ranipur, P.O. Jhitta Kalan, Amritsar	No
44.	Nirmal Kanta	.. 225/1 Gali Sunaria, Jandiala Guru	Yes, on merit list (Genl.) 18, out of extra seats allotted by D.P.I's letter No. 2617-P. B.E.-2/196-64-7, dated 31st December, 1964
45.	Viran	.. V. Nangal Guru Bundala	No
46.	Shushma	.. H. No. 1043/18, Ithar Nagar S. No. 1, Amritsar	No
47.	Sudesh	.. Guru Nanak Wala Khalsa College, Amritsar	No
48.	Ragbir Kaur	.. V.P.O. Adliwala, district Amritsar	No
49.	Indera Wanti/Naian	.. 910/4 Gali Jandiala Guru	No
50.	Gurmit Kaur	.. Qr. No. 258/R. Colony Opp. Khalsa College Amritsar	No
51.	Chanchal	.. 2037/26, St. Fatehabad, Ch. Baba Sahib, Amritsar	No
52.	Janak Dulari	.. Gali No. 5, Outside Sultanwind Gate, Amritsar	No
53.	Parkash Kaur	.. V. Fatehnangal, P.O. Dhaliwal, Gurdaspur	No
54.	Rajinder Anand	.. 12/481, Adda Bazar, Tarn Taran	No
55.	Surinder Kumari	.. V.P.O. Verka, district Amritsar	No
56.	Surinder Kaur	.. Standard Radio, Kt. Baba Dip Singh, Amritsar	No

57. Kiran Bala	..	Noa Bazar Tarn Taran	No
58. Joginder Kaur	..	Bhorehi Brahmna Rajputan, district Amritsar	No
59. Pushpa Devi	..	Mahala Kartarpur, Chhehartta	No
60. Kiran Sharma	..	Tarn Taran	No
61. Kamla	..	Shankar Gali 719/38 Gandhi Nagar, Delhi	Yes, on merit list Genl. Ministers verbal recommendation vide letter No. nil dated 27th November, 1964 (19)
62. Gurnam Kaur	..	P.O. Sathiala, district Amritsar	No
63. Hardev Kaur	..	P.O. Jallabad	No
64. Chander Kanta	..	Jandiala Road Tarn Taran	No
65. Ram Kumari	..	Chota Bazar, Jandiala Guru	Yes, on merit list Genl. extra ten seats allowed by D.P.I's M. No. 2617-PBE-2/196-64, dated 31st December, 1964 (20)
66. Raj Bhandari	..	V.P.O. Jallabad	No
67. Kashmir Kaur	..	V.P.O. Varpal, district Amritsar	No
68. Joginder Kaur	..	V. Nibewind, Amritsar	No
69. Davinder	..	1041/9, Gali Nagpal, Chati Khui, Amritsar	No
70. Kuldip Kaur	..	2400/28, Rama Nand Bagh, Amritsar	No
71. Parshotam	..	4511-Abadi Gurunanak Pura, Amritsar	No
72. Ajit Kaur	..	Gali Sunaria, Jandiala Guru	Yes, on merit list Genl. (21) Out of forty candidates
73. Surinder	..	Gheri Mandi, Amritsar	No
74. Rani	..	Ditto	Yes on merit list genl. 22 admission increase of six seats
75. Raksha	..	Ditto	No
76. Sudesh Rani	..	207/8 Gali Gujran, Jandiala Guru	Yes, on merit list (23) genl. out of extra ten seats allowed by D.P.I's letter No. 2617-PBE-Z/196, -64, dated 7.31st December, 1964

S. No.	Name of the student	Address	Admitted or not, if admitted, the criteria kept in view
1	2	3	4
77.	Sudesh Kumari	.. 288/2 Azad Nagar Chheharatta	No
78.	Primla Devi	.. Ditto	No
79.	Rajinder	.. 5106/38, Hahib Pura Sultanwind Amritsar	No
80.	Lovelin Kaur	.. Khalsa Higher Secondary, Fatehapur Rajputan	No
81.	Harbans Kaur	.. V. Thatha Amar Kalan, Amritsar	No
82.	Nirmal Devi	.. H. No. 214 Gali Hussain Pura, Amritsar	Yes, on merit list genl. 24 out of waiting list
83.	Amrit	.. 2742/1-24M.S. Gate, Amritsar	No
84.	Jaggt Kaur	.. 10/18, Darbar Sahib Chowk, Tarn Taran	No
85.	Santosh Kumari	.. V.P.O. Naushera Nangal, district Amritsar	No
86.	Shardha Sharma	.. 1768/16, Kilan Bhagian, Amritsar	No
87.	Surinder Kaur	.. 12/14, Tarn Taran	No
88.	Brij Bala	.. Gali No. 2, 1083/2, Amritsar	No
89.	Nirmal Devi	.. Kucha Nihal Singh, Amritsar	No
90.	Pravesh Kumari	.. Chheharatta	No
91.	Ranjit Kaur	.. 3/104, Amritsar	No
92.	Surinder Kaur	.. 1024/11, Ram Bagh, Amritsar	No
93.	Jagbir Kaur	.. Mohalla Tank Khatri, Tarn Taran	No

94. Usha Kakkar	.. V.P.O. Sathiala, Amritsar	No
95. Sudesh Kumari	.. Incomplete	—
96. Swinder Rani	.. V.P.O. Jammna Pur, tehsil Tarn Taran	No
97. Vijay Kumari	.. Cycle Works, Tarn Taran	No
98. Gurmit Kaur	.. Plot No. 7, Bhiwani Nagar, Amritsar	No.
99. Parkash Kaur	.. No. certificate attached	
100. Gurmit Kaur	.. 1581/3 inside Ghee Mandi, Amritsar	No
101. Kashmir Kaur	.. V.P.O. Jallabad	No
102. Swarn	.. H. No. 2667/9, Gali Hakimian, Amritsar	No
103. Lakhwant Kaur	.. V. Manna Wala, tehsil Ajnala, Amritsar	No
104. Kiran Bala	.. Nia Bazar Tarn Taran	No
105. Baljit Kaur	.. V-Merri Harnia, Jullundur	No
106. Nirmal Kumari	.. 1/48, Amritsar Road Tarn Taran	No
107. Shakuntla Kumari	.. H. No. 1109/4, Ch. Darbar Sahib, Amritsar	No
108. Varinder Kaur	.. V. Mianwind, Amritsar	No
109. Amrik Kaur	.. Jabbowal, Amritsar	No
110. Kulwant Kaur	.. Gehri Mandi, district Amritsar	No
111. Narinder Kaur	.. V.P.O. Bultar Kalan, Amritsar	No
112. Sudesh Kumari	.. 783/5-VI, Ganda Wala Bazar, Amritsar	No
113. Kalaish Kumari	.. 3088/9, Kt. Khazana Suraj Kund, Amritsar	No
114. Janak Kumari	.. Tr. G.H.S. Fatehabad, Amritsar	No
115. Bimla	.. X-P/28, Faridabad, Punjab, N.I.T.	No
116. Vinod.	.. 127/Ranika Bagh, Amritsar	No

S. No.	Name of the student	Address	Admitted or not, if admitted the criteria kept in view
1	2	3	4
117.	Swinder Kaur	.. 2709/IX-6Kt. Karam Singh, Amritsar	No
118.	Santosh Kumari	.. Wine Contractor, Fatehabad, Amritsar	No
119.	Bachan Kaur	.. V. Janian P.O. Bundala, Amritsar	No
120.	Dalbir Kaur	.. V.P.O. Sudhar Rajputan, Amritsar	No
121.	Jagir Kaur	.. V.P.O. Dharar, Amritsar	No
122.	Brij Bala	.. Jandiala Guru	Yes, on merit list, Genl. 25 extra ten seats by D.P.I's letter No. 2617-PBE-Z/196, 64, 7, dated 31st December, 1964
123.	Simla Rani	.. 46-5-Mohalla Lahrian, Jandiala Guru	Ditto
124.	Kanta Kumari	.. Kucha Kalkatian Kt. Sufaid, Amritsar	No
125.	Shardha Sharma	.. Form incomplete	
126.	Ajinder Verma	.. Gali Bhagtwali 184/9, Amritsar	No
127.	Kanta	.. 1160/20 Lane No. 3, Ram Tirth Road, Amritsar	No
128.	Mohinder Kaur	.. V.P.O. Naitowal, Amritsar	No
129.	Surinder Jit Kaur	.. V. Fazil Pura, Amritsar	No
130.	Tripta	.. V.P.O. Gheri, Amritsar	No
131.	Kirpal Kaur	.. 1845/13, Gali Shaparwali, Amritsar	No
132.	Swarn	.. 2661/9, Gate Hakiman, Amritsar	No
133.	Jasbir	.. V.P.O. Kt. Khalsa, Amritsar	No
134.	Usha Mehta	.. 1709/4, Hathi Gate, Amritsar	No

135. Kulwant Kaur	.. V.P.O. Dhillowal, Amritsar	No
136. Gulshan Kumari	.. 1079/23, Ranjit Pura, Amritsar	No
137. Jasbir Kaur	.. V.P.O. Pataul, tehsil Tarn Taran, Amritsar	No
138. Jaswant	.. 2785/90, Kt. Baba Deep Singh, Amritsar	No
139. Kalaish	.. V.P.O. Thakar Pura, Amritsar	No
140. Rano Kumari	.. V. Rasul Pur Kalan, Amritsar	No
141. Sudarshan Bhandari	.. Gali Lamban, Amritsar	No
142. Surinder Kaur	.. V. Dule Nangal, Chima Bath, Amritsar	No
143. Nareish Kumari	.. H.No. 216, St. 7 Nawan Kot, Amritsar	Yes, on merit list of waiting list (27)
144. Janak Dulari	.. Shopkeeper, Chhehartta	No
145. Surinder Kanta	.. Form incomplete	—
146. Amarjit Kaur	.. 24 Majitha Road, A.C. Home, Amritsar	No
147. Swaran Kaur	.. V.P.O. Nagoke	Yes on merit list genl. 28, special admissions vide D.P.I's letter No. 15652-PF-2/214 64-7 dated 15th December, 1964
148. Balbir Kaur	.. V.P.O. Nairowal tehsil Tarn Taran, Amritsar	No
149. Sarowar Kumari	.. 1001/7, Gate Bhagtwala, Amritsar	No
150. Santosh Kumari	.. Bombay Niwas, Jandiala Guru	No
151. Neelam Kumari Walia	.. Sanitary Inspector, Jandiala Guru, Amritsar	No
152. Satnam Kaur	.. 1562/5, Kucha Narain Singh, Ch. Pragdas, Amritsar	No
153. Shusham Lata Bhatia	.. 1801/26, Joshi Pura, Near Khalsa College, Amritsar	Yes on merit list 29 genl. out of waiting list

J. A. V./J. S. T. TEACHERS OF ERSTWHILE PUNJAB AND PEPSU STATES

2622. Chaudhri Dasondhi Ram: Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that J.A.V./J.S.T. Teachers (Men Cadre) of the erstwhile Punjab State were integrated with the B.T. Teachers, if so, a list of the teachers so integrated be laid on the Table of the House;
- (b) whether it is also a fact that J.A.V./J.S.T. Teachers (Men Cadre) of the erstwhile Pepsu State have also been integrated with the B.T. Teachers, if so, a list thereof be laid on the Table of the House; if not integrated, the reasons therefore
- (c) whether there is any proposal under the consideration of the Government to integrate the J.A.V./J.S.T. Teachers referred to in parts (a) and (b) above, if so, the approximate time by which it is likely to be implemented ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No. There was no J.A.V./J.S.T. (Men Cadre) in erstwhile Punjab State.

(b) No. Because there was no corresponding cadre in the Punjab.

(c) In view of (a) and (b) above the question does not arise.

DRAINAGE CAPACITY OF PATTI DRAIN

2623. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether in view of the inadequate drainage capacity of the Patti Drain in the areas of Tarsikka, Malowal, Nian-garh-malian, Taragarh, Aikalgada to drain out flood water of the area, the Government propose to increase the capacity of the said drain by widening and deepening it, if so, when ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the negative, the alternative provision proposed to be made to drain out the water from the said areas in order to serve the crops ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. Widening up to sub-surface water level has since been completed by manual labour and deepening of the drain below S.S.W.L. will be done with the aid of draglines, when available and also subject to availability of funds.

(b) In view of (a) above, question does not arise.

THEFT OF MOBIL-OIL IN LUDHIANA DRAINAGE CIRCLE

2626. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether the Department

received any complaint from Shri Pritam Singh, s/o Inder Singh of village Khote, tehsil Moga, district Ferozepore, alleging a theft of Dole and Mobil-oil by some one in the Mechanical Workshop, Bajakhana in Ludhiana Drainage Circle during the month December, 1964/January, 1965; if so, whether any enquiry has been held into the matter, if so, the result thereof ?

Chaudhri Rizaq Ram : Yes. Enquiry was held. Services of defaulters have been terminated.

OFFICE OF THE CHIEF AUDITOR, CO-OPERATIVE SOCIETIES

2627. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the post of Superintendent (Audit) was sanctioned in year 1961, for the office of the Chief Auditor in the Co-operative Department;
- (b) whether it is also a fact that the said post has not been filled so far, if so, the reasons therefor;
- (c) whether it is further a fact that a Head Assistant has been handling supervisory work of the said office since then, if so, the reasons for which the post of the Superintendent was got sanctioned ?

Sardar Darbara Singh : Requisite information is enclosed herewith.

(a) The post of Head Assistant (Audit) was upgraded to that of Superintendent with effect from 14th April, 1960.

(b) No, the post stands filled up from 18th April, 1964.

(c) Up to 10th November, 1961, the Audit Branch remained under the charge of a Superintendent by promotion against the post. From 11th November, 1961 to 20th January, 1965, the Audit Branch had also been provided a Head Assistant under the over-all charge of the Superintendent as the services of the incumbent of the latter post had to be utilised for Plan Work of the Department on account of his a good deal past knowledge. However, with the retrenchment of one of the posts of Head Assistants of the Registrar, Co-operative Societies, Punjab office the services of the present incumbent of the post are being utilised till recently for some other Branches, as an internal and temporary arrangement, pending the sanction of another post of Superintendent from Government shortly.

SHORT NOTICE QUESTION (NOT PUT)

Mr. Speaker: There is a Short Notice Question by Dr. Baldev Parkash.

3 p.m.

Shri Mangal Sein : On his behalf, Sir.

Mr. Speaker : Has the hon. Member the necessary authority from the hon. Member, Dr. Baldev Parkash?

Shri Mangal Sein : He met me at the bus-stand.....

(Laughter)

CALL-ATTENTION NOTICES

Mr. Speaker : Now we take up Call-Attention Motions. There is a Call-Attention Notice (No. 41) given by Sardar Tara Singh and others. (No hon. Member got up)

Next Call-Attention Notice is by Dr. Baldev Parkash. (The hon. Member did not get up)

Next Call-Attention Notice is by Shri Balramji Dass Tandon. (The hon. Member did not get up)

Next Call-Attention Notice is by Pandit Mohan Lal Datta.

Pandit Mohan Lal Datta (Amb) : Sir, I beg to draw the attention of the Minister concerned to a recent matter of public importance, namely, failure of the Civil Supplies Department to provide atta or foodgrains to the Co-operative Societies for the last 15 days in the acute scarcity area of Gagret and Amb Blocks in Hoshiarpur District which caused extreme hardship to the poor people of this backward hilly area. The traders are charging very high prices for atta and foodgrains at which the poor people could not purchase. Such a situation is lamentable in view of the assurances of the Government that it had sufficient stock of foodgrains to feed the people.

The Government is guilty of callous neglect in providing the atta to such an acute scarcity area. An enquiry be held into this deplorable state of affairs and the difficulty be removed immediately.

Mr. Speaker : It is admitted.

मुख्य मन्त्री (श्री राम किशन) : स्पीकर साहिब, इस के बारे में मैं अभी ही अर्ज कर देना चाहता हूँ। यह बात मेरे नोटिस में लाई गई है। असल में पिछले मार्च के महीने में इम्पोर्टिड व्हीट की कमी वाक्या हो गई थी इस का कारण यह था कि अमरीका में स्ट्राइक हो गई थी और इस के असर की वजह से सारी स्टेटों को व्हीट कम मिली। और कोटा कम हो गया था। अब मुझे परसों ही इतलाह मिली है कि 15 हजार टन व्हीट और आ गई है। इसलिए मैं आप की मारफत हाउस को यकीन दिलाना चाहता हूँ कि जल्द ही इम्पोर्टिड व्हीट के आ जाने से दिक्कत दूर हो जाएगी। हमें इस बात का पूरी तरह से अहसास है।

Mr. Speaker : Now we will take up the next Call-Attention Motion (No. 45). It stands in the name of Sarvshri Bhan Singh Bhaura, Jangir Singh Joga, Babu Singh Master, Gurbakhsh Singh and Shamsheer Singh Josh.

Comrade Babu Singh Master (Phul) : Sir, I beg to draw the attention of the Government to the fast started since Tuesday by the Left Communist detenus confined in various jails of the State, i.e., Nabha, Rohtak and Hissar

etc. under D. I. R. who have not been provided with better classes, family and clothing allowances, increase in diet and better medical facilities. The indefinite fast of the detenus and refusal of the Government to provide them due facilities is causing a great resentment and unrest in the political circles and State. Hence this Call Attention Motion is moved to seek the clarification of the latest stand of the Government towards the detenus and their genuine demands.

Mr. Speaker : It is admitted.

मुख्य मंत्री (श्री राम किशन) : इस के बारे में, स्पीकर साहिब, 31 तारीख को कैबिनेट की मीटिंग हुई और वहां पर इस मसले पर गौर किया गया फिर हर डिस्ट्रिक्ट हैडक्वार्टर्स को हिदायत कर दी गई है कि जिन लोगों की फसलों का नुकसान हेल्-स्टार्म से हुआ है उस के बारे में इतलाह इकट्ठी की जाए। (विषय) (शोर)

आवाजें : यह तो बिन्कुल गलत है। मोशन तो कन्ग्रुइसट डेटेन्यू के बारे में है और जवाब हेल्-स्टार्म का दिया जा रहा है।

Mr. Speaker : I am taking it up.

श्री मंगल सैन : आन ए प्वाइंट आफ आर्डर। मैं इस बात पर आप का रुलिंग चाहता हूं कि जो लेफ्ट कन्ग्रुइसट जेलों में बंद कर दिए गए हैं इन्होंने जेलों में भूख हड़ताल कर दी है, इस के बारे में मोशन थी और मुख्य मंत्री महोदय जवाब दे रहे हैं कि 31st March, 1965 को मीटिंग हुई कि जिन जिन इलाकों की फसलें तबाह हुई हैं वह इतलाह दें तो यह जवाब मेरी समझ में जरा नहीं आया। (विषय) (शोर)

Mr. Speaker : This is no point of order.

सरदार अजयिब सिंघ संधू : आन ए प्वाइंट आफ आर्डर सर। यह ठीक है कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੌਜੂਦਾ ਜਵਾਬ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਇਕੱਲਾ ਲਫਜ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਰ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

ਚੀਫਰੀ ਇੰਡਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹੇ ਹੀ ਐਕਸੈੱਟ ਮਾਈਡਿਡ ਹੈ ਕਿ ਮੋਸ਼ਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪੜ੍ਹਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾ ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕਮਲੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ (ਹਾਸ)।

Mr. Speaker : Order, please.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, this shows that the hon. Chief Minister is very much worried about the loss that has been caused to crops, rather than these detenues. This goes to his credit.

मुख्य मन्त्री : जहां तक इन डेटेन्यूज की खुराक का ताल्लुक है इन्हें जितनी खुराक आगे मिलती थी उसमें कुछ बढ़ावा कर दिया गया है। मुझे इस वक़्त अग़ज़ैक़ट नहीं पता। इस के बारे में इन्स्ट्रक्शन्ज़ जारी कर दी हैं कि क्योंकि प्राइसिज़ बढ़ी हैं इस लिए खुराक में बढ़ावा कर दिया जाए। एग़ज़ैक़ट डिटेल्ज़ में आपके सामने रख दूंगा।

Comrade Shamsher Singh Josh : Mr. Speaker, on a Point of Order.

Mr. Speaker : The hon. Chief Minister has promised to make a statement later.

Comrade Shamsher Singh Josh : Then it is all right, Sir.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਖੱਤਰੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਸੋਰੈਂਸ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਵਲੋਂ ਆਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਹਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ.....

Mr. Speaker : I would request the hon. Member not to enter into discussion, please.

He may please read his next Call-Attention Notice (No. 46).

Comrade Bubu Singh Master(Phul): Sir, I beg to draw the attention of the Revenue Minister to the extensive damage caused to the standing crops by Wednesday's downpour and hail-storm in the various parts of the State and particularly Dona, Kandi and Bet areas in Jullundur Division, Tarasori, Mansa, Karnal, Panipat and Pathankot areas. Due to this extensive damage there are very bleak prospects of a bumper crop rather peasants who have been hit hard require immediate relief measures from the Government. Hence this motion is moved to seek the information if any steps have been taken to provide relief to the affected areas.

Mr. Speaker : It is admitted.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ (ਮੇਜਰ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਜੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੈਬੀਨਟ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਮੈਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ।

Mr. Speaker : Next Call-Attention Notice is by Sardar Ajaib Singh Sandhu (No. 47).

Sardar Ajaib Singh Sandhu (Morinda—S.C.) : Sir, I beg to draw the attention of the Chief Minister towards the disturbance created by the police and other authorities of the district in not allowing the Sikhs of Model Town, Sonapat to construct their Gurdwara to which they are

[Sardar Ajaib Singh Sandhu]

legally entitled. It is necessary here to mention that some years ago two plots—one for the Mandir and the other for the Gurdwara—were allotted by the Government in Model Town, Sonapat. The Mandir was built up immediately, but when the construction of Gurdwara was started it was not allowed to continue as the Civil Court gave stay orders on the application of the other party. There had been litigation for more than two years and ultimately it was decided by the Civil Court that the Local Singh Sabha was legally authorised and entitled to construct the Gurdwara on the allotted plot. After the decision of the Civil Court when the local Singh Sabha started the construction of the Gurdwara, the local police intervened illegally and stopped the construction of the Gurdwara. There is a great resentment and tension among the Sikh circles. The matter being of utmost importance, so that the law and order situation may not worsen there, need be discussed in this August House.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, I wish to draw your attention to the fact that as far as I know the matter is *subjustice* and probably it has been referred to arbitration. Therefore, it should not be discussed.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Mr. Speaker, the case is pending in the court of Senior Sub-Judge, Rohtak in this connection and proceedings have been stayed.

Mr. Speaker : There is another Call-Attention Notice (No. 50) on the same subject by Sardar Lachhman Singh Gill.

Sardar Lachhman Singh Gill : Sir, I beg to draw the attention of the Chief Minister to the fact that some anti-social Hindu elements are creating trouble and causing hinderance in the construction of Gurdwara on a plot secured on payment after allocation by the Government at Sonapat Model Town area by the local Sikhs.

The situation is likely to worsen hence this motion is moved to draw the pointed attention on the matter.

Mr. Speaker : I am keeping these motions pending to find out whether the case is *subjudice* or not.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Who will inform you, Sir?

Mr. Speaker : I will find out from the Government.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Then the Government should make a statement.

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, I may suggest that you may kindly admit these two motions. Let the Government find out whether the case is *subjudice* or not. If it is not *subjudice* then let the Government make a statement.

Mr. Speaker : Now that it has been pointed out to me that the case is *subjudice*, let me first find out.

The next Call-Attention Notice (No. 48) is by Chaudhri Devi Lal,

Chaudhri Devi Lal : Sir, I beg to draw the attention of the Chief Minister to the extreme disparity, prevailing among the wheat and gram prices in the Punjab on the one hand and certain States on the other. The Punjab producer finds himself compelled to accept Rs 60 per quintal for wheat, while the producer in Madhya Pradesh is getting Rs 108 per quintal and the producer in U. P. gets Rs 82 per quintal. Similarly, the Punjab producer has to accept Rs. 69 per quintal for gram against Rs 155 and Rs 108 per quintal going to the producer in Rajasthan and Bihar, respectively. Were the movement of these foodgrains free, the price will naturally rise to the advantage of the producer in the Punjab. Even as it is, the foodgrains, in question, are taken out from the State by the permit-holders, who make profit at the expense of the Punjab producer.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

Next Call-Attention Notice (No. 49) is by Sardar Niranjn Singh Talib.

Sardar Niranjn Singh Talib : Sir, I beg to draw the attention of the Government to a very important and urgent matter of public importance, i.e., the statements made by the Chairman of the Council of Ministers and other M.P.s in Nepal's National Panchayat (Legislature) as published in the press today about Sucha Singh's episode, deploring certain statements of Punjab Police officials, describing these statements as 'undignified, impossible, mean and fantastic'.

It has created very awkward situation. The Government should give a comprehensive statement regarding the arrest of Sucha Singh, and whether the press conference was given by the D.I.G. Police, Mr. Ashwini Kumar with the permission of the Punjab Government and whether officials are allowed to enter into self publicity ?

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

Next Call-Attention Notice (No. 51) is by Chaudhri Net Ram.

चौधरी नेत राम : यह काल एटेंशन मोशन मुझे तो अंग्रेजी में मिली है। अगर यह हिंदी में होती तो मैं पढ़ देता, अब आप ही पढ़ दें, मैं तो पढ़ता नहीं।

Mr. Speaker : All right, I will read it. It is as under "to draw the attention of the Government towards the fact that the Dr. Incharge of the Primary Health Centre, Khanda Kheri, tehsil Hansi, district Hissar, called A.N.M. (Nurse) to the said Centre at his residence and gave her a severe beating and snatched away her pay and thereafter the officers concerned transferred the said nurse and other employees of the said centre who appeared as her witnesses and withheld five months pay of the said nurse, but no action has been taken against the Doctor concerned. Thus there is a great unrest amongst the female staff employed in the hospitals and health services of district Hissar.

This is admitted.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਗਲੀ ਕਾਲ-ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਓ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਕਾਲ-ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਡਾਲਬ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੁਣੇ ਐਡਮਿਟ ਹੋਈ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਕੇਸ ਸਬ ਜੁਡਿਸ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker: It may not be sub-judice. ਅਜੇ ਜਵਾਬ ਆ ਲੈਣ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਦੇਖ ਲਵਾਂਗੇ ।

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ : On a point of Order, Sir, ਚੌਧਰੀ ਨੇਤਾ ਰਾਮ ਨੇ ਜੋ Call-Attention Notice ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਮਗਰ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਉਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਮੋਸ਼ਨ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਗਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਰ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕਾ ਤੁਸੀਂ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਚੌਧਰੀ ਨੇਤਾ ਰਾਮ ਨੇ ਜੋ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਹੈ । ਉਹ ਜਿਸ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਚਾਹੁੰਦੇ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ ਐਸਾ ਕਰਨੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਪਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਉਰਦੂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫਿਰ ਮੈਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾ । (The notice of the Motion from Chaudhri Net Ram was in Urdu and not in Devanagiri Script. He could read it in the language of his choice ; there was no restriction. He could not read it because he did not have its copy even in Urdu with him. Then I read it myself).

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ : ਮੁੜੇ ਇਸ ਪਰ ਕੋਈ ਐਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਕੀ ਪੜ੍ਹੀ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਕਾਲ ਐਟੈਂਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਪੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਐਸਾ ਕੀ ਐਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ?

(Interruption by Pandit Bhagirath Lal)

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਤੁਸੀਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਹੀ ਹੈ ਮੋਸ਼ਨ ਉਸੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿ ਆਈ ਹੈ । ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਅਜੇ ਸਟਾਫ਼ ਵੀ ਕਮ ਹੈ । ਹਮੇ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਸਟਾਫ਼ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲਿਖਾ ਹੈ । ਸਟਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਣੇ ਦੇ ਬਾਦ ਐਸਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ । (I agree with the hon. Member. The copy of the Motion should be supplied to the Member in the language in which it has been given notice of by him. But so far, we are short of staff. We have approached the Government for the increase of staff. It will be done as soon as more staff is available.)

ਪੰਡਿਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ : ਮੈਂ ਉਹ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਲ ਐਟੈਂਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

Mr. Speaker : I will try to find out.

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ : ਮੈਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਉਹ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪੈਸਾ ਦੇਣੇ ਦੀ ਕੀ ਤਰੀਕਾ ਚੁਣੇਗੀ ?

Mr. Speaker : Order, please. There should be no discussion after my observations.

The next Call-Attention Notice (No. 52) is from Comrade Shamsher Singh Josh.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the Government to a matter of urgent public importance regarding selection of the Text books for the High and Higher Secondary Courses for the year 1965-66 (New Classes to begin from 7th April, 1965) by the University,—*vide* its notification C.M. 2 and C.M. 3, dated 5th March, 1965. This has created a big scandal in the State because almost all books submitted by Messrs University Publishers and Dhanpat Rai and Sons and Orient Publishers amounting to a total publishing work of nearly 20 lakh rupees, have been selected for recommendation as courses for the above classes in contravention of all Rules and Regulations laid down by the University Act,—*vide* Regulation No. 16 under the heading “Faculties Chapter 2” of the Act and also under Regulation No. 5 under the head “School Board Chapter 6” of the said Act. The selection is also in contravention of the procedure laid down in clauses (2)-(3) and (13) of the Notification No. B.M. of 1963.

This is a serious matter because, if the Government fails to intervene and set aside these arbitrary selection, before 7th April, 1965, nearly a lakh-and-half number of 9th class students who will be joining the classes this year will have to buy these worthless books compulsorily.

Under Section 33 of the University Act, Punjab Government is fully competent to intervene in the above matter and should have intervened upto now. It is further stated that the D.P.I. has also submitted his report regarding the above matter and immediate action is required to be taken on the above report. Hence this Call-Attention Notice is moved to draw the pointed attention on the whole episode.

श्री अध्यक्ष : यह मोशन मैं ने इस लिए ऐडमिट की है कि यूनिवर्सिटी ऐक्ट और यूनिवर्सिटी के फैसले को कन्ट्रावीन किया गया है । (I have admitted this motion because the University Act and the decision of the University appear to have been contravened.)

If there is any contravention of the University Act and the Rules and Regulations, then the Government will intervene and the Government has the right to intervene. The rule in this respect is quite clear.

It has been stated in the Call-Attention Motion that the new books will start with effect from the 7th of April, 1965. This is a serious matter. This motion is admitted and if the new books are to be introduced by the 7th April, 1965, I would request the Government to make a statement by to-morrow.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, I would like to have certain clarifications. You have been pleased to allow certain Call-Attention Motions. These motions are also read out by the hon. Members who give notice of these. Certain call-attention motions are not allowed to be read. May I, Sir, know the difference between a motion which allowed to be read and that which is not allowed to be read ?

Mr. Speaker : Only those motions are allowed to be read which are first held in order. The motions which are rejected are not allowed to be read.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Does it mean that only those motions are allowed to be read which are first held in order by you ?

Mr. Speaker : Yes. The Government is required to make statements in regard to those Motions.

चौधरी नेत राम : मेरा एक ध्यान दिलाऊ प्रश्न है यूनिवर्सिटी के बारे में जो मैंने आपके द्वारा दिया था . . . . .

श्री अध्यक्ष : उसका फैसला नहीं हुआ । (I have not yet taken any decision in that respect).

चौधरी नेतराम : एक और था किताबों के सम्बन्ध में . . . . .

श्री अध्यक्ष : वह आ गया । गवर्नमेंट ने उसके बारे में जवाब देना है ।
(The question has been raised. The Government is to make a statement on that.)

सरदार लछमन सिंह गिल : मेरा प्रिविलेज मोशन है । . . . . .

Mr. Speaker : I have not been able to decide. I will give my decision to-morrow.

सरदार लछमन सिंह गिल : एक ऐडजर्नमेंट मोशन भी दिया था . . . . .

Mr. Speaker : The adjournment motion has not been allowed, because the matter referred to in the said motion is *sub judice*. I have verified the facts. The case has been registered.

सरदार लछमन सिंह गिल : ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ . . . . .

Mr. Speaker : The Government has already promised to make a statement.

सरदार लछमन सिंह गिल : सवाल उां यह है कि जिरफ़ा मेरा ऐडजर्नमेंट मोशन है, उां मेरे पढ़ने दिये ।

Mr. Speaker : No, please.

सरदार लछमन सिंह गिल : ਇਕ ਕਾਲ-ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ?

श्री अध्यक्ष : सरकार स्टेटमेंट देगी । (The Government is to make a statement.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਗਲ ਦੱਸੋ ।

Mr. Speaker : The Government has already promised to make a statement. I hope the Government will make a statement.

STATEMENT BY THE CHIEF MINISTER, REGARDING THE
RECENT DISTURBANCE AT DHARAMSHALA WADERIAN
IN LUDHIANA

Chief Minister (Shri Ram Kishan) : Mr. Speaker, Sir.....

(Interruption by Sardar Ajaib Singh Sandhu)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : On a point of Order, Sir. Can the hon. Chief Minister make a statement, if the case is *sub-judice* ?

(Noise and Interruptions in the House)

Chief Minister : Mr. Speaker, Sir, in Mohalla Chati Waderian in Ludhiana City, there is a building known as Dharamshala Waderian. It has been reported that a series of *Akhand Pathas* were started in the Dharamshala. On the 27th March, 1965, an ugly situation is reported to have arisen there, because of the actions of the supporters of two parties, as a result of which the local police had to intervene for preventing any breach of the peace and maintaining law and order. Consequently the local authorities have had to start proceedings under sections 107 and 150 of the Code of Criminal Procedure and to make a complaint under section 145, Criminal Procedure Code. These cases are at present *sub-judice*. As such, it will not be appropriate to say anything more about these matters at present.

2. On the 3rd April, 1965, at the time of my visit to the Christian Medical College, Ludhiana—a crowd collected near the Medical College building and created trouble. As many as 22 police officials and a Magistrate sustained injuries, and the uniforms of some of the Policemen were torn.

Sardar Lachhman Singh Gill : Wrong. Absolutely wrong. I question it.

Chief Minister : A case FIR 468, dated 3rd April, 1965 under sections 332/353/186/148/149, IPC.....

Sardar Lachhman Singh Gill : On a point of Order, Sir,.....

Mr. Speaker : Let the hon. Chief Minister first complete his statement.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੇਰਾ ਐਡਜਰਨੈਂਟ ਮੌਸਨ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਜਦ ਕੇਸ ਸਬਜ਼ਡਿਸ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅਲਾਉ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਜਦ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਸ ਸਬਜ਼ਡਿਸ ਕੀ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਐਡਜਰਨੈਂਟ ਮੌਸਨ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat. He is on a point of Order and I am not allowing him to raise his point of Order. This is no point of Order.

The Government has promised to make a statement.

So far as the incident on the 3rd April, is concerned, it is not allowed to be read. Whatever has been read, is expunged.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ adjournment motion ਦਾ ਹੀ ਉਹ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ 3 ਅਪਰੈਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਪਣੀ adjournment motion ਵਿਚ ਔਰ ਏਸੇ ਦਾ ਹੀ ਉਹ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr. Speaker : The Chief Minister was going to narrate some facts. That portion should not be read. There is neither any call attention notice nor any adjournment motion about it. Anyhow, I would first like to go through it.

ਚੌਥਰੀ ਝੰਡਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਜੋ ਬਯਾਨ ਆਨੇ ਲਗਾ ਥਾ ਤਸ ਮੈਂ ਕੋਈ ਏਸੀ sub-judice ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

Mr. Speaker : I will first find out the facts.

Minister for Education and Local Government : (Shri Prabodh Chandra) : Sir, you have ordered that the portion, which has been read, should be expunged. At the same time, you have desired that portion to be gone through by you. May I know, Sir, which position is correct ?

Mr. Speaker : I have gone through the statement. That is quite in order. The hon. Chief Minister may continue. There is nothing sub-judice in it. So, my ruling expunging that portion does not stand.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ * * * * *

Mr. Speaker : Order, order please. Whatever has been said now by Sardar Lachhman Singh Gill, will not form part of the proceedings.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : On a point of Order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਜਿਹੜੀ adjournment motion ਅਤੇ Call-Attention notice ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਹ 3 ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਏਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਮੇਰਾ Call Attention Motion ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਹ statement ਦੇਣਗੇ। ਕੀ ਮੈਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ statement ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਬਾਰੇ।

Mr. Speaker : I have disallowed them.

(Interruptions)

---

*Expunged as ordered by the Chair.

Mr. Speaker : No interruptions, please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ call attention motions ਹੁਣ ਤਕ admit ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਕੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : Government promised to make a statement on the situation in Ludhiana, and they are entitled to make a statement at any time.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਇਕ Call-attention Motion ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ I. G. ਜੋ ਉਥੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ finding ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ House ਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਪਹਿਲਾਂ ਏਥੇ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਆਫ ਦੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚ ਟੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਚੇਅਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਫੇਰ ਦੋਬਾਰਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦਖਾਲ ਦਿਉ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ study ਕਰ ਲਵਾਂ ਔਰ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਟੋਕਨ ਨਾਲ ਚੰਗਾ impression ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ House ਦੀ dignity low ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਉ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ statement ਏਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਖਾਲ ਲਿਆ ਕਰਨ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

Chief Minister : Sir, a case F. I. R. No. 468.....

Sardar Gurnam Singh : Sir, let me first make the position clear. There are two things involved in this matter. Firstly, as you have stated you said that the Chief Minister was requested to make a statement on the situation at Ludhiana. That was through a Call Attention Motion when this incident, in regard to which the Chief Minister wants to speak now, had not occurred. Therefore, it is that statement which the Hon. Speaker had asked the Government to make. The statement which the honourable Chief Minister is now making, is not contemplate through that Call-Attention motion. The statement has to be made by the Chief Minister in answer to a particular call attention motion and not about everything that happened in Ludhiana. Secondly, Sir, you were pleased to say that you have seen the statement and that the matter is not *sub-judice*. With utmost respect to the Chair, I would like to say that whatever I have heard so far from the Leader of the House, relates to a matter which is definitely sub-judice, because he says that an attack was made, so many things happened and that the First Information Report was recorded. It means that the Police is investigating the case. As soon as the First Information Report is recorded, it is sent to the Magistrate.

[Sardar Gurnam Singh]

It, therefore, means that the case is *sub-judice* and accordingly, Sir, I differ from your point of view. As soon as the First Information Report is recorded and the investigation starts, the matter becomes *sub-judice*. I would, therefore, respectfully say that the Chief Minister is not competent to read the matter which is *sub-judice*. It is, however, for you, Sir, to decide whether it is *sub-judice* or not.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, the point raised by the Leader of opposition is that it is inter-connected with the previous motions which you have been pleased to reject. You have already given your ruling on this point and the contention of the Leader of the Opposition is that the Call Attention Notice or the previous adjournment motion did not cover the subject of the statement which the Chief Minister wants to make and that therefore, the Chief Minister cannot be allowed to make the statement *suo moto*. I may submit that the Chief Minister can, on his own, read any statement on any situation, at any time he likes.

Mr. Speaker : I entirely agree with Sardar Gurdial Singh Dhillon. The Chief Minister or any other Minister has the right to make any statement at any time, whether there is any motion or not. Secondly, I think that Sardar Gurnam Singh is under some wrong impression that I admitted any motion with regard to the affairs in Ludhiana. So far as I remember, which, of course, is a matter of record, no motion regarding the affairs in Ludhiana was admitted by me. But, as the controversy started, the Chief Minister promised to make a statement as a result of requests made by the hon. Members from the opposition Benches. So far as the question of its being '*sub-judice*' is concerned, I have gone into that statement. It does not involve anything which may come under the expression '*sub-judice*'. The Chief Minister just stated that some Police Officers were injured and left the matter there. He did not draw any conclusion. He has stated what has been said in the First Information Report. That is a matter of fact and the statement does not contain anything which is *sub-judice*.

Shri Mohan Lal : Mr. Speaker, Sir, this question of '*sub-judice*' is being raised on the floor of the House very frequently. Therefore, I would request you to please examine it once for all for future guidance. My contention is that there is great difference between commenting upon a matter which is *sub-judice* and giving factual information on such a matter. I am of the opinion that the Government is perfectly within their rights to give factual information to the House. So far as the matter, being *sub-judice* is concerned, the Government are not entitled to give any comments or verdict. Therefore, in my humble opinion, even if it is not warranted by any Rules of Procedure, the hon. Chief Minister can make a factual statement without passing any comments. However, I would repeat my request, Sir, that this matter be examined once for all.

Mr. Speaker : I agree with the hon. Member that factual information can be given by the hon. Chief Minister.

Sardar Gurnam Singh : If the Leader of the House says that so and so gave beating to so and so, will it be a factual information ?

Mr. Speaker : That is a different thing. But if it is said that these are the allegations, it will be a factual information. If it is mentioned in the First Information Report then it becomes a factual information.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਸਿਥੂਏਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਕੁਝ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੈਸੇਜਜ਼ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨਕੁਆਰੀ ਲਈ ਆਈ. ਜੀ. ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦੱਸਾਂਗਾ । ਹੁਣ ਚੁੱਕਿ ਉਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਸਿਥੂਏਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦੱਸਣ ।

Mr. Speaker : It is for the Government to decide whether to make any statement or not.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ । ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਜੋ ਪਰੋਮਿਸ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਥੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਪਰੋਮਿਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਈ. ਜੀ. ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੀਲਿਮੀਨਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜੋ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸਨੂੰ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੋ ਗਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੱਸਾਂਗਾ ਪਰ ਇਸ ਵਕਤ ਮੈਂ ਐਨਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਦੀ ਮਾਰਫਤ ਜੋ ਵਾਹਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ

Mr. Speaker : If any commitment made by the Government is not honoured, it is for the Committee on Government Assurances to go into it.

ਬੀਬੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਬਿਥਵਸਥਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ । ਸੇਰਾ ਬਿਥਵਸਥਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਧਰੁ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੇਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬੇਫ਼ਰਸਤੀ ਕੀ ਗਈ ਐਰਿ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੋ ਤੋਫ਼ਾ ਗਯਾ ਤਸਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਜਬ ਮੁਖਯ ਮੰਤਰੀ ਬਯਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਥੇ ਤੋ ਆਪਨੇ ਤਨਕੋ ਬਯਾਨ ਪਛੇ ਜੇ ਮਨਾ ਕਿਆ ਐਰਿ ਫਿਰ ਆਪਨੇ ਖੁਦ ਤਸ ਬਯਾਨ ਕੋ ਪਛੇਰ ਫ਼ਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦੀ ਕਿ ਕਹੁ ਬਯਾਨ ਪਛੇ ।

*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*

*NOTE : Expunged as ordered by the Chair.

श्री अध्यक्ष : जहाँ तक आपने चीफ मिनिस्टर पर एस्पersion डालने की कोशिश की है उसे तो मैं ऐक्सपेंज करता हूँ । बाकी बात यह है कि यहाँ कुछ मैम्बरान ने एतराज किया कि यह केस सबजुडिस है, इस लिए मैंने कहा कि मुझे ब्यान देख लेने दें ताकि मैं देख लूँ कि वह बात सबजुडिस है या नहीं फिर अपना ब्यान दें । (So far as the hon. Member's attempt to cast aspersion on the Chief Minister is concerned, I expunge that portion of his observation. The position is that some hon. Members raised an objection on the plea that this case was sub-judice. Therefore, I expressed my desire first to go through the said statement in order to ascertain whether it was sub-judice or not and then the Chief Minister might continue with his statement.)

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir, I simply want to know whether or not it is imperative upon the Government or a Member of the Cabinet to send you a copy of the statement that is desired to be made on the floor of the House ?

Mr. Speaker : Yes, it is imperative.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, I have not risen on a point of Order. But as so many hon. Members have spoken on the point relating to the making of this statement, I would like to say a few words. I would say, Sir, that the line between what is factual information about a case and what is a commentary on that case, is dangerously thin. Factual information can amount to commentary if facts are marshalled in a particular way especially when facts are in dispute. I would, therefore, suggest, Sir, that it would be better to avoid even referring to facts which are connected with a matter which is likely to go to a Court of Law.

Mr. Speaker I am sorry, I do not agree with what the hon. Member has said.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, Sir, with due deference to Sardar Gurnam Singh, I would say that though after an F. I. R. is lodged, the case goes to a Court, the Government would be within their rights to state the facts mentioned in the F. I. R. without making any comments thereon. So as stated by Pandit Mohan Lal, the Chief Minister can state the facts of the case without passing any remarks.

Comrade Ram Piara : Sir, Pandit Mohan Lal has rightly pointed out that Government is empowered to make a statement of facts and I want to add to what Pandit Mohan Lal has stated, that Mr. Justice Bedi of High Court has already given a verdict on this point that on administrative grounds factual information in the form of a statement can be given by the Government.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਲਾਉ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਐਫੰ ਆਈਓ ਆਰਓ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ

Mr. Speaker. The Chief Minister is making a statement.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਇਥੇ ਹੁਣ ਐਫੰ ਆਈਓ ਆਰਓ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

Mr. Speaker: Factual information can be given in the form of a statement. The hon. Member should please take his seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਫੈਕਚੁਅਲ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਐਫੰ ਆਈਓ ਆਰਓ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੈ ਇਸਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: The hon. Member should please take his seat. I have given my opinion. I have gone through the statement and have allowed it to be read.

Sardar Ajmer Singh: Mr. Speaker, Sir, much has been said on this point which is rather ticklish. I am not referring to anything said in the statement by the Chief Minister giving the version of some occurrence reported to the Police, where the Government can be asked to give that version. But my submission is that it would be more proper if it is said that this has been reported to the police and the matter is under investigation. Then there can be absolutely no objection to that and I do not know why objection is raised time after time.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੂ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਫੈਕਚੁਅਲ ਪੇਜੀਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਕੇਸ ਸਬਜ਼ਡਿਸ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੈਕਚੁਅਰਲ ਪੇਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

Mr. Speaker I have given my ruling.

Chief Minister: A case—F. I. R. 468, dated 3rd April, 1965 under Sections 332/353/186/148/149, Indian Penal Code had been registered and is under investigation.

3. Government regret to note that such situations should have arisen in this town. However, I would like to assure this House that while this Government fully respect and honour the religious sentiments and customs of all communities, it would like to.....

Sardar Lachhman Singh Gill: It is absolutely wrong.

Chief Minister: ..... it would like to make it absolutely clear that it will fully fulfill its responsibilities for maintaining peace and proper law and order. In this, while assuring the fullest protection to all law-abiding citizens, this Government would like to reiterate a stern warning to those who may desire to disturb the prevailing atmosphere of peace and amity among the different communities in the State, or interfere with public tranquility.

Sardar Gurnam Singh: This is very unfortunate that the Chief Minister has read this statement.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ਿਅਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਸੇ ਕੰਮ 2 ਘੰਟੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਕਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ) ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਇਥੇ ਹੋਰ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। . . . . . (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Order, please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। . . . . . (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)।

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। . . . . . (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)।

Mr. Speaker : Order, please. Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪੀ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਸੀ? ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਲ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਨਟਰਪਟ ਕੀਤਾ। ਉਥੇ ਐਸ.ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਖੜੇ ਹੋਕੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣਗੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਲ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਕੀ ਉਹ ਗੱਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤ ਛੱਪੀ ਹੈ? ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹੁਣੇ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। **Government should always adopt a straight course. It should not shally shally the matters.**

ਮੁਖਯ ਸਕੱਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕੀ। ਸੇਰੇ ਪਾਸ ਏਕ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਆਇਆ ਥਾ।

POINT OF ORDER RE-QUORUM

ਚੌਥਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਲਜ ਆਫ ਪ੍ਰੀਸੀਜਰ ਐਂਡ ਕੰਡਕਟ ਆਫ ਬਿਜਨੈਸ ਦੀ ਧਾਰਾ 112 ਦੇ ਕਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਕਾ ਧਿਆਨ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। 2-4-1965 ਕੋ ਇਸ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਜਕ ਆਫਿਸ਼ਯਲ ਲੈਗੁਏਜ ਕਾ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੁਆ ਥਾ ਤੋ ਉਸ ਕਕਰ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਜੋ ਬਿਲ ਧਰ ਪਾਸ ਹੁਆ ਥਾ ਕਹ ਨਿਯਮੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਸ ਹੁਆ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾ ਜਾਨਾ

[चौधरी नेत राम]

चाहिए । इस बिल को यहां पर दोबारा डिस्कशन करने के लिए लाया जाना चाहिए । मैंने आपको इस बारे में लिख कर भेजा हुआ है । उस पर आपने क्या रूलिंग दी है ?

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम ने लिख कर भेजा था कि आफिशियल लैंग्वेज बिल कोरम पूरा न होने पर भी पास कर दिया गया था । इस लिए इस को पास हुआ समझा न जाए क्योंकि यह ठीक तरह से पास नहीं हुआ था । इस के बारे में बात यह है कि किसी स्टेज पर किसी मੈम्बर ने कोरम पूरा न होने के बारे में एतराज नहीं उठाया था । जब किसी ने एतराज नहीं किया था तो उस की जांच नहीं हो सकती है । जब चौधरी नेत राम ने रूलज आफ प्रोसीजर एंड कंडक्ट आफ बिजनैस की धारा 112 का जिक्र किया है तो मैं उस के बारे में कहना चाहता हूं कि कान्स्टीचूशन के आर्टिकल 212(1) में लिखा है—

“The validity of any proceedings in the Legislature of a State shall not be called in question on the ground of any alleged irregularity of procedure”.

इस जाकते में कोई नुकस नहीं रहा । इस लिए यह सवाल पैदा नहीं होता । (Chaudhri Net Ram sent in writing that the Official Language Bill had been passed when there was no quorum in the House, and he had contended that it should not, as such, be treated to have been passed because of this irregularity. No member had raised, at any stage, any objection with regard to the lack of quorum on that occasion. Since, no such objection was raised it cannot be ascertained whether the House was without any quorum at that time. In view of the fact that Chandhri Net Ram has referred to Rule 112 of the rules of Procedure and Conduct of Business in the House, I would like to refer to Article 212 (1) of the Constitution which reads :—

“The validity of any proceedings in the Legislature of a State shall not be called in question on the ground of any alleged irregularity of procedure”

There has been no irregularity in this procedure. Therefore this question does not arise.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ । ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਮਿਲਿਆ ਸੀ । ਕੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਨਵੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

(ਵਿਘਨ)

(The Chief Parliamentary Secretary rose to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਬੈਠ ਜਾ (ਸ਼ੋਰ)

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. दूसरों को बिठाने का काम आप का नहीं है। (The hon. Member should please take his seat. It is not his duty to make others sit.)

(इस वक्त हाउस में बहुत शोर था और बहुत से मੈम्बर्ज़ अपना प्वायंट आफ़ ऑर्डर रोज़ करने के लिए खड़े हुए)

Mr Speaker : Order please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਿਹੜੀ ਐਂਡਰ ਸਟੇਂਡਿੰਗ ਦਿਤੀ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਲੇਕਿਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਉਸ ਨੂੰ ਕਨਵੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

(ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

Mr. Speaker : Order. please. Please take your seat.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, on a point of order. Sir, something is being said in the House which had transpired between the Chief Minister, Justice Gurnam Singh and Sardar Lachhman Singh Gill some days back. I would like to know whether that fact can be the subject matter of discussion on the Floor of the House?

Mr. Speaker : No, that cannot be subject matter of discussion in the House.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Then why all this time is being wasted.?

ਚੌਥਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ यह है कि आप उस दिन की प्रोसीਡिंग्स मंगवा कर देख लें। मैंने कोरम न होने के बारे में बार बार प्वायंट रोज़ किया था लेकिन वह बिल जबरदस्ती पास कर दिया। उस के बारे में ग़लत कार्यवाही हुई। इस लिए वह बिल पास हुआ नहीं समझा जाना चाहिए। उस को यहां पर दोबारा डिस्कशन के लिए लाया जाना चाहिए।

श्री अध्यक्ष : मैंने इसके बारे में पहले रूलिंग दे दी है। (I have already given my ruling about it.)

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, Chaudhri Net Ram has just now pointed out that there was no quorum in the House when the Bill in question was passed. I would like to know whether it is a fact that Chaudhri Net Ram had raised the objection at the appropriate time that the House was not in quorum to transact any business and that in spite of that objection the Bill was passed ?

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : On a point of order, Sir. I would like to make my submission in regard to the point of order raised by the hon. Member Chaudhri Net Ram. You have been pleased to read out Article 212 of the Constitution in that respect. May I, Sir, know whether want of quorum is an irregularity or illegality ?

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : On a point of order, Sir.

4.00 p.m.

ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਅਤੇ ਦੋਰਾਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਦੀਦ ਵਾਕਿਆਤ ਹੋਏ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ । ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਵੀ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਐਜ਼ੋਰੈਂਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਉਸ ਵਾਕਿਆਤ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਜਲਾਸ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਇੰਜਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੇਵਲ ਇਕ ਐਸ. ਪੀ. ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਦੁਖੀ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਇਹੋ ਹਾਲ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਥੇ ਅਜਿਹੇ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਾਤ ਕ੍ਰੀਏਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਧਾਨ : ਚੌਥਰੀ ਨੇਤਾ ਰਾਮ ਨੇ ਜੋ ਐਰਾਜ਼ ਕੀਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੀ ਸਟੇਜ ਪਰ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਕੋਰਸ ਨਹੀਂ ਥਾ, ਕਹਾ ਕਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਬਾਤ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੀ ਸਟੇਜ ਪਰ ਭੀ ਬਾਤ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਊਟ ਨਹੀਂ ਕੀ । ਧਨ੍ਹ ਜਲੂਰ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਆਫਿਸ਼ਿਯਲ ਬਿਲ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਂਗਵੇਜ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਯੇ । ਕੋਰਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਆ ।

(Chau 'hri Net Ram has asserted that he had at some stage; pointed out that there was no quorum in the House. This is absolutely wrong. He did not point it out at any stage. Of course, he had said that the Official Bills should not be passed in English Language. He did not raise objection with regard to the quorum.)

(Interruption)

ਚੌਥਰੀ ਨੇਤਾ ਰਾਮ : ਆਪ ਦੇਖ ਲੈਂ ਜੀ, ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਜਗਾਹੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਬੜੀ ਤਹੱਸਲ ਮਿਜ਼ਾਜੀ ਨਾਲ ਬੈਠਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਉਸ ਵਾਕੇ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਅਸੀਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਉ । ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੁਨਾਸਿਬ ਇਹ ਤਹੇਗਾ ਕਿ ਬੈਠ ਕੇ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਲਈਏ । ਚੁਨਾਚਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਈ । ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ । ਸਾਡੀ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫੋਂ ਵੀ । ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਬਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ.....

Mr. Speaker : Please do not mention that.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । . .

Mr. Speaker : This will not be allowed.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਬਾਤ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ । ਪਰ ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੰਟ੍ਰੇਰੀ ਹੈ । (ਵਿਘਨ) ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਟ੍ਰਾਡਿਕਟ ਕਰ ਦੇਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ . . . .

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਸੀਂ ਖੜੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਅਗਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਪ ਦੇ ਸਾਥ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਚੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੋ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਹੁਆ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਇਨਕਲਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਅਗਰ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਥ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਐਂਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੋ (No right or privilege of the House is involved in the discussion held between the hon. Members and the Chief Minister or any statement made by the latter outside the House. In case the Chief Minister has made any statement or there has reached any understanding between the hon. Member and the Chief Minister, then.)

It is a matter between the hon. Member Sardar Lachman Singh Gill and the hon. Chief Minister. If the hon. Member thinks that a proper statement has not been made, other remedies are available to him.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, you have not been pleased to give your ruling on the point of Order that I raised a short while ago. Sir, I wanted to know whether want of quorum is an irregularity or illegality ?

Mr. Speaker : I will find out.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਤੁਸੀਂ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਬਾਤ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਲੀਡਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਐਸੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਹੈ ਹੁਣ ਉਹ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਗਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਧਮਕੀਆਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਐਸੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ I. G. ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣ । ਜਦੋਂ ਤਕ S. P. ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਸੈਟਿਸਫੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Order please, This matter may be treated as closed. I hope nothing further will be done in this connection. We now proceed further with the day's agenda.

सरदार लछमन सिंह गिल : स्टेट की कोई ज़िम्मेवारी होनी चाहिये। यह कह दें कि कोई स्टेटमेंट नहीं दी। हम बिलकुल इस को बजोड़ कर देंगे।

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat. I will not allow any further obstruction. I will now pass on to the next item on the Order Paper.

मुख्य मंत्री : सरदार गुरनाम सिंह को जो एंशोरेंस मैं ने दी थी उस पर मैं अब भी कायम हूं।

सरदार लछमन सिंह गिल : क्या आप के और उन के दरम्यान कोई प्राइव्हेसी है ? जो एंशोरेंस उन को दे सकते हो हाउस को नहीं दे सकते। आप चाहते हो कि पार्टी में इन्तशार पैदा हो ? यह मैटर हमारी कम्युनिटी के साथ ताल्लुक रखता है। आप को हाउस के सामने बताना होगा आप के और सरदार गुरनाम सिंह के दरम्यान कोई प्राइव्हेसी नहीं है। यह डीवाइड एंड रूल की पालिसी ठीक नहीं है।

श्री अध्यक्ष : आर्डर प्लीज। (Order please)

Now the Secretary will make some announcement.

Sardar Gurbakhsh Singh Gurdaspuri : On a point of Order, Sir.....

Mr. Speaker : I am sorry, I will not allow any more points of order.

सरदार गुरबख़श सिंघ गुरदासपुरी : on a point of order.
ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ .....

Mr. Speaker : I am Sorry. I will not allow.

सरदार गुरबख़श सिंघ गुरदासपुरी : ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਐਜ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਐਜ਼ੋਰੈਂਸ ਸੀ ?

Mr. Speaker : Please take your seat. (Interruption)

Order please. The Secretary will now make some announcement.

Secretary : Sir, under Rule 2 of the.....

Sardar Lachhman Singh Gill : Sir, may I know what is between the hon. Chief Minister and the hon. Leader of the opposition ?

Mr. Speaker : The hon. Member Sardar Lachman Singh Gill is forcing my hands.

Sardar Lachhman Singh Gill : On a point of Order, Sir.

मुख्य मंत्री : आप की हाज़री में एंशोरेंस दी थी।

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING CERTAIN BILLS (29)119

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਹ ਗਿਲ : ਮੇਰੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਮੈਂ ਏਜ਼ੋਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਦੀ। ਜੋ ਏਜ਼ੋਰੈਂਸ
ਉਨ੍ਹੇਂ ਦੀ ਥੀ ਕੁਝ ਹਮੇਂ ਭੀ ਕਰਾ ਦੇਂ ਕਿ ਕੁਝ ਕਰਾ ਏਜ਼ੋਰੈਂਸ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member Sardar Lachhman Singh Gill should please resume his seat. He is obstructing the proceedings of the House. I name him. Will he please obey me ?

Khan Abdul Ghaffer Khan : On a point of Order, Sir . . . . .

Mr. Speaker : No point of Order please. Let me take some action..

Voices : Please take action.

Mr. Speaker : Will the hon. Member Sardar Lachhman Singh Gill please obey me ?

Sardar Lachhman Singh Gill : I must obey the Chair.

Mr. Speaker : You cannot force the Government to make or not to make a Statement. The Government have now made the Statement. Let me now proceed further with the business on the Agenda. If you do not allow me to proceed further, I will have to take action against you.

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ : ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ . . . .

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ।
(It is no use repeating the same thing again and again.)

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ : ਜਨਾਬ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।
ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਣ ਕਿ ਕੀ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ। (This is not my responsibility.)

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਬਾਤ
ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਦਸਣ।

Mr. Speaker : The Secretary will now make an announcement.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY REGARDING CERTAIN
BILLS

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959. I have to inform the House that the following Bills passed by the Punjab Vidhan Sabha and transmitted to the Punjab Legislative Council, have been agreed to by the said Council without any amendment, on the 2nd April, 1965 :—

- (i) The Punjab Panchayat Samiti and Zila Prishads (Amendment) Bill, 1965;

[Secretary]

(ii) The Punjab Co-operative Societies (Amendment) Bill, 1965
and

(iii) The Punjab Official Languages (Amendment) Bill, 1965,

SEVENTH REPORT OF THE BUSINESS ADVISORY COMMITTEE.

Mr. Speaker : I report the time table fixed by the Business Advisory Committee in regard to various business, Viz.

The Committee met at 11.30 a. m. on Friday, the 2nd April, 1965. The following were present—

1. Shri Harbans Lal, Speaker.....*Ex officio* Chairman.
2. Chaudhri Rizak Ram, Public Works & Welfare Minister.
3. Shri Ram Partap Garg, Chief Parliamentary Secretary.
4. Ch. Devi Lal.

SPECIAL INVITEES

5. Dr. Baldev Parkash.
6. Sardar Lachman Singh Gill.
7. Commrade Shamsheer Singh Josh.

The Committee, after some discussion, recommended that—

(i) As soon as the legislative business is disposed of, the motion under Rule 84 given notice of by Chaudhri Hardwari Lal, M. L. A., namely—

“That the relationship between the Government on the one hand and the Universities on the other be taken into consideration.”

be taken up for one day. In case, however, the discussion terminates earlier, the resolution relating to the opinion of the Supreme Court on the President's Special Reference No. 1 of 1964 already fixed for the 8th April, 1965, be also taken up. (ii) Call Attention Notices, Adjournment Motions, Motion under Rule 84 relating to University/Universities affairs be kept pending till the discussion on the motion by Chaudhri Hardwari Lal, M. L. A., referred to at (i) above is over.

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to move—

That this House agrees with the recommendations contained in the Seventh Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House agrees with the recommendations contained in the Seventh Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Question is—

That this House agrees with the recommendations contained in the Seventh Report of the Business Advisory Committee.

The motion was carried

Bill (s)

THE PUNJAB PASSENGERS AND GOODS TAXATION
(AMENDMENT) BILL, 1965

Finance and Planning Minister (Sardar Kapoor Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ—ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਇਵੇਨਿਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਪਣੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਉਤੇ ਪੈਸੰਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਨਾ ਲਗਾ ਕੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿਚਕਿਚਾਹਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਤਕੜੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਕਦਮ ਸੀ ਐਂਰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਉਗਰਾਹੁਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਘਰ ਐਂਰ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁਕੇ। ਸਾਡੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪਿਛਲੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਭਰਿਸ਼ਟ ਸਰਕਾਰ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸਟੈਪਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਇਹ ਵੀ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੈਸੰਜਰ ਅਤੇ ਗੁਡਜ਼ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਭਾਵ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਆਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਉਥੇ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਥੇ 50 : 50 ਦੇ ਬੇਮਿਜ਼ ਉਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ; ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਕੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਇਹ ਕੰਪਨੀਆਂ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪੈਸੰਜਰ ਟੈਕਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਚੋਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸੰਧੂ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਬਾਰੇ ਸਾਬਿਤ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਉਸ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੌਂਸਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇਜਰ ਟੈਕਸ ਦਾ 75,000 ਰੁਪਿਆ ਲੈਕੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਪੁਛਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰਕੇ ਬਸ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਇਥੇ ਲਾਗੂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸੰਧੂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਹੀ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਅੰਬਾਲਾ ਬਸ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਅਤੇ ਚਲਾਕ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਡਬਲ ਅਕਾਊਂਟਸ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਸੇਜਰ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਅਲਗ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਤਵੱਜੂਹ ਦੇਣ। ਅੰਬਾਲਾ ਬਸ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕੋਈ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁਕਣ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਕਮ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕਈ ਉਪਰਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਹ ਠੀਕ ਹੀ ਹਨ। ਇਵੇਜ਼ਨ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਿੰਦਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਕਲਾਨੀਰ) : ਅਧਿਕਾਰ ਸਹੋਦਯ, ਧਨੁ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਯਾਤਰੀ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਕਰਾਧਾਨ: ਸੰਸ਼ੋਧਨ: ਵਿਧੇਯਕ, ਸਦਨ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਤਸ ਕੇ ਸਮਬੰਧ ਮੇਂ ਮੇਰੀ ਯਹ ਨਿਵੇਦਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਥਵਾ ਵਿਕਾ ਸਕਤੀ ਸਹੋਦਯ ਨੇ ਤਦੇਸ਼ਯੋਂ ਅਥਵਾ ਕਾਰਨੋਂ ਕਾ ਜੋ ਵਿਕਰਣ ਦਿਯਾ ਹੈ ਤਸਮੇਂ ਸਿਫ਼ ਇਤਨੀ ਬਾਤ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ.....

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ: On a point of order, Sir. ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਰੈਲੇਵੈਂਟ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ? ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਉਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗਲ ਉਤੇ ? (Laughter)

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸ਼੍ਰੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਰਾਲਾ ਕੇ ਸਾਨਯੋਗ ਸਦਸਯ ਸੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੁੰਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੀਖਨਾ ਚਾਹੁੰਗਾ ਹੂੰ। ਅਗਰ ਕਹ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਫ਼ਿਮਾਥੀ ਰਾਜਯ ਰਖਨਾ ਚਾਹੁੰਗੇ ਹੈਂ ਤੋ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਸੀਖਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰੋਂ।

ਤੋ ਅਧਿਕਾਰ ਸਹੋਦਯ, ਮੈਂ ਧਨੁ ਨਿਵੇਦਨ ਕਰ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਧੇਯਕ ਕੇ ਤਦੇਸ਼ਯੋਂ ਅਥਵਾ ਕਾਰਨੋਂ ਕੇ ਵਿਕਰਣ ਮੇਂ ਧਨੁ ਲਿਖਾ ਫ਼ੁਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਯਾਤਰੀ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਕਰਾਧਾਨ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1952, ਕੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਕੀ ਚੋਰੀ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਮੇਂ ਰੋਕਨੇ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸੇ ਅਧਿਨਿਯਮ ਕਾ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਕਰਨਾ ਆਵਸ਼ਯਕ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਦੇਸ਼ਯ ਕੀ ਪੂਰਤਿ ਸੇ ਲਿਏ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ ਤਨਹੋਂਨੇ ਇਸ ਵਿਧੇਯਕ ਕੇ ਸਮਬੰਧ ਮੇਂ ਆਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਤਾਯਾ।

अध्यक्ष महोदय, इस सम्बन्ध में एक तो निवेदन मैं यह करना चाहता हूँ कि जैसे लोक सभा में यह पद्धति है कि इस प्रकार के संशोधनों के लिए जब भी बिल लाए जाते हैं तो जिन धाराओं का संशोधन किया जाता है वह धाराएं भी बिल के साथ लिख दी जाती हैं क्योंकि आप जानते हैं कि हर एक सदस्य के पास उस कानून की, जिसमें संशोधन प्रस्तावित किया जाता है, प्रति नहीं होती। तो कम से कम सदन के सदस्यों को उन धाराओं का तो पता हो जिन धाराओं का यह विधेयक संशोधन करना चाहते हैं। अध्यक्ष महोदय, अभी मेरे से पहले जो माननीय सदस्य बोले उन्होंने इस विधेयक की सराहना की। मैं समझता हूँ कि इस सदन के अन्दर कोई सदस्य ऐसा नहीं है जो करों की चोरी बरदाश्त करना चाहे। करों की चोरी कोई भी बरदाश्त नहीं करना चाहता। लेकिन अगर कोई कहे कि करों की चोरी होती है और यह कहे कि इस लिए इस विधेयक को पास कर दिया जाए यह कोई ठीक बात मालूम नहीं देती जब तक यह न बताया जाए कि क्या क्या बातें सरकार की जानकारी में चोरी के बारे में आई हैं जिन की वजह से वह मानती हैं कि कर की चोरी होती है। अध्यक्ष महोदय, मैं इस सदन में कुछ आँकड़े जो इस कर के बारे में इस बजट में दिए हुए हैं रखना चाहता हूँ। जो आँकड़े 1965-66 के बजट में दिए हुए हैं उन की तरफ मैं सदन का ध्यान आकर्षित करना चाहता हूँ। इस में दिया हुआ है कि 1963-64 के खाते के हिसाब में इस कर के तहत 4,26,25,069 थी और जो 1964-65 के रिवाईज्ड ऐस्टीमेट्स थे उन के हिसाब से इस में दिया हुआ है कि 4 करोड़ और 54 लाख रुपए हो जाएगी। ऐसा इन का अन्दाजा है और इसी तरह से 1965-66 में यह 4,73,95,000 हो जाएगी। तो इस से जाहिर है कि इस कर से आमदनी तो बढ़ रही है और इस कर की चोरी हुई है या नहीं हुई इस बारे में सदन को कुछ बताया नहीं गया और सदन के सामने जो यह विधेयक आया है देखने से तो यह बिल्कुल मामूली सा विधेयक लगता है क्योंकि इस के अन्दर लिखा है ड्राइवर की जगह पर ड्राइवर और कन्डक्टर लिख दिया जाए, इसी तरह से एक जगह पर यह लिखा हुआ है कि कर के साथ जो जुरमाना होता है वह लिख दो। अध्यक्ष महोदय, जुरमाना जो होता है उस की बहुत थोड़ी रकम होती है। तो यह चीज मेरी समझ में नहीं आई। इसी तरह से एक उपधारा को बदलने के लिए इस में कहा गया है और उस में भी कोई ऐसी चीज नज़र नहीं आती जिस से यह जाहिर हो कि कर की चोरी हो रही है। इस लिए, अध्यक्ष महोदय, आप की मारफत मैं वित्त मंत्री महोदय से यह जानना चाहता हूँ कि चोरी किस ढंग से होती है और उस को यह किस ढंग से रोकना चाहते हैं ताकि सदन को तसल्ली हो कि जो संशोधन विधेयक लाया गया है उस से चोरी रुक जाएगी। पहली बात यह कि आया चोरी होती है या नहीं होती और दूसरी बात यह है कि जो चोरी है वह इस से क्या रुक जाएगी। इस बारे में इन को सदन को यकीन दिलाना चाहिए। इस साल के बजट में जो आँकड़े दिए हुए हैं उन से तो जाहिर होता है कि इस कर से आमदनी बढ़ रही है लेकिन इस चोरी के मुताबिक

(चौधरी रणबीर सिंह)

कुछ नहीं बताया गया। इस लिए मैं चाहूंगा कि वह ब्यौरा दें और डिटेल्ड ढंग से बताएँ कि क्या क्या चोरी थी, किस ढंग से यह उस को रोकना चाहते हैं और क्या यह इस से रुक जाएगी या नहीं रुक जाएगी। मैं आप की मारफत उन से यह जानना चाहूंगा।

श्री मंगल सेन (रोहतक) : अध्यक्ष महोदय, हमारे फाइनांस मिनिस्टर साहब ने यह पंजाब पैसैंजर एण्ड गुडज़ टैक्सेशन बिल पास करने के लिए पेश किया है। स्पीकर साहब, टैक्सेशन आज के युग में इतनी ज्यादा बढ़ गई है कि हर चीज़ पर टैक्स लगा हुआ है। खाने पीने की कोई चीज़ हो उस पर टैक्स है, पहनने के लिए कोई कोई चीज़ खरीदें तो उसे टैक्स देना पड़ता है। पहले ज़मीन पर सिर्फ़ मालिया लगता था उस में भी अब इज़ाफ़ा हो गया हुआ है। ज्यों ज्यों समय बदल रहा है त्यों त्यों सरकारें टैक्स लगाती दिखाई देती हैं और पंजाब सरकार ने तो हद कर दी है। आज सरदार कपूर सिंह जो कभी क्रांतिकारी एंजीनेटर हुआ करते थे वह भी-----

श्री अध्यक्ष : यह तो बड़ा छोटा सा एमेन्डिंग बिल है क्या आप इस पर भी सारी बातें कहेंगे ? छोड़ें इन बातों को। (It is a very small Bill. Will the hon. Member say all these things here also ? Let him refrain from saying these.)

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहब, यही तो सिर्फ़ बात है इस सारे बिल पर कहने के लिए।

श्री अध्यक्ष : इस में कोई नया टैक्स नहीं लगाया जा रहा। (No new tax has been proposed in the Bill.)

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहब, यह एक ऐसी किस्म का बिल है जिस पर यह बातें कहनी जरूरी हैं। तो मैं कह रहा था कि सरदार कपूर सिंह जी जब आपोजीशन में थे तब तो यह कहा करते थे कि टैक्स इतने ज़्यादा लगा दिए गए हैं जो हर आदमी दे नहीं सकता। उस वक़्त एक सौ रुपए पर एक चबन्नी टैक्स लगा था तो पंजाब में इन की तरफ से इतना शोर मचाया गया। लेकिन आज़ादी मिलने के बाद आप इसी पैसैंजर टैक्स को ही देख लें, यह भी बढ़ता जा रहा है और इस कर के जो वसूल करने वाले हैं वह हेरा फेरी करते हैं और इस हेरा फेरी को रोकने के लिए .....

सरदार गुरबਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਆਠ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਜੀ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਜਿਹੜੀ ਐਸੋਰੇਸ਼ਨ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਮਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਰਡਰ ਪਲੀਜ਼ । ਕੀ ਆਪ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਹੋ ? (Order please. Have you come after taking some decision ?)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਹਾਂ ਜੀ ।

Mr. Speaker : This is no point of Order. We are now discussing the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, and it is no occasion for that.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਰੈਸਪੈਕਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ । ਅਰਜ਼ ਸਿਰਫ ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੇ ਜੋ ਐਨਸੋਰੈਂਸ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਕੀ ਹੈ.....

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. This is no point of Order.

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : ਜੋ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਯਹ ਸਿਫਾਯਤ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਇਸ ਮੈਂ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਹੋਦਯ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਵਹ ਏਕ ਸੀਝਫ ਪਾਲੇਟੀਸ਼ਨ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨੇ ਪਾਲੀਮੈਟੇਰਿਯਨ ਹਨ ਅਤੇ ਵਹ ਹਰ ਬਾਤ ਦੀ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਹ ਬਹੁਤ ਅਰਸੇ ਸੇ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਕੇ ਸਦਸਯ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੇ ਰਹੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਕੌਂਸਿਲ ਕੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਵਹ ਕਾਫੀ ਅਰਸੇ ਸੇ ਮੈਂਬਰ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਹ ਬੜੀ ਫਰਾਬ ਦਿਲੀ ਸੇ ਸਦਸਯੋਂ ਦੀ ਬਾਤ ਦੀ ਸੁਨਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਿਏ ਮੈਂ ਉਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਕਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਟੈਕਸ ਕੇ ਵਸੂਲ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹਨ—

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ : ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਬ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਗਾਨੇ ਕਾ ਬਿਲ ਹੋ ਤੋ ਉਸ ਪਰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਆਏ ਕਹ ਲੈਂ ਲੇਕਿਨ ਯਹ ਤੋ ਏਕ ਐਮੇਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਸਕੋਪ ਬੜਾ ਲਿਮਿਟਿਡ ਹੈ, ਇਸ ਕੇ ਜ਼ਰਿਏ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਯਾ ਜਾ ਰਹਾ । ਇਸ ਬਿਲ ਪਰ ਯਹ ਬਾਤੋਂ ਡਿਰੈਕਟ ਹਨ । ਜਿਸ ਵਕਤ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਕਾ ਬਿਲ ਆਏਗਾ ਉਸ ਵਕਤ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਆਏ ਕਹ ਲੈਂ ।

Mr. Speaker : I would request the hon. Member not to be irrelevant.

ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥੇੜੀ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰੋਪਾਜ਼ਿਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਅਸੀਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਤਨੀ ਵਾਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣ ਦਿੱਤੀ.....

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. I will not allow this thing to go on.

ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥੇੜੀ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਤੇ ਤਲੇ ਹੋਏ ਹੋ ਜੇ.....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਰੋਟੈਸਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹੋ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਕ ਆਉਟ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਉ। (If the hon. Members want to stage a walk out in protest then they are at liberty to do so.)

Now it is the Bill that is under discussion and not that thing.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਅਸੀਂ ਪਰੋਟੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਪਰ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਉ।

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. At present the Bill is under discussion. This is no occasion for such discussion. He will get some other opportunity.

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ : ਚੰਗਾ ਜੀ, ਕਲ ਨੂੰ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੌਸਨਜ਼ ਵੇਲੇ ਵਕਤ ਮਿਲੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਡਰ, ਸਰ.....

Mr. Speaker : No please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਸੀਂ ਗਲ ਸੁਣ ਤਾਂ ਲਉ। (ਵਿਘਨ) ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬੜੇ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈਏ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਕੀ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਐਜੇਂਡੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ... (ਵਿਘਨ) ਉਸ ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਸਜਾ ਦਿਉ। ਸਸਪੈਂਡ ਕਰੋ.....

Mr. Speaker : This cannot be allowed. The hon. Member may please take his seat.

ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਗਲ ਸੈਨ : ਤੋ ਮੈਂ ਕਹ ਰਿਹਾ ਥਾ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਜੋ ਅਸੈਂਡਮੈਂਟ ਏਜੈਂਸੀ ਹੈ ਵਹ ਕੁਰਪਟ ਹੈ ਆਰ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਬਾਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੀ ਕਸਬੇ ਯਾ ਸ਼ਹਰ ਮੇਂ ਜਾ ਕਰ ਦੇਖ ਲੇਂ ਸੋਗੰਧ ਖਾਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਮੈਂ ਏਕ ਦੋ ਦੀ ਬਾਤ ਤੋ ਜਹੀਂ ਕਹੁੰਗਾ ਸਗਰ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੇ ਤਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਨੇ ਹੁਏ ਹੈ।

(Deputy Speaker in the Chair)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹोंने यह एक सफ़ेद हाथी बांध रखा है इस का प्रबन्ध करें। आप जो टैक्सों की चोरी रोकना चाहते हैं यह बड़ी अच्छी बात है, उन लोगों का जरूर शिकंजा कसना चाहिए। आप इस में तीन चार असैंडमैंट्स करने जा रहे हैं।

THE PUNJAB PASSENGERS AND GOODS TAXATION (AMENDMENT) (29)17
BILL, 1965

पहली बात तो यह है कि जो आदमी डि्यूज जमा नहीं कराता उस के सिलसिले में सैक्शन 9 के आखीर में वह शब्द जोड़ जिये जाएं । इस की सब कलाज़ यह है :

Sub-section 4 of Section 9

"If the prescribed authority is satisfied that any owner is liable to pay tax under the provisions of this Act in respect of any period but who has wilfully failed to apply for registration or to pay the tax, the said authority may, after giving the owner a reasonable opportunity of being heard, assess the amount of tax, if any, due from the owner, and also direct that the owner shall pay in the prescribed manner by way of penalty, a sum not exceeding one-and-a-half times the amount of the tax".

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਰੋਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਰਮ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ ਗਈ)

उपाध्यक्षा : राओ निहाल सिंह जी, अब अगर कोरम के लिये मुझे घंटी बजानी पड़ी तो मैं हाउस को ऐडजर्न कर दूंगी, This is a warning. (Addressing Rao Nihal Singh : I will adjourn the House if I have to sound quorum bell again. This is a warning.)

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਮੈਂਬਰ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ 8 ਬੈਠੇ ਸੀ ਜਾਨੀ ਅਸੀਂ ਅਠ ਗੁਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇੰਟਰੈਸਟ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਹੀ ਗਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ? Do the Treasury Benches want to follow the Opposition Benches?)

श्री मंगल सेन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, लेकिन अब इस में यह है कि यह उस पर दो हज़ार रुपया जुर्माना करेंगे । डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप जानते हैं कि आम आदमी इस बात की कभी जुर्रत नहीं कर सकता कि वह रैजिस्ट्रेशन न कराए या पैसा जमा न कराए । टैक्स इवेंट तो वह मगरमच्छ करते हैं जो सरकारी पार्टी से मिले हुए होते हैं, वह बड़े २ ट्रांसपोर्टर करते हैं जिन से यह रूलिंग पार्टी बड़े बड़े चन्दे लेकर उन को शैल्टर देती है । हम खुश हैं कि आप ने भी महसूस किया कि कुछ लोग हंगर फेरी करते हैं, आप ज़रूर उन का शिकंजा कसिये ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਬਿਲ ਮੇਂ ਧਹ ਭੀ ਏਕ ਬਾਤ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪਹਲੇ ਤੋ ਡ੍ਰਾਈਵਰ ਕੋ ਕਹ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਗਾਡੀ ਕੋ ਰੁਕਵਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਥਾ ਅਬ ਕਨਡਕਟਰ ਕੋ ਭੀ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਗਾਡੀ ਰੋਕੀਏ । ਹਮੇਂ ਇਸ ਸੇ ਮਤਲਬ ਨਹੀ ਕਿ ਆਪ ਕਿਸ ਸੇ ਕਹ ਕਰ ਗਾਡੀ ਰੁਕਵਾਤੇ ਹੈਂ । ਮਤਲਬ ਧਹ ਹੈ ਕਿ ਗਾਡੀ ਰੁਕਨੀ ਚਾਹਿਏ ਔਰ ਤਲਾਸ਼ੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲੋਂ ਕੋ ਸੌਕਾ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਿਏ ।

इस में तीसरी बात यह कही गई है :

"Provided that no prosecution for such offence shall be instituted in respect of the same facts on which a penalty has been imposed under this Act".

[श्री मंगल सेन]

मैं मन्त्री महोदय से यह पूछना चाहता हूँ कि यह प्रोवियन करने का मैं यह मतलब समझूँ कि डिपार्टमेंट की तरफ से एक ही प्रकार के गुनाह के लिए, एक ही गलती के लिये बारम्बार सजा दी गई है तो अब आप यह चाहते हैं कि ऐसा न किया जाए। खैर, यह तो ठीक ही है। लेकिन इस का मतलब यह है कि आप से पहले राज में बेशक थी तो आप की ही पार्टी मगर उन लोगों ने इस राज में ऐसा अन्धेर मचा रखा था कि एक ही गलती के लिये लोगों के खिलाफ बार बार केस चलाए जाते थे। आप बड़े बुजुर्ग हैं। आप ने रात और दिन सभी प्रकार की दुनिया देखी हुई है, मिसालें देखी हुई हैं। अब आप दो हजार रुपये जुरमाने की अमैंडमेंट लाए हैं। पहले यह था कि डेढ़गुना फाइन होता था मगर अब कम से कम दो हजार रुपया लिया जायगा। मुझे इस बात का डर है कि आप जितनी ही पैन्ल्टी हैवी करते जा रहे हैं उतनी ही तिगड़मबाजी ज्यादा होगी। मैं मिसालें जानता हूँ। लाहौर पिंडी बस सर्विस के जो मालिक हैं वह पहले सरदार प्रताप सिंह कैरों को थैलियां देते थे। अब सरदार दरबारा सिंह को देंगे और वह कामरेड साहिब को चाय पिलाने के चक्कर में हैं। जब सर सिकन्दर थे तो वह उन के साथ खाते थे।

कभी कैरों साहिब से तसवीर खिचवा ली और कभी उनके चम्चों के साथ जिनकी अब उम्र गुजर चुकी है। इस लिए मेरी निवेदन यह है कि ऐसे लोगों के बहुत लम्बे बाजू हैं और यह बहुत चालाक और लम्बट लोग हैं जो ऐसा करते हैं यह समाज के दुश्मन हैं और इस राज में इन्हें सच्चा कहा जाता है। और सोशलिस्ट समाज की अवाडी कांग्रेस और भुवनेश्वर कांग्रेस के रेजोल्यूशनों की वृत्त इन में नहीं आई। इस लिए ऐसे लोगों का ख्याल रखना चाहिए।

डिप्टी स्पीकर साहिब, मैं रोहतक की बात करता हूँ क्यों कि मैं उस इलाके को इस हाऊस में रिप्रेजेंट करता हूँ। मैं ने आपकी सलाह और मशवरे से यह कहना छोड़ दिया है कि आप भी उसी हलके से हैं और आप भी वहां रह कर आई हैं हालात को जानती हैं। मैं यह बात नहीं कहता। लेकिन मैं यह जरूर कहता हूँ कि इस तरह के आदमी कानून के शिकंजे से हमेशा निकल जाते हैं। उनकी रसाई लेबर कोर्ट्स के अफसरान तक है। सरविस क्लबों में आगे आगे रह कर वह अफसरों को मुठी में कर लेते हैं। और उनकी आंखों में चरबी चड़ी हुई है और कानों में सिक्का ढला हुआ है और नोटों की इस तरह की चुन्धयाहट देते हैं कि अफसरों को सूझता कुछ नहीं और वह आप बच निकलते हैं। इस लिए मेरी फिनांस मन्त्री महोदय से प्रार्थना है कि जो मेयर्ज यह इस बिल के द्वारा लेने जा रहे हैं इन्हें सावधानी से अमल में लाना चाहिए ताकि बेगुनाह को फांसी न हो जाए। वैसे तो इन्होंने ने बचपन से ही सुन रखा होगा और पढ़ा भी होगा कि अन्धेर नगरी चौपट राजा और हालत यह है कि टक्के सेर गाजर भी नहीं मिलती तो खाजे का क्या कहना। इस लिए मैं आशा करता हूँ कि वह इस बात का ख्याल रखेंगे। इतना कहकर मैं अपना स्थान लेता हूँ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : (ਨਕੋਦਰ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਜ ਇਸ ਸਦਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪੈਸੰਜਰ ਐਂਡ ਗੁਡਜ਼ (ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ) ਬਿਲ 1965 ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਰਾਹੀਂ ਉਰੰਜਨਲ ਐਕਟ ਆਫ 1952 ਵਿਚ ਤਰਮੀਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਿਆਣ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਲਖਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਸਤ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਵਿਚ ਬਚਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਲਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਥ ਥੋੜਾ ਟਾਈਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ 10 ਅਤੇ 15 ਕਰੋੜ ਦੀ ਦਰਮਿਆਨੀ ਲਿਮਟ ਤਕ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਇਕਠਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਸਾਡਾ ਇਥੇ ਜੋ ਟੈਕਸ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਰਕਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਕੋਲ, ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਅਤੇ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕੋਲ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉਹ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਟ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਰਮਿਟ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਕਲੈਕਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੀਹਦੇ ਕੋਲੋਂ? ਗਰੀਬ ਪੈਸੰਜਰ ਪਾਸੋਂ, ਪੈਸੰਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਗਾਹਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ, ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਪਾਸ ਜਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਜਮਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਰਸਨਲ ਐਂਡਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਕਈ ਕਈ ਸਾਲ ਅਤੇ ਅਲਟੀਮੇਟਲੀ ਇਕ ਰਕਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਲਖਾਂ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਉਹ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਫਿਰ ਇਸ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਹੋਲਡ ਕਰੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਐਜ਼ ਟ੍ਰਸਟੀਜ਼ *They are not the owners. They are only the trustees to hold the money for the Government. That money is paid by the passengers. The Company or the rich people who operate those buses are only the trustees. They should have deposited that money without any delay with the Government.* ਲੇਕਿਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਪਰਸਨਲ ਐਂਡਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੰਗ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅਪੀਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਧਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਟੈਕਸ ਅਸਾਥੋਂ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਈ ਤਾਂ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਸਟਿੰਗਜ਼ ਖਿਚਦੇ ਹਨ। ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਸੰਜਰ ਟੈਕਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੈਸੰਜਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਗਰੀਬ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪਾਣ ਦਾ ਇਹ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਧੂ ਬਸ ਸਰਵਿਸ ਪਾਸੋਂ 75 ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਸੰਜਰ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਫੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ ਫੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਬਲਿਕ ਫੀਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ *there was a political sting, a political power and a political force. The entire public of the State knows*

[ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

it. ਸਾਰੀ ਜਨਤਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੋਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਕਮ ਖਾਲਸਾ ਕਿਰਪਾਨ ਫੈਕਟਰੀ ਪਾਸ 4 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਕਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਾਉਂਟ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਰਕਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਢਵਾ ਸਕਣ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਲਗੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਾਫ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣ ਲਈ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ।

ਦੂਜੀ ਗਲ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਰਖੀ ਹੈ, ਡਰਾਇਵਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਦੀ ਗਲ ਜੋ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੈ, ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੌਰੀ ਕੰਡਕਟਰ ਜਾਂ ਡਰਾਇਵਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਿੰਨੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਡਿਸਪਲੀਜ਼ ਕਰ ਲਵੇ ਜਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੀਟ ਨਾ ਬੁਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਗਡੀ ਤੇ ਨਾ ਰਖਿਆ ਤਾਂ ਐਨੀ ਜਿੰਨੀ ਗਲ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚਲਾਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਅਤੇ ਓਨਰਜ਼ ਜੋ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੌਰੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਤੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਮਿਸਟਰ ਸੰਜੀਵੀਯਾ ਦੀ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖੀ ਸੀ। **The Congress President said about two years back that Congressmen who were paupers in 1947 are the millionaires of to-day.** ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ **it will take an other hundred years.** ਇਸ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ 100 ਸਾਲ ਹੋਰ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਦੂਸ ਦੂਸ ਕੇ ਮੋਟਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗਰੀਬ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਪੈਸਾ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰੰਗੀਨੀਆਂ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹੋ ਗਲ ਹੈ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਸਿਰਫ਼ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪੈਸੇਜ਼ਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਈਵੇਜ਼ਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਵੇ। ਫੇਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ 2,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦਿਆਂ ਕਿ ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ, ਚਾਹੇ ਜਿਤਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਨਕਦੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰ ਦਿਉ। ਜੇ ਉਹ ਡਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੜੀ ਵਾਲੀ ਹਥਕੜੀ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਜੁਰਮਾਨੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਮੈਂ ਇਕ ਖਬਰ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਲੈਕ ਮਨੀ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਮ ਇਕਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ ਸਰੈਂਡਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਜੇ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲਵੋ, ਡਿਪਟੀ

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਬਲੈਕ ਮਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਣੇ ਤਾਂ ਬੇਮਾਇਨੀ ਜੇਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਥੋੜਾ ਕੁਝ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਤਦੇ ਕਾਮਿਆਬ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਆਨੈਸਟ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਇਮਾਨਦਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬੈਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦੀ ਕਿਥੇ ਈਵੇਜ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਟੈਕਸ ਈਵੇਜ਼ਨ ਦੀ ਲੜੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਇਹ ਖਰੀਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਹ ਕਾਰਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਸਭ ਟੈਕਸ ਈਵੇਜ਼ਨ ਦੀ ਲੜੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕੰਡਕਟਰ ਨੂੰ 2—4 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਰ ਦੇਣੀ 4 ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣਾ, ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਗੋ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜਾਂ 5—4 ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣ ਨਾਲ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਣਾ, ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤਾਂ ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਕੇ ਹੀ ਆਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਵੀਜ਼ਨ ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੈਨਲਟੀ ਇਤਨੀ ਹੋਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੀ ਵੀ ਸਖਤ ਤੋਂ ਸਖਤ ਪੈਨਲਟੀ ਰਖ ਲਵੋ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਕਾਸ਼, ਏਥੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਉਹ ਏਥੇ ਹਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਹਨ ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹੋ ਇਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖਾਂਗਾ ਕਿ 100—100 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਬਣਾ ਦੇਉ, ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਪੈਸੇ ਆਪਣੇ ਗੋਝੇ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਆਉਣ ਤਾਂ ਪੈਸਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਅਪਰੋਚ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕਰੋੜ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਸੀਗੇ ਹਨ ਇਹ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਭਾਈ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ। (ਤਾਲੀਆਂ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਗਰੀਬ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਮੁਹਤਾਜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਅਜ ਫੇਰ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਵੇਡ ਹੋ ਰਹੇ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਰੀਕਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਅੱਜ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੇ ਛੁਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਯਾਦ ਰਖਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ (ਬੰਗਾ) : ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀ ਟੈਕਸ ਦਾ ਪੈਸਾ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਚੋਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਟੈਕਸ ਬਚਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ

[ਸਰਦਾਰ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ]

ਤੇ ਜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖਤੀ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਟੈਕਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਈਵੇਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪੈਸੇਜਰ ਅਤੇ ਗੁਡਜ਼ ਟੈਕਸ ਆਪ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਡਜ਼ ਟੈਕਸ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈਕੇ ਟਰਕ ਆਪਰੇਟਰਜ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮੁਜਰਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਟਰਕ ਆਪਰੇਟਰਜ਼ ਨਾਲ ਇਕ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਇਹ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਟਰੱਕ ਆਪਰੇਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੈਕਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਨਵਰੀ, ਫਰਵਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰਚ ਦਾ ਟੈਕਸ ਭਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਪਰੈਲ, ਮਈ, ਜੂਨ ਦਾ ਟੈਕਸ ਭਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਅਗੋਂ ਨੂੰ ਟਰਕ ਚਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ। ਆਪਣਾ ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਮੁਨਾਸਿਬ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਟਰਕ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Finance Minister : That is being reconsidered.

ਸਰਦਾਰ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ : ਫੇਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 10,000 ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਧਕੇ ਖਾਣ ਅਤੇ ਜੁਤੀਆਂ ਲਾਹੀ ਫਿਰਨ? ਜਿਹੜਾ ਟਰਕ ਆਪਰੇਟਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਉਸ ਤੇ ਸਖਤੀ ਕਰੋ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਕਸ ਭਰਾਉਣ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਅਪੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਘਾਰਾ (ਕਰਨਾਲ) : ਧਰਮ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਾ ਐਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਸਾਕਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੋ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋ ਗਏ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਕੀ ਇਕੋਜਨ ਹੋਤੀ ਕੈਸੇ ਹੈ। ਸਗਰ ਧਰਮ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਤਾਏ ਗਏ ਕਿ ਜੋ ਟੈਕਸ ਕੀ ਇਕੋਜਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਯਾ ਆਫਿਸਰ ਕੇ ਸਾਥ ਟੈਕਸ ਇਕੋਜਨ ਮੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਤਨ ਕੋ ਭੀ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਜਾਏਗੀ ਯਾ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਤੀ ਤੋ ਇਸ ਸੇ ਕੋਈ ਭਯਾਦਾ ਫਕੰ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ। ਇਕੋਜਨ ਕੋ ਰੋਕਨੇ ਕੀ ਬਜਾਏ ਧਰਮ ਤੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਸੇ, ਬਫਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਹੈ। ਕਹੁ ਇਸ ਲਿਏ ਕਿ ਇਸਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ—

“Provided that no prosecution for such offence shall be instituted in respect of the same facts on which a penalty has been imposed under this Act”.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕਾ ਸਨਸ਼ਾ ਨ ਹੋ, ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤਰਹ ਸੇ ਜੋ ਰਖਾ ਗਏ ਹੈ, ਤਸਸੇ ਸਾਫ ਸਾਲੂਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮਨੇ ਆਫਿਸਰ ਕੀ ਸਵੀਟ ਬਿਲ ਪਰ ਛੋਡ ਦਿਏ ਹੈ ਕਿ ਕਹੁ ਚਾਹੁੇ ਤੋ ਪੈਨਲਟੀ ਲਗਾਏ ਆਰ ਚਾਹੁੇ ਤੋ ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਕਰੇ।

सरदार दर्शन सिंह जी ने जैसा कहा कि जिसको आहनी सलाखों का कमरा नज़र आएगा वह यह सोचेगा कि इससे तो पैनल्टी ही अच्छी है और जो अफसर है, वह सोचेगा कि हमें रुपया मिलना चाहिए तो ऐसी हालत में इवेंड करने वाला अफसर की जेब भर देगा और प्रासीक्यूशन की बजाए पैनल्टी पर गुज़ारा कर लेगा। मेरी दरखास्त यह है कि गवर्नमेंट को यह साफ तौर पर वाज़ेह करना चाहिए कि किस हद तक प्रासीक्यूशन हो और किस हद तक पैनल्टी हो ताकि जो अफसर है वह यह जानता रहे कि इन इन हालात में प्रासीक्यूशन लाजमी है और इन इन हालात में पैनल्टी ही काफी है। मैं कनक्विंस्ड हूँ कि 95 परसेंट इवेंजन अफसरों की मर्जी से होती है। देखा जाता है कि अगर किसी अफसर ने किसी कम्पनी की किताबें रख लीं तो 6-6 महीने तक न प्रोसीडिंग्स चलती हैं और न ही कोई कार्रवाई होती है और जब फैसला होता है तो फाइनली बड़ा लिनियएंट सा फैसला हो जाता है। दरअसल गवर्नमेंट ऐक्शन लेने के काबल नहीं है क्योंकि बहुत सारी कम्पनियों की इतनी बड़ी पावर्स हो गई हैं कि मिनिस्टर उनके रिसोर्सिज़ और उनकी शानशौकत देख कर चौंधिया जाते हैं या यह सोच लेते हैं कि इनसे इन्कैशन में जीपें, या गाड़ियां और चन्दे वगैरह मिलेंगे इस लिए मिनिस्टरों का रुख उनके प्रति बदल जाता है अगर यही हाल रहा तो मैं कहता हूँ कि किसी तरह से भी इम्प्रूवमेंट होने वाली नहीं है।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, पंजाब रोडवेज़ यह क्लेम करती है कि वह काफी सैटिस्फैक्टरी चल रही है। लेकिन अगर पंजाब रोडवेज़ के इनवैस्टमेंट का और अरेंजमेंट का प्राइवेट कम्पनियों से मुकाबिला किया जाए तो पता चलेगा कि पंजाब रोडवेज़ का मुनाफा बहुत ही कम है जब कि इनको प्राइवेट कम्पनियों के मुकाबले में कम सूद पर रुपया मिलता है और कम कीमत पर पार्ट्स मिलते हैं या इंजन वगैरह मिलते हैं। लेकिन फिर भी उनकी ऐफीशिएंसी ज़्यादा है, और प्राफिट्स भी ज़्यादा हैं। इसलिए इवेंजन को रोकने के लिए जब हम बिल लाते हैं तो अपने अन्दर भी ज्ञाती मार के देख लेना चाहिए कि हमारी कमाई और प्राफिट ज़्यादा क्यों नहीं होती? यह कहते हैं कि हमने इवेंड करने वालों को सख्ती के साथ डील करना है मैं इससे सहमत हूँ लेकिन हकीकत क्या है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, नैशनल मोटर्स के ऊपर पहले तो कोई टैक्स लगाया ही नहीं लेकिन जब लगाया और वह भी तब जब मैंने शोर डाला तो सिर्फ 5 हजार पैनल्टी असैसिंग अथारिटी ने डाल दी। लेकिन जब मैंने असैम्बली में सितम्बर के महीने में सप्लीमेंट्रीज़ आफ्टर सप्लीमेंट्रीज़ किए तो उसके बाद 2 लाख 50 हजार रुपया पैनल्टी इम्पोज़ की गई लेकिन जिसने सिर्फ 5 हजार पैनल्टी की थी उसके खिलाफ कोई ऐक्शन गवर्नमेंट ने नहीं लिया और जिसने 2 लाख 50 हजार इम्पोज़ की उसकी कोई प्रशंसा नहीं की। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो क्लॉज़ 4 (i) है उसमें यह है कि-----

"In the first proviso, for the words 'tax assessed' the words 'tax assessed and penalty imposed, if any' shall be substituted;"

[कामरेड राम प्यारा]

पैनल्टी का कोई काइटेरिया नहीं रखा। यह तो अफसर की स्वीट विल पर होगा कि वह लगाए या न लगाए। वह उस की मर्जी पर होगा कि चाहे तो किसी पर ज्यादा लगा दे और चाहे तो किसी पर कम भी लगा दे तो जब तक हम काइटेरिया फिक्स नहीं करते कि फलों फलों बिना पर पैनल्टी लगेगी तब तक हम ज्यादा सुधार नहीं कर सकते। अगर हम इस तरह से एक काइटेरिया फिक्स कर दें कि पहली दफा जो इवेड करेगा उस पर 25 परसेंट पैनल्टी लगेगी और दूसरी दफा इवेड करते हुए कोई पकड़ा जाता है तो उस पर 50 परसेंट और तीसरी दफा इवेड करने वाले पर 100 परसेंट पैनल्टी लगेगी। इसी तरह से जो प्रासीक्यूशन होनी हो उसका भी मिलसिला हो तो अफसर को यह पता रहेगा कि इन शर्तों के मुताबिक यह पैनल्टी और यह प्रासीक्यूशन तय की जाएगी। इसमें उस की इतनी स्वीट विल नहीं होगी जितनी कि वह अभी रखता है। इस तरह से कुराशन कम होगी और इवेज्शन रुक जाएगा। इस के अतिरिक्त एक बात और मैं कहना चाहता हूं कि जो अफसरान ऐसे हैं कि जो इवेड करवाने में मदद करते हैं उनकी भी निगरानी रखी जाए और उनको सजा दी जाए ताकि वह ऐसा न कर सकें। अभी तक यह देखा जाता है कि जिन अफसरान का रिकार्ड ऐसा है और उनको वारनिंग भी दी जा चुकी है लेकिन जब उनकी सिफारिश आ जाती है चाहे वह किसी कार्नर से आए, उनको उन सिफारिशात के बेसिज़ पर एंगेजोनरेट कर दिया जाता है वह ठीक नहीं है। गवर्नमेंट को चाहिए कि वह अपने एक बार के लिए हुए डिप्टीज़न को स्ट्रिकटली आबजर्व करे और पोलिटिकल प्रेशर को रिज़िस्ट करे। मुझे पता है जो उधर बैठे हैं, यानी ट्रेज़री बैचिज़ पर, वह भी प्रेशर डाल कर काम करवा लेते हैं और जो आपोजीशन में बैठे हैं वह भी करवा लेते हैं क्योंकि मिनिस्टर यह समझता है कि इनका काम कर ही दो वरना यह असैम्बली में मिट्टी पलीद करेगा। मैं समझता हूं कि मिनिस्टर साहिबान को किसी प्रेशर के नीचे नहीं आना चाहिए और जिनको एक बार सजा मिल जाए उनको पोलिटिकल प्रेशर के तहत माफी नहीं मिलनी चाहिए। इन अलफाज़ के साथ मैं अमंडमेंट की ताइद करता हूं और उम्मीद करता हूं कि जो तजवीज़ें मैंने दी हैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब उन पर गौर करेंगे।

कामरेड गुरबखस सिंघ घालीवाल (निहाल सिंघ वाला) : डिप्टी सपीकर साहिब! जिहड़ा सोंघना बिल विंउ मंड्री साहिब ने हाउस ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦ ਵੀ ਕਦੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਜਾਂ ਕਰ ਚੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰ ਸੋਧਣਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗਲ ਬੜੀ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਪੈਸਾ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਵਲ ਬਹੁਤ ਘਟ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਵਾਰੀ ਕਹਿ ਚੁਕੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਰਮ ਪੂਰਾ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੇ ਦੇ

ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। (Addressing the Finance Minister. I have pointed out a number of times to keep the House in quorum but I am constrained to remark that the member occupying the Treasury Benches do not realise their responsibility.)

ਵਿਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਪਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਸਾਡੇ, ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਆਂ ਬੈਠਾਂ ਤੇ ਵੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਨ।

(Quorum Bells Sounded)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤਕੜਾ ਕਰੜਾ ਹੱਥ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਡੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਵਲ ਘਟ ਪਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਜ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਪਿਛਲੇ ਅਮਲਾਂ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪੁਜਣ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਚੋਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਥ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਪੈਸੇਜਰ ਅਤੇ ਗੁਡਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਬੜਾ ਅਧੂਰਾ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਅਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੁਸਾਫਰ ਢੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾਲ ਢੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਦੋਹਰੇ ਦੋਹਰੇ ਵਹੀ ਖਾਤੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫੇ ਲੈਣ ਲਈ ਹੋਰ ਹਿਸਾਬ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਰ ਵਹੀ ਖਾਤੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਤੇ ਕਰੜਾਈ ਕਰਕੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਸਗੋਂ ਲੋੜ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਗੁਡਜ਼ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਜਾਂ ਪੈਸੇਜਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਕਾਉਂਟਸ ਤੇ ਤਕੜੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਹਵਾਰੀਆਂ ਬੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਟਰੱਕ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜਾ ਅੰਧੇਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 50-50, ਸੌ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਟਰੱਕ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਐਮ. ਵੀ. ਆਈ ਹਨ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲਗਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਾਲਾ ਸਟਾਫ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਜਿਸ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇਜਰ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਪੈਪਸੂ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਸੇਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਕਮ ਛਪੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ

[ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ]

ਟਿਕਟ ਕਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪੈਸੈਂਜਰ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਓਪਰੇਟਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੈਂਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਅਲਹਿਦਾ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਟਿਕਟਾਂ ਬਸ ਦੀ ਟਿਕਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੇ । ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਝਾਉ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਤੇ ਪੈਸੈਂਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਕਮ ਛਪੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਬੱਸਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਤੇ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪੈਸੈਂਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਕਮ ਛਪੀ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਟਿਕਟਾਂ ਆਪ ਛਾਪ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚੇ । ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਖਕੇ ਜਿਤਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਔਸਤ ਟੈਕਸ ਬਣਦਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਤਨੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਚ ਐਡਜਸਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰੜੀ ਤੋਂ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇਕਰ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਏਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਏਸ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੜੇ ਕਦਮ ਚੁਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਅਜ ਦੀ ਇਕ ਖਬਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਣ ਪਰ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਅਜ ਦੀ ਖਬਰ ਹੈ ਕਿ ਰੂਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਪਲਾਇਟ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪੈਸੇ ਖਾਢੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਏਥੇ ਵੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਤੋਂ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਦੋਂ ਤਕ ਏਥੇ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਆਫਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੰਡਕਟਰ ਜਿਹੜੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਲ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵੀ ਕਸੂਰ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਝਾਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1961-62 ਵਿਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ । ਫਿਰ ਇਕ ਤਿੰਨ ਪਾਰਟੀ ਕਾਨਫਰੈਂਸ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਰਕਰਜ਼, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵਰਕਰਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਰਕਰਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਂਦੀ ਕਿ ਕਈ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਪਾਰਟੀ ਕਾਨਫਰੈਂਸ

ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਰਿਆਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਮੋਗੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸੇਵਕ ਬਸ ਕੰਪਨੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਕਈ ਦਫ਼ਾ ਚੀਫ਼ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਬ ਤੇ ਦੂਜੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਨਾ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਐਕਟ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਿੰਨ ਪਾਰਟੀ ਕਾਨਫਰੈਂਸ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਰਕਰਜ਼ ਨੂੰ ਦਿਲਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਵਰਕਰਜ਼ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੀ ਤਾਂ ਗਲ ਹੀ ਛੱਡੋ ਅਸੀਂ ਮੋਗਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਚਾਰ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਕਾਮਰੇਡ ਦਿਦਾਰ ਸਿੰਘ ਚੀਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲਿਖ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਵਰਕਰਜ਼ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਲਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਚਾਰ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਜੋ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੈ ਉਹ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੈਲੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲਵਾ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ। ਵਰਕਰਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰੜੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਜੋ ਪੈਸਾ ਇਹ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜੋ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਹੈ ਉਹ ਆਮਦਨੀ ਵਧ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹੌਲਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਮੇਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਰੋਕਣਗੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਰਕਰਜ਼ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਪਾਰਟੀ ਕਾਨਫਰੈਂਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਲਾਈਆਂ ਜਾਣ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਸਮਾਣਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੁਝਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾਖਲ ਕਰਾਕੇ ਫਿਰ ਅਪੀਲ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਰਮੀਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਆਮਦਨੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਰਾਏ ਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸ ਚੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਿਤਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਤੁਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਲਓ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਲਣ ਦੇਣਗੇ। ਉਹ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਕੱਲਾ ਅਪਰੇਟਰ ਹੀ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਾਂ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨਾ ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੀ ਖਤਮ

(ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ)

ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਹੀ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਤੇ ਸਬ ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇ ਪਵੇਗਾ, ਨਾ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਮੁਨਾਫਾ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਮਦਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੀ ਮੁਕ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਵੀ ਚੁਕਾ ਹੈ ਉਥੇ ਵੀ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਫਿਫਟੀ ਫਿਫਟੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਪਰ ਪੈਪਸੂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸਾਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਬਸਾਂ ਹੀ ਚਲਣਗੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਵੀ ਵੇਖ ਲਉ ਅਜ ਮਰਜ਼ਰ ਹੋਏ 8 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 8 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵਾਂ ਰੂਟ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਹੀ ਤਜਰਬਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲਉ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੂਟਾਂ ਤੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਬਸਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਕੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਬਸਾਂ ਚਲਾਉ। ਉਥੇ ਸਾਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੜਚਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੋਗੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਲਉ।

ਪੰਡਤ ਮੋਹਣ ਲਾਲ ਦੱਤ (ਅੰਬ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬ, ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪਬਲਿਕ ਕੈਰੀਅਰਜ਼ ਵਲ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਟਰੱਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪਲੇਨਜ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਐਟ ਪਾਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਪਲੇਨਜ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਟਰੱਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਬਹੁਤ ਬੋਝ ਲੱਦ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਟੈਕਸ ਵਾਰਾ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਹਾੜੀ ਅਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਟਰੱਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਖਸਾਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦਾ ਭਾਰ ਪਲੇਨਜ਼ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਇਕ ਜੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਪਹਾੜ ਤੇ ਛੋਟੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਮਾਈ ਥੋੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਟਰੱਕਾਂ ਤੇ ਟੈਕਸ ਘਟ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਦੂਜੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਰੇਟਰਜ਼ ਦੇ ਟਰੱਕ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਜਲਸਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬੇਗਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਟਰੱਕ ਨਾਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੰਡੇ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਢੋ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਤਾਕਿ ਜਲਸੇ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧੇ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਬ ਉਥੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਗਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ

ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਪਰੇਟਰ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖੁਦ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਬ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਤੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਕੋਈ ਕਰੜੀ ਸੁਪਰਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਬਾ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲ ਜੋ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ ਐਕਟ ਹੈ ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਛੇ ਸੱਤ ਬੱਸਾਂ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਰਜਿਸਟਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਰਜਿਸਟਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਕੱਲੀ ਅਕੱਲੀ ਬਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਅਕੱਲੀ ਅਕੱਲੀ ਬਸ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਲਈ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਸਾਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਅਜ ਵੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਕੋਲ 47 ਫੀ ਸਦੀ ਅਤੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਪਰੇਟਰਜ਼ ਕੋਲ 53 ਫੀਸਦੀ ਰੂਟਸ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਉੱਤਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਹ ਰੂਟ ਪਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਹ ਜੋ ਪਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਕੱਲੀ ਅਕੱਲੀ ਬਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਕੱਲੀ ਅਕੱਲੀ ਬੱਸ ਦਾ ਰਜਿਸਟਰ ਫੜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਘੱਟ ਹਿਸਾਬ ਵਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੇ ਟਿਕਟ ਵੀ ਜਿਤਨੇ ਕਿਰਾਏ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਗਾਏ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ ਕੁਝ ਟਿਕਟ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਦੌਰੇ ਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿਕਟਾਂ ਉਪਰ ਜੋ ਟੈਕਸ ਦੇ ਟਿਕਟ ਲਗੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਰਾਏ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਤਨੇ ਲਗਾਏ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਉਤਨੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਇਹ ਟਿਕਟਾਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਆਪ ਚੈਕ ਕਰ ਲਓ ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬਸਾਂ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇਜਰ ਟੈਕਸ ਘੱਟ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਹਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਤਪਾਧਯਕਸ਼ਾ: ਆਪ ਧਨ੍ਹ ਟਿਕਟੋਂ ਫਿਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੋ ਦੇਵੇ । (The hon. Member should pass on these tickets to the Finance Minister)

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ: ਮੈਂ ਇਹ ਟਿਕਟਾਂ ਸਦਨ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਤਪਾਧਯਕਸ਼ਾ: ਮੈਂ ਅਲਾਊ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਧਨ੍ਹ ਟਿਕਟੋਂ ਫਿਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੋ ਦੇਵੋ ।
(I do not allow. Please pass on these to the Finance Minister.)

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ: ਅਸੀਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਪਰੇਟਰਾਂ ਦੀ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ।

Deputy Speaker: Please pass on these tickets to the Finance Minister. He will check it.

ਕੁਝ ਆਵਾਜ਼ਾਂ: ਅਸੀਂ ਇਹ ਟਿਕਟਾਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਟਿਕਟਾਂ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸੀ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਂਡਮ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਰਖਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

ਤਥਾਘਖਾ: ਧਰੁ ਚੇਧਰ ਕੀ ਸਭੀ ਹੈ । (It is the discretion of the Chair.)

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਟਿਕਟਾਂ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਰਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ ।

*(At this stage the hon. Member, Comrade Jangir Singh Joga laid 4 bus tickets on the Table of the House.)

Deputy Speaker : Kindly wind up now.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦੋ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰਾ ਤਜਰਬਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਪਰੇਟਰਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਈਵੇਜ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਂ ਇਕ ਬਾਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਸਿਰਸੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਬਸ ਵਿਚ 65 ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਸਵਾਰੀਆਂ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੰਡਕਟਰ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਲੈ ਲਿਆ ਲੇਕਿਨ ਟਿਕਟਾਂ ਇਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਬੈਠਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਕਿਰਾਇਆ ਲੈ ਲਿਆ ਲੇਕਿਨ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਮੈਂ ਟਿਕਟ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਤਰਫ ਨਿਗਾਹ ਗਈ । ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਮੁਆਫੀ ਭੀ ਮਗੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਭੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਛੋਟਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸੀ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀ ਬਸਾਂ ਚਲਾ ਕੇ ਬਈਮਾਨੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉਤੇ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਈਵੇਜ਼ਨ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬਸਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਉਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਜਿਹੜੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ।

*Placed in the Library.

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਟੈਕਸ ਦੀ ਈਵੇਜ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਪਿਆ ਅਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਪਰੇਟਰਜ਼ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਟੈਕਸ ਦੀ ਈਵੇਜ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਢੰਗ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ 2,000 ਰੁਪਏ ਪੈਨਲਟੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿੰਡਿਕਟਿਵ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਇਨਸਟਰਕਸ਼ਨਜ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ ਪੈਨਲਟੀ ਲਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਸਰਕਮਸਟਾਂਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸੈਸ ਕਰੇਗਾ। ਆਰਬਿਟਰੇਰੀ ਪੈਨਲਟੀ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਭੀ ਫੈਕਟਸ ਐਂਡ ਫਿਗਰਜ਼ ਹਨ, ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਫਿਗਰਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬਸਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਸ ਭਰ ਕੇ ਬਗੈਰ ਟਿਕਟਾਂ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਰੀਪੋਰਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਪਰੇਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਈਵੇਜ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਟੈਕਸ ਦੇ ਈਵੇਜ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਐਕਟ ਵੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਤਕਲੀਫ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਡਾਪਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੇਂਜ ਨਹੀਂ ਲਿਆਈ ਗਈ।

ਮੈਂ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸਖਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਕਈ ਵੇਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਕੰਮ ਲਈ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਡਰਾਈਵਰ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਕੰਡਕਟਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹਨ। ਐਕਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੰਡਕਟਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਬਤ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੀ, ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿਚ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਮੰਸ਼ਾ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਚੈਕਿੰਗ ਅਥਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਡਰਾਈਵਰ ਜਾਂ ਕੰਡਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਵੇ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰੁਕੇ। ਐਕਟ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਮੈਂਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਚ ਠੀਕ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਲਾਜ਼ 13 ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਰੈਕਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨਟਰਪ੍ਰਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਫਰਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ।

[ਵਿਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਇਵੇਜ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਵੇਜ਼ਨ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਵੇਜ਼ਨ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕੰਪਲੀਕੇਟਿਡ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਲੂਪਹੋਲਜ਼ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਸ ਓਨਰਜ਼ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਇਵੇਡ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ਼ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿਮਾਇਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬਲੈਕ ਸ਼ੀਪਸ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਅਡਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਟੈਕਸ ਇਵੇਡ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਡੀ ਇਹ ਬੜੀ ਸਖਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੰਪਲੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਇਵੇਡ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਣਾ ਕੰਟਰੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਐਜੇ ਹੋਲ ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਵੇਜ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜ਼ ਦਫ਼ਾ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਦਮੀ ਵੀ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਲੈਕ ਸ਼ੀਪਸ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਡੀਫੈਂਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਗੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਛੋਟਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਦੀ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਟੈਕਸ ਲਾਜ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤੱਔਲੁਕ ਹੈ ਇਹ ਗਲ ਅਸੀਂ as a general policy ਮਨ ਵਿਚ ਰਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪਾਉਣੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਇਵੇਜ਼ਨ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਡੈਟਰੈਂਟ

ਪਨਿਸ਼ਮੈਂਟ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਰੈਮਿਡੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਟੈਕਸ ਇਵੇਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਤਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਲਾਜ਼ਿਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਟੈਕਸ ਇਵੇਜ਼ਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਟੈਕਸ ਦਹਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਸ਼ੂਵ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੋਗਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਟੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਇਵੇਜ਼ਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਤੇ **contract agreement** ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦੱਤ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿਲ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿਚ ਟੈਕਸ ਘਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਗੌਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਕਮੈਂਟਸ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਣ। ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟਿਕਟਾਂ ਚਸਪਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਫੈਕਟਿਵ ਰੈਮਿਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਜੈਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਜ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਸੁਜੈਸ਼ਨ ਆਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਸੁਜੈਸ਼ਨ ਤੇ ਵੀ ਗੌਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਘਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਜੇ ਕਰ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਵਧੇਗੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਵਧੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹਕੀਮ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਟਿਕਟਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਖਰਚੋ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਕਸਪੈਂਡੀਚਰ ਹੈ, ਉਹ ਘਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਵੀ ਗੌਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨਜ਼ ਕੰਪਲੀਕੇਟਿਡ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਿੰਪਲੀਫਾਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੈਮਿਡੀ ਬੰਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਅਤੇ ਗਰੀਵੈਨਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਕੋਲ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਆਰਬੀਟਰੇਰੀ ਪਾਵਰਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨਜ਼ ਅਤੇ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਰਬੀਟਰੇਰੀਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਨਲਟੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮਦਦ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕੇ।

ਮੇਰੇ ਲਾਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਟਰੱਕ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਐਡਵਾਂਸ ਪੇਮੈਂਟ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਗਲ ਦਾ ਤੁਅੱਲਕ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਐਂਡ ਦੂਜੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ

[ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]

ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਨੈਸਟਲੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਸਮੈਂਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਵੇਜ਼ਨ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬਰਡਨ ਨਾ ਪਵੇ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਅੱਠਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਅਸਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਬਲਕਿ ਉਲਟਾ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸੀ ਰਿਲੀਫ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣ।

ਸ਼੍ਰੀ ਫਤੇਹ ਚੰਦ ਕਿਜ: ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਥਮ ਆਫ ਇੰਫਰਮੇਸ਼ਨ, ਸੈਂਡਸ। ਮੈਂ ਆਪ ਕੇ ਫ਼ਾਰਾ ਫਾਇਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ तरफ़ ਦਿਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਭੀ ਧਿਆਨ ਆਈ ਹੋਗੀ ਕਿ ਜੋ ਇੰਟਰ ਸਟੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਤਹਤ ਤੋ ਟ੍ਰਕ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਸਫ਼ਾਸ਼ੀ ਤੋ ਆਏ ਯਾ ਕਲਕਤਾ ਤੋ, ਜਿਤਨਾ ਫਾਸਿਲਾ ਤੈ ਕਰ ਕੇ ਆਤਾ ਹੈ ਧਿਆਨ ਪਰ ਜੋ ਚੈਕ ਪੋਸਟ ਬੈਰਿਯਰਜ਼ ਲਗੇ ਹੁਏ ਹਨ ਕਹਾਂ ਪਰ ਸੀ ਪਚਾਸ ਰੁਪਯਾ ਫੀ ਟ੍ਰਕ ਦੇਨਾ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਟ੍ਰਕ ਦੇਹਲੀ ਕਗੈਰਾ ਆਸ ਪਾਸ ਤੋ ਆਤੇ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਭੀ ਕਹਾਂ ਪਰ ਪੰਛਾ ਕੀਸ ਰੁਪਯਾ ਲਿਏ ਬਿਨਾ ਆਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨੇ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ ਜੋ ਧਾਨਖਲੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਆਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਰਾਸਤੇ ਮੈਂ ਜੋ ਰੁਕਾਵਟ ਭਾਲੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਰੋਕਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਨੇ ਕਯਾ ਉਪਾਯ ਕੀਏ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਚਮੁਚ ਆਪ ਨੇ ਟੈਕਸ ਕੀ ਚੋਰੀ ਕੀ ਰੋਕਨਾ ਹੈ ਤੋ ਇਸ ਚੋਰੀ ਆਰ ਧਾਨਖਲੀ ਕੀ ਭੀ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਕੇ ਉਪਾਯ ਕੀਜੀਏ।

ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕੀ ਖ਼ਿਦਮਤ ਮੈਂ ਧੀਰ ਭਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਹਮਾਰੀ ਸਦਦ ਕੀਜੀਏ।

ਸ਼੍ਰੀ ਫਤੇਹ ਚੰਦ ਕਿਜ : ਮੈਂ ਆਪ ਕੀ ਸਦਦ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤੈਧਾਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਕੀ ਕਿਸੀ ਟ੍ਰਕ ਪਰ ਬੈਠਾ ਕਰ ਲੇ ਜਾਤਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਦੇਹਲੀ ਤੋ ਸਰਪ੍ਰਾਇਜ਼ ਰੇਡ ਕਰੋ ਤੋ ਆਪ ਕੀ ਹਾਲਾਤ ਕਾ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋ ਕਹਾਂ ਪਰ ਧਾਨਖਲੀ ਸਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਆਰ ਕੈਸੇ ਲੋਗੋਂ ਤੋ ਰੁਪਯਾ ਨਿਚੋੜਾ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : On a point of information. ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਮੀਰ ਔਰ ਗਰੀਬ ਵਾਸਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਰੀਬ ਤਾਂ ਜੇ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜ ਦਸ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਮੀਰ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਔਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਰਕਮ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਰਕਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇ? ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸੂਜੈਸਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਮਾਰੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰੇ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਇਵੇਜ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਤਨੀ ਪਕੜੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤਨੀ ਪਕੜਨੀ ਡਿਊ ਹੈ?

THE PUNJAB PASSENGERS AND GOODS TAXATION (AMENDMENT) (29)145
BILL, 1965

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਜੈਸਟ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧਾ ਤਕੜਾ ਬੰਦ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੈਕਸ ਇਵੇਜ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਕੜ ਲਊ ਔਰ ਡਿਰ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾ ਮੰਨੋ । (Associating myself with the members of the House, I would suggest the Finance Minister to lay his hands on some leading figure found guilty of evading the tax and thereafter he should not pay any heed to whatever 'sifarish' emanating from the members of either side of the House in that connection.)

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਅਜਿਹੇ ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਪਕੜੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦੱਸ ਦੱਸ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਆਵਾਜ਼ਾਂ: ਇਸੇ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

Deputy Speaker: Question is—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried

Deputy Speaker: The House will now proceed to consider the Bill clause by clause.

CLAUSE 2

Deputy Speaker Question is—

That clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 3

Deputy Speaker: Question is—

That clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 4

Deputy Speaker: Question is—

That clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 5

Deputy Speaker: Question is—

That clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried

CLAUSE 1

Deputy Speaker: Question is—

That clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried

TITLE

Deputy Speaker: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried

Finance and Planning Minister (Sardar Kapoor Singh): Madam, I beg to move—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

Deputy Speaker: Motion moved—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill be passed.

चौधरी नेत राम (हिसार सदर): डिप्टी स्पीकर साहिब, यह जो बसों पर लोग यात्रा करते हैं उन से टैक्स वसूल करने के लिए और ट्रकों के द्वारा जो माल ढोया जाता है उस पर टैक्स वसूल करने के लिए सरकार नए नए तरीके इस्तेमाल करती है। मैं आप के द्वारा सरकार से यह निवेदन करूंगा कि यह जो हर रोज़ इस तरह के हरबे इस्तेमाल किए जाते हैं यह इस्तेमाल न करें। इन से कुर्रप्शन में बढ़ावा मिलता है। हमारे जिला हिसार के अन्दर एक कृष्णा बस सर्विस चलती है। वह देहली और हिसार के दरम्यान बसें चलती हैं। वहां पर उस कृष्णा बस सर्विस ने जो टैक्स की चोरी की है उस की बाबत लोगों ने शिकायतें कीं और टैक्स को पकड़वाने के लिए लिखा। उन के पास टैक्स का लाखों रुपया पड़ा हुआ है। लेकिन इस सरकार के मन्त्रियों तक उन की पहुंच हो जाती है और उन्होंने जो टैक्स नहीं दिया वह आज तक नहीं पकड़ा गया। किसी ने उन को पकड़ने की कोशिश नहीं की। मन्त्री महोदय को चाहिए कि उस कम्पनी की जांच करें और टैक्स के रुपए की चोरी को पकड़ें।

इस के अलावा मैं आप के द्वारा अपनी सरकार की ही बसों की हालत बताता हूँ। यह जो पैसु रोडवेज और पंजाब रोडवेज हैं इन में भी टैक्स के पैसे की काफी हद तक ख़ुर्दबुर्द किया जाता है। असल में कारण यह है कि इस मंहगाई के जमाने में ड्राइवरों और कंडक्टरों को आप जितनी तन्खाह देते हैं उस से उन का गुज़ारा नहीं होता। प्राईवेट बस कम्पनियां तो अपने ड्राइवरों और कंडक्टरों को दस प्रतिशत, पंद्रह प्रतिशत दे देती हैं। जितनी उन को वसूली होती है वह प्रत्येक फेरे में से उन को कुछ दे देती हैं। इसी तरह से मैं समझता हूँ कि अगर सरकार भी अपने ड्राइवरों और कंडक्टरों को हर एक रूट में से कुछ रुपया दे दे तो इस से न सिर्फ़ उन का गुज़ारा होगा बल्कि टैक्स की भी चोरी नहीं होगी और वह इस वक़्त सवारियां चढ़ाने में जो लापरवाही करते हैं वह भी नहीं करेंगे और सरकार को आमदन भी ज्यादा होगी।

इसके अलावा मैं अर्ज करूँ कि अगर यह सरकार थोड़ा बहुत भी इमानदारी पर कायम है तो यह क्यों परमिटों पर टैक्स लगाती। आज यहां पंजाब में 6.00 P.M. पचास फीसदी कोआप्रेटिव सोसाइटियां ट्रांसपोर्टर्स की ऐसी बनी हुई हैं जो नाम की हो कोआप्रेटिव सोसाइटियां बनी हुई हैं लेकिन हैं वह बड़े आदमियों की अपनी बनी हुई और वही टैक्स की चोरी करते हैं। वह टैक्स की चोरी यहां तक करते हैं कि जब वह म्युनिसिपल कमेटी की हद्द के अन्दर माल अपने ट्रकों में ले आते हैं तो मसूल चुंगी नहीं देते। यह सब बड़े आदमी जो हैं यह सब टैक्स देने में हेरा फेरी करते हैं और यह सरकार तो पहले से ही कुर्रप्शन का अड्डा बनी हुई है और यह चलती भी कुर्रप्शन पर है। इस सरकार की यह हालत है कि जो बड़े २ समगलिंग करने वाले हैं, जो बलैक मार्किट करने वाले हैं और रिश्वत लेने वाले हैं उन्हें इन की पुलिस ने कभी जूतियों से नहीं पीटा लेकिन जो छोटे आदमी होते हैं जिस किसी ने जूती की चोरी की हो या पेट भरने के लिए कहीं से एक आध रुपए की चोरी की हो उन को तो पुलिस जूतियों से पीटती है, गरीब आदमियों के गले में नाजायज़ पिस्तौल भी डाल कर उन का चालान कर देती है या अफीम उनके कबूजे में दिखा कर उन का चालान कर देती है लेकिन जो बड़े २ आदमी हैं जो काम भी समगलिंग का करते हैं उन क चालान नहीं किया जाता। जो छोटे आदमी होते हैं उन को तो पन्द्रह २ दिन रख कर पुलिस पीटती रहती है। जो लोग इनकम टैक्स नहीं देते और रिश्वत लेने वाले हैं और टैक्सों की चोरी करने वाले हैं उनको कभी भी थाने में बुला कर जूतियां नहीं लगाई गईं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अर्ज करता हूँ कि यह सरकार तो खुद चोरी करने वाली है।

उपाध्यक्ष: चौधरी नेत राम जी आप को जूतियों का लफ़्ज़ इस्तेमाल नहीं करना चाहिए आप को यह लफ़्ज़ वापस ले लेने चाहिए। (It is not proper for the hon. Member to use the word 'Jutian'. He should with draw it.)

चौधरी नेत राम: मैं ने तो यह कहा है कि यह सरकार कुराण्ट है और कहा है कि टैक्सों की चोरी करने वालों के खिलाफ यह कोई एक्शन नहीं लेती ।

उपाध्यक्ष: आप जूती का लफ्ज़ वापस लें आप ने कहा है कि इन को क्यों जूतियां नहीं मारी जातीं । यह अच्छे लफ्ज़ नहीं है । (He should withdraw the word 'Juti' as he has said that why they are not given shoe beating. This is not a decent word.)

चौधरी नेत राम: मैं ने कहा है कि रिश्वत लेने वाले को बुला कर क्यों जूतियां नहीं मारी जातीं और क्यों सिर्फ गरीब आदमियों को मारी जातीं हैं । गरीबों को तो डण्डों से और लट्ठों से पीटा जाता है । मेरे कहने का मतलब यह है कि यह सरकार इस किस्म से नये नये कायदे कानून तो नित्य बनाती रहती है । अभी २ इन्होंने ने शराब के कानून में एक तरसीम की थी और कहा गया था कि यह इस लिए की जा रही है ताकि लोगों को बगैर मिलावट के शराब मिल सके । लेकिन मैं न पिछले दिनों में देखा है कि शराब से इतनी ज्यादा मिलावट और बलैक होती है जितनी पहले कभी भी नहीं हुई थी । मैं तो समझता हूं कि इस किस्म के बिल सिर्फ गरीब लोगों पर और सख्ती करने के लिए बनाए जाते हैं और इन से टैक्सों की चोरी रोकी नहीं जा सकती । यह बात नहीं होनी चाहिए । चाहिए तो यह कि सरकार लोगों की खुशहाली के लिए और कुराण्ट को बन्द करने के कानून बनाए और इस के लिए सब से ज्यादा जरूरी यह है कि यह पहले अपनी कुराण्ट को दूर करे ।

Deputy Speaker. Question is—

That the Punjab Passengers and Goods Taxation (Amendment) Bill, be passed.

कामरेड भानु सिंघ भौरा : डिपटी सपीकर साहिब, हाले एह मेसन पुट ना करे, असीं एस उे हाले बोलता है ।

उपाध्यक्ष: अब मैं ने कुराण्ट पुट कर दिया है । इस बिल पर पहले आप की पार्टी के तीन सदस्य बोल चुके हैं सब को तो बोलने का वक्त दिया नहीं जा सकता इसलिए आप बैठ जाइए । (I have already put the question. Three hon. Members of his party have already spoken on this Bill and it is not possible to give time to each one of them. Therefore, the hon. Member should resume his seat).

(कामरेड भानु सिंघ भौरा आपसी सीट उे धड़े रहे और बोलत वासते ज़िद करत लगे)

उपाध्यक्ष: कामरेड भौरा, मैं आप से अपील करती हूं कि अब आप बैठ जायें । (I would appeal to Comrade Bhaura that he may please resume his seat now. ?The motion was carried.)

THE PUNJAB ENTERTAINMENTS DUTY (AMENDMENT)
BILL, 1965 (CONSIDERATION POSTPONED).

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇਕਰ ਹਾਊਸ ਮੈਂਬਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਐਂਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਡਿਊਟੀ ਬਿਲ ਪਹਿਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਜਾਬ ਅਰਬਨ ਇਮਮੂਵੇਬਲ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਬਿਲ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨੇਕੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

उपाध्यक्षा क्या हाउस की इजाज़त है। (Is it the pleasure of the House ?)

(ਆਵਾਜ਼ਾਂ : ਜੀ ਹਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।)

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMEND-
MENT) BILL, 1965

Minister for Finance and Planning (Sardar Kapur Singh) : Madam, I beg to move —

That the Punjab Urban Immovable Property (Amendment) Bill be taken——

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਅਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਰੀਜ਼ਨ ਹਨ ਉਹ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

उपाध्यक्षा : उस वक़्त जब इन्होंने ये यह इजाज़त मांगी थी तो आप चुप बैठे रहे और आप ने प्रोटेस्ट नहीं किया और अब आप कह रहे हैं कि हाउस ने इजाज़त नहीं दी। (The hon. Member kept quite and did not protest when the Minister had sought the permission of the House in this respect and now, he is saying that the House did not give its consent.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਅਸੀਂ ਪਰੋਟੈਸਟ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਜੋ ਐਜੈਂਡਾ ਅਜ ਦੇ ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਉਸੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਥੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਉਸ ਐਜੈਂਡੇ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

उपाध्यक्षा : हाँ, यह हाउस की रज़ासन्दी से हो सकता है। (Yes, it can be changed with the permission of the House.)

ਵਿਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਐਨਟਰਟੇਨਮੈਂਟ ਡੀਊਟੀ ਬਿਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਐਂਡ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂ ਐਂਡ ਉਸ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਵਾਂ । ਮੇਰਾ ਇਹ ਕਤੱਬੀ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਡਰਾਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਡੈਫੀਨਿਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਬਿਲ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ।

उपाध्यक्ष : सरदार कपूर सिंह जी ने मुझे कहलवाया था कि वह यह बिल पेश करना चाहते हैं तो मैं ने कहा था कि अजेंडे में तो यह नहीं लेकिन उन्होंने ने कहा कि मैं सहसूस करता हूं कि यह पहले आना चाहिये तो आप उन्हें टाइम दे दें । (The Minister intimated me that he would like to move this Bill earlier. I pointed out that this would not be according to the agenda but he said he felt that this Bill should be moved first. So the House may let him do so) (Interruptions).

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਇਹ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ । ਕੋਈ ਤਿਆਰ ਹੋਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਅਜ ਦੇ ਅਜੈਂਡੇ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ । (Interruptions) ਕਲ ਆ ਜਾਵੇ । (interruptions) ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਚਲੋ ।

Deputy Speaker : Please take your seat (interruptions).

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ, ਕੀ ਅਜੰਡਾ ਚੈਂਜ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਹਾਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ । (Yes, with the consent of the House) (Interruptions.)

Finance and Planning Minister (Sardar Kapoor Singh): Madam, I beg to move:—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਚੰਦ ਲਫਜ਼ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੋ ਟੈਕਸ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਟਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਐਗਜੈਂਪਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਲਿਮਿਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । (ਵਿਘਨ) ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ । ਜਿਹੜਾ ਉਠਦਾ ਸੀ ਅਪੀਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਐਵੇਂ ਹੀ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ । ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ, ਟੈਕਸ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੇਗਾ । ਐਗਜੈਂਪਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬਿਲ ਨੂੰ ਕਨਸਿਡਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

Deputy Speaker : Motion moved :—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

चौधरी रणबीर सिंह (कलानौर): उपाध्यक्षा महोदया, यह जो पंजाब शहरी अचल सम्पत्ति संशोधन विधेयक 1965 पेश किया गया है (विध्वन) यह तो मेरा कसूर नहीं है, दफ्तर ने जो ट्रांसलेशन हमें दिया है वही पढ़ कर सुना रहा हूं मैं जो बोलूंगा वह बहुत सरल होगा। जो आप के दफ्तर की भाषा है वह तो वही बोलनी होगी। यह जो बिल है जिसे अंग्रेजी में अर्बन इन्फ़ीनिबल प्रापर्टी टैक्स बिल 1965 कहते हैं (विध्वन) यह जो बिल है इस के मुताबिक मन्त्री महोदय इस ऐक्ट के नीचे जो छूट दी गई है उसे और ज्यादा देना चाहते हैं। (विध्वन)

चौधरी नेत राम : इन्हें शर्म नहीं आती अगर कोई हिन्दी बोले तो यह उस का मजाक उड़ाते हैं। (विध्वन)

चौधरी रणबीर सिंह : आप जानते हैं जब कभी इस सदन में ऐसा बिल आता है कि जिस के जरिये किसी टैक्स में छूट दी गई हो तो आम तौर पर सदन उस का स्वागत किया करता है यानी किसी को अगर टैक्स में कमी हो तो सदस्य उसका स्वागत किया करते हैं। मुझे इस स्वागत में कोई इतराज न होता मगर मुझे इस में एक अजीब सी हालत दिखाई देती है। पहले मरला टैक्स को घटाने का फैसला आया और अब प्रापर्टी टैक्स के अन्दर छूट देने का यह विधेयक आया है। (विध्वन) कुछ माननीय सदस्यों को पढ़ाना भी पड़ता है। आप जानते हैं कि इस प्रदेश के अन्दर दो किस्म की जायदाद है: एक देहात के अन्दर और दूसरी शहरों के अन्दर। देहात की जो जायदाद है उस के बनाने वाले या तो खेती करते हैं या खेत मजदूर हैं। आप जानते हैं कि उन की कमाई कितनी कड़ी है, गमीं में एड़ी से लेकर चोटी तक उन को पसीने आते हैं और सड़ीं में जब वह नहर का पानी देकर बाहर निकलते हैं तो अपनी सड़ीं दूर करने के लिए अग्नि प्रज्वलित करते हैं। (विध्वन) उस को पता नहीं रहता उस का सारा शरीर जल भस्म हो जाता है और इतनी कुरबानी करके इस मुश्किल से धन को कमाता है और इस तरह से सख्त मेहनत से कमाए धन से जायदाद खरीद करता है। इस की जायदाद में तो कोई छूट न कभी दी और न ही देने का विचार किया गया है। उपाध्यक्षा महोदया, मैं जानता हूं कि आज जमीन की कीमत क्या है। जिस खरीदार ने आज से 10 या 15 साल पहले जमीन खरीद की थी वह अगर एक हजार फी बीघा की थी तो आज उसी जमीन की कीमत चालीस हजार तक पहुंच गई है और इस से उपर तक आ गई है। उस के लिए तो सरकार ने और सुहलियतें दी हैं मरला टैक्स को हटा दिया गया है और जायदाद पर टैक्स में कमी करने के बारे में इस बिल में सोचा जा रहा है और दूसरी तरफ वह जमीन जो पानी की कमी की वजह से पहले देश को पैदावार कम देती थी और आज जिस जमीन में पानी लग गया है और अनाज की पैदावार बढ़ी है और खेती की पैदावार बढ़ी है तो इस पर सरकार ने कई किस्म के टैक्स लगा दिये हैं। बैटरमेन्ट लेवी जिसे खुश हैसियती टैक्स भी कहते हैं इस को हटाने की तरफ सरकार का कोई ध्यान नहीं गया और न ही कोई विधेयक इस के बारे में लाया गया है। उपाध्यक्षा महोदया, मैं आज सदन होने के नाते यह बात नहीं कहता लेकिन इस बात के बारे में कहना चाहता हूं जो कि मैं ने मन्त्री

[चौधरी रणबीर सिंह]

पद के नाते कही थी। भाकड़ा डैम की जब डेडीकेशन सेरेमनी करने के लिए स्वर्गीय भूतपूर्व प्रधान मन्त्री पंडित जवाहर लाल भाकड़ा में आए थे तो उनका शुक्रिया अदा करने के लिए मेरे मन्त्री पद पर होने के नाते मेरी जिम्मेदारी थी। तो उस समय मैं ने कहा था कि जितने भी नोट सरकार छापती है इस के लिए सिक्वोरेटी देनी पड़ती है। सिक्वोरेटी सोने की होती है या कई और किस्म के कागजात की भी होती है। इन को रख कर ही नोट छापे जा सकते हैं। मैं ने प्रधान मन्त्री जी से कहा था कि यह जो भाकड़ा डैम है और भाकड़ा की नहरें हैं इन को न तो कोई चुरा सकता है न कहीं और ले जा सकता है। सोने को तो सरकार के खजाने से भी चुराया जा सकता है सिक्वोरेटीज को शायद न चुराया जा सकता हो क्योंकि उनकी नौइयत और होती है और वह बाजार में बिक नहीं सकती। अगर इन सब सिक्वोरेटीज का हिसाब रख कर ही नोट छापे जा सकते हैं तो क्यों न भाकड़ा डैम और भाकड़ा की नहरों की सिक्वोरेटीज रख कर हम नोट छाप लें। और अगर इस तरह कर दिया जाए तो जो कर्ज हम ने भाकड़ा डैम और भाकड़ा की नहरों का और इन पर जगह जगह विजली घर बनाने के लिए लिया है उस की वापसी की अदायगी की जरूरत नहीं रहेगी। मैं चाहता हूं कि हमारे माननीय वित्त मन्त्री इस बात की ओर ध्यान दें। फोर्थ फाईनेन्स कमिशन हमारे सूबे में आया है और हमारे प्रदेश का केस वित्त मन्त्री महोदय ने बड़ी काबलियत से उनके सामने रखा होगा ताकि हम इस सूबे को आगे ले जा सकें। आज हमारी हालत इस सम्बन्ध में यह है कि 361 करोड़ का कर्ज हमारे सिर पर है 211 करोड़ रुखा मल्टी पर्पज प्राजैक्ट के लिए कर्ज लिया गया है। उस के लिए और इन प्राजैक्ट की जमानत मानकर हिन्द सरकार से और नोट छापने के लिये प्रार्थना की जावे और केन्द्रीय सरकार से प्रार्थना की जावे कि वे कर्ज को वापस लेने का सवाल छोड़ दें ताकि पंजाब सरकार को कर्ज वापस करने के लिए टैक्स न लगाना पड़े। केवल इस जायदाद की सालाना डेप्रीसीएशन या जायदाद की कीमत में जो लास होता है या उस जायदाद के ऊपर जो पैसा लगाया जाता है उसका सूद होता है। सूद और डेप्रीसीएशन दोनों को मिलाकर कर्ज वापिस देने के लिए लोगों से कर लिया जाये और दूसरी तरफ मरला कर लगाया गया था। इस लिए क्योंकि शहर की तरक्की से जायदाद की कीमत पर जो असर पड़ा और जिस से कि शहरी जायदाद की कीमत बढ़ी और अब यह उस वसूली की ज़द से बचते हैं और इन्हीं को और सहूलियतें दी जा रही हैं। अष्टाम्प इयूटी जो यह 12 फी सदी थी अब 6 फी सदी कर दी गई है और अब यह बिल लाया जा रहा है। मालूम नहीं कि सरकार के सोचने का तरीका क्या होता जा रहा है। इस बिल के अन्दर छूट देते जा रहे हैं। इस के बारे में माननीय मन्त्री महोदय से कहूंगा कि इस दृष्टिकोण से इस पर विचार करने की आवश्यकता है। और इस बात पर भी विचार करने की आवश्यकता है कि भाकड़ा पर जो रुखा लगा भाकड़ा की नहरों पे जो रुखा लगा वह हम से वसूल किया जा रहा है। हमें टैक्स अदा करने

पड़ते हैं ज़मीन वालों को यह सारा बरदाश्त करना पड़ता है जिस ने कि देश की अनाज की कमी को पूरा करने के लिए बहुत यत्न किया और जो लाखों करोड़ों रुपया अनाज को बाहर से मंगाने के लिए दूसरे देशों को देना पड़ता था वह सारा फारन एक्सचेंज बचाया, विदेशी सिक्के को बचाया और अनाज ज्यादा पैदा किया। इस के बावजूद दिहात में जो जायदाद है उस पर तो आप कोई माफी या छूट देने का बिल न लाएं और शहरों में जो कोठियों में रहते हैं उन्हें आप माफी देना चाहते हैं। दिहात का आदमी तो करोड़ों रुपया टैक्स में देता है तो इस को कम करने के बारे में कोई विधेयक नहीं पेश किया गया। इसी तरह से प्रोफेशनल टैक्स है। यह अजीब तरह की कांग्रेस पार्टी की नीति बनती जा रही है। यह वह नीति नहीं रही जैसी कि पीछे थी। इस में फर्क आ गया मालूम देता है और इसी लिए यह विधेयक पंजाब में शहरी अचल सम्पत्ति के बारे में लाया गया है।

उपाध्यक्षा महोदया, यह जो पंजाब शहरी अचल सम्पत्ति कर है जो हमारे प्रांत में वसूल होता है, इस में हर साल कमी आ रही है। मैं इस के बारे में कुछ आंकड़े आप के सामने रखना चाहता हूं। 1963-64 में एक करोड़ 50 लाख 83,924 रुपए आई थी और हर साल घटती जा रही है इस का कारण मुझे मालूम नहीं। मैं माननीय वित्त मन्त्री महोदय से प्रार्थना करूंगा कि वह इस सदन को बताएं कि यह क्यों और किस तरह से घट गई है। 1964-65 में यह क्यों घट गई है। वित्त मन्त्री, हमें खुशी है कि दिहाती बनें, और किसान हैं, और उन्हें किसानों का पूरा ख्याल होना चाहिए था। टैक्स तो घटना चाहिए था किसान का और कम किया जा रहा है शहरी का। यह किस ढंग का इन्साफ है? इस कर को हटाने के लिए यह जो संशोधन किया जा रहा है इस से पिछले सालों में जितनी आमदनी हुई वह मैं सदन के सामने रखना चाहता हूं।

सन् 1963-64 में इस की आमदनी 1 करोड़ 50 लाख 83,924 थी और यह घट कर सन 1964-65 में रिवाइज्ड एस्टीमेट्स के अंदाजे के मुताबिक 1 करोड़ 24 लाख 94,500 रह गई यानी 26 लाख कम हो गई। और फिर 1965-66 में यह 1 करोड़ 24 लाख 94,500 का जो अंदाजा लगाया गया है इस से साफ जाहिर है कि 26 लाख की कमी हुई है। इतनी रकम इस बिल के नतीजा के बगैर घटी इस बिल के नतीजे के तौर पर कितनी घटेगी उसका कोई अंदाजा नहीं दिया है। इस का कारण मुझे पता नहीं। माननीय वित्त मन्त्री ने इस के बारे में जो अंदाजा दिया है वह मैं आप के सामने रखना चाहता हूं। पंजाब शहरी अचल सम्पत्ति (संशोधन) विधेयक 1965 के उद्देश्यों तथा कारणों के विवरण में जो दिया है वह मैं आप के सामने पढ़ना चाहता हूं।

(क) मूल अधिनियम की धारा 4 की उपधारा 2 के खण्ड (ग) के अधीन छूट की सीमा बढ़ा कर तथा धारा 5 के खण्ड (ख) के अधीन छूट की प्रतिशतता को दस से बढ़ा कर 15 करके तथा.....।

उपाध्यक्षा : सदन कल मंगलवार 6 अप्रैल, 1965 को सवेरे 9-30 बजे मिलेगा।

6-30 p.m.

(The house stands adjourned till 9-30 a.m. tomorrow Tuesday, 6th April, 1965.)

(The Sabha then adjourned till 9-30 a.m. on Tuesday, the 6th April, 1965.)

1392—28-5-65—365—C., P. & S. Pb., Patiala.

APPENDIX

To

Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. 1 No. 29
Dated the 5th April, 1965

STEPS TAKEN TO INCREASE IN AGRICULTURAL OUTPUT IN THE STATE

@*6872. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

- (a) the details of the steps taken or research carried out by the Agricultural Department, Punjab, so far for the increase of Agricultural output in the State ;
- (b) the details of the research carried out so far in order to check the diseases of paddy, sugarcane, cotton, wheat and vegetables together with the diseases which have been prevented thereby ;
- (c) the extent of loss suffered by the state as a result of crop diseases together with the details of the expenditure incurred by the Government or the steps taken by it to check the said diseases during the last three years yearwise ?

Sardar Darbara Singh : A note giving the requisite information is enclosed.

Note containing information regarding steps taken to increase agricultural output in the State.

- (a) The Punjab Agricultural University which is responsible for carrying out agricultural research in the Punjab has made serious efforts to evolve better yielding and disease resistant varieties of crops which are more responsive to heavy use of fertilizers. During the year 1963-64, the University released four new varieties of wheat, bajra, tobacco and castor viz. Wheat C—306, Bajra S—530, Tobacco C—302 and Castor Punjab No.1. The Agriculture Department has started the following programmes to increase agricultural output in the State :—
  - (i) Minor Irrigation Works.
  - (ii) Soil Conservation and Land Reclamation.
  - (iii) Expansion of improved seed distribution.
  - (iv) Increased use of fertilizers, green manuring and composting.
  - (v) Use of improved Implements.
  - (vi) Intensive Agricultural Development Programmes to increase the production of paddy, sugarcane, cotton, wheat and Groundnut.
  - (vii) Training of Farmers.

The details of the research work carried out by the Punjab Agricultural University, to check the diseases of paddy, sugarcane, cotton, wheat and vegetables and the diseases which have been prevented are given below:—

Paddy

(i) *Sheath blight*—The sheath blight of rice has been reported for the first time in India from Punjab. No variety is resistant to this disease. Fertilization does not induce any resistance to the crop. The fungi remain viable throughout the off season of the crop. No fungicide is effective in checking or reducing the incidence of the disease. However, as a result of research carried out the following control measures have been recommended—

@ Convertes unstarred Question under directions of the Speaker.

Destruction of plant refuse, fungus free seed, destruction of motha and Panu and rotation of crops other than graminaceous hosts.

(ii) *Leaf Blight or pansuk disease of rice*—This disease had baffled the research workers throughout India.

However, as a result of the research work carried out it has been determined that the disease is caused by a seed-borne bacterium and that the bacterium causes leaf-blight symptoms when sprayed on the plant. Some fungi are also associated with the disease.

The seed-borne bacterium can be eliminated by soaking the seed in 800 p.p.m. of streptomycin solution for 6 hours.

(ii) *Foot Rot* .—Research work was conducted to study the physiology of the causal fungus and control measures.

As a result of research carried out some rice varieties have been found to be resistant.

Seed treatment with Ceresan and Agrosan G.N. is recommended to control the seed-borne nature of the disease.

(iii) *Curvularia blight* .—Research work was conducted to study the nature of the causal agents, etiology and perpetuation of the disease.

Curvularia verruculosa has been found to be the cause of the disease. Its physiology has been investigated. Research to find out control measures is in progress.

(iv) *Nigrospora blight* .—Research work was conducted to study the nature of the causal agent, etiology and perpetuation of the disease.

Nigrospora oryzae has been found to be the cause of the disease. Its physiology has been investigated. Copper oxychloride checked the growth of the fungus completely. Research to find out control measures is in progress.

Sugarcane : As a result of research carried out by the Punjab Agricultural University, the following prevention or control measures have been recommended to check the diseases of sugarcane :—

Name of disease.	Prevention or control measures recommended on the basis of research carried out.
(a) Red Rot	(i) Plant healthy seed (ii) Destroy trash. (iii) Plant resistant varieties like Co. L. 9 and others recommended by the Sugarcane Botanist. (iv) Avoid ratooning.
(b) Smut.	(i) Plant healthy seed. (ii) Treat seed sets by smoking in the fungicide solution of Agallol or Aretan. (1 : 400).

Cotton :

(i) *Angular Leaf Spot of Cotton* : The disease is both seed borne and secondary spread takes place from seed source or from the plant refuse of the previous season's crop.

As a result of research on the testing of some good bactericide, a treatment of seed to control the disease has been evolved. If cotton seed is soaked in 0.1% Ceresan wet for 6 hours overnight, the primary infection originating from the seed can be controlled very effectively,

Wheat :

(i) *Black-point or Kernel smudge*.—Research was conducted to find out the nature of causal agents, the perpetuation and control of the disease.

As a result of research, the following control measures have been recommended :—

Use of fungus-free seed, treatment of seed with N.I. Ceresan, delaying the sowing of the crop, sulphur-dusting at the rate of 20 lbs per acre at the earing stage are measures to keep the crop free from disease.

Vegetable—Brinjal

(i) *Phomopsis blight*.—Research work was conducted to study the nature of the causal agent, etiology, perpetuation and control of the disease.

Several strains of *Phomopsis vexans* cause the disease. To control the disease, use of fungus free seed, disinfecting healthy seed, destroying the plant refuse and spraying of the plants with Bordeaux mixture or copper oxychloride are recommended.

(ii) *Wilt*.—Research work has been conducted to study the nature of the causal agents, etiology and perpetuation of the disease.

Fusarium solani and *Corticium solani* were established as the causal agents of the wilt disease of brinjal.

Some varieties were found to be resistant to *F. solani* research to find out measures to control the disease are in progress.

(c) First Part :

There are no accurate estimates but roughly crops suffered losses to the extent of 10% to 20% on account of attack of pests and diseases annually during the last three years.

The figures of expenditure incurred by Government for checking crop pests and diseases, are as under :—

1961-62	Rs. 6,55,978
1962-63	Rs. 10,41,867
1963-64	Rs. 20,02,022

Second Part :

The information has been given against (b) above.

PATWARIS WORKING IN TEHSIL HEADQUARTER IN AMRITSAR DISTRICT

2617. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- the homes of those patwaris who worked during the years 1963-64 and 1964-65 (to date) at the Headquarters of the Amritsar, Tarn Taran, Patti and Ajnala, tehsils in Amritsar, District for translation work of the tehsil records from Urdu to Punjabi ;
- the names of the Patwaris who worked in the Sadar Qanungos Office, Amritsar and also in the Deputy Commissioners Office, Amritsar during the said period ;
- whether any special allowance is given to the said Patwaris for doing this special work, if not, the reasons therefor ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) None of the Patwaris worked at tehsil Headquarters in the District during the year 1963-64 and 1964-65.

(b) Names of the Patwaris who worked in the Deputy Commissioner's Office during the year 1963-64 and 1964-65 are given in the annexure.

(c) No special allowance is being paid as this is not sanctioned by the Government.

ANNEXURE

List of Patwaris who worked in the Translation Branch during 1963-64
and 1964-65

1963-64		1964-65	
S. No.	Name of Patwari	S. No.	Name of Patwari
1.	Shri Major Singh	1.	Shri Chuhar Singh
2.	Shri Hardip Singh	2.	Shri Parshotam Singh
3.	Shri Tirath Singh	3.	Shri Gurnam Singh
4.	Shri Gurnam Singh	4.	Shri Swarn Singh
5.	Shri Sucha Singh	5.	Shri Prem Masih
6.	Shri Mohinder Paul	6.	Shri Santokh Singh
7.	Shri Puran Singh	7.	Shri Girdhari Lall
8.	Shri Ajudhia Nath	8.	Shri Gurcharan Singh
9.	Shri Gian Singh	9.	Shri Ajudhia Nath
10.	Shri Pritam Singh	9.	Shri Mohan Singh
11.	Shri Kartar Singh	10.	Shri Ram Labhaya
12.	Shri Joginder Singh	11.	Shri Chander Kumar
13.	Shri Sawarn Singh	12.	Shri Didar Singh
14.	Shri Udham Singh	13.	Shri Varinder Singh
15.	Shri Jaswant Rai	14.	Shri Harnam Singh
16.	Shri Hardip Singh	15.	Shri Sawarn Singh
17.	Shri Dharm Pal	15.	Shri Jaswant Singh
18.	Shri Balwant Singh	16.	Shri Kartar Singh
19.	Shri Jaswant Singh	17.	Shri Darshan Kumar
20.	Shri Tarlochan Singh	18.	Shri Sudarshan Dass
21.	Shri Vaishno Dass	19.	Shri Thanesar Nath
22.	Shri Ajaib Singh	20.	Shri Baldev Kumar
23.	Shri Harbhajan Singh	21.	Shri Harbhajan Singh
24.	Shri Pritam Singh	22.	Shri Mohan Lal
25.	Shri Harbans Singh	23.	Shri Bawa Ram
26.	Shri Kashmiri Lal	23.	Shri Dalip Singh
27.	Shri Gurcharn Singh	24.	Shri Manjit Singh
28.	Shri Joginder Singh	25.	Shri Mulakh Raj
29.	Shri Baldev Singh	26.	Shri Surain Singh
		27.	Shri Gurcharn Singh
		28.	Shri Gurbax Singh
		29.	Shri Kuldeep Singh

© (1964)

Published under the Authority of the Punjab
Vidhan Sabha and Printed by the Controller,
Printing & Stationery, Punjab, at the Govt. Press,
Patiala.

Punjab Vidhan Sabha Debates

6th April, 1965

Vol. I—No. 30

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Tuesday, the 6th April, 1965

	PAGE
Starred Questions and Answers ..	(30)1
Written Answers to Starred Questions laid on the Table of the House under rule 45 ..	(30)19
Questions of Privilege ..	(30)34
Call Attention Notices ..	(30)36
Statement laid on the Table of the House by the Chief Parliamentary Secretary ..	(30)41
Statement made by the Chief Parliamentary Secretary <i>re.</i> the Call Attention Motion No. 51 ..	(30)42
Bill—	
The Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) —, 1965 (Resumption of discussion) ..	(30)43
(Not concl'd.)	

Price Rs. 4.55 Paise.

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, No 30, DATED
THE 6TH APRIL, 1965.

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
पेपर	पपर	(30)3	9
electrified	electricfied	(30)15	last but one
Schools	School	(30)21	26
information	informations	(30)21	34
books	book	(30)21	36
(Books)	(Pooks)	(30)21	last but one
profits	profit	(30)23	8 from below
STARRED	STARRD	(30)25	Heading
owning	owing	(30)35	18 and 17 from below
टंडन	ठंडन	(30)36	6
चौधरी	{ चौधरो { चौधरा	(30)38 (30)43	5 16
Yes	Yet	(30)39	28
कंट्रडिक्ट	कनट्रडिक्ट	(30)40	30
मुझे	मूझे	(30)41	6
[6th April, 1965	[6th April, 196	(30)42	Heading (Date)
इसी	इस	(30)44	21
चौधरी राम सरूप	चौधरी राम स्वरूप	(30)47	6
हमारे	हमार	(30)47	21
in	to	(30)48	11
has	had	(30)48	6 from below
Add the word 'गया' after the words 'पेश किया'		(30)49	24

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
रजिस्टर्ड	रजिस्टर्ड	(30)51	4 from below
प्वायंट	पायंट	(30)54	4
(AMENDMENT)	(AMENDMEN)	(30)55	Heading
पंडित	पंडित	(30)58	1
उपाध्यक्षा	{ उपाधक्षा उपाध्यक्ष	(30)58 (30)60	10 from below last but one
इतना बावेल	इतना बावेल	(30)70	
उत्तर	उत्तर	(30)71	5 from below
पेस	पेस	(30)73	8
Chaud hri Mukhtiar Singh Malik	Chaudhri Mukhtar Singh Malik	(30)73	25
कमर्शल	कमर्शल	(30)74	11
जवांमर्दी	जवांमर्दी	(30)74	15
सिम	सिम	(30)74	24
मिलता	मिलता	(30)78	last
करने	करने	(30)82	16
किराया	किरया	(30)83	16

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 6th April, 1965

The Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 9.30 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Supplementaries to Starred Question No. *7709

श्री फतेह चन्द बिज : चीफ मिनिस्टर साहिब ने कल फरमाया था कि अखबारों को इशतहार देते वक़्त टोन का भी खयाल रखा जाता है। मैं पूछना चाहूंगा कि टोन से सुराद आया इनका झोली चुकना से तो नहीं क्या ?

मुख्य मन्त्री : गवर्नमेंट 'झोली चुकना' पर बिलीव ही नहीं करती।

सरदार अजायिब सिंघ संधू : 'जंबेदार' पंजाबी का एक डेली अखबार है जिहड़ा कि जलंधर में निकलता है। इस की असाइज 13 हजार है जिहड़ी कि गैरमेंट आठ ईन्डीआ के सरकुलेशन बिउरे ठे मंठी है। इस के मुकाबले बिच पंजाबी का एक 'रठनीज' अखबार है जिसकी महिज 500 कापीआं की असाइज है। पर इस लिस्ट के अंदर 'रठनीज' अखबार नुं 6819.32 रुपए दिँते गये हन अउ जंबेदार नुं महिज 835 दिँते हन इस का की कारन है ?

मुख्य मन्त्री : आनरेबल मੈबर ने जो इनक्वैरी की है इस के मुताबिक आग्रह के लिए एडवर्टाइजमेंट का ज़रूर खयाल रखा जाएगा।

(Interruption by Sardar Ajaib Singh Sandhu.)

Mr. Speaker : Order please, your supplementary has come.

मुख्य मन्त्री : आप गवर्नमेंट की नियत को देखें कि कहां तक साफ है। जिन अखबारों का पिछले जमाने में बैन किया हुआ था गवर्नमेंट ने उनको भी एडवर्टाइजमेंट देने का फैसला किया है।

चौधरी दर्शन सिंह : 'ट्रिब्यून' को तो लिखा है कि इन्होंने 1,07,995 रुपये दिए मगर 'डेली मिलाप' को इन्होंने 56,000 रुपया दिया। May, I know, Sir, from the honourable Chief Minister the criteria for the allotment of these advertisements?

मुख्य मन्त्री : जैसा कि मैंने पहल भी कहा है कि इंगलिश पेपर्स को 49 प्रतिशत इशतहार दिए जाते हैं क्योंकि पब्लिक सर्विस कमिशन, सबारडीनेट सर्विस बोर्ड, भाखड़ा डैम और नंगल डैम और कंटरी टाऊन प्लैनिंग के जो इशतहार होते हैं यह इंगलिश

*N. B. Starred Question No. 7709 appears in the P.V. S. Debates Vol. I, No. 29, dated the 5th April, 1965.

[मुख्य मन्त्री]

पेपर्स को देने जरूरी होते हैं क्योंकि इन के लिए ज्यादा से ज्यादा सरकुलेशन की हमें जरूरत होती है ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : जैसा कि मुख्य मन्त्री जी ने फरमाया है कि पंजाब के सभी अखबारों को ऐडवर्टाइजमेंट दिया जाता है । इस तरह से हिंदू समाचार को भी ऐडवर्टाइजमेंट दिया जाता है । मैं आप से यह पूछना चाहता हूँ कि जैसे दूसरे अखबारों को सरकारी अदालतों में जाने की मनाही नहीं है, हिंदू समाचार को क्यों है?

मुख्य मन्त्री : इस का इस सवाल से कोई ताल्लुक नहीं है ।

श्री मंगल सेन : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बातएंगे कि जैसे कि इन्होंने बताया कि इंगलिश पेपर्स को 49 प्रतिशत ऐडवर्टाइजमेंट दी जाती है और 'ट्रिब्यून' को सब से ज्यादा हिस्सा दिया जाता है, तो जब से यह फैसला किया गया है कि पंजाबी और हिन्दी 26 जनवरी 1965 के बाद अपने अपने रिजन में ज्यादा से ज्यादा इस्तेमाल की जायें क्या सरकार 49 प्रतिशत इशतहार इंगलिश पेपर्स को जो देने की पालिसी है इसमें भी कोई चेंज लायेगी ?

मुख्य मन्त्री : पंजाबी को और हिन्दी को बराबर इशतहार दिए जाते रहे हैं । मैं ने अर्ज किया कि हम इंगलिश पेपर्स को महज़ इशतहार इस लिए देते हैं क्योंकि इन की इशायत मुल्क के हर कोने में होती है । जैसे कि ट्रिब्यून है, 'हिन्दुस्तान टाइम्स' है, 'टाइम्स आफ इंडिया' है, 'सरचलाइट,' 'इंडियन नेशन' और 'बम्बे करानिकल' है, हम ने इन को इशतहार खास तौर पर भाखड़ा नंगल डैम, तथा कंटरी प्लैनिंग के मुताल्लिक इन वाईड सरकुलेशन में आने वाले पेपर्स के लिए अक्सर देने होते हैं । इस लिए इन को ही दिए जाते हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਇਹ ਬੜੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਵੀਂ ਪਾਲੀਸੀ ਐਡਾਪਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤਿਹਾਰ ਦੇਣੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ 'ਐਮੀ ਦਰਦ' ਨੂੰ ਵੀ ਕੀ ਦੂਸਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ, ਜ਼ਰੂਰ ਗ਼ੌਰ ਕਰਾਂਗੇ ।

ਚੀਫ਼ਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਪਹਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜੋ ਪੇਪਰਜ਼ ਕੋ ਬਰਾਇਬ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਥੀ ਕੀ ਕੀ ਅੱਜ ਅੱਜੀ ਹੈ ਯਾ ਛੋੜੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : हम ने आज तक न किसी को [बराईब किया है और न ही हम आयांदा के लिए किसी को बराईब ही करना चाहते हैं ।

कामरेड राम प्यारा : जैसे उन्होंने फरमाया है कि ऐडवर्टाइजमेंट को देते वक्त हर बात को सामने रखा जाता है, क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जिन्हें ऐडवर्टाइजमेंट दिया जाता है क्या उनकी नैशनलिज़्म, रैशनलिज़्म, फंक्शनलिज़्म और कम्यूनलिज़्म का ख्याल भी रखा जाता है ।

मुख्य मन्त्री : जो पेपर टोन को ज़्यादा से ज़्यादा रैगुलेट करे और जिस की सरकुलेशन आफ पेपर ज़्यादा हो उस का ख्याल रखा जाता है ।

चौधरी खुरशेद अहमद : इस लिस्ट में डेली मिलाप, हिंदी के लिए 3265 रुपए दिए गये हैं और बीर प्रताप, जालंधर के लिए 9,682 रुपए दिए गए हैं। मैं यह पूछना चाहता हूं कि जैसे इस अमाउंट का 1/3 का फर्क है क्या इन की सरकुलेशन का भी 1/3 का ही फर्क है ?

Mr. Speaker : That is a matter of opinion. This is no supplementary.

श्री मंगल सैन : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि टोन के साथ साथ सरकुलेशन भी देखा जाता है। मैं पूछना चाहता हूं कि एक पेपर को 63-64 के लिए 25000 दिया गया था और 1964-65 में 20,242 रुपए 86 नए पैसे दिए गए तो क्या यह इस लिए कम दिए गये थे क्योंकि इस की कुछ टोन बदल गई थी ?

मुख्य मन्त्री : यह तो आनरेबल मेम्बर ही बता सकते हैं, मैं कुछ नहीं जानता ।

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : चीफ मिनिस्टर साहिब ने सरदार तारा सिंह के सपलीमेंटरी के सिलसिले ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀ ਦਰਦ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ?

मुख्य मन्त्री : हम सुनकर नहीं हैं गौर कर रहे हैं ।

सरदार अਜाਇਬ सिंह ਸੰਧੂ : ਇਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਲੈਂਗੁਏਜ਼ ਅਰਥਾਤ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ 17 ਪਰਸੈਂਟ, ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਵੀ 17 ਪਰਸੈਂਟ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਵੀ 17 ਪਰਸੈਂਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਹਿਸਾਬ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਕਢਕੇ ਵੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ 15 ਪਰਸੈਂਟ, ਹਿੰਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ 19 ਪਰਸੈਂਟ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ?

ਚੀਫ ਪਾਲਿਆਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ : यह हिसाब की बात है, इतना फर्क नहीं हो सकता ।

Construction of inlet into Sirhind Canal near Doraha, district Ludhiana

*7168. Lieut. Bhag Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

- whether it was decided to construct an inlet into the Sirhind Canal upstream from Railway line near Doraha in district Ludhiana; if so, the date when the said decision was taken and the scheduled date of its completion ;
- the extent to which the inlet has been constructed so far and the time by which it is likely to be completed;
- the total estimated cost of the said project and the amount so far spent thereon ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) A scheme to construct an inlet into Sirhind Canal (just upstream of Railway crossing at Doraha) in addition to Doraha parallel drain was approved on 14th December, 1961. No target date for its completion was fixed.

(b) & (c) A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

(b) The following works have been done :—

(i) A ring Bund in Sirhind Canal.

(ii) Diversion road.

(iii) Excavation of working area.

(iv) A curtain wall.

(v) A few cement concrete blocks have been laid.

(vi) About 2 lacs of bricks and some other material like sand, bricks, ballast etc., have been carted at site.

The completion of this work depends upon the availability of funds.

(c) Total estimated cost is Rs 1,42,233 and a sum of Rs 34,000 has been spent so far.

ਲੇਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਨਲੈਟ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੋਈ ਕਿ ਡ੍ਰੇਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੋਈ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੁਰਗੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਐਂਡਾ ਬਾਦ ਵਿਚ ।

ਲੇਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਜੋ ਇਨਲੈਟ ਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟਲੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿ ਕਾਂਟਰਾਕਟ ਬੇਸਿਸ ਤੇ ? ਇਸ ਦੀ ਟਾਰਗਟ ਡੇਟ ਕੀ ਹੈ ?

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਤਥਾ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰੀ : ਪੋਜੀਸ਼ਨ ਧਰ੍ਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਯਾ ਫਰਕਾਰ ਥਾ ਵਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਾ ਇਸਲਿਓਂ ਜਿਤਨਾ ਮਿਲਾ ਉਸੀ ਕੇ ਸੁਰਾਬਿਕ ਕਾਮ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ ।

ਲੇਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਇਨਲੈਟ ਦਾ ਅਤੇ ਡ੍ਰੇਨ ਦਾ ਕੰਚਮੈਂਟ ਏਰੀਆ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਖਰਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕੰਚਮੈਂਟ ਏਰੀਆ ਤੋਂ ਏਕ ਹੀ ਹੈ ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਇਨਲੈਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਡਰੇਨ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਧਰ੍ਹ ਤੋਂ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ, ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ ਬਤਲਾ ਦੇਂਗੇ ।

Draining out water from certain villages in Sangrur and Bhatinda Districts

*7231. Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) whether survey of the link drain for draining water standing in villages Bhandar, Dune-da-kot, Aspal Kalan and Aspal Khurd, district Sangrur, Anupgarh, Joga and Ralla, district Bhatinda has since been carried out; if not, the time by which it is likely to be done ;

- (b) the time by which water from the villages mentioned in part (a) is likely to be drained out through the said link drain ;
- (c) whether any resolution passed by the Panchayat Samiti, Mansa in connection with the said link drain has come to the notice of the Government; if so, the action, if any, taken thereon ;
- (d) if no survey has been carried out, whether the Government propose to carry it out at an early date; if so, by what time ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No. No definite time can be indicated.

(b) In view of (a) above question does not arise.

(c) No.

(d) The outfall of these drains being ultimately in the Lissara Nallah, the question of survey at this stage does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਰੈਜ਼ਾਲੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਫਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਪੁਟਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਦੀ ਅਲਾਈਨਮੈਂਟ ਛੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ ?

ਲੋਕ ਕਾਰਜ਼ ਤਥਾ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰੀ : ਬਾਤ ਧਰੁ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੈਂ ਇੰਟਰਸਟੇਟ ਕੰਟਰੋਲਰੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਭੀ ਏਂਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰ ਲੇਂਗੇ ।

ਸ਼ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : ਕਧਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਧਰੁ ਬਤਲਾਏਂਗੇ ਕਿ ਜਹਾਂ ਤਨ੍ਹੋਂਨੇ ਸੰਗਠਰ ਐਰ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲੇ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ ਤੋ ਮੈਂ ਪੂਛਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਰੋਹਤਕ ਜ਼ਿਲੇ ਕੇ ਲਿਏ ਭੀ ਕੋਓਂ ਏਸਾ . . . . .

ਸ਼ਰੀ ਅਧਯਕਸ਼ : ਅਪਨਾ ਧਰੁ ਸਵਾਲ ਅਲਗ ਦੀਜ਼ਿਏ । (The hon. Member should give a separate notice for it.)

ਚੋਖਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਕਧਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਧਰੁ ਬਤਲਾਏਂਗੇ ਕਿ ਧਰੁ ਕੰਟਰੋਲਰੀ ਕਬ ਤਕ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ?

ਸ਼ਰੀ ਅਧਯਕਸ਼ : ਧਰੁ ਸਵਾਲ ਪਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ । (The question does not arise.)

ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲੇ ਨੂੰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਲ ਡਾਈਵਰਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸਕੀਮ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਕੀਮੋਂ ਤੋ ਥੀਂ ਲੇਕਿਨ ਹਏ ਕੀ ਕਮੀ ਕੀ ਵਜਹੁ ਸੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਂ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿੰਕ ਡਰੇਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ : ਤਸਕੇ ਲਿਏ ਭੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡਿਏ ਕੀ ਹਿਦਾਯਤ ਧਰੁ ਹੈ ਕਿ ਧਰੁ ਰਾਜਸਥਾਨ ਏਰਿਏ ਕੋ ਅਫੈਕਟ ਕਰਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਿਏ ਟੇਕਅਪ ਨ ਕੀ ਜਾਏ । ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਭੀ ਬਾਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਐਰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੈਂ ਏਕ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਨਾਓਂ ਹੈ । ਤਸ ਕੋ ਪਾਏਂਤਕਮੀਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਸੇ ਰੁਪਏ ਲੇਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਅਗਰ ਰੁਪਏ ਮਿਲ ਗਏ ਤੋ ਪਰਾਬਲਸ ਹਲ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ।

चौधरी बंजी लाल : मैं यह पूछना चाहता हूँ कि कितना पानी इस से घग्घर में डाला जाएगा और कितना चंदभान में डाला जाएगा?

मन्त्री : एक हजार क्यूजकस घग्घर में और बाकी का चन्दभान में डाला जाएगा अगर राजस्थान गवर्नमेंट फैसला न कर सकती तो फिर यह पंजाब गवर्नमेंट के हाथ में आएगा क्योंकि इस से सीरियस प्रोब्लम पैदा हो सकती है। राजस्थान सरकार ने भी दूसरा मसला पैदा किया हुआ है। लेकिन इस सिलसिले में जो भी जरूरी इकदामात हैं वह हम ले रहें हैं। मैंने चन्द रोज़ हुए डाक्टर राओ से भी मीटिंग की थी और प्राईम मिनिस्टर साहिब के नोटिस में भी यह सारी चीज़ें लाई गई हैं। उन से अर्थ की है कि संगरूर ज़िले की हालत ऐसी है कि वहाँ पर वाटर टेबल बहुत ऊँचा हो चुका है, इस लिए पंजाब सरकार के लिए यह सुमकिन नहीं हो सकता कि वह संगरूर की जितनी स्कीमज़ हैं उन को पोस्टपोन रखें। वहाँ पर वाटर लैवल अब सैचुरेशन प्वायंट पर पहुँच चुका है। हम सेंट्रल गवर्नमेंट के नोटिस में यह सारी बातें ला चुके हैं और उन्होंने यकीन दिलाया है कि हम आप की मदद करेंगे।

सरदार संपूर्ण सिंह घोला : की वज़ीर साहिब दॅसटगो कि जितना चिठ लसारा नाले दा फ़ैसला नहीं हुंदा उतना चिठ लिंक डरेनं वालियां पिंडां दा की हाल होवेगा ?

मन्त्री : हमारी कुछ मजबूरियां हैं लेकिन मैं हाउस की इनफ़ॉर्मेशन के लिए बताना चाहता हूँ कि जो सिचुएशन इस वक्त है या राजस्थान एरिया में ड्रेन न बनने से पैदा हो सकती है उस से हिन्द सरकार, डाक्टर राओ और प्राईम मिनिस्टर तक सब वाकिफ़ हैं और राजस्थान सरकार को रुपया दिलाने के लिए पूरी कोशिश हो रही है ताकि वह अपनी स्कीम को टेक अप कर सकें। हम ने सही तौर पर कहा है कि हम ज्यादा इन्तज़ार नहीं कर सकते क्योंकि हालात ऐसे हैं कि हमें वह स्कीमज़ अंडर टेक करनी ही पड़ेंगी।

सरदार उतरा सिंह लाहिलपुरी : आन ए पुराईट आफ़ आरडर, सर। सपीकर साहिब, हाउस दे विच सवाल कुछ पुढे जांदे हन अउ जवाब कुछ दिँते जांदे हन। घोला साहिब ने पुढिया सी कि जे लसारा डरेन ना बढी उं लॅकां दा की हाल होवेगा। एिनुं नुं दॅसटा चाहीदा सी कि चंगा होवेगा जां माडा होवेगा। पर एिनुं ने कुछ होंर ही उरलीआं परलीआं गॅलां कहिके टाल ढडिआ है।

Mr. Speaker : The hon. Member may please resume his seat.

कामरेड जंगीर सिंह जोगा : की वज़ीर साहिब दॅसटगो कि जदों लसारा डरेन तਿਆर कीती गਈ सी उंस वेले की एिह चीज नजर विच नहीं सी रधी गਈ कि एिस दे विच लिंक-डरेनं दा प्यान्टी वी पैठा है ओर एिस सभ्य विच उदों राजसधान सरकार दे नाल कॅधी समझेंता नहीं सी होइआ ?

मन्त्री : इसका आप अलहदा नोटिस दें तो मैं डिटेल्स बता दूंगा। इस वक्त मैं सिर्फ इतना ही अर्ज कर सकता हूँ कि लसारा ड्रेन बनने के बाद राजस्थान सरकार ने कुछ एतराज किए, उन पर डाक्टर राम्रो ने खुद मौका देखा और सारी चीज सेंटर के नोटिस में है।

कामरेड राम प्यारा : वजीर साहिब ने फरमाया था कि संगरूर के जिला में वाटर टेबल बहुत ऊंचा हो गया है और उसे ठीक करने के लिए वार फुटिंग पर इन्तजाम किया जा रहा है। मैं पूछना चाहता हूँ कि करनाल में, जहाँ से जी. टी. रोड गुजरती है और जिस का वाटर टेबल उतना ही ऊंचा है, उस के लिए भी वार फुटिंग पर इन्तजाम किया जा रहा है या नहीं ?

मन्त्री : करनाल जिला की प्राबलम घग्घर से कनैकटिड है। वहाँ पर हमने अपने रिसोसिज के मुताबिक इस वक्त तक काफी ड्रेन्ज बनाने की कोशिश की है और वाटर लेवल काफी नीचे हुआ है।

कामरेड राम चन्द्र : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, यह पौंग डैम के मुतालिक सवाल है जिसमें हम सब इन्ट्रेस्टिड हैं। मेरे पास अथारिटी तो नहीं लेकिन आप इसे पुट करने की इजाजत दे दें तो आप की मेहरबानी होगी।

Mr. Speaker: You can ask the question only if you have got the written authority.

Remission in connection with Contract Rice Shoots

*7875. Shrimati Om Prabha Jain : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether any remission in connection with Contract Rice Shoots was granted in flood-affected areas in the year 1964 as was done in the case of land revenue and abiana ; if not, the reasons therefor ;

(b) whether remission in connection with Contract Rice Shoots was granted in the years 1962 and 1963 ; if so, the reasons for giving remission in these years ;

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No. In the presence of specific term in the contract agreement, no remission is to be allowed on account of failure of crops due to floods.

(b) Yes, in a few cases according to the Government decision at that time.

श्रीमती ओम प्रभा जैन : मन्त्री महोदय ने पार्ट (बी) के जवाब में कहा है कि 1962-63 के केसिज में कुछ रिमिशन दी गई है मगर 1964 में कोई रिमिशन नहीं दी गई। क्या मैं जान सकती हूँ कि जब कांट्रैक्ट की शर्तें एक जैसी थीं तो फिर 1964 में रिमिशन न दे कर डिसक्रिमिनेशन क्यों की गई ?

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : 1964 में गवर्नमेंट ने दोबारा फैसला किया था कि जहाँ कांट्रैक्ट रेट हो वहाँ रिमिशन नहीं दी जाएगी। लेकिन मेरे पास

[लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री]

पटियाला, करनाल और कुछ दूसरे जिलों के रिप्रेजेंटेशन मिले हैं और हम उन को एग्जामिन कर रहे हैं।

श्रीमती ओम प्रभा जैन : क्या मैं जान सकती हूँ कि जो कांट्रैक्ट का एग्रीमेंट किया गया उस की कौन सी शर्त के अनुसार यह रिमिशन डिसअलाऊ किया गया था ?

मन्त्री : वह कांट्रैक्ट की टर्म्ज तो मेरे पास इस वक्त नहीं हैं। लेकिन उस में यह जरूर था कि जितने रकबे के लिए कांट्रैक्ट लिया जाए, उस में आबपाशी हो या न हो, पैदावार हो या न हो कलटीवेटर लायबल हो सकता है। लेकिन हमें रिप्रेजेंटेशन मिली हैं, उन को हम दोबारा एग्जामिन कर रहे हैं।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : बहुत सी जगह पर न आबपाशी हुई है और न फसल हुई है लेकिन फिर भी आबयाना वसूल किया गया है और दूसरी तरफ कई केसिज में स्टे आर्डर भी किए गए हैं। क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जिन से आबयाना वसूल कर लिया गया है उनको वापिस किया जाएगा ?

मन्त्री : स्टे आर्डर वाली बात तो मेरे नोटिस में नहीं है लेकिन अगर कोई इंडीविजुअल केस मैम्बर साहिब मेरे नोटिस में लाएं तो वह एग्जामिन हो सकता है।

कामरेड भानु सिंघ डेरा : पहिला 1944 के नॉटीफिकेशन के मुताबिक सरकुलर जारी कीजा गਿਆ सी जिस नुं घाअद विच दर्मधर विच बदल के दूजा सरकुलर जारी कीजा गਿਆ है अउते रिमिशन बंद कर दिउंती गਈ है। मैं पुछ्ठा चाहुंदा हूं कि जिन्हां उं आबिआना नहें सरकुलर के मुताबिक वसूल कर लिया गਿਆ है की उह वापस कीजा जावेगा ?

मन्त्री : मैंने अभी अर्ज किया है कि यह जो गवर्नमेंट का पिछला सरकुलर था वह 21 मई, 1964 का था। उसके बाद दोबारा डिस्मिशन लिया और उसके मुताबिक दूसरा सरकुलर इशू हुआ है कि कोई रिमिशन कंट्रैक्ट शूट्स के मुताबिक नहीं दी जाएगी।

श्रीमती ओम प्रभा जैन : वजीर साहिब ने फरमाया है कि कंट्रैक्ट शूट्स एग्रीमेंट के जरिए इस बात की शर्त रखी गई कि फसल हो या न हो, आबयाना चार्ज किया जाएगा लेकिन मैंने जो सवाल किया है वह फलड अफैक्टिड एरियाज के बारे में है और वहां के लिए कंट्रैक्ट एग्रीमेंट में कोई ऐसी शर्त नहीं है कि अगर फलडज की वजह से कभी फसल तबाह होगी तो भी इस एग्रीमेंट को कैरी आउट किया जाएगा। इस लिए मैं पूछना चाहती हूँ कि फलड अफैक्टिड एरियाज में कंट्रैक्ट शूट्स के जरिए राइस पैदा नहीं किया जा सका है वहां रिमिशन देंगे या नहीं ?

मन्त्री : फलडज अफैक्टिड एरियाज की टर्म तो बड़ी वाइड है और इस सवाल में यह सब कुछ कवर नहीं होता, एग्रीमेंट जो होता है वह एक शूट या एक गांव का अलहदा अलहदा होता है। उसके बारे में अगर किसी स्पैसिफिक गांव या शूट के बारे

पूछते तो पता करके बता सकता था लेकिन यह तो बड़ा जनरल सवाल है जो कि सारे फ्लड अफैक्टिड एरियाज के बारे में आप कर रही हैं ?

श्री अध्यक्ष : यह सवाल फ्लड अफैक्टिड एरियाज के बारे में ही है । (This question is regarding flood-affected areas.)

मन्त्री : मेरी गुजारिश यह है कि फ्लड इफैक्टिड एरियाज में कितने ही शूट्स लगे हुए होंगे और हर एक के बारे में अलहदा अलहदा ऐग्रीमेंट हो सकता है, किसी की कुछ टर्म्ज हों, किसी की कुछ टर्म्ज हों । यह तो किसी स्पैसिफिक शूट के बारे में पूछा जाए तभी बताया जा सकता है । वैसे जनरल तौर पर पूछते हैं तो यह है कि चाहे किसी की फसल पैदा हो या न हो, चाहे डैमेज हो जाए लेकिन ऐग्रीमेंट की रू से वह रिमिशन के लिए एंटाइटल नहीं है ।

कामरेड राम प्यारा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, मैं आप का रूलिंग चाहता हूँ कि क्या वजह है कि कोई मैम्बर तो अगर एक दफा ही उठता है तो उसे पूछने की बारी मिल जाती है लेकिन कई 6 दफा उठते बैठते हैं उनको बारी नहीं मिलती है । मैंने कौन सा गुनाह कर रखा है कि मैं 6 दफा उठा हूँ और 6 दफा बैठा हूँ लेकिन मुझे पूछने की इजाजत नहीं मिली है ?

Mr Speaker : I try to accommodate all the sections of the House. आप का गुनाह यह है कि आपका पेट बड़ा हुआ है इस लिए आपको उठने बैठने की जरूरत है । (हंसी) (I try to accommodate all the sections of the House. The fault of the hon. Member is only this that he is somewhat bulky and he needs a little bit of exercise.)

(Laughter)

कामरेड राम प्यारा : मैं सारे सवालों पर नहीं उठता हूँ । जो सवाल बड़े अहम और जनरल नेचर के होते हैं उनके ऊपर ही उठता हूँ लेकिन इस के बावजूद मुझ पर नज़रे अनायत नहीं होती है ।

श्री मंगल सेन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । आप का धन्यवाद जो आपने फरमाया कि उठने बैठने से पेट हल्का हो जाता है लेकिन मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या आपने मेजर साहिब के बारे में भी कोई बन्दोबस्त किया हुआ है क्योंकि उनका पेट तो हम से भी बहुत बड़ा हुआ है ? (हंसी)

श्री अध्यक्ष : इनके बारे में डाक्टरों ने कहा है कि उठने बैठने से फर्क नहीं पड़ेगा (हंसी) (In his case the doctors have advised that taking of this exercise will have no effect upon him.)

(Laughter)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰਾ ਐਨਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਲੰਬਾ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਕੁਛ ਜ਼ਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਲਮੋਲ ਹਨ। (ਹਾਸਾ)

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : 1962 ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਨੂੰ 24 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਬੀਕਾਜ਼ ਆਫ ਲੈਸ ਰਿਕਵਰੀ ਆਫ ਸ਼ੂਗਰ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਫਲਡਜ਼ ਕਰਕੇ ਚਾਵਲ ਦੀ ਫਸਲ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਰਿਮਿਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ may I know from the hon. Minister the reasons which led the Government to change the decision of the previous Government ?

ਸੰਤਰੀ : यह फैसला 21-5-64 का है और आप को मालूम होगा कि उस वक़्त प्रीवियस गवर्नमेंट ही थी।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਧਿਆਰਾ : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जब कभी नैचुरल कलैमिटीज़ की वजह से फसलें तबाह हो जाती हैं तो जिनको फिक्सड रैक्विन्यू लगा हुआ है वह मुआफ हो जाता है और दूसरे का आबयाना मुआफ हो जाता है तो क्या वजह है कि जिनको टेम्परेरी शूट्स मिले हुए हैं उनको नैचुरल कलैमिटीज़ की वजह से फसल न होने पर रिमिशन नहीं दी जाती ?

ਸੰਤਰੀ : जो सज़ेशन ਮੈਂਬਰ साहिब ने दी है उस में काफी वज़न है। मैं ने अर्ज़ किया है कि ऐगज़ामन कर रहे हैं।

श्रीमती ओम प्रभा जैन : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि यह तो प्लड अफैक्टिड एरियाज़ के बारे में जनरल सवाल किया गया है और अगर किसी स्पैसिफिक शूट के बारे में स्पैसिफिक सवाल करेंगे तो जवाब दिया जा सकता है। मैं जानना चाहती हूँ कि क्या सारे शूट्स के टर्म्ज़ आफ ऐग्रीमेंट कामन हैं या हर एक शूट के लिए अलहदा अलहदा हैं ?

ਸੰਤਰੀ : इस वक़्त सारे ऐग्रीमेंट के बारे तो मेरे पास इतलाह नहीं है। हो सकता है अलहदा अलहदा हों।

Tubewell in village Bawania, tehsil and district Mohindergarh

*7970. Shri Banwari Lal : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether any boring operations for setting up a tubewell were carried out in village Bawania, tehsil and district Mohindergarh during the year 1964-65 ; if so, the result thereof together with the time by which a tubewell is likely to be installed, if it is not going to be installed, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : No boring for a production tubewell was done in Bawania during 1964-65.

श्री बनवारी लाल : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि इस बारे में सरकार के पास पब्लिक की तरफ से कोई रिप्रेजेंटेशन मिली है ?

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : कुछ रिप्रेजेंटेशन भी मिली थी और इसके मुताल्लिक बोरिंग भी कराया गया था लेकिन मेरे ख्याल में इस में थोड़ी कन्फ्यूजन मालूम होती है। एक और गांव बवानिया जो जिला महेन्द्रगढ़ में है, वहां के लिए एक्सप्लोरेटरी ट्यूबवैल्व आर्गेनाइजेशन ने जो गवर्नमेंट आफ इण्डिया की है कुछ टैस्ट बोरिंग की थी जून 1964 में। उस में पाया गया कि वहां पानी का डिसचार्ज बहुत थोड़ा था। वहां का डिसचार्ज तीन चार हजार का था जो कि 30/35 हजार का होना चाहिए था। इस वजह से वहां ट्यूबवैल्व नहीं लगाया गया है। जहां तक दूसरे इस गांव बवानिया का ताल्लुक है उसके बारे भी हम ने गवर्नमेंट की उस आर्गेनाइजेशन को लिखा है कि वहां एक्सप्लोरेशन की जाए।

श्री बनवारी लाल : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जब वहां नज़दीक तीन मील के फासले पर ट्यूबवैल्व लगाए जा रहे हैं तो वहां क्यों नहीं लगाया जा सकता ?

मन्त्री : मैंने अर्ज किया है कि हम ने गवर्नमेंट आफ इण्डिया को लिखा है क्योंकि एक्सप्लोरेशन आर्गेनाइजेशन उनके पास है कि वहां एक्सप्लोर करके देखें और अगर उनकी एक्सप्लोरेशन कामयाब हो गई तो जरूर लगाया जाएगा।

श्री अमर सिंह : वजीर साहिब को पता है कि वहां महेन्द्रगढ़ पीने के लिए पानी भी नहीं मिलता है। इस लिए मैं पूछना चाहता हूं कि उनके पास रिप्रेजेंटेशन कब आई और कब तक वह बात फाईनेलाईज हो जाएगी ?

श्री अध्यक्ष : इस का जवाब पहल आ चुका है। (The supplementary question of the hon. Member has already been replied.)

Electrification of certain areas on Mukerian-Talwara and Mukerian-Mirthal side

*7006. Principal Rala Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether any target date has been fixed for electrifying Hajipur, Datarpur and Talwara on Mukerian-Talwara side and Bhangalla-Harsok Mansar on Mukerian-Mirthal side; if so, what ?

Chaudhri Rizaq Ram : No.

Request from Delhi Electric Supply Undertaking for additional supply of Electric Power

*7019. Comrade Babu Singh Master : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

- (a) whether Government/Punjab State Electricity Board has recently received any request from the Delhi Electric Supply Undertaking for an additional supply of 20,000 K.W. of electric power;
- (b) whether it is a fact that the said Undertaking refused to pay duty on electricity supplied to it ;

[Comrade Babu Singh Master]

(c) whether the request referred to in part (a) above has been accepted ;

(d) if the answer to part (c) above be in the affirmative whether the additional power is likely to be supplied on the previous terms or on new terms to be settled now ;

(e) the effect, if any, of the this increased supply of power to Delhi on the industrial-development of the State?

Chaudhri Rizaq Ram : (a), (b), (c), (d), & (e) A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

(a) Yes.

(b) The Delhi Electric Supply Undertaking are not paying Electricity Duty.

(c) & (d) It has been decided in the meeting between the representatives of Punjab Government, P.S.E.B., and D.E.S.U. held on 15th February, 1965, that additional supply to the extent of 20 MW will be made available to Delhi but during April, to July, 1965 this additional supply will be only 10 M.W. This is subject to the condition that additional power will be given after meeting the demand of Punjab and will be adjusted against Punjab's commitment, for supply of additional power to Delhi, on completion of Bhakra Right Bank Power House.

It has also been decided that D.E.S.U. will pay to P.S.E.B. a sum of Rs 20 lacs on *ad hoc* basis as additional charges for the energy supplied from 1st April, 1962 to 31st March 1965, and after 1st April 1965 the energy charges will be the Grid rate, or the following whichever is higher:—

Demand charges—

Per KVA per month	Rs 5.50
<i>plus</i>	
Energy Charges—	

First 5 lakh units per month 3.25 paisa per unit.

Next 15 lakhs units per month 3.00 paisa per unit.

Above 20 lakh units per month 2.75 paisa per unit.

These decisions are subject to ratification by the Punjab and Delhi Electricity Supply Undertaking.

(e) Apparently the Punjab will have lesser power to the extent of its own share (85.22 per cent) of the additional supply (20,000 K.W.) which will be released to D.E.S.U. However since there is sufficient generating capacity available and the Punjab's own demand has not yet touched the generating capacity the increased supply of power to Delhi will not have any material effect on the industrial development of the State.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਕਿ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ 2,000 ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਰਾਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹਨ ?

ਲੋਕ ਕਾਰਜ ਤਥਾ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰੀ : ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਮੈਟੀਰਿਅਲ ਐਂਡ ਪੰਡ੍ਰਜ਼ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਰੇਟਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਡਿਊਟੀ ਵੀ ਕਮ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਹੁਆ ਥਾ ਆਰ ਅਬ ਦੋਬਾਰਾ 15-2-65 ਕੋ ਏਨਹਾਂਸਡ ਰੇਟਸ ਪਰ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਹੁਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਆਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ : ਕਿਆ ਮਨਤ੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ ਕ੍ਰਪਯਾ ਬਤਾਏਂਗੇ ਕਿ ਜਬ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲੇ ਐਰਿਯਜ਼ ਪੈਂਡਿੰਗ ਪਡੇ ਹੁਏ ਹੈਂ ਤੋ ਇਸ ਬਿਨਾ ਪਰ ਆਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਨੇ ਕਾ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਕਯੋਂ ਕਿਆ ਗਯਾ ਹੈ ?

ਮਨਤ੍ਰੀ : ਪਿਛਲੇ ਐਰਿਯਜ਼ ਕੋ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਯਾ ਹੈ। 20 ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਉਨਹੋਂਨੇ ਦੇ ਦਿਏ ਹੈਂ ਆਰ 20 ਲਾਖ ਰੁਪਏ ਦੇਨੇ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਆ ਹੈ। ਆਗੇ ਕੋ ਲਿਏ ਬਿਜਲੀ ਏਨਹਾਂਸਡ ਰੇਟਸ ਪਰ ਦੇਨੇ ਕਾ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਹੁਆ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪ੍ਰਯਾ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਟੀਰਿਯਲ ਨ ਹੋਨੇ ਕੋ ਕਾਰਣ ਟਯੂਬਵੈਲਜ਼ ਕੋ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਏ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਮਨਤ੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ ਸੇ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੈਟੀਰਿਯਲ ਪ੍ਰੋਕਯੋਰ ਕਰਨੇ ਕੋ ਲਿਏ ਕਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਏ ਹੈਂ ?

ਮਨਤ੍ਰੀ : ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮਦ੍ਰਾਸ ਆਰ ਕਲਕੱਤਾ ਸੇ ਮੈਟੀਰਿਯਲ ਮਿਲਾ ਥਾ ਆਰ ਵਹਾਂ ਪਰ ਅਧਿਕਾਰਿਯੋਂ ਕੋ ਜਾਨਾ ਪਡਾ ਥਾ। ਆਗੇ ਕੋ ਲਿਏ ਹਮ ਨੇ ਮੈਟੀਰਿਯਲ ਕੋ ਲਿਏ ਆਡੰਝ ਪਲੇਸ ਕਰ ਦਿਏ ਹੈਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : ਮਨਤ੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਬਲਕ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨੇ ਕਾ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਕਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਨਤ੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ ਸੇ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਵਹਾਂ ਪਰ ਜੋ ਮੀਟਿੰਗ ਹੁਈ ਥੀ ਕਿਆ ਵਹਾਂ ਪਰ ਬਲਕ ਸਪਲਾਈ ਕੋ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਕੋ ਖਤਮ ਕਰਨੇ ਕੋ ਲਿਏ ਬਾਤਚੀਤ ਹੁਈ ਥੀ ?

ਮਨਤ੍ਰੀ : ਇਸ ਕੋ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬਾਤਚੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁਈ। ਰੇਟਸ ਏਨਹਾਂਸਡ ਕਰਨੇ ਕੋ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬਾਤਚੀਤ ਹੁਈ ਆਰ ਉਸ ਕੋ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਯਾ ਥਾ ਕਿ ਉਨਹੋਂ ਏਨਹਾਂਸਡ ਰੇਟਸ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਂਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਨਾਥ ਗੋਤਮ : ਕਿਆ ਮਨਤ੍ਰੀ ਮਹੋਦਯ ਬਤਾਏਂਗੇ ਕਿ ਜਬ ਹਰ ਏਕ ਚੀਜ਼ ਕੋ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਬਡ ਗਏ ਹੈਂ ਤੋ ਕਿਆ ਇਸ ਬਿਨਾ ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸੇ ਜ਼ਯਾਦਾ ਰੇਟਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੋ ਲਿਏ ਦੋਬਾਰਾ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ?

ਮਨਤ੍ਰੀ : ਮੈਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਜ਼ ਕੀ ਹੈ ਕਿ 15 ਫਰਵਰੀ, 1965 ਕੋ ਏਨਹਾਂਸਡ ਰੇਟਸ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਨੇ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਹੁਆ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਐਨਹਾਂਸਡ ਰੇਟਸ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰੇਟ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਜਿਸ ਰੇਟ ਤੇ ਇਥੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

मन्त्री : हमारी तबीयत तो करती है । इस के बारे में पहली सरकार ने फैसला किया था । हम रेट्स बढ़ा नहीं सकते । हम न बारबार उन को लिखा । मामला काफी देर तक चलता रहा । आखिर में हमारे स्वर्गीय प्रधान मन्त्री इस केस में आरबिट्रेटर सुकरें हुए और उन को यह मामला रैफर हुआ । उन्होंने कहा कि बिजली पर ड्यूटी दिल्ली सरकार से नहीं लेनी चाहिए और उन्हें दिल्ली गवर्नमेंट को 20 लाख रुपये और देने के लिए कहा । यह रुपया हमें 31 मार्च, 1965 को मिला । 31 अप्रैल, 1965 को 20 लाख रुपया दिल्ली सरकार ने दिया है और आगे के लिए एनहांस्ड रेट्स पर बिजली देने का फैसला हुआ ।

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : वजीर साहिब ने दसिआ है कि लैट प्वाइम मनिस्टर साहिब ने 20 लख रुपये का फैसला आरबिट्रेटर ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਕੀ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਣ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਚੈਲੰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਮਨਿਸਟਰਜ਼ ਲਗਾਂਦੇ ਸਨ । (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : You want that even the award given by the Prime Minister should be challenged.

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : सपीकर साहिब, जसे किसे पार्टी नुं आरबिट्रेटर का फैसला मंजूर ना होवे उां कोर्ट विच चैलेंज हो सकदा है ।

श्री बलरामजी दास टंडन : दिल्ली सरकार से जो रुपया लेना था उस के लिए हमारे स्वर्गीय प्रधान मन्त्री को आरबिट्रेटर बनना पड़ा और उन्होंने फैसला किया । हमारी सरकार यहां के शहरियों तथा देहात वालों के साथ बिजली के बारे में जो एग्रीमेंट करती है और उन पर हमारी सरकार स्टिक नहीं रहती तो इस बिना पर मन्त्री सहोदय बताएंगे कि वह यह मामला किस को रैफर करें ?

मन्त्री : कन्ज्यूमर्ज के साथ कोई ऐसा एग्रीमेंट नहीं किया जाता है । इस के लिए रेट्स एक जैसे नहीं रह सकते हैं । दिल्ली सरकार के साथ स्पैसिफिक एग्रीमेंट था और इसी कारण से उन से ज्यादा चार्ज नहीं कर सकते थे । स्वर्गीय प्रधान मन्त्री को सालस तसलीम किया था और दोनों उन के फैसलों पर पाबन्द हैं ।

चौधरी रण सिंह : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि टयूबवैलों को देने के लिए बिजली की कमी नहीं है और मेट्रीरियल के लिए आरडर्ज भी प्लेस कर दिए हैं । क्या मन्त्री सहोदय बताएंगे कि आगे के लिए लोग टयूबवैल के लिए जितने कुनैकशन्ज मांगेंगे उन्हें दे दिए जाएंगे ?

मन्त्री : इस का पहले जवाब दिया जा चुका है ।

बामरेड गुरबखस सिंह पालीवाल : वजीर साहिब ने दसिआ है कि ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ 20 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕੁਲ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਏਰੀਅਰ ਲੈਣਾ ਸੀ ?

ਸੰਤੀ : ਏਰਿਯਜ਼ੋਂ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਸ਼ਰੀਯ ਪ੍ਰਥਮ ਸਨ੍ਰੀ ਕੇ ਫੈਸਲੇ ਕੇ ਬਾਦ ਏਰਿਯਰ ਕੁਲੈਕਟ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਰਹ ਜਾਤੀ ਕਯੋਂਕਿ ਵਹ ਫੈਸਲਾ ਆਬਿਟਰੇਟਰ ਕੇ ਤੀਰ ਪਰ ਹੁਆ ਥਾ ।

ਲੇਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਭਾਖੜੇ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਦਿਲੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਔਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ ਪੈਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੂਦ ਸੈਂਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੈਂ । ਅਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਕੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੀ ਰੀਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ?

ਸੰਤੀ : ਇੰਟਰੈਸਟ ਰਿਮਿਟ ਕਰਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਐਰ ਭੀ ਕਈ ਗ੍ਰਾਊਂਡਜ਼ ਹੈਂ । ਹਸ ਕੇਂਦਰੀਯ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਬਾਰ ੨ ਇਸੀ ਵਿਸ਼ਯ ਮੇਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹੈਂ । ਅਬ ਯਹ ਸਾਮਲਾ ਫਿਨਾਂਸ ਸਿਨਿਸਟਰੀ ਐਰ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੇ ਯੇਰੇ ਗੌਰ ਹੈ ।

Sardar Lakhi Singh Chaudhri : May I know from the honourable Minister, Sir, as to when the existing agreement with Delhi expires ?

ਸੰਤੀ : ਯਹ ਏਗ੍ਰੀਮੈਂਟ 1-4-65 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਗਾ । ਇਸ ਏਗ੍ਰੀਮੈਂਟ ਕੇ ਏਕਸਪਾਯਰ ਹੋਨੇ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

(ਇਸ ਵਕਤ ਚੌਧਰੀ ਲਖਵੀ ਸਿੰਘ ਅਪਨਾ ਸਵਾਲ ਪੁਛਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਖੜੇ ਹੁਏ)

ਆਪੋਯੀਸ਼ਨ ਕੀ ਤਰਫ ਸੇ ਆਵਾਜ਼ੋਂ : ਬੈਠ ਜਾ ਜ਼ਟਕੜੀ । (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

Mr. Speaker : Order please.

ਕੰਵਰ ਰਾਮਪਾਲ ਸਿੰਘ : ਸੰਤੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸੇ ਏਨਹਾਂਡ ਰੇਟ੍ਰਸ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਨੇ ਕਾ ਏਗ੍ਰੀਮੈਂਟ ਹੋ ਗਯਾ ਹੈ । ਅਬ ਦਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਏਡੀਸ਼ਨਲ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਯਾ ਤਨ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਰੇਟ੍ਰਸ ਕੇ ਏਟ ਪਾਰ ਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਯਾ ਤਨ੍ਹੇ ਪੁਰਾਨੇ ਰੇਟ੍ਰਸ ਪਰ ਹੀ ਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ਅਗਰ ਪੁਰਾਨੇ ਰੇਟ੍ਰਸ ਪਰ ਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੋ ਕਯੋਂ ?

ਸਨ੍ਰੀ : ਤਨ ਕੇ ਸਾਥ ਜੋ ਭੀ ਏਗ੍ਰੀਮੈਂਟ ਹੁਆ ਹੈ ਵਹ ਜੋ ਪਹਲੇ ਸਪਲਾਈ ਕੀ ਜਾਤੀ ਥੀ ਐਰ ਜੋ ਆਗੇ ਕਰਨੀ ਹੈ ਵਹ ਸਾਰੀ ਕੀ ਸਾਰੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀ ਕਰ ਕਰਤਾ ਹੈ ।

Electrification of villages under Kadama Sub-Project

*7622. Shri Banwari Lal : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the year in which the Kadma Sub-Project in Mohindergarh District started working ;

(b) the names of villages which were proposed to be electrified under the said project together with the names of villages which have been electricfied so far and the names of villages which have not been electrified so far together with the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

23 villages are to be electrified under the above Project :—

1. Ramalwas.
2. Gokal.
3. Rambog.
4. Dagroli.
5. Khenera.
6. Nimar.
7. Chandwas.
8. Hansawas Khurd.
9. Jeoli.
10. Hanswas Kalan.
11. Kashand.
12. Tharnasri.
13. Kadma.
14. Badaria.
15. Chandani.
16. Main Khurd.
17. Narangabad.
18. Main Kalan.
19. Rudrol.
20. Bijna.
21. Jawa.
22. Badwana.
23. Palri.

Village Ramalwas has only been electrified and the remaining 22 villages were not electrified due to paucity of funds and non-availability of material.

श्री बनवारी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, सवाल के पार्ट 'बी' का तो जवाब ही नहीं दिया गया, इस का क्या कारण है ?

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : दरअसल पार्ट 'बी' लिखना भूल गए हैं वैसे जो स्टेटमेंट दिया गया है उस में जवाब दोनों पार्ट्स का दिया गया है।

श्री बनवारी लाल : मेरा सप्लीमेंटरी यह है कि गवर्नमेंट हमेशा अनाऊंसमेंट करती रहती है कि हम फलों काम में बैकवर्ड डिस्ट्रिक्ट्स को प्रायर्टी देंगे, लेकिन महेन्द्रगढ़ जिले के लिए इन्होंने किस चीज में प्रायर्टी देने का एलान किया है ?

Shri Amar Singh : The hon. Minister has stated that out of 23 villages, village Ramalwas has only been electrified and the remaining 22 villages were not electrified due to paucity of funds and non-availability of Material.

मैं यह दरियाफत करना चाहता हूँ कि मन्त्री साहिब ने अभी फरमाया था कि हमने मैटीरियल की कमी को भी पूरा कर लिया है और पावर भी हमारे पास है लेकिन स्टेटमेंट में इन्होंने बताया है कि सिर्फ एक ही गांव को महेन्द्रगढ़ में बिजली दी गई है और 22 को नहीं दी गई, इस का क्या कारण है ?

मन्त्री : यह पहले भी कई बार कहा जा चुका है कि 1964-65 में उन को बिजली दी गई है जिन की एप्लीकेशन ट्यूबवैल्टज के लिये पेंडिंग पड़ी थीं।

श्री अमर सिंह : मन्त्री साहिब ने फरमाया था कि अगर टेस्ट रिपोर्ट आ गई तो उन ट्यूबवैल्टज को बिजली दी जाएगी। क्या मैं उन से पूछ सकता हूँ कि जिन की टेस्ट रिपोर्ट्स एक साल से पेंडिंग पड़ी हुई हैं उन को कनेक्शन क्यों नहीं दिया गया ?

ਸੰਤੀ : ਜਿਨ ਕੀ ਟੈਸਟ ਰਿਪੋਰਟਸ 31-12-64 ਤਕ ਆ ਗਈ ਹੈਂ ਉਨ ਕੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿਓ ਜਾਯੋਗੇ। ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੇਸ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਮਾਲੂਮ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ : ਮਹਲ ਕਲਾਂ ਮੈਂ ਏਕ ਭੀ ਬਿਜਲੀ ਕਾ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਐਰ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੀ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਕੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਗਈ ਹੈ। ਕਥਾ ਸਰਕਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬਤਾਯੋਗੇ ਕਿ ਉਸ ਈਲਾਕੇ ਕਾ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਕਰਨੇ ਕਾ ਕਥਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ?

ਸੰਤੀ : ਇਸ ਕਾ ਜਵਾਬ ਆਫ ਹੈਂਡ ਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ। ਦਰਯਾਫਤ ਕਰ ਕੇ ਬਤਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਨ ਹਾਲਾਤ ਕੇ ਕਾਰਣ ਕਹਾਂ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇੀ ਗਈ।

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਣ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ : ਅਰਸਟਵਾਈਲ ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਬਲਾਕ ਮਹਲ ਕਲਾਂ, ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਅਹਿਮਦ ਗੜ੍ਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਸਟਵਾਈਲ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ 23 ਫੀ ਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਫਲੱਡ ਅਫੈਕਟਿਡ ਏਰੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬੁਹਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੁਹਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਟਿਊਬ ਵੈਲ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

ਸੰਤੀ : ਕਈ ਬਾਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਯਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣੇ ਮੈਂ ਪਰਾਈਟੀ ਦੇਣੇ ਕਾ ਸਵਾਲ ਕਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਹਾਂ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣੇ ਸੇ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਏਨਰਜਾਈਜ਼ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਐਰ ਜਹਾਂ ਪਰ ਉਨ ਸੇ ਏਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਯੂਸ ਮੈਂ ਇਜਾਫਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਥੂਹਰ ਕੀ ਫ਼ਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਐਲੋ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਲਗਾਨੇ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਅਗਰ ਰੁਪਯਾ ਮਿਲ ਗਯਾ ਤੀ ਲਗਾਏਗੇ।

ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲਿਕ : ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਸੰਗਰੂਰ ਮੈਂ ਸਪੀਡੀਂ ਬਲਾਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵੇਰਾਤ ਮੈਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹੁਏ ਪਡੇ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਬਿਜਲੀ ਕਿਸੀ ਗਾਂਵ ਕੀ ਨਹੀਂ ਦੇੀ ਗਈ। ਕਥਾ ਅਬ ਉਨ ਕਾ ਬਿਜਲੀ ਦੇੀ ਜਾਏਗੀ ?

ਸੰਤੀ : ਚੂੰਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਬੀ ਤਕ ਸੈਟਲ ਨਹੀਂ ਹੁਆ ਉਸ ਵਕਤ ਜੀ ਕੇਸ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਆਏਗਾ ਉਸ ਕੀ ਏਂਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਬਾਈ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਦੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ?

ਸੰਤੀ : ਮੈਂ ਬਰਨਾਲਾ ਕੇ ਬਾਈ-ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਮੈਂ ਤੀ ਗਯਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰ। ਜੀਵ ਕੇ ਹਲਕੇ ਮੈਂ ਗਯਾ ਥਾ ਐਰ ਉਸ ਏਰੀਆ ਕੀ ਮੈਂ ਥੂਮ ਕਰ ਦੇਖਾ ਹੈ। ਧਰੁਬਾਤ ਫੁਰਸਤ ਹੈ ਕਿ ਕਹਾਂ ਪਰ ਏਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਯੂਸ ਕੀ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬਿਜਲੀ ਕੀ ਯੂਟੀਲਾਈਜ਼ ਕੀਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਥੀਂਕਿ ਕਹਾਂ ਪਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਕੇ ਲਿਏ ਪਾਨੀ ਭੀ ਕਹੁਤ ਕਮ ਹੈ ਐਰ ਮਾਂਗ ਭੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਰਿਸੋਰਸਿਜ਼ ਨੇ ਅਲਾਓ ਕੀਯਾ ਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋਗੇ।

ਭੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ : ਸੰਗਰੂਰ ਏਰੀਆ ਜੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਾ ਸਾਰਾ ਫਲਡ ਅਫੈਕਟਿਡ ਏਰੀਆ ਹੈ ਉਸ ਮੈਂ ਅਬ ਤਕ ਸਿਰਫ 177 ਗਾਂਵ ਕੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹੀਨੇ ਫਰਮਾਯਾ ਹੈ ਕਿ ਐਲੋ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਲਗਾਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਕਥਾ ਮੈਂ ਪੂਛ ਸਕਤਾ ਹੁੰ ਕਿ ਐਲੋ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਲਗਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਕਥਾ ਰਿਯਾਯਤ ਦੇੀ ਜਾਏਗੀ ?

ਸੰਤੀ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਯਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮਨੇ ਰੁਪਯਾ ਮਾਂਗਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਰੁਪਯਾ ਮਿਲ ਗਯਾ ਤੀ ਐਲੋ ਟ੍ਰਿਬੂਨਲ ਲਗਾਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਕੀ ਸੋਚੋਗੇ। ਇਸ ਮੈਂ ਰਿਯਾਯਤ ਦੇਣੇ ਕਾ ਤੀ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ।

Applications for Tube-well connections received by Line Superintendent, Electricity, Jhoju Kalan, district Mohindergarh.

*7623. Shri Banwari Lal : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) the number of applications received in the office of the Line Superintendent Electricity, Jhoju Kalan in Mohindergarh District from village Mandola, Mandoli and Darhi Chhilar for providing tubewell connections together with the date of receipt of each ;

(b) whether connections have been provided in all the cases referred to in part (a) above; if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Mandola 4 on 2nd July, 1964
Mandoli Nil
Darhi Chhilar 8 on 24th August, 1964

(b) No. The estimates are under preparation.

Villages to be Electrified in district Sangrur.

*8074. Sardar Ranjit Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total number of villages in district Sangrur electrified so far and the number of villages proposed to be electrified during 1965-66 and in the Fourth Five Year Plan ;

(b) the number of villages in Shaina, Mahalkalan and Ahmedgarh Blocks in Sangrur District separately which are proposed to be electrified and the total number of tubewells in the said blocks which are expected to be energised in 1965-66 and in the Fourth Five Year Plan.

Chaudhri Rizaq Ram : (a) (i) 177 villages have been electrified.

(ii) The Programme for the electrification of fresh villages during 1965-66 and 4th Five Year Plan has not been finalised so far.

(b) No definite programme of electrification of fresh villages in Shaina, Mahalkalan and Ahmedgarh Blocks in Sangrur District has been prepared. No targets in regard to number of tubewells to be energised in different blocks are fixed by the Board.

Targets fixed for Electrification of villages/Tube-wells in Kapurthala District

*8134. Sardar Balwant Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the target, if any, fixed for the electrification of villages and for energising tubewells in Kapurthala District during the year 1964-65 ;

(b) the extent to which the target fixed, as mentioned in part (a) above, has been achieved ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No target was fixed for the electrification of villages in Kapurthala District during the year 1964-65, due to paucity of funds. For tubewell connections district wise targets are not fixed.

(b) Does not arise.

सरदार बलवंत सिंह : क्या वजीर साहिब के नोटिस में यह बात आई है कि कपूर-थला में सौ को करोड़ ऐसे ट्यूबवैल्ज हैं जिन में लोगों ने पंपिंग सैट लगा रखे हैं, बोरिंग भी हुई है और मोटरें भी लगी हुई हैं लेकिन बिजली न मिलने की वजह से अभी तक चालू नहीं हुए ?

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : फरवरी, 1965 तक कपूरथला में 178 ट्यूबवैल्ज को बिजली दी गई है।

Mr. Speaker : Question hour is over. More supplementaries will be allowed tomorrow.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE
TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Neelon-Doraha Road

*7965. Lieut. Bhag Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that administrative approval for the construction of Neelon-Doraha road in Ludhiana District has been granted ;
- (b) whether it is also a fact that budgetary provision for the said road has also been made ;
- (c) if the reply to parts (a) and (b) above be in the affirmative, whether the construction work on the said road has been started ; if not the time by which it is likely to be started and completed ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) Preliminary work will be started shortly and the road is likely to be completed during the 4th Five-Year Plan, subject to availability of funds. /A

Payment of compensation for the land under Barnala-Moga road to the respective Panchayats

*8072. Sardar Ranjit Singh :—Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the Barnala-Moga road passes through villages Bhotna and Ramgarh in district Sangrur ;
- (b) whether the compensation for the land acquired for the said road in the villages mentioned in part (a) above has been paid to the Panchayats of those villages; if not, the reasons therefor;
- (c) whether Government has received any representation from the Panchayats of the said villages to expedite the payment of compensation; if so, the time by which it is likely to be paid ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) No. Land Acquisition Collector at the time of announcement of the award awarded 'Nil' amount for the land of these villages as the land was left for 'Share-Am' from the village

[Minister for Public Works and Welfare]

common pool. There was therefore no question of paying any compensation.

(c) Yes. Reply thereto was given as per para (b) above.

Purchase of land in village Rawan Hera, district Karnal under the Harijan Welfare Scheme

*7167. Chaudhri Ran Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare with reference to the reply to Starred Question No. 3500 included in the list of questions for 8th April, 1963, be pleased to state whether the sale deed in respect of Sale-purchase of land at village Rawan Hera under the Harijan Welfare Scheme has been registered; if not, the reasons therefor?

Chaudhri Rizaq Ram : No. The Punjab State Co-operative Land Mortgage Bank has not yet sanctioned the loans which are to be raised by the beneficiaries from the said Bank.

Re-employment of superannuated persons as Teachers

*7054. Comrade Babu Singh Master : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether all the trained B.T., B.Sc. and B.Ed., teachers in the State have been absorbed in permanent services ;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, the reasons for which the decision to re-employ superannuated teachers has been taken ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No.

(b) Superannuated teachers have to be re-employed for filling vacancies in the backward areas and out of the way places especially when women teachers recommended by the S.S.S. Board are not prepared to go there. In fact re-employment of superannuated teachers has nothing to do with absorption of trained teachers in permanent service which depends on the availability of permanent posts.

Complaint against Headmistress, Government Girls High School, Bawal, district Gurgaon

*7138. Comrade Babu Singh Master : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether Government have recently received any complaints against the Headmistress., Government Girls High School, Bawal, district Gurgaon; if so, the main allegations against her and the action, if any, taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. Some complaints have been received, but it is not desirable to disclose the allegations. She is, however, being proceeded against departmentally.

J.B.T./J.T. Teachers of the erstwhile Punjab and Pepsu States

*7697. Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the J.T./J.B.T. Teachers of the erstwhile Punjab State were allowed the grade of 60—120 with effect from 1st May, 1957 and the Pepsu J.B.T./J.T. Teachers were

allowed the said grade with effect from 15th July, 1958; if so, reasons for the difference ;

- (b) whether it is further a fact that some Pepsu J.B.T./J.T. Teachers are still being paid their salaries in the grade of Rs 50—100 and their pay has not so far been fixed in the grade of Rs 60—120; if so, the reasons therefor ?

Shri Parbodh Chandra : (a) Yes. The issue is under examination.

(b) Yes. They will get their due grade when the issue referred to at (a) above is decided.

**Instructions regarding publishing or writing books by the Teachers/Lecturers
in Education Department**

*7874. Shrimati Om Prabha Jain : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether there are any departmental instructions issued by the Education Department whereby the teachers and Lecturers of the Department cannot publish or write any literary book or a book on creative art, excluding text books, with or without previous permission of the department; if so, a copy of such instructions be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. Copies of the instructions issued by the Department on the subject, from time to time, are given below :—

To

1. The Principals of all Government Colleges in the State.
2. The Circle Education Officers in the State.
3. The District Education Officers in the State.
4. The Officers Commanding N.C.C./N.C.C.R. Units in the State.
5. The Inspectress of Anglo-Indian School, Punjab, Chandigarh.
6. The Deputy Inspector of Schools for Agriculture, Karnal.
7. The Librarians, State Library, Chandigarh and Patiala.

Memo. No.17/42-62-B dated Chandigarh, the 7th, June, 1963.

Subject.—Permission for writing of books by Government servants in the Education Department.

Continuation of this office Memo No. 17/42-62-B dated the 8th June, 1962 on the subject noted above.

2. A copy of the revised instructions on the subject is enclosed for informations and guidance of all concerned. It is requested that these instructions should be kept in view while forwarding applications from officers/officials for permission to write book by them.

(Sd.).....

ASSISTANT DIRECTOR (BOOKS)
for Director of Public Instructions, Punjab.

[Minister for Education and Local Government]

INSTRUCTIONS FOR WRITING OF BOOKS BY GOVERNMENT SERVANTS

No Government servants in the Education Department shall, except with the previous sanction of the Department undertake the writing of books of any kind until and unless he is in possession of permission from the Department.

2. The particulars of the books intended to be written may be called on the enclosed proforma from the applicants through their heads of offices. A certificate to the effect that the writing of the book will not interfere with the Official duties of the applicant is also to be attached. The author will also enter into a provisional agreement with his publishers and send a copy thereof to this office for approval within one month of the receipt of the permission.

3. Subject to the above requirements there is no bar against writing by any category of officials in the Education Department books of reference, books of general academic interest and books intended for the use of the teachers or for any higher education (college and University classes) for purely literary works provided that in each of these cases the author sells the copy right of the book for not more than Rs 500 and thereby has no further interest in its sale or his profits by way of royalty do not exceed Rs 500 a year. In all cases where the annual profit exceeds Rs 500 approval of the Department for receiving fees should be obtained in each case. Every author will submit annually by June 1, a correct statement of the moneys received by him during the previous financial year.

4. As regards text books the following rules will apply :—

(i) Permission to write text books whether for schools or colleges will be granted only to those who are in the teaching branch (teachers, masters, Headmasters in schools and Lecturers, Professors and Principals in Colleges) and who are considered competent to write books on the subject concerned by virtue of their academic qualifications and /or teaching experience.

(ii) Books written should be in the style of standard text books only and not merely guides and annotations or written question and answers. The author shall produce a certificate from the Head of institution to the effect that manuscript is in the style of text book and in no way can be classified as a help book and further that manuscript is according to the rules and regulations laid down by the department and does not infringe these in any way and also does not transgress any directives that might have been issued by the Department/University in this connection.

It is always open to the Department to examine the manuscript. In that case author would be asked to bring the manuscript and show it to Assistant Director Books personally. The author will comply with above directions before he submits the manuscript to the Press for publication and await final orders of the Directorate.

(iii) As regards submission of manuscripts for adoption as sole text books in the State all categories of Government servants in the Education Department (except these concerned with the book selection and officials of the Book Branch) will be allowed to submit their manuscripts. In cases of non-acceptance the author will not be allowed to print the manuscript in any form in the future.

(iv) An officer of the teaching Branch who is the author of any book or treatise that has been approved as a text book in Schools and Colleges shall forward annually a correct return of the profits earned by him on the sale of book.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE (30)23
TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

5. (i) The author while giving his name on the title page will clearly indicate that the work is not officially sponsored and also that it is not an official publication.

(ii) The author will further ensure that his official designation except on the title page does not appear on the chapter headings or elsewhere in the book.

PROFORMA

1. Name
2. Post or posts held during the last three years.
3. Academic qualifications.
4. Name of the Book.
5. Subject of the book.
6. In which category do you place your book—

(i) Text Book (If you are writing the book in response to any Government circular, you should say so).

(ii) Supplementary Reader.

(iii) Help Book, key notes, guide for students.

(iv) Book of reference.

(v) Book of general academic interest.

(vi) Guide for teachers.

(vii) Higher education.

(viii) Research.

(ix) Purely literary work.

7. Class for which it is meant, if it is a text book or a supplementary reader.

8. Has it been written in the form of questions and answers or in the style of text book.

9. For what category of reader is it intended, if not a text book.

10. (a) Annual amount of fee or profit by way of royalty or sale of copyright, likely to be received.

(b) Whether the annual profit are expected to exceed Rs 500.

I shall submit a correct statement of moneys received by me during the previous financial year by May 31, annually.

I shall furnish a copy of the manuscript of the book to the Director of Public Instruction, Punjab, for examination, one month before it is to be given to the press and await permission of the Director, in case, it is wanted by the Department.

Signature of the author.

Designation and Qualifications.

[Minister for Education and Local Government]

Endorsement No.

Forwarded/recommended to the Director of Public Instruction, Punjab, Chandigarh.

2. Certified that the writing of the book will not interfere with the official duties of the applicant.

From

The Director,
Public Instruction, Punjab,
Chandigarh.

To

1. The Principals of all Government Colleges, in the State.
2. The Circle/District Education Officers in the State.
3. The Officers Commanding N.C.C./N.C.C.R. Units.
4. The Inspectress Anglo Indian Schools, Punjab, Chandigarh.
5. The Deputy Inspector of Schools, for Agriculture, Chandigarh.
6. The Librarians, State Library, Chandigarh, and Patiala.

Memo No. 17/24-64-(B3), dated Chandigarh, the 7th/10th April, 1964.

Subject.—Permission for writing of books by Government servants in the Education Department.

Continuation of this office memo No. 17/42-62-B, dated 7th June, 1963, on the subject cited above.

(a) No employees in the department will be permitted to write any book unless he/she has put in at least 5 years teaching experience in a recognised educational institution or an affiliated college.

(b) Normally no employees will be permitted to write more than one book in three years.

These decisions may be brought to notice of all concerned and in future no application should be forwarded to this office unless the applicant fulfills the above conditions and a certificate to this effect recorded.

(Sd.).....,
Assistant Director (Books),
for Director, Public Instruction, Punjab.

Endorsement No. 17/24-64-B, dated Chandigarh, the 7th April, 1964.

Copy forwarded to all Headquarters Officers and Heads of the Branches at the Directorate for information.

(Sd.).....,
Assistant Director (Books),
for Director, Public Instruction, Punjab.

Abolition of Improvement Trusts in the State

*6853. Comrade Bhan Singh Bhaura : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether Government intends to abolish Improvement Trusts in the State, if so, the reasons therefor ;

(b) the time by which these Trusts are likely to be abolished ?

Shri Prabodh Chandra : (a) It is proposed to amend the Town Improvement Act, 1922, empowering Government to supersede a Trust on grounds of incompetency or persistent default in the discharge of statutory functions, etc. and to appoint an Administrator to administer the affairs of the superseded Trust till its reconstitution. The proposed amendment would broadly be on the pattern of Section 238 of the Punjab Municipal Act, 1911. This amendment has been necessitated because in the present Act there is no provision for superseding an incompetent Trust short of abolishing it.

(b) Does not arise, as the proposal is not for abolition of Trusts but for superseding incompetent Trusts.

Offer of Land for construction of a Maternity Centre in village Khem Karan

*8133. Sardar Balwant Singh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that one S. Ganga Singh of village Khem Karan, district Amritsar, has offered two acres of land to the Government for the construction of a Maternity Centre in the name of his two sons, who died in the independence movement ;

(b) if the reply of part (a) above be in the affirmative, whether the Government has accepted the said offer, if so, the time by which it is proposed to construct the said Maternity Centre ?

Shri Prabodh Chandra : The information is given below.

Shri Ganga Singh of village Khem Karan, district Amritsar made a representation to the President of India (by name) on 8th September, 1963 about his offer to donate 2 acres of land for maternity hospital at Khem Karan. His representation was passed on, in original, to the Chief Medical Officer, Amritsar for processing it further. Accordingly, the Chief Medical Officer, Amritsar, wrote to Shri Ganga Singh to attend to former's office or make it convenient to throw some more light in the alleged donation of 2 Acres of land as to whom and when did he make that donation. The applicant, however, did not respond. There is no record of such donation made by S. Ganga Singh, in the Health Department.

Water Supply and Environmental Sanitation Project

*7144. Comrade Jangir Singh Joga : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether Government have selected some areas in the State for water supply and Environmental Sanitation Project, if so, their names and the time likely to be taken to complete the Project ?

Shri Prabodh Chandra : Yes, Kahnuwan Block of Gurdaspur District and Jawali area of Kangra District. It is likely to take 4-5 years to complete this project.

Sale of Surplus Land in the State

*7166. Chaudhri Ran Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether there are any Government instructions barring the sale of surplus lands in the State ; if so, the date on which the said instructions came into force ;
- (b) whether it is a fact that in spite of the said bar, the sales of surplus land in the State have not been totally stopped, if so, the reasons therefor ;
- (c) the area of surplus land sold yearly in the State, district-wise, after the said bar was imposed ?

Sardar Harinder Singh Major: (a) No.

(b) and (c) Questions do not arise.

Medical Re-imburement claimed by I.A.S. Officers posted in the Revenue Department

*7873. Shrimati Om Prabha Jain : Will the Minister for Revenue be pleased to state the medical re-imburement claimed separately by each of the I.A.S. officers posted in the Revenue Department at Chandigarh, during the years 1962-63 and 1963-64 ?

Sardar Harinder Singh Major : No I.A.S. officer of the Revenue Department posted at Chandigarh claimed medical re-imburement during the years 1962-63 and 1963-64.

Land Revenue Rates in Malerkotla Tehsil

*8073. Sardar Ranjit Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether he is aware of the fact that the rate of land revenue being charged in Malerkotla tehsil is much higher than that being charged in other tehsils of district Sangrur ;
- (b) whether the rate of land revenue being charged in the said tehsil is the same which is being charged for the same kind of land in other tehsils ;
- (c) the rate of land revenue in the other tehsils of district Sangrur at present ;
- (d) whether Government propose to reduce the land revenue rates in Malerkotla tehsil with a view to bring these at par with those in other tehsils of district Sangrur ?

Sardar Harinder Singh Major :(a) Yes. However, this high rate is only confined to the areas comprised in Malerkotla assessment circle of Malerkotla tehsil.

(b) No.

(c) A statement showing the incidence of land revenue in all the circles of all other tehsils of Sangrur District is given below :—

(d) No.

STATEMENT

Item (C)—

Name of the district	Name of the tehsil	Name of the assessment circle	Incidence of land revenue per cultivated acre
Sangrur	(i) Sub-tehsil Dhuri	Sherpur	1.08
		Panjgrain	2.22
		Amargarh	1.36
		Nabha	1.36
	(ii) Sangrur	Jungle Sunam	0.89
		Naili Sunam	0.61
		Bangar Sunam	0.49
		Jungle I Bhawanigarh	0.89
		Jungle II Bhawanigarh	0.89
		Sangrur	1.36
		Barnala	1.08
		Dhanaula	1.08
		Powad Bhawanigarh	1.36
		Nabha	1.36
		One village of Powad Kaithal	1.36
	(iii) Narwana	Bangar	0.67
	(iv) Barnala	Barnala	1.08
		Dhanaula	1.08
		Phul	0.94
		Lohat Baddi	2.22
		Panjgrain	2.22
		Sherpur	1.08
		Jungle	1.08
	(v) Jind	Barani	0.44
		Nehri	0.67
		Safidon	0.79

LAND PURCHASED OUT OF FUNDS RAISED THROUGH HARIJAN WELFARE TAX

*8109. Shri Fakiria : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- total area of land purchased out of the funds raised through the Harijan Welfare Tax ;
- the area of the land referred to in part (a) above, district-wise, tehsilwise and category-wise, viz. canal irrigated, Barani or Thur as shown in the revenue records during the years 1962 to 1965 ;
- the cost of land so purchased categorywise ;
- the names of the villages where the said land is situated together with the number and names of the Harijan purchasers castewise ?

Sardar Harinder Singh Major :(a) and (b) A statement, showing different categories of land purchased by Harijans with the aid of loans granted to them in each district upto the 28th February, 1965 is added below. Tehsil-wise figures are not available. Details of categories are also not available.

(c) Area is sold by forming lots, which generally comprises of different categories of land. As such, it is not possible to indicate category-wise sale price.

(d) The time and labour involved in its collection will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

STATEMENT

Parts (a) and (b)—

<i>Break-up of the land purchased by Harijans in restricted auctions upto 28th February, 1965</i>				
Serial No.	Name of the District	Cultivated in Standard Acres	Banjar in Ordinary Acres	Ghairmumkin in Ordinary Acres
1	Amritsar	449	303	116
2	Ambala	855	544	475
3	Bhatinda	1,027	...	1
4	Ferozepore	1,540	903	40
5	Gurdaspur	306	429	544
6	Gurgaon	390	226	237
7	Hoshiarpur	259	921	337
8	Hissar	1,045	67	10
9	Jullundur	1,175	789	648
10	Kapurthala	839	917	189
11	Karnal	632	372	132
12	Kangra	14	29	7
13	Ludhiana	991	426	17
14	Patiala	259	141	14
15	Rohtak	180	115	229
16	Sangrur	513	269	29
17	Simla	...	...	...
18	Mohindergarh	Figures included in Hissar District		
Total		10,474	6,451	3,025

**Shifting of some Flood-affected Villages of Karnal District to
new Sites**

*7287. Chaudhri Ran Singh : Will the Minister for Revenue be
pleased to state—

- (a) whether some villages of Karnal District lying near the bank of river Jamuna and affected by floods continuously for the last several years, are now being shifted to new sites; if so, their number and names ;
- (b) whether all the families living in the old villages are being re-settled at the new sites; if so, whether all of them have been allotted plots for residential houses, extension of Abadi, Cattle Sheds etc. ;
- (c) a copy of the detailed scheme for their resettlement be laid on the Table of the House ;
- (d) the total area of the Abadi owned by the Harijans and others in the old villages together with the areas, now allotted or proposed to be allotted to these two categories of inhabitants/ families at the new sites ;
- (e) the time by which all these villages will be completely shifted to new sites ?

Sardar Harinder Singh Major : (a), (b), (c), (d) and (e) A statement giving the requisite information is given below :—

[Minister for Revenue]

STATEMENT

Serial No.	Tahsil	Village	Details of the scheme	Old area	New area allotted or proposed to be allotted	The time by which these villages will be shifted to new sites
(a)			(b)	(c)	(d)	(e)
1	Karnal	(1) Ghaunra	All the families living in this village have been allotted plots and they have been settled on the new sites	Kanal M 95 16	K M 95	Village has since been shifted to the new site
		(2) Hansu Majra	Ditto	90 7	90 7	Ditto
2	Thanesar	(1) Karera and Majri	All the families living in these villages, Karera and Majri are being resettled at the new site. There are some families of village Majri who have already constructed houses in village Lal Chhapar. These families refuse to shift to the new site, and therefore, were not allotted plots. The number of such families is 7. There were in all 128 families of these two villages who wanted to shift to the new site and who were entitled for the allotment of plots. Out of them, plots have been allotted to 113 families including 34 Harijan families. Only 15 families are yet to be allotted plots. They would be al-	A copy of the detailed scheme for the re-settlement of these families is placed on the Table of the House	In the village of Majri, no abadi was owned by the Harijans. In fact, this was a small village of a small number of houses. In village Karera, abadi of the Harijans is enclosed in pentagon the five sides of which measures 80, 90, 60, 50, 20 Karams giving an approximate area of 30 Kanals 10 marlas, i.e., 3 acres 6 Kanals and 10 Marlas. Most of the area in the abadi is under passages and open spaces for common purposes. The total area covered by the residential houses, cattle sheds, and courtyards is 1 acre and 1 Kanal approximately and the area under passages and open spaces is 2 acres 5 Kanals	It is expected that the shifting of the Abadi will be completed by June, 1965
				Acres	Kanal M	Acres
				22	5 0	25

lotted plots during March, 1965. These plots can be used for constructing residential houses and cattle sheds. Some land has been set apart for allotment as baras and manure pits, the allotment of which is also under consideration.

and 10 Marlas. At the new site 34 Harijan families have already been allotted 34 plots, each measuring 50 ft. X 43 ft. giving a covered area of 1 Acre 5 Kanals and 9 Marlas. The covered area going to be allotted to remaining 15 Harijans family at this rate comes to 5 Kanals and 18 Marlas, thus total covered area being allotted to the Harijan families at the new site is 2 Acres 3 Kanals and 11 Marlas against a covered area occupied by them in the old village measuring 1 acre, 1 Kanal, i.e., more than double the covered area, is being allotted to the Harijans. At the new site approximately 25 acres of land has been acquired out of which 14 acres have been left out for places of common purposes like village school, dispensary chopals, park and main roads. So to say against 11 acres of covered space an area of 14 acres of open space has been left out so proportionately, the open space for the covered area of the Harijan families measuring about $2\frac{1}{4}$ acres comes to 3 acres 1 Kanal 9 Marlas. Thus the total area covered by the Abadis of the Harijans at the new site including the open spaces comes to 5 acres 5 Kanals against total abadi area of the Harijans measuring 3 acres 6 Kanals in the old abadi.

The total area under the old Abadis of these two villages was 22 acres, 5 Kanals and against this the Government acquired about 25 acres of land at the new site. Leaving an area of

[Minister for Revenue]

STATEMENT

Serial No.	Tahsil	Village	Details of the scheme	Old area	New area allotted or proposed to be allotted	The time by which these villages will be shifted to new sites
	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(e)
					<p>3 Acres 6 Kanals under the Harijans, the remaining area under the Abadi of others both covered and open space comes to 18 acres 7 Kanals. Against this, they have been allotted a total area both covered and open space measuring about 16 acres and about 3 acres land at the new site is still available for allotment as manure pits and baras to both Harijans and others.</p>	

Note explaining the resettlement Scheme of shifting the abadis of village Majri and Karera in Tehsil Thanesar, District Karnal

As is already well known, the River Jamuna passes through the Tahsil and the deep stream rule does not fix the boundary of this tahsil with that of U.P. State. Therefore, the land of many villages of this tahsil is situated across the river Jamuna. The River Jamuna has been changing course from time to time and for the last so many years it has been normally changing the course towards Punjab with the result that many villages of this Tahsil situated along the River Jamuna have already become *bey-charag* and the people of those villages have shifted to the nearby convenient village sites.

2. Village Majri was also one of such villages. Its abadi was completely washed away a few years back and the people of this village temporarily shifted their residence to village Lal-Chapper.

3. Village Karera was formerly sufficiently away from the bed of the River Jamuna but during the last two years the river continued eroding the land towards this village with the result that the floods in the river Jamuna in the year 1964 washed away part of the land of this village site and also demolished some of the houses. The remaining houses in this village are also in a dangerous condition and can be washed away at any time by the river.

4. In the year 1960-61, a Scheme was framed by the Block Development and Panchayat Officer, Radaur, for constructing a model village in the Block on the lines of the Model Towns. It was, therefore, thought expedient to shift the abadis of majri and Karera to the new sites where this model village was thought of for construction. Accordingly land was acquired by the Government in the area of village Jathalana at a distance of about 2 miles from the bet or river Jamuna. A sum of Rs. 50,000 was also advanced by the B.D.P.O. Radaur to 37 families of these villages for construction of houses in the year 1960-61. This amount was, however, not utilised by the loanees for a number of years as they always thought that the river Jamuna might change the course towards U.P. and they may not have to shift from the present sites of the villages but during the last two years the change in the course of the river convinced the people that now there is no escape but to shift the abadis to the new site.

5. After leaving sufficient land for roads, parks, Panchayat Ghar, Janj Ghar, School Dispensary, the remaining land at the new site was divided into 153 plots, out of which 5 plots are reserved for shops, thus there remain 148 plots. All the plots are, however, not of a uniform size but are of various sizes. In the year 1960-61, the Tahsildar, Thanesar allotted these plots to the villagers in the presence of the people. When the list of allotment was shown to the people of the village, they objected saying that the allotments made in the presence of the people did not find place correctly in that list and, that the original allotments were got changed by the influential persons of the village. It was therefore, thought proper to revise the lists with the consent of all the people of the villages. The original basis of allotment was, however, not changed as otherwise, it would have upset the entire allotment. The original allotment was made on the following basis.

6. Land owners owing more than 10 acres of land were given two plots and landowners owing less than 10 acres land and other persons (non-landowners) in the village including menials, Harijans were given one plot each. With the consent of the people of these villages, the allotments of the 12 plots were cancelled as these allottees were not entitled to such plots according to the basis of allotment. Similarly another upto-date list of those persons who were entitled to plots but had not been given so far was also framed with the consent of the people of the villages. In this list 38 persons entitled to 40 plots were included out of them reserved plots and those plots which were cancelled from the names of those persons who did not deserve, were allotted to 23 persons leaving behind only 15 Harijan families. At present a number of persons who were entitled to plots but who reside temporarily outside have not occupied the plots and it is difficult to assess as to how many families would actually move to the new site. Accordingly notices were issued to all the allottees on 6th January, 1965 directing them to occupy the plots allotted to them within a period of 15 days failing which the same will be cancelled. The Deputy Commissioner himself paid a visit to this village on 17th February, 1965 and informed the people that in case, any person does not occupy the plots by raising the foundation by 1st March, 1965, then those plots allotted to them shall be cancelled and allotted to the Harijan families who are yet to be allotted lands.

[Minister for Revenue]

It is hoped that the allotment of some plots may have to be cancelled and sufficient space may be available for allotment to the 15 Harijan families. In case all the plots are occupied then a proposal to acquire more land for these Harijan families shall be submitted.

7. In the year 1964, Rs. 1 lacs were allotted for disbursement to these people as house loans so that they may construct the houses at the new site conveniently. Out of this Rs. 97,000 approximately has been distributed to these people on the basis that Rs. 2,000 have been given to the persons with two plots and Rs 1,000 have been given to the persons having one plot. So in all Rs. 1,47,000 have been disbursed to the people upto now. Rs 3,000 which remain for disbursement are also likely to be disbursed within a day or two.

8. The construction work at new site is going on quite speedily and about 50 to 60 houses have already been raised upto roof level. Many more persons are laying foundations and it is hoped that in the coming summer season, the shifting of the abadi would be almost complete. The people were feeling scarcity of cement and bricks. Brick kiln is now being set up near the village site so that they may have bricks conveniently and at a cheaper rate, 10 per cent quota of cement of all the three blocks in the Sub-Division Thenesar has been earmarked for this village temporarily as a special case.

QUESTIONS OF PRIVILEGE

Mr. Speaker : Now the House will take up the Privilege Motion.

The first Privilege Motion is given notice of by Sarvshri Lachhman Singh Gill, Gurbakhsh Singh, Kultar Singh, Ajaib Singh Sandhu and Jagjit Singh Gogoani regarding an article appearing in the "Daily Evening" News, Ludhiana in its issue of the 1st April, 1965. In accordance with the established convention I am referring this matter to the Press Gallery Committee before giving my final ruling.

The second Privilege Motion is given notice of by Sarvshri Gurbakhsh Singh, Ajaib Singh Sandhu and Lachhman Singh Gill about a certain statement made by the Chief Minister on the floor of the House on the 5th April, 1965.

I tried to go through the relevant record in the morning but I have not been able to go through the whole record. Before I take a final decision let me go through the whole record.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ) : ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਜਨਾਬ, ਬੜੀ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੋ ਕੰਟਰਾਡਿਕਟਰੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟਸ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਿਹਤਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਕਨਸਲਟ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇਵਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬਗ਼ੈਰ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇਖੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। (It would be better if I give my ruling after consulting the record. In case the hon. Member insists on it I can do it without going through the record.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ) : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਰਿਕਾਰਡ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿਓ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਜ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਜ ਸਵੇਰੇ 9.15 ਵਜੇ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਦੇ ਬੈਚ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ

ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦ ਮੈਂ ਉਥੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੋ ਹੋਰ ਸਜਨ ਵੀ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀ ਮੈਂ ਔਰ ਦੇ ਉਹ ਸੱਜਨ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਚੈਲੇਂਜ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹੋ। ਇਹ ਗਲ ਉਸ ਨੇ ਕਹੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 144 ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣ ਲਈ ਗਲਬਾਤ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੇ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਔਰ ਜਦ ਤਕ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਇਨਟਰਵੀਅਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਛੇ ਮਿੰਟ ਇਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅੰਡਰ ਅਰੈਸਟ ਹੀ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 144 ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਹੋਵ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜਾ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਗਿਛ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਸਰਾਸਰ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਕ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਵੀਲੇਜ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਕੀ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ ਉਥੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇਵੇ? ਇਹ ਤਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ 144 ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਖਾਵੇਂ ਬੀਵੀ, ਭਾਈ ਭੈਣ ਛੇ, ਸਤ ਰਲ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਪਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਥਲੇ ਫੜ ਲੈਣਗੇ।

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat. If he thinks that it is a matter of privilege, he may please give me his motion in writing so that the facts may come specifically. I will try to get the facts verified and then give my ruling.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਜੌਸ਼ : ਮੈਂ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਵੇਰੇ ਸਵਾ ਨੌਂ ਵਜੇ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ 9.30 ਵਜੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਿਖਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਾਰੇ ਫੈਕਟਸ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਓ। (The hon. Member should give me all the facts in writing).

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਪ੍ਰਿਵੀਲੇਜ ਸੈਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦੇਣ ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦੀ ਵੀ ਉਮੀਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। (It will be better to send it in writing because possibility of something being missed while speaking cannot be ruled out).

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਧੰਨ੍ਹ ਏਕ ਕੜਾ ਸੋਰਿਯਸ ਸਾਸਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੰਨ੍ਹ ਆਪ ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਆਯਾ ਹੈ.....

Mr. Speaker : Let it come in writing.

श्री बलरामजी दास टंडन : फैंक्ट्स तो उन्होंने आप को बता दिये हैं। इस तरह तो असम्बली में भी छः सात आदमी इकट्ठे हो जाएं तो वहां पर लागू कर देंगे.....

Mr. Speaker : I will not make any observations till the whole thing is given in writing.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, आप को इस बात का बड़ा सीरियस नोटिस लेना चाहिए। इसका मतलब यह हरगिज नहीं कि अगर दो चार आदमी भूखहड़तालियों को मितने चले जाएं तो पुलिस वहां पर डांगे पकड़ कर खड़ी हो जाए और उन को गिरफ्तार करने की धमकी देना शुरू कर दे।

श्री अध्यक्ष : मैंने उन को कह दिया है कि आप लिख कर भेज दें। एग्जामिन कर लिया जाएगा। (I have requested the hon. Member to send the facts in writing. These would be examined.)

CALL ATTENTION NOTICES

Mr. Speaker : Now the House will take up the Call Attention Notices which were kept pending yesterday.

The First Call Attention Notice is in the name of Sarvshri Tara Singh, Kultar Singh, Gurmej Singh, Jagjit Singh Gogoani, Lachhman Singh Gill, Gurnam Singh, Ajaib Singh Sandhu and Hardit Singh.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਹੈ ਜੀ, ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਦੀ ਹੱਤਕ ਹੈ। (ਹਾਸਾ)

(At this stage Sardar Ajaib Singh Sandhu passed on the copy of the Call Attention Motion to Sardar Tara Singh Lyallpuri.)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ।

Sardar Tara Singh Lyallpuri : Sir, I beg to draw the attention of the Government to the recent circular letter issued to discontinue the use of plates of transport vehicles written in Punjabi script which amounts to contravention of the Government policy of development of regional languages in the State. The owners of the vehicles bearing plates in Punjabi script have been asked to change their plates otherwise they will be challan-ed.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਲਈ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੇ ਲਈ ਅਸਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੌਸਨ ਜਿਸ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਆਵੇਗੀ ਉਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਉਸੇ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। (ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੌਸਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਨੋਟਿਸ ਆਵੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਟੇਕਅਪ

ਕਰਾਂਗੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰਾਂਗੇ। (This is admitted. Government to please make a statement. I would like to inform the House that in future it has been decided to supply the copies of the motions to the hon. Members in the language in which they send the notice thereof (*Cheers*). Therefore, a slight change has been made in the earlier decision to take up the Call Attention Motions on the day on which their notice is received. In future the Call Attention Motions will be taken up on the next day after the notices thereof are received.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕਲੀਅਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜੇ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਤਾਮਿਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਮਿਲ ਵਿਚ ਭੇਜੋਗੇ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਾਮਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜਨਗੇ। (The hon. Members are expected not to send the notices in Tamil.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਮਿਲ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇ ਵੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ (Copies will be sent to the hon. Members in the languages of the House only.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਹੁਣ ਗਲ ਕਲੀਅਰ ਹੋਈ।

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਲਲਿਗ ਦੀ ਹੈ ਉਸको सामने रखते हुए मैं यह जानना चाहता हूँ कि उस के लिये आप स्टाफ भी ज्यादा लगायेंगे ताकि ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ को हिन्दी, पंजाबी और उर्दू बगैरा में उन की कापियां भेजी जा सकें।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਭਯੁਕਤ : ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਟਾਫ਼ ਤਾਂ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਇਹ ਫੀਲਿੰਗ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਏਸੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਿਯੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਕਾਮੋਡੇਟ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਮੈਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜੇ ਉਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। (Chaudhri Sahib, no extra staff has yet been engaged. But I find that the feeling of the House is that there are certain Members who are not conversant with English. In order to accommodate them, I have decided that they should be supplied with copies of notices in the language in which they send so that it may be convenient for them to read them.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਰੀਚ ਆਫ ਪੀਸ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਣਬੀਰ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਚੱਦਰ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਰੀਚ ਆਫ ਪੀਸ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। (*Laughter*)

ਚੌਥਰੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ ਕਿ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ ਕਿ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ—ਬਹਨ, ਕਹਾਣੀ। (ਹੰਸੀ)

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : ਆਨਰੇਬਲ ਪ੍ਰਾਈਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਅਸੀਂ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਲੀਡਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰਦਾਰ ਲਚਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਦਰੀ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਪੀਸ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਮੈਂ ਸੋ ਕਿਸ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ?

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਾਰ : ਸਰਦਾਰ ਲਚਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਈਟ ਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਚਾਦਰ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।” ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਾਦਰ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸੈਕੰਡ ਮੈਰੇਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡ ਮੈਰੇਜ ਤਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਮੈਰੇਜ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। (**Sardar Lachhman Singh Gill has raised this point that danger has arisen as a result of 'Chadder Andazi' perhaps the hon. Member does not know that Chadder Andazi means second marriage and the second marriage can be solemnised only when the first marriage is annuled.)**

Next Call Attention Notice is by Dr. Baldev Parkash.

Dr. Baldev Parkash : Sir, I beg to draw the attention of the Government towards the fee charged from the patients visiting State hospitals for treatment. A person getting more than Rs. 300 per mensem as income has got to pay fee for any investigation done in the big hospitals of the State or for any operation performed. Poor people face great hardships in getting treatment in these hospitals. Government should arrange to give free medical treatment to all people who earn less than Rs. 300 per mensem and nominal fee from people earning up to Rs. 600 per mensem. Only rich people earning Rs. 1,000 per mensem should be charged full fee.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

Shri Om Parkash Agnihotri : Sir, I beg to draw the attention of the Government towards a statement made by Shri Karam Singh, Revenue Minister (Himachal Pradesh) in the Himachal Pradesh Assembly on 2nd April, 1965 that Chaudhri Rizaq Ram, Irrigation and Power Minister, Punjab, has given a wrong statement regarding the tragic motor boat accident in Gobind Sagar.

The following mis-statements have been made :—

- (a) that seventy persons have not died but 40 persons have died in the accident ;
- (b) that no boat was tied up with the motor boat ;
- (c) it is wrong to say, as stated by Chaudhri Sahib, that storm was not the cause of the accident but it was due to excess number of passengers in the boat.

Our intention in giving this Call Attention Notice is that the question arises whether Chaudhri Rizaq Ram has made a wrong statement, if so, then he should clarify the position. If no wrong statement has been made then Chaudhri Rizaq Ram should clarify his own position as well as the position of the Government at the earliest so that the public of Punjab may know the true facts.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਤੁਸੀਂ ਰੂਲਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਈ ਰਾਂਗ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਮੈਂਬਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਰੀਜ਼ਨ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦੇਵੇਗਾ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਮੰਗਾ ਲਉਗੇ ਔਰ ਦੋਨੋਂ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰਖ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪਰੋਸੀਜਰ ਐਡਾਪਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

Sardar Gurnam Singh : Sir, the intention appears to be that the Himachal Pradesh Government has contradicted our own Minister. The intention is to have it clarified from the hon. Minister himself.

Minister for Public Works and Welfare : Sir, with your permission I would like to make my submission.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, यह जो एक्सीडेंट हुआ था यह हिमाचल गवर्नमेंट की टैरेटरी में हुआ था और इस मामले की जुडीशियल इन्क्वायरी में वहां का डिप्टी कमिशनर मसरूफ है । जो फैक्ट्स हमारे पास मौजूद थे उन के आधार पर मैंने स्टेटमेंट यहां पर दिया था । उस के बाद वहां के मंत्री सहोदय ने भी एक स्टेटमेंट दिया है जो कि अखबारात में आई है । जो फैक्ट्स हमारी गवर्नमेंट के कब्ज़ा में हैं उन के आधार पर और स्टेटमेंट दी जा सकती है लेकिन सपीकर साहब, क्योंकि यह मामला जोर इन्क्वायरी है और दूसरी स्टेट की गवर्नमेंट से ताल्लुक रखता है इस लिये यहां पर उस स्टेटमेंट को कन्ट्राडिक्ट करना मैं मुनासिब नहीं समझता । क्योंकि अगर मैं उस को कन्ट्राडिक्ट करूं तो उस पर वह करें यह ठीक नहीं होगा । जो मैटीरियल इस बारे में हमारे पास मौजूद है अगर उन्होंने तलब किया तो हम उन को दे देंगे लेकिन हम इस बारे में कोई कन्ट्रोवर्सी रैज नहीं करना चाहते । और उम्मीद करता हूं कि मੈम्बर साहिबान इस बात में मेरे साथ मुतफिक होंगे ।

Mr. Speaker : Yet it is all right.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : अभी अभी मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि क्योंकि यह मामला सब ज्युडिस है इस लिये हमारी गवर्नमेंट इस बारे में मज़िद कुछ कहना नहीं चाहती । तो मैं पूछना चाहता हूं कि आया कि इस बारे में पंजाब गवर्नमेंट या कोई दूसरी गवर्नमेंट जुडीशियल इन्क्वायरी कर रही है और अगर पंजाब गवर्नमेंट इस मामले की इन्क्वायरी नहीं करा रही और दूसरी गवर्नमेंट करवा रही है तो भी क्या यह मामला सब जूडिस हो जाता है ? इस बारे में सपीकर साहब, मैं आप की रूलिंग चाहता हूं ।

श्री अध्यक्ष : क्योंकि यह एक एक्स्ट्राडिनेरी सिच्यूएशन पैदा हो गई थी । हिमाचल प्रदेश के मिनिस्टर ने कुछ बातें कहीं कि पंजाब गवर्नमेंट के एक मिनिस्टर ने रंग फैक्ट्स स्टेट किए हैं इस लिये मैंने श्री अग्निहोत्री को उन की इस स्टेटमेंट को पढ़ने की इजाजत

[श्री अध्यक्ष]

दी है। दूसरी बात यह कि यह मामला सब जूडिस कैसे हुआ। अगर किसी मामले की पंजाब के अन्दर या पंजाब के बाहर जुडीशियल इन्क्वायरी होती है तो वह मामला सब-जूडिस हो जाता है। (As an extraordinary situation has arisen due to the fact that a Minister of Himachal Pradesh had alleged that a Minister of Punjab Government had stated wrong facts, so I allowed the hon. Member Shri Om Parkash Agnihotri to read his statement. Secondly as regards the matter being sub-judice, I might say that when a judicial enquiry is conducted about any matter either in the Punjab or in any other State, the matter becomes sub-judice.)

(Some hon. Members rose to speak).

Mr. Speaker : No discussion please.

चौधरी रणबीर सिंह : अध्यक्ष महोदय, मिनिस्टर साहब ने फरमाया है कि जो फैक्ट्स प्रोजीशन थी उस के मुताबिक इन्होंने यहाँ पर बयान दिया था और अब क्योंकि हिमाचल प्रदेश के मिनिस्टर श्री कर्म सिंह ने और स्टेटमेंट दी है उस को यह कन्ट्राडिक्ट नहीं करना चाहते। इस तरह से फैक्ट्स के बारे में पंजाब और हिमाचल प्रदेश गवर्नमेंट्स में जो इखतलाफ है वह जनता के सामने आ गया है। तो मैं पूछना चाहता हूँ कि मंत्री महोदय ने जो अखबारों में हिमाचल प्रदेश के मंत्री का बयान पढ़ा है और जो सूचना इन को पहले मिली थी उन में जो फर्क है उस को देख कर क्या यह अपनी पहले वाली स्टेटमेंट में कोई तबदीली करना चाहते हैं और अगर नहीं करना चाहते तो जो फैक्ट्स इन के पास हैं वह क्या यह उनके पास लिख कर भेजने को तैयार हैं कि हमने इन फैक्ट्स की बिना पर यह स्टेटमेंट दी थी आपने किस बात की बिना पर हमारी स्टेटमेंट को गलत बताया है?

लोक कर्म तथा कल्याण मन्त्री : अगर तो महज फैक्ट्स स्टेट करने का ही सवाल होता अब दोबारा भी यह स्टेट किए जा सकते हैं जैसा कि मैंने पहले किया था। लेकिन जो दूसरी गवर्नमेंट ने स्टेटमेंट दी है वह हमारी गवर्नमेंट की स्टेटमेंट के रिएक्शन में दी गई है और अगर अब मैं एक और उन फैक्ट्स की बिना पर जो हमारे बज्जा में हैं एक और स्टेटमेंट दे दूँ तो दूसरी गवर्नमेंट के पास जो फैक्ट्स हैं उन की बिना पर वह हमारी दूसरी स्टेटमेंट को फिर कन्ट्राडिक्ट करने की कोशिश करेंगे। इस तरह से यह कण्ट्रोवर्सी प्रोलांग हो जाएगी जो हम नहीं चाहते। अगर वह जुडीशियल इन्क्वायरी में जो वह करा रहे हैं हम से फैक्ट्स मांगेंगे जो हमारे पास हैं तो उन को जरूर दें देंगे। लेकिन मैं इस छोटी सी बात पर टक्की नहीं होना चाहता। और दूसरी बात यह भी है जैसा कि मैंने पहले भी बताया है कि क्योंकि इस मामले की जुडीशियल इन्क्वायरी हो रही है इस लिये यह मामला सबजूडिस है इस लिए इस पर कुछ कहना मुनासिब नहीं है।

ਬੀਬੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਨੀ ਬਾਤ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ
ਇਨ੍ਹੌਂ ਪਹਲੇ ਦੀ ਥੀ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ
ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : No please. The hon. Minister is not prepared to
enter into any controversy with the Himachal Pradesh Government.

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਰਾਜ ਟੰਡਨ : ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

Mr. Speaker : We keep it pending for to-morrow. The hon.
Member may read it to-morrow. He will get the copy.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਤਰੀਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ
ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਰੀਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਆਰਡਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ
ਔਰ ਉਸ ਵਿਚ .....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਹ ਇਥੇ ਡਿਸਕਸ ਨਾ ਕਰੋ। ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਮੇਰੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ
ਡਿਸਕਸ ਕਰ ਲੈਣਾ। (The hon. Member should not discuss that in
the House now. He may discuss it with me in my Chamber.)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਿਵ ਮਾਮਲਾ ਹੈ .....

Mr. Speaker : The hon. Member is requested not to raise the
matter here. He may, however, meet me in my Chamber.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਮੈਂ ਵੀ
ਦਿੱਤਾ ਸੀ .....

Mr. Speaker : Not here please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਓ।
ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਰੀਜਨ ਰੀਜੈਕਟ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਸੀ-
ਨਾਰਟੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਵਿਚ
ਕਿਹਾ ਸੀ।

Mr. Speaker : I thought the hon. Member will himself under-
stand it. It is the sole right of the hon. Chief Minister to form his Minis-
try.

Statements laid on the Table of the House by the Chief Parliamentary Secretary.

I. REGARDING THE ALLEGED PANIC AND TENSION PREVAILING AMONGST THE INHABITANTS OF CHANDIGARH IN GENERAL AND RESIDENTS OF SECTOR 8 AND ITS NEIGHBOURHOOD IN PARTI- CULAR

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir,
I beg to lay on the Table of the House a statement regarding the Call-
Attention Motion (No. 35)* of Shri Mangal Sein, M.L.A., relating to the

---

*Note.—Shri Mangal Sein's Call Attention Notice No. 35 appears
in Punjab Vidhan Sabha Debate, Volume I, No. 26, dated the 31st March,
1965.

[Chief Parliamentary Secretary]

alleged panic and tension prevailing amongst the inhabitants of Chandigarh in general and residents of Sector 8 and its neighbourhood in particular thus endangering the communal amity due to the alleged threats of dismantling an old Shivji Temple in Sector 8 as a consequence of the admission of some Call Attention Motion by an Akali M.L.A. on the pretext of disturbance to a Gurdwara in the vicinity of the temple.

Statement

An old Shivji Temple is situated near by Gurdwara Kalibad in Sector 8-C, Chandigarh. There are two plots situated in between the temple and the Gurdwara, of these plots, Plot No. 4, in 'Z' street, Sector 8-C, was allotted to one Shri Ajit Singh on 24th February, 1959. Shri Ajit Singh submitted the building plans and got them sanctioned on 30th January, 1962. The S. D. Sabha approached the Government that they were prepared to purchase two Kanals of land provided it was in the vicinity of the existing old Shiva Temple Sector 8-C. It came to light that the Shiva Temple is situated in the boundry of Plot No. 4, which had since been sold to Shri Ajit Singh.

2. Shri Ajit Singh instead of constructing the site on Plot No. 4 allotted to him, started construction on Plot No. 3, Street Z, Sector 8-C. He has, however, been directed to stop the construction on Plot No. 3, till the matter is finally decided. It may also be mentioned here that Shri Ajit Singh had only filled the Plinth level on Plot No. 3 and thus it is not correct that four rooms have been constructed unauthorised in the vicinity of the Gurdwara. Perhaps, it refers to the construction of the Old Shivala and one adjoining hut. This temple had been existing since long.

3. It may also be mentioned here that the Shiva Temple in question does not fall in the list of preserved monuments as per decision taken by the Cabinet Sub-Committee on Capital Project on 16th November, 1964.

4. The matter regarding allotment of an alternative site to Shri Ajit Singh or for refund of the amount paid by him is also under the consideration of the Government.

5. No tension and panic is prevailing amongst the inhabitants of Chandigarh Town in general and residents of Sector 8-C in particular.

**2 REGARDING CALL ATTENTION MOTION (No. 51) OF CHAUDHRI
*NET RAM M.L.A. RELATING TO THE ALLEGED NON-PAYMENT
OF SALARY TO SHRIMATI SAVITRI DEVI ATTACHED TO SUB-
CENTRE, PETWAR OF PRIMARY HEALTH CENTRE,
KHANDAKHERI (DISTRICT HISSAR)**

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to state that an application from Shmt. Savitri Devi attached to Sub-Centre, Petwar of Primary Health Centre, Khandakheri alleging non-payment of her salary for the last 5-6 months and beating by Doctor Incharge, Public Health Centre, Khandakheri, has been received. Necessary instructions have been issued to the Chief Medical Officer, Hissar, to arrange to pay her dues immediately. The Chief Medical Officer has been requested to inquire into the complaint and intimate the correct position.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਕਲ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਐਡਮਿਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਬਾਰੇ....

*Chaudhri Net Ram's Call Attention Notice appears in Punjab Vidhan Sabha Debates, Volume I, No. 29, dated 5th April, 1965.

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT) (30)43
BILL, 1965

Mr. Speaker : I had requested the Government to make a statement about it today.

Chief Parliamentary Secretary : It will be made tomorrow, Sir.

Mr. Speaker : I had requested for the statement to be made today, as the books prescribed by the University are to start from to-morrow.

Chief Parliamentary Secretary : I am sorry, Sir. We will make the statement tomorrow.

Mr. Speaker : Please see if you can make the statement today.

Chief Parliamentary Secretary : It will be made tomorrow, Sir.

*THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT) BILL, 1965 RESUMPTION OF DISCUSSION (Not concl'd.)

Mr. Speaker : Now the House will resume consideration of the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill, 1965. Chaudhri Ranbir Singh was in possession of the House when it adjourned on the 5th April, 1965. He may resume his speech.

चौधरा रणबीर सिंह (कलानौर) : अध्यक्ष महोदय, कल जब मैं पंजाब शहरी अचल सम्पत्ति कर (संशोधन) विधेयक पर अपने विचार प्रकट कर रहा था.. (विघ्न) नहीं मैं अपनी तरफ से इसे कठिन नहीं बना रहा। यह तो वही शब्द हैं जो कि मुझे विधान सभा कार्यालय की तरफ से आए हैं, मैं ने उन को ही पढ़ा है। इस लिये मेरे बस की बात नहीं है, मैं कल पढ़ रहा था, जिन्हें अंग्रेजी में स्टेटमेंट आफ आबजैक्ट्स ऐंड रीजन्स कहते हैं और हिन्दी में उद्देश्यों तथा कारणों का विवरण कहते हैं, इन को मैं पढ़ रहा था। तो इस में लिखा है :

यह विधेयक :—

(क) मूल अधिनियम की धारा 4 की उप-धारा (2) के खंड (ग) के अधीन छूट की सीमा बढ़ा कर तथा धारा 5 के खंड (ख) के अधीन छूट की प्रतिशतता को दस से बढ़ाकर पन्द्रह कर के, तथा

(ख) कर की अदायगी का ढंग अर्द्ध-वार्षिक के स्थान पर वार्षिक कर के राहत देना चाहता है।

इस के आगे चार पांच लाइनें और लिखी हैं। अध्यक्ष महोदय, मैं ने कल बताया था कि किस तरह से इस कानून के अन्दर तबदीली के कारण पंजाब में जो आमदनी करों से 1,50,84,924 रु० होती थी वह घट कर जैसा कि 1964-65 के रिवाइज्ड ऐस्टीमेट्स में बताया गया है वह 1,24,94,500 हो गई है यानी 26 लाख की कमी होगी। (विघ्न) वह आप बता देना। दूसरी तरफ स्पेशल असैसमेंट जिसे कि मरला टैक्स भी कहते हैं उस से 1963-64 के अन्दर 14,61,698 रु० हुई और जो रिवाइज्ड ऐस्टीमेट है वह है 12,69,760 रु० और साल 1965-66 में इस का अनुमान जो है वह है 4,29,340 रु० यानी जो शहरी जायदाद है उस से 40 लाख आमदनी कम होगी इस साल। इस के मुकाबले में देहाती

Note.—For reference to previous discussion on the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill, 1965 please see Punjab Vidhan Sabha Debates, Volume I, No. 29, dated 5th April, 1965.

[चौधरी रणबीर सिंह]

जायदाद खासतौर पर जो जमीन है उस पर जो खुशहैसियती टैक्स है उस में किस तरह से बढ़ौती हुई है उस के आंकड़े मैं सदन के सामने रखता हूं। वह आमदनी इस प्रकार है :

1963-64	.. 1,60,16,505 रु०
1964-65	.. 2,03,14,570 रु०
1965-66	.. 2,11,94,980 रु०

इसे आप देखें कि जहां शहरी जायदाद से जो आमदनी सरकार को होती है उस में तो कमी हो गई है मगर जो देहात के अन्दर जमीन है, जहां से मुल्क के लिये अनाज, कपास, गन्ना वगैरह मीठी चीजें पैदा होती हैं, उस पर अगले साल में टैक्स की रकम 60 लाख बढ़ जायेगी। यह हालत है। अध्यक्ष महोदय, यह कर में छूट देना चाहते हैं वह जिस तरह पंजाबी में कहते हैं जी सड़के और हिन्दी में कहते हैं कि इन की जो मर्जी है वह छूट दें, उस में किस को एतराज हो सकता है मगर तो भी जरा पंजाब की जो इस समय आर्थिक हालत है उस को जरा ध्यान से सोचें, गम्भीरता से सोचें। इस सिलसिले में मैं सदन का ध्यान उन आंकड़ों की तरफ दिलाना चाहता हूं जो वित्त मन्त्री महोदय ने इस साल के बजट में दिये हैं। अध्यक्ष महोदय, साल 1960-61 के अन्दर जो रिसीट्स थीं यानी जो आमदनी थी सरकार की वह थी 64 करोड़ 6 लाख रुपया। यह आमदनी साल 1961-62 में बढ़ कर 77 करोड़ 96 लाख हो गई यानी एक साल के अन्दर तब जो आमदनी बढ़ी वह 13 करोड़ 90 लाख रुपया। फिर साल 1962-63 में यह आमदनी थी 91 करोड़ 30 लाख रुपया यानी पिछले साल के मुकाबले में यह 13 करोड़ 34 लाख रुपया बढ़ी।

(इस समय उपाध्यक्षा ने चेयर संभाली)

इस तरह से साल 1963-64 में यह आमदनी 113 करोड़ 21 लाख थी यानी पिछले साल के मुकाबला में यह 21 करोड़ 91 लाख रुपया ज्यादा हुई। उस के बाद साल 1964-65 में जब कि सरकार बदली मगर पार्टी वही रही। कांग्रेस पार्टी ही की सरकार रही और आज भी है मगर तो भी आमदनी में फर्क पड़ा। साल 1964-65 में जो आमदनी हुई वह 122 करोड़ 22 लाख रुपये थी जिस के माने यह हुए कि आमदनी तो बढ़ी मगर पहले बढ़ौती की रफ्तार ज्यादा थी वह रफ्तार कम हो गई। उस से पहले साल में जहां लगभग 22 करोड़ रुपए की ज्यादा आमदनी हुई थी वह घट कर 9 करोड़ 1 लाख रु० पर आ गई। इसी तरह से उपाध्यक्षा महोदया, साल 1965-66 में जो आमदनी होगी वह 129 करोड़ 65 लाख रुपया होगी यानी पिछले साल से सिर्फ 7 करोड़ रु० ज्यादा आमदनी होगी। इस तरह से आप देखें कि आमदनी में बढ़ौती की जो रफ्तार पहले से चली आ रही थी वह कम होती जा रही है। उपाध्यक्षा महोदय, (घंटी) आप जानती हैं कि हिन्द सरकार से जो हमें आमदनी आती है वह कुछ करोड़ रुपये होती है। इस बारे जो फैक्ट्स हैं वह मैं आप के सामने रखना चाहता हूं.....

उपाध्यक्षा : चौधरी साहिब, अब आप मेहरबानी करके वाइंड अप कीजिये। कल प्राप 15 मिनट बोल चुके हैं और आज भी 8 मिनट बोल चुके हैं, अब दो तीन मिनट

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT) (30)45
BILL, 1965

में खत्म करें । (Let the hon. Member now wind up please. He took 15 minutes yesterday and has taken 8 minutes today. Let him now finish in two or three minutes.)

वित्त मन्त्री : ऐसा लगता है कि अब यह बजट स्पीच कर रहे हैं तब शायद इन को टाइम नहीं मिला ।

उपाध्यक्ष : एक ही मੈम्बर तो घंटों नहीं बोल सकता । आप 23 मिनट तक बोल चुके हैं । Kindly wind up now. (I do not think that one hon. Member can speak for hours together. The hon. Member has already spoken for 23 minutes. Kindly wind up now,

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि किसी बिल के ऊपर जब तक कोई मैम्बर इररैलेवेंट न हो उस के बोलने पर पाबन्दी नहीं लगाई जा सकती ।

चौधरी रणबीर सिंह : इस बिल में टैक्स की छूट की जा रही है इस लिये मैं अपने देश की और अपने प्रदेश की आर्थिक हालत को हाउस के सामने रखना चाहता था और यह जरूरी है । इस लिये मैं इस स्टेट के अन्दर जो ड्यूटी और टैक्स लगाए गए हैं, उस की जो आमदनी पिछले सालों में इस सरकार को हुई उस के आंकड़े आप के सामने रखना चाहता हूँ । पहले मैंने आमदनी के आंकड़े दिये थे उस में कर भी शामिल था । अब आमदनी के बारे में बताना चाहता हूँ जो इस सरकार को टैक्सों और ड्यूटी से हुई । 1960-61 में इस से 33 करोड़ 23 लाख की आमदनी हुई । और 1961-62 में वह आमदनी बढ़ कर 38 करोड़ 16 लाख हो गई । इस का मायना यह है कि एक साल में 4 करोड़ 93 लाख की आमदनी बढ़ी । 1962-63 में यह बढ़ कर 46 करोड़ 18 लाख बन गई यानी पिछले साल के मुकाबले में 8 करोड़ 2 लाख बढ़ गई । 1963-64 में यह आमदनी 98 करोड़ 60 लाख हुई जिसका मायना है कि यह 12 करोड़ 42 लाख आमदनी बढ़ी । एक साल के अन्दर । 1964-65 में जो आमदनी बढ़ी वह सरकार के रीवाइज्ड एस्टीमेट्स के मुताबिक 63 करोड़ 14 लाख थी । यानी जहां पर यह पिछले सालों में बढ़ी इस साल में जब कि नई सरकार बनी यह कम हो गई । जहां पर पहले यह 12 करोड़ 42 लाख की थी इस साल कुल 4 करोड़ 54 लाख हुई । और 1965-66 के जो आंकड़े बजट में माननीय वित्त मन्त्री ने दिये हैं वह हैं 64 करोड़ 63 लाख । इतनी रकम हो जाएगी जिसका मायना यह है कि 1 करोड़ 49 लाख की बढ़ोतरी होगी बगैर इस छूट के बिल के । तो मैं यह कहना चाहता हूँ कि इस छूट के बिल से क्या असर होगा । यह तो माननीय वित्त मन्त्री ही बता सकते हैं ।

इस के अलावा मैं सदन का ध्यान एक और बात की ओर दिलाना चाहता हूँ कि हमारे प्रदेश के अन्दर ब्याज के नाते क्या हालत है । 1960-61 में 4 करोड़ की रकम पंजाब सरकार को ब्याज की शकल में अदा करनी पड़ी भारत सरकार को और कर्जदारों को । 1961-62 में 6 करोड़ 22 लाख और 1962-63 में 15 करोड़ 23 लाख दिया गया और 1963-64 में 19 करोड़ 28 लाख और 1964-65 में जो हमारा ब्याज का खाता है इस में

[चौधरी रणबीर सिंह]

21 करोड़ 61 लाख होगा। और 1965-66 में यह ब्याज 20 करोड़ 95 लाख हो जाएगा। उपाध्यक्षा महोदया, यह हालत हमारे प्रदेश की है। इस सिलसिले में हमारा जो कर्जा हर साल बढ़ा है और कितना बढ़ा है इस के आंकड़े आप के सामने रखना चाहता हूं।

60-61 के अन्दर नैट कर्जा 11 करोड़ 85 लाख था।

61-62 में इन्होंने 18 करोड़ 77 लाख लिया।

1962-63 में 27 करोड़ 82 लाख इस के साथ ही 63-64 में यह घट गया और 20 करोड़ 54 लाख हो गया (विघ्न) मैं तो वही आंकड़े दे रहा हूं जो कि माननीय वित्त मन्त्री की तरफ से दिये गये हैं मैंने अपनी तरफ से तो सिर्फ जमा तकरीक ही किया है। 1964-65 में यह कर्जा 33 करोड़ 16 लाख हो गया। यह नैट कर्जा है 63-64 में पिछले साल की निसबत 7 करोड़ 28 लाख ज्यादा है और इस साल 12 करोड़ 56 लाख ज्यादा होगा। (विघ्न)

Minister for Finance and Planning : On a point of Order. May I ask the hon. Member, through you, Madam Deputy Speaker, if he is in order. I asked the hon. Member on the days when discussion on Budget was going on, to say whatever he wanted. But he did not have the courage to say anything then. Today he has brought certain figures and has taken about half an hour in quoting those figures. He knows that today I will not be able to reply to these figures etc., otherwise I would have given a crushing reply to what he has said. Instead of discussing Budget today, let him say whatever he wants to say in regard to the Immovable Property Tax (Amendment) Bill, that is now before the House.

चौधरी रणबीर सिंह : मैं माननीय वित्त मन्त्री से इतना ही कहना चाहता हूं कि यह सब इररैलेवैन्ट नहीं है, रेलैवैन्ट इस लिये है कि यह टैक्स घटा रहे हैं और आज स्टेट की जो हालत है मैं आप के सामने रखना चाहता हूं। मैं टैक्स को घटाने के खिलाफ नहीं हूं और ना ही इस के बारे में कुछ कह रहा हूं। लेकिन इस के साथ ही प्रान्त की जो हालत आज है वह आप के सामने रखना चाहता हूं। इस लिये मैं वित्त मन्त्री महोदय से नम्रता से निवेदन करना चाहता हूं कि आज पंजाब की हालत यह है कि जो कर्ज यह देश की सरकार से ले रहे हैं वह है 105 करोड़ और 88 लाख और इतनी रकम असल में इन्हें नहीं मिलेगी। इस रुपए से वह वापसी काट लेंगे।

उपाध्यक्षा : यह कहां तक रेलैवैन्ट है ? (How far is this relevant ?)

चौधरी रणबीर सिंह : यह इस लिए रेलैवैन्ट है कि स्टेट की आमदनी को इस विधेयक के द्वारा घटाना चाहते हैं और मैं यह बता रहा हूं कि जो यह सरकार कर्ज ले रही है उस पे अंगूठा लगवाना चाहती है वह कर्ज की रकम 105 करोड़ और 88 लाख है और जो इन के पल्ले बचेगा वह है 32 करोड़ 55 लाख। (घंटी) चूंकि आप नहीं चाहती कि मैं और बोलूं इस लिये मैं आप का कभी निरादर नहीं करूंगा.... (Interruption)

उपाध्यक्षा : क्या आधा घंटा बोलने पर भी आप चेयर पर ही रिमार्क्स कसते हैं। (The hon'ble Member is passing remarks on the Chair even after speaking for half an hour.)

चौधरी रणबीर सिंह : मैं तो आपका एक आज्ञाकारी सदस्य हूँ, मैं तो आप को यही कह रहा था कि जो आप का हुकम पालने वाला है उस के लिये चेयर को इतना सख्त नहीं होना चाहिए ।

उपाध्यक्षा : अगर आज्ञाकारी हैं तो बैठते क्यों नहीं ? (The hon. Member should resume his seat if he is obedient to the Chair.)

चौधरी राम स्वरूप : On a point of order, Madam मैं आप से यह जानना चाहता हूँ कि ऐसा कौन सा कानून है जिस की वजह से आप रोक रही हैं ?

उपाध्यक्षा : आप क्या समझते हैं कि मैं वगैर किसी कानून के कोई बात कर रही हूँ । क्या यह जो कुछ कह रहे हैं वह रैलेवेंट है ? (Does the hon. Member Chaudhri Ram Sarup, think that I am going against the procedure. Is the hon. Member Chaudhri Ranbir Singh relevant?)

चौधरी राम स्वरूप : डिप्टी स्पीकर साहिब, रैलेवेंसी का तो बोलने वाले पर मुनहसर है । वह जैसे भी चाहे अपने ख्यालात एकसपरैस कर सकता है ।

वित्त तथा योजना मंत्री : प्रोसीजर जो है वह यह है कि रैलेवेंट रहें, मैं पूछना चाहूँगा क्या जो कुछ कह रहे हैं वह रैलेवेंट है ?

चौधरी रणबीर सिंह : उपाध्यक्षा आप ने सही फरमाया है कि इस हाउस में हर मੈम्बर को सही बात और रैलेवेंट रह कर कहने का हक है । यही मैं निवेदन कर रहा था कि मैं माननीय वित्त मंत्री महोदय को भी जानता हूँ जो पहले चेयरमैन भी रहे हैं, मगर जो बात उन्होंने कही वह सही नहीं कही कि मैं रैलेवेंट नहीं हूँ । मैंने जो आंकड़े दिये हैं, इसके पीछे भावना जो है वह यह है कि हमारे ऊपर 2,04,00,000 आदमियों की तरफ से यह ज़िमेवारी है और हम इस खजाने के ज़िमेवार हैं और हमें खजाना खर्च करने का पूरा पूरा अधिकार है । मैं ने यही कहा था कि खर्च करते वक्त उन को सोचना चाहिये और सदस्यों की राय लेनी चाहिये । यह जो कुछ मैं ने कहा यह मैं दावे से कहता हूँ कि इसमें एक भी शब्द इररेलेवेंट नहीं है, आप जो भी फैसला देंगी मुझे आप की आज्ञा शिरो-धार्य होगी । मैं इस पर कुछ ज्यादा कहना नहीं चाहता महज़ 2—4 शब्द कह कर ही बैठ जाऊँगा । इस हाउस मैं वित्त मंत्री ने कुछ नाराज़गी का इज़हार किया । मेरा आंकड़े देने का मतलब यही था कि 100 में से 70 प्रतिशत आबादी उन गरीब भाईयों की है जो दिहातों में बसती है । एक तरफ वह आबादी है जो शहरों में बसती है । मगर मुझे यह बात अफसोस से कहनी पड़ती है कि किस तरह यहां पर शहर के और दिहात के आंकड़ों को बढ़ा चढ़ा कर व्याप्त किया गया है । मैं अगर वित्त मंत्री महोदय चाहें इसकी सफाई में जवाब दे सकता हूँ । मैं कांग्रेस पार्टी का एक आज्ञाकारी सदस्य हूँ, जो भी सही बात हो सही ही उन के सामने रखूँगा, अगर कोई गलती हो उस को भी कहने से न डरूँ । यह ठीक है कि आप ऐक्स चेयरमैन हैं मगर मैं भी एक पुराना पार्लियामेन्टेरियन हूँ मुझे भी इस सदन की खिदमत करने का मौका मिला है । मैं फिर कहता हूँ कि वित्त मंत्री मेरे पहले विचार

[चौधरी रणबीर सिंह]

देखें कि आया मैं रैलेवेंट हूं या नहीं हूं, अगर मुनासिब समझें तो यह विचार सरदार हुकम सिंह जी को भेज कर पता कर सकते हैं कि मैं रैलेवेंट हूं या कि नहीं। (*Interruption*)

उपाध्यक्षा : देखिये, रैलेवेंट और इररैलेवेंट में आप यह डिबेट चाहमखाह में लम्बी करते जा रहे हैं। अगर हाउस के सभी मेंबर कह दें कि आप बोलते रहें तो बेशक आप 36 घंटे बोलते रहें मुझे कोई एतराज नहीं है। आप को इन्साफ करने में मेरी इमदाद करनी होगी। (The hon. Member should not prolong the discussion on the plea of its being relevant or irrelevant. If all the hon. Members of this House allow him to speak, he can speak for 36 hours. I have no objection. The hon. Member should assist me to dispensing justice.)

वित्त तथा योजना मन्त्री : On a point of order, Madam. आनरेबल मेंबर ने कुछ रिमार्कस चेयर पर किये हैं कि अगर रैलेवेंसी और इररैलेवेंसी का सही अंदाजा लगाना हो तो यह सारी चीज सरदार हुकम सिंह के पास भेज दी जाये। इस का मतलब यह है कि चेयर बजाते खुद फैसला नहीं कर सकती।

I know what the status of the Chair is. Whether it is a State Legislature or Parliament every Presiding Officer has got its own rights and for that reasons I was expecting from the hon. Member—as he happens to be a great parliamentarian—that he should not have used those words. Although there is no direct degradation of the Chair but there is implication of it in the words used by the hon. Member. I would, through you, Madam, request the hon. Members not to make such remarks which might cast aspersion on the Chair.

चौधरी रणबीर सिंह : उपाध्यक्षा महोदय, जो बात वित्त मन्त्री ने कही वह ज़रा भी सही नहीं..... (*Interruptions*)

उपाध्यक्षा : यह नहीं होना चाहिये कि सभी उठ कर बोलने लगें। जिस बात की तरफ सरदार कपूर सिंह जी ने ध्यान दिलाया ऐसा करना मुनासिब बात नहीं है, इस हाऊस की बात का फैसला यहीं पर होना चाहिये। (It is not proper that all the Members should rise to speak at one and the same time. It is also not proper to make such remarks regarding which the Finance Minister Sardar Kapoor Singh had drawn attention of the Chair. The matters relating to this House should be decided here in this House.)

चौधरी रणबीर सिंह : उपाध्यक्षा महोदय, मैं फिर निवेदन कर देना चाहता हूं कि वित्त मन्त्री ने जो कहा है मैंने आपके मुतलिक वह शब्द नहीं कहे मैंने तो कहा था जो आप कहती हैं वह आज्ञा मुझे शिरोधार्य है। (*Interruption*)

उपाध्यक्षा : क्या रूलिंग पार्टी ने मज़ाक बनाया है, मैं खड़ी हूँ बातें चल रही हैं सभी बोल रहे हैं। चौधरी रणबीर सिंह जो कुछ आप ने कहा मैं ने सुना है। मैं देखती हूँ कि इस हाऊस में चेयर की भी डिगनिटी नहीं रखी जाती। (It is very unfair on the part of the ruling party that their members continue to talk and speak while the Presiding Officer is on her legs. I have also heard what has been said by Chaudhri Ranbir Singh. I am sorry that even the dignity of the Chair is not maintained here.)

चौधरी रणबीर सिंह : On a point of personal explanation, Madam. उपाध्यक्षा महोदय, जो वित्त मन्त्री महोदय ने कहा है, रिकार्ड पढ़वाया जा सकता है मैं ने यह बिल्कुल नहीं कहा। मैं ने तो यह कहा था कि आपका हुकम शिरोधार्य है। चूंकि माननीय वित्त मन्त्री महोदय चेयरमैन भी रहे हैं और उन्हें जो तजर्बा हासिल है उस के नतीजे के तौर पर उन्होंने ने एक फैसला पर अपने ढंग से कहा। इसके बारे में मेरा भी अधिकार है। रोज़ाना बहुत सी बातें होती हैं जो आपकी सलाह से ही होती हैं। मैं ने किसी तरह से भी आपकी हानि नहीं की और न ही कभी मेरा कोई इरादा ही हो सकता है कि मैं चेयर की किसी तरह से हानि करूं। और अगर आप ने मान लिया तो मैं आप से क्षमा चाहता हूँ कि यह मैं कहूँ यह मेरा फर्ज है, हक है, कि मेरे खिलाफ जो इल्जाम लगाया गया वह गलत है।

(घंटी)

उपाध्यक्षा : पर्सनल एक्सप्लेनेशन हो गया। अब आप बैठ जाइए। (The hon. Member has given his personal explanation. He should resume his seat now.)

श्री बलरामजी दास टंडन : डिप्टी स्पीकर साहिब, इस हाऊस के अन्दर पंजाब अरबन इन्फ्राम्प्रीवेटेड प्रापर्टी टैक्स के बारे में जो अमैडिंग बिल पेश किया है उस पर जो अब तक बहस की गई है, मैं समझता हूँ वह इस बिल के स्कोप के बहुत बाहर चली गई है। और अभी अभी जो आनरेबल मैम्बर साहिब उठ कर बोल रहे थे वह शायद यह भूल गए कि वह पिछली बजट के एक सदस्य थे और उस वक्त कुछ बातें इस प्रापर्टी टैक्स के बारे में अमैडिंग बिल के जरिये यहां लाई गई थीं। उसका रैफ़रेंस उन्हें शायद भूल गया है तभी उन्होंने कहा है कि टैक्स के ऐस्टीमेट्स इस साल कम करके बतलाए गए हैं और पिछले को बढ़ाया गया है। उन्हें शायद यह याद नहीं रहा कि उन्होंने दो साल प्रापर्टी टैक्स में बढ़ौतरी की थी। एक बार 10 परसेंट से ले जाकर सवा बारह तक और दूसरी बार दस परसेंट से ले जाकर पंद्रह परसेंट तक। तो इस वक्त जो कमी हुई तो नारमल तौर पर कम फिगरज़ ही आनी थीं। उस वक्त वह चाहते जितना कर देते लेकिन जब टेम्परेरी टैक्स लगाया था तो वह तो खत्म होना ही था। और उसी हिसाब से फिगरज़ भी कम होनी थीं और जो बजट प्रोवीजन रखा गया वह भी कम होना था। आनरेबल मैम्बर ने यहां जनरल बजट को डिस्कस करने की कोशिश की है। चूंकि हमारे

[श्री बलरामजी दास टंडन]

पास सारे रैफरेंस नहीं हैं इसलिये उनका जवाब देना ठीक नहीं वह तो वित्त मन्त्री देंगे। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जहां तक इस बिल का ताल्लुक है, इस में कोई शक नहीं, कि इस गवर्नमेंट ने और फाइनेंस मिनिस्टर ने पंजाब के लोगों को प्रापर्टी टैक्स के मुतअल्लिक रिलीफ देने की कोशिश की है। मैं इसका स्वागत करता हूं लेकिन मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि जहां तक अरबन इम्मूवेबल प्रापर्टी टैक्स का ताल्लुक है, उस पर पहले से ही बहुत से टैक्स लगे हुए हैं। और उनकी मिकदार बहुत ज्यादा है। जहां तक म्यूनिसिपल कमेटियां हैं सभी ने हाऊस टैक्स लगाया हुआ है। कहीं पर सवा छः पर सैन्ट कहीं पर दस पर सैन्ट और कहीं पर बीस पर सैन्ट तक भी है। जितना किराया एक मकान पर आइद होता है उसी हिसाब से उस मकान पर हाऊस टैक्स आयद करते हैं। और उगराही भी धड़ाधड़ होती है। प्रापर्टी टैक्स लागू है, और सैन्ट्रल गवर्नमेंट की तरफ से मकान की किराये की आमदनी पर इनकम टैक्स भी आयद है और उसी प्रापर्टी पर मरला टैक्स भी लगा हुआ है। और जब उगराही होती है तो क्या होता है कि छः महीने का नोटिस दिया जाता है और फिर कहा जाता है कि उसके बाद 15 दिन के अन्दर पेमेंट हो वरना सैक्शन 81 के तहत वारंट जारी हो जाता है और कई बार तो लोगों को डिटेन भी किया जाता है। आज के हालात के अन्दर जब इकानौमौ लोगों की खत्म हो गई हो उस वक्त प्रापर्टी पर टैक्सों की इतनी भरमार, इतनी डुप्लीकेसी और इतने मल्टीपल टैक्स लगना सहन करने योग्य नहीं है। पिछले दिनों यह ध्यान छपा था कि सरकार इस बात पर सोच रही है, कि हाऊस टैक्स और प्रापर्टी टैक्स को इकट्ठा करेगी। उसकी असेसमेंट एक जगह हो और एक जगह ही पेमेंट हो। यह एक बहुत अच्छा कदम होगा। साथ ही यह भी तय होना चाहिये कि कितना हिस्सा म्यूनिसिपल कमेटी ले, और कितना हिस्सा उस में से गवर्नमेंट ले ताकि लोगों की जो परेशानी है वह खत्म हो सके। और जो उन्हें वारंट बगैरा फेस करने पड़ते हैं वह फेस न करना पड़ें। अगर ऐसा कर दिया जाये तो फिर जो डुप्लीकेसी आफ स्टाफ है उस पर भी सरकार सोचे कि उसकी डिवीजन किस तरह से हो। अभी म्यूनिसिपल कमेटियों ने अलग स्टाफ रखा है, मरला टैक्स वालों ने अलग स्टाफ रखा हुआ है, सैन्टर की गवर्नमेंट जो इनकम टैक्स लगाती है उसने अलग स्टाफ रखा हुआ है। उसकी भी बचत हो सकती है। इस लिये मैं समझता हूं कि प्रापर्टी टैक्स प्रापर्टी के ऊपर सिर्फ एक होना चाहिये और सारी चीजों की अमलगेमेशन होना चाहिये।

जहां तक 20 रुपये किराये वाले मकान के किराये की ऐंजैम्पशन वाली बात है, ठीक है। क्योंकि पहले ऐसा होता था कि जिस मकान का किराया 20 रुपये के बाद 21 भी हो गया तो उसके ऊपर यह टैक्स लग जाता था। और आज भी सरकार ने ऐसा किया है कि जिसका किराया 240 रुपये से 300 रुपये सालाना हो गया तो उसको रिलीफ दिया जायेगा। लेकिन मैं यह कहना चाहता हूं कि 1940 के अन्दर जब यह बिल आना था तब रुपये की क्या कीमत थी और 20 रुपये का क्या मतलब था। अब इसको सरकार 20 से 25 तक ले गई है। अगर आज के हालात को देखा जाये तो इस के क्या भानी है

(Rao Nihal Singh, a Member of the Panel of Chairmen occupied the Chair.)

जनाब चेयरमैन साहिब, मिनिस्टर साहिब के पास आंकड़े हैं उन को चाहिए कि वह उन्हें देखें। आज किसी भी शहर में अगर किसी व्यक्ति ने कोई दो कमरे का मकान किराये पर लेना हो तो उसको 50/60 रुपये महीना देना पड़ता है। इस का मतलब यह है कि दो कमरे का मकान अगर किसी का सैल्फ ओड है और वह खुद ही उस के अन्दर रहा है तो उस को एग्जैम्पशन मिलनी चाहिए। इन की कीमत के अन्दर नुमाया तबदीलियां आई हैं। मैं ने अमैन्डमेंट दी है कि जहां 240 से 300 तक के लिये रिलीफ दिया है वह लिमिट 600 तक लेजानी चाहिए और पहाड़ी इलाके के लिये 400 की बजाए 720 रुपये के ऊपर अगर किराया हो तो लगना चाहिये। यह चीज करनी निहायत जरूरी है और अगर हम ऐसा नहीं करते तो यह प्राइस लैवल को अपनी आंखों से ओझल करने की बात होगी। इस लिये मैं आशा रखता हूं कि हमारे फिनान्स मिनिस्टर साहिब जरूर इस बात की तरफ ध्यान देंगे। इस के अलावा इस का दूसरा पहलू भी गौर तलब है। वह यह है कि जितने भी प्रापर्टी पर टैक्स हैं उनकी एसैसिंग अथार्टी एक बनाई जाए और यह डिसाइड किया जाये कि गवर्नमेंट ने उस से कितना हिस्सा लेना है। ऐसा करने से लोगों के दिमागों पर जो हर वक्त का बोझ बना रहता है वह खत्म हो जाए गा। यह चीज अगर इसी सेशन में लाई जाए तो बहुत अच्छा है लेकिन अगर इस सेशन में यह तबदीली लानी सम्भव न हो तो सरकार को यह नेक कदम उठाने के लिये एक आर्डिनेन्स जारी कर देना चाहिये। लेकिन बेहतर यही होगा कि सरकार इसी सेशन में यह अमैन्डिंग बिल पेश करे ताकि जो खामखाह स्टाफ की डुप्लीकेसी बना रखी है उसे दूर किया जा सके और जो टैक्सों से इनकम हो उस में से कुछ मुनासिब हिस्सा शहरों की म्यूनिसिपल कमेटियों को दिया जाये ताकि उन की माली हालत बेहतर हो और वह शहरों में लोक भलाई के काम कर सकें। इस बिल के अन्दर बहुत से डिफैक्ट्स हैं जो कि मैं वित्त मन्त्री साहिब के ध्यान में लाना चाहता हूं। यह 6 क्लॉज बिल है। सातवीं क्लॉज मैं ने इस में और एड करने के लिये इजाजत मांगी हुई है। वह यह है कि प्रौजूदा जो सिस्टम है उस के मुताबिक इंस्पेक्टर जब जाता है तो वह अपने आप ही किराया असैस करके उसे फाइनलाइज करके रजिस्टर में चढ़ा लेते हैं और फिर गजेट कर देते हैं कि अगर किसी ने आब्जेक्शन फाइल करना हो तो कर दे। लेकिन नतीजा यह होता है कि लोगों को कुछ पता ही नहीं चलता क्यों कि वह गजेट कहां पढ़ पाते हैं, तब तक म्याद गुजर जाती है और उनको नुकसान उठाना पड़ता है। इस लिये इस में यह तबदीली की जाये कि जिसके ऊपर टैक्स लगना हो, उस आदमी को रजिस्टर्ड एक्नाल्जमेंट के जरिए इनफार्म किया जाये कि तुम्हारी इतनी असैसमेंट की गई है अगर तुम ने एतराज करना हो तो कर लो। अगर यह तरीका अपनाया जाये तो लोगों पर जो ज्यादातियां होती हैं उन से वह बच जायेंगे। हम ने देखा है कि जो म्यूनिसिपल कमेटियां हैं वह भी लोगों

[ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ]

ਕੋ ਅਪਰਚਯੁਨਿਟੀ ਦੇਵੀ ਹੈਂ ਕਿ ਤਾਕਿ ਬਹੁ ਅਪਨੀ ਚਾਰਾਜੋਏ ਕਰ ਸਕੋ। ਇਸ ਲਿਯੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਭੀ ਯਹ ਤਰੀਕਾ ਫਾਲੋ ਕਰੇ ਤਾਕਿ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਗੁਮਰਾਹੀ ਮੇਂ ਰਹ ਕਰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀ।

ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਕੇ ਯੋਗਿਓਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਿਕੋਟ 10 ਪਰ ਸੈਂਟ ਕੀ ਕਾਯਾਏ ਜੋ 15 ਪਰ ਸੈਂਟ ਕੀਯਾ ਹੈ ਯਹ ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਥੋੜਾ ਹੈ ਇਸੇ 20 ਪਰ ਸੈਂਟ ਕਰ ਦਿਯਾ ਜਾਏ। ਮੁਝੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਟੀ ਟੈਕਸ ਕਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਫਿਰ ਸੇ ਗੈਰ ਕਰੇਗੀ ਐਂਦਰ ਜੋ ਮੈਂ ਨੇ ਤਜਾਵੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀ ਹੈਂ ਉਨ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਕੇ ਬਾਦ ਮੈਂ ਐਕ ਐਂਦਰ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਯੰਤ ਆਉਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਤਾ ਹੂੰ। ਬਹੁ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਯਹ ਚੀਜ਼ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਰਖੀ ਹੁਈ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਜਿਸ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਰ ਮੇਂ ਚਾਹੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦੇ ਐਂਦਰ ਜਿਸ ਮੇਂ ਚਾਹੇ ਨ ਲਗਾ ਦੇ। ਇਸ ਕਾ ਨਤੀਜਾ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਕੁਝ ਸੇ ਕੁਝ ਸ਼ਹਰ ਛੱਡ ਰਖੇ ਹੈਂ ਐਂਦਰ ਕਈ ਏਸੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਰ ਹੈਂ ਜਹਾਂ ਪਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਰਖਾ ਹੈ। ਯਹ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਮੈਂ ਯਹ ਸੰਜੋਗ ਦੂਂਗਾ ਕਿ ਜਿਨ ਸ਼ਹਰਾਂ ਕੋ ਅੰਦਰ ਸੀ ਕਲਾਸ ਕੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹੈਂ ਜੋ ਕਿ ਅਪਨੇ ਪਾਂਚ ਪਰ ਖੜੇ ਹੋਨੇ ਕੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਉਨ ਕੋ ਕੰਪਲੀਟਲੀ ਏਂਗਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਦੀ ਜਾਨੀ ਚਾਹਿਓਂ। ਐਂਦਰ ਇਸੀ ਤਰਹ ਜੋ ਸ਼ਹਰ ਅਭੀ ਨਾ ਡਿਵੈਲਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ ਉਨ ਕੋ ਭੀ ਛੂਟ ਮਿਲਨੀ ਚਾਹਿਓਂ। ਮਿਸਾਲ ਕੇ ਤੌਰ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰਹ ਚਾਡੀਗੜ੍ਹ ਕੋ ਏਂਗਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਦੀ ਹੁਈ ਹੈ ਇਸੀ ਤਰਹ ਨੰਗਲ ਕੋ ਭੀ ਏਂਗਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਦੇਨੀ ਚਾਹਿਓਂ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਹਮਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬੇ ਠੀਕਲੀ ਏਕ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਓਂ। ਮੁਝੇ ਓਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਉਨ ਸਬ ਥਾਵਾਂ ਪਰ ਗੈਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਮੇਂ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ 75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਐਂਦਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਐਂਦਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ। ਅਜ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਜਾਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦਰਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਲਈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਮਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ 400 ਰੁਪਏ ਤਕ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ 300 ਦੀ ਲਿਮਟ ਰਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਮਤਿਆਜ਼ੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖੰਡ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਲਉ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੰਡ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਲੋੜ ਸਿਰਫ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਗਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮਗਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਫੀਸ ਘਟਾਈ ਗਈ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਪਾਲਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਟੈਕਸ ਵੀ ਅਸੈਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਮਕਾਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ

ਉਸਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੀ ਵਖਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ 10 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਥਾਂ 15 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਰਿਆਇਤ ਧਨਾਡ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸਟੇਟ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਰਗੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 60 ਦਿਨ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰਖਣ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਜੋ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 180 ਦਿਨ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਤਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਹਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ 60 ਦਿਨ ਦੀ ਮਿਆਦ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਿਆਦ 180 ਦਿਨ ਦੀ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੈਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਟੈਕਸ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਪੂਰੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਕੋ ਇਕ ਟੈਕਸ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਤਾਂ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਤੇ ਹਾਊਸ ਟੈਕਸ ਦੋ ਹੀ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹਨ ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਛੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੈਕਸ ਮਾਲੀਆ, ਆਬਿਆਨਾ, ਲੋਕਲ ਰੋਟ, ਸਰਚਾਰਜ, ਸਪੈਸ਼ਲ ਸਰਚਾਰਜ ਤੇ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਵਗੈਰਾ ਟੈਕਸ ਲਗੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਵੀ ਇਕੋ ਟੈਕਸ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਗਾਏਗੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵੀ ਹਦ ਮੁਕਰਰ ਕਰਦੀ। ਕਿਤਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਕਮਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਹਦ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਖਤ ਅਨਿਆਏ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਵੀ ਹਦ ਲਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਉਪਰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਰਗੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਖਤਮ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਬਿਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦੀ ਗਲ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਹਿਤ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਬਿਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਬਾਰੇ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਸ਼ਾਇਆ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਹਟਾਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਬਿਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋ ਘਾਟਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੇਂਡੂਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਕੰਵਰ ਰਾਮ ਪਾਲ ਸਿੰਹ : ਆਨ ਐਂਡ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ
 ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਕੋਰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਪੀਚੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈਂ।

(ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਰਸ ਦੀ ਘੰਟੀ ਬਜਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਕੂ ਦਯਾਲ ਸ਼ਰਮਾ : ਆਨ ਐਂਡ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਧਰਮ ਜੋ ਕੋਰਸ ਪੂਰਾ ਨ ਹੋਏ
 ਕੇ ਬਾਕਜ਼ੂਦ ਜੋਗਾ ਸਾਹਿਬ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸੇ ਏਕਸਪ੍ਰੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਪਰ
 ਆਪਣਾ ਵਲੀਫ਼ਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। (ਸ਼ੋਰ)

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੰਗਾ : ਜਨਾਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਪੇਂਡੂਆਂ
 ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਦਾਰ ਬੇਦਖਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ
 ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਹਕ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ
 ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਾਰੇ ਵੀ ਐਸਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਿਰਾਏਦਾਰ
 ਜਿਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਉਹ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਖਰੀਦ
 ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਤਨਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ
 ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ
 ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦਾ ਹਕ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ ਤੇ
 ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਜ਼ਮੀਨ
 ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਹਨ ਬਲਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਕਾਨ, ਹੋਟਲ ਤੇ ਮਹਿਲ ਬਨਾਉਣ ਤੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚ
 ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਤੇ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
 ਕੋਈ ਹਦ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖ ਲਉ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਲ ਤੇ ਵਡੇ
 ਵਡੇ ਹੋਟਲ ਇਕ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਾਊਂਟ ਵਿਊ ਹੋਟਲ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ
 ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ 30 ਰੁਪਏ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ
 ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਹਦ
 ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਐਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ
 ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਵਿਤਕਰਾ ਸਰਕਾਰ ਪੇਂਡੂਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਵਲ
 ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਗੇ। ਹਰ ਰੀਲੀਫ਼ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ
 ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਰੀਲੀਫ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ
 ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆਓ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ
 ਹਕਬਜ਼ਾਨਬ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ
 ਪੇਂਡੂਆਂ ਦਾ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕਰੜੀ ਮੁਖਾਲਫ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ
 ਇਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਕੂ ਦਯਾਲ ਸ਼ਰਮਾ (ਪਟੌਦੀ) : ਧਰਮ ਜੋ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕੁਝ ਸੈਂ ਤੋ
 ਹਿਸਾਯਤ ਭੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਸੁਭਾਰਿਕਾਵਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ
 ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਹਾਯਤ ਆਚਲਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਛੂਟ ਕੋ ਕੁਝ ਵਧਾ ਕਰ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਰੀਲੀਫ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ
 ਮੈਂ ਏਕ ਬਾਤ ਸੇ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਜੋ ਛੂਟ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ

कि आजकल जमाने में यह निहायत ही कलील रकम की छूट दी गई है। तीन सौ और चार सौ रुपए सालाना के किराए की जायदाद पर जो छूट दी गई है यह बहुत कलील है। मैं कहता हूँ कि 300 रुपए सालाना का मतलब है 25 रुपए माहवार और आजकल के जमाने में 25 रुपए माहवार पर झोंपड़ी भी किराए पर नहीं मिलती है मकान की तो बात ही क्या की जाए। आप चंडीगढ़ में ही देख लें कि 50 रुपए माहवार यानी 600 रुपए साल किराए पर एक मामूली मकान मिलना भी मुश्किल है। यहां पर जो चपड़ासियों चौकीदारों और भंगियों को जो कुआरट जॉ मिले हुए हैं मेरे खयाल में अगर उनको आम किराए के लिये उठाया जाए तो 50 रुपए से कम पर न मिले बल्कि ज्यादा पर ही उठे। यह तो हमारे विधान में भी है कि हर शहरी को रोटी कपड़ा और मकान नैशनल गवर्नमेंट को प्रोवाइड करना चाहिए और हमारी नैशनल गवर्नमेंट की पालिसी भी यही है कि हर शहरी का स्टैंडर्ड आफ लिविंग ऊंचा करना है। इस लिए मैं अर्ज करता हूँ कि अगर किसी माकूल आदमी ने शहर में किसी माकूल मकान में रहना है तो फिर 1200 रुपए साल और 100 रुपए माहवार के किराए से कम पर मकान नहीं मिल सकता है। तो मैं अपनी सरकार से अर्ज करूंगा कि 1,200 रुपए सालाना किराए वाले मकान पर कोई टैक्स नहीं लगाना चाहिए। मैं तो कहूंगा कि कमेटियों को भी इतनी सालाना किराए की मालियत की जायदाद पर टैक्स नहीं लगाना चाहिए। क्योंकि हर आदमी को रहने के लिये माकूल मकान सरकार को देना चाहिए। फिर मैं यह कहता हूँ कि अगर कोई बेरोजगार है उसकी नौकरी छूट जाती है और उसे पेट भरने की फिकर लगी रहती है तो उसे मजबूर किया जाए कि तुम अपने मकान का भी टैक्स दो तो फिर तो यह हालत हो जाती है कि यह नैशनल सरकार तो क्या हुई कफन फरोशों की सरकार हो गई। अपनी नैशनल सरकार का यह फर्ज है कि वह हर एक शहरी को रहने के लिये मकान दे और उस पर टैक्स न लगाए। उस पर कतई छूट होनी चाहिए।

मैं मानता हूँ कि हमारे वित्त मंत्री ने काफी तकलीफों के होते हुए भी पंजाब की जनता के साथ मेहरबानी की। उन्होंने ने साढ़े तीन करोड़ रुपए का डेफिसिट का बजट पेश किया लेकिन लोगों के ऊपर कोई नया टैक्स नहीं लगाया। उन्होंने जनता की हालत को अच्छी तरह से देखा और जनता के ऊपर मेहरबानी की। इस वक्त महंगाई का जमाना है और लोगों को कई तरह की मुसीबतों का सामना करना पड़ रहा है। कई लोग तो बेरोजगार हैं और उन की आमदनी नहीं के बराबर है। हर एक तो अपना लिविंग स्टैंडर्ड तो ऊंचा करने की तो सोच रहा है लेकिन उन की आमदन को बढ़ाने का कोई ठोस प्रबन्ध नहीं किया गया। इस में कोई शक नहीं है कि सरकार ने यहां पर कई किसम की भारी इंडस्ट्रीज लगाई हैं लेकिन वह इंडस्ट्रीज भी सरमायदारों के हाथ में हैं क्योंकि गरीब आदमी तो अपना गुजारा नहीं कर सकता है। इस लिए उन को इंडस्ट्रीज में कोई हिस्सा नहीं है। उन की आमदन में कोई इजाफा नहीं हुआ है। इन हालात में मैं मंत्री महोदय से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि उन लोगों को भी रियायत दी जाए जिस का 50 रुपए प्रतिमास किराया है। जिस मकान के अन्दर एक कमरा हो, साथ में ड्राइंग रूम हो जहां पर अपने दोस्तों को बिठा सके। जिस के साथ एक गुसलखाना हो और लैटरीन भी हो। ऐसे मकान जो आज कल 50 रुपए पर छोटे से छोटा मकान नहीं मिलता है, उन को छूट दी जाए। मैं समझता हूँ कि वित्त मंत्री मेरे इस सुझाव पर जरूर गौर करेंगे।

ਸਰਕਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : (ਰਾਏਪੁਰ) ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪੇਂਡੂਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਸਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 1 ਕਨਾਲ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਮਾਲੀਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਵੀ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੋਕਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੋਕਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਸ ਸਕਣ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਗਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਈਵੇਜ਼ਨ ਦੀ ਗਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਮਿਥੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਕੀ ਚੋਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਰੀਕਵਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤੰਗ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਵਾਲਾਤਾਂ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਚਾਲਾਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ 300 ਦੀ ਹਦ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਮਿਟਮੈਂਟਸ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਟੇਟ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਗੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਕਰਾਪਸ ਉਤੇ ਜਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਡੇਟ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਐਲਾਨ ਕਰੇ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਤੇ ਕਰਾਪਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫਰਦਰ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ।

ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਮਲਾ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆ ਹੇਠ ਦੇ ਕਾਰਣ 400 ਰੁਪਏ ਤੇ ਪਰਾਪਟਰੀ ਟੈਕਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਾਕੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਬਦਤਰ ਹੈ। ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਹਨ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਲਈ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਏ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ

ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਚੁਕਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਵਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮੀ ਦੋ ਬਾਰ ਪੈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੋ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਇਕ ਵਾਰ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਣਗੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕ੍ਰਿਟੀਸਿਜ਼ਮ ਹੋਣ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਮੈਂ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ।

ਪੰਡਿਤ ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਦਲ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਵਾਰੇ ਮੇਂ ਸਹੀ ਨੀਤੀ ਤਾਂ ਧੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਛੋਟਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਕਮ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕਮ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਏ ਅਤੇ ਜੋ ਵੱਡੇ ਹਨ ਜਿਨ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵੱਧਦਾ ਹੈ, ਉਨ ਪਰ ਵੱਧ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਏ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਨੀਤੀ ਉਲਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਪਰ ਕਮ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਏ ਜੋਕਿ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਟੈਕਸਾਂ ਸੇ ਬਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੀਚੇ ਵੱਧ ਕੇ ਗਰੀਬ ਲੋਗਾਂ ਪਰ ਵੱਧਾ ਪਰ ਵੱਧਾ ਫੇਰਦੀ ਹੈ। (ਤਾਲਿਆਂ) ਮੈਂ ਤੋ ਧੰਨ ਕਹੁੰਗਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਆ ਧੰਨ ਹੈ ਕਿ:—

That the rich grinds the law and law grinds the poor.

ਜੋ ਧਨੀ ਆਦਮੀ ਹੈਂ ਵਹ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਕੋ ਵੱਧ ਦੇਂਦੇ ਹੈਂ ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਦਾ ਹੈ ਵਹ ਗਰੀਬਾਂ ਕੋ ਵੱਧ ਕੇ ਲਿਏ ਬਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਕਾਂਗਰੇਸ ਕੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕੀਏ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੋ ਹੀ ਲੇ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਧੰਨ ਪਰ ਕਿਤਨੇ ਵੱਡੇ 2 ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਕਾਨ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਕੋ ਮਕਾਨਾਂ ਕੇ ਬਨਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਲਗਾ ਦਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਧੰਨ ਪਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਤਾ। ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੋ ਡਿਵੈਲਪ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਆ ਹੁਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਕ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਧ ਡਿਵੈਲਪ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਸੇ ਵੱਡੇ 2 ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੋਠੀਆਂ ਬਨਾ ਲੀ ਹੈਂ। ਵਹ ਐਸ਼ਵਰਯ ਲੂਟ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਧੰਨ ਪਰ ਟੈਕ ਬਨਾ ਦਿਏ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾਏ ਦੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਉਨ ਪਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਮੁਝੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਸਮਝ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ। ਏਕ ਟਰਫ਼ ਤੋ ਸਰਕਾਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੇ ਕਾਮਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਪੈਸੇ 2 ਕੇ ਲਿਏ ਟਰਸਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਟਰਫ਼ ਧੰਨ ਪਰ ਜਿਨ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਸੇ ਕੋਠੀਆਂ ਤੈਧਾਰ ਕੀ ਹੈਂ, ਉਨ ਪਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਸੇ ਇਤਨੀ ਕੋਠੀ ਤੈਧਾਰ ਕਰੇ ਤੋ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਧੰਨ ਪਰ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਸੇ ਧਨ ਏਕਤ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਕੋਠੀਆਂ ਤੈਧਾਰ ਕੀ ਹੈਂ ਕਿਯੋਂਕਿ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਸੇ ਇਤਨਾ ਰੁਪਯਾ ਆਜਕਲ ਕੇ ਮਹੰਗਾਈ ਕੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਮੇਂ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਕੀਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ 2 ਕੋਠੀਆਂ ਤੈਧਾਰ ਕੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਏ ਉਨ ਪਰ ਵੱਧ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਬ ਉਨ੍ਹੇਂ ਕਾਲਾ ਧਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੇਂ ਲਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅਤੇ ਕੋਈ ਰਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾ ਤੋ ਉਨ੍ਹੇਂ ਧੰਨ ਪਰ ਕੋਠੀਆਂ ਤੈਧਾਰ ਕੀ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਿਏ ਉਨ ਪਰ ਵੱਧ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾਨਾ ਚਾਹਿਏ।

(Deputy Speaker in the Chair)

[पंडित मोहन लाल दत्त]

उपाध्यक्ष महोदया, इस के मुकाबले में मैं देखता हूँ कि हमारे इलाके में नंगल टाउनशिप में मकानों की किल्लत थी। सब के लिये तो गवर्नमेंट प्रोवाईड नहीं कर सकती थी इस लिये वहाँ पर मजदूर लोगों ने रहने के लिये छोटे छोटे मकान बना लिये। वहाँ पर म्यूनीसिपल कमेटी, नहीं थी नोटीफाईड एरिया कमेटी थी। यह सरकार वहाँ उन पर भी टैक्स लागू कर रही है उन को तंग कर रही है यह बहुत ना मुनासिब है। आप देखेंगे कि एक तरफ तो बड़े बड़े अफसरों की रिहायश है। दूसरी तरफ जहाँ पर अड्डा है पहले वह हिस्सा नोटीफाईड एरिया में भी नहीं था। अब नोटीफाईड एरिया में आ गया है। वहाँ पर कुछ लोगों ने मामूली मकान बनाए हुए हैं। उन पर भी प्रापर्टी टैक्स लगाया हुआ है। जो छोटे छोटे मकानों के मालिक हैं उन पर टैक्स लगना ही नहीं चाहिए। जब कामरेड राम किशन मुख्य मन्त्री नहीं थे उस वक्त की तो उन की की हुई एक तकरीर का कुछ हिस्सा मैं पढ़ कर सुनाता हूँ। टैक्सेशन के सम्बन्ध में उन्होंने ने फरमाया था कि छोटे-छोटे जो गरीब लोग हैं और वह छोटे-छोटे मकानों में शहरों में रहते हैं उन पर तो कतई कोई टैक्स नहीं होना चाहिये। उन्होंने यह बात कही थी कि छोटे-छोटे मकानों के मालिकों पर टैक्स नहीं होना चाहिये। 17 मार्च, 1964 की उन की तकरीर पंजाब विधान सभा में जो कि गई थी वह ऐसे है :—

“इस लिये मैं अर्ज करूंगा कि वक्त आ गया है कि अगर पंजाब सोशलिस्ट स्टेट के सम्बन्ध में हिन्दोस्तान के बाकी सूबों के मुकाबला में लीड लेना चाहता है तो रैजीडेंशल हाउसिंग को प्रापर्टी टैक्स से मुस्तस्ना करार दिया जाए।”

यह थी उन की तकरीर कि रिहायश के लिये जो छोटे छोटे मकान बने हुए हैं उन को सब को टैक्स से मुस्तस्ना करार दिया जाना चाहिये। इस सम्बन्ध में मैं यह भी अर्ज करना चाहता हूँ कि हमारे जो पिछड़े हुए इलाके हैं : तहसील ऊना है, कांगड़ा है, मैं महसूस करता हूँ कि वहाँ पर जो लोग देहात में रहने वाले हैं उन पर बड़ी बेरहमी से टैक्स लगाया जाता है। पिछड़े इलाके में जो गरीब किसान थोड़ी-थोड़ी बरानी ज़मीन के मालिक हैं जिन की ज़मीन इरीगेटिड एरिया भी नहीं है अगर उन में से अपनी ज़रूरत के लिये भी थोड़ा कमाद बो लेता है या अपनी ज़रूरत के लिये कपास बो लेता है तो उस पर कमरशल सैस लगा दिया जाता है। यह कमरशल सैस उन गरीबों पर भी लगा दिया जाता है।

उपाध्या : पंडित जी, बैठ जाइये। कोरम नहीं है। (The hon. Member Pandit Mohan Lal Datta may please resume his seat. The House is not in quorum.)

(घंटी बजाई गई और कोरम पूरा हो गया।)

पंडित मोहन लाल दत्त : मैं अर्ज कर रहा था कि जहाँ पर शहरों में रहने वाले छोटे-छोटे आदमियों को रियायत दे रहे हैं वहाँ पर देहात में रहने वाले गरीब आदमियों को जो कि थोड़ी २ ज़मीन काश्त करते हैं कमरशल सैस टैक्स से मुस्तस्ना करार दिया जाना चाहिये। दो कनाल वालों को एग्जेंम्प्ट किया हुआ है लेकिन अगर कोई दो कनाल से एक मरला भी ज्यादा बोज लेता है तो उस पर टैक्स लगा दिया जाता है। इस तरह से टैक्स की प्रोविज़न को इन्टरप्रेट किया जाता है। इस लिये डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप के द्वारा सरकार से यह निवेदन करना

चाहता हूँ कि जो बारानी इलाके हैं उन के सम्बन्ध में सरकार एलान करे कि आइंदा के लिये उन से कमरशल सैस नहीं लिया जाएगा। सरकार ने बारानी और इरीगेटिड एरियाज़ को एक ही सतह पर रख दिया है। अंधाधुंध कानून बनाए जा रहे हैं, यह नहीं होना चाहिये। इन शब्दों के साथ मैं आप का धन्यवाद करता हूँ।

पंडित भागीरथ लाल शास्त्री (पठानकोट) : डिप्टी स्पीकर साहिब, अब हमारे सामने जो इस वक्त शहरी सम्पत्ति के सम्बन्ध में तरमीमी बिल पेश है इस के बारे में मैं एक दो बातें अर्ज़ करना चाहता हूँ। मुझे पूरी आशा है कि हमारे वित्त मन्त्री महोदय अवश्य इस बात पर ध्यान देंगे। एक बात के लिये हम उन का शुक्रिया अदा करते हैं कि उन्होंने ने कुछ न कुछ तो सोचना शुरू किया है कि लोगों को टैक्सों से राहत मिलनी चाहिये। मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जब भी कभी यहां पर कोई बात चलती है तो देहात और शहर का सवाल उठ खड़ा होता है। हम तो सब के नुमाइंदे हैं, शहर वालों के भी और देहात वालों के भी। इस चीज़ से हमें कभी भी इनकार नहीं होना चाहिये कि हम सब के नुमाइंदे हैं। जो राहत मिलती है उस को तो ले लेना चाहिये और दूसरी के लिये यत्न करना चाहिये। फिर यह टैक्स तो था ही शहर में, यह देहात में नहीं था। देहात नहीं बल्कि शहर में जो लोग रहते थे उन पर यह टैक्स था। पहले 240 रुपए वाले के ऊपर था अब 300 रुपए वाले के ऊपर कर दिया है। इस के लिये तो हमें गवर्नमेंट का शुक्रिया अदा करना चाहिये। इस के साथ ही मुझे वित्त मन्त्री साहिब से यह अर्ज़ करनी है कि जो बेवा हैं और जो अनाथ हैं जिन का गुज़ारा केवल एक मात्र वही मकान है, किसी बेवा ने अपने गुज़ारे के लिये कोई मकान बना लिया है, एक कमरे में वह खुद रहती है और दूसरे कमरे को किराए पर देकर उस ने अपनी रोटी का साधन बना लिया है तो चाहे उस का किराया ज्यादा भी हो उस को बिल्कुल छूट देनी चाहिये। इसी तरह से कोई अनाथ बच्चे हैं, उन का कोई मकान है और वह उसी के आश्रय पर पलते हैं, उन के लिये भी मैं वित्त मन्त्री साहिब से दरखास्त करूंगा कि उन को भी बिल्कुल राहत मिलनी चाहिये। इन बातों की तरफ हमारा खास ध्यान होना चाहिये।

इस से आगे मैं आप के द्वारा गवर्नमेंट से यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जिस समय हम ने 240 रुपए की सीलिंग रखी थी उस समय देश के हालात कुछ और थे। उस समय देश में इतना बढ़ाव-चढ़ाव नहीं था। हालात इतने गहराई की तरफ नहीं थे जितने कि आज हैं। उस समय जो छूट बीस रुपया महीना वाले को दी थी आज वह कम से कम 40 रुपए महीना वाले को मिलनी चाहिये। बल्कि मैं तो यह कहूंगा कि इस को तीन सौ से बढ़ाकर पांच सौ तक या छः सौ तक ले जाना चाहिये। डिप्टी स्पीकर साहिब, यह बिल उस वक्त बनाया गया था जब कि हम बड़े बड़े महल चंडीगढ़ में, भाखड़ा और दूसरी जगहों पर खड़े करने जा रहे थे। अब तो वह बन चुके और उन से आमदनी आनी भी शुरू हो चुकी है। अब तो यह रिलीफ मिलनी चाहिये और जैसा कि दूसरे सदस्यों ने और पंडित मोहन लाल दत्त जी ने फरमाया गांव के अन्दर कमाद पर मर्चों पर और दूसरी छोटी छोटी चीज़ों पर जो टैक्स लगाया गया था उसको खत्म किया जाना चाहिये। मैं तो यहां तक कहूंगा कि सवां नदी को पार करने के लिये और दूसरे बड़े बड़े पुलों पर से गुज़रने के लिये जो टैक्स अब तक लिया जाता है वह भी बिल्कुल पूरी तरह से माफ

[पंडित भगीरथ लाल शास्त्री]

होना चाहिये। यह सभी चीजें धीरे धीरे खत्म होनी चाहियें। आप अन्दाज़ा लगाएं कि जिस वक्त यह टैक्स लगाए गए थे उस वक्त हमारा बजट कितना था और आज कहां तक पहुंच गया है। आप को पता होगा डिप्टी स्पीकर साहिबा, कि सन् 1947-48 में पंजाब का बजट अठारह या उन्नीस करोड़ रुपए का ही था लेकिन आज हमारा बजट कितना बढ़ गया है। इस लिये जरूरी है कि लोगों को इन छोटी छोटी चीजों पर, खास तौर पर ऐसी चीजों पर जो गरीब तबके से सम्बन्ध रखती हैं, अवश्य रियायत देनी चाहिये।

इस के अलावा बहुत देर से इस बात की मांग की जा रही है कि जिस प्रकार से गांव पर जमीन के सम्बन्ध में सीलिंग लगाई हुई है शहरी सम्पत्ति पर, मकान और दुकानों पर भी कोई न कोई सीलिंग लगनी चाहिए। कोई हद मुकर्रर होनी चाहिये। आखिर पता लगे कि दो लाख, पांच, दस या बीस लाख तक ही कोई अपनी सम्पत्ति रख सकता है। इस प्रकार की कोई हद, मैं आशा करता हूं कि हमारे वित्त मन्त्री जरूर लगाने की बाबत सोच विचार करेंगे।

फिर एक बात और है जिस की तरफ, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप के द्वारा वित्त मन्त्री महोदय का ध्यान दिलाना चाहता हूं। उन्होंने शिमला को इस बिल के अन्दर कुछ रियायत दी है। शिमला के अतिरिक्त हमारे पंजाब के अन्दर डलहौज़ी, कुल्लु आदि और भी हिल स्टेशनज हैं। उन को भी यह रियायत मिलनी चाहिये। इस तरह से यह जो वित्तकरा रखा गया है यह नहीं होना चाहिये। क्योंकि शिमला में मनिस्टरों को जाने के ज्यादा मौके मिलते हैं वहां के लोग उन से मिल कर अपने ख्यालात का इजहार कर सकते हैं बाकी जगहों के लोगों को वे नहीं मिलते इस दृष्टिकोण से यह डिस्क्रिमिनेशन नहीं होनी चाहिये। उन को भी यह रियायत जरूर मिलनी चाहिये बल्कि मैं तो यह कहूंगा कि चार सौ से भी ज्यादा की रियायत मिलनी चाहिये। शिमला के साथ यह रियायत, जैसा कि मैं ने अभी अभी अर्ज किया, दूसरे हिल स्टेशनों को भी मिलनी चाहिये।

अन्त में मैं एक बार फिर इस बात को दुहराता हूं कि विधवाओं और अनाथ बच्चों को यह टैक्स बिल्कुल मुआफ होना चाहिये। अगर उन्होंने रोटी का साधन बनाने के लिये दो कमरे खड़े कर लिये हैं। एक में वह आप रहती है और दूसरा किराए पर दे दिया है तो उस पर टैक्स लगाना बहुत नामुनासिब सा लगता है। खास तौर पर आज जब कि हम आज़ाद हैं और गवर्नमेंट खुद लोगों को मकान बनाने की सुविधाएं दे रही है और तालीम और दूसरी सुविधाएं देने का प्रबन्ध कर रही है। इस लिये ज्यादा न कहता हुआ मैं निवेदन करूंगा कि विधवाओं और अनाथ बच्चों को इस सम्बन्ध में ज्यादा से ज्यादा रियायत देनी चाहिये। इन शब्दों के साथ, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप का धन्यवाद करता हूं और आशा करता हूं कि वित्त मन्त्री महोदय मेरी बातों पर जरूर ध्यान देंगे।

उपाध्यक्ष : गौतम जी, जब तक कोई आनरेबल मैम्बर अपनी स्पीच खत्म करके बैठ न जाए तब तक आप को खड़ा नहीं होना चाहिये। कम अज़ कम हाऊस का डैकोरम तो

रखना चाहिये। (I would like to remind the hon. Member Shri Gautam, that he should not rise in his seat unless the hon. Member already in possession of the House, resumes his seat. After all, the decorum of the House should be maintained.

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम (ऊना) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, बड़ी खुशी की बात है कि यह जो बिल हाउस में पेश किया गया है उस के द्वारा लोगों को कुछ रिलीफ दिया गया है। मैं वित्त मन्त्री जी को इस बात की वधाई देता हूं कि बावजूद इस बात के कि इस साल बजट में साढ़े तीन करोड़ रुपया का खसारा रहा है, आप ने पंजाब के लोगों को रिलीफ देना शुरू कर दिया है। लेकिन एक डिस्क्रिमिनेशन जरूर रखी गई है। एक तरफ जो 70 फीसदी लोग गांव के अन्दर बसते हैं उन का तो कोई ध्यान नहीं रखा गया लेकिन जो 30 फीसदी लोग शहरों में रहते हैं उन को रिलीफ दिया गया है। जमींदारों पर मालिया टैक्स, आबियाना तथा सरचार्ज वगैरा लगा रखा है इतने टैक्स वह लोग अदा करते हैं। उन को रिलीफ देना तो दूर सरकार ने उन के लिये एक हद मुकर्रर कर दी है कि तीस स्टैंडर्ड एकड़ से ज्यादा कोई आदमी अपने पास जमीन नहीं रख सकता। लेकिन उस के मुकाबिले में वित्त मन्त्री महोदय आज तक इस किस्म का कोई बिल नहीं लाए कि शहरों में जो लोग रहते हैं वह एक मकान और एक दुकान से ज्यादा मकान दुकानों अपने पास नहीं रख सकते। इन पर भी सीलिंग लगाई जानी चाहिये ताकि जो बलैक रुपया है लोग उस से कोठियां मकान और बड़ी बड़ी दुकानें न बना सकें (प्रशंसा)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, पहले 300 और 240 रुपए था अब इस बिल के जरिये यह 400 और 300 रुपए कर दिया गया है। 400 रुपए की छूट हिल स्टेशन के लिये यानी शिमला के लिये की गई है। जैसा कि पंडित भागीरथ लाल जी ने फरमाया, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं भी आप के द्वारा वित्त मन्त्री महोदय से प्रार्थना करूंगा कि पंजाब में जितने भी हिल स्टेशन हैं, जहां पर लोग रहते हैं, उन सब के लिये एक ही मयार होना चाहिये। इस प्रकार की डिस्क्रिमिनेशन नहीं होनी चाहिये और दूसरी जगहों पर भी यह रियायत मिलनी चाहिये।

इस के अलावा मैं असैसमेंट की तरफ आप के द्वारा मन्त्री महोदय का ध्यान दिलाना चाहता हूं। चंडीगढ़ वगैरा शहरों में तो असैसमेंट और तरह से होती है लेकिन मैं आप को बताना चाहता हूं कि मेरे इलाके में नंगल में सरकार ने डिवैलपमेंट शुरू की थी। वहां पर तमाम के तमाम क्वार्टर सरकारी हैं और कोठियां सरकारी हैं। फिर भी जिन गरीब लोगों की जमीन चली गई उन की जो झोंपड़ियां हैं उन को भी प्रापरटी टैक्स से असैस किया जाता है। जब चंडीगढ़ में एग्जैण्ट किया जाता है तो यह वाजिब बात है कि वहां पर भी उन गरीब लोगों को एग्जैण्ट किया जाए। कई दफा चीफ मनिस्टर और वित्त मन्त्री साहिब से अपीलें की गई हैं और रिप्रेजेंटेशन भी दी गई है कि भाखड़ा और नंगल के मकान पर जो लोग चले गए, जिन के मकान गिर चुके, झोंपड़ियां भी टूट गई उन के लिये टैक्स की असैसमेंट वही रखी हुई है जो कि पहले थी। इस लिये अब भी आप के द्वारा वित्त मन्त्री महोदय से प्रार्थना करूंगा कि उस तरफ ध्यान दिया जाए और एक जैसा सलूक

[श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम]

किया जाए। इस तरह डिस्क्रिमिनेशन नहीं होना चाहिये (घंटी) बस एक दो मिनट के अन्दर खत्म करता हूं।

वित्त मन्त्री साहिब ने बड़ी देर से एलान कर रखा है कि वह पांच एकड़ वालों का मालिया माफ करेंगे। उन्होंने जमींदारों को इस बात का यकीन दिलाया था। अगर वह इस सेशन में इस को पूरा करने के लिये कोई बिल ले आते तो उन की भी शुनवाई हो जाती और देहात में रहने वाले छोटे जमींदारों की सहायता हो जाती। मैं आप के द्वारा इस सम्बन्ध में उन का ध्यान दिलाना चाहता हूं। आशा करता हूं कि वह इस किस्म की जो डिस्क्रिमिनेशन है उसको भी दूर करने की कोशिश करेंगे।

उपाध्यक्ष : इस बिल पर ही बोलिये और जो दूसरी बातों को आप लाना चाहते हैं वह किसी और मौके पर कह देना। (The hon. Member should speak on the scope of this bill. If he wants to say something else he may say it on some other occasion.)

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : बहुत अच्छा जी। इस के अलावा मैं आप से यह निवेदन करना चाहता हूं कि पहले यह कायदा रखा हुआ है कि जब तक कोई पैनलटी या टैक्स जमा न करवा दे तब तक कोई रिविजन की अपील नहीं सुनी जाएगी। इस में क्या होता है जो बड़े बड़े साहुकार होते थे वह लोग तो फायदा उठा जाते हैं लेकिन जिन के पास पैसा नहीं होता उन को बड़ी तकलीफ होती है। मैं यह निवेदन करता हूं कि अगर सरकार ने सही तौर पर गरीबों को रिलीफ देना है तो जरूरी है कि जो गरीब आदमी पहले टैक्स का रुपया जमा नहीं करवा सकता उसकी अपील को बगैर वह रुपया जमा कराए सुन लिया जाए। आप का शुक्रिया।

चौधरी राम सरूप (साम्पला) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरे पास अभी श्री बलराम जी दास टण्डन आए थे और कहने लगे कि आप लोगों की यह क्यों आदत सी बन गई है कि जब कभी शहर वालों के ऊपर से किसी टेक्स का बीझ हल्का होने लगे तो आत उस की मुखालफत करते हैं हालां कि देहात वालों पर कोई लग रहा होता है तो हम उस की मुखालफत करते हैं। अब वह इस हाउस में बैठे नहीं हुए। अगर वह यहां पर बैठे होते तो वह मेरी बातों को सुनते जो मैं इस सिलसिले में कहने वाला हूं। हमें शहर वालों से कोई दुश्मनी नहीं है वह चाहे कितनी भी तरक्की करें हमारी लिए तो वह चाहे वलायत में भी चले जाएं हमें तो खुशी होगी (हंसी) आप ने डिप्टी स्पीकर साहिबा यह सुन रखा है कि दूध का जला छाछ को भी फूंक फूंक कर पीता है। लस्सी जो होती है वह कितनी ठंडी होती है लेकिन जो आदमी गर्म दूध से जल गया हो वह लस्सी को भी फूंक फूंक कर पीता है क्योंकि उस के मन में यह डर बैठा हुआ होता है कि कहीं वह भी उसे न जला दे। बिल्कुल यही हालत इस मामले में देहात वालों की है। वह टैक्सों के बोझ से इतने डरे हुए हैं और वह समझते हैं कि गवर्नमेंट जब शहरियों पर से कुछ टैक्स हटा रही है तो कहीं गवर्नमेंट अपनी आमदनी पूरी करने के लिए कोई और टैक्स उन पर न लगा दे क्योंकि वह जानते हैं कि इस गवर्नमेंट की अपनी तो कोई आमदनी है नहीं और सिवाए टैक्सों के और कोई आमदनी होनी नहीं क्योंकि भगवान ने तो ऊपर से कुछ भेज नहीं देना। यह तमाम

रुपया तो टैक्सों के जरिए ही वसूल करती है और दूसरे कोई और टैक्स लगा कर ही यह किसी टैक्स में मुआफ़ी देती है इसलिए जब यह कोई टैक्स मुआफ़ करती है तो हमें डर लगता है कि इस का बोझ हम पर ही पड़ेगा। क्योंकि न तो हम आरगेनाईज़्ड हैं और न ही देहात वालों के पास कोई प्रेस ही है और न ही इन के पास प्लेटफारम ही है और इन्हें तो पता है कि ऊंट उड़ाते हुए लादा करते हैं और वह जानते हैं कि चाहे कितना शोर कर लें और चाहे कितना कुछ और कर लें उन के ऊपर ही यह बोझ डलना ही है। यह तो इन के ख्यालात यहां पर रखे गए हैं। तो आप बताएं इस का इलाज क्या है। आप को मालूम है कि इस साल का बजट जो है वह डिफिसिट है और इस के बावजूद भी हमारे जो वज़ीर खज़ाना जो हैं वह टैक्स कम करते जा रहे हैं। यह शायद क्योंकि चेंयरमैन रहे हैं इस लिए इन को एडमिनिस्ट्रेशन चलाने के बारे में पूरी वाकफियत नहीं है क्योंकि वहां और तरह का काम होता है और गवर्नमेंट चलाने के लिए और कायदे होते हैं। यही वजह है कि एक तो इन्होंने बजट भी डिफिसिट दिया है और टैक्सों में भी कमी कर रहे हैं। पता नहीं इस का इलाज क्या होगा और यह रुपया कहां से वसूल करेंगे। वही ऊंट वाली बात नज़र आ रही है। हम डरते हैं कि यह बोझ सरकार हम पर ही लादेगी। आप को मालूम है कि जब यहां पर ज़मींदारा गवर्नमेंट थी उस वक्त कितनी अच्छी बातें उस गवर्नमेंट ने की थीं। उस वक्त हालांकि हमारे फाईनांस मिनिस्टर कांग्रेस में थे लेकिन फिर भी कहते थे कि उस गवर्नमेंट ने पसमान्दा लोगों के यानी जो देहात में रहने वाले हैं के लिए कई ऐसे काम किए थे जिन की यह उस वक्त भी तारीफ किया करते थे। अब यह उन लोगों की नुमायंदगी करना चाहते हैं तो यह मुझे एक बात बता दें कि शहरियों की हिफाज़त के लिए जो पुलिस मुक़र्रर होती है उस के लिए टैक्स तो यह खास कर शहर के लोगों से वसूल करती नहीं लेकिन इस के मुकाबिले में जो लोग देहात में रहते हैं उन से यह चौकीदारा टैक्स वसूल करती है हालांकि यह सब जानते हैं कि न तो देहात के लोगों को उस चौकीदारी की ज़रूरत ही होती है और न ही चौकीदार देहात में होता है वह कोई चौकीदारी करता ही है। वह तो सिर्फ़ अफसरान और पुलिस की मदद के लिए होता है लेकिन इस के बावजूद भी यह टैक्स देहात के रहने वाले लोगों से वसूल किया जाता है। तो मुझे कोई भी माकूल आदमी और समझदार आदमी बताए कि क्या यह चौकीदारा टैक्स देहात के गरीब लोगों से वसूल किया जाना चाहिए? कोई भी नहीं कहेगा कि वसूल किया जाए। लेकिन इस के बावजूद भी यह उस से वसूल किया जा रहा है लेकिन जो पुलिस शहरों में रहने वालों की हिफाज़त के लिए रखी जाती है उस का खर्च जो सरकार करती है वह तो सारे पंजाब के लोगों से टैक्स वसूल कर के पूरा किया जाता है। देहात वालों से चौकीदारा टैक्स इसलिए वसूल किया जाता है क्योंकि वह खुद कुछ कह नहीं सकते। मुझे इस बात में बड़ी खुशी हुई है कि इस दफा हमारे एक ज़मींदार भाई वज़ीर खज़ाना मुक़र्रर हुए हैं, इस लिए कम से कम यह तो देहात के लोगों का ख्याल रखेंगे। लेकिन जिस गवर्नमेंट के यह मंत्री हैं उस की पालिसी तो यह है कि सरमाएदारों को रियायत दी जाए और जो देहात के गरीब आदमी हैं उन को न दी जाए। इस लिए अगर इन्होंने मंत्री बना रहना है तो ज़रूरी है कि यह सरकार की पालिसी के मुताबिक काम करें। मैं इस से पूछता हूं कि जितने भी बिल इस सरकार की तरफ से लाए गए हैं उन में क्या एक भी बिल ऐसा लाया गया है जिस में देहात के लोगों को टैक्स में

[चौधरी राम सरूप]

कमी दी जा रही हो ? एक भी ऐसा बिल नहीं लाया गया । मुझे पता है कि वजीर खजाना जवाब में कहेंगे कि इस बारे में सोच रहे हैं । इस तरह से तो यह सोचते सोचते सारी उमर भी गुजार देंगे और देहात के लोगों को कोई रियायत नहीं देंगे । हमें इस बात में कोई गिला नहीं है कि शहर वालों को क्यों रियायत दी जा रही है लेकिन हमें तो इस बात का गिला है कि देहात वालों को क्यों कोई टैक्स में रियायत नहीं दी जा रही । और यह कुदरती बात भी है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर दो भाई हों और एक के साथ सलूक कुछ और हो और दूसरे के साथ कुछ और हो तो उन में जरूरी है हस्द पैदा हो जाएगा । (इस वक्त श्री बलरामजी दास टण्डन हाउस में आ गए) (कुछ आवाजें : टण्डन साहिब आ गए हैं) : टण्डन साहिब हमेशा बात तो ठीक करते हैं, इन को बात करने का तरीका आता है और इनको सूझ बूझ है कि कैसे किसी से काम निकाला जाता है । हम इन की बात मानने को तैयार हैं लेकिन यह हमारे मन से यह डर निकाल दें कि यह जो टैक्स में कमी की जा रही है इस का बोझ हमारे ऊपर नहीं आएगा जिस का हमें तो हर वक्त यही खतरा बना रहता है । टण्डन साहिब ने यह बड़ी माकूल बात की है कि एक आदमी पर सिर्फ एक ही टैक्स होना चाहिए यानी उस की उसी जायदाद पर दो टैक्स न हों । लेकिन उन को इस बात पर भी सोचना चाहिए जैसा कि मेरे से पहले कई बोलने वाले यहां पर बता गए हैं कि ज़मीन पर कितने टैक्स लगे हुए हैं जो कि शहरियों की निसबत देहात वालों को यादा देने पड़ते हैं । इस लिए, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप की मारफत वजीर साहिब से कहना चाहता हूं कि वह थोड़ा सा इस बात का ख्याल रखें कि देहात वालों को शहर के लोगों की तरह न समझें और उन को ज्यादा एक्साइट न करें क्योंकि जब किसी वक्त किसी आदमी का हृद से ज्यादा दबाया जाता है तो वह बगावत कर देता है और जो देहात के लोग हैं वह अगर एक बार बगावत कर देंगे तो इन की तरह कुछ लेकर चुप नहीं करेंगे और वह तो आप की जान लेने तक तैयार हो जाएंगे । आप को पता है कि देश की डिफेंस के लिए फौजों में जितने देहात के लोग हैं उतने शहरों के लोग नहीं हैं ।

उपाध्यक्ष : आप तो बजट पर स्पीच कर रहे हैं । इस वक्त तो आप के सामने बिल है । (The hon. member is making his speech on the Budget. But the House is discussing the Bill now.)

चौधरी राम सरूप : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप की मारफत गवर्नमेंट को वार्न कर देना चाहता हूं कि अगर इस ने यही तरीका अख्तियार किया जैसा कि यह कर रही है कि जो टैक्स शहरियों के ऊपर हैं उन में यह कमी करती चली जा रही है और देहात वालों को टैक्सों में कोई रिलीफ नहीं देती तो इस के नतायज बहुत बुरे निकलेंगे । क्योंकि देहात के आदमी जो हैं वह ज्यादातर फौजों में मुलाजिम हैं और जब कोई खतरा देश पर आता है तो उन को याद किया जाता है लेकिन जब किसी टैक्स में रिलीफ देना होता है तो वह शहर वालों को दिया जाता है तो अगर इन्हीं तफरका की लाइनों पर यह गवर्नमेंट चलती रही तो वह दिन दूर नहीं रहेगा जब यह देहात के आदमी बगावत करने पर तैयार हो जाएंगे और वह बगावत ऐसी होगी कि जिस का इन के पास कोई इलाज नहीं होगा क्योंकि तब तक वह यह समझ कर करेंगे कि मार तो सरकार ने भी देना ही है तो फिर क्यों न खुद बखुद इस तरह से मरें । इस लिये अर्ज यह है

ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਦੇਹਾਤ ਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਸੀਅਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰੱਖ ਲੈਣ
ਏਕ ਆਰ ਬਿਲ ਦੇਹਾਤ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਰੀਲੀਫ ਦੇ ਲਿਖੇ ਆਏ। ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਿਸਾਬਤ ਕਰੋਗੇ
ਧਨ ਉਸ ਬਿਲ ਦੀ ਹਿਸਾਬਤ ਕਰੋਗੇ। ਆਪ ਦੀ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ
ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਿਆਂਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਹੀ ਜਵਾਬ
ਦਿਆਂਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੁੰਦੀ
ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੌਕੀਦਾਰਾਂ ਇਹ ਹਕੂਮਤ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਮਲਾ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ
ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੈਂ 1939 ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਕਰਾ ਦਿਆਂ।
(ਵਿਘਨ) ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਚੌਕੀਦਾਰਾਂ ਮਾਫ ਕਰੋ ਤਾਂ
ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਡੀਬੇਟਸ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖ
ਲਉ।

ਜੋਗਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ
ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਅਮੀਰਾਂ
ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪੇਂਡੂਆਂ ਖਾਤਰ ਹੈ।
(ਵਿਘਨ) ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਉ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ
ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਪੇਂਡੂ
ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਸੀ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ
ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਲਿਮਿਟ ਵਧਾਈ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਵਧਾਈ ਹੈ।
ਇਹ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਇਸ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਲਗਦਾ ਸੀ ਪਰ
ਐਸੀ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਬਿਲਕੁਲ
ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। (ਤਾੜੀਆਂ) ਇਸ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ
ਤੋਂ ਦਸਤਖਤ ਹੋ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲਉ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ
ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਗਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਵਧਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ
ਕਰਕੇ ਵਧਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਹੋਵੇ। ਟੈਂਡਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿਰਾਏ ਵਧ ਗਏ
ਹਨ ਸੋ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਐਗਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟ ਵੀ ਵਧਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਜੋ ਫਾਇਦਾ
ਹੋਣਾ ਹੈ ਉਹ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਇਕ ਦੋ ਦੋ ਕੋਠਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਐਗ-
ਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਬੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ
ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜ਼ਰੀਆ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਹੋਈ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਔਰ ਉਸ ਦੇ
ਮਕਾਨ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਆਮਦਨੀ 50/- ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਦੇਣ
ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਮਿਟ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਵਧਾਈ ਜਾ ਰਹੀ
ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਕਾਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਐਗਜ਼ੈਂਪਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। (ਵਿਘਨ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ
ਮਹਿਲਾਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਇਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਇਖਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ

[ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ]

ਇਥੇ ਇਸ ਵਿਧਾਨ ਭਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਜਲਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ (ਵਿਘਨ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ।

(ਵਿਘਨ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝੇਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗਾ ।
(The hon. Minister will not be able to conclude if he takes notice of all the interruptions.)

ਵਿਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਟ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਐਸੀ ਹੀ ਹੈ ।

ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋ । ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਕੇ ਗੱਲ ਕਿਹਾ ਕਰੋ । ਅਸਲ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟੈਂਡਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੂੰਹ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਦੇ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਈਏ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਦੇ ਨਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਪੇਂਡੂ ਲਈ ਹੈ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਕੋ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਠਾਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮਦਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖ ਕੇ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣ ਦੇ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਲਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲਭ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਇਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਨੰਗਲ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਦਤ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦਸ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਹੁਣ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਸਾਰੀ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਸੈਸਮੈਂਟ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ । ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾ ਰਹੇ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ । ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਥਰੂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਘਟ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰਾਸਮੈਂਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾਵਾਜਬ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਜਿਥੇ ਤਕ ਪੰਜ ਏਕੜ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਤਕ ਕੋਈ ਫਾਈਨਲ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿਸੇ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਇਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹਾਂ । ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਵਕਤ

**THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT)
BILL, 1965**

(30)67

ਇਸ ਪੰਜ ਏਕੜ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਕਤ ਪੌਜ਼ੀਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਏਕੜ ਤਕ ਦੀ ਜੋ ਆਮਦਨ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਦੇ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜੋ ਬਿਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਕਨਸਿਡਰ ਕਰਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਣ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਵਾਂਗੇ।

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried

Deputy Speaker : The House will now consider the Bill Clause by Clause.

Sub-Clause (2) of Clause I

Deputy Speaker : Question is—

That Sub-clause (2) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried

Clause 2

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried

Clause 3

उपस्थित : श्री बलरामजी दास टंडन साहिब, आप इस कलाज़ पर बोलना चाहते हैं ?
(addressing Shri Balramji Das Tandon.) (Would the hon. Member like to speak on this clause ?)

Minister for Finance and Planning : Madam Deputy Speaker, according to the Rules of Procedure the amendment (regarding addition of new clause) should have been taken up before the consideration of the Bill clause by clause.

Voices : No. No.

श्री बलरामजी दास टंडन : यह कोई नई कलाज़ नहीं है, इस अमेंडिंग बिल की ज़रूरत नई कलाज़ है 6 उस के बाद नई कलाज़ 7 को जोड़ दिया जाए। और जो कलाज़ नम्बर 8 है ओरिजिनल एक्ट में उसकी यह अमेंडमेंट है। उस कलाज़ में यह प्रोविजन है :—

“Where the assessing authority for any area has issued notices requiring returns in connection with the making of a new valuation list, the said authority shall, as soon as may be after the expiration of the period allowed for the delivery of the returns, cause a draft valuation list to be prepared for the the area and published in such manner as may be prescribed.”

होता यह है कि एक्ट की सैक्शन 8 है, जिसको अब सैक्शन 7 बनाया जा रहा है, इस के मुताबिक कलाज़ बने हुए हैं।

उपाध्यक्ष : अभी तो क्लॉज 3 हाउस के सामने है । (I would like to inform the hon. Member that clause 3 is before this House at this stage.)

सरदार जसदेव सिंघ संधू : अतिन ए पुआइंट आफ आरडर, मैडम। एह जिहड़ा अमैंडिंग बिल है इस विच 6 कलॉज हन अउ टैंडन साहिब इस विच कलॉज ३ अड कराना चाहेंदे हन पर अजे तां असीं इस कलॉज 3 ते पढ़ेंदे ही नही, असीं तां कलॉज 3 ते ही हां ते फिर एह जद तक मूव ना कीती जावे किस उतां टैंडन साहिब इस ते बोल सकेंदे हन ।

डिपटी सपीकर : मैं तां पहिलां ही एहनां नूँ किहा है कि इस वकत कलॉज 3 चल रही है । (I have already told Shri Balramji Dass Tandon that clause 3 is before the House at this stage.)

सरदार जसदेव सिंघ संधू : इस लड़ी मैं एह बेनती करांगा कि जे कुछ हुन होइआ है इस नूँ ऐक्सपोज कर दिता जावे । किउंकि एह सारा तां एररैलेट है जद कि कलॉज 3 ते बहिस् चल रही है अउ एह नवीं कलॉज 7 ते बोल रहे हन ।

श्री बलरामजी दास टंडन : मैंने पहले भी आपको कहा था कि मेरी एक क्लॉज 3 पर अमैंडमेंट है । मगर दरम्यान में वित्त मंत्री महोदय उठ खड़े हुए, यह क्लॉज अभी सूब नहीं हो पाई थी कि मैं ने खड़े होकर इस में एक क्लैरीफिकेशन करने के लिये कुछ कहना था . . .

उपाध्यक्ष : टण्डन साहिब, आपने अगर कुछ कहना हो तो कहिए । मैं ने तीन दफा इस के लिये पुकारा है मगर आप खामोशी से बैठे सुनते रहे । जब मोशन पुट होने लगी है तो आप उठ खड़े है । (I called upon the hon. Member thrice to say anything if he had to say, but he kept silent. Now when the motion is going to be put to the House, the hon. Member has got to speak.)

श्री बलरामजी दास टंडन (अमृतसर शहर) : मेरी इस पर अमैंडमेंट है ।

Madam, I beg to move —

In line 2, for "fifteen" substitute "twenty".

मैं ने यह एमैंडमेंट इस लिए दी है कि जो सरकार इस क्लॉज में 15 प्रतिशत कटौती करने लगी है, मैं चाहता हूँ क्योंकि कास्ट आफ रिपेयर जो है वह बहुत बढ़ चुकी है इस लिये 15 प्रतिशत की बजाये 20 प्रतिशत करनी चाहिए ।

Deputy Speaker : Motion moved—

In line 2 for "fifteen" substitute "twenty".

Deputy Speaker : Question is—

In line 2, for "fifteen" substitute "twenty".

The motion was lost

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT) (30)69
BILL, 1965

Deputy Speaker : Question is—
That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 4

Deputy Speaker : Question is—
That Clause 4 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 5

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to move—

Delete sub-clause (2).

श्री बलरामजी दास टंडन : पेशतर इस के कि क्लोज 5 पास की जाये मैं आपके जरिए मिनिस्टर साहिब से बेनती करूंगा कि इस क्लोज के द्वारा सब-सेक्शन (3) जोड़ने के लिए उपबन्ध किया गया है जिस में यह लिखा है :

“(3) No appeal or application for revision made by any person under this section shall be entertained unless the authority competent to hear such appeal or revision is satisfied that the amount of tax assessed, and the penalty, if any, imposed, on such person has been paid by him.”

इसके जरिये गवर्नमेंट यह पाबन्दी आयद करना चाहती है कि जब तक कोई भी आदमी अपने केस की अपील किसी भी अपील करने वाली अदालत में नहीं ले जा सकता जब तक कि वह सारी पेनेलिटी और टैक्स जमा नहीं करवा देता। मैं ने इस लिये कहा है कि इस क्लोज को डिलीट कर दिया जाये क्योंकि बेवाओं के केसिज होते हैं और ऐसे केसिज होते हैं जहां इतनी भारी रकम भरने में उनकी लाचारी होती है। यह एक ना मुनासिब सी बात होगी कि जब तक वह टैक्स और पेनेलिटी जमा ही ना करवाये तो अपील ही ना कर सकें। इस सारी खामी की पूरती के लिये मैं ने यह एमैंडमेंट दी है।

Deputy Speaker : Motion moved—

Delete sub-clause (2).

Deputy Speaker : Question is—

Delete sub-clause (2).

The motion was lost.

Deputy Speaker : Question is —

That Clause 5 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 6

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 6 stand part of the Bill.

The motion was carried.

New Clause

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to ask for leave to move the following new clause —

“That after clause 6, the following new clause shall be added :—

‘Amendment of Section 7. After sub-section (1) of section 8 of the principal Act, the 8 of Punjab Act 17 of 1940. following proviso shall be added :—

“Provided that after the assessment is finalised by the Department the evaluation fixed by the Department shall be provided

[Shri Balramji Dass Tandan]

to the assessee through Registered A. D., for calling objection before finalizing the assessment."

Deputy Speaker : Question is—

That the honourable Member be granted leave to move the following new clause :—

"That after clause 6 the following new clause shall be added —

'Amendment of Section 7. After sub-section (1) of section 8 of the principal Act, the 8 of Punjab Act 17 of following proviso shall be added :—
1940.

"Provided that after the assessment is finalized by the Department, the evaluation fixed by the Department shall be provided to the assessee through Registered A. D. for calling objection before finalizing the assessment."

The leave was refused.

Sub-Clause (1) of Clause 1

Deputy Speaker : Question is—

That Sub-clause (1) of Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Deputy Speaker : Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

Finance and Planning Minister (Sardar Kapoor Singh) : Sir, I beg to move—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be passed.

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਰੋਜੈਕਟ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਇਨਸਟਰਕਸ਼ਨਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਡਰ ਇਨਸਟਰਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਰੈਗੂਲਰਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਤਰਮੀਮ ਲੈ ਆਂਦੀ ਹੈ, Otherwise there is no difference.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be passed.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੁझे थोड़े अफसोस से कहना है कि

1 P. M.

इस हाउस के अन्दर जो मैम्बर साहबान बोले हैं उन्होंने बहुतों ने बगैर सोचे समझे मुखालफत की है। और कुछ ने जानबूझ कर भी मुखालफत करने की कोशिश की है। आज कोई भी मैम्बर इस हक में नहीं है कि अगर डाउन ट्राउन लोगों को कोई रिलीफ मिलता है तो वह न दिया जाए। मैं हैरान हूँ कि यहां पर चाहे कोई भी समस्या हो, चाहे कोई बिल हो और चाहे कोई रेजोल्यूशन हो इस बात की कोशिश की जाती है, कि शहर और देहात की प्राबलिस क्रिएट कर दी जाए। अगर शहर के गरीब लोगों को 20 रुपये की जमाह 25 रुपये तक की छूट दे दी गई तो इस पर इनना बावला मचाना कहा तक उचित है यह तो स्वयं वही मैम्बर सोच सकते हैं। मेरी तो

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT) (30)71
BILL, 1965

ਸਮਝ ਮੇਂ ਆਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੋ ਲੋਗ ਧਰਮ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਹੋ ਕਰ ਆਂਦੇ ਹੈਂ, ਵਹ ਲੋਗ ਸਿਫ਼ ਦੇਹਾਤ ਕਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਤਵ ਕਰਦੇ ਹੈਂ, ਸ਼ਹਰ ਨਹੀਂ ਆਂਦਾ ਧਾ ਜੋ ਸ਼ਹਰ ਸੇ ਆਂਦੇ ਹੈਂ ਉਸਮੇਂ ਦੇਹਾਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ? ਹਮੇਂ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹਿਓ ਕਿ ਟੈਕਸਿਜ਼ ਕਹੀਂ ਭੀ ਹੋਂ ਅਗਰ ਹੈਵੀ ਹੋਂ ਤੋ ਉਨ੍ਹੇਂ ਕਮ ਕਰਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹਿਓ । ਨ ਕਿ ਧਰਮ ਕਿ ਸ਼ਹਰ ਆਰ ਦੇਹਾਤ ਕਾ ਸਾਮਲਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਂ । ਧਰਮ ਸੋਚਨੇ ਕਾ ਫੰਗ ਕਹਾਂ ਤਕ ਕਨਸਟ੍ਰਕਟਿਵ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਪਾਤਾ । ਸੁਝੇ ਸਾਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਜਨਾਂ ਕੇ ਲਿਓ ਅਸੂਰਸਰ ਮੇਂ ਜੋ ਸਕਾਨ ਦਿਓ ਗਏ ਹੈਂ, ਉਨਮੇਂ ਸਿਫ਼ ਏਕ ਏਕ ਕਮਰਾ ਹੈ, ਏਕ ਸਟੋਰ ਹੈ ਆਰ ਏਕ ਏਕ ਬਾਥਰੂਮ ਆਰ ਲੈਟ੍ਰਿਨ ਪ੍ਰਾਵਾਇਡ ਕੀ ਗਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕਿਰਾਧਾ ਉਨਸੇ ਚਾਰਜ ਕੀਧਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ 25, 25 ਰੁਪਏ । ਕਧਾ ਵਹ ਲੋਗ ਗਾਂਬੀਂ ਸੇ ਆਏ ਹੁਏ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ? ਮੈਂ ਮੈਂਬਰਾਨ ਸੇ ਧਰਮ ਤਵਕਕੋ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਵਹ ਸ਼ਹਰੀ ਆਰ ਦੇਹਾਤ ਕਾ ਸਮਲਾ ਬਨਾ ਕਰ ਕਹਨੇ ਕੀ ਆਦਤ ਓਡ ਦੇਂ । ਅਗਰ ਦੇਹਾਤ ਮੇਂ 5 ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਕੋ ਰਿਲੀਫ ਮਿਲ ਜਾਏ ਆਰ ਉਸੇ ਰੇਵੇਨ्यू ਨ ਦੇਨਾ ਪਡੇ ਤੋ ਇਸਸੇ ਕੌਨ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਸ਼ਹਰ ਮੇਂ ਏਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਸਕਾਨ ਬਨਾ ਲੇਤਾ ਹੈ ਆਰ ਉਸੇ ਅਗਰ 25 ਰੁਪਏ ਕਿਰਾਏ ਕੇ ਲੇਨੇ ਕੀ ਓਟ ਮਿਲ ਜਾਤੀ ਹੈ ਆਰ ਉਸਕੇ ਬਾਦ ਉਸ ਪਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਏਸੈਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤੋ ਇਸਮੇਂ ਕਧਾਂ ਤਕਲੀਫ ਹੋਤੀ ਹੈ ? ਕਧਾ ਕਯਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਕੋ ਰਿਲੀਫ ਨ ਮਿਲੇ ਕਧਾ ਵਹ ਸ਼ਹਰ ਮੇਂ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਇਸੀਲਿਓ ? ਧਰਮ ਜਹਨਿਧਤ ਹੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਸ਼ਹਰੀ ਆਰ ਦੇਹਾਤੀ ਸਮਝ ਕਰ ਦੇਖਾ ਜਾਏ । ਜੋ ਗਰੀਬ ਹੈ ਵਹ ਚਾਹੇ ਸ਼ਹਰ ਕਾ ਹੋ ਧਾ ਦੇਹਾਤ ਕਾ ਹੋ ਵਹ ਏਕ ਜੈਸਾ ਗਰੀਬ ਹੈ ।

ਮੈਨੇ ਇਸ ਸਦਨ ਕੇ ਅਨਦਰ ਜੋ ਏਸੈਂਡਮੈਂਟ ਦੀ ਥੀ ਵਹ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਉਸਮੀਦ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਆਦਮੀ ਕਾ ਕਿਰਾਧਾ 50 ਰੁਪਏ ਤਕ ਬਨਤਾ ਹੈ ਉਸਕੋ ਭੀ ਰਿਲੀਫ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਿਓ ਕਧਾਂਕਿ ਅਬ ਰੁਪਏ ਕੀ ਵੈਲਯੂ ਬਹੁਤ ਕਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਅਨਦੋਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲੀਜਿਓ ਕਿ 25 ਸਾਲ ਪਹਲੇ ਰੁਪਏ ਕੀ ਕਧਾ ਕੀਮਤ ਥੀ ਆਰ ਇਸ ਤਰਹ ਸੇ 20 ਰੁਪਏ ਆਜ ਕੇ ਕੀਤਨੇ ਰੁਪਏ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਬਨਦੇ ਹੈਂ । ਵਹ ਅਗਰ ਆਜ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਾਨਦੇ ਤੋ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਫਿਰ ਕਭੀ ਬਿਲ ਲੇ ਆਏ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਂ ।

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਕੋਦਰ): ਸ੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਣ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦਾ ਔਰ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਲਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਕਾਲਾ ਪਨ ਹੈ। ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਕਤਾਰ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਕੋਠੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਸੈਂਕੜੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। (ਸ਼ੋਰ) ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਦੇਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਗਰੀਬ ਤਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ 400 ਰੁਪਿਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਉਤੇ ਛੋਟ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਰਹਿਮ ਦਾ ਦਰਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰਮੀਮ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪਵੇਗਾ ਜਦ ਕਿ ਇਕ ਕਰੋੜ 32 ਲੱਖ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਔਰ ਉਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਟੈਕਸ ਦਿਹਾਤ ਦੀ ਜਨਤਾ ਤੇ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੜਕਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨਗੀਆਂ ਔਰ ਸਕੂਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨਗੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗੀ?

[ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੈਂਟਲ ਵੈਲਿਊ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਰੈਂਟਲ ਵੈਲਿਊ ਵਧੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਵਧਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣਾ। ਅਜ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੀ 75 ਪਰਸੈਂਟ ਜਨਤਾ ਹੈ ਔਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ 20 ਜਾਂ 25 ਪਰਸੈਂਟ ਜਨਤਾ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋ ਫੀ ਸਦੀ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ 2 ਪਰਸੈਂਟ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ ਹਨ। ਜੇ ਦੋ ਫੀ ਸਦੀ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ 83 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੁਸਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਹਲ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਘੰਟੀ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਦੋ ਮਿਨਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਘੰਟੀ ਵਜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੈਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈਂਡ ਰੈਵੀਨਿਊ, ਸਰਚਾਰਜ, ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਰਚਾਰਜ, ਸੈਸ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਕਲਿਆਨ ਟੈਕਸ ਵਗੈਰਾ ਨਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਹਨ, ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਟੈਕਸ ਦਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ *as if heaven is going to fall* ਲੇਕਿਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੀ 86 ਪਰਸੈਂਟ ਜਨਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਹੈ, ਇੰਗਨਰੋਂਟ ਹੈ, ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਰ ਇਤਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਭਾਰ ਚੁਕ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ 10, 12 ਕੋਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏਪ੍ਰਾਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠੋ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤੋਂ ਮੈਂ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਤੁਹਾਡਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਗਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੀਲੀਫ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਮਰਸ਼ਲ ਸੈਸ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਦੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਾਜ਼ਿਹ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਫੇਰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਕਮਰਸ਼ਲ ਕਰਾਪ ਸੈਸ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਮਾਈਕ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਸ਼ਾਕ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਹੁਣੇ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। (It shall be set in order just now).

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਲਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਬੜੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਹੋਈ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੰਦੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਏ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਦੋਂ ਨੈਗੋ-ਸੀਏਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਰੀਪੋਰਟ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਛੱਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਉਸ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਐਲਾਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਰੀਪੋਰਟ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ (ਘੰਟੀ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਵਾਂਗਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਿਨਟ ਹੋਰ ਬੋਲ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਉ। (The hon. Member, Chaudhri Darshan Singh, should resume his seat after speaking for one minute more).

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਇਕ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਵਧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਖਣ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ 30 ਏਕੜ ਦੀ ਹੌਲਡਿੰਗ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਕਨਾਮਿਕ ਹੌਲਡਿੰਗ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਾ ਲਾਈ ਜਾਵੇ (ਘੰਟੀ) ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਾਂ ਮਾਂ ਜੇ ਮੈਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਹੀ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਭੇਡ ਬਕਰੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਕੰਨੋ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਆਉਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਹੀ ਆਵੇਗਾ ਜੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

Deputy Speaker : Please resume your seat now. I have called upon Chaudhri Mukhtar Singh Malik

ਚੌਧਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਮਲਿਕ (ਸੋਨੀਪਤ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਜ਼ ਜੋ ਬਿਲ ਹਮਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਕੀਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਬਹਿਸ ਕੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਕੋ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ੇਖਰ ਦੇਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੈਂ ਯਹ ਕੋਈ ਅਚਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਗਰੀਬ ਹੈ ਕਹਿ ਤੋ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਮੇਂ ਭੀ ਰਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਰ ਦੇਹਾਤਾਂ ਮੇਂ ਭੀ ਰਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਹ ਕਹੁੰਦਾ ਕਿ ਗਰੀਬ ਸਿਰਫ ਦੇਹਾਤਾਂ ਮੇਂ ਹੀ ਰਹੁੰਦਾ ਹੈ ਯਹ ਗਲਤ ਬਾਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਯਹ ਜੋ ਫਿਨਾਂਸਿਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਯਹ ਭੀ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਮੇਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਰਹੁੰਦੇ ਹੈਂ ਤਨ ਕੋ ਰਿਲੀਫ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹੈਂ। ਏਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਅਗਰ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਸਕਾਨ ਬਨਾ ਲੇਤਾ ਹੈ ਆਰ ਤਸ ਕਾ ਕਰਾਬਾ 240 ਕੀ ਕਯਾਏ 300 ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤੋ ਤਸੇ ਗਰੀਬ ਨ ਸਮਝੇਂਗੇ ਤੋ ਆਰ ਕਯਾ ਸਮਝੇਂਗੇ। ਮੁਝੇ ਇਨ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਬਿਲ ਕਾ ਕਹਾਨਾ ਬਨਾ ਕਰ ਆਰ ਕੁਝ ਦੂਸਰੇ ਢੰਗ ਸੇ ਦਿਹਾਤੀ ਆਰ ਸ਼ਹਿਰੀ, ਅਮੀਰ ਆਰ ਗਰੀਬ ਕਾ ਸਕਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੈਂ ਆਰ ਤਨ ਮੇਂ ਇਸ

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

इमत्याज पैदा करना चाहते हैं। यह ठीक बात नहीं है। जब मैं उधर के बच्चों पर बैठने वाले ढोलकवाजों की तरफ देखता हूँ तो मुझे अफसोस होता है कि दूध की रखवाली के लिए बिल्ली बिठाई हुई है। (हंसी) जिस वक्त इस हाउस में दिहात के गरीब लोगों की भलाई की कोई बात आती है या उन पर कुल्हाड़ा चलाने की बात आती तब तो यह कागजी शेर चुप करके मुंह लटकाए बैठे रहते हैं और बोट का जब वक्त आता है तो गरदन नीची किए हाथ उठा देते हैं और हम बेहतेरे इनकी ज़मीर को झंजोड़ने की कोशिश करते हैं लेकिन टस से मस नहीं होते। लेकिन जब यह असली मौका निकल जाता है तो किसी और मौके को जिसका उसके साथ कोई ताल्लुक नहीं होता बहाना बना कर इमत्याज पैदा करने वाली बातें खड़ी करते हैं। मैं कहता हूँ कि जिस वक्त इस हाउस में सिक्योरिटी आफ लैंड टैनेयुर एक्ट पेश हुआ और पास हुआ, कमर्शशल क्रापस के उपर सैस लगा और दिहातियों का मालिया बढ़ाया गया तो हम ने उसकी पुरजोर मुखालफित की, लेकिन यह दिहातियों के लिये मगरमच्छ के आंसू बहाने वाले उनकी मुखालफित न कर सके। उस वक्त हक में खड़े हो गए (शेम, शेम की आवाजें) यह बातें करने का मौका तो उस वक्त था या जब गरीब दिहातियों की भलाई की बात आती है या उन पर कुल्हाड़ा चलाया जाता है उस वक्त आपको अपनी जवांमदों का मौका होता है लेकिन उस वक्त चुप बैठ जाते। मैं कहता हूँ कि *patriotism is the last resort of a scoundrel*, (शोर) जिस वक्त वज़ारत से उतर जाते हैं तो उनको दिहात दिखाई देने लग जाते हैं, उनकी गरीबी दिखाई देने लग पड़ती है और शहरों वाले अमीर दिखाई देने लग पड़ते हैं शहर का रहने वाला भंगी भी इनको बिरला और टाटा नज़र आता है '(शोर) यह चौधरी दर्शन सिंह बैठे हैं . . . . . (शोर)

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਠ ਏਪ੍ਰਾਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ । ਮੇਰਾ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪੈਂਡੂ ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਕਦੇ ਇੱਥੋਂ ਵੇਖਦਾ ਕਦੇ ਉਥਰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਖਲਾ ਜਾਂਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਧਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਬੋਖਲਾ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਿਆ ਦਾ ਰੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਰਿਆ ਹੈ ਇਮ ਲਈ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । (ਸ਼ੋਰ)

Deputy Speaker : Order please.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मैं अज़्र करना चाहता हूँ कि मेरे ऊपर रंग नहीं चढ़ सकता है। अगर गरीब का सवाल आएगा तो मुझे मेरी पार्टी भी अपनी बात कहने से रोक नहीं सकती है लेकिन इस में कोई अमीर, गरीब और हिदाती शहरी का सवाल नहीं है। इनकी आनेस्टी आफ पर्पज़ हम ने कई दफा देख ली है कि यह कितने दिहातियों के और गरीबों के हमर्दद हैं? दिहातियों पर कई दफा कुल्हाड़ा चला लेकिन जब वह कानून पास हुए जिन ने दिहातियों को पीसा तो यह चुप बैठे रहे और जब राए का सवाल आया तो हक में खड़े हो गए। किसी ने मुखालफित नहीं की लेकिन अब बगैर किसी मौका के दिहाती शहरी में तमीज़ पैदा करने के लिये खड़े हो गए . . . . . (शोर) अरे भई आराम से सुनो भी क्या मिरचें खा कर आए हो (हंसी) पिछली बात मैं छोड़ता हूँ लेकिन आज ही देख लेना इनकी आनेस्टी आफ पर्पज़ क्या है। मैं इन से कहता हूँ कि यह जो तुम इस बिल के खिलाफ बोल रहे हो

THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX (AMENDMENT) (30)75
BILL, 1965

हमारे साथ मिल कर राए दो। चलो हम आपकी बात मान कर इस बिल के खिलाफ राए देंगे, अगर हिम्मत है तो हमारा साथ दो और खुल कर इस बिल के खिलाफ राए दो लेकिन यह ऐसा नहीं करेंगे क्योंकि यह कांग्रेसी तो अपनी जमीन बेचे बैठे हैं और कैरों साहिब के जमाने में तो यह अपने डैथ वारंट्स पर हस्ताक्षर किए हुए थे लेकिन आज कामरेड साहिब को डराते हैं.. . . . (शोर). . . . (घंटी) इनकी तो यह बात है कि बगल में छुरी और मुंह में राम राम (हंसी) मैं कहता हूं कि तुम कोई तो ऐसी बात कहो जिस में आनेस्टी आप पपंज हो। इस बिल में कौन सी ऐसी बात है जो शहरी दिहाती का सवाल पैदा करके बावेल मचाते हो। इस में शहर में रहने वाले जो गरीब लोग हैं उनको कुछ रिलीफ देने की बात है और कोई बात नहीं। आप अपने गरेबान तो मुंह डाल कर देखें। डिप्टी स्पीकर साहिब, आप भी यहीं होंगे हम भी यहीं होंगे और यह भी यहीं होंगे, आप देख लेना कि जब भी दिहातियों पर कुल्हाड़ा चलेगा यह चुप बैठे रहेंगे। जब भी दिहातियों पर यह सरकार कोई बोझ डालेगी तो आप देख लेना कि हम तो उस की मुखालफित करेंगे लेकिन यह उपर से उसके हक में हाथ उठाएंगे (शोर) मैं जानता हूं कि दिहात वालों पर बोझ पड़ेगा और यह अपना घाटा दिहात वालों से पूरा करने की कोशिश करेंगे। उस वक्त मौका होगा आपको अपनी जवांमर्दी दिखाने का जब सरदार कपूर सिंह जी ने बजट पेश किया और बजट में जो डिफिसिट दिखाया उसे अनकवर्ड छोड़ दिया तो मैं ने अपनी तकरीर में उस वक्त ही कह दिया था कि सरदार साहिब ने यह जो डिफिसिट अनकवर्ड छोड़ दिया इस का बोझ हमारे उपर डालोगे। इसलिए हम इस वक्त आपको कंडीशनल वधाई ही देते हैं (घंटी) खैर तो मैं अर्ज करता हूं कि जहां तक इस बिल का सवाल है इस मौके पर दिहाती शहरी का इमतिआज पैदा करने वाली कोई बात पैदा नहीं होती।

कामरेड शमशेर सिंघ जोश (रैपड): डिपटी सपीकर साहिब, एह बड़ी अनडारचुनेट गੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਦੀ ਕੰਟਰੋਵਰਸੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਟਰੋਵਰਸੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਸਾਡੀ ਨੈਸ਼ਨ . . . . (ਸ਼ੋਰ ਤੇ ਵਿਘਨ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਿਲ ਬਾਰੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰੋ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਖਾਹਮਖਾਹ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਉ। (The hon. Member Comrade Shamsheer Singh Josh should not go beyond the scope of the Bill. He should not bring in the Congress Party)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬਿਲ ਜੋ ਇਥੇ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬ, ਕਾਸਟ, ਕਰੀਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਿਹਾਤੀ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਨਾਲ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬਲਕਿ ਉਸਨੂੰ ਆਨ ਮੈਰਿਟ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਜ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਕ ਬੜਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਪਾਲਿਸੀ ਨਾਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਮਨਿਸਟਰੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ਘਟੋ ਘਟ ਇਹ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜੋ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਪਾਲਿਸੀਜ਼ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਰੇਕ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪਾਲਿਸੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਇਕ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਤੇ ਅਗ੍ਰਾਂਵਧੂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪਾਲਿਸੀ ਕੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜ ਤਕ ਪਾਲਿਸੀ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਇਹ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗਰੀਬ ਤੇ ਟੈਕਸ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਂਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਅੱਵਲ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇਕਰ ਲਗਾਣਾ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹ ਘਟ ਲਗਾਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤਨਾਸਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਗਾਣਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਟੈਕਸਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਲਪ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਰਮਾਇਆਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਹੀ ਕਦਮ ਚੁਕਦੀ ਹੈ। ਗਰੀਬਾਂ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਰਿਲੀਫ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੱਦ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ 100, 100 ਜਾਂ 30, 30 ਮਕਾਨ ਹਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ 1 ਮਕਾਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਲੀਫ ਦੇਣ ਦੇ ਵਕਤ ਕੋਈ ਹਦਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਰਬਨਜ਼ ਦਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਲੈਂਡ ਰੈਵੀਨਿਊ ਸਿਸਟਮ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 1 ਵਿਘਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 8 ਆਨੇ ਮਾਲੀਆ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 5 ਵਿਘੇ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 2½ ਰੁਪਏ ਮਾਲੀਆ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਲੀਆ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ 3,00 ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨੀਮਸਲੀ ਰੈਜ਼ੋਲੁਸ਼ਨ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ 5 ਏਕੜ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਲੀਆ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਰੈਜ਼ੋਲੁਸ਼ਨ ਨੂੰ ਔਨਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਊਸ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਲ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। (ਘੰਟੀ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੂਰਲ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ)

Deputy Speaker : Be relevant please.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਪਾਲਿਸੀ ਡਿਸਕਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਐਲਾਉ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੈਂਡਿੰਗ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਉਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਲਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਥੇ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਰਬਨ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸੀਲਿੰਗ ਮੁਕੱਰਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਰਤ ਕਦਮ ਚੁਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲਿਆਏ ਤਾਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਉਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਲਗੇ।

ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ—

There are too many taxes on rural people and too many taxes on urban people. They are . Property Tax, House Tax, Marla Tax, Land Revenue, Water Charges, Surcharge, Betterment Charges, Local Rates and so on.

ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਟੈਕਸ, ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਇਕ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿਸਾ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਟੇਟ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕੰਪਰੀਹੈਨਸਿਵ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਇਨਕਮ ਉਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟੈਕਸ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਨੰਬਰਦਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 4 ਰੁਪਏ ਮਾਲੀਆ, 2 ਰੁਪਏ ਲੋਕਲ ਰੇਟ ਅਤੇ 2 ਰੁਪਏ ਆਬਿਆਨਾ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਉਹ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਤਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਟੈਕਸ ਪੈ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਸਕਣ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ 20, 20 ਮਕਾਨ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਆਪਣੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਬੇਵਾ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇ-ਰਹਿਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਯਤੀਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਕੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਠਿਨ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਂਟ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ, 10, 20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੀਕਿਓਰਿਟੀ ਆਫ ਲੈਂਡ ਟੈਨਿਊਰਜ਼ ਐਕਟ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਲਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਸਮਾਨਾ, ਐਸ. ਸੀ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੜਕਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਡਰੇਨਾਂ ਖੋਦਣ ਲਈ, ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 3½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਂਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਕ੍ਰਿਟਿਸਿਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਟੈਕਸ ਛੱਡਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਸ਼ਿਮਲੇ ਲਈ ਅਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਉਸ ਉਤੇ ਵੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਚੌਧਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਮਲਿਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਉਹ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਉਹ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਗਏ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) ਸਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਕੋਈ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਏ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਲਿਸੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਲ ਉਤੇ ਕਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਵਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਲਾਘਾ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ ਕੀਤੇ ਹਨ ..... (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਮੈਡਮ। ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਯੂਜ਼ਫੁਲ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪੀਚਾਂ ਕਰਕੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਹੈ .....

ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਡੀਬੇਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਬੜਾ ਇੰਸਪੈਕਟਿਵ ਆਰ ਯੂਜ਼ਫੁਲ ਹੈ ਆਰ ਜਕ ਕਮੀ ਕੋਈ ਇੰਟਰਵੇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਖੁਦ ਹੀ ਉਸੇ ਰੋਕ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੀਓਂ ਐਂਸਪੇਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਡਿਪਟੀ ਆਫ ਡੀ ਹਾਊਸ ਹੈ Either the words should be withdrawn or expunged from the proceedings of the House. ਹੁਸ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪ ਕਾ ਕਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਸ ਧਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੂਜ਼ਫੁਲ ਡੀਬੇਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਹਾਊਸ ਕਾ ਕਰਨ ਜਾਯਾ ਕਿਆ ਗਯਾ ਹੈ (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ) ।

ਉਪਾਧਿਕਸ਼ਾ : ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਕਿਸੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਕਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣੇ ਕਾ ਸੀਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਲਤਾ ਅਗਰ ਆਪ ਅਪਨੇ ਆਪ ਪਰ ਕਾਬੂ ਰਖੋ ਆਰ ਸ਼ੋਰ ਬੰਦ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਜੇ ਕਹਿ ਕਿ ਏਸੇ ਇਸ਼ਟੇ-

इस्तेमाल करना कि हाउस का वक्त जाया किया गया है मुनासिब नहीं है। सरदार हरचंद सिंह को अपनी पोजीशन क्लियर कर देनी चाहिए। (I do not get any opportunity to reply to a point of Order raised by any hon. Members. In case the hon. Members maintain discipline and stop making noise, when I would say that the use of the words "the time of the House has been wasted," is not proper. Sardar Harchand Singh Should clear his position in this regard.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਜੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਤਅਲੁਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਹੈ।

उपाध्यक्षा : आप ने यह फरमाया था कि आपोजीशन के कुछ मੈम्बरों ने बातें कर के हाउस का वक्त जाया किया है। यह बात मुनासिब नहीं है इसलिये इस को वापस ले लें। (The hon. member has said that some members of the opposition have wasted time of the House with their speeches. This is not proper. The hon. member should withdraw these words.)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਠੀਕ ਹੈ।

उपाध्यक्षा : आप कहें कि जो बात मैं ने कही है वह वापस लेता हूँ। (The hon. member should say that he withdraws those words).

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਸੋਚਣਾ ਹੈ। ਅਪੋਜੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਰ, ਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜ, ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਗਰੁਪ ਹੈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਸੋਚੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਲੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਹੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਚੈਲਿਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ।

उपाध्यक्षा : जब आनरेबल मੈम्बर खुद बोलते हैं तो वह चाहते हैं कि उन को बिना रोक टोक के बोलने दिया जाए। लेकिन मैं यह बात मुनासिब नहीं समझती कि जब कोई दूसरा बोलता है तो वह खुद उस को इन्टरुप्ट करते हैं। यहां पर सब मੈम्बर साहबान बराबर हैं। (When any hon. member makes a speech himself he wants that none should interrupt him. But when any other hon.

[Deputy Speaker]

member speaks they begin to interrupt. It is not proper. All the members of this House are equal.)

(ਚੈਂਬਰੀ ਸੂਭ ਤਿਧਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਫ਼ ਸੇ ਕ੍ਰਿਥਨ)

Deputy Speaker : Order please.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੇਡ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੀ ਰਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂਜਾਰਟੀ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕਰੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੌਕੇ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰੇ ਬਹਿਸ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ, ਜਿਹੜੀ ਰਿਆਇਤ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜਨਰਲ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸਾ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਪੈਸਿਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਲਗਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਫੀਲਿੰਗ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਬਦਸਤੂਰ ਕਾਇਮ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਫੀਲਿੰਗ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਨਫੈਮੇਕੇਟਿਕ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਐਨੇ ਟੈਕਸ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੇਹਾਤ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਰਾਅ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਵਾਧੂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਪਸਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਅਜ ਵੀ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਰਿਮੂਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕੀਂ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਡਿਫਰੈਂਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਥੋੜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਟੈਕਸ ਘਟ ਲਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕਤਸਾਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਹਾਤ ਦੇ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਉਪਰ ਸੀਲਿੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਐਡੇ ਐਡੇ ਵਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਹਨ, ਇੰਡਸਟਰੀਅਲਿਸਟ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਸੀਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਲਾਏ ਹਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਹਾਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਪੈਸਿਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕਪੈਸਿਟੀ ਹੈ ਕਿੰਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਕਿੰਨੇ ਮਕਾਨ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਿਆਇਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੀ ਜਨਰਲ ਪਾਲਿਸੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਇਕਤਸਾਦੀ ਢਾਂਚੇ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੇ ਆਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਥੋਂ ਬੋਰੀਆਂ ਭਰਨ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਅਜ ਭੁਖਾ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਣਕ ਦੇ ਭਾ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਪਰ ਅਜ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਹੱਥ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਵੀ ਦੋ ਹੱਥ ਹਨ .....

Deputy Speaker: The hon. Member should try to be relevant.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ: ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਈ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਲ ਵੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ ਪੰਜ ਪੰਜ ਪੈਲੀਆਂ ਹਨ, ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਵਧਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਨੇਕ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

(ਇਸ ਸਮਧ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਥਫੇ ਹੂਏ) ।

उपाध्यक्षा : बाबू जी, आप कितनी देर बोलना चाहेंगे ? (For how long would the hon. member Babu Bachan Singh like to speak.)

बाबू बचन सिंह : आधा घंटा ।

ਚੀਫ ਪਾਰਲਿਅਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਰਟਰੀ : ਫਿਰ, ਡਿਫਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੂੰਕਿ ਬਾਬੂ ਜੀ ਆਧ ਘੰਟਾ ਬੋਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸਲਿਯੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸਿਟਿੰਗ ਕਾ ਟਾਈਮ ਆਧ ਘੰਟਾ ਵਧਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

बहुत से माननीय सदस्य : नो, नो ।

श्री बलरामजी दास टंडन : यह बिल्कुल नामुनसिब बात है ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕੈਦੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਾਂ ਜੋ ਰੋਜ਼ ਹਾਊਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਵਧਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠਾਈ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਟਾਈਮ ਐਕਸਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਗਲਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ।

उपाध्यक्षा : गार्ग साहिब, यह मुनासिब मालूम नहीं होता कि हर रोज़ टाइम बढ़ाया जाए इस से आफिस बालों और प्रैस बालों सब को परेशानी होती है। (I would like to point out to the Chief Parliamentary Secretary that it is not

[Deputy Speaker]

proper to extend the time of sitting of the Sabha every day. It causes inconvenience to the office, the press representatives and all others.)

चीफ पार्लियामेन्टरी सैक्रेटरी : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बिल पास करना है । इस लिए आप टाईम ऐक्सटेंड कर दीजिए ।

(Voices : There is no regular motion).

Chief Parliamentary Secretary : Madam, I beg to move
That the sitting of the House be extended till this Bill is passed.

(Voices : No. No.)

उपाध्यक्षा : गर्ग साहिब, आप ने मेरी सजेशन पर ध्यान नहीं दिया । (The Chief Parliamentary Secretary has not paid attention to my suggestion.)

कुछ माननीय सदस्य : टाईम ऐक्सटेंड नहीं होना चाहिए ।

सरदार गुरदयाल सिंह दिल्ली : मैं चीफ पार्लियामेन्टरी सैक्रेटरी साहिब से रिक्वेस्ट करूंगा कि वह इस मोशन को वापिस ले लें । आखिर हर रोज़ इस तरह से ऐक्सटेंशन करने का क्या सिलसिला अख्तियार कर लिया है (विघ्न) ।

चीफ पार्लियामेन्टरी सैक्रेटरी : तो मैं इस मोशन को वापिस लेता हूँ ।

उपाध्यक्षा : मैंने तो पहले ही आप को यह कहा था कि यह मुनासिब मालूम नहीं देता । (I had already told him at the very out set that it did not look proper to do so.)

बाबू बचन सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर आप इजाजत दें तो मैं बैठ कर ही बोल लूँ क्योंकि आज मैं कुछ बीमार हूँ ।

उपाध्यक्षा : बेशक आप नजदीक आ जाइए । बैठ कर बोल लीजिए । (The hon. Member can come at a nearby seat and may speak while sitting.)

बाबू बचन सिंह (लुधियाना उत्तर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो पेरेंट ऐक्ट है इस के सिलसिले में जब सन् 1940 में पेरेंट बिल पेश हुआ था तो उस वक्त हमारे फाईनेंस मिनिस्टर सरदार कपूर सिंह जी असैम्बली के मैम्बर थे । जब लाहौर में इस बिल पर बहस शुरू हुई तो उस वक्त सरकार ने इस असूल को माना था और वह वह सरकार थी जिस को सरदार कपूर सिंह और इन के तमाम साथी टोडी सरकार कहा करते थे । यूनियनिस्ट सरकार से मेरा मतलब है । उस सरकार के सामने जब यह सवाल आप तो तमाम कांग्रेसियों ने इस बात पर जोर दिया कि इस किस्म का टैक्स शहरों में नहीं लगाना चाहिए । उस पर सरकार ने कहा कि हम एक रिहायशी मकान छोड़ कर हर एक आदमी पर टैक्स लगाना चाहते हैं और जो आप

खुद अपने मकान में रहता है या गरीब है उस पर टैक्स नहीं लगेगा। तो मेरे साथी सरदार कपूर सिंह, वजीर खजाना, इस बात पर इत्फाक करेंगे कि शहरी जायदाद के सवाल पर एक असूल माना गया था और वह असूल यह था कि हर एक आदमी के पास रहने के लिए एक छोटा सा मकान जरूर बगैर टैक्स के होना चाहिए। जो आदमी अपने मकान में रहता है और वह दो तीन कमरों का मकान है उस पर कोई टैक्स नहीं लगना चाहिए। यह एक असूल था जिस को यूनि-यनिस्ट सरकार ने भी मान लिया था। इस के अलावा इस सिलसिले में एक और बात थी। जिस वक्त यह बिल वहां पर जेरे बहस आया था, सरदार साहिब को याद होगा कि उस सरकार ने कहा था कि हम यह टैक्स सिर्फ बड़े बड़े शहरों में ही लगाएंगे छोटे छोटे शहरों पर और छोटे छोटे कस्बों पर इसका इतलाक नहीं होगा। लेकिन आज हमारी सरकार ने पंजाब में कोई म्यूनिसिपल एरिया ऐसा नहीं छोड़ा जिस पर इस टैक्स का इतलाक न हो। उसका नतीजा यह हो गया है कि तमाम जगहों पर दो-तीन कमरों के मकान का तो सवाल ही अलग रहा, जो आदमी अपने एक कमरे में भी रहता है उस पर भी बीस रुपए टैक्स लगाया गया है और अब चूंकि महंगाई ज्यादा हो गई है इसलिए उस को भी 25 कर देंगे। मैं आप के जरिए फाइनेंस मनिस्टर साहिब को कहना चाहता हूं कि आप कुछ आंकड़े इकट्ठे करवा लें और आप को पता लगेगा कि सन् 1940 में जिस मकान का किराया चार रुपए माहवार था आज किसी सूरत में बीस रुपए से कम नहीं है और जिस मकान का किराया पांच रुपए माहवार था आज पचीस रुपए से कम नहीं है। मौजूदा सरकार की जिस कांग्रेस पार्टी ने उन दिनों सेल्ज टैक्स के सिलसिले में 52 दिन तक हड़ताल करवाए रखी और पंजाब भर में इस कानून को काला कानून कह कर याद किया आज उस सरकार ने एक तो यह मेहरबानी की है कि इस अर्बन प्रापर्टी टैक्स ऐक्ट को छोटे से छोटे कसबे में भी रायज कर दिया दूसरे एक एक कोठड़ी वाले मकान पर भी इस टैक्स को लागू कर दिया है। सवाल यह है कि जिस बात को उस वक्त आप तस्लीम करते थे, जिस बात को उस वक्त आप सही मानते थे कि एक आदमी को एक छोटे से मकान में रहने का हक हासिल है उस गरीब आदमी पर किसी किस्म का प्रापर्टी टैक्स आयद नहीं किया जाएगा, आया उसी हक को आज आप तस्लीम करते हैं या नहीं? अगर तो आप उस हक को तस्लीम करते हैं कि एक आदमी को, जिस के बीबी बच्चे हैं, जिसके बच्चे स्कूल को जाते हैं जिन को अलग कमरे की जरूरत है दो-तीन कमरों वाले मकान की जरूरत है और उसे आप चाहे दो-तीन कोठड़ियों वाला मकान ही कह दीजिए, तो आप अन्दाज़ा लगाएं कि आज उस दो तीन कमरों वाले मकान का जो प्रापर्टी टैक्स वह आप कितना असैस कर रहे हैं। और अगर आप यह समझें कि महंगाई के हिसाब से काम ठीक चलना चाहिए तो मुझे इस सरकार की एक पालिसी समझ में नहीं आती। जब जब भी आप ने देहातों में टैक्स बढ़ाना होता है, खाह मालिया बढ़ाना होता है तो सरदार अजमेर सिंह यह दलील दिया करते थे कि चूंकि जमीन की पैदावार की कीमत ज्यादा बढ़ गई है, चढ़ गई है, इसलिए टैक्स भी बढ़ना चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਧਾਇਆ। (ਵਿਘਨ)

बाबू बचन सिंह : आप भूल गए हो। डिप्टी स्पीकर साहिब, मेरे दिल में सरदार अजमेर सिंह साहिब की बड़ी इज्जात है लेकिन मैं उन से बड़े अदब से गुज़ारिश करूंगा कि वह अपनी

[बाबू बचन सिंह]

स्पीचिज़ को निकाल कर देख लें और देखने के बाद फिर कहें कि आया उन्होंने यह दलील दी है कि नहीं कि चूँकि महंगाई हो गई है, खेती की पैदावार की कीमतें बढ़ गई हैं इसलिए थोड़ा सा टैक्स अगर और लगा दिया जाए तो कोई हर्ज वाली बात नहीं है। अब अगर इस असूल को मान लिया जाए कि महंगाई की वजह से देहातियों पर टैक्स ज्यादा होना चाहिए तो फिर इस असूल से किसी को एम्पैशन नहीं होनी चाहिए और उसके मुताबिक इस बिल में भी ज्यादा टैक्स लगना चाहिए था। लेकिन मैं इस असूल को नहीं मानता हूँ, इस से इख्तराफ करता हूँ। मैं तो एक बात में यकीन रखता हूँ कि जहाँ तक डायरेक्ट टैक्सेशन का ताल्लुक है वह लगाते वक्त गवर्नमेंट को इस बात को तस्लीम कर लेना चाहिए कि आया किसी आदमी की . . . . .

(Baboo Bachan Singh was still in possession of the House.)

व्याध्यक्षा : सदन बुद्धवार कल साढ़े नौ बजे मिलेगा। (The House stands adjourned till 9.30 a. m. tomorrow.)

(The Sabha then adjourned till 9.30 a.m. on wednesday the 7th April, 1965.)

"C" (1965)

Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha, and
printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

7th April, 1965

Vol. I—No. 31

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 7th April, 1965

	Page
Starred Questions and Answers ..	(31)1
Written answers to Starred Questions laid on the Table of the House under rule 45 ..	(31)18
Motion under rule 84 and Adjournment Motion ..	(31)45
Naming of a Member ..	(31)48
Adjournment Motions. ..	(31)53
Walk-out ..	(31)59
Questions of Privilege ..	(31)59
Statement laid on the Table of the House by the Chief Parliamentary Secretary ..	(31)60
Eighth Report of the Business Advisory Committee ..	(31)60
Bill (s)—	
The Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) _____, 1965 ..	(31)61
The Punjab Entertainment Duty (Amendment) _____, 1965 ..	(31)64
The Indian Stamp (Punjab Amendment) _____, 1965 ..	(31)64
The Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment _____, 1965 ..	(31)68
The Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment _____, 1965 ..	(31)72
The Punjab Excise (Amendment) _____, 1965 ..	(31)72—100

Price Rs. 5.20 Paise.

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, No. 31,
DATED THE 7TH APRIL, 1965.

Read	For	Page	Line
of	o	(31)9	4 from below
ਸਰਦਾਰ	ਸਰਦਾਰ	(31)10	3 from below
ਕੁਝ	ਕੁਝ	(31)11	8
Meeting	Meeing	(31)12	{ S.No. 17, col. 3
ਪ੍ਰੈਜੀਡੈਂਟ	ਪ੍ਰੈਜੀਡੈਂਟ	(31)13	24
ਪ੍ਰਭੂਨਾ	ਪ੍ਰਭੂਨਾ	(31)15	21
of	or	(31)15	27
villages	vi lages	(31)18	6
charge	chrge	(31)19	1
for	fr	(31)21	31
allegations	allegatins l allegations	{ (31)21 { (31)33	34 22
writing	WR t ng	(31)21	35
Plots	Olots	(31)26	4 from below
could not come	could come	(31)32	2
on one hand	one on hand	(31)32	5 from below
ਏਨਕਰੇਜਮੈਂਟ	ਏਨਕਰੇਜਮੈਂਟ	(31)51	8
ਮੁਸ਼ਿਕਲ	ਮੁਸ਼ਿਕਿਲ	(31)65	15
ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ	ਗਰਮੀਤ ਸਿੰਘ	(31)69	8 from below
ਯੂਟੈਸਿਲ੍ਹ	ਯੂਟੈਸਿਲ੍ਹ	(31)70	8 from below
ਹੁੰਦੀ	ਹੰਦੀ	(31)73	17
ਨੁਕਸ	ਨਕਸ	(31)73	Last but one

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
हौसले	हौसले	(31)78	12
मै	म	(31)88	2
ढिठांसल	ढिठांसल	(31)91	11 from below
मोशन	म शन	(31)98 (31)99	1 8
घैचां	घैचां	(31)98	11 from below
नऱ	न ऱ	(31)98	9 from below
पुट	पूट	(31)99	9
ह	हुँ	(31)99	23

PUNJAB VIDHAN SABHA

Wednesday, the 7th April, 1965

The Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 9.30 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION NO. 8134

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਕਲ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਟਾਰਗੇਟਸ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਫਿਕਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਸਿਟੀ ਆਫ ਫੰਡਜ਼ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਿਊਬ ਵੈਲਜ਼ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੰਡਜ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਟਿਊਬ ਵੈਲਜ਼ ਨੂੰ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਟਾਰਗੇਟਸ ਫਿਕਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਪਾਸਿਟੀ ਆਫ ਫੰਡਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਸਿਰਫ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਟਿਊਬ ਵੈਲਜ਼ ਨੂੰ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਟਾਰਗੇਟਸ ਫਿਕਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਫਿਕਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ?

ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਮੰਤਰੀ : ਪਲੇਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਮੇਨ ਈਲੈਕਟਰਿਕ ਲਾਈਨਜ਼ ਲੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਘਟ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਪਾਲੀਸੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਕਤ ਲਗੇਗਾ।

During the Fourth Five Year Plan Government propose to give preference to the districts that had been left out during the earlier plan periods.

Sardar Balwant Singh : Mr. Speaker, Sir, the question asked by me was specific. I wanted to know if the targets fixed for Kapurthala District could not be achieved due to paucity of funds or is this the position throughout the State ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਮੇਨ ਲਾਈਨਜ਼ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। **Now we have taken a second thought** ਔਰ ਹੁਣ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਰੀਆਜ਼ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਘਟ ਈਲੈਕਟਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਮੇਨ ਲਾਈਨਾਂ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਰੈਫਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

Chaudhri Darshan Singh : Mr. Speaker, Sir, the irrigated area in certain districts is only 10 to 12 per cent of the total agricultural land there.

**Note.—Starred Question No. 8134 alongwith its reply appears in the P. V. S. Debates Vol. I No. 30, dated the 6th April, 1965.

[Chaudhari Darshan Singh]

May I know from the hon. Minister if preference will be given to those districts in the matter of energising the tubewells ?

Mr. Speaker : The main question pertains to district Kapurthala alone. Therefore, this supplementary is not allowed.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि फगवाड़ा सब-डिवीजन में, जो कि ज़िला कपूरथला में है टियूबवैलज़ के कुनैक्शन के लिये कुछ लोगों की 1963 से ऐप्लीकेशन पड़ी हुई हैं हालांकि उन्होंने सिव्योरिटीज़ भी जमा कराई हुई हैं, टेस्ट रिपोर्ट्स भी दी हुई हैं लेकिन उन को तो आज तक कुनैक्शन दिये नहीं गये लेकिन कुछ लोगों को जिन्होंने उस के बाद अपनी ऐप्लीकेशन दी थीं और यह फारमैलिटीज़ भी पूरी नहीं की थीं उन को कुनैक्शन मिल चुके हैं। तो मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या गवर्नमेंट की यह पालीसी नहीं है कि जिस तरह ऐप्लीकेशन आये उन के सीरियल नं० के मुताबिक उनको कुनैक्शन दिये जायें ?

मन्त्री : गवर्नमेंट की इन्स्ट्रक्शन यही है कि ज्यों ज्यों कुनैक्शन के लिये टेस्ट रिपोर्ट्स आती जाती हैं उन को उसी हिसाब से कुनैक्शन दिये जायें। अगर मेरे मुअज़िज़ दोस्त के नोटिस में कोई बात है जिस में इस इन्स्ट्रक्शन के मुताबिक काम न किया गया हो तो वह हमारे नोटिस में लायें। हम ज़रूर उस को देख लेंगे।

Chaudhri Inder Singh Malik : On a point of order, Sir. Mr. Speaker, parts (a) and (b) of the question read—

(a) the target, if any, fixed for the electrification of villages and for energising tubewells in Kapurthala district during the year 1964-65,

(b) the extent to which the target fixed, as mentioned in part (a) above, has been achieved ?

This question relates to district Kapurthala alone, whereas the hon. Minister is stating the general position in the State.

Mr. Speaker : This is no point of order.

श्री फतेह चन्द बिज : उस दिन लोक कार्य मन्त्री जी ने बताया था कि 1963-64 और 1964-65 में हैप्पेज़ड वे में गांव में बिजली दी जाती रही है और जहां पर मेन लाईन्ज़ जा चुकी थी वहां कई गांवों को बिजली दी जाती रही है, तो मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या गवर्नमेंट ने 1965-66 के लिये कोई टारगेट्स इस बारे में सुकरर किये हैं या अब भी उसी तरह से किया जायेगा जैसा कि पिछले दो सालों में होता रहा है ?

Mr. Speaker : Not allowed.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਅਗਨੀ ਹੋਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ 100 ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਅਜ ਵੀ ਪੈਂਡਿੰਗ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਵੀ ਲਗਾ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਟੈਸਟ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਫੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਈਲੈਕਟਰੀਫਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਾਈਜ਼ ਟਾਰਗੇਟਸ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਫਾਲੋ ਕਰਦੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਟੈਸਟ ਰੀਪੋਰਟਸ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਰਮੈਲਿਟੀਜ਼ ਕੰਪਲੀਟ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹੋਣ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੈਫਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਫਗਵਾੜਾ ਸਬ-ਡੀਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਰੋਹਨਾਂ ਜਦੋਂ ਵਿਚ ਇਕ ਟੀਊਬ ਵੈਲ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 8 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਟੀਊਬ ਵੈਲ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਰਮੈਲਿਟੀਜ਼ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਜ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ: ਅਗਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੇਸ ਤੁਹਾਡੇ ਇਲਾਮ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉ । ਉਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਓ ਕਿ ਫਲਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਫਲਾਂ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । **We will try to rectify the wrong.**

ਸ਼ਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਵਾਈਜ਼ ਜਿਹੜੇ ਟਾਰਗੇਟਸ ਫਿਕਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਪਰੋਜੈਕਟ ਕੀ ਹੈ ? ਉਹ ਕਿਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਪਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਬਣਾਇਆ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੀਊਬ ਵੈਲਜ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਰਮੈਲਿਟੀਜ਼ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਰਨ ਐਨਰਜਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ **irrespective of the district to which they belong.**

Reconstruction of Buildings at Manali, district Kulu

*7797. Shri Lal Chand Prarthi : Will the Chief Minister be pleased to state the steps so far taken to rehabilitate the fire sufferers of Manali, district Kulu as well as the details of the plans undertaken to ensure the reconstruction of buildings there before the commencement of the next tourist season ?

Shri Prabodh Chandra (Education and Local Government Minister) : A meeting in this behalf was held on 26th November, 1964 under the Chairmanship of the Chief Parliamentary Secretary. After going through the master plan of Manali, it was decided that :—

- (i) the burnt area should be immediately acquired by Government so that a proper development plan could be prepared for the construction of buildings there.
- (ii) the owners of sites now forming the burnt area should be offered alternative sites in the commercial area of the Master Plan; the price of which should be decided after calculating the development charges but keeping the rehabilitation factor in sight. For protection of the interest of the tenants it should be stipulated that the owners will give preference to the displaced shop tenants.

[Minister for Education and Local Government]

2. The Director, Urban Estates, is taking necessary action in the implementation of the above decisions of the meeting.

3. As regards grant of house-building loans for rehabilitation of sufferers by fire, D.C. Kulu had first asked for Rs 2 lakhs under M.I.G.H. Scheme and Rs 2 lakhs under L.I.G.H. Scheme, and it was decided to allocate this amount to him. Later on, however, he expressed his inability to disburse this amount during 1964-65 to the fire-sufferers as the master plan of Manali was not finalized. However, this amount of Rs 4 lakhs, plus an additional amount of Rs one lakh under LIGH Scheme has been placed at his disposal for disbursement throughout the district, including the fire-sufferers of Manali.

4. The Development Commissioner, Hill Area, the Director, Town and Country Planning, and other concerned Officers visited Manali on 27th March, 1965 and have drawn up a programme of action for the reconstruction of the burnt shopping area in Manali. Further action is being taken thereon by Government in the Town and Country Planning Department.

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि जब मनाली में अक्टूबर के महीने में आग लगी थी और रिलीफ देने के बारे में मार्च में जा कर थोड़े बहुत फैसले हुए और यह भी तब हुए जब इस बारे में कोशिश की गई, कुछ डेपुटेशनज़ मिले और कुछ रिप्रीजेंटेशनज़ भेजी गई। तो मैं पूछना चाहता हूं कि इस बारे में फौरी तौर पर गवर्नमेंट की तरफ से तवज्जोह न देने के क्या कारण हैं ?

मन्त्री : जनाबे आली, इस में पांच छ- महीने जरूर लगे हैं मगर चूंकि हर चीज़ मास्टर प्लैन के मुताबिक करनी है तो इस में कई महकमों ने हिस्सा डालना है, इस लिये देर हुई है। चूंकि ट्रिस्ट सीज़न शुरू होने वाला है इस लिये सरकार ने यह हिदायत कर दी है कि जल्दी से जल्दी सारी बात को फाइनलाइज़ किया जाये।

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : क्या मन्त्री महोदय बतायेंगे कि सारी चीज़, नकशे बगैरह का पास किया जाना मास्टर प्लैन के मुताबिक होगा या जैसा कि पहले सरकार ने वादा किया था कि सारी चीज़ मौका पर जा कर नीज़ आर्कीटेक्ट और टाऊनप्लैनर बगैरह नकशे मौके पर ही पास कर देंगे ताकि लोग जल्दी ही मकान या दुकानें बगैरह बना लें क्या ऐसा किया जायेगा ?

मन्त्री : गवर्नमेंट हर उस तरीके से काम लेगी जिस से उन की रीहैबिलिटेशन जल्दी से जल्दी हो सके।

डा० बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब मनाली का सारा बाजार जल चुका है और कितना अर्सा हो चुका है। यह कहते हैं कि जल्दी से जल्दी उन को रीहैबिलिटेड करना चाहते हैं। इन्होंने जो उन को पांच हजार की ग्रांट दी वह तो यहां पर वहां से आने में डेपुटेशनज़ की शक्ल में ही खर्च हो चुकी है। क्या मुख्य मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि क्या उन को वहां का कोई डेपुटेशन रीसैन्टली मिला था, अगर मिला था तो क्या आप ने उन को कोई स्पैसिफिक ऐशुरेंस दिलाई थी ?

मन्त्री : मुझे तो कोई डेपुटेशन नहीं मिला, मेरे कुलीग से मिला हो तो यह बात जवाब में नहीं है। मगर मैं यह कहना चाहता हूं कि यह हिदायत 27 मार्च को दी गई

है कि इस काम को जल्दी से जल्दी किया जाये और अगर जरूरी हो तो अफसर मौके पर जा कर भी इस काम को करें, उम्मीद है यह जल्दी ही फाइनलाइज हो जायेगा।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : इन्हो ने बताया कि अक्टूबर में आग लगी और अब जाकर हिदायतें जारी की हैं। क्या यह बतायेंगे कि इस इंटरिम पीरियड में किसी इंडीविजुअल को किसी किस्म का कोई रिलीफ दिया ?

श्री बलरामजी दास टंडन : डैपुटेशन चीफ मिनिस्टर साहिब को मिला तो क्या इन्होंने उन को कोई स्पेसिफिक ऐशुरेंस दी थी ?

मुख्य मन्त्री : डैपुटेशन मुझे मिला था। उस के मुताबिक जैसा कि ऐजुकेशन मिनिस्टर ने कहा है इन्स्ट्रक्शन्ज जारी कर दी गई हैं कि जल्दी से जल्दी इस काम को किया जाये।

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : इस आग में मनाली के कई दुकानदारों की दुकानों के साथ ही हिसाब किताब की बहियां भी जल गई थीं तो क्या सेलजटैक्स के सिलसिले में ऐसे लोगों को रिलीफ दिया जायगा ?

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : ऐसे केसिज में जो रिलीफ कानून के तहत उन को मिल सकता होगा वह उन को भी दिया जायेगा। आग तो और भी जगह लगती है और बहियां भी जलती हैं तो जो उन को रिलीफ दिया जाता है वह इन को भी कानून के मुताबिक दिया जायेगा।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय यह बतायेंगे कि जब मनाली में आग लगी थी तो फायर ब्रिगेड कुल्लू से आया था ? अगर ऐसा है तो क्या वहीं मनाली में फायर ब्रिगेड का इन्तज़ाम किया जायगा वहां पर एक कमेटी की मीटिंग चल रही थी तो लोगों ने देखा कि चार पांच घंटे के बाद फायर ब्रिगेड पहुंचा ?

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। क्या मलिक साहिब का सप्लीमेंटरी इरैलवैन्ट है कि इस का जवाब नहीं दिया ?

Mr. Speaker : It is all right.

मन्त्री : सवाल उन के रिहैबिलीटेड करने के बारे में है, फायर ब्रिगेड बारे तो नोटिस दे दें।

श्री अध्यक्ष : इन्होंने एक सजेशन दी है। (The hon. Member has given a suggestion.)

मन्त्री : नोटिस दें तो ऐजामिन कर लेंगे।

डा० बलदेव प्रकाश : इन्होंने बताया है कि इन्होंने इन्स्ट्रक्शन्ज दी हैं कि जल्दी से जल्दी इस काम को किया जाये। मैं चाहता हूं कि किस किस डिपार्टमेंट को इन्होंने यह दी है और उनकी क्या डिटेल्ज हैं, क्या यह हाऊस के टेबल पर वे रखेंगे ?

मन्त्री : यह इन्स्ट्रक्शन्ज मुताल्लिका अफसरान, जैसे कि आर्कीटेक्ट, इंजीनियर, कन्ट्री ऐंड टाऊन प्लैनिंग के अफसरान को दी गई हैं।

डा० बलदेव प्रकाश : किस अफसर को दी है ?

मन्त्री : इस वक्त नाम नहीं बता सकता। (विष्णु)।

Details of properties submitted by Members of Cabinet

*6922. Shri Balramji Dass Tandon : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the details of the properties submitted by each member of the present Cabinet ;

(b) the dates when the said details were submitted ?

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : (a) The Code of Conduct for Ministers does not require that the particulars furnished by the Ministers regarding their assets be made public or laid on the Table of the Houses of the State Legislature.

(b) A statement is laid on the Table of the House.

Statement showing dates on which the returns of assets were submitted by the Ministers/ Deputy Minister to the Chief Minister

Serial No.	Name of the Minister	Date on which the statement was submitted
1	2	3
1	Shri Darbara Singh, H.D.M.	23-2-65
2	Shri Prabodh Chandra, E.L.G.M.	17-11-64
3	Shri Kapur Singh, F.M.	7-12-64
4	Major Harinder Singh, R.M.	11-12-64
5	Shri Rizaq Ram, P.W.M.	22-12-64
6	Chaudhri Sunder Singh, D.M.W.	4-12-64

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मैं ने जो सवाल किया है उस के अन्दर यह नहीं कहा गया कि हमें कोड आफ कन्डक्ट के मुताबिक बताया जाये मैं ने तो जैनरली पूछा है कि मिनिस्टर साहिबान ने जो व्योरा अपनी चल और अचल सम्पत्ति का दिया है उस की तफसील क्या है ?

चीफ़ पार्लियामेन्टरी सैक्रेटरी : जो लिस्ट दी गई है वह कोड आफ कन्डक्ट के तहत दी गई है और वह कोड एलाऊ नहीं करती कि वह पब्लिक की जाये या टेबल पर रखी जाए ।

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर यह लिस्ट बताई नहीं जाती तो फिर जिन मुताल्लिका लोगों को पता है कि इन साहिबान की क्या क्या प्रापर्टी है और कहां कहां बिखरी पड़ी है तो वह कैसे जान सकते हैं कि आया उन्होंने लिस्ट दी है वह ठीक है या गलत है और सरकार इस का कैसे अन्दाज़ा लगा सकती है ?

Mr. Speaker : The Government is not prepared to disclose it.

श्री बलरामजी दास टंडन : तो फिर इस लिस्ट को लेने का क्या फ़ायदा है ?

Mr. Speaker : The fact has come.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या मुख्य मन्त्री जी खुद इस बात के अन्दर नहीं आते ? उन्होंने कहीं इस बात का जिक्र नहीं किया कि उन्होंने कोई लिस्ट दी है इस कोड के तहत ?

चीफ़ पार्लियामेन्टरी सैक्रेटरी : चीफ़ मिनिस्टर साहिब अपने असैट्स की लिस्ट प्राइम मिनिस्टर साहिब को इस कोड के मुताबिक भेज चुके हैं। (विघ्न)।

Chaudhri Inder Singh Malik : Mr. Speaker, on a point of order. Sir, the question is—

“(a) the details of the properties submitted by each Member of the present Cabinet ;

(b the dates when the said details were submitted ?”

But in the reply given by the Government no mention has been made of the date when the Chief Minister submitted the details of his property. When you have admitted the question, the Government must give complete reply.

Mr. Speaker : Government can claim privilege.

Chaudhri Inder Singh Malik : When the question has been admitted the reply must come .

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, the Chief Parliamentary Secretary has just now stated that the Chief Minister has submitted his list of property to the Prime Minister. I would like to know with reference to para (a) of the Question whether the Chief Minister is a Member of the Cabinet; if so, why the date when he sent the list of his property to the Prime Minister has not been given in the reply ?

चीफ़ पार्लियामेन्टरी सैक्रेटरी : अगर आनरेबल मैम्बर ने कोड आफ कन्डक्ट को पढ़ा होता जो कि हम ने टेबल पर ले की है तो यह सवाल न करते।

Mr. Speaker : They do not want the list of property. They want the date on which the Chief Minister sent the list of his property to the Prime Minister. That is in the knowledge of the Government.

मुख्य मन्त्री : इस कोड आफ कन्डक्ट को अडाप्ट करने से पहले ही मैंने अपनी सारी प्रापर्टी की लिस्ट उन को भेज दी थी।

श्री अध्यक्ष : यह डेट पूछते हैं। (The hon. Member wants to know the date.)

मुख्य मन्त्री : वह मुझे इस वक्त याद नहीं है। मैं ने अपनी सारी प्रापर्टी की अपनी बीबी की प्रापर्टी, अपने बच्चे की प्रापर्टी की सारी तफ़्सील हर एक चीज़ की भेज दी थी। (तालियां)।

श्री फतेह चन्द बिज : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर।

जैसे पिछले दिनों पंडित मोहन लाल की तरफ से श्री प्रबोध चन्द्र की प्रापर्टी की लिस्ट हाऊस में पेश की गई थी जो कि उन्होंने गवर्नमेन्ट की तरफ से मुहय्या की गई थी तो अगर वैसे ही इस हाऊस में गवर्नमेन्ट की तरफ से सब मिनिस्टर साहिबान के बारे में लिस्ट आ जाये तो क्या हर्ज है ?

Mr. Speaker : Please. That copy was laid on the Table of the House by the hon. Member Chaudhri Hardwari Lal.

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, हम जानते हैं कि आल इन्डिया लैबल पर कोड आफ कंडक्ट बनाया गया है और उस में कोई इस तरह की प्रोवीजन नहीं कि लिस्ट को पब्लिक में रखें लेकिन उस में इस बात की भी कोई पाबन्दी नहीं कि मिनिस्टर साहिबान अपने असैट्स और लायबिलिटीज़ के बारे में पब्लिक को कान्फीडेंस में लें। इस लिये मैं जानना चाहूंगा अपने चीफ मिनिस्टर साहिब से कि क्या कैबिनेट के मੈम्बरान ने इस बात पे विचार किया है कि लोगों को कान्फीडेंस में लेने में कोई हर्ज है ताकि उन के दिलों में अगर कोई शुबहजात हों तो दूर हो सकें। क्या चीफ मिनिस्टर का विचार है कि इन को पब्लिक कर दिया जाये ?

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : यह मामला पार्टी का है, अगर फिर भी किसी मैम्बर को इस के बारे में जानने के लिये खास वजूहात हों और वह जिम्मेदारी ले तो हम पब्लिक में शो कर सकते हैं। *This is purely a party matter* इन लिस्टों को आरगेनाइज़ेशन के तौर पर मांगा गया था।

So far as I am concerned, I am prepared to show the list that I have submitted, to any body.

Mr. Speaker : The Code of Conduct was laid down by the Government of India in pursuance of that, it has been adopted by the Ministers. A copy of the Code of Conduct was laid on the Table of the House.

Minister : According to the instructions received by the Punjab Government, the Chief Minister and the Ministers are expected to supply copies of their assets to certain organisations or to some Government people. That has been done. It does not in any way force the Chief Minister or the Ministers to lay that on the Table of the House. If, however, any hon. Member wants, it can be shown to him or it can be made public.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, May I know from the hon. Chief Minister whether the details of the properties furnished by the Ministers have been verified by the Government ?

मुख्य मन्त्री : गवर्नमेंट आफ इन्डिया की होम मिनिस्टरी ने इस तमाम मामले पर गौर करने के बाद तमाम स्टेटस को हिदायत जारी की थी कि कोड आफ कन्डक्ट पर अमल किया जाये और उसकी एक कापी इस स्टेट गवर्नमेंट को भी भेजी गई थी और हमारी केबनेट ने कोड आफ कान्डक्ट को अडाप्ट किया था। और जो इन्स्ट्रक्शन्ज़ थीं उन के मुताबिक इस स्टेट के अन्दर तमाम मिनिस्टर्ज़ ने अपने अपने एसैट्स की तफसील दी थी और उसकी एक कापी चीफ मिनिस्टर को और एक कापी सैंटर के प्राईम मिनिस्टर को मुहैया करनी थीं वह कर दी गई है और उन हिदायात पर पूरी तरह से अमल दरामद कर दिया गया है। लेकिन यह किसी तरह भी किसी मिनिस्टर पर लाज़म नहीं कि पब्लिक इन्ट्रैस्ट को सामने रखते हुए इन तफसीलात को लोगों के सामने रखा जाये।

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। यहां पर चीफ मिनिस्टर ने कहा है कि मैं ने अपनी प्रापर्टी, अपने लड़कों की और अपने रिश्तेदारों की जायदाद की लिस्ट प्राईम मिनिस्टर और होम मिनिस्टर को भेज दी है तो हाउस में इन्होंने पहले बताया था कि मेरे पास बिल्कुल कुछ नहीं है तो मैं यह जानना चाहता हूं कि इन्होंने भेजा क्या है ?

Mr. Speaker : This is no Point of Order.

Comrade Shamsher Singh Josh : May I, Sir, know from the Chief Parliamentary Secretary as to what is the guarantee that the statements submitted by the hon. Ministers may not be changed or re-changed in view of the present reply ?

Mr. Speaker : The list is with the Government.

Chief Parliamentary Secretary : Sir, it is with the Chief Minister.

श्री मोहन लाल : अभी अभी एक मिनिस्टर साहिब ने बताया था कि उन्हें कोई एतराज नहीं अपनी प्रापर्टी की लिस्ट को पब्लिक करने का तो मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से दरयाफ्त करना चाहता हूं कि क्या वह इस सम्बन्ध में अपने दूसरे कुलीगज़ की भी रायें लेंगे और अगर सारे ही इस बात पर एग्रीएबल हों कि किसी को कोई एतराज नहीं इस को पब्लिक करने में तो क्या इस की कापी को तब हाउस की टेबल पर रखेंगे ?

मुख्य मन्त्री : टेबल पर रखने की ज़रूरत नहीं है। जो कोड आफ कान्डक्ट के बारे में होम मिनिस्टरी की हिदायात थीं उन पर पूरी तरह से अमल किया गया है और उस में यह लाज़म नहीं कि इस लिस्ट को टेबल पर रखा जाये।

पंडित मोहन लाल बत्त : मैं यह जानना चाहता हूं कि किसी मिनिस्टर की जायदाद के बारे में जानकारी को जनता से छुपाने के क्या कारण हैं ?

Mr. Speaker : This question does not arise.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਨਾਬ, ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲਿਸਟ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਾਰੇ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸੈਂਕੜੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਜੇਕਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ.....

Mr. Speaker : It is a matter of opinion.

Chaudhri Darshan Singh : Sir, May I know from the hon. Chief Minister or the Chief Parliamentary Secretary if the lists include the properties owned by the sons and wives of the Ministers ?

Chief Minister : As far as I am concerned, I have already stated the facts.

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir, The hon. Member Chaudhri Darshan Singh has put a supplementay question and the hon. Chief Minister has been pleased to state 'As far as I am concerned'. The question put by the hon. Member Chaudhri Darshan Singh related to entire Cabinet. In view of that, will you kindly give your ruling whether the reply of the hon. Chief Minister includes the information in respect of all other Ministers ?

Mr. Speaker : We have fixed a day for the discussion of the Code of Conduct of Ministers, a copy of which has been laid on the Table of the House.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Code of Conduct does not come into the picture.

Mr. Speaker : Code of Conduct means the submission of lists of properties.

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, जो कोड आफ कान्डक्ट बनाया गया है इस के मुताबिक मिनिस्टर्स की जो प्रापर्टी है इस में मिनिस्टर की वाइफ और उसके तमाम जितने भी

[मुख्य मंत्री]

डिपेंडेंट हैं उन का जिक्र करना पड़ता है कि इन सब के पास कितनी प्रापर्टी है या नहीं है।

सरदार बलवंत सिंह : On a point of order, Sir. ਜਦੋਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ 10.00 A. M. ਆਏ ਹੋ ਮੈਂ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਕ ਢੰਗ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਕੀ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਬੈਂਚ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂ ? (No reply was given)

ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅग्निहोत्री : क्या यह अमर वाक्या है कि यह जो लिस्ट सपलाई की गई है यह इन की उस जायदाद की है जो मिनिस्टरी में आने से पहले की ? उन की थी ? अगर है तो मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या वह आयंदा के लिए नई जायदाद जो बनायेंगे उस की लिस्ट हर साल सपलाई किया करेंगे ?

मुख्य मन्त्री : इसके मुताल्लिक कोड आफ कान्डक्ट के अंदर दिया गया है। हम उस के मुताबिक अमल करने की कोशिश करेंगे।

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਨ ਕੀ ਉਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਲਿਸਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ?

Mr. Speaker : There was no Code of Conduct then. Please take your seat. This supplementary does not arise.

मुख्य मन्त्री : यह कोड आफ कान्डक्ट मौजूदा मिनिस्टर्स पर ही लागू होता है, ऐक्समिनिस्टर्स पर नहीं।

(विघ्न)

बलाही ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਵਿਘਨ)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : इस कैबिनेट के डिप्टी मिनिस्टर साहिब ने अभी अभी कहा है कि उन की वजह से हमारा काम खराब हुआ है। मैं इस के मुताल्लिक आपकी रुलिंग चाहता हूं कि ऐसी कौनसी बात है जिस की वजह से काम खराब हुआ है ?

(Interruptions by Chaudhri Sunder Singh, Deputy Minister.)

Mr. Speaker : There should be no interruptions by any body. I expect Ministers to have some restraint. I cannot allow this sort of thing to go on.

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : स्पीकर साहिब, डिप्टी मिनिस्टर साहिब को गिला है इसीलिए वह रैस्ट੍ਰੇन नहीं कर रहे हैं। उन को भी कुछ बना दें।

ਉਪ ਮੰਤਰੀ : ਤੁਹਾਡੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਿਹਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ।

(ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਲਖਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir. ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੈਬਨਿਟ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਕਸ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜਾ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

Shri Gian Chand : Sir, quite a large number of supplementaries have already been put. There should be some limit to them, as there is quite a large number of questions on the Order List, which have yet to be replied to.

Mr. Speaker : That is right.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਟਰੀਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਇਹ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕੁਝ ਅਸੈਟਸ ਦਿੱਤੇ ਸੀ ਪਰ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚੇਂਜਿਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਖਬਰ ਹੈ ਆਇਆ ਇਸ ਓਵਰ ਰਾਈਟਿੰਗ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਵੀ ਲਿਆ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : (ਬਿਨ) ਆਪ ਨੇ ਬੋਲਨੇ ਦੀ ਅਸ਼ੋਰੇਂਸ ਦੀ ਥੀ ।

Mr. Speaker : No please. I did not give any assurance.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਖਬਰ ਟਰੀਬਿਊਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਚਰਚਾ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : Government do not propose to give reply to your question.

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ ਆਰ ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨੇ ਏਕ ਦੂਸਰੇ ਕੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਨੇ ਬਤੌਰ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੇ ਤਨ ਕੋ ਇਨ ਰਾਈਟਿੰਗ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਏਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਭੇਜਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਲਿਖਾ ਥਾ । ਵਹ ਸਪੈਸਿਫਿਕ ਏਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਗਏ ਹਨ ਆਰ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਤੌਰ ਪਰ ਤਨਕੀ ਇਨਕਾਯਰੀ ਕਰ ਰਹਾ ਹਾਂ ।

Shri Mohan Lal : Sir, before you proceed further, I want to say a few words on personal explanation.

Mr. Speaker : You may please do so after the question Hour is over.

Tour by Chief Minister in December, 1964

*6923. Shri Balramji Das Tandon : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the details of the tours together with the purpose of each undertaken by him in the month of December, 1964;
- (b) the number of public meetings addressed by him during the said period;
- (c) the amount of T.A. drawn by him while on tour in December, 1964 ?

Shri Ram Kishan : (a) and (b) A statement is laid on the Table of the House.

(c) Rs. 142.50.

Serial No.	Names of Places visited by the Chief Minister during December, 1964	Purpose of Journey
1	2	3
1	Patiala	.. Addressed the Local Bodies Conference.
2	Amritsar and Beas	.. Private.
3	Jullundur	.. Presided over the function arranged by the Film Industry of India.

Serial No.	Names of Places visited by the Chief Minister during December, 1964	Purpose of Journey
1	2	3
4		4
4	Delhi	.. Meeting of National Savings Advisory Board.
5	Jind	.. Private.
6	Patiala	.. Prize Distribution meet of Electricity Department
7	Jind	.. Private
8	Beas	.. Private
9	Jullundur	.. Private
10	Delhi	.. Chief Ministers' Conference
11	Jind	.. Private
12	Beas	.. Private
13	Jullundur	.. Opening of Raizada Hans Raj Stadium
14	Delhi	.. Meetings with Planning Commission
15	Jind	.. Private
16	Beas	.. Private
17	Delhi	.. Meeting of Indian Sailors, Soldiers' and Airmen's Board
18	Jullundur	.. Inaugurated Harballabh Sangeet Mela and an Industrial Exhibition
19	Patiala	.. North Zone Ayurvedic Conference
20	Kapurthala	.. Presided over the ex-servicemen re-Union Union function
21	Jind	Public Meeting

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि यह जो दूर किया गया है इस में बहुत सारा टाईम चीफ मिनिस्टर साहिब ने बाई इलैक्शन जो कि ब्यास और जींद की हुई उन पर सर्फ किया ?

Mr. Speaker ; You can not question that.

श्री बलरामजी दास टंडन : हम क्वैश्चन कर सकते हैं , या तो वह छुट्टी ले कर बिगैर तनखाह के जाएं, अगर स्टेट एक्सचेंजर से पैसे लेते हैं तो हमें हक है कि क्वैश्चन करें ।

Chief Minister : As Leader of the Congress Legislature Party, it is my foremost duty to see that the Congress candidates are successful.

Chaudhri Darshan Singh : In reply given by Government, it has been stated that 21 journeys were undertaken, out of which 14 are official and 7 are private. The total amount of T.A. drawn was only Rs. 142.50 Paise. May I know Sir, whether the Chief Minister did not claim full T.A. etc ?

मुख्य मंत्री : जब भी मैं प्राइवेट विज़िट पर गया हूं मैं ने कोई भी टी. ए. और डी. ए. वसूल नहीं किया ।

चौधरी देवी लाल : कुछ यह कहते हैं कि कांग्रेस आर्गनाइजेशन की वजह से कामयाबी हुई है और कुछ कहते हैं चीफ मिनिस्टर के विज़िट की वजह से वोटें मिली हैं । जब वह बार बार इलैक्शन के दिनों में बतौर होम मिनिस्टर या चीफ मिनिस्टर दौरे पर जाते हैं वह क्यों जाते हैं अगर आर्गनाइजेशन के लिए वोटें लेनी हों तो पंडित भगवत दयाल जाये । क्या मिनिस्ट्रों का इस तरह टूर प्रोग्राम निकालना एक्सचेंजर पर मार नहीं है ?

Mr. Speaker : That does not arise.

Comrade Shamsheer Singh Josh : May I know, Sir, the difference between the official tour and private tour of a Minister in the terms of financial liabilities on the State ?

Mr. Speaker : Private tour of a Minister is private. He does not get anything while on private tour.

श्री बलरामजी दास टंडन : On a point of order, Sir. मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि मिनिस्टर्स पब्लिक सरवेंट समझे जाते हैं । इस के मुतालिक सुप्रीम कोर्ट का रूलिंग भी आया है । जब वह एक पार्टी के लिये काम करते हैं मगर स्टेट एक्सचेंजर से पैसे लेते हैं क्या वह ऐसा कर सकते हैं ?

Mr. Speaker : A Minister, though a public servant, can go, as he is the elected representative of the people.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਂਇਲਪੁਰੀ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਦੌਰਿਆਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ, ਕਾਪੀ ਟੂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਕਾਪੀ ਟੂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਕਾਪੀ ਟੂ ਐਮ. ਐਲ. ਐਜ਼ ਔਰ ਕਾਪੀ ਟੂ ਪ੍ਰੋਜੀਡੈਂਟ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਘਲਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਕਾਪੀ ਟੂ ਪ੍ਰੋਜੀਡੈਂਟ, ਜਨ ਸੰਘ ਜਾਂ ਕਾਪੀ ਟੂ ਪ੍ਰੋਜੀਡੈਂਟ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੀ ਭੇਜਦੇ ਹਨ ? (ਵਿਘਨ)

(No Reply)

श्री बलरामजी दास टंडन : सवाल तो रिलेवेंट है, जबाब मिलना चाहिए ।

डा० बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहब, जब आपने रुल आउट नहीं किया और मिनिस्टर खड़े हो कर रिपलाई करना चाहते हैं तो फिर आप यह कैसे अपनी तरफ से फैसला कर सकते हैं कि वह रिपलाई न किया जाए ।

Mr. Speaker : The question was relevant. I waited for the Government to reply. But the Government did not propose to reply and therefore I called upon the other hon. Member to put his supplementary.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir. ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਸੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਪਾਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਜ਼ ਦੇ ਹੈਡਜ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

Mr Speaker : This is no point of order.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मुख्य मंत्री साहिब बतलाएंगे कि उन्होंने जो प्राइवेट विजिट्स किए हैं उनमें अफसरान के साथ राबता रखा है ?

मुख्य मंत्री : जब कोई मुख्य मंत्री या मंत्री दौरे पर जाता है तो उसे कायदे के मुताबिक कमिशनर, डिप्टी कमिशनर और डिस्ट्रिक्ट अथॉरिटीज़ को खबर देनी पड़ती है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Mr. Speaker. My point of order is very simple. I asked the hon. Chief Minister a specific question but he gave a general reply. My question was when the Chief Minister went to certain places on private visits, did he inform the Officers about his visit or did he come into contact with the Officers of those places ?

मुख्य मंत्री : जब भी चीफ मिनिस्टर किसी टूर पर जाता है तो टूर प्रोग्राम की कापी कमिशनर, डिप्टी कमिशनर डिस्ट्रिक्ट कांग्रेस प्रेज़ीडेंट और एम.एल.ए. कन्सन्ड को भेजी जाती है ।

कांभरेड भाण सिंघ भोरा : की मुख मंत्री साहिब दसठगे कि डिस्ट्रिक्ट कांग्रेस प्रेज़ीडेंट नुं किउ भेजिआ जांदा है ?

मुख्य मंत्री : कांग्रेस पार्टी रूलिंग पार्टी है, इसलिए उससे राबता रखना पड़ता है ।

श्री मंगल सेन : जब रूलिंग पार्टी से राबता रखने के लिए चीफ मिनिस्टर साहिब को निमंत्रण देना पड़ता है तो जो पार्टियां रूलिंग पार्टी के करप्शन को तंगा करके उन्हें सही रास्ता दिखाती हैं, उनको निमंत्रण क्यों नहीं दिया जाता ?

सरदार उतरा सिंघ लाहिलपुरी : आंन ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਹ ਰਾਈਟ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਘਲਿਆ ਜਾਏ ।

Mr. Speaker : This is no point of order.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मुख्य मंत्री साहिब पालीटीकल पार्टियों के साथ डिस्क्रीमिनेटरी ट्रीटमेंट करके रूलिंग पार्टी के साथ राबता रखने के लिए ऐक्सचेंजर का रुपया खर्च कर सकते हैं ?

Mr. Speaker : This does not require any ruling from me.

Shri Gian Chand : On a point of order, Sir. I would again request that there are other questions to be put, and sufficient time has been taken on supplementaries to this question.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : The hon. Member is raising points of order, because of the question standing in his name. The question at present before the House is more important.

Mr. Speaker : The hon. Member, Shri Gian Chand thinks for his own question. He is entitled to do so and he is also right.

सरदार लडमਣ सिंघ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਠਗੇ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸੋ ਹੋਇਆ, ਇਨ ਫਜ਼ੂਰ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਹੈਡਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਕਾਪੀ ਭੇਜਿਆ ਕਰੇਗੇ ?

मुख्य मन्त्री : सारे एम.एल.एज कंसर्ब को कापी जाती है ।

एक बात और मैं बाज़े कर देना चाहता हूँ कि इलैक्शन के सिलसिले में जब भी मैं प्राइवेट दौरे पर गया हूँ और तार, टेलीफोन, आदि के सारे खर्च मैंने अपने प्राइवेट फंड्स में से किए हैं । गवर्नमेंट का एक पैसा भी खर्च नहीं किया । (प्रशंसा)

सरदार लड्डमण सिंह गिल : ਜਥਾਬ, ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਕੀ ਇਨ ਫੰਡਜ਼ਰ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਹੈਡਜ਼ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਭੇਜਿਆ ਕਰੋਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

मुख्य मन्त्री : मैं ने पब्लिक की शिकायात और ग्रीवेंसिज़ सुनने के लिए नई इस्ट्रक्शन्ज जारी की हैं कि जब भी चीफ मिनिस्टर या मिनिस्टर किसी जगह जाएगा तो उसकी मुश्तरी एक महीना पहिले से की जाएगी ।

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर । जब दौरे पर जाते हैं तो हारे हुए कांग्रेसियों को इत्तिला देते हैं कि दूसरों को भी इनफरमेशन देते हैं ? मैं आप का रूलिंग चाहता हूँ कि जो पुलिटिकल पार्टियां पंजाब के अंदर रिकग्नाइज़्ड हैं उन को इनवीटेशन न देने का क्या कारण है ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

चौधरी देवी लाल : On a point of order, Mr. Speaker. मुझे प्वायंट आफ आर्डर इस लिए रेज़ करने की जरूरत पड़ी कि अभी यहां पर मुख्य मंत्री साहिब ने कंट्राडिक्टरी जवाब दिया है । अपने एसेट्स के बारे में बताते वक्त इन्होंने एक बार कहा था कि इन के पास कुछ नहीं है लेकिन अभी इन्होंने कहा है कि जब मैं प्राइवेट टूर पर जाता हूँ तो अपनी जेब से खर्चा करता हूँ और डाक वगैरा का खर्चा भी अपनी जेब से ही करता हूँ । मैं पूछना चाहता हूँ कि इन के पास फिर इतनी जायदाद कहां से आ गई जो यह जेब से खर्चा करते हैं ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

कामरेड राम प्यारा : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, यह जो सवालों के पूछे जाने की रफतार है यह बहुत स्लो है । मेरे तीन सवाल हैं जिन में कई लाख रुपए के गबन के बारे में पूछा गया है ।

Mr. Speaker : This is no point or order. You are referring to your own question. I will not allow it.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मैं आप की रूलिंग इस बात पर चाहता हूँ कि आप की डिस्पोजल बहुत पूअर है । इस का आप क्या इलाज कर रहे हैं? इस में 12 लाख रुपए का गबन है ।

Mr. Speaker : I would request the hon. Member to please withdraw his words which he has used against the Chair.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मैं ने कोई खराब बात नहीं कही । कई लाख रुपए का गबन हुआ है । मैं ने यह कहा है कि जल्दी डिस्पोजल होनी चाहिए । इस में कौन सा लफ़्ज़ चेंबर की डिगनिटी के खिलाफ है जो मैं विदूढ़ा करूं ?

Mr. Speaker : You have said that the 'disposal is very poor'. Will you please withdraw these words ?

कामरेड राम प्यारा : अच्छा जी, मैं वह लफ़्ज़ विदड़ा करता हूँ ।

Complaints against Government Officials for taking active part in Gurdwara Elections in Kapurthala

*7266. Shri Om Parkash Agnihotri : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government have received any complaint from a contestant in the recent Gurdwara Elections held in district Kapurthala against certain Government officials for taking active part for or against some candidate, if so, the details of the action, if any, taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra (Education and Local Government Minister) :
First Part —Yes.

Second Part—An enquiry made through the Deputy Commissioner, Kapurthala, has revealed that the complaint was baseless.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਨੇਚਰ ਆਫ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ ?

Minister : Mr. Speaker, permit me not to name the officer. There were some allegations against an officer that he had taken interest in the Gurdwara elections. An enquiry was made and the allegations were found baseless.

डाक्टर मंगल सैन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि उस अफसर के खिलाफ यह एलिगेशन लगाया गया था कि उसे सरकार की तरफ से हिदायत थी कि वह गुरद्वारा इलेक्शन में हिस्सा न ले लेकिन उस ने उस के विरुद्ध काम किया ?

मन्त्री : गवर्नमेंट की कैटेगोरीकल इन्स्ट्रक्शन थी कि किसी अफसर को गुरद्वारा इलेक्शन में हिस्सा नहीं लेना चाहिए और अगर साबत हो गया कि किसी ने ऐसा किया है तो यह इन्स्ट्रक्शन थी कि strictest action will be taken against that officer.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि इन्क्वायरी के वक़्त कम्प्लेनेंट को न बुलाने की क्या वजह है ?

मन्त्री : इस में डाउट की ज़रा भी गुंजायश नहीं थी कि किसी अफसर ने हिस्सा लिया है । इसलिए कम्प्लेनेंट को बुलाना मुनासिब नहीं था ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, I am forced to stand on a point of order on hearing the reply from the Education Minister that it was not essential just to give an opportunity to the complainant to have his say. When a complainant makes a specific complaint against an individual or an officer, is it not a fact that he would have been in a better position to substantiate the allegation ?

Mr. Speaker : That may be a matter of opinion. Government has stated the facts.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Unless the complainant is given an opportunity ...

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat. This is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲੋਂ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। According to my information the Deputy Commissioner was himself party to it.

Mr. Speaker : That may be another complaint.

Minister : I categorically deny what the hon. Member has said. The Deputy Commissioner, Kapurtala, was not a party to it. The complaint related to the conduct of a Tehsildar as a Presiding Officer. There was absolutely no mention about the Deputy Commissioner and what the hon. Member has said is against the facts.

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ : ਕੀ ਮੈਂ ਜਾਨ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਕਮਪਲੇਂਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਮਪਲੇਂਟ ਦੇ ਫੈਕਟਸ ਨੂੰ ਸਬਸਟਾਂਸ਼ਿਏਟ ਕਰਨੇ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : Reply has already come.

ਸਾਹਿਬ : ਮੈਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਜ਼ਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਮਪਲੇਂਟ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਬਗੈਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਠੀਕ ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹਮਾਰੀ ਡਿਫਿਨਿਟ ਇਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮਗਰ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੂਵ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ ਕਿ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਗਲਤ ਹੈ ਇਸਲਈ ਕਮਪਲੇਂਟ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਥੀ।

Chaudhri Darshan Singh : May, I know from the hon. Minister whether the Government will dispose of all the complaints in the same manner in future ?

Mr. Speaker : This is a hypothetical question.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : The hon. Education Minister has just now stated that the complainant had not been afforded an opportunity to substantiate the allegations. May I know from the Education Minister whether there is any procedure laid down by the Government for making enquiries into the complaints against individuals or does the Government evolve its own procedure as it suits its sweet will ?

Mr. Speaker : This question has already been replied by the hon. Minister.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੀ, ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗਰੁਪ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸੰਤ ਗਰੁਪ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਡਾਕਟਰ ਸੰਗਲ ਸੈਨ : ਕੀ ਆਪ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਚੁਨਾਵੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਥਾ ?

ਸਾਹਿਬ : ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਜੈਸੇ ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਦੋਨੋਂ ਅਕਾਲੀ ਗ੍ਰੁੱਪ ਨੇ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਚੁਨਾਵੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ।

**WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE
TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45**

House rent to Government Employees in the Villages

*7267. Shri Om Parkash Agnihotri : Will the Chief Minister be pleased to state whether the benefit of house-rent is likely to be extended to Government employees in the villages ?

Sardar Kapur Singh (Finance Minister) : The benefit of House rent Allowance is not likely to be extended to the Government employees in the villages for the present.

Move of the Camp Offices to Simla

*7811. Shri Gian Chand : Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) whether it is a fact that some of the permanent offices of the Union Government and the Punjab Government were shifted last year from Simla to make accommodation available there for the camp offices of the Punjab Government ;
- (b) whether the idea of moving the camp offices of the State Government to Simla during Summer has now been given up ;
- (c) if the reply to part (b) above be in the affirmative, whether Government is considering any proposal to persuade the Union Government to move some of its offices to Simla again so as to restore the economy of this town ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes, but only the Research, Designs and Standards Organisation, Ministry of Railways, Government of India.

(b) Yes.

(c) No.

Government employees suspended as a result of recent Agitation

*7840. Dr. Baldev Parkash : Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) the number and names of the Government employees, with designations, suspended as a result of the recent agitation conducted by them for the enhancement of their pay and D.A. ;
- (b) whether any charge-sheets were given to them and their replies received, if so, a copy of each charge-sheet be placed on the Table of the House ;
- (c) whether any other action in addition to suspension has been taken against any of the employees mentioned in part (a) above ; if so, their names, action taken against each together with the reasons for taking such action ?

Shri Ram Kishan : (a), (b) and (c) A statement is laid on the Table.

Statement of Government employees suspended as a result of recent agitation

(a)	Name and Designation	(b) Charge -sheet
(1)	Shri Harbans Lal Kochhar, Divisional Head Drafts- No Charge-sheet was served, man, Office of the Chief Engineer (C). Irrigation Works, Punjab	He has since been reinstated
(2)	Shri Jatinder Nath Sharma, Divisional Head Clerk of the Office of the Chief Engineer (C), Irrigation Works, Punjab	Ditto

(a)	Name and Designation	(b) Charge-sheet
(3)	Shri Raghbir Singh Senior Machine Man of the Office of the Controller of Printing and Stationery, Punjab	Charge-sheet is enclosed
(4)	Shri Mohan Lal, Clerk of the Office of the Director of Consolidation of Holdings, Punjab	Ditto
(5)	Shri Dhanj Ram, Clerk Excise and Taxation Office, Jullundur	Ditto
(6)	Shri Des Raj, Stenographer, Punjab Roadways, Jullundur	Ditto
(7)	Shri Jaswant Singh Khambra, Tin-smith, Punjab Roadways, Jullundur	Ditto
(8)	Shri Jaswant Singh, Conductor, Punjab Roadways, Jullundur	Ditto
(9)	Shri Chattar Singh Clerk, of the Office of the Superintending Engineer, Jullundur Circle, Jullundur	Ditto
(10)	Shri Achhar Singh Officiating Assistant office of Commissioner Jullundur Division	Ditto
(11)	Shri Rabinder Parshad Gupta, Clerk, Office of the Commissioner, Jullundur, Division	Ditto
(12)	Shri Swaran Singh, Patwari, Office of the D.C., Jullundur	No charge-sheet served

(c) No other action in addition to suspension has been taken against any of the employees mentioned in part (a) above.

Charge-sheet

Shri Raghbir Singh, Senior Machineman, Punjab Government Press, is charged as follows —

That on 17th December, 1964, between 4.00 p.m. to 7.00 p.m. under the banner of the unrecognised Subordinate Services Federation, in which you were a prominent participant, as Vice-President of the said Federation, you joined the procession of 400/500 Government employees, led by the President of the District Committee of the Federation, Jullundur used the amplifiers even on unauthorised routes, did not pass through the prescribed routes, raised objectionable slogans (Detailed in the statement of allegations), misbehaved by raising slogans and interrupting Sarvshri Kulwant Singh, I.A.S., Deputy Commissioner, Karam Singh Kirti, M.L.A., and the Chief Minister who had reached the spot and tried to address the audience, disobeyed the lawful orders of the Executive Magistrate and the Police officers present on the spot on duty, and even broke the Police cordon. You, thus continued the demonstration in a manner which was quite disorderly, unbecoming of a Government employee and was likely to cause breach of peace for which gross misconduct you are liable

Besides, you are liable to the misconduct for applying for earned leave from 15th to 18th December, 1964, to join the procession, giving the vague pretext for leave, namely "urgent work" and further you did not leave your address while on leave which you were bound to do under rule 8.36 of the Punjab C.S.R. Volume I, Part I.

(Sd-)
Controller of Printing and Stationery,
Punjab.

[Chief Minister]

Charge-sheet

I, Autar Singh Brar, Director, Consolidation of Holdings, Punjab, Charge-sheet you Shri Mohan Lal, Clerk, at present under suspension as under :—

1. That you Shri Mohan Lal, Propaganda Secretary District Committee, Punjab Subordinate Services Federation, participated in a procession led by Shri Swaran Singh, President District Committee, Punjab Subordinate Services Federation, Jullundur, on 17th December, 1964 and observed Demands Announcement Day. That the procession used a route other than the prescribed one. That the loud-speaker amplifier was used by the processionists of which you were a member on an unauthorised route beyond the time allowed under the permit. That this action of yours is a breach of the provisions of the Punjab Instruments (Control of Noises) Act, 1956, and amounts to gross misconduct on the part of a public servant.

2. That you refused to comply with the lawful orders of Shri S.S. Giani, Executive Magistrate, Jullundur, who prevented you and others from using the amplifier on an unauthorised route. That you broke the Police Cordons, thrown to prevent you from following the unauthorised route. That you raised objectionable slogans such as "Hera Pheri Band Karo, 34 Rupai Atta Sharam Da Ghata, Eh Sarkar Nikmai Hai, Eh Sarkar Badlani Hai, etc. etc. Thus you participated in an act, which besides being unlawful, amounts to gross mis-conduct on the part of a public servant.

3. That you collected near the Badminton Stadium where the Chief Minister had to inaugurate the Stadium and raised objectionable slogans through the loud-speaker amplifier. You hooted at the district Officers and the Chief Minister and raised vociferous slogans on the Loud-Speaker amplifier, when the Chief Minister was delivering his speech to the audience, and interrupted him from doing so by your aforesaid acts. This conduct of yours is violative of rules of the Punjab Government Servants Conduct Rules, 1955, and constitutes a gross misconduct, highly unbecoming of a public servant.

Thus, you are guilty of various acts of gross mis-conduct in the performance of your duties, which is good and sufficient reason for imposition of, one or more of the penalties laid down in rule 4 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

(Sd)
Director, Consolidation of
Holdings, Punjab.

Charge-Sheet

I, K.D. Shorey, P.C.S., Deputy Excise and Taxation Commissioner Jullundur Division, Jullundur City, charge you, Shri Dhani Ram, Clerk, Excise and Taxation Office, Jullundur, that you committed the following misconduct :—

"That you showed gross in-subordination and indiscipline in taking part in objectionable and anti-Government activities on 17th December, 1964".

2. You should represent and explain why you should not be dealt with for the above misconduct under the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

3. Your representation or explanation should reach the undersigned within 21 days the receipt of the charge-sheet by you. In case it is not received in time, it shall be presumed that you have no explanation to give and you admit the truth of charges and action on it will be taken *ex parte* on merits.

4. The statement of allegations is enclosed. In case you want to inspect any relevant document you can do so in this office, without payment of inspection fee. You are also entitled to take copies yourself in the presence of some officer. If you do not want to take copies yourself these will be supplied on payment on your application. The inspection should be done within this period and no extension of this period will be allowed.

(Sd)
Jullundur City, Deputy Excise and Taxation Commissioner,
dated the 21st December, 1964. Jullundur Division.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE
TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

(31)21

No. 30/EA-4/N, dated Chandigarh the 12th January, 1965.

You, Shri Des Raj Stenographer (under suspension), Punjab Roadways, Jullundur, are hereby charged as under : —

- I (i) That you participated in a procession, led by Shri Swaran Singh, President, and Shri Mohan Lal, Propaganda Secretary, District Committee, Punjab Subordinate Services Federation, Jullundur, on 17th December, 1964, who observed Demands Announcement Day. That the procession used a route other than the prescribed one. That the loud-speaker amplifier was used by the processionists of which you were a member on an unauthorised route and beyond the time allowed under the permit. That this action of yours is a breach of the provisions of the Punjab Instruments (Control of Noises) Act, 1956, and amounts to gross misconduct on the part of a public servant.
- (ii) That you refused to comply with the lawful orders of Shri S.S. Giani, Executive Magistrate, Jullundur, who prevented you and others from using the amplifier on an unauthorised route. That you broke the Police Cordon, thrown to prevent you from following the unauthorised route. That you raised objectionable slogans such as "Hera Pheri Band Karo, 34 Rupai Atta, Sharam Da Ghata, Eh Sarkar Nikami Hai, Eh Sarkar Badalni Hai etc. etc., Thus you participated in an act, which besides being unlawful, amounts to gross misconduct on the part of public servant.
- (iii) That you collected near the Badminton Stadium where the Chief Minister had to inaugurate the stadium and raised objectionable slogans through the loud-speaker amplifier. You hooted the District Officers and the Chief Minister and raised vociferous slogans on the loud-speaker amplifier, when the Chief Minister was delivering his speech to the audience and interrupted him from doing so by your aforesaid acts. This conduct of yours is violative of Rule 24-A of the Punjab Government Servants Conduct Rules, 1955 and constitutes a gross misconduct, highly unbecoming of a public servant. Thus, you are guilty of various acts of gross misconduct in the performance of your duties, which is good and sufficient reason for imposition of one or more of the penalties, laid down in Rule 4 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

These charges are based on the statement of allegations appended hereto.

2. You, Shri Des Raj, are hereby required to state in writing within 15 days from the receipt of this memorandum whether you admit the truth of all, or any of the charges, what explanation or defence, if any you have to offer and whether you desire to be heard in person.

You, Shri Des Raj, should submit your explanation within the stipulated period otherwise it shall be presumed that you admit the truth of the charges and have no explanation or defence to offer, and action in respect of these charges shall be taken against you, on the available material.

(Sd) P.L. CHHABRA,
Provincial Transport Controller,
Punjab.

To

Shri Des Raj,
Stenographer (under suspension),
Punjab Roadways,
Jullundur.

No. 728/EA-4/N, dated Chandigarh, the 12th January 1965

CHARGE SHEET

I, Swaran Singh, General Manager, Punjab Roadways, Jullundur, charge-sheet you Shri Jaswant Singh Khambra, conductor as under :—

1. That you participated in a procession led by Shri Swaran Singh, President and Shri Mohan Lal Propaganda Secretary, District Committee, Punjab

[Chief Minister]

Subordinate Services Federation, Jullundur on 17th December, 1964, who observed Demands Announcement Day. That the procession used a route other than the prescribed one. That the loud-speaker amplifier was used by the processionists of which you were a member on an unauthorised route and beyond the time allowed under the permit. That this action of yours is a breach of the provisions of the Punjab Instruments (Control of Noises) Act, 1956 and amounts to gross-misconduct on the part of a public servant.

2. That you refused to comply with the law ful orders of Shri S.S. Giani Executive Magistrate Jullundur who prevented you and others from using the amplifier on an unauthorised route. That you broke the Police Cordons, thrown to prevent you from following the unauthorised route. That you raised objectionable slogans such as 'Hera Pheri Band Karo, 30 Rupai Atta Sharam Da Ghata, Eh Sarkar Nikami Hai, Eh Sarkar Badalni Hai, etc., etc. Thus you participated in an act, which besides being unlawful, amounts to gross-misconduct on the part of a public servant.
3. That you collected near the Badminton Stadium where the Chief Minister had to inaugurate the Stadium and raised objectionable slogans through the Loud-speaker amplifier. You hooted at the district officers and the Chief Minister and raised vociferous slogans on the loud-speaker amplifier when the Chief Minister was delivering his speech to the audience and interrupted him from doing so by your aforesaid acts. This conduct of yours is violative of rule 24-A of the Punjab Government Servants Conduct Rules, 1956 and constitutes a gross misconduct, highly unbecoming of a public servant.

Thus you are guilty of various acts of gross-misconduct in the performance of your duties, which is good and sufficient reason for imposition of one or more of the penalties laid down in Rule 4 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

Sd/- SARAN SINGH,
General Manager,
Punjab Roadways, Jullundur.

The above charge-sheet is communicated to you Shri Jaswant Singh Khambra, Conductor. You are hereby required to state in writing to the undersigned within 14 days of the receipt thereof by you, whether you admit the truth of the above charges, what explanation of defence, if any, you have to offer and whether you desire to be heard in person.

Your explanation should be submitted within the stipulated period otherwise, it shall be presumed that you admit the truth of the charges and have no explanation or defence to offer and action in respect of these charges shall be taken against you on the available material.

Sd/- SARAN SINGH,
General Manager,
Punjab, Roadways, Jullundur.

Memorandum No. 971/EA, dated 18th January, 1965

Shri Jaswant Singh Khambra, Conductor is hereby informed that it is proposed to take action against him under rule 7 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952 on the grounds set out in the enclosed statement of charges. The charges are based on the statement of allegations appended thereto.

Shri Jaswant Singh Khambra, conductor is hereby required to state in writing within a period of 14 days from the receipt of this Memo. by him whether he admits the truth of all or any of the charges what explanation or defence, if any, he has to offer and whether he desires to be heard in person.

The written statement should be submitted direct to the undersigned.
The receipt of this memo with enclosures may be acknowledged.

Sd/- SARAN SINGH,
General Manager,
Punjab Roadways, Jullundur.

Shri Jaswant Singh Khambra, Conductor,
Punjab Roadways, Jullundur.

CHARGE SHEET

I, Saran Singh, General Manager, Punjab Roadways, Jullundur, charge-sheet you Shri Jaswant Singh Tinsmith as under :—

1. That you participated in a procession led by Shri Swaran Singh, President and Shri Mohan Lal, Propaganda Secretary, District Committee, Punjab Subordinate Services Federation, Jullundur on 17th December, 1964, who observed Demands Announcement Day. That the procession used a route other than the prescribed one. That the loudspeaker amplifier was used by the processionists of which you were a member on an unauthorised route and beyond the time allowed under the permit. That this action of yours is a breach of the provisions of the Punjab Instruments (Control of Noises) Act, 1956 and amounts to gross-misconduct on the part of a public servant.
2. That you refused to comply with the lawful orders of Shri S.S. Giani, Executive Magistrate, Jullundur who prevented you and others from using the amplifier on an unauthorised route. That you broke the Police Cordons, thrown to prevent you from following the unauthorised route. That you raised objectionable Slogans such as 'Hera Pheri Band Karo, 30 Rupai Atta Sharm da Ghata, Eh Sarkar Nikami Hai, Eh Sarkar Badalni Hai etc., Thus you participated in an act, which besides being unlawful amounts to gross-misconduct on the part of a public servant.
3. That you collected near the Badminton Stadium where the Chief Minister had to inaugurate the Stadium and raised objectionable slogans through the Loud-speaker amplifire. You hooted at the district officers and the Chief Minister and raised vociferous slogans on the loud-speaker amplifier when the Chief Minister was delivering his speech to the audience and interrupted him from doing so by your aforesaid acts. This conduct of yours is violative of rule 24-A of the Punjab Government Servants Conduct Rules, 1956 and constitutes a gross misconduct, highly unbecoming of a public servant.

Thus you are guilty of various acts of gross-misconduct in the performance of your duties, which is good and sufficient reason for imposition of one or more of the penalties laid down in Rule 4 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

Sd/- SARAN SINGH,
General Manager,
Punjab Roadways, Jullundur.

The above charge-sheet is communicated to you Shri Jaswant Singh Tinsmith. You are hereby required to state in writing to the undersigned within 14 days of the receipt thereof by you, whether you admit the truth of the above charges, what explanation or defence, if any, you have to offer and whether you desire to be heard in person.

Your explanation should be submitted within the stipulated period otherwise, it shall be presumed that you admit the truth of the charges and have no explanation or defence to offer and action in respect of these charges shall be taken against you on available material.

Sd/- SARAN SINGH,
General Manager,
Punjab Roadways, Jullundur.

Memorandum No. 971/EA, dated the 18th January, 1965

Shri Jaswant Singh Tinsmith is hereby informed that it is proposed to take action against him under rule 7 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952 on the grounds set out in the enclosed statement of charges. The charges are based on the statement of allegations appended thereto.

Shri Jaswant Singh Tinsmith is hereby required to state in writing within a period of 14 days from the receipt of this memo. by him whether he admits the truth of all or any of the charges what explanation or defence, if any, he has to offer and whether he desires to be heard in person.

[Chief Minister]

The written statement should be submitted direct to the undersigned.

The receipt of this memo. with enclosures may be acknowledged.

Sd/- SARAN SINGH,
General Manager,
Punjab Roadways, Jullundur.

Shri Jaswant Singh, Tinsmith,
Punjab Roadways, Jullundur

CHARGE SHEET

Shri Ram Bilas Superintendent Engineer, Jullundur Circle 1. (Name and designation of the Officer) charge-sheet you (Name and Designation of the official being charge-sheeted). as under :—Shri Chattar Singh Temporary Assistant Clerk.

1. That you participated in a processoin, led by Shri Swaran Singh President, and Shri Mohan Lal, Propaganda Secretary District Committee, Punjab Subordinate Services Federation, Jullundur on 17th December, 1964, who observed Demands Announcement Day. That the procession used a route other than the prescribed one. That the loud-speaker amplifier was used by the processionists of which you were a member of an unauthorised route and beyond the time allowed under the permit. That this action of yours is a breach of the provisions of the Punjab Instruments (Control of Noises) Act, 1956, and amounts to gross misconduct on the part of a public servant.
2. That you refused to comply with the lawful orders of Shri S.S. Giani, Executive Magistrate, Jullundur who prevented you and others from using the amplifier on an unauthorised route. That you broke the Police Cordons, thrown to prevent you from following the unauthorised route. That you raised objectionable slogans such as 'Hera Pheri-Band Karo, 34 Rupai Atta Sharm Da Ghatta, Eh Sarkar Nikami Hai, Eh Sarkar Badalni Hai etc., etc' Thus you participated in an act, which besides being unlawful amounts to gross misconduct on the part of a public servant.
3. That you collected near the Badminton stadium where the Chief Minister had to inaugurate the Stadium and raised objectionable slogans through the loudspeaker amplifier, You hooted at the district Officers and the Chief Minister and raised vociferous slogans on the loudspeaker amplifier when the Chief Minister was delivering his speech to the audience and interrupted him from doing so by your aforesaid acts. This conduct of yours is violative of rule 24-A of the Punjab Government Servants Conduct Rules, 1955 and constitutes a gross misconduct, highly unbecoming of a public servant.

Thus you are guilty of various acts of gross misconduct in the performance of your duties, which is good and sufficient reason for imposition of, one or more of the penalties laid down in rule 4 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

Sd RAM BILAS
Signature and designation of
the officer charge-sheeting the official

The above charge-sheet is communicated to you Shri Chattar Singh. You are hereby required to state in writing to the undersigned within 14 days of the receipt thereof by you, whether you admit the truth of the above charges, what explanation or defence, if any, you have to offer and whether you desire to be heard in person.

Your explanation should be submitted within the stipulated period, otherwise, it shall be presumed that you admit the truth of the charges and have no explanation or defence to offer, and action in respect of these charges shall be taken against you, on the available material.

(Sd) .....
Superintendent Engineer, Jullundur.

CHARGE SHEET

I, H. B. Lall, I.A.S., Commissioner, Jullundur Division, charge-sheet you Shri Achhar Singh, Officiating Assistant Commissioner's office, Jullundur as under :—

1. That you participated in a procession, led by Shri Swaran Singh, President and Shri Mohan Lal Propaganda Secretary, district Committee, Punjab Subordinate Services Federation, Jullundur on 17th December, 1964, who observed Demands Announcement Day. That the procession used a route other than the prescribed one. That the loud-speaker amplifier was used by the Processionists of which you were a member on an unauthorised route and beyond the time allowed under the permit. That this action of yours is a breach of the provisions of the Punjab Instruments (Control of Noises) Act, 1956, and amounts to gross misconduct on the part of the public servant.
2. That you refused to comply with the lawful orders of Shri S.S. Giani, Executive Magistrate, Jullundur, who prevented you and others from using the amplifier on an unauthorised route. That you broke the Police Cordons, thrown to prevent you from following the unauthorised route. That you raised objectionable slogans such as 'Hera Pheri Band Karo, 34 Rupai Atta Sharm Da Ghatta, Eh Sarkar Nikami Hai, Eh Sarkar Badlni Hai etc. etc.' Thus you participated in an act, which besides being unlawful, amounts to gross misconduct on the part of a public servant.
3. That you collected near the Badminton Stadium where the Chief Minister had to inaugurate the Stadium and raised objectionable slogans through the loud-speaker amplifier. You hooted at the District Officers and the Chief Minister and raised vociferous slogans on the loud-speaker amplifier, when the Chief Minister was delivering his speech to the audience and interrupted him from doing so by your aforesaid acts. This conduct of yours is violative of rule 24-A of the Punjab Government Servants Conduct Rules, 1955 and constitutes a gross misconduct, highly unbecoming of a public servant.

Thus, you are guilty of various acts of gross misconduct in the performance of your duties which is good and sufficient reason for imposition of one or more of the penalties, laid down in rule 4 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

(Sd.) H. B. LALL,
Commissioner, Jullundur Division.

The above charge-sheet is communicated to you Shri Achhar Singh. You are hereby required to state in writing to the undersigned within 14 days of the receipt thereof by you, whether you admit the truth of the above charges, what explanation or defence, if any, you have to offer and whether you desire to be heard in person.

Your explanation should be submitted within the stipulated period, otherwise, it shall be presumed that you admit the truth of the charges and have no explanation or defence to offer, and action in respect of those charges shall be taken against you, on the available material.

(Sd.) H. B. LALL,
Commissioner, Jullundur Divisions

No. EAI/415-M,
Dated 16th January, 1965.

CHARGE SHEET

I, H. B. Lall, I.A.S., Commissioner, Jullundur Division, charge sheet you R.P. Gupta, Clerk, Commissioner's Office, Jullundur as under :—

1. That you participated in a procession, led by Shri Swaran Singh, President and Shri Mohan Lal, Propaganda Secretary, District Committee, Punjab Subordinate Services Federation, Jullundur on 17th December, 1964, who observed Demands Announcement Day. That the procession used a route other than the prescribed one. That the loud-

[Chief Minister]

speaker amplifier was used by Processionists of which you were a member on an unauthorised route and beyond the time allowed under the permit. That this action of yours is a breach of the provisions of the Punjab Instruments (Control of Noises) Act, 1956, and amounts to gross misconduct on the part of the public servant.

2. That you refused to comply with the lawful orders of Shri S.S. Giani, Executive Magistrate, Jullundur, who prevented you and others from using the amplifier on an unauthorised route. That you broke the Police Cordons, thrown to prevent you from following the unauthorised route. That you raised objectionable slogans such as "Hera Pheri Band Karo, 34 Rupai Atta Sharm Da Ghatta, Eh Sarkar Nikami which Eh Sarkar Badlni Hai, etc., etc., Thus you participated in an act, Hai besides being unlawful, amounts to gross misconduct on the part of a public servant.
3. That you collected near the Badminton Stadium where the Chief Minister had to inaugurate the Stadium and raise objectionable slogans through the loud-speaker amplifier. You hooted at the District Officers and the Chief Minister and raised vociferous slogans on the loud-speaker amplifier, when the Chief Minister was delivering his speech to the audience and interrupted him from doing so by your aforesaid acts. This conduct of yours is violative of Rule 24-A of the Punjab Government Servants conduct Rules, 1955 and Constitutes a gross misconduct, highly unbecoming of a public servant.

Thus, you are guilty of various acts of gross mis-conduct in the performance of your duties, which is good and sufficient reason for imposition of, one or more of the penalties, laid down in rule 4 of the Punjab Civil Services (Punishment and Appeal) Rules, 1952.

(Sd.) H.B. LAL,
Commissioner, Jullundur Division.

The above charge-sheet is communicated to you Shri R.P Gupta. You are hereby required to state in writing to the undersigned within 14 days of the receipt thereof by you, whether you admit the truth of the above charges, what explanation or defence, if any, you have to offer and whether you desire to be heard in person.

Your explanation should be submitted within the stipulated period, otherwise, it shall be presumed that you admit the truth of the charges and have no explanation or defence to offer, and action, in respect of these charges shall be taken against you, on the available material.

(Sd.) H.B. LAL,
Commissioner, Jullundur Division.

No. EA II/416-M,
Dated 16th January, 1965

Plots in Industrial Estate Yamuna Nagar, district Ambala

*6954. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) the total number of industrial plots in Yamunanagar Industrial Estate, district Ambala together with the number of those which have been sold out ;
- (b) the number of plots referred to above which have been developed and the number of those which have been lying vacant for the last two or three years together with the reasons for not resuming the latter ?

Shri Ram Kishan : (a) Total number of plots .. 149
Plots sold out .. 137
(b) Number of developed plots .. 63
Number of vacant plots .. 12 (unsold)
Number of undeveloped plots— .. 74 out of the
undeveloped plots 36 have been
resumed. The remaining un-
developed plots have not been
resumed because the allottees
could not complete the construction
on account of non-availability of
construction material and non-
adjustment of their claims by the
Regional Settlement Commissioner.

Shares held by Government in Textile Mills in the State

*7066. Shri Balramji Dass Tandon : Will the Chief Minister be
pleased to state—

- (a) the number and names of textile mills in the State in which
Government has invested money together with the location
of each of these mills ;
- (b) the amount of shares held by Government in each of the mills
mentioned above and since when ;
- (c) the total profit earned or loss incurred by the Government so
far on account of the above mentioned investment ?

Shri Ram Kishan : The requisite information is laid on the table of
the House.

*Statement regarding shares/debentures held by Government in Textile Mills in the
State*

(a)

Serial No.	Name of the Mills	Location
(i)	M/s Jagat jit Cotton Textile Mills Ltd., Phagwara	.. Phagwara
(ii)	M/s Usha Spinning and Weaving Mills Ltd., Faridabad,	.. Faridabad

(b)

Name of the Mills	Amount of Shares held	Year of investment
(I) Shares—		Rs
(i) M/s Jagat jit Cotton Textile Mills Ltd., Phagwara	.. 2,00,000	1947-48
(ii) M/s Usha Spinning and Weaving Mills, Ltd., Faridabad	2,38,600	1961-62

[Chief Minister]

(II) Debentures	Amount of Year of Debenture Purchase held
M/s Jagatjit Cotton Textile Mills Ltd., Phagwara	.. 15,00,000 1954-55

(c)

Serial No.	Name of the Mills	Dividend Received
---------------	-------------------	-------------------

I—Share —

- (i) M/s Jagatjit Cotton Textile Mills Ltd., Phagwara .. Rs 1,80,232.82 (up to 1964).
- (ii) M/s Usha Spinning and Weaving Mills Ltd., Faridabad .. Dividend not yet due

II—Debentures.—

- M/s Jagatjit Cotton Textile Mills Ltd., Phagwara .. Rs 9,12,368.33 (up to 1964).

**Purchases made by Controller/Additional Controller of Stores, Punjab,
from M/s Gian Chand-Tirath Ram**

*7130. Comrade Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state—

- whether he received any complaints during the period from 1st July, 1964, to date regarding the purchases made by the Controller/Additional Controller of Stores, Punjab from M/s Gian Chand-Tirath Ram, if so, the number of such complaints together with the date of receipt of each ;
- whether any communications under the Heading “Enquiry into the purchases made by Additional Controller of Stores from M/s Gian Chand Tirath Ram” were received by him during the said period, if so, a copy each of the communications be laid on the Table of the House ;
- whether any enquiry into the above mentioned complaints/communications has been ordered/conducted by the Government, if so, the date when it was ordered and the present stage of the enquiry ;
- the designation of the officers/authorities who have so far conducted the enquiry into the above said complaints ;
- whether any files/documents were taken into custody by any of the enquiry officers during the period from the start of the enquiry to date, if so, the details of such documents, if not the reasons therefor ;
- whether the amount alleged to have been bungled in the said purchases has been indicated in the complaints/communications, if so, what ;

- (g) whether any officer connected with the said purchases has been interrogated, if so, the designation of the officers who conducted the interrogation, the designations of the officers who were interrogated and the dates when they were interrogated, if not interrogated, the reasons therefor ;
- (h) whether any communication/advice from the Union Government for holding an enquiry into the said purchases has been received by him, if so, when and the contents thereof ;
- (i) whether it is a fact that a part of the record connected with the purchases from the said firm has been tampered with/destroyed if so, when ;
- (j) if the reply to part (i) be in the negative, whether any verification has been made to ensure that the record is in tact, if so, when and by whom ;
- (k) whether at any time or in any communication any request/demand has been made to him for changing the seat of the additional Controller of Stores, if so, when and with what result ?

Shri Ram Kishan : The information is laid on the table of the House.

Answer to Starred Question No. 7130 by Comrade Ram Piara, regarding purchases made by the Controller/Additional Controller of Stores, Punjab from M/s Gian Chand Tirath Ram

(a) Yes. Seven, on the 21st July, 1964, 4th September, 1964, 11th September, 1964, 26th September, 1964, 4th December, 1964, 24th December, 1964 and 29th January, 1965.

(b) Yes. Five, which are included in the seven complaints referred to in (a) above. Copies thereof are attached.

(c) Yes, on the 4th January, 1965. The relevant records are being scrutinized by the Vigilance Department.

(d) Superintendent of Police, Vigilance.

(e) Yes. It is not in the public interest to disclose details of these documents.

(f) Yes. Not less than ten or twelve lakhs.

(g) No. The enquiry is yet in preliminary stage.

(h) No.

(i) No reason to believe so.

(j) The records are being scrutinised by the enquiry Officer.

(k) Yes, in the communication received on the 26th September, 1964. It is necessary to make a probe into the allegations before any such action is taken.

Copy of letter dated 10th September, 1965, from Shri Ram Piara Comrade M.L.A. to Comrade Ram Kishan Ji, Chief Minister, Punjab, Chandigarh

Subject.—Enquiry into the purchases made by Additional Controller of Stores from M/s Gian Chand Tirath Ram of Delhi.

May I remind you if my previous letter (Regd) dated 13th July, 1964 and further reminder 8th August, 1964 on the above subject demanding an immediate enquiry. I am really very sorry that both my letters stand unacknowledged. It appears to me that some one has managed not to bring to your notice this complaint which involves bungling of lakhs of rupees. If it is such, the State of affairs cannot be appreciated. And if it has come to your notice and you are reluctant for holding the Enquiry, then I

[Chief Minister]

am sorry to say that corruption in this way cannot be eradicated. If enquiry is not conducted you will not be able to pronounce that you are doing your best to eradicate corruption.

I have learnt that after filing an affidavit by me, the P.A.C. took this issue after it has been taken up by the Accountant General. May I know, what you have done in this respect. Somebody has informed me that the Government is gaining time to amend or correct the records. I do not know how far this information is correct but delay even in acknowledging the complaint create doubt in my mind. I presume that Shri G.L. Nanda Ji might have written to you as he has acknowledged my letter. As Chief Minister, you are custodian of the State finances and I am telling you or disclosing to you a big theft of the State Revenue amounting to lakhs of rupees, and you are much for the reasons best known to you will anyone appreciate this silence whether the same is either on your part or on the part of your Secretariat. This case is of such nature that lakhs of rupees can be recovered in the interest of state finances. You should not mind, whether they are recovered from Surinder P. S. Kairon or Shri Harcharan Singh Brar.

I am not going to address any more letter to you on this particular subject as it is the third letter. Now the responsibility lies on you and not on me. May I expect an early acknowledgement, immediate enquiry through an independent Agency.

Thanking you.

Copy of letter dated 25th September 1964 from Shri Ram Piara Comrade. M.L.A. L/309 Model Town, Karnal to Comrade Ram Kishan Ji, Chief Minister, Punjab, Chandigarh.

Subject.—Enquiry into the purchases made by Additional Controller of Stores, from M/s Gian Chand—Tirath Ram, Delhi.

Thanks for your letter No. 10876-CMP-64, dated the 16th instant on the subject noted above. As promised by you, the matter is being investigated. I understand that the same has been entrusted to the Director of Industries, Punjab. I beg to differ and so I am to request you to kindly entrust their enquiry to the Vigilance Department with the instructions that either D.I.G. (C. I. D.) or at least the S. P. should hold the enquiries or the amount of Embezzlement or misappropriation of not less than ten or twelve lakhs is involved. Now I am armed with much more material which can only be laid down when I am made a party and may assure you that you shall get a lot of credit I render a great service to the State if you order for the enquiry. I assure you that I assume full responsibility and am confident that I shall be able to prove much more than what I have affirmed before Dass Commission. You need not write for any material to Union Home Minister but advise me to furnish the same. There shall be no dearth of material of any kind required either for his enquiry or to further substantiate it. If you do not mind, I may give you timely alarm that the delay shall be harmful both to the enquiry and to your personal reputation because I have learnt that Shri B.R. Kapoor Additional Controller belongs to Jullundur, his father is a Municipal Commissioner and through him Shri Kapoor is trying to find out some sort of pull or procure to be thrown upon you as lot of bungling is involved and Shri Kapoor thinks that if enquiry is completed, he can very easily be prosecuted. The enquiry shall prove that he has acted criminally and has betrayed the national interest specially at the time of emergency. Besides this material mentioned in my original complaint, other material like the Khaki Malmal has also been purchased. His action is surely anti national and he should be hauled up under D.I. Rules. The 1st demand is to remove him from the Seat, secondly the enquiry be entrusted to Vigilance Department, to atleast S.P. and thirdly I be made a party. Any sort of assurance or further affidavit required from me, shall be submitted. You can refer this enquiry to some Senior Judge. I may again assure you that you shall get a lot of credit and in case it is delayed, you are bound to get a bad name. I wish that you get a credit and you succeed as C.M. and every sort of cooperation for the eradication of corruption is at your disposal. Hoping to be favoured with a line of reply.

Thanking you.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE
TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

(31)31

From
Ram Piara Comrade, M.L.A.

Phone No. 172.
Model Town,
Karnal,
2nd December, 1964.

To

Comrade Ram Kishan Ji,
Chief Minister, Punjab,
Chandigarh.

Subject.—Enquiry into the purchases made by Additional Controller of Stores from M/s Gian Chand-Tirath Ram, Delhi.

Dear friend,

In Tribune, dated 2nd December, 1964, page 1st I have read your speech you delivered in a Conference at village Raya while you were inaugurating the Election campaign on 1st December, and have gone through this sentence "Regarding corruption he (Com. Ram Kishan) said he would not compromise with this evil under any circumstances and was determined to root it out." This sentence of yours has given me a great pleasure and encouragement and you deserve lot of appreciation for such thought and sentiments.

If you permit me, I may say that the Policies based on certain emotions and sentiments and principles, produce bright picture where as the non-implementation of those very policies produce a gloomy picture. We have yet to see, watch and determine the implementation.

Now let me quote the example of my complaint under Regd. cover dated 13th July, 1964, regarding an enquiry into the purchases made by Additional Controller of Stores. Shri Kapoor (whose father according to the best of my information is Municipal Commissioner) from M/s Gian Chand-Tirath Ram, Delhi in which I had alleged corruption of not less than ten, twelve Lakhs of rupees and I had also given an affidavit to this effect. You will recollect that I offered in writing to file another affidavit according to the need and choice of the Government. If the 1st one is not considered upto the mark.

You were good enough to acknowledge my letter, dated 10th September, 1964 and assured me in writing in your letter No. 108/6, CMP, dated 16th September, 1964 to write to me again as you are having the matter investigated.

But today is 2nd December that I am reminding you of your promise after the lapse of 77 days.

I know that Shri G.L. Nanda Ji, Home Minister has also written to you in this respect.

It is just possible that Prime Minister might have also written to you on this matter.

I also apprised you that the officer (Shri B. R. Kapoor) Additional Controller of Stores is busy in tampering with the files and making his defence. He must be in close contact with Kairon family as major part of the booty has been shared by Kairon family.

Now it is more than 4½ months (140 days) i.e. the date of filing the complaint till today.

Do you presume that during this period no file has been set right? Is it not a fact that "Justice delayed is justice denied". Can you tell me one case in which you have availed a free service for so many months so as to unearth corruption of lakhs?

Just possible that you may avoid calling Shri Kairon as corrupt but I will not. As I am thoroughly convinced that he is corrupt.

Hence this delay can be interpreted as an attempt to discourage me without looking into my antecedents. I would in the end demand that Shri B. R. Kapoor may be replaced, some special officer may be appointed as enquiry Officer and I be made a party otherwise your speech will be merely a good policy but much away from the implementation with a result to be inconsistent with your speech of 1st December, and referred above.

[Chief Minister]

Government should have taken immediate steps as two questions had been asked in the September Session but unfortunately could come on the place which could enable supplementaries.

Hence please appreciate the difference between the policies and their implementations. Non implementation always results in frustration, dissatisfaction even the intentions are good.

Hoping to be favoured with an immediate reply and oblige.

Thanking you.

Yours faithfully,
RAM PIARA,
M.L.A.,

Phone No. 172,
Model Town,
Karnal,
21st December, 1964

From

Ram Piara Comrade, M.L.A.

To

Comrade Ram Kishan Ji,
Chief Minister, Punjab,
Chandigarh.

Subject.—Enquiry into the Purchase made by Additional Controller of Stores from M/s Gian Chand-Tirath Ram.

Dear friend,

Thanks for your letter No. 15268-MP-64, dated the 5th December, in which you have been kind enough to inform me that you are already looking into the matter.

Now from a reliable source, I have come to know that the enquiry in the above said deal has been entrusted to Director, Vigilance S. Amar Singh. No doubt that he is an officer of your confidence and had he not been of your confidence, I would have written you since long for changing his seat.

For me, the enquiry entrusted to S. Amar Singh or S. Partap Singh Kairon is one and the same thing. If you feel that Kairon can give findings against himself then S. Amar Singh is alright otherwise I do not want enquiry at his hands. I do not want that you may change your impression. Some time back I had also very cordial relations with him. Either I was under some wrong impression or up to that time he was not under the corrupt influence of Shri Kairon.

But in the meeting of Committee on Government assurances there was a serious clash between him and myself as the Vigilance Department had given in writing that allegations have been substantiated but regarding action the officer was exonerated. Till then we are not on speaking terms. As said incident took place in which according to me there was a lot of bungling and so I filed an affidavit before Dass Commission which was against Shri Kairon as well as S. Amar Singh. S. Amar Singh had to file a counter affidavit and he too tried to attribute some motive not affecting my integrity as I am not in the habit of recommending corrupt but want to see that the corrupt does not go scot free.

So, you will agree with me that one hand he is to safeguard the interest of corrupt Kairon to whom even today he cannot call corrupt and on the other hand prejudice between him and myself exists. Moreover I had filed an affidavit which if enquired into would have proved very damaging and even today I hold the same view but I presume that you will not be willing to entrust the enquiry to some independent officer.

Under the circumstances, I shall humbly but vehemently urge upon you to take back enquiry from him and may entrust to any officer who even today does not hold the blessing of corrupt Kairon. Moreover you have not ordered that I may also be associated. Bungling of about twelve lakhs is involved. Unless I am associated, the enquiry can be bugled at any time. This may please be treated as most urgent and essential.

Hoping to be favoured with a line in reply and oblige.

Thanking you.

Yours faithfully,
(Sd.) RAM PIARA,
M.L. A.,

*Copy of letter dated 27th January, 1965, from Shri Ram Piara Comrade, M.L.A.
L/309, Model Town, Karnal to Comrade Ram Kishan Ji, Chief Minister, Punjab,
Chandigarh*

Subject.—Enquiry into the purchases made by Additional Controller of Stores,
from M/s Gian Chand-Tirath Ram.

On pain I am to point out that since 13th July, 1964 the day when for the first time I lodged a complaint into the purchases made by Additional Controller of Stores, Shri B.R. Kapoor, nothing tangible appears to have been done. I have addressed not less than a dozen letters on this issue. I presume that Shri G.L. Ji Nanda Union Home Minister has also written to Punjab Government. The pity is that only a fortnight back a D.S.P. (C.I.D.) contacted me and wanted to know the details of the allegations as according to him, the allegations were missing in their file. I flatly refused him and advised him to ask the Government that it should send me in writing and only then I shall again send the allegations in black and white. I have repeated again and again to file a fresh affidavit according to the liking of the Government, in case the previous one is not satisfactory to punish me in case I fail to substantiate bungling of Lakhs of rupees. I wonder why Government is reluctant to hold an enquiry into the alleged bungling of about twelve lakhs. Can Government claim its bonafides in unearthing corruption? My mind does not believe because complaint was lodged more than six months back and reminders more than six besides from the Centre to the Punjab Government.

The main hurdle which appears to me is the interest, influence or pressure of Shri B.R. Kapoor Additional Controller of Stores, who is a thorough corrupt officer. His corruption has put the burden on the State Exchequer of many lakhs. Kairon family was share holder and I do not know, who is now a days.

My request for changing his seat has gone unattended and one must and should resent if he is to keep the interest of the State in view.

Now I am in a position to disclose some other purchases but I will not unless Punjab Government or you yourself change his seat. If you believe in his bona fides, then I repeat that Shri B.R. Kapoor is corrupt, most corrupt and as Additional Controller of Stores, he has made money by doing lot of corruption. You may hand over this letter to him so that he should have courage to file a case against me if he wants to vindicate his prestige or is anxious not to be labelled as corrupt.

If he is not removed from this seat, I shall not remind you further on this issue and reluctantly shall presume that Government is not anxious to root out corruption. Is it not a joke with integrity and State Finances that for full six months nothing has come out particularly when I am assuming full responsibility and am offering to file another affidavit to the liking and satisfaction of the Government.

In spite of the ill intentions of Shri Kairon, such delays were not common as has resulted in this very case. I am extremely sorry.

May I expect an immediate change of Shri B.R. Kapoor's seat and an open enquiry by making me a party, much more will come out. Extreme is the interest of the State as well as Government.

**Complaint/Communication regarding Bharat Tubes Factory, Gannur,
near Sonapat**

*7131. Comrade Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) whether he received any complaint/communication on the subject of "Bharat Tubes—Indian currency and Kairon family" during the months of November and December, 1964 and January, 1965, if so, a copy of the complaint/communication be laid on the Table of the House ;
- (b) whether any enquiry has been conducted so far into the said complaint, if so, by whom, when and with what result ;
- (c) the date when the said enquiry was entrusted to the officer mentioned in part (b) above ;
- (d) the names of places , if any, visited by the Enquiry Officer in connection with the enquiry entrusted to him and the dates when visited ;
- (e) whether any records pertaining to the case mentioned in the complaint referred to in part (a) above have been taken into custody or sealed, if so, the details thereof, if not, the reasons therefor ;
- (f) the total amount for which the said Bharat Tubes Factory, Gannur (near Sonapat) has been permitted to import machinery from a foreign country together with the name of that country from where the machinery is to be/has been imported and the value of the machinery so far imported ;
- (g) whether any land was acquired by Government for the said factory if so, when the area so acquired ;
- (h) whether any complaint from the land-owners whose lands have been acquired for the factory was received by him or the Government alleging that large areas of land remained uncultivated, if so, the date when it was received and the action taken or proposed to be taken thereon, if no action has been taken so far, the reasons therefor ;
- (i) whether any Director of Industries, Punjab, negotiated with any foreign country in connection with the import/purchase of machinery for the said factory, if so, when, the name of the country with which negotiations took place and with what result ;
- (j) whether any quotations from foreign firms/Industrialists for the machinery were received by the Punjab Government, if so, when, from whom, and for how much in each case ?

Shri Ram Kishan : The information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

- (a) Yes, only one in November, 1964 and another in December, 1964. Copies thereof are attached.

(b) No. Approval to the import of machinery required for a large scale industry, terms of payment for the same and the release of necessary foreign exchange for the purpose is given by the Government of India, who consider all relevant data and facts before taking a decision. The State Government does not, and in the present case, did not make any recommendation in this behalf.

(c) Does not arise.

(d) Does not arise.

(e) Does not arise.

(f) Does not arise.

(g) Yes. 129.11 acres on the 1st January, 1963.

(h) Yes. A complaint, dated 5th November, 1964 was received from Shri Nain Singh of village Ganaur. The matter is under examination.

(i) No.

(j) No.

Copy of letter dated 4th November 1964, from Comrade Ram Piara, M.L.A. to the Chief Minister, Punjab, regarding Bharat Tubes, Indian Currency and Kairon family

Bharat Tubes Factory is being set up at Ganaur near Sonapat, the Managing Director being S. Raunaq Singh, well known to certain quarters. From a very reliable source I have been given to understand that the machinery/plant which is being imported from foreign is not of so much value as has been sanctioned or approved by the Central Government on the sound and strong recommendation of Punjab Government at the time when it was headed by Shri Kairon.

It is learnt that quotations from three manufacturing concerns had been received and none of the three quoted for more than three crores, rather it was quoted less in two cases. Then according to the best of my information, Shri P.N. Sahney, the then Director of Industries, Punjab was deputed by Shri Kairon, the former Chief Minister, who got the quotations revised and fixed for Rs 4½ crores about. If it is so, then it is a very serious and antinational case. In the case of Nepco Gear Beval Ltd., Faridabad, Kairon family took Rs 2,30,000 on account of remission of registration fee and commission which is in question now and in this bargain huge amounts have been apprehended being taken by Kairon family in Foreign in the foreign Currency. If these facts have the slightest truth, then on one side Kairon family, Sahney family made corruption and Shri D.D. Puri, Member Parliament from Punjab must have been taken into confidence as he is not only very closely related to Mr. Sahney but a man of number one confidence of Shri Kairon as he has earned huge amounts due to Kairon's patronage, not without interest, and on the other hand the nation has been put to a loss.

Now if Indian Currency is being used to serve the personal corrupt interests of Kairon, then it is not only very bad and corrupt practice but is an Anti-National action which in no way should be tolerated by either Central Government or Punjab Government. The original quotations must be in record if not destroyed. Will you kindly look into and let me know whether the above allegations are correct or not. If correct, I must follow and if not then at least the Government must make sure itself. May I expect an early acknowledgement and further probe into matter.

Stop Press.—I have learnt that Shri Raunaq Singh is running after you for some two other projects. Will you kindly first verify above and then to the next projects.

Copy of Complaint from Ram Piara Comrade, M.L.A., Model Town, Karnal addressed to Comrade Ram Kishan Ji, Chief Minister, Punjab, Chandigarh

Subject.—Bharat Tubes Indian Currency and Kairon Family.

I would like to draw your kind attention towards my letter dated 4th November, 1964, on the subject noted above which stands unacknowledged so far for the reasons best known to you.

[Chief Minister]

The issue is really very burning for me and it should be for you also in case even a part of the contention mentioned in my letter is correct. You may say that you never said that Shri Kairon was or is corrupt but I say that he was corrupt and there is every likelihood of large scale corruption in this deal of plant of Bharat Tubes now being set up near Sonapat (Gannaur), District Rohtak by S. Raunaq Singh who was a favourite of Shri Kairon.

You must have received a representation of the poor landowners whose land for this project had been acquired and only a little portion is in use and the rest can be disposed of at any time with a considerable profit. This is a favour to Shri Raunaq Singh and an act of tyranny towards the landowner as well as to the Nation because large areas of land are lying uncultivated for the last two-three years. Is this Grow-More-Food? This aspect do need thorough probe.

Hence I would suggest a probe in the plant purchase deal as well as of land acquired for the factory.

If Indian currency has been wasted so as to serve the Kairon family interest, it is loss to the Nation and an act of high moral turpitude beside a betrayal to the Nation.

It is, therefore, requested that my letter may be acknowledged without any loss of time and facts may please be verified by availing the first opportunity.

If the Government is satisfied then you may write to me so that I need not pursue further and save my expenses of registration of letters besides energy.

Thanking you.

Industries up in Industrial Estate, Dharampur (Simla District)

*7810. Shri Gian Chand : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any industries have so far been set up in the Industrial Estate at Dharampur (Simla District); if so, the details thereof;

(b) the total number of bays constructed in the said Estate, the number of those to whom allotment has been made thereof so far and the number of those still lying vacant ?

Shri Ram Kishan : (a) No.

(b) (i) Number of sheds constructed .. 9

(ii) Sheds allotted. .. 9

Quota of Stainless Steel etc. allotted to M/s Jan Sewak Corporation, Saproon, Simla Hills

*7812. Shri Gian Chand : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that M/s Jan Sewak Corporation, Saproon, Simla Hills was allotted stainless steel sheets and bars during April—September, 1963 ;

(b) whether the said Corporation manufactured anything with the material referred to in part (a) above before it was allotted quota of stainless steel sheets and bars for the period October, 1963 to March, 1964 ;

(c) whether it is a fact that the said Corporation has not so far started production ;

(d) the total number of workers employed by the said firm at present ?

Shri Ram Kishan : (a) No Sir. They were, however, issued an essentiality certificate valuing Rs 3,900 for the import of stainless steel sheets and bars.

- (b) No.
(c) Yes.
(d) Nil.

Truck Permits

*7086. Sardar Piara Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether any truck permits were cancelled on the Kalka-Simla routes during the current year and issued afresh during the same period, if so, their number separately and a complete list thereof be laid on the table of the House ?

Shri Ram Kishan : No permits were cancelled. However, lists showing the temporary permits withheld after 30th August, 1964 and subsequently issued afresh are placed on the Table of the House.

ANNEXURE "A"

List of temporary permits for Kalka-Simla route withheld after 30th August, 1964

Seerial No.	Name
1	Shrimati Shakuntla Devi, Congress Worker, village and post office Manimajra
2	Shri Roop Chand, c/o Punjab Pradesh Congress Committee, Chandigarh
3	Shri Wazir Singh, son of Ganesh Dass, H. No. EJ/120, Jullundur
4	Shri Didar Singh, son of Mansa Singh, village and post office Bhaura, district Jullundur
5	Shri Ved Parkash, son of Badri Nath, c/o Sampuran Singh, Sapathu Road, Ambala City
6	Shri Mohinder Singh, 173, Model Town, Karnal
7	Self Culture Association, India, Saproon
8	Self Culture Association, India, Saproon
9	Shri Santokh Singh, son of Inder Singh, H. No. 49, Sector 21-B, Chandigarh
10	Shri Mehar Singh, village and post office Darokha, tehsil Dehra, district Kangra
11	Shri Baldev Mittar Bijili, Kalka
12	Shri Mohinder Singh, son of Nand Singh, Ludhiana, c/o Gurdial Singh, Railway Road, Kalka
13	Shri Jaggat Singh Jagga of Jullundur, c/o Gurdial Singh, Railway Road, Kalka
14	M/s Onkar Chand, Amar Singh, Chandigarh
15	Shrimati Suraj Kaur, w/o Sant Singh, B-13/936, Krishan Nagar, Ludhiana
16	Shri Gurcharan Singh, son of Nazar Singh, c/o New Piya Bus Service, Amritsar
17	Shri Ajit Singh, son of Balwant Singh, Sirhind, c/o Gurdial Singh, Railway Road, Kalka
18	Shrimati Indra Puri, wife of A. S. Puri, c/o State Bank of Patiala
19	Shri Kundan Lal, son of Malik Rullia Ram, Jullundur
20	Baba Balwant Singh, son of Baba Gurdit Singh, village and post office Sirhali, district Amritsar

[Chief Minister]

Serial No.	Name
21	M/s Kohistan Dehati Transport Co-operative Society, Dharampur (Simla)
22	M/s Ram Rattan Bhardwaj-Jaswant Rai, Poet, c/o Gurdial Singh, Kalka
23	Shri Lekh Raj, son of Bhola Singh, village and post office Karnana, district, Jullundur
24	Shri Walaiti Ram, son of Atma Ram, H. No. 4138, W. No. 2, Ambala City
25	Shri Sampuran Singh, c/o Punjab Public Carriers Union, Chandigarh
26	Shri Inder Singh, c/o Hakam Singh, village and post office Karnana, district Jullundur
27	Shri Janak Raj, son of Amir Chand, village Pallewai, district Hoshiarpur
28	Shri Jatinder Singh, son of Avtar Singh, 55, Hussain Pura, Amritsar
29	Shri Karanti Kumar, c/o Harbans Singh, 2371/2, Ambala City

List of temporary permit-holders whose permits were withheld after 30th August, 1964 and have now been issued regular (non-transferable) permits

Serial No.	Name of permit-holders
1	Shri Didar Singh, son of Mansa Singh village and post office Bhaura, district Jullundur
2	M/s Ved Parkash Sampuran Singh, Sapathu Road, Ambala.
3	Shri Baldev Mitter Bijli, Kalka
4	Shri Mohinder Singh, son of Nand Singh, Ludhiana
5	Shri Gurcharan Singh, son of Nazar Singh, c/o New Piyar Bus Service Ltd., Amritsar
6	Shri Kundan Lal, son of Malik Rullia Ram, Jullundur
7	Baba Balwant Singh, son of Baba Gurdit Singh, village and post office Sirhali, district Amritsar
8	Shri Walaiti Ram, son of Atma Ram, House No. 4138, Ward No. 2, Ambala City
9	Shri Inder Singh, son of Hakam Singh, village and post office Karnana, district Jullundur
10	Shri Karanti Kumar, c/o Harbans Singh, 2371/2, Ambala City

Buses Plying on Sangrur-Cheeman Route via Dhadrian

*8048. Sardar Pritam Singh Sahoke : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether any bus-route has been sanctioned from Sangrur to Cheeman via Dhadrian; if so, the number of trips allowed on the said route together with their exact timings;

(b) whether any buses are plying on the entire route referred to above, if not, the number of buses plying at present and their destinations in each case together with the reasons for not

plying the buses on the entire route and the action being taken by the Government in the matter ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. Three trips with following timings.

Departure Sangrur

Departure Cheeman

1. 9.50 A.M.

6.20 A.M.

2. 14.00 P.M.

7 50 A.M.

3. 17.00 P.M.

13.30 P.M.

(b) Buses are plying on the entire route.

Wheat procured from growers/traders in the State

*6957. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Chief Minister be pleased to state the quantity of wheat procured from the traders and growers in the State since 1st January, 1965, and the average price, per quintal, paid to them ?

Shri Ram Kishan : 6,627 Quintals of wheat at Rs 49.04 to 55.01 per quintal.

Distribution of Sugar in Rural Areas of district Karnal

*7085. Sardar Piara Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the system of distribution of sugar in the rural areas of district Karnal together with the quantity of Sugar being given there per head per month at present ;

(b) the quantity of sugar being given in the urban areas per head per month at present ?

Shri Ram Kishan : (a) Distribution of sugar in the rural areas in Karnal District as also in other Districts in the State is made through the Co-operative Societies with the Punjab State Co-operative Supply and Marketing Federation as their apex body. There is no fixed quantum of sugar for issue to consumers in rural areas where sugar is distributed according to requirements and availability of stocks on verifications by the Panchayats.

(b) One Kilogram per head per month.

Licence for Husking Rice in Guhla Block

*7087. Sardar Piara Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that no licence for husking rice has been issued in the Guhla Block in district Karnal which produces lakhs of maunds of rice, if so, the reasons therefor ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) The State Government have decided, on the advice of the Government of India, to issue licences for setting-up of new rice mills to Co-operative Societies only. Since no application has been received from a Co-operative Society in Guhla Block, no licence has been issued.

Paddy of this area, is, however, marketed to the close by mandi of Kaithal, where adequate milling facilities exist for its husking.

Arrests of Republican Party Satyagrahis

*6958. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the total number of Republican Party Agitators so far arrested in the State ; together with the number of those among them who have been convicted ;
  - (b) the names of the Jails where they are being kept.
- Sardar Darbara Singh :** (a) (i) 899 upto 8th January, 1965.
(ii) 160 upto 8th January, 1965.
- (b) The agitators arrested in various Districts were kept in the following Jails :—
- (i) District Jail, Hissar.
  - (ii) District Jail, Rohtak.
  - (iii) Sub-Jail, Gurgaon.
  - (iv) Central Jail, Ambala.
  - (v) Sub-Jail, Hoshiarpur.
  - (vi) District Jail, Jullundur.
  - (vii) Sub-Jail, Kapurthala.
  - (viii) District Jail, Ludhiana.
  - (ix) Central Jail, Ferozepur.
  - (x) Sub-Jail, Muktsar.

Raid on the House of Sardar Partap Singh Kairon

*7065. Shri Om Parkash Agnihotri : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that recently the house of Mr. Partap Singh Kairon, in village Kairon, district Amritsar, was raided and searched by the Police ;
- (b) whether it is also a fact that the officer under whose order the said raid search were carried out has been forced to proceed on leave ;
- (c) whether any representation by some Congress M.L.As. was submitted to him in connection with the said raid ; if so a copy thereof be laid on the table of the House ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

(b) The officer was granted leave applied for by him.

(c) No.

Strictures passed against Police Officers in Murder case of Shri Ved Parkash

*7995. Dr. Baldev Parkash : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether any action is taken against the Police Officers against whom strictures are passed by the High Court in criminal cases ;
- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether any action was taken against the investigating officers against whom severe strictures were passed by the High Court in its judgment pronounced on the 20th August, 1962, in Criminal Appeal No. 670 of 1962 regarding the murder case of Shri Ved Parkash ; if no action was taken, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh (a) Yes.

(b) No. In the instant case, a copy of the Judgement was not received from the Punjab High Court, as required by Police Rule 16.38(5). Hence, it is not known whether any strictures were passed against the Police.

Panchayat Elections of Tehsil Narnaul

*7204. Shri Ram Saran Chand Mital : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether it has come to the notice of the Government that in the last Panchayat Elections of tehsil Narnaul Ballot-papers supplied to the presiding officers or returning officers by the local authorities were not sealed or marked as prescribed by law or rules, which caused the unseating of some successful panches and sarpanches by the officers who decided the Panchayat Election Petitions ; if so, the names of the officers/officials at fault and the action taken against them ;
- (b) the manner in which the Government proposes to compensate the candidates whose election was set aside on account of the omission pointed out in part (a) above ;
- (c) whether the attention of the Government was drawn by a legislator of this Tehsil towards this matter, if so, the action taken by the Government thereon ?

Sardar Darbara Singh (a) It is partly correct. But, the High Court has held that non-marking of Ballot-papers has not in any manner materially affected the election or its result and the same has been fairly and properly held.

(b) No action is necessary in view of (a) above

(c) Yes. The Hon'ble member has been apprised of the position in reply to his letter dated 14th August, 1964 addressed to the Chief Minister

Banjar Land brought under Cultivation in the State

*7100. Chaudhri Net Ram : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the area of Banjar land brought under cultivation in the State during the period from 1948 to 1964 ;
- (b) the area of Banjar land proposed to be brought under cultivation in the year 1965 ?

Sardar Harinder Singh Major (Revenue Minister) : (a) 988,851 acres.
(b) 1,13,205 acres.

Reclamation of Land on Sutlej Bank in Jullundur District

*7483. Chaudhri Darshan Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the total area of land acquired so far for reclamation purposes in Jullundur District on both sides of river Sutlej ;
- (b) the total area of land so far reclaimed in Jullundur District ;
- (c) reclamation charges determined per acre ;
- (d) the total amount so far charged as reclamation charges for the area mentioned in (b) ;
- (e) the total amount so far spent on the staff and the machinery engaged for the purpose in the said district ?

- Sardar Darbara Singh :** (a) Nil.
(b) About 110 acres.
(c) Reclamation charges depend on the nature of the land to be reclaimed, and, on an average, it is Rs 151 per acre.
(d) Rs 15,821.
(e) Existing staff has been used in addition to their other work. No machinery has been purchased for this.

Compensation for Land acquired at Village Patli Kuhl, District Kulu

*8026. Shri Lal Chand Prarthi : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether he received any representations from Ch. Anup Chand a displaced person from West Pakistan, regarding the acquisition of his land already under the possession of the Agriculture Department at village Patli Kuhl in Kulu District ;
(b) whether the amount of compensation for the said land has been determined and decided upon by the Government ;
(c) if the reply to part (b) above be in the affirmative, the reasons why the compensation has not been paid to the said person even after two years of taking over the possession of the said land by the Government ;
(d) the date by which compensation is likely to be paid to the said person ?

- Sardar Darbara Singh :** (a) Yes.
(b) Yes, compensation has been determined by the Collector, Kulu.
(c) The Punjab Agricultural University has not been able to pay the compensation so far for want of completion of formalities, by the Agricultural University.
(d) It is expected that this payment will be made during this month.

Agriculture Refinance Corporation

*8091. Sardar Jasdev Singh Sandhu : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether Government has submitted any scheme or proposal for obtaining loan from the Agriculture Refiance Corporation in response to their communication addressed to all State Governments in August, 1963 ;
(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative the details of the said scheme and the present stage, if in the negative, the reasons for not utilising the offer made by the said Corporation ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

- (b) Two schemes viz., one for the installation of tube-wells in Ludhiana District and the other for the plantation of grapes were sent to the Agricultural Refiance Corporation for the purposes of obtaining finances which have not been agreed to by the Corporation.

Consumption of Fertilizer in the State

*7485. Chaudhri Darshan Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the total quantity of Fertilizers consumed year-wise in the State during the years 1961-62, 1962-63, 1963-64, 1964-65 to date ;
(b) whether Government is considering any proposal to reduce the rate of Fertilizers ;
(c) whether Government is also considering any proposal to take steps for the establishment of another Fertilizer Factory in the State ?

Sardar Darbara Singh : (a)—

1961-62	1962-63	1963-64	1964-65 (upto 31st December, 1964)
63,390	110,057	183,454	234,000

(b) No. The Central Government revise the prices of fertilizers periodically.

(c) No.

Pay Scales and Dearness Allowance of Class IV Government Employees in the State

*7098. Chaudhri Net Ram : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

- (a) the grades of pay of Class IV employees of the Punjab Government as on the 1st January, 1948 and the 1st January, 1965, separately ;
(b) the dearness allowance paid to the employees referred to in part (a) above as on the 1st January, 1948 and the 1st January, 1965 separately ?

Sardar Kapur Singh : (a) Statement showing the grades of pay of Class IV employees as on 1st January, 1948 and 1st January, 1965 is laid on the table.

- (b) 1st January, 1948 .. Rs 25 per month
1st January, 1965 .. Rs 52.50 per mensem

Statement showing Grades of Pay of Class IV Employees as on 1st January, 1948 and 1st January, 1965

Serial No.	Name of the Post	Grade of pay as on	
		1st January, 1948	1st January, 1965
1.	Peon	... 15-1-19	30-1/2-35
2.	Jamadar	... 22	35-1-45
3.	Daftries	.. 24-1-29	35-1-50
4.	Sweepers, Chowkidars Bhisties, Malies, Khalasies, Farashes, Cleaners, Ayas, Gatemen, Beldars, etc.	... Contin- gency paid em- ployees	*30-1/2-35

*In addition sweepers get Rs. 15/- p.m. as ad hoc Pay

Officers getting Conveyance/Travelling Allowances and provision of cars for them

*8105. Sardar Gurdarshan Singh : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

- (a) the conditions generally to be satisfied for (i) for the sanction of monthly or yearly conveyance/travelling allowance; (ii) for the provision of Government staff cars with Driver and Petrol, oil, etc., and (iii) for the grant of conveyance/Travelling allowance and also staff car ;
- (b) the total number of officers of the Punjab Government getting (i) Conveyance/Travelling Allowance, (ii) how many officers/departments have been given staff cars and (iii) allowed both conveyance/Travelling Allowance and staff cars ;
- (c) the maximum Conveyance/Travelling Allowance drawn by an officer of the Punjab Government with and without staff car ;
- (d) whether the maintenance of details of each tour under-taken and particulars of other mileage done on duty is obligatory or optional ?

Sardar Kapoor Singh : The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

Films Exempted from the Entertainment Tax

*7137. Chaudhri Darshan Singh : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

- (a) the names of the films, if any, exempted from the levy of the entertainment tax in the State during the last five years together with the names of their distributors/exhibitors ;
- (b) the total loss suffered by Government as a result of the said exemption ;
- (c) the names of cinema houses where the films referred to in part (a) were exhibited first in the State ?

Sardar Kaopor Singh : (a) Part (i) A statement containing the information is laid on the Table of the House.

Part (ii) Information is not available with the department.

(b) Rs. 5,26,600 (approximately) excluding the amount in respect of film "Haqeeqat" exemption to which has been granted recently.

(c) The Excise and Taxation Department have no information on the point.

Statement containing information in respect of Part (a) of Starred Question No. 7137.

(a) Part (i) Sujata.

Choudhry Karnail Singh

Kabli wala

Boot Polish

Jagarti

Ek Ke Bad Ek

Khedan De Din Char

Dharti Ki Jhankar

Ham Panchhi Ek Dal Ke

Phul Aur Kalia

Mandir Aur Mela

Masoom

Alayangulum Thiruvizha-Khalum

Haqeeqat

Per Capita Income

*7101. Chaudhri Net Ram : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state the *per capita* average annual income in the State in the months of December, 1948 and January 1964, respectively?

Sardar Kapoor Singh : *Per capita* income estimates are not worked out monthwise as it is not possible to do so. These estimates pertain to the whole financial year and are available for the years 1952-53 to 1962-63. The estimates for 1963-64 are being compiled.

MOTION UNDER RULE 84 AND ADJOURNMENT MOTION.

श्री मंगल सैन : आन ए पायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब पंजाब यूनिवर्सिटी के कर्मचारियों ने यहां हाउस के बाहर धरना मार रखा है और उन्होंने मुख्य मंत्री और गृह मंत्री की कोठियों के सामने भी धरना मारने का निश्चय किया है । यह ठीक है कि आपने मेहरबानी करके इस बारे में विचार करने के लिए समय मुकर्रर कर दिया है लेकिन मैं अर्ज करूंगा कि हालात ऐसे हो गए हैं कि इस मामले पर हाउस में आज विचार किया जाए ।

Mr. Speaker .. Please do not make a speech.

श्री मंगल सैन : तेरह सौ कर्मचारियों ने हड़ताल की हुई है । पुलिस ने अब उनको पकड़ना शुरू कर दिया है । उनकी आवाज को सुनना चाहिए । यह बड़ी भारी ज्यादाती उनके साथ हो रही है । उनके बाल बच्चे भूखे मर रहे हैं । वह न्याय मांगते हैं लेकिन उनको न्याय नहीं दिया जा रहा है.....

श्री अध्यक्ष : Please take your seat. यह जो हम ने अपने प्रोग्राम में रखा है कि यूनिवर्सिटी के मुताल्लिक डिस्कशन करेंगे उस बारे में आपको मिसअंडरस्टैंडिंग मालूम होती है। वह जो हम ने डिस्कशन फिक्स की है वह मोशन रूल 84 के तहत होगी कि सरकार और यूनिवर्सिटी के दरम्यान इनप्रिंसीपल क्या रिलेशनज होने चाहिए। We have to consider the relationship between the Government on the one hand and the Universities on the other. उस में यूनिवर्सिटी एम्प्लाइज की बात नहीं आ सकती है क्योंकि यह उनका अपना अन्दरूनी मामला है। इसलिए मैं आपको क्लीयर कर दूँ कि न आज और न उस दिन जिस दिन उस मोशन पर डिस्कशन होनी है यूनिवर्सिटी के कर्मचारियों की हड़ताल या मांगों पर डिस्कशन हो नहीं सकती है। हम ने तो यह कंसिडर करना है कि इन प्रिंसीपल सरकार यूनिवर्सिटी आफेयर्ज में कहां तक इंटरफीयर कर सकती है और कहां तक नहीं कर सकती है। (Please take your seat. The hon. Members appear to be under some misunderstanding regarding the discussion in connection with the universities included in the programme. The discussion fixed would be on a Motion under Rule 84 as to what should be the relationship between the Government and the universities in principle. We have to consider the relationship between the Government on the one hand and the universities on the other. The university employees cannot be referred to in that discussion because it is their internal affair. Therefore I may make it clear to the House that the strike or demands of the university employees can neither be discussed today nor on the day when discussion on the Motion would take place. We are to consider in principle as to what extent the Government can interfere in the university affairs and to what extent it cannot do so.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਠ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਤੁਸੀਂ ਰੁਲਿੰਗ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਐਡਜਰਨ-ਮੈਂਟ ਮਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 15 ਕਰਮਚਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਐਰੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ; ਉਥੇ ਬੜੀ ਟੈਨਸ਼ਨ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ.....

The Police and the Government have become a party to crush the genuine movement. Section 144 of Criminal Procedure Code has been abused. The employees never resorted to violence. They were peaceful and yet they have been arrested. The Police and the Government have become a party to that. Therefore, Sir, I submit that it is a matter of urgent public importance and may be discussed.

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat. I have not held the adjournment motion in order.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਆਖਰਕਾਰ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ 20 ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ 1½ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟ ਦਾ ਪੀਸ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਬੜਾ ਇੰਪੋਰਟੈਂਟ ਮੈਟਰ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਟੇਟ ਦੇ ਲਾ ਐਂਡ ਆਰਡਰ ਨਾਲ ਤਾਲੁਕ ਹੈ । ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਘਟੋਘਟ ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਜੋ ਜੁਲਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ.....

Mr Speaker ; Please take your seat.

ਡਾ॰ ਕਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਨੇ ਫਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਇਸਲਿਓਂ ਡਿਸਕਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੀ ਇਸ ਲਿਓਂ ਇੱਕ ਸ਼ਹਰੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਹਨਾਂ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੈ ? ਆਖਿਰ ਇਹ ਵੀ ਇਸੀ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸ਼ਹਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਹੋਣੇ ਕੇ ਨਾਤੇ ਉਨਕਾ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਹੋਣੇ ਕੇ ਨਾਤੇ ਉਨਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਹਨਾਂ ਉਠਾਓ । ਉਨ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨਕੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨਕੋ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਓਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਧਰਨਾ ਮਾਰੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਹਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਚੁਪ ਬੈਠੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹਮ ਉਨਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਸਲਿਓਂ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ? ਅਗਰ ਕੋਈ ਏਸਾ ਐਕਟ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਸਲਿਓਂ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਏਸੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਆਗ ਲਗਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । (cheers from the Opposition) ਅਗਰ ਏਸੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਹਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮਾਂਗ ਕਰੀਂਗੇ ਕਿ ਉਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਬਦਲਾ ਜਾਓ ਅਤੇ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਓ । ਇਸਲਿਓਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਓਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦਿਓ ਜਾਓ ।

Mr. Speaker Please take your seat.

Sardar Gurnam Singh : Sir, I think, we are misunderstanding the whole thing. It is not interference in the administration of the University. What we want to say is that law and order situation is involved in this case. Supposing somebody sets the University on fire and commits murder, will the Government say that the Universities are autonomous bodies and they will not interfere ? Wherever they go against the provisions of the University Act the Government can interfere. But here, Sir, the law and order question is involved. People have been arrested, there are processions, Section 144 of the Criminal Procedure Code has been imposed. All these things are going on. So, we have to consider that aspect of the question. No doubt the employees are dissatisfied with the treatment meted out to them by the Senate, but we need not go into that. What will be the consequence ? All this may result in disturbances in the State. It is that aspect of the matter that we

[Sardar Gurnam Singh]

want to discuss. We do not want to go in the details of the administration of the University.

Mr. Speaker : Sardar Gurdial Singh Dhillon.

NAMING OF A MEMBER

चौधरी नेत राम : आन ए पायंट आफ आर्डर । मेरा व्यवस्था प्रश्न यह है कि मैं ने दो तारीख को काल अटैन्शन मोशन दी थी कि यूनिवर्सिटी के कर्मचारी.....

श्री अध्यक्ष : वह पैडिंग है । (That is pending)

चौधरी नेत राम : वह पैडिंग कब तक रहेगी ? क्या यह उस वक्त तक पैडिंग रहेगी जब तक उन सब को भूखा मार दिया जाएगा और उन सब को गिरफ्तार कर लिया जाएगा ? .....(शोर)

Mr. Speaker : Please take your seat.

चौधरी नेत राम : मैं पूछना चाहता हूँ कि आखिर यह कब तक पैडिंग रहेगी ? वहाँ पर उनकी गिरफ्तारियाँ हो रही हैं और आपने इसे पैडिंग रखा हुआ है । मुझे बताएं तो सही कि यह कब तक पैडिंग रहेगी ? .....(शोर)

श्री अध्यक्ष : जब तक उस पर मोशन अंडर रूल 84 के तहत बहस नहीं हो जाती । (It will remain pending till discussion on the Motion under Rule 84 takes place.)

चौधरी नेत राम : वह पता नहीं कब होगी । वहाँ पर गिरफ्तारियाँ हो रही हैं । उनके बाल बच्चे भूखे मर रहे हैं । क्या इस जनता के राज में यह सब होने की इजाजत दी जा सकती है ? आपने किस लिए उसे पैडिंग रखा हुआ है ? सरकार का ध्यान तो उस तरफ दिलाएं .....

श्री अध्यक्ष : क्या आप आज इसी वक्त मेरा रूलिंग चाहते हैं ? (Does the hon. Member want my ruling on it just now ?)

चौधरी नेत राम : हाँ जी ।

श्री अध्यक्ष : तो फिर मेरा रूलिंग यह है कि उसे डिसएलाऊ किया जाता है...(शोर) (विघ्न) (Then my ruling is that it is disallowed. (Noise, interruption))

चौधरी नेत राम : आन ए पायंट आफ आर्डर । आप किस बिना पर उसे डिसएलाऊ करते हैं ? .....(शोर) .....क्या इस जनता के राज में भी गरीबों के साथ यही सलूक किया जाएगा ? .....मैं पूछता हूँ.....(शोर)

Mr. Speaker This is no point of order; please take your seat.

चौधरी नेत राम : आपके इस सख्त रवैया के खिलाफ मैं विरोध करता हुआ इस सदन से बाहर जाता हूँ .....(इस समय सदन में बहुत शोर था और कुछ सुनाई नहीं देता था और इस बीच चौधरी नेत राम वाक आउट कर गए)

श्री अध्यक्ष : मैं यह बात हाउस के ध्यान में लाना चाहता हूँ कि चौधरी नेत राम का रवैया बड़ा डिफायंट है और उन्होंने चेयर को डिसओबे किया है । आज ही नहीं वह हमेशा इसी तरह करते हैं और हाउस की प्रोसीडिंग्स को इंटरुप्ट करते हैं ।

I name Chaudhri Net Ram (I want to bring this matter to the notice of the House that the attitude of Chaudhri Net Ram is very defiant and he has disobeyed the Chair. Not only today but he always does so and interrupts the proceedings of the House name Chaudhri Net Ram.

Voices : But he has staged a walk-out.

Mr. Speaker : Let the House take a decision.

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) Sir, I beg to move—

That Rule 104 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly be suspended.

(Interruptions, noise and uproar and furore in the House. Nothing was audible).

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਇਹ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ.....(ਸ਼ੋਰ)
(इस समय हाउस में आपोजीशन के बहुत से मेम्बर खड़े हो गए और पायंट्स हाउस में रखने लगे । हाउस में काफी शोर था)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर । जब चौधरी नेत राम आप की रूलिंग के अगेंस्ट एज ए प्रोटैस्ट वाक आउट कर के जा रहे थे आप ने उसे आगे के लिए सस्पेंड करने को कहा । हम इस कांसपिरेसी को कभी नहीं चलने देंगे हम इस के बखिलाफ प्रोटैस्ट करते हैं (शोर) (विघ्न)

Mr. Speaker : Please take your seat.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, इस कांसपिरेसी को हम कभी भी बर्दाश्त करने के लिए तैयार नहीं हैं । मैं आप का आर्डर नहीं मानूंगा ।

Mr. Speaker : I name Chaudhri Devi Lal. He is not obeying the Chair.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਕਰ ਲਉ, ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. You were just pleased to pass an order in respect of Chaudhri Net Ram, an honourable Member of this House. So far as respect to the Chair and dignity of the House are concerned, we are all one with you. But, in the instant case, it was in protest against your ruling that he was leaving the House. I want to know, Sir, whether in view of the position taken by Chaudhri Net Ram to leave the House, were you justified in naming the honourable Member ?

श्री अध्यक्ष : मैं ने चौधरी नेत राम को बार 2 कहा कि बैठ जाइए । उस की प्रोशन डिस-अलाऊ कर दी है । (विघ्न) (शोर)

[ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕ]

जब वह बोलने से नहीं रुका और चेयर को डिसओबे कर रहा था तब मैं ने उस को नेम किया था। (I asked Chaudhri Net Ram repeatedly to resume his seat as his motion had been disallowed. (Interruptions) (Noise) When he did not stop speaking and was disobeying the Chair then I named him.)

Sardar Gurnam Singh : Mr. Speaker, as will be borne out from the record of the House, it was as a protest against your ruling that the honourable Member was withdrawing from the House. The motion against him by the Chief Parliamentary Secretary was hardly necessary. He was too much in hurry to propose the action against him. When he said that he wanted to withdraw, he at once left the House. There was hardly any occasion to take any further action against the honourable Member.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Sir, I wanted to speak on some other subject. But, now I rise on a point of order relating to the walk-out by Chaudhri Net Ram. Excuse me, Sir, the position was that the honourable Member was already in the process of withdrawing from the House, when he was named, without specifying according to the rules the cause and the period for which he was to be punished. This was the maximum that could be done. But I must say that after your ruling, the bringing in of motion by the Chief Parliamentary Secretary was rather unnecessary, and it should not be entertained. I would request the Chief Parliamentary Secretary to withdraw his motion.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਖਾਸ ਕਰ ਆਪੋਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਉਤੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਕਈ ਵੇਰ ਜਾਇਜ਼ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੂਲ ਆਊਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪ ਕੋਈ ਮੌਜ਼ਨ ਰੂਲ ਆਊਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਰੂਲਿੰਗ ਉਤੇ **as a protest** ਵਾਕ ਆਊਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਉਤੇ ਐਜ਼ ਏ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਵਾਕ ਆਊਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਿਕਾਲਣ ਲਈ ਮੌਜ਼ਨ ਮੂਵ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਕਢਣ ਦੀ ਮੌਜ਼ਨ ਆਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਚੀਫ ਪਾਰਲਾਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਰਟੇਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਨਈਆਂ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਨਾ ਕਰੋ। ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉ ਤਾਕਿ ਇਥੇ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋ ਸਕਣ। ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਜ਼ਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਉ।

ਡਾ॰ ਕਲਵੇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਹਾਊਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਹ ਰਹੇ ਥੇ ਕਿ ਅਗਰ ਫ਼ਸ ਹਾਊਸ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ

साथ जो अन्याय और अत्याचार हो रहा है, उसके बारे में विचार नहीं किया जा सकता तो मैं एज ए प्रोटैस्ट वाक आउट करता हूँ। आप ने उस की मोशन डिसग्रलाउ कर दी और वह आप की रूलिंग पर वाक आउट करके जा रहे थे तो आप ने उसे नेम कर दिया। शायद आप ने उसे नेम करने का फैसला पहले कर लिया हो। आप न देखा कि वह खुद जाने के लिए तैयार था और आप ने नेम कर दिया। स्पीकर साहिब, उस को एक दिन के लिए सस्पेंड करने की बात होती तो भी अलहदा बात थी लेकिन आप के कहने के बाद चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी फौरन खड़े हो गए। यह पता नहीं कि उन्होंने आप से एनक्रेजमेंट ली, आप का रवैया सख्त था, इसी लिए वह भी सख्ती दिखाने लग पड़े और उन्होंने उसे बाहिर निकालने की मोशन पढ़ दी। पता नहीं कि चीफ मिनिस्टर साहिब को दिल्ली में ओवर डोज मिली है और यहां पर सख्ती दिखाने लग पड़े। इन्हें सख्ती तो अपनी पार्टी में करनी चाहिए जहां पर डिसिप्लन ठीक नहीं है। आपोजीशन वाले तो इन को ठीक रास्ते पर चलने के लिए कहत हैं और ठीक रास्ते पर ले जाना चाहते हैं। इस सूबे के अन्दर ला ऐंड आर्डर की पोजीशन बहुत खराब है और इसी लिए चौधरी नेत राम अपने विचार हाउस में प्रकट करने के लिए खड़े हुए और आप की रूलिंग पर रोष प्रकट करने के लिए वाक आउट कर गए और आप ने नेम कर दिया। चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी साहिब ने मोशन पढ़ दी। मैं उन से कहना चाहता हूँ कि हाउस का वातावरण अनुकूल करने के लिए और शान्तिपूर्ण ढंग से कार्यवाही चलाने के लिए मोशन को वापस ले लें। अगर इन्हें दिल्ली से कोई ओवर डोज मिली है तो वह अपनी पार्टी में ही इस्तेमाल करें न कि आपोजीशन पार्टी पर ओवर डोज इस्तेमाल करनी चाहिए। (शोर) (विघ्न)

कामरेड राम प्यारा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, चौधरी नेत राम मेरे साथ बैठते हैं। जब आप ने दो तीन बार उसे बैठने के लिए कहा तो वह नहीं बैठा। उस ने मुनासिब समझा कि आप की रूलिंग पर एज ए प्रोटैस्ट वाक आउट कर दूँ। वह जो कुछ बोलना चाहता था, उस को आप ने बोलने की इजाजत नहीं दी। आप ने अपने राइट्स का इस्तेमाल किया। माननीय सदस्यों के भी कुछ राइट्स हैं। उस ने मुनासिब समझा कि एज ए प्रोटैस्ट वाक आउट करे और उस ने वाक आउट किया। आप ने उसी वक्त उस को नेम किया। उस के बाद चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी साहिब ने हाउस में उस को निकालने के लिए मोशन मूव कर दी। ऐसा नज़र आता है कि वह घर से सोच कर आए हैं। हम हाउस का डेकोरम रखना चाहते हैं और आप के प्रैस्टिज को और ऊपर लाना चाहते हैं। आप के स्टेटस को ज्यादा से ज्यादा बढ़ाना चाहते हैं ताकि हाउस का काम अच्छी तरह से चल सके और यहां पर डेमोक्रेसी अच्छी तरह से कामयाब हो सके। इस लिए मैं चाहता हूँ कि यह मोशन वापस लेनी चाहिए।

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। हम आप की और चेयर की इज्जत करते हैं। जब हमारी तरफ से किसी मेम्बर का रवैया इस तरह का हो जाता है कि वह हाउस की कार्यवाही को पीसफुल ढंग से नहीं

[चौधरी देवी लाल]

होने देता तो हम उसे समझाते हैं ताकि हाउस की कार्यवाही ठीक ढंग से चले सके । कुछ दिन हुए हम ने सरदार लच्छमन सिंह को समझाया ताकि हाउस की कार्यवाही पीसफुल ढंग से चल सके । लेकिन आज इस ढंग से कार्यवाही हुई कि चौधरी नेत राम एज ए प्रोटैस्ट बाहिर जा रहा था और आप ने उसे नेम कर दिया ।

मैं समझता हूं कि शायद आप न नहीं सुना होगा और नेम कर दिया । वह भी कोई इतनी बड़ी बात नहीं है । लेकिन अचानक ही चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी की तरफ से ऐसी मोशन का आना यह एक कान्सपरेसी है । इन की आपस में लड़ाई है और उस लड़ाई को डाईवर्ट करने के लिए यह लोग हम से लड़ना चाहते हैं वरना कोई वजह नहीं थी कि ऐसी मोशन लाई जाती । कोई ऐसा मौका नहीं था, कोई ऐसे हालात नहीं बने थे । कौरवों और पांडवों में महाभारत का युद्ध हुआ था । पांडव लड़ाई में जीत गए और कौरवों को शिकस्त हो गई । पांडव लापरवाह हो गए और रास्ते में उन को भीलों ने लूट लिया । लेकिन यह न समझे कि अगर हम दोबारा अपने हथियारों पर हाथ डाल बैठे तो यह भील ठहरेंगे नहीं । इसलिए इन्हें सोच कर चलना चाहिए । यह हथियार हम पर इस्तेमाल न करें वरना यह इन के ही खिलाफ जाएगा । ऐसे तबलच्चियों को इन्हें काबू में रखना चाहिए । यह लाजमी है कि अपनी मोशन वापस लें वरना हम प्रोटैस्ट कर के वाकआउट कर जाएंगे । हम मुड़ने वाले नहीं हैं, आखिर तक पहुंचने वाले हैं । हम से लड़ाई न शुरू करें ।

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : जनाब आली, आप की रूलिंग की वजह से या मोशन की वजह से मेरे दोस्तों को ऐसा चर्चा करने का मौका मिल गया है कि हमारी पार्टी में किसी तरह का तनाव है या खिंचाव है । कोई ऐसी वजह नहीं थी । मैं यकीन दिलाता हूं कि हमारी ऐसी नीयत भी नहीं है कि आपस के मसलों को सुलझाने के लिए हम उन से लड़ पड़ें । हम उन के हर नज़रिये को इज्जत की निगाह से देखते हैं । जहां तक चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी की तरफ से लाई गई मोशन का ताल्लुक है वह शायद ....

Mr. Speaker : It has not been as yet allowed by me.

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : जिस वक्त आप ने फरमाया था कि सिर्फ आज के दिन के लिए ही नहीं बल्कि आइंदा के दिनों के लिए भी, शायद इस ख्याल से उन्होंने मोशन पेश कर दी । लेकिन मैं एक बार फिर यकीन दिलाने के लिए कि ये यह न समझें कि इन क हकूक पर छापा मारा है हम खुद इस मोशन को वापस ले लेते हैं । लेकिन मैं आप से अर्ज कर देना चाहता हूं कि यह मानें या न मानें कई आपोजीशन के दोस्तों ने खुद मुझ से कहा है कि चौधरी नेत राम का रवैया कई बार ऐसा होता है कि हमें हाउस में शरमिदा होना पड़ता है । इस लिए इन को चाहिए कि उन पर भी कंट्रोल रखें ।

आवाज़ें : रखेंगे , रखेंगे ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : This subject now stands dropped
Sir.

Voices From the Opposition Benches : The Chief Parliamentary Secretary must withdraw the motion.

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : मोशन तो बाकायदा हुई नहीं थी, अब इस को खत्म करें ।

Minister for Finance and Planning : Since the motion has not been put to the House, the question of its withdrawal does not arise.

(At this stage Sardar Gurdial Singh Dhillon was called upon to speak)
(Interruptions by Sardar Lachhman Singh Gill)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Let him speak first.

Mr. Speaker : Order please. I have called upon Sardar Gurdial Singh Dhillon. No interruptions please.

ADJOURNMENT MOTION

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, I want to speak on the Adjournment Motion about which a reference was made by Sardar Gurnam Singh. I agree with the points raised by my hon. friend. As a matter of fact the motion can be split up into two parts. The motion seeks to discuss the matter of urgent public importance about the arrest of some employees outside the precincts of the Punjab University. You were pleased to observe that anything which concerns the autonomous bodies like the Punjab University or any other autonomous body in the State cannot be discussed. But, Mr. Speaker, please split up this motion into two parts. So far as the internal working of the autonomous body is concerned, nobody questions that position.

Sardar Lachhman Singh Gill : Have you seen the motion ?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : The hon. Member does not know what I am going to say.

Sardar Lachhman Singh Gill : Has the hon. Member seen the motion ?

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Please do not interrupt. You have developed this habit of unnecessarily interrupting others.

Sardar Lachhman Singh Gill : I am asking, have you seen the motion ?

(Interruptions and Noise)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : What do you mean by this ?

Sardar Lachhman Singh Gill : I mean the motion is not there....

Mr. Speaker : Order, Order. No interruption please.

(Interruptions and Noise)

Sardar Gurdial Singh Dhillon : I am not going to tolerate it. I will see how you interrupt me again.

Sardar Lachhman Singh Gill : What do you mean by 'tolerate'. I say have you seen the motion ?

(Interruptions and Noise)

Mr. Speaker : No interruptions please. Every hon. Member has a right to make observation or put his point of view before the House. Let Sardar Gurdial Singh Dhillon to proceed please.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : So, Mr. Speaker, the motion has already been referred by Justice Gurnam Singh and I am speaking with

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

reference to his observation. So far as the internal working of the University is concerned, we cannot go into that. But as far the arrest or anything relating to the law and order position is concerned, I think, Sir, that matter is admissible and can be the subject-matter of an Adjournment Motion (Thumping from the Opposition Benches). So I need your ruling not purely on the basis of autonomy of the University but on some other ground whether you accept it or not.

श्री अध्यक्ष : एडजर्नमेंट मोशन की बात बाद में आई है। पहले श्री मंगल सेन ने एम्पलाईज की डिमांडज के बारे में जिक्र किया जिस के बारे में मैं ने कहा कि डिमांडज यहां पर डिस्कस नहीं हो सकतीं। फिर कामरेड जोश ने एडजर्नमेंट मोशन का जिक्र किया। मैं सरदार गुरदयाल सिंह डिल्लों से एग्री करता हूं कि इस के दो पार्ट्स हैं। जहां तक डिमांडज की बात है एडजर्नमेंट मोशन भी और काल अटेनशन भी हाउस की रजामंदी से पेंडिंग रखी गई हैं और उस के बारे में कंसिडर करेंगे। मुझे अफसोस है कि चौधरी नेत राम बार बार जोश से उठे जब कि हाउस ने फैसला किया था कि इन को पेंडिंग रखा जाए, पहले कंसिडर कर लें बाद में फैसला किया जाएगा। जहां तक एडजर्नमेंट मोशन का सम्बन्ध है यह ठीक है कि यह हाउस ला एंड आर्डर की सिचुएशन को हर वक्त डिस्कस कर सकता है चाहे उस का ताल्लुक यूनिवर्सिटी के साथ हों या किसी और संस्था के साथ हो। (The adjournment motion was referred to afterwards. Firstly Shri Mangal Sein referred to the demands of the employees about which I said that the demands cannot be discussed here. Then Comrade Shamsher Singh Josh referred to the Adjournment Motion. I agree with Sardar Gurdial Singh Dhillon that there are two parts of this Motion. So far as the demands are concerned the Adjournment Motion and the Call Attention Notice about it have been kept pending with the consent of the House and they will be considered. I am sorry that Chaudhri Net Ram rose time and again impatiently when the House had decided to keep them pending so that the matter be considered first and the decision be taken about them afterwards. So far as the Adjournment Motion is concerned it is correct that this House can always discuss the law and order situation, whether it concerns the University or any other organisation.)

The House is competent to discuss any question or any matter relating to law and order situation.

But so far as this motion is concerned my ruling is that the matter referred to therein relates to the ordinary administration of law. Section 144, as has been stated, relates to normal process of law. The matter is not very serious and I do not allow this motion.

कामरेड शमशेर सिंघ जोश : सरदार गुरदियाल सिंघ जी ने राਈटली बिचा सी कि इस बिच डिमांडज की कौसी गल नहीं है। सिरफ़ ला एंड आर्डर की गल है.....

श्री अध्यक्ष : मैं कहता हूँ कि ला एंड आर्डर डिस्कस कर सकते हैं। (I say that law and order can be discussed).

काभरेड सभसेव सिंथ जेस : मैं पड़ु के सुटा दिंदा हां.....

Mr. Speaker: No, please, take your seat. (Interruptions)

काभरेड सभसेव सिंथ जेस : अभी दाक आउट करांगे।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। जहां तक इस ऐडजर्नमेंट मोशन का ताल्लुक है, इसको आप ने यह फरमाते हुए डिसएलाऊ कर दिया है कि यह ला एंड आर्डर का मामला है।

श्री अध्यक्ष : आर्डिनरी ऐडमिनिस्ट्रेशन आफ ला का। (It is a matter of ordinary administration of law.)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : ठीक है। तो गुजारिश यह है कि मैं आप की रूलिंग इस बात पर चाहता हूँ कि जब हाउस में इन हालात की वजह से यह प्वायंट उठाए जा रहे हैं और वहां पर एक एमरजेंसी क्रिएट हो गई है तो उस को हाउस में लाने के लिए हमारे पास कौन सा जरिया है? इस वक्त यहां पर सिर्फ लैजिस्लेटिव बिजनैस डिस्कस होना है या फिर रिपोर्ट्स वगैरा डिस्कस होनी है। अगर गवर्नर ऐड्रेस का मौका होता, बजट पर डिस्कशन का मौका होता, या स्पेसिफिक डिमांड अंडर डिस्कशन, होती तो उस वक्त तो नारमल तौर पर इस पर डिस्कशन हो सकती है। मैं आप से यह जानना चाहता हूँ कि अब आप बातें कि हाउस के पास कौन सी ऐसी अपरचुनिटी है, कौन सा मौका है जिस पर ला एंड आर्डर को डिस्कस कर सकें। जब ऐसे हालात क्राफ अप हो गए हैं तो मैं आप की रूलिंग इस बात पर भी चाहता हूँ कि यह जो ऐडजर्नमेंट मोशन का प्रोविजन रूलज के अन्दर प्रोवाईड किया गया है क्या यह ऐसे मौकों के लिए नहीं है? जब ऐडजर्नमेंट मोशन नहीं लाई जा सकती, काल अटेशन मोशन नहीं लाई जा सकती तो आखिर आप ही बातें कि हमारे पास कौन सा हथियार है, कौन सा रूल है जिस के तहत हम इस सिचुएशन को यहां हाउस में डिस्कस कर सकते हैं?

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, कल शाम पौने छः बजे मैं और पंडित मोहन लाल जी दत्त यूनिवर्सिटी के भूख हड़तालियों को मिलने के लिए वहां गए। वहां पर एक सब इन्स्पेक्टर या इन्स्पेक्टर पुलिस ने सिपाहियों को, जो वहां पर खड़े थे, दूर से ही यह बात कही कि इन को गिरफ्तार कर लो.....

आपोजिशन की तरफ से आवाजें : शेम, शेम।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : हम सिर्फ हंगर स्ट्राइकर्स को देखने के लिए गए जहां पर कि किसी प्रकार से अमन को खतरा नहीं था। हम उन के पास यह जानने के लिए गए थे कि उन की डिमांड्स क्या हैं। तो मैं आप की इस बात पर रूलिंग चाहता हूँ कि क्या इस हाउस के मेम्बरों को इस बात की इजाजत है या नहीं कि वह उन हंगर स्ट्राइकर्स की डिमांड्स की वाबत जानने के लिए उन के पास जा सकें? क्या वह उन के पास जा सकते हैं या नहीं? उन की प्रिर्वेसिज को जान सकते हैं या नहीं? इस बात पर मैं आप की तरफ से वजाहत चाहता हूँ।

Mr. Speaker : If you think that it is a matter of privilege, please send it in writing. Even the other day Comrade Josh had raised a similar matter and I had asked him to send the whole thing in writing but so far I have not received any such notice.

शिक्षा तथा स्वायत्त शासन मन्त्री : (श्री प्रबोध चन्द्र) : स्पीकर साहिब, अग्निहोत्री साहिब ने कहा है कि कुछ मेम्बर हंगर स्ट्राइकर्स से मिल कर उन की प्रिवेंसिज वगैरा जान सकते हैं या नहीं । मैं आप की मार्फत उन स अर्ज करना चाहता हूं कि गवर्नमेंट की तरफ से इस किस्म की बिल्कुल कोई रुकावट नहीं है : (विघ्न) आप सुन तो लीजिए, जब आप बोलते हैं तो हम चुपचाप होकर आप की बातों को सुनते हैं तो मैं यह कह रहा था कि उस सिलसिले में गवर्नमेंट की तरफ से बिल्कुल कोई रुकावट नहीं है, बल्कि सरदार गुरनाम सिंह जी ने भी चीफ मनिस्टर साहिब से इस बात का जिक्र किया था और उस वक्त मैं भी वहां पर मौजूद था तो कहा था कि गवर्नमेंट को इस पर कोई एतराज नहीं है । इसके अलावा आप ने जो रूलिंग दिया मैं इस के साथ एनटायरली एग्री करता हूं कि यह एक नार्मल प्रासैस आफ ला है, ऐडमिनिस्ट्रेशन का मसला है । हमें किसी किस्म की ज्यादाती वगैरा की कोई शिकायत नहीं आई । अगर फिर भी आप चाहते हैं कि हाउस की फीलिंग्स को सामने रखकर मैं इस बारे में कोई स्टेटमेंट दूं तो Government will be too ready to make a statement on this subject.

Mr. Speaker : If the Government wants to make a statement I will not stand in the way. It is for the Government to intervene and make a statement at any time they like.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, आप ने कहा है कि यह नार्मल प्रासैस आफ ला का मामला है, ला एंड आर्डर के अन्दर आता है इस लिये यहां पर इसे डिसकस नहीं किया जा सकता । स्पीकर साहिब, जहां तक नार्मल प्रासैस आफ ला का ताल्लुक है, आप के सामने पिछले दिन भी एक बात कामरेड शमशेर सिंह जोश ने रखी थी और उसी तरह की बात को आज श्री अग्निहोत्री जी ने आप के सामने रखा है कि जब कोई आनरेबल मेम्बर वहां पर हंगर स्ट्राइकर्स को मिलने के लिये जाता है तो पुलिस के द्वारा उन के साथ किस तरह का सलूक किया जाता है । इस का मतलब यह हुआ कि पुलिस वहां पर इस लिये खड़ी है कि उन आदमियों को कोई मिलने के लिये, उन को देखने के लिये जाए या जहां तक कि उन के बीबी बच्चे भी उन को मिलने के लिये वहां पर जाएं तो उन को वहां फटकने न दिया जाए । इस से साफ जाहिर है कि जानबूझ कर ऐसा रवैया अख्तियार किया गया है और पुलिस वहां पर बिदए बयास काम कर रही है । पुलिस तो वहां पर इस तरह से काम कर रही है कि किसी आदमी को वहां न फटकने दिया जाए । ऐसी चीज़ आज तक यहां नहीं हुई, यहां क्या, कहीं नहीं हुई कि भूख हड़तालियों को भी कोई मिलने के लिये चला जाए तो उस को रोका जाए और उसे गिरफ्तार करने की धमकी दी जाए । मैं हैरान हूं कि यहां पर किस ढंग का ला ऐंड आर्डर कायम किया जा रहा है ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਪਨੇ ਅਪਨੀ ਬਾਤ ਕਹ ਲੀ । ਅਬ ਆਪ ਬੈਠ ਜਾਓ। (The hon. Member has had his say. He may please resume his seat now.)

ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਧਰਮ ਪਰ ਸੈਕਟਰਿਓਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਧਾਨ-ਸਭਾ ਭਵਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸੀ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੇ ਖੂਬ ਹੜਤਾਲ ਕੀ ਥੀ । ਲੋਗ ਉਨ ਕੋ ਮਿਲਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਆਏ ਥੇ ਇਸ ਲਿਯੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਕੀ ਸਾਰੀ ਸਿਚੁਏਸ਼ਨ ਕੋ ਡਿਸਕਸ ਕਰਨੇ ਕਾ ਮੌਕਾ ਦਿਯਾ ਜਾਏ । (ਕਿਸ਼ਨ) ਮੈਂ ਧਰਮ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਕਥਾ ਏਸ. ਏਲ. ਏਜ. ਉਨ ਕੋ ਮਿਲਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਸ਼੍ਰੀ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਪਰ ਮੈਂਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਹ ਦਿਯਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੇ ਲਿਯੇ ਆਪ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਮੋਸ਼ਨ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ । (I have already stated on the point of order raised by shri Agnihotri that he was at liberty to raise a question of privilege on that.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਤਾ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਲਗੀ ਹੈ । ਉਹ ਮੋਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਚੂੰਕਿ ਉਹ ਮੋਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਹੈ । ਇਕ ਗਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 144 ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਬੜੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੈ, ਧੱਕਾ ਹੈ । ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਆਇਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮਦਾਖਲਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹੀਂ । ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉੱਤੇ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ—ਪੁਲਿਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕੁਝ ਧੱਕਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੀ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਊ ਪ੍ਰਭਾਵਿੰਟ ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਵਿਊ-ਪ੍ਰਭਾਵਿੰਟ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਅਗਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਇਸੇ ਲਈ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿੰਟ ਆਉਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਉਹ ਗਲਤੀਆਂ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਦੇਵੇ ਔਰ ਅਪਣੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹਿਰੂਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਐਸੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਐਸੀ ਸਿਚੁਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪੇਸ਼ਨਜ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਦਮ ਚੁਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਰਿਕੁਐਸਟ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਪਣੀ ਇਸ ਰੁਲਿੰਗ ਉੱਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਗੌਰ ਕਰੋ । ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬੜੇ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹੋਵਾਂਗੇ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮਿਸਟਰ ਸਪੀਕਰ, ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਔਰ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਅਤੇ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਵੀ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕਿਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਹੈ । ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਹਾਊਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਮਲਾਤ ਵਿਚ ਮਦਾਖਲਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਲਾ ਐਂਡ ਆਰਡਰ ਦੀ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਸਿਚੁਏਸ਼ਨ ਕ੍ਰੀਏਟ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਅਪਣੀ ਰੂਲਿੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾਰਮਲ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ, ਕੋਈ ਐਬਨਾਰਮਲ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਸਾਰਾ ਹਾਊਸ ਐਜੀਟੇਟਿਡ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਐਜੀਟੇਟਿਡ ਹੈ ਬਲਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਨਾਰਮਲ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਉਤੇ ਗੌਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਜਨਾਬ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਨਾਰਮਲ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ?

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ, ਸਰ। ਜਹਾਂ ਤਕ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਆਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਮਾਮਲਾਤ ਕਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਪਰ ਤੋਂ ਬੀਸ ਤਾਰੀਖ ਕੋ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਗੀ ਆਰ ਵਹ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਇਸ ਲਿਯੇ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਹਾਊਸ ਆਰ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਏਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਪਰ ਸੀਰਿਅਸਲੀ ਕਾਂਸਿਡਰ ਕਰਨੇ ਪਰ ਮਜਬੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਰ ਹਮੇਂ ਏਕ ਦਿਨ ਸੁਕਰਰੇ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹਿਏ। ਇਸ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਤੋਂ ਬੀਸ ਤਾਰੀਖ ਕੋ ਹੋਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਆਜ ਸਵਾਲ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਹੈ ਕਿ ਲਾ ਏਂਡ ਆਡਰ ਖਤਰੇ ਮੇਂ ਹੈ। ਆਜ ਜਬ ਮੈਂ ਸੈਸ਼ਨ ਆਟੈਂਡ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਆ ਰਹਾ ਥਾ ਤੋਂ ਧਰਮ ਆਸੈਂਬਲੀ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸੇ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਆਰ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਪੁਲਿਸ, ਆਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੌਨ ਕੌਨ ਖਡੇ ਥੇ। ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਦੋ ਏਮ. ਏਲ. ਏਜ਼ ਭੀ ਥੇ। ਮੈਨੇ ਉਨਸੇ ਮਜ਼ਾਕ ਮੇਂ ਕਹਾ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਕਾਂਗਰੇਸ ਮੇਂ ਆਪਸ ਮੇਂ ਕਾਫੀ ਜ਼ਗੜਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਯਾ ਹੈ ਇਸ ਲਿਯੇ ਧਰਮ ਡਿਸਿਡੈਂਟਸ ਕੋ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਖਡੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਪ ਹਰ ਬਾਤ ਮੇਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਕੋ ਲੇ ਆਏ ਹਨ। ਧਰਮ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ। (The hon. Member brings in this matter on one pretext or the other. This is not proper.)

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਤੋਂ ਮੈਂ ਧਰਮ ਬਤਾ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਧਰਮ ਪਰ ਭੀ ਇਤਨੀ ਪੁਲਿਸ ਖਡੀ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਧਰਮ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਮੇਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਗੀ। ਇਸ ਲਿਯੇ ਧਰਮ ਇਤਨੀ ਸੀਰਿਅਸ ਸਿਚੁਏਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਪਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਨੇ ਡਿਸਏਲਾਡ ਕਰ ਦਿਯਾ। ਕਯਾ ਆਪ ਉਸੇ ਰੀਕਾਂਸਿਡਰ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝੋਗੇ ?

ਜਹਾਂ ਤਕ ਉਨ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਕੋ ਸਮਝਨੇ ਕਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ਆਰ ਉਨ ਕੇ ਗ੍ਰੀਵੈਂਸਿਜ਼ ਕੋ ਜਾਨਨੇ ਕਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ਵਹ ਹਮੇਂ ਸਮਝਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿਯੇ ਜਾ ਰਹੇ। ਆਖਰ ਹਮ ਜਨਤਾ ਕੇ ਨੁਮਾਯੰਦੇ ਹਨ ਆਰ ਹਮੇਂ ਧਰਮ ਜਾਨਨੇ ਕਾ ਹਕ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਕਲ ਵਹਾਂ ਪਰ ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਗਏ ਤੋਂ ਉਨ ਕੋ ਉਨ ਸੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਨੇ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਆਰ ਆਜ ਅਗਰ ਸ਼੍ਰੀ ਆਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ ਜੀ ਧਾ ਏਕ ਆਰ ਸਜ਼ਨ ਵਹਾਂ ਪਰ ਗਏ ਹਨ ਤੋਂ ਇਨ ਕੋ ਭੀ ਉਨ ਸੇ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਦੀ ਗਈ। ਇਸ ਕੀ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਧਰਮ ਧਰਮ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਬੇਸ਼ਕ ਉਨ ਸੇ ਮਿਲੇਂ ਲੇਕਿਨ ਜਬ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਤੋਂ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਤੋਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਧਰਮ ਤੋਂ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸਾਥੀ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੋ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕੀਯਾ ਗਯਾ ਹੈ ਤੋਂ ਅਖਬਾਰੋਂ ਸੇ ਧਰਮ ਪਤਾ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਏਕ ਏਸੇ ਦਿਮਾਗ ਕਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕੇ ਚੈਕ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ....

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਪ ਉਸ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਕੁਝ ਨ ਕਹੋਂ। (The hon. Member should not say any thing about it.)

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਹਾ ਹੂੰ ਕਿ ਉਨ ਕੋ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਆਰ ਉਨ ਕੇ ਗ੍ਰੀਵੈਂਸਿਜ਼ ਕੋ ਜਾਨਨੇ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਸਾ ਮਾਲੂਮ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ

पुलिस के हाथों में आ चुके हैं। एम. एल. एज. को उन से मिलन की इजाजत नहीं दी जाती। इस लिये मैं आप से यह पूछना चाहता हूँ कि जब इस किस्म के हालात हों और जब इस बारे में यहां हम एडजर्नमेंट मोशन मूव करना चाहें तो हमें उस की भी इजाजत न दी जाए और यूनिवर्सिटी में हालात इतने खराब हो चुकें हो कि वहां पर लोग भूख हड़ताल कर रहे हों और पेम्फलेट पर पेम्फलेट निकल रहे हों और उनके हालात को परसनली जानने की इजाजत यह गवर्नमेंट न दे रहीं हो और उन के हक में यहां आवाज हमें उठाने की इजाजत न दी जा रही हो और इस बारे में 30 एम० एल० एज० की तरफ से जो एडजर्नमेंट मोशन दी गई थी उस को भी इजाजत नहीं मिली और जब हालात इतने बिगड़ गए हों .....

Mr. Speaker : The hon. Member Chaudhri Devi Lal should please resume his seat.

WALK OUT

चौधरी देवी लाल : जब हालात इस हद तक बिगड़ चुके हों तो हमारे लिए और कोई चारा ही नहीं है सिवाए इस के कि हम प्रोटैस्ट करें कि सरकार ने हमारी आवाज को दबाया है और सरकार ने जो एक ऐसा एटीचूड बना रखा है उस के लिए हम सारे वाक आउट करते हैं। (इस समय आपोजिशन के सारे सदस्य और कामरेड राम प्यारा हाउस से उठ कर चले गए)

QUESTION OF PRIVILEGE

श्री अध्यक्ष : प्रीविलेज मोशन के मुताल्लिक पंडित मोहन लाल दत्त ने कहा है और कामरेड शमशेर सिंह जोश ने इस बारे में कल जिक्र किया था। मैंने कल भी कहा था कि अगर कोई प्रीविलेज की बात है तो प्रीविलेज मोशन के तौर पर लिख कर वह मेरे पास भेज दें और कामरेड शमशेर सिंह जोश ने आज तक मेरे पास कोई मोशन नहीं भेजी। इसी तरह से मैं पंडित मोहन लाल जी से कहता हूँ कि अगर इस में कोई ब्रीच आफ प्रीविलेज हुआ है तो वह भी लिख कर भेज दें। That can be considered and properly dealt with.

Now we pass on to the next item on the Agenda. (Pandit Mohan Lal Dutta has said about the Privilege Motion and Comrade Shamsher Singh Josh also mentioned about it yesterday. I pointed out then also, that if there was any question of Privilege involved, it should be given to me in writing as a notice of a Privilege Motion. But so far Comrade Shamsher Singh Josh has not done so and no notice for such a motion has reached me till to day. Similarly I ask Pandit Mohan Lal Ji also that if any breach of privilege has taken place then he should send a notice thereof in writing. That can be considered and properly dealt with. Now, we pass on to the next item on the Agenda.)

Statement laid on the Table of the House by the Chief Parliamentary Secretary

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Sir, I beg to lay on the Table of the House a statement regarding the Call Attention Notice No. 39 given by Shri Gian Chand, M.L.A., relating to the matter of realising royalty by Forest Department or Panchayats and Landowners of Simla District.

Note on the Call Attention notice No. 39. given by Shri Gian Chand, M.L.A.

The matter of realising royalty by Forest Department from Panchayats and land-owners of Simla District has been engaging attention of the Government ever since rules of 2004 B.K. were set aside by Punjab High Court. After obtaining the legal opinion on various issues arising out of the judgement, it has been decided to continue charging royalty for the sale of trees from common land under rules of 1912 A.D. and from the lands of private individuals in accordance with the entries made in the Revenue Record during the course of settlement. Such entries authorize the charging of royalty from a number of villages. Charging of royalty from other villages in respect of which entries in the Revenue Record do not exist has since been stopped.

2. The charging of security has been stopped and action to dispose of the securities already lying with the Department is being taken.

3. Regarding the objection raised by Shri Gian Chand, M.L.A. with regard to the continuance of charging royalty, in respect of the trees in Shamlat Areas, despite the enforcement of Village Common Lands Act, the Legal Remembrancer had opined that the enforcement of Pepsu Village Common Land Act, 1955, or Punjab Village Common Land (Regulation) Act, 1961, did not supersede the authority vested in the Government for charging royalty under the rules because the right of royalty is not a right or title or interest in lands which were vested in the Panchayats.

Eighth Report of the Business Advisory Committee

Mr. Speaker : I have to report the time table fixed by the Business Advisory Committee in regard to various items. The Committee in its Eighth Report has made the following recommendations—

The Committee, after some discussion, recommended that—

- (i) On the 8th and 9th April, 1965, the business in the House be transacted as follows :—
  - (1) Discussion of the three Reports of the Committee of Privileges (previously fixed for the 20th April) ;
  - (2) Discussion on the resolution relating to the opinion of the Supreme Court on the President's Special Reference No. 1 of 1964 (as already notified for these days) ; and
  - (3) Discussion on the motion under rule 84 given notice of by Comrade Shamsher Singh Josh regarding non-implementation of Non-Official Resolutions passed by the Vidhan Sabha (previously fixed for the 9th April).
- (ii) Motion under Rule 84 given notice of by Chaudhri Hardwari Lal, M.L.A., namely :—

“That the relationship between the Government on the one hand and the Universities on the other be taken into consideration”

previously fixed for discussion after the disposal of Legislative Business will now be taken up on the 20th April, 1965, along with the other business fixed for that day.

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Sir, I beg to move—

That this House agrees with the recommendations contained in the Eighth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House agrees with the recommendations contained in the Eighth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Question is—

That this House agrees with the recommendations contained in the Eighth Report of the Business Advisory Committee.

(The motion was carried)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਵੇਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਿਜਨੈਸ ਐਡ-ਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਅਜ ਜਿਹੜੀ ਮੋਸ਼ਨ ਆਪ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਆਇੰਟ ਤੁਹਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸੈਸ਼ਨ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਬਾਰਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਿਜਨੈਸ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਅਗਰ ਇਹ ਬਾਤ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਆ ਜਾਵੇ.....

Mr. Speaker : We can call a meeting of the Business Advisory Committee to take a final decision.

BILLS
THE PUNJAB URBAN IMMOVABLE PROPERTY TAX
(AMENDMENT) BILL, 1965.

(RESUMPTION OF DISCUSSION)

Mr. Speaker : Now the House will resume discussion on the Punjab Urban Immoveable Property Tax (Amendment) Bill, 1965. Baboo Bachan Singh was in possession of the House when it adjourned yesterday. Since he is not present in the House I call upon Sardar Gurmit Singh.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰ ਦੀ ਜੋ ਹਿਸਟਰੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਾਂ । ਅਜ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਲ ਆਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਟੈਕਸ ਘਟਾਣਾ ਦਾ ਹੈ । ਅਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਨੇ ਔਰ ਇਹ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਲਗਦੇ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਲੋਕ ਓਵਰ ਟੈਕਸਡ ਫੀਲ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਸਨ । ਔਰ ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਆਣ ਲਗ ਗਈ ਸੀ । ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਜੋ ਟੈਕਸ ਘਟਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟੈਕਸਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਕੁਝ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਖਾਸ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਡਿਸਕਰੀਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ।

ਅਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੰਜਾਬ ਅਰਬਨ ਇੰਸੂਵੇਬਲ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਬਿਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ ਟੈਕਸ ਵਿਚ 300 ਦੀ ਹਦ ਮੁਕਰਰ ਸੀ ਉਥੇ ਹੁਣ ਇਹ 500 ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ 250 ਸੀ ਉਥੇ ਇਹ 300 ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ 10 ਪਰਸੈਂਟ ਰੈਂਟ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਥੇ ਹੁਣ 15 ਪਰਸੈਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਸੀਰੀਅਸ ਹੈ ਲੇਕਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਕ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਰਸਟ ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਇਥੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਬਦਲ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਵੇਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਅਰਜ਼ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਔਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਰਬਨ ਏਰੀਆਜ਼ ਲਈ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਰੂਰਲ ਏਰੀਆਜ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਬਿਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਝਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ .....।

Mr. Speaker : Please try to be brief.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਰੀਫ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਟਰੈਂਡ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ ਅਰਬਨ ਏਰੀਆਜ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸੁਝਾਵ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਔਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਡਿਸਕਰੀਮੀਨੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਬੇ ਦੀ 20 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏ ਕਲਾਸ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਇਥੇ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀ ਕਲਾਸ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੰਡ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ 250 ਗਰਾਮ ਚੀਨੀ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਕਿਲੋ ਫੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਜੋ ਸਲਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਔਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਅਸੂਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.....ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਫੁਲ ਚੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਮਰਸ਼ਲ ਕਰਾਪਸ ਤੇ ਜੋ ਸੈਸ ਲਾਇਆ ਸੀ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜੋ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਸੰਨ 1925 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ 5 ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਲੀਆ ਛੱਡਣ, ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਾਲੀਆ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਅਮਲ ਹਾਲੇ ਤਕ ਖਟਾਈ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਘੰਟੀ), ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਰਿਆਇਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਅਨਨੈਸੈਸਰੀਲੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਉਹ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬਜਾਏ 3 ਮਹੀਨੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, 90 ਦਿਨ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਬਾਕੀ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਡਿਮੋਕਰੇਟਿਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਜੋ ਇਕ ਤਰਫਾ ਰੁਖ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਲ ਮੋੜੋ। ਤੁਸੀਂ 3,600 ਰੁਪਏ ਤੇ 30 ਏਕੜ ਦੀ ਲਿਮਿਟ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਲਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਮਕਾਨ ਤੇ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਦੀ ਵੀ ਲਿਮਿਟ ਲਾਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮਤਾ ਵੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਆਖਿਰੀ ਗਲ ਕਰਾਂਗਾ। ਜੋ ਬਲੈਕ ਮਨੀ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਇਵੇਯਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਸਿਰਫ 5 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 95 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ 2,400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਟੈਕਸ ਇਵੇਯਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਐਪੁਆਇਟ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਦੇਹਾਤੀ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਜਲ ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਉੱਨਾ ਮੁਨਾਫਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ ਕੀਮਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਵਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਵਾਰਨਿੰਗ ਹੈ ਕਿ 7 ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਣਕ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਦੂਜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹੇਠ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਹੋਰ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅੰਨ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਿਕਵਰੀ ਕਾਫੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋ ਰਿਆਇਤ ਦੇਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੈ ਇਹ ਮੁਬਾਰਕ ਕਦਮ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਰਿਆਇਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੈਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੇਹਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਫਿਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਰਬਨ ਅਤੇ ਰੂਰਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ। ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਰੀਲੀਫ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਹ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਵੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅੰਡਰ ਕਲਟੀਵੇਸ਼ਨ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰੀਪੀਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਰੀਲੀਫ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਮੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

Mr. Speaker : Question is:

That the Punjab Urban Immovable Property Tax (Amendment) Bill be passed.

The motion was carried.

**THE PUNJAB ENTERTAINMENT DUTY (AMENDMENT)
BILL, 1965**

ਵਿਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲਾ ਜੋ ਬਿਲ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਆਈਆਂ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕਰ ਲਣ ਦਿਉ।

Mr. Speaker : Do you want to withdraw the Bill or do not want to move it ?

Finance and Planning Minister : It will be a lengthy procedure to ask for the withdrawal of the Bill. I do not want that.

Mr. Speaker : Alright bring in the next motion.

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਮਹੋਦਯ ਅਗਲਾ ਬਿਲ ਸੂਰ ਕਰੇਂ ਮੈਂ ਇਨ ਤੋਂ ਜਾਨਨਾ ਚਾਹੁੰਗਾ ਕਿ ਕਿਆ ਜੋ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਆਏ ਹੈਂ ਕਿਆ ਵਹ ਉਨ੍ਹੀਂ ਧਾਰਾਆਂ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹੈਂ ਜੋ ਸਦਨ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਹੈਂ ਯਾ ਦੂਸਰੀ ਧਾਰਾਆਂ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈਂ । ਦੂਸਰੀ ਧਾਰਾਆਂ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਤੋ ਨਯਾ ਬਿਲ ਆਨਾ ਚਾਹਿਏ ।

ਵਿਤ ਤਥਾ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਇਨ੍ਹੀਂ ਧਾਰਾਆਂ ਕੇ ਸੁਤਾਲਿਕ ਹੈ ।

THE INDIAN STAMP (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1965

Finance and Planning Minister : (Sardar Kapoor Singh): Sir I beg to move—

That the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Mr. Speaker : Motion moved—

That the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਕਲਾਨੀਰ) : ਅਧਯਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ, ਅਜ਼ੀ ਸਦਨ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਜੋ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਵਿਧੇਯਕ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਮਹੋਦਯ ਨੇ ਰਖਾ ਹੈ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਕੁਝ ਆਂਕੜੇ ਹੈਂ ਜੋ ਮੈਂ ਸਦਨ ਕੇ ਸਮਖ਼ ਰਖਨਾ ਚਾਹੁੰਗਾ । ਆਪ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਹਮ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੇਂ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀ ਥੀਂ ਐਰਿ ਉਸ ਕਾ ਜੋ ਅਸਰ ਥਾ ਵਹ ਹਮਾਰੇ ਬਜਟ ਪਰ ਪੜਨਾ ਚਾਹਿਏ ਥਾ ਮਗਰ ਯਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਹ ਅਸਰ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਪੜਾ । ਤੋ ਅਗਰ ਉਸ ਕਾ ਕੋਰੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ਹੋਤਾ ਤੋ ਫਿਰ ਯਹਾਂ ਪਰ ਵਿਧੇਯਕ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਕਾ ਕਿਆ ਫਾਯਦਾ ਹੈ ? ਅਧਯਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਆਂਕੜੇ ਬਜਟ ਕੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੇਂ ਸਦਨ ਕੋ ਦਿਏ ਥੇ ਵਹ ਮੈਂ ਆਪ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਯਕਸ਼ : ਯਹ ਤੋ ਡੇਫੀਨੀਸ਼ਨ ਕੇ ਬਦਲਨੇ ਕਾ ਬਿਲ ਹੈ । ਇਸ ਕਾ ਆਂਕੜੀਂ ਤੋ ਕਿਆ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ? ਯਹ ਤੋ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਹੈ । (This Bill is meant for affecting changes in the definitions; it has nothing to do with the figures. It is only an amending Bill.)

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਆਪ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਦਨ ਮੇਂ ਕੋਰੀ ਏਸਾ ਬਿਲ ਆਏ ਜੋ ਫਾਇਨੈਂਸੇਜ ਤੋਂ ਤਾਲਲੁਕ ਰਖਤਾ ਹੋ ਤੋ . . . . .

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਯਕਸ਼ : ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋ ਏਗਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ । (No, I do not agree with this.)

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਅਧਯਕਸ਼ ਮਹੋਦਯ, ਮੈਂ ਜੈਸੇ ਪਹਿਲੇ ਅਜ਼ੀ ਨਿਵੇਦਨ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜੈਸਾ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੇਂ ਵਿਧੇਯਕ ਕੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੇਂ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ ਧਾਰਾਆਂ ਕਾ

संशोधन करना होता है असली अधिनियम की वह पहली धाराएं उस संशोधन बिल पर लग कर आनी चाहिए ताकि सदस्यों को यह जानने में आसानी हो जाए कि पहले क्या बात थी और अब उस को क्या करने जा रहे हैं ।

दूसरी बात मैंने यह कहनी है कि उद्देश्यों तथा कारणों का विवरण जिसे कि स्टेटमेंट आफ अबजैक्टस एंड रीजन्ज कहते हैं उस में दो चार लाईनें लिख दी जाती हैं । जिस प्रकार इस में हैं :

‘पंजाब के राज्य में लागू होने के रूप में भारतीय मुद्रांक शुल्क अधिनियम, 1899 से संलग्न अनुसूची 1-क में कुछ न्यूनताएं पाई गई है ? इस विधेयक का उद्देश्य इन न्यूनताओं को पूरा करना और कुछ स्पष्टीकरण करना है ।’

श्री अध्यक्ष यह जो वित्त मन्त्री महोदय ने इस में न्यूनताएं देखी हैं वह क्या हैं और सदन उन को जानने का अधिकार रखता है और कि यह उन को कैसे न्यूनताएं मानते हैं । बहरहाल जो ऐक्ट अब लागू है वह बड़ी सोच समझ कर पास किया गया होगा । तो तबदीली लाने की क्या आवश्यकता हुई ? क्या कारण था ? इस सदन का जानने का अधिकार है । सदन को सारी बात का पता न चले तो मुश्किल सी बात हो जाती है । इस लिए मैं आपकी मारफत यह कहना चाहता था कि इस विधेयक में इसी साल में ही पहले भी तबदीली की गई है और इस बात को देखना है कि इस का नतीजा क्या हुआ और निकला भी या नहीं । और मेरा निवेदन यह है कि इस बात का नतीजा कोई दिखाई नहीं देता । जो कोई भी विधेयक कर निरधारन का हो उस का एक खास ध्येय होता है । और अगर कोई नतीजा हो तो सदन के सामने लाना चाहिए ताकि सदन इस के बारे में जान सके । इस तरह के विधेयक से एक एक आने और पाई का फर्क पड़ता है और आंकड़ों के टोटल में फर्क पड़ता है । इस लिए जो पहले काम चालू था उस में क्या कोई खराबी आई और अब नहीं रहेगी ? मैं इस की तरफ आप का ध्यान दिलाना चाहता हूं और कुछ आंकड़े आप के सामने रखना चाहता हूं कि 1963-64 में इस कर से 5 करोड़ 12 लाख की आमदनी हुई । . . . . .

Mr. Speaker : The Bill under discussion is not the main Act but the amendments sought to be made therein .

बोधरी रणबीर सिंह : अध्यक्ष महोदय, मैं तो केवल यह बताने जा रहा हूं कि पहले इस सम्बन्ध में क्या हालत थी कि इस से 5 करोड़ 12 लाख की आमदनी हुई और इस का नतीजा क्या हुआ । . . . . .

Mr. Speaker : This Bill consists of two very innocent clauses.

बोधरी रणबीर सिंह : अध्यक्ष महोदय , मैं तो इस अमेंडिंग बिल पर बोल रहा हूं । यह एक कर का बिल है और इस में जो परिभाषा दी गई है उस में तबदीली की जा रही है । इस तबदीली करने से असर सारे विधेयक पर पड़ता है और क्या असर पड़ता है और पड़ने वाला है . . . . .

Mr. Speaker : But the hon. Member cannot widen the scope that way. This is an amending Bill and if he has any objection to the definition that is now being added, he may say so.

(Deputy Speaker in the Chair.)

चौधरी रणबीर सिंह : मैं समझता हूँ कि इस तरह के विधेयक को यहां पर पास कर दिया जाता है और इस सदन से पास करवा लिया जाता है लेकिन इम्प्लीमेंट करते समय ध्यान नहीं रखा जाता । इस लिए मेरा निवेदन साफ है कि जब भी कोई विधेयक इस हाउस में पेश किया जाए तो उस में उद्देश्यों तथा कारणों के विवरण में यह बात बहुत साथ तरह से दी जानी चाहिए ताकि सदन के माननीय सदस्यों की समझ में आ सके और सारी बात को समझ कर उस पर अपनी राय दे सकें ।

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : आप के आने से पहले स्पीकर साहिब ने आनरेबल मेम्बर की तबज्जोह इस बात की तरफ दिलाई थी कि इस बिल के बारे में ही डिस्कशन करें । इस में तो एक दो टेक्नीकल आमिशनज थीं जिन को बीच में दाखिल करने की इजाजत मांगी गई है । इस लिए इन्हें बिल के स्कोप में ही कुछ कहना चाहिए ।

उपाध्यक्ष : आप का शुक्रिया । मैं चौधरी साहिब से कहूंगी कि जिस बात की तरफ आनरेबल मिनिस्टर साहिब ने मेरा ध्यान आकर्षित किया है उस की तरफ वह ध्यान देंगे । (Thank you. I would request the hon. Member Chaudhri Ranbir Singh to keep in view what the hon. Education and Local Government Minister has just now referred to.)

चौधरी रणबीर सिंह : मैं तो सिर्फ यह कह रहा था कि इस विधेयक में जो उद्देश्यों तथा कारणों का विवरण है वह इस विधेयक का हिस्सा है । अगर यह बात शिक्षा मन्त्री महोदय की समझ में न आई हो तो और बात है । मैं तो यह कह रहा था कि इस में वह कारण बताने चाहिए थे कि परिभाषा को बदलने की क्या आवश्यकता थी । अगर शिक्षा मन्त्री यह कह दें कि पहली परिभाषा ठीक थी तो मुझे कोई एतराज न होगा ।

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला (सरहिंद) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो कुछ चौधरी रणबीर सिंह ने फरमाया है मैं उस के बहुत से हिस्से से सहमत हूँ । यह हकूमत जिस तरीके से अमेन्डमेंट्स लाती है उस को इस हाउस के बहुत थोड़े से मेम्बर साहिबान ही समझ सकते हैं । इस लिए जो आबजैक्ट्स एण्ड रीजन्ज की स्टेटमेंट है वह बहुत ब्रीफ सी दी जाती है । इस में यह कहा गया है कि सार्टेन ओमिशनज हैं लेकिन उन सर्टेन ओमिशनज की तारीफ नहीं दी गई कि क्या दिक्कत आती है । इस लिए, डिप्टी स्पीकर साहिबा मैं हकूमत की तबज्जोह इस तरफ दिलाना चाहता हूँ कि इस तरह के जो अमेन्डिंग बिल हैं और हमारे सामने आते हैं इन की तादाद कितनी ज्यादा है और इस से ही यह बात समझ में आ सकती है कि इन में नुक्स रह जाता है । इस लिए इस तरफ तबज्जोह देनी चाहिए कि जो गौरो खोज बिल को लाने के पहले होना चाहिए वह नहीं होता । इस लिए जो चौधरी साहिब ने फरमाया है स्टेटमेंट आफ आबजैक्ट्स एंड रीजन्ज में हर बात वाजे तौर पर दर्ज होनी चाहिए ।

इस के इलावा जो इलफाज तबदील करना चाहते हैं उनकी मिनिस्टर साहिब को जिन्होंने इस बिल को मूव किया है, कोई तशरीह करने की शायद जरूरत महसूस नहीं हुई । सिर्फ मूव ही कर दिया । मेरा अपना ख्याल था कि इस बिल को मूव करते वक्त कुछ तशरीह करेंगे लेकिन नहीं की । इस की तरफ खास तवज्जो दी जानी चाहिए ताकि जो बिल इस सदन के सामने लाया जाए उसकी स्टेटमेंट आफ आबजैक्ट्स एंड रीजन्ज मुकम्मल होनी चाहिए और बाजे होनी चाहिए ।

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री (श्री प्रबोध चन्द्र) : डिप्टी स्पीकर साहिब, इस बात को मानने में मुझे कोई हिचक्काहट नहीं कि जो भी बिल सदन में आए वह परफैक्ट होने चाहिए ताकि उन में कोई अमैंडमेंट करने की गुन्जायश न रह जाए । इस में तो दो तीन इलफाज की तशरीह की गई है । एक तो यह है कि

“(i) in entry i, for the word “Acknowledgement” occurring in column headed “Description of Instrument” the following words shall be substituted, . . .”

इस में इजाफा किया गया है । इस में जो बेसिक प्रिन्सिपल है जो रेटस हैं और जो फिनांशल इम्प्लीकेशन्ज हैं उनमें कोई तबदीली नहीं की गई है । इस में तो कुछ इलफाज को दाखल करना चाहते हैं । मैं इस बात में मेम्बरान से मुतफिक हूं कि बिल को वेट कर के लाना चाहिए ।

बाकी जो चौधरी रणबीर सिंह जी और सरदार ज्ञान सिंह जी ने फरमाया है उन्हें पता ही है कि इस से कोई किसी किस्म की फिनांशल आवलीगेशन नहीं पड़ती । जो कानूनी अडचन थी और जो टेक्नीकल फला था जिसे किसी ला कोर्ट में परेशानी हो सकती थी इस को दूर करने के लिए डेफिनीशन को स्पैसीफाई कर दिया गया है । और इस के एक्सप्लेनेटरी नोट में और कोई चीज नहीं है । इस लिए इस पर ज्यादा बहस की गुन्जायश नहीं रह जाती ।

एक बात चौधरी साहिब ने कही है कि एजुकेशन मिनिस्टर को समझ नहीं आई तो इस के बारे में मैं इतना ही अर्ज कर दूं कि समझ का ठेका इन्होंने ही नहीं ले रखा और न ही समझ इन के विरसे में आई है । यह गोल मोल सी बात इस तरह से कह रहे थे । इस लिए मैं इस हाउस से अपील करूंगा कि इस बिल को क्लोज बाई क्लोज विचार करके पास कर दिया जाए ।

चौधरी रणबीर सिंह : On a point of personal explanation Sir, मुझे यह मालूम न था कि मन्त्री महोदय इस लाईट में मेरी बात लेंगे . . . . .

उपाध्यक्षा : चौधरी साहिब, आप चेयर की इजाजत के बगैर बोलने क्यों लग गए ? हर बात को परसनल बना लेना मुनासिब नहीं । (Why has the hon. Member Chaudhri Ranbir Singh started speaking without the permission of the Chair ? It is not proper to make everything personal)

चौधरी रणबीर सिंह : उपाध्यक्षा महोदया, मैंने एक मुनासिब बात कही थी । यह एक पुराना ऐक्ट है जो 1899 का है जिस में यह अब तबदीली करवाना चाहते हैं । अगर इस पर गिला है तो यह लफ्ज वापस लिए समझे जाएंगे ।

Deputy Speaker : Question is—

That the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried.

Deputy Speaker : Now the House will take up the Bill Clause by Clause.
Clause 2

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried.

Clause 1

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Deputy Speaker : Question is—

That the title be the title of the Bill.

The motion was carried.

Minister for Education and Local Government (Shri Prabodh Chandra) :
Madam, I beg to move—

That the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill be passed.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill be passed.

Deputy Speaker : Question is —

That the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill be passed,

The motion was carried.

THE PUNJAB LEGISLATIVE ASSEMBLY (ALLOWANCES OF MEMBERS) AMENDMENT BILL, 1965

Education and Local Government Minister (Shri Prabodh Chandra) :
Madam I beg to move—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill be taken into consideration at once.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill be taken into consideration at once.

चौधरी रणबीर सिंह (कलानौर) : उपाध्यक्षा महोदया, जहां तक इस विधेयक का सम्बन्ध है मैं समझता हूं 5 रुपए वाली बात से किसी को भी कोई एतराज नहीं हो सकता। मगर पंजाब विधान सभा के अन्दर मैम्बरज को अलाउंस देने का जो तरीका है, जो हमारा अधिनियम है, इस के तहत जो रूलज बने हैं मैं समझता हूं इसमें कुछ तबदीली लाने की आवश्यकता है। इस बात को सरकार ने भी माना है और इसमें तबदीली लाने की गर्ज से आज इस सदन में बिल लाया गया है। उपाध्यक्षा महोदया, लेजिसलेटर्ज को खास तौर पर लोक सभा और राज्य सभा के अन्दर एक बहुत ग्रहम और जिम्मेदार आदमी समझा जाता है। मगर यहां पर हालात कुछ दूसरे हैं। यह मुझे मालूम नहीं क्यों? जब यह अधिनियम बना और जब इस अधिनियम को पास किया था तो लोक सभा की निसबत हमारे सिलसिला में क्यों फर्क किया गया था? इस की बाबत चन्द एक बातें मैं आपके सामने रखना मुनासिब समझता हूं।

पहली बात तो यह कि देहल्ली में बैठा हुआ कोई मैम्बर लिख दे कि वह देहली में सदन की हाजिरी के सिलसिले में आया हुआ था तो उस की बात को सही माना

जाता है । मगर यहां पर अगर कोई मੈम्बर सदन में अपने विचार भी प्रकट कर जाए, उस की तरफसे की गई कार्रवाई रिकार्ड में भी दर्ज हो, लेकिन वह हाजर नहीं समझा जाता जब तक कि वह क्लर्क के सामने दस्तखत न कर दे । इस के इलावा अगर 2-3 मीटिंगें हों, किसी एक मीटिंग में अगर वह गैरहाजर हो जाये तो वह गैर हाजिर माना जाता है । मगर यहां पर माहवार अलाऊंसिज बदस्तूर मिलते हैं, उनका हाजरी से कोई ताल्लुक नहीं है । यहां पर अगर किसी एक सदस्य को ठीक वक्त पर इतलाह नहीं मिली और वह हाजर नहीं हो पाता, अगर उस महीने में एक ही मीटिंग होनी हो तो उस दिन की गैर हाजिरी से उस रोज का भत्ता ही नहीं मिलेगा बल्कि उस की एक महीने की तनखाह भी काट ली जाएगी । मगर लोक सभा में जिस दिन कोई गैर हाजर होगा भी तो जो उसका रोजाना भत्ता होगा वह इसे नहीं मिलेगा बाकी उस की तनखाह बदस्तूर मिलेगी । हम कोई इस बात के हकदार नहीं हैं । जैसे आप कोरम के लिए घंटी बजाती हैं, मैं इस बात को मानता हूं । मगर यह बात तो यहां पर माननी ही पड़ेगी कि हमें अपने कायदे और कानून बदलने चाहिए और लोकसभा और राज्य सभा के मुताबिक इन को लेना चाहिए । आज अगर आप वहां के कायदे और कानून को देखें और यहां के कायदे और कानून को देखें तो आप इस में बड़ा भारी फरक पायेंगे । मगर जिस ढंग से राज्य सभा और लोक सभा के सदस्य को सनमान दिया जाता है इस तरह से यहां के सदस्यों के सनमान जरूर देना चाहिए । यहां पर अगर कोई सदस्य बीमार पड़ जाए तो इसे अपनी छुट्टी इस सभा के सैक्रेटरी से मनजूर करवानी पड़ती है, मगर वहां पर यह बात नहीं । हमें इनके खिलाफ कोई शिकवा नहीं । यह हमारे सनमानित सैक्रेटरी हैं, मगर चूंकि एक असूल की बात है इस लिए कहनी पड़ती है । मेरा कहने का मतलब यह है कि इस सभा के सदस्यों की छुट्टी या तो सदन मन्जूर करे या माननीय अध्यक्ष मन्जूर करें, दूसरे शब्दों में आवेदन पत्र स्पीकर तक जानी चाहिए, और कहीं न जाए । लोक सभा में जो माननीय सदस्य लिख दें उस को सही माना जाता है मगर हमारे सदन के अन्दर जो तरीका कार है यह बदलने योग्य है । हम जाकर एक क्लर्क के सामने हाजरी लगायें यह कोई शोभा की बात नहीं है । यह हाजरी का तरीका एक अपमान जनक तरीका है । इस तरह छुट्टी मन्जूर करवानी हो तो वह सैक्रेटरी की बजाए स्पीकर या चेयरमैन से मनजूर होनी चाहिए । इन इलफाज के साथ मैं आप का धन्यवाद करता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲੌਟ): ਮੈਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਤਨੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਖੁਦ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਔਰ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੈਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਗਰ ਇਥੇ ਇਥੇ ਸਿਸਟਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜ਼ ਦਫਾ ਝੂਠ ਮਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। I was sick or I was ill ਇਹਖੁਦ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਉਤੇ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਫਿਰ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। . . . . .

उपाध्यक्षा : यह क्यों कहते हो कि झूठ मारना पੈदा है । कहो कि यह सिस्टम गलत है । (Why does the hon. Member say that they are to tell a lie ? He should say that the system is wrong)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ : ਜੋ ਕੁਝ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਹਰਫ਼ ਬਹਰਫ਼ ਤਾਈਂਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਹੈ, ਉਹ ਜੇਕਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਮੈਂਨਟੇਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਹਾਉਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੰਪੈਂਸੇਟਰੀ ਅਲਾਊਂਸ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਉਹ 300 ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੇਜ਼ ਕਰਕੇ 300 ਦੀ ਬਜਾਏ 500 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਡੇਲੀ ਅਲਾਊਂਸ ਸੈਸ਼ਨਡੇਜ਼ ਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ 25 ਦੀ ਬਜਾਏ 20 ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੈਨੇਵਾਲੀਆ (ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ) : ਇਹ ਬਿਲ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ 25, 25 ਰੁਪਿਆ ਰੋਜ਼ ਮੀਟਿੰਗ ਅਟੈਂਡ ਕਰਨ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੰਜ ਮੀਲ ਜਾਂ 6 ਮੀਲ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ? ਇਹ ਗਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ.....।

In the proposed sub-section (2), line 5, for 'five' substitute 'twenty-five' ਪੰਜ ਦੀ ਜਗਾਹ 25 ਰੁਪਏ ਅਲਾਊਂਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕੰਬਰ ਰਾਮ ਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਪੁੰਡਰੀ) : ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਲਾਨੇ ਪਰ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਰ ਵਿਜ ਸਕਰੀ ਕੋ ਬਧਾਈ ਦੇਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ । ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਚਠੀਗੜ੍ਹ ਦੇ 5 ਮੀਲ ਦੇ ਰੇਡੀਅਸ ਮੇਂ ਜਿਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋ ਹਾਲਿੰਗ ਅਲਾਊਂਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ ਥਾ ਤਨਕੋ ਅਵ ਮਿਲੇਗਾ । ਬਿਲ ਤੋ ਬੜਾ ਅਹਮ ਹੈ ਆਰ ਅਚਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਮੇਂ ਜੋ ਸਿਫ 5 ਰੁਪਏ ਰਖਾ ਗਯਾ ਹੈ ਯਹ ਮੈਂਬਰ ਕੋ ਸਟੇਟਸ ਕੋ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਸੇ ਸਟੇਟਸ ਕੋ ਏਕ ਧਕਕਾ ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਯਹਾਂ ਪਰ ਆ ਕਰ ਅਗਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸੀ ਕੋ ਜਰਿਏ ਯਹਾਂ ਆਤਾ ਹੈ ਯਾ ਏਕ ਦੋ ਜਗਹ ਇਧਰ ਤਧਰ ਚਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤੋ 5 ਰੁਪਏ ਸੇ ਤੋ ਵੈਸੇ ਹੀ ਯਯਾਦਾ ਬਨ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਹੂੰ ਕਿ 5 ਰੁਪਏ ਕੀ ਬਜਾਏ 25 ਰੁਪਏ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਥਾ ।

ਏਕ ਬਾਤ ਆਰ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਕੋ ਨੋਟਿਸ ਮੇਂ ਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ । ਵਹ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਏਕ ਯਹ ਸੂਕਸੇਂਟ ਚਲਾਯਾ ਕਿ ਜਿਨ ਫਲੈਟਾਂ ਮੇਂ ਵੇ ਰਹੁੰਦੇ ਹੈਂ ਤਨਕਾ ਕਿਰਾਯਾ ਬਹੁਤ ਯਯਾਦਾ ਹੈ । ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਭੀ ਦਿਏ ਲੇਕਿਨ ਪਹਲੇ ਕੋ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਸ ਰਿਪ੍ਰੇਜੇਂਟੇਸ਼ਨ ਕੋ ਰਿਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿਯਾ । ਸੁਝੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਬ ਯੂ. ਪੀ. ਮੇਂ ਹਾਊਸ ਅਲਾਊਂਸ,, ਰਾਜਸਥਾਨ ਮੇਂ ਹਾਊਸ ਅਲਾਊਂਸ ਆਰ ਬਿਹਾਰ ਮੇਂ ਹਾਊਸ ਅਲਾਊਂਸ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਤੋ ਯਹਾਂ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ । ਯਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਨਕੋ ਬੈਂਡਜ ਭੀ ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ, ਯੂਟੈਲਿਜ ਭੀ ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਇਨ ਫੈਸਿਲੀਟੀਜ਼ ਕਾ ਮਿਲਨਾ ਤੋ ਦੂਰ ਜੋ ਅਲਾਊਂਸ ਹੈਂ ਵਹ ਭੀ ਦੂਸਰੀ ਸਟੇਟਾਂ ਸੇ ਕਮ ਹੈਂ । ਅਭੀ ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਕੰਪੈਂਸੇਟਰੀ ਅਲਾਊਂਸ 400 ਰੁਪਯਾ ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੈ । ਯੂ. ਪੀ. ਨੇ ਭੀ 400 ਰੁਪਯਾ ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੈ ਆਰ ਪਾਲਿਯਾਮੈਂਟ ਮੇਂ ਅਲਾਊਂਸ ਬਧ ਗਯਾ ਤੋ ਯਹਾਂ ਪਰ ਭੀ ਬਧਨਾ ਚਾਹਿਏ । ਯਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਮੇਂ ਕਮ ਅਲਾਊਂਸ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਯਹ ਭੀ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਹਮ 90 ਪਰਸੇਂਟ ਮੀਟਿੰਗ ਅਟੈਂਡ ਨ ਕਰੇਂ ਤੋ ਯਹ ਅਲਾਊਂਸ ਬਨਦ ਭੀ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ । ਆਰ ਫਿਰ ਹਮੇਂ ਲਿਖ ਕਰ ਦੇਨਾ ਪੜਤਾ ਹੈ ਆਰ ਅਗਰ ਨ ਲਿਖ ਸਕੇਂ ਤੋ ਅਲਾਊਂਸ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰੁੰਗਾ ਕਿ ਯਹ ਜੋ ਸਿਸਟਮ ਹਾਜ਼ਿਰੀ ਵਾਲਾ, ਹੈ, ਵਹ ਪਾਲਿਯਾਮੈਂਟ

ਕੇ ਸਿਸਟਮ ਦੀ तरह ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ । ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਕਮੇਟੀ ਮੀਟਿੰਗ ਆਟੋਂਡ ਕਰਨੇ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਅਲਾਊਂਸ ਮਿਲੇਗਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਪਰ ਹੋਨੇ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗਜ਼ ਮੇਂ ਕੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਮਗਰ ਤਨਕੀ ਟੀ॰ ਏ॰, ਡੀ॰ਏ॰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ । ਮੈਂ ਧਰ ਕਹੂੰਗਾ ਕਿ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਆਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਕੋ ਧਰ ਰਿਕਮੇਂਡ ਕਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਏਸ॰ਏਲ॰ਏਜ਼ ਕੋ ਮੀਟਿੰਗ ਆਟੋਂਡ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅਲਾਊਂਸ ਦਿਆ ਜਾਏ ।

ਜਹਾਂ ਤਕ ਧਰ 5 ਰੁਪਏ ਰਖੇ ਜਾਨੇ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਇਸ ਕੋ ਏਕਸਟੇਂਡ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਗੈਰ ਕਿਆ ਜਾਏ ਆਰ ਫ਼ੂਲਰੀ ਫੈਸਿਲੀਟੀਜ਼ ਦੇਨੇ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਆਰ ਵਿਚਾਰ ਕਿਆ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕਾ ਸਟੇਟਸ ਮੈਂਟੇਨ ਹੋ ਸਕੇ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ): ਇਹ ਬਿਲ ਜੋ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 25 ਰੁਪਏ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਨੇੜਿਓਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 5 ਰੁਪਏ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬਾਰੇ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਮਗਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਟੇਟਸ ਵਿਚ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਾਵੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਮੁਸਤਸਨਾ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਫਤੇ ਦਾ ਅਖੀਰਲਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਏਥੇ ਕੋਰਮ ਹੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੇ ਇਹ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਏਥੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਏਹੋ ਹਾਲ ਰਿਹਾ ਕਰੇਗਾ । ਅਜੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪੋ-ਜੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਇਥੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੈਲਾਂ ਵਾਲੇ ਏਥੇ ਬੈਠਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਕੀ, ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹੋਵੇ । (ਸ਼ੋਰ) ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਊਂਸ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਸਰ ਸਕੰਦਰ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਬਣੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਲਾਊਂਸ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਲਾਊਂਸ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

ਅਜ ਵੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ, ਕੈਰਲਾ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਅਲਾਊਂਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਚੰਗੀ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਲਾਊਂਸ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ । ਕੈਰਲਾ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ

12.00 noon

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਅਲਾਉਂਸ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਥੇ ਪਰੈਜੀਡੈਂਟ ਦਾ ਰੂਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਏਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਲਾਉਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਐਸੇ ਐਸੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਬੇਹਦ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਭਠਲ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ 14 ਸਾਲ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੀ ਜੇਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਜ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਨਜ਼ਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਲਾਉਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਵਤੀਰਾ ਠੀਕ ਹੈ? ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਲਾਉਂਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਸ, ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸਜੈਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਕੁਝ ਇਨਕਲਾਈਂਡ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਰਮੀਮਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਬਿਲ ਹੋਰ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਕੇ ਫੇਰ ਦੋਬਾਰਾ ਹਾਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਵਿਦਫਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ (ਤਾਲੀਆਂ)

Finance and Planning Minister : (Sardar Kapoor Singh) : Madam; I beg to ask for leave to withdraw the Punjab Legislative Assembly (Allowances of Members) Amendment Bill, 1965.

Deputy Speaker : Has the hon. Minister the leave of the House to withdraw the Bills ?

Voice : Yes, yes.

The Bill was, by leave, withdrawn

THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL (ALLOWANCES OF MEMBERS) AMENDMENT BILL, 1965

Finance Minister : (Sardar Kapoor Singh) : Madam, I beg to ask for leave to withdraw The Punjab Legislative Council (Allowances of Members) Amendment Bill, 1965 also.

Deputy Speaker : Has the hon. Minister the leave of the House to withdraw the Bill.

Voices : Yes, yes.

The Bill was, by leave, withdrawn

THE PUNJAB EXCISE (AMENDMENT) BILL, 1965

Minister for Education and Local Government (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I beg to move—

That Punjab Excise (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲੋਟ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਿਵ ਡਿਫਕਿਲਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਔਰ ਅਪੀਲ ਆਂਦਿ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਟਾਇਮ

ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ, ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਰੀਕਾਰਡ ਮੰਗਾਕੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਬਦਲਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਰੈਵੀਨਿਊ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅੰਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੁਕਸ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੀ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਐਸੇ ਘਾਟੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਖੁਦ ਪਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਅੰਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਭੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਟੇਟ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਸ਼ਰਾਬ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਮਹਿੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰ ਲਈ ਉਹ ਕਮਰ ਤੋੜ ਮਹਿੰਗਾਈ ਤਕ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਅਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਡਬਲ ਰੇਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰਨ ਅੰਰ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਘਟਾਉਣ ਮਗਰ ਇਸ ਦਾ ਰੇਟ ਜ਼ਰੂਰ ਸਸਤਾ ਕਰਵਾਉਣ। ਬਾਕੀ ਚੁੰਕਿ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧੀ ਹੈ ਅੰਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਰੀਲੀਫ ਦੀ ਆਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਰੇਟ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਉਦਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਇਲ-ਸਿਟ ਲਿਕਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਡਿਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੇਹਤ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅੰਰ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕ ਮੁਕਦਮੇ ਬਾਜ਼ੀ, ਹੈਰਸਮੈਂਟ ਅਤੇ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਣਗੇ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਘਟਾ ਕੇ ਸਸਤੇ ਰੇਟ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਪਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਪਿਛਲੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਵਕਤ ਕਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਅੰਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਸੀ ਅੰਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਠੇਕੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਲਚ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਅੰਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਪਟ ਕਰਨ ਲਈ 25 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਆਫਰ ਨੂੰ ਨੁਕਰਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਬਲਿਕ ਲਾਈਫ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਮੀਮੀ ਬਿਲ ਦੀ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਦੀ ਸਬ ਕਲਾਜ਼ ਚਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਇਹ ਪਰੋ-ਵਿਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸੂਓ ਮੋਟੋ ਰਿਕਾਰਡ ਮੰਗਾ ਕੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰੋਵਿਜ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੂਓ ਮੋਟੋ ਵਾਲੀ ਗਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਇੰਟਰਫੀਰੈਂਸ ਹੋਣ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਰੇ ਉਹ ਪੂਰੇ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਕੇ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਸਕੇ। ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹੋ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਸਬਾਰਡੀਨੇਟ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ, ਜੋ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਨਾਮੀਨੇਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਰੂਲਜ਼ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਐਗਜ਼ਾਮਿਨ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੀ ਨਕਸ ਹਨ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਕੋਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਲਖਾਂ ਗੈਲਨ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਸਪਿਰਟ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਅਲਗ ਅਲਗ ਲੈਬਲ ਲਗਾ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਬੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਵੇਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਦਰਜਾ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਜਾਂਚ ਕਰਾ ਕੇ ਰੋਕਥਾਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਝਾਵਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ (ਰੋਹਤਕ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਜ਼ ਇਸ ਸਦਨ ਮੇਂ 1914 ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਏਕਸਾਇਜ਼ ਐਕਟ ਕੋ ਬਦਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕੇ ਫ਼ਾਰਾ ਮਨ੍ਹੀ ਮਹੋਦਯ ਯਹ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 15 ਕੇ ਤਹਤ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰ ਏਕਸਾਇਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋ ਡੈਲੀਗੇਟ ਕ੍ਰਿਏ ਹੁਏ ਥੇ ਵਹ ਵਾਪਸ ਲੇਕਰ ਫ਼ਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋ ਦੇ ਦਿਏ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਵਹ ਨੀਚਲੇ ਆਡਰਜ਼ ਕੋ ਰਿਜੈਕਟ ਯਾ ਰਿਵਾਇਜ਼ ਕਰ ਸਕੇ । ਯਹ ਹਮਾਰੇ ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਕੇ ਮਨ੍ਹੀ ਮਹੋਦਯ ਹੈਂ ਸੰਯੋਗ ਸੇ ਸਿਖਾ ਕੇ ਮਨ੍ਹੀ ਭੀ ਹੈਂ ਆਰ ਏਕ ਸਿਖਾ ਮਨ੍ਹੀ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਸੇ ਤੀ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਆਸ਼ਾ ਕੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਥੀ ਕਿ ਵਹ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਕੋ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਯਹਾਂ ਲਾਤੇ । ਅਗਰ ਵਹ ਏਸਾ ਕਰਤੇ ਤੀ ਹਮੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਤੀ । ਮੈਂ ਤੁਨ੍ਹੇਂ ਅਚਛੀ ਤਰਹ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਬ ਸੇ ਵਹ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਫ਼ ਮੇਂ ਆਏ ਹੈਂ ਆਰ ਜਬ ਸੇ ਤੁਨ੍ਹੇਂਨੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੇ ਲਿਏ ਬੀਡਾ ਤਠਾਯਾ ਥਾ ਤਬ ਸੇ ਹੀ ਤੁਨ੍ਹੇਂਨੇ ਪੂਜਯ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਕੇ ਚਰਣ ਚਿਨ੍ਹੇਂ ਪਰ ਚਲਤੇ ਹੁਏ ਕਈ ਬਾਰ ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਖੋਰੀ ਕੋ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਤਾ ਆਰ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਖੁਸ਼ ਹੋਤੇ ਅਗਰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਕੋ ਜਿਸ ਕੇ ਜਰਿਏ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਸੇਹਿਤ ਬਿਗੜਨੇ ਕਾ ਡਰ ਰਹਤਾ ਹੈ, ਡਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਤਾ ਬਲਿਕ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਸੇਹਿਤ ਬਿਗੜ ਰਹੀ ਹੈ, ਵਹ ਇਸੇ ਰਦ ਕਰਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਲਾਤੇ ਆਰ ਨਸ਼ਾਬੰਦੀ ਕਰਨੇ ਕਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਤੇ । ਤਨ ਸੇ ਏਸੀ ਹੀ ਆਸ਼ਾ ਕੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਥੀ । ਹਮੇਂ ਵਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭੀ ਭੀ ਆਂਖੋਂ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤਾ ਹੈ ਜਬ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਚਾਹਨੇ ਵਾਲੇ ਮਤਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਰਾਬ ਕੇ ਠੇਕੇਂ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਪਿਕਟਿੰਗ ਕਰਤੇ ਥੇ ਆਰ ਕਹਤੇ ਥੇ ਕਿ ਜਬ ਹਮ ਸਤਾ ਮੇਂ, ਆਏਂਗੇ ਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਕੀ ਲਾਨਤ ਕੋ ਜੜ ਸੇ ਤਖਾਡ ਫੈਂਕੇਂਗੇ । ਆਜ਼ ਵਹ ਲੋਗ ਜੋ ਇਨ ਕੁਰਸਿਯੋਂ ਪਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈਂ ਇਨ ਕੁਰਸਿਯੋਂ ਪਰ ਬੈਠ ਕਰ ਤਨ ਵਾਧਦਾਂ ਕੋ ਅਮਲੀ ਜਾਂਮਾ ਪਹਨਾ ਸਕਤੇ ਥੇ ਆਰ ਵਾਪੂ ਜੀ ਕੇ ਖਾਬ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਤੇ ਥੇ । ਲੇਕਿਨ ਆਜ਼ ਹਾਲਤ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਪੂਜਯ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਕੇ ਅਪਨੇ ਆਪਕੋ ਅਨੁਯਾਯੀ ਕਹਨੇ ਵਾਲੋਂ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਕੀ ਖਪਤ ਬੜ ਗਈ ਹੈ ਆਰ ਯਹਾਂ ਤਕ ਬੜ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬਤਾਤੇ ਹੁਏ ਸ਼ਰਮ ਆਤੀ ਹੈ । ਅਬ ਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਕੀ ਲਤ ਵਿਦਿਆਰਥਿਯੋਂ ਕੋ ਭੀ ਪੜ ਗਈ ਹੈ ਆਰ ਟੀਚਰਜ਼ ਖੁਦ ਪੀਤੇ ਹੈਂ । ਲੋਗ ਆਮ ਕਹਤੇ ਥੇ ਕਿ ਯਹ ਜੋ ਇਤਨਾ ਨਸ਼ਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਯਹ ਅਜ਼ਾਨਤਾ ਕੇ ਕਾਰਣ ਹੋਤਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਆਜ਼ ਯਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪਢੇ ਲਿਖੇ ਨਸ਼ਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਆਰ ਤਨ ਮੇਂ ਇਸਕਾ ਜ਼ਯਾਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ । ਆਜ਼ ਚਰਿਤ੍ਰਪਤਨ ਇਤਨੀ ਤੇਜੀ ਸੇ ਹੋਤਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਮ ਸੇ ਸਿਰ ਝੁਕ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਆਜ਼ ਘਰ ਘਰ ਮੇਂ ਯਹ ਰਿਕਾਰਡ ਬਜਤੇ ਹੈਂ “ਮੈਨੇ ਅਬ ਪੀਨਾ ਸੀਖ ਲਿਆ ਹੈ” । ਜਬ ਘਰ ਘਰ ਮੇਂ ਏਸੇ ਰਿਕਾਰਡ ਬਜਤੇ ਹਾਂ ਤੀ ਚਰਿਤ੍ਰਪਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ ਤੀ ਆਰ ਕਯਾ ਹੋਗਾ । ਜਬ ਸਮਾਜ ਕਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਗਿਰਾਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਤੋਂ ਹਾਂ ਆਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਕੇ ਗਾਨੋਂ

के रिकार्ड बजते हों और सरकार जो अपने आपको पूज्य बापू जी की अनुयायी कहती न थकती हो उनको बन्द न कर सके तो इस से ज्यादा शर्म की बात और क्या हो सकती है । या तो फिर यह कहें कि पूज्य गांधी जी के साथ चल कर जो नाहरा लगाते थे वह जनता को धोखा देने के लिए लगाते थे वरना इस लानत को खत्म करें । यह ठीक है कि आज पंजाब में नशाबन्दी कौंसल बनी है और हमारे मन्त्री महोदय भी वहां भाषण देने गए । मैं समझता हूं कि उनकी कुछ मजबूरियां हैं, आमदनी में बहुत घाटा पड़ेगा और समाज को भी अभी तक इन्होंने इसके लिए तैयार नहीं किया हुआ है । मैं मानता हूं कि जहां नशाबन्दी है भी वहां भी आवाज उठ रही है कि यह नहीं होनी चाहिए । लेकिन इस का कसूर किस पर है ? इस के लिए यह कांग्रेस सरकार जो पूज्य बापू जी के कदमों पर चलने का दावा करती है जिम्मेदार है । यह आपने 17—18 साल के राज में समाज में तबदीली नहीं ला सकी है और विचारधारा को नहीं बदल सकी है । यह बदल अभी कैसे सकते हैं ? हम ने चुनाव में इस पार्टी को देखा है किस तरह वोट लेने के लिए लोगों को शराब पिलाई जाती है । मन्त्री महोदय मुझे मुआफ़ करें अगर मैं यह कहूं कि आप कांग्रेस वालों को आदर्श लोगों के सामने आदर्श कायम करना चाहिए क्योंकि आप राजा है और यथा राजा तथा प्रजा होती है । जब विधान के डायरेक्टिव प्रिंसिपल्ज में यह बात मानी गई है कि पूरी तरह नशाबन्दी होगी तो फिर आप उस सम्बन्ध में कोई बिल लाते लेकिन आप तो रिबीजन के अधिकार फिनांशल कमिश्नर को देने की बात लेकर आ गए हैं । मैं इस मौका पर इस पवित्र उदन के पवित्र पटल पर उनके मुख से जानना चाहता हूं कि बापू जी का राम राज्य यहां कब आएगा और कब सारे देश में नशाबन्तदी होकर शराब की दुकानों पर दूध बिकेगा ? मेरा अपना जिला रोहतक है जहां से मैं आया हूं । उस सारे जिले को ड्राई एरिया करार दे रखा है लेकिन इसका नतीजा यह हो रहा है कि जो शराब पहले एक दुकान पर बिकती थी वह अब मुहल्ले में बिकती है । 1961 की बात है कि हमारे रोहतक में शिवा जी कालोनी में शराब पकड़ी गई और बाकायदा केस चलाया गया लेकिन वह गांधी जी के चले जो अब मन्त्री पद पर रहें वहां उसकी सिफारिश करने चले गए और उस केस को फाईल करा दिया । रोज इसी तरह मुकदमों बनते हैं और फाईल होते हैं । मैं समझता हूं कि यह लंगड़ी पालीसि बिल्कुल फेल हो गई है । मैं मानता हूं कि इस का दोष जनता पर है लेकिन सरकार भी इस दोष से बरी नहीं है । मैं यह नहीं कहता कि सब मन्त्री गांव गांव में और शहर की गली में प्रचार करते फिरें कि शराब न पियो लेकिन इनको पब्लिक रीलेशन महकमा तो प्रचार कर सकता है । इस महकमे का तो और काम ही नहीं रह गया है सिवाए इस के कि मन्त्रियों के दौरों का प्रचार करते हैं । फिर यह महकमा वाले प्रचार भी क्या करें, खुद पीते हैं । फिर यह जो शराब बिकती है एडलट्रेडिड होती है जो सेहित के लिए बहुत नुक्सान पहुंचाती है । यह एडलट्रेडेशन इस लिए होती है क्योंकि ठेके ज्यादा पैसों पर उठते हैं और वह पैसा पूरा करने के लिए वह शराब में मिलावट करते हैं । लाडवा में कुछ मनचले शराब पीने चले गए । वह चार थे उन में से दो तो शराब का घूंट भरते ही चल बसे और दूसरे दो कई दिन हस्पताल में पड़े रहे । पता नहीं उस शराब

[श्री मंगल सेन]

में क्या मिलाया गया था (घंटी) । तो मैं कहना चाहता हूँ कि प्रोहिबशन की नीति के बारे में कुछ तै करना चाहिए । पुलिस तो काफी मुकद्दमें बना रही है लेकिन कामयाब नहीं होती है क्योंकि हमारे रोहतक के साथ देहली, राजस्थान और यू०पी० लगते हैं । वहाँ चूँकि प्रोहिबशन नहीं जोकि रोहतक में है तो वहाँ से शराब आ कर बिकती है आ इस लिए जाती है क्योंकि पुलिस भी उस में उनके साथ मिली होती है और हिस्सेदार होती है । इस लिए मैं चाहता हूँ कि अच्छा होता कि अगर इस बिल की बजाए पूरी नशाबन्दी देश में करने की बात लाते ।

जितने भी नीचे के अफसरों से अधिकार लिए जाएं उतना ही अच्छा है क्योंकि नीचे एडमिनिस्ट्रेशन की हालत बहुत ही खराब है । इस के बारे में हमारे शिक्षा मन्त्री श्री प्रबोध चन्द्र जी भी जानते हैं और उन्होंने कहा भी था कि स्वाए सरदार प्रताप सिंह कैरों के वक्त में एडमिनिस्ट्रेशन की हालत खराब हो चुकी थी और उस को अभी तक सुधार नहीं सके । गवर्नमेंट की कुछ मजबूरियाँ हैं (घंटी) । कामरेड राम किशन, चीफ मिनिस्टर के विरुद्ध दस्तखत कम्पेन हो जाती है । वह क्या करें (घंटी) । मेरे कहने का मतदलब यह है कि सरकार ने अच्छा किया है कि छोटे अफसरों से अधिकार लेकर फाईनेंशल कमिशनर को दे रही है । ये अधिकार देने से वह सारे रिकार्ड को देख कर नीचे के आर्डर्ज को सैटिसफाईड कर सकेगा । मैं सरकार से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि वह शराब बन्दी करने के लिए शीघ्र पग उठाए ताकि यह लानत दूर हो सके । उपाध्यक्षा महोदया, मैं आप का धन्यावाद करके अपनी सीट सम्भालता हूँ ।

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं मंत्री महोदय का ध्यान शेर के द्वारा आकर्षित करना चाहता हूँ—

“नशा पिला कर गिराना सब को आता है ।

मज्जा तो तब है अगर गिरते को सम्भाल ले सकी ”।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, सरकार ने लोगों को शराब सस्ती करके शराब पीने की आदत बढ़ा दी है । सरकार ने इस बुरी आदत को खतम करने के लिए कोई भी ठोस कदम नहीं उठाया है । इस सरकार को तो पैसे का मोह हो गया है । इसे जिधर से भी रुपया नजर आता है, उधर ही मांगती फिरती है । अगर इन्हें कहीं से पैसा आ जाए तो वह वहाँ से भी ले लेंगे । सरकार ने प्रदेश में शराब को ही बढ़ावा दिया है । इस प्रदेश में हालत बहुत ही भयंकर हो गई है । आजकल लड़के तथा लड़कियाँ भी शराब पीने लग पड़े हैं । हमारी सरकार स्कूलों को बनाने के लिए या अपग्रेड करने के लिए या अन्य काम के लिए पैसे के लिए तरसती है लेकिन आजकल देखा गया है कि स्कूलों में अध्यापक स्वयं शराब पीते हैं । गांवों में नाजायज शराब निकल रही है । हमारी सरकार कहती है कि शराब कानूनों से बन्द नहीं हो सकती । यह तो शिक्षा के द्वारा ही बन्द हो सकती है । मैं तो समझता हूँ कि जिस शिक्षा से

शराब पीने का बोलवाला हो रहा है तो उस शिक्षा से क्या लाभ होगा । सरकार तो कहती है कि हम डिवेलपमेंट की तरफ बढ़ रहे हैं लेकिन मैं समझता हूं कि सरकार लोगों को इन्सानियत सिखाने के लिए कोई भी कदम नहीं उठा रही है । सरकार को इस तरफ इन्वेस्टमेंट करनी चाहिए । लोगों का इखलाक ऊंचा करना चाहिए । मैं समझता हूं कि सरकार का नजरिया बिलकुल उलटा है । समाज में भ्रष्टाचार हो रहा है और देश में नशाखोरी बढ़ रही है । सरकार बुनियादी बातों को बिलकुल इग्नोर करती जा रही है । इस के सम्बन्ध में जस्टिस टेक चन्द को रिपोर्ट आ चुकी है और अखबारों में प्रकाशित भी हो चुकी है लेकिन अभी तक इस बारे में कोई अमल नहीं किया जा रहा है । मैं समझता हूं कि स्टेट को अधिकार है कि वह इंडीपेंडेंटली इस के रोकने के लिए कदम उठा सकती है । अगर सरकार पूरी तरह से नशाबन्दी नहीं कर सकती है तो कोई ऐसा ठोस कदम उठाए जिस से यह लानत कम हो सके । सरकार कहती है कि शराब कानूनों से बन्द नहीं हो सकती । लोगों को ऐज्यूकेट करके ही शराब बन्द हो सकती है । लेकिन आज तक देखा गया है कि इस की ओर कोई ध्यान नहीं दिया गया । सरकार ने शिक्षा के द्वारा लोगों में कोई प्रचार नहीं किया अगर किया है तो सरकार बताए कि कहां और कब प्रचार किया मिनिस्टर्ज सारे प्रान्त में दौरे करते हैं । वहां पर अनेक प्रकार के भाषण देते हैं मगर नाजायज तरीके से शराब निकालने और नशाबन्दी के बारे में कभी भी नहीं कहते । थर्ड फाईव इयर प्लैन के अन्दर लोगों में सही प्रचार करने के लिए एक योजना थी । वह लोक कार्य क्षेत्र स्थापित करने की योजना थी । इस के द्वारा लोगों को नशाबन्दी के बारे में प्रचार किया जाए । सरकार ने प्रदेश में लोक कार्य क्षेत्र स्थापित नहीं किया । हमारे हलके में शराब देखने को कम मिलती थी लेकिन वहां पर शराब की दुकान खोली गई । यह शराब की दुकान गगरेट में खोली गई । इस से वहां के लोगों पर बुरा असर पड़ा । पंचायत समिति, गगरेट ने सरकार को एक प्रस्ताव सर्व समिति से पास करके भेजा कि हमारे इलाके में शराब की दुकान बन्द की जाए । वहां पर दुकान खोल कर नशा के लिए प्रोत्साहन मिल रहा है । मैं सम्बन्धित मन्त्री से और वित्त मन्त्री से भी इसी विषय में मिला लेकिन इस दुकान को बन्द करने के लिए कोई कदम नहीं उठाया गया । सरकार यह समझती है कि हम इस के बारे में जो कुछ कहते हैं, वह बेहूदा ही कहते हैं । सरकार तो स्वयं शराब की आदत डालना चाहती है और रुपया कमाना चाहती है । मैं समझता हूं कि शराब से लोगों के आचरण गिरते जा रहे हैं । सरकार जितने डिवेलपमेंट के काम करेगी, वह सफल नहीं होंगे जब तक सरकार नशा खोरी को खुद खत्म करने के लिए ठोस कदम नहीं उठाती । इस लिए मैं प्रार्थना करना चाहता हूं कि अगर सरकार पूरी तरह से प्रोहिबिशन नहीं कर सकती है तो ऐसे कदम उठाए जिस से यह लानत कम हो सके ।

पंडित आबू दयाल शर्मा (पटौदी) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो बिल हाऊस में पेश किया गया है, मैं उस की वैसे तार्ईद करता हूं क्योंकि सरकार छोटे अफसरों

[पंडित बाबू दयाल शर्मा]

से अधिकार ले कर बड़े अफसर को दे रही है । मेरे इलाके में शराब नाजायज तौर पर बिकती थी और उन को मैं ने पकड़वाने की कोशिश की । लेकिन वहां पर बेचने वाले तो बच गए और उन की जगह पर एक ऊंट वाला फंस गया । मैंने लोगों को पकड़ाया जो इस में इवाल्ड थे । जहां तक शराब का तालुक है, उस के बारे में कहना चाहता हूं कि मुझे शर्म आती है, मैं महात्मा गांधी की फोटो हाउस में लटकी हुई है, मैं उस की तरफ नहीं देख सकता हूं क्योंकि महात्मा गांधी कहा करत थे कि जब हमारी हकूमत आएगी तो सब से पहले हमारा यह काम होगा कि हम देश में पूरी तरह से प्रोहिबिशन करेंगे । हम आजकल क्या देख रहे हैं ? मैं समझता हूं कि इस के बारे में सरकार की कुछ मजबूरियां हैं और डरती भी है कि जो जनता के साथ वायदा किया था, उस को अमल में लाने में हिचकिचाती है । मैं चाहता हूं कि सरकार को इस के लिए होंसले से काम लेना चाहिए । जिस तरह से पंजाब अन्य कामों में आगे है, इस तरह नशाबन्दी में भी देश में लीड करना चाहिए । मैं मानता हूं कि हमारी सरकार शराब बन्दी में तो पीछे है लेकिन शराब पीने में सब से आगे है । यह हमारे ऊपर बहुत बुरी लानत है । इस को किसी न किसी तरह से शीघ्र ही खत्म करना चाहिए । मैं मानता हूं कि सरकार के काम टैक्सों के बिना नहीं चल सकते हैं और सरकार टैक्स प्राप्त करने की मजबूरी से ऐसा कदम नहीं उठा रही है । लेकिन इस के साथ एक नैशनल सरकार के लिए जनता के इखलाक को बलन्द करने के लिए बहुत भारी जिम्मेदारी है । मैं समझता हूं कि सरकार इस जिम्मेदारी से बच नहीं सकती है । मैं चाहता हूं कि सरकार को चाहिए कि पहले लोगों के इखलाक को ऊंचा करे और बाद में डिवलपमेंट का काम अपने हाथ में ले । सरकार जितनी भी डिवलपमेंट कर ले उस से इतना लाभ नहीं होगा । सब से पहले जनता में इखलाक ऊंचा करने की जरूरत है । आजकल शराब की वजह से लोगों का जितना आचरण पतित हो रहा है उतना अन्य कारणों से नहीं हो रहा । अभी मेरे दोस्त आर्गोजिशन के एक आनरेबल मैम्बर ने बताया कि हमारा जिला ड्राई है लेकिन वहां पर ड्राई की यह हालत है कि वहां पर एक डिप्टी कमिश्नर होते थे, वह जिले की सरहद से बाहर जा कर शराब पीते थे (विधन) शायद अन्दर भी पीते कानून से बचने के लिए वह बाहर जा कर शराब पीते थे, जिला के अन्दर नहीं पीते थे । देखिए इन अफसरान और जिम्मेदार आदमियों के इखलाक का नमूना जिन को इसी काम के लिए मुक़र्रर किया गया है .....

उपाध्यक्षा : आप अफसरों को न डिस्कस करें । (The hon. Member should not discuss the officers.)

पंडित बाबू दयाल शर्मा : मैं तो अर्ज कर रहा हूं कि इन अफसरों के शौक ही क्या रह गए हैं । कलब में शराब पीने जाएंगे । और इन के बारे में मैं क्या अर्ज करूं, ब्यूरोक्रेसी और इम्पीरियलिज्म की जो जहनीयत इन अफसरों की थी वह आज तक नहीं बदली ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । मैं आप की रुलिंग चाहता हूँ कि आनरेबल मेम्बर अफसरों की बाबत इतना कुछ कह रहे हैं । अगर कोई वजीर शराब पीता हो तो उस का भी हवाला दे दें ।

उपाध्यक्षा : बाबू दयाल जी, जिस पार्टी से ताल्लुक रखते हो उस से कहो कि शराब बन्द करो, न शराब रहेगी और न ही पीने वाले रहेंगे । (The hon. Member, Shri Babu Dayal should ask the party which he belongs to introduce prohibition. Then both the liquor as well as those who take it, will disappear.)

एक आवाज : जब शराब नहीं रहेगी तो वजीर कहां से पीएंगे ।

श्री मंगल सेन : [* * * * *]

वित्त मन्त्री : हमें तो बहुत सट्रिक्ट इन्स्ट्रक्शन्ज हैं, हम तो पी नहीं सकते । (विघ्न)

एक आवाज : चोरी चोरी पी लिया करो, कोई डर नहीं । (श्री मंगल सेन की तरफ से विघ्न)

उपाध्यक्षा : जो कुछ श्री मंगल सेन ने कहा है वह सब एक्सपंज कर दिया जाए । (Whatever Shri Mangal Sein has said should be expunged.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : उपाध्यक्षा महोदया, मैं कह रहा था कि शराब मनुष्य के इस्लाम को तो खराब करती ही है बुद्धि और जहनियत भी इसके प्रयोग से बहुत कम हो जाती है । डाक्टरों का ख्याल है कि शराब पीने से सेहत भी बहुत हद तक गिर जाती है । आम तौर पर शराब पीने वाले आदमियों का हार्ट फेल होता है । जो लोग इस दृष्टिकोण से शराब पीते हैं कि वह गम को गलत करना चाहते हैं तो मैं उनसे कहना चाहता हूँ कि अगर इनसान के दिल से गम दूर हो जाएगा, उस को किसी प्रकार का फिक्र नहीं रहेगा तो उस के अन्दर किसी तरह का इनीशियेटिव ही नहीं रहेगा । इस लिए उन का यह भी ख्याल गलत है कि गम को गलत करने के लिए शराब पीना अच्छा है । उन को इस विचार से शराब नहीं पीनी चाहिए । हमारे इस राज्य में सब से बड़ी लानत यही नहीं है कि लोग शराब पीते हैं बल्कि यह है कि वह गवर्नमेंट के ठेके की दूकान से ही ले कर नहीं पीते, उन्होंने घरों पर निकालनी शुरू कर दी है । एक आनरेबल मेम्बर मेरे दोस्त, जिन की मैं बहुत कदर करता हूँ, हर वक्त यह कहते हैं कि इस को मैजारेटी बन्द करे, मेजारेटी इज दी रूल । मैं कहता हूँ कि आज अगर इस की गिनती की जाए तो इस स्टेट में शराब खोरों की तादाद शायद 70 और 80 फीसदी से ज्यादा होगी । डेमोक्रेसी में मैजारेटी का यह हाल है । उस के लिए हमारे पास यह तरीका है कि हम पबलिक में जा कर इस

Note: *Expunged as ordered by the Chair.

[श्री बाबू दयाल शर्मा]

चीज का प्रचार करें जैसे कि महात्मा गांधी किया करते थे । मैं तो कह सकता हूँ कि मैं पार्टी के डिस्प्लिन में बन्धा हुआ हूँ लेकिन जो 50, 60 मेम्बर साहिबान सामने बैठे हुए हैं वह किस मुंह से कहते हैं कि शराब बन्द करो । मैं उन से पूछता हूँ कि आप लोग जनता में जा कर इस बात का प्रचार क्यों नहीं करते कि शराब नहीं पीनी चाहिए, क्यों नहीं लोगों के घरों पर जा कर पिक्किंग करते ? (विघ्न) जो उन को नहीं करना चाहिए वह काम करते हैं (विघ्न)

Deputy Speaker : Order please. (विघ्न)

श्री बाबू दयाल शर्मा : अगर वह ऐसा करें तो यह बात साबत हो जाएगी कि वह वाकई शराब को बन्द करना चाहते हैं और अगर वह ऐसा करने के लिए तैयार हों तो मैं उन में शामिल हूँगा । हमें लोगों के ख्यालात को बदलना चाहिए, जनता में जा कर जलसे करने चाहिए ताकि यह बीमारी दूर हो ।

(उपाध्यक्षा ने श्री बाबू दयाल शर्मा को अपनी स्पीच बन्द करने की आज्ञा दी)

उपाध्यक्षा : मैं एक बात कहना जरूरी समझती हूँ । श्री बाबू दयाल जी पुराने देश भक्त हैं, आप कहते हैं कि मैं डिस्प्लिन में बन्धा हुआ हूँ और आपोजीशन को चैलेंज करते हैं, उन के लिए यह मुनासिब नहीं है । जो लोग डिस्प्लिन में बन्धे हुए हैं और गांधी जी के अनुयायी हैं वह इस बात का प्रचार बड़े जोर के साथ कर सकते हैं । (I feel it necessary to say one thing. Shri Babu Dayal is an old patriot. He says that he is bound by discipline otherwise he challenges the Opposition. It is not proper for him. Those who are bound by discipline and are followers of Gandhi Ji, they can propagate prohibition forcefully.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮਜ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : On a point of order. ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। (There remains no scope for saying anything after my observation.)

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ (ਪੱਟੀ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਂਸਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਗਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰਾ ਇਹੋ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਪ੍ਰੋਹਿਬਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਸ਼ਰਾਬ

ਪੀਣੀ ਮਾੜੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਹੁਣੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਨੂੰ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਜਿਹੇ ਜਿਹੜੇ ਐਡਵਾਂਸ ਕੰਟਰੀਜ਼ ਹਨ ਉਥੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਫੇਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹੋ ਸਲੋਗਨ ਦੇਈ ਜਾਣਾ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਥੀਕ ਨਹੀਂ। ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਲੋਗਨ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕੀਂ ਪੰਡਤਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜੇਕਰ ਸੈਂਟ ਪਰਸੈਂਟ ਨਹੀਂ ਤਾਂ 99 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੈਸਟ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦਾ ਢੰਗ, ਖਾਣ ਦਾ ਅਤੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਢੰਗ ਵੈਸਟਰਨਾਈਜ਼ਡ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਥੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਇਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵੀ ਓਰੀਐਂਟਲ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੈਸਟਰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਉਤੇ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਲੋਕ ਪੰਡਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਉਂ, ਲੋਕੀਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪੀਂਦੇ। ਪੁਛਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੀਵੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ। ਹੁਣ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਯੋਰਪ ਵਾਲੇ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਚਲਣ ਦਿਉ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਲੋਕ ਹੁਣ ਬੜੇ ਇਨਕੁਇਜ਼ੀਟਿਵ ਨੇਚਰ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਬਜਾਏ ਪਿਕਟਿੰਗ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਤਰੀਕੇ ਸੋਚਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਮਦਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਅਜ ਠੇਕੇਦਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਠੇਕਾ ਦੇ ਦਿਉ। ਕੱਲ੍ਹ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਠੇਕਾ ਦੇ ਦਿਉ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਦੇ ਰੈਵੀਨੀਊ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਆਂਗੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆ ਪਿਆ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਵੇਗੀ ਔਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੀ ਰਕਮ ਵਧੇਗੀ? ਇਹ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਵਕਤ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਛੇ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਬੋਤਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੌਂ ਰੁਪਏ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਰਾਂ ਤਕ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਇਕ ਬੋਤਲ 12 ਆਨੇ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। 12 ਆਨੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ 12 ਰੁਪਏ ਚਾਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬੋਗਸ ਬਿਡਰਜ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਠੇਕੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨਾ ਵਧੇ ਤਾਂ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਸਬ-ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਕਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਥੇ ਠੇਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਦੱਸੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬੈਠਾਏ, ਕੋਈ ਅਫਸਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰੇ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਟਡੀ ਕਰੇ ਕਿ ਜਦ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮੁਕਰਰ ਹੈ, ਠੇਕੇ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੀ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਤੋਂ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਲਾਭ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਤਨੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ]

ਬੋਲੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਭੱਠੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਡਿਸਟਿਲਰੀ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਉਤਨੀਆਂ ਹੀ ਬੋਤਲਾਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਤਨੀਆਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਗੇ ਭੱਠੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਤਨੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਫੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਠੇਕਿਆਂ ਉਤੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਹਿਰ ਵੇਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿਚ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇਨਚਾਰਜ ਹਨ, ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਠੇਕਿਆਂ ਉਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਲਿਸੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜਿਹੜੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਬੰਡਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਫਿਰ ਕਿਵੇਂ ਲਉਗੇ ? ਹੁਣੇ ਹੀ 25 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਮੰਤਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਰਅਸਲ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬਿਲ ਦੇ ਸਕੋਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਐਨੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਐਕਸਪੈਕਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਉਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦੇਣ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਗੱਲ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਦੇਰ ਨਾਲ ਚੇਤੇ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹਾਲ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਰਖੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੇਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਦੇ ਨੁਕਤਾਨਿਗਾਹ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਪ੍ਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਠੇਕਿਆਂ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਚੈਕਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਮਿਲੇ, ਅਡਲਟਰੇਟਿਡ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

(ਭਾਸ਼ਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰ ਕੁਝ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਖੜੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਾਥ ਹੀ ਮਾਨਨੀਯ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਤਥਾ ਸਥਾਨੀਯ ਸ਼ਾਸਨ ਮੰਤਰੀ ਭੀ ਅਪਨੀ ਸੀਟ ਪਰ ਖੜੇ ਹੋਏ।)

ਤਪਾਧਯਕਸ਼ਾ : ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ, ਕਥਾ ਆਪ ਜਕਾਬ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ? (Has the hon. Minister risen to reply to the debate?)

ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਤਥਾ ਸਥਾਨੀਯ ਸ਼ਾਸਨ ਮੰਤਰੀ : ਜੀ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਕ ਬਾਤ ਕਾ ਭਿਜਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਕੇ ਜਰਿਏ ਹਾਤਸ ਕੀ ਤਕਜ਼ੀਬੇ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਦਿਲਾਨਾ

चाहता हूँ कि इस बिल में गवर्नमेंट ने मामूली सी मांग की है जो कि अफसरों की पावर्ज के साथ ताल्लुक रखती है। इस बिल पर बोलते हुए सारी ऐक्साईज पालिसी पर बोलने की इजाजत नहीं दी जानी चाहिए क्योंकि कई बार पार्लियामेंट में भी इस तरह की रूलिंग दी जा चुकी है कि अमेंडिंग बिल पर मेम्बर साहिबान को इस बात का हक हासिल नहीं होता कि वह उस ऐक्ट की पालिसी को ही डिस्कस करना शुरू कर दें। बिल के स्कोप के अन्दर ही मेम्बर साहिबान को अपने ख्यालात का इजहार करना चाहिए। अगर इस तरह से ही स्पीचिज होती रहें तो सारा दिन इसी बिल पर लग जाएगा और भी काम करना है इस लिए मैं आप से रिक्वेस्ट करूंगा that the discussion on this amending Bill should be restricted to the scope of the Bill.

(कुछ माननीय सदस्य अपनी जगहों पर खड़े हुए)

उपाध्यक्ष : यह अच्छा नहीं लगता कि जब भी मैं कुछ कहने लगूँ तो आप इस तरह से उठकर बोलना शुरू कर दें। क्या आप मुझे भी नहीं बोलने देंगे ? जैसा कि मिनिस्टर साहिब ने कहा है, मैं उम्मीद करती हूँ कि मेम्बर साहिबान अमेंडिंग बिल के प्रोविजन की बाबत अपने आप को महदूद करेंगे। (It does not behove the hon. Members to rise in their seats, and start speaking when I am on my legs. Will they not allow me to speak? Just as the Minister for Education and Local Government has said, I hope that the hon. Members while speaking, will confine themselves to the scope of the Bill.)

Pandit Chiranji Lal Sharma : Madam, this Bill needs no discussion...

Deputy Speaker : Are you on a point of Order ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : I want to speak only for a minute. (Interruptions). Then I rise on a Point of Order.

मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि अभी अभी आनरेबल मिनिस्टर साहिब ने आप के ज़रिए एक बात की तरफ हाउस की तवज्जोह दिलाई है कि यह एक अमेंडिंग बिल है जिस में सिर्फ सैक्शन 15 की सबस्टीच्यूशन का सवाल है। अब इस अमेंडिंग बिल की आड़ में सारी ऐक्साईज पालिसी को डिस्कस किया जा रहा है जो कि इस बिल के स्कोप के बाहर है। सवाल यह है कि एक अफसर को पावर दी जाए या न दी जाए। इस पर बोलने के लिए चार चार फिकरे काफी हैं। तो मैं आप की इस बात पर रूलिंग चाहता हूँ that an honourable Member cannot go beyond the scope of the amendment. I expect you to give a ruling whether he can do that or not.

(इस समय श्री इन्दर सिंह मलिक अपनी सीट पर खड़े हुए)

उपाध्यक्ष : अभी मैंने प्वायंट आफ आर्डर का जवाब ही नहीं दिया और आप खड़े भी हो गये।

[उपाध्यक्षा]

(The hon. member has risen in his seat even before I have replied to the point of order.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : जवाब तो पहले ही आ लिया ।

Deputy Speaker : Malik Inder Singh, will you please.....

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जवाब तो इसका आप ने पहिले ही दे दिया था । अब कौन सी बात रह गई है ?

उपाध्यक्षा : पंडित चिरंजी लाल जी, आप इन को समझाते क्यों नहीं । जो प्वायंट आफ आर्डर रेज किया गया है आखिर मैं ने उसका जवाब भी तो देना है ।

(Pandit Chiranji Lal ji, why don't you make him understand? After all I have to give my ruling on the point of order which has been raised.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : मिनिस्टर साहिब ने यह सवाल उठाया था और आप ने भी इस का जवाब दे दिया था ।

उपाध्यक्षा : चेयर का भी फर्ज है कि हर प्वायंट आफ आर्डर का जवाब देना ।

बेहतर यही होगा कि जैसा कि यहां पर बार बार कहा गया है कि जो कुछ बिल में है उसी पर आप बोलें और जनरल पालिसी के बारे में कुछ न कहें
(It is the duty of the Chair to answer every point of order.)

It would be better as has been pointed out here repeatedly that the hon. members should speak on the Bill before the House and nothing should be said on the general policy.)

(पंडित भागीरथ लाल को बोलने के लिये कहा गया) ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । मैं आप का ध्यान इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि गवर्नमेंट बैचिज से लगातार तीन मैम्बर बोल चुके हैं और अब आप ने चौथा मैम्बर भी उसी तरफ से खड़ा कर दिया है ।

उपाध्यक्षा : आपको भी बोलने के लिये वक्त मिल जायेगा । आप की बोलने की बारी मारी नहीं जायेगी । (The hon. Member too will get time to speak, he will not be ignored.)

पंडित भागीरथ लाल (पठानकोट) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप का शुक्रिया है जो आपने इस बिल पर बोलने के लिये मुझे समय दिया है । इस वक्त यह बहस चल रही है कि क्योंकि यह तरमीमी बिल है इस लिये इस के जरिये जो कानून में तरमीम लाई जा रही है उस पर बोला जाये और जनरल बातें न कहीं जायें । लेकिन, डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस हाऊस की यह कनवेंशन रही है जब कि कोई तरमीमी बिल आये तो उस की सारी पालिसी के बारे में यहां पर बोला जाता है । (आवाजें : नहीं, यह

गलत है) तो, मैं अर्ज करनी चाहता हूँ कि इस बिल के अन्दर जो अधिकारों में थोड़ा सा परिवर्तन किया गया है उस के लिये मैं गवर्नमेंट से ऐसा करने के लिये सहमत हूँ लेकिन इस के साथ दो तीन बातें मैं अर्ज करनी चाहता हूँ । [At this stage Shri Nihal Singh, a member of the Panel of Chairmen occupied the Chair.] तो चेयरमैन साहिब, इस बात से दुनियां में किसी को भी इनकार नहीं है कि जो नशा है वह सारी खराबियों का मम्बा है। इस से कोई भी इनकार नहीं कर सकता और यही कारण है कि गवर्नमेंट ने चरस और गांजा आदि को बिल्कुल बन्द कर दिया है और इस बात के लिये गवर्नमेंट की प्रशंसा होनी चाहिये। लेकिन इस के साथ मैं यह अर्ज करता हूँ कि जहां तक इस बात का ताल्लुक है कि इस के जरिये गवर्नमेंट का यह विचार है कि इस से थोड़ी बहुत शराब के इस्तेमाल के बारे में रुकावट आएगी यह भी किसी हद तक ठीक ही है। यहां मैं यह अर्ज करनी चाहता हूँ कि शराब एक ऐसी चीज़ है जो दुनियां की तमाम बुराइयों का मूल है लेकिन कुछ लोग कहते हैं कि शराब से गवर्नमेंट की कुछ आमदनी बढ़ी है क्योंकि इस से इसको कुछ टैक्स मिलता है लेकिन, चेयरमैन साहिब, मैं आप के द्वारा हाऊस से और गवर्नमेंट की सेवा में यह अर्ज करनी चाहता हूँ कि यह तो ठीक है कि शराब से गवर्नमेंट को आमदनी होती है लेकिन जो बुराइयां इस के इस्तेमाल से पैदा होती हैं उनको रोकने के लिये जो इन्तजाम गवर्नमेंट को करने पड़ते हैं और इस के लिये जो इसको खर्च करना पड़ता है वह इस से हुई आमदनी से कहीं ज्यादा है। मिसाल के तौर पर मैं अर्ज करता हूँ कि अगर एक आदमी शराब पी कर किसी का कत्ल कर देता है तो उस आदमी को सज़ा दिलाने के लिये गवर्नमेंट को बहुत ज्यादा खर्च करना पड़ता है। इस से साफ जाहिर है कि जितनी आमदनी शराब के ठेकों से सरकार को होती है उस से कहीं ज्यादा इसे उस से पैदा हुई बुराइयों को रोकने में खर्च करना पड़ता है।

श्री सभापति : आप इस बिल पर ही बोलें जो कानून के सैक्शन में ही तरमीम लाने के लिये है। (The hon. Member may please speak on the Bill which seeks an amendment to section 15 of the parent Act.)

पंडित भागीरथ लाल : मैं उसी पर आ रहा हूँ। मैं अर्ज कर रहा था कि दरअसल बात तो यह है कि इस बिल को लाने का जो मनशा है और इस लिये मैं गवर्नमेंट की इस मनशा को पूरा करने के लिये सहायता करनी चाहता हूँ। इस लिये मैं इस बिल से भी इसे आगे चलने के लिये कहना चाहता हूँ। और मैं यह कहना चाहता हूँ कि सिर्फ इस बात के लिये क्योंकि शराब के ठेकों से सरकार की आमदनी बढ़ती है इस लिये यह ठेके कायम रहने चाहियें, यह गलत बात है क्योंकि जैसा कि मैं ने पहले कहा है कि जितनी आमदनी इस से सरकार को होती है उस से कहीं ज्यादा इस को इस से पैदा हुई खराबियों को रोकने में खर्च करना पड़ जाता है.....

श्री सभापति : आप इर्रिलेवंट हैं। आप जो कह रहे हैं उस के बारे में इस बिल में कुछ भी नहीं दिया गया। इस लिये आप बिल पर ही बोलें।
(The hon. Member is irrelevant. Whatever he is saying does not concern the Bill. Therefore he should speak on the Bill.)

पंडित भागीरथ लाल : तीन लफ्जों का तो यह बिल ही है, इस तरह से इस पर क्या बहस की जा सकती है ?

सरदार गुरमीत सिंह : आन ए पुआर्डिट आफ आर्डर, सर। साडे कड़ी पारमक गृहों विच सभाष नुं सोंम रस दा नां चिडा गिआ होइआ है ओर इस दी निंदा करके की मानजोग मैंगर उनुं पारमक गृहों दी सैकरीलेज नहीं कर रहे ? मैं इस घारे आप दी वुलिंग चाहिंदा हां। (हंसा)

श्री मंगल सेन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं आप की रूलिंग इस बात पर चाहुंगा कि एक आनरेबल मेम्बर ने यह कहा है कि कुछ पुस्तकों में इस बात का दर्शन है कि सोम रस की निन्दा नहीं की जा सकती। इस लिए मैं आपके जरिए आपने लायक दोस्त से कहुंगा कि उन को पता नहीं कि सोम रस किस चीज से बनती है और सोम रस के पीने में आपत्ति नहीं है लेकिन शराब पीने में आपत्ति है और सोम रस का नाम शराब नहीं है। क्या यह ऐसी बात कह सकते हैं मैं इस बारे में आप की रूलिंग चाहुंगा।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : आन एवायंट आफ आर्डर, मैं इन को बताता हूँ कि जिस चीज को यह सोम रस कह रहे हैं वह देहात में गांधी मार्का के नाम से मशहूर है।

कामरेड सभसेर सिंह जेष्ठ : चेअरमैन साहिब, जिस पुस्तक का इन्हां ने जिक्र कीता है उह रिग वेंद है ओर उस विच दसिआ होइआ है कि जदों एधे आरीआ रहिंदे सन तां उह सोंम रस पींदे हुंदे सन। पंडित भगीरथ लाल होरीं आरीआ हो के ठान आरीआ वाली गल कर रहे हन।

पंडित भागीरथ लाल : चेयरमैन साहिब, मिसल मशहूर है कि जिस आदमी की सावन के महीने आंखें बन्द हो जाती हैं उस को हर चीज सबज नज़र आती है..... (विष्णु) इन को तो शब्दों का ठीक उच्चारण सीखना चाहिये और इन के अर्थ सीखने चाहिये। कभी इन्होंने ऋग वेद के दर्शन भी किये हैं ?

सरदार अजायब सिंह संपू : आन ए पुआर्डिट आफ आर्डर, सर। मैं सिरफ इतनी ही गल कहिंदा है कि पंडित जी नुं इस चीज दा की पता। जिस ने कदे भी के ना देधी होवे उस नुं की पता कि एह की हुंदी है।

श्री सभापति : मैं पंडित जी से दरखास्त करूंगा कि बेहतर होगा अगर वह इस सबजेक्ट पर बोलें ही न। (I would request the hon. Member Pandit Bhagirath Lal that it would be better if he does not refer to this subject.)

पंडित भागीरथ लाल : तो मैं अर्ज कर रहा था.....

श्री सभापति : आप इस बिल पर ही बोलें। (The hon. Member should speak on the Bill.)

कामरेड मरसेर सिंघ जेस : On a point of personal explanation Sir. आन्तरिकल मैम्बर ने मेरे डे एंड एम्प्लायमेंट क्वेश्चन की डी है कि मैं रिग वेट नहीं देखिआ। एन्तुं नुं पडा नही कि रिग वेट का अंग्लिश टर्म्सलेसोन मैन्टल सटेट लाइब्रेरी विच पिआ है। मैं एन्तुं नुं दिख सकदा हूं।

पंडित भागीरथ लाल : चेयरमैन साहिब, मैं इस बहस में पड़ना नहीं चाहता कि इन्होंने ऋग्वेद देखा है या नहीं या कि ऋग्वेद के जो मायने हैं वह यह समझते हैं कि नहीं। (विघ्न) तो मैं अर्ज करूं कि जिस तरह से सरकार ने तबज्जुह दे कर अफीम को बन्द किया उसी तरह से शराब को भी बन्द करना चाहिये। इस तरह से हम महात्मा जी के पीछे चल रहे होंगे जिस के लिये हजारों लोगों ने गोलियां और लाठियां खाईं और जेल गए। अगर सरकार इस तरफ तबज्जोह दे तो न तो बिल की ही जरूरत रहेगी और न इस की तरमीम की। देश का भी भला होगा। सरकार को इस बात को अपने मनसे निकाल देना चाहिये कि उन की आमदनी इस से बढ़ी है। जैसे पंडित मोहन लाल जी ने कहा था कि अगर डिवलपमेंट के काम शराब की आमदनी से हों तो वह समझो कि कुछ नहीं हुआ। (घंटी) तो खैर, मैं इतना ही कह कर आप का और गवर्नमेंट का धन्यावाद कर के अपने स्थान पर बैठता हूं।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : चेयरमैन साहिब, यह जो बिल है इस के मुतालिक दो रायें नहीं हो सकतीं। इस के जरिये फाइनेंशल कमिश्नर को रिब्यू और रिवीजन के इख्तयारात दिये जा रहे हैं यह बड़ी अच्छी बात है क्योंकि नीचे आम तौर पर इन इख्तयारात का गलत प्रयोग होता है मगर ऐक्साइज के बारे में जो सरकार की पालिसी है यह बड़ी निकम्मी है।

श्री सभापति : मैं ने आप को इस लिये टाइम दिया है कि आप वकील हो और सही बात करोगे। और नशाबन्दी के बारे में सही बात करोगे खास तौर पर (विघ्न) इस के स्कोप में रहिये। (I have given time to the hon. Member with a view that he being a lawyer would say the right thing particularly with reference to prohibition. (Interruption) He should confine himself to the scope of the Bill.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : मैं इसी पर रहूंगा।

श्री मंगल सैन : आन ए वायंट आफ आर्डर, सर। मैं कुछ समझा नहीं। आप ने कहा कि आप वकील हैं इस लिये ठीक बात कहेंगे तो क्या हम जो वकील नहीं हैं वह ठीक बात नहीं कहते ?

श्री सभापति : आप सब समझते हैं। (You all understand.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : तो मैं कह रहा था कि यह अच्छा है कि इस में इस्तेमाल फाइनेंशियल कमिशनर को दिये जा रहे हैं। उस को ऐपेलेट अथॉरिटी बनाया जा रहा है। वजीर साहिब ने कहा कि ऐक्साइज का जब से इन्होंने चार्ज लिया है तीन करोड़ रुपये की आमदनी बढ़ गई है। मगर आप देखें यह कैसे हुई है। पहले शराब की बोतल की कीमत 6 रुपये 65 पैसे थी, फिर उस डिग्री की बोतल की कीमत 9 रुपये हुई और अब वही बोतल 10-11 रुपये में मिल रही है। आप को पता है कि हरेक ठेकेदार के पास एसएस की शीशियां होती हैं जिस का एक नुबका डाल कर कभी सन्तरा, कभी माण्डा, कभी सोलन और कभी रम की बोतल बना लेता है। जो चार आने की बोतल उसको पड़ती है उसे वह 10 रुपये में बेचता है। इस की चैकिंग होनी चाहिये। (विघ्न) हाई कीमत पर मिले मगर अच्छी तो मिले। सरकार, जितनी प्रोहिबिशन करती है उतना ही उस का प्रचार बढ़ता है। कोई दावत ऐसी नहीं, कई शादी ऐसी नहीं कोई इलैक्शन ऐसी नहीं होती जिस में इस का इस्तेमाल न हो। मैं ने जींद की इलैक्शन के दौरान देखा कि कांग्रेस के हैड दफ्तर में लोगों को शराब की बोतलें बांटी गईं। (विघ्न) पंचों और सरपंचों को दी गईं। अगर यह वहां जा कर देखते तो इन को पता चलता कि सरदार राजेन्द्र सिंह प्रधान, जिला कांग्रेस ने दस हजार रुपया शराब पर खर्च किया।

Mr. Chairman : Please be relevant.

Education and Local Government Minister : Mr. Chairman, I take exception to it. The hon. Member is just taking advantage of this forum to propagate against certain individuals and parties. That is absolutely uncalled for. I would request that these words may be expunged from the proceedings of the House.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : मैं ने कोई गलत बात नहीं कही। अगर मन्त्री साहिब वहां पर होते तो यह भी देख लेते किस तरह से कांग्रेस के दफ्तर से हर एक वोटर को शराब दी गई। मैं ने खुद देखा है.....

Mr. Chairman : All these are irrelevant matters and these should not be discussed in the House. I would request the hon. Member that he should remain within the scope of the Bill.

सरदार अजयिब सिंह सैयू : On a point of order, Sir. ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਸਾਈਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਪਾਲਸੀ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਪਰ ਜੇ ਹੁਣ ਇਸ ਪਾਸਿਉਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਬੋਧੀ ਗਲਤ ਗਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ। ਸਾਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨੀ ਖੁਲ੍ਹ ਤਾਂ

ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮੁਖਾਲਫ਼ ਨੇ 3,5000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਲਾਈ ਸੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਖੁਦ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਵਾਕਈ ਜੋ ਬਾਤ ਮੈਂ ਨੇ ਕਹੀ ਥੀ ਕਹਿ ਇਸ ਅਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗਰ ਮੈਂ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਦਿਲਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਏਸੀ ਚੀਜ਼ੋਂ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਇਨ ਕੋ ਧਰਮ ਵਾਤੋਂ ਦਿਖਾਈ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰੇਸ ਕੇ ਏਮੰ ਏਲੰ ਏਜੰ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਆਤੇ ਹੈਂ ਆਰ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਭਾਈ ਸ਼ਾਮ ਕੋ ਤੋ ਪਿਲਾ ਦੋ। ਏਸੀ ਬਾਤੋਂ ਚਲਤੀ ਹੈ। (ਵਿਧਨ)।

ਪੰਡਿਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰੇਸ ਕੇ ਏਮੰ ਏਲੰ ਏਜੰ ਇਨ ਕੇ ਪਾਸ ਆਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਭਾਈ ਪਿਲਾ ਦੋ। ਤੋ ਕਿਆ ਇਨ ਕੇ ਹਾਂ ਇਸ ਕਾ ਅਡਡਾ ਹੈ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਭਾਪਤਿ : ਆਪ ਕੋ ਪਤਾ ਹੋਗਾ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋਸੀ ਹੈਂ।

Please Wind up. (The hon. Member might be in the know of it as he is his neighbour. Please wind up).

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਲੋਗ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਰੋਜ਼ ਆਤੇ ਹੈਂ ਆਰ ਪੀਤੇ ਹੈਂ। ਤੋ ਕਿਆ ਇਨ ਕੋ ਹੋਸਟਲ ਮੇਂ ਇਸ ਕਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਮਿਲਾ ਹੁਆ ਹੈ ?

ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਧਰਮ ਕਾਂਗਰੇਸ ਮੇਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁਆ ਤੋ ਇਸ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਬੋਤਲ ਥੀ ਜੋ ਇਨ ਕੋ ਪਿਲਾਈ ਗਈ (ਵਿਧਨ)।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪਰਸਨਲ ਏਕਸਪਲੈਨੇਸ਼ਨ, ਸਰ। ਮੈਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦੂਂਗਾ ਅਗਰ ਧਰਮ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਮੈਂ ਨੇ ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇ ਏਸਾ ਕੁਝ ਕਹਾ। (ਵਿਧਨ) ਧਰਮ ਝੂਠ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ (ਵਿਧਨ) ਮੈਂ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਗਿਲ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਜੋ ਕਿ ਅਕਾਲ ਦਰਜੋਂ ਕੇ ਹਜ਼ਰਤ ਹੈਂ : (ਵਿਧਨ)।

Mr. Chairman : The hon. Member may please take his seat. I have asked him many a time to be relevant.

ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਮੇਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਆਜ ਹੀ ਅਖਬਾਰੀਂ ਮੇਂ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਰਾਰਜੀ ਡਿਸਾਈ ਕੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਕਾਂਗਰੇਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹੈਂ ਦੇ ਆਰ ਅਡਿਕਟਡ ਟੂ ਵਾਡਨ। ਮਿਨਿਸਟਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਨੇ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਦਿ ਹੋ ਗਏ ਹੈਂ। ਅਖਬਾਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਆਪ ਇਸ ਕੋ ਦੇਖ ਸਕਤੇ ਹੈਂ।

ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਪ੍ਰਬੋਧ ਜੀ ਸੇ ਧਰਮ ਕਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੂੰ ਕਿ ਅਗਰ ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰੋਹਿਬਿਸ਼ਨ ਇਸ ਸਟੇਟ ਕੇ ਅਨੁਦਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੋ ਸ਼ਰਾਬ ਕੋ ਬਹੁਤ ਸਸਤਾ ਕਰ ਦਿਆ ਜਾਏ ਆਰ ਇਸ ਕੇ ਬੇਚਨੇ ਕੇ ਠੇਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਏ ਜਾਏਂ ਤਾਕਿ ਡਿਸਟੀਲੇਸ਼ਨ ਬੰਦ ਹੋ ਆਰ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਇਨਕਮ ਕੋ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨ ਹੋ।

Mr. Chairman : Shri Prabodh Chandra.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੋਕਟਿਸ ਵੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਟ ਰੀਡਿੰਗ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਣ। ਇਸ ਬਿਲ ਤੇ ਕਈ ਸਜਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਮਾਪਤਿ : ਇਸ ਬਿਲ ਪਰ ਮੈਂਬਰ ਸਕੋਪ ਮੈਂ ਤੋਂ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਥੇ ਇਸ ਲਿਐ ਮੈਂ ਨੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਬੁਲਾ ਲਿਆ । ਕਥਾ ਆਪ ਬਿਲ ਕੇ ਸਕੋਪ ਮੈਂ ਹੀ ਬੀਲੋਂਗੇ ? (Since the members had not been speaking within the scope of the Bill, I called upon the hon. Minister. Will the hon. Member confine himself to the scope of the Bill?)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜਨਾਬ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲ ਦੇ ਸਕੋਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬੋਲੇਗਾ।

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : [* * * * *]

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : [* * * * *]

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : [* * * * *]

ਸ਼੍ਰੀ ਸਮਾਪਤਿ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਮੈਂ ਚੈਂਲੰਜਰਾਜ਼ੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਸਲਿਐ ਇਨ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਨ ਦੀ ਬਾਤੋਂ ਟ੍ਰਾਓਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਕਾ ਹਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋਂਗੀ । (It is not proper for the hon. Members to indulge in such challenges and counter challenges. What these two hon. Members have said will not form part of the proceedings.)

ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਅਨਪਾਲਿਆਮੈਂਟਰੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾ । ਤੋਂ ਕਹਾ ਕੀਨਸਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋ ਆਪ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਸੇ ਨਿਕਲਵਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੈਂ ? ਸਾਨਨੀਯ ਸਦਸਯ ਜੋ ਰੋਹਤਕ ਸੇ ਆਏ ਹੈਂ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਥੇ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਲ ਸੇਨ : ਮੈਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਾ ਥਾ, ਠੀਕ ਥਾ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਮਾਪਤਿ : ਜਬ ਮੈਂ ਨੇ ਕਹ ਦਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਦੀ ਚੈਂਲੰਜਰਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰਾਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਕਾ ਹਿਸ਼ਾ ਨ ਰਹੇ ਤੋਂ ਇਸ ਪਰ ਕਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਐ । (When I have given my ruling that throwing of challenges by both the hon. Members will not form part of the proceedings there should be no discussion on it.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਜਗਰਾਉਂ) : ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬਿਲ ਜਿਸ ਤੇ ਅਜ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਪਰ ਇਕ ਦੋ ਕਲਾਜ਼ਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂ ਅਗੇਨਸਟ ਹਾਂ । ਜਿਥੇ ਤਕ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੈਸਪਾਂਸੀਬਲ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸਾਰੀ ਗਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕੇਗਾ । ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋ ਪਾਵਰਜ਼ ਟ੍ਰਸੀ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਡੈਲੀਗੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਹਾਂ । ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਕਿ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਸਰਾਬ ਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸਰਾਬ ਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿੰਨੀਆਂ ਭੀਭੈੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੀਕੇਜ਼ ਹੈ, ਅਡਲਟਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ਜਾਂ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰਜ਼ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰਮੈਂਟ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਰਾਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ।

Note—*Expunged as ordered by the Chair.

ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਐਡਵਾਈਜ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜੋ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਕੋਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਨੇਕ ਨਹੀਂ। ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਅਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਖਿਆਲ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਭੈੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਤੇ ਜੋ ਸੈਕੂਲਰ ਸਟੇਟ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਜੇਕਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪੈਂਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਬੰਦੀ ਨਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਰਕਲ ਵਸੀਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਵੇਂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਮੁਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਐਂਟੀ ਸੋਸਲ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ; ਕੋਈ ਝੂਠੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੱਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਆਰਗੇਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਲਈ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੱਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਉਸ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਰਗੇਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਂਦੇ ਨੇ (ਸੇਮ ਸੇਮ) (ਸ਼ੌਰ) (ਵਿਘਨ)

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਬਲੇ ਦੀ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਚੈਕ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤਾਂ ਜ਼ੀਰੋ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਜੋ ਜ਼ਿੰਮਾਤ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਅਕਸ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਗੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੰਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ, ਸ਼ਰਾਬ ਬੰਦੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹਾਈਜੀਨ ਸਾਈਡ ਅਤੇ ਮਾਰਲ ਸਾਈਡ ਵਿਚ ਲੋਕੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸਰਵੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਘਟੀ ਨਹੀਂ, ਵਧੀ ਹੈ 30 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਪੀਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਥੇ ਤਕ ਕਿ ਲੇਡੀਜ਼ ਵੀ ਪੀਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਾਈ ਫੈਮਲੀਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੈਲਫ ਇੰਟਰੈਸਟ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਵਰਨਣ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਅਧੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਅਤੇ ਪਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ

[ਸ਼ਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਰਾਜ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਣਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਟਕਾਰ ਵਲਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਜਨਾਬ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਿਲ ਦੇ ਸਕੋਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੰਟਰਲੋਕੇਟ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਲਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਇਹ ਕਨਫਰਮਡ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਐਡਲਟਰੇਸ਼ਨ ਜੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੀ ਮੋਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਐਡਲਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨੇਕ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਐਡਲਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

[At this stage Deputy Speaker occupied the Chair.]

ਇਸ ਕਲਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦੇ ਦਿਉ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦੇਣ ਲਈ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਇਤਨਾ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੋਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਚਲਣਗੇ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੁਟਮਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਜ਼ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਮੈਜਾਰਟੀ ਪਾਰਟੀ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਪੈਟੀ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਕੁਰਪਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਅੱਜ ਨਵਾਂ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪੰਜਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਉਂ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਇਤਾਂ ਦੀ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਵੇਲੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਫਸਰ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਅੱਧ ਦਫਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਕ ਰੈਗੂਲਰ ਫੀਚਰ ਵਿਚ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਲੋਕਲ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਫੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਹਰ ਤਬਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਭੈੜੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗਿਣੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇ ਵੋਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਦੇ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਪੀਓ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਇਧਰ ਦੇਓ। ਠੇਕੇਦਾਰ ਤਕ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲਮੰਨ ਕੇ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦਬਾਉ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਕੇ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਵਿਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਡਲਟਰੇਸ਼ਨ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪੁਲੀਟਕਲ ਪਾਰਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਲੜਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਾਬ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਮੀਟ ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਪਾਵਰ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਦੇ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਵਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰਾਤ

ਜੇ ਫਾਈਨੈਂਸਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਦ ਹੀ ਠੀਕ ਵਰਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਸਟੇਟਸ, ਰੈਂਕ ਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ I.A.S. cadre ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਕੁਰਪਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਫ ਗਾਰਡ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਲਿਆਉਣ ਵੇਲੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇ ਦਿਉ ਤੇ ਫੇਰ ਇਹ ਐਕਸਪੈਕਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਯੂਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਅਫਸਰ ਇਮਾਨਦਾਰ, ਧਾਰਮਕ ਅਤੇ ਵਫਾਦਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਇਕ ਹੱਕ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ 50 ਲੱਖ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਐਫਰ ਕੀਤਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ 25 ਲੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੂਸਰੇ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਐਫਰ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੇ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਦਾ ਆਫੀਸਰ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਹਲਕੇ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਅਫਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅੱਜ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕੁਰਪਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੈਸਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬੋਝੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਬੋਝੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਫੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(The Deputy Speaker called upon the Education and Local Government Minister.)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੇਰਾ : ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। . . .

उपाध्यक्षा : आप बैठ जायें। मैं ने चूँकि मिनिस्टर को काल अपौन कर लिया है इस लिये आप बैठ जायें (I have called upon the Minister therefore the hon. member should please resume his seat.)

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री (श्री प्रबोध चन्द्र) : डिप्टी स्पीकर साहिब, मुझे अफसोस है कि कुछ मैम्बरान ने इस अमैडिंग बिल का फायदा उठा कर अपने दिल की भड़ास निकालने की कोशिश की है। उन्होंने ने रूलिंग पार्टी के इंडिविजुअल मैम्बरान को लेकर एक पार्टी को ही कोसना शुरू कर दिया। बहर हाल मैं उनकी नकल नहीं करूंगा और इस की जो भी अमैडिंग दफात हैं इन पर ही अपने खयालात का इज़हार करूंगा। हम ने कोई बड़ी बात नहीं की। अगर अर्जी देने पर किसी गरीब आदमी को रिलीफ दिया जाये, बजाये इस के कि वह कहीं जा कर अपील करे या झगड़े में पड़े वहां पर यह चीज़ खुद बखुद ही देख ली जाये, आया इस के साथ कुछ ज्यादाती हुई है तो इस की इमदाद की जाये। ऐसे लिटिगेंट्स हैं। इस में ऐसी कोई बात नहीं है।

इस के इलावा हमारी एक वाज़ा पालिसी है शराब के मुताल्लिक, आज यह कहना कि कांग्रेस बुरी है, अच्छी है, मेरे मुंह में ऐसी ज़बान तो है नहीं कि मैं यह कह सकूँ कि फलों

[शिक्षा तथा स्थानीय मन्त्री]

ऐसा है, या मैं और किसी तरह की नुक्स तराशी कर सकूँ। वद किस्मती तो यह है कि चोर चोर कह कर अपने आप को बचाने की कोशिश की जाती है। इस लिये मैं यह मुनासब नहीं समझता कि मैं किसी को कुछ कहूँ। मैं तो यही कहूँगा कि गवर्नमेंट की जो प्रोहिबिशन की पालिसी है उस पर पाबन्द हूँ.....

सरदार लछमण सिंह गिल : 25 लख रुपियाँ दितो कि नहीं ?

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : पच्चीस लाख रुपये का जिक्र चूँकि मेरे नाम पर भी आया है इसे मैं ऐक्सप्लेन करना चाहूँगा। मैं ने तो यह बात इशारतन कही थी कि 500 दुकानों के ठेके निलाम होने थे जिन 7-8 पार्टिज ने दुकानें लेनी थीं उन में से एक की ऐसी खाहिश थी

सरदार लछमण सिंह गिल : मैं पूस की छपी रोटी गॉल वल पिआठ दिवाउँदा हूँ कि जे पਹिले रोममनिस्टर सन जिहड़े कि सराब दे वी एिनचारस सी ओर जिनुं दे डडीजे बोल ऐक्सप्राइज दा ठेका सी.....

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : मैं ने तो इनफर्मेशन दी थी।

सरदार लछमण सिंह गिल : की एिह दरुसउ नहीँ बुढ पारटीआं ने 20 लख रुपियाँ आढर कीडा सी.....? ओर पਹिली वजाराउ ने 25 लख रुपियाँ ऐक्सपेट वी किसे न किसे उरुं वर लिया सी (टिप्पण)

उपाध्यक्ष : जो सरदार लछमण सिंह की तारीफ से खुश हो जाता है और बुराई से बुरा मान जाता है वह गलतफहमी में है। (He who feels happy by admiration and sour at adverse criticism made by Sardar Lachhman Singh Gill, is under a misunderstanding.)

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : मैं समझता हूँ कि मेरे मुँह में वह चीज़ न डालें जो मैं ने नहीं कही। मैं ने यह साफ कहा था कि जो अलौटमेंट का सिलसिला था, उससे कुछ इन्डिविजुअल्ज को जरूर फायदा हुआ था और गवर्नमेंट को घाटा हुआ था। और अब उस सिलसिले को बदलने से गवर्नमेंट को 3 करोड़ रुपये का फायदा हुआ तो इस लिये नहीं हुआ कि शराब ज्यादा बेची गई बल्कि जो मुनाफा प्राइवेट इंडिविजुअल्ज को जाना था, वह सरकार को आ गया। और तभी हम स्कूलज बगैरा देने की योजना बना सके।

जहां तक प्रोहिबिशन का सवाल है गवर्नमेंट की यह पालिसी नहीं है कि शराब को बढ़ावा दिया जाये। इस सम्बन्ध में तो हम वही करेंगे जैसे सैंटर वाले टेक चन्द्र, कमेटी की रिपोर्ट देख कर हमें कहेंगे। जहां तक कीमत बढ़ाने की बात कही गई है मैं तो कहना चाहता हूँ कि कीमत नहीं बढ़ाई।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : क्या वजीर साहिब इस बात पर भी रोशनी डालेंगे कि अगर समिति या पंचायत किसी एरिया में यह समझे कि शराब की दुकान हटा दें जाए और उसके लिये एक यूनैनीमसली रैजोल्यूशन पास करके सरकार के पास भेजे तो सरकार क्या उसके हटाने पर गौर करेगी?

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : इस सिलसिले में गवर्नमेंट जरूर गौर करेगी। अगर नई नीलामी से पहले कोई ठेका नीलाम न हो चुका हो तो सरकार जरूर गौर करेगी। जहां तक शराब पीने की बात है मैं समझता हूं कि इस हमाम में सब नंगे हैं। ऐसे कम ही लोग हैं जो नहीं पीते। मलिक साहिब कुछ कह रहे हैं लेकिन मैं उन्हें यकीन दिलाना चाहता हूं कि अगर कहीं खिलाफ कानूनी होती हो, तो उनका फर्ज बनता है कि अफसरों के नोटिस में लाएं। मैं जीद में दो दफा गया हूं। वह मुझे बता सकते थे। मैं तो यही समझता हूं कि जो आदमी गुनाह करता है, वह चाहे कांग्रेस पार्टी का हो चाहे और किसी का हो वह आदमी मुजरिम ही होता है। अगर कोई गवर्नमेंट पालिसी की उल्लंघना करता है, तो वह मुझे बतायें, मैं उसी वक्त उन के साथ में आदमी दे दूंगा जो उस बात को देखेंगे और ऐक्शन लेंगे।

मैं सरदार प्यारा सिंह के यहां गया था। वहां मालूम हुआ कि एक शराब की दुकान पर शराब से 4 आदमी मर गये थे। तो मैंने उसी वक्त आर्डर दिया कि इसको बन्द कर दो और लाइसेन्स कैंसल कर दो। लेकिन अगर कोई नोटिस में न लाये और चीजें चलती रहें तो उनका तो उसी वक्त इलाज होगा जब बात नोटिस में आ जायेगी।

जहां तक पाबन्दी लगाने की बात की है, मैं समझता हूं कि जब तक पब्लिक ओपीनियन इस बात के लिये क्रिएट नहीं की जाती कि शराब पीना बुरा है तब तक कोई भी पाबन्दी लगाओ, नाकाम्याब होगी। अगर अभी 5 करोड़ या 10 करोड़ रुपया शराब से आता है तो उसको चैक करने के लिये जो खर्चा होगा वह 50 करोड़ से भी ज्यादा होगा। तो आप समझ लीजिये कि कितनी काम्प्लीकेशन है। मैं बम्बे की बात नहीं कहना चाहता लेकिन हालात तो सभी को मालूम हैं कि वहां पर क्या हुआ। अगर प्राहिबिशन कर दें तो वही हालात यहां हो जायेंगे।

हमने कुछ रुपया इस लिये रखा है कि हम लोगों को यह बतलाएं कि शराब से कितने नुकसान हैं और ऐजुकेशन विभाग के अफसरों को भी कहा है कि वे टीचर्स को कहें कि वह शराब न पियें। मुझे यह मानने से कोई इनकार नहीं है कि अफसर भी पीते हैं। लेकिन वह अफसर बाहिर से तो आए नहीं हमारे सब के रिश्तेदार ही हैं। मैं समझता हूं कि जिस तरह की पब्लिक होगी वैसे ही अफसर भी होंगे। यह चीजें जो देश को नीचे ले जा रही हैं और तरह तरह की बुराइयां सोसाइटी में ला रही हैं उनको रोकने के लिये और इस चीज को रोकने के लिये हम कंधे से कंधा मिला कर काम करें और एक फिजा क्रिएट करें। हमारा धार्मिक फर्ज है कि प्राहिबिशन को सियासी झगड़ों में न ले जाएं। इस बिल पर वहस काफी हो गई है, अब इस को पास करें।

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried

Deputy Speaker : Now the House will take up the Bill clause by clause.

(मरदान लखमन सिंह गिल घेले लड़ी धड़ें उठे)

डिपटी मपीवर : मरदान लखमन सिंह जी, भिरवधानी बरवे बैठ जातु। (The hon. Member Sardar Lachhman Singh Gill may please resume his seat.)

Sardar Lachhman Singh Gill : You may kindly see from the record. Under what rules you have made those remarks?

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈਣੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਕਹਿ ਲੈਣ ਦਿਉ। (ਘੰਟੀ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਰੀਕਾਰਡ ਦੇਖ ਲਉ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕਹੇ ਹਨ ਉਹ ਵਾਪਸ ਲਉ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ। ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਗੈਰ ਮੁਨਾਸਬ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰੀਕਾਰਡ ਦੇਖ ਲਵਾਂਗੀ। ਹਾਊਸ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਰੋਕੋ। (The hon. Member, Shri Gill may please resume his seat. I never utter any improper remarks. But if the hon. Member wants I shall consult the record. He should not interrupt the proceedings of the House.)

Clause 2

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Madam, I want to speak on this Clause.

Deputy Speaker : Kindly let me proceed. You may speak on the third reading.

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 2 stand part of the bill

The motion was carried

Clause 1

Deputy Speaker : Question is—

That Clause 1 stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

Deputy Speaker : Question is—

That title be the title of the Bill.

The motion was carried

Education and Local Government Minister : Madam, I beg to move—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be passed.

Deputy Speaker : Motion moved—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill be passed.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : (ਮੁਰਿੰਡਾ ਐਸ. ਸੀ.): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਗਲ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਰੋਲਾ ਰੱਪਾ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਆਫ ਆਬਜੈਕਟਸ ਐਂਡ ਰੀਜ਼ਨਜ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਰੈਂਟ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 15 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਮਝ ਲਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਫਾਈਨੈਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦੇ

ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਰਜ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਮਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਿਹਤ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਅਫਸਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਅਫਸਰ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਾਚੀਨ ਗਲ ਇਹ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯਥਾ ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਪਰਜਾ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਲਟ ਗਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ 'ਯਥਾ ਪਰਜਾ' ਤਥਾ ਰਾਜਾ। ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਈ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਦੇ ਕੇਸ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਲੱਬਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਲੈਕ ਐਂਡ ਨਾਈਟ ਅਤੇ ਹੈਵਰਡ ਵਿਸਕੀ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਆਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਠੇਕੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਔਰ ਅਵਾਮ ਦੇ ਗਲਤ ਚਾਲਾਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਹ ਠੇਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਸਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਹੀ ਮਾਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰੋਹਿਬੀਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਲੀਸੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਾਂ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਫਸਰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਥੱਲੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਠੀਕ ਹੈ।

Deputy speaker : Question is—

That the Punjab excise (Amendment) Bill be passed.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਮੋਸ਼ਨ ਪੁਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। (I have put the motion. Now I cannot allow anybody to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ? ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿਤਨਾ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੇ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਠੇਕਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਗਲ ਤੇ ਉਸੇ ਵਕਤ ਅੰਗੂਠਾ ਲਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤੇ ਉਸਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੀਏ। ਮੈਂ ਚੇਅਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ।

Deputy Speaker : This is no point of order.

ਮੈਂ ਸੋਸ਼ਨ ਪੁਟ ਕਰ ਫੀ ਹੈ। ਆਫ ਯਹ ਸੁਨਾਸਬ ਕਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪ ਏਸੀ ਕਾਰੋ ਕਰੋ। (This is no point of order. I have put the motion. Now it is not proper to say such things.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੈਸ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ Bill be passed ਉਸ ਵਕਤ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੁਆਇੰਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੋਸ਼ਨ ਪੁਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੋਸ਼ਨ ਪੁਟ ਕਰਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਸ਼ਨ ਪੁਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

उपाध्यक्ष : जब चेयर ने किसी को खड़े होते न देखा हो और फिर मशन पुट कर दी जाए तो फिर आपको इस में चेयर की मदद करनी चाहिए न कि ऐसी बातें करनी चाहिए। (When no hon. Member could catch the eye of the Chair and the motion is put then the hon. Members should help the Chair in stead of raising such objections.)

कामरेड भान सिंह भौरा : मैं उस वक़्त बोलने लगी खड़ा सी अਤੇ उठाड़ा धिआन दिलाइआ सी ...

डिपटी सपीकर : मैं उठाणू खड़े नही देखिआ है। (The hon. Member could not catch my eye.)

कामरेड भान सिंह भौरा : उं इस विच मेरा की कसूर है ..... (सोर)

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : आन एपुआइंट आर आरडर .....

डिपटी सपीकर : मैं इस दी अजाज़त नही दिंदी। (I do not allow it.)

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : तुसीं किस तरुं रोक सकदे हो ? पुआइंट आर आरडर मेरा रोक है .....

डिपटी सपीकर : की उठाड़ा सारा दिन पुआइंट आर आरडर ही चलदा रहेगा ? (Will the hon. Member go on raising points of order for the whole day?)

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : आखर जे सही गल है उह उं मैं कहिनी ही है। तुसीं रिकारड कदा के देख लउ, भौरा साहब नूँ चेअर वलें किहा गिआ सी कि भरड रीडिंग ते बोल लैना।

डिपटी सपीकर : मैं संपू साहिब लगी किहा सी। (I asked Sandhu Sahib to do so.)

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : आप उं पहिलां जे चेअर ते सन उनूँ ने ऐसा किहा सी ; तुसीं देख लउ रिकारड विच है।

सरदार गुरचरन सिंह : आन एपुआइंट आर आरडर। उठाड़े उं पहिलां जे चेअर ते बोलें सी उनूँ ने जिस वक़्त भौरा साहिब ने बोलने लगी इन्सिस्ट कीता उं किहा किहने ना बोलें, भरड सटेज ते बोल लैना। हुन जदोँ उह बोलने लगी खड़े होये उं तुसीं कहिंदे हो कि तुसीं देखिआ ही नही। जेकर तुसीं जाण बुझके ना देखे उं असीं की करीये ? की असीं बैचां ते खड़े हो जाइआ करीये ? (सोर)

डिपटी सपीकर : पहिलां चेअर ने की किहा मैंने उसदा इलम नही। इह जे तुसीं किहा है कि मैं जाण बुझ के नही देखिआ इह लफ़्ज़ वापस लउ। (I do not know what the Chairman had said. The hon. Member should withdraw the words that I intensionally avoided to call upon Comrade Bhan Singh Bhaura.)

सरदार गुरचरन सिंह : तुसीं साडे वल देख रहे सी अते असीं उठाड़े वल देख रहे सी ..... (सोर)

उपाध्यक्ष : क्या आप अपने शब्द वापस लेते हैं या नहीं ? मैं फिर कहती हूँ कि मैं ने नहीं देखा और मैं ने मीशन पुट कर दी। अब मैं अपने डीसीजन से वापस नहीं जा सकती।

(Does the hon. Member withdraw his words or not ? I repeat that he could not catch my eye and I put the motion. Now I can not change my decision.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਕੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਨਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਿਵੇਂ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ?.....(ਸ਼ੋਰ)

उपाध्यक्षा : मैं ने संवू साहिब को जरूर कहा था कि थर्ड सटेज पर दो मिन्ट बोलने के लिए दूंगी। उनको मैंने टाइम दे दिया और उसके बाद मशन पुट कर दी। अब यह मुनासब नहीं कि जब मोशन पुट हो जाए तो मैंबरान बोलने के लिए insist करें। (I had asked Sandhu Sahib that I would give him two minutes to speak at the third reading stage of the Bill. I gave him the time and put the motion after that. Now it is not proper that the members should insist to speak after the motion is put. It does not look nice.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਗੁਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। .....(ਸ਼ੋਰ)

उपाध्यक्षा : जरूर रोक जा सकता है ..... (शोर) (He can definitely be stopped.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕਿਹੜੇ ਰੂਲ ਮੁਤਾਬਕ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹੋ ?.....(ਸ਼ੋਰ)..... ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਵਕਤ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਤਨੇ ਟਾਈਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੋਲ ਵੀ ਲੈਣਾ ਸੀ। [ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹੀ ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ]..... (ਸ਼ੋਰ)

उपाध्यक्षा : मैं आप के कहे से कुरसी छोड़ने वाली नहीं हूँ (I am not going to leave the Chair at the instance of the hon. Member.)

ਕੰਵਰ ਰਾਮਪਾਲ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਭੀ ਬੋਲਨੇ ਦੇ ਲਿਯੇ ਖੜਾ ਹੁਆ ਥਾ..... (ਸ਼ੋਰ)।

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : मैं अर्ज करता हूँ कि आपने ठीक किया है। जब बिजनेस ऐडवाइज़री कमेटी पास कर दे कि इतना काम इतने वक़्त में ख़त्म करना है तो यह चेयर का राइट है कि देखे कि वह फ़ैसला इम्पलीमेंट होता है। आपने मोशन पुट करके ठीक ही किया है।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਅਸੀਂ ਕਿਥੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਅਜ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸੀ; ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲ ਅਜ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।

उपाध्यक्षा : आप कमेटी की बात भी छोड़ें लेकिन कुछ कनवੈन्शन्ज़ भी तो हाउस की होती हैं जिनको माना जाता है। जब चेयर कहती है कि मैं ने किसी को खड़े नहीं देखा और मोशन पुट कर दी तो उसके बाद इस तरह हाउस की कार्यवाही रोकना ठीक नहीं है . . . . . (शोर)।

(Leaving aside the decision of the Business Advisory Committee there are certain conventions of the House also

(उपस्थिति)

which are followed. When the Chair says that no hon. Member could catch its eye and the motion was put then it is not proper to interrupt the proceedings of the House after that.)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਮੈਨੂੰ 5 ਮਿੰਟ ਬੋਲਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਬੋਲਣਾ ਹੈ.....(ਸ਼ੋਰ)

Deputy Speaker : The hon. Member Comrade Bhan Singh Bhaura should please resume his seat.

Comrade Bhan Singh Bhaura : Madam, I am within my right to speak on the Bill.

(Noise and Uproar in the House)

Deputy Speaker : Question is—

That the Punjab Excise (Amendment) Bill, be passed.

The motion was carried

(Uproar and Noise in the House)

(The Sabha then adjourned till 9.30 a.m., on Thursday, the 8th April, 1965)

"C" (1965)

**Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha, and
printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.**

Punjab Vidhan Sabha Debates

8th April, 1965

Vol. I—No. 32

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 8th April, 1965

	PAGE
Starred Questions and Answers ..	(32)1
Time limit for supplementary questions ..	(32)4
Starred Questions and Answers (Resumption) ..	(32)5
Written answers to starred Questions laid on the Table of the House under Rule 45 ..	(32)24
Unstarred Questions and Answers ..	(32)40
Short Notice Questions and Answers ..	(32)94
Point of order ..	(32)104
Call Attention Notices ..	(32)107
Question of Privilege ..	(32)110
Call Attention Notices (Resumption) ..	(32)112
Adjournment Motion ..	(32)114
Statements Laid on the Table ..	(32)115
Ninth Report of the Business Advisory Committee ..	(32)119
Official Resolution ..	(32)120
Half-an-hour discussion on matters arising out of the answer to starred Question No. 7442 ..	(32)147-154
Appendix ..	i—ii

Printed by the Punjab Government Press

ERRATA
TO
PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I—No. 32,
DATED THE 8TH APRIL, 1965.

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
हल्के	हल्क	(32)2	4
अन्दर	अन्द	(32)2	22
पत्ती	पट्टी	(32)6	2
खरीदे	खरीद	(32)6	22
Education	Educa ion	(32)14	1
ਦੀਆਂ	ਦੀਅ	(32)24	10
delay	de ay	(32)40	9
difficulties	difficu ties	(32)40	10
divide	devide	(32)46	9
irrigated	irrigatied	(32)54	3
of Fertiliser	ertilizer	(32)56	11
collected	colected	(32)65	18 from below
is	s	(32)87	last
carrier	caririer	(32)89	20
additional	additionanal	(32)89	32
assign	assig	(32)90	14 from below
negotiations	negotations	(32)99	18 from below
8TH APRIL, 1965	8TH APRIL, 196	(32)100	Date heading
कार्य	काम	(32)100	last but one
ANSWERS	ANSWRS	(32)101	Heading
ਚਾਹੁੰਦੇ	ਚਾਹਦੇ	(32)104	12
स्पीकर	स्पीरक	(32)106	1
कामरेड भान सिंह	कामरेड भान सिंह	(32)106	7
भौरा	भोरे		
मी	भी	(32)106	19
द्विउ	द्विउ	(32)107	28
बलास	बलाब	(32)107	5 from below

<i>Read</i>	<i>For</i>	<i>Page</i>	<i>Line</i>
ਅਪਨੇ	ਅਪਨ	(32)114	last but one
ਦਰਵਾਜ਼ੀ	ਦਰਾਵਾਜ਼ੀ	(32)114	last
amended	ammended	(32)121	35
legislature	legislatue	(32)141	9
Sardar Gurbakhsh Singh Gurdaspuri (Dhariwal)	Sardar Gurbakhsh Singh Dhariwal	(32)141	33
ਕੈਸੇ	ਕੈਸ	(32)150	7
ਬਾਰੇ ਮੈਂ	ਬਾਰ	(32)151	14
ਹਮੇਸ਼ਾ	ਹਾਸਾ	(32)151	18
ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ	ਕਈ ਨਾ ਕਈ	(32)151	18
ਚੰਗੀ	ਰਗੀ	(32)151	18
ਮੈਂ	ਮੈਂ	(32)151	18
ਚਾਹੁੰਦੇ	ਚਾਹੁੰਦੇ	(32)151	27
ਐਪਰੋਚ	ਐਪਰਚ	(32)151	29
ਜੇਕਰ	ਜਕਰ	(32)151	6 from below
ਗੌਰਮਿੰਟ	ਗੌਰਾਂਟ	(32)151	3 from below
ਸੈਂਟਰ	ਸੈਂਟਰ	(32)151	last
ਭਾਵੇਂ	ਭਾਵੇਂ	(32)152	5
ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ	ਸਾਰੇ ਪਸੇ	(32)152	5
ਹੈ	ਹ	(32)152	6
ਕਾਂਗਰਸ	ਕਾਂਗਰਸ	(32)152	15
ਜਾਵੇ	ਜਾਵ	(32)152	17
ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ	ਲਾਕਨ ਮਰ	(32)152	21
ਕੈਬੀਨੇਟ	ਕੈਬੀਨੇਟ	(32)154	7
ਆਨਰੇਬਲ	ਆਨਰੇਬਲ	(32)154	9
Industries	Indusries	(32)154	7 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 8th April, 1965

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan Sector 1, Chandigarh, at 9.30 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

Starred Questions and Answers

Primary School, Gandhi Nagar in Rohtak

*6967. Shri Mangal Sein : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether the Primary School for Boys and Girls in the Gandhi Nagar in Rohtak is proposed to be upgraded during the current year ;

(b) whether the building of the said school is also being extended ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No Primary School is now proposed to be upgraded in the current financial year. The Government Primary School for Boys and Girls, Gandhi Nagar, Rohtak, will be considered for upgrading to the Middle standard in 1965-66.

(b) The School Sudhar Committee, Gandhi Nagar, Rohtak, has been advised to construct more rooms so as to facilitate upgrading.

Sir, this relates to previous year. This reply was received before the 31st March, 1965. Now it has been decided to upgrade the school during this year. I would request Dr. Mangal Sein to get the rooms ready so that the admission of the students may be started.

श्री मंगल सैन : जवाब के पार्ट (बी) में बताया है कि स्कूल सुधार कमेटी, गांधी नगर, रोहतक को कहा गया है कि और कमरे बनाए जाएं सरकार गवर्नमेंट प्राइमरी स्कूल फार बुआएज़ एंड गर्ल्ज़, गांधी नगर, रोहतक को अपग्रेड कर रही है। सुधार कमेटी तो और है। जिस का नाम दिया गया है, उस के बारे में मुझे पता नहीं लगा। इस बारे में मंत्री महोदय क्लीयर कर दें।

मन्त्री : मैं ने उन्हें भी लिखा था और आप को कहा था। आप समझ लें कि मैं ने आप को रिक्वेस्ट की थी। मैं ने उन से कहा था कि इस स्कूल को अपग्रेड करने का फैसला कर लिया है। आप ने भी रिक्मेंड किया था। जहां तक रुपये की शर्त का सवाल है, यह स्कूल रिफ्यूज़ियों द्वारा चलाया जाता है इस लिए वह रुपया वाई आफ कर दिया है। वहां पर अपग्रेड करने के लिए बिल्डिंग तैयार करें।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि जिन स्कूलों के लिए पंचायतों 7,810 रुपए दो साल से सरकार को दे चुकी हैं और बिल्डिंग भी तैयार है, क्या उनको भी अपग्रेड कर दिया जाएगा ?

मन्त्री : जिन स्कूलों के लिए पैसा जमा हो चुका है और बिल्डिंग भी तैयार हो चुकी है, उन के लिए आर्डर एक हफ्ता पहले जारी किए गए हैं कि उन को फौरन अपग्रेड कर दिया जाए और बाकी जो रह गए हैं उन के बारे में देखा जा रहा है। किसी भी पार्टी का विशेष विचार न रखते हुए हर एक मੈम्बर के हल्क में एक स्कूल अपग्रेड करने का फैसला किया गया है। इस के बारे में मैं ने हर एक मੈम्बर को कहा लेकिन अभी तक १५, २० एम.एल.एज. ने कोई जवाब नहीं भेजा है। उन के जवाब न आने की वजह से डिले हो रही है। इस में मेरा कोई कसूर नहीं है।

श्री अमर सिंह : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि स्कूलों के अपग्रेड करने के बारे में कब तक अनाउंसमेंट कर दी जाएगी, क्योंकि जो कुछ माननीय मन्त्री ने एम.एल.एज. तथा पंचायतों से इन्फर्मेशन मांगी थी, वह उन के पास आ चुकी है ?

मन्त्री : इस सिलसिले में मैं अर्ज करना चाहता हूं कि मैं ने दस दिन पहले माननीय सदस्यों से बार बार कहा कि वह मुझे स्कूल अपग्रेड करने के बारे में इन्फर्मेशन दें लेकिन उन में से कुछ मੈम्बरों ने अभी तक कोई इन्फर्मेशन नहीं दी। अगर इस में डिले हुई है तो उन मੈम्बरों की वजह से हुई है। एक दो दिन तक इस के बारे में फैसला कर दिया जाएगा।

चौधरी रण सिंह : मंत्री महोदय ने फरमाया है कि जिन लोगों ने बिल्डिंग तैयार कर दी है और साल भर के लिए स्टाफ की तनखाह भी जमा करा दी है, वह स्कूल अपग्रेड किए जा चुके हैं। मैं मंत्री महोदय से पूछना चाहता हूं कि जिन लोगों ने बिल्डिंग तैयार कर ली हैं और रुपए भी जमा कराने के लिए तैयार हैं क्या वह स्कूल भी इस साल अपग्रेड कर दिए जाएंगे ?

मन्त्री : अगर वह दस दिन के अन्दर रुपए जमा करा दे और स्कूल की बिल्डिंग भी तैयार हो गई हों तो उनके अपग्रेड करने के आर्डरें इसी कर दिए जाएंगे।

लैफ्टीनेंट ब्राह्म सिंह : मिनिसटर साहिब ने जवाब दिया है कि सबूलां दे अपग्रेड करन दा फैसला दो चार दिन उक कर दित्ता जावेगा। सबूलां उं अज खुलू रहे हन। बँचे बिसे दाखल होठगे ? अगर बाअद विच सबूलां अपग्रेड कीते गये उं भाषीग्रीसन हासल करन लही बाढी उकलीड होवेगी। इस उकलीड नुं देखे होये सरकार कद उक फैसला करेगी ?

मन्त्री : बहुत ही जल्दी फैसला कर दिया जाएगा।

कामरेड राम प्यारा : मिनिसटर साहिब ने फरमाया है कि जिन के लिए रुपए जमा करा दिए हैं और बिल्डिंग भी तैयार हो चुकी है, उन को अपग्रेड कर दिया जाएगा इस के लिए इन्फर्मेशन पंचायतों ने डिस्ट्रिक्ट अथारिटीज को दे दी थी लेकिन डिस्ट्रिक्ट अथारिटीज ने वह इन्फर्मेशन हैड-क्वार्टर तक नहीं पहुंचाया है, तो उन डिस्ट्रिक्ट अथारिटीज के बरखिलाफ क्या एक्शन लिया जाएगा ?

मन्त्री : जहां तक मेरा इल्म है जिन पंचायतों ने रुपए जमा करा दिए हैं और बिल्डिंग भी तैयार हो चुकी है, उस की इत्तलाह हमारे पास है, अगर माननीय सदस्य के पास ऐसी कोई इन्फर्मेशन है तो वहां मेरे नोटिस में लाएं, मैं चैक अप कर लूंगा। आजकल यहां पर डिस्ट्रिक्ट एजुकेशन अफसरों की कांफ्रेंस हो रही है और मैं ने उन को आज हिदायत दी है कि वह अपने जिले की लिस्ट दे दें। जहां पर सब चीज तैयार है, वहां पर दाखला शुरू कर दें ताकि माइग्रेशन का झगड़ा न पड़े।

श्री बाबू दयाल शर्मा : मंत्री महोदय ने फरमाया है कि जिन स्कूलों को अपग्रेड करने के लिए रुपए और बिल्डिंग तैयार कर दी गई हैं वह जल्दी ही अपग्रेड कर दिए जाएंगे। मैं मंत्री महोदय से पूछना चाहता हूं कई ऐसी जगहें हैं जहां पर प्लड्ज के कारण हालत बहुत ही खराब है, वह जमा नहीं कर सकते हैं और वहां इलाका स्कूल अपग्रेड करने को रिजर्व करता है, क्या वहां पर भी सरकार स्कूलों को अपग्रेड करेगी?

मन्त्री : मैं ने पहले ही अर्ज कर दी है कि जिन्होंने रुपये जमा करा दिए हैं और बिल्डिंग भी तैयार हो गई है, उन को अपग्रेड करने की हिदायत तालीम के अफसरों को दे दी है कि वह स्कूल फौरन अपग्रेड कर दिए जाएं। इलाका पैसा देने के काबिल नहीं है, उन को कहा जाएगा कि वह इंस्टालमेंट में रुपए जमा कर दें। जो इलाके बिलकुल रुपया जमा नहीं करा सकते हैं तो रुपए जमा करने के लिए मजबूर नहीं किया जाएगा।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : मंत्री साहिब ने फरमाया है कि जिन पंचायतों ने रुपया जमा करा दिया है और बिल्डिंग भी तैयार है उन के लिए अपग्रेड करने के लिए आर्डर जारी कर दिए गए हैं। मैं मंत्री महोदय से पूछना चाहता हूं कि एम.एल.एज के लिए जो स्कूल अपग्रेड कराने के लिए कहा गया इन से ओवर एंड अबव है?

मन्त्री : जी हां। इन के अलावा एम.एल.सीज. और एम.पीज को भी कहा गया है।

बलश्री प्रताप सिंह : क्या मंत्री महोदय बताएं कि क्या कांगड़ा जिला के स्कूलों को अपग्रेड करने के लिए रुपए की जो पहली शर्त है, वह अभी कायम है या हटा दी गई है?

मन्त्री : मेरे नोटिस में आया है कि कुछ कांस्टीच्युएंसीज में पिछले पांच सालों में काफी स्कूल अपग्रेड किए जा चुके हैं और कई कांस्टीच्युएंसीज में कोई स्कूल अपग्रेड नहीं किए गए। होना तो यह चाहिए कि जहां पर अभी तक स्कूल अपग्रेड नहीं किए गए उन को पहले प्रैफरेंस दी जाए। अगर ऐसा करते तो माननीय सदस्यों को कोई गलतफहमी हो सकती थी। इस चीज को देखते हुए ऐसा नहीं किया गया। चीफ मिनिस्टर साहिब ने मुझे हिदायत दी है कि किसी भी पार्टी का ख्याल न रखते हुए हर एक आनरेबल मੈम्बर के कहने पर एक स्कूल अपग्रेड कर दिया जाए।

बलश्री प्रताप सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मैं ने सवाल उठाया था कि जिला कांगड़ा के लिए रुपए की जो शर्त पहले थी, क्या वह अभी भी कायम है, लेकिन मुझे इस का कोई जवाब नहीं मिला।

मंत्री : कांगड़ा ज़िला में कई ऐसे इलाके हैं जो रुपए दे सकते हैं और कुछ ने तो रुपए देने के लिए कह दिया है। जो रुपए नहीं दे सकते और बिल्डिंगज़ तैयार नहीं कर सकते उन को इस साल अपग्रेड नहीं किया जा सकेगा।

श्री बनवारी लाल : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि बैकवर्ड एरिया में ऐसे इलाके हैं, जो रुपए जमा नहीं करा सकते और बिल्डिंगज़ तैयार नहीं करा सकते, क्या उनकी हालत को देखते हुए सरकार उन इलाकों को कोई कनसेशन देने के लिए तैयार है?

मंत्री : मैं ने पहले ही अर्ज की है कि अगर बैकवर्ड एरियाज़ और फ्लड्ड अफ़ैक्टिड इलाके, रुपए लम्प सम अदा नहीं कर सकते तो किस्तों में दे दें। अगर बिल्कुल ग़ैनुहान केस हैं तो गवर्नमेंट की इजाज़त से जो रियायत हो सकती होगी मैं कर दूंगा।

Mr. Speaker : Next Question, please.

श्री सुरेन्द्र नाथ गोतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। जनाब वज़ीर साहिब ने यह यकीन दिलाया था कि जो स्कूल बैकवर्ड हिली एरियाज़ में हैं उन को अपग्रेड करने के लिए खास ध्यान दिया जाएगा.....

श्री अध्यक्ष : दिस इज़ नो प्वायंट आफ आर्डर। अगर कोई मैम्बर कुएस्चन आवर में इररलेवेंट प्वायंट आफ आर्डर उठाएगा तो मैं उस को सप्लीमेंटरी पूछने की इजाज़त नहीं दूंगा। (This is no point of order. If any hon. Member will raise irrelevant point of order during the Question Hour, I will not permit him to ask supplementaries.)

Time Limit for Supplementary Questions

श्री अध्यक्ष : कल कामरेड राम प्यारा की तरफ से एतराज़ हुआ था कि सवालों की डिस्पोज़ल बहुत पूअर है एक लिस्ट में तीस सवाल आते हैं और एक घंटा हमारे पास होता है। अगर उस के मुताबिक हम चलें तो सिर्फ दो मिनट एक सवाल के लिए मिल सकते हैं। लेकिन मैं ने फैसला किया है कि पांच मिनट से ज़्यादा किसी सवाल पर नहीं लगाएंगे। Yesterday Comrade Ram Piara raised an objection to the effect that the disposal of questions was very poor. There are thirty starred questions in a list and we have one hour at our disposal. If we take up the list of questions according to the time available for the purpose, then we can have only two minutes for a question. But I have decided that not more than five minutes will be allowed for supplementaries on any question.)

भावाज़ें : ठीक है जी।

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS (RESUMPTION)

Installation of Electric ceiling fans in Government Girls Higher Secondary School, Gurdaspur.

*8120. Shri Mohan Lal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that a sum of Rs 2,800 or so was sanctioned for the installation of electric ceiling fans in the Government Girls Higher Secondary School, Gurdaspur ;
- (b) whether fans for the total amount have since been installed ;
- (c) whether out of the sum mentioned in part (a) above, some electric light tubes have also been purchased and installed ; if so, the amounts spent on the fans and the tubes separately ;
- (d) whether the electric fans and tubes were purchased by the authorities from an approved source or from an unapproved source ;
- (e) whether it is a fact that an audit objection has been raised to the effect that the said purchases were made through an unapproved source ;
- (f) if the reply to part (e) above be in the affirmative whether any enquiry has been held into the matter and action taken against those at fault ; if so, the details thereof.

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, Rs 2,822 were sanctioned out of Pupils' funds of the school.

(b) No.

(c) Yes. A sum of Rs 2,512.96 has been spent on the purchase and installation of 11 fans and Rs 306.33 on the installation of electric tubes.

(d) The purchases were made through unapproved sources.

(e) Yes.

(f) The matter is being looked into.

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, मैं जानना चाहूंगा कि जो परचेज़िज़ अनएप्रूव्ड सोर्सिज़ के ज़रिए हुई वह क्या सोर्सिज़ थे ?

Minister : I cannot off hand tell him what was the source.

मैं ने कह दिया है कि वह एप्रूव्ड लिस्ट पर नहीं था । आई हैव मेड शोयर, उस में कोई गड़बड़ नहीं है । They wanted to buy the best Crompton fans. वही एक आदमी था जो कि एप्रूव्ड लिस्ट पर नहीं था । उस के पास एजेंसी थी इस लिये उस से लिये गए । आई हैव कंविन्सड माईसैल्फ कि उस में पैसा इधर उधर नहीं हुआ ।

श्री मोहन लाल : अभी अभी जो जवाब दिया गया था मिनिस्टर साहिब की तरफ से वह यह था कि दी मँटर इज़ बीइंग लुकड इनटू । अब उन्होंने फरमाया है कि मैं ने खुद तसल्ली कर ली है कि इस सौदे में कोई काबिले एतराज़ बात नहीं हुई । यह तो कंट्राडिक्शन है । लेकिन मैं फिर भी जानना चाहूंगा कि अगर इन्होंने अपनी तसल्ली कर ली है और खुद जांच पड़ताल कर ली है तो वह वाकफियत हमें भी पहुंचाएं कि वह कौन सोर्स था और किस जगह से और किस ने ऐसी खरीददारी की थी ?

मन्त्री : जनाब आली, मेरी फैक्टरी वालों से या दुकानदारों से कोई हिस्सा पट्टी नहीं है कि सोसं बता सकूं कि कहां से लिए गए। मैं ने तो अपने अफसरान से पूछा था। चूंकि पंडित मोहन लाल का सवाल था, आई वांटिड टू बी वैरी शोयर। उन्होंने रिपोर्ट की है कि क्राम्पटन फैन्ज आर दी बेस्ट फैन्ज। बच्चा बच्चा जानता है कि उस की एक ही कीमत है। फिर भी मैं ने कहा अच्छी तरह से प्रोब करके मुझे बताएं कि किन हालात में वह लिये गए।

श्री अध्यक्ष : यह तो रिकार्ड की बात है कि किस दुकान से लिये गए अगर आप के पास इत्तलाह है तो बता दें। (The name of the shop from where the purchases were made must be on record. The hon. Minister may give the information if he has got it with him).

Minister : If I had got the information, why should have I denied that ? मेरा कोई ठेकेदार नहीं है।

श्री मोहन लाल : मैं आप के जरिए यह जानना चाहूंगा कि क्या यह भी गवर्नमेंट की पालिसी है कि जहां पर अनएप्रूव्ड सोर्स के जरिए परचेजिज हुई हों उस को भी मुनासिब समझ कर डिफेंड किया जाए ?

मन्त्री : जनाब आली, मैं ने कोई डिफेंड नहीं किया। मैं ने सिर्फ इतना ही कहा है कि यह जो 2,511 रुपये पंखों के दिये गए हैं यह कई जगह से खरीदे गए हैं, दिल्ली से और दूसरी जगहों से। मैं ने अफसरों से इस के बारे में पूछा है कि कोई हेरा फेरी तो नहीं हुई। उन्होंने बताया है कि कोई नहीं हुई। मैं ने फिर भी उन से कहा है कि थारो इन्क्वायरी कर के बता दें।

कामरेड राम प्यारा : क्या एजुकेशन मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जब 2,822 रुपया सैंकशन किया गया और उस के पंखे खरीद गए तो उस पर आडिट आबजैक्शन क्या था ?

Minister : Sir, a special sanction under rule 22 of the School Pupils Fund Rules, 1958, was issued by the Director of Public Instruction, Punjab, for the incurring of an expenditure of Rs 2,822 out of the School Health Fund by the Headmistress, Government Girls Higher Secondary School, Gurdaspur, for the purchase and installation of 12 electric fans in the school. The Headmistress was asked to get the work executed through Government prescribed source. जनाब, यह मेरा ख्याल है कि हमारे आने से पहले की बात है, पंडित जी उस वक्त एजुकेशन मिनिस्टर थे।

Comrade Ram Piara : What was the nature of the objection ? I have already asked this question.

मन्त्री : जैसे कि मैं ने कहा अभी एक हफता या आठ दिन हुए हैं, 25 मार्च को लोकल फंड अकाउंट्स पंजाब ने कहा। This has been pointed out by the Examiner,

Local Fund Accounts, Punjab, in his audit report, dated the 25th March, 1965. The District Education Officer, Gurdaspur, is being asked to look into the matter for further necessary action. किन हालात में आप को अप्रतिष्ठा मिली और पंखे खरीदे गए ।

Enquiry into wrongful verification of an Affidavit

*8121. Shri Mohan Lal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) Whether the Deputy Director (Secondary Education), on behalf of the Director of Public Instruction, Punjab, wrote to the Deputy Commissioner, Gurdaspur, in February last to institute an enquiry into the circumstances under which Shri Khushal Chand Bahl, Municipal Commissioner, Gurdaspur, wrongly verified an affidavit of Bibi Joginder Kaur that she belongs to the 'Lohar Community' ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether the Deputy Commissioner, Gurdaspur or anybody else on his behalf has made any enquiry into the matter ; if so, with what result ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) Yes. The matter is under consideration.

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, मैं जानना चाहूंगा कि कब यह बात गवर्नमेंट के नोटिस में आई थी और कब इनक्वायरी शुरू की गई, और कोई इनक्वायरी हुई भी या नहीं हुई ?

मन्त्री : जनाब, यह बात उस वक्त की है, जब कि पंडित मोहन लाल जी मिनिस्टर थे । दिसम्बर 1964 में तो उस को निकाल दिया गया था । वह कई महीने पहले सैंक्शन दी गई थी ।

With a view to sifting the truth and effecting the recovery of stipend etc. amounts irregularly paid to the children of Bibi Joginder Kaur, the District Education Officer, Gurdaspur, was asked to conduct thorough investigation into the matter.

एक म्युनिसिपल कमिश्नर ने किसी को सर्टिफाई किया था कि वह लुहार कौम की है । उस की इनक्वायरी हुई है । दो मुतज़ाद चीज़ें हैं ।

The District Education Officer, Gurdaspur, has reported that a sum of Rs 207 is due to be recovered from Bibi Joginder Kaur. Accordingly, she has been directed to credit the said amount to Government Treasury within 15 days, failing which she has been told that the matter will be reported to the Police for effecting recovery.

An enquiry into the matter was conducted by S. D. O. (Civil), Gurdaspur. The following points emerged as a result of the preliminary enquiry—

There is some bungling as Smt. Joginder Kaur and Shri Khushal Chand Bahl have contradicted each other before the Enquiry Officer.

जनाब, जो म्युनिसिपल कमिश्नर हैं वह कहते हैं कि अंगूठे की तस्वीर की है, मैं ने यह नहीं कहा कि वह औरत लुहार कौम की है या कौन है । उस ने कहा कि

[शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री]

अंगूठा तस्दीक कर दो कि टीचर का है, मैं ने कर दिया । यह प्रिलिमिनरी इनक्वायरी थी ।

In view of the contradictory statements made by the parties, S. D. O. (Civil), Gurdaspur, has suggested that a case may be registered with the Police after getting the opinion of the Government Pleader.

Necessary action is being taken accordingly for effecting the recovery of Government money due from Smt. Joginder Kaur and finding out the truth about the wrong verification of affidavit by Shri Khushal Chand Bahl, Municipal Commissioner, Gurdaspur.

श्री मंगल सैन : क्या मन्त्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि जिस श्री खुशाल चन्द बहल ने इस पर तस्दीक किया था, वह पंडित मोहन लाल के दोस्तों में से हैं ?

Mr. Speaker : Order please.

Comrade Ram Piara : May I know, Sir, from the hon'ble Education Minister as to when the matter came to the notice of the Government, when the enquiry was started and the date when it is expected to be completed ?

मन्त्री : जनाब, यह दिसम्बर, 1964, से कई महीने पहले की बात है कि यह बताया गया कि वह लोहार कम्युनिटी से ताल्लुक रखती है । उसी की वजह से यह फीस की कन्सैशन मिली हुई थी । यह जो 200 के ऊपर कुछ रुपया मिला यह कोई दस बारह महीने का मिला होगा क्योंकि पंद्रह बीस रुपए महीना के करीब फीस कन्सैशन होती है इस से ज्यादा नहीं मिलती । सो मेरे ख्याल में यह साल या डेढ़ साल पहिले की बात होगी । गवर्नमेंट को जब पता लगा कि वह लोहार कम्युनिटी से ताल्लुक नहीं रखती तो इस कन्सैशन को बन्द कर दिया गया और दिसम्बर से वहां से उसका नाम काट दिया । उसे कहा गया कि जो रुपया लिया है वह गवर्नमेंट के पास जमा करवा दे ।

Provincialisation of Schools

*8144. Sardar Kultar Singh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

- (a) whether it is a fact that at the time of provincialisation of schools, the Education Department, Punjab, issued a circular to the effect that the teachers who were above thirty years of age on 1-10-1957 would not be allowed pensionary benefits ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative ; the reasons for issuing the said circular ;
- (c) the number of teachers who were adversely affected by the said circular ;
- (d) the steps proposed to be taken by the Government regarding the future of the teachers referred to in part (c) above ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) This was done on the precedent of the employees of Punjab Cooperative Union, Board of Economic Enquiry and Rural Dispensaries who were given the same benefits on being provincialised.

(c) 12,559, but they have been allowed the benefit of Contributory Provident Fund, under Government.

(d) A deputation of the Primary School Teachers' Federation met me on the 30th January, 1965 and reiterated the demand for the grant of pension to one and all. The deputation was informed that Government would have a second look at this demand after a detailed representation was received from the Teachers Association making this demand and offering to forego C.P. Fund concession, etc. No such representation has been received so far; and unless this is received, no step can be taken in view of (b) above.

इस के साथ ही मैं मेम्बर साहिबान की वाकफियत के लिए यह भी कह देना चाहता हूँ कि गवर्नमेंट ने जो अपनी सारी सर्विसिज़ को डीयरनेस अलाऊंस वगैरा दिया है उस में टीचर्स का हिस्सा कोई एक करोड़ बीस लाख के करीब आता है। इतना उन को फायदा हुआ है। जो रनिंग ग्रेड गवर्नमेंट ने टीचर्स को दिया है उस में भी एक करोड़ और कोई उन्नीस बीस लाख रुपए का फायदा उन को हुआ है। इस के अलावा गवर्नमेंट ने कल 25 लाख रुपए की रकम और इस बात के लिए दी है, जैसा कि कौंसिल में एनाऊंस भी किया गया था, कैबिनेट ने सैंकशन कर दिया है और ऐजुकेशन कमिशनर को हिदायत कर दी है कि डिफरेंट टीचर्स यूनियन्ज़ के नुमाइन्दों को, असैम्बली और कौंसिल के मेम्बरों को जो टीचर्स की वेलफेयर में इन्ट्रैस्ट लेते हों और टीचर्स के नुमाइन्दों को बुलाकर एक मेज़ पर बैठा कर जिस तरह से वह फैसला करें उस रुपए का इस्तेमाल कर लिया जाए। उन के फैसले के मुताबिक वह रुपया ग्रेड्स के लिए या दूसरी चीज़ों के लिए, जैसा चाहे, इस्तेमाल कर लें।

कमंडेड यूथवर्कर्स मिथ्य पालीवाल : वजीर साहिब ने दसिआ है कि सरकुलर दी वजाह नाल 12,559 टीचर्स अजिगे हन जिनुं नुं गवर्नमेंट पेंशनन दा घैनीफिट नही मिले। की उह एह दसट दी ब्रूपा करनगे कि पंजाब विच उनुं सारिआं टीचर्स दी गिठती बिठनी है जिरडे पिछले पंज सत सालां उं एह सगुलत दा बाएदा उठा रहे हन।

मंडरी : जनाब आली, एह देले आड-हैंड उं नही दस सकदा। अगर अलग नोटिस दे देन उं सारी एडलाह एक्कोठी करके दसी जा सकदी है।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या शिक्षा मन्त्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि जब सन् 1957 में लोकल बाडीज़ स्कूल को प्रोविशलाईज़ड किया गया तो किया उस वक्त उन की सभी एसैट्स और लाबिलिटीज़ को गवर्नमेंट ने लिया था ? अगर इस का जवाब हां में है तो क्या उन के नोटिस में सैंकड़ों ऐसे केसिज़ आए हैं कि प्रोविशलाईज़ेशन के बाद टीचर्स की बहुत सी तादाद को अभी तक एरियज़ आफ पे और प्रावीडेंट फंड की रकम नहीं मिली, हालांकि वह रिटायर भी हो चुके हैं ?

मन्त्री : जनाब आली, इस की सिर्फ लायबिलिटीज़ ही लायबिलिटीज़ थीं, एसैट्स बहुत कम थे। लोकल बाडीज़ और डिस्ट्रिक्ट बोर्ड्स के हिस्से कोई आठ करोड़ रुपया था जो कि अब और भी ज्यादा बढ़ गया होगा। चाहे वह प्रावीडेंट फंड वगैरा की रकम

[शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री]

पाकिस्तान से लेनी थी या इधर उधर से, हम इस बात की कोशिश कर रहे हैं कि उन को दिखाया जाए। बहुत ज्यादा का जो ड्यू था वह दे दिया गया है और अब बिल्कुल नामीनल सा बाकी रह गया है। उन की तादाद सैंकड़ों में नहीं होगी बहुत कम रह गई है। जहां जहां से उन का ड्यू है वहां वहां से उन को दिलबाने की कोशिश कर रहे हैं और अगर उन को वहां से न मिले तो हम यह भी कोशिश कर रहे हैं कि और तरह से उन को यह रुपया दिलाया जा सके।

सरदार लक्ष्मण सिंह गिल : की ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਿਨਸ਼ਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਪਰਵੇਡਿੰਗ ਫੰਡ ਦੇ ਸਕੇਲਜ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਾਰ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੌਰਲੀ ਅਤੇ ਲੀਗਲੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਾਵਿਨਸ਼ਲਾਈਜ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਉਹ ਵਸੂਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਨੌਕਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫੇਰ ਵੀ ਹਾਰਡਸ਼ਿਪ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਗੁਡ ਆਫਿਸਿਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੀਚਰਜ਼ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਡਿਊ ਸੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਚੰਦ ਇਕ ਐਸੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a Point of Order, Sir. The hon'ble Education Minister has been please to tell the House that legally or morally, the Government have no responsibility to discharge these liabilities. I want to know, Sir, when those local bodies including district boards, have become defunct, where those teachers should go ? From whom should they get their dues ? I want your ruling on this.

Mr. Speaker : It is for the Government to decide.

Starred Questions No. 8145 and 8151 (postponed)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : On a point of order, Sir.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਪੋਸਟਪੋਨਮੈਂਟ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਟੀਚਰ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਬੁਕ ਗੁਮ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ 15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਲਾਕ ਦੇ ਟੀਚਰਜ਼ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਗੁਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੋਸਟਪੋਨਮੈਂਟ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ?

Mr. Speaker : I agree that the Government should have come with the reply.

Minister for Education and Local Government : I also see that there is no justification for asking for postponement, so far as replies to parts (a) and (d) of the Question (8145) are concerned. But, as regards parts (b) and (c) of the Question, we have not been able to collect the requisite information. I will, however, enquire as to why postponement has been asked for in respect of parts (a) and (d).

Timings of Central Public Library, Patiala

*7685. Sardar Gian Singh Rarewala : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether the Advisory Committee of the Central Public Library Patiala, have approached the Government several times to restore the old timings of the Library, i.e., 8 a.m. to 8 p.m., if so, the decision if any, taken in the matter ;
- (b) whether any complaint was received by the Government against the observance of the old timings in the said Library; if so, the nature thereof ;
- (c) if the reply to part (b) above be in the negative, the reasons for fixing the timings now being observed ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes. The proposal was not accepted.

(b) No.

(c) In order to bring about uniformity in the timings of all Public Libraries in the State under the control of the Education Department.

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : जैसा कि एजुकेशन मिनिस्टर साहिब ने फरमाया कि टाइमिंग्स के मुताल्लिक कोई शिकायत इन के पास नहीं आई तो क्या मैं जान सकता हूँ कि क्या वजह है कि महज यूनिफारमिटी कायम रखने के लिए टाइमिंग्स की इस रिपोर्ट को ऐक्ससैप्ट नहीं किया गया ? यह बात मेरी समझ में नहीं आई क्या वह इस पर रोशनी डालेंगे ?

10.00 a.m. | मन्त्री : जो लाइब्रेरी एम्पलाईज हैं वह भी उसी तरह के एम्पलाईज हैं जैसे दूसरे गवर्नमेंट सर्विसेज हैं । इस लिए यह अच्छा नहीं लगता कि एक किस्म के एम्पलाईज के लिए दफतर का टाइम कुछ हो और दूसरी तरह के सरकारी एम्पलाईज का टाइम कुछ और हो । गवर्नमेंट ने यूनिफारमिटी आफ टाइम करने के ख्याल से यह किया है ।

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : मैं ने इसी वास्ते यह सवाल किया था कि आया मुलाजमीन की तरफ से इस बारे में कोई शिकायत आई थी जिस की बिना पर पुराने टाइमिंग्स को बदला गया है, और इस का जवाब मिनिस्टर साहब ने 'नो' दिया है । जब मुलाजमीन की तरफ से भी कोई शिकायत नहीं थी और लोग भी चाहते हैं कि ओल्ड टाइमिंग्स हों तो फिर इन नए टाइमिंग्स जो यहां चण्डीगढ़ में हैं, के लागू करने की क्या वजह है ?

मन्त्री : चण्डीगढ़ में भी और पटियाला में भी जितने भी गवर्नमेंट आफिस हैं उन सब के लिए एक ही टाइमिंग्स किए गए हैं और उन के साथ जितनी भी गवर्नमेंट इनस्टीच्यूशन्स हैं उन के भी टाइम यही कर दिए गए हैं ताकि यूनिफारमिटी इन टाइमिंग्स हो ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जिस तरह से पब्लिक के आराम के लिए सरकारी अफसरान को जरूरत पड़ने पर 24 घंटे के लिए ड्यूटी पर रहने के लिए कहा जाता है तो क्या वजह है कि पब्लिक के सुख के लिए जो टाइम पब्लिक को और एम्पलाईज को भी सूट करता है वह गवर्नमेंट करने के लिए तयार नहीं ?

मन्त्री : वैसे तो गवर्नमेंट की यह पालिसी है कि गवर्नमेंट की जितनी भी इनस्टी-च्युशन्ज हों, कोर्ट्स हों या दूसरे दफतर हों उन के टाइमिंग्स में यूनीफार्मिटी हो लेकिन अगर लाइब्रेरी में जा कर पढ़ने वालों को इस में तकलीफ है तो मैं इस को चैक अप कर लूंगा। अगर सरविस करने वालों को और पढ़ने वालों को वही पुराने टाइम सूट करते होंगे तो वही कर देने में गवर्नमेंट को कोई एतराज नहीं हो सकता।

I see no reason why Government should refuse this request.

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : मिनिस्टर साहिब के इलम में है कि पटियाला एक ऐजुकेशन सेंटर है क्योंकि वहां कितने ही तो कालज हैं और इन टाइमिंग्स में स्टूडेंट्स को तकलीफ होती है और इस के साथ मुलाजमीन को भी तकलीफ होती है। इस के बावजूद भी मुझे तो समझ नहीं आया कि इन नए टाइमिंग्स लागू करने पर क्यों इनसिस्ट किया जा रहा है। क्या गवर्नमेंट इस बारे में दोबारा गौर करने के लिए तैयार है ?

Mr. Speaker : The hon. Minister has promised to look into it.

श्री सागर राम गुप्ता : मैं मिनिस्टर साहिब से यह पूछना चाहता हूं कि क्योंकि जिला महेन्द्रगढ़ और जिला हिसार में बड़ी सख्त गरमी पड़ती है इस बात को मदे-नजर रखते हुए क्या गवर्नमेंट गरमी के दिनों में वही पुराने टाइमिंग्स लागू करने के लिए तैयार है ?

Mr. Speaker : Not allowed please. The main question relates to the Central Public Library, Patiala only.

सरदार गुरदर्शन सिंह : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि लाइब्रेरीज के टाइमिंग्स यूनीफार्म न करने की वजह क्या है ?

Mr. Speaker : The hon. Minister has already promised to look into the matter.

कामरेड राम चन्द्र : क्या मैं मंत्री महोदय से दरयाफ्त कर सकता हूं कि पटियाला सेंट्रल लाइब्रेरी के जो टाइम सुबह 8 बजे से शाम 8 बजे तक बताए गए हैं तो क्या इस बारे में सारे वक्त में सिर्फ एक सैट आफ सर्वेण्ट्स काम करते हैं, अगर करते हैं तो क्या यह रुल्ज के मुताबिक है ?

मन्त्री : 'प्राइमा फेसाई' तो लगता है कि काम करने वालों के दो सैट होने चाहिए। और यह भी हो सकता है कि बीच में कोई लम्बा इंटर्वल हो।

But I am not very sure. I will find it out and let the hon. Member know.

Mr. Speaker : Next question please.

Complaint against President, Municipal Committee, Rohtak

*6865. Shri Mangal Sein : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether Government has received any

complaint from the residents/legislators of Rohtak against Seth Shri Vishan Dass, President, Municipal Committee, Rohtak; if so, details thereof and the action, if any, taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. A list showing the details of allegations levelled against Shri Siri Krishan Dass, President, Municipal Committee Rohtak, is placed on the Table of the House. As a result of an enquiry into these allegations he was served with a show cause notice. His explanation having been found to be unsatisfactory, he has been removed from the office of President, and membership of the said Committee, and further disqualified for election for a period of two years.

List showing the details of allegations levelled against Shri Siri Krishan Dass, President, Municipal Committee, Rohtak.

- (1) In spite of repeated notices he did not convene the meeting and refused to do so ;
- (2) thousands of rupees were spent by him under section 35 of the Punjab Municipal Act, 1911, without subsequently reporting the same to the General House though a year had passed ;
- (3) the election of the Senior Vice-President was due in February, 1964, and he did not convene the meeting to elect the Senior Vice-President in spite of his explanation called by the Deputy Commissioner, Rohtak to this effect ;
- (4) was running a salt peter factory on commercial basis without any licence from the Municipal Committee ;
- (5) he had excavated "Kankar" from his land without paying any royalty to the Government ;
- (6) he sold away many plots and developed a colony without the approval of the Town Planner and the Municipal Committee, Rohtak ;
- (7) he did not record the proceedings of the meeting of the Committee, correctly ;
- (8) he adjourned the meeting of the Committee in the month of October, 63, in which his conduct as President was to be discussed and did not bring the relevant items in the meeting held subsequently ;
- (9) he did not convene the meetings of the Committee regularly and as per provisions of section 25 *ibid* ;
- (10) he advanced money for the purchase of bricks to the brick kiln, in which he was a partner and which belonged to his brother, for the purchase of 40,000 bricks. Five thousand bricks were not supplied at all to the Committee and 20,000 bricks were sold away by him to a contractor, without entering the same in the stock register of the Committee ;
- (11) he demolished a tonga stand at Bhiwani Stand, removed its "Malba" and opened the door of his market shops in the court-yard of the tonga stand and thus enhanced the value of his property at the cost of municipal property, besides encroachment on the Municipal land ;
- (12) the decision of the Sub-Committee constituted for hearing the objections regarding the assessment of supplementary House Tax were not put up by him before the general house for information and confirmation and kept the decision of the Committee in suspense ;
- (13) he built his colony named "Jagdish Colony" creating problems of slum and unhygienic and unhealthy growth.
- (14) He raised unauthorised construction on some plot while the same had been disallowed at the time of Administrator.
- (15) He by constructing a pucca wall in Ravidass Nagar, blocked the passage and encroached upon the municipal land and then sold it out.

[Education and Local Government Minister]

(16) Did not demarcate the road linking Jhajjar road to DLF and Circular road demarcated as his garden fell within the way.

(17) He was responsible for delaying the appointment of Executive Officer in the Municipal Committee.

(18) By spending from his own pocket he got obtained stay order regarding setting up of an Improvement Trust in Rohtak.

(19) Encouraged unauthorised encroachments which were numerous.

(20) He obtained street lighting for his Colony namely "Jagdish Colony" while certain other areas are without light.

श्री अमर सिंह : क्या मिनिस्टर साहिब यह बताएंगे कि जैसा कि उन्होंने कहा है कि क्योंकि वहां का प्रेज़ीडेंट सक्सैसफुल साबत नहीं हुआ इस लिए उस को हटा दिया गया है, तो मैं जानना चाहता हूं कि जिन एम.एल.एज़. और रोहतक शहर के रहने वालों की तरफ से इन के पास यह शिकायत आई थी उन के नाम क्या हैं ?

मंत्री : एम०एल०एज़० श्री मंगल सेन और चौधरी चान्द राम जी थे। इन के अलावा कुछ लोग और भी थे जिन्होंने ने कहा था कि उस के काम करने का ढंग मुनासिब नहीं है। इन के कहने पर मैं ने फौरी तौर पर उस के खिलाफ एनक्वायरी शुरू करा दी। मैम्बर साहिबान की जानकारी के लिए मैं यह भी बता देना चाहता हूं कि जिस प्रेज़ीडेंट को हटाया गया है वह कांग्रेस पार्टी का नामेनी था और उस की मुखालिफ पार्टी के कम्प्लेंट पर यह एनक्वायरी कराई गई थी और एनक्वायरी आफिसर की रिपोर्ट पर बिल्कुल किसी किस्म की चूं चरां के बिना उस रिपोर्ट को अमली जामा पहनाया गया है।

श्री अमर सिंह : क्या मंत्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि चौधरी चान्द राम जी, एम०एल०ए० क्या वही हैं जिन्होंने झज्जर फार्मिंग कोऑपरेटिव सोसाइटी और खरखोधा टैनिंग कोऑपरेटिव सोसाइटी बनाई हुई है और उन में कुरप्शन/गबन है? जिसके बारे में सरकार को इसी प्रेज़ीडेंट म्युनिसिपल कमेटी रोहतक ने इनफार्म किया था, क्या यह सही है ?

Mr. Speaker : No, please.

श्री अमर सिंह : क्या उन्होंने ने इस प्रेज़ीडेंट के खिलाफ एनक्वायरी कराने के लिए कहा था ?

Mr. Speaker : Not allowed.

चौधरी देवी लाल : क्या एजुकेशन मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जैसा कि उन्होंने अभी कहा है कि बगैर किसी किस्म की चूं चरां के उन्होंने एनक्वायरी आफिसर की रिपोर्ट पर हुकम दे दिया था, तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या बाकी के सारे मिनिस्टर आपोजीशन की शिकायत पर चूं चरां करते हैं ?

Mr. Speaker : Chaudhri Jee, this is a particular question.

श्री अमर सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। मैं ने मिनिस्टर साहिब से पूछा कि उन लैजिस्लेटर्स के नाम क्या हैं जिन की शिकायत पर यह सब कुछ हुआ तो उन्होंने जवाब में बताया कि चौधरी चांद राम और श्री मंगल सेन। मैं आप की रूलिंग इस बारे में चाहता हूं कि अगर कोई आनरेबल मैम्बर किसी लोकल बाडी के प्रेजिडेंट के खिलाफ हो और वह मैम्बर उस के खिलाफ अपने ग्रीवेंसिज निकालने के लिए यहां इस सदन में या मिनिस्टर के पास रिक्वेस्ट करें उसे हटाने के लिए तो क्या यह एक रीजनेबल स्टेप होगा कि उस को इस पर हटा दिया जाए ?

Mr. Speaker : My Ruling is that this is no point of Order.

Minister : Mr. Speaker, I categorically deny it.....

Mr. Speaker : Shri Prabodh Chandra Jee, there is no need to reply. The hon. Member has misuse his right of raising a point of Order.

Minister : Sir, the hon. Member had his say.

ताकि इस का इम्प्रेशन गलत न पड़े इस लिए मैं पोजीशन क्लीयर कर देना चाहता हूं। न चौधरी चान्द राम जी ने मुझे किसी किस्म का कोई गलत कदम उठाने के लिए कहा था न ही उनके कहने पर कोई गलत कदम उठाया ही गया है। जिस तरह एनक्वायरी अफसर की रिपोर्ट आई थी उसी तरह से उस को अमली जामा पहना दिया गया था।

श्री चान्द राम : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि उस एक्स प्रेजिडेंट के खिलाफ इस किस्म के चार्जिज साबत हुए थे कि उस ने मिसएप्रोप्रियेशन आफ म्युनिसिपल फण्ड्स की थी या अनआथोराइज्ड कन्स्ट्रक्शन की थी वगैरह वगैरह.....

श्री अध्यक्ष : यह लिस्ट तो उन के सामने है आप रहने दीजिए इन को।
(This list is already before the hon. Member. He may not, therefore, ask about these things.)

श्री चान्द राम : मैं यह पूछना चाहता हूं कि यह जो मिसएप्रोप्रियेशन आफ फण्ड्स के चार्जिज उस के खिलाफ साबत हुए हैं क्या गवर्नमेंट इन की बिना पर उन की प्रासीक्यूशन कराने के लिए तैयार है ?

मंत्री : जो हम मैक्सिमम कर सकते थे वह तो हम ने कर दिया है। अब जो सजेशन इन्होंने दिया है इस को भी हम एग्जामिन करवा लेंगे हालांकि इस केस में यह बात तो है नहीं कि उस ने कोई रुपया कमेटी का या गवर्नमेंट का मिस-एप्रोप्रियेट कर लिया हो। वैसे उसने अपनी पोजीशन का नाजायज फायदा जरूर उठाया है।

Corruption Charges, etc., against the President, Tarn Taran Municipality

*7732. Shri Amar Singh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether the Government is aware of the fact that some Municipal Commissioners of Tarn Taran Municipality recently levelled

[Shri Amar Singh]

charges of corruption and misuse of powers against the President of the said Committee while tabling a No-Confidence Motion against him; if so, the details thereof and the date when the said motion was tabled ;

(b) whether Government propose to get the said charges investigated judicially or by some high Government officer; if so, when and if not, the reasons therefor ;

(c) if the enquiry is proposed to be ordered, the approximate time by which the report of the said enquiry is likely to be submitted to the Government for further necessary action?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes ; a statement indicating the charges on the basis of which no-confidence motion was passed against the President of the Municipal Committee, Tarn Taran, is placed on the Table of the House.

(b) & (c) The matter is being looked into and further action will be taken on receipt of report from the district authorities.

STATEMENT

The Municipal Committee, Tarn Taran, in its meeting held on 5-1-1965 passed a motion of no-confidence against Shri Sakattar Singh on the following grounds :—

- (i) Shri Sakattar Singh performed the journey to Chandigarh in October, 1964, without obtaining prior approval of the Committee and claimed Travelling Allowance for the journey by rail whereas he had actually travelled by road.
- (ii) He forwarded a file of the Municipal Committee, Tarn Taran, to the Deputy Commissioner, Amritsar, without the knowledge and approval of the Committee and this action was taken by him with *malafide* intention of bringing a bad name to the Senior Vice-President of the Committee.
- (iii) He suspended from service of the Committee, one Shri Tara Chand, Octroi Moharrir mainly on grounds of personal vendetta.

मैं इस के साथ ही ऐड कर देना चाहता हूँ कि कल किसी साहिब ने, जो इस बात में इन्ट्रस्टिड थे, बताया था कि उन की रिपोर्ट जो है वह मेरे पास आ गई है, लेकिन मैं वजह मसरूफीयत उसे देख नहीं सका क्योंकि बहुत फाइलें हमें रोज देखनी पड़ती हैं। तो मैं उन्हें विश्वास दिलाता हूँ कि जब वह आ गई तो फौरन उस पर एक्शन लिया जाएगा।

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं इस बारे में आपकी रुलिंग चाहूंगा कि यहां पर एक आनरेबल मैम्बर ने एक सवाल पर सप्लीमेंटरी करते हुए एक दूसरे आनरेबल मेम्बर के बारे में यह कहा कि उन के बारे में यह यह चीजें चल रही हैं। जो कुछ उन्होंने कहा वह तो, स्पीकर साहिब, मैं दोहराना नहीं चाहता, सिर्फ यही पूछना चाहता हूँ कि क्या इस तरह किया जा सकता है?

श्री अध्यक्ष : न आप का प्वायंट आफ आर्डर वैलिड है और न उन का ही था। (Neither the point of order raised by the hon. Member is valid nor the one referred to by him.)

श्री अमर सिंह : इस सवाल के जवाब में कहा गया है कि 'the matter is being looked into and further action will be taken on receipt of report from the District authorities.'

मैं मन्त्री महोदय से पूछना चाहता हूँ कि आया वह रिपोर्ट अभी आई है कि नहीं और इस का कब तक फैसला हो जाएगा ?

मन्त्री : मैंने कह दिया है कि मुझे कल ही पता लगा है कि वहां से रिपोर्ट आ गई है मगर हाउस के काम में बिज़ी होने की वजह से देख नहीं सका । इस पर एक दो दिन में देख कर जल्दी ही कार्यवाही करेंगे ।

श्री अमर सिंह : जिस बिना पर उस को सस्पेंड किया गया है उस में एक चार्ज यह भी है 'He suspended from service of the Committee one Shri Tara Chand, Octroi Moharrir, mainly on ground of personal vendetta.' मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या उस को रीइन्स्टेट कर दिया है या बाद में करेंगे तो इस में कितना टाईम लगेगा ?

मन्त्री : जनाबेआली, उन्होंने वजूहात दी थीं जिन की वजह से वह नोकन्फीडेन्स मोशन मूव करना चाहते थे या की है । सरकार ने अभी तक इस का फैसला नहीं किया, मैंने तो वह फाईल भी नहीं देखी । इसलिये कोई बात कहनी प्रीमैच्योर होगी । यह देखने वाली चीज़ है कि वह बातें इन्क्वायरी में साबित हुई हैं या नहीं या कि वह अपनी मजारिटी के बेसिज़ पर ऐसा किया गया है ।

Dispensaries in Karnal District

*7424. Shrimati Prasanni Devi : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) the total number of dispensaries at present in Karnal District ;
- (b) whether any of the said dispensaries are without doctors at present ; if so, their names and the dates since when these have been without doctors?

Shri Prabodh Chandra : (a) 38.

(b) Yes ; seven Primary Health Centres/Dispensaries are without doctors in Karnal District. They are—

Date from which vacant

1. P.H.C. Ahar	.. 31st December, 1962
2. R.D., Chhattar	.. 1st May, 1960.
3. R.D., Dhatrath	.. May, 1963.
4. R.D., Madlauda	.. 16th November, 1963.
5. Canal Dispensary, Mundri	.. 15th November, 1957.
6. Canal Dispensary, Moonak	.. 1st May, 1961.
7. Canal Dispensary, Binihol	.. 25th October, 1959.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मन्त्री महोदय यह बताएंगे कि इन सात डिस्पेंसरियों में से कितनी में डाक्टर नहीं हैं और कब तक उन में लगा दिये जाएंगे?

मन्त्री : जनाबे आली, सरकार यह मानती है कि इट इज नोट ए वैरी हैपी स्टेट आफ अफेयर्स कई जगह पर डाक्टर नहीं हैं । डाक्टरों की कमी है । मगर हम ने यह फैसला किया है कि यह नहीं होना चाहिये कि एक जगह तो चार चार साल कोई डाक्टर ही न पहुंचे और दूसरी जगह पर कभी वह गैरहाजिर ही न हो । तो हम ने यह किया है कि जहां पर मैडीकल एड और जगह से नहीं मिल सकती, जहां पर किसी तरह की मैडीकल एड नहीं मिल सकती वहां पर भेजें । इन सात में से कोशिश करेंगे कि तीन चार में तो जरूर डाक्टर भेज दिए जाएं ।

चौधरी रण सिंह : क्या मन्त्री महोदय को पता है कि यह जो सात नाम इन्होंने लिये हैं यह जगहें बहुत दूर दराज इलाकों में हैं और वहां पर हस्पताल बहुत दूर पड़ते हैं ? तो क्या इन इलाकों को दूसरे इलाकों से डाक्टर नहीं भेजे जा सकते जहां पर और कोई हस्पताल पास पड़ता है ?

श्री अध्यक्ष : इस का जवाब आ चुका है । (It has already been replied to).

कामरेड राम प्यारा : क्या मन्त्री महोदय यह बताएंगे कि क्या इन सात में से चार ऐसी डिस्पेंसरियां हैं जिन में एक में सन 1957 से, दूसरी में सन 1959 से, तीसरी में सन 1960 से और चौथी में 1961 से डाक्टर नहीं है । तो यह डिस्पेंसरियां चलती कैसे हैं ?

मन्त्री : मैंने हाउस से कोई बात छुपाई नहीं है । हमारी यह बदकिस्मती है और हम ने अपनी कमजोरी मान ली है और बताया है कि हमारी कोशिश है कि जहां पर पास में प्राइवेट डाक्टर भी नहीं मिलते वहां जरूर डाक्टर लगा दिए जाएं । इस बारे में कोशिश मैंने आते ही शुरू कर दी थी और चार पांच महीने पहले ही मैंने आर्डर कर दिये थे कि जहां पर परमानेंटली डाक्टर रहे हैं वहां से दूसरी जगह जहां पर डाक्टर नहीं रहे हैं वहां पर भेज दिये जाएं । एक और भी मुश्किल है, हम ने इन में से 5 जगहों पर डाक्टर लगाए मगर वह वहां पर जाने के लिये तैयार नहीं हैं, कहते हैं हमारा इस्तीफा ले लो, हम वहां नहीं जाते ।

चौधरी देवी लाल : इन्होंने कहा है कि वहां पर डाक्टर नहीं हैं और जाने को तैयार नहीं हैं, यह तो रूरल इलाकों का हाल है मगर क्या उन को पता है कि मैडीकल कालिज, रोहतक में अभी 58 डाक्टर नहीं हैं ? इस की क्या वजह है ?

Mr. Speaker : It does not arise.

श्रीमती चन्द्रावती : क्या मन्त्री महोदय यह बताने की कृपा करेंगे कि जिन डाक्टरों ने वहां जाने से इन्कार किया क्या सरकार ने उन से इस्तीफे मांगे ?

मन्त्री : ऐसा करने से तो डाक्टरों की और कमी हो जाती । और डाक्टर तो यह टैक्नीक इस्तेमाल करते हैं कि जो सरकारी सर्विस छोड़ना चाहते हैं वह या तो

छुट्टी ले लेते हैं लम्बी या बिना लिये ही चले जाते हैं । तीन केसिज में असेंशल सर्जिसिज डिक्लेयर कर के उन के खिलाफ प्रासीक्यूशन के आर्डर दिए हैं । तो ऐसे केसिज में हम यह करते हैं कि उन को किसी और पहाड़ी वगैरह इलाके में भेजते हैं, उन के चायस के हस्पताल में नहीं भेजते ।

श्रीमती प्रसन्नी देवी : मन्त्री महोदय ने सात डिस्पेंसरियों के नाम लिये हैं जिन में डाक्टर नहीं हैं और यकीन दिलाया है कि जल्दी से जल्दी वहां पर डाक्टर भेज दिये जाएंगे । तो क्या यह बातें कि यह जल्दी से जल्दी में कितना टाईम लग जायेगा ?

मंत्री : यह जो जल्दी से जल्दी है इस की कई बार कलैरिफिकेशन हो चुकी है । जितना कम से कम अर्सा लगेगा कोशिश करेंगे । अभी फौरन हाउस से जा कर मैं पता करूंगा कि वहां पर क्यों इतनी देर लगी है ?

Mr. Speaker : Next question please.

श्री बनधारी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मन्त्री महोदय ने कहा है कि वहां पर डाक्टर जाना नहीं चाहते, तो क्या यह उन को आनरेरियम या और फैसिलिटीज देने को तैयार हैं ?

Mr Speaker : It is no point of order, Sir.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । अभी ऐजुकेशन मिनिस्टर साहिब ने श्रीमती प्रसन्नी देवी के सवाल के जवाब में बताया कि जल्दी से जल्दी का मतलब है कम से कम अर्सा । तो आप की रुलिंग चाहता हूं कि इन में क्या फर्क है ।

श्री अध्यक्ष : डिक्शनरी में तलाश करें । (Kindly consult the dictionary.)

Shri Surinder Nath Gautam : On a point of order, Sir.

श्री अध्यक्ष : यह अच्छा नहीं लगता । (It does not look proper.)

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम [* * * * *]

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat. This is no point of order and it is expunged.

Hospitals/Primary Health Centres without Doctors in Kangra District

*7706. Bakshi Partap Singh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the total number of Hospitals and Primary Health Centres in district Kangra at present ;

Note: Expunged as ordered by the Chair.

[Bakshi Partap Singh]

- (b) the number and names of Hospitals and Primary Health Centres from among those mentioned above which are without doctors ;
- (c) whether any recommendations were made by the Director, Health Services, Punjab, to the Government to grant special allowances to doctors, in far-flung and hilly areas of Kangra District in order to overcome the shortage of doctors in that district ; if so, the names of such places in the Kangra District where special allowances have been sanctioned or/are proposed to be sanctioned ;
- (d) the total amount of special allowance per month sanctioned or proposed to be sanctioned for each such doctor and the date from which it is likely to be given ?

Shri Prabodh Chandra : (a) 43.

(b) Eleven, namely, Public Health Centres, Bhoranj, Leprosy Treatment Centre, Kandbari, T.B. Hospital, Chetru, Women Dispensary, Pirsilohi, Civil Dispensary, Sujampur Tira and Jawali, Rural Dispensaries, Baroh, Kango, Rehan, Khundian and Ladori.

(c) Yes. The Director, Health Services, had recommended the grant of special compensatory allowance at the rate of Rs .150 per month to the doctors posted in Primary Health Centre, Bhoranj, Rural Dispensaries, Re, Khundian, Gilore, Baroh, Kango, Tika Nagrota, Dhaneta and Rehan.

(d) The proposal for the grant of special compensatory allowance to the doctors, posted in these areas, has not been accepted by Government so far.

बख्शी प्रताप सिंह : जिन हस्पतालों और प्राइमरी हेल्थ सेंटरों में डाक्टर नहीं हैं क्या वहां पर डाक्टर भेजने के लिए कोई स्पेशल इन्तजाम किया जाएगा ?

मंत्री : मैंने कहा है कि इस सिलसिले में हेल्थ डिपार्टमेंट की तरफ से फिनांस डिपार्टमेंट को लिखा है और रिक्वैस्ट की है कि जो भी डाक्टर बैकवर्ड एरिया में भेजे जाएं उन्हें 150 रुपया इन एडिशन टू देयर पे दिया जाए ताकि उन्हें ज्यादा से ज्यादा एट्रक्शन हो और वह इन इलाकों में जा कर काम करें ।

श्री अध्यक्ष : श्री प्रबोध चन्द्र जी, आप ने अभी जवाब दिया है कि आप की बात गवर्नमेंट ने नहीं मानी, तो कौन सी बात सही है । अब आप ने कहा है कि आपने फिनांस मिनिस्टर को लिखा है । (The hon. Minister had stated in his reply that the Government did not accept his proposal, but now he says that he has written to the Finance Minister.) May I know which of these two things is correct.

Minister : Sir, you are very right. I did say that the Finance Department has not accepted it. But I have taken up the matter at personal level with my hon. colleague, the Finance Minister. I am impressing upon him that in view of the non-availability of the Doctors and their unwillingness to go to the far-flung and hilly areas, he should be good enough to accede to the request of the Health Department.

ਪੰਡਿਤ ਲਾਲ ਚੰਦ ਪ੍ਰਾਥੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਫਰਮਾਯੋਗੇ ਕਿ ਯਹ ਜੋ 150 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਕਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਨ੍ਹੋਨੇ ਕੀਆ ਹੈ ਕੀ ਯਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਓਂ ਆਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰਾਂ ਕੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋ ਦਿਆ ਜਾਏਗਾ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਕੋ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਬਤਾਏ ਗਏ ਹੈਂ ਯਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦਿਲੀ ਏਰੀਆ ਕੋ ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋ ਦਿਆ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਨਾਬ, ਇਸ ਜਵਾਬ ਸੇ ਤੋ ਏਸਾ ਹੀ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਸਪੈਸ਼ਲੀ ਉਨ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਓਂ ਕੋ ਲਿਏ ਹੀ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕੀਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ ਕਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਮੈਂ ਹੈ ।

ਬਲਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ : ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਕੋ ਪਾਰਟ (ਸੀ) ਮੈਂ ਬਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪੇ ਦੇਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਕੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟਰਨ ਡਾਊਨ ਕਰ ਦਿਆ ਹੈ ਆਰ ਆਰ ਵਹ ਖੁਦ ਪਰਸਨਲ ਲੇਵਲ ਪਰ ਫਿਨਾਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੋ ਏਪ੍ਰੋਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਕੋ ਹਲ ਕਰਨੇ ਕੋ ਲਿਏ ਤੋ ਕਬ ਤਕ ਯਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਆਪ ਤੋ ਖੁਦ ਭੀ ਵਜ਼ੀਰ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਕਬ ਤਕ ਤੋ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਲੇਕਿਨ ਜਲਦ ਸੇ ਜਲਦ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋਗੇ ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚੰਦ੍ਰਾ ਬਤੀ : ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਸੇ ਯਹ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੂੰ ਕਿ ਕੀ ਕਾਮੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ ਫਾਈਂਡ ਆਊਟ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਠਿਨਾਈਂ ਹੈ ਆਰ ਕੀ ਵਜ਼ਹ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਦਿਲੀ ਏਰੀਆ ਮੈਂ ਆਰ ਬੈਕਵਰਡ ਇਲਾਕੇ ਮੈਂ ਜਾਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਆਰ ਇਨ ਕਠਿਨਾਈਂਓਂ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਯਹ ਤੋ ਬਹੁਤ ਅਚੱਛਾ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਏਕ ਤੋ ਵੈਸੇ ਹੀ ਹਰ ਆਦਮੀ ਕੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵਹਾਂ ਪਰ ਰਹੂੰ ਜਹਾਂ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਕੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੋ, ਪੱਥੇ ਹੋਂ, ਸਕੂਲੋਂ ਆਰ ਕਾਲਿਜ ਕਾ ਇਨਤਜਾਮ ਹੋ ਤਾਕਿ ਉਨ ਕੋ ਬੱਚੇ ਆਲਾਤਾਲੀਮ ਲੇ ਸਕੋਂ, ਸਿਨੇਮਾ ਹੋ ਆਰ ਟਰਹ ਟਰਹ ਕੀ ਸਹੂਲਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕੋਂ । ਇਸੀ ਲਿਏ ਹਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹੋਂ ਕਾਮਪੇਨਸੇਟ ਕਰਨੇ ਕੋ ਲਿਏ 150 ਰੁਪਏ ਮਾਹਵਾਰ ਦੇਨੇ ਕੋ ਲਿਏ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕੀਆ ਹੈ ।

ਫਾਂਬਰ ਰਾਮਪਾਲ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਾਨਨੀਯ ਮੰਤਰੀ ਯਹ ਬਾਤਏਂਗੇ ਕਿ ਜਿਨ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਓਂ ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਜਾਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਵਹਾਂ ਪਰ ਕੋਈ ਇਨਸੈਂਟਿਵ ਦਿਆ ਹੈ ਯਾ ਏਸੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਓਂ ਕੋ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

Minister : I have already said—

“Yes. The Director of Health Services had recommended the grant of special compensatory allowance @ Rs 150 per month to the doctors posted in Primary Health Centres, Bhoranj, Rural Dispensaries, Khundian, Gilore, Baroh, Kango, Tika Nagrota, Dhaneta and Rehan.”

Mr. Speaker : It does not arise out of the main question.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨਰੇਬਲ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਹੁਣੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ 150 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਡਾਕਟਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਸਟ ਪ੍ਰਾਬੇਬਲੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਜਿਹੜੇ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆ ਅਤੇ ਬੈਕਵਰਡ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਕਮ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

Minister : I have nothing to add to what I have already stated.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ । ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਇਕ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਡਾਕਟਰ ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਜੋ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਹਨ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਣ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : This is no point of order.

Merger of the Revenue Wing of the Irrigation Department with Civil Revenue Department

*7404. Sardar Gian Singh Rarewala : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether any scheme for the merger of the Revenue Wing of the Irrigation Department with the Civil Revenue Department has been formulated by the Government ; if so, the details thereof ;
- (b) whether it is a fact that the integration of the Patwaris of both the wings was planned by the Kairon Ministry and it was decided to give effect to it in the year 1964-65 ;
- (c) whether any high level expert committee has been appointed for the purpose, if so, the names of its members and the work done by it so far ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) There is a proposal which is still under consideration of the Government.

(b) (i) Yes. (ii) No.

(c) (i) Yes. (ii) Revenue Minister and Irrigation and Power Minister. (iii) The matter is still under their consideration.

ਸਰਦਾਰ ਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਏਬਾਲਾ : ਕਜੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੇ ਪਾਰਟ (ਏ) ਕਾ ਜਵਾਬ ਦਿਯਾ ਹੈ “ਯੇਸ” ਐਂਡ ਫ਼ੂਸਰੇ ਪਾਰਟ ਕਾ ਜਵਾਬ ਦਿਯਾ ਹੈ “ਨੋ” ਤੋ ਕਯਾ ਜ਼ੋ ਰਿਡਟੇਲਜ਼ ਪਾਰਟ (ਏ) ਕੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸਾ ਮੈਂ ਸਾਂਗੀ ਗਏ ਹੂੰ ਕਹ ਬਤਾਨ ਕੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਗਵਾਰਾ ਕਰੇਂਗੇ ?

ਚੌਧਰੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਲਿਕ : ਕਯਾ ਰੇਵੇਨ्यू ਐਂਡ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਕੇ ਮਿਲਾਨੇ ਸੇ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਸਰਕਾਰ ਕੋ ਭੀ ਹੋਗਾ ?

Minister : I have already said that the matter is under the consideration of the Government. When the Government takes a final decision, then it can be said whether it will be beneficial or not.

ਸਰਦਾਰ ਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਰਾਏਬਾਲਾ : ਕਜੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਯੋਗੇਗੈਰ ਹੈ ਤੋ ਯਹ ਕਬ ਸੇ ਯੋਗੇਗੈਰ ਹੈ, ਪਿਛਲੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੇ ਕਬਲ ਸੇ ? ਐਂਡ ਕਬ ਤਕ ਇਸ ਕੋ ਫਾਈਨਲ ਕਰ ਸਕੇਂਗੇ ? ਯਹ ਤੋ ਕਹੁਤ ਸੁਫਦਤ ਸੇ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਇਜ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਗੌਰ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜਦ ਦੀ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

I am sorry for the delay, but I am sure that the decision will be taken at the earliest possible opportunity.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I, Sir, ask the hon. Minister for Revenue, if it is not a fact that the proposal of amalgamation of the two wings of Irrigation and Revenue Patwaris has been completely dropped by the Government ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਲੀਡਿੰਗ ਲਾਈਅਰ ਨੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਡਰ ਕਨਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ that the matter has been dropped.

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. I make my submission on the basis of the information supplied to me as Chairman of the Committee on Government Assurances by the Departmental Officers, i.e., the Secretary to Government, Punjab, Irrigation and Power Departments and the Deputy Secretary of the Finance Department. The representatives of the Irrigation and Finance Departments appeared for oral examination before the Committee on Government Assurances. It was stated by them that the proposal regarding the amalgamation of these two wings has been considered and dropped by the Government.

Minister : It is, Sir, entirely upto the hon. Member to attach the weight he likes to the information given by the Minister or the information given by the Secretary of the Department.

Mr. Speaker : He has given some information which was supplied to him as Chairman of the Committee on Government Assurances.

Pandit Chiranji Lal Sharma : I again rise on a point of Order.

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister for Revenue to please enquire from the Officers concerned as to why they made that statement before the Committee on Government Assurances. If they had made a wrong statement before the Committee on Government Assurances, it is a serious matter. It is also a serious matter if they have made a wrong statement before the hon. Minister.

Minister : I shall certainly enquire into the matter.

लोक-कर्म तथा कल्याण मन्त्री : असल में इन दोनों बातों में कोई कन्ट्राडिक्शन नहीं है। इरिगेशन और रेवेन्यू डिपार्टमेंट में काफी अरसा तक इस मामले पर खतो-किताबत चलती रही और डिस्कशन होता रहा। जहां तक इरिगेशन डिपार्टमेंट का ताल्लुक है इन्होंने सोच विचार के बाद यह कहा है कि यह अमैलगेमेशन नहीं हो सकती। अब रेवेन्यू डिपार्टमेंट इस बात को कनसिडर कर रहा है, इस लिए इस में कोई कन्ट्राडिक्शन नहीं है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, I take it that I was correct.

Mr. Speaker : The hon. Member has given factual information which he got as Chairman of the Committee on Government Assurances. I must believe him.

श्रीमती चन्द्रावती : आन ए प्वायंट आफ आर्डर। स्पीकर साहिब, मैं आपका इस बात पर रूलिंग चाहूंगी, कि इस तरह के शब्द जैसे कम से कम ज्यादा से ज्यादा

[श्रीमती चन्द्रावती]

ऐज अरली ऐज पासिबल, ऐज सून ऐज पासिबल, यह शब्द डिलीट होने चाहियें क्योंकि इनका मतलब इस हाउस में हमें कुछ समझ में नहीं आता । (हंसी)

Mr. Speaker : Question Hour is over now.

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मैं आप का इस बात पर ख़ल्लिग चाहूंगा कि उधर से एक लेडी मैम्बर ने कहा है कि कम से कम, ज्यादा से ज्यादा, ऐज अरली ऐज पासिबल, वगैरा शब्द उनकी समझ में नहीं आए, तो आया यह शब्द उनकी ही समझ में नहीं आते या सामने बैठी सारी लाइन के ही समझ में नहीं आते । (हंसी)

Mr. Speaker : Please.

ਕਾਮਰੇਡ ਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ.....

श्री अध्यक्ष : प्लीज पहले शार्ट नोटिस क्वैश्चन आयेंगे इसके बाद अ.प. कुछ कह सकते हैं । (We will first take up Short Notice Questions, please. Thereafter, the hon. Member may have his say.)

चौधरी रणबीर सिंह : स्पीकर साहिब, यह सवाल जो चल रहा था यह बड़ा अहिम है, इस लिये, इस पर कल सप्लीमेंटरी करने की इजाजत होनी चाहिए ?

श्री अध्यक्ष : आज ही मैंने एक आबजर्वेशन की है कि एक क्वैश्चन पर 5 मिनट से ज्यादा सप्लीमेंटरी नहीं किये जा सकते । यह चूँकि 5 मिनट तक डिसकस हो चुका है इस लिये यह कल तक पोस्टपोन हो नहीं सकता । (I have observed to-day that supplementaries on a question cannot be allowed for more than 5 minutes. Since this question has already been discussed for 5 minutes, it cannot, therefore, be discussed any further tomorrow.)

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Banjar Land in Karnal District

*7421. **Shrimati Prasanni Devi** Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- the total area of banjar land in Karnal District at present;
- the names of the places where experiments for the reclamation of banjar land are being carried out at present ;
- the names of the persons among whom and the dates when the reclaimed land referred to above was distributed ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) 82,202 acres.

(b) Land Reclamation Farms at Nissang and Basdhara in Tehsil Karnal.

(c) The experiments are still under process and there has been on reclamation or distribution of land as yet.

**Land got from U.P. as a result of change of course of Jamuna River in
Karnal District**

*7422. Shrimati Prasanni Devi : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the names of the villages of Karnal Tehsil, district Karnal, which got land from U.P. as a result of the change of the course of the Jamuna River, together with the total area of such land in each of the said villages ;
- (b) whether the ownership of the said land has since been determined ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House.
(b) Yes.

Statement showing villages in Karnal Tahsil in which land has been received from the Uttar Pardesh State as a result of the river action

Serial No.	Name of the village	Approximate area in acres
1	Barauli	60
2	Chusana	200
3	Mustafabad	100
4	Dhakhwala	200
5	Barsat	100
6	Sadarpur	150
7	Khajpur	50
8	Bhaomajra	90
9	Balhera	100
10	Kunda Kalan	500
11	Garhi Balal	400
12	Dalaura	2,033 Record is being obtained from the U.P. Govern- ment
13	Andhera	
14	Manglaura Ahtmal Jadid	
15	Manglaura Ahtmal Qadim	
Total		3,983

Damage by Flood/Rains during 1964

*6962. Shri Mangal Sein : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the number of villages affected by the floods and rains in the State during the year 1964 ;

(b) the number of houses in the said villages which collapsed totally togetherwith the number of those which were damaged ?

Sardar Harinder Singh Major :

(a) Number of villages affected	..	5,387
(b) (i) Number of houses collapsed totally	..	35,659
(ii) Number of houses damaged	..	37,234

Relief given in 1964

*7916. Lala Rulya Ram : Will the Minister for Revenue be pleased to state the total amount given as flood relief in the State during the year 1964.

Sardar Harinder Singh Major : A statement showing details and nature of Relief sanctioned by Government up-to-date is placed on the Table of the House.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (32)27
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Statement showing details and nature of Relief sanctioned by Government

1	2	3	4				5	6
Serial No.	District	<i>Ad hoc</i> grant for supply of food, shelter and house repair, etc.	Supply of food				Fodder	Cash payment to indigent persons
			(i) Grants	(ii) Cooked and uncooked food	(iii) Free Langer at base camps	(iv) Free ration in marooned and badly-affected villages	Grants	Subsidy
			Rs	Rs	Rs	Rs	Rs	Rs
1	Ferozepur	..	3,00,000	..	10,000	..	50,000	..
2	Patiala	..	..	..	..	..	..	2,00,000
3	Amritsar	..	20,000	10,000	10,000	..	50,000	..
4	Bhatinda	..	20,000	..	5,000	..	10,000	..
5	Sangrur	..	4,50,000	..	5,000	..	50,000	..
6	Hissar	..	40,000	..	10,000	..	50,000	..
7	Rohtak	..	6,50,000	1,00,000	50,000	13,37,330	1,00,000	5,00,000
8	Gurgaon	..	70,000	..	10,000	6,62,670	..	2,23,800
9	Karnal	..	35,000	..	5,000	..	..	2,00,000
10	Ludhiana	..	4,000	..	..	..	..	..
11	Ambala	..	..	..	..	..	..	..
12	D.A. F., Punjab	..	..	..	..	..	..	..
13	C.E., Punjab	..	..	..	..	..	..	..
14	(Drainage)	..	..	..	..	..	..	..
15	D.C., Kapurthala	..	..	..	..	..	..	..
16	D.H.S.	..	..	..	..	..	..	..
17	D.S.U.	..	..	..	..	..	..	..
18	Jullundur	..	..	..	..	..	..	..
Total		..	1,00,000	15,89,000	2,10,000	1,05,000	20,00,000	3,10,000
								11,23,800
								24,000

1	2	7	8	9	10	11	12	
Serial No.	District	Provision of drinking water (i)	Construction of Karahas (ii)	Base Camps	Dug well type latrine	Craft Centres	Sewing Machines	Medical aid
1	Ferozepur	Rs 20,000	Rs ..	Rs ..	Rs ..	Rs ..	Rs ..	Rs ..
2	Patiala	2,500	..	..	..	..	..	..
3	Amritsar	5,000	..	..	..	..	..	..
4	Bhatinda	5,000	..	..	..	..	..	..
5	Sangrur	10,000	..	..	..	..	..	..
6	Hissar	10,000	..	..	..	..	..	..
7	Rohtak	55,000	..	50,000	..	..	..	..
8	Gurgaon	20,000	..	50,000	..	..	..	..
9	Karnal	5,000	..	..	..	..	..	..
10	Ludhiana	..	..	..	..	..	..	..
11	Ambala	..	..	..	..	..	..	..
12	D.A.F., Punjab	..	..	..	..	..	..	..
13	C.E., Punjab (Drainage)	..	..	..	..	..	..	..
14	D.C., Kapurthala	..	..	..	..	..	..	..
15	D.H.S.	..	50,000	..	1,50,000	..	..	..
16	D.H.U.	..	..	..	..	2,00,000	1,00,000	3,34,000
17	Jullundur	..	..	..	..	..	..	..
Total		1,32,500	50,000	1,00,000	1,50,000	2,00,000	1,00,000	3,34,000

**WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE
OF THE HOUSE UNDER RULE 45**

(32)29

1	2	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
Serial No.	District	Prevention of cattle epidemics	Transport facilities	Repair of houses	Test Relief Works	Sirkies	Miscellaneous	Pumps for de-watering operations	Grants for village protection works	Cost of running pumping sets	Total Gratuitous relief	Loans
1	Ferozepur	Rs ..	Rs 45,000	Rs 8,00,000	Rs ..	Rs 50,000	Rs 20,000	Rs 40,000	Rs 50,000	Rs ..	Rs 13,85,000	Rs 10,00,000
2	Patiala	..	10,000	1,40,000	..	..	..	..	..	..	3,52,000	2,00,000
3	Amritsar	..	16,000	4,00,000	..	30,000	10,000	21,600	20,000	..	5,92,600	7,65,000
4	Bhatinda	..	15,000	1,00,000	..	10,000	5,000	35,000	20,000	..	2,25,000	6,50,000
5	Sangrur	..	30,000	1,00,000	..	..	10,000	50,000	50,000	..	7,55,000	23,75,000
6	Hissar	..	25,000	65,000	..	..	30,000	60,000	1,00,000	..	3,90,000	20,00,000
7	Rohtak	..	75,000	10,25,000	25,000	1,00,000	1,12,600	1,68,400	2,00,000	..	45,68,330	16,00,000
8	Gurgaon	..	30,000	7,00,000	..	..	20,000	70,000	1,00,000	..	19,56,470	7,00,000
9	Karnal	..	20,000	30,000	..	..	14,000	20,000	50,000	..	5,29,000	1,50,000
10	Ludhiana	..	..	85,000	..	3,400	..	..	..	..	13,000	70,000
11	Ambala	..	10,000	15,500	..	..	..	..	..	..	28,900	..
12	D.A.F., Punjab	5,10,000	..	..	..	..	..	..	..	..	5,10,000	..
13	C.E., Punjab (Drainage)	..	..	..	..	..	..	..	..	10,00,000	10,00,000	..
14	D.C., Kapurthala	..	..	10,000	..	..	..	..	..	..	10,000	..
15	D.H.S.	..	..	..	..	..	..	..	..	..	5,34,000	..
16	D.S.U.	..	..	..	..	..	..	..	..	..	3,00,000	50,000
17	Jullundur	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Total		5,10,000	2,76,000	34,40,000	25,000	1,93,400	2,21,600	4,65,000	5,90,000	10,00,000	1,31,49,300	95,60,000

Rs
 Gratuitous Relief .. 1,31,49,300
 Loans .. 95,60,000
 Grand Total .. 2,27,09,300
 For Link drains in the State .. 75,00,000
 Rs 75,00,000 have been sanctioned for construction of link drains in the flood-affected areas as relief works.

Irrigation Facilities in Bhiwani Constituency

*7498. Shri Sagar Ram Gupta : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state with reference to the replies to Starred Questions Nos. 2995 and 6643, included in the lists of questions for 13th March, 1963 and 6th October, 1964 respectively—

- (a) whether the Scheme of Haluwas Minor for providing irrigation facilities to a few acres of land in Bhiwani Tehsil has since been finalised and sanctioned by the Government ; if so, the details thereof ;
- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether the work on the said Minor has since been taken in hand ; if so, the date by which it is likely to be completed ;
- (c) if the reply to part (a) above be in the negative, the reasons for not finalising the scheme so far and the date by which a final decision is likely to be taken ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) The scheme for constructing Haluwas Minor will cost about Rs 3.58 lacs and is under consideration. This scheme will provide irrigation facilities to the areas of Bhiwani and Dadri Tehsils of Hissar and Mohindergarh District respectively.

(b) and (c) The scheme will be taken in hand after it is sanctioned and funds are provided.

Construction of a Dam across the Jamuna River

*7915. Shri Rulya Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to construct a Dam across the River Jamuna in the Third or the Fourth Plan period ?

Chaudhri Rizaq Ram : Yes.

Retaining the services of Chief Engineer by the Electricity Board

*7684. Sardar Gian Singh Rarewala : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether he has seen the Press Report given by the Secretary of the Punjab State Electricity Board regarding a Chief Engineer of the Board which appeared in the Tribune dated 3rd February, 1965 ;
- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the reasons for retaining the said Chief Engineer in service for 7 long months without assigning any work to him ;
- (c) whether Government proposes to consider the question of recovery of the salary and other emoluments given to the said Engineer during this period, from the Board or the person at fault ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) It is not correct that the said Chief Engineer had not been assigned any work.

(c) Does not arise.

Establishment of 33 K.V. Station at Hodel, District Gurgaon

*7805. Chaudhri Har Kishan : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal for establish-

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (32)31
OF THE HOUSE UNDER RULE 45

ing a 33 K.V. Station at Hodel, district Gurgaon with a view to supply electricity in 42 villages of the Hodel Sub Projects, if so, the time by which it is likely to be implemented and the work completed ?

Chaudrhi Rizaq Ram : Yes. It is not possible to indicate the time by which the Sub-Station will be completed.

**Pending applications for Power Connections with S.D.O. (Electricity),
Palwal and the Line Superintendent**

*7806. Chaudhri Har Kishan : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total number of applications for tubewells, pumping sets, industrial and domestic connections at present pending with the S.D.O. (Electricity), Palwal and the Line Superintendent, circle-wise ;

(b) the reasons in each case for which the said applications have not been disposed of and the time by which these are likely to be disposed of ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) and (b) A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Name of office	<i>Applications pending</i>		
		Tubewell/ Pumping Set	Indus- trial	Domes- tic
1	Palwal Sub-Division	.. 3	18	81
2	Mandkola Sub-Office	.. 9	3	7
3	Hathin Sub-Office	.. 7	5	5
4	Punhana Sub-Office	.. 14	15	13
5	Hodel Sub-Office	.. 3	14	6
6	Hassanpur Sub-Office	.. 22	..	22
7	Bata Sub-Office	.. 71	20	3
8	Chandut Sub-Office	.. 97	1	12
Total		.. 226	76	149

(b) The demand notices for 42 tubewells, 21 industrial and 95 domestic applications have been issued but most of the applicants have not submitted the test reports. The estimates for the remaining pending applications are under preparation. The connections will be given after 31st March, 1965, provided the required material becomes available.

Electrification of Villages in Hassanpur Assembly Constituency

*7807. Chaudhri Har Kishan : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether the State Electricity Board have selected any villages in the Hassanpur Assembly Constituency for electrification during the years 1964-65 and 1965-66 ; if so, their names and, if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : Programme for electrification of fresh villages for the year, 1964-65 has not been finalised nor the programme for the year 1965-66, prepared due to paucity of funds.

Electric Connections in Villages in Tehsil Jind

*8040. Chaudhri Dal Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) the total number of villages electrified in the Hindi and the Punjabi Regions in the years, 1962-63 and 1963-64, separately ;
- (b) the total number of villages electrified in tehsil Jind during the said period ;
- (c) the total number and names of the villages proposed to be electrified in the year, 1965-66 in tehsil Jind ;
- (d) the total number of tubewell connections sanctioned in the years 1962-63 and 1963-64, in the Hindi and the Punjabi regions, separately ;
- (e) the total number of tubewell connections sanctioned in tehsil Jind during the said period ;
- (f) the total number of applications pending for tubewell connections in tehsil Jind as on 1st March, 1965 ;
- (g) the total number of applications referred to in part (f) above which have been pending for the last three months, six months and one year, separately ;
- (h) the reasons, if any, for not sanctioning the electric connections to the applicants referred to in part (g) above ?

Chaudhri Rizaq Ram :

(a)		<i>Hindi Region</i>	<i>Punjabi Region</i>
	1962-63 ..	330	485
	1963-64 ..	106	170
(b)	1962-63 ..	1	
	1963-64 ..	4	

(c) No programme for the electrification of fresh villages has been finalised by the Board for 1965-66, due to paucity of funds.

(d) Statement showing the district-wise tubewell connections given during the year, 1962-63, 1963-64 is given below (Annexure 'A').

(e)	During 1962-63 ..	27
	During 1963-64 ..	35
(f)	..	35
(g)	Pending for 3 months	14
	Pending for 6 months	11
	Pending for 1 year	Nil.

(h) For want of material and completion of requisite formalities by the applicants.

**WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE (32)33
OF THE HOUSE UNDER RULE 45**

ANNEXURE 'A'

**Statement showing number of Agriculture Connections given (district-wise)
during the year**

Serial No.	Name of district		During 1962-63	During 1963-64	REMARKS
1	2		3	4	5
1	Amritsar	..	64	512	
2	Gurdaspur	..	199	305	
3	Ludhiana	..	291	274	
4	Jullundur	..	351	485	
5	Ferozepur	..	129	215	
6	Patiala	..	230	555	
7	Bhatinda	..	37	72	
8	Hoshiarpur	..	185	358	
9	Kapurthala	..	81	139	
10	Mohindergarh	..	105	188	
11	Kangra	..	4	9	
12	Hissar	..	142	94	
13	Ambala	..	119	275	
14	Karnal	..	798	784	
15	Rohtak	..	42	208	
16	Gurgaon	..	291	454	
17	Sangrur	..	113	399	
18	Simla	..	..	..	
Total		..	3,181	5,326	

Gharaunda-Kaimla Road

*7917. Lala Rulya Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether a road from Gharaunda to Kaimla was sanctioned by the Government in the Third Five-Year Plan ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative whether the construction work on the said road has been started ; if not, the approximate time by which it is likely to be started and completed ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes please.

(b) Yes. Only preliminaries work like survey and land acquisition proceedings will be done during Third Plan. The work will be completed during Fourth Plan subject to the availability of funds.

**Amount spent on the Construction of Roads in 1962-63 and 1963-64
in the State**

*8039. Chaudhri Dal Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total amount spent on the construction of roads in the State in the years 1962-63 and 1963-64 region-wise, separately.

(b) the total amount out of that referred to in part (a) above spent in district Sangrur and tehsil Jind, separately ?

Chaudhri Rizaq Ram :

		During 1962-63	During 1963-64
		(Rs in lacs)	(Rs in lacs)
(a) Hindi Region	..	76.77 (app.)	77.75 (app.)
Punjabi Region	..	66.65 (app.)	69.56 (app.)
(b) Sangrur District	..	8.39 (app.)	5.82 (app.)
Tehsil Jind	..	1.33 (app.)	0.89 (app.)

Income from Forests

*7359. Bakshi Partap Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total income derived by the Government from the Forests in the State during the last three years, Forest Circle-wise ;

(b) the total income derived by the Government during the last three years from the Forests in Kangra and Kulu Districts ;

(c) the amount out of that referred to in part (b) above which was deposited in the Government Treasury together with the amount given to the right-holders of the said places.

Chaudhri Rizaq Ram: (a), (b) and (c) A statement is laid on the Table of the House.

(a) Total income derived by the Government from the Forests in the State during the last three years, Forest Circle-wise.

CIRCLES

Year	Beas	Sutlej	Saras- wati	Bist	Develop- ment	CCF's Office	Inter- State Board	Total
1961-62	82,00,082	27,42,620	18,34,485	13,74,586	2,918	39,205	..	141,93,896
1962-63	84,43,626	45,24,186	13,24,851	15,17,893	11,585	10,676	..	158,32,817
1963-64	89,47,242	48,67,861	14,99,567	17,49,982	11,003	1,690	151	1,70,77,496

(b) Total income derived by the Government during the last three years from the Forests in Kangra and Kulu Districts.

1961-62	..	90,77,833
1962-63	..	105,68,147
1963-64	..	111,48,777

(c) The amount out of that referred to in part (b) above which was deposited in the Government treasury together with the amount given to the right-holders of the said places.

The entire amount given under (b) above was remitted into Government Treasuries. Following amounts were paid to the right-holders during last three years in Kulu and Kangra Districts.

1961-62	..	1,06,399
1962-63	..	1,97,222
1963-64	..	1,38,642

Forest Co-operative Societies in Kangra District

*7365. **Bakshi Partap Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- the total number of Forest Co-operative Societies at present in Kangra District with their names ;
- the total amount of income derived from these Forest Co-operative Societies during the last three years ;
- the total amount spent by the Forest Department on afforestation of the area with each such Society during the said period giving the full details thereof ;
- the total amount advanced to each such Society during the said period ?

Chaudhri Rizaq Ram: (a) 71. A statement giving the names is laid on the Table of the House.

(b) Rs 5,39,835.

(c) Rs 91,812 were spent by the Forest Department on afforestation. A statement showing the amount spent on each society is laid on the Table of the House.

(d) A statement is laid on the Table of the House.

Statement showing the information of Forest Co-operative Societies in Kangra District

Serial No.	Total number of Co-operative Forest Societies with their names	Total amount spent by Forest Department on afforestation of the area with each society during the said period giving full details thereof	Total amount advanced to each society during the said period
(a)	(b)	(c)	(d)
		Rs P	Rs P
1	Sulliali	..	517.00
2	Badala	..	216.00

[Minister for Public Works and Welfare]

(a)	(b)	(c)	(d)
		Rs P	Rs P
3	Bhatoli	..	180.00
4	Bhaleta	..	4,446.00
5	Badukhar	185.39	216.00
6	Chanaur	1,702.23	252.00
7	Deothi	27.95	216.00
8	Dhantol	..	..
9	Dukh Bakshian	..	2,182.20
10	Ghandran	..	144.00
11	Golwan	5,038.56	216.00
12	Indora	..	360.00
13	Paniala	..	..
14	Sanaur	243.45	216.00
15	Rajakhasa	..	252.00
16	Riali	32.88	8.23
17	Bassa Harialan	..	3,262.91
18	Bhagnara	..	617.04
19	Jachh	..	1,966.64
20	Kulhan	..	10,112.92
21	Ghin Lagore	11,534.69	27,448.64
22	Lahru	12,143.00	13,675.42
23	Plahaura	14,229.72	2,250.66
24	Surit	..	2,811.62
25	Lodhwan	..	11,525.01
26	Indpur	2,638.16	12,492.67
27	Rey	10,980.45	21,871.27
28	Bejnala	..	25,235.93
29	Dhalun	..	2,797.58
30	Gharoh	..	259.13
31	Sarah	15.85	4,713.70
32	Sadhed	..	903.13
33	Ghurkari	..	256.11
34	Kanhyara	..	589.33

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS AND ANSWERS
LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

(32)37

(a)	(b)	(c)		(d)	
		Rs	P	Rs	P
35	Kusmal	..	..	61,214.	04
36	Bhagotla	..	.	12,085.	11
37	Gaggal	..	..	52,839.	80
38	Khalet	..	..	10,422.	97
39	Panapri	..	22.50	26,601.	34
40	Paror	..	13.00	14,154.	05
41	Erla Sloh	..	268.50	11.	79
42	Earla	..	14.50	38,052.	72
43	Gumbar	..	161.00	21,251.	12
44	Dehra Gopipur	..	..	34.	32
45	Haripur	..	63.00	..	
46	Muhal	..	2,842.61	23,345.	09
47	Danoa	..	10.00	31,767.	90
48	Manjgran	..	3,074.42	216.	00
49	Shahpur	..	1,087.72	747.	91
50	Salol	..	3,515.38	612.	00
51	Dobh	..	331.02	216.	00
52	Kholi	..	478.00	539.	51
53	Sukar	..	232.50	216.	00
54	Sidhbari	..	503.72	360.	00
55	Thana	..	5,728.20	360.	00
56	Yol	..	4,725.94	720.	00
57	Bhalota	..	1,062.51	360.	00
58	Dagehra	..	388.05	360.	00
59	Ghadoral	..	5.00	..	
60	Gharana	..	375.06	360.	00
61	Jhikli Kothi	..	1,772.98	720.	00
62	Jalot	..	627.00	360.	00
63	Maniara	..	808.37	648.	00
64	Moranda Bhagiara	..	422.81	223.	00
65	Patti	..	496.62	538.	02
66	Punnar Dehn	..	626.94	576.	00

[Minister for Public Works and Welfare]

(a)	(b)	(c)	(d)
67. Paisa	..	1,104.00	1,104.00
68. Sanot	..	275.91	216.00
69. Trippal	..	527.00	517.13
70. Tatahan Khurd	..	1,219.15	2,350.19
71. Bari	..	255.69	216.00
Total	..	91,811.73	4,56,527.15

Class I and II Officers in Harijan Welfare Department

*7936. Shri Ram Dhari Balmiki : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the number of Class I and Class II Officers, respectively in the Harijan Welfare Department, Punjab, togetherwith their names, designations and full addresses ?

Chaudhri Rizaq Ram : Number of Class I Officers .. Nil
 Number of Class II Officers .. Two
 The particulars of Class II Officers are as under :—

Serial No.	Name	Designation	Full address
1	Shri Avtar Singh Sandhu, P.C.S.	Director	Director, Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes, Punjab, 12-D, Sector 21-C, Chandigarh
2	Shri Nirmal Singh	Deputy Director	Office of the Director, Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes, Punjab 12-D Sector 21-C, Chandigarh

State Labour Advisory Board

*7493. Shri Sagar Ram Gupta : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- the date when the State Labour Advisory Board, met last ;
- the names of the present members of the said Board ;
- the date on which the said Board is likely to meet next and business likely to be discussed by it ?

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE (32)39
HOUSE UNDER RULE 45

Chaudhri Riaz Ram : (a) 9th February, 1965.

(b) List enclosed.

(c) Since the meeting of the Board has been held on 9th February, 1965, the next meeting of the Board would be held as and when emergent and important matter warrants the holding of a meeting. It is, therefore, not possible to indicate the date when the Board would meet next.

LIST

The names of the members of the State Labour Advisory Board are as under:—

- (1) Labour Minister, Punjab—*Chairman*.
- (2) Deputy Minister, Welfare and Labour—*Vice-Chairman*.
- (3) Secretary to Government, Punjab, Labour Department.
- (4) Director of Industries, Punjab.
- (5) Labour Commissioner, Punjab—*Secretary*.
- (6) Director of Employment, Punjab.
- (7) Regional Labour Commissioner, (Central).
- (8) Provincial Transport Controller (Punjab).

Representatives of Employers

- (9) Punjab and Delhi Chamber of Commerce, New Delhi (one Representative).
- (10) Punjab Motor Union, Chandigarh (one Representative).
- (11) Textile Manufacturers Association, Amritsar (one Representative).
- (12) Punjab Federation of Industry and Commerce, Amritsar (one Representative).
- (13) Kangra Tea Planters Association, Palampur (one Representative).
- (14) Indian Sugar Mills, Association, Chandigarh (one Representative).
- (15) Northern India Engineering Association, Batala (one Representative).
- (16) Northern India National Chamber of Commerce and Industry, Chandigarh (one Representative).
- (17) Punjab Textile Manufacturers Association, Amritsar (one Representative).

Representatives of Employees

- (18) Indian-Trade Union Congress (Punjab Branch, Four Representatives).
- (19) All-India Trade Union Congress (Punjab Branch, Three Representatives).
- (20) Punjab, Himachal, Jammu and Kashmir Motor Transport Federation, Jullundur (one Representative).
- (21) Hind Mazdoor Sabha, Ambala Cantt. (one representative).

E.S.I. Dispensary at Bhiwani

*7499. **Shri Sagar Ram Gupta :** Will the Minister for Public Works and Welfare with reference to the replies to Starred Questions Nos. 1682 and 6645, included in the lists of questions for 8th November, 1962 and 6th October, 1964 (converted into Unstarred Questions) respectively be pleased to state whether the land for constructing the E.S.I. dispensary at

Bhiwani has since been acquired and possession transferred to the Corporation ; if not, the reasons therefor and the persons responsible for the delay, if any ?

Chaudhri Rizaq Ram : Two E.S.I. dispensaries are proposed to be constructed at Bhiwani—One in the premises of Civil Hospital and the other near Workers Colony. The land for the first dispensary is being arranged from the Health Department. For other dispensary, land is being acquired and acquisition proceedings under Land Acquisition Act, 1894, are in progress. The delay in transferring the possession of land is due to the procedural difficulties. Steps are already underway to expedite the matter.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Setting up Newsprint Factory near Nangal

2628. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that a licence is being issued to M/s. Thapar and Co., for a newsprint factory near Nangal in the private sector ; if so, the reasons for which the possibility of setting up the same factory in the public sector was not considered.
- (b) the approximate amount proposed to be invested by the Government in the said factory and the margin of profit expected from the investment ?

Shri Ram Kishan : (a) Messrs Shree Gopal Paper Mills, a concern controlled by Messrs Karam Chand Thapar & Bros. Private Ltd., obtained an industrial licence from the Government of India, in January, 1961 for the establishment of a new undertaking in the Kangra District for the manufacture of newsprint with a capacity of 60,000 tons per annum. The question of considering the establishment of this project in the public sector, therefore, did not arise.

(b) As the entire Scheme is under examination, it is not possible at this stage to indicate whether any investment would be made by Government in the said undertaking and if so, what and what would be the margin of profit from such investment.

Industrial Development in the State

2629. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that even after the implementation of the three Five-Year Plans, the Punjab State lags far behind in the industrial development as compared to most of the other States of the Country ; if so, the details of the steps taken by the Government to overcome the industrial backwardness during the Fourth Five-Year Plan period ?

Shri Ram Kishan : The information is as follows.

Information regarding Industrial development in the State

From the point of view of industrial out-put, the Punjab State occupies seventh position in the country. The percentage of industrial employment in the organised sector comes to only 0.6 as against over 2 in West Bengal, 1.97 in Maharashtra and 1.72

in Gurjrat. The per capita industrial investment stands at Rs 42.51 as compared to 153.54 for West Bengal and 170.54 for Maharashtra.

2. The programmes undertaken under the three Five-Year Plans have proved beneficial and contributed greatly in the promotion of industries in the State. The number of registered factories is expected to rise to 5,200 by the end of Third Plan as against 600 in 1947. The annual industrial output is likely to rise to Rs 180 crores by the end of Third Plan and to Rs 285 crores by the end of the Fourth Plan period. There has been considerable development in the important industries of the State, i.e. Cotton, Textiles, Cycles, Sewing Machines, Agricultural implements and Machine Tools, Cement, etc.

3. With a view to attracting new industrial ventures in the State and the development of existing industries, a number of new facilities/concessions would be provided by the Government. It has also been decided to offer package incentives to new industrial ventures which may be set up in and around the growth points selected for the purpose. The programme for Fourth Five-Year Plan has been formulated at a tentative total outlay of Rs 32 crores for the overall development in the various industrial spheres. The Punjab State having lagged behind in the development of heavy and basic industries as compared to certain other States would play a more positive role by not only assisting the growth of new industries in private sector but also by taking up some of the important projects in the public sector. The large and Medium Industries including mines and minerals will thus claim major share of the expenditure in the Fourth Plan as compared to the provision made in the Third Plan. Efforts will continue to be made to attract a large number of Central Projects to the State where location of the same is justified on economic considerations. The development of Small scale industries will also continue to be an important plank of the State's Industrial Policy because of inherent advantages they provide. An elaborate programme of training in production methods and business management along with the provision of facilities for research and adoption of advances in scientific and technical knowledge will be undertaken. The development of industries manufacturing inputs for agriculture like fertilizers, pesticides, farming equipment, etc. will receive greater emphasis.

Besides, the development of large and small industries, a vigorous programme will be adopted for the development of rural industries especially those based on agriculture, forest and animal husbandry produce. Extensive facilities such as credit, power, marketing, technical advice and guidance will be made available for the development of this sector.

It is thus expected that the schemes formulated under the Fourth Five-Year Plan would be helpful in making a considerable headway in the industrial development of the State. The package incentives to be provided at focal points of growth as already announced by the Finance Minister in his Budget Speech would increasingly attract entrepreneurs to the Punjab and this coupled with a substantial share of Central Projects for which an effort is being made, would place Punjab on the Industrial map of India.

Distribution of Waste Land amongst Agricultural Labourers and Poor Peasants

2630. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) whether the Government has considered the question of distributing waste lands to the agricultural labourers and poor peasants after the country-wide struggle of the Republican Party ;
- (b) whether the Chief Minister gave any assurances to the leaders of the Republican Party in this connection; (ii) if so, the details thereof and the time by which these are proposed to be implemented ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) The demands mentioned in the memorandum of the Punjab Pradesh Committee of the Republican Party are under consideration of the Government.

[Revenue Minister]

(b) (i) No ;

(b) (ii) In view of the reply to part (b) (i) above, the question does not arise.

Land-holdings

2631. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state the number of the present land-holdings in the Punjab—

- (i) from 1 acre to 5 acres ;
- (ii) from 5 acres to 10 acres ;
- (iii) from 11 acres to 20 acres ;
- (iv) from 21 acres to 30 acres ;
- (v) from 31 acres to 50 acres ;
- (vi) from 51 acres to 100 acres ; and
- (vii) above 100 acres ;

along with the total area of land in each category and the percentage thereof to the total ?

Sardar Harinder Singh Major : The time and labour involved in collecting and compiling the information would not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

Cultivable Waste Land

2632. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state the total cultivable waste land in the State district-wise at present ?

Sardar Harinder Singh Major : A statement is as follows

STATEMENT

Serial No.	Name of the District	Total cultivable waste land (in ord. acres)
1	2	3
1	Hissar	984
2	Rohtak	1,247
3	Gurgaon	14,477
4	Karnal	..
5	Ambala	978
6	Simla	..
7	Kangra	417
8	Hoshiarpur	..

1	2	3
9	Jullundur	.. ..
10	Ludhiana	.. ..
11	Ferozepur	.. 61
12	Amritsar	.. 18,095
13	Gurdaspur	.. 1,914
14	Kulu	.. ..
15	Patiala	.. 242
16	Sangrur	.. 852
17	Bhatinda	.. 1,562
18	Mahendargarh	.. 19
19	Kapurthala	.. ..
Total		.. 40,848

Evacuee Land

2633. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state the total area of evacuee land with the Government which has not yet been auctioned or distributed district-wise ?

Sardar Harinder Singh Major : A statement showing the approximate rural evacuee land available for disposal on 1st March, 1965, is placed on the Table of the House.

STATEMENT

Serial No.	Name of the district	<i>Rural evacuee area available for disposal on 1st March, 1965</i>		
		Cultivated in Std. acres	Barjar in ordinary acres	Ghair-mumkin in ordinary acres
1	Amritsar	.. 1,781	6,545	7,279
2	Ambala	.. 2,748	1,895	3,266
3	Bhatinda	.. 950	68	204

1	2	3	4	5
4	Ferozepur	14,799	14,565	17,622
5	Gurdaspur	2,944	4,157	12,203
6	Hoshiarpur	599	3,208	8,328
7	Gurgaon	945	684	434
8	Hissar	2,954	24	703
9	Jullundur	3,478	9,776	19,122
10	Kapurthala	2,176	5,797	11,094
11	Karnal	3,809	3,963	3,644
12	Kangra	143	2,185	338
13	Ludhiana	1,058	1,116	7,795
14	Patiala	139	216	836
15	Rohtak	746	418	1,842
16	Sangrur	539	535	266
17	Simla	Nil	Nil	Nil
18	Mohindergarh	Figures included in Hissar District		
Total		39,803	55,152	94,976

Representations from Detenus

2634. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Government has received any representations from the Detenus lodged in the different jails in the State regarding their grievances and their demands ; if so, copies thereof with the details of the action so far taken thereon be laid on the Table of the House ;

(b) whether the Inspector-General of Prisons, Punjab, while on tour received memoranda from the detenus lodged in Rohtak and Gurgaon jails ; if so, the details thereof and the action taken thereon ?

Shri Ram Kishan : (a) (i) Yes.

(ii) The time and labour involved in the collection and compilation of the requisite information which will be very voluminous, will not be commensurate with any possible benefit sought to be derived therefrom.

- (b) (i) Yes.
 (ii) Copies of the memoranda are enclosed at Annexure 'A' and 'B'.
 (iii) The demands of the detenus are under consideration of Government.

ANNEXURE A

To

The D.I.G., Prisons, Punjab,
 Camp at Gurgaon.

Memorandum regarding demands of detenus in Sub-Jail, Gurgaon.

We, the communist detenus, in Sub-Jail, Gurgaon, place before your goodself our difficulties and demands as follows :—

- (1) The first and foremost point that we assert is the unbearable and discriminatory treatment of classifying us on economic and educational basis and thus trying to create an unprecedented and un-natural gulf among us. Therefore equal and better class treatment for one and all is demanded, as had been a practice during 1949—52 Communist Detentions and during the notorious foreign rule even.
- (2) Secondly the daily better class diet allowance of Rs 1.75 Paise that was fixed in 1950, has virtually become an intollerable treatment as a result of fantastic rise in prices. There is no comparison between the facilities available to Detenus under Foreign yoke at Gujrat and Deoli Camp and the facilities available to us, at present. The Communist detenus under this very Congress rule during 1949—52 detentions were getting Rs 2.50 Paise daily diet allowance. Hence, not only equal but also better treatment in the real sense of the word is demanded.
- (3) Not to speak of out door games, which are very essential for the maintenance of Detenus, health there is no sufficient place for a walk, even. There do not exist sufficient medical facilities, in this jail, while the majority of detenus have fallen prey to chronic diseases due to long imprisonments need special treatment and expert advice. Even, this Sub-Jail, has failed to provide us with necessary and required clothes though one full month has lapsed. Therefore it is vigorously demanded that all of us be transferred to such a Central place where all these facilities do exist.
- (4) Last but not the least is the difficulty of detaining us to such a far off place from our home districts that practically it amounts to denial of interviewing facilities totally.

It is requested that all these demands be considered and oblige.

ANNEXURE 'B'

To

The Home Secretary,
 Punjab State, Chandigarh.
 Through the Superintendent, District Jail, Rohtak.

Subject.—Memorandum about Detenu Rules, 1950 (amended up to date) by which Communist Detenus are governed in Jails.

SHRIMANJI,

We, the undersigned Communists, have been detained here and are governed by the Detenus' Rules, 1950, as amended up-to-date.

2. We, the Communist Detenus are neither ordinary criminals nor convicts nor under any such accusations which might have been proved in a court of law. We are arrested and detained under D.I.R., without any specific and concrete allegations and

[Chief Minister]

on the pretext of some vague and fabricated and suspicious allegations; against which the courts are debarred to sit judgment on our cases and give verdict about the charges levelled against us. We have not even been charge-sheeted with any clear cut charges.

3. Under these circumstances, we, the Communist detenus deserve and demand special treatment other than that meted out to ordinary Criminals and convicts. The present Detenus Rules of 1950 are a great disgrace and injustice to the political status and integrity of the Communist Detenus, as these are equally applicable to the antisocial elements such as hoarders, smugglers, black-marketeers, etc.

4. Moreover, to divide the detenus in "A", "B", "C" classifications on the basis of property, education, etc., is basically wrong and unjust. Even during British regime although, we the political prisoners were compelled to face so many hardships and humiliations and we had been fighting against the bad treatment meted out inside the jails with full courage and dignity; political detenus at that time had been treated as State Prisoners with full amenities of diet, clothing, sundry allowance etc. and facilities for other necessities of life and reasonable family allowance to their dependents. During the Second World War all the political detenus were placed in Special Class and in a Special Jail with full amenities and facilities of diet, accommodation, clothing, recreation, and adequate sundry and family allowances, etc. Detenuess were well treated under Bhargava Ministry under the Communist Detenus Rules. It was only during Kairon regime that the political detenus were treated as ordinary prisoners, due to the vindictive and arrogant attitude of Kairon Shahi.

5. The majority of us, Detenuess, are those who have spent the best period of their lives for so many years in British jails during the National Independence Movement. Now, we admit that some of us are placed in better class, but we cannot tolerate this disgraceful system of classifications.

6. Moreover, this so called better class does not fulfil the necessities of life inside the jail in the days of current high prices.

7. Therefore, under these circumstances we submit the following amendments to the Detenus Rules, to meet our legitimate demands for providing necessary amenities and facilities:—

- (1) That all the detenuess should be considered Political Prisoners and should be treated as State Prisoners and should be provided with full facilities and amenities of good diet, clothing, accommodation, recreation, medical treatment and sundry and family allowances, etc.
- (2) There should be restrictions on the detenuess in the matter of spending money from out of their own, pocket for the necessities of life such as books and literature etc.
- (3) The detenuess should be kept in their respective district jails. To place the detenuess far away from their homes, is to deny them practically, the elementary and basic right of interviews with relations and friends. The interviews become expensive, difficult and in most cases become practically non-existent.
- (4) The system of classification should be abolished. There should be only one class, i.e. 'Political Detenu' class.
- (5) There should be no ban on interviews of friends and relations. Every relative and every friend should be allowed interview on any working day. The restriction of one interview per fortnight should be abolished.
- (6) That no restrictions should be applied on the literature i.e., books, magazines, newspapers, etc. which are legally published in India.
- (7) The parole facilities provided in the D.I.R. should be fully made available as a right of the detenuess. The parole should not be based on the whims and fancies of the executive and political considerations.

Soliciting immediate and favourable consideration.

Yours etc.,
The Communist Detenuess,
District Jail. Rohtak.

Letter written to General Secretary, Punjab Government National Transport Workers Union, Jullundur.

2635. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the Deputy Transport Controller, Punjab sent a letter to Shri Jaswant Singh Samra, General Secretary, The Punjab Government National Transport Workers Union, Jullundur (an Association of the Punjab Roadways Employees) containing an assurance for fulfilling the demands of the Roadways Employees, towards the end of December, 1964 ;
- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative a copy of the letter containing the assurance mentioned above and the memorandum, if any, received by the Transport Department from the said Association be laid on the Table of the House ?

Shri Ram Kishan (a) No.
(b) Does not arise.

Contribution from Local Bodies/Zila Parishads towards provincialised Schools

2636. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the names of the Municipal Committees and the Zila Parishads in the State from whom some amounts are due on account of their contributions towards the provincialised Local Bodies Schools with the details of the amount outstanding against each ?

Shri Prabodh Chandra : A statement showing position of recovery of arrears of contribution made from the Local Bodies for the maintenance of Provincialised Schools as it stood on 31st December, 1964, is given below.

Statement showing position of recovery of arrears of contribution made from local bodies for the maintenance of provincialised schools as stood on 31st December, 1964.

Serial No.	Name of the Local Body	Amount fallen due	Amount recovered	Balance
1	2	3	4	5
		Rs	Rs	Rs
JULLUNDUR DISTRICT				
1	Z.P., Jullundur	.. 58,20,470	15,82,589	42,37,881
2	M.C., Jullundur	.. 19,96,250	1,38,547	18,57,703
3	M.C., Alawalpur	.. 34,571	870	33,701

1	2	3	4	5
4	M.C., Nawan Shahar ..	Rs 2,58,341	Rs 17,790	Rs 2,40,551
5	M.C., Phillaur ..	90,133	9,807	80,326
6	M.C., Banga ..	58,709	..	58,709
7	M.C., Nakodar ..	76,102	3,945	72,157
LUDHIANA DISTRICT				
8	Z.P., Ludhiana ..	40,51,225	14,34,555	26,16,670
9	M.C., Ludhiana ..	32,33,110	18,16,438	14,16,672
10	M.C., Khanna ..	6,80,611	67,161	6,13,450
11	M.C., Samrala ..	87,820	21,457	66,363
12	M.C., Raikot ..	1,40,679	69,394	71,285
13	M.C., Jagraon ..	7,24,982	3,67,348	3,57,634
GURDASPUR DISTRICT				
14	Z.P., Gurdaspur ..	42,84,744	11,73,756	31,10,988
15	M.C., Gurdaspur ..	2,47,665	41,942	2,05,723
16	M.C., Batala ..	10,01,134	3,01,403	6,99,731
17	M.C., Pathankot ..	7,33,093	1,50,443	5,82,650
18	M.C., Sujampur ..	80,704	2,000	78,704
19	M.C., Dhariwal ..	1,05,965	28,846	77,119
20	M.C., Dinanagar ..	2,76,665	..	2,76,665
HOSHIARPUR DISTRICT				
21	Z.P., Hoshiarpur ..	61,28,101	26,13,624	35,14,477
22	M.C., Hoshiarpur ..	9,70,335	8,43,316	1,27,019
KANGRA DISTRICT				
23	Z.P., Kangra ..	48,79,784	4,20,306	44,59,478
24	M.C., Kangra ..	52,449	3,350	49,099
25	M.C., Dharamsala ..	10,431	96,618	7,693
26	M.C., Palampur ..	78,388	..	78,388
FEROZEPORÉ DISTRICT				
27	D. B., Ferozepore ..	1,03,94,576	41,56,000	62,38,576
28	M.C., Ferozepore ..	5,79,112	1,79,185	3,99,927
29	M.C., Gurharsahai ..	3,04,639	18,460	2,86,179
30	M.C., Tankanwali ..	43,630	1,280	42,350

1	2	3	4	5
31	M.C., Moga ..	4,84,791	55,141	4,29,650
32	M.C., Gidderbaha ..	4,09,703	38,269	3,71,434
33	M.C., Abohar ..	11,67,392	5,63,566	6,03,826
34	M.C., Zira ..	1,42,058	..	1,42,058
35	M.C., Muktsar ..	5,70,950	1,37,695	4,33,255
36	M.C., Jalalabad ..	65,149	12,864	52,285
37	M.C., Fazilka ..	4,29,259	1,09,839	3,19,420
AMRITSAR DISTRICT				
38	Z.P., Amritsar ..	72,48,035	15,32,470	57,15,565
39	M.C., Amritsar ..	61,68,447	..	61,68,447
40	M.C., Tarn Taran ..	9,16,843	1,04,000	8,12,843
41	M.C., Ram Dass ..	30,115	..	30,115
42	M.C., Patti ..	2,33,882	5,000	2,28,882
43	M.C., Jandiala Guru ..	6,62,865	..	6,62,865
44	M.C., Khem Karan ..	1,02,843	..	1,02,843
45	M.C., Chheharta] ..	2,17,341	..	2,17,341
AMBALA DISTRICT				
46	Z.P., Ambala ..	41,68,809	7,00,000	34,68,809
47	M.C., Ambala ..	6,12,915	1,27,688	4,85,227
48	M.C., Kalka ..	5,32,724	96,765	4,35,969
49	M.C., Rupar ..	2,84,987	9,343	2,75,644
50	M.C., Kharar ..	1,04,010	11,310	92,700
51	M.C., Yamunanagar ..	8,30,518	43,200	7,87,318
52	M.C., Jagadhari ..	2,21,100	..	2,21,100
53	M.C., Chhachharauli ..	64,399	8,338	56,061
54	M.C., Sadhaura ..	68,219	19,020	49,199
55	M.C., Simla ..	9,42,595	6,91,686	2,61,909
ROHTAK DISTRICT				
56	Z.P., Rohtak ..	88,88,103	33,59,455	55,28,648
57	M.C., Rohtak ..	9,60,600	3,15,433	6,45,167
58	M.C., Beri ..	2,30,284	..	2,30,284
59	M.C., Jhajjar ..	1,88,166	28,210	1,59,956

1	2	3	4	5
		Rs	Rs	Rs
60	M.C., Gohana ..	1,55,800	79,440	76,360
61	M.C., Sonapat ..	3,90,375	2,40,407	1,49,968
62	M.C., Bahadurgarh ..	1,58,308	..	1,58,308
KARNAL DISTRICT				
63	D.B., Karnal ..	63,38,801	21,42,840	41,95,961
64	M.C., Karnal ..	7,15,822	1,41,890	5,73,932
65	M.C., Kaithal ..	1,93,619	1,22,262	71,357
66	M.C., Shahbad ..	1,22,838	29,046	93,792
67	M.C., Panipat ..	3,73,507	2,06,630	1,66,877
68	M.C., Thanesar ..	1,34,794	55,969	78,825
69	M.C., Ladwa ..	1,30,159	..	1,30,159
HISSAR DISTRICT				
70	Z.P., Hissar ..	82,87,356	27,91,677	54,95,679
71	M.C., Hissar ..	3,71,814	1,48,392	2,23,422
72	M.C., Lohara ..	79,476	..	79,476
73	M.C., Tohana ..	1,30,564	64,901	65,663
74	M.C., Kalanwali ..	1,22,433	..	1,22,433
75	M.C., Fatehabad ..	1,96,454	19,926	1,76,528
76	M.C., Jakhal ..	1,48,310	28,024	20,286
77	M.C., Dabwali ..	6,85,192	..	6,85,192
78	M.C., Bhiwani ..	5,77,772	1,72,242	4,05,530
79	M.C., Sirsa ..	5,04,405	19,457	4,84,948
80	M.C., Hansi ..	3,87,982	76,085	3,11,897
GURGAON DISTRICT				
81	Z.P., Gurgaon ..	48,01,003	12,52,016	35,48,987
82	M.C., Gurgaon ..	3,81,426	1,70,283	2,11,143
83	M.C., Faridabad ..	1,73,901	49,533	1,24,368
84	M.C., Ballabgarh ..	2,20,623	71,454	1,49,169
85	M.C., Palwal ..	2,63,204	48,062	2,15,142
86	M.C., Rewari ..	3,93,521	..	3,93,521
87	M.C., Hodal ..	1,97,819	67,059	1,30,760
88	M.C., Ferozepore Jhirka ..	1,25,224	23,859	1,01,365

1	2	3	4	5
89	M.C., Hailey Mandi ..	60,909	..	60,909
	PATIALA DISTRICT			
90	M.C., Gobindgarh ..	1,73,574	87,198	86,376
	BHATINDA DISTRICT			
91	M.C., Bhuchomandi ..	2,61,328	21,696	2,39,632
92	M.C., Kotkapura ..	83,339	..	83,339
93	M.C., Sangat ..	10,045	..	10,045
94	M.C., Bhudlahda ..	42,770	13,418	29,352
95	M.C., Maur Mandi ..	93,678	..	93,678
	SANGRUR DISTRICT			
96	M.C., Jind ..	1,42,263	87,376	54,887
97	M.C., Barnala ..	26,390	4,377	22,013
98	M.C., Safidon ..	37,590	8,754	28,836
	MOHINDERGARH DISTRICT			
99	M.C., Charkhi Dadri ..	65,204	..	65,204
	Total ..	11,21,23,850	3,17,73,996	8,03,49,854

Withholding of Sanction by the D.C. Amritsar to the Budget of the Municipal Committee, Chheharta

2637. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the detailed reasons for which the Deputy Commissioner, Amritsar has not sanctioned the budget of the Chheharta Municipal Committee (Amritsar) for the year 1965-66 ;

(b) whether any correspondence passed between the Municipal Committee, Chheharta and the Deputy Commissioner, Amritsar on the said subject ; if so copies thereof be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : (a) The Municipal Committee, Chheharta did not provide any amount in the budget for payment of its contribution to Government towards the provisincialised schools which was a statutory liability and also did not attach the variation statement with the budget.

(b) A copy of communication addressed by the Dputy Commissioner, Amritsar to the President, Municipal Committee, Chheharta, is laid on the Table of the House.

[Education and Local Government Minister]

Copy of Memo No. FC(I) 1287, dated 5th March, 1965 from the Deputy Commissioner, Amritsar, to the President, Municipal Committee, Chheharta.

Subject.—Budget Estimate of Municipal Committee, Chheharta for the year 1965-66.

Reference your Memo No. 694, dated 18th February, 1965, on the above subject (Returned in original).

2. Variation statement explaining variation both in income and expenditure side has not been sent up. This statement is a necessary adjunct to the budget for interior check up of the budget proposals. The needful may please be done immediately.

3. It is further pointed out that the Committee have not provided any amount under the head "Education" on account of contribution payable by the Committee towards the provincialised schools. It is the statutory obligation of the Committee to provide a sum of Rs 28, 980 on this account in the budget for the year 1965-66. If this is not done the under signed will not sanction the budget and this will result in the following consequences :—

- (i) The members of the Committee will be liable for surcharge under section 50 of the Punjab Municipal Act for any expenditure incurred without the budget having been sanctioned.
- (ii) The Committee will be deemed to have made defaults in the performance of its statutory duty within the meaning of section 234 of the Act.
- (iii) The default of the Committee will also attract provisions of section 238 of the Act, which provides for the supersession of a Municipal Committee on persistent default.

Implementation of Recommendations of Bonus Commission

2638. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether the Government has considered the recommendations contained in the report of the Bonus Commission appointed by the Central Government ; if so, the decision, if any, taken to implement its recommendations, especially in the Public Sector ;
- (b) the details of circulars and instructions, if any, issued by the State Government for the implementations of the said recommendations in the State in the Public Sector as well as in the Private Sector ?

Chaudhri Rizaq. Ram : (a) & (b) The comments of the State Government on the recommendations of the Bonus Commission have since been conveyed to the Government of India. The matter is now under the consideration of the Government of India and they are contemplating to enact suitable legislation for the purpose. Further necessary action will be taken on the basis of the decision of the Government of India or the legislation enacted by the Parliament in this respect.

Settlement of tenants on surplus area in tehsil Amritsar

2639. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the names and addresses of tenants so far settled on the surplus lands in tehsil Amritsar ;

- (b) the names of the owners of the lands whose surplus lands referred to in part (a) have been taken together with their addresses and the total area of land owned by each ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) & (b) The time and labour involved in collecting and compiling the information would not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

Allotment of Evacuee Houses/House Sites in certain Villages of Tarsikka Block, district Amritsar

2640. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the names of persons with their parentage who have so far been allotted muslim owned houses and house sites in the villages of Dhulke, Lola and Udo Nangal, Tarsikka Block, district Amritsar together with the covered area and other details of the said houses in each case ;
- (b) the details of the houses and house sites auctioned in the said villages together with the names of the purchasers, the amount paid by them separately and the area of the house sites purchased by them ;
- (c) the names of the Muslim owners of houses/house sites as mentioned in parts (a) and (b) above, as given in the registers of the village patwaris ?

Sardar Harinder Singh Major : The time and labour involved in the collection of the required information will not be commensurate with possible benefit to be achieved.

Extending means of Irrigation in Amritsar District

2641. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) whether there are any schemes under the consideration of the Government for extending the means of irrigation for increasing agricultural production in Amritsar District generally and in Patti Tehsil (Bet area of Amritsar District) especially; if so, the details of each such scheme be laid on the Table of the House ;
- (b) whether the Government has received any representations from the villagers of Bashamber pur, tehsil Amritsar, regarding the extension of Bashamber pur minor to pass the G.T. Road so that they could also get water for their fields from it ; if so, the steps so far taken by the Government to accede to their demands and copies of the said representations be laid on the Table of the House ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. The details of the schemes for extending means of irrigation for increasing agricultural production in Amritsar District are as under:—

- (i) Remodelling Majitha Disty. The new area proposed to be irrigated from this scheme is 15651 acres.

[Minister for Public Works and Welfare]

- (ii) Extension of Ramdas Minor of Kalanaur Disty. The new area proposed to be irrigated by its extension is 34251 acres.
  - (iii) Scheme for utilizing the water of Patti Nallah for irrigation purposes. This scheme is to provide irrigation facilities to areas on both sides of Patti Nallah downstream of D.R. Bridge on Pacca road from Kalra to Harike.
  - (iv) Scheme for constructing Jodh Singh Wala Irrigation channel off taking from Harike Head Works. This scheme is for developing Bet area lying on the right side from downstream Harike to Jodh Singh Wala.
- (b) Yes. The scheme for the extension of Bishamberpur Disty. Is under investigation in the Divisional Office. A copy of the representation from the villagers of Bishamberpur is attached.

नकल दरखास्त

श्रीमान मोहतमिम साहिब बहादुर डिवीजन जंडियाला, दफतर हज़ा, अमृतसर

फीस कोर्ट 1 रुपया 4 आने चसपां |

दरखास्त बढ़ाने टेल विशम्बरपुर राजबाह ।

श्रीमान जी,

निवेदन है कि मज़हरान का रकबा वाक्या विशम्बरपुरा, छान्ता कलां, तहसील व जिला अमृतसर राजबाह विशम्बरपुरा के टेल पर है । टेल लकड़ से हमारा रकबा तीन मील के फासला पर है । जिसकी वजह से टेल पर पानी नहीं पहुंचता है । अगर यह टेल जी. टी. रोड से आगे बढ़ा दी जाये तो हमारा रकबा सिर्फ एक मील रह जावेगा और रकबा की बखूबी आबपाशी होनी शुरू हो जावेगी ।

हलजा मुअदबाना इलतमास है कि टेल राजबाह विशम्बरपुर बढ़ा दी जाए । हज़ूर अनवर की परवरिश होगी 20-10-64 ।

(नोट) अर्सा तीन साल से पानी टेल पर नहीं पहुंचता है । दो साल से मतवातर झगड़ा होता रहा है । अब हमारी मिसलजात गुम कर दी गई है ।

अर्जी

निरंजन सिंह वल्द हरनाम सिंह, दारा सिंह वल्द सावन सिंह, लच्छमन सिंह वल्द जीवन सिंह, साकनान विशम्बरपुरा ।

कर्म सिंह वल्द अमर सिंह, जीवन सिंह साकनान छत्ता कलां ।

Complaint against a teacher of Government Primary School, Taharpure, district Amritsar

2642. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether any enquiry was held against any teacher of the Government Primary School, Taharpure, district Amritsar by

Block Education Officer, Verka, district Amritsar in the year 1962-63 and 1963-64 about his character etc., if so, the details of the complaint and the enquiry report be laid on the Table of House ;

- (b) whether any action was taken against the said teacher after the enquiry, if so, the details thereof ;
- (c) whether it is a fact that again during the year 1964-65, a complaint about his conduct, indiscipline etc, was received by the District Education Officer from the Block Education Officer, Tarsikka ; if so, the details thereof and the action, if any, taken thereon be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : (a) In 1962-63 no enquiry was held against any teacher of Government Primary School, Taharpure. In 1963-64 an enquiry was held. It is administratively not desirable to lay the details of complaint and enquiry report on the Table of the House.

(b) Yes,. The teacher was transferred to Government Primary School, Chima Bath and a warning with a copy on his Personal File, was issued to him.

(c) Yes. A complaint was received when action in respect of the enquiry held in 1963-64 was still under consideration, and as such it was covered by the action taken against the teacher as mentioned at (b) above. It is not administratively desirable to place the details of the complaint on the Table of the House.

Fertilizer Received from the Union Government

2645. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) the total quantity of fertilizer received by the Government from the Union Government during the period, 1961, to date, year-wise, and the total price paid therefor ;
- (b) the total quantity of the said fertilizer distributed in the State through the Co-operative Societies and distributing Depots, district-wise, during the said period together with the total amounts realized for the same ;
- (c) the amount of arrears, if any, outstanding against any of the said Cooperative Societies or the Distributing Depots on account of sales of fertilizers during the above mentioned period or for any period before that period stating their names, district-wise ;
- (d) the steps so far taken to realise the arrears mentioned in part (c) above ?

Sardar Darbara Singh : (a) The information is given in the enclosed statement (Annexure 'A').

(b) The information is given yearwise, in the enclosed statement (Annexure 'B').

(c) The scheme of procurement and distribution of Chemical Fertilizers has been transferred from the Agriculture Department to the Co-operative Department with effect from 1st April, 1960. No Government amount is outstanding against any Co-operative Society or the Distributing Agency on account of cash sale of new Stocks of Fertilizer from 1st April, 1960 to date.

[Home and Development Minister]

The amount of arrears against the Co-operatives, district-wise for the period prior to 1st April, 1960 (when the Scheme was run by the Agriculture Department) is given in the enclosed statement (Annexure 'C').

(d) Since there are no arrears in respect of the stocks supplied after 1st April, 1960, the question of taking any steps in the matter does not arise. As regards the arrears pertaining to the period prior to 1st April 1960, the amount stands at Rs. 4,69,104.61. The payment of this amount is held up by the various societies as they have counter claims to the extent of Rs 6,46,927.81 against the Department of Agriculture which was incharge of the Scheme of distribution of fertilizer prior to 1st April, 1960 on account of :—

	Rs
(i) Transport, handling and Commission charges ..	2,92,739.78
(ii) Shortages in stocks ..	2,29,032.20
(iii) Due from the Agriculture Department on account of the cost of Fertilizers supplied to them by the Co-operative Societies in the year 1963-64 ..	1,25,155.83
Total ..	6,46,927.81

The outstandings as mentioned above will be cleared off as soon as the claims of the societies are settled.

ANNEXURE 'A'

Year	Total quantity of fertilizer received by the Government from the Union Government	Total price paid therefor
	Tonnes	Rs
1960-61 ..	38,481	60,07,281
1961-62 ..	74,016	2,73,80,426
1962-63 ..	1,36,268	3,90,02,180
1963-64 ..	2,20,041	6,32,33,869
1964-65 ..	2,27,956	4,84,76,167

ANNEXURE 'B'

Statement showing District-wise fertilizer sold and amount of cash sales realised for the year 1960-61

Name of District	Quantity sold on cash	Amount realised	Quantity sold on credit	Total sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Tonnes
Amritsar ..	234	77,597	160	394
Ambala ..	855	1,33,401	70	925
Ferozepur ..	1,333	4,44,472	461	1,794
Gurdaspur ..	323	1,09,712	45	368
Gurgaon ..	161	55,353	81	242
Hoshiarpur ..	1,376	4,61,390	233	1,609
Hissar ..	452	1,47,357	367	819
Jullundur ..	2,142	7,22,100	267	2,409
Kangra ..	141	48,526	..	141
Kulu ..	..	..	..	..
Karnal ..	1,172	3,95,273	1,074	2,246
Ludhiana ..	1,478	5,08,472	1,129	2,607
Rohtak ..	257	85,539	40	297
Patiala ..	971	3,18,303	332	1,303
Bhatinda ..	1,132	3,83,945	496	1,628
Sangrur ..	319	1,09,537	168	487
Kapurthala ..	282	94,501	7	289
Mohendergarh ..	38	13,138	39	77
Total ..	12,666	41,08,616	4,969	17,635

The scheme of credit sale is governed by the Agriculture Department and the recovery is effected by the Revenue Department.

ANNEXURE 'B'

Statement showing district-wise fertilizer sold and amount of cash sales realised for the year 1961-62

Name of District	Cash sales	Amount realised	Credit sales	Total sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Tonnes
Amritsar ..	894	2,95,633	1,073	1,967
Ambala ..	2,148	7,16,237	2,022	4,170
Ferozepur ..	4,113	13,34,510	3,348	7,461

[Sardar Darbara Singh]

Name of District	Cash sales	Amount realised	Credit sales	Total sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Tonnes
Gurdaspur ..	947	3,14,099	642	1,589
Gurgaon ..	880	2,97,168	515	1,395
Hoshiarpur ..	3,428	11,24,693	1,242	4,670
Hissar ..	1,468	4,80,333	1,006	2,474
Jullundur ..	5,059	16,58,155	2,228	7,287
Kangra ..	736	2,41,583	166	902
Karnal ..	2,206	7,24,207	2,026	4,232
Ludhiana ..	3,107	10,45,188	5,874	8,981
Rohtak ..	2,297	7,53,486	465	2,762
Patiala ..	1,067	3,51,816	1,516	2,583
Bhatinda ..	2,608	8,69,509	1,433	4,041
Sangrur ..	1,200	4,00,834	1,841	3,041
Kapurthala ..	1,176	3,95,068	140	1,316
Mohindergarh ..	285	61,828	336	621
Total ..	33,619	1,10,64,347	25,873	59,492

The scheme of Credit sales is governed by the Agriculture Department and the recovery is effected by the Revenue Department.

ANNEXURE ' B '

Statement showing districtwise fertilizer sold and amount of cash sales realised for the year 1962-63.

Name of District	Cash sales	Amount realised	Total quantity sold on credit	Total sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Tonnes
Amritsar ..	1,442	4,34,100	4,198	5,640
Ambala ..	2,208	5,75,820	2,968	5,176
Ferozepur ..	7,412	21,55,715	11,034	18,446
Gurdaspur ..	1,413	4,22,012	2,459	3,872
Gurgaon ..	934	2,89,963	1,336	2,270
Hoshiarpur ..	4,539	13,36,269	4,324	8,863

Name of District	Cash sales	Amount realised	Total quantity sold on credit	Total sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Tonnes
Hissar ..	1,640	4,87,108	2,747	4,387
Jullundur ..	5,985	17,65,501	4,874	10,859
Karnal ..	1,651	5,12,012	2,937	4,588
Ludhiana ..	2,525	8,07,890	9,260	11,785
Patiala ..	1,311	3,94,628	2,883	4,194
Rohtak ..	2,265	6,88,573	933	3,198
Bhatinda ..	3,402	10,02,636	5,104	8,506
Sangrur ..	1,154	3,59,342	4,718	5,872
Kapurthala ..	1,129	3,25,423	1,021	2,150
Mohindergarh ..	237	71,691	387	624
Kangra ..	1,063	3,33,422	356	1,419
Kulu ..	45	13,199	30	75
Total ..	40,355	1,19,85,304	61,569	1,01,924

The scheme of credit sales is governed by the Agriculture Department and the recovery is effected by the Revenue Department.

ANNEXURE 'B'

Statement showing districtwise fertilizer sold and amount of cash sales realised for the year 1963-64.

Name of District	Cash sales	Amount realised	Credit sales	Total Sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Tonnes
Amritsar ..	2,568	7,41,015	9,037	11,605
Ambala ..	3,315	9,61,567	5,499	8,814
Ferozepur ..	11,838	33,30,606	19,395	31,233
Gurdaspur ..	1,926	5,51,701	5,179	7,105
Gurgaon ..	1,153	3,40,116	2,865	4,018
Hoshiarpur ..	4,701	13,15,579	4,766	9,467
Hissar ..	3,256	9,21,331	7,830	11,086
Jullundur ..	8,462	24,06,019	6,708	15,170
Karnal ..	2,179	6,30,030	7,034	9,213

[Minister for Home and Development]

Name of District	Cash sales	Amount realised	Credit sales	Total sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Tonnes
Ludhiana ..	2,711	8,18,280	13,372	16,083
Patiala ..	2,432	6,97,256	4,921	7,353
Rohtak ..	3,428	9,74,639	3,924	7,352
Bhatinda ..	6,007	16,91,735	7,040	13,411
Sangrur ..	2,096	5,97,634	8,503	10,599
Kapurthala ..	1,745	4,96,564	1,427	3,171
Mohindergarh ..	316	91,879	716	1,032
Kangra ..	1,851	5,43,582	236	2,087
Kulu ..	88	24,074	181	270
Total ..	60,072	1,71,33,607	1,08,997	1,69,069

The scheme of credit sales is governed by the Agriculture Department and the recovery is effected by the Revenue Department.

ANNEXURE "B"

State ment showing districtwise fertilizer sold and amount of cash sales realised for the year 1964-65 (upto December, 1964)

Name of District	Cash sales	Amount realised	Quantity sold on credit	Total sales
	Tonnes	Rs	Tonnes	Rs
Amritsar ..	2,317	6,60,714	12,338	14,655
Ambala ..	2,858	7,54,345	9,188	12,046
Ferozepur ..	7,459	20,96,149	31,103	38,562
Gurdaspur ...	1,657	4,67,374	7,306	8,963
Gurgaon ..	979	2,82,179	5,237	6,216
Hoshiarpur ..	4,777	13,44,331	8,455	13,232
Hissar ..	2,245	6,28,562	10,018	12,263
Jullundur ..	9,961	27,67,899	10,544	20,505
Kangra ..	2,710	6,21,810	333	3,043
Kulu ..	166	44,321	156	322
Karnal ..	2,175	6,17,350	10,333	12,508
Ludhiana ..	2,130	624,574	19,210	21,340
Rohtak ..	3,819	10,72,486	6,887	10,706

Name of District	Cash sales	Amount realised	Quantity sold on credit	Total sales
Patiala ..	2,236	6,36,537	8,282	10,518
Bhatinda ...	5,477	15,34,217	10,186	15,663
Sangrur ..	2,198	6,18,356	11,095	13,293
Kapurthala ..	1,882	5,38,650	2,842	4,724
Mohindergarh ...	351	99,530	1,592	1,943
Simla ..	25	6,181	11	36
Total ..	55,422	1,54,15,565	1,65,116	2,20,538

The scheme of credit sales is governed by the Agriculture Department and the recovery is effected by the Revenue Department.

ANNEXURE 'C'

Statement showing outstanding cash sale proceeds against the Co-operative Societies district-wise pertaining to the period prior to 1st April, 1960 when the Scheme was run by the Agriculture Department

Name of District	Amount outstanding
	Rs
Amritsar ..	40,028 . 59
Gurdaspur ..	23,539.08
Kangra ..	62,621.10
Hoshiarpur ..	6,308.73
Jullundur ..	(—) 1,396.60
Ferozepur ..	74,897.27
Ludhiana ..	18,780.29
Ambala ..	32,446.21
Rupar ..	9,631.03
Karnal ..	19,239.18
Rohtak ..	42,224.38
Hissar ..	15,190.97
Gurgaon ..	16,122.74
Patiala ...	25,764.63
Sangrur ..	13,857.76
Bhatinda ..	29,094.73
Mohindergarh ..	4,761.79
Kapurthala ..	33,992.73
Total ..	4,69,104.61

Tenants Ejected in District Amritsar

2646. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state the number and names with addresses of tenants ejected from their lands in the Amritsar District either through courts or otherwise during the period from January, 1962 to date, together with the number of those among them who belong to the Scheduled Castes stating the names of the owners of such lands ?

Sardar Harinder Singh Major : The time and labour involved in collecting and compiling the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained from the reply.

Registered factories in Amritsar District

2647. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to supply a list of all the registered factories at present in Amritsar District, together with the names and addresses of their proprietors ?

Chaudhri Rizaq Ram : There are 1196 registered factories in Amritsar district at present. However, compiling of the information asked for involves a lot of labour which would not be commensurate with its advantage.

Office building of Zila Parishad Mahandergarh at Narnaul

2648. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the Zila Parishad Mahandergarh has no building of its own at Narnaul for its office ;
- (b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the details of the steps so far taken or proposed to be taken by the Government to enable the said Parishad to have its own building ;
- (c) the approximate time within which the said Parishad is expected to have its own building ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

(b) The estimates and plan of the building of Zila Parishad Mahandergarh have since been prepared and are under consideration of the Government. Necessary steps for acquisition of land for the building are also being taken.

(c) No exact time-limit can be indicated. However, the building is likely to be constructed within the current financial year.

Petition filed by Shri P. C. Wadhwa, I. P. S. in Supreme Court

2649. Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether it is a fact that Shri P. C. Wadhwa an officer of the I. P. S. cadre posted in Punjab filed a petition in the Supreme Court of India against his reversion ; if so, the details of the order passed by the Supreme Court in the said case and the action if any, taken or proposed to be taken by the Government in the light of the said order ?

Sardar Darbara Singh : Yes. A copy of the Supreme Court order is as follows. Shri P. C. Wadhwa has been promoted Superintendent of Police, retrospectively, from 19th November, 1958, the date from which he was reverted as Assistant Superintendent of Police.

IN THE SUPREME COURT OF INDIA

CIVIL APPELLATE JURISDICTION

Civil Appeal No. 720 of 1962.

Appeal for Special Leave granted by the Supreme Court by its Order dated the 7th February, 1962 from the Judgement and Order dated the 20th January, 1961 of the Punjab High Court at Chandigarh in Civil Writ No. 762 of 1961.

P. C. Wadhwa, I. P. S.—Appellant.

Versus

1. Union of India through the Secretary to the Government of India, Ministry of Home Affairs, New Delhi ;

2. The State of Punjab through the Inspector-General of Police, Punjab and Joint Secretary to Punjab Government Home (Police) Department, Chandigarh,—
respondents.

Dated the 27th August, 1963.

Coram—

Hon'ble Mr. Sudhans Kumar Das, Acting Chief Justice,
Hon'ble Mr. Justice J. Subha Rao,
Hon'ble Mr. Justice Raghubar Dayal,
Hon'ble Mr. Justice N. Rajagopala Ayyangar,
Hon'ble Mr. Justice J. R. Mudhulkar,
The Appellant in Person.

For the respondents—

Mr. S. V. Gupta, Additinal Solicitor-General of India,
Mr. Mohinder Singh Punnu, Deputy Advocate-General, Punjab.
Mr. N. S. Bindra, Senior-Advocate, (Messrs. R. H. Dhebar, and
R. N. Sachthey and P. D. Menon, Advocates with them).

THE APPEAL above mentioned being called on for hearing before this Court on the 23rd, 24th, 25th and 26th days of April, 1963, upon hearing the Appellant in person and Counsel for the Respondents the Court took time to consider its Judgement and the Appeal being called on for judgement on the 27th day of August, 1963, This Court in Allowing the Appeal Doth Order : (1) That the Judgement and Order dated the 20th January, 1961 of the Punjab High Court at Chandigarh in Civil Writ No. 752 of 1959 be and is hereby set aside and in place thereof, an order allowing Writ Petition No. 752 of 1959 and quashing the Order, dated the 3rd November, 1958, contained in D. O. letter No. 9026/Camp B of the Office of the Inspector-General of Police and Joint Secretary to the Government of Punjab, Home Police, Department, reverting the appellant herein to the rank of Assistant Superintendent of Police be and the same is hereby substituted and this Court Doth further Direct that the said P. C. Wadhwa the Appellant herein be deemed to be continuing to hold the rank of Superintendent of Police with effect from the date of his reversion, that is, 19th November, 1958. And this Court Doth further Order that the respondents herein do pay to the said Appellant herein the costs of this Appeal incurred by him in the High Court as well as the costs thereof incurred in this Court and the costs of Writ Petition No. 752 of 1959 incurred in the Punjab High Court ; and this Court Doth further Order that the Costs of the appellant incurred by him in this Court be taxed by the Taxing Officer of this Court ; And This Court. Doth Lastly Order that this Order be punctually observed and carried into execution by all concerned.

Witness the Hon'ble Shri Sudhansu Kumar Das, Acting Chief Justice of India at the Supreme Court New Delhi, the 27th Day of August, 1963.

GURU DATTA
Deputy Registrar.

True Copy
Sd/, ...
Examiner, Judicial Issue.
31-10-1963.

Appointment of Pay Commission

2650. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state whether Government intend to appoint a Pay Commission to review and revise the existing pay scales of Government employees on account of the rising prices, if so, the steps taken or proposed to be taken in this behalf ?

Sardar Kapoor Singh : No, Sir. At present there is no such proposal under the consideration of Government.

Evacuee Land in Tehsil Amritsar

2651. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Revenue be pleased to state the area of evacuee land so far allotted and the area which still remains un-allotted separately at present in Amritsar Tehsil, village-wise ?

Sardar Harinder Singh Major : The time and labour involved in the collection of the required information will not be commensurate with any possible benefit to be achieved.

Muslim Wakf Lands, etc.

2652. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state the total area of Muslim Wakf Lands, i.e., in the names of Takias, Mosques and Khankahs etc., in Amritsar Tehsil, village-wise along with the names of the tenants on these lands ?

Sardar Darbara Singh : A statement giving the requisite information is enclosed.

Statement

The information in respect of 16 villages of Amritsar Tehsil, where survey has been carried out, by the Punjab Wakf Board, Ambala Cantt. is given below :—

Serial No.	Name of village	Name with parentage of tenant	Area Kanal Marla
1	Dharam Badala ..	Shri Sewa Singh, son of Lachhman Singh	9-2
2	Noshahra Kalan ..	Shri Saran Singh, son of Jhanda Singh	12-0
3	Fatehpur Rajputan	Shri Santotan Singh, Chela Baba Karan Singh	44-18
4	Tangpain ..	Shri Kartar Singh, son of Lal Singh	1-10
		Shri Baba Narsi Dass Nadhu	17-00
		Shri Sant Singh, son of Vir Singh	9-12
			28-2
5	Otian ..	Shri Harbans Singh, son of Lal Singh ..	13-4
6	Bandala ..	Shri Tarlok Singh, son of Mohinder Singh ..	8-0

Serial No.	Name of village	Name with parentage of tenant	Area Kanal Marla
7	Amritsar	.. Shri Hari Ram, son of Wadhawa Ram ..	3-18
8	Romana Chak	.. Shri Sodagar Singh, son of Milkha Singh ..	46-4
9	Gosal Angana	.. Shri Kartar Singh, son of Banta Singh ..	39-2
10	Nag Kalan	.. Shri Bhagail Singh, son of Tahal Singh ..	110-6
11	Viram Wadala	.. Shri Pritam Singh, son of Natha Singh ..	2-00
		Shri Sheo Singh, son of Lachhman Singh }	8-0
			10-0
12	Sarhala Kalan	.. Shri Chanan Singh, son of Sant Ram Singh ..	15-0
13	Amritsar Dehati	.. Shri Sucha Singh, son of Labh Singh ..	6-10
14	Dhandsa	.. Shri Pitam Singh, son of Jagar Singh ..	232-0
15	Mehta	.. Shri Dalip Singh, son of Sher Singh ..	29-7
16	Bhuji Rajputan	.. Shri Kartar Singh, son of Sanpat Singh ..	120-00
Total Area			727-10

It may, however, be stated that the survey of Wakf properties all over the State is underway and as such the correct position of the same would emerge after the survey has been finalised.

Embezzlement in Jandiala Block, district Amritsar

2653. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether it is a fact that a sum of about Rs 400 or so collected by the Tax Collector of the Block Samiti, as professional Tax or Cycle Tax has not been deposited and credited to the accounts of the Block Development Office, Jandiala Block ; if so, the details of the action so far taken against those who have committed this embezzlement ?

Sardar Darbara Singh : The amount of Rs 420 collected in April, and May, 1964 was credited into Samiti fund on 3rd September, 1964. The official concerned has been warned by the Executive Officer of the Samiti whose employee he is.

Representation of Government, Employees of District Amritsar

2654 Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Chief Minister be pleased to state—

- whether Government received any representation from Class IV and III Government employees of Amritsar District in the year 1964-65 containing their demands, if so, copy thereof be placed on the Table of the House ;
- the details of the action taken by the Government to meet the said demands ;

[Comrade Makhan Singh, Tarsikka]

- (c) whether Government is considering any proposal to form a Council on the pattern of the whitley Council to redress the grievances of the Government employees ;
- (d) if the reply to part (c) above be in the affirmative, the details of the terms of reference of the proposed Council ;
- (e) whether Government is actively considering any proposal to bring at par the pay and allowances of its employees with those of the Central Government employees ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes, Sir, Many representations were received. A statement containing the main demands of Class IV and III Government employees is enclosed.

(b) A statement containing the requisite information is enclosed.

(c) A proposal to devise suitable machinery for joint consultation between the Government and its employees is under consideration.

(d) Details are being worked out.

(e) No. Sir.

Statement containing information in regard to part (a)

1. Grant of interim relief of 25 per cent of the pay to all employees.
2. Appointment of Pay Commission.
3. Linking of Dearness Allowance with Price Index.
4. Grant of 10 per cent House-rent Allowance to all employees.
5. Opening of subsidised stores exclusively for Government employees and grant of one month's pay to clear the outstandings.
6. Dropping the anti-employees proposed amendment in Punishment and Appeal Rules.
7. Stoppage of victimisation of certain workers of the Punjab Subordinate Services Federation.

Statement containing information in regard to part (b) of the unstarred Assembly Question No. 2654.

Demand	Action taken by the Government
1. Grant of interim relief of 25 per cent of the pay to all employees	Considered and additional Dearness Allowance given to the employees as under :— (i) Employees getting pay below Rs 51/-—7.50 P.M. (ii) From Rs 51 to Rs—100/- per mensem. Rs 10/-. (iii) From Rs 101 to Rs 300/- Rs 15/- per month. (with marginal adjustment up to Rs 315*)
2. Appointment of Pay Commission	Considered and rejected.
3. Linking of Dearness Allowance with price Index	Ditto

Demand	Action taken by the Government
4. Grant of 10 per cent House Rent Allowance to all employees	<p>Considered and accepted to the following extent :—</p> <p>(i) 7½ per cent of the pay to those employees who are stationed at Chandigarh and other cities with a population of one lakh or above.</p> <p>(ii) 5 per cent of the pay to those employees at places with a population below one lakh but above 25,000.</p>
5. Opening of subsidised Stores exclusively for Government employees and grant of one months pay to clear the outstanding	Considered and sanctioned interest free wheat loan equal to two months pay subject to maximum of Rs 200 to all Government employees. drawing pay up to Rs 500P.M. This is recoverable in 8 monthly instalments.
6. Dropping the anti-employees proposed amendment in punishment and Appeal Rules	There is nothing anti-employees in the proposed Punishment and Appeal Rules.
7. Stoppage of victimisation of certain workers of the Punjab Subordinate Services Federation	There was no victimisation to the employees.

Teachers Punished During The Regime Of The Former Chief Minister

2655. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) the number, names and addresses of the teachers district-wise who were punished during the period when the late Sardar Partap Singh Kairon was Chief Minister, for having shown poor results ;
- (b) whether the Government has now withdrawn its orders providing for punishing teachers on account of poor results ;
- (c) if the reply to part (b) be in the affirmative, the steps, if any, taken to ensure that the students are taught properly, that there is effective supervision over the teaching work of teachers and that good teachers get encouragement ?

Shri Prabodh Chandra : (a) A statement giving the requisite information, except the names and addresses of the persons concerned, is enclosed.

The time and labour involved in preparing a statement giving names and addresses of the punished Teachers/Masters/Mistresses/Headmasters/Headmistresses numbering 3,754 would not be commensurate with the benefit likely to be derived from it.

(b & c) Punishing of teachers on the basis of poor results has been held in abeyance till an alternative formula which should be fair, reasonable and rational not only to the teachers but also to the student community is evolved.

[Minister for Education and Local Government]

Statement showing the number of Headmasters/Headmistresses, Mistresses/Masters and teachers (Men and Women) punished on the basis of their University Departmental Results

Name of the district	Number of persons let off with simple warning	Number of persons in whose case warning was placed on personal file	Number of persons punished	REMARKS
Patiala ..	69	79	127	<i>Kinds of punishments</i>
Sangrur ..	184	281	173	
Bhatinda ..	59	67	30	(i) Censure
Mohindergarh ..	23	40	58	(ii) Stoppage of increment with or without cumulative effect.
Ambala ..	90	68	84	
Simla ..	15	15	31	
Karnal ..	31	111	179	(iii) Reversion depending upon the extent of poor performance and neglect of duty involved.
Rohtak ..	58	51	162	
Hissar ..	33	25	98	
Gurgaon ..	86	30	208	
Ludhiana ..	55	1	68	
Hoshiarpur ..	70	41	46	
Gurdaspur ..	4	1	35	
Kangra & Kulu ..	27	7	166	
Jullundur ..	14	66	54	
Kapurthala ..	61	30	72	
Amritsar ..	95	34	112	
Ferozepore ..	41	10	79	
Total ..	1,015	957	1,782	
Grand Total ..	3,754			

**Cases registered in Police Station Variowal, District Amritsar
in 1959**

2656. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development with reference to reply to Starred Question No. 4191, included in the questions for 25th September, 1963, be pleased to state—

- (a) whether the judicial file of the case registered under section 506 I. P. C., on the 23rd March, 1959, in P. S. Vairawal, district Amritsar Against Shri Gurmej Singh etc., has been received back from the Election Tribunal by the Court of relevant jurisdiction for further trial ;
- (b) if the reply to part (a) above be in the negative, the steps so far taken by the authorities concerned to obtain the said file and the date on which requisition for the file was sent and the dates on which reminders were sent ;
- (c) if the said file has since been received, the progress made in the said case ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) The Ilaqa Magistrate was requested on 5th September, 1964, to get back the file from the Election Tribunal to expedite the disposal of this case. A copy of this reference was also endorsed to the D. C. of the district. No reminders appear to have been issued.

(c) Does not arise.

**Upgrading of Government Girls Middle School Tapiala, District
Amritsar**

2657. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the former Chief Minister visited Government Girls Middle School, Tapiala, Choggawan Block, District Amritsar in the months of March-April, 1964 and gave orders on the spot to upgrade the said School without delay ;
- (b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the steps so far taken by Government to upgrade the said School ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, he did visit on 18th April, 1964 but no such orders were passed on the spot.

(b) The school has only five rooms and is thus not fit for upgrading to High Standard for the present due to inadequate accommodation.

Creation of an All-India Medical and Health Service

2658. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether any correspondence has recently passed between the Union Government and the State Government regarding the creation of an All-India Medical and Health Service ; if so, the details thereof and the decision, if any, taken by the Government in the matter so far ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. The Government of India have initiated the Scheme and they have proposed to encadre the posts of the rank of Civil Surgeons and above in the said service. Certain information desired by them has been supplied and some more information is being supplied to them. Final decision in the matter is yet to be taken by the Government of India.

Creation of an All-India Agricultural Service

2659. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether any correspondence has passed between the Union Government and the State Government regarding the creation of All-India Agricultural Service ; if so, the details thereof and the decision, if any, taken by the State Government in the matter ?

Sardar Darbara Singh : (i) Yes. A copy of the correspondence that has passed between the Union Government and the State Government, is laid on the Table of the House.

(ii) The State Government has agreed to the constitution of an All-India Agricultural Service.

Most Immediate Express Delivery

Copy of letter No. F.6-3/63-Estt. I, dated the 9th August, 1963, from the Joint Secretary to the Government of India, Ministry of Food and Agriculture (Department of Agriculture), New Delhi, addressed to All State Governments and Union Territories.

Subject : All-India Agricultural Service—Constitution of.

I am directed to say that the Central Government are of the opinion that the Agricultural development in the country would be considerably accelerated if the Agricultural Administration in the States is strengthened. It is considered that if the service in Agriculture Department is given the prestige and status that it deserves, the quality of students taking Agricultural Courses in colleges and universities would improve, more competent persons would be attracted towards taking Agricultural Service as a career and there would be an over all improvement in the efficiency of the Agriculture Departments. For these reasons it is proposed that an All India Service be constituted for Agriculture at the earliest possible date.

2. At the Chief Ministers' Conference held in August, 1961, it was agreed that All-India Services should be created in Forestry, Engineering and Health. These Services are already in the process of formation. Having regard to the Central position of Agriculture in our national economy and the importance of speeding up Agricultural Development in the country, the constitution of an All-India Service for Agriculture would seem to be imperative.

3. A tentative draft outline scheme has accordingly been prepared and is enclosed for the consideration of the State Governments.

4. It is proposed that, while it will take some time for the State Governments to consider the details of the scheme and to communicate to us their views in the matter, the broad question of constituting such an All-India Service be discussed at the informal meeting of the State Ministers of Agriculture to be held in New Delhi on the 29th August, 1963. At this meeting the representatives of the State Governments would be requested to state whether their respective State Governments agree to the principle of the formation of such a Service. It may be necessary thereafter to convene a special meeting to consider the details of the Scheme.

5. The receipt of this letter may kindly be acknowledged.

MINISTRY OF FOOD AND AGRICULTURE
(DEPARTMENT OF AGRICULTURE)

THE INDIAN AGRICULTURAL SERVICE
A DRAFT OUTLINE

Introduction—

The Agricultural Administration Committee (Nalagarh Committee) set up by the Government of India in February, 1958 examined the question of re-organisation of Agricultural administration in great detail. The Committee felt concern at the low morale and frustration prevailing among agricultural services in the States. The Agricultural

Departments in the States were being treated as "minor" departments and little attention was paid to building up stable departments manned with adequate competence. Agriculture has not received its due share in the national intellect mainly for the reason that conditions of the service as compared to other services had not been attractive enough for the young men of the nation who normally offer agriculture as their last choice. A very large proportion of the posts are temporary in a nature and promotions are few and far between. Absence or near absence of selection grades and various other handicaps have lowered the stature of the Agriculture Service in the country. Leadership in the field of agricultural needs to be built up and the task is one of national importance. Gross cultivated area has shown a noteworthy expansion from 326 million acres in 1950 to 385 million acres in 1960 and is expected to go up to 415 million acres in 1965. Agriculture contributes about a half the national income and about 70 per cent of the country's population is directly or indirectly dependent on agriculture for a living. Out of goods valued at over Rs 6,000 million exported from the country agricultural commodities and related manufactures account for over Rs 4,700 million. The yield of crops per acre and the total production has to be increased rapidly for fulfilling the needs of a growing population and of a developing industrialised economy, both for home consumption and in a greater measure, for exports in order to earn the much needed foreign exchange. It is felt that the task cannot be adequately undertaken unless the Administrative backwardness of the Agriculture Departments is removed by creating a full-fledged Indian Agricultural Service capable of attracting the best talents to the service of science and practice of agriculture.

The Royal Commission on Agriculture had recommended that agricultural research in India required men who combine scientific knowledge and technical research of the first order, with a vision and creative power essential to the opening of an original line of work. The Commission had also recommended that the Director of Agriculture should be placed on terms of equality with Heads of other important Departments, such as those of Public Instruction and Forests and that officers selected should combine administrative capacity with high scientific qualifications, and if it happened that the postulated administrative capacity was not forthcoming in the Department of a particular State, the local Government should, in the first instance, turn to the Agriculture Department of another State.

The Joint Indo-American Team on Agricultural Research and Education in their report (1955) also pointed out that, some of the major difficulties in the way of developing improved technical leadership in the fields of agricultural research, education and related advisory services are due to current policies of administration and personnel management. According to the Team, progress in the technical fields of agriculture requires the leadership of career agriculturists rather than career professional general administrators. The ablest minds trained in Indian colleges and universities instead of being channelised into highly productive technical research, education and related advisory services, are decanted off into the administrative field.

After a study of the situation, the Agricultural Administration (Nalagarh) Committee came to the conclusion that nothing short of forming an All-India Agricultural Service, with scales of pay and prospects at par with the I. A. S., would raise the morale and efficiency of Agricultural Service and thereby attract equally suitable material for manning the services and bringing about uniformity of standards. In the opinion of the Committee, the formation of such a Service will also facilitate exchange of top level officers from one State to another and from the States to the Government of India. Such an exchange will not only help to produce officer of All-India experience and competence, whose number has dwindled fast, but also enable the Government to attract and hold in the Agricultural Services some of the ablest minds trained in India's Colleges and Universities.

2. At the Chief Ministers' Conference held in August, 1961, it was agreed that All-India Services should be created in Engineering, Forestry and Health, and the Rajya Sabha, at its sitting held on 6th December, 1961, adopted a Resolution, moved by the Home Minister under Article 312(1) of the Constitution, for the creation of these services. At the National Integration, Conference, held from 28th September to 1st October, 1961, strong views were expressed in favour of the creation of an All-India Service in Education also.

3. In the context of the move to constitute All-India Services in Engineering, Forestry, Health and Education, and having regard to the vital position of agriculture in our national economy and the importance of Agricultural development to the country, the question of the formation of an All-India Service in Agriculture was recently reviewed by the Central Government. In view of the high priority now attached to agricultural

[Minister for Home and Development]

development, and the rapid expansion that is needed in this sector in order to meet the needs of rising population and to provide a stable basis for overall economic growth it has become urgent and necessary to increase competence amongst officials controlling the agricultural progress and for that purpose to constitute the All-India Service. Such a service would help in bringing about the much needed "quality" in the higher direction of the Agriculture Departments. If the scheme for such a Service is acceptable in principle to the majority of the States, a resolution for the creation of the service will be moved in the Rajya Sabha under Article 312 (1) of the Constitution.

ORGANISATION AND STRUCTURE OF SERVICE

Each State will have a cadre of its own in the Service and there will be a separate cadre for Union Territories. The strength of the cadre of each State will be determined according to its requirements, but on a broadly uniform basis. The strength of an I. A. S./I. P. S. cadre is fixed with reference to the number of senior posts which it is considered necessary to include in the Service. The underlying assumption is that these Services are organised mainly to provide officers for superior duties in the general and police administrations; the appointment of members of these Services to junior posts is intended primarily to train them for the superior posts. The cadres of the proposed service may be constituted on the same basis.

2. The structure and composition of the proposed Service may be similar to those of the I. A. S./I. P. S. In view, however, of the fact that professional competence, practical ability and field experience need a far greater weightage than academic qualifications in the sphere of agriculture, it would be necessary to give greater opportunities of promotions for officers belonging to the State Service. It is, therefore, proposed that 33½ per cent of the posts in the service may be filled by promotion from the officers belonging to the State Agricultural Services on the basis of merit with due regard to seniority. It is considered that this prospects and interests of State Officers, ensure that the All-India character of the Service would not be excessively diluted or the object of raising the standard by All-India recruitment largely defeated.

3. The leave reserve may be provided at the usual rate of 11 per cent of the posts in the direct recruitment quota. Apart from leave for the usual purposes, officers of technical and professional services should be enabled to have study leave so that they may keep themselves abreast of developments in their respective fields.

TRAINING RESERVE

4. It will also be necessary to provide some training reserve in the proposed service. Since the persons coming out of the Agricultural Colleges/Universities would not require much professional or technical training, the training reserve may be provided at a much lower rate than in the case of the I. A. S./I. P. S. A reserve of 5 per cent of posts in the direct recruitment quota is considered suitable.

For the purpose of "on the job" training the new entrants to the service may, in the first instance, be appointed as Additional or Joint District Agricultural Officers. As, however, designations and working conditions vary in different States, this can be considered in detail at the time of drawing up of the cadre of each individual State.

5. It is not proposed to include the posts under the Central Government in the Service but its requirements will be met by taking officers from State/Union Territory cadres on deputation basis. The deputation reserve will be determined on the basis of the number of posts at the centre which are to be filled by deputation of officers belonging to the service.

A draft scheme of the Indian Agricultural Service is shown in the Appendix to this note.

APPENDIX

THE INDIAN AGRICULTURAL SERVICE

1. The Service may be called the Indian Agricultural Service.
2. Each State will have a cadre of its own in the Service and there will be a combined cadre for Union Territories. Allocation of directly recruited officers to the various cadres would be made by the Central Government in consultation with the

Governments concerned. The requirements of the Central Government will be met by obtaining officers from the State and Union Territories cadres on deputation basis. For this purpose all cadres will be on an equal footing and no special preferences will be given to any one cadre.

3. All posts in the States/Union Territories of the rank of District Agricultural Officer and above, concerned with general agricultural development and administration will be encadred in the proposed All-India Service. As regards encadrement of posts on the research and teaching side, the requirements of each State may be considered at the time of constitution of the respective cadre and only such posts may be included for encadrement as are considered suitable for this purpose. The composition of a State cadre/Union Territories cadre may be as follows :—

(1) Posts under the State Government/Union Territories.—

- (a) Director of Agriculture
- (b) Additional/Joint Director.
- (c) Deputy Directors.
- (d) Assistant Directors and District Agricultural Officers.
- (e) Equivalent posts on the research and teaching side as may be considered suitable for encadrement.

Total	..	X
(2) Posts to be filled by promotion from the State Services (See para 5 below)	33½ per cent of X	
(3) Posts to be filled by direct recruitment	.. 66½ per cent of X	
(4) Deputation Reserve. (On the basis of the actual posts required to be filled by deputation)	.. Y	
(5) Leave Reserve	.. 11 per cent of (3) above.	
(6) Training Reserve	.. 5 per cent of (3) above.	
Direct Recruitment posts = $\frac{2X}{3} + \frac{Y}{3} + \frac{2X}{3} \frac{(11+5)}{(100)}$		
Promotion Posts = $\frac{X}{3}$		
Total authorised strength = $X + Y + \frac{(2X \times 16)}{3 \times 100}$		

4. The scale of pay for the services will be as follows :—

(1) Director of Agriculture/equivalent posts	.. Rs 2,000—125—2,250
(2) Additional Director/Joint Directors/equivalent posts	.. Rs 1,600—100—1,800
(3) Deputy Directors/equivalent posts	.. Rs 1,300—60—1,600
(4) Assistant Director/District Agricultural Officer/equivalent posts	Rs 400—1,250

N.B.—The exact number of posts to be included in the service together with their relevant scales will be decided later in consultation with the State Governments.

[Minister for Home and Development]

5. *Method of recruitment.*(i)—33½ per cent of the posts will be filled by promotion of officers of the State Agricultural Services in accordance with rules and regulations to be framed for the purpose.

(ii) 66½ per cent of the posts will be filled by direct recruitment through the Union Public Service Commission in accordance with regulations to be framed in this behalf.

6. Selected candidates will be appointed on probation for two years. The Central Government will, in consultation with the State Governments take necessary steps to provide facilities for refresher courses and advanced studies to the members of the Service at various stages of their career.

7. *Initial appointments to the Service.*—The usual practice is that whenever a new Service is created, persons who hold posts or hold liens on posts to be encadred in the service are considered for appointment at the time of initial constitution. The same general principle may be adopted in the case of the proposed Indian Agricultural Service. As there will be non-Central cadre, officers (numbering about 150) at present holding the posts under the Central Government which will be manned by deputation from the cadres of the States and the cadre of the Union Territories, may also be considered for appointment at the time of initial constitution. Those selected may then be appointed to the Service and assigned for the purpose of 'parent cadre' to the various States/Union Territories. These officers would also be subject to the system of rotation between the Centre and the States like all other members of the State cadres.

All officers holding junior posts for more than six years may also be considered for appointment to the Junior scale of the Service at the time of initial constitution. The selected officers will be appointed to their own State cadres, but if the States are willing some of the junior officers say, those upto the age of 30-32 may be allotted to States other than their own. In any case, it would be administratively desirable to ensure that while the criterion of selection is not lowered, the initial constitution does not lead to any large-scale disturbance in the existing position. It may, therefore, be necessary to provide for the continuance of officers, even though not selected for the All-India Service, in posts included in the Service. This can be done by temporarily excluding these posts from the cadre concerned.

The selection for initial constitution may be made by a Special Selection Board presided over by a representative U. P. S. C. and composed of two members, each to be nominated by the Central Government and the State Government concerned respectively.

8. *Seniority.*—The seniority of members of the Service in each cadre shall be regulated by such rules as may be framed for that purpose.

9. The pattern of control over the proposed Service and other conditions of service may be broadly modelled on those of the existing All-India Services (viz. I.A.S./I.P.S.) according to the rules that may be framed for the purpose from time to time.

Copy of letter No. Agr. I-63/5441, dated the 7th October, 1963, from the Secretary to Government, Punjab, Agriculture and Co-operation Departments, addressed to Shri S.W. Shiveshwar, Joint Secretary to the Government of India, Ministry of Food and Agriculture, New Delhi.

Subject :—All-India Agricultural Service—Constitution of.

I am directed to refer to your letter No. F-6-3/63/Estt. I, dated the 9th August, 1963, on the subject cited above and to say that the Punjab Government agrees to the formation of the All-India Agricultural Service.

2. It is proposed that there should be separate wings of this Service to man the Cooperation and Animal Husbandry (including Dairying, Fisheries and Poultry) Departments. The question regarding the grades of pay to be allowed to the members of this Service is being considered.

Copy of D. O. letter No. 4702-HM-/63, dated November, 21, 1963, from Shri G. L. Nanda, Home Minister, India, addressed to S. Partap Singh Kairon, Chief Minister, Punjab, Chandigarh.

I am writing this letter pursuant to my discussions with the Chief Ministers on November 8, 1963, on the subject of the creation of an All-India Agricultural Service. At our discussions it appeared to me that while a majority of States had agreed, in principle, to the creation of such a Service, some Chief Ministers had misgivings about the way such a Service would be brought into being, about its control and utilisation, and about its pay structure. You are already aware of the background of the decision to have new All-India Services for Engineering, Forestry and Medicine & Public Health. There is an equal or greater need for an All-India Agricultural Service. Agriculture today forms, and will continue to form for several decades, the backbone of the Indian economy. With the already existing All-India Services and the new ones to be created, it is obvious that the best talent going into our universities will be attracted towards courses which lead to services, which, apart from carrying good salaries, have acquired status and prestige in the public mind. Already the general impression is that agricultural colleges do not attract students of high calibre. With the creation of All-India Services in other fields this trend is likely to be accentuated, leading to a further fall in the standard of the agricultural services, unless an All-India Agricultural Service is also created.

2. The Nalagarh Committee was struck by the low morale and frustration prevailing in the agricultural services in the States. The Committee found that the Agriculture Department was being treated as a minor department in the States and that agriculture had not received its due share of the national intellect mainly for the reason that the conditions of the service as compared to those of the other services had not been attractive. The Committee came to the conclusion that nothing short of the formation of an All-India Agricultural Service would raise the morale and efficiency of the Agricultural personnel and thereby attract suitable material for manning the Agriculture Departments. I would add that even the more able among the existing personnel when appointed to an All-India Agricultural Service would function with greater confidence and zeal and there would thus be an immediate increase in the effectiveness of the Agriculture Departments.

3. From the enclosed note you will see that the Agricultural Service as conceived of at present will offer a satisfactory basis for the participation of States in a common All-India Service of agricultural experts. The better among the existing officers of the district level will stand a good chance of being taken into the Service and even junior officers with sufficient service will be acceptable subject to suitability. While each State will administer its own cadre, there will be common recruitment, service conditions, pay scales, etc.

4. I notice that your Government has already agreed, in principle, to the creation of this Service and it was not really necessary for me to write to you on the subject. However, in view of our discussions on November 8, 1963, I am addressing this letter to you and hope that you will confirm your agreement to the general scheme very early.

NOTE ON ALL-INDIA AGRICULTURAL SERVICE

The Agricultural Administration Committee, popularly known as the Nalagarh Committee, set up in February, 1958 to examine the question of reorganisation of agricultural administration, recommended that nothing short of the formation of an All-India Agricultural Service would raise the morale and efficiency of the agricultural services in the country. Apart from other things, it was felt this would help in attracting more of the country's talent towards agricultural administration. Having regard to the vital position of agriculture in our national economy and the importance of agricultural development to the country, the recommendation was accepted by the Central Government in the context of the move to constitute new All India Services in the fields of engineering, forestry, medicine and education. Accordingly, a scheme for the creation of an All-India Agricultural Service has been drawn up by the Ministry Food and Agriculture more or less on the lines of those for the creation of the other new All-India Services and forwarded to the State Governments/Union Territories for concurrence.

2. The question of constituting such an All-India Service was also discussed at an informal meeting of the State Ministers of Agriculture held in New Delhi on the 30th of August, 1963. The consensus of opinion at the meeting was in its favour.

[Minister for Home and Development]

It was also agreed that a letter should be addressed to the State Chief Ministers to obtain their formal approval in a principle by the 30th of September, at the latest, so that necessary legislation for the constitution of the Service could be introduced in the ensuing winter session of Parliament. The Union Minister for Agriculture accordingly addressed the State Chief Ministers on the 4th of September, 1963, and a letter was also sent to the State Chief Secretaries on the 6th of September, 1963. Eleven States have agreed to the creation of the Service, three not yet replied, and only one State has expressed disagreement.

3. The broad features of the Scheme for the creation of an All-India Agricultural Service are as in the enclosure to this note.

Broad features of the scheme for the creation of an All-India Agricultural Service

1. *Organisation and Structure.*—It is proposed that like the existing All-India Services, each State should have an Indian Agricultural Service cadre of its own, incorporating the posts of District Agricultural Officers and above. The Union Territories would have a separate cadre to meet their requirements. The requirements of the Centre would be met by drawing officers on tenure deputation from the State and the Union Territories Cadres.

Teaching and research posts would be encadred to the extent considered suitable.

2. *Recruitment.*—33½ per cent of the senior posts will be filled by promotion of officers of the State Agricultural Services, while the remaining posts will be filled by direct recruitment.

3. *Rates of Remuneration.*—The following scales of pay have been proposed :—

Rs

1. Director of Agriculture	.. 2,000—125—2,250.
2. Additional Director/Joint Director	.. 1,600—100—1,800.
3. Deputy Directors	.. 1,300—60—1,600.
4. Assistant Directors/District Agricultural Officers	.. 400—1,250.

4. *Initial Constitution.*—Persons holding posts or liens on posts to be encadred in the Service would be considered for appointment at the time of initial constitution. Officers holding such posts under the Central Government would also be considered.

It has also been suggested that officers holding junior posts for more than six years may be considered for appointment to the junior scale of the Service.

Creation of an All-India Education Service

2660. Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether any correspondence has passed between the Union Government and the State Government regarding the creation of an All-India Education Service; if so, the details thereof and the decision, if any, taken, by the State Government in the matter?

Shri Prabodh Chandra: Yes. The Government of India asked for the State Government's agreement in principle to the constitution of this Service which has been conveyed to them. The details of this Service are yet to be worked out by the Government of India. Broadly speaking, this service will consist of two Branches, namely, General Educational Branch and the Technical Educational Branch and for the present it will include all posts of essentially administrative duties.

Report submitted to Union Government by an American Expert on Package Programme in the State

2661. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) Whether the Government is aware of the fact that an American Professor W.A. Ladezinsky, a distinguished American Expert on Land Reforms has submitted a report to the Central Government on the tenurial conditions and the package programme regarding the Punjab State ;
- (b) Whether it is a fact that he has recommended in his report that the land laws have been a failure in the State in so far as the interests of the tenants are concerned ; if so, the steps, if any, taken or proposed to be taken by the Government to amend the tenancy laws in the State in the light of the said comments ?

Sardar Harinder Singh, Major (Minister for Revenue) : (a) Yes.

(b) Mr. Wolf Ladejinsky has recommended certain amendments to the Tenancy Laws in force in the State. Some of his recommendations are under consideration of the Government.

Grant of old age pensions to persons belonging to district Amritsar

2662. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

- (a) the names of persons with their addresses who applied to the Government for the grant of Old age pensions from Tarsikka, Jandiala and Verka Blocks and from village Jhabal in district Amritsar ;
- (b) the names of the applicants referred to in part (a) above, who have so far been granted the said pensions together with the reasons for not granting the pension to the remaining applicants ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) and (b) No separate block-wise/village-wise record of the applicants or pensioners has been maintained. The time and labour involved in the compilation of the required information will not be commensurate with the benefit desired to be achieved therefrom. Pensions are granted in the order of date of receipt of each application and according to availability of funds.

Raids on the Houses of Communist Detenus

2663. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

- (a) whether it is a fact that the houses of Communist detenus were raided and searched about the middle of January, 1965, when they were detained in the jails; if so, the reasons therefor and the names of such detenus district-wise ;
- (b) the details of the search memos in respect of each search be laid on the Table of the House ;
- (c) whether prior to the said raids search warrants were obtained from the Competent Authorities ; if so, the names of such authorities and the details of the reports recorded by each raiding party at the concerned police stations in the Daily Diary register before and after the search ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

The houses were to be searched to find out any proscribed or anti-national documents or publication. District wise list is enclosed.

(b) and (c) The information to be derived from the documents will not be commensurate with the labour involved in preparing copies of these documents. Search warrants are always obtained before a search is made.

District wise list of Communists detained under rule 30(1)(b) of the Defence of India Rules, 1962, on 30th December, 1964.

HISSAR

1. Rachhpal Singh, son of Haveli Ram Bhatia of Bhiwani, District Hissar.
2. Chhattar Singh, son of Ganesh Lal, village Kultajpur, District Narnaul, now Hansi, District Hissar.

ROHTAK

1. Mange Ram Vats, son of Hazari Lal Brahmin of village Jhari, police station Salhawas, District Rohtak.
2. Raghbir Singh Jhakhar, son of Prit Singh Jat of village Jhari, police station Salhawas, District Rohtak now at Jhajjar.
3. Udhe Singh Keshav Editor of Lal Lehr, district Rohtak, son of Bhura Singh.

GURGAON

1. Gian Singh, Pleader of Palwal, District Gurgaon, son of Subh Ram.

KARNAL

1. Dharam Singh, son of Bulaka Singh, resident of Jundla, police station Sadar Karnal.

AMBALA

1. Ishar Singh, son of Prabhu Dayal Singh Sodhi, village Dayallpur, police station Banur, District Patiala, now Railway Station, Ambala.
2. Gurbakhash Singh Dakota, son of Waryam Singh of Santa Majra, police station Kharar, District Ambala.
3. Mehar Singh Khanpni, son of Talsa Singh Ramdasia, village Khanpur, police station Kharar, District Ambala.
4. Prof. K. R. Palta of Chandigarh, son of Shadi Lal, Central College, Sector 22, Chandigarh, District Ambala.

HOSHIARPUR

1. Dr. Bhag Singh, Ex-MLA, son of Sunder Singh of police station Mahilpur, District Hoshiarpur, Sectt. member.
2. Chanan Singh Dhut, son of Basant Singh Dhut of Dhbt Kalan, police station Hariana District Hoshiarpur.
3. Ram Kishan Bharolian, ex-MLA, son of Munshi Ram of Bharolian, police station Una, District Hoshiarpur.
4. Bhag Singh Sajjan, son of Nihala of village Sajjon, police station Sadar Hoshiarpur.

JULLUNDUR

1. Harkishan Singh Surjit, son of Harnam Singh of Bundala, District Jullundur, State Party Secretary.
2. Kishori Lal, Rattan son of Raghbir Datt Sharma, now Jullundur.
3. Gurcharan Singh Randhawa, son of Panna Singh of Bhatinda.
4. Gurbux Singh Atta, son of Partap Singh of village Atta, police station Phillaur, District Jullundur.
5. Sarwan Singh Cheema, son of Banta Singh Jat of village Cheema, police station Nurmahal, District Jullundur.
6. Dhanpat Rai Nahar, son of Mehnga Ram, village Shankar, District Jullundur.
7. Kesar Singh of Surapur, son of Mala Singh, police station Banga, District Jullundur.
8. Gandharab Sen, son of Bhagwan Dass, resident of Nurmahal, District Jullundur.

LUDHIANA

1. Satwant Singh, son of Niranjan Singh of Ludhiana, Joint Secy, now at Sangrur.
2. Rachhpal Singh, son of Bishan Singh of village Burj Hari Singh, police station Raikot, District Ludhiana.
3. Bhajan Singh, son of Ram Singh, resident of Jassar, police station Sadar Ludhiana, now Canal Colony, Ferozepore Road, Ludhiana.

FEROZEPUR.

1. Chanan Singh Brar, son of Zora Singh of village Phide, now Barawali, Muktsar, District Ferozepore.
2. Daya Singh Prem, son of Kalu of village Kandwala Hazar Khan, police station Sadar Fazilka now at Akalgarh, police station Fazilka, District Ferozepur.

AMRITSAR.

1. Dalip Singh Tapiala, son of Janmeja Singh of Tapiala, District Amritsar.
2. Fauja Singh Bhullar, son of Arur Singh alias Ram Singh alias Rur Singh Jat of Bhullar, police station Lopoke, District Amritsar.
3. Makhan Singh Tarsikka, son of Gujjar Singh, police station Jandiala, District Amritsar.
4. Hazura Singh, son of Harbans Singh, resident of Deo, police station Sadar Tarn Taran, District Amritsar.
5. Darshan Singh Jhabal, son of Bawa Singh of Jhabal Kalan, District Amritsar.
6. Hazara Singh Jassar, son of Lachhman Singh resident, of Jassar, police station Ramdass, District Amritsar.
7. Kartar Singh Gujapir, son of Narain Singh, resident of Gujapir, police station Ajnala, District Amritsar.

GURDASPUR

1. Bishan Singh, son of Sawan Singh of village Bianpur, police station Dinanagar, District Gurdaspur.
2. Sulakhan Singh, son of Partap Singh, Mazhbi of Batala, District Gurdaspur.]
3. Amarmmeet Singh, son of Chaman Singh of village Diwanwali, District Gurdaspur now at Pathankot.

[Minister for Home and Development]

PATIALA.

1. Prem Chand Bhardwaj, son of Jai Sita Ram of village Dehra Bassi, District Patiala.

2. Bhim Singh, Advocate, son of Dalip Singh, Rajpura, District Patiala.

SANGRUR.

1. Harnam Singh Chamak, son of Achhara Singh of Lohat Badi, District Sangrur.

2. Hardit Singh Bhattal, M.L.A., son of Ram Singh of village Bhattal, District Sangrur.

3. Vidya Dev Longowal, son of Kanshi Ram of village Longowal, District Sangrur.

4. Ghuman Singh Ugrahan, son of Pala Singh of District Sangrur.

5. Janak Singh Bhattal, District Sangrur, son of Hari Singh of village Bhattal, police station Dhanaula.

6. Ganda Singh, son of Harnam Singh, Kalia of Sangrur.

BHATINDA

1. Gajjan Singh Tandiana, son of Bishan Singh, resident of Tandiana, police station Sardulgarh, District Bhatinda.

2. Karnail Singh Phide, son of Sarwan Singh of Phide Kalan, District Bhatinda.

3. Ram Singh Harinau, son of Sawan Singh, resident of Harinau, police station Kotkapura, District Bhatinda.

4. Gurnam Singh Sibbian, son of Dal Singh, resident of village Sibbian, police station Sadar Bhatinda.

5. Balbir Singh of Chak Attar Singh wala, son of Jhanda Singh, police station and District Bhatinda.

NARNAUL.

1. Dharam Singh Kasni, son of Sohan Singh of Kasni, police station Dadri, district Narnaul.

2. Devki Nandan, son of Ram Sarup Brahman, resident of Balauha, police station Narnaul, District Narnaul.

3. Satya Mandan, son of Rao Madho Singh of Mandi now Mohalla Nalapur, Narnaul, District Narnaul.

Prosecution Branch of the Punjab Police

2664. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

- (a) whether it is a fact that the officials of the prosecution branch of the Punjab Police are not getting holidays at present due to the increase in their work consequent on the separation of the executive from the judiciary in the State ;
- (b) whether Government is aware of the fact that the prosecution branch officials were forced to work on the 1st March, which was a holiday on account of Shivratri (an off day for the executive) for judiciary branch work and on 2nd March, (off day for the judiciary) to work for executive ;

- (c) if the answer to (b) is in affirmative, whether the said prosecution branch were given any kind of compensation for putting in work for both days ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) and (c) In most of the districts, the police prosecutors attended to their work on the 1st as well as the 2nd March, 1965. All police officers (including those belonging to prosecuting branch) are liable to perform their official duties even on holidays, if the exigencies of service so require. Thus, no compensation was given to the members of the police prosecuting agency for working on the 1st as well as the 2nd March, 1965.

Release of Baba Gajjan Singh on Parole

2665. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government has recently received reports of the Medical Officer, District Jail, Rohtak, recommended by the Jail Authorities, regarding the release on parole of Baba Gajjan Singh of Tandian under detention : if so, the steps so far taken thereon and copies of the Medical reports together with the details of the decision taken by the Government in this respect be laid on the Table of the House ?

Shri Ram Kishan : Yes a copy of the medical report is laid on the Table of the House. Orders for his release on parole to undergo operation at Patiala have been issued.

Copy of remarks recorded by the Medical Officer District Jail, Rohtak

Gujjan Singh, detenué is suffering from senile enlarged prostate. He developed acute retention of urine on 25th January, 1965. He was immediately removed to M.C. Hospital, Rohtak. There he was advised operation for prostatection, but he refused to undergo operation as none of his family members was available to look after him. His operation is of urgent nature otherwise he is likely to develop serious complications. In my opinion he should be operated at the earliest and he is now willing to undergo an operation.

ATTESTED

(Sd.) . . .

Superintendent,

District Jail, Rohtak.

Recommendations of the Ujjal Singh Committee

2666. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state whether Government has considered the recommendations contained in the report of the Ujjal Singh Committee on foodgrains prices, recently submitted to the State Government ; if so, the details of the report and of the recommendations accepted by the Government be laid on the Table of the House ?

Sardar Darbara Singh (Minister for Home and Development) :

First Part .. No

Second Part .. Does not arise

Rayya Truck Operators Union

2667. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether the District Police authorities of Amritsar received a deputation of Rayya Truck Operators Union lead by a Legislator in the months of August and September, 1964, which complained to them about the non-observance by one Arhti of Rayya Mandi, of the conditions written on the Truck Licence ; if so, the details of the action so far taken to remove the complaint be laid on the Table of the House ?

Sardar Darbara Singh : Yes. Superintendent of Police, Headquarters, Amritsar, received a deputation of Truck Operators of Rayya Mandi led by Shri Makhan Singh Tarsikka, M.L.A., in September or October, 1964. The deputationists complained that Sadhu Ram, Commission Agent and truck owner of Rayya Mandi was not plying his truck according to rules of the local truck Union. The enquiries conducted by local Police revealed that there was no registered truck union of Rayya Mandi and Sadhu Ram was not prepared to comply with any rules. The matter was amicably settled between the parties. No legal action was taken by the Police as the facts did not disclose the commission of any cognizable offence.

Raids by the Excise and Taxation Department to detect evasion of Sales Tax

2668. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

- (a) the number and names of firms/concerns whose premises and/or residential houses of their owners etc. were raided by the Excise and Taxation Department during the year 1964-65 district wise, and on whom penalties were imposed after detecting cases of sales tax evasion ;
- (b) the extent to which and the years for which the firms referred to in part (a) above actually evaded the payment of sales tax and the amount of fine or penalty imposed in each case ?

Sardar Kapoor Singh : (a) 2,248 surprise inspections were conducted during the year 1964-65. The names of the firms/penalties imposed and the extent of evasion by each case cannot be intimated in view of prohibition imposed under section 26 of the Punjab General Sales Tax Act, 1948.

- (b) In view of (a) above, question does not arise.

Municipal Committee, Narnaul, district Mahendragarh

2670. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether Government had directed the Municipal Committee Narnaul in district Mahendragarh not to levy House Tax in Narnaul town, just prior to the Third General Elections in 1962 ; if so, the reasons therefor, if not, the reasons for and the grounds on which the Committee abandoned the proposal to levy the said tax and made an announcement to this effect ;
- (b) if a directive was sent, a copy thereof be laid on the Table ;
- (c) whether it is a fact that some time after the elections the Government directed the said Committee to levy House Tax and it has since been levied and is being realised ; if so, the reasons

that impelled the Government to issue the directive/order and a copy of the said directive /order sent to the Committee in this connection be laid on the Table of the House ;

- (d) whether the Government have received any complaints against some members and the President of the present Municipal Committee of Narnaul, if so, copies of the complaints together with the details of the action, if any, taken thereon be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : (a) House Tax was imposed by the Municipal Committee, Narnaul on the 8th July, 1960 and instructions for postponement of the assessment and realisation of House Tax, till further orders, were issued on 24th January, 1962. This action was taken on the basis of representation submitted to the then Local Government Minister that the proceedings under-taken by the Committee for the assessment and realisation of House Tax were not fair.

(b) A copy of the instructions issued to the Deputy Commissioner, Mahindragarh, is enclosed (Annexure I).

(c) Yes. This action was taken in pursuance of a resolution passed by the Municipal Committee, Narnaul, for vacating the stay orders already issued by Government.

(d) Yes. In all three complaints were received. Two of the complaints, in original, and a copy of the third were sent to the Deputy Commissioner, Mahindragarh, for enquiry and report which are still awaited. A copy of the available complaint dated 22nd September, 1964 is, however, enclosed (Annexure II).

ANNEXURE I

Copy of memorandum No. 104-6CI-62/3863, dated the 24th January, 1962, from Shri R.L.N. Ahooja, I.A.S., Secretary to Government, Punjab, Housing and Local Government Departments to the Deputy Commissioner, Mohindergarh (at Narnaul).

Subject.—Abolition of House Tax in Municipal Committee, Narnaul—Strike and demonstration regarding.

Reference your endorsement No. 55-56/LB, dated the 29th December, 1961, on the subject noted above.

2. The Municipal Committee Narnaul, may please be advised to defer the assessment and realisation of the House Tax imposed within its limits, *vide* Punjab Government Notification No. 6162-CI(6CI)-60/30570, dated the 8th July, 1960, till further orders.

No. 104-6CI-62/3864, dated Chandigarh, the 24th July, 1962.

A copy is forwarded to the President, Municipal Committee, Narnaul, for information and necessary action.

[Minister for Education and Local Government]

ANNEXURE II

Complaint submitted to the Hon'ble Minister, Local Self-Government, Punjab, Chandigarh, on 22-9-1964 by Sarvshri Net Ram, M.C., Phool Chand, M.C., Babu Lal, M.C., Chiranji Lal M.C. (Narnaul).

Subjects.—Representation for the removal of Sarvshri Bhim Sain, Saraf, President, Waryam Singh, Vice-President, Babu Lal, Advocate, Ward No. 9, Som Datt, from the membership of the Municipal Committee, Narnaul.

Elections of Narnaul Municipal Committee were held on 24th of May, 1964 and Shri Bhim Sain was elected as President and Shri Waryam Singh was elected as Vice-President. During the period of three months of their assuming the offices held by them they have flagrantly abused their position as members of the Committee and have proved from their conduct that they are responsible for the loss and misapplication of the property and funds of the Municipal Committee. The various items noted below will prove beyond doubt that these members should be removed from membership and also be disqualified for contesting Municipal election in future.

(i) According to the business bye-laws adopted by the Municipal Committee, Narnaul, the proceedings of the meeting should be recorded in the Minutes Book simultaneously with the business being conducted and those Minutes should be confirmed in the same meeting. The copies of the minutes so recorded should also be circulated amongst the members so that the minutes may be perused by the members and lastly one copy of the minutes should also be posted to the Office of Municipal Committee so that the every visitor could read them and the Minute Book should be kept open for the members and for the public in general. After the assumption of the charge by members of the Municipal Committee the Minutes are not recorded in the minute book simultaneously nor are the minutes confirmed in the same meeting except in one case in which the minutes were confirmed subsequently. No other minutes of any other meeting have so far been confirmed by the members of the Municipal Committee in any subsequent meeting. The copy of the minutes is also not posted in the office of the Municipal Committee, so much so the minutes book is kept with the President or Vice-President and even the members are not permitted to look into it and for one pretext or other the minutes book is kept as secret document. Written applications were submitted in the office and also with the President that the minutes should be recorded immediately and should also be read before the house for its being confirmation. Written application was also submitted for the circulation of the copy, but with a *malafide* intention, no minutes have been circulated up till now. The Deputy Commissioner Narnaul also impressed upon the President and the Vice-President that this provision of law should be strictly complied with and in spite of the Deputy Commissioner's warning the President and the Vice-President are defying the express provisions of the byelaws. This amounts to an abuse of power.

(ii) The Administrator of the Municipal Committee prior to the election of the present members had levied a sum of Rs 3 per show on the cinema show and other entertainments provided under the rules. The present Municipal Committee did not enforce the said levy but the matter was put in the agenda of one of the meetings of the Municipal Committee. Sardar Waryam Singh Vice-President is a partner in the cinema which is being run in Narnaul and the Municipal Committee in its meeting enforced the levy at Rs 3 per show, but later on under pressure of S. Waryam Singh certain words were added to the original resolution, the effect of which was to nullify the said levy. This latter addition is visible from a mere look of the original minutes and the copies submitted to the office of Deputy Commissioner. This change amounts to a forgery and besides criminal prosecution the Vice President is guilty of loss to the funds of the Municipal Committee.

(iii) The Municipal Committee Narnaul adopted Resolution No. 63 for the appointment of a Sanitary Inspector. This resolution is a flagrant abuse of power. This resolution was taken up in a special meeting instead of an ordinary meeting. This resolution was adopted by casting votes in the teeth of opposition of the members on the ground that a full chart of qualification prepared by the Municipal Committee was not circulated amongst the members and in spite of the walk out of the dissenting members ever without the exercise of the casting vote of Chairman of the Committee. It is learnt that the casting vote of the Chairman of the Municipal Committee put his signatures for that purpose which after the proceedings were recorded. This amounts to gross abuse of powers.

(iv) The Municipal Committee adopted a Resolution sanctioning grant-in-aid to the Adarsh Sanatan Dharma Higher Secondary School and M.R. High School, Patikra (Narnaul). This resolution appears to have been passed by unanimous vote. In fact Shri Net Ram, Member, Ward No. 12, Phool Chand, Ward No. 14, and Chiranji Lal, Ward No. 1, remained neutral and did not exercise their vote at all. Since this resolution effected the funds of the Municipal Committee, the Members present wanted to know the circular of the Punjab Government prohibiting the Municipal Committee from sanctioning any grant-in-aid to private institution. The said circular was neither shown but was suppressed. The reason for the same was that Sarvshri Bhim Sain, President, Shri Babu Lal, Advocate, Shri Som Datt have been members of the executive body of the school and Sanatan Dharam Sabha running the School and Shri Waryam Singh had been an employee of the school, for a pretty long time. It may be noted that previously also the Adarsh Sanatan Dharm School was being given grants-in-aid but in view of the circular referred to above further grant-in-aid was discontinued and members sanctioning the grant-in-aid against the specific circulars were surcharged and the amount so paid was recovered from them. This school although situated in a village outside the municipal limits of Narnaul Municipal Committee, could not have been granted any aid from the funds of the Municipal Committee. Thus the members referred to above have abused their powers and by passing the said Resolution intended to cause loss to the funds of the Municipal Committee.

(v) The Municipal Committee passed a Resolution sanctioning a lease of the municipal land to Narnaul Janta Potters Industrial Co-operative Society. Shri Babu Lal, Ward No. 9, was a member of the said Co-operative Society and he was personally interested in the grant of the said lease. According to law he had no right to take part in the decision of the resolution. The Committee without taking into consideration the huge area sanctioning the lease, fixed a very nominal annual rent although applications from other persons offering higher amounts were pending before the Committee. This resolution was passed by casting vote of Shri Waryam Singh acting as Chairman of the Committee although he was never elected to act as Chairman of that particular meeting at a time when Shri Bhim Sain was notified in the gazette as President.

(vi) The Municipal Committee adopted a resolution permitting a telephone connection at the house of the President. This resolution was adopted even when it was opposed on the ground that the President being a business man and having no separate office and was an illiterate man would be taking undue advantage and would be causing loss to the municipal funds. In the absence of any specific provision for the same the members voting for the resolution are guilty of the abuse of their powers.

(vii) Shri Bhim Sain Saraf, President of the Municipal Committee, made an application to the Committee for constructing a building. In the plan attached with that application no Chabutra or Chhajja projection were shown, but at the time of construction he encroached upon the public thoroughfare by constructing a long Chabutra and by constructing a Chhajja projection in spite of the reports of the servants of the Municipal Committee it is learnt that the case has been compounded on payment of Rs 10 for building these constructions without the sanction of the Committee, but this compromise will not legalise the encroachment made by him. The file has been kept suppressed and in spite of reminder the President will not have it finally decided. This conduct of the President amounts to a flagrant abuse of his powers.

(viii) Shri Bhim Sain Saraf owns a house on the 'Qilla' road. This property was purchased by him through a regular sale deed with which is attached a plan of the same. In the west of the building lies public thoroughfare and on a very large area of the road has been encroached upon by him by storing huge quantity of stones. Bhim Sain's elder brother Sunder Lal has made an application for permission to construct over this land of the Municipal road and this conduct of the President amounts to a flagrant abuse of his power.

(ix) Shri Bhim Sain has a near collateral named Jagdish Parshad who constructed a lime burning kiln in the heart of the town on the main road leading to the New Mandi and Station. The D.C., Narnaul, having been approached by some Senior Advocates living in its vicinity cancelled the licence to avoid the nuisance to be caused by the working of the said kiln. The President Mr. Bhim Sain in spite of the cancellation of licence by the D.C. it is learnt has again issued the licence and abused his powers.

(x) The President Bhim Sain with a view to concentrate powers in him prevailed upon some of the members and got a resolution passed in his favour conferring upon him

[Minister for Education and Local Government]

certain powers under the Municipal Act against the specific provisions of the Act. This confer of powers could not be done without the permission of the Commissioner. This amounts to another instance of abuse of powers that Shri Bhola Ram one of the relatives of the President, has constructed a pacca shop in the New Mandi Narnaul on the main road with the sanction of the Municipal Committee. The President had warned the Municipal staff not to make any complaint about the encroachment on the municipal land. This fact also is an instance of the abuse of powers of the President.

(xi) The residential house of Bhim Sain Saraf is situated in Mohalla Dargoran. Without there being any provision in the current budget the collection of material and construction of the road are in progress so also the Vice-President Shri Waryam Singh has started work of the construction of another road in his Mohalla. It was thought that the expenses for the construction of these roads would be met out of the repairs of the budget, but no amount could be drawn from the repair head and thus work started on the two roads is against the provisions of law and this act of the President and the Vice-President amount to gross abuse of their powers causing financial loss to the Committee.

(xii) Shri Bhim Sain, President of the Municipal Committee, has a close friend Nandi, whose property is mortgaged with him. His son Mahabir, an under-age boy, was appointed as a Peon at a time when there was no vacancy. To accommodate him one Ram Sarup Harijan boy working in the committee for the last more than 4/5 months was suddenly dismissed. This dismissal of Ram Sarup was illegal and the appointment of Mahabir was also illegal and made against the rules. His name was not recommended by the Employment Exchange and even otherwise he could not be appointed because of his age. This act of the President amounts to an abuse of his powers and causing loss to the Municipal funds.

(xiii) The President Bhim Sain Saraf with a view to keep his majority in the house has been bribing members in one form or the other. He has sanctioned Plan seeking permission to construct building in the Wards of Shri Net Ram, Ward No. 6, Munna Lal and Rameshwar Dayal, members of the Ward No. 5. These members have made report that the permission sought was not on municipal land although the overseer and the Lands Officer of the Committee in each of the cases have reported that in the plan the area sought to be constructed also cover a part of public thoroughfare. The case of Bihari Lal, son of Panna Lal Kheti of Narnaul, and that of Nand Kishore alias Bal Kishore, son of Popa Ram, Tota Ram, Kalu Ram, Ganga Ram and Kishna Ram's applications are some of the instances of this misuse of the powers.

(xiv) Shri Som Datt, member, Ward No. 3, got a water connection for his house. With a view to cause loss to the Municipal funds he gave a sub-connection to another property by causing and breaking the municipal road. This act of Shri Som Datt is a misuse of his power causing loss to the municipal funds. Another instance of his misconduct is of hurling chairs in the meeting causing disruption to the proceedings of the Committee. This incident was widely reported in the various papers and he has always been threatening the other members to cause physical injury. This conduct of Shri Som Datt amounts to misuse of his powers.

In view of the aforesaid instances of misuse of power by Shri Bhim Sain Saraf, Shri Waryam Singh, Shri Babu Lal, Advocate, Ward No. 9, Shri Som Datt, Ward No. 5, they may be removed from the membership of the Committee and be further disqualified from contesting the municipal election in future. A report may kindly be got from the Deputy Commissioner, Mahendragarh District at Narnaul. Hoping that this representation will receive your kind attention and since the matters involved relate to public funds and of great importance an early disposal will greatly help the cause of justice.

Dated:

Yours faithfully,

(Net Ram, M.C.)

(Phool Chand, M.C.)

(Babu Lal, M.C.)

(Chiranji Lal, M.C.)

Plying of Trucks

*2692. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) whether Government has recently received any memoranda from the State Truck Operators Union ; if so, a copy thereof and of the reply thereto, if any, given by Government be laid on the table of the House ;
- (b) the details of the taxes levied by the Government on a truck for plying in the State and outside the State ;
- (c) whether the Government has framed any rules for the plying of trucks in the State, if so, the details thereof be laid on the table of House ?

Shri Ram Kishan (a) No.

(b) The details of Taxes are as under.—

<i>Token Tax</i>	<i>Annual Rate per truck Rs</i>
(i) Vehicles exceeding 3 tons but not exceeding 4 tons in weight unladen ..	875.00
(ii) Vehicles exceeding 4 tons in weight unladen ..	1,000.00

Goods Tax

- (i) Rs 810.00 per annum per vehicle other than the one plying on hilly routes or under counter signatures of the authorities in the adjoining States under the Motor Vehicles Act, 1939.
- (ii) Rs 1,215.00 per annum per vehicle plying on hilly routes under countersignatures of the authorities in the adjoining States under the Motor Vehicles Act, 1939.
- (iii) Rs 135.00 per annum per vehicle plying on Pathankot—Jammu—Srinagar route only.
- (iv) Rs 300.00 per tractor plying with public carrier permit.

The rates of goods tax were doubled by the Government, *vide* their notification No. GSR-22/PA-16/52/S 22/Amd(8)-65, dated the 8th February, 1965. However, for the present it has been decided not to charge the goods tax at the enhanced rates. The matter is still under the consideration of the Government.

The procedure for charging fees for permits and countersignatures have been specified in rule 4.14 of the Punjab Motor Vehicles Rules, 1940, and the relevant portions produced as under;—

Description of motor vehicles	Fee payable in respect of the regional area in which is first given a permit and for a countersignature on a permit issued outside the State	Fee for a countersignature allowing a vehicle already issued with a permit for one region in the State to operate in a second region
	Rs	Rs
In the case of a heavy transport vehicle —		
(a) for the first year of validity	80	25
(b) for each subsequent year ..	75	25
In the case of transport vehicle not being a heavy transport vehicle—		
(a) for the first year of validity ...	70	16
(b) for each subsequent year ..	60	12

(c) A copy of the draft rules published in official Gazette for inviting objections is as follows as Annexure "A".

ANNEXURE "A"

Part III

PUNJAB GOVERNMENT

TRANSPORT DEPARTMENT

NOTIFICATION

The 12th March, 1965

No. G.S.R. 45/C. A. 4/39/S-68/65.—The following draft of rules further to amend the Punjab Motor Vehicles Rules, 1940, which the Governor of Punjab proposes to make in exercise of the powers conferred by clause (ww) of sub-section (2) of section 68 of the Motor Vehicles Act, 1939, is published below for the information of persons likely to be affected thereby.

Notice is hereby given that the draft will be taken into consideration by the Government on or after the expiry of 15 days of the publication of this notification in the official Gazette together with any objection or suggestion which may be received by the Secretary to Government, Punjab, Transport Department, from any person with respect to the draft before the expiry of the period so specified :—

DRAFT RULES

1. These rules may be called the Punjab Motor Vehicles (Amendment) Rules, 1965.

2. In the Punjab Motor Vehicles Rules, 1940 (hereinafter referred to as the said rules), after rule 4.57, the following new rules shall be added, namely :—

"4.57A. *Licensing of Agents.*—(I) No person shall directly or indirectly engage himself as an agent in the business of collecting, forwarding and distributing of goods carried by public carriers save in accordance with a licence granted by the Licensing Authority of the region in which he has his principal place of business.

(2) The Licensing Authority for the purposes of rules 4.57-A to 4.57-J shall be the Secretary, Regional Transport Authority of the region concerned.

(3) Any person desiring to obtain licence to carry on the business referred to in sub-rule(1) shall make an application in Form B.Ag. A to the Licensing Authority of the Region in which he intends to carry on the business.

(4) The Licensing Authority on receipt of an application under sub-rule (3), may, after making such enquiry as it may deem fit, grant the applicant a licence in the Form L.B. Ag. or to grant it.

Provided that in considering the application, the Licensing authority shall, inter alia, take into account—

- (a) the accommodation possessed by the applicant for the storage of goods
- (b) the facilities provided by the applicant for parking the goods vehicles and for loading and unloading goods therefrom ;
- (c) the character of the applicant ;
- (d) the solvency of the applicant.

4.57-B. Qualifications for obtaining licence—No licence for collecting, forwarding and distributing of goods carried by public carriers shall be issued, unless the applicant satisfied the Licensing Authority that he either holds or has under his control not less than fifteen public carrier permits issued or countersigned by the Transport Authorities of the State.

4.57-C. Period of validity of licence.—A licence shall, unless it is revoked earlier for contravention of any of its conditions, remain in force for a period of three years from the date of its issue and may be renewed from time to time for a further similar period on receipt of an application in Form B. Ag. at least thirty days before the date of expiry of the licence.

4.57-D. Licence fee.—(1) The following shall be the fee for the issue and renewal of a licence.

Fee for issue of licence.—

	Rs ..
(i) for fifteen public carrier permits	250.00
(ii) for every additional public carrier permit	15.00

Fee for renewal of licence—

(i) for fifteen public carrier permits	225.00
(ii) for every additional public carrier permit	12.00

(2) The fee prescribed under sub-rule (1) shall be deposited in the Treasury under Head "XI--Taxes on Vehicles on account of fees under the Punjab Motor Vehicles Rules, 1940" and a copy of the Treasury Challan shall be appended to the application for the issue or renewal of a licence.

4.57-E. Cancellation and suspension of Licence—The Licensing Authority, which had issued the licence may, at any time for reasons to be recorded in writing and after giving the licensee an opportunity of being heard, suspend or cancel any licence or refuse to renew the same.

4.57-F. Conditions of Licence.—A licence granted under rule 4.57-A shall be subject to the following conditions :—

- (a) The licensee shall, subject to the provisions of rule 4.57-G provide places for parking of vehicles, loading and unloading of goods.

[Chief Minister]

- (b) The licensee shall make proper arrangements for storage of goods collected for despatch and delivery and maintain in workable condition a weighing device capable of weighing not less than 300 kilograms at a time.
  - (c) The licensee, shall, subject to the provisions of rule 4.57— be responsible for proper and save delivery of goods collected by him, within a week of the date of their collection, and within one month where a crane is required for loading and unloading goods or the destination is more than 500 miles and shall be liable to indemnify the consigner for any loss or damage caused to them till they are delivered to the consignee.
  - (d) The licensee shall maintain a proper record of the goods vehicles under his control and also of the collection, despatch and distribution of goods. The record shall be open to inspection by the Secretary, Regional Transport Authority, or such other officer, as may be authorised by the Provincial Transport Controller, in this behalf.
  - (e) The licensee shall furnish such returns as may be specified by the Regional Transport Authority.
  - (f) The licensee shall at all times keep the land and building meant for parking of goods vehicles and loading, unloading and storage of goods, clean and in a good state of repairs.
  - (g) The licensee shall exhibit conspicuously at his place of business the rate of freight payable for the carriage of goods which shall not exceed those fixed under section 43 of the Motor Vehicles Act, 1939.
  - (h) The licensee shall not charge commission exceeding 4 per cent of the freight exclusive of loading and unloading charges.
  - (i) The licensee shall, subject to the provisions of rules 4.57-H, make his own arrangements for the delivery of goods at the destination in case of full load of a goods vehicle where the goods are to be delivered at a premises other than those of the Booking Agency at destination.
  - (j) The licensee shall at all times keep under his exclusive control at least fifteen public carrier permits. The licensee shall send an intimation to the licensing authority as and when there is any change with respect to the public carrier permits under his control, within a period of two weeks of such change.
  - (k) Every public carrier employed by the licensee shall conform to the rules and regulations made under any law relating to motor Vehicles.
  - (l) The licensee shall attend to his customers in the order in which they approach him.
  - (m) The licensee shall assign the available traffic amongst the public carriers in the order in which they have approached him;
- Provided that in the case of public carriers plying on inter-State routes priority for loading shall be determined *inter se* amongst them only.
- (n) The licensee shall furnish the public carriers with correct figures of the freight receivable by them from the consigners or the consignees.
  - (o) The licensee shall maintain proper account of the commission charged and have the same audited by qualified auditors annually.
  - (p) The licensing authority may after giving notice of not less than one month either vary the conditions of licence or attach to the licence further conditions.

4.57-G. Premises to be used for loading and unloading of goods.—The Secretary, Regional Transport Authority may in consultation with the Local Authority or the police Authority, having jurisdiction over the area concerned, approve any premises

owned by or in the possession of an agent, to be used for loading or unloading of goods or for parking goods vehicles or for the storage of goods in the custody of the agent having regard to the suitability of the site, sanitary conditions and storage facilities provided at such premises.

4. 57-H. *Particulars to be mentioned in contracts of agency.*—All contracts entered into by the licensee for the purpose of collecting, forwarding and distributing goods, shall be in writing and shall contain the following particulars :—

- (i) names and addresses of the consignor and consignee ;
- (ii) description and weight of the consignment ;
- (iii) destination and its distance in kilometers/miles from the starting station,
- (iv) freight for ton-mile and for the whole consignment ;
- (v) delivery instructions ;
- (vi) terms of payment agreement ;
- (vii) names of the owner and driver ; the registration number of the vehicle and its authorised load ; and the rate and amount of the commission.

4.57-I. *Issue of duplicate licences.*—(1) If at any time an agent's licence is lost, destroyed or torn or otherwise defaced so as to be illegible, the agent shall forthwith apply to the licensing Authority for the grant of a duplicate licence. Upon receipt of such an application that authority shall issue a duplicate agent licence clearly stamped "Duplicate". If a duplicate agent's licence is granted on a representation that the licence originally granted has been lost or destroyed and the original licence is subsequently found, the original licence shall be surrendered to the Licensing Authority.

(2) The fee for a duplicate licence issued under sub-rule (1) shall be five rupees.

(3) The fee prescribed under sub-rule (2) shall be deposited in the Treasury under Head "XI—Taxes on vehicles on account of Fees under the Punjab Motor Vehicles Rules, 1940". and a copy of the Treasury Challan shall be appended to the application for the issue of a duplicate licence.

4.57-J. *Appeals.*—(1) Any person aggrieved by any order passed by the licensing Authority under rule 4.57-A, 4.57-E, and 4.57-G may appeal to the Deputy Transport Controller, authorised in this behalf by the State Government from time to time, within thirty days of the receipt of the order.

2. The Provincial Transport Controller, may, of his own motion or on application made to him, call for the record of any proceedings or order of any authority subordinate to him for the purpose of satisfying himself as to the legality or propriety of such proceedings order and may pass such order in relation thereto as he may think fit.

3. Other provisions relating to appeals under sub-rule (1) shall be the same as prescribed in sub-rules (2), (3), (4) and (5) of rule 4.58.

PUNJAB GOVT. GAZ. (EXTRA), MARCH 12, 1965 (PHALGUNA 21, 1886 SAKA)

3. In the said rules, after Form T.A.P. the following new forms shall be inserted, namely :—

FORM B.Ag.A.

(See rule 4.57-A)

Form of application for Booking Agents License

To

The Regional Transport Authority. _____

1. Full Name _____

2. Name of father or husband (in the case of individuals) _____

[Chief Minister]

3. Address _____
4. Proof regarding applicants character _____
5. Particulars of the public carrier permits held and motor vehicles owned by kept under the control of the applicant _____
6. Proof of solvency _____
7. (a) The principal place of business of the applicant _____
- (b) Other place where he proposes to establish his sub-agencies/offices. _____
- (8) (a) Full particulars of the premises to be used for parking of goods vehicles and for the loading or unloading thereof _____
- (b) Full particulars of all the places available for storage of goods including the floor area of each such place _____
- (c) Whether the premises are owned by the applicant or he is a tenant thereof _____
- (d) Particulars of the Weighing Device provided in the premises. _____

Signature of Applicant.

PUNJAB GOVT. GAZ. (EXTRA) MARCH 12, 1965 (PHALGUNA 21, 1886 SAKA)

L.B.Ag.

(See rule 4.57-A).

Form of Booking Agent's License.

1. License No. _____
  2. Full name _____
  3. Name of father or husband (in the case of individuals) _____
  4. Address _____
- is licensed to engage as a booking agent for doing the business of collecting, forwarding and distributing of goods carried by public carriers at the following places :—
- (a) Principal place of business _____
  - (b) Other places where he may establish sub-agencies/offices _____

The licence is valid from _____ to _____

So long as this license is valid and renewed from time to time, the licensee is authorised to use the premises, the particulars of which are given below in connection with the business of collecting, forwarding and distributing of goods carried by public carriers, subject to the provisions of rule 4.57-F of the Punjab Motor Vehicles Rules, 1940.

Particulars of premises. _____

Particulars of the public carrier permits
under the control of the licensee _____

Dated _____

Regional Transport Authority.

The license is hereby renewed from _____ upto _____.

Regional Transport Authority,

Dated _____

PUNJAB GOVT. GAZETTE (EXTR.) MARCH 12. 1965. (PHALGUNA
21, 1886 SAKA)

FORM B.Ag. R.

(See rule 4.57-C)

To

The Secretary,
Regional Transport Authority,

I hereby apply for the renewal of my Booking Agent's license, particulars of which
are as follows :—

1. Name _____
2. Number of license _____
3. Date of issue _____
4. Date of expiry _____
5. Public carriers permits held and Motor
Vehicles owned or kept under control _____

I hereby declare that I have not so far contravened any of the conditions of the
license and enclose a fresh certificate of character from the Station House Officer.

_____
Signature of applicant.

Dated _____

Address _____

(To be filled in by the office of the Licensing Authority)

Date of receipt _____

Number of license renewed _____

S. K. CHHIBBAR,

Secretary to Government, Punjab,
Transport Department.

(No. 2078-5HT-65).

SHORT NOTICE QUESTIONS AND ANSWERS

Enquiry against a Member of Municipal Committee, Rajpura, district Patiala

*8021. Sardar Prem Singh Prem : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

- (a) whether any Minister, Deputy Minister or the Chief Parliamentary Secretary wrote or telephoned to the Commissioner or the Deputy Commissioner, Patiala, for taking any action in connection with the gazetting of the name of the President of the Municipal Committee, Rajpura, or expediting the enquiry against any member of the Committee; if so, the name of the person who wrote or telephoned ;
- (b) whether the Commissioner, Patiala Division, issued any instructions orally or in writing on the file or through a D.O. letter to the Deputy Commissioner or any other Officer in this connection ; if in writing, a copy thereof be laid on the Table of the House.

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes. Shri Ram Partap Garg.

(b) Yes. A copy of the order issued by the Commissioner, Patiala Division, to the Deputy Commissioner, Patiala, is laid on the Table of the House.

COPY

The Chief Parliamentary Secretary rang me up from Chandigarh the other day and mentioned to me the case of the President of the Municipal Committee, Rajpura, which was still awaiting notification. I told him that in view of the serious allegations which had been levelled against the President-elect I had withheld my approval and had referred the case to the Deputy Commissioner, Patiala, for inquiry.

2. Will the D.C., Patiala, please let me know the present stage of the inquiry and also have it expedited. I hope it would be possible for the report to reach me before the end of this month.

(Sd.) . . . .

Commissioner,
18-2-1965

Shri Sunder Singh,
Deputy Commissioner,
Patiala.

U.O. No. LB/3550, dated 20th February, 1965.

I may add, Sir, that I have checked up the position from the Chief Parliamentary Secretary. I have been told by him that some people from Rajpura complained to him that the election of the President-elect of Rajpura Municipality was not being notified in the official gazette. Upon this, what he told the Commissioner was : "This is a complaint that has reached me. Would you kindly look into the matter."

Sardar Prem Singh Prem : In the copy of the order issued by the Commissioner, Patiala, Division to the Deputy Commissioner, Patiala which has been laid on the Table of the House, it has been stated :

"The Chief Parliamentary Secretary rang me up from Chandigarh the other day and mentioned to me the case of the President of the Municipal Committee, Rajpura which was still awaiting notification. I told him that in view of the serious allegations which had been levelled against the President-elect, I had withheld my approval and had referred the case to the Deputy Commissioner, Patiala for enquiry....."

Mr. Speaker : It is already on record. The honourable member need not read it.

Sardar Prem Singh Prem : What I want to know, Sir, is that in what capacity the Chief Parliamentary Secretary rang up the Commissioner, because he does not hold the portfolio of Local Government ? What are the reasons which prompted him to interfere in this matter ?

Minister : It is more than six months that the President of the Municipal Committee, Rajpura, was elected. A number of deputations and honourable members of this House met me also, but I did not ring up anybody. I just told them that the matter was being looked into. I may state that in the case of B and C Class Municipal Committees, the Commissioner has to accord approval to the election of the President before the election is notified in the official gazette. I made enquiries from Shri Ram Partap Garg in regard to this matter. He told me "As some persons have met me and because I belong to that side, I just asked the Commissioner that this is what has come to my notice. Would you please look into the matter ?" He also told me that he just wanted to know the factual position to be conveyed to the deputationists who met him.

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : क्या यह हकीकत है कि जनसंघ के मैम्बरों का एक डैपुटेशन जिस की अगवाई चीफ पालियामेंटरी सैक्रेटरी साहिब कर रहे थे वह आपको मिला ?

मन्त्री : मुझे ऐसा कोई डैपुटेशन जिस की अगवाई चीफ पालियामेंटरी साहिब कर रहे थे, नहीं मिला ।

Chaudhri Darshan Singh : May I know, Sir, the nature of allegations against the President-elect ? Were they in regard to his election as President or about some corruption or other methods employed by him ?

Minister : There were a number of allegations against the President-elect. The position is that there were six Members of the Committee belonging to the Congress Party. I cannot, of course, vouchsafe the truth of what I am saying. In all, there were seven Members of the Committee, six belonging to the Congress Party and one to the Jan Sangh Party. Then, there were two groups in the Congress Party, three on each side, and they would not tolerate either of them. So they asked the other man to contest. Soon after his election, all these six Members have been writing to the Government that they had no confidence in him. It was also stated that within two days of his election, he had misbehaved with the Executive Officer. I should make it clear that the Government have, at no stage, interfered with the gazette notification of the President-elect, either in gazetting it or not gazetting it.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਆਇਆ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ 7 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 6 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਯੂਠਾਨੀਅਸਲੀ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਤਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ?

मन्त्री : यह कोई ऐसी बात नहीं की कि जो रुलज़ हैं उन पर अमल न किया जाये । मुझे ऐंगरीवड पार्टी भी मिली है, यह कोई ऐसी बात नहीं है कि रुलज़ की परवाह न की जाये । अगर उस के खिलाफ कोई शिकायत थी भी तो उसे डिसकवालीफाई करवाया जा सकता था । वह मुझे मिले I told them that they could write to the Government in this connection, and we will do whatever is possible in a most dispassionate manner.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब बतलाएंगे कि ऐक्ट क मुताबिक सरकार के पास ऐसी कोई पावर है कि एक बार चुने गए प्रेज़ीडेंट को यदि गजट होने से पहिले कोई नोकानफिडेन्स मोशन आ जाए, तो उसे गजट होने से रोक लिया जाए ?

Minister : This is the bone of contention, Sir. I would not like to express any opinion because the representation or appeal is coming to me and I would seek your protection not to be forced to give any reply.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ, ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਥਾਰਿਟੀ ਹੈ ਦੇ ਦਿਤਾ ।

मन्त्री : उन्होंने अभी गजट नहीं किया । इसकी अग्रील गर्वनमेंट के पास आनी है । I will have the matter examined by the Legal Remembrancer and the Advocate-General and do whatever is reasonable and is based on facts irrespective of who the member is.

(Some Members rose to ask more supplementaries on this question.)

Mr. Speaker : No more supplementaries on this question.

Shri Mohan Lal : Mr. Speaker, Sir, notice of a Short Notice Question means there is some extra importance.....

Mr. Speaker : That is why I have allowed supplementaries for ten minutes.

Shri Mohan Lal : Mr. Speaker, only one person has been asking supplementaries. Some other Members also want to ask supplementaries *(Interruptions.)*

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, इतना इम्पार्टेंट क्वेश्चन है, आखिर इसकी कुछ अहमियत है । मेरी राय में पब्लिक को और यहां के मम्बरों को पता लगना चाहिए कि बात क्या है ?

Mr. Speaker : The hon. Member has already put his supplementary.

चौधरी रणबीर सिंह : व्यवस्था प्रश्न, श्रीमन । जैसा आपने खुद बताया है कि 10 मिनट के बाद भी इस प्रश्न पर कुछ और प्रश्न किए जा सकते हैं. ....

श्री अध्यक्ष : यह मैं ने नहीं बताया। मैंने यह कहा है कि 10 मिनट तक मैं ने प्रश्न प्रलाऊ किए। (I did not say so. What I have stated is that I have allowed supplementaries for 10 minutes.)

चौधरी रणबीर सिंह : अच्छा, श्रीमान जी, मुझे खेद है जो मैं ने यह समझा। 10 मिनट के सवाल जबाब के बावजूद भी इस सदन में कुछ सदस्य खड़े हुए जो कि यह चाहते थे कि और सवालों का जवाब भी शिक्षा तथा स्थानीय स्वायत्त शासन मन्त्री जी दें। मैं समझता हूं कि यह अहम सवाल है। इस पर 1/2 घंटे की बहस करने की इजाजत दी जानी चाहिए।

श्री अध्यक्ष : आधे घंटे के लिए जावता है और चौधरी साहिब, आप तो सदा जावते की ही बात करते हैं। (There is a set procedure for raising half-an-hour discussion and I may say that Chaudhri Sahib is always very particular in observing the rules of procedure.)

Shri Mohan Lal : On a point of Order, Sir. I do not know what is the subject matter of the personal explanation being given by the Chief Parliamentary Secretary. But if his personal explanation relates to the Short Notice Question which has already been answered, it should not be allowed to be given because the Chief Parliamentary Secretary was present in the House when the supplementaries were put and he could have answered them so that the hon. Members could ask further supplementaries. So, Sir, a personal explanation cannot be or should not be allowed to be given by him on the question which has already been answered.

Mr. Speaker : No, please. When the Minister-in-Charge answered the question, the Chief Parliamentary Secretary could not answer the questions.

चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : मुझे राजपुरा के प्रेज़ीडेंट-इलैक्ट, और दो चार म्युनिसिपल कमिश्नरों, व पंद्रह बीस और आदमियों का एक डेपुटेशन मिला था। उन्होंने कहा था कि प्रेज़ीडेंट की इलैक्शन हुए चार महीने हो गए हैं, लेकिन डी. सी. साहिब ने उनका नाम गज़ट में नोटीफाई नहीं किया और उनके खिलाफ फ़िबोलस चाज़िज लगाए हैं। मैंने कमिश्नर को टेलीफ़ोन किया कि अगर कोई इन्क्वायरी है, तो उसे ऐक्सपिडायट किया जाए। इससे ज्यादा कोई बात नहीं हुई। कमिश्नर ने भी यही जबाब दिया कि डी.सी. को लिख दिया है कि इन्क्वायरी को ऐक्सपिडायट कर दिया जाए।

सरदार प्रेम सिंह प्रेम : जो चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी साहिब ने पर्सनल ऐक्सप्लेनेशन दिया है उसमें मिस-स्टेटमेंट की है। इन्होंने कहा है कि कमिश्नर ने डी. सी. को लिख दिया है और उसको रिपोर्ट भेज दी गई है मगर जब इन्होंने ने टेलीफ़ोन किया तब तक कोई रिपोर्ट नहीं भेजी गई।

चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : रिपोर्ट की कोई बात नहीं की....

Mr. Speaker : He says that deputation met him and said like this. This is no point of Order please.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜਨਾਬ, ਅੱਜ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਕਲ੍ਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਲਗਾਈਆਂ ਸਨ। ਮੁਨਸ਼ੀ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਮਗਰ ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ।

Shri Mohan Lal : On a point of information, Sir. If the Chief Parliamentary Secretary is prepared to give information which arises out of his personal explanation. The House would like to know if he had absolutely no concern with the Local Government Department as it is, why did he not think it proper to speak to his colleague, the Minister concerned or the Chief Minister ? Or what was the propriety or justification in his making direct approach through telephone to the Commissioner when he had nothing to do with the Department ?

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरा प्वायंट आफ इनफरमेशन यह है कि क्या चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी महोदय या मिनिस्टर साहिब यह बताएंगे कि जो मੈम्बरान किसी भी ढंग से किसी भी मिनिस्टरी के साथ कनैक्टिड नहीं होते, वह विद्वानों की नालिज एंड परमिशन आफ दी मिनिस्टर, कमिशनर को टैलीफोन कर सकते हैं या नहीं ?

मंत्री : जनाब, मुझे यहां के ही नहीं, बाहिर के लोग भी मिले थे और दोनों व्यू प्वायंट्स मेरे सामने आए थे। तो मैं ने ही गगं साहिब को कहा था कि पटियाले जाओ तो पूछ लेना कि क्या बात है। और कमिशनर या डी. सी. को टैलीफोन कर लेना। इससे ज्यादा कुछ नहीं। मैं ने यह भी कहा था कि Government's policy is not to take side. I don't know whether he went to Patiala or not but he did mention to me.

Mr. Speaker : Next Short Notice Question Please.

Shri Mohan Lal : Mr. Speaker, I would like to know from the hon. Chief Parliamentary Secretary as to what was the justification of his going or approaching the Officer concerned directly, when he had already spoken to the Minister concerned ?

Mr. Speaker : It is all right.

चौधरी देवी लाल : अभी मिनिस्टर फार लोकल सैल्फ गवर्नमेंट ने बतलाया कि कुछ म्युनिसिपल कमिशनरों ने इन राइटिंग शिकायत की थी, जिसकी बिना पर गज़ट रोक दिया गया लेकिन अभी कल की ही बात है कि 81 लैजिस्लेटर्ज ने चीफ मिनिस्टर के खिलाफ लिख कर दिया (शोर) तो यह मुख्तलिफ मुख्तलिफ पालिसी कैसे अपना सकते हैं ? (शोर) मैं आप का रूलिंग चाहूंगा, उस लैटर में लिखा था कि ड्यू टू चीफ मिनिस्टर एडमिनिस्ट्रेशन खत्म हो रहा है और पार्टी में कनफ्यूजन पैदा हो रहा है। मगर अब यह सारे तबलची उस के हक में हो गए हैं।

Mr. Speaker : Please resume your seat. This is no point of order.

मंत्री : स्पीकर साहिब, अगर और कोई मੈम्बर साहिबान ऐसी बात कह देते तो मुझे अफसोस न होता। लेकिन चौधरी देवी लाल जी की तरफ से तबलची वगैरा कहना ठीक नहीं। We can hit the hon. Member very hard. There was a unanimous vote of confidence in the Leader. There was no question of any no-confidence.

Evacuee Land Purchased/Sold by Government

*8203. Sardar Harchand Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

- (a) the total area of evacuee land category-wise purchased/acquired by the Government from the Union Government;
- (b) the amount so far paid and the amount yet to be paid to the Union Government on account of the land referred to in part (a) above ;
- (c) whether the land so purchased/acquired, has since been utilized ;
- (d) whether the said land has been auctioned or sold to any individuals or institutions ; if so, the amount realized by way of sale money ;
- (e) the amount of profit that accrued to the Government as a result of the sale of the said evacuee land ;
- (f) whether it is a fact that the profit referred to in part (e) above was to be credited towards the Harijan Welfare Fund ; if so, whether this has since been done ; if not, the reasons therefor ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) Rural evacuee cultivated area—80,000 Standard Acres ;

Rural evacuee Banjar area.—111,004 Ordy. Acres ;

Rural evacuee Ghairmumkin area.—103,344 Ordy. Acres.

(b) Rs 3,61,55,120. Entire amount has since been paid.

(c) Most of it.

(d) and (e) The land is being disposed of—both by auction and sale to the eligible occupants—and sale by negotiations, to Government Departments and Local Bodies, etc., for public purposes. The information about total sale proceed and profits is not readily available and the collection thereof will not be commensurate with the possible benefit to be obtained.

(f) Rehabilitation Department are not aware of such a decision.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 3 ਕਰੋੜ 61 ਲੱਖ 55 ਹਜ਼ਾਰ 120 ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਲਟੀਵੇਬਲ ਲੈਂਡ ਹੈ ਅੰਰ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੇ ਲਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੇਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜ਼ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੇਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੀਮਤ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀਜ਼ਨਾਂ ਵਾਲਾ ਦੋ ਕਰੋੜ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹਾਂਗਾ for the information of the hon. Members of this House and especially the Harijan Members, if I am permitted to call them so, Sir,

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲ ਕੈਬੀਨਿਟ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਰੈਵਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ, ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ, ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਨੂੰ ਫੁਲੀ ਆਥੋਰਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ to go into the whole question. In view of the fact that a Sub-Committee has been formed to take a final decision in this connection, I would request the hon. Members not to press this question because I am sure that a very favourable decision is likely to be taken by this Committee.

ਸ਼੍ਰੀ ਚਾਨ੍ਦ ਰਾਮ : 8 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1964 को फैसला हुआ था कि यह सारी ज़मीन हरिजनों में तकसीम कर दी जाएगी। क्या मैं जान सकता हूँ कि जो अनअलाਟिड लैंड है इतनी देर से तकसीम नहीं हो पाई वह कब तक हरिजनों को दे दी जाएगी।

Minister : Mr. Speaker, it is absolutely impossible to fix a definite date by which the entire property can be auctioned or allotted, as the case may be. But for the information of the hon. Members I would like to submit that out of the figures which I have already submitted in reply to the Question, land to the following extent has been disposed of up to the 28th February, 1965 :—

Cultivated : 71,990 Standard Acres.

Banjar : 39,231 Ordinary Acres.

Ghairmumkin 16,641 Ordinary Acres.

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੰਚਾਈ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰ, ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ। ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ, ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਔਰ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਸ਼ ਭਾਨ ਹੋਰੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਮਗਰ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਕੀ ਮੈਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹਸਰ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਅਤੇ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ **Government is really very sorry for the delay.** ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਕਤ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **I would like to assure the House and the hon. Members that it will not be repeated. Unnecessary delay will not be allowed.**

Lt. Bhag Singh : In part (f) of the Question it has been asked whether the sale proceeds will be credited towards the Harijan Welfare Fund. ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ?

ਲੋਕ ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰੀ : यह सारी चीज़ उस सब-कमेटी के सुपुर्द है इस के अलावा जो इसी किस्म का सवाल श्री राम सरन चन्द मिश्र ने किया था

उस के मुताल्लिक रूल 84 के तहत डिस्कशन के लिए कुछ टाइम मुकर्र किया गया है।

Mr. Speaker : No time has been fixed for discussion under Rule 84.

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : एजेंडा पर तो लिखा हुआ है।

यह सारा मामला उस कमेटी के सामने पेश है और वह इन सारी बातों पर गौर करेगी

11.00

अब इस वक्त मजीद सवाल पर सवाल करने से कोई पाजेटिव जवाब आने की तवक्को नहीं की जा सकती। इस लिए इस वक्त ज्यादा प्रैस न करें।

श्री अध्यक्ष : आपने जो कहा है कि डिस्कशन अन्डर रूल 84 रखी हुई है ऐसी बात नहीं। सिर्फ हाफ ऐन आवर डिस्कशन मुकर्र की हुई है। (The hon. Minister has stated that discussion under rule 84 has been fixed which is not correct. Only half-an-hour discussion has been fixed.)

कामरेड राम प्यारा : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जब सैट्रल गवर्नमेंट ने पंजाब गवर्नमेंट को सस्ते भाव पर यह जमीन दी तो क्या उस वक्त पंजाब सरकार ने यह आर्गुमेंट एडवान्स की थी कि हरिजनों की बेहतरी के लिए यह जमीन उनको सस्ते भाव पर दी जाए ?

Minister for Revenue : Sir, as I have already submitted a sub-committee has been formed and all the pros cons will definitely be gone into. I fail to understand what more is needed by the hon. Members.

श्री अमर सिंह : क्या मंत्री जी बताएंगे कि जैसा कि सरदार हरचन्द सिंह जी ने भी एक स्पैसिफिक सवाल किया था कि दो करोड़ तीन लाख रुपया हरिजन कल्याण बिल के जरिए इकट्ठा किया गया था और उस के लिए पिछले सेशन में एक कमेटी बनाई गई थी जिसके मैम्बर चौधरी रिजक राम, चौधरी सुन्दर सिंह और बाबू बृष भान थे और हमें एशोरेंस दी गई थी कि यह 2 करोड़ 3 लाख रुपया नहीं निकाला जाएगा और यह जो कमेटी रिपोर्ट देगी उसके मुताबिक फैसला किया जाएगा . . . . .

Mr. Speaker : Please do not make a speech. Put your supplementary.

श्री अमर सिंह : मैं पूछना चाहता हूं कि दो करोड़ तीन लाख रुपया निकाल लिया गया और कहा गया कि एक रिवालविंग हरिजन कल्याण फंड बनाया जाएगा लेकिन अब न तो उस दो करोड़ तीन लाख रुपए के बारे में कुछ बताया जाता है और न ही . . . .

Mr. Speaker : You are making a speech. This is not a supplementary. What is your supplementary ?

श्री अमर सिंह : मैं यह पूछना चाहता हूं कि वजीर साहिब एशोर कराएं कि दो करोड़ तीन लाख रुपया नहीं निकाला जाएगा और जो हरिजन कल्याण फंड बनाया जाएगा उसमें डाला जाएगा . . . (शोर)

चौधरी देवी लाल : आपने भी तो एशोरेंस दी थी कि उधर कांग्रेस में नहीं जाऊंगा . . . (हंसी) (शोर और विघ्न)

ਚੌਥਰੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਨਾਏ ਹੈ ਇਸ ਸੇਂ ਹਰਿਜਨ ਮੈਂਬਰਾਨ ਕੋ ਭੀ ਏਸੋਸ਼ਿਏਟ ਕਿਆ ਜਾਏਗਾ ?

Minister Mr. Speaker, Sir, at the moment the Government is not prepared to make any commitment or go beyond what I have already stated. A sub-committee has been formed to go into this question in thorough detail. The Government is fully aware of the bitterness among the hon. Members. The Government is also fully aware that the hon. Members are feeling very sore about it and I have no hesitation in giving an Assurance that a decision is likely to be taken to the satisfaction of all concerned (*Cheers*).

Mr. Speaker : Shri Banwari Lal.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਹ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ..... (ਸ਼ੋਰ)

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਇਹ ਮਤਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਰਟ ਨੋਟਿਸ ਸਵਾਲ ਹੈ (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਸਵਾਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬੜਾ ਹੀ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲੇਸੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਰਾ ਲੱਪਾ ਦੇਈ ਜਾਊ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾ ਕਰਾਉਣਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਾ ਲਟਕਾਈ ਰਖਣਾ ਹੈ..... (ਸ਼ੋਰ)

Mr. Speaker : This is no point of order.

ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੇ ਪਰਮੀਂ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ ਕੇ ਸੁਭਾਲਿਕ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂਬਰ 6 ਦਫਾ ਤੇ ਆਰ ਬੈਠੇ ਤੇਸੇ ਸਕਾਲ ਪੂਰਨੇ ਕੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤੋ ਆਜ 6 ਦਫਾ ਤੇ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਆਰ ਬੈਠ ਚੁਕਾ ਹੂੰ ਸੁਝੇ ਫਿਰ ਭੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ (ਹੱਸੀ)।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਸੋਟੇ ਆਦਮੀ ਕੇ ਲਿਏ 6 ਦਫਾ ਤੇ ਆਰ ਬੈਠਨੇ ਕੀ ਕਹਾ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਪਤਲੇ ਆਦਮੀ ਕੀ 12 ਦਫਾ ਤੇ ਆਰ ਬੈਠਨਾ ਪਏਗਾ। (ਹੱਸੀ) (It was about a fat person that I had remarked that he should stand and sit six times. But so far as a lean person is concerned he will have to do so twelve times.) (Laughter)

Minister : On a point of Order, Sir. I would request that the hon. Speaker may please explain to the hon. Member Sardar Tara Singh Lyallpuri the difference between a 'Mata' and a 'Short Notice Question'.

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਪ ਤੋ ਸ਼ਾਰਟ ਨੋਟਿਸ ਕਵੈਸ਼ਨ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਕਹਾ ਸਤਾ ਹੀ ਹੈ (ਹੱਸੀ) (The hon. Minister is a short notice question, but the hon Member is simply Mata (resolution) (Laughter).

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਆਦਮੀ ਲਈ 6 ਦਫਾ ਅਤੇ ਪਤਲੇ ਆਦਮੀ ਲਈ 12 ਦਫਾ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤਾਂ 13 ਦਫਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਦਫਾ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਹਾਸਾ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਵੈਰੀਫਾਈ ਕਰਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਤਨੀ ਦਫਾ ਉਠੇ ਬੈਠੇ ਹੋ (ਹਾਸਾ) (It will have to be got verified from Sardar Gurnam Singh as to how many times the hon. Member stood and sat.) (Laughter)

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵਧ ਪੈਸੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਜੇ ਪਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਬਾਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਬਚਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਭਾਉ ਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਜਿਸ ਭਾਉ ਤੇ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਵੱਟਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੈ।

(No reply)

ਸ਼੍ਰੀ ਬਨਬਾਰੀ ਲਾਲ : ਧਨ ਜੋ ਏਕੈਕੀ ਲੈਂਡ ਹੈ ਇਸਕੀ ਤੀਨ ਕੰਟੇਗਰੀਜ਼ ਹੈ, ਅਰਬਨ, ਸਬ-ਅਰਬਨ ਆਰ ਫ਼ਰਲ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਆ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਨ ਤੀਨੋਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕੋ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤੈਧਾਰ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰਬਾਰ ਉਹੋ ਸਵਾਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

All the different aspects will be gone into. I am not prepared to go beyond this.

(At this stage, some hon. Members rose to put supplementary questions).

Mr. Speaker : I will not allow more supplementary questions on this Question.

ਚੌਧਰੀ ਚਾਨ੍ਦ ਰਾਮ : ਆਨ ਏ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਧਨ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਰਟ ਨੋਟਿਸ ਸਵਾਲ ਬੜੀ ਅਹਮਿਯਤ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਆਰ ਜਬ ਤਕ ਤਸ ਕੇ ਸਾਰੇ ਏਸਪੈਕਟਸ ਟਚ ਨ ਕੀਏ ਜਾਏਂ ਤਸ ਵਕਤ ਤਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਨੇ ਪਰ ਕੈਸੇ ਪਾਬੰਦੀ ਆਰ ਟਾਇਮ ਲਿਮਿਟ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਅਗਰ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਇਸੀ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਪ੍ਰਾਯੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰਤੇ ਰਹੇਂਗੇ ਆਰ ਹਾਊਸ ਕੀ ਕਾਰਯਵਾਹੀ ਕੋ ਚਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਂਗੇ ਤੋ ਮੁਝੇ ਹਾਊਸ ਕੋ ਮਜਬੂਰਨ ਏਡਜ਼ਨ ਕਰਨਾ ਪਏਂਗਾ। ਇਸ ਸ਼ਾਰਟ ਨੋਟਿਸ ਸਵਾਲ ਪਰ 25 ਮਿਨਟ ਕੇ ਕਰੀਬ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। I will not allow any more supplementaries or Points of Orders on this Question. Please take your seat. If the hon. Members continue raising points of order like this and do not allow the House to proceed further with its business, then I will have perforce to adjourn the House. This short notice question has already been discussed for about 25 minutes. I will not allow any more supplementaries or points of order on this question.)

Point of Order

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। कल हाउस एडर्जन होने के करीब ही था और उस वक्त एक्स.इज़ एमेंडिंग बिल पर थर्ड रीडिंग पर डिस्कशन हो रही थी। उस वक्त कई आनरेबल मैम्बर बोलना चाहते थे। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो कि उस वक्त चेयर पर बैठी थीं, उन्होंने उस बिल को पुट नहीं किया और जल्दी में पास करा दिया। उस वक्त इस बारे में काफी डिस्कशन भी हुई। इस लिए मेरी गुजारिश है कि इस बिल को पास हुआ समझा नहीं जाना चाहिए और इस को हाउस में दोबारा पास कराने के लिए लाया जाना चाहिए।

Mr. Speaker : Please take your seat.

सरदार लडमठ सिंघ गिल : सपीकर साहिब, जिस वੇले इस बिल ਉਤੇ ਥਰਡ ਸਟੇਜ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ, ਫਤਹਿ ਚੰਦ ਵਿਜ ਅਤੇ ਕੰਵਰ ਰਾਮ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹਦੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪਕੇਸਾਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਬਿਲ ਉਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ 1 ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਵੇ। ਮੈਂਬਰਜ਼ ਦੇ ਰਾਈਟਸ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਛਾਪਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਪੰਡਿਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ : ਜਹਾਂ ਤਕ ਏਕਸਾਇਜ਼ ਏਮੈਂਡਿੰਗ ਬਿਲ ਕਾ ਤਾਲਲੁਕ ਹੈ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹਾਉਸ ਮੈਂ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਤੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਮੈਂ ਕਤੌਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਕੋ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਇਸ ਮੈਂ ਸਿਫ਼ ਏਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਕੋ ਬਦਲਨੇ ਕਾ ਸਵਾਲ ਥਾ। ਆਨਰੇਬਲ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕਨਸਰਡ ਨੇ ਹਾਉਸ ਮੈਂ ਰਿਕਵੈਸਟ ਕੀ ਕਿ ਇਸ ਮੈਂ ਕੋਈ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕੇ ਵਕਤ ਕਾਫੀ ਲੈਟੀਚਿਊਡ ਦਿਯਾ ਐਂਡ ਫਿਰ ਭੀ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਗਲਤ ਪੋਜੀਸ਼ਨ ਲੈਂ ਤੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਲ ਮੈਂ ਤੋ ਏਕ ਸੈਕਸ਼ਨ 15 ਕੋ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਪਹਲੇ ਏਕ ਦਫਾ ਅਪਨੀ ਰੁਲਿੰਗ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹੈਂ। ਜਬ ਧਹਾਂ ਪਰ ਕੋਰਮ ਕਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਯਾ ਗਯਾ ਥਾ ਤੋ ਆਪ ਨੇ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਬਿਲ ਏਕ ਦਫਾ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਦੋਬਾਰਾ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕੇ ਲਿਏ ਟੇਕ ਅਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਕੋ ਸਵੇਨੇਜ਼ਰ ਰਖਤੇ ਹੁਏ ਮੈਂ ਆਪ ਕੀ ਰੁਲਿੰਗ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਧਹ ਬਿਲ ਦੋਬਾਰਾ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕੇ ਲਿਏ ਟੇਕ ਅਪ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ?

Substitution of one section does not give unfettered freedom to honourable Members to discuss the whole policy of the State in this connection.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, I take a very serious view of the statement made by Pandit Chiranji Lal.

ਅਗਰ ਮਾਨਨੀਯ ਸਦਸ਼ਯ ਬਿਲ ਪਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੋ ਐਂਡ ਦੂਸਰਾ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕਹੇ ਕਿ ਮਾਨਨੀਯ ਸਦਸ਼ਯ ਨੇ ਗਲਤ ਪੋਜੀਸ਼ਨ ਇਕਤਿਯਾਰ ਕੀ ਐਂਡ ਵਹ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਮੈਂ ਹਿਸ਼ਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਤੋ ਮੈਂ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਕਯਾ ਪੰਡਿਤ ਚਿਰੰਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਸਪੀਕਰ ਕਾ ਕਾਮ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ? (ਬਿਧਨ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਸੀ ਬਿਲ ਕੇ ਊਪਰ ਥਰਡ ਸਟੇਜ ਪਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋ ਤੋ ਕਯਾ ਉਸ ਕੇ ਊਪਰ ਕੋਈ ਟਾਈਮ ਲਿਮਿਟ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ? ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੇ ਭੀ ਅਪਨੇ ਰਾਇਟਸ ਹੈਂ ਕਯਾ ਉਨ ਰਾਇਟਸ ਕੋ ਕੋਈ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਚੇਲੇਂਜ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੋ ਬਿਲ ਕੀ ਲੀਗੇਲਿਟੀ

की तरफ नहीं जाना चाहता हूँ। मैं तो सिर्फ यही पूछना चाहता हूँ कि जैसा कि पंडित चिरंजी लाल ने कहा कि आनरेबल सेन्बर गलत पोजीशन नहीं ले सकते। जब हर एक आनरेबल सेन्बर को बोलने का अधिकार है तो क्या वह इस तरह से सेन्बरों के राइट को चैलेंज कर सकते हैं ?

Mr. Speaker : He has raised his own Point of Order. You say what you want to do.

चौधरी मुक्तिधर सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या वह इस तरह से दूसरे सेन्बर के बोलने के राइट्स को चैलेंज कर सकते हैं ?

Mr. Speaker : It is a question of opinion please.

सरदार गुरचरन सिंह : इस का मतलब यह नहीं कि बिल उठे बिना सपोर्ट डिस्कशन होनी चाहिए। इसे सवाल उठाया जा रहा है कि हाउस अਤੇ चेअर का डेकोरेम मेंटेन कीजा जावे। जिसे उक्त इस बिल के पास करन का सवाल है, मैं समझता हूँ कि डिपटी स्पीकर साहिब अਤੇ गैलरी पार्टी ने मिल के हाउस का डेकोरेम खराब करन की कोशिश कीती, इस बिल उठे डिस्कशन करन लयी मैम्बरस खड़े सन। डिपटी स्पीकर साहिब, उस वेले चेअर ते मॉजुद सन। उस वेले कामरेड भानसिंह भोरा बोलन लयी पहिलां खड़े सन लेकिन उनुं नुं टाइम नहीं दिता। हाउस 1/2 मिंट बाअद बिच ऐडजस्टन कीजा। डिपटी स्पीकर साहिब, ने बिल के बारे में कौन सी कमेंट्स पुर नही कीजा। टेरिबल घेरां वालियां अਤੇ मनिस्टर कंसर्न ने गौर पाके बिल पास करवा लिया। इस लयी यह बिल पास होया नहीं उसलीम करन चाहीदा है। इस बिल नुं देबारा हाउस बिच पेस करन चाहीदा है अਤੇ पास करन चाहीदा है।

श्रीमती गन्नी देवी : स्पीकर साहिब, मैं नहीं चाहती कि इस बारे में कुछ कहूँ। मुझे बहुत अफसोस है। जब कल क्वेश्चन आवर चल रहा था तो उस वक्त मैं हाउस में हाजिर नहीं थी। आज मैं ने क्वेश्चन आवर की प्रोसीडिंग को पढ़ा। उस वक्त चेयर की जो इज्जत हुई और कल हाउस के एडजर्न होने के वक्त जो इज्जत हुई, जिस का जिक्र आप के सामने चल रहा है और अगर हाउस में चेयर की डिगनिटी को इसी तरह से चैलेंज किया जाना है तो इस तरह से हाउस की डिगनिटी नहीं रह सकती है। मुझे बहुत अफसोस से कहना पड़ता है कि मैं ने जब एक्साइज एमैंडिंग बिल वोट के लिए पुट कर दिया तो उस समय कामरेड भान सिंह भोरा खड़े हुए और प्वायंट आफ आर्डर रोज किया। मैं ने उन से कहा कि I am sorry, you could not catch my eye, मैं ने बिल वोट के लिए पुट कर दिया है, और मुझे हाउस की कार्यवाही चलाने दीजिए। सरदार लच्छमण सिंह गिल मुझे बार बार धमकियां देते रहे और कहते रहे कि हाउस की कार्यवाही को नहीं चलने देंगे (विघ्न) (शोर)

(सरदार लच्छमण सिंह गिल द्वारा विघ्न)

Deputy Speaker : I seek your protection.

Mr. Speaker : Order please.

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब, अगर इसी तरह से ईदर आफ दी साईड पर डिसिप्लिन नहीं रहेगा तो चेयर के लिए हाउस का काम चलाना मुश्किल हो जाएगा। यह आनरेबल मेम्बरों के लिए मुनासिब बात नहीं होगी, इसलिए मैं आप के द्वारा इस अगस्ट हाउस के मेम्बरों से दरखास्त करूंगी कि चेयर हाउस का काम तभी खुशअसलूबी से चला सकती है जब दोनों तरफ से डिसिप्लिन रहे, वरना हाउस का काम चलाना बहुत ही मुश्किल हो जाएगा।

श्री अध्यक्ष : कल सेशन एडर्जन होने के बाद बीबी शन्नो देवी, कामरेड शमशेर सिंह जोश, कामरेड जंगीर सिंह जोगा और कामरेड भान सिंह भौरा मुझे दफतर में मिले थे। उन के साथ जो कुछ बात चीत हुई, उस को दोहराने की जरूरत नहीं है और बातचीत होने के बाद गलतफहमी दूर हो गई। जब बिल पास हुआ तो उस वक्त बीबी शन्नो देवी हाउस को प्रीजाईड कर रही थीं। बीबी शन्नो देवी ने जैसा अभी कहा है कि जब उन्होंने बिल वोट के लिए पुट कर दिया तो मेम्बरों ने प्वायंट आफ आर्डर रेज किए कि हमें बोलने की इजाजत दी जाए। तो डिप्टी स्पीकर ने कहा कि उन की आईज मैम्बरज कैच नहीं कर सके इसलिए उन्होंने वोट के लिए बिल पुट कर दिया। जो कुछ उन्होंने कहा I must agree with her, डिस्कशन करने के बाद उन्होंने वोटिंग कराई और उन्होंने डिक्लेयर किया that bill has been passed. (विघ्न)

आर्डर प्लीज। जहां तक इस बात का ताल्लुक है कि कुछ मैम्बरज को बोलने की इजाजत दी गई है या नहीं दी गई वह अलग है। अगर प्रीजाईडिंग अफसर डिक्लेयर कर दे कि बिल हैज बिन पासड, वोटिंग हो जाए तो. . . . . (सरदार लच्छमन सिंह गिल की तरफ से विघ्न) लैट भी कम्पलीट माई आबजैक्शन। जब प्रीजाईडिंग अफसर यह डिक्लेयर कर दे then, according to Article 212 of the Constitution, this decision of the Chair cannot be questioned on the basis of irregularity.

मैं यह बात वाजेह कर दूँ कि रूलज के मुताबिक बिल पर बोलने की कोई पाबन्दी नहीं है कि कितने मैम्बरज बोले हैं या कितना टाईम लिया है कोई पाबन्दी नहीं है। यह बात अलग है कि हम रिक्वैस्ट करके किसी को मना लें, रोक लें या हाउस की सैक्शन ले कर कोई पाबन्दी लगा दें। लेकिन इस के बारे में रूलज नहीं हैं। आपका हक बोलने का मैं मानता हूँ, कोई पाबन्दी नहीं जितना ज्यादा चाहें बोल सकते हैं लेकिन कोई इरेलेवेंट बोले तो हम रोक सकते हैं। जब प्रीजाईडिंग अफसर ने वोटिंग लिया और यह कह दिया कि बिल पास हो गया है फिर अव्वल तो है नहीं, अगर कोई इर्रेगुलैरीटी हो भी तो मैं एग्री नहीं करता क्योंकि डिप्टी स्पीकर ने कहा है तो हाउस की डिगनिटी डिमांड करती है और हमें मानना चाहिए। आयंदा के लिये किसी तरह के एतराज का मौका नहीं दिया जाएगा।

(Bibi Shanno Devi, Comrade Shamsheer Singh Josh, Comrade Jangir Singh Joga and Comrade Bhan Singh Bhaura saw me in my Chamber after the adjournment of the House yesterday. I need not repeat what transpired there. However, I may point out that the misunderstanding was removed after discussion. Bibi Shanno Devi was presiding over the House when the Bill in question was passed. As stated by her just now, some hon. Members got up after the Bill had been put to the vote of the House by the Chair and

raised points of orders asking for time to speak. The Deputy Speaker told them that since they could not catch her eye, she had put the Bill to the vote of the House. Whatever has been stated by the Deputy Speaker, I must agree with her. She put the Bill to the vote of the House after discussion, and declared that the Bill had been passed. (*Interruptions*). Order please. With regard to the question as to whether or not some hon. Members were allowed to speak, I may submit that this is a separate matter. If the Presiding Officer declares that the Bill has been passed, after voting has taken place.....(*Interruptions*) by Sardar Lachhman Singh Gill) Let me complete my observation. When the Presiding Officer so declares then, according to Article 212 of the Constitution, this decision of the Chair cannot be questioned on the basis of irregularity. Here I would like to make one thing clear. According to the Rules there is no restriction as to how many Members or for how long a Member can speak on a bill. However, it is a different matter if the Chair makes a request and persuades the hon. Member or imposes some restriction after taking the sense of the House. But there are no rules in this connection. I concede that the hon. Members have a right to speak and there is no time limit for making a speech. But the Chair can check an hon. Member if he is irrelevant. In this case when the Presiding Officer put the Bill to the vote of the House and declared it to have been carried, then in the first instance there was no irregularity, if at all, there was some, I do not agree to that, because the dignity of the House demands that we shall agree to what the Deputy Speaker has said. in future, no occasion will be given for any kind of objection.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਇਹ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਘੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਟਾਈਮ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਪ੍ਰੋਪਾਜ਼ਿਟ ਆਉਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਟਾਈਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਘੜੀ ਤੇ ਅਜੇ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਘੜੀ ਲਾਹ ਦਿਉ ਤੇ ਜਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਕਤ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲ ਮਿਸਟੇਟਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਟਾਈਮ ਠੀਕ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।
(An effort will be made that the clock of the House and the time piece before the Chair give accurate time.)

Call Attention Notices

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨਜ਼ਰਬੰਦਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਂਸ਼ਨ ਐਂਡਮਿਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤਿਆਂ 19, 20 ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਤਿਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਕਾਲ ਅਟੈਂਸ਼ਨ ਐਂਡਮਿਟ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਟਰੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਲਾਸ 'ਬੀ' ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਲਾਸ 'ਸੀ' ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਖੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਆਪ ਭੁੱਲਿਓ। ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਤਰਾਜ਼ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਡੈਟੀਨਿਊਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਾਲ ਅਟੈਂਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਐਂਡਮਿਟ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਤੀਨ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਕੇ ਸਾਥ

[ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਾਰ]

इलट्रीटमेंट के बारे में इल्जामात लगाए गए हैं क्या आप बता सकते हैं कि कब स्टेटमेंट देंगे ?
(The hon. Member may please resume his seat. I may point out to the hon. Minister for Education that the hon. Member has raised an objection. He has stated that a call attention motion levelling allegations of ill-treatment to the Communist detenus was admitted three days back May I know from the hon. Minister as to when he would make a statement in that connection ?)

Minister for Education and Local Government : Sir, I am not very much conversant with all the facts. It perhaps relates to Hissar and Gurgaon Jails. We have asked for the report and hope to receive the same within a day or two.

Mr. Speaker : I would request the hon. Minister to please see that the statement is made at the earliest. Rather I would like that the statement be made tomorrow.

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : मैं अभी चीफ पालियामेंटरी सैक्रेटरी से कह रही रहा था कि टेलीफोन के जरिये पता करें कि रिपोर्ट आई है कि नहीं।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਮੈਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ਼ ਮੋਸ਼ਨ ਹੈ .....

Mr. Speaker : I am coming to that.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਆਨ ਦੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਾਊਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਾਊਸ ਐਡਜਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ ਵੇਖ ਕੇ ਦਸਾਂਗਾ । I am sorry I have not been able to consider it. (I had stated that I would give my decision after going through the relevant record. I am sorry, I have not been able to consider it.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸਾਂ ਇਕ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਐਡਮਿਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਿਆਨ ਦਿਉ। ਇਹ ਪੰਜ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਸੱਤ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਿਆਨ ਦਿਉ ਪਰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ (ਵਿਘਨ)। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੁਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੇਅਰ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ **Minister to make a statement by tomorrow** ਅਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੀ

Is it a matter of contempt of the House and breach of privilege ?
I want a specific ruling from you on this issue.

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : जनाब आली, वैसे तो आप ने हुकम दिया था कि कल स्टेटमेंट कर दी जाए और आई वाज़ रेडी बिद दी स्टेटमेंट । लेकिन यह खुद बाक आउट

कर गए थे और काल अटेंशन इन्होंने मूव नहीं की, मूव नहीं की गई। वैसे तो आर्डिनैरीली लैप्स हो जाती है लेकिन आई कैन मैक ए स्टेटमेंट ईवन टूडे।

श्री अध्यक्ष : आप को शायद गलत इम्प्रेसन है कि काल अटेंशन अभी मूव होनी थी और एडमिट होनी थी। काल अटेंशन तो एडमिट हो चुकी थी और मोस्ट प्राबेबली मैं ने आन दी फिफथ कहा था कि आप नैक्सट डे ब्यान दे दें। इस लिये इन के यहां होने की कोई जरूरत नहीं थी। आप ने कल प्रामिस भी किया था लेकिन शायद इस इम्प्रेसन से कि वह यहां मौजूद नहीं है यू डिड नाट लाईक टु मेक ए स्टेटमेंट। अगर मैं टाईम दे दूं कि गवर्नमेंट को स्टेटमेंट करनी चाहिए तो I hope the Government will abide by that time. (Perhaps the hon. Minister was under a wrong impression that the Call attention motion was yet to be moved and admitted. I may tell him that the call attention motion had been admitted and most probably it was on the 5th instant that I requested him to make a statement on the next day. Therefore the hon. Member's presence in the House was not necessary. The hon. Minister made a promise in this respect yesterday, but perhaps being under the impression that the hon. Member was not present in the House, he did not like to make a statement. If I fix any time for the Government to make a statement, I hope the Government will abide by that time.)

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : मैं अर्ज करना चाहता हूं कि गवर्नमेंट आप का हुकम बसरोचशम कबूल करेगी। मेरे कहने का मतलब यह नहीं था कि मोशन एडमिट नहीं हुई थी। मैंने तो यह कहा था कि मैटर् को किसी ने मूव नहीं किया और चेयर ने भी हुकम नहीं दिया।

Mr. Speaker : It was for the Government to offer to make the statement.

कामरेड सभसेर सिंघ जेस : मैं बड़ी इंपारटेंट गल करनी चाहता हूं। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੁੰਕਿ ਵਾਕ ਆਉਟ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਵਾਕ ਆਉਟ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਾਊਸ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਲ ਇਥੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਰ ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਨੇ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਮੰਗ ਲਈ.....

Mr. Speaker : No, please. No. (Interruptions)

कामरेड सभसेर सिंघ जेस : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਆਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇੰਟਰਵੀਅਰੈਂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

Minister for Education and Local Government : Sir, Mr. Josh may be asked to withdraw the word "ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ" We have been showing him more consideration than he deserves. He has been accusing us but does not know what he is doing. He should be ashamed of what he is saying.

Mr. Speaker Mr. Prabodh Chandra yesterday met me in my Chamber between 8 and 9 a.m. and told me that he was ready with the statement and that he would make the statement yesterday (7th April, 1965) But somehow or other wrong impression has gone to the Opposition Members. The Minister did tell me that he was ready with the statement.

Question of Privilege

श्री अध्यक्ष : सरदार गुरबख्श सिंह की प्रिविलेज मोशन लुधियाना के वाक्या के बारे में आई. जी. पुलिस की रिपोर्ट के मुताल्लिक थी। 29 मार्च से लेकर मैंने पांच अप्रैल तक चीफ मिनिस्टर के बयानों का रिकार्ड देखा है उस में सिर्फ यही बात बार बार आती है कि मैंने आई. जी. को इन्क्वायरी के लिये लगाया है। जो रिपोर्ट आएगी उस की लाईट में हम एक्शन लेंगे और किसी भी पुलिस अफसर को माफ नहीं करेंगे। उस के बाद जो स्टेटमेंट उन्होंने 5 अप्रैल को दिया उस में उन्होंने कहा था कि चूंकि केस सब-जूडिस है इसलिए मैं मुनासिब नहीं समझता कि उस पर कोई और ज्यादा बात कही जाए। इस के पेशेनजर मैं इन स्टेटमेंट्स में कोई कन्ट्राडिक्शन नहीं पाता हूं। अगर मैम्बर साहिबान यह समझते भी हों कि कोई कन्ट्राडिक्शन है तो उस के लिए हमने अलग प्रोसीजर रखा हुआ है, यह प्रिविलेज की बात नहीं बनती। Therefore, I am not giving consent to this motion. (There was a notice of Privilege motion from Sardar Gurbakhsh Singh regarding the report by the I. G., Police on the Ludhiana incident. I have gone through the record of the Chief Minister's statements for the period from the 29th March to the 5th April. Therein he has repeatedly stated that he has deputed the I. G. to make an enquiry and that he would take action in the light of the enquiry report when received without showing any leniency to any Police Officer, whosoever. Thereafter in the statement made on the 5th April, 1965, he observed that since the matter was sub-judice he did not think it desirable that any further comments should be made on it. In view of this, I do not find any contradiction having been made. Even then if the hon. Members feel that there is some contradiction, there is a separate procedure for that. It does not constitute a question of privilege. Therefore, I am not giving consent to this motion).

सरदार ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੰਜ ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਐਸ਼ਰੈਂਸ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਲਖਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਸ ਉਤੇ ਸਟੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀ।

Mr. Speaker : That is something private which happened outside this House.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਜਨਾਬ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਐਸਰਟ ਕੀਤਾ।

Mr. Speaker : That is something which happened between the Chief Minister, Sardar Gurnam Singh and Sardar Lachhman Singh Gill outside this House.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਬਾਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਥੇ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਸੋਰੇਸ਼ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜੇ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਐਸੋਰੇਸ਼ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਔਰ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਸਟੈਂਡ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : If any assurance is given on the Floor of the House and that is not honoured then it is for the Assurances Committee to take note of that.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਉਹ ਐਸੋਰੇਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਖਤਲਿਫ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਗਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਹ ਮੁਖਤਲਿਫ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜ ਦਾ ਇਸ਼ੂ ਬਣਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : No. I have given my ruling. If it is the sense of the House, then the Call Attention Motions may be taken up tomorrow.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸਾਂ ਹੁਣੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਵੇਖ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉਤੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਦੀ ਲਾਈਟ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਐਸ. ਪੀ. ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਾਂਗੇ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਆਈ. ਜੀ. ਸਾਹਿਬ, ਨੂੰ ਲਾਈਟ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਰ ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਹ ਲਾਈਟ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ ਔਰ ਵੇਖ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕਰਕੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਨੂੰ ਖੰਡਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਇਰਰੇਲੇਵੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਡਿਸਉਬੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੀ ਲਾਈਟ ਵਿਚ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀ ਲਾਈਟ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਾਣਨਾ ਸਾਡਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਆਈ. ਜੀ. ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਸੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਾਂਗਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ? ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਗਰੰਥੀ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਪਕੜ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ।

Mr. Speaker : I cannot force the Government to disclose any document.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤੁਹਾਡੇ ਥਰੂ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗਲ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹੀ ਕਿ ਉਹ ਕਸੂਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਇਕ ਗਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਚੋਰ ਵੀ ਉਹ, ਔਰ ਅਦਾਲਤ ਵੀ

[ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ]

ਉਹ । ਸਾਡਾ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੁਹਾਡੀ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਜਰਮ ਹੈ ਤਾਂ ਸਟੇਟ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹੇਠਾਂ ਪਕੜਿਆ ਜਾਏ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦੋ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਐਗਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਮਾਫੀ ਮੰਗਾ ਲਈ ਜਾਵੇ । ਦੇਸ਼ਵਿਚ ਲਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜਰਮ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮਾਫ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉਗੇ ਅਤੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਾ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬੜੇ ਦੁਰ ਰਸ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਣਗੇ । ਇਹ ਚੀਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਲੋਂ ਕਲੀਅਰ ਕਰਾ ਲਓ । ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਿਵੀਲੇਜ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਡਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮੰਨਾਂਗੇ ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਕ ਗਲ ਲਾਈਟ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਸ. ਪੀ. ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੁਜਰਿਮ ਹੈ । ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਨਜ਼ਰ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਇਹ ਸਾਫ ਐਜ਼ਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਮਗਰੋਂ ਮੁਜਰਮ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਜੁਰਮ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਾਫੀ ਮੰਗਾ ਕੇ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਉਤੇ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਟੇਟ ਦੀ ਪੀਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਾਰਟ ਪਲੇ ਕਰੋ, ਬਰਾਏ ਮਿਟਰਬਾਨੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਗਾਈਡੈਂਸ ਦਿਓ । ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਨਾ ਕਰੀ ਚਲੋ ਕਿਉਂਕਿ ਫੇਰ ਕਿਧਰੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾ ਰਵੇ ।

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat.

Call attention Notices (Resumption)

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕ : ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਐਟੈਂਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਕੋ ਕਲ ਲੇ ਲਿਆ ਜਾਏ ।

(I am of the opinion that the Call Attention Motions be taken up tomorrow).

ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਰਾਮਜੀ ਦਾਸ ਟੰਡਨ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੀ ਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਅੱਜ 8 ਤਾਰੀਖ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕ : ਅੱਛਾ, ਚਲੋ । ਅਪਨੀ ਮੋਸ਼ਨ (No. 43) ਕੋ ਪੜ੍ਹੋ ।

(All right, carry on. Let the hon. Member read his motion.)

Shri Balramji Dass Tandon : Sir, I beg to draw the attention of the Government towards a case of clear high handedness by non-gazetting of the name of the elected President of the Rajpura Municipal Committee, District Patiala.

It is strange that the so-called democratic Government had not decided to take any decision for more than six months. Either way the decision of the so-called democratic Government should not take so long to decide such an important decision.

It is surprising that the decision not to gazette the name due to misconduct is strange. Has all this misconduct crept up suddenly after his being elected as such.

The position is that the two factions of the Congress while not agreeing with each due to their group rivalries, elected the only Jan Sangh as President.

Later on, when the public and the Congress Party took it up as a matter of shame, they took it otherwise.

The basic question is, whether the Government should become a party because the Congress Party of that city does not want that gazette notification.

Under the circumstances, I would request the Government to clear the position as to why the name was not gazetted in this case.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

Shri Om Parkash Agnihotri—No. 54

Shri Om Parkash Agnihotri : Sir, I beg to draw the attention of the Government towards the growing resentment amongst thousands of Punjab Roadways workers due to the non-implementation of the agreement signed between the Deputy Transport Controller, Punjab and the Punjab Government National Motor Transport Workers Union (Punjab Roadways) on 31st December, 1964. The agreement included the implementation of Transport Workers Act, reimbursement of fines imposed upon drivers/conductors due to defective vehicles; supply of mill made cloth uniform instead Khadi, stitching charges of the uniforms, deduction of contributory Provident Funds of all workers, improvement of service of the vehicles and distributions of rewards to workers for their good work. According to the agreement it should have been implemented by the 15th February, 1965 at the maximum. The delay in the implementation of the agreement is leading towards explosive situation and it can create any untoward situation. This situation calls for immediate intervention by the Government to avoid further deterioration of the situation for the success of public sector.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

Sardar Kulbir Singh—No. 55.

Sardar Kulbir Singh : Sir, I beg to draw the attention of the Chief Minister to a very urgent matter of public importance, namely, that the Malout Public Carriers Union fixed Rs 5 per trip as defence fund and thus collected Rs 27,000. The whole of this collection seemed to have been embezzled. On the complaint from the public, Government instituted an enquiry which was held by Mr. G. L. Sharma, Judicial Magistrate on 23rd September, 1964. It is a well known fact that Receipts of Expenditure worth about 5 thousand are shown but about 22,000 seems very clearly misapprehended by certain Gazetted Officer at present an E.T.O., Ludhiana. Nobody knows what happened to the enquiry report of Mr. Sharma, Judicial Magistrate as a dark curtain is thrown over the report. Nobody knows what happened to the report which was called by the hon. Chief Minister from the Police. It is a very serious matter agitating the mind of the Public and necessitates a clarification of the Government position regarding action against guilty persons and officer who have

[Sardar Kulbir Singh]
embezzled Defence Fund. There is no worst treachery to the country than this where some people have created suspicion and faithlessness amongst general public and Government.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

Again Sardar Kulbir Singh—No. 56.

Sardar Kulbir Singh : Sir, I beg to draw the attention of the Government towards the fact that Deputy Commissioner, Ferozepore, allotted different plots of evacuees property in villages Kamalwala and Akuwala, tehsil and District Ferozepore on 8th November, 1950 for a term of 20 years. Possession through village patwari was delivered to the lessees on different days entering all details of rent and lease period, etc. in his *roznamcha* alongwith Banjar and uncultivated quality of land. Allottees are regularly paying rent and other Government dues regularly uptil now. Deputy Commissioner has informed the allottees that their allotments have been cancelled in the light of the instructions contained in Punjab Government letter No. 28783-R of 23rd September, 1958 inspite of requests of allottees to supply the above mentioned Punjab Government letter. It has not been supplied to them uptil now. It is high-handedness on the part of the Rehabilitation Department to cancel leases without any rhyme and reason when half the term has already passed. Allottees when regularly pay their dues, the Government has no moral stands or an iota of justification to brush aside an agreement. If Sir, the Government is bent on grabbing the rights of tillers then there is no fun of tall talks of safeguarding the rights of tenants. Government must withdraw the cancellation of the lease orders.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

Adjournment Motion

श्री मंगल सेन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। कल हम कोई चार या पांच एम. एल. एज. ने एक एडजर्नमेंट मोशन का नोटिस यूनीवर्सिटी के एम्पलाइज की स्ट्राइक के बारे में दिया था उस का आप ने.....

श्री अध्यक्ष : वैसी ही एक मोशन यहां पर परसों आई थी जो कि रिजेक्ट हो चुकी है। कल उस पर बात चीत भी हुई थी और उसके रिजेक्ट होने पर आपने वाक आउट भी किया था।

(Notice of a similar motion was received day before yesterday and that motion had been declared out of order. There was some talk about that motion and the hon. Member had staged a walk out on its rejection.)

(At this stage, Shri Balramji Das Tandon also rose to speak.)

Mr. Speaker : Will two hon. Members speak at a time ?

Shri Balramji Das Tandon : The hon. Member Shri Mangal Sein has resumed his seat.

स्पीकर साहिब, मैं आप का ध्यान इस तरफ इस लिए दिलाना चाहता हू क्योंकि कल जो कुछ वहां हुआ है वह पहले से बिल्कुल डिफरेंट है। पुलिस ने यहां तक किया है कि जहां पर यूनिवर्सिटी के एम्पलाइज रहते हैं उन के घरों के पास जा कर अगर वह एम्पलाइज अपने घरों के बाहर भी खड़े हो कर आपस में बात चीत करने लगे हैं तो भी उन को कहा है कि वह अपने अपने घरों के दरवाजों के अन्दर चले जाएं और वहां उन के क्वार्टरों के आगे जो छोटे छोटे

बगीचे बने हुए हैं वहां भी खड़े न हों। तो इस तरह से उन की सिविल लिबर्टीज पर छापा मारा जा रहा है। स्पीकर साहिब, अजीब बात है कि अगर वह अपनी मांगें पेश करने के लिए इकट्ठे होते हैं तो उन के साथ इस तरह से जुल्म किया जा रहा है हालांकि दूसरी यूनिवर्सिटीज के एम्पलाइज की वही मांगें मान ली गई हैं जैसा कि पंजाबी यूनिवर्सिटीज ने अपन एम्पलाइज की मांगें मान ली हैं। इस तरह से पुलिस की जो मरजी आती है वह कर रही है। कम से कम उन को इतनी तो इजाजत होनी चाहिए कि वह अपन घरों के सामने जिस तरह उन की मर्जी आए फिरे।

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, यह एडर्जनमेंट मोशन बिल्कुल वाजब है और इस लिहाज से यह मसला एक बड़ी इम्पोर्टेंस रखता है, इस लिए इस पर हाउस में दो घंटे बाकी काम बन्द कर के डिस्कशन होनी चाहिए। यह लोग पंजाब की राजधानी में रहते हैं फिर भी उन के साथ इतना जुल्म हो रहा है।

Mr. Speaker: The hon. Member should please resume his seat. This is not allowed. The hon. Minister for Education and Local Government also promised to make a statement.

श्री गोम प्रकाश अग्निहोत्री : स्पीकर साहिब, एक हफता हुआ है जब मैं ने एक काल एटेंशन का नोटिस दिया था जो नंगल टाऊनशिप के पी. डब्ल्यू. डी, के रेस्ट हाउस के मुताल्लिक था . . . . .

Mr. Speaker : I hope the statement will be given very shortly.

Minister for Revenue : Sir, I am ready with my statement.

Statements laid on the Table

Minister for Education and Local Government (Shri Prabodh Chandra):
Sir, I beg to lay on the Table of the House —

A statement regarding Call Attention Notice No. 52 by Comrade Shamsher Singh Josh about the selection of Text-books by the University for the High and Higher Secondary Courses for the year 1965-66.

I. Statement regarding the selection of Text-books by the University for use by the Students (Call Attention Notice No. 52)

The facts of the case are as follows :—

1. Normally, books selected by the University are allowed to be used by students for a certain number of years after which another selection is made, for this purpose, publishers were invited to submit books by the Punjab University. Notifications No. BM-7 and BM-8, dated 31-12-63 for consideration. In these Notifications, it was mentioned that the old books would discontinue. This was obviously mentioned for the reason that if everything went normally, a fresh selection was possible.

2. Books received from the publishers were duly sent to the reviewers in accordance with rules and regulations. Every book is scrutinized by 3 different reviewers who give their opinion independently. When reports of reviewers were received, meetings of School Board and its subject committees were called to consider the reports and make their recommendations. The subject committees met early in January, 1965 and made their recommendations. The School Board also met, as notified, but they did not recommend selection of books. The School Board, however, considered the matter at two meetings and made the following recommendations —

- (i) In view of the fact that the decision of the Board should be above reproach, it is necessary that the Vice-Chancellor and the Chairman of the Board should have the books in each subject reviewed by at least one more reviewer;

[Minister for Education and Local Government]

- (ii) the number of books to be so reviewed should be left to the Vice-Chancellor and the Chairman to decide ;
- (iii) after the reviews have been received, these should be referred to the relevant subject committees and their recommendations placed before the Board again ;
- (iv) this process should be completed as expeditiously as possible ;
- (v) the appointment of the reviewers and the despatch of the relevant books to these reviewers should be the personal responsibility either of the Vice-Chancellor or the Chairman of the Board and this work should not be entrusted to any other officers ; and
- (vi) the reviewers should rank all the books sent to them in terms of merit.

3. The School Board proceedings of both the meetings were submitted to the Syndicate. The Syndicate considered them on February 6, 1965. The Syndicate was confronted with a difficult situation. The books had to be notified in time so that the publishers could print them and make them available to the students by April 1, 1965. The time left was very short.

4. However, to meet the situation, the Syndicate appointed a Committee consisting of the Vice-Chancellor, the D.P.I., Punjab, and the Director of Education, Himachal Pradesh, to look into the whole matter and take a decision on behalf of the Syndicate. The Committee, after looking into the reports of the reviewers, selected certain books and also allowed some old books to continue in subjects which are offered by a large number of students and for which a sufficient number of books of good quality were not available from the lot submitted this year. This was done to ensure that suitable books were available to students in the beginning of April and monopolies were avoided. The books thus approved were notified to schools, and publishers on March 5, 1965, by Notification Nos. C.M. 2 and 3 of 1965. These books have been notified only for a period of one year. The position would be reviewed again for the students to be admitted in 1966.

5. The matter was also considered by the Senate at its meeting held on March 31, 1965. The Senate approved that the books selected by the Committee of the Syndicate were in order and that this was the only alternative for the University to adopt this year.

6. The Government has carefully considered the matter and feels that by and large the action taken by the Punjab University seems to have been necessitated by the circumstances of the case.

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg): I beg to lay on the Table of the House —

A Statement in respect of Call Attention Motion No. 15 moved by Sarvshri Mohan Lal, Gulab Singh, Yash Pal, Fakiria, Banwari Lal, Amar Singh, and Shrimati Om Prabha Jain regarding the criticism made by the Education Minister on free and compulsory education policy.

II. Statement in respect of Call Attention Motion No. 15 moved by Sarvshri Mohan Lal, Gulab Singh, Yash Pal, Fakiria, Banwari Lal, Amar Singh, and Shrimati Om Prabha Jain in the Budget Session of Punjab Vidhan Sabha, 1965 regarding criticism made by the Education Minister on free and compulsory education policy.

In 1957, the State Government took a decision to adopt a phased programme of introducing free education in Government Schools upto Matriculation Standard and declared education free upto the 5th Class in Government Schools with effect from 1st October, 1957. All the Local Body Schools were also provincialised from the same date. The free education policy was fully implemented upto 1960-61 when education was made free upto 8th Class. In 1961-62 it was decided that education in

9th Class should be made free for girls and the boys should pay half fees provided the income of their parents did not exceed Rs 100 per mensem. This concession was further extended to 10th Class during 1962-63.

With the proclamation of National Emergency, the State Government reimposed fees from 1st April, 1963 in VI to XI Classes but on account of large number of representations from different quarters, the position was reviewed and the education was made free upto 8th class in all Government Institutions with effect from 1st July, 1963. In 9th and 10th Classes of Government High Schools and 9th, 10th and 11th Classes of Government Higher Secondary Schools and in J.B.T. Classes, full or half fee concession is allowed to the students belonging to various classes including Harijans and economically backward classes, etc. within the prescribed income limit of their parents. No tuition fee is charged from children of serving defence personnel and from children of defence personnel who may have been killed or disabled during the current National Emergency but after the National Emergency over, no fees would be charged from the children of defence personnel who may have been killed or disabled during the currency of the National Emergency.

During my Presidential Address at the Annual Prize Distribution Function in Government College, Hissar, on 6th March, 1965, what I said was that some of the excellent schemes introduced by the Government proved a failure because they could not be executed properly for want of funds, resulting schools without buildings and buildings without adequate number of teachers. I also said that the present system of education needed much reform. I appealed to the teachers to work with a missionary zeal and to endeavour to build the character of the students entrusted to their care. I emphasised the necessity of indicating a sense of dignity of labour among students.

PRABODH CHANDRA,

Education and Local Government Minister.

Minister for Public Works and Welfare (Chaudhri Rizaq Ram) : Sir, I beg to lay on the Table a statement in respect of Call Attention Motion (No. 39) moved by Shri Gian Chand relating to the realisation of Security royalty by the Forest Department from Panchayats and cultivators of Simla District.

STATEMENT RE

CALL ATTENTION NOTICE NO. 39 GIVEN BY SHRI GIAN CHAND, M.L.A.

The matter of realising royalty by Forest Department from Panchayats and land-owners of Simla District has been engaging attention of the Government ever since rules of 2004 B.K. were set aside by Punjab High Court. After obtaining the legal opinion on various issues arising out of the judgement, it has been decided to continue charging royalty for the sale of trees from common land under rules of 1912 A.D. and from the lands of private individuals in accordance with the entries made in the Revenue Record during the course of settlement. Such entries authorize the charging of royalty from a number of villages. Charging of royalty from other villages, in respect of which entries in the Revenue Record do not exist has since been stopped.

2. The charging of security has been stopped and action to dispose of the securities already lying with the Department is being taken.

3. Regarding the objection raised by Shri Gian Chand, M.L.A., with regard to the continuance of charging royalty, in respect of the trees in Shamlat Areas, despite the enforcement of Village Common Lands Act, the Legal Remembrancer had opined that the enforcement of Pepsu Village Common Land Act, 1955, or Punjab Village Common Land (Regulation) Act, 1961, did not supersede the authority vested in the Government for charging royalty under the rules because the right of royalty is not a right or title or interest in land which were vested in the Panchayats.

Minister for Revenue (Sardar Harinder Singh Major) : Sir, I beg to lay on the Table of the House the following statements—

- (i) Statement in respect of Call Attention Motion (No. 46) moved by Comrade Babu Singh (Master) regarding damage caused to standing crops by last Wednesday's downpour and hailstorms in various parts of the State ; and
- (ii) Statement in respect of Call Attention Motion No. 32 moved by Shri Om Parkash Agnihotri, regarding the Civil Rest House at Nangal.

STATEMENT RE

CALL ATTENTION NOTICE NO. 46 GIVEN BY COMRADE BABU SINGH MASTER, M.L.A.

No information has so far been received from the Districts about the damage caused to standing crops by last Wednesday's downpour and hailstorms in various parts of the State. The question of affording relief to the people affected by hailstorms during the February, March, 1965, has already been considered by Government and it has been decided to give relief by way of remission of land revenue and abiana, remission of electricity charges, remission of Fertilizer loans, postponement or recovery of Taccavi Loans and the grant of interest-free taccavi loans for food, seed and fodder. Necessary instructions have been issued to all the Deputy Commissioners in the State. Besides, all the Deputy Commissioners in the State have been requested to assess the damage to the standing crops by last Wednesday's hailstorm and to give relief to the sufferers in accordance with the decision taken by Government in this context.

STATEMENT RE

CALL ATTENTION MOTION NO 32 TABLED BY SHRI OM PARKASH AGNIHOTRI, M.L.A.

The rest-house referred to in the Call Attention Notice is the Civil Rest-house, and not the P.W.D. Rest-house ; at Nangal. The ownership of this Rest-house vests in the Revenue Department.

2. This Civil Rest-house is situated on the Nangal-Rupar Road, at a distance of about two miles from Nangal Township. It was constructed sometime before partition in 1947, when no other accommodation for the touring officers was available there. However, subsequently the Irrigation Department constructed Rest-houses and Tourist Bungalows in Nangal Township itself and the importance of the Civil Rest-house diminished, because :—

- (i) it is at a distance of about two miles from the Nangal Township where residential buildings for Government officials and shopping centre are situated. It is also across the Railway crossing, the gates of which remain closed for most of the time.
- (ii) it is situated on the edge of the river and its environments have been some what spoiled on account of the discharge of the Ganda Nala close to it and this creates occasionally offensive odour and breeds mosquitoes.
- (iii) it lacks modern and improved amenities as are provided in the Rest-houses and the Tourist Bungalows constructed by the Irrigation Department in Nangal Township. Moreover, there are no arrangements for drinking water and electricity.

2(a). Number of officers who stayed in the Rest-house from 1959 to 1964 is :—

1959	..	7
1960	..	9
1961	..	5
1962	..	2
1963	..	7
1964	..	6

(b) The details of expenditure on the establishment of the building of the Rest-House for the last five years are :—

Year	Expenditure on maintenance of building	Expenditure on establishment
	Rs	
1960-61	512	One Sweeper at Rs. 70 per mensem and one Chaukidar at Rs. 65 per mensem were employed up to November, 1963
1961-62	162	
1962-63	395	From December, 1963 to May, 1964, one Sweeper-cum-Chaukidar at Rs 70 per mensem
1963-64	72	From June, 1964, there is no expenditure on establishment
1964-65	13	

As the building is now being utilized as P. W. D. Stores, the pay of the Chaukidar who is now working is charged to the work for which the stores are kept. In short, at present there is practically no expenditure either on the maintenance of the building or on the establishment connected with the Rest-House.

3. In view of the fact that the building of this Civil Rest-House has since outlived its life and utility, Government are seriously considering as to whether it is worthwhile to maintain it. Accordingly, the local officers have been advised to report after contacting the local medical and educational authorities whether the Civil Rest-House can be Utilised for starting a dispensary or a school. Their report is yet awaited and as soon as it comes in the matter will be further examined and appropriate decision taken.

NINTH REPORT OF THE BUSINESS ADVISORY COMMITTEE

Mr. Speaker : I have to report the time table fixed by the Business Advisory Committee in regard to various business. The recommendations made by the Committee in its Ninth Report are—

- (i) On the 8th April, 1965, the following business be disposed of ;—
  - (1) Discussion of the three Reports of the Committee of Privileges;
  - (2) Discussion on the resolution relating to the Opinion of the Supreme Court on the President's Special Reference No. 1 of 1964 ; and
  - (3) Discussion on the motion under rule 84 given notice of by Comrade Shamsheer Singh Josh regarding non-implementation of Non-Official Resolutions passed by the Vidhan Sabha.
- (ii) On the 9th, 19th and 20th April, 1965, the legislative business be transacted instead of various motions already fixed ; and
- (iii) On the 21st April, 1965, motion under Rule 84 given notice of by Chaudhri Hardwari Lal, M.L.A., namely :—

“that the relationship between the Government on the one hand and the Universities on the other be taken into consideration”.

previously fixed for discussion on the 20th April, 1965, be taken up.

The Committee decided that the question of allotment of days for the disposal of the remaining business will be taken up later.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, आप ने जो आज के बिज़नेस के बारे में बताया है उस से जाहिर है कि आज तीन किस्म की चीज़ें डिस्कस की जाएंगी यानी एक तो प्रिविलिज कमेटी की जो तीन मामलों पर रिपोर्ट्स है उन पर डिस्कशन होगी; दूसरा मामला जो सुप्रीम कोर्ट का फैसला है उत्तर प्रदेश की असम्बली और हाई कोर्ट के झगड़े पर, उस पर डिस्कशन होगी और तीसरी जो मोशन अण्डर सेक्शन 84 है उस पर डिस्कशन होगी। तो स्पीकर साहिब आज इन तीनों मामलों पर डिस्कशन होनी है और पहले भी काफी वक्त चला गया है . . . . .

Mr. Speaker : The hon. Member need not worry. We will only take up the official resolution regarding the privileges of legislatures. The other business mentioned in the Report of the Business Advisory Committee will be taken up on some other day.

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Sir, I beg to move :—

That this House agrees with the recommendations contained in the Ninth Report of the Business Advisory Committee, as modified.

Mr. Speaker, the other items of business contained in the Report will be taken up on some other day.

Mr. Speaker : Motion moved —

That this House agrees with the recommendations contained in the Ninth Report of the Business Advisory Committee, as modified.

Mr. Speaker : Question is —

That this House agrees with the recommendations contained in the Ninth Report of the Business Advisory Committee, as modified.

The motion was carried.

श्री बलरामजी दास टंडन : तो स्पीकर साहिब, इस का मतलब यह हुआ कि जिस मामले पर डिस्कशन के लिए पहले 7 घंटे रखे हुए थे उस के लिए अब सिर्फ 2 घंटे रह गए हैं।

Mr. Speaker : We will discuss only the official resolution regarding the parliamentary privileges. We will take other business mentioned in the Ninth Report of the Business Advisory Committee on some other day.

OFFICIAL RESOLUTION

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Sir, I beg to move—

“WHEREAS this House has carefully considered in all its aspects the opinion of the Supreme Court of India given on Special reference No. 1 of 1964, made by the President of India, under article 143 (1) of the Constitution, regarding powers and jurisdiction of High Courts and their Judges in relation to State Legislatures and their officers and regarding the powers, privileges and immunities of the said Legislatures and their Members in relation to High Courts and their Judges in the discharge of their duties ;

AND WHEREAS this House is of the opinion that for its proper functioning it should have the power to adjudge in cases of its contempt, whether committed by a Member or a stranger, either inside the Chamber or outside it, and to punish that contempt without interference by any Court under any article of the Constitution or otherwise ;

AND WHEREAS it appears that the intention of the Constitution makers was to confer on the Parliament and the State Legislatures all the powers and privileges and immunities which the House of Commons in England enjoyed at the commencement of the Constitution;

Now, THEREFORE, this House is of the considered opinion that article 194 of the Constitution of India be suitably amended so as to leave no room for doubt that the State Legislatures shall have and shall always be deemed to have all the powers, privileges and immunities which the House of Commons in England had at the commencement of the Constitution of India."

Mr. Speaker : Motion moved —

"WHEREAS this House has carefully considered in all its aspects the opinion of the Supreme Court of India given on special reference No. 1 of 1964, made by the President of India, under article 143(1) of the Constitution, regarding powers and jurisdiction of High Courts and their Judges in relation to State Legislatures and their officers and regarding the powers, privileges and immunities of the said Legislatures and their Members in relation to High Courts and their Judges in the discharge of their duties ;

AND WHEREAS this House is of the opinion that for its proper functioning it should have the power to adjudge in cases of its contempt, whether committed by a Member or a stranger, either inside the Chamber or outside it and to punish that contempt without interference by any Court under any article of the Constitution or otherwise ;

AND WHEREAS it appears that the intention of the Constitution makers was to confer on the Parliament and the State Legislatures all the powers and privileges and immunities which the House of Commons in England enjoyed at the commencement of the Constitution ;

Now, THEREFORE, this House is of the considered opinion that article 194 of the Constitution of India be suitably amended so as to leave no room for doubt that the State Legislatures shall have and shall always be deemed to have all the powers, privileges and immunities which the House of Commons in England had at the commencement of the Constitution of India."

Sardar Gurnam Singh (Raikot) : Mr. Speaker, Sir, I rise to support the Resolution. In moving this Resolution, this House does not intend to show any disrespect to our Judiciary. Rather....

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, यह जो रेजोल्यूशन गवर्नमेंट की तरफ से पेश किया गया है इस की कापी हमें सरकूलेट नहीं की गई।

श्री अध्यक्ष : यह लिस्ट ग्राफ बिजनैस के साथ सरकूलेट किया जा चुका है। (It has already been circulated with the List of Business.)

The resolution has been reproduced in the List of Business of to-day's date. I am sending a copy of the resolution to the hon. Member Shri Balramji Das Tandon.

Sardar Gurnam Singh : Sir, I was saying that this House does not intend to show any disrespect to our Judiciary. We all know that the Judges have established the highest traditions in this country in the administration of justice between man and a man, between State and a State. We,

[Sardar Gurnam Singh]

therefore, assure the Judges and the Courts that when we bring forward this resolution, we at the same time want to maintain their dignity, their independence and respect due to them. At the same time, Sir, we cannot forget that we have to maintain our own self-respect. When we bring forward this resolution, we mean to preserve the rights given to us by the Constitution of India. Legislatures have been given the responsibilities to enact laws and, through enactment of those laws, to provide happiness and prosperity to the people of India. I, therefore, say that this resolution, the purpose of which I will make it plain, should not be taken in any other sense than in the spirit in which it has been brought by the Government. The facts, which led the President of India to make a reference to the Supreme Court on this matter, are well-known to the honourable Members and they hardly need any recapitulation. However, it is well-known that the matter, which was referred to the Supreme Court, involved great constitutional importance and greater implications as far as the privileges of the Legislatures were concerned. Sir, since the Supreme Court gave their opinion to the President, Bar Associations of India has issued a pamphlet dealing with this subject. Many public men of importance issued statements. Symposiums were held and by all those means, an impression was sought to be created that the Legislatures wanted to encroach upon the fundamental rights of the citizens. All I can say, Sir, is that this is farther from truth. A Legislature is bound to maintain the fundamental rights, is bound to preserve and rather has always been anxious to preserve the fundamental rights of the citizens. It is said that an impression was created by those people, who issued those statements that the Supreme Court had come to the rescue of the citizen, whereas the Legislatures wanted to violate citizens' rights. I say, Sir, with humility that this is not the intention when the Legislatures want to preserve their own rights. It is gratifying to note that the Legislatures did not rush to that arena to which the public men did to create that type of impression. It shows what restraint the Legislatures are capable of observing. Now, Sir, it has also been said by these gentlemen and by the Bar Association that the amendment of the Constitution is for the purposes of flouting Judiciary and also for the purpose of encroaching upon the fundamental rights of a citizen. As I have already said, the intention of the Legislature (i) is not to flout the judiciary and (ii) not to encroach upon the fundamental rights of the citizens. But, it should be clearly understood that the Legislature wants to preserve, to retain, to maintain all those rights which are given to the Legislatures by the Constitution of India. This is all what the Legislature wants. Now, Sir, before dealing with Article 194(3), I would like to bring to your notice Article 143(1) under which a reference was made by the President of India to the Supreme Court. What I want to impress upon you, Sir, is that it is not obligatory on the Supreme Court to give opinion on such a reference. That is what Article 143(1) provides. It has happened in other countries; if I remember rightly in Australia such a reference was made to their courts, and the courts did not agree to give opinion. Article 143(1) reads:

“If at any time it appears to the President that a question of law or fact has arisen, or is likely to arise, which is of such a nature and of such public importance that it is expedient to obtain the opinion of the Supreme Court upon it, he may refer the question to that Court for consideration and the court may, after such hearing as it thinks fit, report to the President its opinion thereon”.

Clause (2) of this Article makes it further clear. Clause (2) reads:

“(2) The President may, notwithstanding anything in the proviso to article 131, refer a dispute of the kind mentioned in the (said proviso) to the Supreme Court for opinion and the Supreme Court shall, after such hearing as it thinks fit, report to the President its opinion thereon.”

In clause (1) the word used is ‘may’ whereas in clause (2) it is ‘shall’. So, it was quite optional for the Supreme Court to withhold that opinion if they so wished.

The next question, which arises, is this: What is the effect of this opinion? Is this opinion a judicial decision or a mere opinion? Does it affect any body’s rights? Does it decide any particular issue? The answer is in the negative. The opinion is in an advisory capacity. The opinion is not binding, because it is not a judicial decision. But, at the same time, the opinion of the Supreme Court is entitled to weight and due respect in spite of the fact that it is not binding on the Legislatures. It is, therefore, on this account alone that the Legislature has thought it fit and that the Government have thought it fit to bring this resolution, so that, in future, there is no occasion for conflict between the Legislature and Judiciary; otherwise, in my opinion, Article 194(3) is so clear that it does not admit of any doubt. It relates to the privileges, powers and immunities granted by the Constitution to all the Legislatures of India. It is only because the Supreme Court, the highest Court of India, has given opinion contrary to those provisions, which, of course, is not binding on us, and due respect and weight which we attach to their opinion, we want a suitable amendment to be made to Article 194 (3). That is the purpose of the resolution. Mr. Sneaker, now I take you to the wordings of Article 194(3), which deals with the powers, privileges, and immunities for the Legislatures. At the cost of repetition, I would like to read the Article for the benefit of the honourable Members:

12.00 noon | “194(1) Subject to the provisions of this Constitution.....”
Mr. Speaker, please mark these words—

“Subject to the provisions of this Constitution and to the rules and standing orders regulating the procedure of the Legislature, there shall be freedom of speech in the Legislature of every State.”

So, Article 194(1) is subject to the provisions of the Constitution. Now we come to the relevant Clause of this Article, viz. Clause (3), which reads—

“(3) In other respects, the powers, privileges and immunities of a House of the Legislature of a State and of the Members and the committees of a House of such Legislature, shall be such as may from time to time be defined by the Legislature by law, and, until so defined, shall be those of the House of Commons of the Parliament of the United Kingdom, and of its members and committees, at the commencement of this Constitution”.

So, Mr. Speaker, the language of this Article is so plain, as I said earlier, that it does not admit of any doubt. It confers all those powers and privileges and immunities to the Legislatures in India, as were enjoyed by the House of Commons in the United Kingdom in 1950. This is quite clear to my mind. But as I said earlier, the Supreme Court by giving a contrary opinion has necessitated this resolution for the suitable amendment

[Sardar Gurnam Singh]

of the Constitution and before we pass the resolution, I would like to examine briefly this Article of the Constitution which gives us all those powers, etc. Mr. Speaker, the first question that would arise is what are the powers, privileges, etc., of the House of Commons because once we establish these privileges and powers, then we come to the next question whether they are enjoyable by us also as provided by the Constitution.

Now as far as the relevancy of the reference is concerned, the first question is whether this Legislature or any other Legislature in India is competent to commit a person, a Member or a stranger, of its own contempt and the second question would be if a person is committed by a general warrant, whether in that case it excludes the jurisdiction of Courts. On both these questions the matter stands absolutely determined in the United Kingdom in favour of the House of Commons, that is, the House of Commons is competent (1) to commit for their own contempt and (2) committal by a general warrant, ousts jurisdiction of courts. By "general warrant" means that the nature of the contempt is not mentioned in such a warrant. It is merely said that so and so is committed for the contempt of the House and this is a 'general warrant'. In such a case Court's jurisdiction is completely ousted and they have no rights to examine the question.

Now what I want to stress in this connection, Mr. Speaker, is that fortunately or unfortunately, in this particular reference by the President, there is not one opinion but there are two opinions. If the Supreme Court had tendered one opinion to the President of India, the position would have been little different. But what has happened. The Judges are divided. One hon. Judge has given a contrary opinion upholding the rights and privileges of the Houses of Legislatures in India, as enjoyed by the House of Commons in the United Kingdom and as provided in the Constitution. Therefore, we have to examine that opinion. Since the matter has been discussed very frequently. I will touch upon it very briefly. Mr. Justice Sarkar differed from the majority opinion. He says—

"The privilege which I take up first is the power to commit for contempt. It is not disputed that the House of Commons has this power. All the decided cases and text-books speak of such power. 'The power of commitment is truly described as the "keystone of parliamentary privilege".....without it the privileges of Parliament could not have become self-subsistent, but, if they had not lapsed, would have survived on sufferance' (May, p. 90) In *Burdett V. Abbott* Lord Ellenborough observed,

'could it be expected....that the Speaker with his mace should be under the necessity of going before a grand jury to prefer a bill of indictment for the insult offered to the House? They certainly must have the power of self-vindication and self-protection in their own hands.....'

The possession of this power by the House of Commons is, therefore, undoubted."

Mr. Speaker, it would be a peculiar situation if this House calls a person for contempt; the Speaker commits him for contempt and the Court starts examining that case. Then would it be in keeping with the dignity of the Speaker and of this House, if the Speaker is to go to the Court of Law and

explain what has happened. So this has been determined clearly in the British Courts and it has been said that in such a case the Courts' jurisdiction is completely excluded.

Mr. Justice Sarkar, after examining the case of *Burdett V. Abbott*, examined our own case, i.e., the Supreme Court case in *S.M. Sharma v. Shri Krishna Sinha* where the Supreme Court has given a decision which is binding on every body. Whereas this opinion, as I said earlier, is not binding. But the decision of the Court is binding. They have given a decision on which the Learned Judge, Mr. Sarkar relies. He says—

“.....There Das, Chief Justice, delivered the majority judgment of the constitution bench consisting of five judges and Subha Rao, Judge, delivered his own dissenting opinion. Das, Chief Justice, proceeded on the basis that the Houses of a State Legislature had the power to commit for contempt. It was, therefore, held that there was nothing in our Constitution to prevent a legislative body from possessing judicial powers.”

Then again, Sir, he (Justice Sarkar) makes a reference to the case of *Burdett v. Abbott*. He gives his opinion on the questions, whether the Legislature is competent to commit a person and what happens when the commitment is by a general warrant, and says—

“It was, however, said on behalf of the High Court that this power of the English House of Commons was not one of its privileges but it was possessed by that House because it was a superior court and, therefore, that power, not being a privilege, has not been conferred on the State Legislature by Article 194 (3) of our Constitution. It is not claimed by the Assembly that it is a superior court and has, therefore, a power to commit for contempt by a general warrant. I would find nothing to justify such a claim if it had been made.”

We do not claim here that we are a court of law and that is not the claim of the House of Commons either. You see, in our case the privileges are conferred on us by the Constitution itself i.e. by means of constitutional provisions.

He further add—

“This takes me to the question. Is the power to commit by a general warrant one of the privileges of the House of Commons or is it something which under the common law of England that House possessed because it was a superior court”.

The answer to this question is that the House of Commons possessed the power to commit by a general warrant as a privilege and not as a superior court of law.

After this the learned Judge has discussed the case of *Sheriff of Middlesex*. While discussing the case the learned Judge has stated, “That is a case where the House of Commons had committed the Sheriff of Middlesex for contempt by a general warrant, the Sheriff having in breach of the orders of the House carried out an order of the King's Bench Division, which he was bound to do and that Court held that it had no jurisdiction to go into the question of the legality of the committal by the House.....

[Sardar Gurnam Singh]

"Parliamentary privilege has from the nature of thing never been the subject of precise legal definition. One or two points are worth notice as being clearly established".

Then in reply to this His Lordship observed —

"I thus find that writers of undoubted authority have treated this power to commit by a general warrant with the consequent deprivation of the court's jurisdiction to adjudicate on the legality of the imprisonment, as a matter of privilege of the House and not as a right possessed by it as a superior court".

Now, Sir, leaving aside other cases I would like to refer to Glass's case. It has been discussed by Mr. Justice Sarkar at page 54 of the Opinion. While discussing the case the learned Judge has stated, "There the Legislative Assembly of the Colony of Victoria by a general warrant committed Glass to prison for contempt and the matter was brought before the court on a *habeas corpus* petition..... The Supreme Court of Victoria held in favour of Glass. The matter was then taken to the Judicial Committee....."

Lord Cairns while giving his judgement made the following observations:—

"The ingredients of judging the contempt, and committing by a general Warrant, are perhaps the most important ingredient in the privileges which the House of Commons in this country possess; and it would be strange indeed if, under a power to transfer the whole of the privileges and powers of the House of Commons, that which would only be a part and a comparatively insignificant part, of this privilege and powers were transferred". He also said, "Beyond all doubt, one of the privileges and one of the most important privileges of the House of Commons is the privileges of committing for contempts and incidental to that privilege, it has as has already been stated, been well established in this Country that the House of Commons have the right to be the judges themselves of what is contempt, and to commit for that contempt by a Warrant, stating that the commitment is for contempt of the House generally, without specifying what the character of the contempt is. It would, therefore, almost of necessity follow, that the Legislature of the Colony having been permitted to carry over to the Colony the privileges, immunities, and powers of the House of Commons, and having in terms carried over all the privileges and powers exercised by the House of Commons at the date of the Statute, there was carried over to the Legislative Assembly of the Colony the privilege or power of the House of Commons connected with contempt the privilege or power, namely, of committing for contempt, of judging itself of what is contempt, and of committing for contempt by a Warrant stating generally that a contempt had taken place".

His Lordship has discussed many other cases but I will skip over them. I will now take the case of *Stockdale v. Hansard*. That case was heard by Lord Denman, C.J., Littledale, J., Patterson, J. and Coleridge, J. Lord Denman said,

"Before I finally take leave of this head of the argument, I will dispose of the notion that the House of Commons is a separate Court, having exclusive jurisdiction over the subject-matter, on which, for that reason its adjudication must be final...."

[At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair]

Lastly, Madam I come to *Bradlaugh v. Gossett* case in which it has been stated, "All privileges of the House of Commons are based on law. That law is known as *Lex Parliamenti*. Hence, Privileges are matters which the House of Commons possesses as of right".

Then His Lordship repels the argument where it was argued that in England the Courts and the House of Commons have come to a certain agreement. His Lordship says, "Lastly, has the right its origin in agreement between the House of Commons and the courts of law, or in a concession granted by the latter to the former?..... I find it impossible to imagine that any parliamentary privilege which creates an enforceable right could be brought into existence by agreement with courts or by a concession made by them."

Then His Lordship comes to the conclusion, "I then come to the conclusion that the right to commit for contempt by a general warrant with the consequent deprivation of jurisdiction of the courts of law to enquire into that committal is a privilege of the House of Commons. That privilege is in my view, for the reasons earlier stated, possessed by the Uttar Pradesh Assembly by reason of Article 194 (3) of the Constitution".

So, having come to the conclusion that the House of Commons possessed those privileges we have to examine Article 194(3) and His Lordship has come to the conclusion that all the privileges which were available.....

Deputy Speaker I am very sorry to point out that there is no quorum in the House.

[At this stage bells were sounded till there was quorum in the House]

Sardar Gurnam Singh : Madam, I was submitting that having held that these are the established privileges of the House of Commons, Mr. Justice Sarkar then referred to Article 194(3) and found that it was absolutely clear to him that our own Legislatures also enjoy the same privileges etc. which the House of Commons enjoyed at the time of enforcement of our Constitution.

He examined Article 194(3) and made the following observations:—

"That takes me to the language used in clause (3) of Article 194.

The words there appearing are 'the powers, privileges and immunities of a House.....shall be those of the House of Commons'. I cannot imagine more plain language than this. That language can only have one meaning and that is that it was intended to confer on the State Legislatures the powers, privileges and immunities which the House of Commons in England had. There is no occasion here for astuteness in denying words their plain meaning by professing allegiance to a supposed theory of division of powers. So much as to be principle regarding the application of the theory of division of powers".

This is what the learned Judge said.

[Sardar Gurnam Singh]

Apart from that, Madam, we have an inherent evidence in the records of the Constituent Assembly where this matter was positively considered. Dr. Ambedkar who was piloting the Constitutional Bill had made certain observations. The question was raised before the Constituent Assembly. It is not a question of interpretation. We know the intention of the Constitution-makers when we go through the Debates of the Constituent Assembly. Dr. B.R. Ambedkar, who as I have already said, was piloting the Constitutional Bill observed like this —

“I am mentioning the difficulty. If we were only concerned with these two things, namely, freedom of speech and immunity from arrest, these matters could have been very easily mentioned in the article itself and we would have had no occasion to refer to the House of Commons. But the privileges which we speak of in relation to Parliament are much wider than the two privileges mentioned and which relate to individual members. The privileges of Parliament extend, for instance, to the rights of Parliament as against the public. Secondly, they also extend to rights as against the individual members. For instance, under the House of Commons powers and privileges it is open to Parliament to convict any citizen for contempt of Parliament and when such privilege is exercised the jurisdiction of the court is ousted. That is an important privilege. Then again, it is open to Parliament to take action against any individual member of Parliament for any thing that has been done by him which brings Parliament into disgrace. These are very grave matters, e.g., to commit to prison. The right to lock up a citizen for what Parliament regards as contempt of itself is not an easy matter to define. Nor is it easy to say what are the acts and deeds of individual members which bring Parliament into disrepute.”

Therefore, Madam, we have a positive evidence before us about the intention, the meaning of the Article and its interpretation as given by no less a person than Dr. Ambedkar when this question was raised in the Constituent Assembly. The Legislatures in India enjoy the same privileges, powers and immunities which are available to the Members of the House of Commons in the United Kingdom.

Of course, it was argued before the Supreme Court and emphasis was laid on the words ‘until so defined’ which occur in Article 194(3) of the Constitution of India. It was said, “for how long will we keep these pending and for how long will these remain undefined.” It was argued that it was a transitory Article. Madam, the answer is very simple. We have lifted Article 194 from the Australian Constitution where it is Section 49. We have reproduced it in our Constitution. In Australia, the same powers, privileges and immunities are available to the Members of the Australian Parliament as are available to the Members of the House of Commons in England and for fifty years they have left them undefined. It is, indoubtedly, advisable, expedient and proper

that the privileges are left undefined. In spite of the fact that the same provisions exists in the Australian Constitution, they have left the privileges undefined and have kept them as were available to the British House of Commons. Therefore, Madam, this argument does not hold good. Madam, once we come to this conclusion that these privileges for committal by a general warrant are available to us, they oust the jurisdiction of the Court.

Then, we go to the next contention which was raised there-whether these privileges can override or prevail over the fundamental rights of a citizen. A citizen has certain fundamental rights. If we oust the jurisdiction of the Court, it means that a citizen cannot go to a court and, therefore, his fundamental rights to that extent are curtailed. That is the question which arises before us and that question is answered in the case of Sharma which was considered by the Supreme Court—a Search Light case which as I have earlier referred, was decided judicially. This is a decision which is binding on everybody in India. It was said in that case that,

“Privileges take precedence over fundamental rights.....”

This is found by Their Lordships in that Judgment. Laws made by a Legislature are subject to the fundamental rights because Constitution says so. “The privileges are not subject to fundamental rights because they are conferred by the Constitution itself and have neither been made so subject nor found on a proper interpretation to be such.” Fundamental rights are conferred on a citizen by the Constitution. At the same time, certain rights, namely, privileges, powers and immunities are conferred on the Legislatures by the same Constitution. When we compare Clause (1) of Article 194 with Clause (3) of the same Article, we find that Clause (1) has been made subject to the provisions of the Constitution whereas Clause (3) is deliberately not made subject to the Constitution. Apart from this the meanings of Article 194(3) become clear where we refer to the statement made by Dr. Ambedkar before the Constituent Assembly. Legislatures in India have the same privileges, rights, powers and immunities as were available to the House of Commons in England. Mr. Justice Sarkar has also considered this aspect. I would refer to page 62 of the Opinion of the Supreme Court where it has been stated —

“It was also said that the privileges were only intended to make the legislatures function smoothly and without obstruction... I find nothing strange in this. Laws made by a Lagislature are subject to fundamental rights because the Constitution says so. The privileges are not subject because they are conferred by the Constitution itself and have neither been made so subject nor found on a proper interpretation to be such.”

Then, Madam, the hon. Judge gives his conclusions which are—

“For the reasons earlier stated, I come to the conclusion that when there is a conflict between a privilege conferred on a House by the second part of Article 194(3) and a fundamental right, the conflict has to be resolved by harmonising the two provisions. It would be wrong to say that the fundamental right must have precedence over the privilege simply because it is a fundamental right or for any other reason,

[Sardar Gurnam Singh]

In the present case, the conflict is between the privilege of the House to commit a person for contempt without that committal being liable to be examined by a Court of Law and the personal liberty of a citizen guaranteed by Article 21 and the right to move the courts in enforcement of that right under Article 32 or Article 226. If the right to move the courts in enforcement of the fundamental right is given precedence, the privilege which provides that if a House commits a person by a general warrant that committal would not be reviewed by courts of law, will lose all its effect and it would be as if that privilege had not been granted to a House by the second part of Article 194(3). This, in my view, cannot be. That being so, it would follow that when a House commits a person for contempt by a general warrant that person would have no right to approach the courts nor can the courts sit in judgment over such order of committal."

Then, he goes to the other question. He says :

"As to the competence of the Assembly to ask for explanation from the two Judges and B. Solomon, I think it had. That is one of the privileges of the House....."

I need not go into details in regard to this argument. The question before the Court was whether the Legislature could ask for explanation from the honourable Judges who released on bail Keshav Singh, who was committed for contempt of the Vidhan Sabha. The learned Judge has held that the Legislature was competent to ask for explanation from the Judges. He has further stated in his judgment :

"I propose now to refer to an aspect of the case on which a great deal of argument had been addressed at the Bar. That concerns the liability of a Judge for contempt....."

I think we need not go into this matter for the purposes of this resolution. This is a delicate matter.

I have received a message from somebody that I should say something about an agreement arrived at between House of Commons and the Judiciary on this question. I may state that I have already referred to that matter. Perhaps, the honourable Member was not attentive to this aspect of the argument.

In this judgment, the learned Judge goes on to say :

"Before I conclude, I must say that I feel extremely unhappy that the circumstances should have taken the turn that they did and that the reference to this Court by the President should have been rendered necessary. With a little more tact, restraint and consideration for others, the situation that has arisen could have been avoided....."

Well, I need not bother the House on that aspect of the case.

Then, he deals with the Legislatures and says how responsible they have proved during fourteen years of their existence after the coming into force of the Constitution. He says :

"I wish to add that I am not one of those who feel that a Legislative Assembly cannot be trusted with an absolute power of

committing for contempt. The Legislatures have by the Constitution been expressly entrusted with much more important things. During the fourteen years that the Constitution has been in operation, the Legislatures have not done anything to justify the view that they do not deserve to be trusted with power. I would point out that though Article 211 is not enforceable....."

This Article (211) prohibits us to discuss the conduct of the Judges in the Legislature, but, at the same time, it is not enforceable right of the Judges. In spite of that fact, the learned Judge says :

"I would point out that though Article 211 is not enforceable, the Legislatures have shown an admirable spirit of restraint and have not even once in all these years discussed the conduct of Judges. We must not lose faith in our people, we must not think that the Legislatures would misuse the powers given to them by the Constitution or that safety lay only in judicial correction. Such correction may produce friction and cause more harm than good. In a modern State it is often necessary for the good of the country that parallel powers should exist in different authorities. It is not inevitable that such powers will clash. It would be defeatism to take the view that in our country men would not be available to work these powers smoothly and in the best interests of the people and without producing friction. I sincerely hope that what has happened will never happen again and our Constitution will be worked by the different organs of the State amicably, wisely, courageously and in the spirit in which the makers of the Constitution expected them to act."

In his own words, Madam, the learned Judge has said that the Legislatures in India, have shown admirable restraint. It is well known now that we have a certain procedure before we commit a person for contempt. A motion is given to the honourable Speaker, who examines it. After examination, if he admits it, it is sent to the Committee of Privileges. The Committee of Privileges is represented by all parties and all shades of Members. The Committee gives an opportunity by issuing a notice to the person concerned as to the action proposed to be taken. If necessary, he is called ; he is given an opportunity to explain his own conduct. If he wishes to produce evidence, it is recorded by the Committee. Then, after examining the allegations made, evidence recorded, etc., it makes its report. I have personal knowledge of the working of the Committee. In that Committee, I have always fought for the rights of the people, for the rights of the citizens. The matter does not end there. The Committee sends its report to the House. Then again, the House debates the report of the Committee. It is not the Speaker, who punishes the man at fault, but it is the House. The House considers all aspects of the Privileges Committee's report. From all sides, the Members debate on it and then the House takes a decision.

Madam, I may point out the circumstances under which Keshav Singh was committed by the U.P. Vidhan Sabha. Keshav Singh was asked his name repeatedly by the Speaker, but he would not answer any question. He stood there with his back to the Speaker thus showing great disrespect to the House. He was asked to show regret and become a free man, but

[Sardar Gurnam Singh]

he did not. This restraint I have not seen even in a court of law. I had the privilege of presiding over courts and I know, as Mr. Seervai has stated that in many cases in spite of apologies and regrets, the courts insist on sending a man to the jail, whereas the Legislature on a mere gesture of regret, sets a man free. Therefore, it cannot be said that this august House or any other Legislature in India cannot be trusted with the powers to commit a person for contempt of the House. Madam, you know that the Legislatures in India have shown a great respect and restraint in dealing with such matters, and I do not see any reason why when positively the Constitution grants us these rights and privileges, they are thought to be an encroachment on inviolable rights of the citizens. I do not find anything in that. Citizens are given certain rights, certain fundamental rights by the Constitution. But this House has also been given the same fundamental rights by the same Constitution and those rights are not subject to the other provisions of the Constitution. I, therefore, say humbly that this resolution which we have before us must be passed if democracy has to function properly. After all, the Legislatures have to perform same type of functions which the Courts of Law have. The Courts of Law are expected to give their decisions without fear or favour and same is the case with Legislatures. The Legislatures are presumed to discuss important matters and have to take decisions upon them without any fear or favour. Therefore we have two independent functions—Legislatures their own functions and the Courts their own functions. Therefore I hope, nobody grudges the rights and powers which are given to us by our Constitution.

Madam, Deputy Speaker, I may be accused that I have not referred to the majority opinion of the Supreme Court. Well the matter has been discussed so much in detail in India that I thought that for the purpose of this resolution it was hardly necessary for me to go into the opinion of the majority of the Supreme Court Judges because to my mind, as I have already stated before you, Madam, that the language of Article 194(3) is so clear that it is unnecessary to refer in detail to the opinion of the Majority. But I have read the address given by the Advocate General, Maharashtra to the Maharashtra Legislative Assembly and he refuted all the points discussed by the majority of Judges. All I can say is that I agree entirely with the reasons given by him for rejecting that opinion.

I would briefly like to quote Address of Sardar Hukam Singh, Speaker, Lok Sabha, which he delivered at the Conference of Presiding Officers at Bombay on the 11th January, 1965. He has referred to the majority view also and he has placed his reliance on the arguments advanced by Mr. Seervai, the Advocate-General of Maharashtra. So I will make a brief reference to the Address of Sardar Hukam Singh, wherein he has said—

“40. Mr. Seervai, while addressing the Maharashtra Assembly remarked “The majority opinion sneaks of an objective approach, but does not show it. The minority opinion does not speak of it, but shows it.”

Thereafter Sardar Hukam Singh refers in his Address to Article 194(3) to which I have already made a reference. He says in his Address—

“This clinches the whole issue. There was no need to discuss in detail how and why the House of Commons got invested with

these powers ; how conflicts arose, how they were resolved in England ; how the House of Commons fought these battles against the Stuarts; and how such enormous powers could be given to our Legislatures or why should they be given at all when American Congress could do without them ? These are all irrelevant discussions, and have only created confusion. Sarkar, J., has well said in this connection: It will not be profitable at all, and indeed I think it will be "mischievous" to enter upon a discussion of that dispute for it will only serve to make turbid by raking up impurities which have settled down, a stream which has run clear now for years."

This is an answer to the question discussed by the majority of Judges while giving their opinion to the President of India.

Referring to another point to which I omitted to make a reference is the reference to Lord High Chancellor of Great Britain, i.e., Lord Kilmuir about the procedure, which I say is an ample safeguard for the citizens if anyone is called upon to the House to explain any contempt committed by him. Sardar Hukam Singh says—

"I may emphasize that final decision in all privileges and contempt matters is taken by the House and not by the Speaker or a Committee, after full investigation and after giving all opportunities to the person against whom action is proposed to be taken to present his case. There are thus adequate safeguards and the rules of natural justice in the established procedure and no citizen need have any fear that his case will go unheard or that any action will be taken against him arbitrarily."

Then the Speaker, Lok Sabha further says in that Address that—

"It must be borne in mind that the Constitution is a composite one whole and well-balanced structure. There are checks and balances prescribed in the Constitution itself. If any particular wing is impaired or damaged, the whole balance would be upset. There was purpose and well considered design in assigning particular powers to each wing. The framers of the Constitution had studied and knew very well the privileges, powers and immunities of the members of the Congress in U.S.A. and of the House of Commons in the United Kingdom. Knowingly and deliberately these framers conferred the privileges of U.K. as the whole structure was conceived and based on Parliamentary democracy of British pattern. To suggest that American Congress Privileges might be enough for our Legislatures is, to say the least, simply fantastic. We are not asking for any favours from any one. No one can arrogate to himself the role of the King of England, the repository of all powers, who should consider what powers he is prepared to part with at a particular moment. We only desire that what was intended to be given by the Constitution makers may be conceded as ours. If the language used in Article 194(3) is inadequate to convey that intention, then that deficiency might be made up."

[Sardar Gurnam Singh]

And this can be done by suitably amending the Constitution. It is for this purpose that the Government have brought this resolution before this House.

Madam, I have practically finished. At the end, I would like to say that we have utmost respect for our Judiciary. We want to maintain their dignity and preserve their independence. To achieve this laudable object we, in this State, have taken a positive step to separate Judiciary from the Executive. At the same time, we, in turn, expect from our Judiciary to help us in maintaining the dignity of this House and the Legislatures in India and help us preserve our own privileges, powers and immunities which have been given to us by our Constitution.

With this, Madam, I thank you for the indulgence shown to me.

ਚੋਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ, ਮੈਡਮ । ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ views for the amendment of the Constitution that this House may be supreme ਦੱਸੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਉਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹੋ ਵਿਉਂਤ ਹੁੰਦੇ ?

Sardar Gurnam Singh : Yes. I would have given the same view. It is my friend who changes his views.

Sardar Gurdial Singh Dhillon (Tarn Taran) : Madam, Deputy Speaker, my learned friend Justice Gurnam Singh has put the case of the powers and privileges of the Legislatures in a very lucid and able manner. I think, Madam, that the case of the legislatures has already been well explained. All that we need emphasise here today is that this legislature also joins in supporting the resolution passed at the Presiding Officers Conference that we need protecting the powers and privileges not only of the Parliament but also of the State Legislatures so that the little ambiguity here and confusion there that has been created by the recent judgment of the Supreme Court may be removed, if necessary, by an amendment in the Constitution.

Mr. Gurnam Singh has already quoted a number of cases relevant to the subject. My view is that the Supreme Court has quoted only one side of the case of privileges. They have said that the power to commit a person for the contempt of the legislature has not been given to the legislatures in the U.S.A. and that inspite of that they are going on with equal decorum and dignity without those powers. The privileges in the American Constitution are of the narrowest kind. They only concern the disorderly conduct in the House and expulsion of members.

[Sardar Gurnam Singh, a Member of the Panel of Chairmen in the Chair]

Mr. Chairman, the background of our Constitution, the background of our Parliament and the legislatures and the background of the powers and privileges that we have inherited is based on the system of parliamentary democracy as practised in the United Kingdom and in some other commonwealth countries. The confusion here has arisen because it is stated that the Constitution does not provide that much of sovereignty to the legislatures as we think of it has under Article 194(3) of the Constitution.

Mr. Chairman, you have already quoted Article 194. It is subdivided into three parts.

[At this stage the lights in the Chamber went off and Mr. Speaker occupied the Chair.]

Mr. Speaker, the sovereignty of the legislatures is questioned by the Supreme Court because they think that according to Article 194 every thing is subject to the Constitution whereas the words, "subject to the Constitution", as my hon. friend has already explained here, are only mentioned in Part (1) which is an independent part in itself. There is no mention of the words "subject to the Constitution" in Part (3). This part is relevant because in the Constituent Assembly the discussion did take place on Articles 105 and 194. As the House is aware, Article 194 defines the Privileges of the State Legislature and 105 defines the Privilege of Parliament that is Lok Sabha and Rajya Sabha. Any way the Supreme Court has put its own interpretation and the High Court has given its own interpretation of this Article. I do not question it.

The confusion has arisen because so much has been said, by the people, through the columns of various newspapers and other media who, if I may say so, have no background of the legislative experience. In fact, their opinions are merely those of laymen. Most of the letters to the editors were based purely on sentiments and emotions and betrayed terrible lack of knowledge and proper study of the subject. But I was shocked to read some time back a leading article in the Tribune by its learned Editor. It was in the issue of 2nd October, 1964. The very first sentence of that article reads 'The Supreme Court has given a death blow to the new despotism of Parliamentary Privileges.' I have all respect for my learned friend the Editor but the words used by him are very strong and if I may say even rather harsh and sentimental. I wonder how an able journalist like him could ignore some vital facts. There have been many more such articles in the other papers as well.

This controversy, as a matter of fact, was started by the Bar Association of India and many other junior associations at the District and other levels, reinforced by some letters to the editor's columns published in various papers but nobody seems to have gone deep into the background, evolution, development and the centuries old history of parliamentary privileges. After the introduction of our Constitution only once a person was warned or punished for committing contempt. As my hon. friend Justice Gurnam Singh has already mentioned all the legislatures of the States and Parliament have acquitted themselves in a wonderful manner with full restraint and responsibility.

When Article 105 was being discussed in the Constituent Assembly it was asked "Why do we make a reference to the British House of Commons ? Is it consistent with our dignity to adopt the law of a foreign country ? Is it not a mark of servility and serfdom ?" A distinguished lawyer and a member of the Constituent Assembly Sir Alladi Krishnaswamy Ayyar while discussing the law of Privileges said, "As the law stood any Bench of Judges must uphold his position." Sir Alladi said that "these privileges which have worked well all these centuries must be upheld. They belong to a great Parliament and far from acknowledging servility we raise ourselves to the level of the House of Commons in England by adopting these privileges for our Parliament and we assert its omnipotence."

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

The controversy centres around one major point whether we should bring about some amendment in the Constitution or not ? Mr. Speaker, this matter was also debated in the Presiding Officers' Conference. The proceedings of this Conference, as you know, Sir, are confidential and I am, therefore, not authorised to disclose those. Rather I myself heard about them from other sources. It was debated in the Lok Sabha, Rajya Sabha and also in other forums. They think that the opinion of the Supreme Court given on a special reference No. 1 of 1964 made by the President of India, under Article 143 (1) of the Constitution of India is not binding. It may at the most be a verdict in substance but it is not binding. Even they say that it is not binding, the natural corollary that follows is that the legislatures are not bound by the findings and observations of the Supreme Court and that we could very safely ignore the majority opinion. The views have been further confirmed by the recent, I mean the latest judgment of the Allahabad High Court which I think was given on the 10th of March, 1965. Sir, this judgment came after the opinion of the Supreme Court. The only thing left for me, Mr. Speaker, after the speech of my hon. Friend Sardar Gurnam Singh is that I should mention only what has been omitted by him. The sovereignty of the legislature is not questioned because the opinion of the Supreme Court is not binding on us. But the Judges of the Allahabad High Court were responsible for bringing about all this controversy, and I may say here that the Speaker and the U.P. Vidhan Sabha are equally responsible because they acted in undue haste. After the Supreme Court had expressed its opinion, Shri Keshav Singh again applied that his punishment by the U.P. Vidhan Sabha be quashed on three grounds:—

- (i) that the legislature had no authority to punish him ;
- (ii) that the penalty could not be awarded by the legislature and that he had the right to go to the Supreme Court or any other court under the provisions relating to the *Habeas Corpus* and Art. 22(2); and
- (iii) and that even if this did not apply, it was against natural justice.

I was shocked to read that because the Judges of the same Allahabad High Court while disposing of Keshav Singh's second petition said that the powers of the legislature to commit a person could not be questioned and that he could not take shelter under the Article providing for *Habeas Corpus* Writs or any other Writ and that the commitment could not be treated as that of a Magistrate and, therefore, Sir, they rejected his petition. Many of my friends may be tempted to argue that now when the right of commitment by a legislature has been conceded, the position that he cannot approach the Courts with a *Habeas Corpus* Writ has been accepted and the fact that natural justice can only be given when there is no Statute on the subject has been accepted, there remains nothing to bring about any amendment in the Constitution. Mr. Speaker, I was able to go through this judgment quite hurriedly because we have only one copy and I borrowed that from you for a few hours. Some of us feel that in view of the fact that the opinion under Art. 143 of the Supreme Court is not binding and also in view of the recent judgment of the Allahabad High Court, referred to above, we should not bother about amending the Constitution. One thing that we have to see through this clever device is that the courts

sat in judgment over the merits and demerits of the actions of the Legislature. Shri Keshav Singh, as I have already stated, put forward the plea that the punishment awarded to him was not based on natural justice and therefore, it should be quashed. Whether it is *mala fide* or not is a question of fact and the judgment is given on facts. But the record shows that there was no sufficient date or sufficient facts available on this issue. We, therefore, do not accept this plea whether it is *bona fide* or *mala fide*. But the fact that remains is that they did not sit in judgment on the action of the legislature. So, Mr. Speaker, it makes the position still worse. That only shows that all issues and everything about which we quarrelled with the Judiciary stand as before—undecided and unsettled. One thing that we can very well claim is that we have inherited this system of Parliamentary Democracy from the oldest of Democracies, i.e. the mother of Parliaments—U.K. But, Sir, at the same time the Judges are also proud that they too have inherited the independence of judiciary. There is no difference of opinion on that point. Now if the highest court in the empire, the Privy Council—whose decisions under the Constitution Act of 1935 had the force of Law so far as this country was concerned—had interpreted similar provisions in a particular way, is it not reasonable to assume that when the framers of the Constitution used that language in an article they meant it to convey the same meaning? The meaning in very plain words was that the position at the time of framing of the Constitution *vis-a-vis* the powers, privileges and immunities which were conferred in language used and which had acquired a fixed meaning remained the same. We have a right to change the Constitution. But I ask the hon. Members of this august House that must we change the Constitution? It would change more readily if it is found that the legal interpretation put on well recognised words departs from the intention of the makers of the Constitution. Mr. Seervai the Advocate General of Bombay could not have put the whole position in a more apt manner and better words than he did while arguing the case of the legislatures in the Supreme Court. In my opinion the real credit goes to Mr. Justice Sarkar. He is so clear headed, precise and exact in relation to the point on which he differs from the majority opinion. He holds that the powers to commit for contempt by a general warrant is a part and the very essence of the privileges of Parliament. Secondly he held that the words used in Article 194(3) are so plain and so incapable of any other meaning that the fundamental rights cannot override the plain meaning of those words. Thirdly he held that any Judge who interferes with an unspeaking warrant of a Legislative Assembly, knowing it to be unspeaking, acts without jurisdiction and is guilty of interfering with the legitimate activities of the House. He pointed out that if there is a conflict between the fundamental rights and the privileges and powers of the legislature, the construction put repeatedly by the Supreme Court itself requires that the privileges of the legislature should have precedence over the fundamental rights because harmonious construction does not mean the destruction of one of the two powers.

Now, Sir, the Judges claim that they inherited independence of Judiciary while they denied it to the other organ of the State i.e. legislature. Under Art. 226 of the Constitution they say that they have jurisdiction or they have sovereignty over all the State and under Art. 12, the state includes legislature also. But in this they ignore the fact that the state comprises of three wings i.e. the Executive, the Legislature and the Judi-

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

ciary. How can they then, take the protection under Art. 211 that the judgment of a Judge cannot be discussed?

(*Mr. Speaker in the Chair*).

Mr. Speaker, we see something quite different in the findings of the Supreme Court, we deem it our duty to approach you, as the custodian of the rights and privileges of this House to convey our opinion, decision, our judgment to the Government of India so that the Constitution may be suitably amended and we may have our immunities and powers, and privileges properly restored.

Mr. Speaker, there is freedom of speech guaranteed by the Constitution to every citizen of India. At the same time, there is freedom of debate in the House also guaranteed to every member as the elected representative of the people. This House has vested in you, Mr. Speaker, certain powers to protect the rights and privileges of the Members of the House.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਬੋਲਾ ਜਿਹਾ ਟਾਈਮ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵੀ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ।

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Let me please take my time. Sardar Gurnam Singh has spoken for more than an hour.

Mr. Speaker : There is nothing to worry about time. If the House agrees we will continue the discussion on this motion tomorrow also. We are not going to dispose of this reference in a hurry.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, this resolution before the House is based on Parliamentary democracy. Parliamentary democracy cannot function effectively except through guarantees provided by the Constitution in regard to the rights and privileges of the Members. We have the same rights and privileges as are enjoyed by the House of Commons in the U.K. Our judicial system is based on British law and not on that of the U.S.A., where the Judges are elected and appointed in a manner different from ours. But, if any comparison has to be made in this connection, that can be done only with the British, Australian or Canadian Parliamentary System and not with the system in vogue in America. According to Article 211 of the Constitution, the conduct of judges in India cannot be discussed in the discharge of their duties.

Mr. Speaker, as you know and the House knows, Keshav Singh showed an affront to the whole House by the conduct which he exhibited. He was brought under the custody of the Marshal of the Assembly in execution of a warrant issued by the Speaker and produced at the Bar of the House. He was asked his name by the Speaker repeatedly, but he would not answer any question at all. In fact, he stood there with his back to the Speaker, thus showing great disrespect to the Speaker and the House. I have been occupying the Chair which you occupy now, for quite a number of years. The Chief Justice of the State and the Speaker are both at par in their order of precedence. At the State functions, after the Chief Minister, the Speaker or the Chief Justice comes in order of precedence. Then follow the Ministers. Your order of precedence *vis-a-vis* the Chief Justice is determined on the basis of seniority in terms of years of appointment. That being the position, then how can the Chief Justice claim more independence and immunity than the elected representative of the people, the Speaker, who is the custodian of the rights and privileges of this House. Two organs of the State are armed with

the power to commit for contempt, one is the superior court of justice and the other is the legislature. If you insult a judge in a court you will be guilty of contempt and committed to prison. No appeal lies. But there is a corresponding privilege given to the Judge and that privilege is that no matter how wrong his action is, how malafide his action is, there is no remedy available against him. The leading case in the English Courts is that of *Anderson versus Gorie* in which it was held that the commitment to contempt by a Judge was meant to protect the administration of justice. The immunity of Judges is purely based on case law but the immunity of the legislature for the freedom of speech and vote are conferred by express words ; and immunity has been conferred on the Speaker and the officers of the legislature by Article 212. Mr. Speaker, it is also shocking to find that the Supreme Court says that we need not go beyond May's 'Parliamentary Practice.' To them it is an exercise in futility to refer to other. But Mr. Speaker, here too they refuse to follow the spirit of the Parliamentary practices and conventions as given in that historic book and one of the standard works on parliamentary practice.

Mr. Speaker, for the successful functioning of parliamentary democracy in India, we have to look to the conventions and procedures evolved and adopted in the British Parliament. In the U.K., The Magna Carta, the Bill of Rights, the Charter of liberties, etc., came into being after years of hard struggles and revolutions and are the net result of practical experience and historical process. With that background, we adopted the British Parliamentary system of Government. In my opinion, Sir, there is no other alternative left to us except to repair this erosion of our parliamentary rights, powers and privileges by suitably amending the Constitution, for which the motion now before the House, has been moved. There is no doubt whatsoever that the opinion of the Supreme Court does amount to serious erosion of the rights and privileges of the legislatures. It has been rightly pointed out by Mr. Seervai that the privileges of the Parliament and the State Legislature are the key-stone of modern and true democracy. It is my humble opinion that while giving their opinion, the Supreme Court did not keep in view the intentions of the framers of the Constitution. It is abundantly clear from the debates in the Constituent Assembly that they did want to give full sovereignty to the legislatures in their own spheres.

Mr. Speaker, how can you tolerate such a thing which happens before your very eyes. You appoint a Committee of Privileges for such matters. If you accept the opinion of the Supreme Court, a person charged with the contempt of the House will have to be produced before a magistrate within 24 hours of his being taken into custody so as to take his remand for some further investigation. I doubt very much if you are going to do that. That is not proper at all. The Speaker represents the collective will of the House, which in turn reflects the collective will of the citizens. An ordinary magistrate cannot be allowed to sit over the judgment of the Speaker. It will be awful if we act in that manner. So many anomalies have crept in which need being looked into in their proper perspective.

Mr. Speaker, the case of the Sheriff of Middlesex has been quoted by Justice Gurnam Singh. I need not mention it again except to say that it is a case where the House of Commons had committed the Sheriff of Middlesex for contempt by a general warrant and it was held that the courts of law had no jurisdiction to go into the question of the legality or illegality

[Sardar Gurdial Singh Dhillon]

or even propriety of the committal by the House of Commons. The Constitution of England is not written and the question is does the written Constitution make any difference? Australia, Canada, Victoria and South Australia have all a written Constitution and yet they have the same powers as are being exercised by the Mother of Parliament that is House of Commons in England. I feel constrained to find that Article 32, Art. 22, Art 194, Art.226 and Art. 211 have all been so much mis-interpreted, mauled and maimed that the conduct of a Judge or a High Court cannot be discussed because we have inherited these conventions from British system but the action of the Speaker in the Parliament or the Assembly in India can be questioned because they can be questioned in America. The judges have chosen the United Kingdom for their own convenience and have thrown us to the American System because nothing else could suit them better: You are perhaps aware, Mr. Speaker, of the well known Searchlight case. Here again the Supreme Court held that the privileges were not over ridden by the fundamental rights. But later on the same Supreme Court while engaged in its struggle against the legislatures of India held that their old decision was not correct, and it was described as obiter.

Again, Mr. Speaker, turn to the case of Nafizul Hussien. There was nothing wrong in this case. Suppose a man is committed for the contempt of a High Court, he need not be produced before a Magistrate but if we accept the Supreme Court's judgement that will not hold good in the case of warrants issued by the Speaker of a legislative body. The only right under Art. 211 is a right not to discuss the conduct of a judge and that is admitted not to be enforceable. Again does conduct cover misconduct? Does conduct cover flagrant violent insult to the Speaker or to the House? Who should decide that the Supreme Court says that Speaker has to do it ? The well known case on this point is that of Bradlaugh Vs Gossett. Then you have another case to be referred to is Howard Vs Gossett in which the Court of Exchequer Chamber unanimously reversed the previous judgement and said, "Yes, great powers are capable of great abuse but there is a final authority to whom power must be given ". If a Judge is dishonest in a final court, the judgement is a dishonest judgement, but still it is a judgement against which there is no remedy. And the same position holds in the case of the Speaker and the Legislature. They may err yet an immunity is immunity and a privilege is a privilege.

Then, Mr. Speaker, you must have come across the case of "Queen Vs Richards". In that case the Judge said, "that the contempt of the House should be dealt with in an ordinary manner. But, it was the Court of Exchequer which annulled this judgement and put the working of the Constitution of England on the right track. Sir, we have borrowed this provision about the rights, privileges and immunities from the Constitution of Australia. We have directly imported Section 49 of the Australian Constitution for our purpose. If we go into the Constitutional history of the countries like Australia, Canada and U.K., we find that they have adopted each and every aspect of the Parliamentary democracy, responsible type of democracy, a type of Government which is responsible to the legislature as in the U. K. They have also three wings of the Government such as Judiciary, Executive and Legislature. The concept of fundamental rights, in the opinion of my friends who have expressed themselves through the press or otherwise and have thus created so much unnecessary controversy, is and can be conceivable at the most only in the case of ordinary citizens-individuals to individuals. if I may say so. They forget that it is the citizens who elect us. They

forget that we represent the citizens. They forget that by collectively sitting here, we represent the collective will of the whole State. Do they think that if one citizen can have fundamental right applicable to any other individual, it should be denied to the collective will of the whole state i. e. the representatives of the State in the form of this House and in the form of your Chair. So it is very surprising. We do not want to reflect on their intention; we do not want to question their bonafides, we have all respect for the judiciary; but we cannot tolerate this neglect or encroachment on the rights of the legislature of this august House, to which we have the honour to belong. No doubt they are very sensitive about their functions, about their rights etc but we are doubly sensitive to preserve our own rights, powers and privileges. They have come to us after centuries of trial and it is our sacred duty to see that we preserve them and keep them intact.

Mr. Speaker, I do not want to go into further details because they have already been dwelt upon, and in the end I extend my full support to this resolution and I assure full respect to the judiciary and at the same time I must also say that by preserving the sovereignty and independence of the Legislature we will be rendering a great service. We are safeguarding rather we are building up, a history of privileges which may, if not needed now, be needed in the future. But this reflection that we have created a sort of despotism of privileges in this parliamentary democracy is simply enraging. We are not an irresponsible gang of desperadoes. We are the honoured and elected representatives of the people. Not a single case can be quoted when we acted without exercise of proper wisdom, restraint and also correct discretion.

In the end, Mr. Speaker, I must pay my heartiest compliments and thanks to the great men who have upheld and fought for the privileges and powers of our Parliament and our State Legislatures, I mean the great Judge Mr. Sarkar and an able and clear headed lawyer Mr. H.M. Seervai. All honour and glory be to them. In my speech, at most places I have used their expressions as I could not find words better than those used by them while arguing the case. I thank you, Mr. Speaker.

Sardar Gurbakhsh Singh Dhariwal : Mr. Speaker, Sir, I also rise to associate myself with the official resolution. I would call this a very wise and most proper resolution brought by the Government itself. This resolution in itself smells of the restraint and wisdom which the Legislature has exhibited. I simply want to supplement the argument put forth by Sardar Gurnam Singh from this side in support of this resolution. I within myself am rather afraid and still feel and argue that in my humble opinion all the facts have not been laid before the Supreme Court in the manner in which they ought to have been and had all the facts and all the Articles of the Constitution itself been rightly interpreted before the Supreme Court, I am very sure the Supreme Court might have changed this opinion. I think the fact just now impressed upon is that ours is a Sovereign Democratic Republic, which clearly means that the sovereignty lies in the Legislature itself. The sovereign power which is derived from the public or from the people vests in the Legislature and then it is imparted to the Executive and also to the Judiciary. But still the whole sovereign power rests with the Legislature. I would submit, Sir, that this is very clear from the Constitution from the Articles of the Constitution itself. Although the whole of the Executive power is vested in the President, a reference to Article 53, Clause (3), Part (b) will show that the Legislature still remains to be the supreme Executive.

Chaudhri Darshan Singh: Supreme Executive

Sardar Gurbakhsh Singh Gurdaspuri : Yes, according to the Constitution.

Chaudhri Darshan Singh: Is it the Supreme Executive? (*interruptions*)

Sardar Gurbakhsh Singh Gurdaspuri : He has no patience. So, Mr. Speaker, I was submitting that Article 53, Clause (3), Part (b) will show that the Legislature still remains the Supreme Executive. The Article reads :

“(3) Nothing in this article shall—

(a) XX XX XX

(b) prevent Parliament from conferring by law functions on authorities other than the President”.

This means that even the functions of the President can be conferred on some other authority by the Parliament itself and this fact alone will show that the Legislature remains the Supreme Executive.

Now what is this Parliament ? I may first impress what is Parliament before I take up the next point. According to Article 79 of the Constitution —

“79. There shall be a Parliament for the Union which shall consist of the President and two Houses to be known respectively as the Council of States and the House of the People”.

So the President plus the two Houses form the Parliament and in the case of Judiciary, the Chief Justice and other Judges in consultation with the Chief Justice are appointed by the President. By this what I want to show is that even the Judiciary derives its power from the Legislature itself. So Mr. Speaker, what I mean to say is that the Supreme Sovereignty lies with the Legislature and the Legislature has delegated all its powers—I would say all its powers except legislative powers to the Executive and Judiciary. Out of the Judicial powers, the Legislature has reserved to itself only this one power, you may call it power, privilege or anything else. So the whole of the judicial power has been given to the Judiciary but only this power to punish, etc., for the contempt of the Legislature has been reserved to itself by the Legislature and it is quite clear from the Articles referred to earlier by my Learned Friend, Sardar Gurnam Singh. So I would not like to dilate upon them any more. I would only like to add that even the Rules and Regulations framed by the Legislature have also the force of the Constitution itself because, Mr. Speaker, if you refer to Article 194 once again it will become quite clear. The Article reads—

“194 (1) Subject to the provisions of this Constitution and to the rules and standing orders regulating the procedure of the Legislature, there shall be freedom of speech in the Legislature of every State”.

So what I want to say is this that even the Rules and Regulations have the force of the Constitution in this respect.

The most important Article to which I would like to refer to is Article 212. Mr. Speaker, this Article was also being referred to by your good-self the other day. It reads—

“(1) The validity of any proceedings in the Legislature of a State shall not be called in question on the ground of any alleged irregularity of procedure.

- (2) No officer or member of the Legislature of a State in whom powers are vested by or under this Constitution for regulating procedure or the conduct of business.....”

Sir, mark the words ‘or the conduct of business’ as these are very important words. Further it is stated –

“.....or for maintaining order, in the Legislature shall be subject to the jurisdiction of any court in respect of the exercise by him of these powers”.

What I mean to say is that the Legislature under this Article has been given full powers to conduct its own business and this ‘conduct of business’ also includes the proceedings of contempt of the House and no court of law can enquire into the proceedings of the Legislatures. It was clearly shown by my learned friend, Justice Gurnam Singh as to how the Privileges Committee works and then how a notice of general warrant is issued to a person who commits contempt of the Legislature and I would say that all this is the conduct of the Legislature and according to Article 212 of the Constitution it is not within the jurisdiction of any court to question the conduct of the Legislature. The jurisdiction of the courts is clearly excluded under this Article and the Legislature is supreme while dealing with the cases of its own contempt.

Then, Sir, I would say one thing more. I would say that according to my reading of the Constitution this power of commitment by a Legislature for its contempt was expressly excluded from the jurisdiction of the Supreme Court and the High Courts by virtue of Articles 129 and 215. Article 219 lays down—

“The Supreme Court shall be a court of record and shall have all the powers of such a court including the power to punish for contempt of itself”.

Similar power ‘to punish for contempt’ has been given to High Courts under Article 215 and I would say that by these provisions it is very clear that the commitment by a Legislature for its contempt is expressly excluded from the jurisdiction of the Courts. There is absolutely no quarrel because the rights and privileges regarding contempt and other such privileges are already expressly given to the Legislatures by the Constitution itself. So, in my opinion there was no need for amending the Constitution. But now that there is a little dispute over this matter and then there is an Opinion by the Supreme Court to the contrary, I think it is a good thing that the Legislatures have thought it proper to amend the Constitution or to recommend the amendment of the Constitution itself.

The whole trouble has arisen, as referred to by Sardar Gurdial Singh Dhillon, because of a case in the Uttar Pradesh Legislative Assembly. I think, Sir, the Judiciary has also nothing to fear for what they have done. Of course, as I say, the Judiciary has no power or jurisdiction, whatsoever, in the cases of contempt of the Legislatures. But still if they had done anything wrong, as was rightly pointed out by Sardar Gurdial Singh Dhillon, it was not proper for the Legislature also to issue notices to the Judges of the High Court because I think the judicial officers even if they do some-

Sardar Gurbakhsh Singh]

thing wrong are protected by the Judicial Officers' Protection Act. I think it was neither proper for the Legislature to call the Judges to appear before itself nor it was proper for the High Court or even the Supreme Court to call in question the privileges, especially the privileges regarding the contempt of the Legislature itself.

Even today the most proper thing is that by amending the Constitution, the rights and the privileges of the Judiciary, the Executive and the Legislature, which are very much in question these days, should be demarcated. With these words and with due deference to the Judiciary and the highest court in the country, I support this Resolution with all the force at my command.

Sardar Ajmer Singh (Samrala) : Mr. Speaker, I think, this is an historical event and historical discussion in the life of the Legislatures in India. I think, a very good opportunity has been afforded when we should be clear about the powers, rights and privileges of the Legislatures as also the powers and privileges of the Judiciary. The question has been discussed thread-bare in the meeting of the Presiding Officers and also opinions have been given by the legal luminaries of the country. We have also discussed this question in our Committee formed by your good-self. I find varying views have been given by people in the country for and against it. We have to consider this question very coolly and calmly and the impression which is sought to be given by some of the people in this country that the Legislatures or the Legislators are very much after getting powers to themselves by depriving the common man of his fundamental rights should be removed. An impression is also being given that something which is vested in the courts to scrutinise, to judge the acts of the Legislatures is being snatched away by the Parliament and the Legislatures of the country. This impression should be dispelled. I think, this impression is absolutely mis-placed.

My submission before you, Mr. Speaker, is that we have now seen by this time that majority, not only majority but vast majority of the Legislators are for the Resolution which has been put forward before this House for being passed. This is very necessary, Mr. Speaker, otherwise in the democratic set up the things cannot function. This right of the Legislature to commit for its contempt is something which cannot be separated from the institution itself. After all, we people stand for the fundamental rights. The Legislators who come from the common people think for the rights of those people and we have seen that Kings and Rajas have been brought down by people and peoples representatives just to give rights to common man. It cannot be said with the same breath that we are here for depriving the common man of his fundamental rights. We have to understand the two things in their proper perspective. In fact, all the rights, privileges and the powers exercised by courts, subordinate courts, High Courts and Supreme Court even are given by the Legislators. They make laws and in those laws, certain Courts, certain judicial persons are made to exercise their functions. Similarly, we guarantee right to the common man and say that up to this he will enjoy all sorts of rights—right of speech, right of expression, his own rights of property, right of personal safety and all that. Then we say that if there is invasion of his rights, he can go to the court,

he can go to the appellate court, he can go to the High Court or the Supreme Court. Mr. Speaker, I say that this impression is wrong. We stand for the fundamental rights of the common man. We stand for the rights, powers and privileges of the High Court and the Supreme Court. It is not a question that this House has not been given those powers which we seek now. The powers to commit a person for contempt of the House have been given to us by the Constitution itself. If this House is supreme and if it passes some legislation after deliberations and then somebody behaves in a manner as to belittle its dignity or take away something from it, then certainly this House should have the powers to send for that man and to have his reply and then ultimately to take a decision. Mr. Speaker, why is it so? It is not a question of one man. It is a question of a number of representatives of the people themselves. Mr. Speaker, Sir, my submission is that the Legislatures should be supreme, if we want to function effectively. Why I say this? I say this because without that we cannot function. Now, Sir, I give an example. Supposing an hon. Member says something in this House which is defamatory and which, if he ordinarily says outside the House, will render him liable to be called upon to answer in the Court, but the something said in the House by a Member is not actionable. Why is it? It is so because the Constitution has given the right of freedom of expression inside the House to the Members. Tomorrow it can be said that if we concede this that the High Court Judges or the Supreme Court Judges have the right to sit over the judgements of the House, then anything said in the House will also be liable to be challenged somewhere. Mr. Speaker, if you kindly go through the majority judgment you will, Sir, find that the Judges do not say that the Legislature has no right of that kind. Probably, an impression is that the Majority Judges have said that the Legislatures have got no right to commit a person for contempt of the House. Sir, that is not the case. They say and they say rightly that this right is there. The Legislatures have the right to commit a person for their contempt. What has been said and what has been objected to is that in spite of this, the High Court or the Supreme Court has the right to sit in judgement over that order of the Legislature to scrutinize it, to see whether it is justifiable and to see whether it is maintainable. Sir, the dispute lies here. It is a question of jurisdiction. The question is whether any other judicial person has got any authority to sit over our judgement. It is a question of jurisdiction. We have got the right to commit a person and the Majority Judges have conceded this. You will be pleased to know, Sir, that even the appeal of that gentleman who was committed for contempt of the House (U.P. Vidhan Sabha) has been rejected. The man has been sent to Jail. What is the issue? The issue is whether after we have done something, the man who has been committed for contempt has the right to go to the Court and ask for any relief. I think, the only answer that we should give is that there is absolutely no right. The Constitution is very clear. Article 194(3) as has been said by my hon. Friend Sardar Gurnam Singh and others is not made subject to the other provisions of the Constitution. Independently of that we have the right to commit a person for the contempt of a Legislature.

Now, my submission before you, Sir, is that it is a question of jurisdiction. Whether High Court has any jurisdiction, whether the Supreme Court has any jurisdiction under the present Law, and if not, whether they should have it and whether we should concede it, this is the issue before us. The question is if there is any doubt, whether an amendment to the Constitution is needed or not and if we have to amend it, in what manner and

[Sardar Ajmer Singh]

whether we should give this right to the Courts. My Submission is that there should be nothing of this kind. We know the whole aspect of it. I have been practising in Courts for a pretty long time. I know the rights and privileges which a Court should enjoy and a man should enjoy. Similarly, we know the rights and privileges which a Legislature should enjoy. I see in Sardar Gurnam Singh a Judge and a Legislator both combined.

Chaudhri Darshan Singh : He is a Legislator now.

Sardar Ajmer Singh : You cannot say that he is not an ex-Judge of the High Court. He can have this much regard. Similarly, the hon. Members Sardar Gurbakhsh Singh Gurdaspuri and Sardar Gurdial Singh Dhillon have the rights of Legislators and Lawyers. So my submission, Mr. Speaker, is that it is a question of jurisdiction. The point is whether this House has got the exclusive jurisdiction, the final jurisdiction in regard to the question of the contempt of the House. Well, if 154 Members of this House, the chosen persons, the literate persons and presided over by the Speaker, cannot be relied upon for judging something correctly, wherefrom should we bring persons to judge things unfailingly and unmistakably. After all, Judges of this country, too, are from amongst us. So, if you want this House to be respected by everybody, whether inside or outside the House, then its exclusive right must be conceded. If anybody behaves in a manner derogatory to the respect of the House, he must be liable to be called upon by this House to answer the charge against him and to receive the punishment. Mr. Speaker, this view of mine may not be relished. But at the same time, it should be remembered that a Sub-Judge, even a Fourth Class Sub-Judge, a Magistrate, 1st Class, has also the right to take action for his contempt. I know, of course, that his order is liable to appeal and revision. In the case of High Courts and Supreme Courts, however, Judges have the exclusive right to deal with such cases of contempts themselves finally. There is no other court where an aggrieved person may go and say that he has been falsely implicated, being an innocent person, he has been wrongly punished and that an order of punishment be set aside. So, in the case of High Court or Supreme Court, we have to presume that whatever has been decided, has been decided correctly. This is something known as finality of judgement finality of action. That finality of action, which vests in the High Court or the Supreme Court, has been given to them by the Legislatures. That being the case, why should we not have that right? We have delegated that authority to others. The same authority can be conferred on us, otherwise there will be a great anomaly and contradiction. That is my submission, Mr. Speaker. I am just giving an argument in favour of the proposition. To argue that Legislatures in India have no such right, is not correct. The intentions of the framers of the Constitution are too well-known in this respect. Dr. Ambedkar, the father of the Constitution, the most learned man of this century, who collected the Constitutions of all countries, more particularly of democratic countries, laid down these privileges in very clear words during his speech, which he made in the Constituent Assembly. He made it clear that such a right is going to be conferred on the Parliament and Legislatures of the country. Without that, I think it will not be possible for the Legislatures in India to function effectively within their scope. There is no ambiguity about it. Well, if you consider this case on merits, there is only one conclusion that this right should exist and should exist not to be challenged, not to be scrutinized by any person

anywhere. This right, Mr. Speaker, is something which is absolutely necessary, in fact a necessary corollary to the concept of true democracy ; otherwise it may happen that somebody making a speech in the public may say things derogatory to the legislators. When I say this I do not mean to usurp the rights of others. I say that because after all opinions here are expressed dispassionately without fear or favour. A legislator should not have any impression at the back of his mind that somebody may abuse him for expressing his views on the floor of the House. Sometimes, Mr. Speaker, you have called upon newspapermen to explain their conduct when they exceeded the limit of decency or the limit of law. To prove my proposition, all sorts of arguments can be advanced, added and multiplied. This right, in my opinion, should be accepted and when accepting it, it should not be made liable to scrutiny by any authority whatsoever, because that will be derogatory to our rights. It will be something which will go against the very spirit of democracy. When I say that Legislature is supreme, I say it is supreme to everybody, every authority and every institution in the country. It can make and unmake everything except one thing. So, Sir, when we say that this Legislature can do anything, without, of course making a man a woman, and a woman a man, it means that the Legislature is really supreme. At the same time, if anybody commits contempt of the House not caring for its respect and grace and goes to an ordinary court of law to defend his action, it will not be possible for a Legislature to function effectively in a true democratic way. In fact, it will not be possible to dream of democracy. Representatives of the public making speeches on the floor of the House will be abused outside. We are here not only as representatives of lacs and crores of people, but we are also interpreters of their true sentiments, true notions, their rights and their privileges. After all we guarantee something to the people and we guarantee something to ourselves, the elected representatives of the people.....

2.00 p.m. | Mr. Speaker : Sardar Ajmer Singh, it is 2.00 P.M. You will continue tomorrow.

Now we take up half-an-hour discussion.

HALF AN HOUR DISCUSSION ON MATTERS ARISING OUT OF THE ANSWER TO STARRED QUESTION NO. 7472

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੋਰਿੰਡਾ ਐਸ. ਸੀ.) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸਰਨ ਚੰਦ ਮਿੱਤਲ ਜੀ ਦੇ *ਸਵਾਲ ਨੰ: 7472 ਤੇ ਇਹ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਅਲਾਉ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ.....

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਯਕ : ਹਾਫ ਏਨ ਆਬਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਾ ਸਤਲਬ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰੀਫ ਸਪੀਚ ਕਰੇਂਗੇ ਐਂਡ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰੀਫਲੀ ਉਸਕਾ ਜਵਾਬ ਦੇਂਗੇ । ਜੋ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਸਵਾਲ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਰਿਕੌਰਡ ਕਰੇਂਗੇ ਉਨਕੋ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਜਾਯਗੀ ।

(This Half an Hour discussion means that Sardar Ajaib Singh will make a brief speech and the Minister concerned will give a brief reply thereto. Moreover, the hon. Members desirous of putting questions will be permitted to do so.)

*Starred Question No. 7472 and its reply are printed in P.V.S. Debates dated 25th March, 1965, Vol. 1, No. 21.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਮੈਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਪੈਕੇਜ ਡੀਲ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕਲਟੀਵੇਬਲ ਲੈਂਡ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ 445 ਰੁਪਏ ਪਰ ਏਕੜ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਜਿਹੜੀ ਗੈਰ ਮੁਮਕਿਨ ਸੀ ਉਹ 100 ਰੁਪਏ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖਰੀਦੀ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ 1961 ਤੋਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਉਹ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਰਾਜ ਘਾਟ ਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਔਰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ। ਔਰ ਇਸ ਦੀ ਓਪਨ ਆਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਮਗਰ ਜਦ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦੇਣ ਦਾ ਵਕਤ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬੜਾ ਗੱਲਮਾਲ ਹੋਇਆ। ਔਰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਰਸਟਰਿਕਸ਼ਨ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ 450 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 1,000 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਖਰੀਦਣ। ਫਿਰ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ, ਉਸ ਵਿਚ ਬੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰੀਹੈਬਿਲੀਟੇਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਔਰ ਰੈਵਿਨਿਊ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਲਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹੀ ਜ਼ਮੀਨ 2,000 ਰੁਪਏ ਪਰ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਲੂਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਬਲਕਿ ਨੀਲਾਮੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਰਾਮਿਜ਼ਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ ਮੁਮਕਿਨ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਨੀਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਬਲਕਿ ਓਪਨ ਆਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਆਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ 39,777 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਲਟੀਵੇਬਲ ਹੈ, 53,758 ਏਕੜ ਆਰਡੀਨਰੀ ਬੰਜਰ ਹੈ, 90,886 ਏਕੜ ਗੈਰ ਮੁਮਕਿਨ ਪਈ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ :

“Excepting the following categories of areas, included in the above figures, the rest of the area will be sold to Harijans.....”

ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਰਦ-ਬੁਰਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ :

(a) Lands required for allotment to displaced land claimants ;

(b) Lands retrieved by the Directory Organisation ;”

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਉਹ ਲੈਂਡ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਲਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

“(c) Lands already auctioned but sales set aside by the competent authorities ;”

ਜੇ ਵਾਕਈ ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਕੰਪੀਟੈਂਟ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ ਸੇਲ ਸੈਟ ਅਸਾਈਡ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

“(d) Lands in occupation of eligible occupants ;”

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚਾਹੇ ਉਹ ਟੈਨੈਂਟਸ ਹਰੀਜਨ ਹੋਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੋਣ ਜੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਹੈ—

“(e) Sub-urban lands, potential residential and commercial sites and areas in garden colonies ;

(f) Small fragments of land not exceeding one acre in area surrounded by holdings of owners who are not members of Scheduled Castes ; and

(g) Land required by the Agriculture Department for Sutlej Bed Reclamation Scheme and other Government Departments and Local Bodies etc., for public purposes.”

ਤੋ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸਤਲੁਜ ਰੀਕਲੇਮੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕਮੇਟੀ-ਚੁਆਂਸੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਪੰਦਰਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਏਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰਾਬ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਏਥੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਵਾਹ ਰਹੇ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਚਾਲੂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਏਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗੈਰ-ਮੁਮਕਿਨ ਜ਼ਮੀਨ 94 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਖਰੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਵਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰਿਹੈਬਲੀਟੇਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੀ ਰੈਸਟਰਿਕਟਿਡ ਆਕਸ਼ਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਫੌਰਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਔਰ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਐਕਸੈਪਸ਼ਨਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਐਪਲਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਉਥੇ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਐਵੇਂ ਹੀ ਘਾਲਾਮਾਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਿਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਗਰਾਹਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਕਲਿਆਣ ਫੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਪੈਸਾ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਾਂਗੇ। ਬਸ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ।

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री (चौधरी रिजक राम) : स्पीकर साहिब, आज एक सवाल का जवाब देते हुए रैवेन्यू मिनिस्टर साहिब ने कुछ बातें बताई थीं। इक्वैवी प्रापर्टी के मुताल्लिक कहा था कि सवाल दरपेश है। एक इक्वैवी प्रापर्टी वह है जो रूरल एरियाज में है और दूसरी वह है जो शहरों की है। यह सारी किस्म की प्रापर्टीज हैं जिन के मुताल्लिक पीछे कुछ फैसला हुआ था। जो हरिजन लैजिस्लेटर हैं इस हाउस के उन्होंने ने फौर्मर चीफ मिनिस्टर से सलाह करके फैसला करवाया था कि यह ज़मीन नीलाम की जाए लेकिन हरिजनों में ही की जाए। उस के बाद फिर यह सवाल उठा कि आया यह नीलाम की जाए या वैसे ही अलाट की जाए। जो रूरल इक्वैवी लैण्ड है उस के बारे में 1963-64 में यह फैसला हुआ था कि उस की नीलामी रेस्ट्रिक्ट कर दी जाए। यह मेरा डिपार्टमेंट नहीं है रिहैबिलीटेशन का है इस लिए मैं चाहूंगा कि अगर स्पीकर साहिब इजाजत देंगे तो रैवेन्यू मिनिस्टर साहिब जो रिहैबिलीटेशन के डिपार्टमेंट को डील करते हैं वह सारी चीज तफसील में बताएं कि पंजाब गवर्नमेंट की क्या पालिसी है। मैं वेलफेयर के सिलसिले में अर्ज करना चाहता हूं कि जो 3 करोड़ 87 लाख रुपया वसूल किया गया था उस के मुताल्लिक गवर्नमेंट पहले ही फैसला कर चुकी है कि उस का एक रिवाल्विंग फण्ड बनाया जाएगा। जोकि हमेशा हरिजनों के भले के लिए यूज होगा। कुछ साहिबान ने एतराज किया था कि यह रुपया वैसे खर्च नहीं करना चाहिए था, यह गवर्नमेंट ने वेस्ट किया है। मगर मैं उन की इनफर्मेशन के लिए बताना चाहता हूं कि इस में वेस्ट करने की बात नहीं है। बात यह है कि उन के पास ज़मीन खरीदने के लिए पैसे नहीं थे इसलिए दिया गया था और यह रुपया फिर रिवाल्विंग फण्ड में जाएगा जो कि हरिजनों की बहबूदी के लिए खर्च होगा। इस के इलावा गवर्नमेंट ने फैसला किया है कि एक करोड़ 14 लाख रुपया अपनी तरफ से देगी और पांच करोड़ रुपया के लिए हम ने सैंटर को कहा है। तो यह भी उसी में ही जमा करवाया जाएगा ताकि 10 करोड़ का फण्ड बन जाए। दूसरे रिसोर्सिज से भी हमारी कोशिश है कि कुछ रुपया जमा हो जाए। इस लिए यह जो कहा था कि 2 करोड़ 3 लाख रुपया ज़ाया चला गया है यह गलत बात है। अगर हम ने ओपन आक्शन करनी है तो यह सवाल दरपेश होता है कि उन के पास रुपया देने के लिए है कि नहीं। इस चीज का हरिजन मैम्बर खुद ही अंदाजा लगा लेंगे। हरिजन जो हैं उन में इतनी शक्ति नहीं कि वह अपने रिसोर्सिज से पैसा दे सकें, इसलिए इस में कोई ऐसी बुरी बात नहीं है जो सरकार ने की है। अब दूसरा सवाल यह पैदा होता है कि आया सरकार नीलामी करे या वैसे अलाटमेंट करे। अगर अलाटमेंट की जाए तो उस से पेजीदगियां पैदा होंगी, कोई कहेगा फ़ेवरिटिज्म की है, या नैपोटिज्म की है। इन सब बातों को कनसिडर करके हम ने यही फैसला किया था कि नीलामी ही की जाए ताकि किसी को शिकायत का मौका न मिले। इस के बारे में गवर्नमेंट ने एक सब-कमेटी बनाई है जिस के बारे में डिटेल्ज हमारे रैवेन्यू मिनिस्टर साहिब बताएंगे क्योंकि यह बात उन के सहकर्मों से ताल्लुक रखती है। जहां तक वेलफैयर फण्ड का ताल्लुक है उस के बारे में सरकार फैसला कर चुकी है कि वह रिवाल्विंग फण्ड होगा जोकि हरिजनों की बहबूदी के लिए खर्च किया जाएगा।

माल मंत्री (सरदार हरिंदर सिंह मेजर) : ਪੇਸ਼ਤਰ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਏ ਐਨ ਆਵਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਜੋ ਅਲਾਉ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ

ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਜ਼ਾਕ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਗਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਮਗਰ ਅਖਬਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਉਛਾਲਿਆ ਹੈ। ਮਿਲਾਪ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨਿਕਲੀ ਕਿ ਰੇਵਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬੈਠ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤਰਦੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲਾਤ ਤੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਦੋਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਪੁਕਾਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗੇ ਔਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਕਹਿਣਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਨਸੈਸ਼ਨਜ਼ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨ ਕਹਿ ਕੇ ਬੋਸਟ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਲਫਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨਾਨਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਲਾਸ ਵਿਤਕਰਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਕਤ ਹੀ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਪੈਟਰਨ ਆਫ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜੋ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਇਥੇ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਗੱਲਾਂ ਸੰਭੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਜ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਖੈਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਸਾਡਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਦੀ ਮਾਰਫਤ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ।

The entire working of the Rehabilitation Department is according to the provisions of the Displaced Persons Act, 1954. This Act, has been passed by the Parliament of India. Certain powers have been delegated by the Government of India to certain Officers by name and as such I am sure, Mr. Speaker, you will agree that the Government of Punjab does not come into the picture very much.

ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਸਿਧੀ ਪਾਵਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਈ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਐਪਰੋਚ ਹਿਊਮਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਗਲਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਦੇ ਹਨ। (ਚੀਅਰਜ਼) ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਲੂਪਹੋਲਜ਼ ਹੋਣ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਸਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਇਥੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਪੀਟੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਲਾਈਅਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਦਿਮਾਗ ਜ਼ਰੂਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੈਕੇਜ ਡੀਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਇਵੈਕੁਈ ਪਰਾਪਰਟੀ ਸਾਰੀ ਪੋਸਟ ਕਰਕੇ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ

[ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ]

ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕੰਪੀਟੈਂਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਲਾਈਅਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਕ ਮੋਟੀ ਗਲ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਤਨਾ ਅਰਸਾ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤਾਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

The ownership of that very property regarding which we have paid the entire value still vests in the Government of India. I should say so in the name of the President of India.

ਜਿਤਨਾ ਅਰਸਾ ਉਹ ਟੈਕਨੀਕਲ ਓਨਰਸ਼ਿਪ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਨਾਮ ਟਰਾਂਸਫਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਸਿਧਾ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

I have to work within the framework of the Displaced Persons Act, 1954 and the powers delegated under that Act to the Officers.

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਜਿਤਨਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਜਤਨ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਗੈਰ ਹਰੀਜਨ ਦਾ ਵਿਕਤਰਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਕ ਕਲਾਸ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਗਲ ਹੋਈ ਕਿ ਬਕਰੇ ਦੀ ਜਾਨ ਗਈ ਪਰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੁਆਦ ਨਾ ਆਇਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਵਕਤ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਹਿਬੂਦੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਟਾਪ ਪਰਾਇਰਟੀ ਹਰੀਜਨ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਫਸੋਸ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਐਸੇ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹਰ ਗਲ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਰੰਗਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ ਦੂਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਦੁਖ ਉਸ ਵਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਘਾਲਾ ਮਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਵਕੀਲ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵਕੀਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਰੋਵਿਜ਼ਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਘਾਲਾ ਮਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਸਪੈਸੀਫਿਕ ਕੇਸ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਐਜ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ keeping in view the provisions of the Act ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਘਾਲਾ ਮਾਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਘਾਲਾ ਮਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਘਾਲਾ ਮਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਆਈ. ਪੀ. ਐਮ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਨਾਲ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫੇਵਰਟਿਜ਼ਮ ਦੇ ਦੂਸ਼ਣ ਲਗਣ ਦੇ ਚਾਂਸਿਜ਼ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੁੰਕਿ ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਫਲਾਣੇ ਮਨਿਸਟਰ ਨਾਲ ਜਾਂ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕਾਤ ਹਨ ਤੇ ਐਪਰੋਚ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰੈਸਟਰਿਕਟ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਓਪਨ ਆਕਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਭਾਅ ਵਧ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਵਧਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਸ਼ਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਤੇ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੋਲੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੂਜੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਜੋ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਰਾ ਚੁਕਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਐਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਬੋਲੀ ਨਾ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭੈੜੇ ਲਫਜ਼ ਭੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ। ਖੈਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਐਸਾ ਹੱਲ ਕਾਢੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਹ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਧੰਨ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਸਸਲਾ ਹੈ ਐਂਡ ਇਸ ਮੈਂ ਦੋ ਚੀਜ਼ੇ ਹੈ, ਏਕ ਹਰਿਜਨ ਕਲਿਆਣ ਬਿਲ ਕੇ ਝਰਿਏ ਇਕਟਠਾ ਕਿਆ ਹੁਆ ਰੁਪਯਾ ਐਂਡ ਦੂਸਰੇ ਇਕਵੀ ਲੈਂਡ। ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ 7 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1964 ਕੋ ਏਕਸ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਰਿਜਨ ਲੇਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਕੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਓ ਥੀ ਜਿਸ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕਿਆ ਗਿਆ ਥਾ ਕਿ ਧੰਨ ਪਾਂਚ ਕਰੋੜ ਰੁਪਯਾ। . . .

ਸ਼੍ਰੀ ਅਧਿਕਸ਼ : ਅਗਰ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੋ ਕਰੋ, ਸਪੀਚ ਨ ਕਰੋ। (The hon. Member may put a question if he so likes, He need not make a speech,)

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਹ : ਮੈਂ ਪੁੱਛਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਆ ਏਕਸ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੇ ਵਕਤ ਧੰਨ ਫੈਸਲਾ ਕਿਆ ਗਿਆ ਥਾ ਯਾ ਨਹੀਂ ਕਿ 3 ਕਰੋੜ 86 ਲਾਖ ਰੁਪਯਾ ਤਸ ਟੈਕਸ ਕਾ ਐਂਡ ਏਕ ਕਰੋੜ 14 ਲਾਖ ਰੁਪਯਾ ਦੂਸਰਾ ਮਿਲਾ ਕਰ ਪਾਂਚ ਕਰੋੜ ਰੁਪਯਾ ਹਰਿਜਨ ਕਲਿਆਣ ਫਨਡ ਮੈਂ ਰਹੇਗਾ ਐਂਡ ਧੰਨ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਇਸੇ ਹਰਿਜਨਾਂ ਕੇ ਆਕਸ਼ਨ ਮੈਂ ਖਰੀਦਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪਾਂਚ ਕਰੋੜ ਰੁਪਯਾ ਐਂਡ ਦੇਨੇ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਆ ਗਿਆ ਥਾ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਲੋਕ ਕਾਰਯ ਤਥਾ ਕਲਿਆਣ ਮੰਤਰੀ : ਧੰਨ ਫੈਸਲਾ ਕਿਆ ਗਿਆ ਥਾ ਕਿ ਧੰਨ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰਿਜਨਾਂ ਕੋ ਆਪਨ ਆਕਸ਼ਨ ਮੈਂ ਦੀ ਜਾਏਗੀ ਐਂਡ ਧੰਨ ਭੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਿਆ ਗਿਆ ਥਾ ਕਿ ਧੰਨ ਰੁਪਯਾ ਹਰਿਜਨ

[लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री]

कल्याण के लिए खर्च होगा लेकिन किन किन बातों के लिए यह रुपया खर्च किया जाए वह बात ज़ेरे गौर ही थी। जब यह फैसला किया कि ओपन आक्शन में हरिजनों को ही ज़मीन दी जाए तो सीधा यह सवाल पैदा हुआ कि नीलामी के वक्त उनको ज़मीन के लिए पैसा कहां से मिले। उनके पास तो रिसोर्सिज़ नहीं थे खरीदने के लिए। अब यह सब-कमेटी बनाई गई है। स्पीकर साहिब, मैं अर्ज करना चाहता हूं कि हरिजनों के मसलों को सुलझाने के लिए कैबिनेट की एक सब-कमेटी बनाई गई है जिस में सोचा जाएगा कि हरिजनों को किस तरह से ज़मीन अलाट की जाए। वह इन के अन्य मसलों के बारे में भी विचार करेगी।

श्री अध्यक्ष : मैं उन आनरेबल मੈम्बरों को वक्त दूंगा जिन की चिटें मेरे पास आई हैं। (I will give time to those hon. Members from whom I have received the chits.)

कामरेड भान सिंह भोला (पूरी और. सी.) : पिछली सरकार ने एक कमेटी घटाई थी। उस कमेटी ने सरकार को सुनैसलन दितियां सन कि एक्वेक्यूटी ज़मीन उनुं हरीजन टैनेंट्स को दिति जावेगी जे कुछ धेउ बाज़ी करदे हन। उस उं बाअद उनुं हूँ दिति जावेगी जे उधे रहिंदे हन, अगर फिर वी ज़मीन बच जावे उं सरकार उस एलाके के नज़दीक रहिण्डे वाले हरीजनों को ज़मीन देवे। मैं सरकार को पृष्ठ पछा चहुंदा हं कि सरकार ने उस कमेटी दीआ सुनैसलन हूँ किउं नही मंठिआ ?

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : स्पीकर साहिब, इस के बारे में मुझे इल्म नहीं है। इस के बारे में सरकार की पोजीशन वाजेह कर देना चाहता हूं कि सरकार ने हरिजन टैनेंट्स को ज़मीन स्पेसीफाइड एग्रीमेंट पर देने का फैसला किया है।

2-30 P.m.]

Mr. Speaker : Time is over. The House stands adjourned till 9.30 A.M. tomorrow, the 9th April.

(The Sabha then adjourned till 9.30 A.M. on Friday, the 9th April, 1965).

APPENDIX

TO

P.V.S. DEBATES VOL. I, NO. 32, DATED THE 8th APRIL, 1965

Industrial Loans Advanced in district Mohindergarh

2669 Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state —

- (a) the names and addresses of persons and firms to whom industrial loans were given during the years 1962-63, 1963-64 and 1964-65 (to-date) in district Mohindergarh and a list showing the amounts advanced and the names of the Industries for which these were advanced be laid on the Table of the House ;
- (b) the names and addresses of persons referred to in part (a) above together with the names and addresses of Harijans among them who were advanced loans against certificates of Credit Worthiness or on personal security in the said district, tehsil-wise, during the said period and a list giving the names of the industries for which the loans were advanced separately, be laid on the Table of the House ;
- (c) the number of Harijans amongst these referred to in part (b) above ;
- (d) the names and addresses of Harijans of district Mohindergarh, tehsil-wise whose applications submitted during the said period for industrial loans against certificates of credit worthiness or on personal security have either been rejected or are pending, giving reasons why they were rejected or are pending and a list as also the names of the industries for which loans have been applied for in each case be laid on the Table of the House ?

Shri Ram Kishan : (a) to (d) The requisite information is as follows.

STATEMENT

It is not in public interest to disclose the names and addresses of loanees as such a disclosure adversely affects their business. Therefore, information showing only the number of loanees and the total amount of loan advanced is given below.

(a)	Year	No. of parties	Amount	Purpose
	1962-63	77	93,000	Development of Small Scale, Village and Cottage Industries
	1963-64	165	1,13,250	like Shoe making, Tanning, Ban Making, Weaving, Mudha
	1964-65	150	1,80,000	Making, Furniture Making, Dhooop Manufacturing, Lime Making, Achar and Murabba Making, etc. etc.

(b)	Name of Tehsil	Year	No of parties	Amount Rs	Purpose
	Mohinder-	1962-63	1	500	
	garh	1963-64	15	5400	
		1964-65	30	13200	
	Dadri	1962-63	6	3000	Do
		1963-64	45	15,500	
		1964-65	9	4,050	
	Narnaul	1962 63	28	13,400	
		1963-64	21	7,300	
		1964-65	29	22,950	

(c) 70

(d) No of applications rejected

Tehsil	Amount	No. of applications	
Narnaul	1500	3	Not working
Mohindergarh	4500	5	Satisfactorily

No. of pending cases.

Tehsil	No. of cases	Amount
Narnaul	18	13,300
Mohindergarh	16	6,750
Charkhi Dadri	7	3,500

The above cases are pending for want of funds.

"C" (1965)

Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha, and
printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh.

**Chief Reporter
Punjab Vidhan Sabha
Chandigarh**

